

RERVM
PERSICARVM
HISTORIA,

INITIA GENTIS, MORES, instituta, resque gestas ad hæc vsque tempora complectens:

Auctore PETRO BIZARO Sentinate.

Cui accessit

Breuis ac vera HENRICI PORSII de bello inter MVRATHEM III. Turcarum & MEHEMETEM Hodabendam, Persarum Regem gesto narratio: PHILIPPI CALLIMACHI Experientis de bello Turcis inferendo, oratio; eiusdemque de his quæ a Venetis tentata sunt, Persis ac Tartaris contra Turcas mouendis, historia.

ET

APPENDIX, QVAM EX ITALICO LATINAM FECIT IACOBVS GEVDERVS *ab Herolszberga.*

Inea

IOSEPHI BARBARI ET AMBROSII CONTARENI Legatorum Reipub. Venetæ Itineraria Persica:

IOHANNIS THOMÆ MINADOI belli Turco-Persici historia:

ET

Anonymi cuiusdam, belli eiusdem descriptio.

Cum INDICE *locupletissimo.*

FRANCOFVRTI

Typis Wechelianis apud Claudium Marnium, & heredes Ioannis Aubrii.

M. D C I.

ILLVSTRISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO AVGVSTO, DVCI SAXONIÆ, SACRI

Romani Imperii Electori & Archimarescallo, Landgrauio Turingiæ, Marchioni Misniæ, & Burgrauio Magdeburgensi, &c. Domino meo clementissimo.

ECENNIVM iam effluxit, Illustrissime ac potentissime Princeps, ex quo, Celsitudo tua, nullo meo merito, nullaq; officiorum promptitudine prouocata, sed ex mera sua bonitate me in album domesticorum suorum ascribere dignata est: magnum quidem temporis spatium, si huius nostræ humanæ vitæ metam, spatiiq; decurrendi lubricitatem & lapsum attendas: exiguum profecto, si hominum, spes suas in immensum extendentium insatiabili quadam cupiditate, cursum metiri velimus. Ex eo porro tempore hactenus mihi perdifficile fuit iudicii rectitudine assequi, vtrum ego tibi plura, cum tamen tuæ Celsitudini me omnino plurimum debere confitear & agnoscam, vel tu tibi ipsi, hoc est, raræ isti tuæ felicitati, diuinitus concessæ, debeas. Siquidem, si omnia tua egregia facta, præclarasque & inauditas fere virtutes ad trutinæ examen & amussim reuocare libeat, quisnam est, obsecro, tam hebeti vel obscuro ingenio, vel tam ingrato atque liuido animo, vt non fateatur, veritate hanc ipsam confessionem exprimente, tibi cælesti quodam consensu heroicum istum animum obtigisse, quem per omnes politicas artes in tanta imperii potentia assidue exerceres, adeo me hercule, vt boni omnes vno ore, vnanimique consensu eam ipsam Celsitudinis tuæ generositatem prædicent, atque laudibus ad cælum vsque vehant: Improbi vero, & optimi cuiusque actiones suggillantes, & in diuersum detorquentes, virtutem quidem tuam videant: sed tacite plus admirentur, quam laudent, vel æmulentur. Nec mirum, cum hæc ingenita sit virtuti natura, vt etiam ab aduersariis in hoste prædicetur, & semper quidem laudatorem, tametsi nó semper

æmulatorem, reperiat. Hæc, eo fusius, inclyte Princeps, prosequenda duxi, quia in confesso est, & multis exemplis contestatum, te, tui imperii initia statim ab ipsa ineunte ætate, à laude & virtute esse auspicatum, tantaque animi constantia hunc tenorem retinuisse, vt difficile æstimatu sit, vtrum plus domi, vel foris, bello, vel pace, laudis atque gloriæ assecutus fueris. Nam vt tuas bellicas virtutes hic, breuitatis gratia, omnes non repetam, quis est, rogo, qui Principum Germaniæ res gestas literis consecrauerit, tam male de literis meritus, vel in tanta historiæ ignoratione, vt te non iure optimo inter præstantissimos Imperatores & duces, atque adeo suæ ætatis præcipuos retulerit? Expeditiones domesticas sciens prudensque omitto, cum præsertim earum recordatio plus amarulentiæ, quam iusti gaudii ac lætitiæ tibi afferat: hanc solum hic recensebo, quam silentio præteriisse piaculum fuerit, nempe expeditionis Seghetanæ per diuum Maximilianum augustæ memoriæ susceptæ enarrationem contra immanissimum Christiani nominis hostem Solymanum Turcarum Imperatorem, in qua certe egregia tua pietas cum indefesso Christiani orbis proferendi studio coniuncta, vsque adeo illuxit & enituit, vt, nulla habita interni motus quorundam subditorum suorum coitione ac scelerata factione concitati, sed tandem feliciter oppressi, ratione, nullisque deterrita sumptibus, alacriter ad Reipub. Christianæ cum tuendam dignitatem, tum communibus auxiliis defendendam, atque propagandam, ipsi Cæsari tam necessario suo tempore auxiliares suas copias submiserit, nimirum equitem ex ipso robore ac totius suæ nobilitatis flore descriptum. Cuius aduersus hostem tanta fuit animi præsentia, & decertandi fortitudo, vt paucos pares, primos sibi nullos haberet. Ad domestica Reipubl. tuæ ornamenta si diuertere libeat, hæreo animi, à quo potissimum ordiri debeam, cum omnes tuas actiones perpetua quadam harmonia assiduoque quodam ductu ad eundem semper scopum collimen, nihilque ipsi omnino sit antiquius, quam neglecto priuato commodo, in commune prospicere, potioremque semper publici boni rationem ducere, quam earum rerum, quarum solicitudine & cura plærique Principes torquentur. Has ergo artes cum probe calleas, & iustissimis mediis exerceas, quis, quæso, miretur, si non modo sententiæ, sed etiam opinionis tuæ, tanta non solum apud Saxones tuos, verum etiam apud finitimos sit auctoritas, quanta vsquam gentium potest esse maxima? Tanta vtique vis ad incitanda, vel inhibenda studia eo vt vergant statim omnia & ferantur, quo sensus Celsitudinis tuæ & voluntas propendere noscuntur, vsque adeo, vt oculorum tuorum circumactu, scena, vt ita dicam, imperii Saxonici theatrumque totum communis prudentiæ cum Orchestra, cum Ordinibus, denique

cum

cum omnibus Prouincialibus ac subditis verſetur. Cæterum tuis laudibus forſitan breuius, quam par eſt, inhærenti, occurrit naturæ tuæ conſideratio, quæ non tam ſibi ad gratiam, quam ad veritatem & libertatem omnia dici poſtulat. Proinde cum neque mea, vel cuiuſquam alterius multo maiori eloquentia præditi laudatione indigeas, ſuperſedebo in præſentia in laudum tuarum præconio, modumque mihi ſtatuam non quidem ex arbitrio meo: ſed ex tuæ optimæ naturæ moderatione ac modeſtia petitum, ſenſimque dilabar ad ocii mei domeſtici tibi rationem reddendam. Quod, quale hactenus fuerit, paucis atque breuibus accipe. Non dubito, Illuſtriſſime Princeps Elector, quin, licet Celſitudini tuæ familiariter non ſim notus, attamen in tanta tuorum nobilium & primariorum hominum frequentia, quibus cum ſeria & priuata negotia conferre ſoles, extiterit aliquis, qui tuæ Celſitudini planum fecerit, quanto animi ardore atq; fidei integritate, inde ſtatim à principio, quo me tua liberalitas aſq; perſpecta clementia ſui iuris & mancipii fecit, erga ipſius Celſitudinem, atq; adeo vniuerſam præclariſſimam familiam affectus fuerim, tametſi per meæ fortunæ tenuitatem, atq; Reipub. confuſionem, illa argumenta ſolidæ obſeruantiæ hactenus non protulerim, neq; re ipſa declarauerim, quæ mira quadam alacritate præſtare animus cupiebat, ita mediusfidius, vt hoc quaſi obſtaculo & impedimento rebus meis interpoſito, ceſſator ac tergiuerſator tibi iure videri debeam, ſi officiorum meorum exiguitatem ad liberalitatis tuæ promptitudinem atque lancem deuocare ſuſtinueris: Verum hac de cauſa me non mediocriter perturbatum, nonnihil ſolatur, quod ſatis conſtet, vbi officiorum merita ceſſant, optimi animi voluntatem ſemper procedere, & in tantum omnium doctorum iudicio promereri, vt aliquando facta ipſa vel exæquet, vel etiam ſuperet. Hoc dico, Illuſtriſſime Princeps, quod videam, mihi contra animum meum, præterque ſpem & expectationem omnem, ſemper iniuria temporum fieri, vt mihi, tui magis demerendi iuſta eripiatur occaſio, niſi tandem perfricta fronte, exutoque pudore, apud me ſtatuiſſem, non amplius relinquendum eſſe locum dubitationi vllum. Porro ad remouendam emanſoris animi ſuſpicionem, nolui committere, quin decennalis ocii fructum tibi vno eodemque tempore proferrem, & tanquam depoſitum mihi concreditum, tibi cum tali quali vſura in manus darem. Quare, cum iam labores noſtri in deſcribenda Perſica hiſtoria eſſent conſumti, & opus ipſum ad calcem iam eſſet perductum, multorum more non diu hæſitaui, cuius potiſſimum auſpiciis in lucem atque vulgus prodiret: Sed tuam Celſitudinem, tanquam vnicum mihi Mœcenatem, optimo iure delegi, cui opellam hanc (ſi modo opellam, opus tam arduum, & tot tantisque laboribus atque vigiliis elucubratum vocare libeat) conſecrarem, in ſpem certam adductus, vt hac ſaltem ratione ab ingrati animi crimi-

ne, quod Dii hominesque semper oderunt, liber euaderem. Interim cumulate & probe mecum agi semper reputauero, si gratia tua non excidam: si nulla temporum vel hominum iniquitas me extra gremium beneficentiæ tuæ excusserit, & hæc, quæ tibi maxime probare studia nitor, tibi semper grata atq; accepta fore intellexero. Hæc sunt fere, clementissime atque optime Princeps, quæ ego in hac vltima stadii meta tibi offerre ac exhibere ex intimo cordis affectu aueo & maximopere contendo. Reliqua in posterum erunt eiusmodi, vt mihi semper fidei & diligentiæ summa ratio constet: Rogans diuinam Maiestatem, vt Celsitudinem tuam cum augustissima & serenissima ipsius Coniuge, fœmina pietate, pudicitia, prudentia, & fœcunditate lectissima & laudatissima, illustrissimis liberis atque adeo vniuersa sua familia & ditionibus tueri ac pro[illegible]etur cum ea imperii amplificatione & incremento, vt Celsitudinem tuam Respublica Christiana, accisis iam opibus, & quodammodo euersis tam priuatis, quam publicis fortunis omnibus, te quasi obicem habeat, quem tantis iniuriis opponat, & ab interitu non modo vindicet ac retrahat, verum etiam victricibus armis in libertatem asserat, pacemque iam procul exulantem, ad nominis sui gloriam & bonorum salutem restituat. Ex vrbe Antuerpia Idib. Februar. Anno à Virginis partu 1583.

Vestræ Illustrißimæ Celsitudinis

Humilimus atq; obseruantißimus famulus

Petrus Bizarus.

AVCTOR AD EVNDEM ILLVSTRISSIMVM PRINCIPEM, &c.

Qui tibi Pannonicum bellum, & quæ Mustapha gessit
In Cypro, vtq; Pial victus ad Echinadas.
Et complura alia, haud memoratu indigna, sacrauit,
Tanquam animi testes, ac monumenta sui:
Inclyta Persarum Regum atq; ingentia facta,
Nota per Eoas Occiduasq; plagas;
Quæq; olim fuerint tanti incunabula regni
Progressus, mores, iura, fidesq; simul,
Nunc dicat, auspicioq; tuo euulgat in orbem,
Atq; tuam supplex vnius orat opem.
Tu vero interea generose ac maxime Princeps,
Quæ dantur mitti suscipe fronte precor.
Sic tibi perpetuo faueant pia numina cœli:
Sic placidos tribuant, & sine nube dies.

סיר על ספר חזה ביד ריזה

דעת ספרת מחכרת בבינת
שכלרו לבנותנ הגינה
וכתב בה בגלוי כל דברים
אשר באו בפרט על סדרים
והביא זאת למתנה לשרו
לאונטמשו גדלתו ואורו
עלו ארץ בני עשיר ורשים
ואת בתו מהלל איש ונשים.

CL[illegible]ISSIMI VIRI HVGONIS FAVOLII, PHILOSOPHI AC MEDICI, CARMEN, ad P[illegible].

Quod tibi nascenti Pallas cum Pallade Phoebus
Adfuit [illegible] placido puerum te lumine vidit
[illegible] omene cantu Dea cognita, docte B[illegible]ar[illegible],
Ingenii monumenta tui testantur aperte,
Nulla dies vnquam venturo quae a[illegible]eret aeuo.
Scilicet [illegible] raptum te [illegible] dula Diua,
Ca[illegible] oqueri[illegible] ns tua lactea labr[illegible] quore,
Aonas in m[illegible]nte teneris dedu[illegible] it ab annis.
Cui rerum varios casus Latonia proles,
Fortunaeque vices varias cognoscere, habendum
[illegible] tharam, plectrumque manum docuit & [illegible]um.
[illegible] nunc canis ornet cum [illegible] udior aetas
Tempora, [illegible] rerum prudentia maior,
At maiora docet Musarum maxima Clio,
V[illegible] imbus comitata suis quibus vnica cura est,
[illegible] la laborata R[illegible] um commit[illegible] chart[illegible],
E[illegible] re[illegible] um memori [illegible] nu [illegible] roducere famam,
E[illegible] ieuto [illegible] erere f[illegible] immortalis honorem:
Vt tua virtutis [illegible] ato monumenta supersint,
Quae [illegible] aleant seri saltem meminisse nepotes.
Ergo tuo merito circum tua tempora laurus
Ibit, & ingentis Persarum exordia regni,
Incrementa, status bellorum incendia, caedes,
(Credo prius nullis vnquam narrata Latinis)
Immensum venient per te vulganda per orbem:
Cum tu bellorum casus miseratus acerbos,
A[illegible] ua solo, & miseris iamdudum oppressa ruinis
Oppida, singulatim memorans reuocabis in auras.
Quare te merito celebri praeconia famae
Aeternos [illegible] ictura dies, & praemia laudum
Certa manent, late celebri cantanda Camoena.

DE HISTORIA PERSICA ILLVSTRISS. PRINCIPI AVGVSTO dedicata.

PErsidos Imperium, form[illegible] tamque rebellis
Assyrio gentem, Barbara fama canit.
[illegible] fr[illegible] irtuti, [illegible] irtus [illegible] tunc aemula sorti:
Vtraque Pellaeum mox [illegible] bit in Du[illegible] m.
S[illegible] et Arsacidas h[illegible] s, [illegible] fat[illegible] manebant:
[illegible] m[illegible] u a pri[illegible] s nunc bene lecta patent
Con[illegible] h[illegible] arum [illegible] em, summoque labore
C[illegible] ul[illegible] : at quae sint praemia iusta, petis?
Hinc an[illegible] manus, laus hunc an[illegible] ust[illegible] coronat
AVG[illegible] o au[illegible] ustam qui dat [illegible] ortam.

I. IESSEVS.

IN [illegible] PETRI BIZARI HI[illegible] [illegible]N CLEMENTIS TRELÆI M[illegible] [illegible]ani Epig[illegible]a.

Q[illegible]ures Ligurumque Duces & gesta reduxit
Italus Italiæ Bizarus amator alumnæ,
N[illegible] ra[illegible] cineres vrna tumulentur inulta,
Pe[illegible]am in Italiam portat monumenta laborum:
[illegible]t Persas Ormu[illegible]ca euocat vrbe Penates,
Vt sua Musa Musas Sophiosque sopheia monarchas
Augusto Aonios doceat sub Principe more[illegible].
Per[illegible]at, eat fe[illegible]x AV[illegible]VSTO *carus amato;*
Augusto AV[illegible]VS[illegible]VS *Princeps augustior ipso,*
Ip[illegible]ius imperio viuat dign[illegible]mus orbis.

AD RERVM PERSICARVM HISTORIAM, CARMEN ET COMmendatio.

BEllipotens longa regione hinc Persia distans,
Nunc in vicino est, si data scripta legas.
Ne freta vasta seces, ne terrarum ardua transi,
Cognita non oculis, terra videnda datur.
Arsa[illegible] dum hic præclara licet cognoscere gesta,
Et foris atque domi, tempore quæque suo:
Cernis vt & norint bello glomerare potentem
Rite manum Persæ, vincere Marte suo:
Marteq; Turca cadat: victoris parta refringat
Progressus nimios hostis in orbe fero.
Arsacidis igitur toto sit in orbe triumphus,
Totus enim fus[illegible]s hostibus orbis ouat.
Prodidit ista palam Bizarus voce sonora,
Persarum gentis bella decusq; nouans;
Et, quo descriptæ re[illegible]iones longius absunt,
Vera hoc describ[illegible]us, dignus honore magis.

Mat[illegible]. Sasbout Iureconf. Blancbe[illegible]gius.

EIVSDEM AD EANDEM HISTORIAM.

IN umbens velut Eurus est fugaci
I[illegible], atq; O[illegible] cano ratem incitatam
Infert; si[illegible]ngat omnibus tremendum
H[illegible]em Per[illegible] suoque prorsus
[illegible]unc molimine fraudat, & retrudi[illegible]
A[illegible]num pela[illegible]us [illegible]criculorum[illegible]
S[illegible]te, haud Ma[illegible]uo ad trophæa parta.
At[illegible]ute[illegible]aleus in orb[illegible]ersa
[illegible]rima[illegible]ure tenes, ru[illegible]imum
R[illegible]m[illegible]rt o disc[illegible]a
[illegible]in[illegible] & [illegible]o
[illegible]a[illegible]m, [illegible] parare[illegible]rates
[illegible]r,
[illegible]me est P[illegible] onore primo.

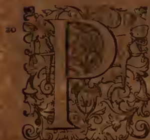
PERSI-

PERSICARVM RERVM HISTORIA IN XII. LIBROS DESCRIPTA, TOTIVS GENTIS INITIA, MORES, instituta, ac rerum domi forisque gestarum veram atque [illegible] enarrationem continens.

Auctore Petro Bizaro Sentinate.

LIBER I.

PERSARVM res tam domi quam foris gestas, imperiique formam atque adeo fortunæ [illegible] vicissitudinem, qua passim in imperio administrando vsi sunt, enarraturo, operæ pretium videtur, Platonis mentem atque sententiam, statim ab initio in mediū proferre: qui diuinus ille Philosophus dicere solebat, non temere oriri, neque interire imperia [illegible] quodā motu gentes & populos in vnam eandemq; legum motuniq; cōsensionem confluere: sed [illegible] determinatas & propositas esse ipsis imperiis certas metas, quas ipse periodos vocat, vltra quas raro, vel nunquā progredi [illegible]. Hoc licet [illegible], & multis etiā diuersorum regnorū exemplis [illegible] datur Platonis iudiciū esse verissimum; perpauca propositum ab ipso imperii terminū, nempe quingentorū annorū, prætergressas esse: tamen, [illegible] gentium [illegible] stas [illegible] mus, in cōfesso erit, a [illegible] ipsam propositam periodum fuisse prostratas, & imperii dignitatem etiam cum amplitudine ad aliquot annos [illegible] retinuisse, vt facile animaduerti potest, si veteres auctores [illegible] in primis mihi Berosus Babylonius, & Metasthenes [illegible] nt, ac etiam plærique alii ipsorum fidem atque historiam secuti, qui Assyriorum regnum ad annos M. CCC. siue ad minimum M. CCXXXVIII. [illegible] ferunt. Siquidem Assyriorum imperium, cuius Ninus Iouis Beli [illegible] ius, siue vt aliis placet Nembrodus, eius pater, principium atque originem [illegible] ad Sardanapalum vsque, in summa potentia atque gloria floruit, diu [illegible] vsque [illegible] iudicio pro [illegible] ri potuisset, nisi regii [illegible] inertia ac effeminatus animus reg [illegible] uum incidisset. De Medis video variare inter se auctores, & diuersitate sententiarum distrahi, cum multi sint in hac opinione, ab Arbace primo ipsorum rege ad Darium vsque, quem plæriq; Cyaxarem nuncupant, Astyagis nempe octaui Medorum regis filium, Danieli Assuerum vocatum, trecentis tantummodo annis viguisse. Reliqui vero, [illegible] s forsitan suis rationibus subnixi, putant Medorum imperium paulo plus, vel minus trecentis annis stetisse. Vtcunque sit, non ibo inficias, hominum animos licet eruendæ veritatis studiosos quam sæpissime posse [illegible], & ab vno errore in alium incidere, nec se prius explicare posse, quam vnius alicuius præstantissimi iudicium secuti, ab hoc tanquam à præstantiori iudice stent & pendeant. Ceterum non morabor hic amplius, sed satis mihi fuerit, hoc omnium auctorum traditionibus inuestigasse, Assyriorum ac Medorum potentiam, Persarum fortunæ cessisse, atque paulatim

Finis Assyry regni.

Medorum regnum.

[illegible] potent[illegible] [illegible] premio[illegible] translatam [illegible]. Verum [illegible] nostri potis[illegible] labores rebus Persicis d[illegible] [illegible], non [illegible] curiosior in cruentis Assyriorum ac Medorum rebus [illegible]. Si q[illegible] [illegible] com[illegible] p[illegible]em nostræ historiæ cognitionem complectar. Proin[illegible] à Cyro Camb[illegible] d[illegible]pto, d[illegible]s, [illegible] pot[illegible] [illegible]s Persicum imperium in tantam potentiam atque imperij diuturnitatem co[illegible], nimirum cum inclyta ip[illegible]us [illegible], atque regnandi egregiæ artes vsque adeo ab ipsa fo[illegible]na secund[illegible]que succe[illegible]bus a[illegible]utæ [illegible], vt [illegible] regnan[illegible] cupid[illegible] [illegible] & semper d[illegible] proferen[illegible]que imper[illegible] [illegible], tot a[illegible]norum [illegible] cum tanta finitimarum gentium reuer[illegible] & formidine vt d[illegible] dictu [illegible], vt [illegible] glo[illegible]ia prop[illegible] [illegible]em [illegible] vel propter [illegible] maior at[illegible] illustrior sit. Nec in C[illegible] hæc [illegible] virtus [illegible] posteris, tradita continua quodammodo serie per manus, multorum exinde successorum [illegible] vit[illegible] & nom[illegible]. Q[illegible] hoc [illegible] vsque ad [illegible]rium Arsami filium, quem Alexander Macedo triplici prœlio superauit, res Persicæ perpetuo quodam tenore floruerunt, & lo[illegible] nomen suum propagarunt. Cæterum, vt in rebus humanis nihil est firmum vel solidum [illegible] omnia fluxa & euanida, tanquam luxato Persico imperio, [illegible] deinceps a [illegible] pristina sua gloria atque maiestate de[illegible] & [illegible] externis armis debilitari. Quæ omnia, quoniam vno loco dici non p[illegible] [illegible] ope[illegible]am, vt singulis per sua iusta tempora d[illegible]utis, nu[illegible] hi[illegible]storia confusio, ne scilicet ex præpostera diligentia lectori tædium ac errorem, [illegible] reprehensionis locum relinquam, simulque Deo fauente, co[illegible] historiæ nostræ seriem persequar assiduo quodam contextu, vt om[illegible]bus constare possit, quibus tandem occasionibus Persæ, iam euerso illorum imperio atque dominatu, & seruitute à Saracenis oppressi, iterum à Genipsa Parthorum duce in nouam spem erecti, amissas imperij sui prouincias vna cum libertate recuperarint, donec tandem Magnus Visumcassanes, vnus ex Satr[illegible] Persiæ, atque Armeniæ procurator, Malonchre Partho, vltimo ex Gemp[illegible] [illegible] extincto, Persicum regnum inuaserit, vtque etiam Ismael cognomento Sophus deuictis in acie aduersariis, Perside potitus fuerit: quæ bella cum Ottom[illegible]cis Imperatoribus gesserit, & quos denique imperij successores post se reliquerit: præterea, quæ oppida & vrbes Persico imperio subiiciantur, & quænam hac nostra tempestate propter populi frequentiam, ædificiorumque pulchritudinem, vel mercium commutandarum commoditatem celebriores sint, obiter commemorabo. Et quo facilius lector huius antiquissimæ gentis originem atque potentiam comprehendere possit, pauca de ipsorum moribus, legibus & institutis, necnon quantæ fuerint priscorum regum, vigente Monarchia, opes atque diuitiæ, vt quasi vnico obtutu quamplurima intelligere queat, diligentissime delibabo. Cæterum priusquam de Persicis rebus aliquid omnino dicere ac explicare aggredi[illegible], mi[illegible] me ab instituto alienum fuerit, si breuiter hic subiecero quæ ex veteribus auctoribus Strabo, ex recentioribus vero, Haithonus Armenus, de huius præstantissimi atque potentissimi regni situ posteris ac memoriæ mandarunt. Et prior quidem libro XV. Persiam ita describit. Post Carmaniam, inquit, Persia est, multa sane in ora i[illegible]us sinus, qui ab ea nomen habet, sed longe maior in mediterranea, præsertim in longitudine quæ ab austro & Carmania in septentrionem & Medicas gentes pertendit. Triplex autem est natura, & aeris temperie. Nam ora maritima æstuosa est, ac ventosa, & fructuum inops, præterquam palmarum. Ea quater mille, & quadringentis stadiis vel CCC. censetur, & in flumen desinit, qui omnium ibi maximus amnium Oroates appellatur. R[illegible]o vero vlterior, campestris est, omnium ferax, & optima pecorum nutrix, flum[illegible]nibus & lacubus plena. Tertia est hyemalis ac montana aquilonem versus, ab extremis eius partibus sunt camelorum pastores. Longitudo est, vt Erato-

Descriptio regni Persici.

E[illegible]theni placet, in Septentrionem & Caspias portas ad IIX. stadiorum mil-lia, secundum vertices quosdam procurrentia. Vltima est vsque ad Caspias portas, non v[illegible]ra duo millia stadiorum. Longi[illegible]do ve[illegible]o in medi[illegible]ea, à Susis [illegible]ue P[illegible]rsæpo[illegible]m, stadiorum quater mille, & C C hinc vs[illegible]ue ad Carmaniæ fi-n[illegible] s[illegible]nt [illegible]. Gentes regionem hanc inc[illegible]t Patischores, & Achæ-me[illegible]idæ, & Magi, quorum hi, honestæ vitæ [illegible]di ra[illegible]ioni [illegible]de[illegible]. Item Cirtij & [illegible] quorum alij prædatores sunt, alij agricolæ. Sed & Susis fere Persiæ pars [illegible] inter eam & Babylonem posit[illegible], & S[illegible]a vrbem [illegible]bet memorabilem. Ha-ctenus, quæ Strabo in descriptione Persiæ enumerat, licet satis [illegible]deri possent ad Persiæ cognitionem habendam, [illegible] tamen ad afferen[illegible] [illegible] rebus Persicis lucem, expedire aliq[illegible]a ex parte videt[illegible]r, vt huic Strab[illegible]onicæ d[illegible]ptio-[illegible] [illegible]thoni Armen[illegible] [illegible]ri clarissimi atque in geographia versat[illegible] [illegible] narrationem. Sic enim Persiæ descr[illegible]p[illegible]o[illegible] [illegible]rditur. Regnum Persarum [illegible]itur in [illegible]as partes, quæ d[illegible]cuntur [illegible]olummo[illegible] vnum re[illegible]m, eo præcip[illegible]e, quod vnus [illegible] do[illegible]us [illegible]um terr[illegible] se[illegible] pe[illegible] obti[illegible] [illegible]. Prima pars Persarum incipit in Oriente, à con[illegible] [illegible] T[illegible]n. [illegible] p[illegible]-tenditur per Occidentem v[illegible]que ad magnum flumen Phy[illegible]on, [illegible] inter quatuor flumina, quæ fluunt de paradi[illegible]o te[illegible]re[illegible]ri. Ex ex p[illegible]rt[illegible] [illegible]tentrio-nis extenditur v[illegible]que ad mare Caspium; ex parte Meri[illegible] [illegible]ue. d d [illegible] In-diæ. Prouincia i[illegible]a est quodam modo tota pla[illegible]a: in [illegible] [illegible]tæ ma-gnæ & opulentissimæ ciuitates, quarum altera vocatur [illegible]a, altera Senor-ga[illegible] [illegible] pa[illegible]um incolæ dicuntur Persæ, [illegible] be[illegible] [illegible]md[illegible]ma, v-uunt[illegible]ue de mer[illegible]moniis, ac so[illegible] [illegible]ricolati[illegible], & [illegible]r. que etiam bellicis studijs operam impen[illegible]unt. Antiqu[illegible]us col[illegible]bant id[illegible]a, & ig[illegible]m, tanquam Deum præ-c[illegible]m venerabant[illegible]r. Postquam vero Mah[illegible]meti secta. [illegible] regionu[illegible] dominium inuasit effecti sunt omnes Saraceni, eius fal[illegible]issimis dogmatibus fi-[illegible] adh[illegible] be[illegible]es. A[illegible] a[illegible]ro pars incipit à Ph[illegible]son, q[illegible] & Euphrates & per Occi-[illegible]tem vsque ad regni Mediæ & partim maioris Armeniæ fines porri[illegible]itur. Cæ-teru[illegible] [illegible]parte Septent[illegible]on[illegible]li, ad mare vsque Casp[illegible]m extendi[illegible]ur; ex parte au-t[illegible]m [illegible]diona[illegible] t[illegible]rm[illegible]at cum quadam prouincia regni Mediæ. In ea sitæ sunt [illegible]uæ ma[illegible]æ atque insignes v[illegible]bes, quarum altera Hes[illegible]bor, & altera Sachen pa-[illegible] [illegible] ci[illegible]at[illegible] qu[illegible]a fidei religione ac viuend[illegible] ritu sunt con[illegible]miles [illegible] &c. Quanquam autem in re satis mani[illegible]esta prolixior v[illegible]deri p[illegible]m, t[illegible]men quia ad p[illegible]en[illegible]iam rerum cogni[illegible]ionem n[illegible]hil quidem in hac p[illegible]ar-te superfluum, [illegible]o[illegible]dicio, existere potest, ideo his duabus præcedentibus etiam Pomponij Melæ de Sinu Persico breuem delineationem subtexam. Ait e[illegible] lib. III. cap VIII. illu, qua mare [illegible]ccipit, vtrinque rectis lateribus grande ostium quasi ceruice complecti, deinde terris in omnem partem vaste & æqua portione cedentibus, magno [illegible]tor[illegible] orbe pelagus incingent[illegible]m, reddere formam capi-t[illegible]ni. Arabic[illegible]m autem, & os arctius, & latitudinem minorem esse, maio-rem aliquanto recessum, & longiora latera. Solin. cap. LVIII. scribit, Ru-br[illegible] mare in duos [illegible]s scin[illegible]i: quorum qui ab Oriente est, Persicum appellari qu[illegible]ndoquidem oram i[illegible]lam habitauere Persidis populi, vicies & sexagies cente-na m[illegible]a [illegible]ssuum circuitu paten[illegible]: ex aduerso vnde Arabia est, alterum Arabi-cum vocari. At Plinius lib. VI. cap. XXVI. breuiter inquit: Persæ Rubrum mare semper accoluere, propter [illegible]uod is sinus Pers[illegible]us vocatur. Regio ibi mariti-ma Cyropoli[illegible]. q[illegible]a vero ipsa s[illegible]it ad Medos, Elymais. His itaque hactenus deli-batis, reliquum est, vt Persici nominis originem atque nomenclaturam inue-stigemus, quibusue nominibus & vocibus hæc gens olim appellata fuerit, & vn-de ipsi Persæ primum ortum duxerint. Quod quamuis traditu propter aucto-rum [illegible]sitatem valde arduum atque difficile sit, tamen adiectis ijs, quæ circa hæc commemorantur, vnicuique suum integrum iudicium permittam, nec me huic vel illi auctori ita astringam, vt in eius verba iurasse videar. Proinde cum certatim omnes sua probare velint, potiorem sententi[illegible]m sequutus vide-tur, quod Persicum nomen à Perseo, Iouis & Danaes Acrisiæ filio, deriuant.

Sinus Persicus.

Persarum origo, & vnde appellati.

A 4

Hunc enim tradunt post multa prospere ac feliciter gesta, ipsos Persas in suam potestatem redegisse, ac Persæpolim, quondam totius regni Metropolim & regum sedem, ab eodem sic appellatam, idq; ante vrbem conditam annis M. C C. L X X V. contigisse creditum est. Non pauci vero in hac opinione sunt ac hæresi, vt Persicum nomen ad Persen ipsius filium ex Andromeda Cephei filia susceptum, & apud Cephorum relictum, referant, atque hinc deinceps continua successione Persarum reges ortos fuisse existiment: inter quos primarius videtur esse Herodotus, qui cum his auctoribus eandem sententiam sequutus, etiam asserit, Persas prius dictos à Græcis Cephenes, & ab accolis Artæos. Nec sane defuerunt, qui huius nominis constitutionem atque originem ad filium Medeæ Persen retulerint, sicuti Stephanus, qui etiam addit, Artæos à Persis eos vocatos, quos Græci priscos, & antiquos Heroas appellarunt, inde compositis nominibus, apud illos Artaxerxes, & Artabatos esse cognominatos, sicut apud AEgyptios Heroes, qui cum antiquitate, tum rerum gloria, aut aliquo singulari in homines beneficio collato, erant celebres atque insignes, Millamones & Parapollines nuncupabantur. Cæterum his similibus inualidis rationibus omissis, quæ suis forsitan argumentis, vel potius coloribus defendi queunt, si penitius atque exactius verum ipsum perscrutari velimus, occurret proculdubio statim validior quædam ratio, quæ nos tanquam prehensa manu in hanc perducet sententiam, vt certissime existimemus, Persas, ab Elymo, siue Elam fratre Madai, filio Iaphet, à quo etiam Medi hoc nomine appellantur, nuncupatos esse, ac eos propterea in sacris literis dici Elamytas: licet in Actis, vtpote Græce scriptis, etiam vsitate Græcis, nominis illius enunciatio retineatur. Ex his enim constat, filios Noæ fuisse Sem, Cham, & Iaphet, qui fuerunt geniti ante diluuium, ex quibus ab illa aquarum inundatione præseruatis, vna cum alijs liberis, quos idem Noe cum reliquis prioribus procreauit, omnes gentes, quæ ab eo tempore ad hodiernum vsque diem extant, fuerunt, eruntque in posterum, satæ, genitæ, ac propagatæ sunt. Centesimo vero anno à cataclysmate, his tribus filiis ab eorum parente facta est diuisio Terræ. Sem præfectus est Asiæ, Cham AEgypto, & Africæ Iapetus, vel Iaphet, qui & Atlas Maurus postea dictus est, eo quod obierit in Mauritania: Prioris quidem posteritas, cui fuerunt quinque filij, loca vicina Euphrati Orientem versus occupauit: Alterius, loca finitima Iordani, & Nilo, progressa ad Meridiem: Tertia posteritas minorem Asiam versus Occidentem occupauit, vnde postea, vti etiam superioribus prouincijs, multæ gentes in Europa longe lateque propagatæ fuerunt. Ex hoc igitur Elam stirps est Persarum, vt auctor est Iosephus lib. 1. cap. 6. & Zonaras lib. 1. itidem testatur, à quo etiam Elymi, siue Elymæi, aut Elamitæ, gens Persidis nuncupata: idque à probatis auctoribus diligenter obseruatum est, in quibuscunque locis nominatur Elam, Persas omnino intelligi debere. Plinius lib. 6. cap. 28. cum loquitur de Persis, inquit: Mare accolunt & Elamitæ. Diuus etiam Hieronymus cap. XIII. Esaiæ, Didicimus, inquit, à quodam fratre Elamita, qui de illis finibus egrediens, nunc Hierosolymis vitam exigit Monachorum, venationes regias esse in Babylone. Quin etiam & Xenophon meminit Tribus Elamitarum. Plutarchus in vita Pompeij, ibi, inquit, Elymæorum & Medorum regibus, qui legatos ad ipsum mittebant, amice respondit. Suidas pag. 571. tradit, hos quoque Magusæos appellatos, & Magog Persam vocati à suis popularibus. Idem pag. 149. scribit, Magiam, & Astrologiam cœpisse initium à Magusæis. Nam Persæ, inquit, ab incolis Magog, & Magusæi dicuntur. Sed Iosephus lib. 1. Ant. cap. v I. per Magoges Scythas intelligit. Quo tempore Sarraceni Persiam inuaserunt, dicti sunt Sarraceni, sibi à victoribus nomen assumentes. Postremis vero temporibus dicti sunt, ac etiamnum dicuntur Sophyani ab Hismaele Sophy, magni Vsumcassani ex filia nepote, sicuti suo loco explicabitur. Nunc Persia vulgo Azemia nuncupatur.

Persæ dicti sunt Elamitæ.

Persia quomodo nunc appellatur.

Quatenus autem ad regiam Persarum familiam & genus attinet, Iosephus in hac est persuasione, vt existimet, ipsos reges potissimum ex Achæmenidarū stirpe ori-

pe oriundos: cui astipulantur Aelianus & Iustinus, vnanimi consensu affirmantes, eundem Persicæ nobilitatis conditorem esse. Hoc vt credam verissimum esse, facit in primis Platonis auctoritas, omni exceptione maior, qui in suo Alcibiade recenset, Persarum regum præcipuam stirpem ab eodem Achæmene, Lacedæmoniorum vero nobilitatem ab Hercule deriuari, & proinde vtriusque gentis regum originem, quasi in duos surculos distinctam, ab iisdem auctoribus esse repetendam. Siquidem Achæmenis & Herculis genus, ad Perseum Iouis filium referri, neminem puto in historia versatum, latere posse. Herodotus, vt in plærisque enarrandis & eruendis est fusior, complura Persarũ genera enumerat, videlicet, Arteates, Persas, Pasagardas, Meraphios, Masios, sed subducto calculo, primas partes Pasagardis tribuit, quos, vt præstantissimos, sic etiã primos Achæmenidarũ familiæ, vnde Persarũ reges originẽ duxisse diximus, cõditores asserit.

Quantum vero ad regni Persici statum atque administrationem ante Monarchiam attinet, verisimile omnino videtur, quo tempore Assyrij & Medi rerum potiebantur, habuisse apud ipsos Persas suos procuratores & administros; qui se ad præsentem rerum ac temporum conditionem attemperare nossent. Verum successu temporis, elanguente harum duarum potentissimarum gentium imperio, opibusque maiori ex parte tam domi, quam foris vel accisis, vel euersis, in Persarum potestatem redacti sunt, mutuati tamen plærisque rebus ab ipsis victis quæ aliquam fortitudinis vel militaris scientiæ imaginem præ se ferrent, nimirum, cum minime omnium turpe ducerent, omne quod honestum & virtuti cognatum esse videretur, non solum in ipso hoste admirari, verumetiam sedulo imitari. Proinde equitandi, sagittandique studium, cultum, ornatum, religiosam à subditis, regibus exhiberi solitam venerationem, & pleraque id genus alia, à Medis & Assyrijs in Persiam vna cum potentia commigrasse, Annales referunt. Etsi ergo externis principibus parere cogerentur, eosque pro suis dominis agnoscere, id tamen haudquaquam impediuit, quo minus maxima libertate viuerent, & patria iura perpetuo conseruarint, ac diuersam cum à ceteris gentibus, tum etiam ab ipsis Medis formam imperij ac regiminis inter se habuerint. Hoc autem, si quis verba Xenophontis diligenter obseruauerit, proculdubio verissimum esse fatebitur. Quo autem id rectius intelligatur, paulo altius repetendum censui. Cum enim Astyages filiam suam Mandanen, Cambysi, Achæmenis filio, in matrimonium collocatam, vna cum nepote, qui iam annum duodecimum & amplius attigerat, & cuius, propter incredibilem tam corporis, quam animi præstantiam & magnitudinem, immenso videndi desiderio tenebatur, accerseret, Mandane, assumpto filio, ad eum perrexit. Vbi vero aliquandiu in Media fuissent apud Astyagem, iamque mater in Persiam reditura esset, filiũ interrogauit, num vellet manere, an discedere. Is autem respondit, se domi suæ videri præstantissimum æqualium, sagittarum & iaculorum arte: sed apud Medos æqualibus inferiorem equitandi scientia, idque sibi permolestum esse, atque idcirco se cupere ibi aliquandiu remanere, vt equitationem perdisceret. Tum matrem dixisse: Iustitiam vero qui disces hic, mi fili, cum præceptores sint illic? Cyrum autem dixisse, iam illam se prorsus tenere, ytaq; omnia exquisite addidicisse. Quod si quid forte minus calleret, id se ab auo cogniturum. At illam dixisse, non eadem iura apud auum, & apud Persas seruari. Hunc enim dominum se constituisse Medorum omnium: apud Persas autem æqualitatem iustam haberi, eiusque patrem primum ex præscripto omnia accipere, omniaque metiri non animo suo, sed legibus. Proinde filium admonebat, caueret, ne à suo præceptore verberibus afficeretur, si domum rediret, edoctus ab eo, quo pacto regia potestas in dominationem & tyrannidem mutanda esset: in quo hæc persuasio inesset, pluribus vnum, quam alios omnes, potiri oportere. Ex hoc Mandanes & eius filij dialogo facile intelligi potest, quis tunc temporis Persici regni fuerit status atque gubernandi formula, cum ex contractis duorum regnorum moribus, atque consuetudinibus, illa vel eius peritiam, vel inscitiã arguere conetur, ita profecto, vt ex hac Xenophontis Cyropædia, tanquam in speculo, multa oculis subijcian-

Regia Persarum familia vnde ortum traxerit.

tur, quæ haud parum ad politiæ Persicę cognitionem pertineant. Diuinus enim ille vir, cum Cyrum non tam ad veritatem historiæ, quam ad veri Principis effigiem, effingit, nihil ociosum profert in medium, sed pro præsenti temporum rerumque cognitione, grauissime omnia disserat, nihilque penitus omittit, quod ad plenam istorum regnorum administrationem facere videatur. Nunc reliquum est, vt obiter explicemus, quibus potissimum de causis, quibusque temporibus, & quo pacto reges olim creari cœperint: quæ quidem traditio vt suapte materia requirit magnum iudicium, & singularem delectum, tamen Ciceronis auctoritatem in his secutus, ipsius verba asscribere, operæpretium duxi. Inquit enim Cicero libro Officiorum secundo in hunc fere sensum: Mihi quidem, non apud Medos solum, vt ait Herodotus, sed etiam apud maiores nostros, seruandæ iustitiæ causa videntur bene morati reges constituti. Nam cum premeretur inops multitudo ab iis, qui maiores opes habebant, ad vnum aliquem confugiebant virtute præstantem, qui cum prohiberet iniuria tenuiores, æquitate constituenda summos cum infimis pari iure retinebat. Eademque constituendarum legum fuit causa, quæ regum. Ius enim semper est quæsitum æquabile: neque enim aliter esset ius. Id si ab vno bono & iusto viro consequebantur, eo erant contenti: cum id minus contingeret, leges sunt inuentæ, quæ cum omnibus semper vna eademque voce loquerentur. Hæc Cicero. Nec aberrat ab hac Ciceronis sententia & traditione, veterum Romanorum creandorum regum consuetudo. Quippe cum clarum sit, vrbem ipsam statim ab initio reges habuisse, quorum primus & conditor fuit Romulus. Multa fuere cum ab ipso Romulo, tum ab eius successoribus, præcipue vero Numa Pompilio, ac reliquis deinceps, excogitata, quæ regni dignitatem cum populi vtilitate conglutinarent. Verum vbi indulgentia fortunæ atque rerum felici successu Res Romana à paruis initiis ad summum rerum fastigium excreuisset, reges non contenti honoris atque dignitatis prærogatiua, & à recto tramite deflectentes, omnia per fas atque nefas attrectarunt, nullumque suis cupiditatibus modum constituerunt, sed cum illorum audacia, opibus atque impunitate confirmaretur, eo tandem ventum est, vt in omnium iustum odium inciderent, & quibus olim summam venerationem exhibuissent, dira omnia imprecarentur. Tarquinij enim Superbi ob tyrannidem inaudita crudelitas atque ferocia, rem Romanam susque deque tulit, & regiam administrationem vsque adeo debilitauit, vt Brutus, reliquique boni ciues, cum summo vitæ discrimine superbum regem prorsus de medio tollere iudicarent, quam in afflicta atque tyrannide oppressa vrbe diutius vitã viuere. Hæc cum ex multis auctoribus luculenter videri possint, supersedeo fusius enarrare: commemorabo tamen Mithridatis hac de causa erga Romanos stomachationem, qui illos, propter exactos reges, omnium quotquot viuant, regum capitales hostes nominare solebat. Quin etiam nõ modo tyrannos, ac reges, veluti alienæ libertatis oppressores, vt Arriani verbis vtar, ingenti odio prosequebantur, sed etiã regias familias, cum omnes, tum eas maxime quæ potentes antea fuissent, quas quidem crescere in prouinciis nolebant, modisq; omnibus annitebantur eas extinguere, ne scilicet quis demum superesset, qui generis sublatus fiducia, ipsorum vsurpatam in eos dominationem impediret. Cæterum Persæ, Medi, atque his finitimæ Nationes, regium nomẽ summa semper veneratione coluerunt, & Respublicæ his in locis rariores fuerunt: sicut è contra, regij nominis auctoritas & maiestas, vbique eximia & in summa obseruatione habita, existimantes, Maiestatem imperij, salutis esse tutelã: quin etiam eo cultu & obseruantia minime contẽti, eos deinde instar Deorum adorare inceperunt. Hinc vates Mantuanus cum C. Georg. lib. de apibus loqueretur, horum populorum naturam & consuetudinem quam breuissime nobis ob oculos posuit, inquiens:

Cur olim creati reges.

Cur leges condita, atque inuenta.

Apud Persas & Medos regium nomen in summa veneratione habitum.

Præterea, regem non sic Ægyptus, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes,
Obseruant. Regum autem filios contraria plane consuetudine à Romanis

magno

magno honore ac obſeruantia proſequebantur, & poſt parentum obitum, in eorum locum ſubſtituebant. Id vero neque ſemper fuit, neque apud omnes gentes. Nam Diod. lib. 11. Antiquitus, inquit, non ad principantium progeniem ferebantur regna: ſed ad eos qui plurimum de hominum vita meriti viderentur, ſiue ob communem vtilitatem creante ſibi reges populo, ſiue quod ita in libris ſacris contineretur. Ex his ergo apparet, non ſemper apud ipſos eandem fuiſſe creandi regis rationem, nec ſemper filios in parentum locum ſubſtitutos. Nam perſæpe ex ſacerdotibus, vel bellicoſis viris reges creabantur. Huic enim generis nobilitas & honor ex fortitudine, illi propter ſapientiam accedebat. Qui vero ex bellicoſis eligebatur, ſtatim ſacerdos fiebat, & particeps philoſophiæ, quæ magna ex parte fabulis & rationibus obſcura veritatis veſtigia præ ſe ferentibus inuoluebatur. Quod etiam ipſi ſignificabant Sphinges ante templa conſtituti, vtpote ænigmat cam ſapientiam theologia ipſorum continente. Quin & Mineruæ, quam Iſidem cognominabant, quod in Sai erat, ſimulachrum, huiuſcemodi inſcriptionem habebat: Ego ſum omne quod fuit, quod eſt, quodque erit, & peplum meum nemo mortalium reuelauit. De Medis quidem montanis Strabo aſſerit, eos in regem eligere ſolitos, qui corporis robore ac fortitudine cæteris anteibant. Aethiopes, illum ſibi regem præficiebant, qui eſſet omnium pulcherrimus. Apud aliquas gentes illi vtique principatus dabatur, qui corporis magnitudine ac proceritate reliquis præſtabat. Nonnulli vero, nihil horum admirati, in eos regiam dignitatem conferebant, quos virtus, rerumque peritia præ cæteris commendabat. Hinc Aegyptij, Amaſim, virum bellica diſciplina & ingenio præſtantem, licet ex humili familia, regali ſceptro decorarunt. De Germanis autem Cornelius Tacitus in eo libro, vbi agit de ipſorum moribus, tradit, apud eos ſcutum reliquiſſe, præcipuum fuiſſe flagitium, nec aut ſacris adeſſe, aut concilium inire ignominioſo fas, multoſque ſuperſtites bellorum infamiam laqueo finiuiſſe. Reges ex nobilitate, duces ex virtute ſumptos. Nec regibus infinitam ac liberam poteſtatem fuiſſe, duceſque exemplo potius quam imperio, ſi prompti, ſi conſpicui, ſi ante aciem agebant, cum admiratione præfuiſſe. Idem paulo poſt: Cum ventum in aciem, inquit, turpe Principi virtute vinci, turpe comitatui virtutem Principis non æquare. Iam vero infame in omnem vitam ac probroſum, ſuperſtitem principi ſuo ex acie receſſiſſe: illum defendere, tueri, ſua quoque fortia facta gloriæ eius aſſignare, Principi ſacramentum eſt. Principes pro victoria pugnant, comites pro principe. Hæc poſtrema libenter addidi in decus, dignitatem & gloriam inclytæ ac nobiliſſimæ Nationis Germanicæ, in qua ſemper vitæ integritas & vera militia reſplenduit. His vero temporibus, non modo his virtutibus, quas olim à ſuis maioribus tanquam per manus accepit, conſpicua, & vndiquaque illuſtris emicat: verum etiam optimarum artium ſtudiis, multiplici doctrina, eloquentia, pietate, ac variarum linguarum cognitione ita floret, vt quænis alia vel præcipui nominis. Adde morum ſimplicitatem, beneficentiam, candorem, fidem, honeſtatem. Quid iam dicam de opibus & potentia? quid de Principum virorum vetuſtiſſimo ſtemmate? quid munitiſſima & celeberrima oppida vrbeſque commemorem? quid ſanctiſſimas leges, ritus, & inſtituta recenſeam? quid denique ſoli fertilitatem, hominumque induſtriam in partim excolendis agris, partim etiam in rebus præclaris inueniẽdis excogitandiſque aut prædicem, aut enarrem? Hæc ſane ſic orbi iam innotuẽre, vt mea commendatione minime opus habeant, nec ſi maxime velim, ſuſcepti argumenti ſeries patitur. Cæterum inſtar longiſſimæ orationis erit elogium quod extat apud eundem Tacitum Annalium lib. XIIII. NVLLOS MORTALES ARMIS, AVT FIDE, ANTE GERMANOS ESSE. Id vero neutiquam ſilentio prætereundum videtur, nempe fuiſſe quamplurimos, qui hoc iudicium creandi regis, aut Deorum oraculis, aut fortunæ, vel auſpiciis committerent. Nec ſane obſcurum eſt, quomodo ſeptem illi Perſarum Principes, Darium Hyſtaſpis filium, ſicuti ſuo loco enarrabitur, ad hoc ſupremum faſtigium prouexerint. Omitto nunc loqui de tyrannis, qui publica libertate op-

Diuerſa ratio apud complures Nationes creandi reges.

Laus Germanorum.

pressa, imperium sibi, omni qua potuerunt ratione vsurparunt; aut de his, qui in rebelli aliena regna sibi vendicarunt. Hi enim proprio Marte suisque viribus, quod alioqui publico ciuium suffragio eis denegatum esset, occuparunt, & quod semel adepti fuerant, Virtute duce, comite Fortuna, latius propagantes, effecêre, vt qui ex se progeniti erant, nepotes, vel qui arctiori necessitudine iungebantur, sibi post obitum in imperio succederent. Et de his quidē hactenus dictum sit. Nunc ad ipsam Persarum Monarchiam propius accedamus. & primo quidē Cyrus nobis sese offert, tantæ Monarchiæ auctor præcipuus, qui Assyriorum ac Medorum imperium ad suos transferens, Persis initium regnandi fuit.

Cyrus Persicæ Monarchiæ auctor.

Proinde ab hoc laudatissimo ac præstantissimo rege exorsus, vsque ad vltimum Darium deuictum ab Alexandro Macedone, deueniam, simulque, vt antea me facturum recepi, quisnam fuerit huius potentissimi regni status atque conditio post amissam Monarchiam vsque ad nostram hanc tempestatem, aperiam, & quam plenissime demonstrabo. Hic autem, priusquam vlterius progrediar, somnium Nabuchodonosor, cuius mentio fit apud Danielem cap. 2. cum ipsius interpretatione subiiciam. Hinc enim liquido patebit quatuor amplissimorum imperiorum status, & quomodo tandem corruerint. Hoc autem fuit huiusmodi.

Somnium Nabuchodonosor, ac eius interpretatio ex Daniele.

Videbatur sibi videre statuam grandem stantem, cuius caput erat aureum, humeri ac brachia argentea, venter & femora ærea, crura ac pedes ferrei. deinde vidit saxum abruptum à monte in statuam illam incidere, & hanc deiectā conterere, vt nulla eius pars maneret integra, sed aurum, argentum, æs & ferrum abiret in minutiorem farina puluerem, eumq; ingruente venti vi, difflatum in terras diuersissimas. Saxum vero illud, iā magnum accepisse incrementum, vt quātum est terrarum sua mole opprimeret. Et hoc quidē est quod viderat somniū, quod in hunc modum Daniel interpretatus est. Aureum illud caput, inquit, te significat, & alios reges ante te Babylonios: duæ vero manus & humeri duo portendunt, quod à duobus regibus vestrum imperium delebitur, illorum quoque imperium alius ab Occidente veniens, tollet è medio, amictus armis æreis. Huius quoque vires debellabuntur ab alio ferro simili, cui propter naturam ferri nihil poterit resistere, quod ea sit auro, argento, ac ære validior. Hæc Daniel, qui etiam de lapide significationem adiecit, quod simul patet ex Iosepho Antiq. lib. 10. cap. 11. De ipso autem Nabuchodonosor, idem sane dici potest, quod de Aiace Telamonio. Vt enim hic punitus est furore, quia patri benemonenti arrogantissime respondit, Maior sum, quam cui possit fortuna nocere, timidis & ignauis opus est auxilio Dei; ego vero vel sine Deo adiutore hostes vincere possum: ita ipse propter similem arrogantiam mente captus, inter bestias discurrit. Huius furoris mentionem facit Alphæus, de rebus Assyriorum scribens: Megasthenes, inquit, vir priscus, Nabuchodonosorem Hercule robustiorem fuisse dicit, vniuersamq; Libyam atq; Asiam vsque ad Armenios subegisse, quem Chaldæi dicunt, cum in regnum rediisset, furore diuinitus captum, magna voce exclamasse: O Babylonij futuram vobis calamitatem prænuncio, quam neq; Belus, nec vlla vis Deorum auertet, veniet Persa mulus, qui vobis afferet seruitutem. Hæc Alphæus. At meminerimus interim, vtriusq; exitum fuisse longe diuersum. Hic enim diuinitus castigatus, ad Deum conuertitur, & mirando modo restitutus in regnum, agnoscit se prius tutum fuisse, nec sua virtute, nec amicorum fide, nec etiam regū ac nationum clientelis, quas ostentare crebro solebat, sed Deo seruante, protegente, & gubernāte. Hic igitur, & filius eius Euilmerodach, fiunt vasa misericordiæ: at nihil huiusmodi legitur de Aiace, cuius exitum longe miserrimū extitisse, historici prodiderunt. Nunc ad id, quod potissimum nobis præ manibus est, oratio dirigenda: & primo, vnde Cyrus hoc nomen sumserit, breuiter explicandum.

Vnde Cyrus hoc nomen sumserit.

Strabo asserit lib. 15. hunc prius appellatum fuisse Agradatum, & postea Cyrum ab eiusdem nominis fluuio, qui circa Pasagardas per cauam Persiam fluit, nuncupatum. Plutarchus in vita Artaxerxis sub initium, à Sole, quem Persarum lingua Cyrum appellari dicunt, hoc nomen habuisse testatur. Suidas vero pag. 535. sic de ipso, ac eius nomine scriptum reliquit: Cyrus, inquit, rex, patre natus fertur

Cambyse,

Cambyse, Persarum rege; ex genere Persidarum, qui à Perseo sunt oriundi; & Mandane, Astyagis Medorum regis filia. Hunc Barbari adhuc celebrãt, vt & corpore pulcherrimo, & animo humanissimo, discendique cupidissimo præditum: vt & quosuis labores subiret, & nulla pericula recusaret, ob gloriæ cupiditatem. Cyrus autem dictus est, quod per lusum inter adolescentes regni auctoritatem (quod Græcis κῦρος est) adeptus esset. Fuit Philosophiæ, vt si quis alius, peritus: à Magis eruditus, & iustitiam, & veritatem didicit, patriis quibusdam legibus, quæ optimatibus latæ sunt. Darium Persæ vocarunt cauponem, ob tributa imposita: Cambysem, dominum: Cyrum, patrem. Nam ille quidem vendebat omnia. Cãbyses sæuus erat, & temerarius: Cyrus clemens, & populi cõmodorum studiosus. Hæc Suidas. Quod autem hic postremo addit, Cyrum vocatum esse patrem, id etiam confirmat Pausanias in Arcadicis pag. 336. Cum enim forte in Antonini Augusti, prioris huius nominis, mentionem incidisset, hunc ait, quòd singulari studio visus esset Deos immortales colere, Pium à Romanis vocatum. & mox subiungit: Mea autem opinione & nomen Cyri maioris dignum est quod laude vehatur, vt qui pater mortalium sit appellatus. Illud etiam hic obiter adiiciendum putaui, nimirum ab oraculo Mulũ fuisse vocatum, eo quod, iuxta Herodotum, duab. ex gentibus ortus esset, videlic. patre Persa, & quidem Medis subiecto, & matre Meda, Astyagis regis Medorum filia. Oraculum vero fuit huiusmodi:

Ast vbi Medorum ius regni Mulus habebit,
Lyde tenellæ pedes, illuc quà calculus Hermi
Creber inundat aquis, tunc aufuge, nec properanti
Vlla moram obiiciat res, nec nihili esse recusa.

Porro illud minime silentio prætereundum videtur, nempe Astyagi Medorum Assyriorumque regi, in somnis oblatam speciem tulisse, qui ex naturalibus filiæ vitem enatam, cuius palmite omnis Asia obumbraretur, vidisse visus erat. Quare consulti arioli, nepotem futurum, qui toti Asiæ imperitaret, & regni sibi responderunt portendi euersionem. Quænam vero fuerit Cyri coniunx, à Polizno, & Suida varie traditur. Prior quidem lib. 8. nominat quandam Niteten sibi missam ab Amasi rege Aegyptiorum, cuius affinitatem expetiuerat, & quam ipsius filiam existimarat, cum tamen esset filia Apriæ regis, quo deuicto, is regnum capesserat. Cyrum tamen progressu temporis re cognita, huiusmodi iniuriam vltum esse in eius filio Psammeticho, cum Amasis eius pater suum diem obiisset. Alter vero, cuius sententia ad veritatem propius accedit, pag. 527. scribit, fuisse Bardanem, filiam Ciaxaris Medi, qui & alio nomine Darius dictus est, cuius consilio Danielem vatem accersiri iusserit, vt ex eo de successu belli, quod inter ipsum, & Crœsum intercesserat, quodque ipsius animum valde anxium & solicitum reddebat, intelligeret. Eius autem verba, propter multiplicem ac plenam huius historiæ cognitionem, hîc subiiciam. Crœsus, inquit, rex Lydorum, Asia immensis opibus subacta, superbe cum omnibus Assyriorum regibus agebat. Cyro itaque Assyriorum regi scribit sic: Permittimus tibi excedere regno, vt quod & initio nostrum fuerit, & ad nostros fines pertineat. Neque enim subsistes, nobis contra te insurgentibus: neq; tantam nostram felicitatem sustinebis. Cui Cyrus ita rescripsit: Siquidem totus mundus tibi non satis est in tanto splendore: recte nobis ista dicis. Si vero tot regionibus dominans, nostram etiam adamas: non apud te fortunæ fauor in certamine contra nos permanebit. His scriptis, Cyrus in Indiam migraturus erat, vt crudelitatem Crœsi effugeret: At vxor eius Bardane, eo consilio animaduerso, monuit, vt Danielem quæreret, qui sibi, & Dario multa prædixisset: ex eoque, de Crœsi bello quid statuendum esset, cognosceret. Quo Cyrus audito, virum accersit: è quo cum victorem se fore Crœsi didicisset, bellum apparat. Similiter & Crœsus ad oraculum misit, & hoc responsum accepit:

Noui ego & arenæ numerum, & mensuras maris:
Et mutum intelligo, & non loquentem audio.
Nidor autem in mentem meam venit robustæ testudinis,

Astyagis somnium.

Cyri coniunx.

De bello inter Cyrum & Crœsum.

Elixa in aheno vnà cum a[illegible]ninis carnibus,
Cut[illegible]as, & imminet, & as[illegible]nea erit.

Cum vero [illegible] d[illegible] m intell[illegible]ret d[illegible]nuo mittit legatos, quibus P[illegible] dit, Κροῖσος [illegible] δ[illegible]ιαβὰς μεγάλην [illegible] καταλύσει,

Crœsus Halim superans, magnam perue[illegible] opum [illegible]im.

Peruertit autem suas opes. Cyrus vero captiuis Iudæorum di[illegible] Hierosolyma. Hæc Suidas, qui p[illegible]eraq; a[illegible]lore c[illegible] [illegible] m se d[illegible] & be[illegible] esse ex[illegible]tet, Solonem A[illegible]tum sapientem [illegible]rsi[illegible]e & thesauris cæteri[illegible] opibus oste[illegible] [illegible] beatiorem [illegible]er, interrog[illegible] Tu[illegible]llum: T[illegible] d[illegible] A[illegible] felic[illegible], & pu[illegible]an[illegible] pro [illegible]tri[illegible] occubuit. Re[illegible] sciscitante, Quen[illegible] Cleobin inquit, & [illegible]itonem Ar[illegible]uos: qui cum [illegible]ter ipsorum Th[illegible] d[illegible]pe sacerdos [illegible]et, solemni pompa titu[illegible] [illegible] ad fanum [illegible] ta[illegible] [illegible]menta adducerentur, ceruic[illegible]b[illegible] suppositis currum tr[illegible]x[illegible]unt [illegible] m[illegible]t[illegible]r ei[illegible] [illegible]n[illegible] perduxerunt. Quę cum Iuno[illegible] [illegible]em or[illegible]et, [illegible] h[illegible] larg[illegible]retur: [illegible]ecuta nocte ambo mortui sunt in [illegible] H[illegible] sane omnia Herodotus ac Xenophon longa & d[illegible]a oratione prosequunt[illegible]r & quo m[illegible] moto ad[illegible]s Cyrum bello, victus sit in Cappodoci[illegible] & statim [illegible] Sardib. obsessis, à C[illegible]ro captus 14. die [illegible]b vrbis oppugnatione qu[illegible] quid [illegible]n[illegible]dit in annum ab orbe creato 3423. Ol[illegible]piade 59. anno ab vrb. [illegible] [illegible]9. Seruio Tullio Romanis imperante. Quo [illegible]mpore cœptæ sunt ob[illegible] Sardes & Crœsus, facta est memorabilis pugna propter contentionem de [illegible] Th[illegible]r[illegible], in qua 3[illegible]. Lacedæmonii c[illegible]m 30[illegible] A[illegible] confli[illegible], in [illegible]bus [illegible] Ar[illegible]ui, & vn[illegible]ntum Spartiat[illegible] superfuere. Huius quidem congressus & co[illegible] qui Solonis cum Crœso [illegible]uper hominis felicitate ac beata vita, præter [illegible] ctores, [illegible] me[illegible]nerunt præcipue Sta[illegible]ita, cum l[illegible].1. moralis philosophiæ ad Nim[illegible]chum filium, & cap. X. ac eiusdem operis li[illegible] X. & cap. VIII. tum etiam lib. 1. [illegible] ad Eudem[illegible], vbi etiam refellere videtur Solonis sententiã, qui dicebat neminem di[illegible] po[illegible] felicem, antequam suprema dies aduenisset. [illegible] hac sane histor[illegible]a multæ sen[illegible]tiæ memorabil[illegible]s in Herod. [illegible]tur. vt vero [illegible] as omittam, ea est [illegible] in[illegible]m Solon apud Herod. inquit, [illegible] συμφορή. [illegible]d est, Homo hoc totu[illegible] [illegible]od est, est obnoxium mul[illegible]is calamitatibu[illegible] aduersis casibus. A[illegible] Or[illegible]ul[illegible]m rec[illegible]atur:

[illegible]

Semper [illegible] tu [illegible], [illegible]se beatus.

Sed qu[illegible] co[illegible]one caruit, seque propter ma[illegible]mas opes ac potentiam inter mortales fe[illegible]imum existimabat; ex fasti[illegible]o tandem su[illegible]mæ di[illegible] q[illegible]artu m annum, ex quo regnauit, in extremas calamitates d[illegible] Sennacherib, Nabuchodonosor, Dion[illegible]us, Tarquinius Superbus, a[illegible] innumeri, & fit exemplum inconstantiæ ac fragilitatis humanæ. [illegible] men fortuna mi[illegible]ius cum [illegible]lo e[illegible] id[illegible]tur, quod [illegible]ctorẽ [illegible]am [illegible]um & clementem inueneri[illegible] à quo nõ modo in vita se[illegible] est, [illegible]n [illegible]o honore [illegible]b[illegible]us, & inter præcipuos amicos. Ex duob. [illegible] q[illegible] historici testantur, vnus v[illegible]ręstan[illegible]mus, At[illegible]s n[illegible] [illegible]ore ætatis periit: alter mutus fuisse narratur, de quo sane sic Aul. Gellius [illegible] memoriæ prodidit l[illegible].5. cap. 9. Filius Crœsi regis, cũ iam [illegible] po[illegible] t[illegible]nfans erat: & cum iam multum adoleuisset, item nihil fari [illegible] & elinguis diu habitus est. Cum vero in patrẽ eius bello ma[illegible] & [illegible] in qua erat capta, hostis [illegible] educto, regẽ esse ignorans, [illegible]ret, didu[illegible]t. [illegible]dolescens os, clamare nitens, eoq; nixu atq; impetu spiritus [illegible] [illegible]od[illegible] [illegible]guæ ru[illegible]t, pla[illegible]eq, & articulate elocutus est, clamans in hostem, ne rex Crœsus occideretur. Tum & hostis [illegible]adium reduxit, & r[illegible]x vita donatus est, & adolescens loqui prorsus deinceps incepit. Herodotus in histo[illegible] [illegible]us memorię [illegible]ptor est [illegible]us[illegible] verba f[illegible]t, q[illegible]æ prima dixisse filium Crœsi refert, [illegible] Huius rei meminit etiam Val. lib. 5. cap. 4. vbi agi[illegible] de

Filius Crœsi.

pietate

[illegible] Idem etiam lib. 1. cap. 7. [illegible] alterius q[illegible] [illegible] ... us est, cuius [illegible] ... Gelius [illegible] ... Anglis, quem scribit, cum antea non loqueretur, ob [illegible] ... coepisse [illegible]. Huius autem [illegible] cap. VII. [illegible] more [illegible], aitque, [illegible] mentem, quam non solum [illegible] am si nunquam [illegible] extorqueat. D[illegible] ... c.[illegible] Olymp. octaua [illegible] victor [illegible] oppidum Sa[illegible] bi[illegible] Croeso [illegible] Atys F. [illegible] in vocem erupit [illegible] moris. Exclamasse enim dicitur, Parce [illegible] ... D[illegible] ... C[illegible] ... t [illegible] caeteris pr[illegible] est [illegible] ... bus pondo erat talenta [illegible] & aureas trecentas ex[illegible] ... b[illegible] s expertas [illegible] que & [illegible] ex a[illegible] ... dam omnia auri talenta trecentis & [illegible] ... b[illegible] auro [illegible] at[illegible], ad argenti [illegible] ... C[illegible] ... licet [illegible] auxiliis [illegible] antibus, [illegible] ac max[illegible] ... n[illegible] is [illegible] borna[illegible]. [illegible] milites inusitatam arma[illegible] ... ex[illegible] ... fis [illegible], & aeneorum [illegible] rum [illegible] dorem, Persarum [illegible] pe[illegible] rinxit atque auerterit. Itaque Cyrum eo tempore [illegible] ... in[illegible] cias [illegible] Croeso fe[illegible]. Astrum vero [illegible] ... scilicet, in Cappadocia victum a Cyro, vt commode [illegible] tibus imperasse, vt magnam [illegible] gnorum multitudinem congregaret [illegible] ... angu[illegible] & a[illegible] ... magna celeritate [illegible] ... mos [illegible] ... mum [illegible] t, [illegible] ascenderent. hoc pacto C[illegible] ... Cyrum [illegible] a pe[illegible] ... Haec [illegible] ... cen[illegible], vt constet, hoc genus pugnandi veteribus non [illegible] ... pe[illegible] & decus & maximas [illegible] ates peperisse. Nec [illegible] ... ad hostium perniciem haud mediocre momentum habet. F[illegible] ... vt hoc tam gloriosum & praestabile nomen [illegible] ... qu[illegible] plerosque homines ad ma[illegible] ... abe[illegible], a be[illegible] ... virtutibus putandum est, quantum absunt a fide. Nam ea prima laus est mi[illegible], fidem etiam hosti [illegible] capitis sui [illegible] ... Itaque [illegible] Agesi[illegible] axi[illegible] ... vt hostes Deorum numen a [illegible] cato laederent: hinc enim facilem victoriam [illegible]. Nec sane qui [illegible] t[illegible], hominisque natura indignius, quam violare iusiurandum, fidem [illegible] fal[illegible] ... ere. Athenis [illegible] ... & iuxta vulgare prouerbium, vbi leonis pelle nihil proficitur, vulpinam [illegible] lem induere [illegible] sanc [illegible] conducibile ac proficuum est, ita quoque honor [illegible] censeri debet. Haec [illegible] ... non [illegible] probanda, neque a Deo prohibita, vel Abrahami exemplo abunde doceri potest. Hic enim, [illegible] ... terae testantur G[illegible] s cap. 14. vt captum au[illegible] ... m[illegible] iam abreptam, cum trecentis decem & octo, [illegible] ... & sternentes inuasit. Hi vero excitati periculo, fugam arripuerunt, [illegible] tam paucos esse. Non [illegible] ... uno, sed in pluribus locis, [illegible] ... eos adortus est, & [illegible] liberauit. Ro[illegible] ... Plutarchus inquit Foedera [illegible] frangere impium est: sed hostem f[illegible] non modo iustum & honestum est, verum iucundum quoque & lucrosum. Nos [illegible] ... de Cyro pro[illegible]. Cicero [illegible] de diuinatione testatur [illegible] Dionysij Persici libris extare, Cyro dormienti [illegible] ad pedes visum esse, a[illegible] eum ter frustra appetiuisse manib. cum [illegible] conuoluens Sol elaberetur, & abiret. [illegible] ... ione Solis, ei Ma[illegible] s, (quod

[illegible] ... gina.

Stratagema [illegible]

[illegible]

Stratagema [illegible] probanda.

Abrahamus [illegible] stratageemate.

[illegible] Hor [illegible]

[illegible]

[illegible] ccc [illegible] o [illegible]

[illegible] & [illegible] m [illegible] lodo [illegible]

[illegible] Cy [illegible] fuum [illegible] nu [illegible] a [illegible] Afluerum [illegible] quem [illegible] ciæ [illegible] [illegible] m [illegible] um intule at & hic [illegible] m [illegible] Cy [illegible] Aſſyrium Herodotes Labyn [illegible] q [illegible] ma [illegible] A [illegible] cro [illegible] tore [illegible] N [illegible] L [illegible] d [illegible] item aut or [illegible] r, Cyrum t [illegible] m vitab [illegible] a [illegible] c [illegible] ex Nabuchodono [illegible] r, [illegible] p [illegible] u [illegible] t, c q [illegible] M [illegible] dati [illegible] oru [illegible] da Abaſſ [illegible] or ete tem [illegible] n [illegible] Q [illegible] a [illegible] rad [illegible] ſacerd [illegible] ous & p inc [illegible] us [illegible] opu [illegible] nen [illegible] P [illegible] a C [illegible] x [illegible] ep [illegible] a [illegible] æ [illegible] ten REX Cyrus in [illegible] r, S [illegible] o & Sar [illegible] batnæ [illegible] tem [illegible] s [illegible] m [illegible] n [illegible] b [illegible] antes qui vol [illegible] erunt [illegible] n ſu [illegible] p [illegible] m [illegible] ar [illegible] , [illegible] ciuit [illegible] n t [illegible] D [illegible] pr [illegible] at [illegible] terum. M [illegible] autem & M [illegible] item [illegible] Zoro [illegible] be um principem Iudæorum vt fundamenta [illegible] & t [illegible] m [illegible] urent [illegible] al [illegible] o [illegible] , co [illegible] do c [illegible] c [illegible] c [illegible] t [illegible] lapi [illegible] c [illegible] o, & vnum par [illegible] terus [illegible] us prouinciæ [illegible] r & a [illegible] te, [illegible] od in m [illegible] len [illegible] D [illegible] S [illegible] ptus vero d [illegible] co [illegible] o [illegible] T [illegible] plo [illegible] N [illegible] o [illegible] o [illegible] b [illegible] tra [illegible] ens ea M [illegible] pe [illegible] rum cuſt [illegible] Zoro [illegible] a [illegible] pi Iudæorum, quatenu ea a [illegible] m [illegible] repor [illegible] , & [illegible] De [illegible] .Q [illegible] n [illegible] et [illegible] eſt ra [illegible] . [illegible] to ria a [illegible] a [illegible] q [illegible] tulæ aureæ, [illegible] a. a [illegible] teæ q [illegible] n [illegible] ato [illegible] a aurea t [illegible] inta [illegible] pateræ aureæ tri [illegible] ta [illegible] ce [illegible] teæ [illegible] 4

m [illegible] a [illegible] æ & [illegible] m [illegible] m [illegible] Concedo c [illegible] m e [illegible] l [illegible] n [illegible] [illegible] orum. Præterca [illegible] ne [illegible] , & o [illegible] , & vino [illegible] m [illegible] d [illegible] c [illegible] a [illegible] te m [illegible] ia quingentas & ad [illegible] milam tritici [illegible] que m [illegible] a [illegible] as a [illegible] la [illegible] as, quæ [illegible] p [illegible] beri de tribu [illegible] s Sam [illegible] a [illegible] [illegible] H [illegible] ynis ſace [illegible] tes ſecundum [illegible] & [illegible] cent Deo pro ſalute regis & generis eius vt re [illegible] num P [illegible] [illegible] a. E [illegible] s v [illegible] o qui hæc contempſerint vel infirmauerint, [illegible] o [illegible] & [illegible] regio fi co a [illegible] icari. Et epi [illegible] a qu [illegible] [illegible] am [illegible] on [illegible] crip [illegible] u t. Hi autem qui ex captiuitate ad H [illegible] t millia ſexcenta duo, & quadringenti ſexaginta duo v [illegible] 10

a [illegible] q [illegible] r [illegible] s Lydor [illegible] & Ioniæ Græcis notior [illegible] a [illegible] lo [illegible] copioſius, q [illegible] m hæc Cyri Babylonica expe [illegible] um eſt. Fuit autem eo tempore florentiſſima Ionia, & vrbibus, [illegible] a [illegible] ornatiſſi [illegible] a. ſed à Cyro & Harpago multæ magnæ vrbes d [illegible] [illegible] æ [illegible] ,

[illegible]

[illegible]

[illegible] Cæterum [illegible] & [illegible] conuoerit [illegible] .Quo [illegible] ducenta millia Persarum & M[illegible] natafuisset [illegible] portua, ho[illegible] mul[illegible] ad P[illegible] corpus Cyri per[illegible] & [illegible] conspectum [illegible] adiecta hac memorabili [illegible] & contumelia. [illegible] Hæc [illegible] gloria [illegible] T[illegible] Mœdi[illegible] T[illegible] hi[illegible] lib. 8. Thami[illegible] A[illegible] Pe[illegible] copias [illegible] & [illegible] quibus [illegible] per totum [illegible] Thamyris & [illegible] poterant [illegible] At Herod. [illegible] acceptum [illegible] deleu[illegible] copiæ [illegible] Cyrum interemtum. [illegible] ho[illegible] plures [illegible] lib. 2. cap. 5. Strat. cum [illegible] Tha[illegible] Cyrum [illegible] Massa[illegible] simulato metu [illegible] ad notas mill[illegible] atque [illegible] repente conuerso [illegible] Pæ[illegible] 8. [illegible] narrat; atq[illegible] naturam [illegible] vitæ [illegible] procerib[illegible] Ca[illegible] & Tanaox[illegible] habu[illegible] hanc vitam [illegible] ces [illegible] Præ[illegible] imperio [illegible] charitatem [illegible]

[illegible] Cato apud Tullium in aureo [illegible] libello [illegible] [illegible] etiam lib. 1. cap. 2 [illegible] huic sententiæ [illegible] [illegible] ipse huic sententiæ assentiar, de his tamen [illegible] [illegible] etiam de Cyro secundo [illegible] [illegible] nominat Xenophon Tanaoxaren [illegible] S[illegible] [illegible]. Porro, vt hoc etiam subiungam, non d[illegible] [illegible] Medum, Da[illegible] Medi fratrem, & successore[illegible] M[illegible] [illegible] erxæ mater fuit, à Thamyri Massagetarum regina oc[illegible]sum, & [illegible] propter nominis similitudinem ad Cyrum [illegible] [illegible]e. Minime autem ignoro, à Cicerone scribi huius vitam [illegible] non ad historiæ fidem conscriptam, sed potius ad ef[illegible] [illegible], vt P[illegible]nis Resp. Vlysses Homericus, & ipsiusmet Ciceronis O[illegible] [illegible] tamen sit, credibile quidem videtur, ipsum in [illegible] do[illegible] [illegible], ac summa quadam in rebus gerendis [illegible] [illegible] ex sacris literis facillime colligi potest, ipsum vera fide Dei [illegible] d[illegible] fuisse, idque manifesto D[illegible], cum quo [illegible] [illegible]aritas intercedebat, cum is in Persia Susis præ[illegible]retur. Huius [illegible] [illegible]tissimum testimonium præbuit, cum Iudæos in patriam r[illegible], [illegible]m [illegible] stauran, & p[illegible] [illegible]icam rursus erigi voluerit. Quod vero [illegible] [illegible]chrum attinet, Arr[illegible]nus lib. 6. sic de illo memoriæ tradidit. V[illegible] gionem P[illegible]m Atrobatesquoque Satrapa Me[illegible], add[illegible] natione M[illegible]d[illegible] quod gestando erectam cidarim perhibuisset [illegible] [illegible] tarum atque [illegible], [illegible] cum ipso parti[illegible] per seditionis ac[illegible] [illegible] Al[illegible]xand[illegible] interfici iussit, cum dolorem afferret ei imp[illegible] scelus, repe[illegible]chro Cyri Cambysis filij effosso ac spoliato, quem ad[illegible] [illegible]em Ar[illegible] [illegible] fuisse [illegible] apud Pasargadas in hortis ib[illegible] re[illegible] C[illegible] [illegible]us sepulc[illegible], & cir[illegible]tum [illegible] consitum lucum variarum arborum, aqua [illegible] g[illegible] [illegible] esce[illegible]e. Ipsum sepulchrum in [illegible] ore pa[illegible] [illegible] de [illegible]structum, [illegible]ura quadrata superius imposita ædicula [illegible] dea [illegible], com[illegible]ta, qu[illegible], angusta, a[illegible] [illegible] non m[illegible] [illegible] flat[illegible] valde laboriose posset. In hac æd[illegible] po[illegible] [illegible]lud spon[illegible]m [illegible] um pedibus aureis affabre excul[illegible], iniecto tapet[illegible] b[illegible] [illegible] s Persicæ vestis purpureæ, addi[illegible]que & [illegible], qu[illegible] d[illegible] & tunicis al[illegible] Babyloniæ elaboration[illegible], necnon [illegible] t[illegible] [illegible] A[illegible] [illegible]s appellant Medicis, & stolis H[illegible] a[illegible] pu[illegible] [illegible]ue coloris, referente scilicet Aristobulo. Fuer[illegible] dem torques [illegible] & [illegible]acæ & inaures operis concinnati auro ac gemm[illegible] A[illegible] In medio autem [illegible] [illegible]s seu spondæ po[illegible] [illegible]m [illegible] t[illegible] corpus Cyri. Intra septum, qua ascenderetur ad sepulchrum fui[illegible] [illegible] [illegible] sepulchri custodibus, filiis succedentibus custo[illegible] [illegible] [illegible] vsque Cyri filio. His dabatur ouis [illegible]s d[illegible] à r[illegible] [illegible] cer[illegible], & vnoquoque mense equus, qui immolare[illegible] [illegible] [illegible] sepulchrum scriptum [illegible]erar[illegible] Pe[illegible]ar[illegible]m, huius [illegible]n[illegible] [illegible] HEVS TV Homo, ego Cyrus sum Cambysis filius, qui imper[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]tor [illegible] Asiæ Ne[illegible] m[illegible]d [illegible]mentum in[illegible]d[illegible]as. [illegible] vero, cui curæ esse[illegible] acce[illegible] ad C[illegible] sepulchrum, Persis i[illegible]po[illegible]s[illegible], repe[illegible] ate[illegible] [illegible]ata præter [illegible]brum illud & lectulum C[illegible]t [illegible]ran[illegible] operculo abr[illegible]to, & d[illegible]c[illegible] cad[illegible]r [illegible] [illegible] [illegible]c a[illegible] effi[illegible] re leuioris molis, vt facilius ita po[illegible] [illegible] quæ [illegible] fr[illegible] Q[illegible] e [illegible] m[illegible]us succeder[illegible] [illegible] [illegible]erant. Atque ait Arist[illegible]bulus: [illegible] ipsi ma[illegible] 10
A[illegible] [illegible] exorna[illegible]t. Itaque quicquid corporis a[illegible] m[illegible] esset, id sese in [illegible] repos[illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] que [illegible], p[illegible]mique lectulum [illegible] intend[illegible] & c[illegible] ad[illegible] [illegible]m [illegible]opesita ad [illegible] pristinis [illegible]uisse. Fenc[illegible]

autem

[illegible] partim lapidibus obstruenda, partim [illegible] impressisse. Alexander vero comprehensos M[illegible] [illegible] tormentis neque ex [illegible] s, neque ex al[illegible] nt quenquam, [illegible] vllo pacto deprehensum est facti istius ipsos esse conscios. Et [illegible] ndro dimissi liberi. Hucusque Arrianus. C[illegible] lib. 9. eius [illegible] tionem faciens, dicit, Alexandrum Cyri [illegible] ri iussisse [illegible] um eius corpus, cui dare volebat inf[illegible] autem au[illegible] esse credidisse, quia sic [illegible] Persa [illegible] Sed [illegible] eius putrem, ac arcus duos Scythicos, & acinacem, [illegible] repertum [illegible], corona [illegible] posita, amiculo, cui assueuerat ip[illegible] o [illegible] miratum tanti nominis regem, tantis pra[illegible] um op[illegible] esse, quam si fuisset è plebe. Paulo po[illegible] it, [illegible] Orsin[illegible] Persarum nobilissimo, eiusque furti penitus insonti, [illegible] m Alexandro exprobrare, tria millia talentum condita fuisse cum Cyro, [illegible] e. Huius monumenti [illegible] etiam Strabo lib. 15. Plu[illegible] autem in vita Alex. [illegible] ipsum, cum Cyri sepulchrum effossum [illegible] d[illegible] fac[illegible] Polymachum, [illegible] m [illegible] P[illegible] ndum necau[illegible] ptionem eum [illegible] er, Græcè subscribi [illegible] Quicunque [illegible] mo[illegible] a[illegible] n d[illegible] enturum enim te scio. Cyrus ego sum, qui Persicum r[illegible] [illegible] r tantillum mihi tellu[illegible] nuideas, qua corpus meum [illegible] Alexandri maiore[illegible] modum [illegible] batum, inc[illegible] r[illegible] um vic[illegible] emque reputantis. At Xenophon [illegible] atur, [illegible] n[illegible] corp[illegible] vt n[illegible] Q[illegible] v[illegible] a Cyro [illegible] r, eo facile cogn[illegible] ,vt Va[illegible] & S[illegible] m[illegible] m no[illegible] o [illegible] mo præfui[illegible] ominatim [illegible] r[illegible] r sententia, vt[illegible], c[illegible] t[illegible] de [illegible] s. Id etiam de illo ref[illegible] ce[illegible] o[illegible] [illegible] ra[illegible] m & bene & male merentes [illegible] da[illegible] [illegible] ra extr[illegible] v[illegible] bellis p[illegible] m sic [illegible] q[illegible] o [illegible] agricolas v[illegible] & [illegible] mmodo affi[illegible] & [illegible] t. ἐμπρεπέστατον, κ[illegible] λέγει. S[illegible] vin[illegible] [illegible] at, [illegible] man[illegible] suis possessionibus, vn[illegible] a[illegible] hostes [illegible] con[illegible] Q[illegible] d [illegible] [illegible] tiam at[illegible] Zonaras [illegible] cap. 2[illegible] ait, cum Persarum imperium longe [illegible] per [illegible] A[illegible] m pa[illegible] nad[illegible] c, necessum e[illegible] ad [illegible] part[illegible] atm[illegible] imperium, vt singulis diebus certior fi[illegible] [illegible] rerum, quæ in regionibus [illegible] p[illegible] s gererentur, vt [illegible] qui ad def[illegible] a[illegible] m adferrent, præsto cum [illegible] s & [illegible] adt[illegible] ret, c[illegible] o vt mederetur, equos in vniuerso Persico imperio parari iussit, c[illegible] co[illegible] eq[illegible] c[illegible] end[illegible] & duc[illegible] aptas, [illegible] o[illegible] [illegible] cr[illegible] mo cur[illegible] fessi de via intromitterentur, & noui parati a[illegible] s c[illegible] s, quos Satrapæ [illegible] io[illegible] r[illegible] nt in pr[illegible] u essent. Hi nuntius, inquit, nihil celerius tran[illegible] rrit [illegible] hominis. [illegible] d[illegible] ebus rota via constat, totidem equos, totidem [illegible] fl[illegible] c[illegible] os neque vis n[illegible], neque imbe[illegible], neque æst[illegible] n[illegible] de[illegible] ne[illegible] n proposi[illegible] i cursum celerrime conficiant. Quorum cursor[illegible] ma[illegible] ta t[illegible] t [illegible] ndo, secundus te[illegible] us [illegible] o & [illegible] [illegible] s mandata in a[illegible] atque alium transeunt. Quæ mos à Cyro inuentus, stu[illegible] à X[illegible] r[illegible] Herod. tradidit, pr[illegible] atus [illegible]. Hunc equo[illegible] c[illegible] on[illegible] pe[illegible] abant. Augustus vero noluit, vt nuntius sub n[illegible] m[illegible] r[illegible] ed vt[illegible] ras acceperat ferendas, idem po[illegible] ret, poste[illegible] de[illegible] bus [illegible] præsens interfuisset. It[illegible] dem [illegible] s pe[illegible] maneat, equi mutabantur, vt Sueton. Tranquill. in Augusto annotauit.

Memoria.

Gratitudo.

Clementia.

Diligentia.

Tabellionū per [illegible] cursus & medius

Cyri forma. *Apophthegmata.*

Plut. in Apophtegmatibus, Cyri mentionem faciens Persæ, inquit, a[illegible] so prædi[illegible]os ama[illegible]t, pulcherrimosque eos iudicant, quod tali forma fu[illegible] quo neminem regum ij maioris fecerunt. Is dixit, q[illegible]bi ipsi no[illegible]t, c[illegible] aliis commoda parare. Item, magistratu dignum non esse quen[illegible] sit melior subditis. Cum Persæ vel[illegible]ent pro sua regione, monto[illegible] a[illegible] aliam planam & mollem occ[illegible]pare, proh[illegible]buit: quod diceret, & [illegible] & hominum mores locis adsimilari. Hæc breuiter Plut. Quanta v[illegible]ro [illegible]

Parsimonia. *Liberalitas.*

parsimonia, hinc facile coll[illegible]gi potest, quod cum forte ad hosp[illegible]te[illegible] isque rogaret, quid cœnæ sibi apparari vellet, respondisse fertur, panem t[illegible]n [illegible] & [illegible]perare, se prope fluentem aquæ riuum cœnaturum. Hunc e[illegible]ia[illegible] bene[illegible] liberali fuiss[illegible] natura, vel hoc vnico exemplo facile constabit: Cum en[illegible]m qu[illegible] ad eum plurima ornamenta mis[illegible]sset, ea mox distribuit amicis. Cum aut[illegible] coquæ[illegible]rete[illegible], Cu[illegible]bi nih[illegible]r[illegible]quisset? Quia, inquit, corpus m[illegible] his [illegible] b[illegible] ornari non potuit. amicos autem his ipsis ornatos intuens, max[illegible]mum n[illegible] hi ipsi ornamentum aptum esse putabo. Is etiam d[illegible]cere consueu[illegible]t hos, [illegible] re[illegible]nis abstinent voluptatibus, non id agere, vt lætentur nunquam [illegible] per hanc cont[illegible]entiam multo ma[illegible]ore in posterum tempus læti[illegible]a [illegible] Pl[illegible]rc[illegible] R[illegible]m apoph. refert, Cyro, conflicturo cum hoste, loco qui d[illegible]tur Cunax, Clearchum suas[illegible]sse, vt se post Macedones contineret, ne sese in [illegible]

Cyrus qualem hymnū quibus diis in ipso prælio cane re iusserit. Aciei instructio.

d[illegible] c[illegible]ret. ipsum vero respondisse: Vtine[illegible] vt cum regnum a[illegible]pet[illegible] t[illegible] no me indignum ostendam? Hic etiam in bello, ne hostium efferi clamor[illegible]bus mi[illegible]ites pe[illegible]lsi trepidarent, hymnum Polluci & Castori cane[illegible] iussit, [illegible] concentu effecit, ne improuisa formidine caperentur. Aciem vero ita instruere so[illegible]tum, non[illegible] tradiderunt, vt [illegible]icet, qui prim[illegible] in prælio, q[illegible]que [illegible]rum centuriarum milites essent in secundis pugnarent vltimi; deinde v[illegible] succe[illegible]erent ad primos, ita acie instructa, vt seruato ordi[illegible]e pro[illegible]ed[illegible]d pugnam & cu[illegible]opus for[illegible]t, pedem retroferre possent. Pro vexillo autem, ferunt il[illegible]

Militare vexillum.

aureum gallum affixum lanceæ m[illegible]ti in acie dedisse. Ips[illegible]s autem con[illegible]lium fuit, non modo ex ciu[illegible]bus suppleri [illegible]ites, sed velut optimos equos e longinquo

Bellica disciplina.

quæri oportere. Quatenus ad mil[illegible]arem disciplinam attinet, instituit, vt milites semper opus facer[illegible]t, & n[illegible]q[illegible] exercita iuuentus, ni[illegible]i sudore p[illegible]o, cib[illegible]m sumeret. Qui etiam neq; prandebat, neque cœnabat vnquam, nisi sudasset prius, & m[illegible]litaria ob[illegible]sset munera. Illud quoque, in Xenophonte le[illegible]itur, exercitum i[illegible]neribus & locorum mutatione crebro fatigare solitum, potius quam vno [illegible]n loco in castri[illegible]d[illegible]e, idque cum tutius, t[illegible] ad disciplinam n[illegible]tarem nobi[illegible]us arbitratum esse. Id[illegible]m auctor est, Cyri tabernaculum, hyeme pariter atque æ[illegible] Orientem vers[illegible], aut in castrorum medio, quod locus muni[illegible]mus foret, sta-

Tessera.

t[illegible] con[illegible]. Huius tesseram dicunt fuisse, Iouem belli socium & ducem. Q[illegible]bus a[illegible]em stra[illegible]a[illegible]ematibus in b[illegible]lo varie vsus fuerit, est videre apud Polyænum li[illegible] pl[illegible]e recen[illegible]t, & Sex. Iulium Frontinum variis in locis. Hæc i[illegible] præ[illegible]entia de Cyro, quem veterum annales perhibent ad septuagesimum ætatis ann[illegible] peruen[illegible]e, ac regnasse annos viginti nouem, siue vt nonnull[illegible] placet, triginta. Huius quidem obitus incidit in annum 3439. vt quidam f[illegible]nt, siue, vt a[illegible]is placet, 3450. eadem Olympiade, qua Romæ sunt eiecti re-

Cambyses II. rex Persarum.

[illegible]s, & creati consules. Cyro humanis reb. subtracto Persici regni admi[illegible]istrationem suscepit Cambyses ipsius filius natus e Cassandana Pharnaspo genita, vt ait Hero[illegible]tio n. l[illegible]b. Hun[illegible] Cyrus variis bel[illegible]s fotas implicitus, Persis præfecerat, is[illegible]ue non multo post patris disc[illegible]ss[illegible]m, inge[illegible]i exercitu collecto, Aegyptum inua[illegible]t, eamque s[illegible]bi armis subeg[illegible], idq; cont[illegible]uxt[illegible] Diod. circa tertium annum Olymp. tertiæ & sexagesimæ. Ae[illegible]ptiis eo te[illegible]pore imperabat Psammenitus (nā pat[illegible] Am[illegible]s o[illegible]rat [illegible]n ipso Cambysis ad Ae[illegible]ptum acc[illegible]) qui cum sex menses re[illegible], captus est à Cambyse, & aliquanto post interfectus. Suntque apud Her. [illegible]b. [illegible]e P[illegible]mmen[illegible]to hæ narrationes dig[illegible]æ memoria. Cum [illegible]lia duceret[illegible]r inter [illegible]uas seruili habitu missas ad aquam ferendam [illegible] sedit pater P[illegible]m[illegible]nitus inter captos, videns prætereuntem filiam, ac cæteris plorantibus, ipse ta-

[redacted] terra defixis: Post[redacted] duceret inter cæte- [redacted] sed eodem modo tacitus. Post[redacted]os, cum familiaris quidã [redacted]uos, plorare & caput f[redacted]ire cœp[redacted]. Hæc cum a[redacted]rtif[redacted] rogari eum [redacted]it, cur nunc [redacted]oraret, cum antea tacitus vidis- [redacted]um? Respondit, domestic[redacted] mala maiora esse lachrymis; sed a- [redacted] post lachrymis significari. Addit que Herod. C[redacted]cesum, qui [redacted] enim Cyrus apud Cambysem reliquerat, vt ei tanquam con- [redacted]ret & Principes Persicos illachrymasse, & Cambys[redacted] cor[redacted] [redacted]m, [redacted]sse filium ei restitui incolumem. Ad quem reducendum cum nun- [redacted]rentur [redacted]am adolescens interfectus erat. Ipsi tamen Psammen[redacted] vi- [redacted], & e[redacted]t ei redditurus AEgyptum, vt eam, ra[redacted]quam [redacted]ius præfect[redacted] [redacted]naret. Sed cum is res nouas moliretur, ac AEgyptios ad defectionem sol- [redacted] postea interfici iussit. Hunc Plin. lib. 36. cap. 9. vocat Semn[redacted]er- [redacted]o regnante, ait, Pythagoram in AEgypto fuisse. Cambyses, bi tam illu [redacted]tia potitus esset, rebus prosperis elatus, contra AEthiopes [redacted]um [redacted] [redacted]. C[redacted] ea expeditio hui[redacted]modi euentum sortita [redacted], vt m[redacted]a [redacted] co[redacted]arum am[redacted], reque infecta, in AEgyptum redierit. Per i[redacted]em [redacted]uoque tem- [redacted] A[redacted]mon[redacted] no[redacted] templum expu[redacted]and[redacted]m, e[redacted] [redacted] qu[redacted]p[redacted]sta[redacted]r[redacted] & are[redacted]rem mo[redacted]ibus oppressus, inte[redacted]t. Post[redacted]us s[redacted]per- st[redacted]on[redacted]bus A[redacted]uorum. Ap[redacted]n, hun[redacted] Græci [redacted]paphon vocabant, q[redacted]n[redacted], vt D[redacted] muc[redacted] f[redacted]ur vulne[redacted], eorumq[redacted] i[redacted]la [redacted]it, & [redacted] plurimos [redacted]re ac immaniter sæu[redacted]e cœpit. Non multis post [redacted]us. per quie te[redacted] h[redacted] c[redacted], cum de fr[redacted]d om[redacted] no[redacted]retu[redacted], non dubitauit post sacrilegia etiam parricidium facere. Erat e- n[redacted], vt p[redacted]t[redacted]s, q[redacted] [redacted]tur[redacted]onis, grassatus etiam contra D[redacted] A[redacted]m crude[redacted] mini[redacted] q[redacted]m ex præcipuis amicis dele[redacted]t nomine [redacted]pen, ei ex omn[redacted]s Persis [redacted]m fid[redacted]mum & summæ a[redacted]tis, q[redacted], v[redacted] Sus a co[redacted]sset, Sme[redacted]can[redacted]um ei [redacted]n venatio- ne vt à quib[redacted]am prodirum est, siue, vt. hij censent, postqua[redacted]um ad mare Ru[redacted]per[redacted]t. At hic q[redacted] regi hac in re m[redacted] to ob[redacted]uent or fuit, quam deb[redacted]set, non m[redacted] post tant[redacted] Deum v[redacted] h[redacted]bet, vt mox dicetur. Cambyses, post fratris interitum, scelera sceleribus accumulan[redacted], vnam ex sorori [redacted] AEgyptum vsque comitata fuera[redacted], supra modum depe[redacted]re cœ- pit, eamque in vxorem ducere constituit. Plin. lib. 36. cap. 9. [redacted] hu[redacted]us nomen fui[redacted] Ar[redacted]ioen. Quoniam vero id apud Persas nouum & inusitatum erat, re- gios iudices, [redacted] de[redacted]cebantur à Persis, erantque perpetui, nisi d[redacted] alicuius comperti fui[redacted]ent, horumque munus fuit, ius dicere, patrias leges interpretari, om[redacted] ad eos referri con[redacted]ueu[redacted]. accersiri [redacted]peraui, eosque percuncta- tus est, num lege al[redacted] qua inter fratrem & sororem matrimonium consistere pos- se. Negant [redacted] legem aliquam in hanc sententiam extare: quandam tamen se inuen[redacted]e legem, qua regi Persarum liceat facere q[redacted]cquid velit. Proinde hanc [redacted] mat[redacted]imonio copulauit, & deinde ex se grauidam interfecit. Huius rei dupli- cem causam [redacted] Herod. lib. 3. & vtraque in[redacted]pti fratr[redacted] ac[redacted]am expro- brationem cum lachrymis continet. Iudices a[redacted]rem, neque legem abrogarunt, & ne legem [redacted]ntes, ipsi pericli[redacted]tarentur, aliam inuenerunt [redacted]bscribentem voto eius, qui sororem in matrimonium ducere optaba[redacted]. Sed interim dolendum est, quod Principes qu[redacted] seruantissimi legum tutores esse deberent, fidissimique no- mo[redacted]hylaces, hi plærunque [redacted]t præu[redacted]cat[redacted] & [redacted]pplantatores, [redacted]ud subinde iactitantes, Principem lege solutum esse, & libidinem regum pro legibus ha- bendam. Hinc ol[redacted] Antonius Caracalla Romanus imperator, cum nouer- cam nomine Iuliam, luculentam fœminam, i[redacted]cesto amore d[redacted]peret, dixisset- que, Vellem si liceret, ferunt [redacted]lam respondisse: Si l[redacted]ber, licet: an nescis te im- per[redacted]torem esse & leges dare, non accipere? Hoc sane verbum, quod ole[redacted] est ca- mino, quod sulphur incẽdio, idẽ fuit ad furorẽ principis extimulandũ, legesq; cõ- c[redacted]das. Nã e vestigio furijs Cupidineis concitatus, nuptias incestas nefandasq;

Cambyses contra Aethiopes infeliciter pugnat.

Apim à Cambyse vulneratum.

Eius sæuitiam et crudelitatem.

Cambysis sæuitia in proprium fratrem.

Sororem ducit uxorem, & ex se grauidam interficit.

Antonius Caracalla nouercam ducit vxorem.

cum nou[illegible] confecit, q[illegible] si sci[illegible]et, [illegible] es [illegible] c[illegible] t[illegible]s in homine fuisset, solus prohibere debuisset. Siqu[illegible]m in[illegible] dicenda erat nomine, dux[illegible] [illegible]rem, & [illegible]d patr[illegible] d[illegible] iunx[illegible] e[illegible] mat[illegible]onio sociauit, cuius [illegible]ium Ge[illegible], e[illegible]ndemque [illegible] pr[illegible]s occiderat. Nimirum tales pr[illegible]nc[illegible]pes, vel potius t[illegible]anni, h[illegible] f[illegible]x & pestis h[illegible]ma[illegible] ge[illegible], leges perinde habent ac te[illegible] [illegible]m. N[illegible] [illegible]l[illegible] infirmiora animalia retinentes, valen[illegible]io[illegible] transmittunt, ita l[illegible]bus [illegible]les & paupe[illegible]es con[illegible]gun[illegible]r, [illegible]iutes & præpotentes non al[illegible]igant[illegible], ex [illegible] pe[illegible]a[illegible] [illegible]t[illegible]ntur optimum illum & nunq[illegible]m [illegible]s laudatum Romano[illegible] Imperator[illegible] Traianum, qu[illegible] h[illegible]storici prodiderunt, adeo s[illegible]t [illegible] t[illegible] & [illegible] vt a[illegible]n[illegible]o[illegible] [illegible]um ensem cor[illegible]m suis proc[illegible]b[illegible], [illegible] p[illegible]æto[illegible] [illegible]iderit, h[illegible]s verbi[illegible]. Ca[illegible] c hûc ensem: & si bonus fuero, pro me [illegible] lus, co[illegible]ra n[illegible]o [illegible]r. Aurea [illegible] vox, & quouis pio & Cl[illegible] p[illegible] [illegible]ma. Vt v[illegible]ro ad in[illegible]utam orationis se[illegible]em reuertar, Cam[illegible], [illegible] fœde & crude[illegible]er peractis, cœpit cum in alios quoque Persas [illegible] c[illegible]pu[illegible] Pr[illegible] [illegible]m cuius modo facta est me[illegible]io. Hunc [illegible] p[illegible] fi[illegible]em & [illegible] probitatem ac virtutem semper plurimi fecerat, [illegible] C[illegible] amic[illegible]at[illegible] honos & ipse [illegible] pa[illegible]o loco d[illegible]c [illegible] h[illegible]c itaque [illegible]ertur dixisse. Quemnam virum Persæ i[illegible]m esse cen[illegible]eren[illegible] lem de p[illegible] h[illegible] E[illegible] autem r[illegible]po[illegible] [illegible]a [illegible] o[illegible]a in c[illegible]a[illegible]nis aud[illegible]us [illegible] [illegible] s[illegible]um [illegible]s vino [illegible] cta[illegible]i. Hoc a[illegible]o, dixi[illegible] [illegible]o[illegible] [illegible]rum e[illegible]e, sibi mente[illegible] t[illegible] c[illegible] in conuiu[illegible]m a[illegible]duci f[illegible] P[illegible] [illegible]nen[illegible] iussi[illegible] puer[illegible] [illegible]nistram manum capiti impon[illegible] ar[illegible] [illegible] cor ado[illegible] s[illegible] t[illegible]m di[illegible]. Quod cum v[illegible] [illegible] orde spiculum patri monstra[illegible], cumque [illegible]d[illegible] te[illegible] num hab[illegible] P[illegible] bi m[illegible] en[illegible], artem laud[illegible]t. Pr[illegible]x[illegible]o [illegible] [illegible]tate insigne[illegible] ob nu[illegible] mo[illegible] [illegible]m [illegible] Q[illegible] & Crœsum L[illegible]d[illegible]um regem, honesta & [illegible] [illegible]adentem inte[illegible]. C[illegible] v[illegible]o n[illegible] [illegible]bus h[illegible]oc d[illegible]t, [illegible]d[illegible] v[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]nti[illegible] [illegible]s vitam expeteret, eo prod[illegible] muneribu[illegible] a[illegible]erentur, quod v[illegible] uum [illegible] [illegible] pœn[illegible] [illegible]eretur [illegible]ec e[illegible] d[illegible] [illegible] [illegible]c[illegible] o vt iussi erant, [illegible]cerent non m[illegible]o post ac[illegible] vt, cum C[illegible] by[illegible]es Crœs[illegible] d[illegible]de[illegible]et, [illegible], hoc animad[illegible]erso, [illegible]um supe[illegible] Is autem, Crœso [illegible]perst[illegible] [illegible]est; at m[illegible]ros, qui [illegible] c[illegible] e[illegible], mandarat, omnes i[illegible]co trucidari imperauit. [illegible]æc, & plura his consim[illegible]a de [illegible] in veteru[illegible] [illegible]o[illegible] [illegible]tis re[illegible]a [illegible], [illegible]a hor[illegible] o[illegible] ac [illegible]æ[illegible] [illegible] [illegible]manitat[illegible]s Herodotus auctor est, Cambysem ab ipsis incuna[illegible]s [illegible] rasse morbo, [illegible]em nonn[illegible] [illegible]crum nominant: vt haud ab re fuerit, c[illegible] pus [illegible] a æ[illegible] ne inual[illegible]dum esset, eius ne m[illegible] m q[illegible]d[illegible] [illegible] S[illegible] Plato in tertio Legum longe aliam rationem affert videlicet, [illegible]uam educa[illegible]nem. [illegible]ro, ea narratio mu[illegible]ta continet [illegible] c[illegible]orat[illegible] d[illegible] re[illegible]us [illegible] [illegible] [illegible] hanc ab instituto alienû fuerit, si ea omnia paul[illegible] repet[illegible]. [illegible] autem o[illegible] t[illegible]ntur sub persona Athenie[illegible] ho[illegible]s qu[illegible] non no[illegible] t[illegible] [illegible]æ Cr[illegible]is, & Me[illegible] Lace[illegible]æmo[illegible] At[illegible] [illegible]ur sic[illegible] ro[illegible] ent[illegible]m [illegible]troducit. Persæ, inquit, qu[illegible]do vitam s[illegible]b C[illegible] imperio e[illegible]t m[illegible]d[illegible] [illegible]am mag[illegible] [illegible]m & liber[illegible]te[illegible] [illegible]mum fuere [illegible] [illegible]ca[illegible]orum domini multorum. Impe[illegible] e[illegible] cor[illegible], quod e[illegible] [illegible]pe[illegible]c[illegible]do pote[illegible]ati suæ subi[illegible]s, & ad æqualitatem [illegible]ud [illegible]dducendo [illegible]a [illegible]t c[illegible]s inter ducto[illegible] c[illegible] præbeb[illegible]t [illegible] p[illegible]r[illegible]s an[illegible] m[illegible] [illegible]p[illegible]r[illegible]a adeunda. [illegible]am si quis prudens erat int[illegible] eos, & con[illegible]lendi in medi[illegible]m [illegible]ta[illegible], [illegible]m re[illegible] ip[illegible]t ab o[illegible]u[illegible] dia a[illegible]enu[illegible] [illegible]at[illegible]que di[illegible] c[illegible]nceder[illegible]t, & consulend[illegible] faculta[illegible] præditos ho[illegible]en[illegible], n[illegible] [illegible]dio [illegible] [illegible]id[illegible]nt[illegible]æ [illegible]acu[illegible]tatem exhibebat, cunct[illegible]q[illegible]e tunc [illegible]is a[illegible]ri[illegible] [illegible]cam[illegible] & me[illegible] [illegible]tentiaq; cô[illegible] [illegible], [illegible] ea narrasse,

Traiani vox.

Exemplum horrendæ immanitatis.

Platonis sententia de regibus Persarum.

[illegible] ATHEN. Quo pacto [illegible] impe- [illegible] & a Dario fere con[illegible] ari- [illegible] CL. Affert id fa[illegible]icet c[illegible] ad [illegible]s. ATHEN. [illegible] est de Cyro. Fuisse [illegible] virtute præstantem & aman[illegible] au- [illegible] ion[illegible] prorsus non conti[illegible] n[illegible] quicquam attendisse. CL. Quomodo [illegible] cum [illegible] ma ætate ipse in expeditionibus [illegible] mu[illegible]us educandos. At hæc [illegible]los [illegible] ces beat[illegible] que extitissent ne[illegible] ue [illegible] hac in pa[illegible] [illegible] is [illegible]am pror[illegible] [illegible]is [illegible]is [illegible]a [illegible] laudarent, quicquid [illegible] dicere[illegible] [illegible] ita [illegible] CL. B[illegible]llam [illegible] educatio[illegible] commem[illegible] ATHEN. [illegible] m[illegible] m, R[illegible] d[illegible] cantium liberos in ab[illegible]tia virorum [illegible] a[illegible] modi[illegible] CL. [illegible] ATHEN. A[illegible] nc caulas atque oues & [illegible] to [illegible] ns [illegible] n in [illegible] quæ [illegible] t pastores [illegible] bo[illegible] a[illegible] s [illegible] dum pastores admodum [illegible] a- [illegible] & [illegible] o [illegible] No[illegible] [illegible] pta [illegible] s p[illegible] Moeca [illegible] tus at[illegible] V[illegible] os[illegible] on[illegible] to [illegible] tu[illegible] io [illegible] Cyrus ob [illegible] el[illegible] m in v[illegible] n, [illegible] a c[illegible] a- [illegible] & [illegible] ca- [illegible] n[illegible] e[illegible] er[illegible] s, & [illegible] m[illegible] o ar[illegible] [illegible] CL. [illegible] ATHEN. Atqui [illegible]m ad Persa[illegible] imp[illegible] re- [illegible] & [illegible] c[illegible] rrat[illegible] er. CL. Quid? ATHEN. Videa- [illegible] es D[illegible] m fil[illegible] no[illegible] de[illegible] c[illegible] m peruen[illegible] er autem ad imperium, & hoc se[illegible]pti m[illegible] ue m[illegible] p[illegible], quam nunc [illegible] [illegible] bus [illegible] as [illegible] æquali- tarem quand[illegible] & [illegible] butum [illegible] comparauerat Cyrus le- g[illegible] s Persis o[illegible] s & [illegible] tarum adiungendo. [illegible] ius it, que[illegible] m [illegible] [illegible] acq[illegible] s C[illegible] Post D[illegible] [illegible] icata [illegible] Xerxes. O Dari[illegible] [illegible] Cyri [illegible]a o nor[illegible] tus, educastique Xer- x[illegible] C[illegible]b[illegible]m Cyro[illegible] t d[illegible] ea- rund[illegible] quæ perpessus fuerat Cam[illegible]. Atque ex [illegible] apud Persas [illegible] a [illegible] causa [illegible] mea quidem sen[illegible] annorum [illegible] æ- [illegible] præ- sta[illegible] ter cætera, cum de Cyro sermo esset, ostendim[illegible]mq [illegible] quod [illegible] lat[illegible]ssimum [illegible] o a[illegible]o post captam Babylonē. Proinde, dum inn[illegible] x ea[illegible] pe[illegible], vrbemque Ierosoly- mam r[illegible] con[illegible]der[illegible] ere[illegible] n eoq; ædificando toti essent, hæc pulcherrima [illegible] parti[illegible] a vicinis Samaritanis (hi an- tea Chu[illegible] app[illegible] r[illegible]e Cho[illegible] & flumine Chutho e[illegible] Iosep[illegible] [illegible]mn[illegible]s. Cum enim Cambyses bellum AE[illegible] laturus e[illegible] metu[illegible]bat, ne Iudæi, qui AEgyptiæ stirpis esse

ferebantur, se AEgyptiis adi[illegible] [illegible]
tum Hebræorum, & Ecclesiæ instaura[illegible]. Igitur [illegible]
quam ipsi tan[illegible] o[illegible]m [illegible] o [illegible]
prohibita est. Dilata [illegible] e[illegible] autem [illegible]pus per [illegible]os [illegible] auctor [illegible]
v[illegible]que in secundum ann[illegible]m r[illegible] Da[illegible] Camb[illegible]s enim, inqu[illegible]
[illegible] a[illegible] [illegible]cta i[illegible] AEgypto, reuertens ab [illegible]pe[illegible]
Cambysis mors. mascum est mortuus. Quo autem genere mortis perierit, Herodot[illegible]
ve[illegible] A[illegible]n[illegible]s[illegible], fine ca[illegible]a fratris m[illegible]
deflebat Smerdem. Que[illegible] [illegible] defleuit, vt erat omni clade a[illegible]us [illegible]
ins[illegible]t, h[illegible] a[illegible]o [illegible]am [illegible] Susa versus exerc[illegible] d[illegible]
g[illegible]. I[illegible], [illegible] gladi[illegible]s excidi[illegible] vnde nuda[illegible]
strinxit eius [illegible], ea [illegible] et parte [illegible]n qua prius ipse tanquam [illegible]
f[illegible], v[illegible], [illegible] Ap[illegible] AEgypti[illegible] D[illegible]
pa[illegible]o [illegible]fe[illegible] P[illegible] æ[illegible]t, vbi femori os vitiatu[illegible] est [illegible]emu[illegible]
[illegible] t[illegible], [illegible]m[illegible] [illegible]a ceptaest Cyri fi[illegible]o, eum regn[illegible]
[illegible]o[illegible] & [illegible] avnq[illegible]m pro[illegible] [illegible]cept[illegible] v[illegible]
Iu[illegible]u[illegible] q[illegible]c[illegible] auc[illegible]n[illegible] eam demonstrat, i[illegible]quiens. Interim [illegible]
[illegible] v[illegible] oc[illegible]uit [illegible]
[illegible]at s[illegible] c[illegible] per[illegible]etrati, &c. In AE[illegible]o [illegible]
[illegible] S[illegible]ico[illegible] d[illegible], & [illegible]d a[illegible]rt[illegible]
[illegible] an[illegible] & ce[illegible]
[illegible]a[illegible] [illegible]im d[illegible]s po[illegible] c[illegible]a[illegible]ns dece[illegible]us [illegible]
q[illegible] [illegible]
ro[illegible]n[illegible] [illegible] [illegible]teræ [illegible]d [illegible]os, alt[illegible]n Med[illegible]t. Quod [illegible]
r[illegible]a, & c[illegible]atem [illegible]
[illegible]a[illegible], ca[illegible] & [illegible]
[illegible]. Strabo, lib. [illegible] B[illegible]a[illegible]æ [illegible]
N[illegible]c[illegible]o [illegible] d[illegible] est p[illegible]
more st[illegible]d[illegible]m, qu[illegible]d m[illegible]ti[illegible] c[illegible]s Cambyses in [illegible]am a[illegible]
[illegible]t. C[illegible]en[illegible] te[illegible] la[illegible]t[illegible], [illegible]art[illegible], [illegible]
exci[illegible]de[illegible], a[illegible] m[illegible] & obe[illegible]os [illegible]
lati f[illegible] p[illegible]rius de[illegible]t. Q[illegible] ve[illegible]o in corr[illegible]pt[illegible] iudicem horribili pœna [illegible]-
Iustitiæ exemplum. n[illegible] I[illegible]o[illegible] [illegible]s ex[illegible]p[illegible], a[illegible]
ra[illegible]. Hunc enim tra[illegible] propter iniust[illegible]m sententiam lat[illegible]m [illegible]e[illegible]d[illegible]s
corr[illegible]ptus e[illegible] C[illegible], & mox [illegible]o[illegible] ce[illegible] d[illegible]a-
ct[illegible]m & c[illegible]m [illegible]c expa[illegible]sam, i[illegible]rat iam tribun[illegible] po[illegible]a[illegible]
nem, in c[illegible] c[illegible]llocat[illegible]m, vt patris exuuias intuitu[illegible] iust[illegible] iudicaret ne
c[illegible] [illegible]ffice[illegible]. De hoc V[illegible] M[illegible] lib. 6. cap. [illegible]memor[illegible] tra-
di[illegible]t: Iam C[illegible]m[illegible]es inusitatæ seueritatis, qui mali eiu[illegible]d[illegible] iudi[illegible] exe[illegible]
pe[illegible] d[illegible] [illegible]æ intendi[illegible] in eaque [illegible]m eius iu[illegible] c[illegible]turu[illegible] consi[illegible]dere
i[illegible]. Cæte[illegible]um [illegible]& Rex, & Barbarus, a[illegible]roci ac [illegible]a pœ[illegible]a [illegible]dici[illegible], ne[illegible]s
poste[illegible] co[illegible] [illegible]dex posset, prouidit. Quod vero ad rem mi[illegible]tarem spe[illegible],
[illegible]æ[illegible] lib. 8. [illegible] c[illegible]t[illegible]g[illegible]a[illegible] v[illegible]e[illegible] Cambyses, in[illegible]
Stratagema. [illegible]m o[illegible]ugnabat. AEgypti fortiter re[illegible]stentes, a[illegible]itum A[illegible] c[illegible]-
[illegible], i[illegible] mac[illegible]nas imm[illegible]serunt, catapul[illegible] acuta tela mittentes, saxa al-
[illegible]. Cambys[illegible] quotquot ani[illegible] AE[illegible] De[illegible] hono[illegible] colunt,
ca[illegible]fe[illegible], [illegible]ides, ante s[illegible]um exercitum co[illegible]locauit. A[illegible]gypt[illegible]
[illegible]entes, ne sacr[illegible] q[illegible]d animal læderent. Ad hunc modum
C[illegible] [illegible]o capto, in AE[illegible]ptum peruenit. H[illegible] q[illegible] æ[illegible]
[illegible] G[illegible] P[illegible]læstina fuit. Nam Persæ Gazam ærariu[illegible] oc[illegible]t. In[illegible] an
[illegible] c[illegible]obi[illegible]t d[illegible]ur, q[illegible] N[illegible]abona[illegible], Phamenot[illegible]
[illegible] A[illegible]p[illegible]os [illegible] 17. sequente 18. ante media n[illegible] ra de[illegible]
Luna Ecl[illegible] [illegible] pars diame[illegible] Lu[illegible] à [illegible]ptentrione [illegible] 18. 12
[illegible] T[illegible] [illegible]io Nabon[illegible] [illegible], an[illegible] A[illegible] [illegible]6. & equa-
[illegible]ræ[illegible] [illegible]to. li. 5. ca. 14. Luna [illegible]bat a ma[illegible] 8. [illegible]
à [illegible]o-

[illegible] Camb[illegible] [illegible] P[illegible] [illegible] cum [illegible] Co[illegible] [illegible]dinodum [illegible] omnia peract[illegible] [illegible] A[illegible] Nam [illegible] co[illegible] [illegible] M[illegible] [illegible] morab[illegible] [illegible] tyra[illegible] [illegible] corporis ponde- [illegible] Magum [illegible] rime per [illegible] mo Reipub. sta[illegible] [illegible] magna glo- [illegible] Erant [illegible] & virtu- [illegible] as face- [illegible] Darius vero [illegible] Reipub [illegible] omnes po- [illegible] cert[illegible] gibus [illegible] quamtut[illegible] [illegible] de- teriorem effic[illegible] [illegible] audacia, & [illegible] [illegible] tate, & [illegible] [illegible] orum [illegible] tyra[illegible] [illegible] consen- taneum est op[illegible] [illegible] Dari tertia sententia

[illegible] Cambysem.

Magi opp[illegible] [illegible] Persarum.

Quae forma [illegible] praestantior.

fuit, vt [illegible] est, quæ suasit, [illegible] c[illegible] p[illegible]os no[illegible] [illegible]rna c[illegible]cor[illegible] F[illegible] in m[illegible] is im[illegible] d[illegible] vt propter d[illegible] or[illegible] a[illegible] pum ta[illegible]dem n[illegible]cesse[illegible]t, ad [illegible]num [illegible] m transf[illegible] Ro[illegible] iam e[illegible] pa[illegible] bo[illegible], q[illegible] H[illegible] de[illegible] D[illegible], [illegible] sententiam cæteri quatuor ap[illegible] arun[illegible] communi o-mnium consen[illegible] decretum [illegible], vt rex crearetur. A[illegible]teles cum a[illegible] o[illegible] tum R[illegible] &[illegible], e[illegible] erump[illegible] era quatuo[illegible] v[illegible] cta[illegible]am, o[illegible] hiam, aristoc[illegible]atiam, monarchiam. Itaque summ[illegible] otest[illegible] q[illegible]t, qu[illegible] d[illegible] t est eoru[illegible] g[illegible] a[illegible] p[illegible] aut tot[illegible]. A De[illegible] Re[illegible] status in [illegible]o lo[illegible]one tantum magi[illegible]ratu[illegible] d[illegible] str[illegible]bu[illegible]ntur. O[illegible]a[illegible] o est in qua c[illegible] cen[illegible] A[illegible] c[illegible] us [illegible]str[illegible], [illegible] d[illegible]m a[illegible]m eam intel[illegible]o quæ à leg[illegible] co[illegible]stituta s[illegible]. Nam qui p[illegible] in[illegible], [illegible] oc[illegible] ma[illegible]stra[illegible]s g[illegible] m[illegible] no[illegible] viceri, vnde etiam Aristocratia nomen h[illegible] M[illegible]n[illegible]chia c[illegible] vt nom[illegible] t in qua vnus omnium dom[illegible] d[illegible] o[illegible] fe[illegible]at, R[illegible]m vocatur: si[illegible] o[illegible] d[illegible] a[illegible] v[illegible]s l[illegible] s appellatur. D[illegible] h[illegible]s omnibus priuat[illegible] m[illegible] eculenter o[illegible] t[illegible] P[illegible] a quoque apu[illegible] c[illegible] L[illegible] sima [illegible] Agrippa & Mecæn[illegible]s coram Au[illegible]o[illegible] te[illegible] nd[illegible] aut de[illegible] imp[illegible]rio [illegible] o[illegible] a c[illegible] q[illegible] D[illegible] C[illegible] N[illegible] Rom[illegible] [illegible]o [illegible]. Extat e[illegible] p[illegible] paruu[illegible] P[illegible]tarch[illegible] titulus est. De v[illegible] in Repub. domo[illegible] p[illegible] & pa[illegible] rio. Supra[illegible] o[illegible] nor[illegible] est, quæ [illegible] D[illegible] M[illegible] omni alij gubernationi prætuler[illegible]t. Ne autem [illegible] mi[illegible] d[illegible]o di[illegible]æ prouide[illegible]æ com[illegible]ssa v[illegible] d[illegible] quos ante regiam siue in subur[illegible], primo [illegible] e[illegible] te Solis ort[illegible] itum primu[illegible] c[illegible] N[illegible] m Deum Persæ esse credebant, & eo[illegible] s[illegible] D[illegible] f[illegible] tem cum domum red[illegible]et, hæc de[illegible]eta n[illegible] t m e[illegible] uratori Ce ba[illegible], & [illegible] a[illegible] att[illegible] n turum esse. Pr[illegible] de nocte equam [illegible] ean[illegible] e[illegible] d[illegible]em a[illegible] lo-cum du[illegible] æ [illegible] c Vene[illegible] quod euenit. Po[illegible] die c[illegible] a[illegible] ram o[illegible] ve[illegible], D[illegible] e[illegible] cognito l[illegible]co c[illegible] o[illegible] æ [illegible] m ed[illegible] & [illegible] us a[illegible] su[illegible] auspicium d[illegible] o p[illegible] e[illegible] P[illegible] v[illegible] o [illegible] Herod. [illegible] cœleste sig[illegible] u[illegible] & [illegible] a [illegible] cœlo quod iud[illegible]catur esse iustū. Cæ-te[illegible] ut[illegible] a[illegible] o[illegible], [illegible] c[illegible] o, e[illegible] equ[illegible] de[illegible] nt, & Persico more [illegible] aiu[illegible]m [illegible] en[illegible] alutarin[illegible] po[illegible]s quoque v[illegible]s [illegible] iudici[illegible] constitu[illegible] e[illegible] m. [illegible] c[illegible] nun[illegible] arum, septem nobil[illegible] m [illegible] tu[illegible] e qua[illegible] m [illegible] t[illegible] m leu[illegible] co[illegible]c. tum est. Inc[illegible] b[illegible] pr[illegible] hoc [illegible]anta pietate [illegible] esse eos qu[illegible]d vt eriperent a Magis, mo[illegible] no[illegible] q[illegible] præter [illegible], v[illegible] e[illegible] que hoc imperio di-gnam, & [illegible] o[illegible] ati[illegible] Dario iu[illegible]cta cum [illegible] nis r[illegible] us[illegible] t. H[illegible] rei præt[illegible]r alios, m[illegible] 3. I[illegible] b[illegible] Va[illegible] 7. ca. [illegible] q[illegible] fit inquit, quantū im[illegible]eriū, quam [illegible]ario interceptum est va[illegible] [illegible]o. I[illegible] Po[illegible] s l[illegible]. D[illegible] itaque H[illegible]sta[illegible], omni[illegible] nibus om[illegible]iu[illegible] p[illegible]oc[illegible]rum suffragi[illegible] rex P[illegible]rum renū-t[illegible] borbe c[illegible]dito [illegible]47. v[illegible] G[illegible]. At B[illegible]bli[illegible]erinitiū eius r[illegible] n Olymp 65. & an[illegible] m ab o[illegible] e co[illegible]ito 458. P[illegible] de-p[illegible]s, C[illegible]s f[illegible], Atossa [illegible] ne v[illegible] c[illegible] a[illegible]s nupti[illegible] n[illegible]m constab[illegible]i-r[illegible] in mat[illegible]mo[illegible]um [illegible]ccepit, vt non ta[illegible] cum t[illegible], q[illegible]m in fa-[illegible] C[illegible]ue[illegible]m videretur. Herodotus tradit, cum pr[illegible]ter hanc [illegible]ix[illegible] a-li[illegible] n[illegible]mine Ar[illegible]o[illegible]m [illegible] nem, a[illegible] co[illegible] pere[illegible] lectam, quā p[illegible] Esther, & Datium in sacr[illegible] a[illegible] A[illegible]. Id[illegible]m au[illegible]r a[illegible] e primum extitisse qu[illegible]g[illegible] P[illegible]o[illegible]cias, [illegible]as ip[illegible] Satrapias voca-

Rerum publicarum genera.

Darius III Persarum rex.

vocabant,constitueerit,ac earum singulis præsides præfecerit, taxato quod penderetur tributo,per varias nationes. Hoc etiam videre est apud Strabonem lib. 15. qui de Dario sic inquit. ... buta ferunt instituisse. Darium Longimanum, qui omnium hominum pulcherrimus fuit,excepta brachiorum,&...narum longitudine,quæ tanta erat,vt genua contingeret. Hunc autē præter militarem gloriam qua excelluit,fuisse principem optimæ naturæ,ac pergrati animi, cum ex alijs rebus ...,tum hoc exemplo dignosci potest. Cum adhuc in priuata fortuna versaretur,amicitia Sylosontis Samij delectatus,curiosa contemplatione fecit...ro...bi & quidem à ...pido daretur. Cuius muneris quam grata æstimatio animo eius ... appsa,regno potitus ostendit. totam namque vrbem,& insulam Samiorum Sylosonti fruendam tradidit. Non enim, vt inquit Valer. lib. ...2. pretium rei æstimatum,sed occasio liberalitatis est honorata, magisque à quo donum proficisceretur,quam,ad quem perueniret,prouisum. Hanc historiam Herod...luculenter prosequitur,ac eandem ... lo. Tzetza hoc ... e ... carmi... ac ... pre... r Chil.3.

Darius enim,inquit Barbarus cum venisset in Babylonem,
Scut...r,non rex existens,ab is tunc temporibus,
...ont... au...m accipiens donum,rubrum pallium,
Sylosontis autem erat frater Samij Polycratis
Quam pot...d...nde ... regni.
Dom... re no... Barbarus immemor:
...um en... m ... acit ... amicorem.
Inquiens... Darius nequaquam immemor ... beneficiorum.

Tradit etiam Herodotus,Darium in venatione cum ex equo desiluisset,grauiter distortione pedem,ita ... vt ... ex ... cturis emoueretur. Quapropter medicos AEgyptios,quos ... ha... putabat,adhibuit. Qui cum pedem torquerent,& vincerent, ... um exasperabant. Cum itaque septem noctes ... pre cruciatu insomnis exegisset, die octauo male habenti quendam ... he... qui arte Democedis Crotoniatæ Calliphontis filio, S... us ... Hic enim A... & rem medicam exercuit,& matrimonium contraxit,& P... m Sam... rannum mercede duorum talentum curauit. Darius igitur ... quam primum adduci iubet. Quem, cum inter Orœtæ mancipia ... inuenti essent,in medium produxerunt, vinctum compedibus, & ... vestibus ... m. Eum astantem Darius rogat, vtrum artem nosset? Negat ille: veritus ne prorsus Græcia sibi carendum esset. Verum,cum Darius,animaduersa dissimulatione,flagra & stimulos proferri iussisset:se quidem non accurate scire artem,sed medici vsum consuetudine medicinam vtcunque tenere dixit. Post,permissa regis Græce locutus,remedijs efficacibus adhibitis,& somnū ei conciliauit,& sanitatem breui tempore restituit,desperanti iam pedis integritatē. ... qui ... amplis muneribus à rege donatus est, Susisq, maximas ædes obtinebat ... m rege ad mensam sedebat,omnibus rebus affluens,præter hanc vnam ... Græciam redire non poterat:quin etiam AEgyptios medicos regem curare ... os,cum essent patibulis suffigendi,quod à Græco medico superati forent,impetrata à rege venia,liberauit. Denique ab eo in summo honore habitus est. Non multo post accidit, vt Atossa Cyri filia, Darij vxor, tuber in mamma haberet,quod cum erupisset,latius serpserat:ac quandiu quidem id minus fuerat,præ pudore dissimulans,nemini prorsus indicauit. sed cum male haberet,Democedem accersiuit,remque ... ostendit, qui se illam sanaturum pollicitus, obtestatur, vt ... sibi ... m operam nauet in eo quod petat: nihil enim cum vllo probro coniunctum , esse petiturum. Petijt autem reditum in Græciam. Quomodo autem Democedes à rege vna cum primis exploratoribus in Græciam missus fuerit vt eorum dux esset, & quomodo à Tarento Crotonem aufugerit,ibique tandem saluus remanserit,socijs abire coactis,idem Herod. eleganter prosequitur. Sub Darij Principatu, Arphaxat rex Medorum, quem nonnulli perhibēt fuisse Darij Medi filium,Astyagis nepotē,qui,Dario contempto, re-

Darius fuit primus apud Persas, qui tributa instituerit.

Eiusdem benefici ... & gratitudo

Darius ope Democedis medici præstantissimi conualuit à sua ægritudine.

Darij expeditio aduersus Arphaxat.

gna eius inuasit spe occupandæ monarchiæ, atq; illi Assyriam & Babylonem eripuit, Ecbatana [illegible] mœnibus cinxit, & ad tantam maiestatem euectus est, quanta ibi apparet ex Iudith 1. cap. Contra quem Darius anno 12. sui regni bellum mouit, quod quidem durauit annos 5. vsq; ad cæsum Arphaxat, & contritas eius vires, vt patet eodem, 5. & 13. Enimuero cum Arphaxat multas gentes suo subdidisse imperio dicatur, & Iust. lib. 2. aliquanto ab exordio regni Darij interiecto tempore, Assyrios defecisse, Babylonemque occupasse asserat, non obscurum, neque vero dissimile est, Arphaxat Assyriam Dario primum eripuisse, deinde & Babylonem, quod vel inde confirmatur, quod intra fines horum regnorum bellum gestum est, in quo Arphaxat alienorum inuasor, Darius autem suorum defensor, & vindex extitit, vt videre est Iudith 1. & apud Herod. lib. 3. sub finem. Ad huius belli subsidium conuocati plurimi populi, inter quos & Iudæi recensentur, despecto rege, tanquam parum nobili, & illegitimo, venire recusarunt. Darius, post deuictum Arphaxat, anno 17. imperij sui, & plurimas vrbes ac regnum Medicum in suam ditionem redactum, nihil habuit antiquius, quam vt etiam Babylonios, qui à Persico regno defecerant, ad pristinam fidem atque obsequium redigeret. Proinde contractis ingentibus copijs, aduersus eos contendit, vrbemq; obsidere cœpit. Iam autem anno & septem mensibus oppugnationem strenue atque acriter sustinuerat, adeo medius fidius, vt iam Persæ de soluenda obsidione cogitarent, omnemque spem prorsus abijcerent, se illam expugnaturos. At vicesimo mense, Zopyrus Megabyzi filius, vnus ex septem qui Magos trucidarant, satrapa, & vir spectatæ fidei ac virtutis, in regis sui gratiam flagris cæsus, nasoque & auribus à semetipso mutilatus, transfugæ specie Babylonem venit, cruenta facie, quasi his damnis à Dario affectus, quod hortator fuisset relinquendæ Babylonis, accusans regiam sæuitiam. Babylonij vultus calamitati, eiusque verbis fidem adhibentes, cuius nobilitatem & virtutem antea probe norant, omnium suffragio ducem constituerunt: is autem, accepta parua manu, semel atque iterum cedentibus consulto Persis, secunda prœlia fecit. Ad postremum, vniuersum sibi creditum exercitum Regi prodidit, vrbemq; ipsam in Darij potestatem redegit, atque ita secundo à Persis Babylon capta est. Sed Darius hanc vocem plane regiam emisisse dicitur, eamque sæpius ingeminasse, se viginti Babylonibus, præter illam, quam Zopyri beneficio recuperarat, æquo animo carere posse, ne illum hoc damno & incommodo affectum videret. Memorabilis est etiam illa vox, quæ ab eiusdem Regis ore emanauit, quæque indicat, quanto in honore postea Zopyrus apud Darium semper fuerit. Cum enim forte in manu pomum punicum teneret, atque illud aperiret, dixit Artabano suo fratri, se tot sibi Megabyzos optare, quot in malo punico grana inessent, idque magis cupere, quam omnem Græciam subactam: significans procul dubio, nullum thesaurum regibus vtiliorem esse consiliarijs sapientia, virtute ac fide præstantibus. Huius quidem rei Plutarchus in Apophtheg. mentionem faciens, ita scriptum reliquit. Darius, inquit, Xerxis pater, seipsum dicebat in prœlijs & periculis esse solito prudentiorem. Cum tributa imponeret subditis, proceres Prouinciarũ euocatos, interrogabat, an ea essent grauia. cumque respondērent, esse mediocria, dimidium eius quod proposuerat, singulos pendere iubebat. Aperto grandi malo punico, interrogatus, cuius rei tantam sibi optaret multitudinem, quanta esset granorũ eius mali, respondit, Zopyrorum. Erat autem Zopyrus amicus regis & vir bonus: Is Zopyrus, cum seipsum naso & auribus amputatis, fœdasset, deceptis hac fraude Babylonijs, rebus ab ijs præfectus, vrbem Dario prodidisset, sæpenumero Darius dixit, malle se integrum habere Zopyrum, quam centum Babylonibus potiri. Hæc Plutarch. Porro, vt hoc etiam obiter dicatur, à veteribus memoriæ proditum est, hunc regem primum extitisse, qui apud Persas ex auro monetam percusserit. Darius interim, recepta, vt diximus, Babylone, mox Cyri edictum renouauit de instauratione templi Hierosolymitani, deque Iudæis in patriam restituẽdis. Hic enim, cũ adhuc esset priuatæ fortunæ, optimo animo erat affect⁹ erga illam gentẽ, & vouerat Deo, si quando penes ipsum potestas foret, quicquid sacro-

Babylonij obsidentur à Dario.

Babylonia Zopyri dolo recipitur à Persis.

Darij dictum memorabile.

Darius fuit primus, qui apud Persas auream monetam excuderit.

sacro [illegible] Ba[illegible]onem [illegible] in templũ Hiero[illegible] & [illegible] Daniel quo[illegible] D[illegible]am vt Cyrus am[illegible] exum[illegible] au[illegible] r alios [illegible] A[illegible] & [illegible] h[illegible] no ua co[illegible] lum Israe[illegible] Cam[illegible] o[illegible] sæuitia hinc [illegible] de dis[illegible] in [illegible] c[illegible]t. To[illegible] intra se[illegible]ennium & [illegible] D[illegible] mensis [illegible] Hebræis dicitur A[illegible] Mace[illegible] tes ac [illegible] a Israelita[illegible]m [illegible] rud[illegible] d[illegible]unt [illegible]cia pro renouata post captiui[illegible]atem priori se[illegible] to [illegible] o arietes [illegible]oo a[illegible]os 4[illegible] h[illegible] cos[illegible] pro[illegible] ca[illegible] d[illegible]m T[illegible] t[illegible] are p[illegible] q[illegible] Ios[illegible] h. l[illegible] cap. [illegible] & 4[illegible] m as[illegible] m egr[illegible] ex A[illegible] Hi[illegible]ro[illegible]olymam quat[illegible] mil[illegible] sex[illegible] o m[illegible] du[illegible] axat [illegible], & B[illegible] n[illegible] amin. Nec [illegible] uc[illegible] o[illegible] abe[illegible] popu[illegible] dux, ad hoc impetrand[illegible]m, p[illegible]ri[illegible] n[illegible] mo[illegible] at[illegible] ve[illegible] s[illegible] D[illegible] c[illegible] Acce[illegible] Dar[illegible] propositæ [illegible] per [illegible]ndem. Is[illegible] a [illegible] axim[illegible] s[illegible] potior sententia, [illegible]cet, cui[illegible] maior vis & imperium, [illegible] ver[illegible] atis, [illegible] ver[illegible]s. C[illegible] p[illegible] is [illegible] tus veritatem [illegible], q[illegible] validis rat[illegible] oni[illegible] innixam [illegible] procce[illegible] opere ap[illegible]ro[illegible]. T[illegible] rex [illegible] re al[illegible]quid ex his [illegible] ite[illegible] fuerat po[illegible] l[illegible]ent[illegible] u[illegible] vt viro sapi[illegible] qu[illegible] d[illegible] cæteri[illegible] p[illegible] inquit, [illegible] sessor meus er[illegible] rec[illegible] mihi [illegible]. H[illegible] audi[illegible] ad[illegible] mo[illegible] co[illegible] at[illegible] [illegible] pot[illegible] m regiam, id an[illegible] er[illegible]t, vt [illegible] H[illegible] templ[illegible] instaurare ac de[illegible]nd[illegible] sacra va[illegible] o[illegible] p[illegible] Nabuchodon[illegible] m [illegible] aia, & Babylonem [illegible] a, r[illegible]st[illegible] posti[illegible] mihi permittis [illegible] [illegible]ntem me[illegible] m[illegible] c[illegible]ns. Tum rex lætu[illegible] excepit cum o[illegible]ulo, & o[illegible] i[illegible] xip[illegible] o[illegible] p[illegible] c[illegible] Libri [illegible]o[illegible] [illegible] Dar[illegible] & Artaxerx[illegible] per [illegible] pe[illegible] emi[illegible]runt, pro appe[illegible] nominibus [illegible] omi[illegible] orum [illegible] A[illegible] appellati[illegible]m & adie[illegible] uum [illegible]e constat [illegible] libro E[illegible]her [illegible] regis [illegible] quod [illegible] ad [illegible] D[illegible]m, Hystas[illegible] s fi[illegible]n, [illegible] l[illegible]. 1. c[illegible]p. 16. [illegible]didit. Nonnu[illegible] Xerxem, Assuerum fuisse ex[illegible]mant. Eusebius in historijs [illegible]rum ad Artaxerxem vnde[illegible]m Pe[illegible] r[illegible], [illegible] & Mnemon d[illegible]ctus est referendum putat. Sunt etiam q[illegible] per Assuer[illegible]m [illegible] c[illegible]s fit menti[illegible] Dan. 9. & apu[illegible] he[illegible] arijs in loci[illegible], ma[illegible] s Artaxerxes [illegible], Astyagem M[illegible]do[illegible] te[illegible]. Io[illegible] ad Artaxerxen Xer[illegible]um, totam hanc hi[illegible] m re[illegible]rt. Cæterum, quod p[illegible] omnium a[illegible] d[illegible]um sit, Zonaræ sen[illegible] po[illegible] v[illegible] r[illegible] ca[illegible] Ph[illegible]ppus [illegible] is v[illegible]næ ac [illegible] loq[illegible]en[illegible] [illegible] uis Chr[illegible]n[illegible] b. 11. cæteris omnibus præf[illegible]rt, inquiens. Postremo de Dario [illegible] o [illegible] s hoc addo: [illegible]c Darius est mar[illegible]s E[illegible], q[illegible]em histo[illegible] sa[illegible]cra nomi[illegible]at A[illegible]erum, cuius tempore quantis in periculi[illegible] & miserijs fuerit pio[illegible] m cœ[illegible] and[illegible] c[illegible]. Na[illegible] & in Iudæa adhuc e[illegible]at [illegible] pe[illegible] o [illegible] mpli, & [illegible] per calumniam imperrauerat edictum de tota gente Iudæo[illegible]m del[illegible] bi[illegible]ter Deus prote[illegible] c[illegible]m, patefacti[illegible] al[illegible] m[illegible]s & sceleribus Ham[illegible]. Nomen Esther s[illegible]nificat absconditam. Fortassis s[illegible]c nominata est, quia n[illegible]rod[illegible]t in publicum, ne form[illegible] st[illegible]rentur in[illegible]iæ, aut quia E[illegible]lesia tunc du[illegible] er[illegible] pr[illegible] f[illegible]t. &c. Post hæc Darius, Scythicam expedi[illegible]onem suscepit, quod [illegible]d[illegible]m incidit in annum ab orbe creato 1452. & circa ea tempora, quibu[illegible] R[illegible]a R[illegible]pub. ob violatam honestissimæ Lucretiæ pudicitiam, ad [illegible]am memora[illegible]em mutationem deuenir[illegible] [illegible]na Regum auctoritas abrog[illegible]ta, & Consi[illegible]m [illegible]t. N[illegible] t[illegible]nc longe [illegible]ber[illegible]t tempus, quo sanctissima mulier Iudith, Holo[illegible]rnem potentissimum Persicæ militiæ principem, ne ab eo violaretur, occidi[illegible]. H[illegible]is atq; atrocissimi be[illegible] primaria causa di-

Dario edictũ de instauratione templi Hierosolym. mutant.

Quæstio Dario iam Sa[illegible]i pie proposita.

Scythica expeditio susceptitur à Dario, sed non prospere ominata.

[illegible] Parti Darii [illegible] B [illegible] [illegible]

[illegible] m. Non [illegible] ana auctore [illegible] [illegible] fro [illegible] tat, qu [illegible] [illegible] a- [illegible] to [illegible] ra ap [illegible] [illegible] tur, pa [illegible] t axes [illegible] ncan [illegible] tran [illegible] [illegible]

[illegible] a ab Androcle [illegible] Stilus Darij.

[illegible] nem Darium [illegible] pontis & transeuntis [illegible] us [illegible] st. Herod. [illegible] Darianæ in [illegible] t Xerxi præparat [illegible] m [illegible] a A [illegible] fecerant A [illegible] mandat [illegible] in [illegible] m, & [illegible] m. C [illegible] D [illegible] [illegible] ore Pe [illegible] [illegible] sum d [illegible] pedu exerc [illegible] Xerx [illegible] filius [illegible] [illegible] n d [illegible] [illegible] ait. [illegible] emque hac [illegible] ver [illegible] simile [illegible] [illegible] Xerxem [illegible] D [illegible] rat [illegible] em, pra [illegible] D [illegible] A [illegible] D [illegible] m in [illegible] a pontem [illegible] ponte [illegible] a Dario [illegible] [illegible] ad [illegible] pontem [illegible] & [illegible] o [illegible] m [illegible] untem [illegible] ea que de [illegible] hoc [illegible] pro [illegible] ore suspende [illegible] & di [illegible] [illegible] eundem [illegible] ram Anthuno, [illegible] Da [illegible] atem neglexe [illegible] t. Cæt [illegible]

[illegible] o Bar[illegible] [illegible] natu[illegible] & [illegible] quod [illegible] Da[illegible] T[illegible]æ ad [illegible] [illegible] uæ nomina [illegible] [illegible]s, [illegible]os [illegible] natur[illegible]o [illegible]es. [illegible] de[illegible]derunt, & [illegible]dem [illegible]uis [illegible] d[illegible] [illegible]ero d[illegible] re[illegible]ent, q[illegible] ex[illegible] d[illegible] d[illegible] p[illegible]us a[illegible] p[illegible]at. Sed p[illegible] ia[illegible]ent. Ad Pe[illegible] u[illegible] [illegible]lutē quære[illegible]

Dar[illegible] exer-[illegible] ad I-strum cadi-tur.

u[illegible] acre[illegible] ersæ fui[illegible] q[illegible] Pe[illegible]o e[illegible] F[illegible] [illegible]un ba[illegible]o F[illegible]orum [illegible]or[illegible] pot[illegible] G[illegible] fi[illegible]ius Marcom[illegible] t[illegible] cyt[illegible] Irenico [illegible] Da[illegible]is per fi[illegible] atem [illegible] itus p[illegible] [illegible] mor[illegible] v[illegible] [illegible]abat præ [illegible] tud[illegible]ne, q[illegible] a[illegible]at [illegible]

Persarum legati ad Macedones.

Scy[illegible] ne[illegible] Pe[illegible] mpe[illegible]o[illegible] Ma-cedo[illegible] d[illegible] e conabatur [illegible] b[illegible] & [illegible]æ quam [illegible] ad A[illegible] cedo[illegible] n, vt [illegible], & aquam t[illegible] o A[illegible]tas [illegible] potenti[illegible] placide respondit & [illegible] conuiuium vocat. [illegible] ba[illegible] nt [illegible] nol[illegible] mulieres [illegible] & [illegible] [illegible] q[illegible] ant honestis n[illegible] & v[illegible] M[illegible] r[illegible] Hæ[illegible] pater Am[illegible] de[illegible] trem hort[illegible] o d[illegible] t[illegible] Q[illegible] ulabat [illegible] Alexander ac[illegible] t[illegible] an[illegible]er [illegible] & [illegible] as fe. [illegible] ad[illegible] no[illegible] in[illegible] vest & [illegible] ,& cum Persæ eos [illegible] c[illegible]

Persici cr[illegible] inter[illegible] [illegible] conn[illegible] lenes defecerunt a Dario.

[illegible]od[illegible]re. [illegible] & [illegible]æ ac pe[illegible] le[illegible] A[illegible] post [illegible]um b[illegible] est Defe[illegible]ant [illegible] [illegible] A[illegible] rd[illegible] a A[illegible] ra[illegible]. T[illegible] m[illegible]s [illegible] r [illegible] oræ [illegible] [illegible] n [illegible] Darvin[illegible] [illegible] re. Vt [illegible] ca[illegible] A[illegible]æ [illegible] e [illegible] o & [illegible] [illegible] c [illegible] c [illegible] [illegible] oad [illegible] n [illegible] ans [illegible] n[illegible] c[illegible] A[illegible] c[illegible] [illegible] Aristagoras, & [illegible] a[illegible] nem [illegible] I[illegible] o[illegible] [illegible] & C[illegible] m omni rat[illegible] pe[illegible] [illegible] a, tunc Athenas venit. Ad eā v[illegible] acce[illegible], ead[illegible]

Ar[illegible] [illegible] Athen[illegible]

Sparta

[illegible] caus [illegible] A [illegible] que soci [illegible] ca [illegible] Ath [illegible] Interim [illegible] us [illegible]. Non multo post, D[illegible] C [illegible] ca [illegible] m [illegible] citus, [illegible] com [illegible] m [illegible] & [illegible] Sed [illegible] M[illegible]to [illegible] & [illegible] non [illegible] o[illegible]iam [illegible] ad Art[illegible]he[illegible]nem perdu[illegible]lus [illegible] cruci a[illegible]c[illegible] [illegible] b A[illegible]staporas [illegible]x annos [illegible] G[illegible]us [illegible]. ca. 9. [illegible] de n[illegible] ep[illegible]is [illegible] per [illegible]tur, [illegible] que al[illegible]js clan[illegible] ne[illegible]ntis [illegible] Gr[illegible] & n[illegible] b[illegible], ba[illegible] o a[illegible] ex[illegible]. [illegible] oco [illegible] A[illegible] A[illegible]am [illegible] D[illegible]us [illegible] s Hi[illegible]æ[illegible], c[illegible] rſs apud Dar[illegible]m e[illegible] A[illegible] o [illegible] p[illegible]am [illegible] s q[illegible] d[illegible]m occultas nunt[illegible] f[illegible] o [illegible] o vele[illegible]. Co[illegible] oc [illegible] ocu[illegible]s [illegible] ro [illegible] cap[illegible] m e[illegible] ca[illegible]ite omn[illegible] tan[illegible] a meden[illegible] at[illegible]radit, caputqu[illegible] s [illegible] m formas c[illegible], q[illegible] v[illegible] per [illegible] H[illegible] ſte, q[illegible] c[illegible] ad[illegible] n [illegible] Vbi [illegible] f[illegible] eſt, ir[illegible] a[illegible] Ar[illegible] m iu[illegible]et. E[illegible] cum a[illegible] in[illegible] is, i[illegible] o v [illegible] per [illegible] v t [illegible] pe[illegible] A[illegible] v[illegible] mandatumqu[illegible] d[illegible] m n[illegible] ert. Atque ille id [illegible] t man datum, f[illegible] [illegible] ho[illegible] tur H[illegible] od[illegible] & [illegible] Pi[illegible] im intercre[illegible]. Ac[illegible] [illegible]oriæ [illegible] co[illegible] P[illegible] can[illegible] de[illegible] or H[illegible]rm[illegible]. Ve[illegible] in cod[illegible] Hi[illegible] parc[illegible] s [illegible] De[illegible] ſapien[illegible]tia & Pul[illegible] Pl[illegible] tima [illegible] s e[illegible] A[illegible] s [illegible] eundem [illegible] I[illegible]ſt [illegible] is [illegible] us [illegible] s vſq [illegible] a [illegible] pu[illegible] M[illegible] ho[illegible] nt ann[illegible] 16. H[illegible] autem e[illegible] Cleo[illegible]menes & Demarat[illegible] A[illegible] imperarun[illegible] ſed br[illegible] p[illegible] Demarat[illegible] in c[illegible] loc[illegible] eſt. Pauſan. 114. Imperat[illegible] Cleo[illegible] A[illegible] enis ann [illegible] pag. 55. Interim Lacedæ[illegible]ones o[illegible] op[illegible]ram d[illegible] vt Hipp[illegible] [illegible]nidem ab Athe[illegible] [illegible] quo c[illegible]u, [illegible]t. Sed repu[illegible] Corinthio, nihil omni[illegible]o agi pot[illegible],

Hiſti[illegible] mors.

[illegible] Hi[illegible]ias confugit.

[illegible] primo [illegible] alterum [illegible] Athen[illegible] [illegible] Ath[illegible] [illegible] antea, respondərunt [illegible] deinde ad [illegible] beneuolentiam conuer[illegible] [illegible] atum, vt expeditionem ad [illegible] & [illegible] eamque [illegible] prospere succes[illegible] [illegible] Darius vero iamdudum flagrabat cupiditate At[illegible] [illegible] Athen[illegible] fi[illegible] [illegible] ed[illegible]

Darius cur Athenienses præ ipsis oderat.

Præ[illegible]a vero causa, cur Athe[illegible]enses præ cæteris oderat, [illegible] dum [illegible] ort est [illegible] A[illegible] [illegible] d[illegible] onas [illegible] nt. Cum [illegible] Da[illegible] nd[illegible] m [illegible] runt [illegible] um, [illegible] m arcum p[illegible] ac [illegible] ex[illegible] & [illegible] n [illegible] di[illegible] O [illegible] çar! At [illegible] cut[illegible] n, cudan[illegible] [illegible] a [illegible] m [illegible] C[illegible] s non [illegible] in [illegible] op[illegible] tur, q[illegible] n pontes [illegible] re [illegible] sp[illegible] & [illegible] D[illegible]

Darii expeditio aduersus Græcos.

[illegible] ur Vere Darius [illegible] p[illegible] que Mardonium Gobryæ filium ad [illegible] ce[illegible] D[illegible] A[illegible] H[illegible] ex[illegible] tum in Græciam nauigans, Thasum [illegible] & Mace[illegible] o[illegible] ad A[illegible] Asiam redijt. Herod. lib. 6. [illegible] ro[illegible] 4[illegible] 546. D[illegible] quanquam [illegible] c[illegible] it [illegible] Dar[illegible] & A[illegible] aphe[illegible] ne Artaphernis [illegible] præpo[illegible], h[illegible] ce[illegible] d[illegible] a[illegible] decem [illegible] a [illegible] causam interferen[illegible], vt [illegible] ea com[illegible] nem [illegible] sc hostem [illegible] co[illegible] m[illegible] io, le[illegible] s Sar[illegible]os e [illegible] [illegible] Da[illegible] mand[illegible] vt At[illegible] s ac E[illegible] diriperent, & captiuos [illegible] conspectum adducerent. [illegible] nu[illegible] o[illegible] G[illegible] &[illegible] po[illegible] rus. Cæterum [illegible] h[illegible] no[illegible] impetratum est. Præfecti au[illegible] bus [illegible] d[illegible] cl[illegible] ad Eubœ[illegible] appul[illegible] & [illegible] t[illegible] cm[illegible] æ, ac E[illegible] oe[illegible] n colon[illegible] bre[illegible] nt, & [illegible] os [illegible] runt. Qui eis iuxta [illegible] de[illegible] [illegible] oc[illegible] s [illegible] tricum [illegible] p[illegible] heu terra quantum à nostrate? Inde [illegible] A[illegible] [illegible] Mara[illegible] [illegible] Hip[illegible] [illegible] Hæc v[illegible] [illegible] At[illegible] circiter [illegible] m[illegible] a p[illegible] m, e[illegible] & [illegible] C[illegible] orum. Est au[illegible] Leuni di[illegible] bus vt inquit Pausanias, cam[illegible] d[illegible] a ab Athenis

[illegible]

[illegible] Mara[illegible] à [illegible] m [illegible] at[illegible] m [illegible] s [illegible] os [illegible] [illegible] cru[illegible] præ [illegible] n[illegible] anter. T[illegible] M[illegible] G[illegible] F[illegible] eb. Atticis [illegible] od[illegible], c[illegible] & [illegible] [illegible] nulli [illegible] n veter[illegible] [illegible] cbrat[illegible] o[illegible] s [illegible] Mara[illegible] [illegible] Mara[illegible] honiis camp[illegible] [illegible] A[illegible], c[illegible] P[illegible] taru[illegible]

[illegible]

[illegible] Poecile porticu pugna hæc depingeretur: inter decem prætores [illegible] ad hoc bellum gerendum Athen[illegible] de[illegible] a om[illegible] ma[illegible] d[illegible]cta, om[illegible] ha[illegible] tum[illegible] qui ad [illegible] impellentes, [illegible] prœlio ducis esse consuluit. Pindari interpres, [illegible] in Mar[illegible] a[illegible] strenuam operam nauarunt phialas [illegible] præmii loco donatas fu[illegible] d[illegible]. Quamobrem Marathon λιπαρὰ, hoc est, [illegible] appellata. Quemadmodum [illegible] tem totius huius pugnæ gloria apud Athen[illegible], quæ apud Salam[illegible] atque Platæas gesta sunt, communi Græciæ tribuuntur. Ptolemæus S[illegible] huius pugnæ, com[illegible] q[illegible] o[illegible] uerunt, [illegible] ta[illegible], studioque tractauit vt ob id Marat[illegible] cognominatus. Tametsi [illegible] a Marathone tribu, cui Athenis [illegible] est, id nomen hunc accepisse [illegible]. Hoc bellum Marathonium describit Herod. lib. 6. & Iustinus lib. 11. A[illegible] h[illegible] d[illegible] m libro [illegible] eiusdem rei mentionem faciens, Datis, [illegible] t, olim Da[illegible] præf[illegible] & Satrapa, vbi cum Persarum e[illegible] contra[illegible], [illegible] Atticam esse censebat, cum hac simul & Græcia [illegible] niuersam. [illegible] a [illegible] tus quidem nec [illegible] sta sed [illegible] a[illegible] t, cum D[illegible] tot[illegible] s As[illegible] ape[illegible] g[illegible] do, moleste ferebat [illegible] & Eu[illegible] am insuper oc[illegible] a[illegible] t [illegible] per [illegible] a- dem deuicti cum Date ipso & principe, & [illegible] M[illegible]. [illegible] ue ta[illegible] o prœlio cæsi vt A[illegible] fe[illegible] b[illegible] inirent pro [illegible] cæsis hostibus parem hircorum num[illegible] a- tur[illegible] co[illegible] tos fu[illegible], & [illegible] at[illegible] m r[illegible] d[illegible] l[illegible] c[illegible] in nequirent voti compotes fieri, nec promissa persoluere, v[illegible] p[illegible] n- [illegible] molarent, nec tamen [illegible] ffecisse. H[illegible] s. P[illegible] h[illegible] s etiam in vita Aristidis de [illegible] dem rebus [illegible] prelii ac[illegible] o- r[illegible] mandauit. [illegible] am Datis à Dario missus, v[illegible] o vt ab Athe[illegible] propter [illegible] r- d[illegible] ce[illegible] as pœnam exigeret [illegible] re, vt Græcos e[illegible] t, to[illegible] ac[illegible] a[illegible] ho- nem appulerat, regionemque populabatur. Erant eo tempore [illegible] duces ab Athe[illegible] s constit[illegible] a[illegible] or[illegible] tat[illegible] eps M[illegible] a- tione vero & pote[illegible] a proximus Aristides: h[illegible] uam de pugna cum M[illegible] nd[illegible] - tentia contingens [illegible] de [illegible] bus [illegible] æ [illegible] o [illegible] um [illegible] d[illegible] t. Cum [illegible] c pe[illegible] inter[illegible] alla dierum in[illegible] er[illegible] ucces[illegible] t diu[illegible] um imperium, Aristides, c[illegible] m o[illegible] o ipsi summam rei d[illegible] ret, M[illegible] adi potestatem suam tradidit, docens ce[illegible] s [illegible] os non tu[illegible] pe[illegible] sed ho[illegible] stu[illegible] at[illegible] e salu[illegible] re e[illegible] e, parere & obte[illegible] pe[illegible] - dentibus. Hunc admodum ambitione [illegible] data, cum eo perduxisset vt [illegible] l[illegible] rent, si v[illegible], id [illegible] op[illegible] m [illegible] qu[illegible] co[illegible], M[illegible] m imperio perpetuo c[illegible] arato, corroborauit. cum cæteri porro diurni [illegible] s om[illegible] is imperijs, huic v[illegible] num aduerte[illegible] ent. Cæterum, in pugna Marathonia, m[illegible] xi- m[illegible] acie Athen[illegible] m[illegible] edia l[illegible] borante vbi t[illegible] ibus Leonti[illegible] & A[illegible] o[illegible] s [illegible] - terant ibiq[illegible] e di[illegible] ne Barbari[illegible] resistentibus, Aristidis & Themistocl[illegible] qu[illegible] m h[illegible] de Le[illegible], ille de A[illegible] ochide tribu erat [illegible] propinquo [illegible] is f[illegible] u[illegible] a. Postq[illegible] am fusis & ad naues compulsis Barbaris, eos viderunt non insulas ve[illegible] [illegible] g[illegible] re [illegible] d [illegible] orsum venti [illegible] tia mari[illegible] que versus Atticam cogi [illegible] ti A[illegible] enie[illegible] es [illegible] n[illegible] vrbem [illegible] de[illegible] ribus vacuam oc[illegible] parent, cum noue[illegible] tri- b[illegible] us eadem [illegible] accelerato [illegible] ere domum redierunt. Aristides vero cum sua tri[illegible] u [illegible] pud Marathone[illegible] relictus captiuorum & spoliorum c[illegible] stos, opinionem [illegible] se non fefellit. Cum enim auri & argenti adessent acerui, atque omnis g[illegible] ne- [illegible] este[illegible], & [illegible] metabiles aliæ res in t[illegible] s & in ca[illegible] tis na[illegible] bus propositæ, [illegible] e ipse quicquam tangere voluit, & nu[illegible] quicquam permis[illegible] si si qui e[illegible] m [illegible] præda[illegible] abstul[illegible] runt. Hæc Plutarch. Vnde autem originem habue[illegible] int Pa- ni[illegible] terro[illegible] es, & quid poti[illegible] m[illegible] m [illegible] fice[illegible] t [illegible] reui[illegible] er exp[illegible] icabo. [illegible] du[illegible] t enim veteres scriptores, Philippidi, quem Athenienses miserunt Sp[illegible] r[illegible] am [illegible] vt n[illegible] nt a- [illegible] p[illegible] c[illegible] c a[illegible] xi[illegible] o, Pan [illegible] a Parthenium Arcad[illegible] æ montem [illegible] b- u[illegible] m factum [illegible] & [illegible] e solum deorum ab Athenie[illegible] bus n[illegible] i[illegible] estu[illegible], o[illegible] [illegible] c[illegible] dixi[illegible] ac eius verbis [illegible] m adhi[illegible] itam, eiq[illegible] e postmo[illegible] um A- [illegible] os[illegible] decr[illegible]. D[illegible] vero [illegible] ac em terr[illegible] o-

nitus

Margin notes: λιπαρά. — Atheniensium votum ante pugnam ad Pana. — Aristidis singularis modestia & virtus.

nitus auditos [illegible] & visa spectra: quae Athenienses postea dixerunt fuisse speciem Panos, qui terrorem tantum Persis incusserit, vt fugerint. Inde Panici terrores postea [illegible], de [illegible] consternationibus, quae nulla manifesta de causa saepenumero populis exercitibusque incuti & aduenire solent, ita vt maximo terrore iniecto, [illegible]los in fugam vertant: Huius autem denominationis originem ab antiquissimis Aegyptiorum historijs Plutarcho referente, emanasse ferunt. Cum enim O[illegible] [illegible]dis germanum, & maritum, qui Aegyptum imperio moderatus suo [illegible]bus vitaeque institutis ornauit & excoluit, Typhon interfecisset frater, [illegible]que cad[illegible]uer per Tanaiticum vocitatum Nili ostium, quod adhuc abominantur Aegypti, in mare deferendum flumini mandasset: forte fortuna Panes Satyrique, qui eo in tractu Chennin denominatum habitabant locum, rem [illegible]lam, [illegible] fuerat, animaduertisse dicuntur, qui paulo post, disseminatis super O[illegible]dis caede rumoribus, vniuersam Aegyptum subitis repleuere tumultibus, ex quo natum est, timores, consternationesque illas, quae repentinae ignotis [illegible]dunt causis, Panicos appellari pauores.

Panici terrores unde dicti.

Supra commemoratum est, Athenienses in hoc grauissimo bello implorasse auxilia Lacedaemoniorum, à quibus responsum fuerit, quod sibi ob rotundam lunam, & ante [illegible], in aciem exire, per legem non licebat. Hic vero haud inutilis quaestio moueri posset, num recte ab eis factum sit, necne, cum plaerique censeant, vrgente necessitate, nullum dierum discrimen haberi oportere, nec curanda festa & solennes dies, si vrgeat necessitas ab omni soluta lege. Nam M. Marcellus tempore festorum Dianae cepit Syracusas, hoc inopinante populo Syracusano intento laetitijs. Ipsa quidem antiquitas certos dies seruabat, quos infestos & infelices putabat, & in eis non pugnasset prae timore ob praeterita bella in ipsis male gesta. Caeterum, persaepe ob huiusmodi persuasionem, vel superstitionem potius, maximas clades pertulit, in quo sane quamplurima exempla commemorari possent. Ne autem in his recensendis sim prolixior, hoc instar multorum erit. Cum Arionistus Germanorum rex, cum Caesare bellum gereret, ac suis dixisset, non esse certandum, neque hostes superari posse ante plenilunium, Caesar ipsum inuasit, non expectato tali tempore, & in fugam coniecit, octuaginta Germanorum millibus interfectis, & quadringentis terrae stadijs apud Rhenum fluuium occupatis, quem ponte arte facto infra decem dies, Caesar cum exercitu transiuerat. Sed Lucullus in ea expeditione, quam habuit aduersus Tigranem, Armeniae, Syriae ac Mediae regem, longe aliter sibi faciendum esse statuit. Cum enim Romani pridie Nonas Octobris à Cymbris maxima clade affecti essent, isque dies ab ipsis Romanis valde infelix & infestus reputaretur, L. Lucullus eodem ipso die cum decem millibus peditum, & equitibus duntaxat mille, hoste ex aduerso ad centum quinquaginta millia bellatorum instructo, in aciem prodiit, & cum sibi obijceretur de die illa, nempe sexta Octobris, populo Romano tantopere infausta & infelici, in qua, duce Gneo Scipione Cornelio, Maximi Scipionis Africani patre, vniuersus Romanus exercitus à Cymbris prope deletus atque absumptus fuit, Lucullus respondit, illum quidem diem Romanis fuisse olim atrum & calamitosum, sed hodiernus, inquit, erit vobis amicus & fortunatus, si strenue atque impigre pugnaueritis, exque ominoso ac tristi, hilarem, amicum & iucundum Romanis reddemus. Et commisso praelio hostes fugauit, quinque duntaxat ex Romanis, in ipso certamine interfectis, & centum vulneratis: Ex hostibus autem, Armenijs scilicet, Medis atque Syrijs, vltra centum millia desideratis, ac etiam Tigrani regis diademate ablato. Tam paruo impendio tam insolens victoria stetit. De ipso quidem Tigrane, à nonnullis memoriae proditum est, quod cum Luculli exercitum vidisset, paucorum exercitum irridens, dixerit: Si vt milites aduenissent, perpaucos quidem esse si vero vt legati, permultos. Verum, mox ipso facto, intellexit, victoriam non in multitudine pugnantium, sed militum robore atque virtute consistere. Namque, vti ostendimus, à Lucullo victus est, ira fane, vt tiaram, vittasque lacerans, atque abijciens aufugerit, ne ijs ornamentis in

Quando sit decertandum cum hoste.

Syracusae direptae à Marcello.

Caesaris victoria aduersus Ariouistum.

Luculli victoria aduersus Tigranem.

turpi fuga agnitus, ad Romanos captiuus perduceretur. Quas vero acies, [illegible] ve exercitus, & qui duces [illegible] arua ma[illegible] profligarint, passim videre est a[illegible] res auctores. Mos autem & consuetudo inoleuit apud varias gentes & nat[illegible], vt statas dies anni infe[illegible] fortunatas, pro multiplici euentu [illegible] non vna tione obseruarint. Siquidem Chalcedonij quoque mensis vicesimam pri[illegible]

Fortunati & infortunati dies.

diem, funestam & port[illegible] habuere, quod [illegible] Dario pra[illegible] forum pueros castrauit, & in Per[illegible] dem m[illegible]. Parthi diem, qua Arsaces Seleucum [illegible] quam i[illegible] ber[illegible] faustum felicemque obse[illegible]. C[illegible]rus diem [illegible] q[illegible] Scythas & Sacas clade affl[illegible] adeo felicem habuit, vt eam Sac[illegible] appellarit. [illegible] ut Asiani festam diem Mutiam nuncuparunt, quod Q. Mutius Asiam [illegible] ter rexerat. Athenien[illegible] m Hecatombæonis, qui me[illegible] soli facer, duplici victoria in[illegible] nem, ve ut fortunatam, o[illegible] uandam præ[illegible], quod Leuctram, & Geræst[illegible] pugnatum est. [illegible]dem [illegible] qu[illegible] dromionis, aut secundum Bœot[illegible], sex[illegible]n & vice[illegible] mam Pane[illegible], quod Artaban[illegible]m & Pers[illegible] e Græcia fugarunt [illegible] liberat[illegible] victimam cedere, & sacrum face[illegible] con[illegible]eucrant. Persæ ve[illegible] & exta[illegible] mensis Boedromionis, tanquam lugubres & d[illegible]mas den[illegible] bus diebus in pugna [illegible] & ad Platæas, & a[illegible] M[illegible], à Græc[illegible] con[illegible] ctas, & magnas clades perpessi sunt. Quin e[illegible]m, qua Ma[illegible] cuparant [illegible] intercepti [illegible] tam [illegible]lennem ha[illegible]ere vt [illegible] hoc est, Magorum occisionem, appellarent, [illegible] dienu[illegible] Ma[illegible] prodire fa[illegible] cra[illegible] s quidem hactenus dict[illegible]

Quod vero ad Hippiam, P[illegible]ati filium, cuius paulo a[illegible] attinet, Cicero ad A[illegible]um, ac it[illegible]em Iustinus [illegible] in hoc p[illegible] dixere, diis patriæ vltoribus pœnas repetentibus. At S[illegible]das [illegible]

Hippiæ interitus.

illum fu[illegible] Lemnum, ibique in mo[illegible] per oculos effluente, acerboque mortis genere decessisse, [illegible] ad quam seruitute opprimendam [illegible] aros adduxerat, iratis p[illegible] Vt vero libere dicam [illegible]od se[illegible]o, haud sane mihi verisi[illegible] videtur ipsum sese in Lemnum recepisse, sed potius in quendam alium locum, cum ea insula tunc temporis pareret Athe[illegible]bus. Hanc enim Miltiades paulo ante [illegible]. 3
Cæterum [illegible] de hac re suum cuique c[illegible] iudicium. Is etiam narrat huic ante co[illegible] ctum Marathonium accidisse vehementem quandam sternutationem [illegible] que vt senex, vacillantes dentes haberet, ex acri sternutationis c[illegible], [illegible] dentem excussum esse, & in arenas de[illegible], reperiri non potuisse. Huius q[illegible] que rei meminit Herod. lib. 6. atque addit [illegible] huiusmodi sternutationem [illegible] cum tussi solito vehementiorem, ac superiori nocte ante prœlium commi[illegible], sibi [illegible] omnis cum matre con[illegible]bere. Quo ex somnio illum coniectasse, fore, vt [illegible]uersus Athenas, ac recepto dominatu senex domi suæ obiret. Post vero dentis excussionem cum sternutatione ac tussi, [illegible], ac eis qui ad- 4
erant, dixisse [illegible]æc terra non est nostra, nec e[illegible] pot[illegible]mus nobis s[illegible]. sed tantummodo partem, quam [illegible] dens, [illegible] m[illegible]derat, obtinet. Vt[illegible] que tamen sese res habeat, credibile omni[illegible], [illegible]um tragico euentu vitam suam clausisse, vt ipsius frater Hipparchus, vt[illegible] omnes alij, qui patriam seruitute opprimunt, ac tyrannidem exercent. Nam tyrannorum exitus plærumque miserrimi esse consueuerunt, sicuti & veterum annales, & quoti[illegible]ana e[illegible]pe[illegible]ntia testatur. At Miltiadis interitus exemplum est v[illegible]tæ ingratitudinis hominum, & præcipue populi Athenienses erga suos benefactores, n[illegible]ime impera-

Athenienses de se benemeritis ingrati.

tores, longe ingratissimi. Cum enim potissi[illegible] ipsius consilio & fortitudine Persicus exercitus profligatus esset, cumque antea Lemnum insulam Attico 5
imperio adiecisset, postea ab inuidis immerito proditionis acc[illegible]uod, cum Parum insulam expugnare [illegible], a Persarum re[illegible] corruptus [illegible] fal[illegible] hanc calumniam insimulabant, i[illegible]ectis rebus, a pugna [illegible]cessisset. Quod autem huiusmodi obsidi[illegible]ne re[illegible]t id sane f[illegible]it [illegible]a; quod [illegible]m res iam co[illegible]d ducta foret, vt maxima spes po[illegible]di oppidi affulgeret, procul in contine[illegible]

Lucus,

[illegible] on p[illegible] [illegible] Quo [illegible] [illegible] (u[illegible]) [illegible] ten- p[illegible] d ce- [illegible] lu- [illegible] [illegible] us [illegible] cm [illegible] z [illegible] q[illegible] n [illegible] co[illegible] ue ha[illegible] to po[illegible] m, au[illegible] P[illegible] [illegible] P[illegible] o [illegible] n [illegible] am [illegible] q[illegible] Athe[illegible] enf[illegible], [illegible] c luc[illegible] t, om[illegible] u[illegible] otum [illegible] pote[illegible] t anl[illegible] rum [illegible] m c[illegible] uctu[illegible] nea[illegible] itatem t[illegible] n[illegible] o om[illegible] n[illegible] m tyr[illegible] qu[illegible] c[illegible] [illegible] te [illegible] in bo[illegible] es [illegible] & [illegible] q[illegible] b[illegible] tat[illegible] a [illegible] on [illegible] vt[illegible] as- pud omn[illegible] s [illegible] at[illegible] o[illegible] ma. Hæc populus r[illegible] c c[illegible] oc [illegible] ab [illegible] n [illegible] is ca[illegible] n[illegible] c[illegible] b[illegible] A[illegible] p[illegible] nim [illegible] A cr[illegible] m [illegible] ber. [illegible] R[illegible] [illegible] Va[illegible] o [illegible] tan[illegible] & P[illegible] tra[illegible] das, f[illegible] it Thu- cy[illegible] o [illegible] o po[illegible] n [illegible] o[illegible] [illegible] Athen[illegible] bus Per[illegible] a[illegible] M[illegible] d[illegible] c, qui po[illegible] At[illegible] publ[illegible] n[illegible] r- tem [illegible] u[illegible] m[illegible] mortem Da- r[illegible] D[illegible] n [illegible] c- c[illegible] eius [illegible] on[illegible] m appara- [illegible] m [illegible] Ac[illegible] quos Camby- s[illegible], [illegible] ad co vt nec Ac[illegible] A[illegible] atuera[illegible] uerit. Obiit autem se & [illegible] io X[illegible] re[illegible] ato, eique mon[illegible] thon[illegible] m[illegible] ro. Strabo 15. libro ex On[illegible] a [illegible] eius [illegible] mo[illegible] p[illegible] pluum positum fuisse narrat [illegible]

Am[illegible] eques [illegible]
Optimus, [illegible] m[illegible] tus.

Etsi vero Artabaze[illegible] nat[illegible] uia t[illegible] fuerat natus ex priori con- [illegible] fi[illegible] a C[illegible] r[illegible] nante Dario, Xerxem, Demarato sic suadente, q[illegible] h[illegible] nod le[illegible] m [illegible] ere a[illegible] m [illegible] o præfec[illegible]. A quibu[illegible] d[illegible] in [illegible] te as relat[illegible] os duos, post patr[illegible] o[illegible] m, fu[illegible] e maximam c[illegible] d[illegible] m[illegible] c[illegible] a[illegible] o ad p[illegible] m suum A[illegible] rnem [illegible] ad dome[illegible] c[illegible] detul[illegible] e, [illegible] ui, domi cognita cau- [illegible] adeoq[illegible] m contentionem fu[illegible] e, vt nec victor

[illegible] *[illegible] Varius.* *[illegible]* *[illegible] anter.* *Darius obisse.* *Epitaphium.* *Xerxes IIII. Persarum Rex.*

[illegible] prævi[illegible] [illegible] d[illegible] artic[illegible] cam [illegible] Ar[illegible] bat quæ [illegible] & [illegible] com[illegible] a Ar[illegible] tudin[illegible] Qu[illegible] & [illegible] præclar[illegible] loco [illegible] & [illegible] a Ar[illegible] pron[illegible] Xerxi [illegible] folium [illegible] loco [illegible] præbuit. Ita [illegible] nau[illegible] præclar[illegible] gnari [illegible] & inculpabile exemplar be[illegible] cu[illegible] [illegible] imitati propo[illegible] esto. Hæc [illegible]

FINIS LIBRI PRIMI.

HISTO-

HISTORIAE RERVM PERSICARVM

Liber Secundus.

POSTEAQVAM Darius naturæ ac fato concessisset, haud immerito inter filios exorta fuisset propter regni successionem rixa atq; contentio, ni Artabazanus, suasu atque instinctu Demarati præfecti, iuris ac ætatis prærogatiuam Xerxi [illegible]tri [illegible]benti animo sibi [illegible]sset. Tanta quippe fuit paternæ voluntatis obseruantia, vt potius iure suo cederet, quã eius auctoritatem infringere vel labefactare aliquo modo sustineret. Proinde translato à se in fratrem Xerxem imperij iure atq; nomine, Xerxes rerum potitus, nihil [illegible] habuit [illegible], quam regni [illegible] ad [illegible] ponem ab amplificatione [illegible]cari. Qui [illegible] cum Aegyptij Persicum [illegible] defectione [illegible] de-rent, non solummodo se armis atque opibus contra [illegible]orum potentiam tueri posse, verum etiam [illegible] oc[illegible] ipsos ad [illegible] bello lacessere, Xerxes indignum ratus, [illegible] em & effeminatã [illegible] contra [illegible], ac pristinum obsequium detrectare [illegible] tractis [illegible]s, in illos statim mouet, & non [illegible] arma deposuit [illegible]m Ae[illegible] subiu[illegible], imper[illegible] nomen ac veterem gloriam illustrissi[illegible]. Hæc X[illegible] & annorum seriẽ deuocemus, [illegible] ab o[illegible], [illegible] vt quibusdam [illegible] placet [illegible]8. [illegible] ocur[illegible] Achmenem fra[illegible] qu[illegible] post [illegible] annorũ de[illegible] ab Inaro Lybiæ rege, & Ath[illegible] pot[illegible] imperio substituit. In Persiam reuersus, breui post cum paternam [illegible] à Scythis acceptã, tam tenaci memoria conseruaret, vt prius [illegible], quam ipsius obliuisci posse [illegible] videretur: [illegible] prius experti omnia [illegible] difficillima negotia atq; incõm[illegible] reges magnum aliquod bellum gesturi [illegible] cogũtur, ant[illegible] quã d[illegible]on[illegible] posset [illegible] me[illegible]em a[illegible] vindicandi. Igitur septingenta armatorum [illegible] exemplo patri sui in militiã conscripsit. Sed cum nec tantum exercitum contra hostium potentiã satis esse putaret, adiecit trecenta auxiliarium copiarum millia, [illegible] sufficere viderentur, adiunxisse etiã ferunt mille rostratas naues, & tria millia nauium onerariarum. His copijs, & [illegible] non solum Scythis, sed [illegible] formid[illegible] bellum inferre posse putaret, attamen vt principio terribilis, ita [illegible] & contemptibilis apud omnes [illegible]bebatur. Quippe Cimmerias Scytharum, seu Gothorum mansiones [illegible], cum consideraret [illegible] Persicam gentem, & bellicum apparatum ab animosis hostib. non timeri, sed aperte contem[illegible]stitit, & quid consilij caperet, inq[illegible]. Tandem cum ne semel cum hostibus congredi tentasset, postquã nulla [illegible] pot[illegible] dimicandi da[illegible] be expeditione ingloriis recessit. Post hæc, domum reuersus videbatur ab initio paci & quieti velle consulere, nec de bello Græcis inferendo admodum sollicitari. Cæterum, breui post, inire ad hoc inflãmari cœpit, Mardonio suo cõsobrino, Gabryæ & sororis Darij filio, potissimum extimulante, qui apud eum summa gratia & auctoritate pollebat, & propter eximias animi corporis dotes [illegible] maximo apud Persas honore atq; admiratione habebatur. [illegible] spiritus gerens, ac ætatis feruore sublatus, gloriæque ac laudis cup[illegible]is, magnas [illegible]per res appetere, magnisq; aspirare imperijs, vtq; id ass[illegible] assiduè var[illegible]bus quærere moliriq; vias. Quare Xerxi persua[illegible], vt [illegible]rum vires affligere, sibique eos populos, assidu[illegible] st[illegible] n[illegible], omn[illegible] studijs & rationibus subiugare c[illegible]rende[illegible] d[illegible] h[illegible] s [illegible] c[illegible]tatus, conuocatis proceribus opera[illegible] ut [illegible]ore iudicauit [illegible] publico [illegible]plorum consessu hanc rem pro-

Xerxis expeditio aduersus Aegyptum.

Xerxes parat exercitum in Scythas.

Eiusdem improspera successus.

Expeditio aduersus Græcos Mardonij suasu.

Artabanus dissuadet bellum contra Graecos.

poneret. Ibi Mardonius rogatus sententiam, ea omnia publice retulit, quæ in priuato colloquio regi ostenderat, & bellum omnino suadebat. Tum silentibus alijs, Artabanus Hystaspis filius, Xerxis patruus, vir summa grauitate ac prudentia præditus, multis rationibus ab alto repetitis, bellum omnino dissuadet. Eius autem oratio, vt est apud Herod. lib. 7. plurimis salutaribus consilijs, ac sapientissimis sententiis, tanquam pretiosissimis gemmis, referta est. Vicit tamen prior sententia, bellumque inferre statuit. Priusquam vero hanc expeditionem susciperet, qua Græcas gentes vno eodemque tempore vniuersas opprimere, ipsamque Græciam funditus euertere in animum induxerat, legatos ad Carthaginienses misit, qui vna cum eis de re communibus armis gerenda tractarent, atque inter eos ita conclusum est, vt ipse videlicet Græciam cum suis copiis inuaderet: Carthaginienses autem eodem tempore aduersus Græcos, qui Siciliam incolebant, proficiscerentur. Quod sanè ita factum esse, ex verbis Herodoti ac Diodori plenissime intelligitur. Hi enim cum ex Libya, & ipsa vrbe, tum ex Ligustica regione, exque Galatia & Iberia, milite coacto, exercitum ad trecenta millia hominum armatorum, ductu Hamilcaris, Hannonis filij Carthaginiensium regis, summo studio ac diligentia instruxerunt: classem etiam ingentem exornarunt, hisque viribus freti, omnia sibi læta & secunda pollicebantur. Quomodo autem Gelon Dinomenis filius, Syracusarum tyrannus, vir manu promptus, & consilio prouidus, illico maxima & incredibili celeritate collecto exercitu, videlicet, peditum quinquaginta millia, equitum vero ad quinque millia, ex Syracusis citato itinere ad eos contendens, hostemque tandem terra marique deuicerit, ac dissiparit, adeo vt vix quidem nuntius cladis tantæ multitudinis superesset, præfati auctores fuse ac eleganter ostendunt. Verum enimuero, vt ad Xerxem reuertar, is, postquam fœdus ac societatem cum Carthaginiensibus iniuisset, omnem animum ad belli studium & cogitationem adiecit. In hoc autem militari apparatu, triennio, vt ait Diod. sicuti etiam eodem auctore, Carthaginienses fecerant, vel quadriennio, vt sentit Herodotus, consumpto, proximo anno qui fuit decimus iuxta Thucydidem, post prœlium ad Marathonem gestum, sub veris initium innumerabili cum exercitu Susis profectus, in Cappadociam mouit, indeq; ad Pythium Athys filium, Lydum, Phrygiæ regem opulentissimum diuertit, & per Colossas itinere facto, Sardes perrexit. Antequã vero ex Perside abiret, nauium præfectis mandarat, vti naues vndique in Cymen & Phocæam conueherent. Interea temporis, partito exercitu, numerum qui ad iungendum ponte Hellespontum, quique ad montem Atho effodiendum satis visus est, præmittit, ea in re conspicatus simul tutum militibus & quam breuissimum ingressum patefactum iri, simul se sperans, vel ipsa inprimis tantorum operum admiratione, Græcis summum terrorem illaturum. Qui igitur ad hoc munus perficiendum missi fuerant, multitudine ad opus ardenti, quam celerrime rem perfecerunt. De ipso autem Hellesponto, Solinus cap. 17. sic breuiter inquit: Quartus Europæ sinus Hellesponto incipit, Mæotidis ostio terminatur, Atque omnis hæc latitudo, quæ Europam Asiamque diuidit, in septem stadiorum angustias stringitur. Hic est Hellespontus, hac Xerxes ponte nauibus facto permeauit. Arrianus lib. 5. locutus de ponte quem Alexander fecit super Indo flumine, huius quoque mentionem fecit, atque ait, se neque ex Aristobulo, neque ex Ptolomæo (quos ipse maximos auctores habeat) cognoscere potuisse, quonam modo Alexander Indum pontem iunxerit: neque se aut pro certo asseuerare, aut coniectura assequi potuisse, vtrum nauibus, vt Hellespontus olim à Xerxe, & Bosphorus ac Danubius à Dario; ac ponte manu facto superarit. Sibi tamen probabilius videri, Alexandrum iunctis nauibus, quam ponte exercitum traduxisse. Neque enim, inquit, pontem reciperet Indi altitudo, nec tam breui tempore tantum opus perfici potuisset. Naues autem funibus colligatæ, & in muri modum constructæ, Xerxis exemplo ad iungendum amnem satis erant: quo Romanos fere, rerum dominos, Danubium ac Rhenum iungere solitos accepimus. Itẽ quo pacto Tigrim atq; Euphraten, quoties necesse fuit, iunxerunt, haud

Fœdus inter Xerxem & Carthaginienses.

Carthaginiensium clades.

Hellespontus.

Qualis fuerit Pons Xerxis super Hellesponto.

Mos Romanorum in traiiciendis fluminibus.

haud satis compertum habeo. At vt mihi quidem constat, pontem Romani ex nauibus moliebantur. Qua vero ratione (quoniam res mihi visa est narratu digna) hoc loco explicandum putaui. Naues dato signo demittebantur, eas, vt verisimile, fluminis cursus deorsum rapiebat, sed vehementi remorum pulsu euicto fluminis impetu, aduersis proris ad designatum locum retrahebantur: deinde à prora singularum vimineæ crates in pyramidum modum extructæ, ac lapidibus repletæ, contra amnis violentiam in fundo destituebantur: quas modico interuallo separatas, solidis tignis inuicem collocabant. tignis asseres per transuersum dispositos, clauis affigebant, ac per hunc modum positas ad alteram ripam perducebant singulis ab vtroque capite ponticulis, quo commodius equi currusque ingrederentur atque exponerentur, excitatis. Hunc in iungendis traiiciendisque fluminibus veterum Romanorum morem fuisse accepimus. Quonam autem modo Alexander Indum iunxerit, quemadmodum supra dixi, non ausim affirmare: quoniam qui cum eo fuêre in ea expeditione, hoc veluti non necessarium cognitu prætermiserunt. Sed quantum ego existimo, ad hunc fere modum iunctus est: quem si alia quapiam ratione iunctum fuisse quis ostenderit, ea ratio præualeat. Ex his verbis Arriani facile cuiuis constare poterit, quem pontem Persæ super sinu Hellespontiaco strauerint. Cum autem hunc perfecissent, vt ex Abydo ad vlteriorem continentem foret traiectus, qui tantum erat septem stadiorum, ingens coorta tempestas ea omnia dirupit atque dissoluit. Hoc audito Xerxes indignatus, pontum & flagris cædi, & mari compedes inijci iussit cum verbis minacibus & amarulentis, vt Herod. asserit apud quem etiam ibidem videre est, quomodo architecti pontem effecerint. Dictum est etiam, Xerxem præcepisse, vt mons Atho, iuxta quem Dariana classis non multo ante naufragium fecerat, perfoderetur. Hic autem erat mons Macedoniç ingens, ac nobilis, ad mare pertingens. Ab hac parte hominibus cultus, ad continentem desinens in speciem Chersonesi, id est, peninsulæ cum isthmo, duodecim stadiorum. Hæc planicies, inquit Herodotus, atque tumuli, è mari Acanthiorum ad mare, quod est contra Toronem, non sunt magni. In hac Isthmo, vbi Athos finitur, sita est vrbs Græca nomine Sana. Dicitur autem Xerxes & mari stigmata ac verbera ingessisse, & ad montem epistolam misisse: Atho diuine, cælum tangens vertice, noli meis operibus lapides facere magnos & intractabiles, alioqui te excisum in mare deturbabo. Non possum autem silentio præterire, quæ Petrus Gillius, cuius mentio facta est in Darij vita, cum sermo esset de Darij ponte ac sella, in literas retulit. Postquam enim ostendisset, quomodo antiquitus pontem constituerent, hæc ibidem subnectit: His præscitis, inquit, facilius intelligetur dubia & perplexa Herodoti descriptio, cum ait, Xerxem, vbi primus pons, qui nauibus iunctus fuerat in Hellesponto, dissolutus fuit, indignatum, trecenta verbera mari inflixisse, duoq; vincula ferrearum pedicarum iniecisse in mare, vt id tanquam seruum constringeret, & pro vno ponte, duos pontes ex trecentis circiter nauibus fieri iussisse, ancorisque firmari, vt immotæ manerent, atq; à continenti ad contrariam continentē validissimos funes contendisse vnguibus ligneis, hoc est, quasi succulis. Equidē ipse primum pontem puto non ancoris, sed lapidum aceruis, non catenis, sed funib. stabilitum, tempestatibus dissolutum fuisse. Itaque Xerxem duos pontes postea fecisse trecentis circiter nauibus, totidemq; ancoris ferreis, duplicíq; catena ferrea stabiliisse. hocq; Græcos poëtas Xerxis hostes, quibus Herod. interdum seduci solet, designasse, cum tragice exaggerantes traiectum Xerxis, dicunt Xerxem, dissoluto primo ponte, trecēta verbera Hellesponto inflixisse, hoc est, proiectione trecentarum ancorarum Hellespontum tanquam ictu percussisse, & duo vincula ferrearum pedicarum iniecisse, id est, duplicem catenam, vt apud oppidum nuncupatum Zeugma, ex eo, quod nauibus ibi pons iunctus diuturnus permāserit, duplici catena corroboratus ferrea, quam ab ætate Alexandri ad suam ætatem Plin. tradit extitisse apud Euphratē in vrbe appellata Zeugmate, qua Alexāder M. ibi pontem vinxerat, cuius annulos, qui refecti fuissent, ait rubigine infe-

Mons Atho.

ſtatos fuiſſe, carentibus ea prioribus. Cum ex Media per Meſopotamiam iter faceremus ad Syriacam Beroã, quã nunc vocant Calep, in arce Byrana ſita in Meſopotamia iuxta Euphratem inter Zeugma etiamnum appellatum, & Hierapolim, extabat ferrea catena, eam, antiquiſſimam eſſe dicebant, quæ cum tot ſæculis illæſa permanſiſſet, paulopoſt, quam hâc exercitus traiectus eſt, diſſoluta eſt. Alij dicebant, metu Perſarum, alij auaritia, ferrique attriti vetuſtate: quo attritiſſimo, opera quæ dicuntur Damaſcena, fieri ſolent, Turcorum ſatrapas adductos, catenam hanc diſſoluiſſe. Quæ, vtrum eſſet illa, quam Plin. commemorat, ſcire non potui, peruetuſtam certe conie ctaui ex annulo vno, quem vidi Berœæ vetuſtiſſimum quidem, ſed pene totum rubigine carentem. Miror Pomp. Melam exaggerantem mirum atque ingens facinus, Xerxem ex Aſia in Græciam, peditem maria tranſgreſſum fuiſſe, Ciceronemq; in immenſum Xerxis traiectum extollentem, Xerxes, inquit, maria ambulauit, terramque nauigauit. Idem alio loco: Maria pedibus peragrauit, claſſibus montes. Cum mare Adriaticum tempeſtuoſum, intercedens inter Hydruntum & Apolloniam amplius ſexagenis millibus paſſuum latiorem Helleſponto pedeſtri continuare exercitu, pontibus iactis primum Pyrrhus Epiri rex cogitauerit. Poſteum M. Varro cum claſſibus Pompeij piratico bello præeſſet, ſed vtrumque aliæ impediuêre curæ. Rex Turcorum quoties exercitum traijcit In Aſiam, paucis diebus poſſet Boſporum nauibus conſternere ponte ſuperimpoſito, totumque exercitum breui tempore traijcere, ſed vtriuſque Continentis dominus, multos dies conſumere poteſt in exercitu tranſportando, quem paucis nauibus triremium ſimilitudinem gerentibus, latis traijcit, ita accommodatis, vt plano pede in nauem, velut in pontem ex littore ingrediantur equi. Hæc Gillius: cuius ſane verba ob multiplicem rerum cognitionem hîc libenter adieci. Vt vero ad inſtitutum redeam, Xerxes, dum tantos apparatus faceret, miſit legatos in Græciam, petentes terram & aquam. Cum illuc adueniſſent, plurimæ ciuitates ac prouinciæ illis adhæſerunt, quarum quidem nomina recenſet Diod. lib. 11. Pleraſque itidem inuenêre conſtantiſſimas, & pro patriæ ſalute, atque communi totius Græciæ libertate quiduis potius ſerre paratas, quam Perſarum imperium velle agnoſcere. Ex his autem, præcipui fuerunt Athenienſes, ac Spartani, ad quos cum legati veniſſent, poſtulantes terram & aquam, vt dictum eſt, priores, legatis vrbe interdixerunt, & eum, qui ſuaſerat, vt paterent, vna cum vxore ac liberis, lapidibus obruerunt. Lacedæmonij vero, ijs in puteum coniectis, terram ingeſſerunt, & mandarunt, qui Xerxi nunciaret, ipſum habere apud eos iuxta condictum, & terram & aquam. Sic ergo euenit prætoribus miſſis à Xerxe, vti narrat Polybius lib. 9. & Suidas pag. 662. At Herod. lib. 7. ſcribit, Xerxem, neque Athenas, neque Spartam legatos terram petitum miſiſſe: ob id, quod quos ante Darius ad hoc ipſum miſiſſet, eorum alios illi in barathrum, alios in puteum deiecerant, iubente eos illinc terram & aquam ferre ad regem. Hac de cauſa, inquit, Xerxes nullos illuc ad petendum miſit. Idem Suidas pag. 212. aſſerit, hoc factum Lacedæmoniorum accidiſſe ſub Dario. Cæterum hac de re ſuum cuique liberum iudicium relinquatur. Xerxes, vbi iunctum Helleſpontum accepit, & montem Athon effoſſum, illico, iam appetente vere, cum inſtructiſſimo exercitu ex Sardibus, vbi hyemauerat, mouit Abydum verſus, anno ab orbe condito 3488. ſiue, vt alijs placet, 3484. & 7. anno, ex quo regnare inceperat. Huic mouenti, ſol ſuam ſedem in cælo relinquens, apparere deſiit, cum nullæ nubes, verum ſereniſſimus aër eſſet, & pro die nox extitit. Id animaduertenti Xerxi, cura inceſſit percunctandi Magos, quid oſtentum id vellet portendere. Illi reſpondent, deum ſignificare Græcis ciuitatum defectionem, quod dicerent, Solem Græcorum, Lunam ipſorum eſſe præſidem. Ea re audita, Xerxem mirum in modum lætatum eſſe ſcribit Herodotus. Vbi Abydon ventum eſt, in editiore quodã tumulo conſedit, ex alto copias ſuas contemplaturus. Cumque videret Abydenos cãpos militibus, Helleſpontum nauibus repletũ, principio quidem beatum ſe pronunciauit. deinde cogitans, poſt annos centum ne vnum quidẽ è tanto numero futu-

Spartani, legatos Xerxis interficiunt.

ro futurum superstitem, humanam miseratus sortem, flebiliter illachrymasse dicitur. Postea Hellespontum transijt, & in Dorisco Thraciæ littore ad ostium Hebri, ac in patenti planicie numerū vniuersi exercitus recenseri iubet, in quo Herod. lib. 7. dicit fuisse peditum decies septies centena millia: equitū vero 80000 præter Arabes qui camelos, & Pœnos qui currus agitabant, quorum scribit fuisse viginti millia. Præter hunc Asiaticum numerum, adijcit etiam auxiliares milites, qui ei aduenerunt ex Thracia, & alijs partibus Europæ, quos putat fuisse ad 300000. & hæc quidem absque seruitijs, impedimentis, alijsque consimilibus, quorum numerum tantundem fere constituit. Classem vero tradit fuisse mille ducentarum & octo nauiū. Ex alijs autem varij generis nauigijs tria millia. Paulo post in eodem libro enumerat duntaxat ex Asiaticis, naues mille ducentas & septem. Classianorum ac epibatarum numerum recenset in vniuersum 24. myriades. id est, ducenta & quadraginta millia. Diod. lib. 11. ait, pedestrem exercitum fuisse suprà octingenta millia virorū: naues longas simul omnes, plus mille ducentas, præter eas octingentas & quinquaginta ad equos portandos par atas: onerarias tria millia. Iustinus asserit, fuisse ad septingenta millia de regno, & trecenta millia de auxilijs. Quod autem idem ex Trogo recenset, illum scilicet habuisse naues decies cētum millia, mendacio quam veritati similius videtur. Aemilius in vita Themistoclis, terrestres copias dicit fuisse septingentorum milliū peditum: equitum quadringentorum milliū. Classem vero mille & ducentarum nauium longarum, quam duo millia onerariarum sequebantur. Aeschylus vero (quoad maritimam classem attinet,) sicuti etiam refert Plutar. in vita eiusdem Themistoclis, in tragœdia cui Persæ titulus est, quæq; etiamnum extat, sic sane de illa scriptum reliquit:

Naues fuisse mille Xerxi, cognitum est
Mihi: quæ celeritate sed anteirent cæteras,
Numero fuisse bis centum, & centum scio.

Huic autem iure merito fides adhibenda est, quem constat ex Diod. & Pauſ. non modo naumachiæ interfuisse, at etiam præfuisse, vni ex triremibus, & primum ex omnibus conflixisse, Persarumque primam nauem, qua totius inimicæ classis nauarchus deuehebatur, impetu facto, magna vi pugnando, discussisse, præfecto in ea interempto. Vniuersæ classi præfectus iuxta Herod. fuit Achimenes Xerxis frater: sed Diod. eum nominat Megabatem. Terrestrium vero copiarum duces atque imperatores, hi præcipui nominantur ab Herod. videlicet, Mardonius, Tryntatæchmes Arbani filius, Smerdones Otanis filius, Xerxis patrueles, Masistes Dario & Atossa genitus, Gerges Artagi, & Megabyzus Zopyri filius. Habuit etiam cum his delecta Persarum decem millia, qui vocabantur immortales, hisque præerat Hydarnes Hydarnis filius. Ex his ergo facile apparet, has copias tantas extitisse, vt minime alienum à veritate existimari debeat, quod à veteribus proditum est, flumina, quæ perpetuis aquis fluere & inundare solita erant, multitudinem tantam illinc aquam petentem, alueo exhausto destituisse: pelagique conspectum consertis nauium malis, in syluatum morem sublatum. Inter alia vero, Lyssimamnem, & Chidorum, & Lacum Pyssitum, qui fuit triginta ferme stadiorum in circuitu, exsiccatos fuisse memorant. Nec sane ante ipsum, vel post, vllum regem, tam potentem & numerosum exercitum habuisse, in annalibus inuenitur, nisi Tamerlanem Scytham, oriundum ex oppido Marcanda Sogdianæ regionis. Hic enim dicitur in castris ad centum myriadas equitum & peditum habuisse, qui numerus conficit decies centena armatorum millia, singulisque gentibus suos fuisse duces. Xerxiani milites ex Abydo & traiectu Hellesponti, vnum mensem triuere, transeundo in Europam, & tres alios, dum in Atticam peruenirent, Calliade summum magistratum Athenis gerente, idque accidit Olymp. 75. Transiuit autem eius exercitus septē per dies totidemque noctes, nullo tempore intermisso. Interim, dum rei naualis præfectus, ex Epidne Macedonica soluens cum vniuersa classe, ad Magnesiæ nauigat extremam orā, quæ Sepiada appellatur, magna illic exorta ventorū vis & procella, triremes

Xerxis exercitus.

Eiusdem classis.

Multa Persarum nauigia pereunt tempestatis.

discussit supra 300. earum videlicet, quæ ad equos portandos erant extructæ, reliquarum quoque magnum admodum numerum, vt ait Diod. In hac tempestate, inquit Herod. qui paucissimas naues, ij non pauciores 400. perijsse aiunt, viros quoque innumerabiles, ac vim pecuniarum immensam. Hoc itaque fuit initium infortunij Persarum sub Xerxe, dum Græciam inuadit.

Græcorum apparatus contra Xerxem.

Cæterum, vt de ipsis Græcis, in quos tanti apparatus fiebant, aliquid etiam breuiter dicatur, hi sane (de his autem loquor, qui patriæ libertatem turpi seruituti præposuerunt) in primis vero Athenienses, Lacedæmonij, ac AEginetæ, qui totam huius grauissimi belli molem sustinuerunt, audita fama tanti exercitus, cum adhuc hostis Sardibus hæreret, simulque imminenti periculo admoniti, omnes priuatas simultates obliuione deleuerunt, & συγκριτισμῷ facto, misère statim legatos ad Gelonem Syracusanum regem, ad Cretenses, & Corcyreos, ab illis opem atque auxilium implorantes. Miserunt etiam tres viros in Asiam, qui hostium consilia sedulo explorarent, hique suum munus diligenter obeuntes, deprehensi à Xerxianis, regio iussu in castra perducti sunt, & satellitibus imperatum, vt eis totum exercitum ostenderent, & deinde citra vllam noxam dimitterent, quo vel solo nomine tam ingentis apparatus, Græci perterrefierent. Ipsi autem interea, domi quæcunque tanto bello vsui & opportuna fore cognouerant, summo studio & vigilantia procurarunt. Lacedæmoniorum dux erat tum Synetus, Atheniensiũ Themistocles. Classi autem vniuersæ præfectus erat Eurybiades Lacedæmonius. Quoniam vero maximum momentum ad rem bene ac feliciter gerendã, in hoc præcipue situm esse ducebant, vt fauces custodirentur, Athenienses miserunt Themistoclem cum nauibus, ad Artemisium, littus AubϾ supet Hestiæam ad Boream spectans, cui è regione fere opponitur Olyzon in ea terra posita, cui dominus fuit quondam Philoctetes.

Græcorum classis.

Græcorum classis in vniuersum constabat, iuxta AEmiliũ, trecentis nauibus, ex quibus ducentę erant Atheniensium, hæque paulo ante constructæ fuerant Them. suasore, propter AEgineticum bellum, quod illis impendere videbatur. Diod. autem scribit, eorũ classem fuisse ducentarum & octoginta triremium ad summum, quarum cẽtum & quadraginta ab Athen. instructæ fuerint. reliquæ vero, à reliqua Græcia collectæ.

Pugna Artemisia.

Hic ergo vtrinque acri prœlio dimicatum est, & iuxta Herod. ac AEmilium, apud neutros victoria stetit, sed pari Marte pugnatum est, noctisque interuentu à certamine discesserunt. Plutarchus ex Pindari sententia, refert, Athenienses tunc splendida suæ libertatis fundamẽta posuisse: audere enim, inquit, est reuera principium victoriæ. Dum hæc apud Artemisium gererentur, Lacedæmones certiores facti, Xerxem, qui cum vniuersis copijs è Thracia, & Macedonia venerat, per Thessaliam vlterius progredi, statim Thermopylas armatorum præsidiũ, quod satis foret ad angustias & aditus occupandos, Persasq; ab ingressu Græcię arcendos, mittere decreuerunt.

Leonidas Lacedæmoniorum dux.

Hanc autem prouinciam sibi in primis assumpsit Leonidas Anaxandridæ F. qui parua manu Lacedæmoniorum accepta, (Diod. lib. 11 scribit, ex his fuisse circiter quatuor millia, ex alijs Græcis, qui se illi in itinere adiunxerunt, ad tria millia) & cum ea trecentos Spartiatas, ex præcipuis, & quibus filij erant, in Thermopylas profectus est. Thermopylarum ea pars, inquit Herod lib. 7. quæ ad Occasum spaciatur, mons est inuius, præruptus, atq; præceps: qua vero ad Orientem sese flectit, quaque mare excipit, limosa est, atq; lutulenta. In eius aditu calidæ sunt balneæ, quas incolæ vocant χύτρυς. quo loco Herculis ara consecrata.

Thermopylæ.

Aditus ille Thermarum, muro munitus erat, in quo quondam portæ exædificatę. T. Liuius lib. 36. Thermopylarum iugo mediam Græciam, vt ut Apennino Italiam, dirimi scribit. Paulo post subiungit, hoc iugum ab Leucade, & mari ad Occidentem verso, per AEtoliam ad alterum mare Orienti obiectũ tendens, tam dura aspreta, rupesq; interiectas habere, vt non modo exercitus, sed ne expediti quidem facile vllos ad transitum calles inueniant. In cuius valle, ad Maliacum sinũ vergente, iter est non latius, quam sexaginta passus. Hæc vna militaris via est, qua traduci exercitus, si nõ prohibeantur, possunt. Quamobrem ab alijs pilæ; quia vero calidæ aquę in ipsis faucibus, primoq; aditu sunt, Ther-

mopylæ

mopylæ totus locus cognominatus est. Dionysij interpres Eustathius, Sperchiũ fluuium iuxta Thermopylas in mare effundi, exonerarique tradit. Hic ergo acerrime vtrinque pugnatum est, & licet in agmine Persarum præ ingenti multitudine subinde fessis ac deficientibus noui recentesq; milites succederent, vim tamẽ Græcorum sustinere non poterant, nec ipsi quidem quos Persæ immortales appellabant, magnaque illorum cædes edebatur, donec tandem inclinante die, à pugna cessatum est, paucis in Leonidæ exercitu desideratis. Proximo die certamen instaurarunt: nec tamen Xerxes voti compos effici potuit, vt videlicet illos aditus & angustias locorum superaret. Quin potius Persæ, vt antea, victi fugatique, de victoria prorsus iam diffidere inceperant: tanta erat Græcorum virtus, & pugnandi alacritas. Dum Xerxes animo perculsus, totus hæret attonitus, quaque se verteret, prorsus nescit, Ephialtes quidam Trachynius eius regionis incola, eum adiuit, & ostendit tramitem antea per Oetem repertum, qui per montem ad Thermopylas ferebat, & quomodo Persæ circumducti, hostem à tergo possent opprimere, demonstrat. Hoc audito, rex admodum lætatus, amplis præmijs eum remunerat: tum repente viginti millia lectissimorum militũ, qui eum itineris ducem sequantur, tradit, hisque omnibus præerat Hydarnes. Hac re vulgata, quidam Tyristiadas, qui clam Græcorum partibus fauebat, ex vigilijs Persarum noctu elabens, ad Leonidam se proripit, & quæ à Trachynio acta fuerant, ignorantibus aperit. Quo percepto, Græci, circa noctis medium concilio conuocato, de ingruenti periculo & rerum summa inter se consultare cœperunt. Cum vero inuicem sententijs discreparent, visum est tandẽ Leonidæ, vt reliqui omnes discederẽt, seque ad meliora patriæ tempora maioresque fortunæ impetus cum alijs Græcis reseruarent, atque ita illos abire iubet, ipseque cum suis Spartiatis, qui duntaxat trecenti erant, vt dictum est & quingentis Thespijs, iuxta Diod. ad oppetendam pro libertate Græciæ per clarissimum facinus mortem se comparat. Initio huius belli sciscitantibus Delphis Oracula, responsum fuerat, aut regi Spartanorum, aut vrbi cadendum. Et idcirco ipse in bellum profectus, ita suis firmauerat, vt ire se paratum ad moriendum animo scirent. Angustias propterea occuparat, vt cum paucis aut maiore gloria vinceret, aut minore damno Reipub. caderet. Proinde cum hostis iam summum cacumen teneret, Græci desperata salute, gloriam vitæ præferentes, vna voce ducem precantur, vt in media hostium castra erumpere, animasque dimicando fortiter effundere liceat, antea quam à Persis circumuenirentur. Leonidas accensos sponte ad facinus iam conceptum, milites pro voto nactus, iubet, vti propere ita prandeant, tanquam sint apud inferos cœnaturi. Post, confirmatis viribus, mox arma capiunt, & in castra hostilia irrumpunt, statimq; regis prætoriũ petunt, aut cũ illo, aut si ipsi oppressi essent, in ipsius potissimũ sede morituri. Tumultus totis castris oritur. Spartani, posteaquam regẽ non inueniunt, per omnia castra victores vagãtur, cædunt sternuntque omnia, vt qui sciant se pugnare non spe victoriæ, sed in mortis vltione. Prœlium à principio noctis in maiorem partem diei tractum. Ad postremum non victi, sed vincendo fatigati, inter ingentes stratorum hostium cateruas occiderunt. Solus Aristodemus ex his omnibus euasisse dicitur, qui postea in bello quod gestum est contra Mardonium, præcipuam laudem adeptus fuit. Iustinus tradit, in Thermopylis triduo fuisse dimicatum cum maximo dolore & indignatione Persarum, & quarta die tandem Spartiatas obijsse, additq;, Xerxẽ duobus vulneribus in eo prœlio sauciatum. Sed Diod. duntaxat biduum in acie conflictum, & tertio die Græcos deuictos. Xerxem vero ad tumultus illico principium inde prosilijsse, ac se quam citissime ex periculo subduxisse. At Græcos in prætorium irrumpentes, deprehensam illic obtruncasse turbam fere omnem, ac regem vbique sedulo quærentes, quantum tute noctu & impune licuit, per omnia castra victores euagatos. Exorta luce, ac patefacto rerum prospectu, cum Persæ Græcos cernerent admodum raros, contempta, vti erat præter spem, paucitate, consistere cœpisse: nec contra tamẽ aduersum hostem tendere ausos, virtute & audacia eorum deterritos: sed lateribus circumglobatos, & vndique à

Prælium ad Thermopylas.

Leonidæ magnanimitas.

Eiusdem mors.

tergo proc[illegible] adort[illegible], vn[illegible]uersos tandem [illegible]aculis & sa[illegible]ttis con[illegible]odi[illegible]. A n[illegible] li[illegible] memoriæ proditum est, contigi[illegible]e, vt per idem fe[illegible]mpus [illegible] hoc t[illegible] prœlium in Thermopylis, & [illegible]lud n[illegible]ale ad Artemisium in Thess[illegible] re[illegible] Græci quidem sese adhortabantur, ne Barbaros intrare [illegible]æciam [illegible] ro, vt Græcorum copijs profl[illegible]gatis, tra[illegible] potirentur. Ferunt c[illegible]m Ther[illegible] py[illegible]is, e Xerxianis cæsos fuisse ad viginti mil[illegible]ia, eorumque mille fetine[illegible] e[illegible] teros depressa fossa humatos, & ne à classiario exercit[illegible] cerni possent [illegible] lijs constratam atque ob[illegible]ectam. Horum itaque virtutem nemo satis vnq[illegible] poterit admirari, quibus vna mens extitit adeo ad mortem vsq[illegible] co[illegible]xa, ne [illegible]tria instituta desererent, quibusque [illegible]a sponte offerre animas intre[illegible]ide pro communi Græciæ [illegible]ate summa voluptas fuit, ac potius fortiter & hon[illegible]e[illegible]t[illegible]ri[illegible] quam turpi seruitute ignauam vitam trahere. Plura de ipsorum l[illegible]u[illegible]bus Diod prosequitur, qui etiam addit hæc de illis encomia quæ Simonides protulit, inquiens: Eorum, qui in Thermopylis cecidere, sors gloriosa, mors præ[illegible]ara, sepulchrum ara, monumenta maioru[illegible], exitium commendatio. Sepulchri titulus talis, quem nulla vnquam delere poterit eluuies [illegible] neque vetustas rerum o[illegible] consumptrix, ex hominum bonorum abolere[illegible]emor[illegible] [illegible]num no[illegible]inis Græci, famulorum receptacul[illegible]m, c[illegible] Leonidas attestatur Spartiatarum rex, ingens v[illegible]tutis documentum relinquens, æternumque decus. Leonidæ t[illegible]o inscriptum est:

Cum myriadibus aliquando hic trecentis pugnarunt
E Peloponneso Chiliades quatuor.

Hæc, inquit Herodotus, vniuersis [illegible] perscripta sunt, i[illegible]la peculiariter Spartiatis:

O hospes, nuncia Lacedæmonijs: nos hic
Iacere, illorum verbis obtemperant[illegible], C[illegible]oi Tu[illegible]
Dic hospes Spartæ, nos te hic vid[illegible] iacentes,
Dum sanctis patriæ legibus ob[illegible]quimur.

Hoc quidem ep[illegible]ramma fuit in d[illegible]orum fratrum tum[illegible]lo, estq; S[illegible]mon[illegible]dis versus: cuius meminit etiam Strabo l[illegible]b.9. Plut. [illegible]uis Paral[illegible]elis, Leonidæ ment[illegible]onem faciens, cu[illegible], in[illegible]it, Persæ [illegible]n Græciam adduxissent 13co. hom[illegible] [illegible]tum, missus est Leonidas à Spartanis, cum 300. militibus. Is [illegible]n[illegible]ruente prand[illegible]n tibus Barbarorum m[illegible]tudine [illegible]s conspectis, dixit ad suos: S[illegible]c pra[illegible]ete, vt ce[illegible] naturi apud infero[illegible]. factoq; in Barbaros impetu, multis confixus hastis, in ip[illegible] Xerxem contend[illegible], eique d[illegible]adema auellit. Mortui cor barbarus secans, h[illegible]rsutum reperit. Aristides primo Persicarum rerum. Aul[illegible]s Gell. l[illegible].3.cap.[illegible] ex Cato[illegible]s sententia refert exemplum valde insigne ac memorabile Q. Ceditij tribuni m[illegible]l[illegible]um, qui se p[illegible]o Punico bello, quod in Sicilia gestu[illegible] [illegible], [illegible]in 40[illegible] Roma[illegible] pro patria deuouit: citatque hoc præclarũ facinus Leonidæ, atque ait, huiusmo[illegible] [illegible]mplum al[illegible] neutiquam d[illegible]ssimile iudicari debere. L. Florus lib.2. nominat quendam Calfurnium Flammam tribunum mi[illegible]t[illegible]m, & secum [illegible]o. tantu[illegible] habuisse narrat, cumque scribit tantæ expeditioni superfui[illegible]e ac [illegible]uperuixisse. Nec [illegible]e Roma[illegible] o[illegible] vi[illegible]tus hac [illegible]n re, vt in cęteris, m[illegible]ar[illegible] at[illegible]e i[illegible]ustris habetur: qui nimo vt imperij amplitudine ac felicitate Græcos [illegible]uperarunt[illegible] ita quoq; m[illegible]tari gloria & an[illegible] fort[illegible]tudi[illegible], haudq[illegible]aq[illegible]am [illegible]nferiores c[illegible]titerunt. Notus est enim Cocles, Scæuola, Torquatus, Attilius, & Sicinius Dentatus. Noti su[illegible]t Fabij, Decij, Marc[illegible] Scipiones. Sed interim habet Græcia, cur sibi quam maxime g[illegible]atule[illegible]r ob [illegible]mos viros, ve[illegible] potius Heroas be[illegible]ica discip[illegible]na, sapien[illegible]a, fi[illegible]e in patriam, omnique virtutum genere præstantissimos. Hanc etiam protul[illegible] inn[illegible]os [illegible]i singu[illegible]lari eloquentia, ingenij acumine, iudicij r[illegible]ctit[illegible]dine ac omnigena erudi[illegible]one excellucrunt, [illegible]lustria ipsorũ monumenta, æternitati consecrat[illegible], sa[illegible]s loc[illegible]les & peramplũ te[illegible]imonium vniuerso terrarũ o[illegible] c[illegible]lubuer[illegible]. Q[illegible]m v[illegible]ro pleriq[illegible]orum circa hæc tempora floru[illegible]t, pe[illegible]ac[illegible]s [illegible]æ [illegible] p[illegible]tia de [illegible]oc be[illegible]o Persico præ manibus habem⁹, de his quoq; [illegible]eorum breuẽ c[illegible]. Cæte[illegible], p[illegible]ã ad [illegible] progr[illegible]r, [illegible]am hos c[illegible]ntu[illegible]mos versus Ioh. Tzetzæ, in quibus bre[illegible]ter n[illegible]at hoc facti[illegible] o[illegible]

Me[illegible]ius

[illegible]

lo[illegible] A[illegible] [illegible]os [illegible] [illegible]m[illegible]ptior[illegible] [illegible] pa[illegible] [illegible], ac [illegible] certam[illegible] iam po[illegible] [illegible] pelago n[illegible] [illegible]culo[illegible]m fore. [illegible] inter [illegible]tam & A[illegible] ad A[illegible] [illegible] P[illegible]lopon[illegible] [illegible]bet [illegible] Occa[illegible] A[illegible] Athenis [illegible] O[illegible] P[illegible]anias hanc in M[illegible] [illegible] flad[illegible] [illegible] Vt vero de [illegible] ca no[illegible] [illegible] S[illegible] [illegible] Aiacem [illegible], Te[illegible] poetarum [illegible]. Q[illegible] & Homerum [illegible] S[illegible] [illegible]

[illegible] admon[illegible] [illegible]

[illegible] stocles, cui maxime do[illegible] Graecos [illegible] [illegible] nan[illegible] [illegible] fecturum [illegible] & [illegible]

[illegible] Pausaniæ, [illegible] est, [illegible]rum Græco[illegible]t,& [illegible] Herod. [illegible] Acri[illegible]um [illegible], eodemq; [illegible] Græcorum conflue-[illegible]tus ad Asopum [illegible] in longitudinē ex-[illegible]es quisq; optimas muro q[illegible]o muni[illegible], cuius [illegible] longum decem stadia habebat. Aristides vero iuxta ora-c[illegible] Nymph[illegible] Cythærone [illegible] castra posuerat, qui locus e-rat ad [illegible] instruendam aptissimus, & equitatui, quo prævalebat ho-stis [illegible]m campi extrema, & ad fanum Cereri [illegible] & Pro-serpinæ sacrum [illegible] radicibus montis Cythæronis muniebantur. Hunc autem [illegible] depingit Strabo lib. 11. Platęæ, inquit, sub Cythærone, inter ipsum, & Thebas sitæ sunt iuxta viam, quæ Athenas & Megaram ducit in ipsis Atheniensium Megarensiumq; finibus. Quin etiam Asopus fluuius, de quo facta est mentio, grand[illegible] inter Platæam, Tanagram, & Theba[illegible], quem Herod. Thebanorum Platæensiumque terminum fuisse tradit. Platæensium reges fuerunt, Cythæron, & Asopus quorum ille monti, hic fluuio nomen dedisse creditur. Itaque non ab amne, sed Asopi regis filia Platęa [illegible] inditum vbi nomen, vt autor est Paus. qui etiam asserit, Platęenses ante pugnā Atheniensium Marathoniā nulla gloria floruisse. Postea vero, factos participes pugnæ Marathoniæ, descendente iam Xerxe, & in naues recipere se vna cum Atheniensibus ausos esse. Deinde Mardonium Gobryæ F. Xerxis ducem, aliorum Græcorum auxilio, in patria terra oppressisse. Plutarch ex Arimnesti sententia refert, Platæenses statuisse, vt limitibus qui Platæicum ab A[illegible] agrū, sublatis, suam regionem Atheniēsibus tribuerent vt hi, quod oraculo iubebatur, pro salute Græciæ in propria terra pugnarent [illegible]. [illegible]am vero Platęensium liberalitatis famam extitisse, vt Alexander quoque multis post annis iam Asię regno potitus, cum Platæas instaurasset, Olympico conuentu per præconem edixit, [illegible] se Platęensibus propter eorum virtutem, & magnanimitatem reddere [illegible] quod ij bello Medico Græcis agrum suū tradidissent, iisq; operam suam summa alacritate nauassent.

Hoc rerum statu cum ad prœlium ventum esset aciesque [illegible] deberet, Tegeatis de loco in acie cum Atheniensibus contendentibus, ac quod semper con-[illegible]ent, si Lacedæmonij [illegible] cornu tenerent [illegible] vindicantibus, cum id Athenienses indigne ferrent, Aristides progressus: Præsentis quidem, inquit, temporis [illegible] nō [illegible] de nobilitate & virtute cum Tegeatis disputemus. Quocunque loco collocati erimus, conabimur prœliari, vt bonos ac fortes viros decet. Post hæc, Mardonius, equitatu, quo maxime pollebat, omni [illegible] Græcorum vires periclitari statuit. At illi, locis munitis & saxosis in pede Cythęronis procurrente consederant. Soli Megarenses, tria hominum millia, planioribus locis castra habebant. Hos [illegible]tur quibus [illegible] equitum præfectum, roburq; Persici equitatus certamen obuenerat, vrgebat admodū pugnę moles, nec tamen adeo ob[illegible]os agebant [illegible] pericula & laborem animos, vt quicquam loco cederet. Cęterū, in re ardua & ancipiti nuntios ad duces Gręcorum mittunt, vt quā celerrime aciem iam nutantem succurrant. Quo audito, Aristides delectos quosq; Atheniensium, qui circa eum stipati pugnabant, Herod. & Plur. scribunt, cunctantibus, aut [illegible]bus cęteris, cum, Atheniensium nomine negotio in se recepto, Olymp[illegible], Lamponis F. tribu[illegible]orum suorum maxime [illegible]ū, misisse cum 300. delectis militibus, quibus admixti erant sagittarij) illico Megarensibus occurrere [illegible] ferre iubet. Hi, collectis armis, citato cursu in hostem feruntur: trepidantemq; Megarensium aciem periculo incumbenti liberant, [illegible] cęso equitum [illegible] M[illegible]io, [illegible]ro & robore [illegible], & mole pulchritudineque corporis eximia, magnaque eorum deleta multitudine [illegible] qui in fugam vertunt. Ita Græcis hoc primum pugnæ certamen [illegible]x, veluti portentum quoddam, [illegible] atque [illegible] reliquę victoriæ obtinendæ attulit. Eius victorię mag[illegible]o non multitudine cęsorum, [illegible] non ma[illegible], sed [illegible] B[illegible] ostrà Græcis æstimata est: [illegible] & [illegible] & quos &

Platææ descriptio.

Prælium inter Græcos et Persas.

Masistij cædes.

m[illegible]os M[illegible] totonderunt, eiulatuque & fletu campum implerunt [illegible] eum virum, vnico excepto Mardonio, virtute potentiaque facile [illegible] fuissent. Graeci interim, relicta planitie, [illegible] ces Citherouis secundum Hysias in agrum Plataeensem, [illegible] rem habendis castris, quam Erythraeum, cum propter alia [illegible] tum propter [illegible] di commoditatem iuxta fontem Gargaphium. ibi [illegible] ri, situque ad victoriam magis idoneo, castra posuerunt. Hic, vt ait Herod. [illegible] cem vsque dies nihil ferme ab [illegible] sque actum est. Sed tantum oracula [illegible] consulebantur. Proximo die Mardonius, cum longioris morae [illegible] quia commeatus deficere inceperat, statuit praelium committere, ac duc[illegible] praecepit, vt sequenti die aciem instruerent. Hoc autem vbi [illegible] Alexander Macedonum rex noctu clam ad Graecorum castra accessit cum[illegible]que ad cubias peruenisset. Aristidem ad se venire iussit, eique omnia Mardon[illegible] exposuit, moxque ad suam stationem rediit. Is vero prima luce eq[illegible]tatum, [illegible] decreuerat, in Graecos misit, qui eos haud mediocri molestia & incommodo a[illegible] fec[illegible] Cum autem ab huiusmodi equitatu fons ille, cuius modo facta est ment[illegible] corruptus atque obrutus esset, Graeci statuerunt noctu castra mutare, ac pro[illegible] [illegible] circiter decem stadia ad amnem Moloentem, in locum qui d[illegible] Ar[illegible]opius, vbi situm erat templum Cereris Eleusinae, atque illic substiterunt. Mardonius, cognito hostium noctu no abitu, inspecto loco deserto, existimau[illegible] prae formidine id fecisse, iamq; certam victoriam sibi po[illegible]tus, totamque G[illegible] ciam animo inuadens, iubet suis, vt quamprimum insequantur hostile agmen, tanquam fugam capesseret. Vt castris castra appropinqua[illegible] statim Pe[illegible] clamore sublato, in Graecos irruerunt, & primum quidem in Lacedaemonios q[illegible] dextrum cornu tenebant, cum quibus e[illegible] numero ad tr. a m[illegible] lia, moxque ij Graeci, qui partes regias sequebantur ex ad[illegible] Athenienses in[illegible]

Plataeensis pugna.

dunt. Vbique igitur fit atrox proelium. Mardon[illegible] atur delectissima iuuentus, ipseque agmine stipato Lacedaemonios, vt contra instructi steterant ad oritur, ibique strenue pugnando, magnam Graecorum stragem edidit. Resistentibus, passim cadebant Barbari donec Mardonius cum fortissima secum manu in bello constitit, intrepidis animis belli molem sustinuere. Caeterum, simulac cecidisse ipsorum ducem fortiter pugnantem diu[illegible] est, electosque secum omnes partim caesos, alios vulneribus confectos, fracti animis in fugam vertuntur.

Persarum clades cum cade Mardonij.

Quos cum Graeci palantes insectarentur, pars intra vallum compulsi, ex reliqua m[illegible] Graeci [illegible] cum Mardonio [illegible] Thebarum moenia se recepere: reliquos ad quadraginta millia cogens Artabazus Pharnacis F. vir apud Xerxem inter paucos Persarum virtute [illegible], ac singulari audacia, in alteram p[illegible] furtim subfugiendo duxit, & confestim inde abiens, breuibus [illegible] citatis itineribus in Phocidas proficiscitur, moxque in Thessaliam & Macedoniam ingressus, Byzantium peruenit, ibique conscensis nauigijs, eos tandem perpaucis desideratis, saluos atque incolumes in Asiam perduxit. Ex alijs vero, qui se vel ad Thebana moenia, vel in castra, & ad murum ligneum, quem fecerant in parte quadam agri Thebani receperant, perpauci superstites rem[illegible] Hos enim, inquit Herodotus, tanto studio Graeci trucidabant, vt ex trecentis millibus, cum quibus Artabazus aufugit, ne tria quidem millia hominum caedi superfuerint. Ex Graecis autem, qui fuerunt supra centum millia, idem author testis est, ad decem millia desideratos. Plutarch. vero hunc numerum longe minorem efficit, atque, mille trecentos & sexaginta cecidisse, ac ex his 52. fuisse Athenienses, omnes de Acantidae tribu, cuius prae caeteris omnibus praeclaram fuisse p[illegible], ex Cl[illegible] sententia testatur. Ex Lacedaemonijs occubuisse 91. Te[illegible] geat[illegible] 16. At Herod. e Lacedaemonijs qui Spartani essent, 31. desideratos tradit. Teg[illegible], quorum dux fuerat Arimnestus, qui etiam dux eorundem fuit [illegible] Marathone 52. Praedam, quae in Persarum castris ducumque tentorijs, omnino di[illegible], & regalis opulentiae inuenta est, Graeci inter se distribuerunt. Huius meminit Herod. qui etiam asserit, Xerxem, dum e Graecia fugit, omnem suum apparatum

[illegible] per [illegible] iam [illegible] ad Mar[illegible] esum [illegible] Plu[illegible] sicut [illegible] præ[illegible] ar[illegible] Pausaniam [illegible] tem[illegible] us per [illegible] ne qui[illegible] [illegible] is [illegible] Postero die [illegible] nis, i[illegible] s [illegible] los i lu[illegible] perm[illegible] s [illegible] aut [illegible] erat [illegible] m [illegible] pu[illegible]m h[illegible] re est apud [illegible] m[illegible] no[illegible] Hæc [illegible] quæ [illegible] c, [illegible] fuit. Hæc [illegible] a de[illegible]at. Prin[illegible] pe[illegible]c, [illegible] no[illegible] orum [illegible] o [illegible] præter [illegible] præter [illegible] to ordin[illegible] tanta v[illegible]rum pr[illegible] ob oculos [illegible], vt te præsentem ipsas con[illegible] es acie[illegible]; [illegible] P[illegible] d[illegible] a [illegible] ceteros enu[illegible]erat ma[illegible] grauitate [illegible] Cæ[illegible]um, [illegible] bis [illegible] us [illegible] icus [illegible] Huius etiam [illegible] rum meminit [illegible]od [illegible] h.c[illegible] in alij loci[illegible] H[illegible] au[illegible]chra, qui loc[illegible] o contra P[illegible] strenue [illegible] ciderunt, [illegible] tæam i[illegible] [illegible]t. Cæ[illegible] n G[illegible] S[illegible]d Athe[illegible] & Laced[illegible] [illegible]m sua sepulchra [illegible] Poetæ [illegible]scriptio[illegible] constituerat. Non [illegible] o [illegible] bo[illegible] fuit [illegible] a lo[illegible]s [illegible]ris, & [illegible] exa[illegible] de con[illegible]um, [illegible] tæcorum statuæ fuerant æneæ. H[illegible] autem sole[illegible]bant, [illegible] P[illegible] c[illegible] o quo[illegible] eanno c[illegible]d à [illegible] ia [illegible] bat. In [illegible] cursor[illegible] us in[illegible] nia quidam præmia propon[illegible]r. Cu[illegible] n [illegible] cro [illegible] a[illegible] o[illegible] esar[illegible] us a[illegible] o[illegible]ria pe[illegible] Græci [illegible] ph[illegible] erexcta[illegible] A Io[illegible]uis ara progr[illegible] tum i[illegible] o E[illegible] o[illegible] s[illegible] chro, Platæ, Sa[illegible] m co[illegible] c[illegible] fuit [illegible] o[illegible]s, [illegible] m[illegible] d[illegible] t o[illegible] sim[illegible]i[illegible]rorum orna[illegible] uum. De his rebus memini[illegible] etiam Strabo lib. II. & Plut. in Ar[illegible] O[illegible] 75. [illegible] A[illegible]s Archonte. & [illegible] m Athenien[illegible] 4. Boedr[illegible]on[illegible]s, secúdum Bœotios [illegible] 6. [illegible] aneim[illegible] act[illegible]m est, vt ide[illegible] Plut. a[illegible], [illegible] 3. [illegible] me[illegible]is A[illegible]. Ab Herod. [illegible] er[illegible]s re[illegible] est, eod[illegible]m [illegible] men[illegible]s[illegible] in Ionia ad [illegible]cal[illegible] o[illegible] A[illegible]æ promontor[illegible]m Græcos aduer[illegible] Per[illegible]s [illegible] o [illegible]. Post[illegible]r quidem [illegible] famam [illegible]æ ad Plataas, co[illegible] die ex Gr[illegible]cia in Asiam transuolasse. At [illegible]oco-

Mardonius à quonam fuerit interfectus.

Exemplum singulare [illegible] erat [illegible] villerea.

[illegible]

[illegible]

[illegible] un[illegible] qua[illegible]
[illegible] omnino Xe[illegible]
[illegible]
quod [illegible] celeberrimi [illegible]
dræ [illegible] de [illegible]
[illegible] Hel[illegible]
[illegible]perit. V[illegible]
co redeam [illegible] Athe[illegible]
[illegible]berati anno [illegible] Olymp[illegible]s. cum vxo[illegible]
mneque stu[illegible] & p[illegible]
præfecto Ar[illegible] conti[illegible]
tu atque impulsu Themistocl[illegible]

Themistoclis solertia.

E[illegible] nc hoc [illegible] impugna[illegible]
[illegible]modo vrbem, decepti Sparthani, [illegible] adit[illegible]
Lacedæmone [illegible] Sp[illegible]
[illegible] ab Athena [illegible] præ[illegible]ctus [illegible]
[illegible] mittique [illegible] Athenas, qui [illegible]
hac [illegible] mora [illegible] proroga[illegible] & hoc [illegible] Athe-
nien[illegible] obsidum [illegible] essent. [illegible] Veritate
enim [illegible] Lacedæmon[illegible] ure m[illegible]
do [illegible]s. Secundum hæc, Piræum [illegible] po[illegible] opportunitat[illegible]
con[illegible] ad mare [illegible] modo [illegible]
[illegible] De his quidem [illegible]
bus videre est etiam apud Diod. lib. 11. [illegible]
[illegible]. N[illegible] Pau[illegible] pra-

Lacedæmonii Pausaniam imperatorem delegunt contra Persas.

[illegible] m apud Platæas, classi præficiunt, mandant [illegible] vt ac[illegible]berans [illegible] G[illegible]
cas properet, quæcunque ext[illegible] occupa[illegible]
[illegible]r. Hic [illegible] ex Pe[illegible] Athenien[illegible]
adiectis, duce Aristide, vna cum C[illegible] At[illegible], primo [illegible]
[illegible]at, ibi[illegible] Persi[illegible]

Byzantium capitur à Pausan.

tute liberat. Inde in He[illegible] quod à Pe[illegible]
[illegible]ur vi expugnauit. [illegible] Pr[illegible]
[illegible]: atque [illegible] hos [illegible] X[illegible]
lans è vinclis publicis effugi[illegible] Creten[illegible]
[illegible], Diod. & Ac[illegible] voca[illegible]
hæc [illegible] scripta Thucydides memoriæ prodidit.

Epistola Pausaniæ missa ad regem Persarum.

PAVSANIAS [illegible] Spartæ, quos [illegible] ceperat post[illegible]
[illegible] mun[illegible]
Quare [illegible] tuam nuptam. Id [illegible], & S[illegible]
[illegible] pot[illegible]state[illegible]
de[illegible] ge[illegible] volueris, certum hominem ad eum mit[illegible]
co[illegible] Rex tot ho[illegible]
[illegible] epistol[illegible] Artab[illegible] ad Pausaniam mi[illegible]
collaudat. [illegible] rei pareat, ad ea per[illegible] po[illegible]
[illegible] H[illegible] Pausanias vol[illegible]
rendam factus, maiora quotidie moliri, nec solum mores patrios [illegible]
[illegible] Persarum epul[illegible]
[illegible] præ se ferre [illegible] omnia con[illegible]
& vniuersam Græciam hosti proderet, ipseque simul regno Græciæ [illegible]
Cu[illegible] proditionis, in [illegible]vocatus, & tandem [illegible]
[illegible] in delubrum Mineruæ: Hinc ne exire posset, statim Eph[illegible]
[illegible] dem[illegible], quo facilius sub [illegible]
[illegible] Alc[illegible] Pausaniæ matrem [illegible]

Mors Pausaniæ.

[illegible] erc comperit, cum muro fores obstruerentur, [illegible]
de[illegible] ca obstructione locauit. Cumque semianimis de templo [illegible]
[illegible]

[illegible] Hoc [illegible] Paus[illegible] , co[illegible] flior, quod ostendit [illegible] pa[illegible], vt non [illegible] in fortuna sit insta- [illegible] ab [illegible] & [illegible] debebat in præstantibus vi- [illegible] De hoc [illegible] Diod. lib. 11. Thucyd. sub finem primi [illegible], Plut. [illegible] varijs locis, præsertim vero in Parallelis, [illegible] popula[illegible], Paus[illegible]as, acceptis [illegible] proder[illegible]. At re comperta [illegible] eum [illegible] Mineruæ [illegible] oeci persecutus est [illegible] fani fori[illegible] [illegible] ter etiam [illegible] sepultum abi[illegible], &c. Huius au- [illegible] atque Ar[illegible]idis virtute, maritimum à Lacedæmoniis [illegible]. Quam [illegible] ro fue[illegible] & a[illegible], [illegible] a fla[illegible] hoc præcipue declarat quod Tripo[illegible]em au- [illegible] De [illegible] con[illegible] [illegible] pto in [illegible] oetat hæc [illegible] Bar- ba[illegible] v[illegible] oriæ ergo Apo[illegible] donum d[illegible] [illegible] at [illegible] aboleri [illegible] [illegible] auxi[illegible] Persæ erant vi[illegible]. Dii quidem ex [illegible] Pr[illegible] d [illegible] pre[illegible] [illegible] po Ac[illegible] inc[illegible] a & p[illegible] ue al[illegible] vche[illegible] are[illegible] t, vt ca[illegible] & [illegible] m[illegible], a[illegible], sicut Per- sæ [illegible] S[illegible] cottum [illegible] a al[illegible] respondeit, se mo[illegible] & ig[illegible] a [illegible] ruum [illegible], ac [illegible] iusta fa- cie[illegible] & d[illegible] A[illegible] quod [illegible] C[illegible], filiam Ha[illegible]ctorida [illegible] rap[illegible] am à Pharad[illegible] te Persa, [illegible] m[illegible] eius mulie- bri [illegible] & r[illegible] & [illegible]ta [illegible]t. Cæte- rum post [illegible] Græci [illegible] duc[illegible] B[illegible] z[illegible] tium oc[illegible], pl[illegible] m à seipso degener[illegible]. Cum [illegible] He[illegible] hæreret, puellæ Byzantiæ [illegible] Pausanias [illegible] vocat, cupidine inflamma- [illegible], o[illegible] us [illegible] bus e[illegible] amor[illegible] conabatur: statim itaque [illegible] qu[illegible] erat [illegible], [illegible] ruente iam nocte in [illegible] s cubiculum adducitur. sopit[illegible] en [illegible] tere[illegible] a Pa[illegible] aniam, strepitus excitauit. inuitæ enim eum ad eum iret puella, lucernam ad [illegible] comprehendit. Pausanias [illegible] pote qui conscius sibi de Græciæ [illegible] odi[illegible] o[illegible] erat, atque ideo in perpetua suspicione ac metu versaba- tur, statim [illegible] ex[illegible], & puellam in subita animi consternatione interfecit. Hoc piaculum, in quo Pausanias, effugere nō potuit quamquam lust[illegible]nes o[illegible] [illegible] odas quæsierit, & Ioui exuli supplex sit factus, & in Phygaleam Arcad[illegible]m ad Psychagogos per[illegible]erit. Pœnam vero, qua dignus erat, & Cleonicę persol[illegible], & [illegible]o. Plut[illegible]r. etiam in eo pulcherrimo tractatu, cui titulus est De his, qui sero à Numine pu[illegible], hanc hi[illegible]or[illegible]m rece[illegible]set, atque addit inter alia, Pausaniam, h[illegible] puellam sępe dormientem vidisse sibi dicere. Perge ad supplicium: va[illegible]e est damno a[illegible]bido. quod [illegible]um cum non desineret, Heracleam nauigasse ad Psy- chopop[illegible] loc[illegible] erat curandis animabus destinatus, puellęq; animam de- precation[illegible]us inferi[illegible], certus euocauisse, atque eam in conspectū venisse, ac fi- nem e[illegible] a fore pręd[illegible]isse, vbi Spartam venisset: reuersum autem Lacedæ- monem, sta[illegible]m periisse. Cęterum quod extat apud Aelianum lib. 10. hic neuti- quā silentio [illegible]ætere[illegible]dum videtur. Cum in quodam con[illegible]uio, inquit, Simoni- des ade[illegible]et, a[illegible] Pausaniam Lacedæmonium, qui vna epulabatur, iussisse, vt ali- qu[illegible]d è sapientię præceptis depromptum narraret: & Ceum illum arrisisse, atq; , Me- mento te hom[illegible] d[illegible]sse [illegible] Pausanias tunc temporis non ma[illegible]nopere cu- r[illegible], & nihil fecit, captus iam superbia, eo quod ad Medorū partes se applicuis- set & elatus ob h[illegible]us, quod ei cum [illegible]e intercedebat: forsitan etiam vino depu[illegible]sa [illegible] ctæ rationis. Cum vero iam esset in Chalceœco, & cum fame l[illegible]ctaretur, ian[illegible]: calamito[illegible]ssimam omnium mortem ob oculos cerneret, tunc in mēt[illegible] e[illegible] venit Simonid[illegible], & ter magna voce exclamauit: O Cee hospes, ma- g[illegible] q[illegible]dda in tuo sermone inerat: ego vero inani persuasione sum adductus, vt

Exempla singularis modestiæ

e[illegible]m [illegible] pu[illegible]em. [illegible] incidit in annum 4. Ol[illegible]mp. 5. & ab [illegible] dol[illegible]m p[illegible]ca[illegible]m [illegible]deret, ex integro [illegible] cis ciuitati[illegible]us innotuit, cum maxi[illegible] terent, nihil habuere antiquius, quam [illegible] rent. Cæter[illegible]m Ari[illegible]dis & Cimo[illegible]s [illegible] vt relictis Spartanis se Athenien[illegible], & [illegible] aduersus Per[illegible]as conferant quingenta exa[illegible] talen[illegible] in Delum insulam, vbi publicum a[illegible] ma integritate centum de tota Græcia ag[illegible]s, & tribu[illegible] Iusti co[illegible]men accep[illegible]t Thucyd. pag. 22. & Plutar[illegible] terim Athenienses ducem [illegible]re[illegible]nt C[illegible]mon[illegible] M[illegible] filium. P[illegible] summus, Pau[illegible]am ob proditionem ab Ephori[illegible] Lacedæmon[illegible]s [illegible]

Themistocles accusatur à Lacedæmoniis apud Athenienses.

e[illegible] Hi vero, ha[illegible]d mul[illegible]o post, m[illegible]ssis ad At[illegible] Lega[illegible] h[illegible] eiusdem, cuius Pausaniam, criminis [illegible]d[illegible]m [illegible] quod societatem c[illegible] [illegible]ar[illegible]m ad Græci[illegible] o[illegible]primendam [illegible]sset, vt compereru[illegible]t e[illegible] fac[illegible]s [illegible] niam probationibus, post[illegible] que ci[illegible] con[illegible] [illegible]. Il[illegible] fid[illegible] habentes, miser[illegible] vna cum Lacedæmoni[illegible] ad [illegible] simul perie[illegible] ratis, quosdam cum mandat[illegible], vt adduce[illegible] [illegible] ne[illegible] [illegible]

Atheniensium mos.

Hunc enim antea per exostraci[illegible] pat[illegible] ac[illegible] puler[illegible] [illegible]us [illegible] & ex cellent[illegible]am d[illegible]m[illegible]uentes, quemadmodum [illegible] [illegible], quos potentia nimia graues, & a[illegible] æqualit[illegible]te [illegible] n[illegible]tatis comp[illegible]titos esse [illegible]udicabant. Is autem Argos habitatum conc[illegible]lerat, [illegible] propter m[illegible] eius virtutes m[illegible] cum dign[illegible]tate viuebat. Itaq[illegible]e v[illegible] p[illegible] certio[illegible] fa[illegible] est, se absentem accusatum, & missos qui eum c[illegible]mp[illegible]henderent, quod non satis tut[illegible] Arg[illegible] videbat, ex Peloponneso Corcyram, quam ciuita[illegible] [illegible]n[illegible] eio antea sibi deuinxerat, traiecit. Ibi cum e[illegible] Principe ciuitatis an[illegible]maduer[illegible]s[illegible]set timere, ne propter se bel[illegible]um his Lacedæmonij & Athenienses in[illegible]ferent, in Epirum, & ad Molossorum regem Admetum antea [illegible] [illegible]cr[illegible]t. H[illegible]

Themistoclis fuga.

cum venisset, & in præsenti[illegible] rex [illegible]besset, quo ma[illegible] re [illegible] ne se receptum tue[illegible]retur, filium eius paruulum arripuit, & cum eo se in sacrar[illegible] q[illegible] [illegible] a colebatur cærimonia, coniecit [illegible] inde non pri[illegible]s egress[illegible]s est, quam [illegible]um d[illegible] dextra in fidem reciperet; quam deinde summa constantia præstit[illegible]t. Nam c[illegible] ab Atheniensibus & Lacedæmonijs publice exposceretur, supp[illegible] n[illegible] [illegible]dit, monuitque, vt sibi mature con[illegible]leret: difficile enim esse in tam prop[illegible] loco, eum tuto versari. Eum igitur Pydnam deduci iussit, & quod [illegible] pr[illegible]sidij, de[illegible]t. Hic [illegible]n n[illegible]em om[illegible]bus ignotus, ascendit. Quæ c[illegible]m maxi[illegible]a [illegible] state Naxum ferretur, vbi tum Athenien[illegible]ium erat exercitus, sensit, si co perue[illegible]n[illegible]sset, [illegible] esse pereundum. Hac necessitate coactus, domi[illegible]o nauis quis [illegible], ape[illegible]ri[illegible]: multa pollicens, si se conseruasset. At ille clari[illegible]m[illegible] viri capt[illegible]s misericor[illegible] diem noctemque procul ab insula in Salo nauem tenuit in anchoris, neque quenquam ex ea e[illegible]redi passus est. Inde Ephesum peruenit, [illegible]b que The[illegible]stoclem exposuit: cui [illegible]le pro meritis [illegible]ratiam postea retul[illegible]t. Scio autem plærosque, vt Aemi[illegible] verbis vtar, ita scrips[illegible]e, Themistoclem Xerxe regnante in Asiam trans[illegible]e. Sed ego, idem inquit, poti[illegible]simum Thucydidi c[illegible]o, quod ætate proximus erat, qui i[illegible]lorum temporum historiam reliquerunt, & eiusdem ciui[illegible]a[illegible]s [illegible]. Is autem ait, ad Artaxerxem eum venisse atque his verbis ep[illegible]o[illegible]n misis[illegible].

Eiusdem epistola ad Artaxerxem.

THEMISTOCLES veni ad te, qui plurima mala omnium Graio[illegible] [illegible]omum tuam intul[illegible]: cum [illegible] necesse fuit aduersus patrem tuum be[illegible]are, patriamque meam defendere. Idem multo plura bona fec[illegible] post[illegible]uam [illegible] t[illegible]to ipse e[illegible]o, & ille in periculo esse c[illegible]pit. Nam cum in Asiam reuerti vellet, præ[illegible] [illegible]o[illegible]d Salaminam facto, literis eum ce[illegible]or[illegible] m[illegible] id agi, vt pons, que[illegible] in [illegible]el[illegible]esponto fecerat, d[illegible]sol[illegible]ere[illegible]r, atque ab hostibus circumue[illegible] Q[illegible] [illegible], [illegible]o periculo est liberatus. Nunc autem confugi exagitatus à cuncta G[illegible]cia, [illegible]

[illegible]

[illegible] Hæ autem [illegible] noui præ [illegible] tan [illegible] po- tera [illegible] d me [illegible] m [illegible] me [illegible] Multa etiam [illegible] hoc videre est apud eu [illegible] & [illegible] Post T [illegible] annis [illegible] ubique crebra fit mentio in veterum [illegible] Athe [illegible] mortæ [illegible] anno [illegible] Ar [illegible] Ath [illegible] Demotion [illegible] ex cre [illegible] bes al [illegible] narrat Diod. [illegible] 6. Nam [illegible] du [illegible] odemque di [illegible] ophæum [illegible] mentionem fac [illegible] auctor [illegible] ra d [illegible] v [illegible] altera pede [illegible] Cyru [illegible] est [illegible] a [illegible] terr [illegible] Cimon verò [illegible] simul & vir [illegible] nomen habe [illegible] N [illegible] Trecentis [illegible] & na [illegible] spo [illegible] Persi [illegible] ad [illegible] multa [illegible] [illegible]

Terræmotus [illegible]

[illegible]

[illegible] memoria, nempe los tem[illegible] [illegible] dicere [illegible] [illegible] simos viros, qu[illegible] claruerunt, & quorum in [illegible] H[illegible] Pindarus, [illegible] Herodotus, Thucydides, Sophocles [illegible] Ar[illegible] to, Demo[illegible] Arch[illegible] Phædon, Gorgias, Zenophon, A[illegible] C[illegible] Cebes S[illegible] Pol[illegible] Hippocrates, Ep[illegible] Her[illegible] D[illegible] Antisthenes [illegible] D[illegible] S[illegible] A[illegible] ad p[illegible] [illegible] Aristot[illegible] Me[illegible] [illegible] T[illegible] Ar[illegible] Cato, Co[illegible] [illegible] tandem [illegible] A[illegible] & [illegible] & [illegible] 41

[illegible]

t[illegible] oc[illegible], regiam, qu[illegible] pro[illegible] affi[illegible] atque am[illegible] c[illegible] Xerxem inopi[illegible] to casu [illegible] teditur. cumque atroci [illegible] t [illegible] Herod[illegible] auctor est lib. 7. in to[illegible] ipsius exercitu, qui tam [illegible], nem[illegible] aut specie, a[illegible]t [illegible] corporis fuisse, qui [illegible] contendere, tanquam dignior, qui illud imperium obtineret. P[illegible], à p[illegible] udi[illegible]na, & [illegible] ra præter omnes alios commend[illegible], qui fuit dux Persarum ad Mycalen. De commeatu vero qui sequeb[illegible] X[illegible] m [illegible] inquit A[illegible] libr. [illegible] var[illegible]. Cum ali[illegible] commeatus magnificentia & ostentatione [illegible] sequeb[illegible]ant[illegible] [illegible] em, tum etiam aqu[illegible] C[illegible] po[illegible] u[illegible] vehebatur. Cum vero in loco de[illegible] o[illegible] aret, neque siti remedium [illegible] inueniretur, pr[illegible] amatorem exc[illegible] u est [illegible] s a[illegible] quam ex Choaspe [illegible] rer, vt [illegible] eam bi[illegible] ndam daret & inue[illegible] us est quidam, qui paux[illegible] um [illegible], idque [illegible] n B[illegible] t ig[illegible] X[illegible] & e[illegible] ui dederat in ben[illegible] o[illegible] is loco [illegible] quoniam [illegible] a fuisset inuec[illegible] ra, per [illegible]r siti. Qu[illegible] Pelopis ob ea, quæ proxime rec[illegible] ob incestum & fraternam cædem, [illegible] me[illegible] to [illegible] re[illegible] en [illegible] r [illegible] aliquæ insigne dotes, propter quas hau[illegible] edio[illegible] m laud[illegible] n [illegible] t [illegible] dem quod Iosephus gra[illegible] a[illegible] tor, [illegible] o[illegible] statur, id [illegible] est, vt omnino maximam commendationem mereatur. Nam quod Græcorum templa diripuerit atque inc[illegible] hanc hostile, sed minime impietati & sacrilegio ascribendum, cum ea, ni[illegible] in se aliud, q[illegible] m idola & f[illegible] os cultus continerent. Cæterum quod extat apud Herod. lib. 7. quis non maxime admiretur & extollat? Cum enim Lacedæmonij [illegible] oble[illegible] atos Persarum apud Spartam intetemptos, irato Deo, pe[illegible] a con[illegible] ctarentur, & Pythius [illegible] set, vt pro nece caduceatorum satisfacere[illegible] Xer[illegible] Bul[illegible] & Sperc[illegible] s v[illegible] ro a[illegible] tas [illegible] scende[illegible], daturi pœnas. Rex vero adm[illegible] is, reliq[illegible] eos incolumes. N[illegible] m præ ma[illegible] nimitate inquit Herod. [illegible] Laced[illegible] non[illegible] s [illegible] m. Illos enim [illegible] mendis legatis, ius omnium hominum confudisse: se vero, quod i[illegible] erito exprobraret, id non esse [illegible] m, [illegible] eque eos occidendo, Lacedæmonios cu[illegible] pa [illegible] luturum. Hac re per Spartiatas [illegible], [illegible] m Thalthibij cessasse morbumque de[illegible]. H[illegible] t q[illegible] oq[illegible] Suidas in Xerxe. Idem, cum Græcorum exploratores in exercitu suo dep[illegible] he[illegible] d[illegible] t, nullo [illegible] pp[illegible] cio aff[illegible] cit sed [illegible] md[illegible], vt omnem viderent e[illegible] tum, & il[illegible] æsos d[illegible] mi[illegible] t. De hoc etiam pol[illegible] eris traditum est, [illegible] m, cum vidisset v[illegible] sum Hellespontum na[illegible] bus su[illegible] s con[illegible] atum, omnia littora, atque Abydenorum plana hom[illegible] us referta, iactasse se be[illegible] m, & mox fudisse lachry[illegible] as. Tam su[illegible] tam [illegible] ra[illegible] ionem a[illegible] ratum Artaba[illegible] um eius patruum, qui eam expeditionem di[illegible] asser[illegible] t, [illegible] m [illegible] c rogare causam. Tum Xerxes: Su[illegible], inq[illegible] t, a[illegible] um meum cogitatio, quam breuis sit hominum vita, quando ex tam num[illegible] e post a[illegible] um c[illegible] tesimum nemo [illegible] upe[illegible] futurus est. Ferunt etiam, cum à trecentis Lacedæmonijs ad Thermopylas ve[illegible] esse[illegible], ta[illegible] tum mi[illegible] duc[illegible] s multitudinem, hoc se deceptum dixisse, qu[illegible] multos quidem homines haber[illegible] t, mi[illegible] tes autem perpaucos. Se[illegible] t enim, non perinde ref[illegible] rre, quam multos educat imperator exercitus[illegible] ac potius quam peritos & exercitatos. Ad hæc [illegible] miratus est [illegible]r Babylonijs, q[illegible] d a se defecissent, posteaquam [illegible] os in potestatem suam redegerat, interdixi[illegible] e, ne ferrent arma, sed psalterijs [illegible] sque canerent [illegible] scorta alerent, cauponas haberent, ac sinuosis tunicis vterentur qu[illegible] voluptatibus curati, non molirentur denuo defectionem. Qu[illegible] m a[illegible] m c[illegible] pectoris fiducia f[illegible] exuerit, hinc vel facile co[illegible] l[illegible] potest. Cum enim ad eum importarentur Atticæ caricæ venales, n[illegible] ur [illegible] illas esurum, donec regione potitus esset quæ illas ferret. Diodorus tradit, il[illegible]m fuisse ingenio [illegible] credend[illegible]m, idque [illegible] m esse, apparet ex eo, quod nunt[illegible]js Themistocl[illegible] is [illegible] am facile fidem habuerit. Memoriæ quoq; proditum est, ips[illegible]m, c[illegible] m è Phry[illegible] ia cum e[illegible] tu in Lydiam veniret, comperisse Platanum quam ob pulchritudinem aureo monili donarit, eamque tuendam viro, vni ex his qui appellabantur immortales, delegasse; de qua Aelianus lib. 2. ita scriptum

Eiusdem species, ac proceritas.

Commeatus in bello.

Xerxis magnanimitas & clementia.

Platanus à Xerxe adornata.

F

re[illegible] Ridendus profectò est, inquit, Xerxes, quod cum mari terrisque Iouis operibus posthabitis, noua itinera & insolitam nauigationem sibi parasset, seruiuit Platano, & arborem admiratus est. In Lydia igitur, vt rumor fert, cum vidisset proceram Platanum, integrum diem ibi commoratus est, nulla postulante necessitate, & castra posuit in solitudine circa Platanum. Sed & multiplicem ac pretiosum ornatum ex ea suspendit, torquibus armillisque ramos veneratus: & curatorem ei reliquit, quasi custodem & propugnatorem Amasiæ. Sed quid tandem ex his ad arborem emolumenti rediit? Nam ornatus appositius, & nihil ad ipsam pertinens, frustra pependit, neque vllum momentum ad splendorem & fructum arboris attulit. Sed in arbustis commendantur generosi rami, foliorum frequentia, stirps firma ac stabilis, radices in profundum actæ, ventorum agitatio, vmbræ ex ijs procedentis amplitudo, tedeunns inuicem fructus, aquarum per sulcos alimentum suppeditans, tum cælo frequenter d[illegible]ens. At chlamydes Xerxis, & aurum Barbari, reliquaque munera, neque ad platani, neque ad v[illegible]us alterius arboris generositatem quicquam faciunt. Hactenus de Xerxe ac eius irritis conatibus in Græcos. Bellum hoc Persarum, vel, vt Thucydides vocat, Medorum, eodem fere tempore fuisse scribit Cicero, quo bellum Volscorum, cui Coriolanus exul Romanus interfuit. Id autem incidit in annum vrb. cond. 266. Xerxe defuncto, eius filius Artaxerxes Longimanus, cui etiam pater in Græciam profecturus, regni administrationem reliquerat, Persicum imperium ex legitima successione adeptus est. Huic erant duo fratres superstites, nempe Darius, & Histaspes, quorum prior in regia versabatur; alter tunc absens, Satrapiam Bactrianorum gerebat. Artabanus interim post cædem perpetratam ad Artaxerxem properat, eique nunciat, à Dario fratre parentem necatum, regnumque occupatum iri. Hortatur, antequam frater principatum adeat, rexque declaretur, suis rebus mature consulat, nec seruire fratri per negligentiam, & desidiam, quam fortiter auspiciis imperare malit: regnumque ipse præoccupans, fratris parricidæ scelus vlciscatur: tum se ad id facinus perpetrandum regios stipatores, pollicetur adhibiturum adiutores. His itaque adductus Artaxerxes, cateruis satellitum stipantibus, fratrem repente incautum adoritur, atque interimit. Quod cernens Artabanus, per insidias cœpta consilia vbique sibi succedere, liberos suos ad se accersit, docetque iam tempus adesse, quo regnum audendo sibi vendicent: tum gladio stricto inuadens Artaxerxem, vulnerat. Ille percussus, cum tamen nil lethale vulnus inflixisset, sese ocyus Artabano fuga subripit: nec vsquam vulnere impeditus, re commutata, Artabanum insectari, & meritis suppliciis afficere pergit, quem per oportunas torturas discerptum necat. Ita tantis præter spem omnium insidijs liberatus Artaxerxes, vltusq; parentis necem, parricida scelestissimo crudelissimoq; necato, Persarum potitur regno, & annos 40. imperauit. Præfecto Athenis Archidemide consules à Romanis creati, A. Verginius, & T. Minutius. Olympias tum agebatur 79. in qua stadio vicit Xenophon Corinthius. Hæc potissimum ex Herod. sententia retulimus. At Iustinus initio libr[illegible] scribit, Artaxerxem veritum Artabani numerum filiorum, in posterum diem paratum esse exercitum, armatumque iussisse, recogniturum & numerum militum, & in armis industriam singulorum. Proinde cum inter cæteros & ipse Artabanus armatus assisteret, regem simulasse, se breuiorem loricam habere, ac imperasse Artabanum secum commutare: exuentem se ac nudatum gladio traiecisse. Tum & filios eius corripi mandasse: atque ita & cædem patris, & necem fratris, & se ab insidijs Artabani vindicasse. Hic Artaxerxes dictus est cognomento Longimanus, quod dextra ei quam sinistra esset maior, fuitque, vt Plut. inquit, inter reges Persarum mansuetudine & magnanimitate præstantissimus. Hic, auctore Iosepho Ant. lib. 11 cap. 6. post susceptum imperium, & constitutos ab India vsque Aethiopiam 127. Satrapas, anno regni tertio amicos & duces gentium Susis accipit epulo sumptuosissimo, vt decebat regem opulentum, magnificos centum octuaginta dierum apparatus ostentantem; cui plurimæ gentes, earumque legati per

Artaxerxes V. rex Persarum, dictus Longimanus.

Artabani cædes.

Conuiuium sumptuosiss. opulentum.

[illegible] dies interfuerunt. Quomodo autem hoc in[illegible]ctum fuerat, & cur [illegible] vxorem Vasthem nominat, minus a[illegible]os, Estherem Iudaicę gen[illegible] p[illegible]am & eximia pulchritudine, quę vtroque [illegible]te orbata, apud patruum Mardochęum ex tribu Beniamin, educabatur, in coniugem acceperit, eaque suos populares, & auunculum defenderit, qui [illegible] insidias dete[illegible], quem propter [illegible] regium contra Iudęos in o[illegible]to loco delitescens audierat, idem auctor diserte ac eleganter prosequitur. Hę autem nuptię celebratę [illegible] anno regni [illegible] duodecimo, mense qui Ader dic[illegible] tu[illegible] refer[illegible] quomodo Aman qui pręcipua gratia & auctoritate apud regem pollebat, 60. talentorum argenti millia, (Suidas scribit decies mille tale[illegible]) ei pro[illegible]rit se collaturum, si Iudæos perderet. Quo impetrato literæ omnibus [illegible] scriptæ sunt, vt vno die Iudæos omnes delerent. Priusquam vero hæ [illegible]entur, Mardochæus per Estherem regi insidias comparatas det[illegible] [illegible] reuocatis, in crucem egit Amanem, Mardochæo ab illo paratam [illegible] ex inimicis a Iudæis sunt occisi, quibus ij dies festi ac solennes [illegible] D[illegible] omnibus videre est eundem Iosephum prælato loco, vbi etiam inserit hanc epistolam Artaxerxis, huiusmodi verbis conscriptam.

Esther nubit Artaxerxi.

REX magnus, inquit, Artaxerxes, ab India vsque Aethiopiam, centum [illegible]ginti septem prouinciarum ducibus ac principibus, qui nostræ ditioni o[illegible]unt, salutem dicit. Multi bonitate Principum, & honore, qui in eos co[illegible]at[illegible], abusi sunt in superbiam, & non solum subiectos regibus nituntur opprimere, sed datam sibi gloriam non [illegible] n[illegible]s, in ipsos qui dederunt, m[illegible] cogitare: nec contenti sunt gratias non agere beneficijs, & humanitatis in se iura violare, sed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur se [illegible] po[illegible] sententiam: & in tantum vesaniæ proruperunt, vt eos qui credita sibi officia diligenter obseruant, & ita cuncta agunt, vt omnium laude sint digni, mendaciorum funiculis conentur subuertere: dum aures Principum simplices, & ex sua natura alios æstimantes, callida fraude subuertunt. Quæ res & [illegible]tibus probatur historijs, & ex his quæ geruntur quotidie quo modo m[illegible]s quorundam suggestionibus regum studia deprauantur. Vnde prouidendum est paci omnium prouinciarum. nec putare debetis, si diuersa iubeamus, ex animi nostri venire leuitate: sed pro qualitate & necessitate temporum, vt Reipub. poscat vtilitas, ferre sententiam. [illegible] vt manifestius quod dicimus, [illegible]gatis, Aman filius Amadathi, & animo & gente Macedo, alienusque à Persarum [illegible]nte, & pietatem nostram sua crudelitate commaculans, peregr[illegible] à nobis [illegible]ceptus est: & tantam in se expertus humanitatem, vt pater noster vocaretur, & adoraretur ab omnibus post regem secundus. Et in tantum arrogantiæ tumorem sublevatus est, vt regno nos priuare niteretur, & spiritu. Nam Mardochæum, cuius fide & beneficijs viuimus, & consortem nostri regni Hester, cum omni gente sua nouis quibusdam atque inauditis machinis expetiuit ad mortem: hoc cogitans, vt [illegible]is interfectis, insidiaretur nostræ solitudini, & regnum Persarum transferret in Macedonas. Nos autem à pessimo mortalium Iudæos neci destinatos, in nulla penitus culpa inuenimus, sed è contrario iustis vtentes legibus, & filios altissimi, & maximi semperque viuentis Dei, cuius beneficio & patribus nostris, & nobis regnum est traditum, & in hodiernum vsque diem custoditur. Proinde & eas literas, quas sub nomine nostro ille direxerat, sciatis [illegible]itas. Pro quo scelere, ante portas huius vrbis, id est, S[illegible], & ipse qui est machinatus, & omnis cognatio eius pendet in patibulis: nō nobis, sed Deo ei reddente quod meruit. Hoc autem edictum quod nunc mittimus, in cunctis vrbibus proponatur, vt liceat Iudæis vti legibus suis. Quibus debetis esse adminiculum, vt eos qui se ad necem eorum parauerant, possint interficere decimotertio die mensis duodecimi, qui vocatur Adar. Hunc enim diem omnipotens Deus mœroris & luctus, eis vertit in gaudium. Vnde & vos inter cæteros festos dies hunc habetote diem, & celebrate eam cum [illegible]a, vt & in posterum cognoscatur omnes qui fideliter Persis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem: qui [illegible]vem

Epistola Artaxerxis ad suos satrapas & duces prouinciarum.

illorum regno insidiantur, perire pro scelere. Omnis autem prouincia & ciuitas quæ noluerit solennitatis huius esse particeps, gladio & igne depereat & sic deleatur, vt non solum hominibus sed etiam bestijs inuia sit in sempiternum, pro exemplo contemptus & inobedientię. Igitur equites epistolas deportantes exierunt, & viam propositam peragebant. Mardocheus vero regia indutus stola, & corona aurea & torque processit ornatus. Quem videntes ita honoratum à rege Iudæi Susis inhabitantes, communem æstimauerunt felicitatem. Hanc epistolam eo libentius adieci, quod ex ea datur intelligi quanta fuerit Persarum regum potentia, quorum ditioni ea tempestate centum viginti septem Prouinciæ subdebantur.

Artaxerxis erga Iudaeos beneuolentia.

Anno vicesimo, ex quo Artaxerxes imperare cœperat, mense Casleu venerunt quidam residui de captiuitate Ierusalem ad Nehemiam pincernam regis, & narrauerunt miseriam eorum qui erant in Iudæa: & sequenti mense Nisan, nutu reginæ impetrauit à rege, vt instauraretur Ierusalem, 2. Esdr. 1. Quocirca vt primum sermo regis egressus est, vt renouaretur edictū Cyri, & instauraretur Ierusalem, Nehemias à die illo, quo præceperat rex, vt esset dux in terra Iuda, ab anno 20. vsque ad annum 32. Artaxerxis, per annos 12. rexit populum, & præfuit restaurationi murorum. Nehem. 5. adiuuantibus eum principe sacerdotum Eliasib filio Ioacim, & Resa Mosolla, filio Zorobabel, aliisque principibus plebis a. Esd. 3. Sic ergo paulatim, iuuante Deo, certa sedes Ecclesiæ in Iudæa restituta est, & in magno imperio Persico nota fuit, vt multi inde doctrinam petere possent. Et mediocris in Iudæa pax fuit, vsque ad tyranni O... tempora. De hoc rege Plut. in suis Apophth. ita breuiter scriptum reliquit. Artaxerxes, inquit, Xerxis F. Longimanus cognomento, quod alteram manum haberet longiorem, dicebat, Magis regium esse addere, quam detrahere. Hic primus in venatione sociorum iussit eum, qui vellet ac posset, primum conijcere telum. Idem primus instituit, vt cum principes viri supplicio afficerentur, non corpora sed vestes, quibus se exuissent, flagellarentur, & non crines capitis euellerentur, sed tiara deponeretur. Satibarzani cubiculario iniustum aliquid à se petenti, cum intelligeret, hoc fieri impetrandorum trigesies c t ɔ Darticorum gratia, eam pecuniam à quæstore iussu suo allatam tradidit, inquiens: Accipe Satibarzana. hoc enim largitus, nihilo pauperior fuero: isthuc vero si fecissem, essem iniustior. Hic sane, quia manu alteram longiorem habuit, Macrochir nomē tulit. Hunc tradunt, Athosim atq; Mestrim filias, iustæ vxoris loco habuisse. Aiunt etiam pro vxoris salute, Terræ votum fecisse, se illam, attacta humo, solenni prece adoraturum promisisse. Artaxerxes principio hyemis anni 7. belli Pelopon. nondum finiti, cuius tam crebra fit mentio cum apud alios, tum in primis apud Thucyd. & Diod. lib. 12. qui de illo integram historiam pertexuerunt, supremum diem obijt, postquam regnasset annos 40.

Artaxerxis obitus.

Veterum Annales perhibent, illum, puerum admodum, & adolescentem adhuc fuisse, cum pater occideretur ab Artabano; vnde verisimile est, illum natum post primam expeditionem in Græciam, aut sub finem eiusdem. Secundam vero expeditionem in Græciam parante Xerxe, iuxta Persarum legem, quæ est Herod. lib. 7. in princ. Rex à ... desi... natus fuit. Hunc autem, præter alias eximias animi corporisque dotes,

Eiusdem in literatos munificentia.

fuisse amantem litteratorum hominum, eosque amplis præmijs donasse, facile apparet ex his, quæ extant apud Suid. pag. 430. cum de Hippocrate Coo Medico, qui tunc temporis florebat, mentionem faciens, testatur, ipsum ... Hystanem literis, doctrinam huius viri maximopere expetiisse. Harum vero exemplar, huiuscemodi fuisse narrat. Rex regum Artaxerxes, Hystani Hellesponti præfecto, S. Artis Hippocratis medici Coi, ab Aesculapio oriundi, ad me fama perlata est. Auro igitur illi dato, quantum voluerit, & cæteris abunde, quibus eget, suppeditatis, illum ad nos mittito. Erit enim principibus Persarum par. Quod si quis alius est in Europa vir præstans, eius amicitiam regiæ domui conciliato, non parcens opibus. Viri enim qui consilio pollent, haud temere inueniuntur. Vale. Huius quidē temporibus, Aegyptii à Per... ,& ... dam Inarum sibi regem crearunt, fœdusque inierunt cum Athenien...

300. [illegible] o[illegible] dem ab [illegible] & M[illegible] fes autem, certus c[illegible]on[illegible] o[illegible] Ifm[illegible]as Thebanu[illegible] tunc t[illegible] s[illegible] co[illegible]tudinem regum [illegible]ciarum, q[illegible] os [illegible] ctor[illegible]choatus, a[illegible] fq[illegible] prae[illegible]uerit Aelianus [illegible] 1. De varia [illegible] ona[illegible]is vert[illegible] n[illegible]ae Theb[illegible] plane [illegible] lo modo possum. Is patriae causa [illegible]tio[illegible] ad re[illegible] & v[illegible]t ipse de[illegible]o [illegible] otio regem c[illegible]. T[illegible] ius officium erat, r[illegible]ciatas a[illegible] m[illegible], & vol[illegible] c[illegible]. Verum ô Th[illegible]bane hospes, dicebat, [illegible]ec autem ioco [illegible] [illegible]retem nomen erat t[illegible]o T[illegible]h[illegible] in conspectum regis veni[illegible], non ante [illegible]m[illegible] in cum eo con[illegible] in[illegible]nauerit. Quod [illegible]ur[illegible] p[illegible] cum adi[illegible], necess[illegible] agas. Sin minus, n[illegible] [illegible]orau[illegible]. [illegible]me[illegible] [illegible]quit, deduc m[illegible]. Cum autem in faciem regis v[illegible]t[illegible]n [illegible] m gesta[illegible] c[illegible]o de[illegible]m, c[illegible]m abi[illegible]t ad [illegible] cumbens, tanqu[illegible]m adoraret, sustulit e[illegible]m iteru[illegible] [illegible]tionis Pers[illegible] [illegible] indecorum foret Graecis. Quicquid [illegible]tur petit[illegible] n[illegible] à Pers[illegible] denegatum est. Huius autem rei mem[illegible] Artaxerx[illegible]e [illegible] c illo ac Pelopida in[illegible]it. [illegible] banus, & Pelopidas, qui victoriam ad Leuctra re[illegible] parau[illegible]r[illegible]t ad regem p[illegible]o[illegible] cti fu[illegible]t, quor[illegible] m n[illegible]n se [illegible] [illegible]s a[illegible] iussus, annulum ante se in terram proie[illegible]t, inclinan[illegible] qu[illegible] cum [illegible] itaque speciem adorantis [illegible]buit, &c. Quo[illegible] ad [illegible] adorat[illegible]m [illegible]at, vt modo [illegible]umeras [illegible] pr[illegible]teream, Graeci sane ab ea s[illegible]mmope[illegible] erunt, gra[illegible] & atroci poena in eos a[illegible]maduertebant, q[illegible] rem & c[illegible]udi[illegible]em vsi e[illegible]ent, qui[illegible] largitio[illegible]ibus corrumperen[illegible] T[illegible] magora[illegible] m Atheniensi à veteribus proditum est, illum quod Ar[illegible] a[illegible]que[illegible] s fu[illegible], cont[illegible] more [illegible]t, [illegible]io- nibus corrup[illegible]s [illegible]t ab Atheniensibus capitali supplicio a[illegible]um. Te[illegible]re autem Al[illegible]d[illegible], [illegible]m, conuocata Atheniensiu[illegible] o[illegible] De[illegible]d[illegible]ns, decreto [illegible]et, vt Ale[illegible]der scriberetur deus decimus terti[illegible]s. popu[illegible]ie- tatis magnitudinem non ferendam ducens, Demadi [illegible]m [illegible]m c[illegible] tum t[illegible]ento[illegible] quod Alexandrum mort[illegible]m & h[illegible]em ascr[illegible]t O lympicis. Porro aduersus hanc hominum adorationem extat el[illegible]antissima o- ratio Ca[illegible]s apud Arrianum libro quarto. Et de [illegible]is quidem hactenus di ctum [illegible]

[illegible]ortuo Artaxerxe, Per[illegible]icum imperium delatum est ad Xerxem, [illegible]em fa- ma[illegible]m r[illegible], vel, vt q[illegible]am a[illegible]pête, non ampli[illegible] s[illegible]n si- bus, ei qu[illegible] [illegible]ccedens in [illegible]no germanus eius Ogdianus, siue Sogdianus, septem mensibus [illegible]pe[illegible]aui[illegible], [illegible]xta Diod. sine, vt nonn[illegible]is placet, o[illegible]o. Hunc, c[illegible] Da- rius Noth[illegible]s [illegible] mi[illegible]t [illegible]ps[illegible] [illegible]o potitus, praefuit annos 19. vt nume[illegible]t M[illegible] tasthenes, & Grae[illegible] Pausanias in E[illegible]acis tradit, hunc fui[illegible] Artaxerxis ex [illegible]a[illegible] ca filiu[illegible], & m[illegible]nis Pers[illegible]m [illegible]di[illegible] fretum [illegible]ogaeum l[illegible]iti[illegible]m Ar[illegible]- xerxis filium, regn[illegible] expu[illegible]ss[illegible]. Al[illegible] vero in literas retulerunt, ipsum non fuisse [illegible] [illegible]m Artaxerxis, [illegible]d[illegible] t [illegible]llus hab[illegible]c in ma[illegible]o. In h[illegible]s [illegible]num incidit [illegible]lu[illegible] quod [illegible]m [illegible]mus, bellum Peloponnesiacum. Et Athe- nienses quidem, [illegible] tis domi impediti essent, tamen eius belli anno quarto, [illegible] Thucydid[illegible]m in Sic[illegible]am mi[illegible]unt, verbo [illegible]dem, [illegible]ntin[illegible]s ad[illegible]t contra Syracusan[illegible] [illegible]ucra autem, vt insulam [illegible]m [illegible]ae ditionis effice- [illegible], q[illegible]o s[illegible] po[illegible]nt faci[illegible] q[illegible] commodius Grae[illegible] c[illegible]re cumque [illegible] reuerterentur, [illegible] alerent, Hermocrates Sy[illegible]nus auctor

Darius Nothus.

Bellum [illegible]loponnesiacum.

[illegible] Nicias, & [illegible] quòd [illegible] nauigationem [illegible] contro [illegible] Peloponnesi [illegible] S[illegible] parte pauci [illegible] Lacedæmonii [illegible] consilio, [illegible] Peruru [illegible] nes ad quem [illegible] Alcibiades [illegible] Athenienses [illegible] & in [illegible] Syracusas [illegible] cunque sola [illegible] classem [illegible] tum [illegible] primi [illegible] omnibus [illegible] Nam [illegible] & [illegible] ant: [illegible] hæc breui [illegible] Erat [illegible] corum, [illegible] bella [illegible] ut [illegible] Argiui [illegible] & A[illegible] d Lucanos [illegible] contentionem [illegible] Athenienses [illegible] Megarenses [illegible] portu Athenienses [illegible] Lacedæmonii [illegible] non ma[illegible] non tolerandum esse. Post Lacedæmonios [illegible] in re [illegible] astutiæ ac virulentæ interpretationes [illegible] sunt causa [illegible]

Atheniensium clades in Sicilia.

Lacedæmonii [illegible]

Causa belli Peloponnesiaci.

[illegible] Sola [illegible] Peloponn.

Polydamas Scotussæus

Has ingentes totius Græciæ calamitates [illegible] adeo ut [illegible] arsit sexaginta diebus. Cæterum, Athenis, [illegible] classis abiret [illegible] accidit [illegible] a nocte omnes Hermæ, id est, [illegible] ædibus [illegible] in publicis vijs [illegible] cerentur, præter unum, quem ante [illegible] Athenienses [illegible] ad priuatam, sed ad publicam rem pertineret [illegible] nauis in [illegible] Porri extat [illegible] apud alios [illegible] Thucyd. [illegible] & Xenophontem [illegible] Dario, [illegible] Sicyonem [illegible] Macedoniæ [illegible] Leone [illegible] Hercule [illegible] taurum [illegible]

[illegible] & [illegible] [illegible] ctore [illegible]

[illegible] & compoto [illegible] dilap[illegible]s, [illegible] saxi pondere ob[illegible]tus [illegible] & S[illegible]as pag. 8[illegible]3.

[illegible] Artaxerxes M[illegible]emon [illegible] ac Par[illegible] dis[illegible] Is enim [illegible] nat[illegible] max[illegible] Tradit [illegible] Cyro [illegible] m. Sed post mortem [illegible], Cyrus [illegible] à [illegible] Artaxe[illegible], suca[illegible] arden[illegible] nunc [illegible] cum ex minore Asia aductus [illegible] & cu[illegible] fratrem [illegible] & pa[illegible] exercitu [illegible] in medios hostes [illegible] ctus [illegible] ca[illegible] bellum mouerat ad [illegible] fratrē [illegible] magnæ virtutes fuerunt, & [illegible] imperio [illegible], fid[illegible] mod[illegible] & [illegible] entia erga [illegible] pes & Respub. fortitudo in dimicando, [illegible] a Xe[illegible]o[illegible], cuius [illegible] huius [illegible] & q[illegible] ci in[illegible] uit, & vald[illegible] fam[illegible] fu[illegible] [illegible] co[illegible], [illegible] po[illegible], a[illegible] enien[illegible] us, qui [illegible] nem[illegible] nem habe[illegible] am[illegible] pu[illegible] in exi[illegible] ho[illegible] Quomodo autem hoc [illegible] lut. ex [illegible] qua[illegible] breuiss[illegible] us verbis [illegible] sten[illegible], [illegible] trucidato Attager[illegible] ū [illegible] pern[illegible] & hic [illegible] ille, [illegible] O[illegible] a[illegible] Ar[illegible] re[illegible]m necla[illegible] auit eum: re[illegible] missa lancea aberrauit [illegible] Cyro, & fo[illegible] um percu[illegible] it, atq; interemit. Cyrus, [illegible] per[illegible] ca[illegible] pectori i[illegible] duos [illegible] tos altos: [illegible] v[illegible] deflu[illegible] ex eq[illegible] ad terram. Fuga & tumultu cohortis regiæ edi[illegible] [illegible] ucis, [illegible] os fu[illegible] Ctesias, tum [illegible] vicin[illegible] ce[illegible], vbi [illegible]. Cyrum [illegible] hosti[illegible] volitantem equus ferox lo[illegible]e a[illegible] stulit [illegible] ur ab hosti[illegible]us, & ab amicis quærebatur. E[illegible]ctus [illegible], & [illegible] pl[illegible]us, per medios [illegible] heba[illegible] stes, cl[illegible]ans, [illegible] hoc id[illegible] de[illegible] ngua Persica clamat, pars [illegible] encrabu[illegible] di de[illegible] [illegible] tia [illegible] ti[illegible] t, p[illegible] trens [illegible] olc[illegible] s, [illegible] o[illegible] t tempus C[illegible] r[illegible] acu[illegible] ndum ocu[illegible] erit, in[illegible] s qui [illegible] stanti vim [illegible] captus C[illegible]us, [illegible] ne & sopore colla[illegible] [illegible] fi[illegible] o[illegible] comes [illegible] yrum [illegible] s Cyrum ex plaga ægre tandem c[illegible] em se, assi[illegible] pol[illegible] quo eripe[illegible] ent[illegible]. [illegible] bu[illegible] c[illegible] ntentem ire, [illegible] ducebant corpore [illegible] grauem cepit [illegible] au[illegible] regem [illegible] a voc[illegible] a[illegible] pe[illegible] lant[illegible] atque vt par [illegible] ant[illegible] [illegible] idam [illegible] anes [illegible] en[illegible] es [illegible] opes [illegible] qui [illegible]

Artaxerxes [illegible] farum.

Cyrus mo[illegible] net bellum aduer[illegible] fratrem & inter interimitur.

Eius [illegible]

[illegible] re[illegible] cum [illegible] cum [illegible] c[illegible] [illegible] est[illegible] C[illegible] o[illegible] V[illegible] a [illegible]ola [illegible] C[illegible] offi[illegible] v[illegible] P[illegible] d[illegible] di ione[illegible] c[illegible]. [illegible] tere[illegible] L[illegible] Artaxe[illegible] nctu[illegible] [illegible] e [illegible] hom[illegible], [illegible] q; in [illegible] a hasta [illegible] loricā [illegible] verbera[illegible]. Quod [illegible] n[illegible]s Cte[illegible] [illegible] h[illegible]m in[illegible] tragula [illegible] hosti a[illegible] ic ne[illegible]s C[illegible] oc[illegible] vulneraat, [illegible]r vtrinque acriter dum suum vtr[illegible] pars [illegible] g[illegible]t. Ctesias [illegible]de[illegible] ceci[illegible] t circa regem, [illegible] notar[illegible] b[illegible], capta est in castr[illegible] A[illegible]pasia, mu[illegible] Ionic[illegible] r[illegible] amauit, quam ceteras concub[illegible]na[illegible]m[illegible] & [illegible] a[illegible] mn[illegible]as antece[illegible], [illegible]anc [illegible] Ar[illegible] v[illegible] c[illegible] C[illegible]tem [illegible]n Darium r[illegible]m cre[illegible]et, & con[illegible]uet[illegible]do e[illegible] r[illegible] [illegible]pio[illegible]ter [illegible] [illegible]em renu[illegible]iaue[illegible]t, [illegible] et [illegible]io donu[illegible] peter[illegible] à patr[illegible] t, [illegible]e p[illegible]m l[illegible] oporte[illegible]et, [illegible]ius Aspasi[illegible] petiuit. Et si d[illegible] t c[illegible]m[illegible] at[illegible] [illegible]duci[illegible] dedit tam[illegible]n, nec mu[illegible]o post, rur[illegible]us [illegible]. Inde [illegible] a [illegible] & [illegible]tu[illegible] à Ti[illegible]b[illegible], con[illegible] o[illegible]t [illegible] [illegible]t in cubiculum patris, vt eum inte[illegible]ficiat. [illegible] m[illegible]dias, & [illegible] T[illegible]ibazus, & [illegible] comit[illegible] mat[illegible] [illegible]s [illegible] fi[illegible] Da[illegible] c[illegible]pi[illegible], & post[illegible] re iudicata in p[illegible]ncip[illegible] co[illegible] p[illegible]s de fi[illegible]io [illegible] statuere noluit [illegible] teri[illegible]itur. [illegible] a[illegible] ta[illegible] [illegible]as [illegible]nes. Duxit a[illegible]m p[illegible] vxor[illegible] m Atossam. [illegible] c[illegible]m [illegible] fi[illegible] re[illegible]m appeteret [illegible] fratrem Arseman ipse trucidauit. Al[illegible] fratri tantum incussit [illegible] rem, [illegible] p[illegible] bi mortem con[illegible]isceret. Hic a[illegible]us fu[illegible] Ocho ad regnum, [illegible] post ea cum fi[illegible] perijt, & C[illegible]ri posteritas prorsus extincta est, & calamitas [illegible]ru[illegible] Mnemonis incesta consuetudine pol[illegible]i, ostendi[illegible] peccata [illegible]ine, postea in [illegible] bo[illegible]. Hoc impe[illegible] vixit A[illegible]aus Archida[illegible]i fi[illegible], i[illegible]stris & [illegible] ro[illegible]us La[illegible]e[illegible]moniorum rex, quem Theopompus test[illegible]tur, [illegible]mmum ac præ[illegible] p[illegible]u[illegible] v[illegible] [illegible]çæta[illegible]is fu[illegible]. Hic, sim[illegible] ac imperio pot[illegible]tus [illegible], per[illegible] [illegible]c[illegible]mon[illegible] vt exercitum educerent in As[illegible]am, bel[illegible]umque regi Persarum [illegible]nferr[illegible], docens [illegible]ul[illegible]o satius esse in Asia, quam in Eur[illegible]pa dimicare. N[illegible]que [illegible] ma[illegible]rat, Artaxerxem co[illegible]re c[illegible]assem, ac pedestres copias, quas in Græcia [illegible]ret. Data potestate ac [illegible]mperator declararus, [illegible]anta celeritate vsus [illegible] prius in Asiam c[illegible] exer[illegible] peruene[illegible]t, quam [illegible] satrapæ e[illegible]m [illegible] e[illegible] profect[illegible]m. E[illegible]dem cum Tiss[illegible]pherne qui summum imperium in r[illegible] præfectos [illegible]bat, [illegible] Herm[illegible]s campis, vbi Ion[illegible] sunt fin[illegible], c[illegible]us, i[illegible]m prœ[illegible]io [illegible]it & [illegible]rau[illegible] P[illegible]sa[illegible]s [illegible] Laconicis auctor est, h[illegible]us [illegible]es ac pe[illegible]estres c[illegible]pias omn[illegible]no ingentes fuisse. Cæterum, cum anima[illegible]erteret, hostes e[illegible] [illegible]atu superare nunq[illegible]m [illegible] ca[illegible]po, [illegible]s P[illegible] v[illegible] o[illegible] & his locis manus conseruit, quibus plus pe[illegible]estres [illegible] valerent pe[illegible] quot[illegible]cunq; congressus est [illegible]to ma[illegible] a[illegible]um copias, & [illegible] ve[illegible]s est, vt o[illegible]ium op[illegible]io[illegible]e victor d[illegible]ceretur. Homi[illegible]s itaque [illegible] rebus alacritatem admirati [illegible]cedæmonii classis etiam imperium ei detulerun[illegible]. Ar[illegible]e cum stu[illegible] ma[illegible]nas te[illegible]e[illegible]bus cop[illegible]js [illegible]ren[illegible]das con[illegible]uliss[illegible], rebus naual[illegible]us P[illegible]andru[illegible] oris suæ fratrem præfecit. [illegible] quo minus [illegible]ret co[illegible]pos, & [illegible] Per[illegible] profectu[illegible] ipsum regem [illegible]oriretur, fort[illegible]a [illegible]osi[illegible]m s co[illegible]t[illegible]us [illegible] opposuit. V[illegible] enim pri[illegible] Artaxerxes A[illegible]aum, aliquot iam prœli[illegible] pro[illegible]pere factis, quæ ante[illegible] [illegible] aunt [illegible] ac [illegible]ouos sempe[illegible] m progress[illegible] ra a[illegible], T[illegible]em, apud [illegible]e prius [illegible]lust[illegible] gratia hom[illegible] p[illegible]tis [illegible] rem, q[illegible]i oræ ma[illegible]timæ [illegible] T[illegible]r. [illegible] dis soler[illegible] [illegible]

n[illegible]os

[illegible] orantem. Hic,vt primum Sardes Lydiæ nobilissimam vrbem, [illegible] quod opibus & omni copiarum genere cæteras longe antei- [illegible] ditium præfecturam obtinebat [illegible] vti Syria regis Per- [illegible] rationem excogitauit,per quam efficeret, vt Lacedæmonij suum [illegible] ratorem cum exercitu ex Asia reuocare cogerentur. [illegible] odium enim Ti- [illegible] tem cum pecunia mittit,qui corruptis ciuitatum principibus,Græciæ po- [illegible] os ad [illegible] um contra Lacedæmonios suscipiendum concitaret. Eorum no- m[illegible] qui pecunias acceperunt videre est apud eundem Pauf. In medio itaq; re- [illegible] ne gerendatum cursu,& in maxima spe totius Asiæ potiundæ,Agesilaus, [illegible] iorum iussu domum reuocatus est. In quo,non minus eius pietas [illegible] da [illegible] virtus bellica,qui cum victori præesset exercitui, maximamq; vt dictum [illegible] haberet fiduciam regni Persarum potiundi,tanta modestia dicto audiens fuit [illegible] s absentium magistratuum,vt si priuatus in comitio esset Spartæ: Igitur opu- [illegible] simo regno [illegible] onam existimationem præposuit, multoque gloriosius [illegible] [illegible] patriæ institutis paruisset,quam si bello vniuersam Asiam superasset. Hac [illegible] men [illegible] e Hellespontum copias traiecit, tantaque celeritate vsus est,vt quod [illegible] Xerxes anno vertente confecerat,hic transierit triginta diebus. Cum iam [illegible] longe abesset a Peloponneso,obsistere ei conati sunt Athenienses & Bœo- [illegible] cæteriq; con[illegible] apud Coroneam , quos omnes grauissimo prœlio deui- [illegible] Huius victoriæ,vel maxima fuit laus,quod cum plæriqueex fuga se in templũ M[illegible] ruæ cog[illegible] nto Itoniæ recepissent,quæreretur; ab eo, quid nam his fie- [illegible] et,etsi vulnus in pugna acceperat,& iratus videbatur omnibus qui aductus [illegible] tamen a[illegible] itæ religionem,& supplices vetuit violari. Cõ- [illegible] & Thebanis petentibus cadauera interfectorum ad sepulturam. Post hoc [illegible] m,collat[illegible] m est omn[illegible] bellum circa Corinthum,quod est Corinthiacum [illegible] atum ab his primum rerum nouarum motibus ortum , quod maiores in- [illegible] & grauiores habuit progressus,ita sane, vt breui post toti Græciæ luctuosum [illegible] abile fuerit. Hic cum vna pugna,decem millia hostium,Agesilao duce, *Bellum Corinthiacum.* [illegible] cidissent,coque facto,opes aduersariorum debilitatæ viderentur, tantum ab- [illegible] insolentia gloriæ,vt commiseratus sit fortunam Græciæ,quod tam m[illegible] [illegible] victi culpa aduersariorum concidissent. Namque illa multitudo, si sana [illegible] et Græciæ,supplicium Persis dare potuisset. Hæc, & plæraque alia me- [illegible] oratu d[illegible] issima recensentur à probatissimis scriptoribus de Agesilao & in primis a Xenophonte,qui de illius laudibus peculiarem librum scripsit,Plutarch. Pau[illegible] Iustin.ac Aemilio Probo,qui etiam eius vitam non minus presse ab breui- te quam eleganter posteris ac memoriæ tradidit. Iisdem temporibus,Conon *Conon Atheniensis.* Atheniensis, bellica virtute admodum clarus atque insignis , patriæ calami- [illegible] m , quam [illegible] apud Aegos flumen Lysander Lacedæmoniorum dux magis [illegible] a & [illegible] citate,quam vi[illegible] inflixerat,commiseratus, enixe dabat operam, vt aduersarios vlcisceretur. Hic sane cum octo nauibus ex prœlio ad Euago- ram regem Cypri aufugerat , & dum ibi esset, nihil aliud dies & noctes medita- b[illegible] am vt [illegible] uis ciuibus præsidio esset, & patriam ab hostilibus armis libera- ret. Itaque contulit se ad Pharnabazum Ioniæ & Lydiæ satrapam, eundemque [illegible] ene[illegible] Persarum & propinquum,apud quem vt multum gratia valeret, multo labore multisque periculis effecit. Huius autem potissimum opera & studio effectum [illegible] t Artaxerxes,Tissaphernem, cuius antea in regem plurima [illegible] abant merita,& illud in primis,quod ipsius fide ac rei militaris peritia Cyrum [illegible] rem superarat [illegible] dem hostem declararit, & Lacedæmonios bello persequi [illegible] rit,in eaque expeditione,Conon Pharnabazum coadiutorem habuit. Pro- [illegible] de regijs pecunijs opulentissima classe instructa , Lacedæmonios ad Gnidum *Lacedæmoniorum clades ad Gnidum.* [illegible] est,& n[illegible] prœlio deuicit. Hac victoria non solum Athenæ, sed etiam [illegible] Græcia,q[illegible] ub Lacedæmoniorum fuerat imperio, liberata est, & hoc [illegible] rursus maris imperium amiserunt, & p[illegible] ciuitatum [illegible] ecuta est. Hæc clades nunciata est Agesilao in ipso reditu ex Asia vbi iam [illegible] o fuerat , & ad hanc [illegible] cladem accessit ad Coroneam , de qua proxime

diximus. Hic tandem post multas res domi forisque præclare a[illegible] cum iam esset [illegible] us, in Ae[illegible] adnauigauit vt eos a[illegible] tur, quia à rege Nectanabo defecerant ibique cum multa egregie p[illegible] natus à rege ducenti[illegible] talentis, v[illegible]erque [illegible] portum, [illegible]

Mors Agesilai. tur, iacens inter Cyrenas & Aegyptū, in morbum implicitus, dec[illegible] amici, vt Spartam facilius per terram possent, quod mel non habebant, cera circu[illegible] fu[illegible], atque i[illegible] patriam reportarunt. Lacedæmonij m[illegible]ore [illegible] to, quam aliorum regum sepulturæ & funeris honore decorarunt. At Con[illegible] etiam de huius ex[illegible] breuissime d[illegible] post partam vi[illegible] cu[illegible] pa[illegible]

Muri Athen. instaurantur. na[illegible] in patriam reuersus, quinquaginta tale[illegible] id est, triginta millia coro[illegible] rorum, sibi à Pharnabazo donata, suis ciuibus dedit, qua pecunia, muri At[illegible] n[illegible] ses a[illegible] dro d[illegible] instaurati sunt. Verum enimuero, huic accid[illegible] quod cæteris mortalibus, vt inconsideratior in secūda, quam aduersa esset fortuna. Nam c[illegible] se Laconica d[illegible] a, cum vltum se iniurias patriæ putaret, plura cōcupiuit, qu[illegible] effi[illegible] ere potu[illegible]. Neque tamen ea nō pia & probanda fuerunt, quod potius patriæ opes augeri, quam regis maluit. Cum enim hac uaualis victoria, permagnam [illegible] bi apud mu[illegible] as g[illegible] ntes auctoritatem concil[illegible] asset, non solum [illegible] Barbaros, s[illegible] d etiam omnes Græciæ ciuitates clam dare operam cœpit vt Ioniam & Aeoliam restitueret Atheniensibus. Id cum minus diligenter esset celatum, T[illegible] bazus [illegible] P[illegible] cus, qui Sardibus præerat, Cononem euocauit, simul [illegible] ns ad regem eum se mittere velle: magna festinatione huius nuncio parens, cum veni[illegible] t, in vincula

Cononis obitus. coniectus est, in quibus aliquandiu fuit. inde nonnulli eum ad r[illegible] em abduct[illegible] n, ibiq; perijsse scriptum reliquerunt. Alij dicunt, eum effugisse: & ita quidem refert Aemilius. Ceterum, à quibusdam in literas re[illegible] m est, Lacedęmonios, vt denuo c[illegible] scentem potentiam Atheniensium, & refectionem murorum impedirent, a[illegible] usasse Atticam ciuitatem, & nominatim Cononem apud præfatum Tiriba[illegible] m, ac mo[illegible] u[illegible] e, periculosam fore potentiam Atheniensium regno Persico, præsertim cum & Euagoram regem Cypri Persæ metuerent: Athenas misisse legatos ad Tiribazum placandum: in his & Cononem fuisse. hunc à Tiribazo cō[illegible] ius[illegible] tium captum, & in Persiam abductum, vbi aiunt in carcere necatum esse, aut morbis extinctum. Addunt etiam, accusatorem fuisse Antalcidam, Spart[illegible] m leg[illegible], q[illegible] deinde à rege Persico impetrarit edictum, quo Rex pacem omnibus Grecis imperabat, & bellum minabatur ijs qui non essent obtempera-

Pax Antalcida. turi, atque inde celebri appellatione nominata est pax Antalcidæ, cuius plerique scriptores meminerunt, & in primis Paus. in Bœoticis lib. 9. Et de his quidem hactenus dictum est.

Artaxerxi, præter Cyrum, fuerunt etiam duo fratres, nimirum Ostanes, & Oxathres. Plutarchus, qui eius vitam eleganter descripsit, auctor est, ipsum vi[illegible] annos 94. & regnasse annos 62. Cæterum alij scriptores, præsertim Græci, a[illegible] ru[illegible] illum non vltra quadraginta annos regnasse. licet eorum nonnulli, pr[illegible] er

Artaxerxis Memnonis obitus & natura. hunc numerum, tres alios addiderint. Huius obitus incidit in annum 3 Olymp. 1[illegible] 4. Fu[illegible] natura mansueta & liberali, vt idem auctor testatur, comem se in congr[illegible] ibus præbendo, inque honoribus & beneficijs tribuendis pro dignitate cuiusuis nimium etiam studium adhibendo. à pœnis, si quas irrogaret, omnis aberat contume[illegible] a, cumque iucunda gratia non minus accipien[illegible] o, quam dando ga[illegible] deret, humanum se & facilem in donādo exhibebat. Nihil fuit enim, vt ciusde[illegible] verbis vr[illegible], tam vile eorum quo sibi offerrentur, quod non alacriter acci[illegible] r[illegible] & [illegible] m Omi[illegible] us quidam, malum punicum mirabili magnitud[illegible] ne ad e[illegible] tul[illegible] per M[illegible] thram, inquit, hic vir vrbi parue præfectus, videtur eam breui t[illegible] pore ma[illegible] am redacturus. Cu[illegible] aliquando, al[illegible] alia offerentibus in via, opera[illegible] us homo qui nihil aliud illo temporis articulo inuenire[illegible], a[illegible] uuit acc[illegible] ns, a[illegible] am inde haustam manibus ipsi attulisset, delectatus eo, pateram auream & [illegible] e Daricos d[illegible] o h[illegible] m[illegible] t, Hæc duo, præter ipsum Plut. Aelianus e[illegible] am rec[illegible] lib. 1. De varia h[illegible]. cuius verba propter insignem el[illegible] antiam & ornatū, hic equidem libenter subijciam, Ferunt, inquit, hominem Persam, nomin[illegible] Sinætam,

n[illegible]urio, factum obuiam Artaxerxi, qui Mnemon cognominabatur, & interceptum, metu legis seipsum crucia[illegible], atque verecundia [illegible] C[illegible] vero quid in præsentia faceret, non haberet, aiunt moleste patientem se a[illegible] P[illegible]s officio superari, neque committere voluntatem vt ipse solus donis non [illegible]rendis infamis esset, ad præterfluentem proxime fluuium, nomine [illegible] [illegible]ma celeritate accurrisse, & è vestigio proc[illegible] aqu[illegible] vtr[illegible]que vo[illegible] hausi[illegible], & sic regem allocutum esse: O rex, inquit, Artaxerxa re[illegible] in æternu[illegible]. Nunc ego pro locorum, & facultatis ratione, te honoro, [illegible] non [illegible] dona [illegible]tum ad me attinet, & quantum in me est, prætereas. Honoro te [illegible] a[illegible]od [illegible] tua castra veneris, domo mea, quantum meæ facultates patientur, preciosissima & optima feres. Artaxerxes hac re delectatus, Et ego, in[illegible] ô homo, grato animo munus tuum accipio, & in preciosissimis numero, & illis æ[illegible] pr esse dico, primum quoniam aqua rerum omnium est optima, d[illegible]inde quoniam Cyri nomen præ se fert. Et prorsus volo, vt mihi diuertenti in ca[illegible] parcas. Hæc locutus mandauit spadonibus, vt munus ab eo reciperent. [illegible] mora accurrentes, in auream phialam de manibus eius aquam excepe[illegible]t. Rex vero cum ad diuersorium suum peruenisset, misit homini stolam Persicam, & phialam auream, atque mille Daricos. Simulque ferentem ea dicere iussit. Visum est regi, vt hoc auro tuum animum oblectes & exhilares, quoniam ip[illegible]us quoque mentem voluptate affecisti, qui non indonatum neque inhonoratum præterire passus sis: sed quemadmodum necessitas patiebatur, ita si [illegible]ratus. Vult etiam, vt hac p[illegible] aquam ex illo flumine haustam bibas. Hactenus de aqua Artaxerxi dono data, eiusque beneficentia. De malo autem punico eidem regi donato, sic idem auctor memoriæ prodidit. Mi[illegible]es Artaxerxi per Persidem equitanti, malum punicum maximum obtulit in vanno. Rex magnitudinem eius admiratus, interrogauit, E quonam horto depromptum hoc donum mihi adfers? Illo vero respondente, domo sua, & ex suis agris: [illegible]us rex supra modum, missis regijs muneribus, virum ornauit, &, Per Solem, inquit, iste homo tali curatione & diligentia poterit etiam ciuitatem, meo quidem iudicio, ex parua ampliorem reddere. Videtur autem hic sermo innuere, omnes res, cura & sufficienti opera, & indefesso labore, contra naturam etiam meliores & præstantiores effici posse. Hucusque Aelianus. Anno Artaxerxis 32. facta est pugna Leuctrica, in qua victores fuerunt Thebani aduersus Spartanos. Huius etiam principatu, vrbs Roma à Gallis capta & incensa est, Olympiade nonagesima nona, & anno, ex quo fuerat condita, trecentesimo ac sexagesimo quinto. Eodem imperitante, Ctesias Gnidius circa annum mundi 3564 in Cyri iunioris aduersus fratrem Artaxerxem expeditione captus, & propter artis Medicę peritiam, in regis familiam adscitus, ex commentarijs regijs, vetustissimam regum Assyriæ & Babylonicæ, ac Persiæ historiam, deductam à Nino, vsque ad annum 7. post captas à Lysandro Athenas, Græcis prodidit, comprehensam libris viginti tribus. Quorum sex priores Assyriacis & Babylonicis rebus tribuuntur. Sequentes quinque Cyri historiam complectuntur. Duo proximi, Cambysis, Darij, & Xerxis vitam. Libro 14. & sequentibus quatuor, Artaxerxis Longimani imperium, & interregna Xerxis ac Secundiani, & vitã Darij Athi comprehendit. Liber 19. 2[illegible]. &c. Artaxerxis Mnemonis cum fratre Cyro bellum, & alia inde secuta commemorat. Quæ autem huius celeberrimi ac pr[illegible]issimi a[illegible]is f[illegible]me[illegible]a [illegible]tent eorum scriptorum, quę Persica nominata sunt, paucis ab hinc annis Latine reddita, ad ampliorem rerum Persicarum notitiam, in calce huius operis adijciam. Scripsit & Metasthenes ex Persia oriundus, Persicam historiam vsque ad Cyrũ, & deinceps Persicos Monarchas vsq; ad Alexandri mortem. Fuerunt etiam complures alij, qui circa idem argumentum versati sunt, quorum omnium ne ipsa quidem fragmenta supersunt. Cæterum inter Græcos scriptores, qui h[illegible]s Monarchiæ & rerum Græcarum quæ in tempora illa inciderunt, seriem complexi sunt, & quorum monumenta maiori ex parte integra & [illegible]æsa [illegible]odoro excepto, melior fortuna reseruauit, [illegible]ores fuerunt præter Cte-

Pugna Leuctrica.

Roma à Gallis capta.

Ctesias Gnidius.

Metasthenes.

Herodotus. Thucydides. Xenophon. Plutarch. Diodor.

siam. Herodotus, Thucydides, Xenophon, Plutarchus, & quem nominaui, Diodorus. Hic enim Bibliothecam, seu vniuersalem totius fere orbis habitati historiam, omnium accuratissime temporibus & annis singulis distinctam, vsq; ad Iulij Cæsaris tempora, libris 40. complexus est. Ex his quinq; priores, quos Pogius Florentinus interpres in sex distribuit, ex vltima vetustatis memoria repetitam originem mundi, & antiquitates Aegyptias, Assyrias, Libycas, Græcas, & aliarum gentium res gestas, quæ bellum Troianum antecesserunt, summatim exponunt. Reliqui 34. libri continuam seriem annorum 1138. à bello Troiano vsque ad Diuum Iuliũ Cæsarem comprehendunt. Ex vniuersa tamẽ hac Diodori bibliotheca 15. tantummodo libri extant, & in his, quinq; priores, exacta temporum distributione carent.

Ochus.

A Mnemone regnauit Ochus, qui & Artaxerxes dictus est, ex tribus, siue quatuor filijs natu minimus. Huius gubernatio cum plena fuisset crudelitatis aduersus domesticos, externas nationes, & aduersus Ecclesiam in Iudæa, quæ mediocrem tranquillitatem, & quasi Halcyonia habuerat, tandem ipse à quodam suo duce interfectus est. Initio gubernationis Sidonẽ proditione cepit, vbi cum supplices trucidasset, irati Sidonij, ipsi vrbem incenderunt. Ac perijsse ibi quadraginta millia hominũ scribitur. Postea Euagoram Cypri regem, de quo extat Isocratis oratio, cum fuisset eius socius, interemit. Hic etiam recuperauit Aegyptũ. Cumq; in vicinia Iudæa bellũ gereret, sęuitiam & in Iudæos exercuit, quibus ad id tempus, à Longimano vsq; Deus tranquillitatem dederat, vt instaurari vrbes templum, doctrinæ studia, & totus ordo gubernationis possent. Sed tanta est humanę naturæ infirmitas, vt in rebus secundis lętitia afferat negligentiam in frænandis cupiditatibus. Cœperunt igitur iam fratres de summo sacerdotio certare. Summus sacerdos erat Iohanna. Hunc, vt frater eius Iesus excuteret, petit à Vagose Persico Præside auxilium, & conatur vi occupare templum. Ibi à fratre Iohanna frater in templo trucidatur. Talia peccata irritarunt iram Dei. Venit igitur Ierosolymam Vagoses, & ingressus templum, inde spolia auexit. Cui cum diceret Iohanna, impie eum facere, respondet præses Persicus, illũ vero magis impie fecisse, qui ibi fratrem occidisset. Postea Ochus & annuas pensiones templo eripuit, donatas à Cyro & Longimano, & indixit tributa populo Iudæorum. Occupata etiã prefectura, id enim significat ἀπόδασμος, multa oppida deleuit, & multas familias procul transtulit in Hircaniam ad mare Caspium. Rursus igitur Ecclesiam exercuerunt magnæ calamitates vsque ad Alexandrum M. qui veniens Ierosolymam, vt postea dicetur, restituit Iudæis αὐτονομίαν, & pacem, & tributa remisit. De hoc autem Diod. lib. 17. pag 381. sic memoriæ tradidit. Cum rex Philippus adhuc viueret, Persis Ochus imperabat; populis suis ob mores truces & sanguinarios parum acceptus. Itaq; cum multis ex sua asperitate odiosum Bagoas militum mille præfectus, spado quidem, sed tamen natura & scelestus, & bellicis rebus tractandis idoneus, per medicum quendam data potione medicata, interemit: filiumq; regis iuniorem, Arsen nomine, in regnum intrusit: eius fratribus, qui omnes iuuenes erant, sublatis è medio, quo rex solus relictus, sibi obsequentior esset. Iam vero adolescente rege animum ad patrata scelera adijciente, cum palam esset, de tot flagitiorum authore pœnas eum sumpturum esse, Bagoas insidias sibi intentatas esse, in vulgus iaciens, Arsen, qui iam annum tertium regnabat, cum omni prole extinxit: ita domo regia in solitudinem redacta, cum nullus eius gentis superesset, cui regnum per successionem deberetur, delegit eunuchus vnum ex amicis, cui Dario erat nomen, eumq; regem fieri curauit. Erat autem Darius Arsani, qui Ocho Persarum regi frater fuerat, filius. Sed Bagoæ casus quidam singularis & memoratu dignus contigit. Cum enim in consuetudinem parricidia cõmittendi venisset, Dariũ etiam veneno interimere aggressus erat. Verum, dolo cognito, rex comiter ad se Bagoam inuitat, poculumq; in se paratũ ei porrigens, vti venenum ebiberet, coegit. Existimatus autem est Darius regiæ dignitati sustinendæ idoneus esse, quod Persis omnibus virtute præstare crederetur propter huiusmodi facinus. Cum Artaxerxes antea rex Persarum, contra Cadusios

Eiusdem cædes, & crudelitas.

dusios bellum incepisset, ibi quodam e numero hostium, cuius robur & animi constantia in ore omnium erat, inuitante ad certamen singulare Persarum aliquem, cum nullus progredi auderet, solus Darius periculo se obtulit, aduersariûque victum interfecit. Qua ex re munera ingentia à rege, & à Persis omnibus existimationem eam retulit, vt sibi fortitudinis quædam prærogatiua tribueretur. Principatum igitur, quem strenuè se gerêdo meruisse visus est, per ea ferme tempora Darius accepit, quibus Philippo mortuo, Alexander in Macedoniæ regnum successit. Hucusque Diod. qui etiam lib.16. asserit, hunc regem Aegyptios qui à Persis defecerant, eorum imperio adiecisse, Nectanebo rege in Aethiopiam pulso, in quo Aegyptiorum regnum destructum est. De hoc autem Polyænus lib. 7. sic in literas retulit. Ochus, Artaxerxe patre sua vita defuncto, cum sciret patrem superstitē adhuc formidabilem subditis extitisse, se vero post eius obitum pro nihilo habitum iri, cum eunuchis, caraconistis & Chiliarcho pactum init, ac mortem ad decem menses celauit. Interea temporis regium signum circumferens, nomine parentis edixit, vt Ochum regem promulgarent: cumque omnes eum regem salutarent, & obedientiam præstarent, tum demum confessus patris mortem, regiumque luctum consuetudine Persarum imperauit. De huius sæuitia & immanitate Curtius lib. 10. brevibus sic loquitur. Sub hac habuit hęc animo, octoginta fratres suos eodem die ab Ocho uno in ordine gium trucidates, adiectumque stragi tot filiorum patrem. De hoc meminit etiam Valer lib.9. cap 2. inquiens: Apertior, & terrior alterius Ochi cognomine Artaxerxis crudelitas, qui Ocham sororem, atque eandem socrum, viuam capite defodit, & patruum cum centum & amplius filijs ac nepotibus vacua area destitutum, iaculis confixit, nulla iniuria lacessitus, sed quod in his maximam apud Persas probitatis & fortitudinis laudem consistere videbat. Aelianus quoque lib. 2. De varia historia, cum de sapientia Magorum Persicorum mentionem faceret, de Ocho ita scriptum reliquit. Persicorum Magorum sapientia, tum alia tenuit, quæ ipsis sic cognita fuisset, tum etiam vaticinandi scientiam calluit. Hi ergo prædixerunt etiam Ochi sæuitiam aduersus subditos & cædem, cum id ex signis quibusdam arcanis prædicerent. Nam cum Artaxerxe patre è viuis subtracto, regnum Persarum Ochus capesseret, Magi cuidam ex Eunuchis præceperunt, vt posita mensa, animum aduerteret, quibus rebus ex obiectis rex primum manum iniiceret. Qui cum oculos ad hoc intentos haberet, Ochus vtraque manu protensa, dextra vnum ex adiacentibus cultris arripuit, altera maximum panem accepit, quem carnibus impositum scidit, & alacriter comedit. Quibus auditis, Magi hæc duo vaticinati sunt, frugum tempestiuam fertilitatem, atq; annonæ copiam, illo regnante, & cædium frequentiam protendentes: neque falsi fuerunt. Plutarchus in tractatu, cui titulus est, De Iside & Osiride, de Aegyptijs locutus, inquit. Asinum quoq; arbitrantur similitudinis, vt docuimus, pœnas dare non minus ob inertiam & petulantiam, quam ob colorem. Itaq; etiam de Persicis regibus maxime exosi Ochum, vt scelestum & impurum Asinum appellarunt. Ochus hoc fatus: At enim hic Asinus vestrû Bouem epulabitur. Apim mactauit, vt narrat Decino. Is enim, ingenti coacta manu, occupauit Aegyptum, & Apim immolauit. Quanta vero auaritia extiterit, ex hoc facile apparet, quod cum Persarum reges, si quando Persidem adirent, singulis mulieribus ad sobolis inuitamenta, singulos aureos dare soliti essent, prægnantib⁹ vero duplices, illuc, ne quid elargiretur, adire recusauit. *Ochi auaritia.*

Ocho apud Persas regnante, Philippus rex 22. Macedonū anno 1. Olym.105. Diod. lib.16. circa annum V.C.4.., vt asserit Gel. lib.17. cap.21. Regnauit 24. annos. Anno autem 22. suscepit imperium. Hic sane inter reges præcipuos recensetur, qui a consilio & fortitudine excelluit, & paruis copijs magnos exercitus vicit. Initio regni vicit Athenienses, quibus Thebani auxilio aduenerant. His autem victis ad Chæroneam, (in hoc autem prœlio ex ipsis thebanis duo millia occubuerunt, & totidem capta sunt) non tantū profecit armis, quantū moderatione & humanitate. Nam bello quidē & armis solos cooperatus qui in acie cōtra steterāt, Aequitate autē animi & moderatione omnes Athenienses simul & ul- *Philippus rex Maced.*

lorum vrbem cepit, non iracundiæ ſecutus impetum in re gerenda, ſed eo feq; bello geſto, perductaq; victoria, dum occaſio ſe obtuliſſet ſuę clementiæ & bonitatis declarandæ. Itaque ſine pretio dimiſit captiuos: & Antipatrum, Atheniensium occiſos humare iuſſit, atque etiā colligi eorū oſſa: & eorum, quos domū remittebat, pleriſque veſtitis, propter ingenij ſolertiā maximū facinus edidit. Animis enim Athenienſium magnanimitate ſua perculſis, loco hoſtiū eos ad quoduis officiū alacres adiutores habuit. Quod vero extat apud Diod. pag. 376. haud ſane caret admiratione. Is enim refert, eodē die, & hora, qua ad Chęroneā conflictum eſt à Philippo, aliud certamen cōmiſſum fuiſſe inter Lucanos & Tarentinos, in quo, Archidamus Laced. rex, pro Tarentinis pugnans, interemptus ſit. Ochus regnauit annos 23. Diod. pag. 485. Anno ab orbe creato 3629.

Arſames 9. rex Perſarum.

Arſes, ſiue Arſames, Ocho ſucceſſit in regnum Perſiæ, & imperauit annis 3. non integris, vt liquet ex Diod. lib. 17. Nonnullis autem videtur eum regnaſſe annis 4. Ocho enim interfecto à principe Bagoa, vt ſupra commemoratum eſt, cum ipſe regnum in ſeſe transferre non poſſet, regem fecit Arſamen Ochi filium, qui cum annos 4. regnaſſet, etiam ab hoc ipſo Bagoa è medio ſublatus eſt, meruerit filium, propter necem paternam. Huic ſucceſſit Darius filius Arſami, nepos Ochi regis ex fratre, qui paulo ante Philippi Macedonis obitum, rex Perſarum renuntiatus eſt. Regnauit annos ſex: ſed obſeruato eius initio, & morte, colligitur ex Diod. ſeptem fere annis regnaſſe. Iuſtinus, Darium ante Codomamnum appellatum, & ob virtutem prius Armenijs præfectum, Darijque nomen accepiſſe ſcribit lib. 10. Diod. præterea, regio eum genere natum fuiſſe teſtatur. Quomodo autem ad regale faſtigium peruenerit, ſupra ex ipſius Diodori ſententia ſatis luculenter oſtendimus. Cœpit regnare anno mundi 3604. & eodem anno, quo Philippus mortuus eſt, interfectus à Pauſania, anno 1. Olymp. 3. poſtquam 24. annos, vt dictum eſt, imperaſſet. In cuius locum ſucceſſit Alexander eius filius, annos fere 20. natus. Huius iuuentutem Darius vir impiger, ac bello potens, primo aſpernatus eſt: At mox eius laude per orbem vulgata commotus, ingentem exercitum armauit, duces optimos accerſens, inter quos Memnon Rhodius fuit.

Darius vlt. rex Perſarum.

Cauſa bellorum inter Alex. & Darium.

Quid vero ipſum Alexandrum impulerit, vt bellum Perſicum moueret, plurimæ cauſæ commemorari poſſent cum publicæ, tum priuatæ. Publicæ quidem, propter memoriam prioris Darij, & Xerxis, quorum prior, Græcos, qui oram Helleſponti tenent, coloniaſque Græcorum Ionas, ingenti clade vaſtauit, cum magno deinde exercitu mare traiecit, illato, vti iam diximus, Macedoniæ, & Græciæ bello. Alter, ad eos oppugnandos, cum immanibus copijs venit, qui tamen nauali prœlio victus, Mardonium reliquit in Græcia, vt abſens quoque popularetur vrbes, atque agros vreret, ipſamque aquam inficeret, adeo vt neque fontium hauſtum, nec ſolitos cibos relinqueret. Deinde Deûm templa ruinis & ignibus deleta, vrbes eorum extirpatas, fœdera humani diuinique iuris violata. Priuatæ vero, quod hic Darius ab ipſius patre Philippo tributū requiſierat, miſſaq; prius ſuperba & contumelioſa legatione, ſe regem regum, ac deorum conſanguineum, Alexandrum autem famulum ſuum appellabat. Quin etiam ſuis Satrapis id negotij dederat, vt inſanientē iſtum Philippi adoleſcentulum, (ſic enim eum per contemptū vocabat) verberibus puerilibus grauiter cæſum, indutumq; poſt veſte purpurea, ſibi vinctum traderent, nauibusq; vna cum nautis ſubmerſis, omnes eius milites ad vlteriora Maris rubri tranſportarent. Ad hæc accedebat etiam dolor cum patris interfecti, pro cuius interitu ingentem ſummam pecuniæ idem Darius ſpoponderat, tum etiam quia audierat, ipſum mille talenta ſe daturum pronunciari iuſſiſſe, qui ſe interficeret, quodque ſubinde ad Græcos de ipſo hoſtiles literas ſcripſiſſet, eoſque ad arma contra eum capeſſenda, quantum in ipſo erat, cohortatus eſſet, atq; in eam rem ad Lacedæmonienſes, & alios quoſdam Græcorum pecuniam miſiſſet, quo facto ipſius amicos ac ſocios ab eo diſtrahere atq; abalienare conaretur. Poſtremo vel ſola ſufficere poterat ingēs & inexhauſta cupiditas imperij ac nominis propagādi, qua fiebat, vt etiā ipſius patri rerū geſtarū magnitudinē inuideret, verit*, ne is omnia occuparet,

[illegible] facinus [illegible] queex [illegible] in vigesimum [illegible] an[illegible], qua [illegible] Persis bellum, quod [illegible] abatur inferret. [illegible] cœpit. Corinthum in Pe[illegible] profectus est, ibi [illegible] habit[illegible] Græciæ concilio [illegible] con[illegible] imperator cre[illegible], quod [illegible] pacto [illegible] Philippo patri [illegible]. Porro cum compositis in Thracia rebus in [illegible]icum promo[illegible] [illegible], aliquot illi populi d[illegible], renouantur [illegible] ciuitates, rebus ipsius contrarias, maxime vero Th[illegible], qui Mace[illegible] in Cadmæa arce præsidium eiecerant. Thebani [illegible] Græciæ liber[illegible] se vindicaturos præ[illegible]xebant, Alexander autem [illegible] Persas [illegible]nans, cupiebat Græciam post se quietam esse. Orto [illegible] inter Thebanos & Alexan. atroci bello, vrbs Thebæ à Macedonibus [illegible] [illegible] Thebani, sed tandem vincuntur. Vrbs miserrime diripitur, ac [illegible] populis a[illegible] Thebanorum [illegible] [illegible]is, rex 440. talentorum, hoc est [illegible] coron[illegible] [illegible] Vrbem solo æquarunt, quam fund[illegible] [illegible] postquam ab Alexandro diruta fuerat, r[illegible]. E[illegible] [illegible], decretum est ne vnquam eis in Græcia hospitium præ[illegible]. Sed Athe[illegible]nienses memores veteris beneficij, cum [illegible] hospitium præbuerant, tunc receperunt [illegible], nec eos expulerunt. Hanc [illegible] postea Alexander comprobauit. A[illegible] [illegible] tempo[illegible] captæ sunt Athenæ à Lysandro, [illegible] sunt plures. Tam exiguo tempo[illegible] Athenæ, & imperium [illegible], & [illegible]. Deinde [illegible] imperio [illegible] afflicta est. Non multo post, vrbs Thebana fun[illegible] Fuit q; is annus [illegible] tertius post luctuosam pugnam ad Chæroneam. Ita enim Græcia [illegible] sapientia & virtute diu floruit, postea laxata disciplina, cum [illegible] petulantia & ambitione bella non necessaria moueret, [illegible] [illegible]um pœnas dedit. Dignum vero memoria est factum Timocleæ [illegible] [illegible] à qua cum posceret quidam ex Alexandri ductoribus quicquid [illegible] [illegible] & [illegible] corpor[illegible] dixit, se monstraturam, quo [illegible] [illegible]itur mitem ad puerum in hortum, & ait ibi occultatū esse. Cumq; [illegible] ad puteum conuersi [illegible], ipsa cum [illegible] & [illegible] præcipi[illegible]. Postea ad Alexandrum adducitur Matrona qui audiens eius narrationem, & [illegible] iussit eam cum [illegible] & [illegible] liberam esse. Reges [illegible] vr [illegible]tutum, ira & pudentiæ defensores esse debent. Alexander etiam [illegible] [illegible] domum & cognatos ob ipsius reuerentiam incolumes seruari iussit. [illegible] Thebæ fue[illegible] captæ ad [illegible] mense Boedromio[illegible] [illegible] re[illegible], quo mysteria agebantur. Plut. in Camillo, pag. 64 à pag. vero [illegible] vita Alex[illegible] solennitate mysteriorum [illegible] del[illegible] [illegible] [illegible] ob mœrorem dirutæ vrbis ea interm[illegible] ait. Diod. quoq; captas [illegible] Euæneto Athenis Archonte, lib. 17. pag 536. Post Thebanū [illegible], [illegible] ab Athen. vt sibi dederent Oratores, Demosthenem & L[illegible] [illegible] quos [illegible] habebant. Et censuit Phocion, vt testis est præter alios, Diod. [illegible] p. 385 sicut olim Hyacinthidas & Leis filiæ factæ essent victimæ pro pa[illegible] ipsi quoque ad hostem accederent, ac se interfici paterentur, vt patria [illegible] esset. Hic Demosthenes recitat apologum de lupis, qui pastoribus [illegible]acem offerebant, ea conditione, si canes dederent. Sed cum populus dubi[illegible] orator Demades ad Alexan pro [illegible] se esse pro[illegible]. Hoc populus dat [illegible]ata, vt pacē pe[illegible]tem, vt petat ne cogantur exules Thebanos expellere. [illegible] omnia Demades [illegible] impetrata sunt. Hæc Alexand[illegible] mod[illegible] [illegible] excellens vi[illegible] & [illegible], qui inciderat cū singula[illegible], ad [illegible] imper[illegible], & puniendam sæuitiam & [illegible] Persarum, sicut [illegible] cap. 1. Pro[illegible] [illegible] regnum à gente in gentem trans[illegible] Alexander, victis Thebanis, magnoque alijs ciuitatibus terrore iniecto,

Thebani [illegible] [illegible] ab [illegible]

[illegible] facinus Timocleæ.

A[illegible] petit sibi dari ab Athen. Demosthenem & Lycurgum.

Demosthenis apologus

Demades mittitur ab Athen. orator ad Alex.

in Macedoniam reuersus est, ibique cum suis ducibus consultare cœpit, quibus copijs Asiam ingrederetur, & qua ratione bellum aduersus Persas gerendum esset. Deniq; sacrificia ac magnificum epulum principibus & exercitus ducibus parauit, militibus vniuersis earum rerum participibus, eaque omnia quæ primo anno & reliquis ab eo gesta sunt, Diod. eleganter refert. Olympiados eiusdem anno secundo Alexander ex Europa in Asiam proficiscens, primum 60. nauibus Hellespontum traiecit in Troiadem, deinde exercitum recensuit, qui fuit peditum 30. millium, equitum 4. millium. At quingenti duces Persarum, cum in prohibendo Alex. exercitu tardiores fuissent, consultant, quo pacto bellum gerant. Ibi Memnon Rhodius, tem initio in discrimen deduci non oportere, sed agros vastando, necessariorum inopia hostem prohibendum, ne vlterius progrederetur, simulque in Macedoniam nauales pedestresq; copias traducendas, ac totum bellum in Europam mouendum hortatur & suadet. Hoc optimum consilium, vt rerum postea euentus docuit, reliqui Persarum duces aspernati, exercitum centum millium peditum, ac equitum decem millium in Phrygiam ad Hellespontum duxerunt, ad Granicum amnem ripis probe munitis progressi. Contra quos Alex. profectus ex aduerso illorum, ad eundem amnem castrametatus, ingenti audacia ad primum lucis ortum, antequam hostis se opponeret, copias traiecit, aciemq; ad conflictum instruxit. Ibi prima pugna Macedonum cum Persis facta. *Persarum clades,* Ceciderunt in eo conflictu Persarum 7. Sattapæ, peditũ 10. millia, equitum duo millia, capti sunt ad 20. millia, & falcati currus amissi 150. Post hanc insignem victoriam Alex. in Lydiam mouit, vbi mox Sardes eius gentis caput, ingenti allato thesauro per proditionem habuit. Deinde Miletum vi cœpit: & in Cariam pergens, omnia ea prouincia potitur, præter Halicarnassum, in qua oppugnãda multum laboris exhausit, multumque periculi adijt. Sed tandem & ipsa vrbe occupata, via illi data est, qua Cilicia quoque potiretur. *Alex potitur Cilicia.* Darius interea, ne Alexander vlterius procederet, contractis tam pedestribus, quam equestribus copijs, decreuit Macedonibus occurrere, priusquam totam Asiam sibi subijcerent. *Darij apparatus.* Itaque vltra Euphratẽ traducto exercitu, & superato Tauro monte Ciliciæ, statuit in ea prouincia hostem prœlio excipere. Contra hunc Alexander progressus, signa cõtulit non procul ab Amano monte in faucibus iuxta oppidũ Issum. Cum autem ei locum opportunum fortuna dedisset, munere hoc ad victoriam eo melius parandam prudenter vsus est: cum longe admodum inferior hostili multitudine, non modo id cauit, vti ne ab ijs circumueniretur: sed & ipse dextro cornu sinistrũ eorum ita prætetijt, vt ex obliquo irruens, in fugã oppositos sibi hostes pugnans *Persis iterum vincuntur.* ipse inter primos coniecerit. Ea quidem in pugna gladio femur ictus est, sed tamẽ insigni victoria potitus, cæsis amplius 110. millibus Barbarorum. At Darius, vbi se victum animaduertit, equam velocissimam conscendit, eiusque beneficio, 4. aut 5. stadijs hostem anteuertit. In hoc prœlio capta est præter alios, Darij mater, vxor, & duæ ipsius filiæ virgines, in quas omnes Alexander summa clementia & benignitate vsus est. His feliciter peractis, in Syriam venit, ibique cepit Damascũ, *Tyrus ab Alexan. expugnata.* & occupata Sidone, Tyrum quoque oppugnabat, quam vrbem post septimum mensem ab obsidione haud sane citra magnam difficultatem & iacturam suorũ militum expugnauit. Post hæc, recta petijt Hierosolyma, eo animo, vt hanc vrbem funditus deleret, iratus contra Iaddum pontificem, quod antea neglexisset *Iaddi Pontificis visio.* imperata eius facere. Huic autem, sicuti refert Ioseph. Ant. Iudaicæ sub finem lib. 11. vbi indictis populo supplicationibus, & immolatis Deo victimis, ad opem eius confugisset, eique publicam salutem commendasset, proxima post sacrificium nocte, in somnio Deus apparuit, iubens, vt bono esset animo, & coronata vrbe portas aperiret, vtque populus in albis vestibus obuiam prodiret, ipse vero cum reliquis sacerdotibus solenni cultu sui ordinis, securi de Dei prouidentia. Experrectus autem è somno, lætus ciuibus hoc oraculum indicat, & paratis omnibus, vt in somnis præmonitus fuerat, regis aduentum prẽstolabatur: & cum renunciatum esset, eum iam non procul ab vrbe adesse, progressus est cum sacerdotibus & vrbana multitudine pompa quadam noua & venerabili vsque ad locum

[illegible] vox Speculam [illegible] quod ibi [illegible] [illegible] Phœnices ac Chaldæi [illegible] bi [illegible] [illegible] tere, direptionem [illegible] & Pont[illegible] exqu[illegible] [illegible] nem [illegible] it. Alexand[illegible] [illegible] [illegible] & sacerdos ante agmen in [illegible] ctu [illegible] no, pontificemq[illegible] in stola [illegible] di[illegible] ta, tiaram [illegible] a fi[illegible] lami-[illegible] nomine, solus ad eum accedens, non [illegible] adorauit, & salu[illegible]. Iudæis autem omn[illegible] Alex[illegible] [illegible] o[illegible] cingentibus, Syriæ reges & [illegible], vix credentes [illegible] mentis com[illegible] otem: solus Parmenio propius accedens [illegible] tam [illegible] d ita [illegible] ab omnibus [illegible] Pont[illegible] fi-[illegible] At ille non hunc se adorasse respondit, sed Deo[illegible] [illegible] m ex[illegible] bu[illegible]. Hunc enim, inquit, vidi, & ante [illegible] m [illegible] Macedo[illegible] i[illegible] ue deliberat[illegible] e[illegible] do [illegible] [illegible] c, hortatus est forti esse animo, & sine mora exercitu[illegible] [illegible] potiturum me Persarum imperio. Quapropter [illegible] habitum vidi, agnoscens hunc & [illegible] memor [illegible] quæ mea [illegible] [illegible] pto me non [illegible] Darium [illegible], & [illegible] ore [illegible] cum potentia [illegible] rum imperio, cætera mihi omnia ex [illegible] tia. Hæc locutus ad Parmenionem, & [illegible] Pontificem [illegible] nec [illegible] ve [illegible] ol-[illegible] Deo sacerdoti, præscripto ac Pontifice [illegible] hon[illegible] nto-[illegible] Danielis libro, in quo Græcum [illegible] Persas debellaturum [illegible] si-[illegible] hunc [illegible] esse interpretatus [illegible] nem [illegible] pro [illegible] ve[illegible] tis [illegible] [illegible] quid [illegible] postulaturi. [illegible] [illegible] legibus [illegible] liberos [illegible] [illegible] torum immunitas, nec abesset eius potestas [illegible]. Hæc [illegible] [illegible] m [illegible] Dario [illegible] commissum A-[illegible] dro ad Gaugamela, cum iuxta flumen Bumelum, quod [illegible] ab Arbela di-[illegible] quingentis stadijs. [illegible] ne demum commisso prælio superatus est. [illegible] ex[illegible] B[illegible] tan[illegible] prælio prodit[illegible] & interfectus [illegible]. Hic Dario exitus fuit, viri quidem [illegible] Arrianus, rem militarem spe-[illegible] ad res bellicas [illegible]. Per [illegible] decorum [illegible] æ Maiestati perpetrauit. Imo nec potuit [illegible] dem. Nam simul [illegible] nare cœ-[illegible] ac [illegible] & Macedonibus diuexatus est. Quapropter [illegible] eam non [illegible] [illegible] imuria afficere. Verum [illegible] [illegible] aduersa con-[illegible] potuit, ex quo regnare cœpit. Nam statim à [illegible] [illegible] accepta est. Deinde omnes [illegible] [illegible] mentionem fecimus amisit. Post hæc [illegible] pugna apud Is-[illegible] dictum est, mater [illegible], ac [illegible] capti fuere. [illegible] [illegible] semper [illegible] eius detracta. Ad Gaugamela denium superatus [illegible] n-[illegible] u, et omni nationum genere comparato, ipse in [illegible] & mo[illegible] [illegible] ad p[illegible] m [illegible] [illegible] pore, [illegible] & captiuus, in vinculis fœdissime habitus [illegible] corum [illegible] pe-[illegible] debuerat. Hæc [illegible] mala & calamitates [illegible] accideruntt. At mortuo contra, & [illegible] dignum regio fastigio, & honesta fi-[illegible] educatio [illegible] ab Alexandro [illegible] ducatu institutique fuerint & Alexandri [illegible] tas, qui eius [illegible] o [illegible] c[illegible] pulerit, adeo vt beatior [illegible] quam in vita [illegible] atur. Anno fere 50. natus mortem obijt, post[illegible] m [illegible] t. oc[illegible] anno 3. Olymp. [illegible] & [illegible] iuxta E[illegible] H[illegible], cum [illegible] am [illegible] dam [illegible] [illegible] aue[illegible] vnquam se [illegible] iucundius: nec enim [illegible] [illegible] De [illegible] & [illegible], [illegible] [illegible] nam [illegible] coquos, [illegible] fartores, artifices, [illegible] [illegible] ha[illegible] castris, ne[illegible] d ad corporis volupta-

[illegible] Alexa. do [illegible] curris.

Alex Hierosolymis adorat verum Deum.

Finem omnium.

Alexandri beneuolentia erga Hierosolymitanos.

Tertia Alex [illegible] contra Persas.

Darij cades.

Darius fuit felicior post mortem, quam in vita.

tem omnino deeſſet. Quantus etiam fuerit alioqui regum Perſarum ſplendor & apparatus in quotidianis epulis, non ab vno in literas relatum eſt. Cæterum, vt de Alexandro aliquid ſummatim ac breuiter dicamus, ſi quis eius vitam ætatis ſpacio, non gloriæ metiatur, malitque longam ſibi, quam multam vitam exoptare, fuit ſane perbreuis: At ſi rerum geſtarum magnitudinem præponderet, hæc ſane admodum diuturna cenſenda eſt. Statura corporis fuit ſupra hominem auguſtiore, ceruice celſa, lætis oculis, & illuſtribus, malis ad gratiam rubeſcentibus, reliquis corporis lineamentis non ſine maieſtate quadam decorus. Plutar. in ipſius vita, inter cætera, memoriæ prodidit, corporis figuram ſtatuas Lyſippi (à quo etiam ſolo fingi voluit) potiſſimum expreſſiſſe ceruicis erectione, leuique in ſiniſtram partem inflexione, oculorumque volubilitate, quem artificem tradit hæc omnia accurate effinxiſſe. Quod vero ad colorem attinet, ferunt, inquit, fuiſſe album, ruboremque in pectore, præſertim & faciem albedini admixtam habuiſſe. Ad hæc, ſuauiſſimum odorem ab ore & vniuerſa eius carne exhalaſſe, ita vt & tunicæ fragrantia inde repletæ ſint, huiuſque rei cauſa fortaſſis erat, inquit, calidum & igneum corporis temperamentum: & citat Theophraſtum, qui bonum odorem dicit exiſtere, cum humores à calore coquuntur: & idcirco ſiccas & torridas orbis terrarum partes plurima & optima gignere aromata, quod Sol humorem, qui in ſummis corporibus, velut materia putredinis innatat, attollit. Et conſentaneum eſt, inquit, Alexandrum, ob calorem corporis, bibacem iracundumque fuiſſe. Cum puer etiamnum eſſet, modeſtia in eo eluxit, quod cũ ad alias res magno impetu ferretur, ad corporis voluptates neq; facile alliciebatur, & modice admodum ijs vtebatur. In cupiditate honorum grauitas ei præter ętatem, & magnanimitas aderat. Non enim quoſuis, neque à quibuſuis honores gratos habebat: ſecus quam Philippus, qui rhetoris in morem arte dicendi ſe oſtentabat. Olympicas curruum victorias numiſmati inſculpebat. Quin & familiaribus quærentibus, velletne Olympiæ in ſtadio decurrere, (erat enim pedibus velox) ſiquidem, reſpondit, reges ſint mecum decertaturi. Scribit etiam Perſarum regum legatos, qui ad Philippum venerant, eo abſente, ab ipſo acceptos hoſpitio, conſuetudineq; cum ijs iniiſſe, in qua familiaritate nihil ex ipſis puerile, aut paruum, ſed de itinerum ſpacijs, & commeatus, in ſuperiorem Aſiam modo ac ratione, ac de rege, qualem ſe is aduerſus hoſtes præberet, quod robur, quæ potentia Perſarum eſſet, percunctando, ita in admirationem ſui pertractos, vt nobilem illam Philippi vehementiam præ magnarum rerũ cupiditate eius pueri nihil ducerent. Quoties capram à Philippo vrbem, aut inſigni prælio pariam victoriam renunciabatur, non admodum hilari vultu audiuiſſe, & ſuis æqualibus dixiſſe: Omnia, ô pueri, pater meus præripiet, neque vllam rem magnam mihi vobiſcum gerendam relinquet. Porro ex his facile apparebat, ipſum non ad voluptates, & corporis delicias, ſed ad virtutem & gloriam natum eſſe. Curtius autem lib. 10. de Alexandro, Herculem, inquit, æſtimantibus regẽ, liquet, bona naturæ eius fuiſſe vitia vel fortunæ, vel ętatis. vis incredibilis animi, laboris patientia propemodũ nimia. fortitudo non inter reges modo excellens, ſed inter illos quoq;, quorũ hæc ſola virtus fuit: liberalitas ſæpe maior tribuentis, quã à Dijs petũtur: clemẽtia in deuictos. tot regna aut reddita, quibus ea dempſerat bello, aut dono data: mortis, cuius metus cæteros exanimat, perpetua contemptio: gloriæ laudiſque, vt iuſto maior cupido, ita vt iuueni, & in tantis admittenda rebus. iam pietas erga parentes, quorum Olympiada immortalitati conſecrare decreuerat, Philippum vltus erat: iam in omnes fere amicos benignitas, erga milites beneuolentia: conſilium par magnitudine animi, & quantam vix poterat ætas eius capere ſolertia: modus immodicarum cupiditatum, Veneris intra naturale deſiderium vſus: nec vlla, niſi ex permiſſo voluptas: ingentes profecto dotes erant: Vitia fortunæ, Dijs æquare ſe, & cœleſtes honores accerſere, & talia ſuadentibus oraculis credere, & dedignantibus venerari ipſum, vehementius quam par eſſet, iraſci: in externum habitum mutare corporis cultum, imitari deuictarum gentium mores, quas ante victoriam ſpreuerat. Nam iracundiam & cupidinem vini ſicut iuuen-

De Alexandri natura, moribus & vita.

[illegible] ectus mi[illegible] [illegible] dem est tamen [illegible] buerit, plus debuisse fortunæ, quam solus omnium mortalium [illegible] habuit. Quoties illum à m[illegible] perpetua felicitate protexit. V[illegible] cum [illegible] Expectauere eum fata, dum Oriente perdomito, aditoque [illegible] quicquid mortalitas cupiebat [illegible]. Hæc [illegible] lib. 9. [illegible] cap. collatione facta inter Philippum & Alex. Huic, inquit, Alexan-[illegible], & virtute & vitijs patre maior. Itaque vincendi [illegible] diuer-[illegible] a [illegible] le artibus bella tractabat. Deceptis ille gaudere hostibus, hic [illegible] prudentior ille consilio, hic animo magnificentior. [illegible] am pater dis-[illegible] & vincere: hi vbi exarsisset, nec dilatio [illegible] nec mo-[illegible] Vini nimis vterque auidus, sed ebrietatis diuersa vitia. Patri mos [illegible] in hostem procurrere, manum con[illegible] pe[illegible] se teme-[illegible] Alexander non in hostem, sed in suos sæuiebat. Quamobrem Phi-[illegible] vulneratum prœlia [illegible] hic amicorum [illegible] excessit. Regnare ille cum amicis volebat, hic in amicos [illegible] ex-[illegible]. Amari pater malle, hic metui. Literarum cultus vtrique [illegible]. Solertior pater [illegible] or, hic fidei. Verbis atque oratione Philippus, hic [illegible] modera-[illegible]. Parcendi [illegible] filio animus & promptior, & honestior: frugalitati pater, luxuriæ filius magis deditus erat. Quibus artibus orbis imperij fundamenta pater [illegible] operis totius gloriam filius consummauit. Hæc Iustinus. Præter cæteros [illegible] os. & poetas, Homerum quanti fecerit, ex hac vita re [illegible] nosci [illegible]. Cum enim ad ipsum allatum [illegible] m, quo nihil in rebus & impedimen-[illegible] Darij captis preciosius repertum fuit, ex amicis quæsiuit, quidnam potissi-[illegible] multa multis dicentibus, ad [illegible] ipso [illegible] ad-[illegible] De hoc etiam fertur, sic eũ Homerica poesi delectatum [illegible] semper vna cum pugione sub puluinari habuerit. Quid? Nonne [illegible] Thebarum vetustate, opibus, gloria celebre passim excindere-[illegible] Pindari poetæ tectis ac stirpi, in honorem Musarum, iussu Alexandri [illegible], postquam victor ex India rediisset, Babylonem profectus, fe-[illegible] nonnulli tradunt, veneno fuit extinctus 4. Cal. Quintiles. Vixit 32. [illegible] 8. Annis vero 12. regnauit ac mensibus [illegible] octo, vt Arrianus [illegible] A[illegible] collegit. Vitæ finem ei prædixerat Calanus Indus. Cum enim [illegible] ascenderet in rogum ardentem, & Alexander cum rogaret, si quid vellet, vt [illegible]. Optime, inquit, prope diem te videbo. Paucis post diebus mortem obiit [illegible]. Interitus eius ad centesimam, decimam quartam ponitur Olympia-[illegible] vrbis autem Romæ conditæ anno quadringentesimo vicesimo nono, tre-[illegible] & viginti duobus annis ante natum Christum. A veteribus [illegible] moriæ proditum est, [illegible] um, qua die in lucem editus fuit, eadem vita functum [illegible] N[illegible] est [illegible] it Sol. cap. 44. ex Nepotis sententia, M. Fabio Am-[illegible] T. Quinctio Capitolino Coss. post Romam conditam anno 385. quo [illegible] auctor [illegible] nflagrauit templum Ephesi ab Herostrato in-[illegible], [illegible] to adipiscendæ famæ latioris. Hic autem fuit Sextus Thargelionis [illegible] Socrates [illegible] perhibetur. Hinc [illegible] Philippus Macedo, [illegible] & [illegible] obseruauit, quod triplici gaudio delibutus fuerit: [illegible] quadrigas ea die Olympia vicisse accepit, & Parmenionem ducem [illegible] ad [illegible] Alexandrum filium fuisse. Contra vero, hic dies [illegible] longe infortunatissimus extitit. Eo enim iterum ad Platæas ingenti clade [illegible] tradunt. [illegible] od [illegible] o ad Darij obitum [illegible] Diod. oc-[illegible] O[illegible]. Apparet 6. annum Alex. apud eundem diligẽter per-[illegible] 4. [illegible] m spacio post pugnam ad Arbelam occisum esse. Euseb. [illegible] Alexandri. Hæc in præsentia, de rebus Alexandri, [illegible] pau[illegible] verbis delibaui. Porro in eius exercitu dunta-[illegible] quatuor & [illegible] tos fuisse legimus. [illegible] viginti fere annos na[illegible] vniuersum ferme terrarum

Collatio inter Philippum & Alexandrum.

Mors Alexandri.

orbem aggressus est, & vicit. Non alia quidem ratione, nisi quia milites peritos erat, & milites ad bellum idoneos elegerat. non quidem primo ætatis flore, sed veteranos, & emeritæ militiæ viros, qui sub eius parente, strenuo rege, meruerant, vt non tam milites, quam magistros militiæ electos omnino putares.

Alexandri militia.

Nemo enim ordines, nisi sexagenarius duxit. Nam si eius castrorum principia cerneres, Senatum te alicuius veteris Reipub. videre diceres. Quorum profecto nemo in prælio fugam, sed victoriam cogitauit, nec in pedibus & equis cuiquam spes, sed in lacertis fuit. Erat enim ad obterendum hostem paratus, testimonio Gaudentij Atheniensis propter exilium Alexandro infensi. qui de exercitu à Dario rege rogatus, ita respondit: Hic tantus apparatus exercitus, hæc tot gentium, & totius Orientis excita sedibus suis moles, finitimis potest esse terribilis: purpura quidem nitet, auroque arma fulgent, & opulentia regum, quæ non feriunt, sed hostē magis propter prædā, ad victoriam excitant. At Græcorum acies torua sane & inculta, clypeis, hastisque immobiles cuneos, confertaque virorum robora tegent. Nam ipsi phalangem, stabile agmen vocant, quo Paulus Aemilius, dum cum Perseo confligeret, nihil terribilius esse dixit. Vir viro, arma armis conserta erant, ad nutum monentis intenti, signa sequi, ordines seruare, optime didicēre: quod rex iubet, omnes exaudiunt obsistere, circuire, in cornu discurrere, pugnamque mutare sciunt. non duces magis, quam milites eam peritiam callent: & nec auri, argentiue studio teneri putes. adhuc illa disciplina paupertatis magistra stetit. nam fatigatis, cubile est humus: cibus, quem occupati parant satiat. tempora somni noctibus sunt arctiora. iam Thessali equites, & Achamanes ac Aetoli inuicta belli manus, fundis & hastis, igne duratis, credo, repellentur: pari robore tibi opus est. in illa terra, quæ hos genuit, auxilia quærenda sunt.

Gaudentius Atheniensis, propter fidele consilium à Dario interficitur.

Hæc ab eodē Alexandri militia dicebantur. At rex Persarum veritatis impatiens, hospitem ac supplicem, tunc maxime sibi vtilia suadentem, capitis supplicio affici iussit: quippe qui eius vltorem cito adesse ignorabat. Itaque effectum est, vt sæpe profligatus, vitam cum regno amitteret, quia eius salutis & armorum doctori minime obtemperare voluit, sed potius interfici curauit. Putabat enim rex tanta & hominum & armorum pompa, strenuum & veteranum militem vincere: sed longe aliter expertus est. Plura de iisdem rebus, atque alijs ad Alexandrum pertinentibus, videre est in Diodoro, Plutarcho, Arriano, Curtio, reliquisque probatis auctoribus, qui eius res gestas literis ac memoriæ consecrarunt. Primi autem ex his, fuēre Callisthenes Olynthius, Aristotelis discipulus, & Aristobulus, ac Ptolemæus, assidui itinerum illius comites, quorum scripta cum desiderentur, à Græcis, quos nominaui anctoribus, & Q. Curtio, inter Latinos arguto, eleganti & neruoso scriptore, harum rerum cognitio petenda est.

Persarum Monar. quamdiu steterit.

Extincto Dario, Persarum imperium, quod Magni Alexandri tempore erat summum in terris, in Macedones translatum est. A capta vero Babylone per Cyrum & Darium, vsque ad occasum Darij vltimi, & Monarchiam, quam Alexander Macedo, capta Babylone, Græcis tradidit, constat regnum Persarum habere annos 228. iuxta Agathiam, lib. 2. siue, vt plærisque alijs placet, 230. idque Curtius lib. 5. planissime affirmat his verbis: Præterea, inquit, breues & mutabiles vices rerum sunt, & fortuna nunquam simpliciter indulget. Forsitan ita dij fata ordinauerunt, vt Persarum imperium, quod secundo cursu per 230. annos ad summum fastigium euexerant, magno motu concuterent magis quam affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, cuius nimia in prosperis rebus obliuio est, &c. Idem annorum numerus proponitur ex sententia diui Hieronymi. Quæ ratio fit etiam euidentior ac certior, si anni Monarchiæ sequentis conferantur. Eusebius enim lib. 8. Demonstrationis Euangelicæ refert, Alexandrum Macedonem esse mortuum Olymp. 113 anno 2. regni Persarum. Si enim anni sex Monarchiæ Alexandri adijciantur ad 230. peruenietur ad initium Persicæ Monarchiæ. Ptol. numerat à prima Olymp. annos 446. & dies 96. ad destructionem Persicæ potentiæ, & primam Calippi periodon. Sunt autem Olympiades III. & anni 2. cum parte anni tertij Olympiadis 112. Porro in confesso est, & plurimo-

[illegible] testatissimum, C[illegible], & Darium, Mo-[illegible] 55. & propterea Olympiades 54. subtrahendæ [illegible] anni, & dies aliquot ad primum annum [illegible] Monarchiæ pertinentes.

HISTORIAE RERVM PERSICARVM

Liber Tertius.

DARIO interfecto, armisq; Macedonicis præualentibus, Mo[illegible] Persis ad Alexandrum Magnum translata est; post cuius obitũ, hæc deinceps in quatuor summa & præcipua regna distracta, & tantum non diuulsa & dilacerata est: quæ quidem imperij distractio incidit in annum à creatione mundi circiter 3647. Successores fuerunt Ptolemæus Lagi, cuius posteritas Aegyptum retinuit vsque ad Diuum Iulium Dictatorem: Seleucus, cuius posteri Syria[illegible]. Antigonus [illegible] minorẽ Asiam tenuit: Antipater Macedoniã. Post [illegible], deleta Antipatri posteritate, Macedoniam tenuerunt posteri Antigo-[illegible] Romani eam, rege Perseo capto, vi atque armis suæ ditioni adiecerũt. [illegible] hos ipsos duces Alexandri, continuo post eius mortem, ingentia & [illegible] bella intercessere, dum quilibet solus, proferendi nominis atq; im-[illegible], ad Monarchiam aspirat. Persici autem regni ad [illegible] nil [illegible] arionem ad [illegible] mum [illegible] delaram fuisse, Iustinus perhibet lib. 13. At Aemilius Pro-[illegible] Eumenem Cardianum, Peucestẽ, qui corporis custos fuerat Alexãdri, Per-[illegible] errat, ipsumque Neoptolemum in bello, quod gestum fuit inter A[illegible] patrum, ac præfatum Eumenẽ, vna cum Cratero & plærisque alijs cecidisse [illegible]. Verum, haud multo post, Persici regni habenas & gubernacula [illegible] Ptolemæus Lagi, ac deinde illius successores vsque ad vltimum Ptolemæum D[illegible] sium eius familiæ duodecimum, & patrem Cleopatræ, in qua postrema, M[illegible] apud Aegyptios defecit regnum. Huic Ptolemæo Arsaces [illegible] um intulit, ac insignem victoriam adeptus, ad Parthos Persarum imperium [illegible] postquam in eo Macedones annis centum septuaginta duobus, sine, [illegible] ullos, ducentis nonaginta tribus cum suprema potestate dominati [illegible] t. Perdomuit etiam Nicanorẽ Seleucum, eiusdem Alexandri successorem, [illegible] orum crebritas hoc indiderat cognomentum. Zosimus primo libro [illegible] rum [illegible] de hoc ita breuiter scriptum reliquit. Post Alexandrum, inquit, [illegible], & alios imperij Macedonum successores, Antiocho superiorib. illis [illegible] imperante, Arsaces Parthus, propter illatam fratri Teridati contume-[illegible] bello aduersus Antiochi Satrapam suscepto, Parthis auctor fuit, vt eiectis Macedonibus regnum sibi vindicarent. Ab hoc autem Arsace Parthorum reges [illegible] Arsacæ. Quandoquidem Parthi, omnes suos reges hoc nomine, sicut [illegible] ni Cæsares Augustosq; cognominauerunt, isq; non minus memorabilis Parthis, quam Persis Cyrus, Macedonib. Alexander, atque Romanis Romu-[illegible] dam extiterat. Hunc tradunt fuisse corpore pulcherrimo atque conspi-[illegible] & animo plane regio, ac rei militaris peritissimum, eundemque vt erga su-[illegible] clementia, sic in euertendis aduersarijs longe acerrimum, & ipsis [illegible] squam m[illegible] desiderabilem. Postquam vero, multis rebus domi mi-[illegible] non [illegible] quam fortiter gestis, longe lateque inclaruisset, [illegible] ro, dum magnanimi ducis, ac etiam strenuissimi bellatoris [illegible] impleta [illegible], occubuit. Cæterum, quoniam in Partho-[illegible] cem incidimus, nõ ingratum lectori futurum spero, nec etiã meo

Successores Alex. Magni.

Arsaces, deuictis Macedonibus, occupat imperium Persarum.

Parthorum reges dicti sunt Arsacidæ.

Arsacis obitus.

instituto dierum, si ea quæ Dion Cassius Nicæus lib. 40. de ipsis [illegible] didit, hic ad maiorem huius gentis notitiam subijcero. [illegible] Tigrin fluuium, in arcibus, ac castellis, ad eoque in vrbibus etiam [illegible], tum Ctesiphonte, quæ regia eorum est. Etiam inter antiquos Barbaros genus eorum fuit: nam nomen Parthorum etiam sub Persico regno [illegible] Cæterum eo tempore & regionem haud magnam obtinuerunt, neq; extra fines suos impetum suum extulerant. Postea quam autem & Persicum regnum euersum est, & Macedonum res floruerunt, successoresque Alexandri inter sese dissidentes, alijque alijs regiones certas vi adimentes, regna sibi singuli constituerunt, tum primum sub Arsace quodam Parthi quoque innotuerunt, vnde & posteri eorum reges, Arsacidarum cognomentum habuere. Deinde rebus secundis vsi, omnes circum se positas regiones occupauerunt. Mesopotamiamque, quæ prius à præfecto regebatur, suiiuris fecerunt. Tandem ad id gloriæ & potentiæ euecti sunt, vt & tum temporis contra Romanos bellligerarent, & in hunc vsque diem pro aduersarijs habeantur. [illegible] nomen tamen re ipsa maius adepti sunt, non quod Romanis ipsi quicquam ademerint (nam de suis quoque finibus nonnihil concesserunt) sed quia in seruitutem redacti non [illegible] sunt, atque etiamnum in bello cum nostris congressi, superiores euadere solent. Ac de populo quidem isto, regioneque, tum quæ propria ipsorum vita instituta sint, multi scripserunt, neque mihi ea persequi consilium est. Armorum autem vsusque armorum (huius enim rei expositio sermoni nostro coniunctior est, si ea opus habet) talis est. Scuto nihil tribuunt; sed sagittis iaculisque ipsi equites vtuntur, armatique maiori ex parte: pedites inter eos paucissimi, iique infirmiores, sed & ipsi sagittarij, ad quod à pueritia exercentur, cælo ipsis suo ac regione ad vtrumque conducente. Regio enim plana vt plurimum est, & cum ad alendos equos, tum ad equitandum aptissima. Itaque armenta tota equorum in bellis ducunt, vt subinde mutatis equis, subito ex longinquo adequitare, rursusque repente procul referre pedem possint. Iam aër apud ipsos est siccissimus, humoremque ne minimum quidem continet: itaque sagittarum vsum ipsis intentissimũ præbet, excepto eo tempore, quo summa est hyems, ideoque ea tempestate nunquam in bellum proficiscuntur. Reliquis anni partibus si vel in sua, vel in similis naturæ terra bellũm gerant, pugna superari vix possunt. consuetudine enim hoc habent, vt Solis æstum acerrimum ferant: aduersus potus defectum multa remedia inuenta ipsis sunt, quæ res ipsis ad propulsandam vim, si quis fines eorum ingrediatur, haud parum prodest. Extra suos fines trans Euphratem aliquãdo pugnis, atque excursionibus repentinis, nonnihil quidem egerunt, tamen iustum bellum gerere nisi domi suæ non valent; quippe qui in alienam sibi & terræ & aeris constitutionem deueniant, ac commeatui impedimentisque multum ferendis sarcinas nullas vsurpent. Ita Parthorum res sese habent. Plutarchus in vita Crassi testatur, Parthos nec cornibus aut tubis sese ad pugnam animare consueuisse, sed annulis cauis corio superinducto tympana ferrea circundare. Hæc multos simul pulsare, ac resonare graue & horribile: nam ferino latratui tonitruisq; simile quidpiam pulchre permixtum reddere. De iisdem gentibus, moribus ac institutis plura itidem videre est, cum apud alios, tum etiam apud Trogum. Hæc Parthorum Natio Persicum regnum, adeoq; totius Asiæ, præter Aegyptum, imperium obtinuit vsque ad Artabanum, quo quidem tempore, Romanis rebus Alexander Mammææ filius præerat, rerumque administrationem annis septuaginta supra ducentos retinuerunt. Et primus quidem, vti antea diximus, fuit Arsaces, cuius memoriæ hunc honorem Parthi tribuěre, vt omnes exinde reges suos, Arsacis nomine nuncuperent. Huius filius & successor regni, Arsaces & ipse nomine, aduersus Antiochum Seleuci filium, centum millibus peditum, & viginti millibus equitum instructus, mira virtute pugnauit, ad postremum in societatem eius assumptus est. Tertius Parthis rex Pampacius fuit, sed & ipse Arsaces dictus; nam, sicut supra dictum est, omnes reges suos hoc nomine, sicuti Romani Cæsares, Augustosque cognominauerunt. Hic, actis in regno 12.

Parthorum historia. Ctesipho.

Arsaces. Arsacidæ.

Parthorum armatura.

Quamdiu Arsacidæ Persia potiti sint.

Arsaces secundus.

Pampacius.

[illegible] decessit, relictis duobus filijs, Mithridate & Phraate [illegible] more gentis, hæres regni, Mardos validam [illegible] [illegible] post decessit, multis filijs relictis quibus prætermissis fratri [illegible] [illegible] virtutis viro, reliquit imperium, plus regno, quam pa- [illegible] potiusque patriæ, quam liberis consulendum. Eodem [illegible] tempore, sicut in Parthis Mithridates, ita in Bactris Eucratides, magni [illegible]. Sed Parthorum fortuna felicior, ad summum hoc [illegible] fastigium eos perduxit. Hic enim Parthorum imperium à monte [illegible] populis in ditionem redactis, vsque ad flumen Euphratem pro- [illegible], & tandem aduersa valetudine correptus, non minor Arsace proauo, glorio- [illegible] decessit. Post necem Mithridatis, Phraates eius filius, [illegible] impera- [illegible], cum aduersus Scythas proficisceretur, Græcorum fraude ac dolo, quos [illegible] societatem accersiuerat, cum toto ferme exercitu in acie extinctus est. In [illegible] locum Artabanus, eius patruus, rex substituitur. Hic, bello Colchatarijs, [illegible] Scythæ contenti victoria, populata Parthia, in patriam reuersi sunt) illa- [illegible], in brachio vulneratus, statim decessit. Huic Mithridates filius succes- [illegible], cui [illegible] Magni cognomen dedere. Quippe claritatem parentum, æmulatio- [illegible] virtutis accensus, animi magnitudine supergreditur. Multa igitur bella cum [illegible] magna virtute gessit, multosque populos Parthico regno addidit, & [illegible] Scythis aliquoties congressus, prospere dimicauit, vltorque iniuriæ paren- [illegible] [illegible] Artoadisti Armeniorum regi, bellum intulit, eoque fe- [illegible] confecto, haud multo post, à Prouincialibus, ob nimiam crudelitatem, [illegible] in omnes promiscue grassabatur, Parthico regno expulsus est. Frater eius [illegible] [illegible] vacans occupasset, Babyloniam, quo Mithridates confu- [illegible] diu obsidet, & fame coactos, in deditionem oppidanos compellit. Mithri- [illegible] [illegible] in fiducia cognationis vltro sese in potestatem Orodis tradit. Sed [illegible] Orodes plus hostem, quam fratrem cogitans, eum in conspectu suo trucidari ius- [illegible]. Post hæc, bella [illegible] Romanis gessit, cum quibus antea Persæ societatem at- [illegible] amicitiam coluerant. Siquidem L. Lucullus, cum aduersus Mithridatē Pon- [illegible] [illegible]em, atrocissimum bellum gereret, ac certior factus esset de legationibus [illegible] Tigranis ac Mithridatis ad Arsacem missis, ipse quoque nonnullos ex socijs ad [illegible]ndem ablegauit, minas ei, si illos auxilio iuuare, promissiones autem, si Ro- [illegible] [illegible] studere statuisset, proponentes. Arsaces, quod eo tempore Ti- [illegible]ani Armeniæ maioris Regi irascebatur, nullamque de Romanis sinistram opi- [illegible]onem animo conceperat, missis ad Lucullum suis etiam legatis, amicitiam [illegible] eo societatemque coniunxit. Verum postea cum Secilius ad eum venisset, [illegible] picatus hominem bello clarum, non tam pacti nuper initi causa, quam vt re- [illegible] copiasque suas exploraret, missum, Romanis nulla auxilia suppeditauit: [illegible] tamen vt nec contra illos quicquam etiam moliretur: sed in medio sese par- [illegible] sium contineret; quod, vt veri haud absimile est, neutrorum potentiam augeri [illegible] bat, sed si bellum vtrinque æquis viribus gereretur, summæ sibi id securi[illegible] [illegible]turum arbitrabatur. Hæc autem contigere circa annum ab V. C. sexcentesi- [illegible] octuagesimum sextum. At postquam Lucullo domum reuocato, C. Pompeio de vnanimi totius Senatus Populique Romani consensu ac volunta- te, hæc expeditio persequendi Mithridatis demandata fuit, cum Persarum rex Pompeium maximo impetu ferri videret, Armeniamque, & Ponti partes colo- [illegible] pertingentes, ab eius oratorib. captas esse, Gabinium quoq; iam vltra Euphra- [illegible] ad Tigrim vsq; processisse; eorum terrore percussus, vt fœdus ictum cum Romanis firmaret, in animum induxit, deque pactis renouandis ad Pompeium [illegible] [illegible] nihil tamen ea legatione assecutus est. Pompeius enim rerum [illegible] successu, speque præsentium rerum fretus, eum paruipendebat: & inter alia re- [illegible], quæ superba Inuati [illegible] dabat, Corduenem quoq; regionem, de qua Persis [illegible] Tigrane controuersia oriebatur. Cū legati de hac re (neque enim quic- [illegible] habebant in mandatis) nihil responderent, nonnihil ad Orodem scripsit: [illegible] expectato responso, confestim Afranium in eam regionem destinauit,

Phraates. Mithridates. Phraates. Artabanus. Mithridates secundus. Orodes. Orodis crudelitas in fratrem. Luculli ad Orodem Persarum regem legatio. Orodes neq; Romanos, neque Mithridatem adiuuat. An. 681 V.C.

eamque nullo labore occupatam, Tigrani dedit. Afranius per Mesopotamiam in Syriam, præter pactum cum Persis initum, proficiscens, in itinere aberrauit, multumque ob hyemem & penuriam victus incommodi passus est: periissetque cum suis, nisi eos Carrenses, qui Macedoniæ coloni esse feruntur, & circum ea loca inhabitant, excepissent ac deduxissent. Hæc Pompeius sua consilijs potentia, tum cum Orode egit, iniuriam molientibus euidenti admodum exhibito documento, quod ab armis omnia pendeant: quibus qui prævalet, eius legibus omnes necessario obtemperent. Orodis quoque titulos, quibus ille apud alios omnes, ipsosque etiam Romanos gaudebat, quibusque eum illi semper compellabant, ludibrio habuit, dum se regem regum appellaret. At Pompeius Regum vocabulo amputato, per literas ipsum regem simpliciter nuncupauit: quod nominis Tigrani etiam præter morem Romanum tribuit, cum eum in triumpho duceret. Orodes, quamuis Pompeium & timeret, & demereri studeret; tamen indigne id tulit, vt qui regno etiam suo spoliaretur: itaque per legatos de acceptis iniurijs questus est, interdixitq; ne Euphratem transiret. Vbi nihil moderati responsum est, verno tempore (Consulibus tum Romæ erant L. Cæsar, & C. Figulus) contra Tigranem, adhibito filio eius, suo genero, expeditionem suscepit: ibi prœlio victus, postea hosti prævaluit. Cumque Tigranes Pompeium in Syria agentem, accerseret, Persa denuo ad eum legatos misit, multa & Pompeium incusans, & Romanos insimulans, adeo vt & pudorem & terrorem Pompeio iniiceret. Igitur neque Tigrani auxilium tulit, & nihil deinceps hostile aduersus ipsum exercuit, causas has edens, sibi neque hanc expeditionem à Populo Romano esse demandatam, & Mithridatem in armis adhuc esse: adhæc se rebus confectis contentum esse, neque velle alia aggredi, nedum plura appeteret, in his aduersam fortunam, velut Lucullus, experiretur. Hæc enim tunc philosophica adducebat, auaritiamq; rem esse perniciosam, iniustamq; res alienas appetitum demum dicebat, cum pro se haud quicquam ea facerent. Potentiam enim Parthi metuebat, & inconstantiam rerum pertimescens, bellum illud, etsi multi ad id incitarent, non suscepit: Barbari autem accusationes dictis eleuabat, non quidem refutans, verum ei litem cum Tigrane de limitibus quibusdam intercedere ferebat, se missurum tres viros, qui eam diiudicarent. Atque eos quidem misit: hisque Reges tanquam reuera arbitris acceptis, omnem ipsi inter se controuersiam composuerunt. Tigranem ita stimulabat, quod suppetias non impetrasset. At Persa Tigranem quoq; saluum esse cupiebat, cuius olim, si res ita ferret, auxilio contra Romanos vti posset. Vtrique satis constabat, vter ipsorum alterum superasset, quod is & Romanam rem sibi infensam redditurus, & ad resistendum imbecillior esset futurus. His itaque causis moti, in gratiam redierunt. Hæc autem gesta sunt anno ab V.C. sexcentesimo nonagesimo. Interea temporis, Cæsare in Gallia feliciter dimicante, Crassus, cui, Senatus decreto, Syriæ prouincia obtigerat, cum & ipse aliquid agere cuperet, quod gloriæ sibi iuxta, atq; lucro, cuius perpetuo cupidissimus extiterat, esset futurum, posteaquam in Syria nihil huiusmodi esse præ manibus videt, (nam & Syri quieti erant, & qui prius Syriam bellis vexauerant, tum potentia Crassi perterriti, nihil mouebant) in Parthos expeditionem suscepit, cum neque vllam belli causam contra ipsos afferret, neq; id à Senatu decretum esset. enimuero & Parthos prædiuites esse acceperat, & Orodem, qui nuper rex factus esset, superatu facilem sperabat. Tum igitur Euphrate fluuio transmisso, magnam Mesopotamiæ partem populando peragrauit, nemine resistente, quod eius transitus inexpectato Barbaris acciderat, itaque nulla exquisita regni sui custodia vtebantur. Ac Talymenus Ilaces quidam, eius tum regionis præfectus regius, paucis equitibus ad Ichniam (id castello cuidam nomen est) congressus, victusque, accepto vulnere, ipse ad regem sese recepit, eumq; de expeditione hac certiorem fecit. Interim Crassus & castella & vrbes cepit, Græcas potissimum, atque in his Nicephorium. Nam quia Macedonum aliarumque Græcorum, qui militiæ Romanis adfuerant, coloni erant, vim Persarum grauiter ferentes, atque in Romanis, à quibus Græcos amari sciebant, multum

Armorum vis.

Orodes Tigranem vincit & ad Pompeium legatos mittit.

Tigranes & Orodes in gratiam redeunt.

Bellum Crassi Parthicũ.

[illegible] antes, haud grauatim ad eos defecerunt. Soli Zenodotiæ [illegible] tyrannus Apollonius dominabatur, accersitis Romanis aliquot [illegible] in fidem eorum datos, eos cum intra muros accepissent, ob- [illegible] quæ ipsis causa, vt vrbs euerteretur, fuit. Præter hoc vnum, nihil [illegible] passus est hostile Crassus. Ac profectò omnia quæ intra Ti- [illegible] posita castella cepisset, si eodem impetu, Barbarorumque terrore vsus [illegible] præterea hybernis suis in ea regione habitis, omnia diligenti custodia [illegible]: nunc captis ijs locis, quos primo incursu capere potuerat, neque re- [illegible], neque horum ipsorum quæ ceperat, vllam rationem habendo, dum [illegible] Mesopotamia commorari grauatur, Syriæque amœnitatem desiderat, Par- [illegible] ad bellum parandi spacium, relictosque in Mesopotamia Romanos mili- [illegible] opprimendi occasionem præbuit. Hoc initium belli Romanorum aduersum [illegible] fuit. Cum Crassus iam ex hybernis copias educeret, & in Mesopotamiam [illegible], Orodes in Syriam ad eum legatos misit, & literas in hanc fere [illegible] sententiam.

Crassi desidia.

Orodis ad Crassum legatio.

[illegible] a Senatu, populoque Romano missus, contra nos exercitum du- [illegible] profecto bellum, & summo odio, atque omnino infensis animis ge- [illegible] censemus. Quod si aduersante atque inuita patria, vt audiuimus, pri- [illegible] cupiditatis ac lucri causa Parthis intulisti bellum, & iam regio- [illegible] nostræ particulam occupasti, non sane tuas vires aut exercitum magni faci- [illegible] taque moderatius tecum acturum & senectutis tuæ rationem habiturum [illegible] nuntiamus, & Romanis condonaturum viros quos in Mesopotamia [illegible] magis quam aliena custodientes habeat. Hæc sibi ab Arsace, vt nuntia- [illegible] at [illegible] uarentur, mandata fuere, ac eius literæ idem prorsus contine- [illegible]. Ad ea indignatus, & iactabundus Crassus, in Seleucia, quæ vrbs est Meso- [illegible], se causas belli editurum respondit. Tum Agisis legatorum vnus, qui [illegible] ætate & auctoritate anteibat, sinistram manum dextræ digitis percutiēs, [illegible], inquit, hæc pili nascentur, quam tu in Seleuciam peruenias. His dictis [illegible] re, moxque ad Orodem redeuntes, virum per ea tempora bellicæ [illegible] gloria insignem ad bellum capessendum incitarunt. Ipse igitur, Surenæ, & Silacæ viris strenuis ac militaribus ad ea recipienda, quæ vel capta fuerant, [illegible] defecerant, prouincia demandata expeditionem in Armeniam, quæ Tigra- [illegible] quondam fuerat, instituit, ne Artauasdes Tigranis filius, qui tum ibi regna- bat, ipse de suo regno solicitus, vllum Romanis auxilium mittere posset. Crasso [illegible] apud Zeugma (a loco isti nomen est ab expeditione Alexandri, quod ibi trans fluuium profectus est) transeunti, hæc dira atque sinistra omnia con- [illegible]. Primo enim cum peractis sacris, templo Veneris seu Iunonis egredere- [illegible] filius ante fores [illegible] offenso grauiter pede, prostratus concidit, quem sta- [illegible] eodem casu lapsus secutus est. Ad hæc, Aquila exigua quædam est sa- [illegible] es, inque ea aquila aurea est collocata. Solebat autem constitui in o- [illegible] legionibus Romanis: neque prius hybernaculis efferri, quam vniuer- [illegible] egrederetur. Eam aquilam hastæ impositam, vnus quidam vir ge- [illegible] bat cuius hastæ pars infima præacuta erat, vt in solum defigi posset. Huiusmo- [illegible] ex [illegible] voluit cum Crasso Euphratem transire, sed perinde ac si terræ [illegible] ata esset [illegible] xa hæsit, donec tandem à multis circumstantibus vi euulsa [illegible] inuitaque commissa est suos. Vexillum præterea quoddam ex eorum nume- [illegible] quæ magna, velorumque similia sunt, inscriptum Puniceis literis, ad notitiam [illegible] citus Imperatoris que faciendam, inuersum vi vehementis venti, à ponte in [illegible] men decidit. At Crassus reliquis vexillis quæ eiusdem erant longitudinis, præ- [illegible], vt breuiora atq; ad [illegible] endum aptiora essent, numerum prodigiorum auxit. Tanta enim in ipso fluminis transitu coorta est nebula, vt & ipsi inuicem im- [illegible] es, corruerent: nec prius terram hostilem cernerent, quam in ea pedem [illegible]. Itaque & [illegible] Euphratem sunt maxima cum difficultate, & [illegible], quem ad traijciendum militem ratibus iunxerat, in continentem per- [illegible] er descenderunt. [illegible] enim ventorum magno impetu ruens

Eiusdem expeditio in Romanos.

Diræ omina, quæ Crassi cladem portenderunt.

Aquila.

procella disiecit, & pluribus in locis perfregit. In ipso autem traiectu miræ magnitudinis exorta tonitrua, & in aduersa militum ora micantia fulgura, quasi transitu prohibere milites viderentur. Castris etiam ponendis destinatus locus duobus fulminibus percussus est: equus præterea imperatorius egregie phaleris præ cæteris ornatus, quasi percitus furore quodam, summa vi contranitente auriga in flumium desiliit, ac subito fluctibus obrutus, & adstantium oculis subreptus, nusquam apparuit. Mox post traiectum, cum necessaria militibus distribuerentur, contigit forte omnium primo lentes ac salem dari, quæ inter funesta haberi, & mortuis offerre Romani solebant. Præterea, cum Crassus, vt moris erat, sacrificio instituto, lustraret exercitum, porrecta ab aruspice viscera, è manibus cecidere: quod cum grauiter omnes qui astabant, perturbasset, arridens Crassus, Talia nobis, inquit, incommoda senectus affert, attamen arma nunquam e manibus cecidere. Hæc omnia cum ita euenissent, vt facile stupidum etiam atque imperitum quemq; docere possent, calamitatem ipsis prædici, reditumq; abnui, metus ac tristitia ingens militum animos occupauere. quos vt consolaretur Crassus, exercitum allocutus, non perterreri eos debere dixit, propterea quod

Crassi vox in omen vertitur.

pons deiectus esset, neq; id pro portento accipiendum, iuramentoq; confirmauit, statuisse se per Armeniam copias reducere. His dictis cum animum suis reddidisset, addidit magna voce exclamans: Bono animo este milites, hac enim nemo nostrûm reuertetur. Quo audito dicto milites, idque non minorem reliquis vim ominis habere arbitrati, in maiorem prolapsi sunt mæstitiam, vt iam neque cæteris eius cohortationibus animum aduerterent, Barbaros verbis eleuantis, remque Romanam prædicantis, ad hæc, pecuniam exercitui distribuentis, præmiaque promittentis: Nihilominus sequebantur, neque aut verbo, aut re quispiam resistebat, siue, vt videri potest, legi in hoc parentes, siue quod iam animis consternati, neque consilium suæ salutis capere, neque agere quicquam salutare poterant: Igitur deinceps omnia quæ vel animo vel corpore moliebantur, ad perniciem ipsis spectabant, quasi iam tum ab aduerso fato damnatis. Maximam autem calamitatis partem Augarus ipsis Osroenus attulit. Is, Romanis

Augarus Osroenus sub amicitiæ specie Romanos in perniciem abducit. Alchaudonius.

antea fœdere innctus sub Pompeio, Barbarorum partes tum potiores habuit, quod idem Alchaudonius quoque, siue, vt alij, Ariamnes Arabum Princeps, fecit, semper potentiori se solitus adiungere. Cæterum, hic, quia manifesto defecerat à Romanis, caueri facile potuit. Augarus autem cum Partho studeret, simulauit se Crassi amicum, liberaliterque ei pecuniam suam impendens, & explorauit omnia eius consilia, & Partho enunciauit. Idem si quod vtile consilium Crassus cepisset, dehortatus hominem est: sin damnosum, confirmauit, ac tandem

Crassi consilia.

huiusmodi rem confecit. Crassus Seleuciam contendere decreuerat, quo se tuto cum exercitu ac commeatu præter Euphratem, ac trans eundem peruenire posse cogitabat: à Seleucia (quam, vt à Græcis hominibus habitatam, facile sperabat in suam potestatem venturam) ad Cresiphontem vrbem haud difficulter se traiecturum. Id consilium, tanquam mulro tempore opus habiturum, vt repudiaret, ac potius aduersum Surenam, qui prope cum parua manu esset, iret, Augarus persuasit. Quibus constitutis, cum Crassum, vt periret, Surenam (cum quo sub speculandi prætextu frequenter congrediebatur) vt superare posset, parauisset, Romanos, quorum erant peditum legiones septem, & equitum quatuor millia, ac totidem velites, nihil solicitos, ac tanquam ad certam iam victoriam proficiscentes eduxir, in eisque tum per insidias opprimendis Parthum adiuuit. Res tota ita acta est. Parthi maiore suarum copiarum parte abscondita, (e-

Prælium inter Parthos & Romanos.

rat enim regio aliquibus locis inæqualis, arboribusque consita) Romanis occurrerunt. Quos cum Publius Crassus, Imperatoris filius, qui ex Gallia cum mille equitibus lectissimorum virorum & aliqua pedestri manu, ad patrem peruenerat, conspicatus esset, atque eos solos hostes esse putaret, cum aliqua parte equitatus, quingentis Insuper sagittarijs, & Scutatorum cohortibus octo, patris iussu, ijs obuiam venit, fugæq; sese dedita opera mandantes, victos ratus, insecutus tantisper est, dum procul à suorum acie subductus, deinde circumuentus ab hostibus,

vtraq;

vtraque manu grauiter vulneratus est; cumque neutra illarum vti amplius valeret, armigero transuerberandum latus præbuit. Eodem modo Censorinum obijsse ferunt: Plancus vero sibi ipsi mortem consciuit. Idem & optimatum fere omnes fecere. In fugam tamen pedites Romani dati nequaquam, sed Crassi vindicandi causa acriter cum Parthis congressi: verum nihil suo nomine dignum efficere potuerunt, cum ob multitudinem hostium, tum ob genus pugnæ, partim insidijs insuper Augari circumuenti. Nam sicubi orbem voluere incudebant, vt propter densitatem ordinum sagittas hostium euitarent, Parthorum hastati equites magno impetu irruentes, aut consodiebant Romanum peditem, aut agmen vtique dissipabant: sin eius vitandi causa sese disiungebant, sagittis Parthorum expositi erant. Ita multi ipso hastatorum incursu consternati peribant; alij ab equitibus deprehensi, interficiebantur; alij contis proturbabantur, configebanturve. Quod si qui denuo pugnam tentarent, iacula quam plurima vndiquaque incidentia, plærosque eorum letali vulnere sternebant, reliquos pugnæ inutiles reddebant. Denique omnibus sagittæ iaculaque negotium facessebant, in oculos, manusque, & vniuersum omnino corpus aduolantia, perque ipsa arma transeuntia, eademque nec caueri à Romanis poterant, & inermes eos, crebros ictus expectare cogebant. Nam dum quis aut à iaculo adueniente sibi cauebat, aut infixum corpori suo euellebat, alijs super alia vulneribus sauciabatur. Itaque nec quo loco, sese mouerent Romani satis scire poterant, an fixo potius vestigio quisque persisteret, quorum neutrum satis tutum ipsis relinquebatur: sed vtrumque cum ipsorum pernicie coniunctum erat: quorum alterum non licebat per hostes; alterum, vt vulneribus opportuniores essent, efficiebat. Hoc modo pugnam aduersus hostes aperte congressos Romani substinebant. Postquam Augarus quoque (nam is aliquandiu se continuerat) ex insidijs eos aggressus est, ibi & Osroeni conuersos in Parthum à tergo ceciderunt; & vt à Parthis facilius cædi possent, fecerunt. Romani enim coacti aciem conuertere in Osroenos, à tergo sibi Parthos habuerunt: rursum in Parthos conuersi, atque iterum in alteros, tum denuo alteris sese opponentes, crebris conuersionibus maiorem suis quam ante, perturbationem attulerunt: ac quia semper ad eam partem, vnde tela ingruebant, sese obuertere necesse habebant, proprijs se gladijs confixerunt, multique inuicem sese occiderunt. Denique adeo in arctum ab hoste vndiquaque irrumpente coacti sunt, vt quisque quod inerme in suo corpore erat, scuto proxime assistentis, tegendo, in vniuersum ne mouere quidem iam sese possent. Sed ob tantam cadauerum multitudinem fiebat, vt ne stare quidem firmis vestigijs possent, ac collaberentur: tum æstus, sitisque (quippe media æstate, atque in Meridie pugnabatur) puluisque, quem vndique circumequitando Barbari immensum concitauerant, reliquos affligebat, ita vt multi his confecti, sine vulnere caderent. Ac proculdubio occidione omnes occisi tum essent, nisi Barbarorum hastæ partim retusæ, partim fractæ, neruique arcuum continenti iaculatione rupti, sagittæ consumptæ, omnesque gladij hebetati, & (quod erat maximum) ipsi viri cædendo defatigati fuissent. Ita cum nox superuenisset, Parthi, quia procul ipsis ab hoste recedendum erat, equis auecti sunt; ita enim mos eorum fert, vt prope hostem ne maxime quidem imbecillum castra ponant, quod nec munitione castrorum vtuntur: & si quis eos in tenebris adoriatur, neque equis, neque sagittis quicquam præstare possunt. Plutarchus ex Romanis asserit, quingentos duntaxat in hostium potestatem venisse. At Dion, neminem fuisse ea pugna Romanum ab hoste captum: sed cum omnes eos Parthi stantes in armis conspicarentur, neque vllum aut ea proijcientem, aut fugæ se committentem, adesse ijs adhuc roboris aliquid putauerunt, neque aggredi ausi sunt. Post hanc cladem Crassus cum cæteris quicunq; poterant, Carrhas, Mesopotamiæ vrbem, sese recepit, quæ vrbs tuta ipsis à relictis in ea Romanis asseruata fuerat: multi ex ijs qui vulnerati cum neque pedibus viam capere possent, neque vehicula ijs præsto essent, neque ductores (optime enim reliqui contenti erant, si semetipsos hinc auferre possent) in ipso pugnæ

P. Crassus perit.

Crassus Carras perfugit, ac rursum inde fugere tentat.

loco remanserunt. Eorum pars ex vulneribus mortui sunt, pars sibiipsis mortem consciuerunt, reliqui postridie capti sunt: quorum magna pars in via sese vita exuerunt: multi deinceps quoque sauciorum perierunt, cum ab initio, qui ipsos curaret diligenter, haberent neminem. Crassus animo deiectus, ne in oppido quidem diutius manere se posse existimans, statim, quomodo inde fuga se eriperet, rationes inibat. Siquidem fieri non poterat, vt interdiu discedens lateret, noctem ad id delegit: sed proditus à Luna, quæ tum plena luce fulgebat, non fefellit. Proinde eas noctes opertus, in quibus Luna non luceret, cum suis profectus est: tum eos in tenebris, atque aliena in regione iter facientes, eademque hostili, ingens metus disiecit; ac pars capti sub diem, perierunt, pars in Syriam cum Cassio Longino Quæstore incolumes peruenerunt. Crassus cum reliquis in montes euasit: ibique ita sese parauerunt, tanquam per eos in Armeniam aufugituri. Surenas, eo cognito, metuens, ne, si id successisset, bellum contra Parthos deinde renouarent, cum Romanos in sublimi loco, & equitatui alieno, aggredi non auderet, (armati enim erant, pugnaturique ex loco edito, tum quod ex desperatione ad insaniam iam aliquam redacti essent, haud citra periculum videbat se eos aggressurum) misit ad eos ex suis, qui conditiones pacis offerrent, si omni intra Euphratem posita terra excederent. Crassus nihil in dubium vocatam rem credidit. Nam in summo metu constitutus, ac tum suæ, tum publicæ calamitatis terrore animo perturbato, ad hæc, milites iter longum asperumque reformidare, & ab Orode sibi timendum sentiens, nihil eorum quę opus erant, præuidere poterat. Quem vbi ad transactionem paratum Surenas animaduertit, cum nollet id negocium per alios confici, sed ipsum Crassum cum paucis in suam potestatem accipere, ostendit se cum eo ipso velle in colloquium venire. Conuenit igitur, vt in medio inter vtriusque stationem loco cum æquali virorum numero vtrinque congrederentur. Crassus in planiciem descendit, eique, à Surena, quo celerius ad eum perueniret, equus longe pulcherrimus & phaleris aureis atque aureo fræno insignis, dono missus est. Dum hæsitat Crassus, secumque, quidnam ageret, deliberat, correptus à Barbaris, vi in equum impositus est. Ad hoc repugnantibus Romanis, res ad manus peruenit. quo in certamine cum aliquandiu pares fuissent Romani, tandem succurrentibus alteri parti nonnullis (nam & in plano Barbari erant, & ad eam rem se composuerant, atque ita se Romanos suis auxilio venientes, anteuertebant) superati sunt. Ibi cum nonnulli suorum cecidissent, Crassus quoque (neque constat an à suorum aliquo post graue acceptum vulnus, à Pomaxarte Persa, ne viuus in hostiū manus veniret, an vero ab hostibus) occisus est. Hic ei vitæ exitus fuit, in eiusque os, vt quidam referunt, Parthi aurum liquefactum, verbis insuper insultantes, infuderunt. Tantum enim fuerat in eo homine pecuniæ acquirendæ studium, quanquam longe ditissimus esset, vt quasi pauperem eum mi:seraretur, qui non ex suis facultatibus exercitum alere posset. Sexagesimum autem ætatis suæ tunc annum agebat, & si vetustiorem præ se ferret ætatem. Militum plærique per montes in amicorum fines perfugerunt, nonnulli ab hostibus capti sunt. Cæterum Parthi eo tempore omni ditione intra Euphratem recuperata, eum transgressi non sunt. Feruntur in eo bello viginti ferme hominum millia interempta, & decem millia capta fuisse. Post hæc, Surenas Crassi caput & dextram ad Orodē, qui tunc in Armenia, vt antea commonstrauimus, bellum gerebat, misit; quosdam vero Seleuciam proficisci iussit, qui non occisum, sed vinum captum esse Crassum passim vulgarent, & illum non multo post, Seleuciam captiuum venturum. Erat autem Surenas non humili sane, aut obscuro loco inter Persas, oriundus, sed qui diuitijs, genere, atque gloria secundus à rege numerabatur: corporis autem robore ac fortitudine ætatis suæ Persarum omnium potentissimus: forma vero ac magnitudine corporis supra cæteros omnes admirabilis, magnaque in castris pompa & apparatu vtebatur. siquidem mille cameli impedimentis, quæ suo duntaxat vsui seruiebant, onusti quacunque iter faceret, sequebantur. Ducebat etiam pellices circiter ducentas. Mille præterea cataphractos equites, ac

M. Crassus à Surena deceptus perit.

Crassi interitus, aurumq; in os eius infusum.

Surenas.

[illegible] armatos, custodiendi corporis gratia circa se con[illegible] de[illegible] vero ac seruorum ingentem numerum [illegible] [illegible]oribus, velut hæreditarium acceperat, vt ei qui Parthorum rex declararetur, regium diadema primus ipse imponeret. Paucis [illegible]us interfectis, [illegible] Syriam inuaserunt, non magno tamen exercitu, quod in ea neque [illegible] tum Romanos esse putabant: Itaque Cassius eos non magno negocio [illegible]. Huic Cassio, cum Carris à militibus odio Crassi ad[illegible]ctis imperium esset [illegible], atque ipse etiam Crassus ob magnitudinem calamitatis vltro id concederet, non acceperat: tunc autem necessitate rerum adductus, Syriam administrauit, idque deinde etiam [illegible] cum Barbari ab incepto [illegible] desisterent. [illegible] interim pacem cum Armeniorum rege composuit, ciusque sororem Pacoro filio coniugem despondauit, [illegible] mulaque inuicem conuiuia summa læti[illegible], ac maximo rerum omnium apparatu celebrauit, plurima in eis Græcorum [illegible]ore [illegible]tantes. Neque enim Græci sermonis ac literarum Orodes ignarus erat. Armenus vero tragœdias quoque scripsit, & orationes plurimas edidit, historias etiam composuit, quarum aliquæ in hodiernum vsque diem extare dicuntur.

C. Cassius Parthos à Syria repellit.

At Romæ non multo post, excitata sunt maxima atque durissima [illegible] bella, Pompeio & Cæsare dissidentibus, quorum bellorum multæ causæ feruntur, sed [illegible] causa fuit primarum partium, & dominandi cupiditas. Pompeius enim etsi antea Cæsarem auxerat, tamen eius fortunæ & gloriæ postea cœpit inuidere, atque cum in[illegible] potentiam eius impedire etiam studuisset, deinde grauiter & aperte se inimicum ostendit. Cæsar, qui nihil de dignitate sua detrahi patiebatur, quique potius omnium maximus esse cupiebat, relicta Gallia, Romam contendit, scilicet imparatum ad [illegible] Pompeium offensurus. Cæsar enim propter belli apparatum, militesque tanto tempore in bellis Gallicis exercitatos, & [illegible] victorijs ex[illegible]antes, ac eius donis, amplisq; promissis permotos, [illegible] miserat. Ex quo factum est, vt Pompeius Roma decesserit, & paulo post, Italia. [illegible] habebat Senatum fere omnem, pecuniam, & multas nationes ac gentes, vt etiam Cæsar, [illegible]is studijs atque partibus fauentes, inter quos fuerunt etiam Parthi, qui cum eo societatem inierant, tum propter amicitiam secum b[illegible] Mithridatico iunctam, tum etiam propter Crassi necem, cuius alter filius in partibus Cæsaris esse [illegible] fuerant, quem vltorem patris ac germani, victore Cæsare [illegible]um non dubitabant.

Bellum ciuile inter [illegible]. & Pomp. Causa & origo huius belli.

Cæterum deuictis Pompeianis, Cassio & Bruto, auxilia aduersus Augustum & Antonium misere. Interea cum ipse Antonius, relicta Asia, & Syria sub Planci & Saxæ præfectura, quorum prior Asiæ, alter Syriæ, præerat, amore Cleopatræ in Aegyptum profectus esset, Labienus, qui præfuerat equitibus Pompeij Magni, vel potius filius eius hic Labienus, fuit, qui primo ad Parthos se contulit, deinde vna cum filijs Pompeij bellum contra Cæsarem gessit, ijsque superatis, ad Parthos confugit, & Orodi Parthorum regi persuasit, vt bellum inferret Romanis. Huic Orodes Pacorum filium tradit, deinde eum ab se cum exercitu dimittit. Ab ijs Syria omnis præter Tyrum capta est: Palæstina quoque, Cilicia, ac vrbes Asiæ, quæ in continenti ædificatæ erant, omnes fere captæ sunt. His rebus summa celeritate ac felicitate perfectis, castra P. Ventidij, qui post Cassium, absente Pacoro, exercitum Parthicum fuderat, in munitis locis posita, ingenti mole aggrediuntur: sed ille, simulato timore diu se continuit, & insultare Parthos aliquantisper passus est.

Orodes suasu Labieni bellum infert Romanis.

Ad postremum in securos lætosque, partem legionum emittit, quarum impetu fusi Parthi, in diuersa abiere. Pacorus autem cum suos fugientes abduxisse secum legiones Romanas putaret, castra Ventidij, velut sine defensoribus inuadit. Tunc Ventidius reliqua parte legionum emissa, in agro Cyrestico vniuersam Parthorum manum cum [illegible] Pacoro interfecit, & ipsum Labienum cepit, Parthosque [illegible] Syria expulit. Incidit hæc clades Parthis eo ipso die, quo olim Crassus Surenæ perfidia interfectus fuit, isque primus de hac gente iustissimum triumphum egit, & Cassianam cladem Pacori capite pensauit. Nec ipse Surenas diu hac victoria lætatus est, quippe quem Orodes haud multo post, illius gloriæ in-

Ventidius in Parthos strategema.

Cades Pacori.

Labienus capitur, Parthi vincuntur.

uidens,cum dolo peremit. Hæc cum nuntiata in Parthia essent, Orodes pater Pacori,qui paulo ante vastatam Syriam,occupatam Asiam à Parthis audierat & Pacorum victorem Romanorum gloriabatur, repente filij morte, & exercitus clade audita,ex dolore ad furorem vertitur. Multis diebus neminem alloqui, non cibum sumere,non vocem emittere, ita vt mutus factus videretur. Post multos dies, vbi dolor vocem laxauerat, nihil aliud quam Pacorum vocabat:Pacorus illi videri,Pacorus audiri videbatur: cum illo loqui, cum illo consistere,interdum quasi amissum flebiliter dolebat. Post lõgum deinde luctum,alia solicitudo miserandum senem inuadit, quem ex numero xxx.filiorum in locum Pacori regem constituat. Multæ pellices, ex quibus generata tanta iuuentus erat, pro suis queq, anxia atq; sollicita,senis animum obsidebant Sed fatum Parthiæ fecit,in qua, iam quasi solenne erat reges parricidas haberi, vt sceleratissimus omnium Phraates nomine,ætate maximus,Rex statueretur. Is autem breui spatio interiecto Orodi, qui ex mœrore in morbum hydropicum inciderat, insidias machinatus, venenum quasi medicamentum ad leuandum morbum tradidit. quod cum profuturum ægritudini videretur,iamque corpus nonnihil conualescere cœpisset, breuissimam interimendi viam aggressus, propria manu spiritu præcluso illum suffocauit,parique sæuitia & crudelitate omnes fratres, ac etiam adultum filium è medio sustulit. Cum enim propter assidua scelera sibi optimates quam maxime infensos animaduerteret,hunc etiam trucidari iussit,ne deinceps foret,qui regio fastigio dignus censeri posset.

Phraates patrem Orodem & fratres interficit.

Exemplum horribilis crudelitatis.

Dum hæc in Persia geruntur,magna populum Romanum cupiditas incessit, Crassum, amissumque cum eo exercitum vlciscendi,speque Parthos debellandi:Id igitur bellum Cæsari vnanimi consensu decreuerunt, summoq; ad id studio sese comparauerunt. Ac præter cætera quæ eius belli causa agebant,vt & administrorum copia Cæsari esset, & eo absente, neque sine magistratibus vrbs esset, neq; si ipsa eos delegisset ciuitas, res ad motus intestinos rediret, magistratus iam ante ad totum triennium*(tantum enim temporis Parthicæ expeditioni impendendum existimabant) constituere intenderunt, qui tamen non omnes tum ordinati sunt.Horum dimidiam partem Cæsar,quod lege quadam ei concessum fuerat,re ipsa autem omnes designabat. Verum hæc omnia breui post, repentino ipsius Cæsaris interitu dissoluta sunt, & prorsus infecta remansere. Post huius cædem, suprema rerum potestas fuit penes Triumuiros, nempe Octauium,Antonium & Lepidum;hisque duobus tandem sublatis, prior solus imperauit. Cæterum Antonio adhuc superstite, & vna cum Octauio aduersus Cassium & Brutum, reliquosq; Cæsaris interfectores bellum gerente, cum Persæ illis opem atque suppetias tulissent, Antonius,qui nomine populi Romani Asiam atq; Syriam regebat, eos cum sexdecim validissimis legionibus hostiliter insecutus est.Sed multis prœlijs grauiter vexatus,tandem,cum præsertim eius exercitus fame ac pestilentia laboraret, à Parthia refugit: qua victoria Phraates insolentior redditus, & in nouam spem erectus, cum multa crudeliter ageret, in exilium à suis proceribus pellitur: sed is, cum finitimas ciuitates diu multumque,ac postremo Scythas precibus fatigasset, horum tandem auxiliatibus copijs in regnum restituitur.Hoc absente, regem Teridatem constituerant, qui,audito Scytharum aduentu,magna amicorum manu ad Cæsarem, qui post Actiacam ac Aegyptiam victoriam, per Syriam in Asiam profectus, hyberna ibi agebat,profugit,obsidem Cæsari minimum filium Phraatis ferens, quem negligentius custoditum rapuerat. His rebus cognitis Phraates, legatos statim ad Cæsarem mittit;seruum suum Teridatem,& filium remitti sibi postulat. Cæsar & legatione Phraatis audita,& Teridatis postulatis cognitis,(nam & ipse restitui in regnum desiderabat iuris Romanorum futuram Parthiam affirmans, si eius regnum muneris eorum fuisset) neque Teridatem redditurum se Parthis dixit, neque aduersus Parthos Teridati auxilia daturum. Ne tamen à Cæsare nihil per omnia obtentum videretur, Phraati filium suũ pretio remisit,& Teridati, quoad manere apud Romanos vellet, opulentum sumptum præberi iussit. Sunt etiam

Parthicum bellum Cæsari mandatum.

Roma triũuiratus.

Antonius contra Parthos infeliciter dimicat.

Phraates regno deturbatur, ac breui post restituitur. Teridates.

Augustus, vt controuersiam Teridatis ac Phraatis diiudicarit.

[illegible], Cæsarem [illegible] is Phraatis filium, Romam secum adduxisse, [illegible] quandiu habuisse, deinde illum patri remisisse, vt pro eo captiuos [illegible] in [illegible] Crassi & Antonij cladibus amissa, reciperet. Hoc statu [illegible] Au[illegible] [illegible]ciam, indeque in Græciam adnauigasset. Parthi sub [illegible] [illegible]us metuentus, ne Cæsar contra se exercitum duceret, [illegible] quod [illegible], vl[illegible] ro ei obtul[illegible]e, creandi[illegible] regis ar[illegible]m permise[illegible] per captiuos, & militaria signa, M. Crasso, & M. Antonio prius, sicut [illegible] m reposce[illegible] non [illegible] [illegible] reddi[illegible], denique [illegible] tempore de regno concertantibus, non nisi ab ipso electũ compro[illegible] [illegible] Cæ[illegible] efferebatur, quod absq; labore recuperasset ea, quæ [illegible] s anni[illegible]ent: ob eam causam sacra fecit, atque ouans vrbem [illegible].

Parthi signa & captiuos reddunt Octauio Augusto.

[illegible] o cum progressu temporis Phraates Armeniam occu[illegible], [illegible] ad bellum contra Armenios missus esset, ipse de pace ad Cæsa[illegible] su[illegible] Phraati simpliciter sine regis nomine rescripsisset [illegible] Armenia decedere, Phraates non est [illegible] more perterritus, sed [illegible] ad eum rescripsit arroganter, seque Regem regũ, illum tantummodo Cæ[illegible]. Tamen [illegible] iam redit[illegible]m est, postquam Phraates Caium in [illegible] de[illegible] expertus, domesticamque seditionem ob sui odium veritus Arme[illegible] c[illegible]it. [illegible] legitimi filij quatuor, nimirum Saraspades, Cerospades, [illegible]ates, & Vonones, ac etiam vnus ex cõcubina Romana Thermussa genitus. [illegible], Vonones [illegible] ad Augustum firmandæ amicitiæ obsidem miserat, haud per[illegible] [illegible]m met[illegible], quam fid[illegible] popularium diffisus. Interim Phraates à ter[illegible] o ci[illegible]dem no[illegible] interficitur, qui etiam parricidio incestũ addidit, ma[illegible] matrimonium iuncta. sed breui post, facinorum od[illegible] o à prouin[illegible] expellitur, nec diu superstes fuit. Huic in imperio successit Orodes, incertæ pro[illegible] cæ[illegible] popularium facto. cæsus est in sacrificio, aut venatu, ob crudeli[illegible]. At p[illegible]es Persarum ob internas cædes, in vrbem legatos misêre, qui Vo[illegible]nem accirent. Ma[illegible]ficum id sibi credidit Cæsar, auxitque opibus. Et initio [illegible] Barbari lætantes, vt ferme ad noua imperia. Mox subit pudor degene[illegible]sse [illegible] art[illegible] [illegible] petitum alio ex orbe regem, hostium artibus infectum: iam inter [illegible] Romanas solium Arsacidarum haberi darique. Vbi illam gloriam [illegible]cidantium Crassum, exturbantium Antonium, si mancipium Cæsaris tot [illegible] annos [illegible]em perpessum Parthis imperitet? Accendebat dedignantes & [illegible] d[illegible]u à maiorum institutis, raro venatu, segni equorum cura, quoties per vrb[illegible] incederet lecticæ gestamine, fastuque erga patrias epulas: irridebantur & [illegible]te[illegible] ac vilissima vtensilium anulo clausa, sed prompti aditus, obuia c[illegible] notæ Parthis virtutes, noua vitia, & quia ipsorum maioribus aliena p[illegible] & honestis. [illegible]r petitum Roma, acceptumque regem, quamuis [illegible] Arsacidarum, vt externum aspernati, Artabanum non ex recta priorum regum [illegible] tamen Arsacidem, apud Dahas adultum, & Medorum regem, [illegible] [illegible]oque congressu fusus, reparat vires, regnoque potitur. Victo Vo[illegible] perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum & Romanas o[illegible], o[illegible]us Antonij, qui Artauasden regem Armeniorum, specie amici[illegible] lectum, dein catenis oneratum, postremo interfecerat. Eius filius Artaxias, [illegible] noria patris Romanis [illegible] Arsacidarũ vi, seque regnumque tutatus est. A[illegible] Persicum imperium adeptus, initio metu Germanici fidus Romanis, [illegible] lis in [illegible]os, mox superbiam in eos, sæuitiam in populares suos fit, fretus bel[illegible] [illegible] secunda aduersum circumiectas nationes exercuerat, & senectutem [illegible] vt inermem despiciens, auidusq; Armeniæ, cui, defuncto rege Artaxia, A[illegible] [illegible]ero[illegible] [illegible] vete[illegible] m imposuit, addita contumelia. & missis [illegible] am à Vonone relictam in Syria Ciliciaque reposcerent, simul veteres [illegible] m ac Macedonu terminos, [illegible] [illegible] possessa Cyro, & post Alexã[illegible] [illegible] iactã ac minas iaciebat. Cæterũ Parthi, auctore in primis Sin[illegible], [illegible]gni familia ac perinde opibus, & proximo huic Abdo, ignaro rege, lega-

Phraates in suis literis ad Augustũ, appellat se regem regum.

Idem cedit Armenia.

Parthi ignato rege, mittunt legatos ad Tiberiũ, & nouum Principẽ sibi exposcunt. Phraates ex gente Arsacidarũ substituitur rex Parthorum, qui obijt in itinere.

tos Romam misêre. Ij, secreto ascitis & alijs primoribus, quia genus Arsacidarum summæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano plærisque, aut nondum adultis, Phraaten, regis Phraatis filium, poscebant. Nomine tantum & auctore opus, vt sponte Cæsaris, vt genus Arsacis, ripam apud Euphratin cerneretur. Cupitum id Tiberio, ornat Phraaten, accingitque paternum ad fastigium, destinata retinens, consilijs & astu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis insidijs Artabanus, tardari metu, modo cupidine vindictæ inardescere. Et Barbaris cunctatio seruilis, statim exsequi, regiũ videtur. Valuit tamen vtilitas, vt Abdum specie amicitiæ vocatũ ad epulas, lento veneno inligaret: Sinnacen dissimulatione ac donis, simul per negotia, moraretur. Et Phraates apud Syriam, dum omisso cultu Romano, cui per tot annos insueuerat, instituta Parthorum sumit, patrijs moribus impar, morbo absumptus est. Sed non Tiberius omisit incepta, Tiridaten sanguinis eiusdem, æmulum Artabano, recuperandæque Armeniæ Hyberum Mithradatem deligit, conciliatque fratri Pharasmani, qui gentile imperium obtinebat: & cunctis quæ apud Orientem parabantur,

Tiridates eiusdẽ sanguinis creatur rex Par.

L. Vitellius præficitur Orienti. Hyberi potiuntur Armenia.

L. Vitellium præfecit. Ex regulis prior Mithradates Pharasmanẽ perpulit, dolo & vi conatus suos iuuare, repertique corruptores, ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt, simul Hyberi magnis copijs Armeniam irrumpunt, & vrbe Artaxata potiuntur. Quæ postquam Artabano cognita, filium Orodem vltorem parat, datque Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contra Pharasmanes adiungere Albanos, accipere Sarmatas, omnibusq; virib⁹ copias augere, & mox auctus auxilio, Orodem sociorum inopem, vocare ad pugnam & detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula, ac sæpe modum obsidij stationibus cingebat, donec Parthi contumeliarum insolentes, circumsisterent regem, poscerent prælium, atq; illis sola in equite vis. Pharasmanes & pedite valebat. Nam Hyberi Albanique, saltuosos locos incolentes, duritię patientiæq; magis insueuêre. Cæterum directa vtrinq; acie, Parthus imperium Orien-

Prælium inter Persas & Hyberos.

tis, claritudinem Arsacidarum, contraq; ignobilem Hyberum mercenario milite, differebat. Pharasmanes integros semet à Parthico dominatu: quanto maiora peterent, plus decoris victores, aut si terga darent, flagitij atque periculi laturos: simul horridam suorum aciem, picta auro Medorum agmina, hinc viros, inde prædam ostendere. Variæ hinc bellantium species, cum Parthus sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quęreret. Diu vario atq;

Pharasmanis victoria aduersus Orodem. Artabani fuga.

ancipiti Marte vtrinque pugnatum est, donec tandem Orode à Pharasmane per galeam vulnerato, fama tamen occisi falso credita, exterruit Parthos, victoriamque concessêre. Tum omissa Armenia, versęq; Artabani res, qui mox cum aliquot ex suis in longinqua & contermina Scythiæ fugam maturauit spe auxilij, quia Hircanis Carmanisq; per adfinitatem innexus erat. Atq; interim posse Parthos absentium ęquos, præsentibus mobiles ad pœnitentiam mutari. At profugo Artabano, & flexis ad nouum regẽ popularium animis, Teridates, adiuuante

Vitellij cohortatio ad nouũ regem & Prouinciales. Exinde discessus in Syriam.

etiam Vitellio, regni gubernacula suscepit. quem postea in regio solio collocatum, monet, vt Phraatis aui, & altoris Cæsaris meminerit, primores autem, vt obsequium in regem, & reuerentiam in Romanos, decus quisq; suum & fidem retineant. Exin ostentasse Romana arma satis ratus, cum legionibus in Syriam remeauit. Teridates interim, volentibus Parthis, Nicephorium, & Anthemusiada cæterasq; vrbes, quæ in Macedonia sitæ, Græca vocabula vsurpant, Halumq; & Artemitam, Parthica oppida recepit, certantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductum, ob sęuitiam exsecrati, come Teridatis ingenium Romanas per artes sperabant. Inde Seleucia petita, in qua ciuitate, septa muris, & summa

Surena Teridatẽ insigni regio cuincit.

Longa mora & cunctatio Teridati noxia.

potentia atque opibus florenti, regia pompa exceptus est, atque illinc Ctesiphon sedes Imperij, vbi Surena, multis proceribus coram approbantibus, patrio more Teridatẽ insigni regio cuinxit. Dum vero ibi primores regni, & in primis Phraatem, & Hieronem, qui validissimas præfecturas obtinebant, seque breui affuturos per literas erãt polliciti, opperitur, nimis longam moram protraxit. Ac si statim interiora, cæterasque nationes petiuisset, oppressa cunctantium dubitatio,

&omnes

& omnes in vnum cedebant. Adsidendo castellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit spatium exuendi pacta. Nam Phraates & Hiero & si qui alij, delectum capiendo diademati diem non concelebrauerant, pars metu, quidam inuidia in Abdagesen, qui tum aula, & nouo rege potiebatur, ad Artabanum vertere. Isque in Hircanis repertus est, inluuie obsitus, & alimenta arcu expediens: ac primo tanquam dolis pararetur, territus, vbi data fides reddendæ dominationi venisset, adleuatur animum, & quæ repentina mutatio, exquirit. Tum Hiero pueritiam Teridatis increpat, neq; penes Arsacidem imperium, sed inane nomen apud imbellem externa mollitia: vim in Abdagesi domo. Sensit vetus regnandi, falsos in amore, odia non fingere, nec vltra moratus quam dum Scytharum auxilia conciret, pergit properus, & præueniens inimicorum astus, amicorum pœnitentiam: neque exuerat pedorem, vt vulgum miseratione aduerteret, prompti firmarentur. Iamque multa manu propinqua Seleucia aduentabat, cum Teridates simul fama atque ipso Artabano perculsus, distrahi consilijs, iret contra, an bellum cunctatione tractaret. Quibus prœlium & festinati casus placebant disiectos & longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse disserunt, proditores nuper hostesque eius quem rursus foueant. Verum Abdageses regrediendum in Mesopotamiam censebat, vt amne obiecto Armenijs Elymeisque & cæteris à tergo excitis, aucti copijs sociorum, & quas dux Romanus misisset, fortunam tentarent. Ea sententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen, & Teridates ignarus ad pericula erat: sed fugæ specie discessum, ac principio à gente Arabum facto, cæteri domos abeunt, vel in castra Artabani, donec Teridates cum paucis in Syriam reuectus, pudore proditionis omnes exsoluit. Et hæc quidem gesta sunt, Tiberio adhuc superstite. Libet autem hic subiungere quæ de iisdem rebus, Iosephus lib. 18. De antiquitate Iudaica posteris ac memoriæ mandarit. Postquam enim de morte Cæsaris Octauiani paulo ante narrasset, mox, in illis diebus, inquit, moritur etiam Phraates Parthorum imperator, insidijs illi à Phraate filio præparatis, secundum hunc modum. Phraates imperator, postquam legitimos filios habuit, asciuit sibi Italici generis concubinam, cui nomen erat Thermussa, à Cæsare Iulio cum alijs muneribus hæc ei fuerat condonata, & primū quidē ea, sicut dixi, pro concubina vtebatur, captus mira pulchritudine mulieris. Procedente vero tempore, filioque ex ea Phraate suscepto, coniugem eam legitime designauit: quam honorifice tractabat in omnibus, quicquid etiam ei diceret, obediebat. Itaque festinat, vt Parthorum principatus filio suo contingeret, quod videbat aliter fieri non posse, nisi exinde legitimos filios aliquibus argumentis excluderet: persuadet Imperatori, vt illos Romam obsides destinaret. Proinde illico (non enim facile fuit Phraati, dispositionibus Thermusæ resistere) Romam à patre mittuntur, & solus in regno Phraates filius nutritur. Sed postquam adoleuit, graue reputans ac molestum, vt Principatum patre tribuente susciperet, insidias præparat patri, cooperante sibi etiam matre. Nam sermo quoque ferebatur, quod ei concubitu misceretur. Itaque pro vtroque facinore genti factus est exosus, tam parricidio, quam amore matris infando: & seditionibus excitatis, antequam amplior fieret, ex regni potestate depulsus emoritur. Concordantes itaque in vnum Parthorum fortissimi, cernentesque sine Principe se non valere consistere, cœperunt inspicere, quisnam illis ex genere Arsacidarum fieret Imperator: nam aliunde fieri non licebat: vnde quoque vsque in hodiernum diem pollutum dicunt & contaminatum ex semine mulieris Italicæ illud imperium. Herodem itaque per legatos asciscunt. Sed postquam iste quoque suscepit imperium, cœpit inuidiosus esse multitudini, atque suspectus, propter immensam crudelitatem: erat quippe ferus, & omnibus modis immitis. Hunc ergo congregati simul extinxerunt. Plærique autem dicebant, quod eum in sacrificijs inter altaria peremerūt: nā eis moris erat in diuinis celebrationibus cultros portare. Apud plurimos tamē opinio illa est, quod dum venatū pergit, occisus fuerit. Legationē itaq; Romā mittūt, vnū ex obsidib9 ad imperiū postulantes: & mittitur illis Vonones, cæ-

Artabanus quorundam procerū auxilio amissum regnum recuperat.

Teridates aufugit in Syriam.

teris suis fratribus antelatus, quod iudicabatur fortunā suam potestatemq; nō insolenter aut nimie tractaturus. Sed Barbaræ multitudinis celerrima conuersio suboritur. Siquidem sunt etiam natura mutabiles. Mansuetudinem itaque eius cœperunt contemnere, indignum putantes, vt seruo subijcerentur alieno. Nam obsidum seruitutem esse definiebant: neque enim iure belli damnum, sed quod prius putabant, in pace ad iniuriam suę gentis & regni alienigenis esse contraditum. His ergo querelis gens vniuersa commota, illum proturbat imperio, confestimque Artabanum euocant Medorum regem, ab Arsacidarum genere descendentem. Persuasus itaque Artabanus, venit cum omni militia. Cui Vonones occurrit, & multitudine congregata Parthorum, cum eo, bello congreditur. Artabanus autem victus, confugit ad montes Mediæ, & non post multum temporis, congregans etiam ipse magnas turmas exercitus, cum Vonone cōfligit, & victus Vonones, cum pauco ad Seleuciam fugit equitatu. Artabanus autem fusum Parthorum exercitum insequens, magnam stragem edidit. Tunc Barbaris grandi metu compressis, ad Ctesiphontem cum magna multitudine perrexit. Illo itaque Parthis imperante, Vonones in Armeniam venit, & primo quidem in illa regione cœpit imperare, deinde vero ad Romanos legationem mittit. Sed vbi Tiberius petitionem eius abnuit, ille recta ad Parthos conuertitur, & bellum Artabano denunciat, quandoquidem nulla illi recuperandi regni machinatio succurrebat. Cæterum Armenij, qui circa Niphatem habitabant, Artabano fuere sociati, à quibus detentus Vonones, Syllano Syriæ rectori deditur. Ille autem ex verecundia, quoniam eum Romę nouerat, custodiuit, honorificeque tractauit. Armeniam autem Artabanus Horodi vni suorum filiorum tradidit. Hæc Iosephus. Post mortem Tiberij, Caio Caligula Romæ rerum potiunte, Parthi, seu Persæ, (nam hæc duo regna olim confusa, tunc eadem prorsus extitêre) cum regnante Artabano, non solum Armeniam inuasissent, verum etiam Syriæ inhiarent, L. Vitellius, cuius proxime fecimus mentionem, illi cum exercitu ad Euphratem occurrit, collatisque sermonibus, cogit statuis Augusti Caijque sacra facere, sancireque fœdera ad commodum & vtilitatem populi Romani, filijs eius Dario & Artabano obsidibus acceptis. Verum enimuero hæc fœdera sub Claudio Caij successore ab eis violata sunt, quandoquidem Armeniam iterum suo imperio adiecerunt, & Romanorum legiones sub iugum misêre. At breui post, Mithradates, qui antea ipsis Armenijs imperitauerat, monente Claudio, in regnum remeauit, fisus Pharasmanis opibus. Is rex Hiberis, idemque Mithradatis frater. Interea temporis, in Perside omnia intestinis simultatibus laborabant, summaque imperij ambigua, minora sine cura haberi. Nam inter Gotarzis plæraque sæua, (qui necem fratri Artabano, coniugique ac filio eius maturauerat, vnde metus eius in cæteros) acciuere Vardanem Artabani fratrem. Ille, vt erat magnis ausis promptus, biduo tria millia stadiorum conficit, ignarumque & exterritum Gotarzem proturbat: neque cunctatur, quin proximas præfecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationem eius abnuentibus, in quo, vt patris sui quoque defectores ira magis quam ex vsu præsenti accensus, implicatur obsidione vrbis validæ, & munimentis obiecti amnis, muroque & commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes Daharum Hircanorumque opibus auctus, bellum renouat, coactusque Vardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit. Tunc distractis Orientis viribus, & quoniam inclinarent incertis, casus Mithradati datus est occupandi Armeniam vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simulque Hybero exercitu campos persultante. Nec enim restitere Armenij, fuso qui prœlium ausus erat Demonacte præfecto. Paululum cunctationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, versis illuc quibusdam procerum, deinde literis Cæsaris coercitus. At Parthi imperatores, cum pugnam pararent, fœdus repente faciunt, cognitis popularium insidijs, quas Gotarzes fratri patefecerat, congressique primo cunctanter, deinde complexi dextras more Persarum apud altaria Deûm pepigêre, fraudem inimicorum vlcisci, atque ipsi inter se concedere. Potior Vardanes visus rętinendo regno. At Gotarzes, ne quid æmulationis

L. Vitellius rem contra Artabanū præclare gerit.

Persæ iterū à Romanis deficiūt, & occupāt Armeniam.

Seditiones in Persia, à Gotarze fratre Artabani excitatæ.

Vardanes accersitur à Persis.

Mithradates Romanis adminiculātibus inuadit Armeniam.

Gotarzes & Artabanus inuicem reconciliantur

[illegible] in Hyrcaniam abiit; regressoque Vardane, deditur Seleucia [illegible]em anno, non sine dedecore Parthorum, quos vna ciui-[illegible] va[illegible]dimas præfecturas [illegible]asit, & anim[illegible]m ad recupe-[illegible]ecit. Sed Vibio Marso Syriæ legato bellum minitante, [illegible]dit. Atque interim Gotarzes pœnitentia concessi re-[illegible]tate, cui in pace durius seruitium est cont[illegible]t copias, & [illegible] amnem Erindem, in cuius transgressu multum certato, [illegible]sperisq; prœliis medias nationes subegit ad flumen Gin-[illegible]osque disterminat- nam Parthi, quanquam victores, lon-[illegible]m aspernabantur. Igitur exstructis monimentis, quibus opes [illegible] nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus parata, [illegible]ns glo[illegible]ia, atque eò ferocior, & subiectis intolerantior. Qui dolo [illegible], incautum venationique intentum, interfecere primam intra [illegible]tam, sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter [illegible]res, quàm metum apud hostes quæsiuisset. Nece Vardanis, turbatæ Par-[illegible] res inter ambiguos quis in regno acciperetur. Multi ad Gotarzen incli-[illegible]ant, quidam ad Meherdatem filium Vononis, obsidem Romanis datum. [illegible]t Gotar[illegible]es, pot[illegible]que regia, per sæuitiem ac luxum adegit Parthos [illegible]re ad principem Romanum occultas preces, quis permitti Meherdatem [illegible]m ad [illegible]gium orabant. Legati Romam profecti, Senatum ingrediuntur, [illegible]a in hunc modum incipiunt: Non se fœderis ignaros, nec defectione à [illegible]a Arsacidarum venire; sed filium Vononis nepotem Phraartis accersere [illegible] d[illegible]onem Gotar[illegible] nobilitati plebique iuxtà intolerandam. Iam [illegible] iam propinquos, iam longiùs sitos, cædibus exhaustos: adiici coniuges [illegible]das, liberos paruos, dum secors domi, bellis infaustus, ignauiam sæuitia te-[illegible] V[illegible]ter[illegible]m sibi ac publice cœptam cum Romanis amicitiam, & subueniendũ [illegible]m a mulis, cedentibusque per reuerentiam. Ideò Regum obsides libe-[illegible] si domesti[illegible] impe[illegible]ij tædeat, sit regressus ad Principem patresq;, quo-[illegible] motibus assuefactus rex melior asciceretur. Vbi hæc atque talia disserta-[illegible] orationem Cæsar, de fastigio Romano, Parthorumque obsequiis: [illegible]eq[illegible]e diu[illegible] Augusto adæquabat, petitum ab eo regem referens, omissa Tiberij memoria, quanquam is quoque miserat. Addiditque præcepta, etenim aderat Meherd[illegible]s, vt non dominationem & seruos, sed rectorem & ciues cogitaret, clementiamq; ac iustitiam quantò ignara Barbaris, tantò tolerantiora capesse-r[illegible] hinc versus ad legatos, extollit laude alumnum vrbis, spectatæ ad[illegible] mode-stiæ: ac tamen ferenda Regum ingenia, neque vsui crebræ mutationes. rem Ro-m[illegible]na[illegible] huc satietate gloriæ prouectam, vt externis quoq; gentibus quietem ve-[illegible]tam. Post hæc C. Cassio qui Syriæ præerat, deducere iuuenem ripam ad Eu-[illegible]ratis iubet. Is primò excitis quorum de sententia petitus rex, positisq; castris a-[illegible] Ze[illegible]gma, vnde maximè peruius amnis, postquam illustres Parthi, rexq; Ara-[illegible]m Acharus aduenerat, monet Meherdatem, Barbarorum impetus acres cun-[illegible]tione languescere, aut in perfidiam mutari; itaq; vrgeret cœpta. Quod spretũ [illegible]aude Arabi, qui iuuenem ignarũ, & summam fortunam in l[illegible]ratum, multos per dies attinuit apud oppidum Edessam. Et vocante Carrhene, promptasq; res ost[illegible]tante, si citi[illegible] aduenissent, non cominus Mesopotamiã, sed flexu Armeniam petunt id temporis importunam, quia hyems occipiebat. Exin niuibus & mon-[illegible] fessi, postquam campis propinquabant, copiis Carrhenis adiunguntur. Transmissoq; amne Ti[illegible]ri, permeant Adiabenos, quorum rex Iuliates societatẽ [illegible]tdatis palam in[illegible]uerat, in Gotarzẽ per occulta & magis fida inclinabat. Sed [illegible]pta in transitu vrbs Ninos vetustissima sedes Assyriæ, & Arbela, castellũ insigne fama, quod postremo inter [illegible]atium atq; Alexandrũ prœlio Persarum illic opes co[illegible]c[illegible]rant. Interea Got[illegible]ze[illegible] apud montem, cui nomen Sabulos, vota diis loci [illegible]ipiebat, præcipua religione Herculis: qui tẽpore statuto per quietẽ monet sa-cer[illegible]otes, vt templum iuxta, equos venatui adornatos sistant. equi vbi pharetras [illegible]s o[illegible]stas ac[illegible]pêre, per saltus vagi, nocte demũ vacuis pharetris, multo cũ an-

Vardanis victoria aduersus Gotarzen.

Eiusdem cædes.

Meherdates.

Persæ ob tyrannidem Gotarzæ Meherdatem Roma accersunt.

Cur dentur obsides regum liberi.

Meherdates amittit regnum propter nimiam cunctationem, & nonnullorum proditionem.

Ninos & Arbela capitur à Meherdate.

Gotarzis astutia.

helitu redeunt. Rursus Deus quas Syluas pe[illegible]ctr[illegible]unt, noctu[illegible] [illegible] strat: reperiunturque fusæ passim feræ. Cæterum Gotarzes nond[illegible]un [illegible] exercitu flumine Corma pro munimento vti. Et quanquam per [illegible] & nuntios ad prœlium vocarent, nectere moras, locos mutare, & m[illegible] c[illegible] ptoribus, exuendam ad fidem hostes emercari. Ex quis, Ezates Adiabenus, m[illegible] Acharus Arabum cum exercitu abscedunt, leu[illegible] tate gent[illegible]li, & q[illegible] experi[illegible]entis cognitum est, Barbaros malle Roma petere reges, quam habere. At Meherdates validis auxilijs nudatus, cæterorum proditione suspecta, quod vnum reliquum, rem in casum dare, prœlioque experiri statuit.

Conflictus inter Gotarzem & Meherdatem, in quo Meherdates dolo capitur, & traditur victori.

Nec detrectauit pugnam Gotarzes, diminutis hostibus ferox. Concursumque magna cæde, & ambiguo euentu, donec Carrhenem profligatis obuersis, longius euectum integer à tergo globu[illegible] circumueniret. Tum omni spe perdita, Meherdates promissa Parthacis pater[illegible]i clientis secutus, dolo eius vincitur, traditurque victori. Atque i[illegible]le non propinquum, neque Arsacis de gente, sed alienigenam & Romanum incr[illegible]pans, au[illegible]ibus decisis viuere iubet, ostentui clementiæ suæ, & in Romanos dehonestamento.

Exemplum crudelitatis. Gotarzis obitus. Vonones rex Persarum. Vologeses Vononi succedit in regno, & Pacorū et Teridatē fratres ornat præfecturis Prouinciarum.

Dein Gotarzes morbo obijt, accitusque in regnum Vonones, Medis tum præsidens. De hoc nulla prospera, aut aduersa quis posset recensere, quippe qui breui & ingiorio imperio perfunctus sit, resque Parthorum in filium eius Vologesen translatæ. Hic post regni habenas, & gubernacula su[illegible]epta, casum inuadendę Armenię obuenisse ratus, quam à maioribus suis possessam, Rhadamistus externus rex flagitio obtineret, contrahit copias, fratremque Teridatem, (nam alterum, maiorem natu, Pacorum nomine, Medis pręfecerat) deducere in re[illegible]num parat, ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum sine acie pulsi Hyberi, vrbesque Armeniorum Artaxata & Tigranocerta iugum accepere. Dein atrox hyems, seu parum prouisi commeatus, & orta ex vtroque tabes, perpellunt Vologesen omittere præsentia: vacuamque rursus Armeniam Rhadamistus inuasit, truculentior quam antea, tanquam aduersus defectores, & in tempore rebellaturos. Atque illi, quamuis seruitio sueti, patientiam abrumpunt, armisque regiā circumueniunt.

Rhadamistus propter sæuitiā deturbatur Armenia, & fugit ad Hyberos.

Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit, quam pernicitas equorū, quis seque & coniugem abstulit. Sed coniux grauida, primā vtcumque fugam ob metum hostilem & mariti caritatem tolerauit. Post, festinatione continua, vbi quati vterus, & viscera vibrantur, orare, vt morte honesta contumelijs captiuitatis eximeretur. Ille primo amplecti, alleuare, adhortari, modo virtutē admirans, modo timore ęger, ne quis relicta potiretur. Postremo violētia amoris, & facinorū non rudis, distringit acinacē, vulneratamq; ad ripam Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiā auferretur. Ipse præceps Hyberos ad patriū regnū peruadit.

Zenobia Rhadamisti coniux, ab eo vulnerata, & in Araxim flumen proiecta, a pastoribus illinc extrahitur, & viua ad Teridatem perducitur.

Interim Zenobiam, id mulieri nomen, placida il[illegible]uie, spirantē ac vitæ m[illegible]n[illegible]ā aduertere pastores, & dignitate formæ haud degenerē reputantes, obligant vulnus, agrestia medicamina adhibent, cognitoque nomine, & casu, in vrbem A[illegible]raxata ferunt, vnde publica cura deducta ad Teridatem, comiterque excepta, [illegible]tu regio habita est. At Romæ, vbi turbidis rumoribus nuntiatum est, prorupisse rursum Parthos, & rapi Armeniam, quæ aut semper Romanæ ditionis extiterit, aut subiecta regi quem Romanus Imperator delegisset, pulso Rhadamisto, qui sæpe regni eius potitus, dein profugus, tum quoq;, vt diximus, bellum deferuerat, continuo inter patres diuersis sententijs disceptatum est, quanam ratione hostis propulsari posset, eaq; cura tanto magis cos solicitabat, quo, paulo ante Claudio humanis rebus subtracto, Neronem principem nacti erant vix septemdecim annos egressum. Visum est tamen de imperij Romani maiestate, vt delectis ad hoc præcipuis belli ducibus, primo quoq; tempore hæc iniuria vindicaretur.

Romanorū expeditio pro recuperanda Armenia, duce Domitio Corbulone.

Itaque assentiente Cæsare, decretum est, vt copiæ Orientis ita diuiderentur, vt pars auxiliarium cum duabus legionibus apud prouinciam Syriam, & legatū eius Quadratum Numidium remaneret, pars ciuiū sociorumque numerus Domitio Corbuloni esset, additis cohortibus, alijsque, quæ apud Cappadociam hyemabant. Socij reges prout bello conduceret, parere iussi. sed studia eorum in Corbulonem, virum, præter generis claritudinem, singulari prudentia, fortitudine

[illegible] loca florentem, promptiora erant, [illegible] infetui-[illegible] sæpius validissima est, itinere propere confecto, apud Ægæas [illegible] obuium Quadratum habuit, illinc progressum, ni si ad accipi-[illegible] intrauisset Corbulo, omnium ota in se conuerteret. Cæte-[illegible] Vologesem regem nuntiis monebant, pacem, quàm bellum mal-[illegible] obsidibus, solitam priorib. us reuerentiam in populum Romanum [illegible]. Et Vologeses, quo bellum ex æquo modo pararet, an vt æmulat o-[illegible] per nomen obsidum amoueret, tradit nobilissimos ex familia Ar-[illegible], acceptique eos centurio Hastorius ab Vinidio missus forte priore de [illegible] rege. Quod postquam Corbuloni cognitum est, ire præfectum co-[illegible] Arrium Varum, & recipere obsides iubet. Hinc ortum inter præfectum & [illegible] iurgium, ne diutius externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidi-[illegible] usque, qui eos ducebant, permissum. Atque illi ob recentem gloriam, & [illegible] quadam etiam hostium, Corbulonem prætulere. Vnde discordia [illegible] duces, quærente Vinidio, prærepta, quæ suis consiliis patrauisset, testante [illegible] à Corbulone non prius con [illegible] regem ad offerendos obsides, quàm [illegible] dux bello delectus, spes eius ad metum mutaret. Nero, quo componeret d[illegible] [illegible]os, sic euulgari iussit: Ob res à Quadrato & Corbulone prospere gestas, Lau[illegible] fascibus imperatoris addi. Cæterum proximi anni principio, mollibus ad [illegible] initiis prolatum inter Parthos Romanosque de obtinenda Armenia bel[illegible] acriter sumitur. quia nec Vologeses sinebat fratrem Teridatem datti à se re[illegible] expertem esse, aut alienæ id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum [illegible]nitudine populi Romani rebatur, parta olim à Lucullo Pompeioque reci[illegible]. Adhæc Armenii ambigua fide vtraque arma inuitabant, situ terrarum, si-[illegible]udine morum Parthis propiores, connubiisque permixti, ac libertate igno-[illegible] ad seruitium inclinantes. Proinde vndiquaque habito delectu, [illegible] appetente vere, statuit manifesto bello Armeniam inuadere. His rebus [illegible], Teridates mittit legatos literasque ad Corbulonem, qui suo Partho-[illegible] nomine expostularent, cur datis nuper obsidibus, redintegrataque ami-[illegible] quæ nouos quoque beneficiis locum aperiret, vetere Armenia possessione [illegible]. Ideo nondum ipsum Vologesem commotum, quia causa, quàm vi [illegible] mallet. Sin perstaretur in bello, non defore Arsacidis virtutem fortunam-[illegible], sæpius iam de Romana expertam. Ad ea Corbulo, satis comperto, Vologesem [illegible] ctione Hircaniæ attineri, suadet Teridati precibus Cæsarem aggredi: posse [illegible] num stabile, & res incruentas contingere, si omissa spe longinqua & sera, [illegible] potiorem que sequeretur. Placitum deinde, quia commeantibus in-[illegible] nuntiis, nihil in summa pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tempus [illegible] destinari. Sed cum alter alteri diffideret, mutuus congressus impedi-[illegible] vterque hostiliter agere incipit. Et Corbulo, ne irritum bellum trahe-[illegible], vt que Armenios ad sua defendenda cogeret, exscindere parat castella, sibi-[illegible] validissimum in ea præfectura cognomento Volandum sumit: mi-[illegible] Cornelio Flacco legato, & Insteo Capitoni castrorum præfecto mandat. [illegible] tantus de ardor certantis exercitus fuit, vt præfati oppidi mœnia, intra tertiã [illegible] partem propugnatoribus nudata sint, obices portarum subruti, capta [illegible] munimenta, omnesque puberes trucidati, nullo milite amisso, paucis [illegible] modum vulneratis, & imbelle vulgus sub corona venundatum, reliqua præda [illegible] oribus cessit. Pari fortuna legatus ac præfectus vsi, tribusque vna die castellis [illegible]pugnatis, cætera terrore, & alia sponte incolarum, in deditionem veniebant: [illegible] orta fiducia, caput gentis Artaxata aggrediendi. nec tamẽ proximo itinere [illegible] regiones, quæ si amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte transgrederen-[illegible] dabantur: procul & latioribus vadis transiuêre. At Teridates pudo-[illegible] metu, ne si concessisset obsidioni, nihil opis in ipso videretur; si prohiberet, [illegible] locis seq. & equestres copias illigaret, statuit postremo ostendere aciẽ, & [illegible] die prœlium incipere, vel simulatione fugæ locum fraudi parare. igitur repente agmen Romanum circumdedit, non ignaro duce Romanorum, qui

Vologeses tradit obsides Romanis.

Discordia inter duces Romanos propter obsides Parthorum exceptos.

Eadem composita per Neronem.

Bellum inter Persas & Romanos.

Teridates mittit legatos ad Corbulonem.

Corbulonis fidelissimum consilium datum Teridati.

Volandum expugnatur à Corbulone.

Exercitum Corbulo instruit ad pugnam incundam.

I

viæ pariter & pugnæ compoſuerat exercitum: latere dextro tertia legio, ſiniſtro ſexta incedebat, mediis decumanorum delectis: recepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites tuebantur, quibus iuſſerat, vt inſtantibus cominus reſiſterent, refugos non ſequerentur. In cornibus pedes ſagittarius, & cætera manus equitum ibat, productior cornu in ſiniſtro per ima collium, vt ſi hoſtis intrauiſſet, fronte ſimul & ſinu exciperetur. Aſſultare ex diuerſo Teridates, non vſque ad iactum teli, ſed tum minitans, tum ſpecie trepidantis, ſi laxare ordines, & diuerſos conſectari poſſet. Vbi nihil temeritate ſolutum, nec amplius quàm decurio equitum audentius progreſſus, & ſagittis confixus, cæteros ad obſequiũ

Teridates abſcedit cum ſuis copiis.

exemplo firmauerat, propinquis iam tenebris abſceſſit. Et Corbulo caſtra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obſidioneq́; circumdaret, agitauit, conceſſiſſe illuc Teridatem ratus. Dein poſtquam exploratores attulêre longinquum regis iter, & Medi, an Albani peterentur, incertum lucem opperitur: præmiſſaque leui armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationemque eminus inciperet.

Artaxata deditur Romanis & diruitur.

Sed oppidani, portis ſponte patefactis, ſe ſuaque Romanis permiſêre, quod ſalutẽ ipſis tulit, Artaxatis ignis immiſſus, deletaq́; & ſolo æquata ſunt, quia nec teneri ſine valido præſidio ob magnitudinem mœnium, nec id virium eo tempore Romanis erat, quod firmando præſidio, & capeſſendo bello diuideretur. Vel ſi integra & incuſtodita relinquerentur, nulla in eo vtilitas aut gloria, quòd capta eſſent. Corbulo, poſt deleta Artaxata, vtendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tigranocerta, quibus exciſis, metum hoſtium intenderet, vel ſi pepercisſet, clementiæ famam adipiſceretur illuc pergit non infenſo exercitu, ne ſpem veniæ auferret: neque tamen remiſſa cura, gnarus facilem mutatu gentem, vt ſegnem ad pericula, ita infidam ad occaſiones. Barbari pro ingenio quisque, alij preces offerre, quidam deſerere vicos, & in auia digredi, ac fuêre qui ſe ſpeluncis, ac cariſſima ſecum abderent. Igitur dux Romanus diuerſis artibus, miſericordia aduerſus ſupplices, celeritate aduerſus profugos, immitis iis qui latebras inſederant, ora & exitus ſpecuum ſarmentis virgultiſque completos, igni exurit. Atq; illum fines ſuos prętergredientem incurſauêre Mardi, latrociniis exerciti, contraq́; irrumpentem montibus defenſi. quos Corbulo immiſſis Hyberis vaſtauit, hoſtilemq́; audaciam externo ſanguine vltus eſt. Ipſe exercitusq́ue, vt nullis ex pretio damnis, ita per inopiam & labores fatiſcebant, carne pecudum propulſare famem adacti. Adhæc, penuria aquæ, feruida æſtas, longinqua itinera, ſola ducis patientia mitigabantur, eodem plura, quàm gregario milite tolerante. Ventum dehinc in locos cultos, demeſſaq́ue ſegetes, & ex duobus caſtellis in quæ confugerant Armenij, alterum impetu captum, qui primam vim depulerant, obſidione coguntur. Vnde in regionem Taurauntium

Coniuratio patefacta.

transgreſſus, improuiſum periculum vitauit. Nam haud procul tentorio eius, nõ ignobilis Barbarus cum telo repertus, ordinem inſidiarum, ſeque auctorem & ſocios per tormenta edidit. Conuictique & puniti ſunt, qui ſpecie amicitiæ dolum parabant.

Tigranocerta facit deditionem, & mittit Corbuloni auream coronam.

Nec multò pòſt, Legati Tigranocerta miſſi, patêre mœnia afferunt, intentos popularis ad iuſſa. Simul hoſpitale donum coronam auream tradebant. Accepitq́; cum honore, nec quidquam vrbi detractum, quò promptius obſequium integri retinerent.

Regium præſidium vi expugnatum.

At præſidium regium, quod ferox iuuentus clauſerat, non ſine certamine expugnatum eſt. Nam & prœlium pro muris auſi erãt, & pulſi intra munimenta aggeris, demum irrumpentium armis ceſſêre: quæ facilius proueniebant, quia Parthi Hyrcano bello diſtinebantur. Miſerantq; Hyrcani ad Principem Romanum ſocietatem oratum, attineri à ſe Vologeſen pro pignore amicitiæ oſtentantes. eos regredientes Corbulo, ne Euphratem transgreſſi, hoſtium cuſtodiis circumuenirentur, dato præſidio ad littora maris rubri deduxit. Vnde vitatis Parthorũ finibus, patrias in ſedes remeauere.

Teridates profligatur ex Armenia.

Quin & Teridatem per Medos extrema Armenię intrantem, pręmiſſo cum auxiliis Verulano legato, atque ipſe legionibus citis, abire procul, ac ſpem belli amittere ſubegit, quóſque Romanis ob regem auerſos animi cognouerat, cædibus & incendiis perpopulatus, poſſeſſionẽ Armeniæ vſurpabat: cùm aduenit Tigranes à Nerone ad capeſcendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos,

n[illegible] obses apud vrbem fuerat, vsque ad seruilem patientiam de-
m[illegible] acceptus, durante apud quosdam fauore Arsacidarum. At
[illegible] Parthorum perosi, datum à Romanis regem malebant. Ad-
[illegible] um mille legionarij, tres sociorum cohortes, duæque equi-
[illegible] & quo [illegible] us nouum regem tueretur, pars Armeniæ vt cuiq; finitima,
pars [illegible] po[illegible] & Ari[illegible]obolo atque Antiocho parère iussæ sunt. Corbulo in Syriam
[illegible] morte Vi[illegible] legati vacuam ac sibi permissam. Interea Vologeses, co-
[illegible]s Corbulonis rebus, regemque alienigenam Tigranem Armeniæ imposi-
[illegible] simul fratre Teridate pulso, spretum Arsacidarum fastigium ire vltum vo-
[illegible] magnitudine rursum Romana & continui fœderis reuerentia, diuersas ad
[illegible]s trahebatur, cunctator ingenio, & defectione Hyrcanorum gentis validæ,
[illegible]que ex eo bellis illigatus. At [illegible]ue illum ambiguum nouus insuper nuntius
[illegible]ntumeliæ exstimulat. Quippe egressus Armenia Tigranes, Adiabenos con-
t[illegible] mi[illegible]am nationem, latius ac diutiùs per latrocinia vastauerat. Idque primores
[illegible]ntium ægrè tolerabant, eò contemptionis descensum, vt ne duce quidem Ro-
mano incu[illegible] fatentur, sed temeritate obsidis, tot per annos inter mancipia ha-
biti. Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regi-
men, quod præsidium, aut vnde peteret, rogitans. Iam de Armenia concessum,
proxima trahi; & ni[illegible] defendant Parthi, leuius seruitium apud Romanos deditis,
2 [illegible]uàm captis esse. Teridates quoque regni profugus, per silentium haud modicè
qu[illegible]do, [illegible] autor [illegible]t. Non enim ignauia magna imperia contineri, virorum
[illegible]rmorumque faciendum certamen. Id in summa fortuna æquius, quod vali-
di[illegible]s. E[illegible] pri[illegible]aræ domus: de alienis certare, regiam laudem esse. Igitur
co[illegible]motus his Vologeses, concilium vocat, & proximum sibi Teridatem con-
stituit, atque ita orditur. HVNC ego eodem mecum patre genitum, cùm mihi „
per æ[illegible]m summo nomine concessisset in possessionem Armeniæ deduxi: qui
te[illegible] potentiæ gradus habetur. Nam Medos Pacorus anteceperat, videbarque
co[illegible]ra vetera fratum odia & certamina, familiæ nostræ penates ritè compo-
su[illegible] prohibent Romani, & pacem ipsis nunquam prosperè lacessitam, nunc „
3 [illegible]qu[illegible] tum suum abrumpunt. Non ibo inficias, æquitate, quàm sangui- „
n[illegible] u[illegible]a quam armis retinere parta maioribus malueram, si cunctatione deli- „
q[illegible], virtute corrigam. Vestra quidem vis & gloria in integro est, addita modestiæ „
f[illegible]a, quæ neque summis mortalibus spernenda est, & à diis æstimatur: simul dia- „
demate caput Teridatis euinxit, promptam equitum manum, quæ regem ex „
[illegible]ore sectabatur, Monesi nobili viro tradidit, adiectis Adiabenorum auxiliis: „
mandauitque Tigranem Armenia exturbari, dum ipse positis aduersus Hyrca-
nos discordiis, vires intimas, molemque belli ciet, prouinciis Romanis minitās.
Quæ vbi Corbuloni certis nuntiis audita sunt, legiones duas cum Verulano Se-
uero & Vectio Bolano, subsidium Tigrani mittit, occulto præcepto, composi-
4 [illegible]us cuncta, quàm festinantiùs agerent. quippe bellum habere quàm gerere ma-
[illegible]bar. sc[illegible]ipseratque Cæsari, proprio duce opus esse, qui Armeniam defenderet:
Syriam ingruente Vologese acriter in discrimine esse. Atque interim reliquas le-
giones pro ripa Euphratis locat. Tumultuariam prouincialium manum armat.
hostiles ingressus præsidiis intercipit. Et quia egena aquarum regio est, castella
fontibus impo[illegible]a, quosdam riuos congestu arenæ abdidit. Ea dum à Corbu-
lone tuendæ Syriæ parantur, acto raptim agmine Moneses, vt famam sui præ-
[illegible], non ideò nescium aut incautum Tigranem offendit. qui occupauerat Ti-
[illegible]anocerta, vrbem copia defensorum & magnitudine mœnium validam. Ad-
[illegible], Nicephorius amnis haud spernenda latitudine partem murorum ambit, &
5 ducta ingens fossa, qua fluuio diffidebatur. Inerant milites & prouisi ante com-
[illegible]s, quorum subuectu pauci auidiùs progressi, & repentinis hostibus circum-
[illegible]enti, ira magis quàm me[illegible] cæteros accenderant. Sed Partho ad exsequendas
[illegible]dIones nulla cominus audacia. raris sagittis, neque clausos exterret & semet
[illegible]ratur. Adiabeni cum promouere scalas & machinamenta inciperent, facilè
d[illegible], mox erumpentibus Romanis cæduntur, Corbulo tamen quamuis se-

Tigranes à Nerone [illegible] Armenia designatur.

Syria administratio Corbuloni demandatur.

Vologeses variis curis distrahitur.

Eiusdem Oratio ad proceres sui regni.

Teridatis expeditio in Armeniam duce Monese.

Corbulo mittit suppetias Tigrani aduersus hostem.

Eiusdem prouidentia in tuenda Syria.

Tigranocerta à Teridate frustra obsidetur.

Corbulo legatio ad Vologesem.

cundis rebus suis, moderandum fortunæ ratus, misit ad Vologesem, qui expostularent, vim prouinciæ illatam, socium amicumq; regem cohortes Romanas circumsedere, omitteret potius obsidionem, aut se quoque in agro hostili castra positurum. Casperius centurio in eam legationem delectus, apud oppidum Nisibin septem & triginta millibus passuum à Tigranocerta distantem, adit regem, & mandata ferociter edidit.

Vologeses pacem cum Romano Imperatore auidior quàm belli.

Vologesi vetus & penitus infixum erat, arma Romana vitandi: nec præsentia prosperè fluebant, irritum obsidium, tutus manu & copiis Tigranes, fugati qui expugnationem sumserant, missæ in Armeniam legiones, & aliæ pro Syria vltrò irrumpere: sibi imbecillum equitem pabuli inopia. nam exorta vis locustarum ambederat quicquid herbidum, aut frondosum. Igitur metu abstruso mitiora obtendens, missurum ad Imperatorem Romanum legatos super petenda Armenia, & firmandâ pace respondet.

Idem reuocat Monesen ab Armenia.

Monesen omittere Tigranocerta iubet, ipse retrò cōcedit. Hæc plures, vt formidine regis, & Corbulonis minis patrata & magnifica extollebant. Alij occultè pepigisse interpretabantur, vt omisso vtrinque bello, & abeunte Vologese, Tigranes quoque Armenia abscederet.

Vologesis legati missi Romam irriti redeunt.

Inter hæc, Parthus Romam legatos misit, qui, peracta legatione, infectis rebus reuersi sunt, bellúmque propalàm sumptum à Parthis, nec Celennius Pætus, qui recens in Syriam, tuendæ prouinciæ, vt Corbulo antea petierat, studio aduenerat, detractauit.

Bellum inter Parthos & Romanos cum ipsorum Romanorum haud exigua clade. Pax inter vtramque gentem.

Huius autem belli is tandem exitus fuit, vt Vologeses post haud mediocrem cladem Pæti inscitia & imprudentia Romanis legionibus in Armenia illatam, superuētu Corbulonis cum suo exercitu, animum ad mitiora consilia flexerit, & per Vasacen præfectum equitatus à Pæto missum, pax vtrinq; certis formulis & conditionibus, quibus etiam postea Nero annuit, transacta est. Harum autem præcipuæ fuerunt, vt liberarentur obsidio Romanæ legiones, & decederet omnis miles finibus Armeniæ, castellaque & commeatus Parthis traderentur. Exin Pætus per Cappadociam hibernauit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuntij, detraheret castella trans Euphratem, amnemque, vt omnium medium faceret. Ille Armeniam quoque diuersis præsidiis vacuam fieri expostulabat. Et postremò concessit rex. Diruptaq;, quæ vltra Euphraten communierat Corbulo, & Armenij suo arbitratu relicti sunt.

Vologesis legatio ad Neronem.

Interim veris principio, legati Parthorum mandata regis Vologesis, literasq;, ad Neronem in eandem formam attulere: Se priora & toties iactata super obtinēda Armenia nunc omittere, quoniam dij quanuis potentium populorum arbitri possessionem Parthis non sine ignominia Romana tradidissent. Nuper clausum Tigranem, pòst Pætum legionésque cùm opprimere posset, incolumes dimisisse. Satis approbatam vim, datum & lenitatis experimentum. Nec recusaturum Teridatem accipiendo diademati in vrbem venire, nisi sacerdotij religione atrineretur. Iturum ad signa & effigies principis, vbi legionibus coram regnum auspicaretur. Talibus Vologesis literis, quia Pætus diuersa tanquam rebus integris scribebat, interrogatus centurio qui cum legatis aduenerat, quo in statu Armenia esset, omnes inde Romanos excessisse respondit. Tum intellecto Barbarorum irrisu, qui peterent quod eripuerant, consuluit inter primores ciuitatis Nero, bellum anceps, an pax in honeste placeret.

Romanorum bellum contra Parthos decernitur.

Nec dubitatū de bello. Et Corbulo tot per annos militum atque hostium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inscitia rursum peccaretur, quia Pæti piguerat.

Legati Vologesis redeunt cum muneribus.

Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, vnde spes fieret, non frustrà eadem oraturum Teridaten, si preces ipse attulisset, Syriæque exsecutio Cintio, copiæ militares Corbuloni permissæ, & quintadecima legio ducente Mario Celso, è Pannonia adiecta est.

Corbuloni summa rei gerendæ committitur.

Scribitur tetrarchis, ac regibus, præfectisque & procuratoribus, & qui prætorum finitimas prouincias regebant, iussis Corbulonis obsequi, in tantum fermè modum aucta potestate, quem Populus Romanus Cn. Pompeio bellum Piraticū gesturo dederat.

Neronis clementia in Pætum.

Regressum Pætum, cùm grauiora metueret, facetiis insectari satis habuit Cęsar his fermè verbis: Ignoscere se statim, ne tam promptus in pauorē longiore solicitudine ęgresceret. At Corbulo quarta & duodecima legionibus, quæ fortissimo quoq; amisso, & cæteris exterritis, parum habiles prœlio videbātur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiam legiones,

[illegible] militem & crebris ac prosperis laboribus exercitum, in Armeniam ducit. Addiditque legionem quintam quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos, & vexilla delectorum ex Illyrico & Aegypto, quodque alarum cohortiumque, & auxilia regum in vnum conducta apud Melitenen, hæc autem est pars Sulianæ, qua transmittere Euphratem parabat. Tum lustratum rite exercitum ad concionem vocat, orditurque magnifica de auspicijs imperatorijs, rebusque à se gestis, aduersa in inscitiam Pæti declinans, multa auctoritate, quæ viro militari pro facundia erat. Mox iter L. Lucullo quondam penetratum, apertis quę vetustas obsęperat, pergit. Et venientes Teridatis Vologesisque de pace legatos haud aspernatus, adiungit ijs cēturiones cum mandatis non immitibus. Non enim adhuc eo ventum, vt certamine extremo opus esset. Multa Romanis secunda, quædam Parthis euenisse, documento aduersus superbiam: proinde & Teridati conducere intactum vastationibus regnum dono accipere, & Vologesen melius societate Romana, quam damnis mutuis genti Parthorum consulturum. Scire quantum intus discordiarum, quamque indomitas & præferoces nationes regeret. Contra imperatori suo immotam vbique pacem, & vnum id bellum esse. Simul consilio terrorem adijcere, & Megistanas Armenios qui primi à Romanis defecerant, pellit sedibus, castella eorum exscindit, plana, edita, validosque, pari metu complet. Nō infensum, nedum hostili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eoque consilium eius fidum credebant. Ergo Vologeses neque atrox in summam, & quibusdam præfecturis inducias petit. Teridates locum diemque colloquio poscit. Tempus propinquum, locus in quo nuper obsessæ cum Pæto legiones erant, cum a Barbaris delectus esset, ob memoriam lætioris sibi rei, non est à Corbulone vitatus, vt dissimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neque infamia Pæti angebatur, quod eo maxime patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos, atq; operire reliquias malæ pugnæ imperauit. Die pacta Tiberius Alexander illustris eques Romanus Procurator Iudęæ post Cuspium Fadum, minister bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, nondum Senatoria ætate, quię erat annus vigesimus quintus, sed pro legato quinctæ legioni impositus, in castra Teridatis venere honore eius, ac ne metueret insidias tali pignore, viceni dehinc equites assumpti, & viso Corbulone, rex prior equo desiluit: nec cunctatus Corbulo, sed pedes vterque dextras miscuere, quod quidem apud Persas erat maximum fœdus. Exin Romanus laudat iuuenem, omissis præcipitibus, tuta & salutaria capessentem. Ille de nobilitate generis multum præfatus, cætera temperanter adiungit. Iturum quippe Romam, laturumque nouum Cæsari decus, non aduersis Parthorum rebus supplicem Arsaciden. tum placuit Teridaten ponere apud effigiem Cæsaris insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere, & colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interiectis, magna vtrinque specie, inde eques compositus per turmas, & insignibus patriis, hinc agmina legionū stetere fulgentibus aquilis, signisque & simulacris deûm in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, & sedes effigiem Neronis sustinebat. Ad quam progressus Teridates, cæsis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subiecit, magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum cædes, aut obsidio. At nunc versos casus: iturum Teridatem ostentui gentibus, quanto minus quam captiuum? Addidit gloriæ Corbulo comitatem, epulasque, & rogitāre rege causas, quoties nouum aliquid aduerterat; vt initia vigiliarum per centurionem nuntiari, conuiuium buccina dimitti & structa ante Auguralem aram subdita face accendi: cuncta in maius extollens, admiratione prisci moris affecit. postremo die spatium orauit, quo tantum itineris aditurus, fratres ante, matremq; viseret: obsidem interea filiam tradit, literasque supplices ad Neronem. Et digressus, Pacorum apud Medos, Vologesen Echbatanis reperit, non incuriosum fratris, quippe & propriis nuntiis à Corbulone petierat, ne quam imaginem seruitij Teridates perferret, neu ferrum traderet, aut complexu prouincias obtinentium arceretur, foribúsq; eorum assisteret,

Corbulonis belli apparatus, & militaris disciplina.

Eiusdem oratio ad milites.

Legati Vologesis & Teridatis missi ad Corbulonem amanter excipiuntur.

Corbulo etiam ab hostibus colitur.

Vologeses petit inducias, & Teridates colloquium cū Corbulone.

Tiberius Alexander. Viuianus Annius.

Teridatis & Corbulonis mutuus congressus.

Teridates prior equo desilit.

Iungunt dexteras.

Horum colloquium osculo finitur.

Teridates diadema Neronis imagini subiicit eiq; sacrificat.

Teridates à Corbulone comiter excipitur.

Teridates priusquam discedat, iturus ad Neronem, fratres ac matrem inuisit, & filiam obsidem tradit.

tantúsque Romæ, quantus Consulibus honor esset. scilicet externæ superbiæ sueto, non erat notitia Romanorum, apud quos ius imperij valet, inania transmittuntur. Nec multò pòst Teridates habens secum non solùm suos, sed etiam Vologesi, Pacori, & Monobazi liberos, Romam deductus est, fuítque eorum iter vt in triumphis per omnes regiones ab Euphrate. Vigebat Teridates ætate, forma, nobilitate, prudentia, magnóque famulorum comitatu & apparatu regio: consequebantur eum tria millia equitum Parthorum, cum frequētibus Romanis, cúmque vrbes magnificè ornatæ, ac populi magnis lætísque clamoribus excipiébant: quæq; necessaria erant, omnia gratis ei prçstabantur. In quam rem populus Romanus sumptum faciebat singulis diebus octingenta sestertia, idq; nouem mensibus, quibus iter fecit, factum est. Teridates equo vbique vehebatur, quousque in Italiam venit: itidem vxor eius faciebat, gerebatque galeam auream pro integumento, ne contra morem patriæ conspiceretur. In Italia vehi cœpit curribus à Nerone missis, ad eumq; Neapolim per agrū Picentinum venit. Dum Neronem conueniret, quanquam iussus est gladium quem gerebat, deponere, tamen noluit, sed eum vaginæ clauis affixit: quamuis illum genu flexo, ac manus vicissim ad cælum tendens, veneratus, dominum appellauerit. Hunc Nero ob eā causam admiratus, benignè & comiter excipit, ac præter cætera, Ludos gladiatorios Puteolis facit. Præfectus ludorum fuit Patrobius libertus eius, tantaque fuit eorum magnificentia, atque sumptus, vt vnius diei spatio, nemo præter viros & mulieres, & pueros AEthiopes amphitheatrū ingrederetur; quibus de causis Patrobius aliquo honore dignus erat. Ibi Teridates de superiore loco, in quo sedebat, belluas iaculo traiecit, duosque tauros vno ictu, si tamen credibile est, vulnerauit ac confecit. His perfectis rebus, Nero Romam eum abduxit, eique diadema imposuit. Ibi tota vrbe luminibus sertisque ornata, magna visa est vbique hominum multitudo, sed forum in primis refertū erat. nam populus albatus, laureatusque certis ordinibus medium forum tenuit: cætera tenebant milites armati splendidissimè, eorumq; arma & signa relucebant, instar fulgurum, nulliusque apparebant ędificij tecta, propter multitudinem eorum qui in ea ascenderant. Quibus rebus de nocte comparatis, Nero ornatus veste triumphali, prima luce forū introiit cum Senatu & prætorianis militibus, deinde tribunal conscendit, & in sede principali consedit. Teridates cum iis, quos secum habebat, per ordines armatorum, qui vtrinque instructi fuerant, transiit. pòst vbi ad tribunal veniunt, Neronem, vt antea fecerant, venerantur. Quas ob res editis magnis clamoribus, Teridates perterritus, mutúsq; quasi actum de se foret, aliquanto tempore remāsit. Sed vbi indicto silentio, animum recepit, coactus seruire tempori, & necessitati parère, obedire non curauit, si quid paulò humilius loqueretur, adductus spe eorum, quæ postea consecutus est. Ego, inquit, domine, Arsaci nepos, Vologesi & Pacori regū frater, tuus seruus sum; veniq, vt te deum meum non secus ac μίθραν, id est, Solem colerē. Equidem is ero, quem tu me fato quodam effecies. Tu enim fatum meum es & fortuna. Huic Nero ita respondit: Tu quidem, quòd huc veneris, rectè, inquit, fecisti, vt præsens præsente me frueteris. nam quæ neque pater tuus tibi reliquit, neque fratres, quæ dederant, seruauerunt, ea ipse tibi nunc do, teq; regem Armeniæ facio, vt tu, atq; illi simul intelligatis, in mea esse potestate, regna dare, & adimere. Hæc cùm dixisset, iussit eum ascendere in sedem, quę ante tribunal ob eam causam parata fuerat. Tum Teridates ad pedes Neronis consedit, eiq; Nero diadema imposuit, & ingentes clamores editi sunt. Post hæc, actus est decreto Senatus celebris conuentus in theatro, cuius non modo scena, sed etiam ipsum totum circuitu intus erat inauratum, itémque cætera omnia, quæ intromittebantur, auro ornata erant. Quibus de causis ille dies aureus nominatus est. Peripetasmata, quæ in aëre extensa erant, ad defendendos Solis ardores, purpurea fuerunt, stellis aureis circum vndique relucentibus; in medio horum Nero currum agitans, acu pictus erat, inde magnificum conuiuium actum est. Post hæc Nero cithara publicè cecinit, currúsque prasina veste indutus, & galero aurigatum ornatus agitauit. Hîc Teridates Neronem reprobare, & detestari, Corbu-

Teridates rex Armeniorum magna pompa Romam ducitur.

XX. myriades dra. h.

Ludi gladiatorij apud Puteolos à Nerone facti.

Teridates in spectaculis duos vno ictu tauros conficit.

Teridatis ad Neronem oratio deprecatoria.

Teridates in Armenia regem à Nerone coronatur.

Dies aureus

Co[illegible]ulon[illegible]m [illegible] pri[illegible] laudare; hoc tantum in eo reprehendere, quod talem [illegible]num per[illegible]rer. Qua de re nec ipsum quidem Neronem celauit: nam ei ita [illegible] dixit Do[illegible]ne, inqu[illegible], optimum seruum Corbulonem nactus es. Sed [illegible] non in[illegible]lexit, quod ei Teridates in cæteris rebus assentaretur, seque [illegible] of[illegible]ime in eius familiaritatem insinuaret. Cuius rei causa multa munera [illegible]orum pretium aiun[illegible] fuisse ad bis millies sestertium, permissumque [illegible] Artaxata instaurare, ob eamque causam magnum numerum fabrorum, [illegible]m à Nerone acceperat, partim persuaserat pecunia, Roma abduxit, ex [illegible]bus Corbulo eos tantum, quos à Nerone acceperat, passus est in Armeniam [illegible]. Quamobrem Teridates hunc magis admirabatur, illum damnabat. Reuersus est non per Illyricum, & trans Ionium, qua via venerat, sed Brundusio Dyrrhachium nauigauit, viditque vrbes Asiæ munitissimas, atque pulcherrimas [illegible] propter eas obstupuit imperium populi Romani: post Artaxata, condita olim ab Artaxia rege, instaurauit, eaque cognominauit Neronia. Vologesus autem [illegible]pe num[illegible]o accersitus venire ad Neronem, noluit, cui etiam ad extremum in[illegible]tus fuit, [illegible]tque ita rescripsit:

Corbulonis laus apud Neronem à Teridate decantata.

Quinque midia myriadum drach.

Teridatis in Armeniam reditus.

Artaxata instaurata.

Neronia ce[illegible].

TIBI quidem, inquit, longe facilius est tam magnum mare transire, quam mihi. si ergo in Asiam veneris, constituemus, quando nobis congredien[illegible]um si[illegible]. Nero tamen nec aduersus eum, nec contra Aethiopas & Pylas Caspias, [illegible]ti cogitabat, nauigauit: sed missis vtroque exploratoribus, in Græciam trans[illegible]on vt maiores eius fecerant, Flaminius, Memmius, Agrippa, Augustus: sed vt currus agitaret, cithara caneret, præconis officio, & tragœdias ageret. Non [illegible] Roma ei sufficiebat, non Theatrum Pompeii, non Circus maximus; sed expeditione opus fuit, vt fieret, sicuti dicebat, [illegible], tantamque secum multitudinem adduxit, non solum Augustalium, sed etiam aliorum hominum, quã[illegible] si bellicus exercitus fuisset, aut P[illegible]r[illegible]hos al[illegible]asve gentes cepisset. At Corbulo, [illegible] etiam de ipso, cuius proxime tam præclara mentio facta est, aliquid breuiter [illegible] accitus honorificentissime, quem virum Nero præter cetera, patrem [illegible]neficum appellabat, postquam Cenchreas appulit, ab eodem occidi iussus [illegible] priusquam in conspectum eius veniret. Nero enim, vt aiunt, cum statuerret [illegible]ara c[illegible]ne[illegible], Orthostadium, quod est musicæ vestis nomen, habens, ab eo se [illegible]eri non sustinuit: sed Corbulo, vt mandatum Neronis intellexit, gladium ac[illegible]r, seque i[illegible]e fortiter percutiens, ait, Ἄξιος, Dignus. Tum enim primum erro[illegible]rem [illegible]ium agnouit, quod citharœdo pepercisset, & quod ad eum inermis venis[illegible] [illegible]ic[illegible] Caio consulatum gesserat, & sub Claudio fuit in Germania exerci[illegible] [illegible]ctus, remque militarem, quæ iam antea dispers[illegible] & neglecta erat, primus [illegible]a re[illegible]pellat e restituit, ac Barbaros, præcipue autem Chaucos vexauit, multa [illegible]æclare ac fortiter egit: cu[illegible]s vbi virtutem ac studia Claudius cognouit, nõ p[illegible]us maiora augmenta accipere, ex hostico reuocauit. Et rediit Corbulo dicto parens, hac tan[illegible]u[illegible] voce emissa, felices fuisse quondam exercituum duces: quo o[illegible]aderet priscis [illegible]llis licuisse citra periculum præclare rem gerere, suæ virtuti I[illegible]peratoris inuidiam officere. Triumphauit tamen nihilominus. Quæ autem poste[illegible] sub Ne[illegible] contra Parthos gesserit, superius aliqua ex parte ostendimus. Is non solum genere clarus & viribus corporis, sed etiam prudentissimus erat, poteratque cum veteribus Romanis comparari, vir magna fortitudine & iu[illegible]itia, & fide non modo in suos, sed etiam in hostes. Cuius rei causa Nero eum p[illegible]se ad bellum gerendum misit, eique tantam potestatem dedit, quantam vnq[illegible]m nemin[illegible]. Cred[illegible]it enim eum superatu[illegible]m esse Barbaros, & secum in fide perpetuo permansurum: quibus in rebus haud eum fefellit opinio. Nam Cor[illegible]lo reliquos homi[illegible]nes ob hanc vnam causam offendit, quod Neroni fidem ser[illegible]ret, cumque, dum principem pro illo habere cuperent, hac in re duntaxat non probabant. Cum enim propter res domi forisque summa cum laude gestas, ma[illegible]m potent[illegible]m & gloriam adeptus esset, ob easque posset facillime Impera[illegible] designari, omnibus hominibus Neroni grauiter infensis, omnesque res i[illegible]p[illegible]us admirantibus, nõ modo ni[illegible] vnquam molitus, accusatusq; nunquam est,

Neronis ad Vologesum litera, ac eius responsum.

Insignis Neronis mollities.

Periodonices qui in stadio & auriga[illegible]ione vincit.

Corbulo à Nerone interfectus.

Mors Corbulonis.

Eius in Germania, & contra Parthos res gesta.

Chauci.

Virtutes.

In Neronem fides.

ſed tum etiam magis continens fuit. Cæterum ſuæ ſingularis fid[illegible] i,ſuorumque maximorum meritorum in Senatum ac populum Romanum, hunc tandem fructum ab immaniſſimo tyranno retulit. Verum enimuero,vt ad rerum ordinem veniam,cum poſt obitum Neronis, ſplendidiſſimus quiſque præto[illegible] rum militum,& Romana Reſp. Flauium Veſpaſianum ſibi imperatorem aſciſceret,Vologeſes,qui multa de ipſius inclytis ac heroicis virtutibus audiuerat, illi per ſuos legatos quadraginta millia Parthorum equitum vltro obtulit ac promiſit, quibus in expeditione contra Galbam ac Vitellium , eiuſdem imperij æmulos,quorum quidem alter tum temporis erat in Hiſpanijs; alter vero in vrbe Roma,& hunc poſtremum fouebant Germanici milites, adiuuaret, atque ad imperium promoueret.

Vologeſes quadraginta millia Perſarum pollicetur Veſpaſiano.

Hæc ſane oblatio fuit magnifica & tanto rege digna,ſed quoniam per id tempus,fortuna Veſpaſiani rebus quamplurimum fauere inceperat,duntaxat gratiæ Vologeſo actæ, mandarumque, vt legatos ad ſenatum mitteret,& pacem eſſe ſciret. Cum vero iam ipſe,ſublatis tandem æmulis,rerum potiretur, Vologeſum,qui ad ſe ſcripſerat his verbis: Rex regum Arſaces Flauio Veſpaſiano ſalutem: ne reprehendit quidem, ſed eiiſdem verbis,non aſſcriptis Imperatorijs nominibus, reſpondit.

Idem in literis ad Veſpaſianum ſcriptis,vocat ſe regem Regum.

Sub hoc interim Imperatore,ac Tito eius filio,Domitiano, & Nerua nullum bellum inter Perſas & Romanos interceſſit, eaq; pax continuauit vſque ad tempora Traiani, ipſius Neruæ ſucceſſoris, qui bellum intulit Armenijs, Parthiſque,propterea quod,vt ipſe dicebat,rex Armeniorum non abs ſe,ſed à rege Perſarum diadema, cæteraque regni inſignia,atque iura ſumpſiſſet. At reuera id bellum ſuſcepit gloriæ cupiditate adductus.

Diuturna pax inter Perſas & Romanos.

Nouum bellum ſub Traiano.

Namq; ſimul ac Parthorum & Armeniorum fines ingreſſus fuit, regionis ſatrapæ,ipſiq; mox reges, cum muneribus ei occurrerunt, equumque duxêre ita edoctum,vt regem adoraret. Nam pedes anteriores in morem ſupplicantis flexit,caputque pedibus eius qui proximus eſſet,ſubiecit. Traianus cum fere vicina omnia ſine armis & certamine ſubegiſſet, in Satalam, & Elegiam Armeniæ oppida profectus, Heniochorum regem honore proſecutus eſt. Parthamaſſitem vero qui in Armenijs regnabat, grauiter mulctauit. Ita omni potitus Armenia,reges qui ſponte deditionem feciſſent,aut in fidem veniſſent, hos, vt amicos benigne habuit: qui vero contumaces obſequium abnuiſſent, parereque recuſarent, eos omnes paruo negotio ſubegit. Non multo poſt, Miſibi & Ecbatanis potitus, Parthicus appellatus eſt, quod quidem cognomen antea ſibi à militibus indirum, vbi etiam Cteſiphontem occupaſſet, à ſenatu confirmatum fuit, qui etiam præter alia multa decreuit,vt triumphos quotquot vellet,ageret. Nam cum Traianus tot gentes abs ſe ſuperatas eſſe ſcriberet, Senatus eas neque cognoſcere, neque nominare ſatis poterat. Itaque cum alia multa, tum vero arcum triumphalem in foro ipſius ædificari iuſſit. Parabant ciues redeunti longius obuiam procedere: ſed is nunquam in vrbem reuerſus eſt, neque vt extrema principijs reſponderent, efficere potuit: ea enim quæ ſubegerat,amiſit.

Triumphi Traiano à Senatu decreti.

Dum enim nauigat Oceanum,atque inde reuehitur, ea quæ ceperat, omnia maximo tumultu defecerunt, præſidijs,quæ apud eas gentes reliquerat, deiectis cæſiſque. Atque hæc ad Traianum,dum eſſet in naui,perferuntur: nauigabat autem adductus fama eorum, quæ illic eſſe ferebantur, quæ tamen opinioni non reſponderunt. nihil enim vidit præter aggeres, fabulas, ruinas; itemque propter Alexandrum,cui etiam parentauit in his ædibus,in quibus mortem obierat. Igitur cognita defectione, Lucium & Maximum contra rebelles mittit.

Parthorum Armeniorumq; defectio a Romanis.

Maximus prœlio ſuperatus obijt. Lucius præclare ſe geſſit,recuperauitque Niſibin, Edeſſam expugnauit, direptamque incendit. Seleucia ab Erycio Claro,& Iulio Alexandro legatis capta & incenſa eſt. Traianus metuens, ne Parthi quoque aliquid molirentur, regem eis dare conſtituit. Proinde vt Cteſiphontem venit,conuocatis in magnam planiciem Romanis omnibus Parthiſque,qui tum aderant,excelſum tribunal conſcendit. Ibi apud eos de rebus ab ſe geſtis gloriatur: deinde Parthis regem Parthamaſpatem deſignat,eique diadema imponit. Inde profectus in Arabiam, adoritur Agarenos,qui & ipſi defecerant, quorum ciuitas neque magna erat, nec diues,fi-

Lucii res geſta.

Seleucia capta & incenſa.

Parthamaſpates Parthorum rex à Traiano deſignatur.

... maque regio magna ex parte deserta, quod in ea aquæ raro inuenian- ... atque ... læ parum salubres, quodque in ea ligni pabulique magna foret penu- *Agarenorum defectio.* ria. Ex quo fiebat, vt ibi magna hominum multitudo diu esse non posset, tum ve- ... ardentissimus caloribus, quibus exposita est, defendebatur. Itaque eam Traia- nus tunc, neque postea Seuerus cepit, cum tamen partem aliquam muri dirue- ... t. Dum hæc à Traiano geruntur, ipseq; infectis rebus, & prius P. Aelio Adria- no in Syria cum legionibus relicto, in Italiam, ceu postliminio redire statueret, Armenia & Mesopotamia rursus à Romano imperio deficiunt. Persæ etiam, *Noua Persarum defectio.* repudiato Parthamaspate, quem indignum regno existimabant, ipsi res suas pri- co gentis instituto administrare cœperunt. Inter quæ Traianus, breui post, a- pud Selinuntem Ciliciæ vrbem, quæ deinde Traianopolis cognominata est, maximo sui propter ingentes animi corporisque dotes, quibus refulserat, desideri- rio relicto, fatis ac naturæ concessit, anno mundi quater millesimo, octogesi- *Mors Traiani.* mo, ab vrb. cond. octingentesimo, sexagesimo octauo, & ab humana redemptio- ne centesimo ac duodeuicesimo, postquam ipse ætatis annum sexagesimum quartum, imperij annos decem & nouem, menses sex, dies quindecim expleuis- set. Huius heroicas virtutes haud pauci ex veteribus scriptoribus celebrauere, & de his etiam extat Plinij 2. Panegyricus ipsi Traiano Augusto dictus. Fuit sane *Eiusdem singularis virtus.* Princeps laudatissimus, & nulli Imperatorum secundus. Hic sane cum sua cle- mentia & humanitate antecessores suos omnes superaret, amicis aliquando cul- pantibus, quod nimis clemens erga suos esset: respondit, talem se Imperatorem esse priuatis, quales esse sibi Imperator priuatos optasset. Idem dicere solebat, Principes omnes multum abesse à Neronis quinquennio. Nam Domitius Nero primis annis quinque, summa cum laude gessit imperium, priusquam ad Cali- gulæ auunculi sui crudelitatem appelleret animum. Adhæc, Fiscum lienem vo- care solitus est, quod eo crescente, reliqui artus omnes rabescetent. Iustitiam ve- ro & æquitatem in Principe plurimum commendare consueuerat: qui his potis- simum virtutibus Principes, cæteros homines excellere debere dictitabat, quo- rum & ipse, dum Romanum gubernaret imperium, studiosus adeo fuisse fertur, vt quemadmodum in primo lib. ostendimus, aliquando ensem strictum præ- fecto vrbi in conspectu omnium dederit, atque dixerit: Cape ferrum hoc, & si- quidem recte imperium gessero, pro me; sin aliter, contra me hoc vtere. Me- *Traiani vox memorabilis.* morabilis plane vox, & optimo Principe dignissima. Hic, successorem habuit Publium Aelium Adrianum, qui bellum Persarum colloquio repressit, eosque *Adrianus cum Persis & Armenis societatem coluit.* in amicitia semper retinuit, quod illinc regem retraxerit, quem Traianus im- posuerat. Idem Armenijs regem suo arbitratu habere permisit, cum sub Traia- no legatum duntaxat habuissent. De hoc autem imperatore plurima videre est cum apud alios, tum inprimis apud Dionem, qui inter cetera, memoriæ tradidit, *Eiusdem singularis mansuetudo, & generositas.* ipsum, postquam Cæsar designatus esset, adeo contempsisse inimicos, vt vni, quē habuerat capitalem, forte obuio, dixerit: Euasisti. Principibus in priuatis offensis debet esse satis, potuisse vlcisci. Idem auctor testatur, cum in colloquiis etiam hu- millimorum, mire affabilem & comem extitisse, ac illos detestari solitum, qui hanc humanitatis voluptatem ipsi inuiderēt, hoc prætextu, quod dicerent, Prin- cipis maiestatem vbiq; seruandam. Hunc etiam ferunt, ex Mathefeos peritia præ- sciuisse futura, ac Lucium Aelium Verum suum nepotem, quem imperij succes- sorem declararat, non fore longæuum dixisse ex Virgiliano carmine:

Ostendent terris hunc tantum fata, neque vltra
Esse sinent, &c.

Adriano, postquam vixisset annos sexaginta duos, menses quinque, dies nouem- *Adrianus obiit.* decim, regnassetque annos viginti, menses vndecim, vita defuncto, cum Persa- rum rex nouas res moliri videretur, Antoninus Pius Adriani successor, ipsum ab *Antoninus Pius Imp.* Armeniorum inuasione solis literis repulit, eique sellam regiam, quam Traia- nus ceperat, pernegauit. Hic autem, quatuor & viginti annos in imperio exple- *Eiusdem eximiæ virtutes.* uit. Eius autem pietas & virtus maximopere commendatur. Cum iam ad impe- rij habenas declaratus, reprehenderetur, quod quosdam accusatos absolueret,

respondit: Principatum non à pœnis, aut suppliciis, sed à mansuetudine potius auspicandum esse. Idem Cassium Senatorium virum, imperij affectatorem, occidi passus est, non iussit occidi, post etiam extinctum doluit, dicens: Voluisse se sine Senatorio sanguine imperium transigere. Mire autem adamabat illam Scipionis celebratissimam sententiam, subinde dicens: Se malle vnum seruare ciuem, quam mille hostes perdere: Pacem videlicet bello præferens, & in ipso bello sentiens hanc oportere primam esse ducis curam, vt quam minima ciuium iactura pararetur victoria. Ad hæc, cum Omuli visens domum, ac miratus columnas porphyreticas, quæsisset, vnde eas haberet? Omulus ei respondit: Cum in ædes alienas veneris, & surdus, & mutus esto. Sentiens, eum in alieno priuato nō oportere esse curiosum. Hoc tam libero ioco non est offensus Imperator, qui etiam priusquam vita excederet, rogatus, Cuinam filium commendaret: Vobis, inquit, si promeretur, & diis immortalibus: fauorem nolens suæ auctoritati tribui, sed filij meritis. Hæc breuiter de Antonino Pio. At temporibus M. Antonini cognomento Philosophi, Vologesus, prioris Vologesi filius, prior bellum intulit, omnemque Romanum exercitum collocatum à Seueriano ad Elegiam, quæ est in Armenia, atque interclusum vndique vna cum ipsis ducibus, telis confecit atque perdidit; ob eamque causam, fugato etiam Atilio Corneliano tunc Syriæ procuratore, ciuitatibus Syriæ valde formidolosus erat. His rebus commotus Antoninus, Lucium Verum suum generum ad bellum cum Persis gerendum misit. Qui, vt Antiochiam profectus est, collecto maximo militum numero, & optimis ducibus delectis, in oppido remansit, vt inde construeret omnia, & commeatum militibus compararet, Cassio exercitu permisso. Cassius ad orientem se Vologesum fortiter sustinuit, desertumque tandem à socijs ac terga vertentem insecutus, Seleuciam & Ctesiphontem venit: deinde vastata Seleucia, atque incensa, regias Vologesi, quæ in vrbe Ctesiphonte erant, solo æquauit. In Armenia quoque res prospere gestæ, adeo vt Armeniacum nomen vtrique principum retulerint, sicuti etiam bello Parthico post quinquennium feliciter absoluto, vterque Parthicus appellatus est. Cum autem reuerteretur, magnum suarum copiarum numerum amisit, quæ partim fame enectæ sunt, partim morbo extinctæ, rediitque tamen in Syriam cum reliquis militibus. Post aliquot annorum decursum, cum ipsemet Cæsar in Syriam perrexisset, ibi multa egit cum diuersis Regibus, & pacem confirmauit, sibi occurrentibus quam plurimis Dynastis & Regibus, ac etiam legatis Persarum, omnibusque Orientalibus Prouinciis longe carissimus & acceptissimus fuit. Pax vero cum Persis hac conditione facta est, ne deinceps in Syriam transirent. Cæterum, L. Septimio Seuero imperante, quoniam Persæ, quibus ea tempestate Artabanus imperabat, Nigri partes fouerant, ipso tandem apud sinum Issicum, vbi quondam extrema illa & cruentissima pugna debellatus est Darius ab Alexandro M. in secundo prœlio, deuicto & profligato, haud exigua clade à Seueriano exercitu, cui Valerianus & Anylinus præfuerant, sicuti etiam Osroeni, Arabes & Adiabeni, quibus ob eundem causam grauissime succensuerat, affecti fuerunt. Cum autem Seuerus iam maximam Romani imperij partem teneret, in Italiam rediens, bellum mouit aduersus Clodium Albinum, quem antea collegam fecerat, cumque magno & atroci prœlio ad Lugdunum deuicit; & mox, superatis aduersarijs, vrbem triumphans inuectus est, multis acclamationibus omnique splendore, ac magnificentia populo illum excipiente. Ibi haud multos menses commoratus, ad nouas expeditiones animum adiecit, ac denuo in Orientem reuersus, Armeniam & Arabiam peruagatur, vbi expugnatis vicis vrbibusque permultis, omnemque agrum depopulatus, in Atrenorum regionem mox ingressus, Atras circumsedit, vrbem videlicet altissimo impositam monti, ac maximis validissimisque mœnibus præcinctam, & ingenti sagittariorum copia præseptam. Cum vero, propter acerrimam oppidanorum defensionem eiusque loci difficultatem, conatus irriti procederent, ac exercitum priusquam vniuersus periret, alio transportare decreuisset, fortuna magis quam consilio insignem victoriam contra Persas, qui paulo ante, ipso

Vologesus II. M. Antonino Philosopho bellum infert.

Lucii Veri contra Persas res gestæ.

Pax inter Rom. & Persas.

Nouum bellum sub Lucio Septimio Seuero.

Persarum clades.

ante, [illegible] Seuero, cum quo etiam Vologesis frater fuisse dicitur, in bellis ciuilibus occupato, securi Mesopotamiam ceperant, victoriam adeptus est. Nam impositus permultis nauibus quas circa Euphratem recens fabricari iusserat, exercitus vniuersus, nequaquam scilicet, quo intenderat, Romanæ appulsus ripæ, sed vndarum impetu, Parthorum ad agrum prouectus, haud procul Ctesiphonte, qua in vrbe sedes regis erat. is tunc pacem agitans, nihilque ad se pertinere Seueri pugnas quas gereret cum Atrenis, existimans, ociosus, nihil mali expectabat. Seueri exercitus, cum ad eas ripas vi fluminis inuectus, moxque in terram esset expositus, omnem illico agrum deuastare cœpit, abactisque, vt in quæque inciderunt, pecoribus ad vescendum, vicisque aliquot incensis, paulatim vsque ad Ctesiphontem pertexerat, qua in ciuitate magnus rex Persarum subsistebat. Igitur hostes imperatos nacti, cæsis primis quicunque restitissent, direptaque mox vrbe, acciriter centum millibus superstitum hominum, in captiuitatem abductis, tantum ipso rege cum paucis equitibus elapso illius thesauros omnique ornatu ac supellectile potiti, victores regrediuntur. Interim Seuerus, cum adhuc esset in Britannica expeditione, annis ætatis 65. mensibus 9. & in imperio annis septemdecim, mensibus octo & diebus tribus expletis, fato ac naturæ concessit. Hic sane, cum milites Bassianum suum filium, qui post Antoninus Caracalla dictus est, Augustum consalutassent, eo quod pater pedibus æger, bellum moraretur, iussit se deferri ad tribunal, simulque adesse omnes tribunos, centuriones, duces, & cohortes, quibus auctoribus hoc acciderat, sisti deinde & filium, qui Augusti nomen non recusarat. Hic, cum in omnes eius facti auctores iussisset animaduerti, excepto filio, omnesque ante tribunal prostrati rogarent veniam, Seuerus manu caput contingens, Tandem, inquit, sentitis caput imperare, non pedes. Huius imperatoris dictum celebratur: Omnia fui, sed nihil expedit. sentiens, sese ex humili loco, per literarum et militiæ officia pluribus gradibus fauore fortunæ ad imperij fastigium fuisse prouectum: sed nihil feliciter cessisse, aut nulla in re sibi placuisse. Memoriæ traditum est, epigramma, quod in laudem Pescennini Nigri fuerat ascriptum illius statuæ ad viuum effictæ, cum præfecti suaderent eradendum, Seuerum noluisse, additis his verbis: Si talis fuit, sciant omnes, qualem vicerimus: si talis non fuit, putent nos omnes talem vicisse. Hunc præterea mores habuisse adeo malos cum bonis mixtos, vt de eo dixerit Senatus, aut nasci non debuisse, aut non mori. Cum vero in grauissimum morbum incidens, vitæ suæ finem instare animaduerteret, ad se vocauit M. Antoninum & Getam filios, à quibus, quid velle percunctatus: Facite, inquit, vt conueniat inter vos: locupletate milites, cæteros omnes contemnite. Sciebat enim filios regni cupidissimos, post mortem de successione disceptaturos, & nisi militum animos pecunia flecterent, penitus perituros esse. Post huius vero obitum, Antoninus Caracalla Romanum imperium adeptus est, qui fratrem Getam in ipso sinu matris interfecit; rebusque domi compositis, in Asiam perrexit, ac Pergamum ciuitatem atque Ilium, tum hoc Alexandrum imitatus, ad Achillis tumulum processit. Deinde vt Alexandri monumentum inspiceret, Alexandriam contendit, & sub hoc quidem prætextu hanc vrbem ingressus fuit: sed reuera, vt potissimum Alexandrinos, qui multis dicterijs & scommatibus eius nomen proscinderant, commodius atq; [illegible]hus vlcisceretur; eorumque ingentem multitudinem trucidauit tantaque cædes facta est, vt cruoris per planitiem decurrentibus, cum fauces ipsæ Nili [illegible]es, tum littus omne circa vrbem purpurasceret. Cum post aliquot mensad eum tanquam ad amicum, Augarus rex Osrœnorum venisset, ei fidem fre[illegible] comprehensumque in vincula coniecit, & Osroenem rege destitutam ce[illegible]que regem Armeniorum, qui cum filijs dissentiebat, ad se vocauit am[illegible]rlitteras, vt eos in concordiam reduceret, ijsque eodem modo, quo Auga[illegible]s est; quanquam Armenij arma capere, quã ad ipsum deficere maluerunt. Quod cum esset factum, ei nemo amplius fidebat, vt re ipsa cognosceret quam [illegible]uc d[illegible]mnum esset Imperatori fraudem amicis facere. Cum hybernaret in Ni-

Ctesiphon à Romanis direptum.

Seueri obitus.

Eiusdem auctoritas, & plura alia.

Antoninus Caracalla.

Eiusdem crudelitas in Alexandrinos.

Augarus & Armeniorum rex contra amicitiæ ac hospitalitatis leges ab Antonino capti.

comedia, exercuit phalangem Macedonicam, & comparauit duas ingentes machinas ad Armenicum & Parthicum bellum, vt ea dissoluta in naues imponeret, atque in Syriam deueheret. Post hæc, bellum intulit Persis, cuius belli causa fuit, quod Vologeses Teridatem & Antiochum quendam, quos ille poscebat ad supplicium non dederet. Erat Antiochus Cilix natione, qui primo philosophiam Cynicorum simulauerat, eaque ex re magnam opem in bello tulerat militibus: quos, cum maximo frigore obriguissent, propterea confirmauit, quod se ipse in niuem abiecerit, in eaque volutatus sit. Sed cum ei Seuerus, atque ipse Antoninus pecuniam dedissent, affecissentque honore, his rebus elatus, cum Teridate se coniunxit, & cum eo ad Persam defecit. Vtrumque tamen ab ipso metu perterrito recepit, hisque impetratis, statim à bello destitit. Breui ab hoc spatio interiecto, Vologeses mortalitatem expleuit, in cuius locum Artabanus eius filius substitutus est. Antoninus interim affectans Parthici cognomentum, famamque deuictæ ad Orientem Nationis, quanquam in altissima pace, tale quiddam imaginatur.

Persici belli occasio & initium.

Artabanus.

Antonini litera ad Artabanum.

DAT literas ad regem Parthorum Artabanum, simulque legatos cum muneribus mittit, materiæ atq; artis conspicuæ. In eis literis fuerat scriptum, velle se regis filiam ducere in matrimonium, Principem se esse, & Principem natum, quare haud decorum priuati cuiusquam & tenuis fieri generum, sed reginam ducere potius, filiamque magni Regis. Duo maxima imperia esse, Romanum, & Parthicum, quibus affinitate illa in vnum coeuntibus, ac nullo iam discriminante fluuio, vnam tantum potentiam factum iri, nullis omnino viribus expugnabilem. Nam reliquas Barbaras nationes quæ nunc amborum imperijs subiectæ sunt, facile iugum toleraturas, si propior gens quæq; & conuentus sit habitura rectores. Esse Romanis pedestrem exercitum, qui hastis, & stataria pugna reliquos antecellat. Parthis vero equitatum plurimum, peritissimosque sagittarios. His igitur concurrentibus, & quæ vsui ad bellum sunt, in vnum conspirantibus, facile ipsos sub vno diademate totius orbis terrarum imperium retenturos. Præterea, adornamenta, quæ apud illos prouenian, telasq; laudatissimas, contraque apud Romanos metalla ipsa, & quæcunque arte aliqua conspicua visuntur, non iam vix, raroque, & clanculum, per mercatores importatum iri, sed in vna duntaxat terra, vnoq; imperio, commune mque fore vtrisque vsum rerum omnium, minimeque impeditum. His literis Parthus acceptis, primo quidem abnuere, negare Romano conuenire Barbarum matrimonium. Quam enim fore concordiam, neque voce satis congruentibus, & victu habituque inter se distantibus? Esse Romæ patricios permultos, quorum sibi ille optare liberos in matrimonium possit, sicut iidem apud se Arsacidas. Neque vllam sane exstare causam, cur adulterum genus adulteretur. Hæc igitur à principio rescribens, conditionem aspernabatur. Sed instanti Antonino, donisque & iureiurando fidem studij sui, & charitatis vxoriæ facienti, credidit Barbarus, ac pollicitus daturum filiam, generum iam ipsum appellitabat. Cuius rei vulgata mox fama, Barbari scilicet omnes ad Romanum suscipiendum Principem se comparabant, spe quadam sempiternæ pacis exultantes. Cæterum Antoninus, nemine prohibente fluuios transgressus, ac iam Parthicam regionem quasi propriam peragrans, sacrificantibus passim vniuersis, supraque coronata altaria odores incendentibus, lætum se honore illo Barbarorum magnopere simulabat. Postea vero quam magno itinere facto, ad ipsam Artabani regiam appropinquabat, occurrit ei Rex in quadam ante vrbem planitie, nouum nuptum excepturus generumq; suum. Sed Barbarorum magna multitudo floribus indigenis coronati, atque induti vestes auro, diuersisque odoribus varie festum agitabant, ad tibiarum, fistularumq;, & tympanorum sonitus saltantes numerose. Quippe huiuscemodi tripudijs supra modum delectantur: præsertim cum se temeto largius inuitarunt. Sed vbi omnis multitudo confluxit, ac relictis equis, pharetrisque, & arcubus depositis, inter libamina & calices agitabant, collectique in vnum Barbarorum quamplurimi, temere inordinatique constiterant, nihil suspectantes mali,

mali, sed pro se quisque studentes videre nouum nuptum, tum signo dato Antoninus, militibus imperat, impetum cædemque in Barbaros faciant. Illi, re subita perterriti, cædentibus sauciantibusque Romanis, terga obuertunt. Ipse Artabanus à suis stipatoribus raptus, atque equo impositus, vix, ægreque cum paucis fugiens elabitur. Reliqua vero multitudo Barbarorum passim cædebatur. Quippe neque equos habebant, quibus maxime vtuntur. Descenderant enim exijs, pastumque dimiserant, neque ipsi fuga euadere poterant, impediente cursum fluxa veste ad pedes vsque deducta. Porro pharetras & arcus omnino non attulerant: Nam quid illis opus ad nuptias? Ita ingenti cæde Barbarorum facta, Antoninus, prædaque & hominibus magna copia captis, discedit, nullo resistente, vicisque, & vrbibus incensis, data potestate militibus rapiendi quod quisque posset, aut vellet. Hanc igitur calamitatem haud opinato Barbari acceperunt. Antoninus autem regionem Parthicam penitus ingressus, defessis iam rapiendo, cedendoque militibus, reuertitur in Mesopotamiam, populoque Romano per literas significat, subactum à se orientem, cunctosq; illius regni mortales in suam ditionem concessisse. At Senatus, quanquam totius negotij gnarus, (quippe Principum res latêre nullo pacto possunt) metu tamen atque assentatione cunctos illi honores victoriæ decernunt. Artabanus, his tantis iniurijs affectus, maxima celeritate, ingentem ac numerosum exercitum comparauit, pœnas exacturus, & cæsis inter pacem ac libationes missurus inferias. Inter hæc, Antoninus, dum iterum Parthicam expeditionem molitur, apud Carras vrbem, insidijs ab Opilio Macrino præfecto prætorio positis, per Martialem centurionem interficitur, & in ipsum Macrinum militaribus suffragijs transfertur imperium. Fuit sane Antoninus iste vir nefarius & crudelissimus, qui, cum direptis ciuium bonis, atque omnibus exhaustis ærarijs, sua crudelitate ingentem corrasisset pecuniam, eamque promiscue perditis hominibus distribueret, obiurgatus à Iulia matre, vt pecunijs aliqua ex parte parceret, atque prædæ opimæ partem in alium vsum sibi reseruaret, strictum gladium ostentans matri, respondit: Læto sis animo, quamdiu hunc habebimus, nulla nobis deerit pecunia: Ostendens, nullam pecuniam apud subditos adeo reconditam esse, quam sæuitia extorquere non posset. De hoc etiam historici tradiderunt, quod eius nouerca, cum esset pulcherrima, veluti per imprudentiam, corpus magna ex parte nudasset. Cumque dixisset Caracalla; Vellem, si liceret: Si libet, inquit illa, licet: An nescis, te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere? Ea mulieris vox Caracallam, sicuti etiam supra ostendimus, ad tam detestabile facinus pertraxit. Cum vero idem multa sibi cognomina assereret, vtpote Germanici, Parthici, Arabici, Alemanici; Helius Pertinax, Cur non, inquit, vocaris etiam Geticus Maximus, & ideo quidem, quod fratrem tuum Getam turpiter occideris? Eidem, cum Bassianus præfectus suaderet, vt ad mitigandam inuidiam parricidij, fratrem Getam appellaret diuum: Sit, inquit, diuus, dum non sit viuus. Et sic fratrem in diuos retulit. Atque ita vbique, vt Aelii Spartiani verbis vtar, regnandi cupiditas, nescit iura pietatis. Hactenus de Caracalla. Nunc ad eius successorem Macrinum mihi sermo flectendus est.

Hic porro, simulatque imperium adeptus intellexit Artabanum cum multis copiis ac viribus adesse, nec non equitatum ingentem, & sagittariorum multitudinem adducere, præterea cataphractos camelis insidentes, qui prælongis contis prœliarentur, nihil prius atque antiquius habuit, quam vt pro Romani Imperii maiestate, contra hostem, exercitum, quem habebat longe instructissimum, educeret. Proinde rebus omnibus rite dispositis atque ordinatis, & habita concione, deuentum est ad prœlium, & vno atque altero die à mane vsque ad vesperam vtrinque vario Marte atque alternante fortuna quam acerrime dimicatum. At Macrinus cognito, non alia de causa tam fortiter ac pertinaciter pugnare Artabanum, nisi quia se pugnare contra Antoninum arbitrabatur, mittit Parthis legatos cum literis, quæ declararent, occidisse Imperatorem, ac debitum supplicium luisse, qui fœdera & iusiurandum temerauerat: sibi esse à Roma-

Parthi Caracallæ dolo & perfidia vincuntur.

Antonini cædes.

Eiusdem crudelitas & libido.

Macrinus.

Macrinus Imperator designatur.

Prœlium inter Persas & Romanos.

nis, quorum ipsum tandem imperium sit, summam rerum traditam. Non placere vero quæ acta forent. Itaque captiuos quicunque superessent, raptaque omnia redditurum. Cupere se illum ex inimico amicum facere, pacemque iureiurando ac libaminibus sancire. Quibus lectis Artabanus, edoctusque à legatis de Antonini cæde, satis dedisse supplicij violatorem fœderis arbitratus, contentusque reddi sibi citra vllum eruorem captiuos, prædamque omnem, fœdus cum Macrino ferit, atque in proprias sedes reuertitur, simulque Romanus Imperator deducto ex Mesopotamia exercitu, Antiochiam contendit. Quod quidem incidit in annum mundi quater millesimum centesimum octogesimum secundum: in annum Romæ nongentesimum septuagesimum & Christi ducentesimum vicesimum.

Fœdus inter eosdem.

HISTORIAE RERVM PERSICARVM

Liber Quartus.

REBVS in Persia ita sese habentibus, haud multo post, maxima, vt fert humanarum rerum vicissitudo, illic conuersio subsecuta est. Siquidem Alexandro Seuero qui post Macrinum, & Varium Heliogabalum, quorum alter, annum & duos menses cum Diadumeno filio, adolescente speciosissimo, alter circa triennium, summæ rerum præfuit, Romanis imperitante, tertio decimo anno eiusdem imperij, Artaxares natione Persa, virque animi excelsi ac militaris, Artabano, qui propter rerum à se gestarum gloriam atque amplitudinem, Magni cognomine appellari meruit, dupliceque diademate redimiri, variis casibus defatigato, ac tandem triplici prœlio superato, non solum Orientis regno, sed vita quoq; exuto, cœpit subigere vicinos Barbaros ac sibi vectigales facere, neque iam intra fluuium Tigrim tenere se, sed superatis ripis, ac Romani finibus Imperij, excurrere per Mesopotamiam, Syriæque minitari, omnemque Europæ oppositam continentem, quæ mari Aegæo, fretoque Propontidos terminatur, atque Asiæ nomen habet, ceu veterem Persarum possessionem, sibi vindicare: quod iam inde à Cyro, qui primus, vti antea demonstrauimus, imperium à Medis in Persas transtulit, ad Darium vsque extremum Persarum regem, cui Regnum Alexander abstulit, cuncta olim Ionia Cariaq; tenus à Persarũ Satrapis gubernabantur. Quare sui muneris esse arbitrabatur, vt vetus atque integrum imperium Persis restitueretur. Porro inter Artacem & Artabanum regem, anni ducenti intercesserunt. Et ipse Artaxares hac victoria potitus est anno Christi ducentesimo trigesimo. Hæc autem vbi primum Seuero per suos duces ac procuratores, quos in Syria Mesopotamiaque habebat, innotuêre, haud mediocriter re subita & inopinata perturbatus, quippe in altissima pace educatus à puero, atque vrbanis deliciis innutritus, conuocato prius amicorum consilio, decreuit legatos cum literis mittere, qui spem Barbari conatusque inhiberent. Igitur literæ in hanc sententiam compositæ

Persæ, victis Parthis, regnũ recuperant.

Parthi quãdiu regnauerint in Persia.

OPORTERE illum suis finibus contentum, nihil rerum nouarum moliri, neque sublatum vana spe ingens bellum excitare: debere vnumquemque suis fortunis acquiescere: non perinde sibi pugnam processuram aduersus Romanos, vt aduersus vicinos, & eiusdem corporis Barbaros. Admonebat præterea victoriarum, quos contra eos nonnulli ex Romanis Imperatoribus adepti fuissent. Huiuscemodi literis Alexander persuasurum se Barbaro, metu scilicet perterrito, pacem quietemque arbitrabatur. Quibus ille contemptis, remque armis potius, quam verbis gerendam ratus: tum vero ferocissimus ingruere, decertaq; ac per-

Alex. Seueri litera ad Artaxarẽ.

[illegible]ta Mesopotamia omni, prædas agere, atque oppugnare Romanorum castra, imposita fluminum ripis, quæ scilicet imperij limites tuerentur. [illegible]umque homo esset natura gloriosus, ac sublimes spiritus gereret, successu re[illegible] opinato se omnia subacturum existimabat. Neque enim parua erant, quæ [illegible]ius animum ad maius regnum concupiscendum inflammabant. Primus namque ipse Parthis bellum inferre ausus, Persarum imperium recepit; regnoq; Per[illegible] restituto, & circumiacentibus locis per vim subactis, facile iam Romanam quoque potentiam lacessebat. Quæ vbi Alexandro Romæ agenti nunciata sunt, [illegible]ime iam ferendam putans insolentiam Barbari, vocantibus illuc se ducibus, cum maximo apparatu illinc in Persas profectus, consertoque prœlio, post [illegible]meros vtrinque vulneratos, atque interfectos, tandem fortuna ad Seuerum [illegible]clinauit. Fuso igitur fugatoque tanto Rege, qui cum septingentis elephātis, mille & octingentis curribus, equitum vero multis millibus ad bellum venerat, statim Antiochiam rediit, & de præda quam Persis diripuit, suum ditauit exercitum, cum ea quæ per vicos diripuerant, per tribunos, duces, & ipsos milites [illegible]r bui iussisset. Tumque primum Persæ, serui apud Romanos fuerunt: quos quidem, quia indigne ferunt Persarum Reges quempiam suorum alicubi ser[illegible]re, acceptis pretijs reddidit, pretiumque vel his qui manu ceperant seruos, dedit, [illegible] in ærarium contulit. Posthæc, Romam victor atque ouans ingressus est. Ex[illegible]ta apud Lampridium concio, qua apparatum belli, & arma Persarum describit, supplicationesque pro rebus gestis dijs decernendas petit. Extant & acclamationes, quibus Parthicus & Persicus dictus est. Herodianus contra scribit, Alexandri exercitum in hoc Persico bello, morbo, ferro, frigore, diuersisque alijs calamitatibus maiori ex parte extinctum atque deletum esse, victumque potius [illegible] victorem extitisse. Cæterum, maior pars cum veterum tum recentium scriptorum hac in re Lampridio assentitur, qui addit, se ista in annalibus, & apud multos repetisse, ipsiusque Herodiani sententiam, ceu minus veram atque pro[illegible]lem, quæq; à multorum opinione dissentiat, omnino reijciendam existi[illegible]at. In hoc autem suum cuiq; liberum esto iudicium. Scio equidem, Herodia[illegible]u[illegible]ter grauissimos auctores recenseri, & in his, quæ posteris ac memoriæ tradidit, ab eruditis hominibus maximopere commendari. Hic porro septuaginta a[illegible]orum res quas sibi maxime cognitas fuisse asserit, sub diuersis Principibus [illegible] in vnum corpus comprehensas, in literas retulit; atq; ipse met in fine libri secundi fatetur, se nihil ad gratiam affingere, neq; tacitum quippiam præterij[illegible] quid modo mentione dignum ac memoria videretur. Sed maior pars scriptorum, inter quos præter ipsum Lampridiū, est Eutropius, Orosius, Ruffus Sextus, ac [illegible]dem Zosimus, qui etiam scribit, ipsum Persas bello aggressum, vno impetu C[illegible]hontem atq; Babyloniam cepisse, Arabes percurrisse, Arabiam vniuer[illegible] potestatem redegisse, aliaque complura fortiter gessisse, longe diuersum [illegible]re. Proxime à nobis demonstratum est, Artaxarem natione Persam, Ar[illegible]o qui fuit vltimus ex Arsacidarum familia, interfecto. Persicum regnum [illegible] auitam atque pristinam gloriam & dignitatem asseruisse. Hunc plerique Aria[illegible]r[illegible] vocant: sed Herodianus & Agathias, Artaxarem nominant, atq; ita hoc [illegible]en pronunciandum esse, nobilissimus iuxta & doctissimus vir. Io. Leunclauius in Agathiæ Myrthinæi annotationibus tradit. Is fuit pater Chosroe M[illegible] [illegible]primusq; inter Persas cidarim sumpsit. Ex quibus autem parentibus ortus [illegible]ucrit, qua de causa, quoue modo cidarim, insigne regium, assumpserit, & cur [illegible] Magus sit appellatus, idem Agathias lib. 2. diserte commemorat. Qui etiā [illegible].4. recenset catalogum & nomina multorū regum, qui post deletos Parthos, in Persia regnarunt, & quandiu itidem rebus gerendis præfuerint. Huius autem [illegible]ba[illegible] hic subijcerem, operæpretium me facturum existimaui. Nec enim aliunde melius ac certius hæc omnia cognosci atque intelligi possunt, cum ipse auctor [illegible]ur, se ex archiuis & Persicis libris ea desumpsisse. Artaxares, inquit, annis o[illegible] & triginta ad quingentos, post Magni Alexandri Macedonis principatum, [illegible]ate[illegible]nis post alterius Alexandri Mammeæ filij, suscepit imperium, in quo

Artaxerxes [illegible] bellum in Romanos.

Prælium inter Romanos & Persas.

Nomina quorundam regum Persarum qui post deuictos Parthos in Persia dominati sunt.

Artaxares.

Sapores. Hormisda. Vararanes I. Vararanes II. Vararanes III. dictus Seganesna.

annos quindecim, mensibus demptis duobus, peregit. Huic in imperium Sapores successit omnium crudelissimus. Vixit hic vnum & triginta integros annos, & successorem habuit filium Hormisdam, qui breui admodum tempore imperauit. Post annum siquidem vnum & decimum diem, fato suo perfunctus, is obiit mortem, nulla regesta, quæ merito tradi memoriæ posset. Post hunc Vararanes, annos tres cum obtinuisset imperium, eius filius patri non absimile nomen sortitus, annos sexdecim in regno permansit. Deinceps Vararanes tertius, menses duntaxat quatuor imperium degustauit. Seganesna ei cognomen erat, quod illi inditum non ab re fuisse existimatim, nec temere eum verusti & patrij moris participasse. Persarum siquidem reges, cum magnam aliquam nationem oppugnando cepissent, essentque illorum locis potiri, haudquaquam de cætero victos necabant, sed subactos dependere tributa cogebant, & loca inhabitare, ac captum armis agrum excolere, primoribus duntaxat gentis miserrime trucidatis: vnde & sæpe noui principatus & nationis ex nomine [illegible]beros vocitabant, memoriæ, vti apparet, pro trophæis iam partis & iactantiæ gratia. Vbi itaque Seganorum gens illa ab Vararane huius patre deuicta est, iure & filius pro regia illa consuetudine Seganesna, id est, Seganorum rex nuncupatus est. Hoc con[illegible] sestim deperdito, Narses imperium annos septem & menses nouem tractauit.

Narses. Misdates. Sapores. I.

Huius Misdates filius in principatu succedit, patris hæres effectus non solum potentiæ, sed annorum æqualitatis & spatij. Miretur namque id quispiam, patri filioque annos mensesque imperij exactissime fuisse pares ad mensos. Hos Sapores subsecutus, longissimis temporum spatijs potitus imperio est, cum tot annos regnasset, quot etiam vixerit. Hunc mater adhuc in vtero gestabat, & regij generis successio ad regnum vocabat, qui ex matre hac nasceretur: erat autem dubius partus, maremne paritura hæc esset, an feminam. Vnde Principes omnes & satrapæ, præmia magicis viris ac dona exposuêre, vt ea de re futura prædicerent. Grauidam deinde equam producunt in medium, partui proximam, iusseréque Magos super hac prius periculum facere, vaticinarique quodcunq; futurum existimarent. Hoc pacto se paulo post cognituros putabant, quò processuræ istorum essent de equa prædictiones, ex hisque posse se simul imaginari haud secus euasura, quæ de homine & mare, futuroque rege prædicerentur. Quid vero Magi de equa pronuntiarint, nil habeo quod pro certo affirmem: sed alioquin sic omnia euenêre, vti prædictum iis fuerat. Cum itaque & cæteri cognouissent, vaticinandi artem Magos optime percallere, præmiserunt reginæ qui explicarent, quæ ipsi non ignorarent futura. Hi itaque, affirmantibus Magis, marem omnino fore, qui partu edendus propediem esset, nulla interposita mora, cidarim ventri imponunt, & vix dum conceptum regem pronunciant, & nomine internosci recens formatum his placuit, quod vtique organum cotenus iam susceperit, vt & palpitaret iam sensim, & subsiliret. Sic igitur quod naturæ obscurû est, & incertum, pro re certiore indubitataque, hi opinando suscipiunt. Haud tamen spes eos fefellit: sed longe magis ad opinionem succedentibus rebus, quam opinati iam essent, assecuti sunt quæ sperabant: nascitur namque nô longe post, & cum imperio Sapores, in eoque & iuuenilem agit ætatem, & consenescit, nimirum qui septuagesimum annum iam excessisset, vbi ad quartum eius & vigesimum imperij annum Nisibis ciuitas sub Persarum dicionem, quæ Romanorum fuisset, peruenit, Iouiniano hanc imperatore prodente, &c. Deinde paulo post subiungit: Post Saporem, Artaxerxes germanus frater, vt regni, rum particeps, quatuor vbi regnans egisset annos, emoritur. Huius filius, Sapores & ipse dictus, annos quinque regnauit, totidem vero & geminatos, alteroque adiecto, Saporis filius Varanes, qui & Cermasar, à Cerma Natione quadam, in potestatem redacta; haud secus dictus, ac Romani assueuêre, qui ab Africa Africanum dixerunt, & Germanicum à Germania, & ex alijs item alios denominarunt. Post hunc, Isdigertes filius suscipit principatum, qui & magnus apud Romanos habetur, & celeberrimus. Hæc Agathias de his Regibus Persarum, qui expulsis Parthis, Persico imperio præfuerunt; eaque tanto veriora censenda sunt, quanto, vt dixi-

De Magorum prædictionibus. Magi reginæ filius partum prædicunt. Ventri corona imposita. Artaxerxes. Sapores II. Isdigertes rex clarus.

vt diximus, ex ipsismet archiuis ac Persicis libris hæc omnia desumpta esse, præfatus auctor testatur.

Supra enarrauimus bella gesta inter Alexandrum Seuerum, Mammææ filium, & Artaxarem Persarum regem. Nunc de ipso Seuero eiusque dictis & factis hæc paucula subiungam. Hic sane initio belli Persici, cum audiuisset, Persarum regem cum validissimo atque instructissimo exercitu Romanum Imperium inuadere constituisse, Fortes, inquit, viros atq; moderatos decet optima quidem optare, sed ferre etiam quæcunq; accidant contra animi votum. Fortitudinis quippe est, rebus prosperis non extolli, infaustis nequaquam deiici animo. Idem, priusquam sese ad bellicam expeditionem accingeret, militibus diligenter prospexit de commeatu, dicens, se magis seruare milites, quam seipsum, quod in his sita publica salus esset. Facilius est enim inuenire nouum Imperatorem, quam nouū & exercitatum militem, vt inquit Lampridius. In hoc autem Imperatore fuisse singularem clementiam cum pari seueritate coniunctam, ex his quæ proferam exemplis, perfacile colligi poterit. Cum enim obiurgaretur à matre, & Memmia vxore, quod nimia humanitate & clementia vteretur, eaq; contemptibiliorem relinqueret imperij potestatem, quam ab antecessoribus suis accepisset, respondit, Sed securiorem & diuturniorem. Cum vero humili vestitu contentus sæpenumero incederet, reprehensus ob id à suis aulicis, respondit: Imperatoriam maiestatem constare virtute, non corporis cultu. Hic porro in expeditionibus, si quis de via in alicuius possessionem deflexisset, pro qualitate loci fustibus aut virgis cædebatur, aut alioqui condemnabatur. Si dignitas personæ tales pœnas non recipiebat, grauissimis contumelijs afficiebatur, cum diceret: Vellesne hoc in agro tuo fieri, quod facis in alieno? Clamabat sæpius, quod à Christianis audierat, idque per præconem, quoties aliquem emendabat, dici iubebat. Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris. Amicos autem & cognatos, si malos comperisset, puniebat. Id si vetus amicitia aut necessitudo non patiebatur, à se dimittebat, dicens, His charior est mihi tota Respub.: significans, priuatos affectus vtilitati publicæ posthabendos. At Vetronium Thurinum familiarem, quod his qui petebant aliquid à Cæsare, vendidisset suum patrocinium, mentiens interim multa, conuincendum curauit, & conuictum damnatumque in stipite alligari iussit, supposito igni ex humida materia, præcone clamante: fumo punitur, qui fumos vendidit. Honores siquidem iuris & gladij nunquam vendi passus est, dicens, Qui emit, & vendat necesse est. Descriptum quoque habebat, quid cui præstitisset, qui nihil, aut minimum petiissent, eos appellabat, dicens: Quid est, cur nihil petis? an me tibi vis fieri debitorem? pete, ne priuatus de me queraris. Agnoscebat nimirum, Principes debere suo recte fungētibus officio: nec æquum iudicabat, vt probe suo munere defunctus, priuatus egeret. Idem interrogatus, quis esset rex optimus? Qui, inquit, amicos muneribus retinet, & inimicos beneficiis ambit & reconciliat. Hic sane aurum & argentum raro cuiquam, nisi militi diuisit, nefas esse dicens, vt dispensator publicus, in suas, suorumque voluptates conuerteret id, quod prouinciales dedissent. In templis vero, argenti minimū, auri ne guttulam quidem aut bracteolam posuit, subinde repetens illud Persianum: *Dicite Pontifices, in sanctis quid facit aurum?*

Seueri fortitudo.

Eiusdem pietas in suos milites.

Hæc in præsentia de Seuero, cui Maximinus in imperio successit, isq; vna cum filio suo eiusdem nominis, triennio duntaxat imperauit. Inter vtramque gentem nihil omnino insigniter peractum fuit. Cæterum sub Gordiano tertio iuniore, qui, cum annorum esset ferme tredecim, Princeps ab vniuersis declaratus, Romanum imperium suscepit, cruentissima bella instaurata sunt, & Gordianus consilijs atq; prudentia Misithei viri doctissimi ac eloquentissimi, cuius filiam, Tranquillam nomine, vxorem duxerat, cumq; dignum putauit familiæ suæ inserendum, quippe qui vt plæriq; tradunt, à Scipionibus ortum atq; originem trahebat, in Persas cum ingenti exercitu profectus, contra eos felicissime dimicauit. Primum vero fecit iter in Mœsiam, & quicquid hostile in Thracia reperit, deleuit, fugauit, expulit. Inde per Syriam in Antiochiam à Persis occupa-

Maximinus Imperator.

Gordianus III. iunior.

Misitheus gener Gordiani.

Eiusdem in Persas prospere successus.

tam perrexit. Illic frequentibus prœliis pugnauit,& vicit,Sapore Perſarum rege Artaxaris filio ſubmoto, qui tametſi erat ſtatura procerus, & corpore horribilis, adeo tamen ipſum Gordianum extimuiſſe ferunt, vt deductis ex vrbibus præſidijs,eas integras ſuis ciuibus redderet. Sic Carræ, & Niſibis,quæ Antiochia eſt, captæ:ſic & aliæ vrbes, quæ tum temporis ſub Perſarum imperio erant, in Romanorum poteſtatem ceſſerunt. Effectum denique eſt, vt Perſæ, qui iam vniuerſæ Italiæ haud mediocrem terrorem incuſſerant, ſub hoc laudatiſſimo Principe,ductu & auſpicio ſui ſoceri, in regnum ſuum redierint, totumque Orientem Romana Reſpublica retineret. Quæ omnia Senatui Gordianus perſcripſit,eaque Miſitheo,qui idem Timeſſocles dicebatur,præfecto, & ſocero accepta retulit. Ob quæ, Senatus dijs ſupplicationes, Gordiano triumphum decreuit,& Miſitheo currum triumphalem, & titulum magnorum honorum cum ijs verbis:

MISITHEO EMINENTI VIRO PARENTI PRINCIPVM,PRAETORI TOTIVS VRBIS,TVTORI REIPVB. S. P. Q. R. VICEM REDDIT.

Philippus Arabs Gordiano ſuccedit, & mox init pacem cum Perſis.

Philippopolis.

Idem Perſis bellum indicit.

Euſdem cades.

Decius Imperat.

Euſdem obitus, & filii cades.

Hoſtilianus & Voluſianus, interfecti.

Valerianus creatur Imperator.

Idem capitur à Perſis, & fit exemplum humanæ calamitatis.

Gordiano,viceſimo ſecundo ætatis ſuæ anno, aſtu atque inſidijs Philippi Arabis, quem primum ferunt ex Romanis Cæſaribus factum eſſe Chriſtianum, interempto,faſces Imperij Romani ad ipſum Philippum deuolutæ ſunt, qui, ſimulac Principatum adeptus eſt,nihil habuit antiquius, quam vt cum Perſis pace facta,percuſſoque fœdere,in Italiam aduentaret. Proinde dimiſſa Syria ac Meſopotamia hoſtibus, iter per Arabiam ſuſcepit, ac paterno in ſolo Philippopolim vrbem ſui nominis condidit. Dehinc Romam petens, anno ſecundo imperij ſui ludos ſeculares fecit ingenti pompa Cal. Maij, cum milleſimus annus eſſet vrbis conditæ. Verum enimuero cum ſe propter amiſſas prouincias populo Romano minus gratum acceptumque eſſe animaduerteret, vt eum ſibi reconciliaret, mox Perſis bellum indixit. Cæterum ipſis, prouincias reſtituere pollicentibus,res ſine ſanguine peracta eſt. Philippus interim,poſtquam annos quinque regnaſſet, Veronæ à ſuis militibus interfectus eſt, ac Decium imperij ſucceſſorem reliquit. Hic autem vix biennium ſummæ rei vna cum filio præfuerat, cum aduerſus Getas, qui Iſtrum tranſierant, vires atque arma conuertens, in priore prœlio triginta millia Getarum, qui & Gothorum,ſic enim poſtmodum appellati ſunt,interemit: At in poſteriore prœlio, cum Gothi arte traxiſſent Decium in loca paluſtria,filius fortiter dimicans,in prima acie trucidatus eſt. Pater ira & dolore longius procedens,merſus eſt in paludem, & ibi perijt, moxq; Gallus Hoſtilianus, & Galli filius Voluſianus Imperatores creati,qui, vix completo biennio,cum aduerſus Aemilianum in Mœſia res nouas molientem cum exercitu profecti eſſent, ambo Interamnæ occiſi ſunt. Hinc Licinius Valerianus in Rhetia & Norico agens,ab exercitu Imperator,& mox Auguſtus eſt factus: Galienus quoq; Romæ à Senatu Cæſar eſt appellatus. Horum autem imperium Romano nomini pernicioſum, & pene exitiabile fuit, ita vt vel infelicitate Principum,vel ignauia,Germani Rauennam vſq; venirent. At Valerianus anno quarto imperij in Orientem contra Perſas profectus, & in Meſopotamia bellum gerens,à rege Perſico Sapore victus & captus eſt, qui aliquot annos, quoties equũ conſcendit,pedem ceruici Valeriani imponens,pro ſcabello eo vſus eſt. Tandem in extrema ſenectute viuenti cutem à ceruice, vt nonnulli aſſerunt, ad pedes detrahi iuſſit. Hic fuit exitus huius nobiliſſimi ac præſtantiſſimi viri, quem dicunt ex familia Romana,longe ſplendidiſſima,videlicet, Cornelia, oriundum fuiſſe. Hîc autem intueri licet inſigne ac miſerabile fortunæ ludentis exemplum, atque humanarum rerum inconſtantiam,ſicuti etiam, vt de reliquis in præſentia ſuperſedeam, in Baiazete primo, Turcarum Rege, qui à Tamerlane ad Stellam montem in acie deuictum,victori itidem equum aſcendenti,dorſo ſubdito, ſcabelli vſum præſtitit. Quomodo autem in hoſtium poteſtatem deuenerit, varie narratur. Zoſimus primo libro ſuarum hiſtoriarum,de illo ſic memoriæ prodidit: Valerianus,inquit,intellectis Bithynię calamitatibus,ex diffidentia nemini

ducum

ducum credere defensionem illius contra Barbaros audebat; sed misso Felice, qui præsidio Byzantinis esset, ipse, relicta Antiochia, ad Cappadociam vsq; progrediebatur, & transitu duntaxat adtritis vexatisque oppidis, pedem referebat. Cumq; pestis inuasisset exercitus, eorumq; maiorem partem sustulisset, Sapores Orientem adgressus, in ditionem omnia redigebat. Interim Valeriano propter mollitiem ac socordiã de subleuandis ad extremum prolapsis rebus desperante, dataque pecunia, bello finem imponere volente, missos hoc nomine legatos, Sapores ab se, rebus infectis dimisit, & ab ipso Imperarore petiit, vt de negotiis, quæ ad eum pertinere viderentur, secum in colloquium veniret. Ille, nulla prudentia postulatis adsensus, & incõsultò cum paucis ad Saporem profectus, quasi de pace cum eo collocuturus, ab hostibus subitò comprehenditur, & in hac fortuna captiuus, apud Persas viuendi finem fecit, maximo dedecore nomini Romano apud posteros relicto. Hæc Zosimus. Cæterùm Agathias lib. IV. tradit, hunc à Sapore viuum excoriatum, & inter cętera subiungit, hunc Saporem fuisse virum iniustissimum, & humano sanguine contaminatum, itaq; fermè inflammatum, & in sæuitiam proruere solitum, ad parcendum verò dandamq; precantibus veniam, segniorem. Vtrum verò, inquit, id scelus in alios prius patrauerit, nil habeo, quo affirmare id apertum queã. Quòd autem Valerianum, tunc Romanorum Imperatorem, is, cui fuerat per hunc bellum illatum, victum ab se, viuumq; captum eo modo excruciauit, (quo scilicet Chosroes, qui fuit temporib' Iustiniani, Nachoragan viuum excoriari iusserat) testis est omnis historia. Postremo addit hunc, omnium crudelissimum, vixisse vnum & triginta integros annos, & ingentibus iacturis Romanos affecisse, nimirum qui regem suum necando, nil denique sibi ad eam rem impedimento fore præcõgitarat. Eundem, imperium propagasse, quippe qui & Mesopotamiorum vastarit agrum, deinceps, finitimos quosque, Cilices, Syros, Cappadoces vsque peruadentem, depopulatum esse, & incredibilem his cladem intulisse, atque adeo, vt abruptas illas & vacuas montium intercapedines anfractusque cæsorum repleuerit cadaueribus, complanauerit colles, & loca editiora inter se distantia, ac postmodum sic equitasse, & peruasisse, ac si montium fastigia in infimo descendissent. Hunc deinde, cum domum rediisset, nec mediocriter vreretur, quæ per impietatem parasset, sed immodica elatum iam insolentia, haud longe post vt superbire desineret, Odenatũ Palmirinum coegisse, virum quidem rum primũ obscuri plane incognitiq; nominis, sed qui exillatis Sapori calamitatibus, & rebus aduersis hunc gestis, ingẽtem retulit laudem, & plærisq; priscis Historicis, vt dignus memoria, nobilitatus est. Hæc Agathias. Cæterum, priusquam de Valeriano sermonem absoluam, omissis quæ de illo Sex. Aureli' Victor, Eutropius, Zonaras, Nicephorus, & plæriq; alij scriptores tradiderũt, subiungã quæ de ipso Trebellius Pollio in literas retulerit. scribit enim, præfatum Valerianum, ductu cuiusdam sui ducis, cui summá rerum commendauerat, in ea loca fuisse deductnm, siue fraude, siue iniqua fortuna hoc euenerit, vnde nullis viribus, nullo consilio, nullaque industria elabi potuerit. Sic itaque captum, ignobili, misera ac perpetua seruitute apud Persas consenuisse, eoq; vitam, quo dictum est, exitu terminasse: quãquam amici Reges, Armeniorum Arthabestes, & Cadusiorũ, Valerius, & Belsolus, alijq; finitimi Principes, Saporem regem, ea victoria nimis elatum, literis admonerent, ne abuteretur victoria. Quinimo & Bactrianos, Hiberos, Albanos & Thauroscythas Romanis auxilia pollicitos fuisse pro liberando Valeriano: Saporem, literas, quas ad se de ea victoria dederat, aspernarum. sed cum Valerianus, inquit, apud Persas consenesceret, iam septuagenario maior, Odenatus Palmirinus decurio, qui inter triginta quoq; tyrannos (tot enim numero iisdem temporibus Romanum imperium supramodum afflixerant & dilacerauerant) connumeratur, collecto exercitu, agrestiumq; manu, rem Romanam quæ vndique ruinam minabatur, egregie tuiatus est, ac labore vigilijsq; in pristinum prope statum reposuit. Nam Regis thesauros, regiasque concubinas, quas thesauris chariores rex Persicus habebat, sui iuris fecit. Quocirca timore perculsus Sapor, sese quam citissime

Saporis crudelitas.

Odenatum Palmirinum.

Odenati Palmirini victoria contra Persas.

in suum regnum recepit, cùm præsertim Balistæ Valeriani quondam præfecti exercitum, qui sese Odenato associauerat, pertimesceret. Iam enim Odenatus cum vxore sua Zenobia imperium Orientis multa & fortuna, & virtute à Romanis partum, occuparat. Quod nisi assumpsisset, in Oriente res omninò perditæ essent. Cæterùm viriliter ac intrepidè contra Persas bellum gerens, Nisibin primùm, & Orientis pleraque cum omni Mesopotamia in potestatem recepit, & deinde ad Ctesiphontem vsque profectus, Saporem cum liberis in fugam vertit.

Eiusdem interitus. Zenobia. Post hæc, composito maiori ex parte Orientis statu, à consobrino Mæonio, qui & ipse imperium sumpserat, vnà cum filio Herode interfectus est. Hoc viuis sublato, Zenobia, virilis animi, eximiæque virtutis ac fortitudinis fœmina, non secus ac Semiramis, duxit exercitum, & contra Persas felicissimè dimicauit.

Gallienus Imperat. Dum inter sese Romani duces sub P. Aurelio Licinio Gallieno Valeriani fratre, siue, vt aliis placet, filio, qui Caligulæ ac Vitellio simillimus, Romanum Imperium per annos vndecim turpissimè ac fœdissimè administrauit, belligerantur, Dei Ecclesia non mediocriter adaucta est. Multi enim libentius amplexi sunt doctrinam de vero Deo, cùm viderent scelera, furores, & pœnas impiorum Principum, qui idola defendebant. Simul autem, vt fit in confusionibus imperiorum, praua ingenia sparserunt impias opiniones. Ac præcipuè duæ furiæ diuersis locis valdè perniciosæ ac exitiabiles fuerunt. *Manes Persa, vnde Manichæi.* Manes in Persea, à quo Manichæi nominati sunt, & Paulus Samosatenus Antiochiæ. Attigit Aureliani tempora vterque. Imposturæ autem dissimiles extiterunt. Manichæa pugnans cum iudicio rationis, & ciuili consuetudine vitę, absurda, monstrosa, barbarico spectro similis, seu Chimæræ, seu Empusæ, conflata ex Stoicis deliramentis, & fanaticis furoribus, ac simulatis afflatibus. Samosatenica vero, vt bella meretricula, fucata philosophicis coloribus, lasciuiens, & blandis illecebris inuitans curiosa ingenia, non tunc primùm nata, sed antea Plotini disputationibus Alexandriæ comta. Porrò extant vetustæ refutationes scriptæ ab Irenæo contra Marcionem, & ab Augustino contra Manichæos, quorum hæc pręcipua capita fuerunt, *Manichæorum præcipua dogmata.* Videlicet, duo principia esse pariter æterna, & inter se pugnantia, Bonum & malum. Bonum nominarunt lucem, malum, tenebras, & materiam, quam dixerunt malorum omnium causam esse. Ortos à malo, nominarunt χοϊκοὺς καὶ ὑλικούς. Hos dixerunt, qui haberent semina malæ materię, necessariò scelerate facere, nec posse ad Deum conuerti. Contrà verò, ortos à bono Deo, necessariò recta facere, nec damnari eos posse, quia sint in eis lucis semina. Nec teneri eos lege, etiam cùm contraria legi faciant, quia lex tantùm iudicet ortos à materia. Ita docuerunt omnia necessariò fieri, bonas & malas actiones, & prorsus nullam esse humanæ voluntatis libertatem in bonis & malis actionibus, interioribus, & exterioribus. Hic Manes præter cętera, Solem & Lunam, diuinum quiddam esse putauit, ac de eis multa silentio digna portentosè confinxit. Dæmonem, nunc materiam, nunc materiæ principem vocauit. Coniugium, diaboli legem & constitutionem esse dixit. Dominum autem, neque animam, neque corpus recepisse, sed hominem tantùm visum esse, nihil humani habentem, asseuerauit. Perpessiones verò, ei per speciem duntaxat & fucum accidisse. Resurrectionem corporum, veluti fabulam repudiauit. Animarum autem transitiones è corpore in corpus, & quidem etiam in volucrum, & pecorum, & ferarum corpora, docuit. Cuius sectatores etiam elementa omnia animata esse arbitrati sunt. Horum autem præcipui, tres fuisse dicuntur, videlicet, Addam, Thomam, & Hermam: ex iis, Addam ad Syros, ad Indos autem Thomam misisse pręcones. Qui reuersi, cùm se dicerent, multa dura passos esse, neque quenquam doctrinam eius recipere voluisse, cò temeritatis atque impudentiæ deuenit, vt seipsum Christum nominaret, & Spiritum sanctum, aliumque Paracletum missum esse diceret. Et duodecim secum ducens discipulos, in Mesopotamiam peruenit, Persarumque regnum peragrauit, *Manes trucidatur à rege Persarum.* ac temerario impotentique animo cùm se pro medico venditaret apud regem Persicum, eiusq; filium in curatione seu dolo, seu inscitia necasset, rex Persarum cutem ei detrahi iussit, atque ita nudus canibus est obiectus. Hoc exitu

[illegible] terminauit. Ipsius autem hæresis sese per multas prouincias & re[illegible]ones [illegible] lateq; diffudit, & præsertim in Persia, ita sane, vt maior fere pars in[illegible] hoc pestifero ac exitiabili veneno infecta fuerit. Huius sectæ professores, [illegible]stum omnium apud se celeberrimum, quod vitlorum vocabant interitũ, pe[illegible]bant, in q[illegible] & serpentium pleraque, & quorumuis animantiũ, quæ fera & sol[illegible]ar[illegible]a sunt, interficere, & magicis offerre consueuerant, perinde ac insigne al[illegible] quod pietatis argumentũ hac via se arbitrati, Hormusdati quod bonum appel[illegible]bant, gratã operam exhibere, molestiam vero, & perniciẽ Arimano, pernicioso [illegible] pessimo dæmoni, qui bono aduersaretur. Aquam in primis venerabantur, ad[illegible] ne hac quidẽ faciẽ abluerent, nec eam quoquo pacto attingerent, siue po[illegible]di gratia, siue arbores irrigandi, seu aliqua alia ratione. Quin etiam deos alios [illegible]; nuncupabãt, & Græco ritu propitiabant. Vtebantur præterea sacrifici[illegible], [illegible]bus, orac[illegible]sque, & his quidem Græcorũ more. Ignem vero preciosissimum & sanctissimum censebant, quem, in ædiculis quibusdam, vt sacris semo[illegible] Ma[illegible] pe[illegible]nem seruabant, eundemque, dum intenti custodirent, arcana [illegible]gebant sacra, & de futuris interrogabant. Hæc, & multa his consimilia ab eis [illegible]bant, præter & contra expressum Dei verbum, & plurimos mortales in suam [illegible]tenti[illegible] duxere. Cæterum, ne in his sathanicis & monstrosis erroribus diu[illegible]us immorer, ad susceptum ordinem reuertar.

[illegible] postquam Gallienus Imperator prope Mediolanum à Cecropio Dalmata interemptus esset, à Romano exercitu Flauius Claudius Cęsar renuntia[illegible], & à Senatu in eodem imperio confirmatus, regnauit annum vnum & men[illegible] ue[illegible]n, cique successit Valerius Aurelianus, vir militari virtute excellens. [illegible], præter cætera, duxit exercitum aduersus Zenobiam, quæ Syriam & loca fini[illegible] in sua potestate retinebat. Cum ea congressus, aliquot prœlia infeliciter g[illegible]it. Tandem circumsessa Palmyra, cum Zenobia ex ea vrbe in loca tutiora dis[illegible]dere c[illegible]spectam in co itinere Aurelianus cepit. Viua Romam perducta est, vbi in triumpho splendidissime ornata, currum Aureliani, in magna turba captiuorum, cum filijs & filiabus antecessit. Postea concessum est Zenobiæ, vt Romæ, [illegible] priuatę matronæ cum filiabus viueret. Hic deinde, composito vrbis statu, [illegible]bus[illegible]ue omnibus rite constitutis atq; ordinatis, in Galliam se cõtulit, & Vinde[illegible] Barbarica obsidione liberauit, ac etiam Monetariorum bellũ compescuit. [illegible]einde cum per Illyricum iret, contra Persas iterum pugnaturus, quod Zenobię an[illegible]um tulerant, magnum cogens exercitum, apud Cænophrurium, qui locus est inter Heracleam & Byzantium, malicia notarij sui, & manu Mucaparis interemptus est, anno sexto imperij: ab orbe autem condito quater millesimo, ducentesimo, vicesimo quinto: anno Romę millesimo vicesimo tertio: à Christi [illegible]o natiuitate, anno ducentesimo, septuagesimo tertio. Huius extat epistola m[illegible]s, ad vicarium suum data, præclaras leges militares continens, quam hîc inserere non grauabor.

Flauius Claudius.

Val. Aurelianus.

Eiusdem victoria cõtra Zenobiam.

Aureliani cædes.

SI vis, inquit, tribunus esse, imo si vis viuere, manus militum contine. Nemo pul[illegible] al[illegible]um rapiat. Ouem nemo contingat. Vuam nullus auferat. Segetem nemo obterat. Oleum, sal, lignum, nemo exigat: Annona sua contentus sit. De præda hostis, non de lachrymis prouincialium habeat. Arma tersa sint, ferramẽta samiata, calciamenta fortia, vestis noua vestem veterem excludat. Stipendium in balteo, non in popina habeat. Torquem, brachialem & annulum apponat. Equum saginarium suum defricet. Captum animal non vendat. Mulum cẽturiatũ com[illegible]ter curet. Alter alteri, quasi seruus obsequatur. A medicis gratis cu[illegible]r[illegible]tur. Aruspicibus nihil dent. In hospitijs caste se agant. Qui litẽ fecerit, vapulet.

Eiusdẽ epistola ad suum vicarium.

Exemplum seueritatis.

[illegible]lauius Vopiscus tradit, hunc Aurelianum sceleratis militibus tanto fuisse terrori, vt postcaqua[illegible] semel c[illegible]m ingenti seueritate castrensia delicta correxerat, ne[illegible] deinde peccare auderet. Militem, qui adulterium cum hospitis vxore com[illegible]at, ita pu[illegible]i[illegible]e, vt duarum arborum cacumina inflecteret, quæ ad pedes [illegible]li[illegible]aret, eademque subito dimitteret, vt distractus, vtrinque pende[illegible]ret. D[illegible] hoc itidem Imperatore in literas relatum est, cum [illegible]anam venisset, cam-

Eiusdem in victoris moderatio.

que occlusam reperisset, iratum dixisse, Canem in hoc oppido non relinquam. Hac voce milites erectos fuisse in spem prædæ, & Heradamum Tyanensem, metu, ne cum cæteris occideretur, prodidisse ciuitatem. Qua capta, ipsum Aurelianum, Heradamonem patriæ proditorem, occidisse. Militibus verò ex Cæsaris promissis direptionem oppidi flagitantibus, respondisse: Agite, canem me negaui relicturum, canes omnes interficite. Hoc pacto & proditori mercedem rependisse, & militum auaritiam elusisse. Videtur autem hic sermonis color, vt hoc etiam obiter adiungam, sumptus ab Hebræis, in quorum literis reges qui minantur internecionem, negant se quenquam relicturos, vsq; ad mingentem ad parietem: canem hac periphrasi significantes. Hunc etiam perhibent, petenti vxori, vt se vnico pallio serico vti sineret, respondisse: Absit, vt auro fila pensentur. Libra enim auri tunc libra serici fuit.

Annius Tacitus. *Florianus.* *Valerius Probus.*

Post Aureliani interitum, Annius Tacitus consensu Senatus ac militum, Cæsar designatus fuit, qui tantummodo sex menses regnauit, mortuus in vrbe Tarso, eiusque frater, ex alio tamen patre, Florianus, dominandi cupiditate impulsus atque incitatus, imperium tanquam hæreditarium inuasit, quod fatis concedens, vix duobus mensibus tenuit. In cuius locum Valerius Probus, vir illustris gloria militari, multisque heroicis virtutibus clarus, communibus suffragiis totius exercitus ac senatus suffectus est. Is, præter multas inclytas & insignes victorias ex variis ac diuersis nationibus cum æterna sui nominis laude, maximóque Romanæ Reipub. beneficio adeptas, Persas & Parthos ita exterruit, vt ad eum legatos mitterent, pacem efflagitantes, quam etiam per id quidem tempus benignè concessit. Cùm verò ipsi, haud multo pòst, res nouas molirentur, illis bellum inferre statuit. Cæterùm fortuna eius conatibus obstitit. Cùm enim per Illyricum iter faceret, à suis militibus per insidias interemptus est anno VI. Imperij. Hic laudatissimus Imperator non patiebatur militẽ esse ociosum, sed multa opera militari manu perfecit, dicens: Annonam gratuitam militem comedere non debere. Idem, cùm multa Barbarorum loca purgasset latrociniis, vbi peruenisset ad Isauros, dixit, ab illis locis facilius arceri latrocinia, quàm tolli: Sentiens dandam esse operam ne latronibus illuc esset aditus, néve iuuenes latrocinia discerent. Itaque loca omnia, quæ angustum haberent aditum, veteranis concessit; addens, vt eorum filij ab anno decimo octauo ad militiam mitterentur, ne antè prædari discerent, quàm militare. Hoc tum rectè Probus, cum multum interesset, inquit Vopiscus, inter militiam & latrocinium. Huic etiam cùm equus esset oblatus, qui ob miram currendi velocitatem admodum laudaretur, (centum enim ad diem millibus passuum currere dicebatur, credentibus hoc vniuersis) Fugitiuo, inquit, militi potius hic equus, quàm forti conuenit.

Persarum legatio ad Val. Probum, pro pace. *Probi interitus.*

Carus Narbonensis. *Idem fulmine ictus perit.*

Probo successit Carus Narbonensis, qui vt primum ab exercitu Cæsar renunciatus fuit, imperiique molem subiit, consensu omnium militum, bellum Persicum, quod Probus parabat, cum omni militari apparatu aggressus est, liberis suis Carino atque Numeriano prius Cæsaribus nuncupatis. E quibus, Carinum ad Gallias tuendas misit, recepto secum Numeriano. Confecto autem bello Sarmatico in Pannonia, vbi tum Sarmatæ Pannoniam vastabant, in Italiam sese irrupturos minantes, sexdecim millibus interfectis, & diuersi sexus viginti millibus captis, intercundum ad Persas cum totis Probi viribus, recepta Mesopotamia, Ctesiphontem peruenit: & nisi fulmine ictus concidisset, ingentem omninò victoriam à Persis reportasset. Nonnulli in literas retulerunt à præfecto sui prætorij Apro, qui & ipsius, & filij exitium quærebat, vt ipse imperaret, longius abductum, donec in morbum caderet. Interim sæua atque atroci tempestate exorta, immani coruscatione ac immaniori tonitru exanimatum esse. Vnde quidam dixerunt, in fatis esse, Romanum Principem Ctesiphontem non transire: imò Carum fulmine absumptum, quòd fines fatales transgredi tentasset: Cecinerant enim vates antiquissimi: Romana arma Ctesiphontem transire nefas esse: & duces qui ausi fuissent, pœnas daturos. Putant M. Crassum id cogitantem, cum exercitu periisse, M. Vlpium Traianum, transgredi ausum, Italiam non repetiisse,

[illegible]c,& qui[illegible]e Prouincias trans Tygrim statim amisisse: satiusq; fuisset, iter non tentasse. Legiones longo labore attriuit, & fere consumpsit. Et quamuis victor longius produxerit terminos, tamen non multum profecit: dubium, an sic voluentibus fatis, an culpa successoris Adriani. Ctesiphontem cupiens transire, superato Tygride, Valerianus, à Sapore Persarum rege, vt antea commonstrauimus, captus est. Verum Odenatus Palmirinus victor Romanæ maiestatis, Ctesiphontem vsque trans Tygrim peruenit. Carus Imperator exercitum Probi Sarmatico bello late victorem duxit in Persida, hostile regnum vastauit: Seleuciam cinctam Euphrate, quam olim ceperat Aelius Verus Antoninus, expugnauit. Deinde Ctesiphontem petentem, & longius progredi volentem, vel morbus, vel ictus fulminis cœlo turbido & coruscante, absumpsit. Sed oracula plerunque aut vana, aut credentes sæpius eludunt. Galerius enim, vt infra ostendetur, Ctesiphōtem transiuit, & Romanos fines auxit & dilatauit. Caro imperij anno secundo, vitæ muneribus defuncto, traditæ sunt rerum habenæ eius filio Numeriano, qui comes patri bello Persico fuit, & nimio fletu ob paternam necem sibi oculos corrupit. Proinde cum oculis æger esset, eique aer & vigilia in bello Persico plurimū obessent, occlusa lectica ferebatur. Arrius Aper, cuius filia nupserat Numeriano, imperium affectans, illum, nihil huiusmodi suspicantem, occidit: fœtore tamen cadaueris homicidium est proditum, Aperque inuasus, quem Diocletianus, educto gladio, mox iugulauit. Carinus autem, alter Cari filius, vbi Diocletianum audiuit ab exercitu in Perside Imperatorem electum, cum exercitu contra eum progressus, & multis tandem prœlijs apud Mergam in Dalmatia victus, occubuit. Sex. Aurelius tradit, Carinum trucidatum eius tribuni dextra, cuius dicebatur vxorem polluisse.

Numerianus electus Imp. ab Arrio Apro interficitur.

Carinus vincitur à Diocletiano.

Diocletianus interim, profligato ac prœlijs victo Carino, Augustus est appellatus, & a senatu magno honore exceptus. Cum autem in diuersis mundi partibus [illegible]nes excitarentur tumultus ac vndique plures tyranni insurgerent, in Gallijs, Britannia, Aegypto, ac Italia, Maximianum imperij consortem elegit, quem Cæsarem & Augustum, mox Constantium, & Galerium Maximianum Cæsares fecit. Pacatis demum in Occidente rebus, atque in Aegyptum profectus, eam breui sub Romani imperij pristinam fidem atque obsequium reduxit, & aduersus Arabas expeditionem parauit. Cæterum ad res in Oriente turbatas sedandas, Galerium Maximianum cum exercitu præmisit. Narsęus enim rex Persarum, Varranis secundi filius, & Varracis nepos, qui Varranem primùm patrem, Hormisdam auum, Saporem abauum, & Artaxarem atauum habuit, tum Armeniam, ac Mesopotamiam bello lacessebat, pluribus regibus Sironitarum & Albanorum, multisque regulis propinquis in auxilium vocatis. Contra hunc iuuenili ardore progressus Galerius, primum æquo Marte pugnauit. Vnde animosior factus dum contra tantam multitudinem inconsultius progrederetur, haud longe a Carris victus, omnem pene amisit exercitum. Atque hinc per Syriam ad Diocletianum venit, ad quem antea aduersi belli fama peruenerat, cui post cladem acceptam, ante Carpentum per mille passus currere conatus est, veluti homo gregarius, priusquam audiretur. Quem vbi Princeps minis acerrime castigasset, hac contumelia quasi cote vsus est ad virtutem. Itaque refecto supplemento e lectissimis militibus Daciæ, Illyriæ ac Mœsiæ, contra Persas feliciore auspicio profectus, vt ignominiam aboleret, omnia prius diligentius explorauit, quam manus consereret. Reperto autem hoste in maiori Armenia, noctu castra hostilia de improuiso cum viginti millibus equitum adortus, ingentē Persarum multitudinem felici victoria strauit, dedecus aboleuit, finesq; Romani imperij longius produxit. Nam totam Assyriam expugnata Ctesiphonte cepit, & quinq; Prouincias Transtigrytanas, quæ statim redeunte ad vrbem Traiano defecerant, subegit, & imperio adiunxit. Fugatus vulneratusq; Narseus, ad inuios Parthorum montes recessit: Regis proles, vxores, ac sorores captæ sunt. Persarum nobilitas abducta, reguli & duces triumpho reseruati. Ictum est fœdus, vt Persæ ab Armenijs, Mesopotamia, Assyria, nouisque prouincijs abstinerent. Victor Galerius

Diocletianus renunciatur Cæsar.

Narseus rex Persarum.

Eiusdem victoria & clades.

Fœdus inter Persas & Romanos.

q[illegible] Christianos multa dissidia erant, diuulsos inter sese fa[illegible] op-p[illegible]mi posse spe[illegible]bant, i[illegible] ta dictum: Concordia paruæ res crescun[illegible], d[illegible]cordia maximæ dilabuntur. Erant enim multi transfugæ, & al[illegible]j sycophantæ inter eos, qui tanquam furiæ incitabant & armabant Imperatores. Durauit aute[illegible] hæc sæ[illegible]tia circiter d[illegible]cen[illegible]um, & numerari pot[illegible]st inter exem[illegible]la diuinæ crud[illegible]litatis, præcipua, quæ Ecclesia sensit, qualem in Aegypto Pharaonis tempore, & de[illegible]nde Antiochi, experta est. Edictum proposi[illegible]um, simi[illegible]e Antiochi edicto. Vt omnes homines vbique sacrificarent Dijs Imperatorum: non sacrificatu[illegible], afficerentur supplicijs, & vt templa, & libri delerentur. Nulla magna vrbs fuit, [illegible] qua nō quoti[illegible]e circiter centum raperentur ad supplicia. Conspectum est, bestias pepercisse multis, qui eis obiecti erant: Abstinuisse etiam sanctorum cadaueribus. Ita osten[illegible]d[illegible] Deus, belluas mitiores tyrannis. Et tamen eæ sæpe lacerarunt ip[illegible]os carnifices, & im[illegible]os spectatores. Annotatum est in vno mense ad septendecim millia in [illegible]ue[illegible]s locis interfecta fuisse. Hæc fi[illegible]bant Diocletiani, M[illegible]xi[illegible]iani & Maxi[illegible] crud[illegible]itate: postea etiam Maxentij. At Constantius, qui Galliam, & Germa[illegible] regebat, non fuit huius sæuitiæ socius, sed Christianis in hac p[illegible]e[illegible] ipse tenuit, pepercit. Huius filius Constantinus, apud Dioc[illegible]m m[illegible]tabat in Aegypto, vbi & ipse, & Maximianus, insidias c[illegible]str[illegible]xe[illegible]unt.v[illegible] me medio tollerent, sed effugiens, redijt ad patrem in Galliam. [illegible] in Asia, Syria, & in Italia nobilissimi homines contrucidati essent, & multæ vrbes ad vastitatem ac solitudinem redactæ, Diocletianus & Maximianus impe[illegible]um vno d[illegible], vti[illegible]n-tea recen[illegible]mus, volentes deposuerunt, vel dolore quod perfici non posse viderent ea quæ moliti fuerant, vel metu Constantini, qui Maximianum Massiliæ interfecit, nec multo post, huius filius Maxentius ad pontem Miluium ab eodem deuictus, cum magna multitudine in flumine [illegible]bmersus perijt. Con[illegible]ant[illegible]n[illegible]s, his duobus tyrannis sublatis, atque Occidentali [illegible]mpe[illegible] potitus, pacem in Occide[illegible]ter [illegible]tuit, aboleuit decreta tyrannica; Christianos iniurijs affici prohibuit, & [illegible]n prouincijs iudicia & præsidia ordinauit. Interea cum Licinio tenente Illyricum, quem Maximinus Cæsarem nominauerat, fœdus contraxit, eique soro[illegible] Constantiam vxorem dedit, ac deinde illum misit in Asiam contra Maximinum, qui ad Tarsum in acie superatus, phthiriasi inter sæuos cru[illegible]iatus perijt, c[illegible] examina vermium ei in inguinibus nata essent. Deuicto Maximino, Lici[illegible]n[illegible]us Orienti præfuit: qui, post imperium adeptus, impotenter ac tyrannice regnare incepit, adeo vt tandem Constantinus fi[illegible]ium suum, Crispum nomine, cum ingenti exercitu contra eum miserit, quem ad vrbem Adrianopo[illegible]s m[illegible]gno prœlio vicit, ipseque ex Europa aufugit in Bythiniam, & rursus exercitum colleg[illegible]t: sed ibi quoque victus, pacem petijt, missa ad victorem sorore ipsius Constantia, quæ vitam Licinio marito impetrauit, sed ita, vt priuatus Thessalonicæ cum coniuge viueret. Aliquanto post, cum nouos motus excitaret, à Constantini præside Thessaloniæ interemptus est. Extinctis igitur quinque tyrannis Diocletiano, Maximiano, Maxentio, Maximino, & Licinio, tenet Monarchiam solus Constantinus, qui, cum leges & iudicia deleta essent, & non solum bellis ciuilibus, sed etiam sæuitia, quam tyranni aduersus Christianos exercuerant, vastatæ e[illegible]n[illegible] prouinciæ, vi[illegible]or Constantinus & Ecclesias & imperium restituere cœpit, & rursus Christianorum templa erigi, & reditus pastoribus attribui iussit. Sub hoc [illegible]itur præstantiss. atque Christianiss. Principe Christiana Religio per varias or[illegible]s partes mira incrementa suscepit, adeo vt diuersi popu[illegible] & Nationes Seruatori nostro certatim nom[illegible]na darent, & patrijs ri[illegible]ibus posthab[illegible]tis, puriorem doct[illegible]am amplecterentur. Constat enim huius potissimum temporibus, non [illegible]odo [illegible]talo[illegible], Germanos, Ga[illegible]los, Britannos, Celtas, qui vltimi ad Oceanum habitan[illegible], Gothos, & fin[illegible]imas e[illegible] n[illegible]riones, Istrum incolentes, verum etiam Iberos, [illegible]niæ partem ad Septentrionem, & Euxinum versus, inhabitan[illegible] [illegible]osq[illegible]e, & Armen[illegible]os, [illegible]s cul[illegible]ibus reiectis, ad veram fidē certamque diui[illegible]em peruenisse[illegible]tque [illegible]lam summo ardore, & incredibili ani[illegible] constantia ad supremum v[illegible]que vitæ halitū retinuisse. Nec longe post, per

Constantius & Constantinus eius filius, fuere m[illegible]ximi faut[illegible] Christianæ Relig.

Maximianus & Maxentius tragicum exitum sortiti sunt.

Licinius vincitur in acie à Crispo f. Constanti[illegible] & tandē interficitur à præside ipsius Const.

Sub Constantino Christiana Religio mirum in modum florere cœpit.

Persæ, quibus temporibus Christianam fidem amplexi fuerint.

finitimos populos, ad plurimos alios hæc doctrina permanauit, a quibus [illegible] ad Persas eandem per id tempus deriuasse perh[ibent]. Nonnulli etenim ex Persis, cum Osroënis & Armenis familiarius agentes, & cum sanctis quibusdam v[ir]is verba conferentes, paulatim virtutem illorum experti, ad vitæ eorum æmulationem tacite ferri, & Christianismum amplecti cepêre. Vbi autem progressu temporis eorum numerus augesceret, Ecclesiæ constructæ: ministrorum ordo institutus, aliaque, quæ nostrorum sunt sacrorum, peracta, non mediocrem ea res Magis attulit plagam. Ij enim antiquitus, veluti familię quędã, ad quã sacerdotiũ pertineret, rem diuinam procurabant. Quin & Iudæi tum ibi degentes, qui iamdudum ingenti odio atque inuidia aduersus Christianæ fidei professores, fla[gra]bant, Magis admixti, ambo Saporem ea tempestate in Perside regnantem adu[er]sus Christianos mirum in modum inflammarunt, ita sane, vt eos omni [su]pplicii orum genere persequeretur, nec illis etiam parceret, qui sibi antea longe charissimi extiterant, quiq; apud eum summa gratia & auctoritate pollebant, [sic]uti Vsthazanes eunuchus, ipsius olim Saporis pædagogus, qui eo tempore primum in regia dignitatis locum obtinebat. Quę omnia luculenter videre est apud Nicephorum lib. 8. & cap. 36. ac etiam duobus alijs subsequentibus. At cap. 38. eiusdem libri, inserit Constantini epistolam ad præfatum Saporem scriptam, quam hic subijcere non grauabor: POSTEAQVAM autem, inquit, laudatissimus Imperator, Christicolas ibi ita affligi intellexit, ægre id ferens, magnopere est perturbat[us]: & pararus quidem ad opem illis ferendam erat, sed quod faceret, vt illi eo quoque loco quietam ducerent vitam, non habebat. Sed enim accidit, vt legati tum ex Perside c[onu]adessent, quorum optatis cum satisfecisset, recte se facturum putauit, si Sapori de Christianis qui sub eius regno essent, quidquam etiam significaret. Itaque epistolam ad eum, dignam profecto illam, quæ maxime celebretur, ded[i]t: maximam se illi debiturum esse gratiam ostendens, si quietem cis qui sacra Christi colerent, permitteret. Neque esse quod religionis eius cæremonias criminaretur, quippe illos non victimis mactatis, quemadmodum ipsos, sed incruentis gaudere sacrificijs & preces ad Deum fundere, cui non effusus sanguis gratus esset, sed anima virtutem sincere exhibens, & dogmata veræ pietati maxime conuenientia. Proinde laudandos eos esse magis, qui sibi ita credendum, Deumque colendum statuerent. Ad hæc, Deum illum habiturum esse propitium recepit, si Christianorum pietati consulendum putaret. Ad quæ, ad id indicandũ, Galienum illum & Valerianum, præterea vero ea quæ sub ipso accidissent, produxit. Illos enim tantisper dum Christianos quiescere passi essent, facile imperij cursum tenuisse: eosdem autem, potissimum vero Valerianum, postea quam sicuti reliqui Imperatores Romani, persecutionem aduersus Christianos excitasset, ab ipsis Persis victum, in discrimen diuinæ vltionis incidisse, & apud eos captiuum misere vitam finijsse. Sed enim sibiipsi, propter fidem in Christum, Deum opitulatorem fuisse, omnemque inde Romani imperij ditionem ab ipso vsq; Occidentali Oceano, cum bona Orientis parte, in potestatem suam peruenisse: multa à se bella confecta, & de grauibus tyrannis diuino nutu trophęa esse statuta. Ad quas res nihil sibi opus fuisse hostiarum mactatione, vel vatum ariolorumque prædictione: sed ad victoriam omnem satis fuisse, solam Crucis, quæ copijs suis præierit, armaturam, & orationem præterea, sanguinis prorsus « expertem. Ad finem porro epistolæ hæc etiam verba affert. Hoc hominum « genere, Christianorum dico, (de his enim mihi est sermo omnis) quomodo me « elatum iri lætitia putes, si audiam, Persarum quoque res florentissimas, pro eo « atque cupio, plurimum exornari: vt res simul & tibi pulcherrime, & illis itidem « optime, atque ita vtrisque ex æquo feliciter cant. Sic namque vniuersitaris « huius Deum clementem habiturus esses, & benignum. Hos igitur, quando ea « amplitudine es, tibi commendo: hos ipsos, quoniam pietate quoque præcla- « rus es, tibi trado. hos congruenti tibi humanitate & beneuolentia complectere, à te ipso simul, & à nobis, per fidem, immensam initurus gratiam. Tanta diuino huic viro, de omnibus qui vbiuis locorum in cognitione Christi venissent

Magi & Iudæi Christianam Relig. summo odio prosequuntur.

Constantini ad Saporem Persarũ regẽ pro Christianis epistola.

Exempla, Christi persecutoribus Principibus res esse aduersas, defensoribus autẽ Christianorum secundas.

[illegible] propter tal's cum fuerit, abunde quoque d[illegible] cura [illegible] Lybia, & plurimis Asiæ prouincijs d[illegible]oni[illegible] subiect[illegible] [illegible] beneuolis vsus est. Iam vero & ex Barbaris pluri m[illegible] partim bello s[illegible]bacti, non grauate eum colnere. Vbique d[illegible] [illegible]phæra [illegible]ta, victorem Imperatorem cum pro[illegible]ul[illegible]arunt. Hęc Constan[illegible].

Porro, antequam vlterius progrediar, illud obiter dixerim, ad ipsum Constantinum, Persam quendam, cui nomen H[illegible]tmisdas, regio sang[illegible] [illegible]oc[illegible]at[illegible]m, ex huiusmodi causa transfugisse. Cum pater eius, qui rex Persarum erat, diem [illegible] natalem more Persico celebraret, Hormisdas regiam ingressus est, magna secum adlata serinæ copia. Cum inuitati ad conuiuium, nullo eum honore d[illegible]gnati essent, nec, vti decuerat, adsurrexissent, indignatus, eos se Marsyæ morte [illegible]ul[illegible]rum m[illegible]natus est. Eam orationem complures, vt peregrinam, non [illegible]ligebant. Sed Persa quidam, qui vixerat in Phrygia, & narrationem de Marsya [illegible]uer[illegible]t, minarum Hormi[illegible]dæ sententiam adsidentibus expo[illegible]t. Il[illegible] memoria [illegible]narum su[illegible] animis inscripta, cum primum patrem Hormisdæ mori co[illegible]tigit, earum recordati, fratrem ipsius natu minorem regno præficiunt, quantumuis [illegible] maiori [illegible] inter regios liberos rerum summam tribueret. Horm[illegible]dam vero compedibus vinctum, in suo quodam ante vrbem colle custodiunt. Postea quam aliquid temporis intercessi[illegible]et, vxor eius hoc modo molitur, vt euaderet. Magno pisce capto, [illegible]m[illegible]m ventri eius indit, eoque rursus consuto, piscem Eunucho fidelissimo tradit eum mandato, vt Hormisdæ diceret, hoc pisce nemine præs[illegible] vesceretur, & ad opem, eo quod in [illegible]lius ventre reperi[illegible]et, vteretur. Hoc captato consilio, camelos ablegat, vino cibisq; copiosis oneratos, & mariti custodibus epulum præbet. Interea dum epulo custodes intenti fu[illegible]t, Hormisdas, pisce d[illegible]scerpto, limam inuenit, qua, cum pedibus iniectas compedes dissecuisset, & Eunuchi stolam induisset, per medios custodes iam temulentos egre[illegible] est, [illegible]mptoque secum vno ex Eunuchis, ad regem Armeniorum amicum & hospitem suum peruenit. Eius opera, tutus & incolumis, ad Constantinum se co[illegible]ul[illegible]t, qui cum omni tum honore, tum beneuolentia dignatus est, quod quid[illegible]m contigisse dicunt, paulo antequam ab ipso Constantino Licinius deuictus [illegible]et. Nunc autem institutum prosequamur. Supra commemoratum est, præfa[illegible] Impe[illegible]atori tres filios fuisse superstites. Horum prior, cum paterna diuisione [illegible]ime contentus, ad Constantem fratrem legatos misisset, vt nouam faceret [illegible]ionem, & cum nihil proficeret, armis eum aggrederetur, collecto exercitu [illegible]q[illegible]iam peruenit, & dum incautius congreditur, equus vulnere ictus, sesso[illegible]m deiecit, incognitusque, humi multis confossus est ictibus, imperij triennio [illegible]m [illegible]ito, anno ætatis 25. Alter, insidijs Magnentij in tentorio interfectus [illegible]t anno ætatis 30. atque ita vniuersum imperium ad Constantium cæteris iu[illegible]niorem deuolutum est. Qui prostrato Magnentio, quem milites Prætoriani Impe[illegible]torem salutarant, & Syluano Gallo, cæterisque imperij æmulis e medio sublatis, ac demum victricibus armis, pace parta, se, totius orbis dominum appellauit. Cæter[illegible]is fuit magis felix ac fortunatus in bellis ciuilibus atque domesticis, quam externis. Siquidem anno imperij eius vndecimo contra Persas bellum gerens, aduersam fortunam expertus est. Primo etenim Persica palma illi semel prærepta est temeritate militum ad Singaram. Nam octies cum hoste congressus est. Et in hoc prœlio cum aliquandiu victoria pro eo staret, tandem ad hostes [illegible]rra[illegible]sit, non sine gra[illegible] vulnere. Amissa est Singara, Bizabda, & Amida. Cum pri[illegible]m fratris cædem accepisset, dubius agebatur, permaneretne cōtra acerrimos Persas, an ad vindicandam Europam remearet. Dum hic rerum status esset, S[illegible]ores, Armenias, & Mesopotamiam infestis grassationibus diuexabat, & in di[illegible]ionem redactis omnibus ad Nisibin sitis, vrbem ipsam totis viribus obsidebat. Sed cum dux Lucillianus obsidioni sustinēdæ idoneus, partim oblatis forte fortu[illegible] occasionibus, partim strata[illegible]ematis, recte fuisset vsus, vrbs imminentibus malis erepta est, licet ad extremum periculum deuenisset. Hostis enim cupiens

A[illegible] Consta[illegible] fructus. Subdito[illegible] beneuolentia. Barbarorum n[illegible]tionum o[illegible]seruantia. Hormi[illegible] cus[illegible] frustratu custodibus ad Constantinum confugit.

Constantius solus potitur rerum.

Eidem aduersus Persas expeditio infeliciter succedit. Persarum victoria.

Sapores Nisibin obsidet.

alueum fluminis qui vrbem præterlabitur, alio ductis fossis deducere, occlusit meatum fluminis, deinde emisit, vnde impetus aquarum mœnium partem euertit: sed Nisibenses, regios conatus inanes atque irritos fecêre, illum intemerata nocte quam citissime tabulis, trabibus, atque aggeribus obstruendo. Vbi lux illuxit, rex ab expugnatione, re infecta, mæstus abijt. Nisibenses, muros quamprimum instaurauêre, in eaque expeditione rex circiter viginti millia hominum amisit: Coactus etiam regnum suum tueri, quod iam Massagetæ, ipso absente, inuaserant. Constantius subsidiarios milites misit, Nisibis mœnia firmauit, atque inducias cum Sapore iniuit. Quibus rebus peractis, rebusque in Oriente iam pacatis, in Italiam perrexit, & Mediolanum veniens, Iulianum patruelem Galli fratrem, Cæsarem fecit. Posthæc, Romam concessit, comite Hormisda regis Persarum filio. Is nobilitatem vrbis cum maiestate est admiratus: tam proceres, quam vulgus benigne audiuit: verissimum fuisse dicens, Cineæ testimonium, qui apud Pyrrhum affirmauit, Romę non ciues se vidisse, sed reges. Densus tamen cum triumphales arcus aureo suo curru transgressus, more auiteris ceruicem inclinaret, cum esset alioqui statura pusilla. Et cum nimium se efferret Constantius, hunc titulum sibi vsurpauit, Domitianum forsitan superare annixus, qui se Dominum & Deum scripsit, ipse totius orbis dominum appellauit. Et cum Hormisdæ, qui pone sequebatur, dixisset, se equestrem locaturum statuam, quæ Traiani, & aliorum omnes superaret, (nam Tarpeij Iouis delubra, Pantheum, Pompeij theatrum, Traiani forum, & vrbis singula ædificia, admiratione digna, attonitus spectabat) facetissime Hormisda respondisse fertur: Prius oportere stabulum fieri molis equi capax, si vellet opus hoc procedere: quo scommate læsus Imperator, conticuit. sed iterum interrogatus Hormisda, Ecquid de Roma sentiret, id tantum sibi placuisse aiebat, quod didicisset, ibi quoq; homines mori. Triginta itaq; diebus puriore ocio fruebatur in vrbe Augustus. Sed cum à Sarmatis Mœsiam & Pannoniam populari intelligeret, quarto Cal. Iunij ab vrbe profectus, per Tridentum, iter in Illyricum festinauit. Bellis ciuilibus, quibus admodum fortunatus erat, vt in Persicis semper infelix, fine imposito, ac redeunti ad Orientem, Narseus Saporis legatus occurrit ad Sirmium cum muneribus ac literis, in hanc sententiam.

Persarũ clades in obsidione Nisibis.

Constantius ingreditur Romam vna cum Hormisda.

Facetũ responsum Hormisda.

Saporis litera ad Constantium.

REX Regum Sapor, particeps siderum, frater Solis & Lunæ, Constantio Cæsari, fratri meo, salutem plurimam dico. Gaudeo, tandemque mihi placeo, ad optimam te viam reuertisse, & incorruptum æquitatis agnouisse suffragium, rebus ipsis expertum, pertinax alieni cupiditas, quas aliquoties ediderit strages. Quia igitur veritatis oratio soluta esse debet & libera, & celsiores fortunas idem loqui decet, atque sentire, propositum meum in pauca conferam, reminiscens hæc, quæ dicturus sum, me sæpius replicasse, adusque Strymona flumen, & Macedonicos fines tenuisse maiores meos, antiquitates quoque vestræ testantur: hæc me conuenit flagitare (ne sit arrogans quod cordi est, recordario) qui coalitus ab adolescentia prima, nihil vnquam pœnitendum admisi. Ideoque Armeniam recuperare cum Mesopotamia debeo, auo meo composita fraude præreptam. Illud apud nos nunquam acceptum fuit, quod asseritis vos exultantes, nullo discrimine virtutis ac doli, prosperos omnes laudari debere bellorum euentus. Postremo si morem gerere suadenti volueris recte, contemne partem exiguam semper luctificam & cruentam, vt cætera regas securus, ac prudenter reputans, medelarum quoque artifices vrere nonnunquam, & secare, & partes corporum amputare, vt reliquis vti liceat integris, hocque bestias factitare, quæ eum aduertant, cur maximopere capiantur, illud propria sponte amittunt, vt viuere deinde possint impauidæ. Id sane pronuntio, quod si hæc mea legatio redierit irrita, post tempus hyemalis quietis exemptum, viribus totis accinctus, fortuna conditionumque æquitate spem successus secundi fundante, venire, quoad ratio siuerit, festinabo. His literis diu libratis, recto pectore, quod dicitur, consideratoque responsum est hoc modo.

Constantius Sapori,

VICTOR terra marique Constantius, semper Augustus, fratri meo Sapori Regi

R[illegible] plurimam dico. Sospitati quidem tuæ gratulor, vt futurus si velis, amicus: cupiditatem vero semper indeflexam, fusiusque vagantem, vehementer insimulo. Mesopotamiam poscis, vt tuam, perindeq; Armeniam: & suades integro corpori eadimere membra quædam, vt eius salus deinde locetur in solido: quod refutandum est potius, quam vlla consensione firmandum. Accipe igitur veritatem non obtectam præstigijs, sed perspicuam, nullisq; minis inanibus perterrendam. Præfectus prætorio meus Opinatus aggredi negotium publicæ vtilitati conducens, cum duce tuo per quosdam ignobiles, me inconsulto, sermones conseruit super pace: Non refutamus hanc, nec repellimus, adsit modo cum decore & honestate, nihil pudori nostro præreptura, vel maiestati. Est enim absonū & indecens, cum gestarum rerum ordine explicatæ sint aures, quas inuidiæ nobis multipliciter incluserunt, cum deletis tyrannis, totus orbis Romanus nobis obtemperet, ea prodere, quæ contracti in Orientales angustias, diu seruabimus illibata. Cessent autem quæso formidines, quæ nobis intentātur ex more: cum ambigi nequeat, non inertia nos, sed modestia, pugnas interdum excepisse potius quam intulisse, & nostra, quoties lacessimur, fortissimo beneuolentiæ spiritu defensare, id experiendo legendoq; scientes in prœlijs raro rem titubasse Romanā, in summa vero bellorum nunquam ad deteriora prolapsam.

Hanc legationem, nulla re impetrata, remissam, post paucissimos dies secutus est Prosper comes, spectatus tribunus, & Eustachius, legati ad Saporem missi, qui Ctesiphonta reuersum Regem adiere, literas proferentes Imperatoris & munera, poscebantque, rebus integris, pacem, & mandatorum memores, nusquam ab vtilitate Ro. rei maiestateq; discedebant, amicitiæ fœdus sub hac lege firmari debere asseuerantes, ne super turbando Armeniæ, vel Mesopotamiæ statu quicquam moueretur. Diu igitur ibi morati, cum obstinatissimum regem, nisi harum regionum dominio sibi adiudicato, obdurescentem ad suscipiendam cernerent pacem, infecto negotio redierunt, & mox atrocissimum bellum vtrinq; redintegratum est, quod latissime prosequitur Ammianus lib. 18. & in sequenti. Bello instaurato, cum Sapores frustra Nisibin obsideret, ab ea repulsus, Amida, quæ non satis firmo præsidio tenebatur, potitus est, eamque solo æquauit. Ob id censuit Constantius, patruelem Iulianum, Galli fratrem, quem in Italiam reuersus, Mediolani Cæsarem designarat, & Gallijs præfecerat, consortem imperij accersiri. Qua tempestate, iam literæ venēre ad ipsum Constantium in Cappadocia tunc commorantem, quibus significauit Iulianus, se inuitum ab exercitu Imperatorem renuntiatum, simulque rogabat, vt ipsum æquo animo ad communionem imperij admitteret. Quibus perlectis, mirum in modum excanduit, nihil interim rescribens, sed contra Persas expeditionem, cuius rei causa Orientem petierat, edixit, tametsi contractas copias in Iulianum vertere mallet. Tum Oratores cum Leona Quæstore ad eum misit, ac literas, quibus amanter iuuenem admonebat, vt Cæsaris nomine contentus, Augusti maiestatem poneret. Dedit & mandatum Leonæ, vt beneficia Imperatoris, ceu homini ingrato, obijceret. Leonas Parisijs honorifice exceptus, cum militibus mandatum Constantij propalaret, Iulianum Imperatorem Augustum acclamauit. Tum submoto Florentio, Nebridius præfectus prætorij factus, consentiente tamen Iuliano, alioqui minus processisset, atque iterum legatos ad Constantium dirigit, licet se armaret contra Imperatorem, veritus ne quid sibi aduersi accideret. Interea Cōstantius, Arsacen regem Armeniæ ad se accersiuit, eumque adhortatus est, vti fidus Romanis perseueraret, neue fallacijs Persarum se ab ipsorum amicitia disiungi pateretur, simulque Transtygrianos cohortatus est, vt in fide permanerent, neue ad Persas deficerent. Cum sic anceps hæreret, fortuna iam subsistente, & adultante fato vitæ, sæpe nocturnis vmbris terrebatur. Et cum esset moturus exercitum, nocte quadam nondum penitus mersus in somnum, imaginem patris vidit, ac obtulisse pulchrum infantem, cumque susceptum & locatum in gremio suo, excussam sibi proiecisse sphæram, quā ipse dextra manu gestabat. Quod plane permutationem temporum indicabat, licet interpretes pro captu ingenij

Atrocissimū bellum inter Constantiū & Saporem Persarum regem.

ſui blanda reſponderenr. Poſthæc, familiaribus ſibi charioribus confeſſus eſt, ſe eſſe deſertum à Genio ſuæ tutelæ, ac ſalutis auctore, qui familiarius olim ſecum multa commentatus, tum ſqualidus & horrendus ſibi videretur, tanquam mox eum deſerturus. Hæc illi apparuêre, cum ex Antiochia verſus Tarſum veniret, moturus arma Iuliano: ſed incidit in febriculam ſemper æqualem, ratuſque eſt geſtatione eam aboleri.

Conſtantij obitus.

Vectus eſt lectica per inuia itinera vſque ad radices Tauri montis, atque ibi in ſtatione quadam quæ à Græcis appellatur Mopſocrenis, intrinſecus exurente calore, febris aucta eſt, adeo vt corpus tangi non poſſet, ſed cum eſſet defecturus, Iulianum ſucceſſorem ſtatuit, paulo poſt mortuus, anno imperij viceſimo quarto, ætatis quadrageſimo primo.

Iulianus imperat.

Hinc Iulianus rerum potitus, nihil ſane prius & magis in votis habuit, quam vt eueſtigio Perſis bellum inferret, qui per ſexaginta ferme annos ſæuiſſima cædium monumenta in Oriente fecerant, Romanis exercitibus ſępe repulſis atque deletis. Cum ijs igitur ardebat congredi, quod impatiens ocij erat, & in flore ætatis Parthicum nomen affectabat: ſed prius legatos miſit Delphos, interrogatus de euentu belli Perſici.

Iuliani victoria prope Argentoratum.

Ipſe interim Gallias à Germanorum incurſionibus ſtrenue ac viriliter defendit, & prope Argentoratum, totum ferme Alemannorum exercitum perdidit, eorumque regem Chonodomatum cepit. His rebus proſpere ac feliciter geſtis, ſoli Perſæ domandi & profligandi reſtabant.

Eiuſdem expeditio in Perſas.

Proinde cum ingenti apparatu egreſſus Cōſtantinopoli, tranſmiſſo Boſphoro, à Chalcedone Nicomediam proceſſit. ſuper quam ingemuit altius ac fleuit, memor illic olim ſe in regia & ampla vrbe, ædificiorum ſumptibus inſigni, educatum, quæ tum terræmotu corruerat. Mox per Bithynos Gallogræciam venit, & inde Antiochiam, quo tempore Adonidis ſacra adamati à Venere celebrabantur. Vbi hybernans, nullis voluptatum illecebris, quibus abundant Syriæ omnes, potiebatur: ſed iudicialibus cauſis intentus, & maximis curis implicitus, ſummam iuſtitiam exercuit, adeo vt multi Iuſtitiam cœlo ſublatam, dicerent tum eſſe ad mortales ceu poſtliminio reuerſam. Vere ſequenti Hierapolim profectus, in Meſopotamiam ſigna commouit. Cum vero in Cercuſio oppido, quod fere inſtar inſulæ inter Euphratem & Xaboream amnes extenſum iacet, à Diocletiano olim mœnibus aucto, & excelſis turribus munito, cum exercitu moraretur diutius, à Salluſtio, qui eius in quarto conſulatu collega fuerat, literis eſt admonitus, expeditionem in Perſas differendam eſſe, dijs ita vetantibus. Nam in libris Sibyllinis lectum erat, hoc anno Imperatorem à militibus diſceſſurum. ſed Regum vndique auxilia promiſſa, Iulianum excæcabant. Et quanquam vaticinijs multum crederet, fatis tamen vrgentibus tranſgreſſus flumen, pontem auelli iubet, nauesque comburi, vt omnis reditus militibus negaretur: Zaitamq; ventum eſt, qui locus olea arbor interpretatur, vbi Gordianum Imperatorem exercitus quondam tumulo intulit. Hîc haud longe abeſſe hoſtes audiens, ſubſtitit, videns aduentantem militum cohortem, qui leonem pluribus telis confoſſum afferebant. Quo omine lætus, proſperiora ſibi pollicebatur, cum obitum potius Regis hoc portentum denuntiaret. Tum milites conuocat, pluribus exemplis à Ventidio ad Maximianum recenſitis, (nam memoria plurimum valuit) docuit maiores fere omnes laureatos rediiſſe, præter Gordianum & Carum, quorum illum inſidijs mortalium, hunc ira Deorum ſublatum dixit, pluribuſq; milites cohortatus, exercitum educit.

Iuliani exercitus, terreſtris & naualis, contra Perſas.

Erat autem numerus omnium, ſexaginta quinq; hominum millia, quibus Hormiſda & Victor, cum ſuprema poteſtate atque imperio præerant. Habuit & claſſem longe inſtructiſſimam, in qua erat numerus nauium ſexcentarum, quæ de lignis factæ fuerant: de corio quingentarum: præter has aderant & quinquaginta naues militares, & aliæ latiores comitabantur, quibus, ſi vſus ita poſceret, iungendi pontes eſſent, per quos itinere pedeſtri fluuios exercitus tranſmitteret: ſequebantur & alia complura nauigia, quæ partim milites vehebant, partim ligna fabricandis machinis idonea, partim iam fabricata tormenta obſidionalia. Vniuerſæ claſſi præerat Hierius quidam, ordinū militarium dux, quem, cum adhuc ipſe eſſet Hierapoli, iuſſit cū tota re nauali conuenire Samoſatis, eiq; poſtea adiū-

xit

xi nauarchos Lucianum & Constantium. Talis cum esset exercitus tam terrestris, quam maritimus, de suggestu quodam Imperator ad vniuersa ea quæ dicenda forct, prolocutus, & militibus congiario centum & triginta nummorum argenteorum viritim dato, Persicum solum adgressus est; pedestribus copijs Victore duce præfecto, equestribus Hormisda, cui Arinthæum adiunxit. De Hormisda prius etiam diximus, fuisse natione Persam, & filium Regis, qui à fratre læsus aufugerit, & ad Constantinum Cæsarem peruenerit, cumque Cæsar propter haud mediocria fidei ac virtutis documenta exhibita, ad amplissimos honores ac magistratus euexerat. Quocirca, vbi Persarum fines inuasisset Imperator, vniuersam Assyriam depopulatur, vrbes & oppida partim vi cepit, partim deditione, hostes enim prœlio abstinuerant. Quinimo crebris legationibus pacem petentes, offerebant patriæ suæ magnam portionem, sed omnibus recusatis, per inuia desertaque loca vagatus, fame militem macerabat, ac victor cum ingenti gloria, cuius erat longe cupidissimus, profligato exercitu hostili, vsque ad Ctesiphontem peruenit: illic cum exercitu castrametatus, dum remeat, crucem sereno vidit cælo. Aruspices vetabant, quicquam tentandum, cum signum illud infelix esset. Cæterum & hos contempsit, vt nuper Sallustium, neque præsagijs plærisque, neque viso ingenti globo in cælo, quo die pugnatum erat, abduci à bello poterat, neque terræmotu, quo paulo ante Constantinopolis pulsabatur, deterritus est. Cum ergo castra cum satis lecto exercitu moueret, Persæ sæpius afflicti, & dissimulantes more suo, consulos à tergo inuadunt, & priusquam laborantibus subueniretur, Romani hostili globo circundati, vndique fatigantur, iam itineris labore ac inedia confecti. Imperator à transfuga quodam in insidias deductus, cum hinc inde vrgeretur, arrepto tantum clypeo, procurrit incautius incōsulto ardore, nititurque ordines ad prœlium componere. Interim conto militis transmisso brachio, & costis, letale vulnus excipit. Dum auellere è fibris iecinoris conatur, scindit digitorum neruulos: prolapsus in ceruicem equi, veloci cursu in tentorium relatus est. Vbi vero vulnus letale aspexisset, manu cruore repleta, vt Seruatori nostro blasphemaret, in aetem sanguinem proijciens, dixit: Vicisti tandem Galilæe, vicisti. sic enim Christum vocare solebat, cum eius cultores, impios Galilæorum filios appellaret. Hac voce emissa, qua fatebatur impiam suam voluntatem, & ostendebat ingentem fremitum, ac sensum pœnarū, tum adhibitis fomentis, vt paulisper dolorem leniret, rursus poscit equum, & arma, vt prœlium reuisat. Ad cohortandos suos egressus, concionem habuit, ac disseruit, mortem esse summum præmium: deinde cum philosophis, quos semper secum habuit, de immortalitate animæ sermonem fecit, petijtque, quidnam ageret Anatolius, qui tum erat magister officiorum. Sallustius præfectus respondit, beate degere. Ingemuit amici casum, quod interfectus esset. Tum circumstantes, qui dolore conciti casum deflebant, sua auctoritate castigauit, turpe esse Principem syderibus conciliatum lugere. Cumque paulatim sanguine vacnatus, circa noctis fere medium, spiritus deficeret, poposcit aquam, epotaque frigida aqua, vita solutus est, anno ætatis suæ vno ac tricesimo, cum imperasset solus annum vnum, menses septem; ab eo quod Cæsar fuit, annos septem. Vtilissimum est autem in historia Iuliani hoc considerare, quod Deus duobus illustribus miraculis ostendit eodem tempore suam iram aduersus Iudæos, & Ethnicos. Cum enim Iudæi Ierosolymæ concedente Iuliano, rursus cōdere templum cœpissent, terræmotu dissectæ sunt moles, & absorpti multi homines, & pars operum, & machinarum, & homines fulminibus accensi perierunt. Eodem tempore, in alia orbis terrarum parte, Delphicum templum, quod Ethnicis præcipuum fuit, diuinitus, non hominum manibus, sed terræmotu, & fulminibus deletum est, cum Iulianus Oratores eo misisset, de belli Persici euentu, sicut antea diximus, interrogaturus. Sæpe autem direptum, & aliquoties deletum est Delphicum templum, sed rursus extructum & reparatum: At post hanc euersionem, cælitus factam, Iuliani tempore, nunquam deinde instauratum est. Hactenus maiori qua fieri potuit breuitate, Iuliani bellum contra Persas gestū recensuimus. Cæterum

Eiusdem felices successus.

Prælium inter Romanos & Persas.

Iulianus vulneratur. Eiusdem blasphemia in filium Dei.

Mors.

Iudæorum calamitas sub Iuliano. Delphicum templum sub eodem corruit.

extat eiusdem luculenta narratio apud Zosimum lib.3.in qua minutim oppida & vrbes ab Romano exercitu aut vi, aut deditione occupatas, omnemque illius in hostilem agrum progressum recenset, & quoties vtrinque manus conseruerint. Inter cætera vero commemorat prœlium, gestum tertio die antequam Romani Tigrin flumen traijcerent. Secundum hæc inquit, congressis exercitibus, à media nocte prœlium ad meridiem vsque perdurauit. Tandem Persæ cedentes, totis viribus fugam arripiebant, facto eius ab ipsis ducibus initio. Hi duces erant Tigranes, genere dignitateque secundum regem antecellentes, & Anareus, & ipse Surenas. Fugientes insecuti Romani, & Gothi, multos interemerunt, & auri, argentique magna potiti sunt copia, variisque tam virorum, quam equorum ornamentis, & argenteis lectis, atque mensis, quascunque relictas à ducibus in fossis

Romanorū victoria.

repeterunt. Ceciderunt in pugna, Persarum tria millia quingenti: Romanorum non plures, quam septuaginta quinque. Ouationem exercitus, ob partam victoriam, visus est quodammodo dux Victor catapulta læsus, imminuere, &c. Idem narrat, Romanos de consensu Imperatoris, traiecto flumine, cum relictis ripis, exercitus per mediterranea ducendus esset, naues, demptis decem & octo Romanis, Persicis quatuor, igni absumpsisse: cuius quidem facti postea non parum pœnituit. Deinde, cum ad Durum amnem progressi essent, ponte iuncto, transmisisse. Mox adiicit exemplum quoddam insigne ac memorabile cuiusdam Mauri, quem dicit, cum in quodam conflictu habito inter nonnullos Romanos qui hostium consilia atque itinera exploratum iuerant, & quosdam Persas, eius frater Macamæus præ animi alacritate inermis in hostem irruens, quatuor ex eis interfecisset; verum pluribus simul in eum conuersis interimeretur; conspe-

Exemplum fortitudinis.

ctum medios inter Persas fraternum corpus arripuisse, & eum, qui primus ictum intulerat, occidisse; neque telis petitum, animum despondisse, donec fratrem adhuc spirantem exercitui reddidisset. Post hæc narrat, cum Romani vlterius progressi, ad vicum Maronsa peruenissent, turmas Persarum, extremi agminis præsidio relictos adortas, manum conseruisse, & cum alios milites, tum Vetranionem turmæ ducem, viriliter dimicantem, interfecisse. Hoc tamen rerum statu, Persicis legionibus conspectis, iniraque pugna, Romanos superiores euasisse, multis Persarum contrucidatis. Nouissime recenset postremum prœlium, in quo Iulianus è medio sublatus est anno ab orbe redempto, trecentesimo sexagesimo septimo, cum iam Persarum imperium, propemodum, vt eius verbis vtar, ad extremum exitium redegisset: atque addit, Romanum exercitum vsque adeo superiorem extitisse, vt quinquaginta maximæ potestatis Satrapæ cum infinita multitudine caderent. Vbi mors Principis innotuit, iamque milites reuersi essent ad tentorium, in quo cadauer iacebat, pugnabant adhuc quidem nonnulli Romani, atque hostem superabant: verum cohortes quædam de castello Persico milites adortæ, cum eis certamen inibant. Acri occepto prœlio, Antonius cecidit, ordinum Palatinorum dux, quem Romani Magistrum officiorum vocant. Et Sallustius, præfectus prætorio, cum ex equo decidisset, parum abfuit, quin imminentibus hostibus contrucidaretur; nisi quidam ex adparitoribus equo descendens, fugæ capessendæ facultatem ei præbuisset: recedentibus vnà cum ipso & iis

Romanorū virtus.

ordinibus duobus, qui principem stipare consueuerunt, ac scutatij dicuntur. Cæterum ex his, qui terga dederant, sexaginta duntaxat milites, cum sua, tum Romani nominis dignitate, ad animum reuocata, & ad mortem vsque discrimini semper obijcientes, eo castello potiti sunt: de quo Romanos adorti Persæ, superiores extitisse visi fuerant. Cumque continue deinceps triduo circumsiderentur ab hostibus, non exigua parte copiarum obsessores adgressa, salui atque incolumes euaserunt. Tum vero cunctis optimatibus vna cum exercitu collectis, cō- sultatum est, cuinam rerum summa committenda esset; quod fieri nullo modo posset, vt ex imminentibus medio in hostico periculis, sine Principe euaderent, ideoque communibus suffragijs Iouinianus, Varroniani domesticorum tribuni

Iuliani abstinentia.

filius, Cæsar designatur. De hoc autem priusquam aliquid enarrem, hæc paucula de Iuliano subnectam. Hunc ferunt, eunuchos, coquos, tonsores, ac etiam seruos

eiecisse

[illegible] rogatum, quam ob causam, negasse, sibi opus esse eunuchis, [illegible] nec opus esse coquis, quod simplicissimis cibis vesceretur: [illegible] dixisse vnum multis sufficere: seruis autem non opus esse, cum [illegible] ptu viuere posset. Idem contra Persas exercitum ducens, grandem [illegible] Iulianis intulit, qui grauius ab Ethnicis tractati, sæpius pro auxilio Imperatorem accesserant. Quibus impie respondit: Vestrum est, vt mala sustineatis, [illegible] hoc sit præceptum vestri Dei. Idem, cum iam extremum traheret spiritum, [illegible] suorum lachrymas, ait: Nolite deplorare ac lugere Principem, iam qui[illegible] moribundum, sed cælo Dijsque reconciliatum. Hæc breuiter de Iuliano: [illegible] bella in Gallijs & Germanijs gesta, Ammianus Marcellinus, natione Græ[illegible] cum ipso multos annos militauit, ceu oculatus testis, luculenter ac ornate [illegible] Iouinianus interim induta purpura, sumptoque diademate, coram [illegible] & militibus initio protestus est, se Christianum esse, & amplecti Nicænā [illegible]. Cuius quidem rei amplissimum specimen & apertissimum testimo[illegible] ab Iuliano præbuerat. Cum enim Iulianus lege ab exercitu egisset Chri[illegible] cingulum militiæ delerere, quam obtemperare maluit. Posthæc, de im[illegible] periculo, & rerum præsenti statu verba fecit. Cumque de Sapore Persarum rege, quæ animo sentiret, in medium protulisset, exercitus in Mesopotamiam deducendus stabat, ipseq. huius postulatis assentiens, conclamatis vasis, atque receptui canens, sese natis itineribus eo pergere incepit. Ad Suma castellum vbi venisset, Persarum equitatus, irruptione facta, nec paucis adductis elephantis, dextrum cornu infestabat, in quo Iouiniani, & Herculiani constituti erant. Ex sunt à Diocletiano, & Maximiano profectæ legionum appellationes, habentium cognomina Principum illorum, quorum alter Iouis, alter Herculis cognomentum vsurpauit. Ac initio quidem ab elephantorum robore vim patiebantur, & multi fugientes cadebant. sed vbi pariter & equitatum, & elephantes Persæ in hostes conciti banr, ventum est ad accliuem quendam locum, in quo Romanorum forte calones erant. His in periculi societatem venientibus, telaque in Persas de sublimi iacientibus, elephanti quidam vulnerati sunt, qui more suo fugam dolore perciti barritu capessebant, & equitatum omnem conturbabant, ita quidem, vt in hac fuga elephanti à militibus interficerentur, & in ipso prœlio complures ex aduersarijs caderent. Perierunt & Romani legionum tribuni tres, dum fortiter dimicarent, Iulianus, Maximianus, & Macrobius. Cumque humi [illegible]centes perquirerent, & inter eos Anatolij cadauer reperissent, id ea sepultura [illegible] honestarunt, quam temporis angustia concedebat, hostibus vndique vrgen[illegible]bus. Dies progressi quatuor, & ab iisdem vndique vexati persequentibus, si Ro[illegible]nos proficisci viderent, fugientibus, quoties ipsos inuaderent, vbi latius [illegible]parium nacti fuissent, Tigrim transmittere decreuerunt. Itaque colligatis [illegible], cum ex ijs vuga quasi quædam confecissent, his ipsis inuecti transiecerunt. Posteaquam aduersa ripa milites potiti fuissent, etiam duces cum reliquis secure trans[illegible]erunt. Verum vbi ne sic quidem abscederent Persæ, sed magna [illegible] multitudine hominum ab omni parte, qua eundum erat, imminerent, nullo non in periculo Romani versabantur, qui & à malis circumstantibus, & [illegible] terea commeatus inopia premerentur. Licet igitur hæc foret exercitus conditio, nihilominus tamen Persæ de pace tractabant, Surena, & alijs apud eos potestate præditis, ad Romanos ablegatis. Hanc pacis mentionem cum Iouinia[illegible] admitteret, ac Salustium præfectum prætorij cum Arinthæo misisset, in[illegible] ter hos de pace mutuis colloquijs, annorum quidem triginta factæ [illegible] induciæ. sed vtrinque consensum, vt Romani Rabdicenorum gentem Persis cederent, itemque Carduenorum, Rhefenorum, & Zalenorum, ac præter hæc omnia quæ in his essent castella, numero quindecim, vna cum incolis, prædijs, iumentis, & omni penu. Nisibin vero, sine incolis traderent; hos [illegible] placuit, quocunque Romanis visum esset, commigrare. Præterea, Persæ [illegible] Armeniæ partem adimebant, perpusillum quiddam Romanis possidendum relinquentes. His conditionibus cum maxima Rom. Imperij cala-

Impius. *Iouinianus Imperat.* *Eiusdem constantia in religione.* *Conflictus inter Persas & Roman.* *Conflictus habitus inter Romanos & Persas.* *Persarum in bello pertinacia.* *Colloquia de pace.* *Pacis leges.*

mitate, initio fœdere, & literis vtrinque subsignato, facultatem Romanis [illegible] undi domum concessit, ita quidem, vt Persarum fines illi non vexarent, ac [illegible] sim nullis Persicis insidi spererentur, maiorisque securitatis gratia, nob[illegible]es [illegible] super dati tribuni obsides. Tum exercitus Romanus ex confragosis atque asperis itineribus, in tutum iter productus est, licet multi inedia, plærique inopia potus laborarent. Pars imperitia nandi, in gurgitibus absumpta, pars à Saracenis clam infestata. Sex dierum iter ita emensum est, cum præter herbas, quas secum ferebant, paucissimas, quandoque nec gramina inuenirent, donec Dux Mesopotamiæ Cassianus cibos afferret. Multa in Mesopotamia tum accidere cum iam exercitus Antiochiam peruenisset, vbi per continuos dies multa dira & horribilia portenta videbantur, Maximiani statua, quæ locata erat in vestibulo regiæ, amisit repente sphæram æream, formatam in specie poli, quam gestabat. Cometes interdiu conspectus est. Conflagrauit locupletissima bibliotheca Antiochiæ. Iouinianus interim, Antiochiam profectus, iussit reuocari exules qui pulsi erant propter veram professionem. Magnum Athanasium per Cappadociam iter faciens, Alexandriam reduci imperauit. Mandauit Ecclesiis restitui partem redituum, quos eis Iulianus ademerat; ac testatus est, propter famem nunc veteres reditus integros non posse restitui. Iussit denuo claudi idolorum templa. Breui post, cum recta Constantinopolim pergeret, iamque ad locum, Dardastana vocatum, qui diuidit Bithyniam à Galatis, peruenisset, assiduo longi itineris labore, aut recenti tectorio, positis ibi prunis, siue, vt aliis placet, morbo qui ex intemperantia ortus esse existimabatur, cum circiter octo menses imperasset, anno ætatis tricesimo ac tertio in fata concessit.

Portenta. *Cometes.* *Iouiniani Pietas.* *Mors.*

FINIS LIBRI QVARTI.

HISTO-

HISTORIAE RERVM PERSICARVM

Liber Quintus.

VISNAM hactenus rerum Persicarum sub Romanis Consulibus,& nonnullis Imperatoribus,fuerit status,quæve alternantis fortunæ mutatio, atqueadeo quam magna bellorum & pacis subinde inter ipsos Romanos & Persas subsecuta fuerit vicissitudo,quam paucissimis potuimus verbis perstrinximus,ab eo potissimum tempore, quo Reipub. forma mutata, imperium ad vnius solius Principis nutum atq; arbitrium communibus omnium ordinum suffragijs defertur. Quippe cum Monarchiæ successio non semper eodem atque solito more procederet: verum interdum ex legitima imperij successione, nonnunquam vero ex cohortium prætorianarum suffragijs, sæpissime vero ex Senatus procerum auctoritate, vel rursus ex vtriusque partis mutuo consensu ac voluntate summus Magistratus decerneretur. Cuius quidem imperij ratio vsque ad Iouinianum Iuliani successorem perpetuo quodammodo successu constitit, ex superiorum librorum enarratione videre est; qui si penitius introspiciantur, ratio elici poterit,cum quanta rerum mutatione,atque fortunæ,vt diximus,inconstantis flatu Reges per ipsam Persiam dominati sint. Nūc reliquum est, continuata rerum serie,ac ne tantillum de instituto cursu deflectentes, deinceps pari studio atq; diligentia,quæ restant,persequamur. Post mortem Iouiniani, exercitus Niceæ, quæ vrbs caput est Bithyniæ, Valentinianum Gratiani filium, Cibali è Pannonia oriundum, virum eximia virtute præditum, & qui semper præsenti fortuna melior apparebat, & apice principali longe dignissimus, de communi voluntate atque consensu Imperatorem renunciauit, anno Christianæ salutis trecentesimo sexagesimo octauo. Is,post triginta dies, ex Pannonia,vnde genus trahebat, Valentem fratrem, illinc accersitum, consortem imperij fecit, & Augustum nominauit; breuique spatio interiecto, Gratianum quoque filium iisdem titulis atque honoribus insigniuit. Ipse autem Valentinianus cum summa æquitate ac moderatione imperauit annos 11. menses tres, dies viginti: vixit annos quinque supra quinquaginta, atque obijt in Gallia. Fuit veræ pietatis ac fidei studiosissimus,& maximus propagator, & fratri Valenti, quem Orienti præfecerat, sæpe hortator fuit, vt & veritatem iuxta Synodum Nicænam amplecteretur,& ne sæuitiam in recte sentientes exerceret. Verum ipse,omni cohortatione posthabita, sese Arriani dogmatis acerrimum defensorem præbuit. Valentinianus nondum Imperator,templum Fortunæ ingrediens cum Iuliano,hinc atque hinc stantibus æditnis, qui aquam introeuntibus aspergerent: vbi vidit in chlamyde purpurea guttam aquæ, pugno percussit æditicuum: Hoc, inquit, non est purificare,sed inquinare. Nam illi tales aspersiunculas appellabant purificationes. Idem iam Imperator Romanorum electus, cum solicitaretur à militibus, vt sibi imperij socium deligeret: Vestrum quidem, inquit, fuit, vt priuatum me ad imperialem extolleretis dignitatem: res autem administrare, non iam vestri, sed Principis ipsius arbitrij esse, vos ipsi quoque dicitis: Itaque vos deinceps imperata facere, & quietos esse: me autem, quid facto opus sit, curare decet.

Valentinianus. Eiusdem obitus.

Huic Valens in imperio successit, sub quo Sapores Persarum rex, neglecto fœdere, cuius paulo ante hic fecimus mentionem, in Armeniam irrupit, & causatus illam iure ad se pertinere, quippe quam à suis maioribus tanquam per manus accepisset, suæ ditioni adijcere, quibuscunque poterat modis, annitebatur. Sed Valens Arintheo legato cum præualidis copijs occurrente, prouincia per id tempus fortiter ac strenue defensa est, omniq; hostili metu liberata, & arma trade-

Valens Imp. Sapores mouet bellum in Romanos.

Ctesiphontem occupat. *Valentis obitus.* *Gratianus Imperat.* *Eiusdem mors. Maximi cædes.* *Valentinianus strangulatur.*

re coactos, in oppida sua propter Istrum posita, distribuit cum mandato, vt ibi asseruarentur. Cæterum Sapores haud multo post, repatato exercitu, Ctesiphontem occupauit, atque illic hyemem transegit. Interea, vt Persarum conatus reprimeret, cum expedita manu militari, Antiochiam perrexit, eo quidem animo decreto, vt in eos quamprimum arma conuerteret. Reuocatus autem in Thraciam, quia Gothi, duce Fridigerno, vrbem Constantinopolim oppugnabant, & per omnia loca circumuicina longe lateque grassabantur, omissa per id tempus Persica expeditione, conuersoque itinere, castra in eos mouit; sed circa Adrianopolim magna clade victus, & lachrymabili bello obrutus, terga dedit, & in fuga vulneratus sagitta, decidit ex equo, acceptusque est in vile tugurium, iuxta quod palearum strues erat cumulata, quod igne supposito, in flammas solutum, Imperatorem Valentem absumsit. Locus enim septus ab hostibus, quia primo impetu capi non potuit, dum victor Alanus Imperatorem persequitur, inscius illic eum latere, ignem iniecit, quo concrematus est. Alij tradunt, ipsum mutato Imperiali habitu, inter prœliandum ad pedestres turmas descendisse, quia iam equites diffugerant, ignoto illic vulnere tum confossum, & ita pœnas dedit sæuitiæ, quam aduersus pios exercuerat. Proficiscenti ad prœlium, Isaacius vir singulari sanctimonia præditus, ei prædixit interitum. Vixit annos quinquaginta, & imperauit annos tredecim, post fratrem solus annos tres. Quantus autem fuerit Ariano dogmati addictus, & eorum, qui Nicænæ synodo adhærebant, persecutor & oppugnator, cum ex alijs, tum præcipue ex Nicephoro Eccles. hist. lib. 11. & præsertim circa finem, cuiuis facillime constabit. Huic, Gratianus Valentiniani primi filius, natus ex Seuera in vrbe Syrmio, & Valentinianus secundus, Gratiani frater, natus ex Iustina, in imperio successerunt. Fecit autem Gratianus consortem imperij Theodosium, ex oppido Hispanicæ Gallecíæ Cauca oriundum, hominem bellicosum, & multis heroicis dotibus insignem, cum quo annos quatuor regnauit, cum antea cum patre annos octo, cum patruo tres regnasset. Dum vero ipse Gratianus, Theodosio in Thracia Gothos reprimente, ob Vandalorum incursionem in Galliam rediret, ibique omissa cura gubernationis, deditus venationi & ludis, simulque Alanos milites domesticis anteferret, in odium venit, & Lugduni à Maximo Galliæ præside, interfectus est anno ætatis vicesimo nono. Valentinianus frater, propter Maximi tyrannidem, in Orientem fugiens, à Theodosio perhumaniter excipitur, & mox collectis copijs, ipsum Maximum apud Aquileiam prœlio superauit, & captum interimi iussit, quia Gratianum occiderat. Valentinianus interim in Galliam discessit, quam post Maximi interitum rexit annos circiter quinque. Erant autem apud eum Eugenius scriba, & dux exercituum Arbogastus, vir Gothicus, qui Francos represserat. Per hos duos corrupti cubicularij Valentinianum in vrbe Galliæ Vienna laqueo strangularunt. Eugenius qui se Imperatorem nominauerat, postea captus non procul à Mediolano, prostratus ad pedes Theodosij, à militibus trucidatus est. Arbogastus sibi manu sua mortem consciuit. Ita seditiosi & parricidæ pœnas dederunt. Zosimus refert lib. 4. ipsum Valentinianum ab Arbogasto, vt eo sublato, rerum summam Eugenio traderet, Valentinianum dum apud oppidum Celticum Viennam commoratur, & propter muros eius ludicra cum quibusdam militibus exerceret, nihil tale cogitantem, de improuiso impetu facto, letaliter vulneratum atque interfectum. Cæterum reliqui omnes scriptores illum gula fracta interijsse commemorant, cum vix vicesimum ætatis annum attigisset.

Theodosius Imperat. Rex Persarum mittit Oratores ad Theod. Fœdus inter Persas & Romanos.

Hoc statu rerum, Theodosius Romanum Imperium in Occidente, atque Oriente tenuit annos decem & septem, comprehensis annis 12. quibus Gratiani & Valentiniani secundi collega extiterat, fuitque quadringentesimus quintus ab Augusto. Hic multa præclare ac fortiter gessit, & præter alia egregia facinora, Gotthos Thraciæ finibus pepulit; Hunnosque ac Alanos Scythicas gentes, ipsi etiam Alexandro formidatas, multis magnisque prœlijs vicit, ac fugauit. Iisdem diebus, dum deuictis hostibus, Theodosius Cõstantinopoli subsisteret, ad ipsum venêre oratores missi à rege Persarum, ac nomine sui regis pacem petierunt, qui

seu Prin-

ſeu Principis bonitate permotus, ſiue ſatiatus victoria, qua olim Iulianum ſtrauerat, & Valentem in fugam verterat, Romani Imperatoris ſocietatem atque amicitiam expetebat; quam & libens conceſſit, fœduſque iterum inter vtramque gentem renouatum eſt, quo vniuerſus pene Oriens Romanis reconciliatus fuit. Poſt liberatas tandem Barbarorum incurſionibus Thracias, Theodoſius Arcadium & Honorium filios, quorum alter in Oriente, alter in Occidente præeſſet, conſortes imperij fecit, & Imperatores atque Auguſtos nominauit: ſed propter ætatem adiunxit tutores præcipuos duces, Arcadio Ruffinum, Honorio Stillico nem, & Africæ Gildonem præfecit. Hos cum putaret fidos fore, quanquam ſapiens Princeps, tamen deceptus eſt. Impulit enim eos ad perfidiam regni cupiditas, vt ille inquit, ſi ius violandum eſt, regnandi gratia violandum, in alijs pium eſſe decet. Theodoſius obijt Mediolani anno ætatis ſuæ ſexageſimo, ſiue, vt nonnullis placet, quinquageſimo, die ſeptimo decimo, anno imperij decimo ſeptimo. Corpus, eodem anno, Bizantium tranſlatum, maiorum monumentis illatum eſt. Zoſimus tradit, ipſum obijſſe Conſtantinopoli. Sed priori ſententiæ magis, hac quidem in parte, aſſentior. Hic Imperator, cum Arſenio viro doctiſſimo filios in diſciplinam tradidiſſet, ſempiterna memoria dignum & vere imperiale illud verbum prolocutus eſt: Si tales ſe præbituri eſſent, vt mores vitamque ſuam ad diſciplinam & leges Dei componerent, propenſum ſe fore, vt eius imperium in manus tradat, ad ciuium & ſubditorum commodum, & vtilitatem accommodarunt: ſin minus, conducibilius eis eſſe, vt ſic priuati vitam agerent, quam nulla doctrina cum periculo imperarent. Idem dicere ſolebat, Nihil eſſe noui, ſi homo creatura adeo caduca, è vita excedat. Vnius autem Dei eſſe, qui ſemel mortuos ad vitam reuocaret. Cum vero aliquando ex familiaribus cuidam dicenti, neminem illorum ab eo morte mulctatum eſſe, qui iniurij ei fuiſſent, reſpondit: Vtinam etiam eos in vitam reuocare poſſem, qui iamdudum mortui ſunt: licet hoc poſtremum nonnulli Theodoſio iuniori aſcribant. Imperij ſucceſſores, Arcadium & Honorium, ſicuti antea demonſtrauimus, reliquit. Iis autem regnantibus, cum cæteræ prouinciæ, tum in primis Gallia, & Italia, per Gothos, Hunnos, Viſegothos, Alaciros, Sueuos, Vandalos, & reliquas Barbaras nationes, ingentibus ærumnis & calamitatibus atrociſſime diuexatæ ſunt, adeo vt nemo ſit tam ſingulari eloquentia præditus, qui eas pro dignitate queat exprimere. Siquidem anno eiuſdem Honorij decimo octauo, Radagiſus ad ducenta millia Gothorum in Italiam duxit: ſed cum tranſiſſet Apenninum, ad Feſulam multitudo fame diſſipata, à Stilicone conſule oppreſſa & deleta eſt. Radagiſus fugiens captus, & ſtrangulatus: captiuorum greges ſingulis aureis diuenditi. Et ſi autem hæc initia Gothis in Italia non fuerunt læta, vt plærunque Deus ſcelera vtriuſque partis, varijs bellorum vicibus punit, tamen non mox finis fuit horum bellorum. Reliquiæ erecarunt regem Alaricum, qui paulo poſt, perrexit Romam, & circumſeſſam biennio, cepit Cal. Aprilis, anno ſalutis quadringenteſimo decimoquarto; anno Romæ milleſimo, cẽteſimo ſexageſimo quarto, anno poſt Radagiſi mortem quinto. Quomodo autem Roma tunc capta fuerit, cum ex alijs ſcriptoribus, tum etiam ex Procopio quam pleniſſime intelligitur. Quoties vero, hæc vrbs, quondam totius orbis domina & regina, ante hæc tempora, & poſtmodum, iuſtiſſima diuini Numinis vltione capta, direpta, ac etiam funditus euerſa ſit, paſſim eſt inuenire apud celebres auctores, ideoque ab huiuſcemodi enarratione ſuperſedeo. Vixit Arcadius annos vnum & triginta, tenuit imperium poſt mortem patris annos tredecim, ac filium reliquit pium & ſalutarem Orienti, quem paret viuens Auguſtum nominauerat. Honorius vero, cum iam regnaſſet annos 31. cum patre 11. cum fratre 13. cum fratris filio 16. morbo aquæ intercutis, vel, vt alijs placet, febri correptus, Romæ, nulla ſuperſtite ſobole, fatis conceſſit. Tradunt hiſtorici, & in primis Procopius, præfatum Arcadium iam moriturum, ac de ſucceſſore ſollicitum, Theodoſio filio paruo admodum, & pene in cunis exiſtenti, cogitaſſe, quemnam curatorem, ſociumque adminiſtratio-

Mors Theodoſij.

Eiuſdem memorabilis vox.

Arcadius & Honorius.

Variarum nationum irruptiones in Galliam & Italiam.

Roma capitur ab Alarico.

Arcadius & Honorius quamdiu regnarunt.

nis ſimul & inſtitutionis optimæ adhiberet, qui & inimicos virtute expelleret, & ſua potentia imperium incolume ſeruaret. In hac animi anguſtia conſtitutum, quanquam alias minime ingenioſus erat, quia plures offerebantur, ſalutare conſilium iniiſſe, quo filium pariter & imperium ſeruauit: ſiue de procerum ſuorum, qui continue aſſiſtebant, ſententia, ſeu diuino ſpiritu impulſum, teſtamentum condidiſſe, in quo hæredem illum inſtituit, tutorem vero illius Iſdigertem Perſarum regem. Sic mortuo Arcadio, Iſdigertes, lecto teſtamento, fidem Arcadij minime ſpernens, pacem cum Romanis toto tempore, tum imperium Theodoſio cuſtodiuit. Ac literas ſtatim ad Senatum ſcribens, officium ſtatim, aſſumpto negotio, ſeſe præſtaturum, & hoſtes, ſi opus omnino foret, prohibiturum recepit: & mox Antiochum cæteris eunuchis in aula ſua honorationem miſit ad procurarionem & cuſtodiam regis Theodoſij, literis magiſtratus & primores commonefaciens, vt regi ſuo parerẽt; minas adijciens & vindictam, ſi id detrectarent. Hic autem operæpretium eſt videre, quidnam Agathias libro quarto ſuper hoc facto Arcadii memoriæ prodiderit, & quomodo ipſum Procopium tacite perſtrinxerit, quod Arcadium hac in re plurimum commendauerit. Poſt Varanem, inquit, Iſdigertes filius ſuſcipit imperium, qui & magnus apud Romanos habetur, & celebertimus. Arcadius namque ferme iam moriens, cum more mortalium ſua diſponeret, hoc vſum euſtode ferunt, Theodoſij filij, & totius Imperij curatore. Is ſane vulgatior ſermo per priſcos poſteris proditus, vel ad hanc tempeſtatem, vt apud doctos, ita & imperitos, ſedulo circumſertur: haud tamen vſpiam literis commendatum comperimus, vel celebratum, nec apud eos forte, qui de Arcadij morte plæraque hiſtoriæ tradiderunt, niſi in Procopij rhetoris ſcriptis. Nec ſane miror hominem, qui multa didicerit, & omnem, vt ita dicam, collegerit hiſtoriam, vel id factum commemoraſſe, alteri cuipiam prius forte elaboratum: me vero qui minimam in partem hæc nouerim, haudquaquam eius narratio ceperit. Sed illud equidem admiratione dignum exiſtimauerim, quod cum hæc Procopius narret, haud tamen ſimpliciter per ſe cognita explicet, ſed Arcadium ipſum laudibus ferat, quod optimo ſit vſus conſilio. Ait namque, in cæteris cum haudquaquam ſatis ingenioſum fuiſſe, in hoc ſolo & ſapientem, & prudentiſſimum viſum. Mihi vero, qui id demiretur, apparet, nullam habuiſſe primi & repentini conſilij rationem, ſed rei euentus. Quo enim pacto par erat, homini alieno ac Barbaro, & Regi nationis infenſiſſimo, alienæque opinionis & mentis viro, nec ſatis iam cognito, vtrum æquitatem & fidem ſeruaret, quæ chariſſima ſunt, commendaſſe? Quod ſi nihil ille in infantem deliquit, ſed huius imperium firmiſſime procurante ſe, ſeruabatur, præſertim cum infans ſub mammis adhuc nutriretur, Iſdigertes potius ille benignitatis erit collaudandus, quam Arcadius facti. De his vero, vt ſenſerit quiſque, ſententiam ferat. Iſdigertes igitur, cum vnum & viceſimum regnaſſet annos, aduerſus Romanos bellum nunquam ſuſcepit, neque vlla hos vnquam affecit moleſtia, ſed beneuolus ſemper erga hos, & pacificus fuit, ſiue ira tulerit caſus, ſiue quia parceret puero, communibusve liberis procreandis & legibus. Hactenus Agathias. Illud vero, quod extat apud probatos auctores, neutiquam mihi ſilentio inuoluendum eſt, nempe ſub hoc Perſarum rege Chriſtianiſmum permagna cepiſſe incrementa. Cum enim Iſdigertes, vt iam diximus, Theodoſii à parre inſtitutus tutor, & cum Romanis pacem ac ſocietatem coleret, frequentes extitere cauſæ, vt inter Romanos & Perſas crebræ vltro citroque mitterentur legationes. Itaque neceſſitate flagitante, Maruthas quoque Meſopotamiæ antiſtes, illuc orator miſſus eſt. Qui poſtquam ad Perſas veniſſet, propalam Rex illum in magno honore habuit, vt virum ſingulari ſapientia & virtute præſtantem. Magi, vbi tantum honorem Romanæ ditionis epiſcopo haberi viderunt, qui plurimum apud ipſum Regem gratia & auctoritate pollebant, ſummopere indoluerunt, variiſque cogitationibus æſtuabant; veriti, ne illum in ſuam fidem ac religionem alliceret, cum præſertim Maruthas, grauem ac diuturnum capitis dolorem, cum quo Iſdigertes diu conflictatus fuerat, precatione, vt aiunt,

Iſdigertes Perſarum rex ab Arcadio, filio tutor ſubſtituitur.

Num Arcadius recte fecerit quod filio ſuo tutelam regi Perſarum commiſerit.

Iſdigertes quandiu regnarit.

Maruthas Meſopotamiæ epiſcopus apud Perſas Romanorum legatus, in magno eſt apud regem Perſarum honore.

vt aiunt, Deo exorato, statim curasset: quodquidem Magi, cum omnia tentassent, se vnquam effecturos desperarant. Proinde astu ac dolo Regem aggredi statuerunt. Quandoquidem Persæ ignem tanquam Deum colebant, & Magos, eos appellabant, qui elementa in numerum deorum referebant, Rexque ex veteri consuetudine perpetuum ignem adorabat, virum quendam in fossam sub terra eo tempore quo Rex aduenire solitus erat, demiserunt, eumq; verba hæc Magi proclamare iusserunt: Exire oportere Regem; quê Deus impium iudicaret, quod Christianorum præsulem, Deo charum atq; acceptum existimans, tantopere amaret. Hoc vbi Persa audiuit, Marutham, honeste quidem & reuerenter, omnino tamen à se reijciendi consilium cepit. Maruthas, diuinis precibus vehementius incumbens, perfacile Persarum dolum edoctus est, & Isdigerrem adiens: Ne ita illudi tibi, ait, patere ô Rex. Sed sacrarium ingressus, cum ad te perferri vocem senseris, effodi terram iubeto, & dolus ipse illico patebit. Ignis enim vocem edere, vt qui inanimatus sit, haudquaquam potest: sed humana fraude hæc fabula instituta est. Rex illius verbis obsequitur. Atque vbi rursus in ædiculam eam, in qua perpetuus ignis asseruabatur, ingressus, & eadem vox ad eum delata est, protinus eum locum effodi iubet, & qui sub terram deum se assimulauerat, mortalis esse deprehenditur. Itaque ira percitus Persa, Magorum genus decimauit. Qua re ita acta, Maruthæ præceptum est, vt quocunque vellet loco, in Persarum ditione Ecclesiam exstrueret. Vnde Christiana religio, etiam in Persarum finibus longe lateque propagata est. At non multo post Maruthas, peracta legatione, Constantinopolim remigrauit. Et cum iterum Oratorem in Persiam mitti oporteret, denuo legationis munus obiuit. Magi autem idem quod antea, moliebantur; hoc vnum in primis agentes, vt ne rex, eo, sicuti prius, vteretur, neve apud eum in tanto esset honore ac nominis dignitate. Proinde ex arte & machinatione quadam intolerandum excitarunt fœtorem, quo tempore Rex more suo deambulabat: atque insuper calumniam confinxerunt, illum à Christiani episcopi comitibus fuisse subornatum. Princeps vero, Magos, ex eo quod antea fecerant, iudicans, & eorum quoque id inuentum esse suspicans, omni studio in eius rei auctores inquisiuit. Atque vbi ipsi tursum teterrimi illius odoris patratores esse comperti sunt, permultos denuo supplicijs subdidit. Quocirca Romanos dilexit, & illorum amicitiam atque beneuolentiam mirifice coluit. Quin etiam, alio Maruthæ facto allectus, quod ille vna cum Abda Persidis antistite peregit, eum vterque continuis orationibus incumbens, à filio eius dæmonem, à quo summopere vexabatur, penitus expulisset, Christianorum sacris adhærere statuerat. sed prius vita excessit, quam omnino Christianus fieret: regnum autem eius ad filium Varanem, siue, vt alij, Varatanem deuolutum est, qui non eodem, quo pater, in Christianos animo fuit. A Magis enim, qui illis hostiliter infensi erant, persuasus, tum fœdera cum Romanis icta soluit, tum Christianos, qui ibi erant, nouis Persicis supplicijs excogitatis, crudelissime persecutus est, ansamque præbuit nouorum bellorum, quæ inter ipsum & Theodosium secundum Romanorum Imperatorem exorta sunt. Hic enim eum ab ipsis incunabulis ab Anthemio, viro eximijs ac præstantissimis animi dotibus ornato, in Christiana pietate quam optime institutus esset, his omnibus qui eam amplectebantur, mirifice fauebat. Hos vero, qui in eius professores se hostiliter gerebant, summo odio prosequebatur. Proinde, cum Christiani qui erant in Persia, innumeris calamitatibus pressi, ad ipsum confugerent, eiusque opem atque auxilium implorarent, statuit illorum causam etiam armis tueri atque defendere. Id quoque ad Persis bellum inferendum non mediocrem stimulum addebat, quod videlicet, Romanæ ditionis hominibus, qui mercede in aurifodinis opus faciebant, illinc redire non permittebatur, & Romanorum mercatorum merces diripiebantur. Ad quas iniurias Christianorum in vrbem Constantinopolitanam accessit perfugium. Et cum Persa, legatione missa, perfugas sibi reddi postularet, Imperator id prorsus recusauit, non solum quod ipsos tanquam supplices & precatores seruare voluerit, sed etiam quod pro sua religione

Idem capitis dolorem diutinum in rege, precatione depellit.

Magi Maruthæ aduersantur, & callido figmento conantur efficere, vt à se Marutham rex dimittat.

Magorum dolus detegitur.

Christianismus in Perside propagatur.

Magorum noua fraus & dolus patefit, ac etiam grauiter coercetur.

Maruthas & Abdas Persidis episcopus regis filium dæmonio liberant.

Varanes succedit Isdigerti in Principatu.

Theodosius Christianæ pietatis fuit acerrimus propugnator.

Bellum inter Rom. & Persas redintegratum.

tuenda & propaganda quiduis potius facere decreuisset, quam vt eos, cum quibus communem fidem haberet, vllo modo despiceret atque contemneret. Igitur pace soluta, & animis vtrinque mirum in modum exacerbatis, grauissimum & cruentissimum bellum inter Romanos ac Persas redintegratum est, quod quam breuissimis fieri poterit verbis, enarrabitur. Ardaburius, ex Imperiali aula cum non ita multis copijs missus dux, per Armeniam in Persidem excurrit, & quandam eius prouinciam Azazanem siue Azamæam vocatam, vastauit. Aduersus quem à Rege Persarum dux alius Narses venit, ingentem secum ducens exercitum. Hic, commissa cum Ardaburio pugna, cum ingenti suorum clade victus; in fugam se dedit.

Persarum clades.

Ex qua conuersus, Mesopotamiam Romanorum ditionem, omni tum præsidio exutam adoriri, & acceptæ cladis ignominiam abolere statuit: sed consilium quod Narses ceperat, Ardaburium latêre non potuit, qui quam maxima potuit celeritate, regione Azazena summe vastata, & ipse Mesopotamiam petijt. Narses, quamuis varij generis copias coaceruasset, ingredi tamen Romanorum fines ausus non fuit.

Narses Romanis diem pugnæ constituit.

E Nisibi tamen ciuitate, quæ in finibus Persarum & Romanorum sita est, Persis nihilominus subiecta, hominibus certis ad Ardaburium missis, de conditionibus pugnæ committendæ loco & die constituto, eum certiorem fecit.

Romanorum responsum.

Cui ille renunciari iussit, Romanos, non quando ille vellet, sed quo tempore ipsis commodum visum esset, prœlium facturos.

Nisibis obsidetur ab exercitu Rom.

Et cum Persam magnis viribus suas copias inuasurum putaret, maximas & ipse vires contraxit, ac protinus eos qui in vrbe Nisibi clausi & circumuallati erant, obsidione premens, turres ligneas fecit, quæ rotis quibusdam & machinis prouolutæ, mœnibus admouebantur, & ex eis longiore, pro muto, certamine commisso, multi è superioribus locis vrbem propugnantes cædebantur. Vararanes autem Persarum rex, vbi Azazenam regionem excisam, & suos Nisibi inclusos muralium tormentorum vi affligi cognouit, cum omnibus copijs, quas tum paratas habebat, fortunam belli experiri constituit.

Saraceni adiuuant Persas contra Romanos.

Cum vero Romanorum virtutem metueret, Saracenorum auxilijs vsus est, quos Alamundarus vir fortis & bellicosus duxit, qui cum multa eorum millia secum adduxisset, bono animo Regem Persarum esse iussit, quamprimum se primo conflictu Romanos superaturum, atque ipsi vna cum magna Syrorum vrbe Antiochiam subiecturum esse dicens. Hæc ille quidem iactabat, sed eius verba minime ad optatum exitum peruenêre. Quibus namque rex quam maxime fidebat, Saraceni, quodam Panico terrore correpti, seq; ab ingentibus Romanorum copijs inuadi atque propelli opinati, & in magnum tumultum coniecti, ita, vt neque quid eis præcipue agendum, quoue effugiendum esset, scirent, vnà cum armis in Euphratem amnem se præcipitarunt.

Romanorum victoria.

Opinio sane obtinet, ibi ad centum millia virorum perijsse. Romani vero, qui excitatis expugnatoribus vrbium machinis Nisibin obsidebant, cum audissent, Persas magnam elephantorum multitudinem adducere, & ea de caussa non parum consternati essent, omnibus eis machinis igne consumptis, ad sua loca sunt reuersi. Cæterum, quot postea prœlia sint commissa, & quomodo alius Romanorum dux Arcobundus item magister equitum, & consularis, singulari certamine eum, qui apud Persas omnium fortissimus habebatur, interemerit: & quomodo Ardaburius septem fortissimos Persarum ductores insidijs exceptos, trucidarit: adhæc, vt Gratianus, alius Theodosii dux, reliquias Saracenorum funditus extinxerit; breuitatis causa prætereo.

Palladis celeritas.

Imperator Theodosius, res in eo bello gestas Palladio quodam celeri vsus, quamprimum cognouit. Is cum corpore fortis, tum animo adamantinus fuit: qui tanta celeritate equo insidens vectus est, vt diebus tribus in fines, qui medij inter Persas & Romanos sunt, peruenisse dicatur, totidemque postea diebus Constantinopolim reuersus. Ob eam vero celeritatem, non ad Persarum fines tantum, sed etiam ad reliquas orbis partes, quo eum Imperator misit, expeditissime peruolauit. Quapropter aliquando ex præclaris viris quidam, eius incredibilem celeritatem admiratus, dixit: Virum eum, tam amplam Romani imperij ditionem, angustam expedita celeritate sua reddidisse.

Theodosii moderatio in rebus prosperis.

Eiusdem legatio ad regem Persarum.

disse. Insuper, etiam Persarum rex obstupuit, quod legatione fungens, multorum dierum iter tam velociter perficeret. Hæc de Palladio. Theodosius Constantinopoli degens, vbi Romanorum diuinitus concessam victoriam rescivit, tanta probitate ac moderatione fuit, vt etiam in secundis rebus, pacis consilia capesseret, & cum hostibus fœdus inire vellet. Helionem igitur ducem illustri dignitate præditum, ad pacem eum Persis faciendam misit. Atque is, postquam in Mesopotamiam peruenit, vbi Romani fossam præaltam, quæ præsidio eis foret, duxerant, Maximinum, virum præclarum, & eiusdem eum Ardaburio dignitatis, qui de pace ageret, ad Persam ablegauit. Maximinus apud regem se à ducibus, non ab ipso Imperatore, missum esse dixit: Illum enim, bellum hoc nescire, atque etiam, vt maxime sciret, parui tamen facere. Porro Vararanes huiusmodi legationem recipiens, quod eius exercitus propter illatas clades valde imminutus esset, tamdiu oratorem secum detinuit, quoad nonum exercitum decem millium armatorum, quos Immortales ipsi vocant, instrueret. Hi bifariam diuisi, in medio partem quandam Romani exercitus non minimam, circumuentam concludere statuerant. Romani ad eam hostium turmam, quam conspexerant, conuersi ferebantur. Nondum enim alteram, quæ derepente procurrerat, videbant. Et iam inter se acies concurrebant, cum Dei prouidentia, aliæ Romanorum copiæ ex colle quopiam prospicientes, apparuere, Procopij ducis signa sequentes, qui suos eiues in discrimen coniectos animaduertens, contra Persas duxit, eosque à tergo aggressus est. Ita factum, vt qui paulo ante Romanos intercipere voluerint, ipsi ab illis circumuenti fuerint. Romani omnibus illis internecione deletis, ad eos inde qui ex insidiis prodibant, conuersi, itidem illos quoque iaculis confecerunt. Ad hunc igitur modum qui apud Persas sunt Immortales, subito mortales omnes esse comperti sunt, ipsos in primis vlciscente Seruatore nostro, propterea quod plurimos eius cultores insigni pietate præstantes, acerbissimis tormentis atque suppliciis necauerint. Rex autem Persarum, ea clade accepta, nihil se earum rerum scire assimulauit, & oratore è custodia emisso, legationem recepit, pacem se, non vt Romanis gratificaretur, sed ipsi oratori eximia quadam prudentia prædito, huiusmodi honorem haberet, complecti testatus est, atque ita bellum Persicum, quod initium propter ingentes persecutiones aduersus Christianos motas sumpsit, finem tum habuit. Cum ipso autem bello, persecutio quoque tunc maiori ex parte conquieuit. De his autem grauissimis persecutionibus, quæ sub hoc rege prius fuerant in Perside, multa, vt reliquos omittam, Eusebius & Nicephorus in suis libris, quibus titulus est De Ecclesi. hist. trad. dere. Persicis rebus ita sese habentibus, Theodosius Valentinianum consobrinum suum Cæsarem renuntiauit, & cum matre Placidia Romam misit. Tenuit imperium à morte patris annos quadraginta duos. Vixit annos quinquaginta vnum, & eum maxima pietate imperauit. Eo regnãte, Solis deliquium fuisse traditur, & apparuisse cometa, inde ab Idibus fere Iuliis, ad mensem vsque Septembris.

Vararanes parat bellum in Romanos.

Persarum clades.

Pax inter Persas & Roman.

Mors Theodosii.

Sub hoc Theodosio magna fuit conuersio imperii Britannici. Cum enim indigenæ Romanis, posteaquam à Cæsare victi sunt, annos fere quingentos paruissent, sub hoc Imperatore, cum à Scotis & Pictis grauissime premerentur, ac de Romanorum auxiliis desperarent, Anglorum & Saxonum opes è Germania euocarunt. Hi, pulsis Britannis, imperium facile occuparunt: sed ita, vt septem Reges diuisis imperiis dominarentur, ac perpetuis bellis inter se ipsos grassarentur, quoad Egbertus post annos circiter trecentos, quam Angli Britannos in Galliam expulerant, id est, anno salutis 800. pene solus imperauit. Postea Dani ac Scoti mox victi, & mox victores insulam more prædonum annos fere 101. diripuerunt vsque ad Eduardum maiorem, qui Danis pulsis, imperium recepit. Centesimo post anno bellis intestinis flagrantes, Wilhelmum Normannum euocarunt. Is Haraldo cæso, ac Republica constituta, regnum successione ad suos detulit, eiusque posteritas, per annos quingentos & amplius, Regum serie continuata est, videlicet, vsq; ad ELISABETHAM inuictissimi & gloriosissimi

Conuersio Imperii Britannici.

Wilhelmus Normannus.

Elisabetha Britannia Regina.

Regis HENRICI VIII. & ANNAE BOLENIAE filiam, ex lustissimo legitimoque natam coniugio, & auiti paternique sceptri vnicam hæredem, quæ hoc nostro tempore cum inclyta sui nominis gloria, & maximo Prouincialium ac subditorum beneficio imperij sui habenas tanta iudicij rectitudine, consilij maturitate, prudentia, iustitia, cæterisque heroicis virtutibus moderatur & gubernat, vt Angliæ atque Hiberniæ regna, quibus illam Deus cum suprema potestate præesse voluit, sub eius sapientissimo regimine & administratione se iure merito felicissima nuncupare possint ac debeant. Equidem in huius celsissimæ atque laudatissimæ Reginæ dotibus recensendis diutius immorarer, nisi constaret, has vniuerso iam orbi prorsus innotuisse; meque suscepti operis ratio, vt ad cætera prosequenda stylum & orationem conuertam, quasi prehensa manu retraheret atque impelleret. Proinde hæc tantum in præsentia delibasse sufficiat.

Valentinianus tertius, sub quo fuit declinatio Imp. Occidentalis. Vandalorum excursiones.

Theodosio humanis rebus excedente, Valentinianus tertius tenuit imperium annos triginta, fuitque vltimus Imperator Occidentis vsque ad Carolum Magnum, etsi interea multi seditiosi nominari Imperatores voluerint, qui tamen vix exiguam partem Italiæ habuerunt. Pœnas autem cumularunt & Valentiniani mores, qui mœchus, magus, & ducum benemeritorum parricida fuit. Circa hæc tempora, Vandali in Africam ingressi, vicerunt Bonifacium natione Thracem, qui tum Africam regebat, & alios Romanos exercitus, & Carthaginē occuparunt, anno eiusdem Valentiniani decimo septimo, & ab orbe redempto quadringentesimo quadragesimo quinto. Sic regnum Occidentale vacauit annos fere 330. vsque ad ipsum Carolum Magnum. Hoc statu rerum, in Persia, Vararanes Isdigertis filius, cuius supra mentionem fecimus, postquam annos viginti regnasset, ex filijs alteri imperium tradidit, cui deinde, cum in regno annos septendecim, & menses quatuor exegisset, Perozes in regno successit, vir

Perozes rex Persarum.

sane, vt inquit Agathias, supra modum audax & bellicosus, animique magnitudine præstans, etsi cætera, mente & cogitatione haudquaquam fuerit constans, & longe plus audacia, quam consilio pollens, in expeditione aduersus Nephtalitas interijt, nec tam hostium robore, quam eius temeritate. Huic enim in hostili solo versanti, præuidendæ simul & præcauendæ erant insidiæ, quarum ipse oblitus, in eas statim præcipitauit. In scrobes nanque & fossas cadendo, ingenti per campos spatio in capturam paratas, cum vniuerso exercitu perijt, vigesimo imperij anno, vitamque finiuit inglorius, vt ab Hunnis turpiter debellatus. Nephtalitarum vero gens ipsa, Hunnica est, vt idem auctor testatur; qui etiam asserit, hunc bis contra eos arma sumpsisse, & ex prima quidem expeditione in regnum suum, licet nulla re memorabili gesta, vel potius cum dedecore atque ignominia, rediisse. Cum enim in quibusdam angustijs, vbi hostem persequebatur, esset circumuentus, illarum exitu ab hostili agmine vndique occluso, captus est, eoque necessitatis adactus, vt pacem à Nephtalitarum duce supplex peteret, nec prius ab eo pacis conditiones admissas, quam Perozes, corpore inclinato, adorationis honorem præstiterit, & sponsione vnà cum iuramento interposito confirmaret, nunquam se posthac ipsis bellum illaturum esse. Cæterum inuitissimo animo huiusmodi rem quæ præter decorum ac rationem esset, necessitate compulsum, hoc fecisse, vt in suum regnum saluus atque incolumis rediret. Postea vero tam turpem ignominiam non ferentem, spreta iurisiurandi religione, cum exercitu contra eos profectum, & cum illi rursus insidias ei

Eiusdem interitus.

Blases Rex Persarum.

struxissent, propter iusiurandum violatum cæsum esse. Blases deinde huius germanus frater, qui & Valens, ad regnum euectus, nihil est visus siue domi, siue bello memoria dignum egisse, non solum quia mitior esset, ac placidis moribus, nec non ad impetus temerarios, & inimicitias obeundas non admodum promptus, sed etiā quod breui extinctus est. Vix enim quatuor annos in imperio transegit. Huic successit Cabades, sub quo, rursus inter Romanos, & Persas bellum

Cabades Blasis successor.

redintegratum est, idque incidit in tempora Anastasij. De hoc autem priusquam sermonem instituam, ad inchoatam seriem Romanorum Cæsarū reuertar. Su-

tat. Supra recensuimus, post obitum Theodosij secundi, Valentinianum tertium Imperij habenas suscepisse. Hoc viuis subtracto, Fl. Val. Martianus imperium admodum senex adeptus est, qui Augustus designatus, pacatum tenuit Imperium. Cum Persis & Vandalis foedus percussit, pacisque adeo studiosus, vt diceret, Donec liceret tranquille viuere, non decere Principem sumere arma. Tatianum Iuliumq; fratres, alterum Illyrico, alterum Constantinopoli praefecit. Et cum annis sex, ac totidē menses imperasset, fatis ac naturae concessit. Post huius mortē, Leo primus Graecanici sanguinis, factus est ex Tribuno militari, Senatus & exercitus suffragijs Imperator, anno ab vrbe condita 1210. fuitq; nonus & quadragesimus ab Augusto. Septendecim annos Orientale imperium rexit. Princeps iustus, & in quo multae clarissimae virtutes effulgebant, sed omnium maxime erga homines calamitosos miseratio. Diceteq; solitus est, quemadmodum Sol, qui, quod suo splendore illustrat, non nihil caloris impartitur, sic Principem debere eos sua dignari misericordia, quos contueretur.

Martianus.

Leo primus Graecanici sanguinis Imperator.

Eiusdem egregia virtus.

Leone defuncto, Zeno ipsius gener regnare coepit. Tenuit imperium annos sexdecim, siue, vt alij volunt, septendecim. Natus in Cilicia, obscuris parentibus, ductor exercitus sub Leone, raro exemplo à filio factus Imperator. Nam Leo Imperatorem fecerat Leonem secūdum, natum ex Zenone genero, & Ariadna, quae fuit filia primi Leonis. Moriturus autem filius Imperatorem fecit patrem. Hic obijt diem miserabili morte. Cum enim aegrotaret, periodicis vehementijs ac exacerbationibus, vt medici scribunt, quasi exanimatus iacens, visus mortuus, Impositus est sepulchro: illic refocillatus, & ad se rediens, suffocatus dicitur, ne recordaretur illius illati incommodi: licet alij tradant aliam mortis speciem. Cum enim in haereses ac impietatem, & corruptos mores prolapsus esset, omnibus esse odio coepit. Nam ebrietati & crapulae adeo deditus erat, vt plaerunque mente penitus alienaretur, temulentusque nihil à mortuo differret. Proinde cum se multo mero onerasset quadam vice, & moribundus iaceret, Ariadnē vxor, alioqui satis illi inuisa, veluti mortuum iussit sepulchro, quo reges reponebantur, inferri, addito ingenti lapide, qui eum obtegeret. Posteaquam resipuit, & ebrietas resoluta est, magnos edidit eiulatus, & clamores frustra, nullo opem ferente, sic enim Ariadne ordinauerat, ne quis sepulchrum aperiret, aut propius accederet, atq; ita extinctus est. Sub huius Principatu incendium adeo graue fuit Constantinopoli, vt, praeter maximam vrbis partem conflagratam, centum & viginti librorum millia combusta sint, inter quae & Homeri poema intestino draconis 120. pedū aureis literis descriptū. Post Zenonē, Anastasius Dicorus ex humili loco ad imperij fastigium euectus est, qui vixit annos octoginta octo, regnauit annos viginti septem, & tres menses. Fulmine ictum perijsse existimant. Caeterum, vt ad Persas, quorum mihi praecipuus scopus est, sese referat oratio, hi quidē, post foedus ac societatem initam cum Theodosio secundo, ad haec vsque tempora nullum bellum cum Romanis gesserē. Verum enimuero haec diuturna pax anno duodecimo imperij Anastasij violata est, & inter vtramq; gentem atrocissimum bellum subsecutum, Cabade apud Persas regnante. Hic enim plurima Romanis intulit bella, ac saepe de Barbaris sibi finitimis victoriam retulit, nihilque temporis intermittebat, quin turbis se & periculis inuolueret. vnde & in subditos saepe desaeuiebat, & implacabilis erat, ita vt perturbare res optime constitutas posset, & ciuili in statu res innouare, ac consueta peruertere. Ferunt praeterea, hunc legem tulisse, qua viris essent & in cōmuni expositae feminae, nō tamē iuxta Socratis Platonisq; instituta & recondita eorum in dictis cōmoditates, sed vt cuiuis ex lege liceret, ad quamuis animus ferret, accedere, priuatique tori participare, vel si alteri nupsisset mulier, & in alterius esset haec potestate: vnde id sequebatur, vt iure & crebro ea in re peccare quis posset: sed primoribus ipsis apertius id moleste ferentibus, nec esse existimantibus id iniuriē tolerandum, ea lex tegi & insidiarū, & exitij praecipua causa fuit. Siquidem conspiratione facta, insurgentibus vniuersis, principatu hic statim deponitur, vndecimo postquam regnare coeperat anno, & in Obliuionis praesidiū, seu Lethes castellum truditur. Imperiū vero ad Blasem

Zeno Imp.

Eiusdem miserabilis mors.

Incendium Constantinop.

Lex Cabadi de Polygamia.

Lex ista Cabadi exitio fuit.

Blases rex Persarum.

transfertur,& hunc Perozo progenitum, qui ab humanitate iustitiaque plurimũ commendabatur. Cabades vero, è præsidio breui euadens, siue, vt scribit Procopius, vxore ad id doli iuuante, vt quæ viri vitam prætulerit suæ, siue aliqua alia ratione ad Nephtalitas se contulit, Imperatoremq; supplex adiuit, à quo benignissime exceptus, eiusque gener factus, breui post, eius ope atque armis ad patrios lares descẽdens, sine labore & periculis haud secus regnum recepit, ac si nunquam amisisset, vacuumque id,& se perinde opperiens, repperit. Blases namque, cui id traditum fuerat, volens quidem regio huic throno concessit, & imperium censuit per se relinquendum, in quo quaternos annos cum voluptate vixerat, idque renuere ex animi magnitudine maluit, & priuatim etiam securitate vitam deligere: quo factum est, vt necessitatem ipsam optimum præueniret consilium. Cabades vero, iteraro potitus imperio, ad priores, & vndenos iam annos Monarchię in Principatu, alios triginta permansit. Cæterum quomodo ex carcere liberatus fuerit, etsi varie narretur, hæc tamen præcipua causa fuisse dicitur. Cum eius coniux aditum ad eum peteret, quod venusta forma esset, carceris custos eius pulchritudine victus,& amore captus, ea conditione promisit, se aditum concessurum esse, si suo amori obsequeretur. Illa cum casta esset,& virum amaret, custodis amorem ei indicauit, qui spe liberationis iubet vxorem voluntati custodis parêre. Quod cum faceret, mulier postea familiariter intromissa, virum tandem liberauit: vbi enim nox aduenit, Cabades coniugi persuasit, vt vestem illam suam indueret, atque in carcere consideret: ipse vero, illius habitu sumpto, eam ipsam se esse probe assimulauit,& custodia egressus est. Id vbi factum, Cabades, siue vt alij volút, Stosen ductu, quam celerrime saluus ad Nephtalitas peruenit. Quorum Princeps illi, vt dictum est,& filiam matrimonio coniunxit,& exercitum attribuit, quo breui post, Persicum regnum recuperauit,& quod vir sagax atque industrius esset, illud postea quam tutissime tenuit. Et anno administrationis suæ vndecimo, pacem primum cum Romanis fecit: deinde vero, vbi mutuam ab Anastasio pecuniam accipere voluit, atque Anastasius ei responderet cautionis syngrapham, eum, si pecuniam recipere vellet, dare debere, absque ea ne vnum quidem obolum accepturum esse, eam ob causam pacis fœdera rupit,& aduersus Romanos bellum suscepit. Quomodo autem hoc gestum sit,& Anastasius per suos duces Amidam vrbem obsidere cœperit, Procopius libro primo De bello Persico tradit. Magnum enim exercitum illuc misit, cui duces quatuor præerant, Areobindus Olybrij socer, qui paulo ante in Occidente imperauerat, tũc Orientis Prætor,& Celer ordinum in palatio præfectus, quem Magistrum Romani vocant. reliqui duo, Patricius Phryx,& Hypatus Imperatoris fratris filius, qui ambo Byzantij militum præfecti fuêre. His additi erant Iustinus, qui post Anastasium imperauit,& Patriciolus cum filio Vitaliano, qui contra Anastasium tyrannidẽ corripuerat,& Pharesmanas Colchus genere, in rebus bellicis præstans. Gogidasclus,& Messas, Gothi homines, ex ijs qui Theodoricum è Thracia in Italiam venientem, non sunt secuti, ambo & sanguine illustres,& bello aptissimi. Deinde nonnulli fortes viri secuti sunt, quo fortior exercitus nullus, nec prius, nec postea contra Persas à Romanis exiuit. De his quidem luculenter Procopius,& quomodo Anastasiam ciuitatem in Mesopotamia de suo nomine condiderit. Hoc autem bellum tandem Iustini tempore finitum est. Cæterum, antequam de hoc finem absoluam, id quoque mihi adijciendum putaui. Inter Persidem,& Indiam oppidum fuit Tzundadaer nomine. In eo Cabades maximam pecuniæ vim, pretiososque & pellucidos lapillos clam asseruari intellexit. Eis, vt vna cum oppidulo periretur, nihil sane intentatum reliquit: sed quo minus quod volebat, efficeret, dæmones, qui eum thesaurum custodiebant, obstitisse dicuntur. Et postquam Persicas euocationes & imposturas expertus, dæmonibus videlicet, eum locum firmissime obtinentibus, nihil egit, per Iudæos rem expedire aggressus est: atque vbi per eos quoque optatis votisq; suis potitus non est, per Christianos tandem se quod conabatur, confecturum arbitratus est, quos aduersus dæmones potestatem recepisse audiuerat. Itaq; Christianorum, qui apud Persas, erant,

Cabades an fugit ex carcere,& regnum recuperat.

Init pacem cum Romanis.

Contra eosdem mouet bellum.

Anastasii expeditio aduersus Persas.

erant, Præsulem ad se vocauit. Qui ea de causa Synaxi & conuentu Ecclesiastico popularium suorum coacto, & diuinis sanctificationibus perceptis, eisdemque Christianis, qui ibi conuenerant, datis, signo crucis, qui eum locum incolebant, dæmones exegit, & Cabadæ statim sine vllo labore ac difficultate oppidũ tradidit. Quare consternatus Persa, primo subsellio Christianorum Antistitem cohonestauit, cum ad id vsq; tempus, Iudæi, & Manichæi primarias sedes obtinuissent. Atque ab eo tempore, vt deinceps quicunque vellent, Christianorum sacra colerent, omnibus liberam potestatem permisit, quos ille antea excruciauerat, adeo vt etiam multis membra, & eas partes, per quas vox editur, ademerit, qui tamen illis etiam sic amissis, non minus quam antea clare sunt locuti: vt testatur Nicephorus Eccl. hist. libro 16. cap. 36.

Cabades oppido Zamdadaer cũ maximus opibus, quibus Dæmones incubabant. Christianis episcopi opera, potitur. Idẽ ex persecutore, protector Christianorum fit.

Interea Byzantij mortuo Anastasio successit Iustinus anno sal. 511. qui regnauit annos octo, & menses aliquot, siue, vt alij, nouem annos, & tres dies, natus obscuro loco in Thracia, patre armentario, sed miles factus, virtute creuit. Tertio Iustini Principis anno, moto bello inter Romanos & Persas, misit idem Iustinus legatos & munera ad Zelioben regem Hunnorum, isque repromisit cum iuramento, se Imperatori contra Persas auxilium præstiturum. Mittentem autem deinde ad se regẽ Persarum, admisit, & suadenti promisit, etiam ipsi idem se præstiturum contra Romanos: Hoc vbi Iustino renuntiatum est, grauiter indoluit. Porro direxit Zeliobes ad Persas viginti millia hominum armatorum ad expugnandos Romanos. At vero Iustinus destinauit Regi Persarum legationem pro pace, & inter cætera etiam de Zeliobe significauit, ipsum opitulationis iuramenta cum Romanis habere, & ab eis munera accepisse, ac velle proditor Persarum fieri. Cæterum nos, inquit, cum simus fratres, amicitiam amplecti decet, & summopere cauere, ne ab istis canibus illudamur. Tunc Persarũ rex, accersens secreto Zelioben, sciscitatus est, num accepisset à Romanis munera, hortatus eos aduersum Persas Qui dixit: Etiam. Et iratus, illum occidit, & per noctẽ missa multitudine Persarum, interfecit populũ eius, suspicatus, quod dolo ad illum venissent. Quotquot autem potuerunt fugere, ad suos redierunt. Quinto anno imperij Iustini, Zatus rex Lazorum, recedens à regno Persarum, adhuc regnante Cabade, & Zatum amante, qui etiam illum in regem prouexerat Lazorum, venit Byzantiũ ad Iustinum, eumque rogauit, vt fieret Christianus, & ab ipso appellaretur Imperator Lazorum. At Imperator summo gaudio & lætitia illum excipiens, Christiana fide ac religione imbuit, & mox filium appellauit. Profectus autem Lazorũ Imperator à Iustino, coronam & chlamydẽ Imperatoriam albam gestauit. Quo comperto, Cabades Persarum rex significauit Iustino, se valde admirari, quod, cum amicitia & pax inter Romanos & Persas vigeret, ipse hostiliter ageret, & proceres viros sibi subditos, à suo imperio abduceret. Cui Iustinus respondit, se neminem ex suis subiectis, ab eius fide atque obsequio alienasse Cæterum, cum Zatus vltro ad se accederet, ac procidens, submisse oraret, vt ab impio Ethnicorum dogmate, falsisque cultibus & sacrificijs liberaretur, ac fieret Christianus, se illius honestissimæ petitioni assensum esse, atque ipsum, vbi de more baptizatus esset, & Christiana fide ac religione institutus, in suam ditionem remigrasse. His auditis Cabades, in eadem cum Romanis societate atq; amicitia constanter permansit. Memoria dignum & hoc est, videlicet, his temporibus Manichæos in Persia deletos esse, quod Regis filium in sua deliramenta & errores pertraxissent. Sunt enim qui in literas retulerint, hunc Regem, multa millia Manichæorũ vna cum ipsorum Antistite Indagaro, & plærisque ex Senatorijs ac præcipua nobilitate viris, qui eorum partibus adhærebant, vno die contrucidari iussisse. Huius enim filium nomine Phatuarsam, Manichæi in suas partes pellexerant, eique certissimã spem præbebant, fore, vt patre iam deuexa ætate, in fata concedente, ipse, neglectis prioribus fratribus, ad regale fastigium promoueretur. Hæc vbi primum Cabadæ per fideles ministros renuntiata sunt, comitia indixit, eo quidẽ prætextu, vt diceret, se hunc filiũ regẽ designaturũ: & iussit omnes Manichæos cum suo Antistite, mulierib. & liberis adesse cõuentui. Similiter & Principẽ Magorũ Glona-

Iustinus Imp.

Bellum inter Romanos & Persas.

Zeliobes rex Hunnorum interficitur à rege Persarũ propter perfidiam.

Zatus rex Lazorum fit Christianus.

Amicitia inter Persas & Romanos.

Quomodo ex Persia, Manichæorum secta, deleta fuerit.

zen, Magos, & Christianorum Præsulem Boazanem, quem Cabada propter fidei sinceritatem & rei medicæ peritiam plurimi faciebat. Proinde conuocatis Manichæis, dixit, sibi iamdudum esse probe cognitum ac exploratum, quanto amore & obseruantia suum filium Phatuarsam prosequerentur, & quanropere expeterent, illum sibi in regno succedere. Se igitur cõstituisse ipsorum optatis omnino morem gerere. Cæterum breui post, collecto exercitu, omnes ad internecionem vsque interfici iussit. Septimo anno eiusdem Principis, mense decimo, Artemisio mense, cui apud Romanos Maij nomen est, vigesimo nono die, Meridie maxime vigente, motus terræ vna cum concutienti ebullitione Antiochiæ incumbens, eandemque funditus quassans, deformem & horrendam reddidit: & quicquid in ea eximium fuit, in solum coniecit. Ad quam cladem fulmen quoq; accessit, ita vt ea mala calamitatem inter se diuisisse viderentur. Maiorem enim ciuitatis partem terræmotus & concussio solo çquauit. Si quid vero clades eæ intactum reliquissent, ignis imminens consumpsit, atq; in cinerem & puluerem admirando prorsus modo redegit. Eiusdem Iustini imperij tempore Epidamnus etiam, quæ nunc Dyrrhachium dicitur, plurima à sæuis terræmotibus damna sustinuit. Et item Corinthus, quæ vrbs in Græcia sita est: Idem vero & Anazarbus, quæ secundæ Cilicum genti præest, pertulit. Quas vrbes magna pecunia Iustinus restaurauit. Sub eodem imperio, Edessenorum quoq; nobilissima ciuitas, quæ maxima simul & populosissima in prouincia Osroënorum est, mirifica Scirti qui eam præterfluit, amnis exundatione, in tantum est afflicta, vt, cum multa ædificia secum conuulsa ille abstraxerit, tum infinitam hominum multitudinem abstulerit atq; submerserit. Quos postquam vnda rapuit, confestim instar torrentis per mediam vrbem profluens, euanuit. Quod vbi malũ conquieuit, tabula marmorea apparuit, hieroglyphicis literis hæc significans:

Stratagema

Incendium & motus terræ Antiochiæ, atq; aliis in locis.

Edessæ clades ex amnis ingenti exundatione.

Saltabit ciuis saltum saltator acerbum.

Visa vero eadem tempestate est Gigantæi generis mulier quædam, cuiusuis hominis staturam excedens: longitudini ei proportione latitudo etiam respondebar. Porro Imperator Antiochenis atq; alijs calamitatibus in mœrorem coniectus, capitis diademate posito, & pulla veste sumpta, luctui se dedit: & vrbs vniuersa cum eo pullata & ipsa eorum quæ acciderant malorum causa luxit. Imperator vero non solum Antiochiam, sed & Edessenorum ciuitatem atque Anazarbum, impensis Imperatorijs splendide restituit, vt auctor est Nicephorus in Eccl. hist.

Gigantæi generis mulier.

Dum hæc ita geruntur, inter prçfatum Imperatorem, & Persicum regem, adhuc societas atq; amicitia continuabat, quæ tamen breui post à Persa violata est. Cabades enim tum literis, tum oratoribus à Iustino petierat, filium Cosroëm ab eo adoptari, cum plures alij sibi essent, quod quidem Proclus potissimum dissuasit. Vnde & orta sunt à Persis bella, quæ Procopius late ac diserte prosecutus est. Iustinus interim, quia senex iam erat, & tandem morbi ad senectam accedebant, quarto mense antequam obiret, Iustinianum sororis suæ filium, præsentibus Epiphanio Patriarcha & prçcipuis Senatoribus, Cæsarem renuntiauit. Præfatus Patriarcha & Iustinianum, & Theodoram eius coniugem vno eodemque tempore coronauit.

Bellũ renouatum inter Romanos & Persas.

Iustini obitus.

Iustinianus adeptus imperium, regnauit annos triginta octo, mensibus septẽ, & diebus decem, vixitq; annos octoginta tres. Valuit consilio, & imperij dignitatem summa cum militaris ac domesticæ disciplinç gloria restituit, eoq; felicior ac fortunatior extitit, quod industrios, præstantes, ac fortunatissimos duces habuerit, per quos in maximis bellis in Asia defendit Imperium, alibi recuperauit prouincias aliquas amissas. Siquidem Vandalis Africam, & Gothis Italiam eripuit, & Parthorum quoq; repressit incursiones. Inter cæteros autem insigniores ipsius duces, fuêre Bellisarius, & Narses Persamenius, quorum inclyta virtute ac felicitate, Vandali ex Africa, & Gothi ex Italia expulsi. De horum autem egregijs factis, & præclarissimis victorijs, multa passim apud diuersos auctores videre est, in primis autem apud Procopium Cæsariensem, & Agathiam. Horum

Iustinianus.

Bellisarius & Narses præcipui duces Iustiniani.

prior,

Procopij Cæsariensis scripta.

prior, quatuor volumina ad antiquitatis stylum accedentia composuit, quorum vnum Persica nominauit in quatuor partes diuisum opus. Secundum, pari diuisione Gothica: quæ scripta, bella ab ipso Iustiniano & Bellisario in orbe Romano feliciter gesta, complectuntur. Tertium ædificia inscripsit, magnifice admodum commemorans, quæ opera Iustinianus construxerit: templa scilicet, regias, oppida, vrbes, pontes, atque alia ad publicum vsum spectantia. Quartum opus, retractatio est earum orationum, quas apud Iustinianum, laudibus eum vehens, habuit, quasi quædam palinodia, seu recantatio minus recte ab eo dictorum. Bellisarij res describens, cuius comes in bellica expeditione illi subseruiens fuit, primum commemorat, quomodo Cabades Persarum rex, Chosroe filiorum suorum natu minimo, regnum relinquere volens, eum, sicuti antea diximus, in adoptionem Romanorum Imperatori dare statuerit, quo iuueni certius firmiusq; regnum foret. Hoc vbi illi non successit, Proclo impediente, qui apud Iustinianum quæstoris dignitatem gerebat, grauiores inimicitias contra Romanos suscepit. Et bellum Procopius inter Romanos, Bellisario duce, & Persas gestum, mira facundia & elegantia optime exequitur. Primum, vt Bellisarius vna cum Hermogene exercitus ductore, Persas ad Daras, & Nisibim vicerit, scribit. Erui- ctoriæ eorundem trophæa in Armenia erecta, attexit. Item Alamundari Scenitarum Barbarorum ducis, bello aduersus Romanos ab eo moto, res gestas. Qui Timostratum Ruffini fratrem, vna cum plurimis alijs eius comitibus captum, postea ingenti pecunia redemptum, reddidit. Perquam miserabiliter autem memorat ipsius Alamundari, & Azareti aduersus Romanorum imperium expeditionem, quemadmodum copijs eorum militaribus per vim in regionem suam redire contendentibus, in Euphratis ripa Bellisarius occurrerit, atq; cum eis prœlium commiserit, & quomodo Bellisarij milites, quod eius consilio parêre noluerint, Paschalium feriarum diebus instantibus, fint concisi. Quomodo denique Rufinus & Hermogenes perpetuam, quæ dicitur, pacem cum Persis fecerint. Deinde seditionem popularem Byzantij ortam subiungit, quæ cognomen sortita est Νίκα, Vince: quod eam tesseram in ipso conflictu perduelles habuerint, vt eo signo se earumdem partium sectatores cognoscerent. Hæc, & plæraque alia Procopius, scitu digna recensuit, & literis consecrauit. Ipse quidem ab Arcadij morte exorsus historiam est, qui Isdigerti Persarum Regi, & imperij procurationem, sicuti antea recensuimus, & Theodosij curam reliquit, & ab his insuper quę Vibano Perozoque acciderunt. Narrat præterea, quemadmodum Cabades regno priuatus sit, idque statim recuperauerit. Ad hæc vt Amidam Anastasius Romanorum Rex ceperit, & post hunc, item Iustinus Imperator & senior, eadem in re vt plurimum insudarit. Item, Persarum prœlia explicat, & quæ Iustinianus Cæsar aduersus Cabadem Cosroemque reges circa Syriam, Armeniamque, & per Abasgorum confinia gesserit. Contra vero, vt Surorum vrbs in Syria Berrhœaque, & ad Orontem fluuium Antiochia hostiliter fuerit à Cosroe Persarum Rege deleta. Edessaque ciuitas obsessa, à qua postmodum depulsus, abscesserit. Ex eodem etiam colligi poterit, quemadmodum Romanus exercitus circa Lazorum castella, & Petrę præsidium, in Chorianem, & Mermeroem, Persarumque multitudinem se gesserit. In his autem Procopius finem historiæ fecit, quæ ad annum vsque vigesimum sextum imperij Iustiniani sunt gesta. Quæ vero ad ea, quæ ex his ipsis dependent, & subsecuta postmodum sunt, quæq; Narses bella fortiter ac feliciter confecerit, Agathias Smyrnæus, à Teia post Torilam Gothorum duce facto aduersus ipsum Narsetem, initio desumpto, non minus vere quam presse ac eleganter explicauit. Nec minori candore atque facundia recenset bella per idē tempus inter Persas & Romanos gesta in Lazico agro. Lazi autem olim, vt ipse inquit, Colchi dicebantur, qui circa Phasidem fluuium, & Caucasum montem, & loca circumiecta degebant. Porro inter vtramque gentē, sicuti hactenus ostensum est, iampridē maxima & crudelissima bella intercesserant, ita vt crebertimis incursionibus alternis agros popularētur, & deuastarent, nūc repētinos machinādo insultus, nūc copioso exercitu in aciē aperti' prodeu-

Res gestæ sub Iustiniano.

Bellum Persicum.

Bellisarius & Hermogenes duces.

Pax Persica.

Seditio Constantinopolitana.

Agathias describit bella gesta per Narsetem.

do, ita vt & si paulo ante inducias fecisse viderentur, haud tamen omnino inter se concordes ac pacifici essent, neq; vbique bella cessabant, nisi Orientem versus, & circa Armeniæ fines, vbi vtrisque sancita pax erat firmior: sed tum temporis etiam circa Colchos prœlia gerebantur. Horum quidem nonnulla loca Rex Persicus, duce Mermeroë viro longe præstantissimo, eiusque successore Narchoragra, occuparat, & Iustinianus eorum tutelam ac defensionem susceperat. Quęnam vero causa ipsum ad hoc impulerit, idem Agathias cum eorum bellorum explicatione lib. 2. luculenter ostendit. Hęc autem accidere quinto anno, ex quo, apud Persas Chosroes Cadabis successor, & duodetrigesimo, ex quo Iustinianus Romanis imperabat. Chosroes vero, cum animo agitasset, haudquaquam se posse in Colchico agro Romanis obsistere, vel mare ipsum tenentibus, quo exercitib⁹ necessaria transuectabantur, & longe aliter ipse vt longis desertisque itineribus, ita & per baiulos homines, & onerata iumenta summa difficultate perpauca cibaria mittere suis copijs cogeretur, decreuit in posterum à bello cum Romanis abstinere. Vt itaque pax non locis quibusdam, & ad breue constitueretur, neue nō diu esset, vt imperfectior, permansura, & mutilata, sed eodem tenore vbique confirmaretur, ad Iustinianum oratorem Byzantium mittit Persam virum inter cæteros facundissimum, (Zich illi erat nomē) qui vbi ad Imperatorem peruenit, multis vltro citroque dictis, in id denique conuentum est, vt Romani Persęque ea retinerent, quæ in agro Lazorum belli iure cepissent, siue castella, siue præsidia forent, neque de his posthac certaretur, nisi maius aliquod interueniret rei principium. Zich itaque pro suo, & Imperatoris officio, hoc modo peractis rebus, ad sua se cōtulit. Hæc vbi exercitibus nunciantur, ad multum temporis quieti, & sine vllo prorsus bello mansêre, & quod sponte antehac fecerant, ex pactione fuit tunc protinus confirmatum. Post vero aliquot annorum decursum, Chosroes vbi Romanorum in Libya & Italia res bello gestas cognouisset, ingenti inuidia commotus, bellum Iustiniano indixit, eo quidem pretextu, quod abipsis Romanis fœdera violata, & pax soluta esset. Quo audito, Iustinianus, oratores ad Chosroē misit, qui significarent, nullam se causam præbuisse, vt, quæ pacta esset pax perpetua, frangeretur, neque quicquam detrimenti conuentis intulisse, proindeq; petebat, vt de rebus controuersis disquisitio fieret: & causæ, quæ in medium prolatæ essent, pacatis consilijs placide atque amanter componerentur. At Chosroes, quod grauem, qua in animo suo flagrabat, inuidiam ac æmulationem non ferret, nihil prorsus quod rationi consentaneum esset, respondit. Quin potius ingēti exercitu ex suis populis coacto, decimo tertio imperij Iustiniani anno, Romanorum ditionem adortus est, & primo Surum oppidum ad Euphratem situm, expugnatum cepit, ciuibus partim per pacta conuenta allectis, partim per arma deuictis. Deinde Berrœam incensam, igne vastauit, & Antiochiam vi oppugnatam, miserabili clade affecit. Posthæc, Edessa à Persis frustra oppugnata, finem bello, per id quidem tempus, imposuit. Nam paulo post, Chosroes in regnum suum reuersus est. Cæterum qualis quantusque hic Rex fuerit, quādiu, multis rebus insigniter gestis clarus, floruerit, & quo tandem exitu vitam terminauerit, Agathias circa finem libri 4. his verbis apertissime declarat. Cadabe, inquit, mortuo, anno Iustiniani imperij quinto, Chosroes apud nos maximus ille, paternum suscepit imperium, resque eximias gessit, quas rhetor Procopius, & prior quidē, historiæ demandauit, cætera vero, quæ ille omisit, partim nobis sunt explicata, partim subsequenter explicabūtur, quoad temporum commutatio ipsa exactissime obseruetur. Sed illud in præsentia dixerim, per octo & quadraginta iam annos, quibus potitus imperio est, quam multas hunc retulisse victorias, & eo magnitudinis enatasse, vt nullus priorum apud Persas regum fuisse huic similis comperiatur, vel si cum singulis eum quis conferat, ne Cyrum dicam Cambysi huic parem facturus sit, sed ne Xerxem quidem ipsum, quem mare ferunt contabulasse, equitabileque id reddidisse, & nauigabiles montes. Chosroes itaque & si sua magnitudine cæteros anteiuit, vitæ tamen est exitum vt calamitosum & inglorium nactus, ita & alienissimum à sui temporis Principum fine. Is namque, cum

Chosrois legatio ad Iustinianum.

Pax inter Romanos & Persas.

Chosroes pace violata, Romanis nouum bellum infert.

Surum, Berrœa & Antiochia expugnantur à Persis. Edessa defenditur à Romanis.

Quanta fuerit Chosroa potentia, eiusque prosperi successus.

Eiusdem obitus.

[illegible] Carduchos montes, [illegible] tempore in Th[illegible]orum vico [illegible], [illegible] gratia & ob locorum temperiem secedendo diuersaretur, [illegible] ius Pauli per Tiberium Constantinum Romanorum Imperatorem Orientalibus copijs præesse iussus, in Ar[illegible]num agrum incursionem de improuiso fecit, [illegible] vtique contiguus erat circummiectis vico, vbi Rex erat [illegible]arum: Castellis & agris protinus & intrepide deuastatis, [illegible]rma flumine traiecto, in anteriora processit, & proxima quæque depopulatus, igne demum succendit. Cum is itaq; armis igneque omnia peruastaret, Chosroes ipse, non enim longius aberat, quam vt in altum euectam lateque diffusam flammam intueretur, hostilis perinde incendij [illegible], haudquaquam eius prospectum tulit, vnde pudore simul ac formidine percitus, nec hostibus obuiam iuit, nec quoquam pacto iniuriam vindicauit, sed præter modum e[x] ea clade dolore ingenti perculsus, ac sui prorsus desperans, morbo statim insanabili quodam corripitur, vnde quam celerrime ac per manus elatus, ad Seleuciam Ctesiphontem regiam fertur, & in fugæ morem facta discessione, non longe post vitam finiuit. Hactenus Agathias, qui inter cætera asserit, se, vt antea commonstrauimus, suam historiam ex archiuis & Persicis libris desumpsisse, & in his perscrutandis diligenter elaborasse, adeo, vt & Persarum successiones Imperatorum, & annorum numerum, & quæcunque alia memoriæ tradiderit, [illegible] ambigete affirmet, qu[a]n vt veriora, hæc à se confirmata sint. Porro non desunt, qui memoriæ mandauerint, Chosroem istum paulo ante obitum, sacris nostris initiatum, atq; ad diuinum Lauacrum admissum esse, quod quidem nec [in]ficiari, nec affirmare [illegible]. Proxime recensuimus, inter cætera oppida & vrbes a Persis occupatas, etiam Antiochiam fuisse captam & expugnatam. Biennio autem ab huius expugnatione, morbus pestilens obortus est, aliqua sane ex parte ei quem Thucydides describit, persimilis: aliquo vero modo multum ab eo dispar. Ortum cepit ex Aethiopia [illegible] vniuersum vero prope peruasit orbem, veluti incedens, & sensim transiens, ita vt neminem fere eius temporis hominem intactum præterierit. Quędam ciuitates adeo sunt ab eo morbo occupatæ, vt ab incolis prorsus vacuæ fierent. Fuêre quas leuius carperet, & statim inde transiret. Nec ille certa quadam periodo grassatus est: neque vbi grassari exorsus est, eundem cursum tenuit: verum quibusdam in locis appetẽte hyeme atrocius sæuire cœpit, in alijs verno tempore, in nonnullis æstate prima, alicubi autumno iam progresso: in quibusdam oppidis partem aliquam attigit, à reliqua autem abstinuit. Et videre erat in ciuitatibus hoc diro contagio affectis, domos prorsus omnes consumptas: in alijs vnam atque alteram ad vastitatem redactam, reliquas autem intactas. Fuerunt homines qui certius deprehenderent, quæ ædes tunc immunes ab ista lue extitissent, eas proximo deinceps anno solas illam sensisse. Illud vero in hoc malo nouum esse visum est, quod si ciues aliqui earum vrbium quas pestis inuasisset, alio migrassent, soli ipsi ea corriperentur, qui ex infectis scilicet iam vrbibus inter intactos versarentur. Porro malum hoc potissimum sæuij[t] [illegible] cis cyclorum periodis, quos Epinemeses Græci, hoc est, depastiones vocant. Internecione autem prope interiêre homines secundo πεντεκαιδεκαετηρίδος, hoc est, eius qui annos quindecim complectitur cycli anno. Et vari[illegible] pestis huius ægritudines. In quibusdam enim à capite incipiens, oculos sanguinolentos & faciem tumentem efficiebat. Deinde gutturi incessens, vitam adimebat. Quosdam ventris profl[uui]um inuadebat. In alijs bubones etiam extabant, & acres accedebant febres. Moriebantur intra biduum & triduum, perinde a[c] q[ui] nihil paterentur, ratione & valetudine in eodem vigore permanentibus. Nonnulli vero mentis impotes moriebantur. Item carbunculi exorti, homines celeriter inflammarunt & extinxerunt. Erant qui semel atque iterum hoc m[orb]o capti & liberati, postea', tanquam postliminio correpti peribant. Diuersa etiam fuit contagio, omnem rationem excedens. Nonnulli e[nim] morbum e[x] conseruatione tantum & consuetudine ęgrorũ contrahebant, a[lij] [illegible] contactu illorũ interitum sibi creabant. Erant qui, cum in domũ saltem pro[illegible], [illegible]ciebantur: alijs id in foro contingebat. Nõnulli qui periculum

Popularis & communis morbus in toto orbe perquam diuturnus.

enascerant, ex infectis vrbibus excedentes, contagionem morbi ad integros & [illegible] lentes transmittebant. Quidam vero ea lue correpti prorsus non sunt, quamuis familiariter cum multis ægris vixissent: & non solum eosipsos ægros, verum etiam ex ea peste defunctos homines contrectassent. Multi namque erant, qui magno studio vt obirent, agebant, propter liberorū aut totius familiæ internecionem. Quam ob causam ægrotis immixti, cum morbo ipso quodāmmodo colluctabantur. Nihilo tamen magis, pro eo atque cupiebant, ex hac vita migrabant. Lues ista, ad quinquagesimum secundum annū, pestilentias priores omnes longe post se relinquens, grassata est. Philostratus pestē sui temporis, quæ quindecim durauit annos, admiratur: sed illam hæc multis modis superauit.

Sub Iustin. plurima prodigia. IVSTINIANO imperante, quamplurima etiam prodigia extitêre. Ingentes terræmotus, concussiones & hiatus, stellarum faces admirandæ, atq; exundationes maris, quod prope ad quatuor milliaria in Thraciam excurrit. Constantinopoli quidem & per alias vrbes anno eiusdem Principis vigesimo septimo, factus est ingens terræmotus, qui renuit dies quadraginta. Et in sequenti anno facta sunt tonitrua & fulgura horrenda, & ventus Africus terribilis, ita vt caderet crux quæ stabat intra portam Rhesij. *Cometa.* At tricesimo eiusdem Imperatoris anno, apparuit in cœlo Cometa ardens, quasi species lanceæ, à Septentrione vsque ad Occidentem. *Terræmotus.* Subsequenti anno factus est alius terræmotus valde horribilis, qualem vix vlla ætas meminerat. Concutiebatur enim terra nocte ac die, diebus decem, postea cessauit. Regnante, quem diximus, Iustiniano, præter cæteros insignes viros, floruit etiam in Christiana pietate ac literis Agapetus Diaconus, cuius extat exiguus libellus De officio pij & iusti regis, ad eundem Iustinianum Græce conscriptus, in quo inest explicatio capitum admonitoriorum, quæ apud Græcos Tabella dicitur regia, exiguo admodum compendio paucisq; verbis præcipua illa capita, & saluberrima præcepta complectens, quæ de boni Principis officio multis & prolixis voluminibus à theologis atque philosophis olim tradita fuêre. Cum vero in his, non minus erudite ac sapienter, quam breuiter ac summatim ostendatur, quibus modis probus Princeps vel felicitatem adducere, vel infelicitatem auertere à populo suo debeat, minime alienum fore existimaui, si ea hic inserere, vt quicunque rebus gerendis præsunt, in hac tabella, siue libello, habeant proposita illa præcepta, quę eos tanquam punctis admoneant illorum, quæ singulis diebus & horis erga Deum & homines sint gerenda. Olim apud Persas, cubiculario Regis hoc officij peculiariter incumbebat, vt summo mane in cubiculum Regium ingressus, diceret, Surge Rex, & cura negotia publica. Talis, excitatoris loco apud bonos Principes, erit Diaconus Agapetus. Ordo autem per primas capitum singulorum literas digestus ita habet:

SACRATISSIMO, VNAQVE PIENTISS. REGI NOSTRO IVSTINIANO, AGAPETVS MINIMVS DIACONVS:

1. SICVT dignitatem supra omnem hominem nactus es, Rex, summam, ita supra omnes homines honore prosequere Deum, qui ista te dignatus est: quia ad similitudinem regni cœlestis, sceptrum tibi dedit potestatis terrenæ, vt monstres hominibus obseruationem iusti, & propellas latratum contra ipsum rabie furētium, quo tu legibus ipsius rectus, quos habes tibi subiectos, regas legitime.

2. Admodum peruigilis naucleri perpetuo excubet oculata regis mens, sic vt æquitatis gubernacula firme teneat, & iniquitatis procellas fortiter dispellat: ne fluctibus iniustitiæ obruatur vniuersum Reip. mundanæ nauigium.

3. Cum homo didicit nosse seipsum, tum assecutus est scientiam diuinā & præcipuam. Qui enim se nouit, Deum etiam nouit, qui autem Deum nouit, Deo similis fit: Deo vero similis fit, qui Deo dignus efficitur: Deo sane dignus efficitur, qui nihil Deo indignum facit, sed quæ ipsius sunt, sapit, & loquitur.

4. Res ipsa monet, neminem debere ob maiorum nobilitatem insolescere. Primum enim generis parentē omnes habent lutum, & qui in purpura ac serico elati superbiūt, & qui in paupertate imbecillitateq; afflicti squalent, & qui diademate sunt coronati, & qui pro domib' iacēt abiecti. Ne igitur propter gen[illegible] superbia-

[illegible] complementur.

[illegible] D[illegible] exempla [illegible] or[illegible] don's [illegible] ori de[illegible] acceptione [illegible] beneficium [illegible] debita, [illegible] non per [illegible] verborum [illegible] m.

Tam glorio[illegible] hominem, nihil est, quam [illegible] posse, quæ [illegible] er [illegible] & velle & facere. Cum ergo potestas a Deo tibi data [illegible] sit propter [illegible] bonæ voluntati tuæ opus erat, omnia facere [illegible] & facias, quæ [illegible] quit illa [illegible] donauit.

Instabiles rerum terrenarum [illegible] tiæ, fluuium fluuiorum imitantur: cum [illegible] d ex [illegible] tempus [illegible] ea [illegible] habere putant, paulo vero post, [illegible] fluentes dilabuntur ad alios. Solus autem thesaurus beneficentiæ, dur[illegible] apud eos est, qui illum possident. beneficiorum [illegible] gratiæ ad eos [illegible] cuerint [illegible] ubus illa sunt profecta.

Solitus es esse difficilis accessu hominibus, propter celsitudinem regni infer[illegible] vero f[illegible] esto [illegible] entibus, propter [illegible] potestatis superi[illegible]: atq; [illegible] aperi his qui paupertate premuntur [illegible] vicissim aures Dei apertas inue[illegible] Quales [illegible] nos [illegible] erga conseruos nostros, tales experiemur in Dominum.

Sc[illegible] m[illegible] Regis, instar spe[illegible] abstergere decet, vt radiis diuinis semper fulgeat, & rerum iudicia ind[illegible] discat. [illegible] est, quod adeo faciat inspicere ea [illegible] quæ decent, quam seruare illam [illegible] puram.

Id quod nauigantibus accidit, vt cum [illegible] deliquerit, paruum damnum [illegible] t com[illegible] cum vero gubernator ipse, totius n[illegible] dem [illegible] tantibus [illegible] t, vt cum subditorum [illegible] peccauerit, nō tantum [illegible] atem [illegible] t, quantum seipsum. si vero ipse Princeps, vniuersæ Reip[illegible] [illegible] dterat. Itaque tanquam graues pœnas daturus si quid eorum, quæ pro[illegible] o[illegible] negligenter non animaduerterit, cum [illegible] c[illegible] iat.

[illegible] o[illegible] c[illegible] ntur humanæ, aliis aliter eadem voluentes & re[illegible] enti. Et h[illegible] quidem inest eis instabilitas, v[illegible] m in eodem statu [illegible] Q[illegible] in pr[illegible] p[illegible] ha[illegible] mutatione [illegible] r, Rex optime, p[illegible] m [illegible] re immutabilem.

O[illegible] modis au[illegible] fare fallaces adulatorum sermones, nō aliter quā ra[illegible] o[illegible] nores. Na[illegible] hi corpori oculos effod[illegible] vero [illegible] a[illegible] æ ant[illegible] rum [illegible] ar[illegible] non si[illegible] ntes. Aut enim contingit, vt i[illegible] ter[illegible] de[illegible] v[illegible] ſæpe [illegible] da, vt [illegible] cen[illegible] ditorum peccent, vel malum laudando, vel bonum ludificando.

[illegible] æ [illegible] m[illegible] mentis inconstantis firme vero fixum [illegible] rebus [illegible] d [illegible] est [illegible] perium [illegible] ne[illegible] [illegible] imo abi[illegible] firmo [illegible] ad est [illegible] ce[illegible] ntium, & [illegible] m [illegible].

[illegible] a [illegible] is humanæ [illegible] habet [illegible] udi[illegible] m & [illegible] va[illegible] n[illegible] ræ [illegible] tatem eius, quę hic degitur vitæ, celeri fu[illegible] ad diem [illegible] pr[illegible] sordes car[illegible] erbiæ [illegible] m non [illegible] de[illegible] mus in alto dignitatis gradu collocatus sit.

[illegible] & [illegible] or[illegible] menta, corona p[illegible] exor[illegible]. Nam [illegible] re[illegible] & honore prætereunt [illegible] gloria vero virę sanctæ actæ [illegible] secula [illegible] dia [illegible] acc[illegible] es [illegible].

[illegible] h[illegible] & di[illegible] & [illegible] s noxam [illegible] tur æ[illegible] ald[illegible] ne[illegible], cum [illegible] sæ la[illegible] etate de crepent, hi per famē

intereant. illi extremos terræ limites occupent, hi non habeant, ... nant. Vt ergo sanitatem assequantur ambo, ... est medendum, & inæqualitas ad æqualitatem reducenda.

17. Vere nobis affulsit illud beatitudinis tempus, quod veterum ... rum prædixit, cum vel philosophi regnarent, vel reges philosophi ... philosophiam tractans, dignus regno iudicatus es, & in negotia regni ... à philosophia non desistis. Si enim amor sapientiæ parit ... ro sapientiæ, reuerentia est Dei, quam tu in pectore tuo semper geris, ... est, verum esse, quod à me dictum est.

18. Ego reuera te Regem esse iudico, vt qui cupiditatibus ... regere, & cis ... rare potes: ita vt corona temperantiæ sis ornatus, & purpura iustitiæ indutus ... lia quidem dignitas mortem habet succedentem vicariam, istiusmodi ... gnum, diuturnitatem seruat immortalem. ... quidem ... hoc seculo ... uitur, hæc vero ab æterno vindicatur interitu.

19. Percipere volens ... honoris ab omnibus, fac sis beneficus in ... ne vniuersis. Nihil enim adeo ad beneuolentiam ... quam beneficentiæ ... nus egentibus collatum. Officium enim metu præstitum, fucata est adulatio ... cti honoris nomine eos fascinans, qui aures ipsi præbent.

20. Istud tuum regnum merito est suspiciendum, quia hostibus ostendit po... tiam, subditis vero impartitur benignitate mira, vt illos armorum potentia ... cat, ab his vero charitate ... vincatur. Quantum enim inter feras & oues ... terest, tantum discrimen esse inter vtrosque existimandum est.

21. Est corporis natura rex similis homini cuilibet, sed potentia dignitatis par illi, qui supra omnes est, Deo. Non enim in terris se habet sublimiorem. Itaq... cet ipsum, & tanquam Deum, non irasci, & tanquã mortalem, non efferri. Q... uis enim honore imaginis diuinæ affectus sit, attamen è puluere lutoso co... rus est. per quem docetur æqualitatem seruandam erga omnes.

22. Ne grauate, sed libenter eos admitte, qui salutaria consulere nituntur, ... qui adulari quotidie conantur siquidem ..., quod vtile est, cum eo, cui consi... re vera prouident, hi vero, quæ libita sunt potentibus, spectant, ac corpor... tati vmbras, ijs, quæ ab illis dicuntur, succinunt.

23. Talis in subditos tuos esto, qualem ... te optas Dominum. V... enim ... dimus, ita audiemur, & vt aspicimus, ita aspiciemur, ab ... omnia. Conferamus ergo misericordiam misericordiæ, vt pro ... mus simile.

24. Ita vt absoluta specula tales ostendunt vultuum formas, qualia ... emplaria, lætas lætorũ, & tristes tristium sic & iustum Dei iudiciũ a... stris assimulatur. Nam qualia à nobis facta sunt, talia nobis reddit ex ...

25. Si quæ agenda sunt, de his lente delibera, vbi deliberaueris, ... fice, cum admodum pronus sit lapsus in rebus antea non consideratis. ... quis inconsultæ temeritatis intellexerit incõmoda, ... fecit & consultæ deliberationis commoda, quemadmodum sanitatis ... percipi solet, post ægritudinis experimentum. Quare, Rex prudens ... vt & velis prudenter, & optes ardenter, inuestigando inuenies ... mundo sint vtilia.

26. Sic faustum tuum regnum administrabis optime, si studueris, vt omnia ... spicias. & caueris, ne quidquam despicias. Non enim leue est in ... deatur comparatione tuorum, cum etiam verbum Regis leue, ... apud omnes habeat.

27. Ipse tibi necessitatem seruandi leges impone, tanquam ... bens, qui te cogere possit. Ita namque & venerationem legum ... ante alios eas colens, & subditi sibi persuadebunt, in leges impingere, non ... periculo.

28. Malum existima pe..., & delinquere, & delinquentes nõ coh... ere. ... quis in administratione publica versetur pie, fert tamẽ viuentes impie ...

[illegible] reputetur. Si vero la[illegible] aequi duplicem, [illegible], honore prosequitor, & illos, qui male faciunt, coar[illegible]

[illegible] Opinor [illegible] perutile esse pessuorum [illegible] re consuetudines. Nam qui [illegible] improbos cum necesse est, mali aliquid vel perpeti, [illegible] docetur, [illegible] de [illegible]tudinem vitiorum [illegible].

[illegible] m[illegible]lano à Deo tibi credito, in administratione rerum, improbo[illegible] nem ne vide[illegible]. Nam quae peruerse [illegible] patrauerint, eorum tu Deo rationem [illegible] potestatem ipsis dederis. Quamobrem magistratuum designationes [illegible]

31. Est par malum iudi[illegible], & inimicorum [illegible] irasci offensionibus, & amicorum [illegible] assentationibus. Oportet enim vtrisque generose resistere, & à decoro [illegible] malevolentiam, neq; ho[illegible] munerando fictam benevolentiam.

32. Genuinos & [illegible] amicos, non, qui omnia, quae à te dicun[illegible], laudant, sed qui cuncta qua iusta [illegible], recto iudicio, facere student, [illegible] gaudent recte factis, tristantur vero contrarijs: hi namq; vere ostendunt signum [illegible]

33. Immutare non debet generosum animum tuum huius potentiae terrenae amplitudo: sed tu, tanquam principatum administrans momentaneum, in rebus [illegible] mentem [illegible], neq; rebus prosperis elatus, neq; aduersis deiectus.

34. Non aliter, quam aurum, alias aliter ab arte formatum, & in diuersa orna[illegible] quod est [illegible], & mutationem non admittit: sic [illegible] Rex gloriosissime, alium ex alio principatum adeptus, ac supremum hono[illegible] eo, quod hone[illegible] immutatum conseruant.

35. [illegible] seditionem erumpit, [illegible] nactum fuerit, quod vero beneuolentiae continetur vinculis, [illegible] obsequium.

36. Si imperium regni reddere [illegible] celebre quantum irae aduersus subditos peccantes [illegible] contra te ipsum delinqu[illegible] concipiendum [illegible] Nullus enim in tanta dignitate collocatum coercere potest, nisi familiaris [illegible] exemplo delinquente profecta.

37. [illegible] potestatem est sortitus, potestatis imitetur da[illegible]. [illegible] imaginem quodammodo refert eius, qui supra omnes est, Dei, [illegible] per omnes principatum obtinet, in hoc Deum maxime imitabi[illegible] nihil esse praestantius.

38. Rationem hanc ineamus, vt supra aurum & lapidem preciosum, opes be[illegible] nobis reponamus, quae nos hic exhilarent spe fructus [illegible] perceptione beat[illegible] speratae. Quae vero nunc ad [illegible] nos attineant, nos ne afficiant.

[illegible] alios, donis stude, qui cum [illegible] beneuolentia, quae à te imperata sunt, faciunt. Hoc nanq; modo & bonorum au[illegible] & malos docebis dediscere malitiam. Iisdem enim rebus [illegible] facientes, perquam iniquum est.

[illegible] regnum, ac tum quidem huiusmodi [illegible] non ad ferociam inclinat, sed ad [illegible] tanquam rem belluinam auersans, & hu[illegible] naturae diuinae exercens.

[illegible] iudicia, nec beneuolis suffra[illegible] beneuolentiam, nec maleuolis refragans propter maleuolentiam: [illegible] iniquitatis, iam iniustum facere iustum, etiamsi amicus sit, quam iu[illegible]

ſtum pronſiciare iniuſtum,quantumuis inimicus ſit. Par enim in vtriſq; malum committitur, licet in contrarijs appareat.

42. Sane & attente auſcultare oportet cauſarum iudices,ſiquidem inueſtigatu difficilis eſt iuſti inuentio,facile effugiens non admodum attentos. Quod ſi vim dicentium omittentes,& ſuauitatem dictorum prætermittentes, ſe demiſerint in ipſum ſenſuum fundamentum ac puteum, tum rem à ſe indagatam exhaurient,& deprehendent,ac geminum ſimul peccatum euitabunt,neq; ipſi iuſtitiam proſtituentes,neq; alijs hoc facere permittentes.

43. Tot licet numero benefacta cumules,quot cœli ſtellæ ſunt,nunquã tamen bonitatem Dei vinces. Nam quæcumq; quis Deo offert ex his, quæ ipſius ſunt,illi,quæ propria eius ſunt,offert. Atque profecto,vt nemo in Sole ſuperare poteſt vmbram propriam,ſemper præuertentem, etiam eum, qui inſtanter vrgeat,ita neq; homines benignitatem Dei inſuperabilem, beneficijs ſuperauerint.

44. Inexhauſtæ,beneficentiæ diuitiæ conſumi nequeunt,dando nanq; accipitur,& diſſipando cumulatur:has,munifice Rex,in corde tuo geſtans, da liberaliter omnibus à te petentibus. Nam infinitas & innumerabiles pro his remunerationes adipiſcêris,cum venerit tempus compenſationis factorum omnium.

45. Nutu Dei regnum aſſecutus,imitare ipſum benignis factis,quoniam hoc tibi contigit,vt ex eorum numero eſſes, qui bene facere poſſunt,nõ quibus,vt bene fiat,opus eſt. Cui namq, prompta ſuppetit pecuniarum abundantia, ei impedimentum non obſtat,quo minus benefaciat pauperibus.

46. Ita,vt oculus,corpori eſt inſitus,ſic rex mundo eſt aptatus,atq; à Deo datus, ad adiumentum & prouectionem rerum vtilium & ſalutarium. Itaque par eſt,ipſum proſpicere,vt proprijs membris,ita omnibus hominibus, vt procedant in virtutibus,& non impingant in vitia.

47. Afficere nunquam ſubditorum quenquam iniuria, crede tutiſſimam eſſe ſalutis tuę cuſtodiam. Nam qui nemini iniuriam facit,neminẽ ſuſpectum habet. Quod ſi ſecuritatem conciliat,abſtinere iniuria, multo certe magis benefacere: hoc enim ſimul & ſecuritatem adfert,& beneuolentiam non auſert.

48. Nitere,Rex pientiſſime, vt ſis ſubditis tuis metuendus, propter dignitatis excellentiam,& amandus,propter beneficentiæ præſtantiam: nõ negligens metum propter amorem,neq; deſpiciens amorem propter metum, ſed benignitatem indeſpectam retinens, & deſpectionem non impunitam relinquens.

49. Omnes leges quas ſubditis tuis præſcribis verbis,eaſdẽ tu ipſe præiens obſerua de factis: vt ſcilicet verbis,quibus ſuades,vita proba reſpondeat. Sic namque glorioſum efficies imperium tuum,ſi dicendo feceris,& faciendo dixeris.

50. Audi,Rex ſereniſſime,pronius,beneficia ſuppliciter à te petentes, quã munera tibi offerre ambitioſe ſtudentes: his enim debitor remunerationis efficeris, illi vero debitorem tibi Deum conſtituunt,qui accipit, tanquam in ſe, quæ in illos ſunt collata,& compenſat animum tuum Dei hominumq; amantem remunerationibus eximijs.

51. Gratum Solis opus eſt,radijs illuſtrare creaturas,Regis verò virtus, miſereri egentium. Atq; illo quidem Rex pius eſt ſplendidior, quandoquidem ille vicißitudinem noctis ſubit. hic vero,caſtigationem malorum non præterit, ſed veritatis lumine,occultas iniuſtitiæ tenebras arguit.

52. Ante te,qui fuerunt Reges,eos regnum ornauit,tu vero, Rex optime, illud reddidiſti ornatius,dum lenitate,dignitatis grauitatem temperas, & manſuetudine,te adeuntium metum ſubmoues. Vnde accidit,vt omnes miſericordia egentes,ad portum ſerenitatis tuæ appellant: ac fluctibus egeſtatis exempti gratiarum actiones laudeſq; tibi deferant.

53. Pro viribus elabora,vt quanto omnes ſuperas potentia, tanto ijs præluceas & egregijs factis. Nam reputandum tibi eſt,amplitudinem poteſtatis poſtulare actiones rebus præſtantibus pares. Vt igitur corona regni inuicti à Deo orneris ſertum beneficentię pauperum etiam tibi compara.

54. Ea,quæ mandare vis,ante perpẽde,quam iniungas, vt prudenter imperes,

quæ

[illegible] instrumentum perlubricum est, & maximum negligen-[illegible]. Si autem pium sermonem, [illegible] musicam [illegible] apta-[illegible] tis resonabit dulcissimum.

[illegible] oportet, vt in omnibus quidem rebus celer & acutus sit, [illegible] me: ast vero ad iram per quam [illegible] se os-[illegible] enim omnino non irasci, facile contemptum pariat, & mo-[illegible] non irasci [illegible] quidem, vt improborum temeritatem co-[illegible] proborum solicitudinem excitet.

[illegible] qui tecum versantur, perfecte intelligas, in exquisitum [illegible] eos diligenter examina [illegible] enim penitus cogno-[illegible] amorem obsequuntur, tum illos, qui per imposturam adu-[illegible] beneuolentiam simulantes, magna detrimenta adferunt [illegible].

Sermonem, qui prodesse potest, cum audis, non solum auditu, sed & facto [illegible] splendorem imperium, cum vel per se, quæ decent, perspe-[illegible] ab aliis inuenta, non despexerit, sed aut sine pudore didicerit, aut absque [illegible].

Mœnibus inexpugnabilibus munita arx, hostes eam obsidentes despicit, [illegible] autem regnum tuum, eleemosynis tanquam muris cinctum, & precibus, [illegible] firmatum, hostium telis est insuperabile, illustria aduersus illos trophæa erigens.

19. [illegible] in inferno probe vtere, vt gradus tibi fiat gloriæ supernæ. Nam qui [illegible] ad ministrant, post hoc, & illo digni efficiuntur. Hoc autem recte admi-[illegible] nt, qui subditis ostendunt affectum paternum, & reuerentiam ab iisdem [illegible] ndam, lapsus quidem minis prohibentes, supplicii vero tenta-[illegible] non adhibentes.

Nulla vetustate deterendum beneficentiæ est indumentum, & nullo tem-[illegible] interiturum vestimentum, est ardens affectus erga pauperes. Oportet ergo [illegible] tem, huiusmodi vestibus exornare animam. Nam qui purpura [illegible] pauperum indutus fuerit, regno etiam cælesti dignus efficietur.

[illegible] regni sceptro à Deo tibi tradito, vide, quo modo illi places, [illegible]. Et vt ab illo præpositus es honore omnibus hominibus, ita [illegible] contende magis omnibus. Hoc autem munus ducit maxi-[illegible] ipsius [illegible] eodem aspectu, quo ipsum, intuitus fueris, &, vt [illegible] tributum beneficentiæ exsolueris.

60. Memor & [illegible], confugere debet ad supremum auxilium omnis homo. Rex autem præ omnibus, tanquam curam gerens pro omnibus. Qui e-[illegible] à Deo custoditur, & hostes prosternet generose, & subditos tutabitur stu-[illegible].

61 Vt Deus nullius eget, ita rex solius Dei. Imitare igitur nullius egentem, & li-beraliter [illegible] opem pe[illegible], ad exquisitos rationum calculos subditos [illegible], sed quæ ad vitam sustinendam orant, omnibus suppeditans. [illegible] miserere indignorum, propter dignos, quam dignos reiicere, [illegible] gnos.

64 Si veniam peccatorum tuorum petere vis, da veniam etiam ipse in te de-linquentibus. Nam [illegible] pensatur remissione, & ea, quæ vtimur erga con-[illegible] nostros, permutatione: quæ sane amicitia & familiaritas est, cum Deo [illegible].

65 Decet eum, qui [illegible] pate regnare studet, & aliorum dedecora cauere, & [illegible] suorum pudere: vt & à palam peccando per illos desistatur, & à clam de-[illegible] ndo, per hunc ipsum abstineatur. Si namque pudoris decet subditos, mul-[illegible] magis decet regem.

66 In homine priuato, virtutem esse assero facere praua & punitione digna, in [illegible] pe vero, improbitatem esse affirmo, non agere honesta & salutifera. Neq; [illegible] abstinentia malorum imperantem iustum facit, sed administratio bono-

rum talem coronat. Itaque ſic ſtatuendum eſt, vt non ſolum à vitio [illegible], ſed etiam conte[illegible]ndum, vt virtus ambabus vlnis comprehendatur.

67. Altarum dignitatum ſplendores, non perſtringunt oculos mortis, omnibus enim hæc dentes ſuos omnino roſos infigit. Quamobrem ante aduentum eius inexorabilem, transferamus pecuniarum facultatem in cælum. Nemo enim, quæ in mundo colligit, illuc migrans aſportat, ſed omnia in terris relinquens, nudus vitæ ſuæ rationem reddit.

68. Cum Rex dominus ſit omnium, Dei tamen ſeruus eſt cum omnibus, tum autem maxime vocandus erit dominus, cum ſibi ipſe dominatus fuerit, & turpibus voluptatibus non ſeruiuerit, ſed pium animum ad ſe, commilitonem, tanquam inuictum Imperatorem, adiungens, ſubiugatrices perturbationum nullius rationis dicto audientium cupiditates, armis continentiæ proſtrauerit.

69. Omnino, ſicut vmbræ ſequuntur corpora, ita peccata ſectantur animas, viuas actionum imagines eis imprimentes: quare non licebit ea negare in iudicio, ipſa enim cuiuſque facta teſtabuntur, non vocem edentia, ſed talia, qualia à nobis patrata ſunt, manifeſto apparentia.

70. Nauis mare ſulcantis tranſitum imitatur breuis vitæ præſentis ſtatus, nos ipſius nautas latens, exiguo temporis momento curſum tranſuectum rapiens, & quemque ad finem ipſi deſtinatum appellens. Quod ſi hæc ita ſe habent, prætercurramus res mundi prætereuntes, & adcurramus ad res in æternum permanentes.

71. Vt taurus alta ferens cornua, ne efferatur homo faſtuoſus & ſuperciliosus, ſed agnoſcat ſtatum carnis, & demittat elationem cordis. Quamuis enim Princeps ſit ſuper terram, non tamen ignoret quod conſtet è terra: qui vt ex puluere in ſolium aſcendit, ita ex ſolio in puluerem breui deſcendet.

72. Sicut hi, qui ſcalas aſcendere incipiunt, nō prius ad ſummum perueniunt, quam ſupremum gradum attigerint, ita & tu, inuictiſſime Rex, ſemper enitere, vt per virtutum aſcenſum, aſſequaris fructum regni ſuperni: quem tibi cum coniuge tua det Chriſtus, Rex tam regnantium, quam rectorum, in ſæcula. Amen.

Iuſtinus II. Imperator.

Hactenus de Iuſtiniano, poſt cuius quidem obitum, anno à partu virgineo D. LVIII. Iuſtinus, nepos Iuſtiniani ex filia, Imperator renuntiatus ab ipſo Iuſtiniano adhuc ſuperſtite, duodecim annos potentiæ expleuit. Hoc imperante, fœdus Perſicum diſſolutum eſt. Cum enim Romani per aliquod tempus, annuum ſtipendium libras auri quingentas Perſis perſoluerent, quo Romanæ ditionis oppida ſibi vicina, abſque noxa eſſe ſinerent, hic Princeps ignominioſum eſſe ratus, & Romani imperij maieſtati prorſus indecorum, Romanos Perſis vectigales eſſe, conſuetum tributum denegauit, miſſiſque legatis, Aretham Aethiopum Regem induxit, vti factis incurſionibus, Perſarum loca regno ſuo coniuncta, popularetur. Ita nouum inter Perſas & Romanos bellum exortum eſt. Ad quod Martinus patricius dux miſſus, pugna acerrima facta, anno quarto imperij, in qua vtrinque magnæ clades acceptæ ſunt. Victoria tamen ceſſit Romanis. Tum Hormiſdas Perſarum rex, qui Choſroæ ſucceſſerat, Ardamanem ad euaſtandas Romanorum Prouincias cum magnis copijs ſubmiſit. Hic longius progreſſus, facta ingenti præda; citra offenſam rediit, Martino ei congredi non auſo. Quod quidem adeo Principem offendit, vt ipſi honorem adimeret, & Archelaum ducem ſubſtitueret, qui cum Hormiſda pacem rurſus confirmauit.

Nouum bellum inter Romanos & Perſas.

Hormiſdas Perſarum rex.

Pax inter eoſdem.

Exarchatus quando primum cœperit in Italia.

Longobardi.

Duæ res valde dignæ memoria in huius Iuſtini gubernationem inciderunt. Initia Exarchatus in Italia, & initia regni Longobardici. Fuerunt autem Exarchi velut vicarij Imperatorum, Byzantio miſſi. Durauitque eorum gubernatio poſt Narſen annos centum & ſexaginta. Arx autem & ſedes Exarchorum Rauennæ fuit. Priores bella cum Longobardis infelicia geſſerunt. Poſtremis varia certamina cum Romanis Pontificibus fuerunt, donec Longobardi vrbibus illis, quas Exarchi reliquas tenuerant, potiti ſunt, quas tamen relinquere Longobardos Pipinus coēgit. Fuit autem primus Exarchus à Iuſtino ſecundo in Italiam miſſus

Longin-

[illegible] riores in [illegible] untur, ut non [illegible] mirum Græcos in maius [illegible] [illegible] uerunt, & quæ [illegible] non desunt præstantissimi auctores, qui de his [illegible] uerint. Anno [illegible] Tiberius Constantinus [illegible] ad imperium a Iustino adhuc uiuente [illegible] eximias uirtu- [illegible] erant. [illegible] annos [illegible] pacem [illegible]. In Oriente uero [illegible] res con- [illegible] fines [illegible] Mesopotamia [illegible] elephanti attulerant. Nam cum im- [illegible] ad Hormisdam Persarum Regem legatis, [illegible] Negante autem [illegible] Persarum [illegible] comparauit, ac Iustinianum [illegible]. Qui contra Persas [illegible] posteaquam [illegible] quam confligeret, habito [illegible] comparauit. Quo re [illegible] Hor- [illegible] irrupit, magnum [illegible]. Sed [illegible] effecit [illegible], Persæ, quoad ingente [illegible] partes. Romanis [illegible] ausis. Sed postquam [illegible] Persarum te- [illegible] spes, [illegible] Roma- [illegible] agere cœperunt. [illegible] breui [illegible] [illegible] cæ[illegible] cor[illegible] ca- [illegible] erunt. [illegible] Hermisdæ, & totus apparatus [illegible] ne- [illegible] us [illegible] populatio- [illegible]. Adduces [illegible] Constan[illegible] captiuos [illegible] Persas, ma- [illegible] rem [illegible]. Qui præter spe[illegible] [illegible] es ad [illegible] Romani [illegible] Romanorum di[illegible] [illegible] irruerint. Tiberius [illegible] urbana multitudine exercitum circi- [illegible] ore ac fortitudine præ[illegible] uo- [illegible] nominaret [illegible] exercitus, quibus Mauri- [illegible] præ[illegible]. Secunda [illegible] [illegible] atque etiam [illegible]. [illegible] [illegible] que [illegible] os Persas ad [illegible]. [illegible] Mauritium Princeps [illegible] ore ex[illegible] [illegible] Constan[illegible] in uxorem locata, [illegible], cum relinqueret [illegible] [illegible] post [illegible] ex [illegible] c uita placide [illegible] anno autem mundi quatermillesimo quin- [illegible] o. anno [illegible] trecentesimo [illegible] [illegible] no Christi [illegible] centesimo octogesimo quarto. Fuit Princeps [illegible] & magn[illegible]. Non [illegible] a [illegible] [illegible] alendas pauperes [illegible] à Sophia [illegible] ui- [illegible] & [illegible] [illegible] auream Crucem marmori inſertam in terra [illegible] iubet, no- [illegible] ad [illegible] quem Narses ex [illegible] miserat. Extat apud Nicephorum ultimo li- [illegible] a oratio [illegible] Tiberii ad conuent[illegible], prof- [illegible] Imp. [illegible] promulgaretur. Idem auctor eodem li- [illegible] plurima bella commemorat inter Ro- [illegible] Hormisdam [illegible] imperatore Mauritio [illegible] Hormisda [illegible] in imperio annos [illegible] qui [illegible] & Persas [illegible] Narses, Philippicus [illegible] Mauriti[illegible] exercitu contra Persas mul[illegible]

Tiberius Constantinus Imperat.

Idem bellum contra Persas [illegible]

Prælium inter Persas & Romanos.

Insignis Persarum clades.

Exemplum singularis moderationis in uictoria.

Nouum bellum contra Persas.

Romanorum uictoria.

Tiberii mors.

Dotes.

Mauritius creatus Imp. contra Persas feliciter pugnat duce Philippico.

Qui ad Nisibin progressus, illinc in Persidem excursiones fecit, ac [illegible] dam reportauit, inter redeundum, inuasit Mediam, neque minori [illegible] tione facta, tandem se intra fines Romanos recepit. Post id, morbo [illegible] Martyropolim atque Byzantium reuersus est: sed vbi conualuit, denuo in [illegible] missus, vocatos in concionem milites, interrogauit, An parato essent animo ad confligendum cum hoste. succlamatum est ab omnibus, certam [illegible] voluntatem, & hoc iureiurando confirmauerunt. Iusto certamine, [illegible] Persæ vim sustinuerunt: sed postquam Philippicus equitatum suum in hostem [illegible] quitatum iussit incurrere, eoque facto, [illegible] m mul[illegible] deturbati [illegible], omnes Persarum copiæ terga verterunt, acriterque Romanis instantibus [illegible] plurimi fuere contrucidati. Ad hunc modum insignis victoria cum numero captiuorum fere duum millium, cessit Philippico. Cohortem in [illegible] Persarum, quæ opportuno loco consederat, cum capere posset, nullis [illegible] malis dimisit.

Sittas decurio Martyropolim Persis prodit.

Quæ se persuasuram Regi [illegible] esse receperat, vt primo quoque tempore Oratores ad eum de pace mitteret. Paucis post mensibus, Sittas [illegible] dam nomine, inter militares copias, decurionis dignitatem obtinens, [illegible] à quopiam ordinum ductore affectus, cum negligentius custodiri Martyropo[illegible] animaduertisset, vrbem eam prodidit. Persarum namque manum, perinde a[illegible] Romana esset, noctu introduxit, atque vrbem, Romanis quam maxime [illegible] modam & opportunam, cepit. Et quæcunque ibi erant ætate florentes [illegible] næ, eas retinuit: reliquos vero mortales omnes, seruis quibusdam exceptis, [illegible] eiecit.

Martyropolis frustra à Romanis oppugnatur.

Philippicus igitur statim eo expeditionem conuertit, eamque vrbem cum omnibus copiis obsessam, oppugnare cœpit. Et quanquam tormenta ad vrbem expugnandam idonea sibi tum præsto atque ad manum non essent, vtcunque tamen potuit, eam oppugnationem prosecutus est. Et cuniculis actis, vt turris vna concideret, effecit. Minime tamen ipsam vrbem capere, vel ad deditionem cogere potuit. Nam Persæ partem eam, quæ solo æquata fuerat, noctu refectam [illegible] tis communierant. Porro vbi Romani fortiter expugnationem tentarent, [illegible] rius reiecti sunt (crebra namque in eos e superiore loco coniiciebant [illegible] vt ipsi plus detrimenti ferrent, quam oppidanis inferrent) obsidionem [illegible] runt, & paululum retrogressi, castra posuerunt. hoc [illegible] agentes, ne à cæteris Persis vllo præsidio subleuarentur: Et quoniam hyems instabat, exerci[illegible]

Persarum clades.

berna concessit. Appetente vero æstate, copiæ iterum eductæ sunt; & quod Persæ etiam aduenissent, ingens pugna ad Martyropolim commissa est, ex qua [illegible] ctor euasit Philippicus. Verumenimuero, Persis multis cæsis, & Maruza [illegible] Persarum proceres nobilissimo, prostrato, ingens multitudo Martyropolim peruenit. Romani exinde vrbem oppugnare destiterunt, quod vi eam ad deditionem cogi non posse, probe scirent.

Romani vrbem aliam prope Martyropolim extruunt.

Septem vero ab ea stadiis vrbem al[illegible] tutis montosisque partibus statuerunt, vt inde hostilibus molitionibus atque e[illegible] cursionibus militari arte resisterent, damnumque inferrent, idque æstiuo tempore ab eis fiebat: hyeme autem aduentante, in statiua se inde recipiebant. [illegible] ea temporis, Philippico successor datus Commentiolus, genere Thrax, qui magna virtute cum Persis congressus est.

Commentiolus Philippico succedit.

In eo certamine Persarum dux A[illegible] vna cum equo in terram deiectus interiisset, nisi eum quidam ex satellitibus [illegible] [illegible] quem secum ducebat, sublatum è prœlio subduxisset. Reliqui vero Persæ quam celerrime, etiam suis ducibus relictis, fugerunt, & ad Regem [illegible] reuerti [illegible], sese Nisibim contulerunt. Is enim capitale supplicium illis [illegible] [illegible] si suos ductores desererent. Illi vero congregati, occulta & clandestina consilia aduersus Hormisdam ineunt, Varamo, quem nonnulli Baram appellant, Persicorum ordinum duce, præcipuo auctore, sicuti mox dicetur. Com[illegible] m[illegible] interea Martyropolim circumsidet, atque ibi quidem [illegible] p[illegible] partem [illegible]: ipse vero vna cũ optimis & electissimis quibus[illegible]

Id [illegible] castellum [illegible]

Oc[illegible]as lon[illegible] munitissimum castellum, ex aduerso Martyropoli in vlteriori [illegible] in [illegible] vt illinc vrbs tota conspici posset, [illegible] [illegible] intentatum relinquens, partes quasdam mun[illegible]

to[illegible]

[illegible] entibus deijcit, tandemque eis [illegible] peratis, magna vi id capit.
[illegible] defectionem Persæ de Martyropoli deciderunt. Dum hæc
[illegible] Persæ suum regem non solum quod inique subditos pecunia
[illegible] etiam quod nulla de caussa varijs suppliciorum generibus il-
[illegible] dum necauerit, instigante in primis Varamo per popularem
[illegible] onem adorti, & diademate de eius capite detracto, è regio
[illegible] ant, & mox in ipsius conspectu coniugem & filium vnum iugu-
[illegible] oculis effossis, in custodiam conijciunt. Hormisdas cum Vara-
[illegible] o exercitu probe instructo, aduersus Romanos expediuerat, eique
[illegible] ipsis in certamen veniret. Et contra hunc Mauritius Romanum
[illegible] nit. Hic decem tantum fortissimorum lectissimorumque
[illegible] acceptis, cum illo est congressus. Et multis vtrinque cædibus patratis, in
[illegible] onis victoria penes Romanos fuit. Hanc suorum cladem postquam
[illegible] Rex intellexit, præfecturæ dignitatem Varamo ademit, eidemque mu-
[illegible] am misit. Dedit insuper literas de eo interficiendo ad ducem, qui
[illegible] a ministrationis partes [illegible] bat in castris. Varamus conscius periculo-
[illegible] um, protinus ad res nouas animum adijcere, eique, qui prior [illegible] bi in-
[illegible] let, conuicia pro contumelijs reddere, & epistolæ verba hæc inseri-
re. Hormisdæ Chosroæ filiæ Varamus, nec non exercitum sub signis suis me-
ntem, ad [illegible] onem qu [illegible] que potuit studijs atque artibus incitare, &
[illegible] aduersus omnes literas [illegible] illiusque crudelitatem, & inex-
ebilem auaritiam in memoriam eis reuocans: vt scilicet ille primarios viros
nnes vel [illegible] o occiderit, vel in Tygride amne submerserit, tali eos & sepultura
exequijs eiusmodi dignatus. Sermonibus eius generis exercitu subducto, ad
ax [illegible] am rebellionem [illegible] auit. Prouide iuramento, Varamo, quo tutior es-
t præstito, ad emendandi Hormisdæ regni consilium inierunt. Hormisdas aduersus ✝
anc, cum ingentibus copijs Pherochanem mittit. Quem & ipse Varamus sub-
[illegible] minime [illegible] fas inter se belligerari oportere, sed eos, durum & violentum
[illegible] perium, & præterea sanguinarium ingenium, & insatiabilem auaritiam Hor-
[illegible] ferre, & beneuolentiam sibi inuicem præstare debere, dicens. Quæ vbi
[illegible] ra [illegible] sse exercitus Pherochanis sensit, ducem suum necat, & ad Varami partes
[illegible] dit. Eiusdem conf[illegible] im & populariter congregati, Hormisdam, vt dictum
[illegible] gredi untur, oculisque effossis in vincula coniiciunt. Huius autem po-
n[illegible] a [illegible] at, vt deuictis Turcis, illos etiam tributa Persis quadraginta mil-
[illegible] auri soluere coëgerit, cum prius æqualia Turcis ipse persolueret. Non de-
nt auctores, qui in literas retulerint, cum Hormisdas de nouo eligendo Prin-
p[illegible] te [illegible] ogaretur, ipsum censuisse, Chosroën filium, quod esset arrogans,
ntumeliosus, auarus, & iniquus, non esse dignum imperio: Potius alium fi-
[illegible] m [illegible] im Principem, qua voce illum vitam simul perdidisse, & re-
[illegible] m [illegible] quidem is vna cum matre raptus, in eius conspectu, sicuti antea côme-
or [illegible] s, cæsus fuit, & Chosroës imperare iussus. Exercuit nihilominus in
[illegible] tiuum & cæcum patrem Chosroes singularem clementiam ac pietatem, o-
[illegible] cultu & obsequio ipsum prosequens, & inuitum se regni habenas & guber-
[illegible] a suscepisse deprecando allegauit, affatimque ei victum subministrauit.
[illegible] æ omnia ille maledictis & contumelijs incessebat, filiumque commouit, vt fu-
[illegible] us sibi [illegible] ate [illegible] ad mortem vsque cædi imperaret. Ea vero indignitas Persis sum-
[illegible] m dolorem & indignationem incussit, nec parum odij aduersus illum exci-
[illegible] t. Et quoniam Varamum, præpotentem exercitum contra se ducere, haud
[illegible] s nuntijs intellexit, cum copiis non contemnendis aduersus eum in plani-
[illegible] m quandam a [illegible] Zab [illegible] m [illegible] men est progressus. At cum plurimos ex suis proce-
[illegible] at [illegible]; optimatibus Varamo fauere, sibique insidias struere animaduerteret,
[illegible] stim omnes, quos suspectos habebat, interfici iussit, eaque de caussa
[illegible] castris permagna seditio ac tumultus coorti erat, celeriter ad Circesium
[illegible] it vna cum coniugibus, & liberis tribus infantibus, & præterea quibusdam
[illegible] ex præcipua generis nobilitate, qui eum sponte secuti fuerant. Ad eum

Varamus Persarum dux, est auctor rebellionis aduersus Hormisdam.

Romanorum victoria.

Chosroes, sublato Hormisda Persis imperat.

Chosroes confugit ad Mauritium.

autem locum, quemadmodum ipsemet retulisse fertur, peruenit, cum Christianorum Deum Seruatorem & viæ ducem innocasset: eo se equum recta ire, quo ab illo duceretur, permissurum testatus. Inde ad Mauritium oratores misit, Probo insuper patricio, qui tunc forte illic erat, vt res acta esset, literis eidem indicante. Misit sane & Varamus ad Imperatorem legatos, qui ab eo, ne Chosroæ opem ferret, petebant. At Mauritius, qui humanarum rerum statum instabilem, & cothurnum prorsus esse sciret, & vicissitudines volubilesque mutationes humanæ & miserabilis huius vitæ nosset, atq; hæc recte secum animo perpenderet, regem sibi supplicem perhumaniter, ac perbenigne excipit, & pro exule ac fugitiuo, amicum sibi, & filium per arrogationem germanum fecit, donis regijs, omnique beneficentia & liberalitate prolixe inuitatum. Nec ipse modo ad cum Imperiali munificentia quæ decebat, misit, sed & Augusta ipsa coniugibus eius, & liberis eandem præstiterunt pietatem. neque his officijs contentus, Hierapolim quoque ad vniuersum exercitum, eiusque ducem Commentiolum scripsit, qui Chosroen regio prorsus satellitio & comitatu perduceret, & quocunque vellet, sequeretur. Chosroes vbi Hierapolim, quæ principem locum iuxta Euphratem obtinet, peruenit, in regnum inde redijt, cum id è re eius Mauritius esse censeret, qui maiorem gloriæ & laudis suæ partem, ex commodo ac vtilitate supplicis Regis est metitus. Magna certe pecunia vi donatum Chosroem, quibusdam etiam Persis, impensis suis in malitiam eius conductis, sane quam magnifice in Persidem remisit, cum vtroque exercitu, Persico simul & Romano. Narses Romanis copijs præfuit: qui cum Persis prœlio congressus, ad sex millia Persarum manu cepit, eosque ad Chostoen adductos, hastilibus confixit. In horum numero & Turci erant, qui sub Varamo meruerant (nam tum primum nomen Turcicum auditum est) ad Mauritium sunt missi. Interrogati, cur sub Varamo militassent, responderunt, fame se patria abactos. Et cum quidem in fronte inustam crucis figuram liquato atramento haberent, confessi sunt, se à Christianis edoctos, vt hoc simulachro famem repellerent. Sunt etiam qui referant, cum à Cæsare interrogati essent, quanam gratia quæ non colerent, circumferrent signa, respondisse, grauem ante plures annos in Perside & patria sua pestem cooitam fuisse, à qua, cum multi mortales infecti interirent, Christianos quosdam, qui ibi fuerunt, hominibus, si hoc fecissent, saluti suæ consulturos esse, regionemque eam à tali lue intactam liberamque fore persuasisse. Chosroes interim Romanis copijs strenue fideliterque pugnantibus, & Varamo, qui turpiter ex prœlio solus profugit, debellato, Persicum regnum recuperauit, & pristino honori restitutus est, limitibus imperiorum distinctis, & pace vtrinque promissa, quæ durauit vsque ad Phocæ initium. Is in throno suo confidens, Romanis audientibus, verba hæc prolocutus est: Rex Chosroe, diei huius perpetuo te meminisse, atque hæc in animo tecum considerare oportebit, quod Romani regnum Persicum tibi dono dant. Cæterum à nonnullis relatum est, Narsem, rediturum Constantinopolim, ipsi Chostoæ dixisse: Memor sis Chosroe præsentis diei: Romani tibi regnum donant. Ferunt, priusquam hic conflictus fieret, inter ipsum Chosroem, & Narsem ottam esse in ordinanda acie dissensionem, cum vterque se putaret ducis munia melius altero tenere, esseque inter eos iactata conuicia: Sed Chosroen, habita ratione temporis, his verbis eum affatum: O Dux, magnum Regem conuicijs lacessis, præsenti fortuna inflatus. Audi, quid in posterum Dij constituerint. Refluent in vos Romanos hæc incommoda. Tenebit gens Babylonica Romanas terras, ad tertiam vsque annorum hebdomada volubilem. Post id annorum, hebdomadas quinque Romani Persas in captiuitatem ducent: his perfectis, dies sempiterna hominibus aderit. Verum hæc vaticinia nullum euentum sortita sunt. Chosroes post adeptam victoriam, sibi à Persarum insidiis non parum metuens, à Mauritio mille Romanos milites petiit, quos ille benigne attribuit. Reliquum exercitum, pace, vt dictum est, cum Persis firmata, in Europam ex Syria reuocauit ad Regem Auarum Chaganum reprimendum. Quo quidem tempore Sol est obscuratus. Et mulier quædam in Thracia puerum peperit absque oculis,

Mauritius, vitæ humanæ instabilitatis memor, Chosroem, suo regno exutum benigne excipit.

Chosroes ope Mauritii reducitur in suum regnum.

Narsis victoria contra Persas.

Turci cruce aliquando notati.

Chosroæ victoria aduersus Varamum.

Pax cum Romanis confirmata.

Chosroæ vaticinium.

Eclipsis Solis.

Monstrum.

oculis, palpebris, manibus & brachiis, cui piscis cauda ad femora vsque protendebatur. Sittas vero, cuius supra mentionem fecimus, proditionis pœnas laqueo persoluit. Et Martyropolis, atq; item Daras castellum decedentibus ex eo Persis Romanis redditum. Paucis post mensibus, Chosroes Gregorio Theopolitano Crucem illam misit, quam Theodora Iustiniani vxor, auro multo & lapillis resplendentibus ornaram, in honorem victoris martyris Sergij Deo dicauerat, & Chosroes Hormisdæ pater vnà cum aliis donarijs vasisque pretiosis à Sergiopoli, secum abstulerat. Cum ista, aliam quoque Crucem misit, quam Chosroes ipse ex ingenti auri pondere fieri curauerat, cum eiusmodi Græcarum literarum inscriptione: Crucem hanc Chosroes Rex regum, filius Hormisdæ, ... tempore propter diabolicum instinctum, & dolum malum perditissimi ...ni, & qui cum eo fuêre Caballariorum, in Romaniam concessimus & ...od perditus Zadepram cum exercitu Nisibim venirct, abducendorum Nisi... Caballarios cum duce suo in Charchas misimus; & propter sancti ... venerandi illius & celebris viri fortunam, quandoquidem d...torem ... votorum atque petitionum audiebamus, primo regni nostri anno ...is Ian. die sept. votum nuncupauimus: si Caballarij nostri Zadepram occidissent, aut cepissent, Crucem auream nos lapillis distinctam, in ædem Sergij venerandi nominis eius ergo, missuros esse. Porro cum 9. Februar. mensis die caput Zadepram ad nos allatum fuerit, voti rei & optati nostri compotes facti, vt manifestum id certumque cunctis sit, in venerandum eius nomen, Crucem hanc à nobis factam, vnà cum Cruce à Iustiniano Romanorum Imperatore in templum eius missa, & belli tempore, quod inter duo hæc regna gestum est, à Chosroe Rege regum filio Cabadæ aui nostri huc de..., & inter thesauros nostros reperta, in ædem venerandi Sergij misimus, cum hac inscriptione: Chosroes cruces misit, quas Gregorius ad se allatas, & ... Mauritij ... acceptas, cum solenni pompa multoque comitatu, obseruante ... & ... ose in templo Martyris sacrauit, & reposuit, nihil prorsus ab Ethnicis donariis Ecclesiam detrimenti capere arbitratus. Idem etiam, haud multo tempore intericcto, alia munera fabrefacta, & discum etiam aureum non paucarum ...rum pondo eidem Sergio voti causa donauit, addita inscriptione Græci sermonis. Ipsius autem Chosroæ de Romano imperio prædictionem, seu ...nium, cuius proxime meminimus, Nicephorus ita recensuit. Quod vero, ...t, de Chosroæ rebus prope omisi, id ita vt potero, historiæ mandabo. Ma...um illud bellum, quod Romanis cum Persis fuit, conquieuit; pacta conuenta ex æquo Romanis atque Persis seruantibus. Non autem com... m, quin ... ponam, quæ Chosroes in operosa vanitate Chaldæorum astronomiæ diu multumque exercitatus, diuinando prædixit. Ea vero tum ad Ioannem Armeniarum copiarum ducem, cum bellum maxime vigeret, dixisse fertur. Cum nãque Ioannes Chosroen acrius obiurgando reprehenderet, quod moribus esset in...stris, & animo ad res gerendas alieno atque inepto, ...odque Regem minime ... m esse oporteret, huiusmodi quiddam duci Barbarus respondisse dicitur: ... quodammodo tempora ipsa nos per tyrannidem suam affligerent, haudquaquam tu scommate perstringere magnum inter homines Regem ausus fuisses. Quandoquidem autem te rebus præsentibus magnopere effers, audi, quid Dijs de temporibus futuris sit constitutum. Redundabunt, vt sis sciens, in vos Romanos, calamitates, & gens Babylonia Romanæ Reip. tribus in circulum circumactis hebdomadibus, dominabitur. Postca vero quinta annorum hebdomade Romani Persas in seruitutem redigent. His ita peractis, dies illis vespera carens hominibus aduenict, & expectatus Imperij finis aderit. Quo tempore corruptio abolebitur, & viuendi ratio ex instituto Dei obtinebit. Hactenus Nicephorus. Quæ vero interim post hæc Mauritius gesserit cum Auaris (qui & Hunni & Vngari appellantur) necnon cum Scythis, Longobardis, cæterisq; nationibus, passim est videre apud eos, qui Cæsarum res gestas posteris ac memoriæ cõserunt. Hîc tantummodo ... ipsius Mauritij tragicũ ac funestissimum

Chosroes à ... Sergio crucem auream dedicat.

Crux aurea à Iustiniano Cæsare dono item Sergio consecrata.

Discum aureum eidem Sergio voti causa inscriptum.

exitum, quem etiam Cometes, cui nomen est Xiphias, & plæraque alia prodigia præcesserunt. Hic enim, vt hostiles manus euaderet, seque ab imminenti periculo subtraheret, Imperiali prætexta posita, ignotoque habitu, simul cum coniuge, liberis, & omni familia dromone cōscenso, in Orientem profugere conatus est, non exiguam secum pecuniæ vim portans. Et postquam in sinum Nicomediæ, ad templum Autonomi martyris (Soræum patrio idiomate nuncupant) Byzātio autem circiter centum & quinquaginta stadijs abest, venisset, sæua atq; atroci tempestate reiectus, in Chalcedonem vrbem è regione Constantinopolis, portum Euttopij dictam, circumuectus est. Theodosium vero filium, quem festo Dominicæ resurrectionis Regem publiee appellarat, ad Chosroen misit, vt accepti beneficij memor, pari officio filium regno pulsum prosequeretur. Cæterum Theodosius è fuga retractus, ferro etiam sublatus est; adeo vt vniuersa huius Principis familia longe nobilissima, vno eodemq; tempore funditus interiret. Priusquam ipse tyranni iussu securi percuteretur, cum sibi earissimos quosq; coram se trucidari conspiceret, hanc vocem edidit: Iustus es Domine, & recta iudicia tua. Deinde summa & incredibili fortitudine mortem subijt. Mauritio regnāte, Cometa senis mensibus apparuisse, tunc etiā natus esse traditur Mahometes.

Vox Mauritii ante mortem.

HISTORIAE RERVM PERSICARVM

Liber Sextus.

HISTORIAE nostræ seriem diligenter atq; ex fide descripturo, necessum erit, & equidem sentio, præfari, quam mirabili rerum conuersione fortuna nunquam sese bona fide in alteram partem inclinante, sed perpetua quadam inconstantia omnia perturbante, imperium à maximis quibusque viris, virtutisque ac splendoris nomine commendabilibus, ad minimos quosque & ignobiles traduxerit. Quippe Phocas, nulla maiorum suorum nobilitate commendatus, nullisque certis innixus opibus, ab ineunte ætate relictis penatibus, militiæ assueuit, positoque inter gregarios milites tyrocinio, tandem eo fortitudinis atque roboris opinione inter æquales euasit, vt centurio factus, deinceps vero per militarem seditionem, tanquam ex ostensa quadam benignioris fortunæ ansa, Imperator, interfecto Mauritio, crearetur. Cuius imperij initium fere in annum reparatæ salutis 595. incidit, vir proculdubio, si ex virtutibus & vitijs dignitas eius imperij æstimanda sit, nulli superiorum temporum nequitia & crudelitate inferior, atq; adeo sibi tantum licentiæ per potentiam arrogans, vt se omni vitiorum genere conspurcare non vereretur. Proinde non mirum, si huius immanissimi & nefarij hominis principatu, in Romanum imperium à multis populis diuersis atque gentibus impetus certatim factus fuerit. Siquidem Germani, Galli, Itali, atque inprimis Hunni, duce Chagano Thracio, ac postremo Persæ, tanto rerum omnium molimine in fines Romani Imperij inuasere, vt parum abfuerit, quin ipsum imperium vna cum ipso nomine funditus deleretur. sed tandem Phocas à suis interfectus, suæ nequitiæ pœnas dedit, dijs vltoribus tantum scelus in peruersissimo homine diutius impune perferre non sustinentibus. Cæterum nos, reliquis bellis prætermissis, ea dūtaxat hîc breuiter ac summatim perstringemus, quæ hac tempestate à Persis, in Romani imperij dedecus ac detrimentum gesta sunt, & quam multæ calamitates illius prouinciis illatæ. Primo siquidem sceleratus exercitus, qui conspersus fuit sanguine Mauritij, mox in Oriente pœnas dedir. Victor enim Chosroes duobus magnis prœlijs, & ingenti multitudine contrucidata, reliquos abduxit captiuos. His rebus prospere ac feliciter gestis, nullaque mora interposita, vniuersam Mesopotamiam, Syriam, Aegyptum, Palæstinam, &

nam, &

am,& Phœniciam occupauit. Deinde Hierosolymam Romanis eripuit, & in- r thesauros Crucem auexit, magnamque Christianorum multitudinem occi- t, nec mediocrem in captiuitatem abduxit. Præterea Iberos, Armenos, Arabes, ardanos, & Mediterranea Macedoniæ ac Thraciæ abstulit. In Cappadociam, alatiam & Paphlagoniam incursiones fecit, & ad Chalcedonem vsque o- nia depopulatus est, ita vt Romanum imperium Persæ vix vnquam hactenus aioribus cladibus affecerint. Credibile autem est, Chosroen nulla re alia in omanos magis accensum atque inflammatum fuisse, quam vt Mauritij de se m benemeriti mortem vlcisceretur, cuius etiam filiam, nomine Mariam, in orem duxisse, à plærisque traditur. Nec sane ipse Mauritius, suis rebus accisis, ac opemodum desperatis, cum se postremis temporibus propter fœdam & inex- ebilem auaritiam, qua mirum in modum laborabat; non modo vniuersis mi- ibus eorumque præfectis ac centurionibus, verum etiam generatim omni- s, quibus imperabat, quam maxime inuisum ac exosum animaduerteret, sibi clius & consultius prospexisset, quam si statim, sicuti etiam cōstituerat, in Per- m aufugisset. Quid enim Chosroæ gratius & gloriosius accidere potuisset, quā cum Imperatorem, per quem ipse auitum atque paternum regnum recupera- t, nunc in summo vitæ discrimine constitutum, pari gratitudine gratiam refe- ndo; in solium ac Cæsaream maiestatem vi atque armis reponeret? Cæterum, od vis fatalis semel decreuit, nulla humana prudentia euitari potest. At Pho- s, septimo Imperij anno, conspiratione Prisci, Heraclonis & Heraclij, Constā- opoli captus, pudendisque exectis, & capite præciso, in mare deiectus est, tota- e stirps impurissimi Principis sublata. A quibusdam etiam in literas relatum , corpus truncum ad Bouem fuisse combustum. Is erat locus qui ex eo, quod eus esset caminus forma bouis quem Pergamo allatum aiunt, vbi erat posi- , Bouis appellatione nuncupabatur.

Romanorum ingentes clades.

Phocas interficitur.

Post Phocam interfectum Heraclius, Heracliani præsidis Aphricæ filius, na- in familia patricia, mox consensu Senatus, & exercituum Imperator factus, uit Imperium annos triginta, & iuxta nonnullos, vnum & triginta. Eodem , & coronatus est à Patriarcha Sergio, & duxit vxorem Fabiam Eudoxiam, quę ul coronata est. Duabus rebus maximis insignis est ipsius gubernatio, qua- n altera felix fuit repressio Chosroæ Persici regis: altera calamitosa vniuerso eri humano, videlicet initia sectæ, & regni Mahometici. Nos autem hac mo- prætermissa, de priori, quæ potissimum nostri est operis atque instituti, age- s. Supra commemoratum est, Persas sub Phoca vniuerso Oriente deua- o, & Romanorum legionibus funditus deletis, plærasque illorum prouincias ditioni atque imperio adiecisse. Heraclianus interim, Heraclij pater, ex A- ica cum ingenti exercitu Aegyptum, & Asiam petebat; sed eo, in medio co- u rerum extincto, Persæ metu liberati, ex Aegypto Aphricam inuadunt, quæ a sui ducis præsidio spoliata, Persicis armis cessit. Europam diripuerant Scy- , & Auari; & Romanos milites ita interfecerant, vt paucissimi inter tot cædes eressent ex ijs qui sub Mauritio & Phoca militauerant. Duos tantum super- sc à quibusdam perhibetur. Erat in eo tumultu anceps Heraclius, Europam ne Aphricam vindicaret. Vtraque enim hostibus lacessita, ingemiscebat. Habito ur nouo delectu, Crispum eis præfectum misit in Cappadociam. Qui cum agano plurimis atque amplissimis muneribus traditis, fœdus percussit, & an- ongum murum Anastasij (tum enim Thraciam is summopere diuexabat) toria posuit. Cæterum ipse iurisiurandi & initæ amicitiæ immemor, impetū leraclium fecit, adeo sane, vt parum abfuerit, quin captiuus in eius manus ac estatem deueniret. Sed iterum missis legatis, pacem impetrauit, vt posset o- es vires conuertere in Orientem. Priusquam tamen exercitum contra Per- duceret, Oratores ad Chosroem Persarum Regem destinauit, vt ab vrbium atione, ac Romanorum cæde abstineret, vtq; iam satur humano sanguine, in ida rediret. At Chosroes, superioribus successibus elatus, miraq; proferendi erij cupiditate incensus & inflammatus, legatos contempsit, eosq; cum con-

Heraclius Imperator.

Aphrica in Persarum potestatem redigitur.

Heraclii legatio ad regem Persarum.

Eiusdem altera legatio.

Chosroes superbum & impium responsum.

Heraclii expeditio aduersus Persas.

tumelia protinus abire iussit. Heraclius anno octauo imperij sui denuo ad eum legationem misit, qua pacem etiam ignominiosam, aut saltem inducias sub cōditionibus annui vectigalis pendendi ab eo postularat. Chosroes respondit, se nunquam depositurum esse arma, donec perfecisset, vt Deus Persicus coleretur, abolita inuocatione eius Dei, qui diceretur crucifixus esse. Imperator, hoc responso habito, supramodum indignatus, confestim exercitum comparat, eoque alacrius se ad bellum parat, quo non imperij causa illa tantum, sed multo magis propter defensionem Ecclesiarum, & Christianæ doctrinæ dimicandum esse intelligebat. Erectus igitur spe diuini auxilij, exercitum ad vrbem Syriæ opulentissimam, patrio idiomate Azotum appellatam, vbi tum Chosroes commorabatur, deduxit, eo quidem animi decreto, vt de summa regni cum hoste decerneret, ac belli fortunam experiretur. Cæterum is, de hostili aduentu certior factus, ilico sese in Mesopotamiam recepit, adultas & flauescentes iam fruges populatus, vt persequendi facultatem Cæsari adimeret. Heraclius tamē illum insecutus, cum assequi nō posset, regionem ferro & igni vastauit. Iam Chosroes, Phoca regnante, Palæstinam Iudæamque diripuerat, & Hierosolyma deprædatus erat, ac etiā nonaginta millia Christianorum trucidauerat, quo tempore Iudæi multos Christianos emerant, vt eos interficerent. Imperator, cum neque copias, quę hostibus pares forent, neque belli neruum pecuniam in promptu atque ad manus haberet, aurum & argentum ex supremo templo, & alijs sacris ædibus mutuatus, pecuniam signari iussit, & nouo delectu habito, in expeditionem ex vrbe cum suis post festum Dominicæ resurrectionis egressus est. In hac vero, duos cōperit duces cum duobus exercitibus à Persa relictis, qui opportunitate locorum freti, iter suum remorarentur. Heraclius, parte vna copiarum relicta, ad subigendas vrbes, quas post se relinquebat, ipse cum robore copiarum superato Tauro, ad Saronem fluuium Sarbatum ducem strauit, & in fugam vertit. Cum autem Sarbatus Archisatrapes apud Chosroem accusaretur consiliorum, quæ cum Romanis clanculum habuisset, & dictorum, quæ probrosa in ipsum iecisse credebatur. Chosroes ad ducem qui erat sub Sarbato, de eius nece literas misit. Nūcius à Romanis interceptus, Byzantium perductus est. Reipub. curatores, visis literis, & nuntium & literas Sarbato miserunt, qui, illis lectis, hominem diligenter percunctatus est. Vt vero intellexit, Chosroen sibi necem atq; interitum machinari, e vestigio alteras confinxit literas, quibus sua, & multorum præfectorum, ac tribunorum militarium, aliorumque, qui ordines ducebant, cædes mādaretur, induxitque veredarium à rege missum, vti literas illas ab eo se accepisse confirmaret. Tum conuocatis proceribus, palam literas recitari iussit, quæ statim omnes ad tantam iracundiam & indignationem prouocarunt, vt primores omnes, quicunq; ordinibus præerant, ad Romanum Imperatorem transire constituerent, & extremum odium in suum Principem conciperent. Ostanem insuper Satrapam totis viribus aggressus Heraclius, in Persida, commisso prœlio, & ipso superato, cæsisque 30. hostium millibus, in fugam adegit. Saraces, & Sarabasses duces in eo prœlio concidêre. Says successor datus, cum nouo supplemento pugnam instaurauit, edita magna hinc inde cæde. Persa superior videbatur, nisi densus imber, mixta grandine, cum horribili fragore & strepitu cælo effusus, aduersum Persarum aciem perculisset, procella Barbarorum ora oculosque vento & fulguribus perstringente. Attoniti Persæ cæduntur, paucissimi seruati; reliqui aut capti, aut cæsi. Interea Chaganus, fœdere violato, in Byzantinum agrum irrauit, positisque ante longum murum castris, exteriora omnia loca depopulatus est. Tum patriarcha ciuitatis, & patricius Bonus, quos Constantini filij, omniumque rerum publicarum procuratores discedens Heraclius reliquerat, coactam virorum optimorum manum extemplo contra Barbaros imparatos nihilque huiusmodi suspicantes, expediuerunt, atque multis millibus interemptis, cæteri cum magna turpitudine intra suos fines se recipere compulsi sunt. Interea temporis, Chosroes, tot rebus aduersis neutiquā animum despōdens, Razatenem nouum ducem cum multo maioribus copiis denuo aduersus

Stratagema.

Heraclii victoria.

Heraclium

raclium expediuit, eo quidem successu, vt post acrem & longam dimicationem vtrinque habitam, quæ, vt nonnullis placet, à prima luce vsque ad Solis occasum continuauit, præter ipsum ducem, & complures alios insignes viros, in acie interfectos, septem ac viginti militaria signa in Romanorum potestatem euenerint. Victores Romani in viscera Persidis, traiecto Tygride, penetrarunt, eritumque est non modo in homines, verum & in vrbium direptiones. Nec temperatum est à profanis hostium templis. Vestæ, quæ religiose apud Persas colebatur, templum, est funditus dirutum ac euersum. Sic secundo & tertio prœlio victi Persæ, cæsis multis millibus, in fugam reliqui omnes dilapsi abierunt, qui suis conterraneis quæ acciderant, enarrauêre; adeo vt qui prius in Chosroen male affecti erant, tum longe maiori odio in eum excandescerent. Chosroes interim desperatis rebus, vltra Tygrim abiturus, Medarsen filium, siue, vt alii vocant, Mardasen secundo genitum, primo filio Siroe, siue Siroche, præclaræ indolis adolescente, neglecto; regni hæredem ac successorem renuntiauit. Qua contumelia grauissime irritatus Siroches, occulte cum Heraclio conuenit, vt patre simul & fratre, quem pater sibi prætulerat, cum omni regia gaza proditis, deductisque præsidijs ex omnibus Romani imperij prouincijs, ipse Persarum regnum obtineret, paxque inter vtrunque imperium esset. Chosroe cum filio & vxoribus ex fuga retractis, in vincula conijcitur, nec multo post, ad Ctesiphontem ambo, Siroochi iussu interfecti, fortunæ varietatis exemplum crudele fuerunt. Memoriæ proditum est, Sirochem, Chosroe patri cathenis vincto, auri magnam vim, & lapidum pretiosorum aceruos apposuisse, dicentem: Ob hæc Romanis Persas hostes fecisti, ac mutuis prœlijs innumeras cædes patrasti, patere & tu tua incommoda. Hinc fœdere cum Heraclio percusso, omnes captiui Romani qui apud Persas erant, libere restituti. Crux quoque dominica iterum recepta est anno 14. quam ablata fuerat, & Zacharias Patriarcha Hierosolymorum liberatus. Recepta est insuper Aphtica, Aegyptus, & quicquid tertarum fuerat ex Romano imperio à Persis occupatum à Mesopotamia ad oram Syriæ, ad Erythræum mare; Arabia tantum excepta, quam Mahometus pseudoptopheta, sua execranda lege imbefactarat. Vicissim Heraclius restituit captiuos, paxque his conditionibus firmata, vt limes Persici & Romani imperij Tygris esset, atque Persæ Mesopotamia in posterum abstinerent. Durauit hoc ingens bellum annos sex. Tertij vero conflictus dies fastis Romanis ascriptus, dudum in magna veneratione habitus est. Fuit autem annus ille, quo tam præclara & insignis victoria parta est, quartus & vicesimus supra sexcentesimum humanæ salutis, sextus Heraclij post eius egressum ab vrbe. Ipse vero tandem ceu postliminio Byzantium reuersus, ingressus est, sedens in curru sine ornamentis triumphalibus, tenens Crucem in manibus, ac filio Dei palam gratias agens pro victoria, cuius recordatio vt celebraretur, Feriæ exaltatæ Crucis institutæ fuerunt. Cæterum ipsius Heraclij exercitus victor, laureatus, omnibusque ferculis & trophæis magna lætitia & ingenti gloria Constantinopolim redijt, summo applausu & acclamatione exceptus. Pœna vero, blasphemiarum Chosroæ, vt quondam Senacherib, Antiochi, Nicanoris, & similium, memoria digna est.

Persæ tribus prœliis vincuntur à Rom.

Chosroës fuga.

Idem vna cum filio interficitur.

Fœdus inter Roman. & Persas.

Heraclius victor redit Byzantium.

Superius à me inter cætera, narratum est, Heraclij gubernationem duabus rebus maximis insignē extitisse; quarum altera felix fuerit, repressio Chosroæ Persici Regis: altera vniuerso humano generi calamitosa, videlic. initia sectæ ac regni Mahometici. De priori satis abunde diximus. Nunc superest, vt etiam de altera dicatur. Ingens profecto atque horrenda mutatio generis humani, & quidem celeriter facta est, sparso dogmate Mahometi, quod primum amplexi sunt Arabes natura creduli, & rerum nouarum admiratores, quiq; ante id tempus nullis legitimis imperijs obtemperauerant: sed vel domi latrocinia exercuerant, vel suo arbitrio foris, alij apud alios mercede militarant. Huic genti cupidæ libertatis & militiæ, legem accōmodatam ad amplificationem libertatis & politiæ Mahometus, qui & Muhamed, præscripsit. Hunc autem in Arabia deserta natum esse constat, & paternum genus à Core Esau, vel, vt quibusdam aliis placet, ab Cedare

Ismaëlis filio, genus duxisse perhibent, cuius pater Abedela, & mater Enima vocabatur, gente Iudæa, Itraripi Meccæ vrbis oppido, ac tenui fortuna, Anno Christianæ Sal. 560. mense Febr. vnde à parentibus primis annis & Hebræorum ritibus, & gentium cultu est imbutus. Hic postmodum, ducta vxore opulentissima, facile perfecit largitionibus, vt milites eum audirent, quibus tandem persuasit, vt ducem crearent, vtq; firmior esset consensus, tollerent religionum dissidia, eligerent doctrinæ genus vtile concordiæ, ipse doctrinæ formam proposuit; addidit, se habere colloquia cælestia, & enthusiasmos, vt augeret auctoritatem. Creatus igitur Dux, paulatim initia regni confirmauit, adiuncto sibi Saracenico exercitu, vnde postea Saracenici regni appellatio facta est. De quo cum aliquid breuiter dicturi simus, prius quænam fuerit gens Saracenica, & vbi fuerit, exponam. Ex Mose notum est, posteros Ismaëlis, qui ex Agar natus est, tenuisse Arabiam. Inde Agar vrbs nominata est ab Agar matre Ismaelis, & gens Agræi, qui in primo libro Paralip cap. 5. nominantur Agareni, vbi & limites vicini Galaad monstrantur. Nomen idem Agareni extat Psalmo 82. In ea regione, in qua fuisse Agarenos certum est, collocat Ptolemæus Saracenos, & nomen Saracenorum extat in historia Zenobiæ in victorijs Aureliani. Verisimile autem videtur, ipsam gentem Agarenam maluisse nominari Saracenam à Sara. Quia gloriosius erat, dici ortos à Sara domina, quam ab ancilla Agar. Mahometes etiam postea gloriosi nominis mentione confirmauit exercitum, vociferans, pertinere ad eos promissionē regni mundi, Abrahæ posteris traditam, quia essent filij Saræ, sicut prætextu religionis sæpe homines incitantur. Militauerat autem exercitus Saracenicus apud Heraclium contra Persas, in eaque expeditione dicitur Mahometes interfuisse, ac bello feliciter peracto, rebusque Persicis fœdere pacatis, ipsum, regio comitatu & pompa stipatum, conuenisse Heraclium ab eo prœlio redeuntem, & regionem ad habitandum petijsse, ac etiam obtinuisse. Cum vero militibus stipendium daretur, quererenturque Arabes, se merito stipendio fraudari, quæstor imprudenter nimis atque arroganter, vix esse respondit, quod Græco & Romano militi daretur, nedum huic canum turbæ. Quę verba alte in pectus demissa, ac sæpius inter sectæ Principes gregariosque commemorata, breui toti fere Christianę Reip. exitio fuère, & adhuc capita nostra illius iniuriæ vindicta redundat: tot sępe mala ex vnius imprudentia oriuntur, cum prę sertim viri fortes & militares iniuria afficiuntur. Hac enim contumelia ad iram accensi Arabes, in Syriam secesère, seque Mahometis asseclis adiunxerunt. Quamobrem Mahumetes his viribus auctus, breui post, Meccam, vrbem totius Arabię nobilissimam, tertio ante irrito conatu à se obsessam, expugnauit, & deinde pleraque alia loca occupauit, donec tandem 3. Idus Maij naturę ac fato concessit, Anno Salutis 637. cum decem annos regnasset. Moriens autem Mahometes, Alim generum successorem suum declarauit, & Calyfam, id est, Pontificem sectæ suę esse voluit. Sed Eubocara socer, cognomine Abdalla, id vetuit, ęquum esse inquiens, vt cum Mahometes apud se decessisset, suoque fauore & opibus quęcunque adeptus erat, acquisiuisset, ipse ei succederet prior. Cui Alis se opponere non potuit, quia potens erat, adhærebantque illi Homar, & Ozmenus ipsius propinqui, viri fortes, & factione pollētes. Igitur Eubocara Mahometicę sectæ Pontifex creatus est, qui statim cum ingenti exercitu finibus suis egressus, Romanum prę sidium fudit, & victor in Arabiam rediens, regni sui anno tertio nō expleto, nec sine veneni suspicione, mortuus est. Huic successit Homarus eius propinquus, qui Bostram, totius Arabię caput, cum multis alijs expugnauit, & Gabatam vsque cuncta subegit. His deinde atque alijs victorijs elati Saraceni, Damascum petierunt, eaque vrbe expugnata, vniuersam Phœniciam subegerunt. His peractis, breui post, Aegyptum quoque suę ditioni adiecerunt, & mox Hierosolymam petentes, eam valida obsidione cinxerunt, & duorum annorum spatio obsessam, tandem deditione ceperunt; qua occupata, facile totam Assyriam suo imperio subiecerunt, breuique spatio interiecto, duce Iaidone, Euphratis fluuio traiecto, Edessam vrbem, nec non Constantiam, & Baram, partim vi, partim deditione occuparunt, moxque

Mahometis initium.

Saraceni vnde appellati.

Mors Mahometis.

Eubocara successor Mahometis.

Homarus.

Prosperi Saracenorum successus.

[illegible]que vniuersam Mesopotamiam subiugarunt. His rebus non minus celeriter, quam prospere ac feliciter peractis, in Arabiam reuersi sunt. Post biennium Saraceni Persas iam tot aduersis rebus debilitatos, bello petierunt. In Perside, vt supradiximus, Syrochis Chosroæ filius in imperio successit, eique intra annum defuncto, Adhesyr eius filius regno potitus est, quo breui extincto (septem enim duntaxat menses regnauit) Sarbaras, & Bornaras imperarunt, quorum alter sex menses, hic vero septem, rebus gerendis præfuerunt, His fato sublatis, Hormisdas Persici regni habenas & gubernacula obtinuit, qui decimo anno Imperij contra Saracenos fortiter dimicans, in ipso prœlio interfectus est, & sic Persæ in acie victi, non modo imperium, sed nomen etiam amisêre. Saraceni deinceps pro Persis appellati. *Persæ à Saracenis vincuntur.* Sunt auctores haud incertæ fidei, qui memoriæ mandauerint, Saracenos, regnante Chosroe, sub ductu & auspicijs Mahometis cum ingenti exercitu Persas inuasisse, atque illum, conductis Turcis, qui tributarij, & tanquam serui Scytharum intra Caucasi claustra asperrimasq; gentes incolebant, Saracenis occurrisse, commissoque prœlio, quamplurimos vtriusque gentis vulneratos, & primo ancipiti Marte dimicatum esse, donec tandem fortuna ad Persas inclinarit, adeo vt Mahometes tandem ingenti clade superatus, in fugam verteretur, deformi vulnere in faciem excepto à Turcis ipsis, à quorum posteritate nunc maxime colitur & adoratur. Persas interim, Mahomete in fugam verso, nullis hortationibus nimirum flecti potuisse, vt eius legem reciperent, quam tum summus, vt ipsi aiebant, Propheta ferret. Cæterum Arabes, Hormisda apud Persas rerum potiunte, ipsos iterum acerrimo bello petijsse, ijsq; tandem in acie deuictis facile subactos, & mox lege Mahometis accepta, non solum imperium, vt dictum est, verum etiam nomen amisisse, Saracenos iam inde pro Persis appellatos, & Turcos contra pro Saracenis, indiscreta appellatione aliquandiu vocatos. Post acceptas enim & illatas clades, cum de pace tractaretur, etiam de nomine conuentũ est. Quoniam æquiore animo Saraceni in Asia regnare Turcos passi sunt, cum Turci, qui in Perside habitarent, Saraceni appellarentur. Deinde Turcorum nomen inualuit, altero abolito, ob innumeras eius gentis opes, & infinitos populos subactos, sicuti postea declarabitur. Imperium autem Persarũ ab Artabano, Arsacidę familiæ vltimo, per Artaxarem, vti iam diximus, deuicto, ad Homarũ vsq;, cum maxima gloria militaris disciplinæ floruit annos amplius quadringentos. Imperium itidem Romanum à Iustiniano primo in veterem auitamq; dignitatem, & decus assertum & vindicatum, quod postmodum viguit annos fere centum ac viginti, circa hæc tempora declinare cœpit ac prorsus corruere, adeo vt vix vllum deinceps sui pristini splendoris vestigium retinuerit. Hæc autẽ Imperij declinatio incidit potissimum in tempora Imperatoris Constantis, Heraclij nepotis, sicut inferius patebit.

Hactenus breuiter recensui, quomodo Persæ à Saracenis deuicti & subiugati fuerint. Operæpretium autem fore duxi, & Lectori harum rerum curioso, haud ingratum, si etiam subiecero, quæ Hayto Armenus de ijsdem rebus tradiderit. Saraceni, inquit, post primam obsidionem Constantinopolis, rebus infectis domum reuersi, aliquandiu quieuêre: postea vero, copioso exercitu congregato, regnum Persarum inuadere cogitarunt. Et primo fuerunt ingressi regnum Mesopotamiæ, deinde perrexerũt ad regnum Chaldæorum, quod erat sub dominio Persarum Regis, qui non poterat resistere Saracenis, vnde de terra illa fecerunt omnia vota sua. Rex vero Persarum Ascaiorth nomine, timens Saracenorum potestati subiugari, suos nuntios misit ad vrbes & regna, quæ erant circa flumen Physon, & ab eis subsidium implorauit, promittens venientibus magna stipendia & honores. De regno igitur Turquestan, quod propinquius erat regno Persarum, congregauerunt se circa sex millia virorum, qui nominabantur tunc temporis Turquiniani, & iter arripientes, Regi Persarum dare subsidium constituerant. Transierunt quoque flumen Physon, ex eo, quod eorum consuetudo talis est, vt, quocunque proficiscantur secum ducant filias, & vxores, eoque non poterant ire celeriter, sed paulatim incedebant. Saraceni vero qui

erant in regno Chaldæorum, ab eis subiugati, vt dictum est, veriti, quod si Turquorum & Persarum exercitus simul conuenirent, suis optatis haud facile potiri possent, accepto saniori consilio, Persarum Regem inuadere properant, antequam ei subsidium præberetur. Rex vero Persarum cum non posset prœlium euitare, cum gente sua se opposuit Saracenis, & inito bello iuxta quandam ciuitatem quæ Marga appellatur, ingens fuit dimicatio inter eos, & ab vtraq; parte innumeri bellatores ceciderunt. Demum vero Persæ terga verterunt, & Saraceni viriliter persequentes, Regem Persarum inter alios occiderunt, & victoriam reportarunt. Actum anno 632. Persarum itaque Rege interempto, & tam regno Persarum, quam pluribus alijs subactis, præfati iniquitatis filij Agareni, sibi Imperatorem elegerunt, quendam videlicet de progenie Mahometi, & ipsum vocauerunt Caliph, & ordinauerunt, quod sedem teneret in Baldac, olim Babylone, opulentissima ciuitate. In quolibet vero aliorum regnorum, quæ subiugauerant Agareni, constituerunt vnum dominum, quem vocauerunt Soldanum: deinde ceperunt ciuitates & oppida, & totam maiorem Asiam tenuerunt, prȩter regnum Abcar, quod est in Georgia, & præter quandam aliam regionem regni Armeniæ, quæ Haloen vulgo appellatur: istę duæ regiones tenuerunt se contra Saracenos, nec voluerunt eis modo aliquo obedire, & sic sumpserunt refugium & tutelam omnibus Christianis, quos Saraceni persequebantur, illos compellẽtes obedire Mahometi falsissimis documentis. Turquiani vero superius nominati, peruenerant vsque ad quandam terram quæ Coralen nuncupatur, ibique intellecto Regem Persarum in conflictu interemptum, vlterius procedere noluerunt. Verum & ipsi etiam paulo post, à Saracenis deuicti sunt, eisque tributum persoluere coacti, & Mahometicis sacris adhȩrere, &c. Ibidem præfatus auctor multa alia memoratu digna de Saracenis recenset, quæ in præsentiarum breuitatis causa omitto. Cæterum, vt institutam enarrationem prosequar, Homaro, viro bellicoso & feroci, vt innumera bella ab eo gesta, & prouincię subactæ testãtur, nec minus prudenti, quam forti, humanis rebus subtracto, tertius à Mahomete Pontifex creatus est Ozmenus, qui sequenti anno maximum exercitum Hucba duce in Africam aduersus Grȩcorum Patricium, qui Imperium in ea Prouincia occupauerat, misit, eoque acie victo, & Carthagine deleta, Numidiam, Tingitaniam, Mauritaniam, & totam denique Africam suo Imperio adiecit. Tertio huius regni anno Muauias Ægypti procurator, cum mille & septingentarũ, vel, vt alij volunt, cum septingentarum nauium classe, Cyprum petijt, & vrbe nobilissima Constantia capta, totam insulam populatus est. Vere postmodum redeunte, Muauias maiore quam antea classe ad Aradum Cypri vrbem petrexit, quam post multas oppugnationes tandem expugnauit, eamq; incolis quocunq; vellent, sine vlla iniuria abire iussis, penitus deleuit, & insulam vniuersam habitatoribus spoliauit atque diripuit. Eodem quoq; tempore alius Saracenorum exercitus Busurro duce, in Isauriæ regionis fines irrumpens, regionem totam ferro flammaque vastauit, & quinq; mortalium millibus exea in seruitutem abductis, domum redierunt, quod quidem contigit sub Constante Cæsare Byzantino, de quo mox dicetur, vbi hæc paucula subiunxero, ipsos videlicet Saracenos, vna cũ imperio, legem quoq; Mahometicam omnibus studijs atque artibus propagasse. Etsi autem inter ipsos quoque variæ inimicitiæ regnorumque diuisiones consecutæ sunt, vt in alijs regnis, tamen Saracenorum principes Sultani præcipuam potentiam in Syria, Aegypto, Aphrica, & magna parte Asiæ circiter quadringentos annos retinuerunt, donec rex Saracenicus, qui Persiam tenuit, contra Babylonicum Turcos attraxit, qui paulatim accepta lege Mahometica, excusserunt ex regno Persico Regem Saracenicum, tempore Constantini Monomachi, seu Cunradi Franci, non multo ante Gotfridi expeditionẽ susceptã ad Palæstinam. Ac de Turcis eo loco plura dicemus, quos etiam veteribus temporibus nec ignotam, nec exiguam gentem fuisse, apparet ex Plinio, qui Turcos nominat tanquã vicinos Thussagetis, quod quidem est aut Turcæ, aut Ιυρκαί. Consentaneum est autem, gentem Turcicam significari appellationibus Gog & Magog, quos Eze-

Præliũ inter Persas & Saracenos.

Saracenorum victoria.

Ozmenus.

Saracenorũ expeditiones ac victoria.

chiel

chiel ait gentẽ Septentrionalem esse cap. 18. & 19. Apparet & Danielem de Saracenico regno loqui, cum prædicit, quartæ monarchiæ distractionem, postquam tale regnum venturum esse ait, quod & nouam doctrinam contumeliosam cōtra Deum propagabit, & bella geret aduersus Sanctos. Id perspicue cōgnuit ad regnum Saracenicū, in quo doctrina expresse contraria Euangelio traditur, quæ, vt inuitaret animos militares, astute laxat in priuatis moribus licentiam, in publica consociatione beneficentiam, concordiam, & decus militiæ confirmat.

Verumenimuero, ad Græcos Imperatores reuertar, anno salutis 634. Constans, filius Constantini iunioris, nepos Heraclij, pulsa Martina incesta cum filio, à Senatu, absque militum consensu, & suffragijs, quod raro admodum apud Romanos vsu venerat, factus Imperator, tenuit imperium annos viginti septem. Hic, cognita expeditione Saracenorum aduersus Cyprios, classem instrui iussit, eique Carsoyirum cum imperio præfecit: sed nihil ab ipso insigne ac memorabilegestum fuit. Quin potius Constans, tot tantisque cladibus acceptis, duorum annorum inducias à Muauia postulauit, quibus non impetratis, dum Muauias ingentem classem aduersus Romani imperij prouincias apud Tripolim Syriæ vrbem parat, duorum fratrum virtute conatus ille aliquantisper irritus est factus, qui carceribus, in quibus ingens Christianorum numerus erat, effractis, omnes in libertatem vindicarunt, adeo vt repente impetu in Saracenos facientes, innumeros ex illis ceciderint, & reliquis fugatis, victores ad naues accurrerunt, ex quibus, ijs sumptis, quæ sibi erant necessariæ, reliquas incenderunt, atque ipsi in Thraciam venēre. Sed Muauias nihil omnino hac clade territus, aliam longe maiorem classem comparauit & instruxit, cum qua Phœnicen, Lyciæ portum, petijt, vbi Constans enim classe erat, eumque adortus, tantam Romanorum stragem edidit, vt mare illorum sanguineruberet. Constans vero, vili veste indutus, paruo nauigio cum paucis Byzantium aufugit. Qua victoria clarus Muauias, Rhodum cepit, anno salutis 655. & Solis colossum, quem, Plinio auctore, Chares 12. annorum spacio trecentis talentis fecerat, demolitus est, cuius statuæ æs à Iudæo quodam Emessano emptum, nonaginta cameli extulerunt. Neque hanc solam statuam, quæ septuaginta cubitorum erat, inde Saraceni tunc asportarunt, verum etiam innumeras. Nam Plinius, præter hanc Solis colossum, septuaginta tria millia signorum, & centum colossos ea in insula fuisse testatur. Rhodo autem populata, pari clade Cycladas afflixerunt. Hoc ipso etiam tempore, Iaidus, cuius supra mentionem fecimus, alterius Saracenorum exercitus Dux, Armeniæ fines ingressus, ad Caucasum montem vsque omnia depopulatus est, & Muauias Rhodo reuersus, classem in Siciliam misit, quæ iam ferro & igni totam deuastauit, cum qua congressus Olympius Italiæ Exarchus, (sic enim tunc vocabantur, qui pro Constantinopolitano Cæsare Italiam prouinciam gubernabant) cruentissima victoria adepta, eos expulit, qua pugna defatigatus, in morbum incidit, quo paulo post interijt. Ipse autem Muauias, terrestri exercitu comparato, illum in Cappadociam ad Cæsaream, eius prouinciæ, oppugnandam duxit. Sed priusquam aliquid memoria dignum ibi gerere posset, Ozmeni Califæ morte audita, quia illi succedere cupiebat, exercitum reduxit. Ozmen ius duodecimo Pontificatus sui anno, Saracenorum, qui Ali Califam volebant, turba domum, vt ipsum interficeret, obsidente, sibi ipse, ne in illorum manus veniret, mortem consciuerat. Hic annulum Mahometis, quem omnes Califæ ante ipsum gestauerant, casu quodam amisit, aliumq; item argenteum sibi comparauit, in quo hæc verba inscribi iussit: O PERTINACES, O POENITENTES. Vixerat annos 87. noctu sine vlla pompa sepultus est, quia se ipse interfecerat. Itaq; eo defuncto, magna inter Saracenos de nouo Pontifice eligendo est orta contentio. Alij enim Alim volebant, alij Muamadum Ozmeni filium, alij Muauiam. Sed Alis, armis contra Muamadum obtinuit, adeo vt omniū, præterquam Muauiæ, consensu, Pontifex crearetur: Muauias vero militib⁹ Aegyptijs atq; Assyrijs, quos secum tot bellis exercitatos habebat, fretus, arma cōtra eum, Ozmeni cædis vlciscēdæ causa prætexens, mouit: & cum vterq;

Constans imperator.

Eius'dem expeditio aduersus Saracenos.

Romanorum clades.

Rhodus capitur à Saracenis.

Siciliam Saraceni inuadunt.

Ozmenus seipsum interficit.

Prælium inter Alim & Muamadum.

cum exercitu ad Euphratem fluuium venisset, per vndecim menses leuioribus vtrinque prœlis dimicatum est, nec desierunt crebris excursionibus se mutuo vtriusque partis milites interficere, & agros populari, donec tandem Alis in templo quodam prope Cufam Arabiæ vrbem, Mnauiæ insidijs trucidatus fuit, ibiq; contumulatus, & ob id nunc locus ille Massadale, id est, Alis domus vocatur. Is in annulo hanc habebat inscriptionem: CORDE SINCERO DEVM DOMINVM VENEROR. Ali mortuo, Cufæ & Arathę ciues, Alhacemum, eius ex Fatema coniuge, Mahometis filia, maximum natu filium, Pontificem creārunt, qui auum maternum forma omnino referebat. Hic, exercitu contra Muauiam ducto, cum acies ambæ ad pugnam instructæ, fronte opposita starent, siue prœlij euentum metuens, siue, vt alij tradunt, naturæ bonitate victus, ne tanta humani sanguinis strages sua causa ederetur, Muauiam supplex adijt, eumq; superiorem agnouit, sic pace inter eos facta, simul Cufam petierunt, & magna ibi accepta pecuniç vi, Ietribum iuēre, vbi Muauias Alhacemum propria manu regio diademate ornauit, Regemq; appellauit, quia nō diu victurum sciebat. Nam sexto Pontificatus sui mense nondum expleto, veneno quod illi Muauias dederat, obijt. Symbolum eius, quod in annulo gestabat, fuit: SOLVS DEVS POTENS EST. sic Muauias solus, æmulis sublatis, regnauit. Rebus in hunc modum constitutis, anno Sal. 668. in Imperij Romani fines irrupit: sed post, Constātio petenti pacem, dedit, ea lege, vt quotidie ab eo decem auri pondo, & seruum cum equo acciperet. Damascus his temporibus, Saracenorum Imperij sedes & caput erat. Verum, in tanta felicitate, orta sunt inter eos diffidia ob religionem, ex Mahometis rescriptorū varietate & repugnantia. Persæ namque, vt diximus, Saraceni facti, longe diuersa ab ijs, qui in Syria erant, Homaris Alcoranum sequentibus, dogmata habebant. Quamobrem Mnauias, exercitu in Persidem ducto, sectam illam depressit, & suam, quæ in Syria vigebat, extulit: constituitque, vt suę sectę militibus ducenti denarij in singulos dies numerarentur, Persis vero solum triginta. Deinde Ciliciæ fines ingressus, totam ferro flāmaq; vastauit. Cumque Damascum redijsset, Sapor, locorum, quæ adhuc Romanum imperium in Perside agnoscebāt, Prætor, qui ab Imperatore defecerat, Sergium equitum magistrum ad eum misit rogatum, vt se ad Constantinopolitanum Imperium occupandum iuuaret: quo, hæc cum eo tractante, venit pariter ad Muauiam, Andreas Cæsaris minister, magna & ampla dona promittens, si Saporis rebus non fauisset. quibus Muauias respondit, se illi auxilio futurum, qui plus dedisset, atqs sic Sergio maiora dante, fœdus cum eo percussit. Andreas vero discedens, Sergium in Persidem redeuntem, insidijs structis, cepit, & in crucem sustulit, eo, cui fides data erat, sublato: Muauiam retentis muneribus se promissis solutum cauillaturum sperans: sed maior fuit in Barbaro fides, quam Græcum ingenium capere posset. Muauias enim fidem sine fuco seruare volens, Arabicas copias Fadala duce Sapori auxilio misit. eoque, equi casu mortuo, Fadalæ supplementum, Iazido filio suo duce, quo cœptum bellum sustinere posset, dedit. quibus copijs Chalcedon valde afflicta fuit, & Armatia Phrygiæ ciuitas capta: ac quinq; milliū Saracenorum præsidio imposito, quia hyems instabat, in Syriam eum exercitu redierunt. Interea Cæsar, quanuis hyems iam adesset, omniaq; niuibus tecta forent, Andream cum parua manu ad præsidium illud pellendum, & Armatiam recuperandam misit. Proinde Græci, scalis repente ad mœnia applicatis, absq; vllo impedimento in ciuitatem irruperūt, & Saracenos, qui nihil tale suspicantes, cum ingens esset frigus, domibus inclusi erant, vt tot clades ab illis acceptas vlciscerentur, omnes contrucidarunt. Inter hæc, Constans in Italia ex Græcia Romā profectus est, lectissimum viginti millium equitum secum trahens exercitū, quibus Suburrum Neapolitanum præfecit. Erat ei tum animus, vt ipse iactabat, imperij sedem iterum transferendi ad veterem Romam. Aiebat namque, magis matres, quam filias honorandas. Ipse vrbem ingressus, à Pontifice admodum honorifice atq; amanter exceptus est. Constans, quinq; diebus in perlustranda vrbe consumptis, vbi omnia diligenter circumspexit, ad prædam conuersus, primum

Alis cædes.

Alhacemus creatur.

Calif. cedit Muauiæ.

Muauias.

Diffidia exorta inter Saracenos causa Religionis.

Constans Romam ingreditur, eamq; diripit.

mum laminas argenteas, quibus Pantheon tegebatur, & alia pretiosa, reliquias hostilium prædarum atque incendiorum, sustulit: Deinde quicquid antiqui operis fuit ex ære, aut marmore, & quiequid oculos delectare potuit, sublatum, & in naues delatum, Neapolim, indeque Syracusas in Siciliam transmisit, adeo vt plus ornamentorum septem dierum spatio, quam tot Barbaræ gentes ducentorum quinquaginta octo annorum, (tot enim à Romani Imperij prima declinatione intercesserant) vrbi detraxerit. Hac itaq; sic spoliata, Cæsar duodena die Roma digressus, Neapolim primo, atq; inde in Siciliam traiecit, commoraturus Syracusis, quoad tributum Italiæ vrbibus & insulis imperatum (quod tam auare & crudeliter exactum fuit, vt multi fortunis simul, & coniugibus ac liberis spoliarentur) exigeretur. Dum hic molliter & libidinose vitam agit, ac in balneis se lauat, à suis ministris, auctore Mazese interficitur, digna scelerum suorum vltione, vbi regnasset annos septem & viginti, relictis tribus filijs superstitibus, Constantino, quem Byzantio discedens, Imperij hæredem designarat, Heraclio, & Tiberio. Sed Constantinus postea, minores fratres crudeliter necauit, veritus, ne quandoque sibi imperanti officerent. A quibusdam literis proditum est, Constantem, cum iam sexennium in Sicilia fuisset, hinc haud abire potuisse ob conspirationem domesticorum in ipsum factam. Et ideo cum lauaret, in partecapitis periculo obnoxia, percussum esse vase, quo calida aqua hauriebatur, atque ita extinctum. Hoc autem interempto, Annenium quendam Myzisium, quem alij Magnentium, alij Mexentium vocant, virum & corporis proceritate, & pulchritudine insignem, qui bello Persico honestissimum ordinem duxerat, à militibus Imperatorem creatum, sed breui post, fuisse oppressum, ac socios facinoris in vincula coniectos, & Byzantium, vna cum tyranni capite deportatos. *Constantis cades.* *Annenius[?]*

...onstante, vti diximus, violenta nece sublato, Constantinus IV. Barbatus, seu ...ogonatus cognomento, in Imperio successit, qui cœperat regnare cum patre, ...um ante Italicam expeditionem, ipsum Imperij consortem fecisset, & coronari ...ussisset. Regnauit annos decem, & fuit multo felicior patre, tametsi arma Saracenica illius Imperium per 7. & amplius annos atrociter diuexarint, nec exigua ...etrimenta & clades intulerint. Hi enim ab initio, Constantini cæde diuulga..., classem oc[?]re comparaunt, Thraciam, & Græciam, si quid Byzantij tumul...uatum esset, inuasuri. Verum quia pacata ibi erant omnia, in Siciliam, Ro...manorum tunc & totius Italiæ spolijs refertam, impetu facto, Sytacusas, omni ...ne præsidio destitutas, repentina vi ceperunt. Cumque ibi, ob Italiæ propin...uitatem tuto esse non possent, Romanæ vrbis ornamentis, omnique Syracusa...a gaza nauibus imposita, opima præda onusti, Aegyptum repeturt. Non de...int tamen, qui tradant, ipsum Constantinum, patris cæde audita, in Siciliam na...igasse, ut in illius auctores animadverteret; & spolia inde Byzantium retulisse. ...ost, alius Saracenorum ingens exercitus Africam ingressus, incredibili successu ...mnem maritimam oram (nam Mediterraneorum magnam partem posside...ant) octingentis mortalium millibus in seruitutem abductis, populatus est: ab ...ia parte Muauias maximum exercitum Muamado & Caise ducibus emisit: qui ...ydiam, & Ciliciam Romanorum Prouincias subegit. Ac paulo post, vt By...antium oppugnare posset, huic alium Sæuo duce submisit: quo priori coniun...o, Byzantium ambo petunt, obsidioneq; cingunt, anno videlicet 675. His clas...m etiam ingentem addidit, quæ ab Hebdomi occiduo promontorio, ad Cy...obiũ omnia cingebat: ac sæpius oppugnatione tentata, irritus illorum conatus ...it. Durauit hæc obsidio à mense Aprilis ad Septembrẽ vsq;. Inde Cyzico vrbe ...pta, eo in hyberna concesserunt. Vere deinde ineunte, rursus in aciem prode...nt: sicq; multis illatis & acceptis cladibus, bellũ hoc circa Byzantiũ in septimũ ...nnũ productum. Tandem vero Christianorum rebus prospere succedentibus, ...ultis militibus atque etiam nauibus amissis, deiecti animo illinc recedebant, ...m tanta eos tempestas in mari eorripuit, (erat enim hyems,) vt nauibus ad ...hium Aegæi maris insulam fractis, magna illorum pars submersa perierit. for...na tunc mirũ in modum Christianorũ rebus fauente. Paulo post, Constanti- *Constantinus IV.* *Syracusæ captæ à Saracenis.* *Saracenorum excursiones.* *[illegible]* *Byzantium frustra à Saracenis obsidetur.*

Saraceni fiunt tributarij Romanorum.

nus 10. sui Imperij anno cum Susia, Muauiæ nepote, prœlio in Asia feliciter commisso,& trecentis Saracenorum millibus in eo cæsis,eos sibi vectigales fecit:fœdere cum eis per Iohannem Pizigaudam patricium,quem ad hoc in Arabiam ad MuauiamConstantinus misit,in triginta annos his legibus icto,vt Romanorum Imperatori quotannis auri pondo ter mille,octonos seruos, totidemq; præstantissimos equos tributi nomine darēt:& præterea ex captiuis Christianis,qui apud eos erant,quinquaginta,quos Cæsar petiuisset, libertate donarent. Fuerunt autem & alia,quę Saracenos ad hoc fœdus impulēre.Nam his cladibus in Syria cognitis,quidam Saracenicarum nauium præfectus, Calinicus nomine, animo ex illorum aduersis rebus sumpto,naues omnes quæ ibi erant,incendit, & post, Byzantium confugit. Et in Aegypto quoq; eadem fortuna res illorum afflixit. Pestilentia enim tantopere ibi tunc sæuijt,vt Saracenorū genus in ea Prouincia pene extinctum fuerit. His autem successibus visa est nonnihil Romani Imperij maiestas reuirescere. Quod si Cæsari non magis præsens ocium, quam diuturna Reip.trāquillitas,quæ tamē nulla ratione diuturnior tutiorq; cum Barbaris,quā perfecta victoria paratur,tunc cordi fuisset,Saracenorū vires tunc mirum in modum fractę & conquassatæ, penitus opprimi ac deleri potuissent. Cæterum ea occasione tunc temporis neglecta,postmodum effectum est, vt eadem gens Romanum Imperium haud raro in summum discrimen adduxerit.

Hæc pax incidit in annum 679.

Muauias obitus.

Dum hæc ita geruntur, Muauias breui ab hoc spacio intericcto, Damasci, vbi sedem habuerat,extremum diem clausit, ibidemque sepultus fuit. Vixit annos 77.Regnauit 24. vir maxime bellicosus,& in rebus gerendis prudens. sigillum gestabat cum hoc Symbolo:O DEVS, IGNOSCE MIHI. Eo defuncto,statim Iezidus eius filius,Pontifex & Rex fuit salutatus, qui nihil admodum memoratu dignum gessit. Erat enim ocio & luxui deditus,nec corpore satis firmo: nisi quod multos ex Arabū nobilitate interfecit: sororē suam libidinose adamauit,& literis atque poeticæ delectabatur,multaque carmina faciebat, legis Mahometicæ,& cuiusuis religionis maximus contemptor. Hoc regnante,Mutar,quem ipse Persidi Prouinciæ præfecerat,eius ignauia cognita,se vatem esse prædicans, tyrannidem in ea inuasit,ab eoque Persarum Reges,qui hodie Sophi vocātur,originem duxisse dicuntur. Iezidi Symbolum fuit:DEVS EST MEVS DOMINVS. Regnauit annos tres. Obijt autem Arrani, ætatis suæ anno 40. cum paulo ante Cufæ ciues,Hocemum Alis filium,Pontificem creaturi vocassent, quem Abdalamus,Iezidi filius,in Carbalensibus campis prope Cusam insidijs oppressum interemit:ibiq; sepultus fuit,in cuius rei memoriam,ad eius sepulchrum vrbs postea fuit condita Carbala,de campi,in quo est,nomine appellata. Hocemus duodecim filios mares reliquit. Ex his, postremum, nomine Muamedem Mahadinum,Persę nondum obijsse narrant,queın equo insidentem, ad legem cunctis gentibus declarandam venturum,& omnes gentes conuersurum. Id autem in Massadale vrbe,vbi Alis autem eius corpus iacet,inchoaturum aiunt: Idcoque semper ibi equum pro illo paratum habent, quem cum sacra fiunt, facibus accensis ad templum deducunt,& quodam anni die apud eos solenni, hunc equū quanta maxima possunt pompa ad templum,in quo Ales sepultus iacet, ferunt,rogātes eum vt hunc suum nepotem,quem ipsi expectant, quam citissime mittat. Is dies magno vndique mortalium concursu celebratur. Itaque Hocemo interfecto,& Iazide mortuo,Maruanus quidam Pontificatum est adeptus,qui non plus quam nouem menses regnauit,quoniam Abdalamus, Iazidi filius,cum regno expulit,eoque annum vnum ipse potitus est, quo tempore Arabes, concilio in Cufa interiori Arabiæ vrbe habito,Abdimelicū Pontificem crearūt, etiam tum iuuenem, aduersus quem motus etiam excitauit quidam alius nomine Dadacus,quem breui post cum sua factione deleuit,pariq; successu Abdalamus à Ciafa ipsius Abdimelici cōsanguineo deuictus est adeo vt victor Damascū veniret. Non tamē diu ea lætitia frui potuit,qūia & sæua lues grassari cœpit,quæ Saracenicam gentem ferme ad internecionem vsque deleuit: cui malo accessit dira etiam in omnibus suis regionibus fames. Et Mardaitæ monte Libano iterum occupato, fię

Iezidus.

Mutar Persarum imperium occupat.

Hocemus Alis F. ab Abdalamo interficitur.

Maruanus creatus Pōt. ab Abdalamo deturbatur.

Abdimelicus deuictis æmulis, Pontificatum assequitur.

Pestis & fames inuadunt Saracenos.

...fines suos Hierosolymam vsque promouerant,& Persidis à Mutare occupatæ ...s animum eius supra modum angebant. Quibus aduersæ fortunæ fluctibus agi...tus, Abdimelicus, per legatos à Iustiniano, qui tunc annos natus 12. siue vt alijs ...lacet 16. Imperium erat adeptus, pacis, quam Muauias eum Constantino pepi...erat, confirmationem rogans, vt Mardaitæ Libano amouerentur, petijt: quod si ...eret, se Romanis quotidie decem auri pondo, seruū & equum eximiæ pulchri...tudinis tributi nomine daturum pollicebatur. Quibus conditionibus pacis, Iu...inianus assensus est, licet illas breui p... violaret. Hic Iustinianus iunior, quem ...ij Iustinum tertium vocant, à patre Cæsar creatus, illi in imperio successit, anno ...cuperatę salutis 678. fuitq; vltimus ex stirpe Heraclij, in quo eius defecit proge...ies, quæ Imperium tenuit continuum annis 87.

Pax inter Iustinianū & Abdimelicum

Defectio stirpis Heraclij.

Proxime narrauimus, Abdimelicum, missa legatione ad Iustinianum, pacem ...rtis quibusdam conditionibus impetrasse. Quo autem facilius Cæsar posset ...ardaitas, qui iam non vltra 12. millia erant, Libano monte amouere, Abdime...cus mediam Cypri, Armeniæ, & Iberiæ annuorum tributorum partem ei con...ssit. His igitur rebus ex sententia confectis, & Mardaitarum ferocissimorum ...ominum metu liberatus, quos Imperator, Leontio duce, profligauit, eiusque o...ra Iberiam, Alaniam, & nonnullas alias Prouincias his finitimas recepit. Ab...melicus Ciasam, cuius supra mentionem fecimus, aduersus Mutarem, qui sub ...igionis specie tyrannidem in Persia occupauerat, cum magnis copijs ablega...: quæ expeditio infelicem & ipsa exitum sortita est: quoniam Mutarus cum ex...citu occurrens, illum fregit ac fudit. vnde maiorem sibi, quam antea, existima...onem comparauit. Abdimelicus, vtq; ex propinquiore loco Persicas res specta..., in Mesopotamiam transijt, vbi rursus multis calamitatibus iactatus fuit. Si...dem Iustinianus, Sclauis partim deditione acceptis, partim armis domitis, de...tis ex ea gente iuuenum fortissimorum circiter triginta millibus, Legiones ...nscripserat, quibus fretus, prætextu ex eo sumpto, quod moneta annui tributi, ...n Romanum signum, sed nouum Arabicum haberet, (haud enim licebat au... nummo aliud signum, quam Imperatoris imaginem imprimere) fœdus vio...it, & Leontio cum his nouis legionibus in Asiam misso, Iberiam, Albaniam, ...aniam, & Mediam, quæ regiones Saracenorum parebant Imperio, subegit. ...dem tempore, Saidus quidam seditionem contra Abdimelicum excitauit: ...ersus quem cum exercitu profectus Abdimelicus, ita eum terruit, vt supplex ...iam peteret: cui Abdimelicus simulans condonauit, sed paulo post, clam in...fici iussit. Excitatus etiam est hoc ipso tempore, inter Saracenos & alius ty...nus, nomine Abdala Zubir, qui Musibum fratrem contra Mutarum in Per...m misit: ab eoque Mutarus & victus & trucidatus fuit: sed eius victoriæ fructu ...i non potuit. Abdimelicus enim totis viribus in eum collectis, prœlio vi...m cum exercitu deleuit, ac inde in Persidem profectus, totam illam Prouin...m subegit, quo successu territus Abdala Zubir, Meccam confugit, ad quem ...sequendum Abdimelicus, Cagianum cum magno exercitu destinauit, qui, ...cca expugnata, Zubirum interemit, & antiquissimum eius vrbis idolum cum ...plo incendit: & sic Abdimelicus, Perside recepta, & æmulis extinctis, soluſ... Saracenicarum rerum potitus, cum sæpius Romanum Imperatorem frustra ...estatus esset, ne fœdus frangeret, vires aduersus Græcos, bellum contra iura ...nia humana atque diuina inferentes, Muamate duce conuertit, quibus apud ...astopolim inuentis, fœderis tabulas, & scriptas pacis conditiones, Instar ve...hastæ appendit: ac Deum, cuius illæ numine interposito confirmatæ erant, ...dicem implorans, acie instructa, in eos impressionem facit: Sclauis tamen ...s pecunia corruptis, quorum statim, vbi prœlium est initum, circiter 20. mil...d Saracenos defecerunt, quæ res ita Græcos perculit, vt nullo labore fusi fue..., quos illi persecuti, fere omnes ceciderunt: & Imperator Iustinianus, nam & ...huic prœlio interfuit, turpi fuga cum paucis conseruatus, vbi ad Leucatem ...enit, reliquias Sclauicæ illius & nouę militię omnes trucidari, & cadauera in ...e præcipitari iussit. Vnde Saraceni post, impune non modo sua recuperarūt,

Mutari victoria contra Abdimelicum.

Iustinianus fœdere violato bellum infert Saracenis.

Mutari cædes.

Persia subigitur ab Abdimelico.

Insignis Romanorū clades propter fœdus violatum.

Armenia Saracenis deditur.

verum etiam reliquas Romanas Prouincias inuaserunt, & Saba[illegible] Armeniæ prætor, Romanorum clade cognita, ad eos se contulit, eisque Armeniam tradidit: neque illi Orientem vniuersum vastare, & Christianos in seruitutem abducere desierunt. Nam etiam illa Persidis pars, quæ adhuc Romanorum agnoscebat Imperium, à Cagiano subacta fuit: & Muamates cum Sclauis, qui ad eum transfugerant, Thraciam Prouinciam ingressus, eam ferro & flammis vastauit. Romano Imperio interea ciuilibus discordijs atque intestinis odijs dilacerato, vt nemo illorum audaciam reprimere posset. Leontius enim p[illegible]cius, quem Iustinianus ob suspicionem affectati Imperij, in vincula coniecerat, inde post biennium, amicorum & clientum ope, extractus, ipso Iustiniano, cum iam annos decem imperasset, amputatis naribus, in Chersonem in[illegible] relegato, Imperium occupauerat: statimque Iohannem Patricium cum c[illegible] ad Saracenorum Africanorum, qui ex Mediterraneis, quæ illis ex fœdere ad inhabitandum erant concessa, denuo maritimam oram inuaserant, vim inhibendam miserat; qui Saracenos acie victos, Romanorum finibus expulerat: sed cum opes illorum in Syria totoque Oriente formidolosæ essent, & maiores copias, qui in Africa degebant, Saracenis ab Abdimelico auxilia mitti crebris rumoribus nunciaretur, Iohannes se nimis paruum exercitum ad eam Prouinciam tutandam habere ratus, Byzantium, vt nouas à Leontio supplementi copias acciperet, exercitu in Africa relicto, adnauigauit. Sed dum hæc[illegible] lente à Leontio comparantur, Abdimelicus, suorum, qui in Africa erant, statu cognito, iacturamque iniquo animo ferens, classem ingentem mittit ad Prouinciam recipiendam: cui cum Romana classis longe impar esset, [illegible] inde rec[illegible] cumque in Cretam peruenisset classis, Principes partim turpi[illegible] Africa am[illegible] & hostibus concessa, reuerti, partim ira in Imperatorem, qui tam segniter bel[illegible] res tractaret, commoti, classiarios ad defectionem concitant, vtque Absimarum, quem & Tiberium nominauerunt, Imperatorem salutent, suadent. Is cum copijs Byzantium confestim profectus, Leontium imparatum offendens, statim be potitus est, & Leontium truncis naribus in vincula conicit, cum iam triennio regnasset. Saraceni vero Africam totam, Romanis vndique præsidijs pulsis, [illegible] parunt, quod quidem incidit in annum septingentesimum sextum. Erant autem qui tunc Africæ maritima loca tenebant, magna ex parte Gothici generis. Tiberius, simul atque Imperium adeptus est, Heraclium fratrem suum cum magnis copijs in Asiam contra Saracenos ablegauit, qui in Syriam irrumpens, Samosata vsque progressus est, finitimaque loca omnia populatus, circa ter decem millia illorum cecidit, captiuisque plurimis & ingenti præda parta, magnum [illegible] terrorem iniecit. Eodem tempore, Armeniæ principes, Saracenos omnes, in Armenia degentes, per seditionem interemerunt, & legatis ad Absimarum missis Romanos denuo in Prouinciam receperunt: quam Muamates magnis copijs adortus, iterum Saracenico subiecit Imperio; ac Principes populi viuos cremauit: dein Ciliciam quoque inuasit, totam eam deuastans: non tamen sine maximo suo detrimento. Siquidem Heraclius cum eo congressus, permagnam eius exercitus partem deleuit, cæteris captis; quos Byzantium ad Imperatorem vinctos misit: quo quidem tempore, obijt Abdimelicus regni sui anno 22. cui Vlitus Abedramonis filius in Pontificatu successit, Miralmuminus & [illegible] latus, Anno Sal. Christianæ 708. quo imperante, Armenia, iterum Saracenis [illegible] sis, sub Romanorum redijt Imperium: & Arabes, in Romanas Prouincias [illegible] ptione facta, Mistam vrbem cum multis castellis ceperunt, atque opima præda [illegible] nusti, domum redierunt. Deinde rursus Abatio duce in Galatiã [illegible]ruperunt, [illegible] que totam deprędati sunt. Circa hæc tempora, Iustinianus ex Chersoneso, [illegible] tis custodibus elapsus, ope atq; armis Trebellij Bulgarorum Regis, ad quem confugerat, in Imperium, eu postliminio restituitur, statimque Heracleum Apsimari fratrem, cum plærisque alijs ex sublimi ligno prope mœnia, magna c[illegible] multitudine interfecta, suspendi iussit. Ipsum autem Absimarum Apollon[illegible] fugientem, exque itinere retractum, in vincula conieeit, breuique post, & ip[illegible] qua[illegible]

Thracia de vastatur à Saracenis.

Iustinianus à Leontio exuitur Principatu.

Leontius à Tiberio in vincula coijcitur.

Saraceni Africa potiuntur.

Maxima Saracenorũ clades in Asia.

Saraceni trucidantur in Armenia, quæ iterũ ab ijs, denuo subijcitur.

Mors Abdemelici. Vlitus creatur Pontif.

Armenia rursus Rom. imperio subijcitur.

Saracenorũ excursiones.

Iustinianus recuperat imperium.

Eiusdem in hostes crudelitas.

[illegible] at, & Leontium, e carcere ed[illegible] orum & the-
[illegible] ab equi, atque [illegible] us pedes d[illegible] n ceru cibus
[illegible] cepio, spectante populo capita præ[illegible] Callinico Pa-
[illegible] au[illegible]t. Ipse tandem, post [illegible] mæ rerum
[illegible] um [illegible], propter intolerabilem eius tyran[illegible] tque sæuitiam
[illegible] so ad Philippicum Bardanem, quem com[illegible] suffragijs Cæsa- *Cades.*
[illegible] tiauit, deficiente, ab Helia copi[illegible] præfecto, c[illegible] ros paulo an
[illegible] matri [illegible] nu interfici mandarat, iugulatus est, simulque eius filius Tibe-
[illegible] s ab ata, crudelissime trucidatus. Phil[illegible] exit Impe- *Philippicus Bardanes.*
[illegible] nos duos, deleuit imagines in templis, sextæ Synodi decreta oppugnauit,
[illegible] theleta[illegible] us defendit. Princeps ad res gerendas prorsus ineptus &
[illegible] adeoque prodigus, vt magnam pecuniarum vim ab Imperatoribus cu-
[illegible] m, temere in nullius rei vsum breui consumpserit, vt [illegible] us regnasset
[illegible] m fuisset factus egentissimus. Sub eo Bulgari [illegible] s incursionibus per to- *Bulgarorum excursiones.*
[illegible] Thraciam v[illegible] ue ad ipsam vrbem, cum ingenti præda & captiuis ablatis, ad
[illegible] Hic tandem A[illegible] consilio, oc[illegible] s, [illegible]
[illegible] coniectus est, & in eius locum subrogatus Arthemius dictus Anastasius [illegible] *Anastasius secundus.*
[illegible], qui præfuit an[illegible] & tres menses, vir eximia quadam eruditione prædi-
[illegible] ello parum fortunatus. Quandoquidem à Theodosio victus in prœ-
[illegible] a Nicæam Bithyniæ caput, ab eo imperatorijs fascibus exutur, & Byzan-
[illegible] io [illegible] ccupato, ipsum sacris initiari iussit, ne amplius de imperio co-
[illegible] et. Theodosius cognomento Adramitenus, seu Adromitthenus, impe- *Theodosius.*
[illegible] non [illegible] s vno anno, illud volens atque vltro cessit [illegible] coni Isauro,
[illegible] ox dicetur, enarratis prius nonnullis rebus paulo ante hoc tempus per
[illegible] os gestis. Hi enim, adhuc regnante Iustiniano post exilium, multo ma- *Saracenorum incursiones.*
[illegible] um an[illegible] a apparatu ex Ægypto profecti, vniuersam Libyam ad
[illegible] m vsque occuparunt, eique Vlitus Pontifex, Mucam summa cum pote-
[illegible] Admiran[illegible] d. ctum. præfecit, anno scilicet reparatæ salutis 7[illegible] quo
[illegible] Imperi[illegible] ibus in Africa ad ipsum Oceanum promotis, primum, Ro-
[illegible] co V[illegible] ho ibi regnante, intulerunt pedem in Hispaniam, simulque Tarra-
[illegible] em, Bet[illegible] m, & Lusitaniam, ferro & flamma populati sunt. Et licet Ro- *Idem inuadunt Hispaniam.*
[illegible] m[illegible] mo exercitu collecto, Ignicum patruelem suum contra hos miserit,
[illegible] s [illegible] ter cum illis congressus, tandem etiam cum suis omnibus
[illegible] ctus fuit. Saraceni vero quorum dux erat Tarifes, magna populatione fa-
[illegible] præda onusti, ingentemque mortalium multitudinem in seruitutem abdu-
[illegible], in Africam redierunt. Quo tempore Vlitus in Asia dum se ad bellum
[illegible] stantinopolitanum parat, extremū diem clausit & post illum factus est Pon-
[illegible] le[illegible] nius, Abdimelici filius, quo regnante, Saraceni, vt mox dicetur, By-
[illegible] ium secundo obsederunt. Statim enim vbi Pontificatum est adeptus, Malsa-
[illegible] n [illegible] bus copijs, & Aumarem cum nauali classe, Byzantium versus
[illegible] uit. Ipseq; cum maiori exercitu subsecutus est. sed hunc tam validum co-
[illegible] um ali[illegible] per repressit Leo, Armeniæ Prætor: quem, dum ipsi fallere ni-
[illegible] o de[illegible] ti fuerunt, qui, locis opportunis occupatis, eos transire nō est
[illegible] us. I[illegible] e prius [illegible] exerat Alanos. Postea ab Arthemio aduersus Saracenos missus,
[illegible] n au[illegible] t cont[illegible] Arthemium factum Imperatorem Theodosium, ipse tan-
[illegible] m [illegible] Arthemium, redit Nicomediam, & capto filio Theodosij, pa-
[illegible] vt I[illegible] perio cedat. Ita Leo Isaurus sibi duces & exercitus o-
[illegible] ubet. De ipso autem, eiusque rebus gestis mox dicetur, si prius hæc *Tyberis exundatio.*
[illegible] ula ob[illegible] ubiecero, nempe sub hoc Theodosio, Tyberim fluuium, alueum
[illegible] m. v[illegible] ad pontem Miluium à Vaticano aquas emisisse, magnamq;
[illegible] d[illegible] n intulisse, ac eam inundationem septem diebus non sine horren-
[illegible], cu[illegible] la domorum & animalium strage, perdurasse. Ad hæc subsecu-
[illegible] non[illegible] ulla alia prodigia cælestia, siquidem Luna per eos dies obtenebrata
[illegible] ma ad tertiam vigiliam noctis sanguineo colore suffusa. Apparuit & crini- *Prodigia.*
te[illegible] a terrifico aspectu, cauda ad Arctum obuersa.

Leo Isaurus.

Leo tertius hoc nomine, Isaurus Conon antea nominatus, post Theodo-
sium, anno Christianæ salutis septingentesimo decimo octauo ad Ro[illegible]
Imperium euectus est. Hoc imperante, Italia, cæteraque Imperij loca m[illegible]
dibus grauissime afflicta sunt, primoque huius principatus anno, Athinn[illegible]

Hispania subiugatur à Saracenis.

morrheus Saracenorum duces, citeriorem Hispaniam inuaserunt, eo q[illegible]
successu, vt victo paulo ante Roderico, vti diximus, paulatim, vtque nonnu[illegible]
dunt, quatuordecim mensium spacio, subacta fuerit vniuersa Hispania, qu[illegible]
quidem illis facile fuit factu, populo præsertim armis & ducibus exuto, ne[illegible]
Iuliano primum, deinde Opasio, Egicæ regis filio. Sibiliæ Mettopolitanos popu-
los ad deditionem cohortante, ac ipsis, & religionem, & iura omnia, quibus an-
tea fruebantur, integra fore promittente. quod tamen in paucis quibusdam lo-
cis seruabatur, vt Valentiæ, Sibiliæ, ac Toleti, in quibus templa quædam re[illegible]
querunt Christianis inhabitanda: Post has victorias quotidie Saracenoru[m]
numerus in Hispania creuit, adeo vt non solum religionem Hispani tunc muta-
uerint, & mores, sed & linguam corruperint, & vrbium, oppidorum, montium,
fluminum, aliorumque locorum omnium nomina maiori ex parte sint murata
Rebus Hispanicis hoc pacto sese habentibus, in Oriente Saraceni apparatum,
quem superioribus annis ad Constantinopolis oppugnationem fecerant, irri-
tum fuisse ægre ferentes, & Leonem, cuius opera conatus ipsorum repulsus fue-
rat, imperiũ adeptum esse audientes, ingentibus copijs collectis, denuo eand[em]

Byzantium denuo à Saracenis frustra obsidetur.

expeditionẽ bipartito aggressi sunt. Maltamas quidẽ, siue vt alij appellant, Ma[illegible]
das, Legatus, Abydo cum magnis copijs in Thraciam transuectus, haud me[illegible]o
crẽ eius prouinciæ partem populatus est: impetuq; in vrbẽ regiam facto, ad Oc[ci]
dentalem eius partem, vbi Isthmus est, prope mœnia castra posuit, atq; ab ea par

Zulciminius Pontifex Saracenorum.

te ipse vrbem oppugnauit. Zulciminius autem Pontifex, è mari cum [illegible]
lium, vt multi tradunt, siue, vt alijs videtur, trecentarum nauium classe. His vi[illegible]
bus Saraceni instructi, Byzantium terra marique arctissima obsidione cinxerũt,
& prior quidem, oppugnationem cuniculis, turribus, omnique machinarum ge-
nere tentabat: Alter vero, non minori studio ac diligentia instabat operi, & pon-
tibus naualibus in altum sublatis, tormentis item ijs, quę illa tempestate in v[illegible]e
rant, oppugnationem vrgebat. Sed tanta erat propugnatorum vigilantia & [illegible]-

Eiusdem obitus.

tus, vt omnes illorum conatus omni ex parte inanes atque irriti redderentur. [illegible]
que ad diurnam obsidionem cõuersi sunt: verum interea, Zulciminio hîc d[illegible]
functo, Saraceni in nouo Pontifice eligendo, varijs seditionibus iactati sunt, at

Aumar Pontifex Saracenorum.

ob id oppugnatio aliquandiu intermissa. Tandem vero Aumar Abdim[illegible]di f[illegible]
lius, in demortui locum Pontifex creatur, anno 721. quo quidem hyems tam sæ
ua extitit, vt non modo flumina, sed Pontus & Bosphorus ipse Thracius, [illegible]
obductus fuerit, adeo vt tam hominibus, quam plaustris onustus, bobus a[illegible]
iumentis esset permeabilis. Quamuis autem commeatus assidue ex Aegy[pto]
in castra veheretur, tamen quia ingens erat hominum & iumentorum m[illegible]
do, & frigus immensum, magna illorum pars fame, frigore, ac morbo per[ijt,]
ingens illorum manus, quæ prædæ cupiditate è castris, in Bulgariæ fi[illegible]r
rat, à Bulgaris, qui in eam populabundi impressione facta, magnam stragem [ed]-
derunt, oppressa fuit, vbi ad duo & triginta millia cæsa fuisse à non[illegible]d

Ignis artificialis, quo naues incenduntur.

tum est. Et Leo Imperator artificio quodam ignis per speculum, vt olim Arc[hi]
medes Syracusanus faciebat, cuiusmodi speculum & Alexandriæ Aeg[y]ptiacæ in
Pharea turri fuisse perhibent, quo incolæ Solis radijs obuerso, hostium na[illegible], [e]
longe venientes, comburebant, in hostilem classem eiaculandi, quo ve[l] mar[e i]
psum circa naues arderet, ab architecto quodam inuento (Zonar[illegible]
fluxilis ignis, & qui in aquis arderet, humectum appellatum, auctorem fui[illegible] F[a]
brum Callinicum, qui aliquot ante annis ex Syria Byzantium venerat) & cl[as]
sem illorum ita afflixit, vt paucæ superfuerint naues, quæ à Græcis con[illegible]
aut captæ non fuerint, ipsis præfectis, illius ignis metu sese sponte deden[illegible]
& in Græcorum manus confugientibus. Interea vero, cum Mucas & Tari[illegible]
Hispaniam subegerant, Aumaro suspecti essent redditi, ambo ad nouum P[illegible]
cum

[illegible] onis caussis remouendus [illegible] erant, vbi Tarifes Mu-[illegible] Hispanicarum rerum administratione accusauit, atque redar-[illegible] damnatus, moeror consectus obijt, in cuius locum Aumar [illegible] Afric[illegible] posuit. Tarif[illegible] vero toti Hispaniae. Itaque Gizidus tre-[illegible] & [illegible] nauium classe instructa, cum supplemento legionum & [illegible] Byzantium versus iter direxit: [illegible] ignis [illegible], quo Byzantini naues [illegible] in itinere accepto, ad Bithyniae littora pradabundus sub-[illegible] legiones, quae in praesidijs erant, eos aggressae, multos occide-[illegible] ceteros repulerunt. Et nihilominus terrestris exercitus oppugnationem [illegible] intermittebat, & si tanta fame premererur, vt nullius animalis cada-[illegible] abstineret: quin & stercus exsiccatum comedebant, & humanis quoque [illegible] manibus [illegible] perhibentur: tanta Barbarorum animos Regiae vrbis capiendae cupiditas inflammauerat. Nec tamen minus interea Byzantij labora-tum fuerat, quia in vrbe ad 300. hominum millia diro contagio absumpta esse [illegible]. Sed Aumar tot tantarum [illegible] cladium nuntijs territus, literis ad Malsa-mam datis, vt exercitum reduceret, imperauit. Malsamas exercitu nauibus quae superfuerant, imposito, discessit. At mox vehementi tempestate exorta, omnes, decem tantum nauibus exceptis, perierunt, quarum quinque à Romanis captae sunt, reliquae cladis nuntiae domum redierc.

Non multo post in Oriente Aumaro Califa defuncto, successit anno salutis 722. Gizidus, Abdimelici filius, quo imperante, excitatus est in Perside alius Ca-[illegible] Gizidus, & ipse Moslabs appellatus, contra quem missus fuit cum magno ex-ercitu Masalinicus, qui eum praelio vicit, Persidemque subegit, & sic Gizidus, Abdimelici filius, solus Saracenorum omnium Califa mansit, qui, cum tres an-nos regnasset, in fata concessit, & post, Euchitus eius filius, Califa renuntiatus est qui magnis viribus Romanas Prouincias in Asia atque Europa inuasit: sed nulla re memorabili gesta, se ad ocium & voluptates conuertit: Verum tamen iterum secundo imperij sui anno Malsamam cum exercitu in Cappadociam misit, à quo Caesarea vrbs expugnata fuit, & ab altera parte Euchitum in Thraciam, eaque de-[illegible] vastata & direpta, in Syriam remigrauit. Hoc tempore prope Asiae minoris lit-tora, terra in fundo maris ita arsit: vt primo fumus ex eo incendio, deinde tan-ta pumicum accensorum copia extitit, vt monticuli in mari nati viderentur, quibus pumicibus omnia Asiae minoris, Lesbi, Abydi, & Macedoniae littora re-pleta fuerint, mareque ipsum ijs stratum esse videbatur: quin etiam traditur, tunc insula quaedam prope Sacram insulam nata esse. Iisdem ferme diebus, Nicaea Bithyniae vrbs, à Saracenis, quorum dicuntur fuisse 90. millia, ductu & auspicijs Muauiae & Ameri, Christianis fortissime propugnantibus, & illos semper ma-gna cum caede repellentibus, frustra obsessa & oppugnata fuit. Postmodum Gazariae Princeps, Cacani Bulgarorum Regis filius, Saracenis in Armeniae fini-bus bellum intulit: & Gradaco Armeniae ac Mediae Praetore Saraceno, praelio deuicto, ac trucidato, duas illas Prouincias rursus Romano Imperio subiecit. Anno 730. Malsamas cum ingentibus copijs Caucasia claustra ingressus, cum Turcis, qui & Vnni Teutazitae, id est, gentiles tunc vocabantur, intra eos mon-tes degentibus, ferocissimis populis, cruento vtrinque praelio per integrum diem dimicauit, donec tandem nox victoria adhuc incerta eos diremit. Sed Malsa-mas in Armeniam (iam enim cum Cacani filio pacem inierat) se recepit. Cir-citer idem fere tempus, nempe decimo à victis Hispanis anno, qui fuit salutis se-[illegible] ngesimus triecesimus, vel iuxta alios 21. Abiderama, quem alij Abiditamum, si-[illegible] Abdimarum vocant, Saracenorum Africanorum dux, in Galliam duxit in-[illegible] multitudinem Saracenorum. Hunc Eudo Westgotus, Aquitaniae [illegible] his vrb. diffisus, opera Mugnocis sui generi, qui multa apud Saracenos gra-[illegible] pollebat, contra Francos attraxerat. Iamque Burdegalam Saraceni vi captam [illegible] nt, & omnes ad vnum in ea, etiam mulieres cum paruis infantibus caesi, [illegible] non templa solo aequata. Dein per Pytagorum fines vltra Garumnam [illegible] in Santones excurterunt, atque Angolismum, Blaisiumque euerterunt.

Aumare defuncto succedit Gizidus, qui [illegible] Persidem subegit.

Euchitus succedit patri.

Prodigium in mari.

Nicaeam Saraceni frustra oppugnant.

Armeniam & Mediam rursus Romano imperio subijcit.

Praelium inter Turcos & Saracenos.

Saraceni Galliam inuadunt.

Inde per Lemouices & Pictauos in Turones deflexere, vbi Martini templum d[illegible] narijs opulentissimum, direptum incenderunt. Sed Carolus Martellus, Brabantiæ Dux, qui fuit auus Caroli Magni Imperatoris, his cladibus commotus, robur regni Francici contra ipsos Saracenos adduxit, & cum Eudone reconciliatione facta, iunctisque viribus, Abderamam in Turonum finibus ante ipsam vrbem trecentis septuaginta quinque millibus Saracenis cæsis, prœlio fudit. ex Francis mille tantum & quingenti desiderati esse dicuntur. Beda qui ea tempestate vixit, auctor est, sub hoc tempus quo dimicatum est, bis septenis diebus Cometas duos fulsisse, alterum, Solem matutinum antecedentem; alterum, vespertinum subsequentem, face ignea Aquilonem spectantes. Hac tanta clade accepta Saraceni nondum quieuere. Nam aliquanto post, rursus ex Hispania duo ingentes exercitus Saracenici in Galliam effusi sunt, flore iuuentutis militumque robore terra marique delecto, atque omnigeno commeatu instructi. Horum rex Atinus, siue, Athin[illegible]us, vt alij vocant, cum præpotenti classe Galliam Narbonensem adortus, illam subita vi, siue, vt alijs placet, Mauritij præfecti proditione, cepit, & cum Narbone belli arcem delegit. Hanc, durissima obsidione cinctam, rursus Carol[illegible] Martellus, licet non absque summa difficultate expugnatam, recipit, & Saracenis, magno numero trucidato, expellit. Atinus rex cum suis procerib[illegible] n[illegible]u bus quæ instructæ in Rhodano stabant, deuectus, secūdo flumine aufugit. Complures in fuga cæsi, & multi aliorum super alios ruentium multitudine obtriti: plærique, dum nauibus iam discedentibus, adnatant, vorticibus absorpti. Atinus in mare delatus, Narbonem, vrbem valde munitam, opulentam, & maritimis auxilijs intromittendis opportunam, quamque alia Saracenorum manus insederat, perijt. ad quam Martellus quoque oppugnandam contendit. Iamque non minore vtrinque certamine oppugnabatur, defendebaturque Narbo, quam modo Auenio, cum Amorræus, alter Saracenorum dux, ex Hispania veniens, vt obsessis opem ferret, Martellum in se conuertit. Hic enim summa celeritate visus est, ne hostilis exercitus couiungeretur. In valle Carbona ad fluuium Birram, seu Illiberim, signis collatis, pugna atrox commissa: sed tandem, cum Amorræus in prima acie fortissime dimicans, cecidisset, Francus vicit, cum acies morte Regis perculsa, fugere inciperet, adeo vt exercitu partim in flumine submerso, partim trucidato, ne nuncius quidem cladis domum redierit. Atinus, hac suorum clade comperta, ex Narbone cum suo exercitu aufugit, & præda ex insulis Liguriæ vicinis aucta, in Hispaniam remeauit. Narbonam Carolus, ne Westgothi, cum quibus Saraceni fœdus ac societatem iniuerant, noua bella molirentur, deleuit. Interea temporis, Saraceni, qui se Gallia & Italia potituros esse sperauerant, his tantis ærumnis & calamitatibus repressi, sese aliquandiu inter Pyrenæos montes continuerunt, fuitque propter has victorias mediocris pax Europæ annos circiter centum, regnantibus Pipino, Carolo Magno, Ludouico Pio. In hac autem expeditione, quam Carolus Martellus in Gallia contra Mauros suscepit, & tam prospero ac felici Marte dimicauit, coadiutores & confœderatos habuit Luitbrandum Regem Longobardorum, Laudfridum Alemanorum Ducem, & Odillum Ducem Bauariæ, ex quarum gentium fortissimarum auxilijs omnino æstimari potest, tum maximum toti Europæ à Saracenis periculum extitisse. Singulari etiam sapientia, nec sine cœlestis numinis fauore ac prouidentia, tot gentes coniunctas fuisse ad tanti belli societatem.

Supra commemoratum est, Mahometum cœpisse regnare anno salutis sexcentesimo, vicesimo tertio. Ab hoc anno, vsque ad initium Leonis Isauri, videlicet, vsque ad annum Christi septingentesimum decimum octauum, sunt an[illegible] centum & quinque. Intra hoc spatium, Mahumet, ac eius successores, quos diximus Saracenos & Agarenos nominari, potiti sunt Arabia, Palæstina, Syria, Persia, Aegypto, Africa. Traiecerūt & ex Africa in Hispaniam, quam vbi decenniū tenuissent, in Galliā sese effuderunt, Alibi vero in minorē Asiam progressi, circiter annū sexcentesimū septuagesimū quartū, regnante Constantino Barbato, Byzātium

Caroli Martello inclyta victoria aduersus Saracenos.

Duo Cometa.

Gallia Narbonensis inuaditur à Sarac. & occupatur maxq; recipitur a Carolo Martello.

Saracenorū clades.

Francorum victoria Duce Carolo Martello.

Caroli Martelli coadiutores in bello aduersus Saracenos.

Saracenorū admirabiles progressus.

tium obsedere; indeque repulsi, post annos fere quadraginta sub initium Principatus Leonis Isauri ad eandem oppugnationem reuerterunt. Tunc denuo Constantinopolis, vti antea demonstrauimus, triennio obsidetur: sed iterum singulari ope diuina repulsi fuere. Nam Saracenicus exercitus fame, ac dira pestilentia periit: naues fulminibus submersæ sunt; aliquæ, vt dictum est, ignibus arte sub aqua factis incensæ. Ita rursus aliquantisper Saraceni repressi, ne Asia minore & Byzantio potirentur. At Leo, repulsis ab vrbe regia Saracenis, cum aliquid ocii nactus esset, edictum proponit, quo inter cætera, iubet deleri ex templis omnia simulacra & imagines, ac propterea nominatus est εἰκονόμαχος, & in eos qui dicto minus audientes forent, quam seuerissime animaduertit. Sub hoc Principe, ingens terræmotus factus est, quo plurima templa, multæq; domus ac ædificia Byzantij corruerunt, & ingens hominum multitudo obtrita est. Statua itidē Arcadij, quæ in quadam columna Xerolophij sita erat, collapsa. Cecidit & statua Theodosii, quæ ad auream portam erat, magnaque pars mœnium. Nicomedia Bithyniæ ciuitas, & huic vicina Nicæa, idem infortunium passæ sunt. Imperator ad mœnia reparanda nouum vectigal indixit, ac Rempublicam nouo quæstu onerauit, edicens, vt in singula numismata quatuor & viginti obolos ærario Principis ad restituendos muros inferrent: quod sane deinceps in multa sæcula obseruatum fuit. Illud quoque mihi hæc scribenti, obiter in mentem venit, nimirum hoc imperante, Richardum Frisonum Ducem, Wolfrangi Senonensis Antistitis, viri admodum pij ac eruditi suasu & cohortatione commotum, vt Christianam fidem amplecteretur: cumq; iam baptismatis lauacro tingeretur, altero pede immerso tantum, quæsiuisse, plurésne maiores sui in inferno, an in Paradiso cohabitarent. Responsum accepisse, plures esse in inferno: tum, educto pede à baptismate, dixisse, Satius esse vt plures sequeretur quam paucos, & proinde se iturum, quo sui maiores eum vocarent, sicque statim relicta Christi fide, se ad pristinam superstitionem conuertisse. Cæterum, diuini Numinis vltione factum esse, vt propter huiusmodi nostræ fidei ac religionis contemptum, tertia die subita & repentina morte correptus, animam eum maximis cruciatibus exhalarit. Circa eadem fere tempora, Mauris tota Aquitania pulsis, nouē Proceres ex Martelli exercitu viri fortes ac strenui, Saracenis in Gothholania bellum intulerunt, & Martellus ipse, post multa fortiter ac præclare gesta, obijt, anno scilicet septingētesimo & quadragesimo primo, vndecimo Cal. Nouemb. At in Oriente, paulo ante ipsius Leonis obitum, Mallamas, cuius supra mentionem fecimus, Thraciæ, quæ nunc patrio idiomate Romania vocatur, fines populatus, Cursianum, munitissimum Cappadociæ oppidum, occupauit. Deinde iterum ad Caucasi claustra cum exercitu profectus, ea ab Vnnis, siue Turcis, ita munita reperit, vt cum eis confligere non ausus retrocesserit. Biennio autem post, altera Saracenorum manus, Euelito, Mauniæ filio duce, rursus in Thraciæ fines irrupit, magnaque populatione facta, in Syriam reuersus est, qua in prouincia, per eosdem dies multa Saracenorum milia morbo interiere. Nec tamen ideo ab incursionibus in Romani Imperii fines abstinuerunt. Zulciminius enim cum expedita manu militari Armeniam & Thraciam tertio deprædatus est, & Sideronium oppidum cepit: deinde in Cappadociam cum 60 millibus transiit, eademque tempestate Melicus & Batalus cum centum millibus Saracenorum quarto in Thraciam irrupere. At Leo Imperator cum exercitu contra eos qui Thraciam vastabant, profectus, pene omnes internecione deleuit. Quo tempore, Euelitius fato defunctus est: in cuius locum Gizitus II. Pont. Salutis anno 744. fuerat ... Dum hæc ita geruntur, Leo Isaurus, postquam 24. siue, vt aliis placet, 25. annis imperasset, dissenterico fluxu extinctus est, relicto Constantino filio superstite, quem dudum consortem Imperii effecerat. Hic, patre adhuc viuente, coronatus fuit à Patriarcha, cui nomen erat Germanus. Tenuit Imperium annos triginta quinque. Nominatus Copronymus, quod infans in sacro baptismi ritu in aquam baptismi stercus ex ventre eiecerit. In delendis imaginibus templorum vehementior fuit patre. Ideo contra eū factus est Imperator consensu Patriarchæ

Leo Isaurus imagines è templis aboleri iubet.

Terræmotus.

Exemplum diuinæ vltionis.

Martelli obitus.

Noua Saracenorum excursiones in Armeniam, & in Thraciam.

Gregorius II. Pontificatum assumit.

Mors Leonis Isauri.

Constantinus Copronymus.

& nobilitatis, Artabasdus, absente Constantino, qui secundo Imp[illegible] cum valida classe in Saracenos arma corripuit, eo quidem animi decreto, [illegible]xandriam inuaderet. Cæterum de nouo successore certior factus, om[illegible] nus quam præ manibus habebat, expeditione, classe Byzantium reducta, [illegible] castris prope mœnia locatis, obsedit. Huic Artabasdus ex vrbe occurrens, [illegible] pso manus conseruit, sed tandem prœlio victus, intra ciuitatem se recepit. [illegible] stantinus mare occupat, prohibetque ne naues vrbem ingrediantur, qua [illegible] orta fame, plures inedia conficiebantur. Captus præterea Artabasdi fi[illegible]ta, & Byzantium perductus, patri fuit ostentatus, qui amoris impatiens, cum [illegible] defendendis mœnibus paulo negligentior esset, hosti ansam atque occasionem præbuit, vt Constantinopolim tanto facilius expugnaret. Artabasdus rebus iam desperatis, fugiens, pariter cum duobus filijs captus, oculisque priuatus est. Patriarcham verberari iussit, & impositum asino conuersa facie ad caudam quam manibus teneret, in theatrum, dum certamen equorum fieret, per Dippium circumuehi.

Artabasdus absente Const. Imperatore rebellitatur. Idem capitur, & oculis priuatur.

Patriarcha Const. summo dedecore afficitur.

Vt vero interim ad res Orientales reuertar, proxime ostendi, [illegible]tum, Euchito in Pontificatu successisse. Hic, simulatque regni administrationem suscepit, ad Imperij Saracenici res constituendas animum adiecit. Et quoniam Cyprus insula ab indigenis tunc bene habitata, motus aliquos faciebat, populo vniuerso in Syriam translato, insulam pene vacuam reliquit: & cum ann[illegible]gnasset, ex hac vita decessit. Ices post illum, Pontificatum est adeptus quo ant[illegible] annum expletum defuncto, Maruanus Pontifex creatus est, e[illegible] imper[illegible] multæ seditiones inter Saracenos coortæ sunt, & plures tyranni facti, vt Te[illegible]dus, Dadacus, & Zulciminius, quos armis persecutus Maruanus, Tebidum cepit, atque occidit. Zulciminius autem fractus, in Persidem aufugit: At Dadacus m[illegible]ore fortuna v[illegible]us, Maruani filium in acie fudit: sed non diu ea lætitia frui potuit. [illegible] cui enim cum ipso Maruano atroci prœlio congressus, victus & trucidatus est. Horum inter Saracenos ciuilium bellorum occasione, Copronymus Syriæ bello illato, magnam eius Prouinciæ partem occuparat. Itaque Maruanus Dadaco extincto, in Syriam victricia arma conuertit, eamque cum haud exigua Chri[illegible]norum cæde recuperauit. Eo autem anno, paulo antequam hæc clades Chr[illegible] inferretur, Syria, Palæstina, Asia pene vniuersa, Thracia, Græcia atque [illegible]a cum plærisque alijs regionibus ingenti terræmotu concussæ. Post, maiores motus in Perside [illegible]t exorti. Quandoquidem Asmulinus eius sectæ, quæ à Mutaro, Alim Mahomero maiorem fuisse dicente, fuerat excitata, Princeps apud Co[illegible]enos Persidis populos degens, Catabani cuiusdam consilio, seruos ad suos dominos siue insidijs, siue aperta vi interficiendos concitauit: quorum deinde diuitijs serui potentes facti, in duas factiones diuisi sunt, quorum hæc Caimorum, altera Lamonitarum vocabatur: Asmulinus vero, Lamonitarum dux factus, C[illegible]isinos deleuit. Inde in Persiam cum Lamonitis & Catabano perrexit: cui Prouinciæ pro Maruano præerat Iblinus quidam, qui cum centum armatorum millibus se Asmulino opposuit: sed Lamonitæ, quamuis longe inferiores nu[illegible]o essent, tamen Asmulini, & Catabani, quos sanctos, & diuino Numine plenos [illegible]stimabant, promissis freti, fortissime dimicarunt, adeo vt Iblinum fuderint. Deinde tot victorijs elati, ausi sunt etiam cum Maruano, qui trecenta morta[illegible] millia in aciem produxerat, prope Zabanum amnem confligere, eumque exercitum profligarunt. Maruanus, ponte, ne se hostes persequi possent, rescisso [illegible] quatuor tantum millibus in Aegyptum transfugit. Quem persecutus Sal[illegible] Asmulini filius, in Aegypto cruentissimo prœlio deuicit, & sic omne Maruanum genus expulêre. Cuius familiæ, quæ tot annos regnauerat, reliquiæ pars in M[illegible]ritaniam, vbi Fessæ regnum constituerunt, pars in Hispaniam transijt. Et ab Asmulino post, orta est illa familia, quæ hodie in Perside regnat, Sophian[illegible]pata. Mortuo autem Asmulino, & Catabano, Abubalanus cognomento [illegible]mat, Syriæ, & Persidi; Salinus vero Aegyptijs imperauit, & sic cœpit Aegypti S[illegible]anorum, qui Cairi sedem habebant, imperium. Sic enim Aegyptii Califæ [illegible]lari voluerunt, quæ vox summum Principem & Regum Regem significat.

Ices.

Maruanus.

Saraceni vexantur diuersis seditionibus.

Ingens terræmotus in Asia & alijs regionibus.

Persis nouis motibus agitatur.

Serui concitantur contra suos dominos.

Maruani clades.

Familia Sophiana vnde originem traxerit.

Sultani Aegypti.

D

[illegible] geruntur, in Gallia Pipino I I. illud regnum admini-[illegible] iterum Pyrenæos transgressi, abeo summoti sunt, & ita mul-[illegible] quemadmodum inferius patebit, hoc amplius eo viuo tentare non sint [illegible] Cæterum, ne [illegible]s Byzantinas prorsus obliti videamur, ad eas paulisper mihi [illegible] flectendus est. Copronymus, quem supra nominauimus, etiam cum [illegible] varia bella gessit, donec tandem cum Sabino ipsorum Rege, fœdus [illegible] societatem iniuit. Vbi autem rebus gerendis annos quinque ac triginta cum [im]perio præfuisset, lepra, siue elephantiaco morbo correptus, mortalitatem ex-[illegible]. Hoc regnante desiit Exarchatus in Italia. & Pipinus filius Caroli Martelli, [cum] fuisset Maior domus annos decem, consensu Procerum factus est Rex Frã-[corum], anno Christi septingentesimo quinquagesimo primo. Leo quartus Co-[pr]onymi filius, patri successit. Præfuit annos 5. Coronatus à Patriarcha viuo pa-[tre], [illegible] ei despondit coniugem Irenen Athenienfem. Patrem imitatus est in de-[illegible] [illegible]us. Vnam duntaxat expeditionem suscepit in Syriam, vnde leui [illegible] tam ne repulsus, domum rediit. Filium adhuc puerum, nomine Constanti-[nu]m, coronari à Patriarcha curauit. Nec multo post, febre, siue, vt aliis placet, a-[post]ema [illegible] carbunculi in capite innato, extinctus est. Irene cum filio adolescen-[illegible] simul regnat annos decem. Initio imperij nihil antiquius habuit, quam vt [p]acem cum Saracenis faceret, promisso etiam tributo. Verũ enimuero, tametsi [illegible] Orientales composuisset, domesticæ tamen discordiæ varias confusiones pe-[pe]rerunt, licet hæc prima Irenes gubernatio paulo tranquillior existeret. Septi-[ma] tum synodus Niceæ indicta, & templis restitutæ imagines. At filius cum ado-[lev]isset, matrem imperare haud passus. Cæterum ipsa mox eunium fauore resti-[tu]ta, annos tres sola imperio præfuit. Filius vero in vincula coniectus oculis ef-[fossi]s, breui e[x]tinctus est, ipsaq; non multo post, à C. Claudio Nicephoro pulsa, [in] Lesbum [illegible] iam relegatur, cum antea cum filio, annos decem, vti diximus, [illegible] [illegible] temporibu[s] in Thracia ad Macron Tychus, cum quidam fos-[sa]m excauaret in sepulchro cuiusdam defuncti, inuentam scribunt laminã æne-[illegible] [illegible] [illegible] his verbis: Christus nascetur ex virgine. In eum credo; & Cõ-[stan]tini & Irenes imperio. O Sol iterum me videbis. Huic Constantino despon-[sa]ta fuit Rhotrudis filia Caroli Magni, quam repudiare coactus à matre, Mariam [illegible]iam ex Armenia duxit, ob eamq; rem Rhotrudis innupta permansit, neque [i]mpari se nupturã in animum inducens, neq; parem nacta. Nonnulli autem cẽ-[sen]t Constantinum propria petulantia & leuitate, prǽterque vllam causam, cõ-[iug]e alia superinducta, repudiasse. Intra hoc triennium, quo Irene, oppresso filio, sola rebus gerendis præerat, cum Græci non solum despecti essent propter mu-liebre imperium, sed etiam inuisi propter multorum temporum tragica exem-[pla] & recentem matris crudelitatem erga filium, ac ipsius patruos, & Italia defen-sione indigeret, contra Longobardos, & simultates, (nam & Romæ Pontifex per [sed]itionem captus & verberatus fuit) accersitus est Carolus propter iustitiam & cæteras virtutes, præsertim cum & antea æquitatem & modestiam Caroli Mar-telli & Pipini Italia experta esset. Ita cum nomine Imperatoris gubernatio Italiæ ad Carolum Magnum deuoluta est, cum iam à Constantino Magno sedes Impe-rij ex vrbe Roma Byzantium per quadringentos sexaginta octo annos translata [fuiss]et, [fu]itque pulcherrima coniunctio Italiæ, Galliæ, atq; Germaniæ. Cæterum, [qu]i existimant imperium à Græcis ad Gallos, à Gallis ad Germanos translatum, [ine]pte illi ac nimium delirant. Nunquam enim Galli imperium obtinuerunt: [sed] Francis quidem datum est, & primum Carolo Magno, Franco, qui nunquam [Ga]llus fuit, sed Francus, & in ea quidem parte Franciæ, vbi semper Germani ha-[bit]auerunt, genitus. Patria illi fuit Ingelheym, oppidum quod duobus distat mil-[liar]ibus à Moguntiaco: cui semper lingua patria fuit Germanica, quemadmo-[du]m & Franci populi fuerunt, ac etiamnum sunt Germani. Huius pater Pipinus [illegible] obijt octauo Cal. Oct. anno salutis septingentesimo sexagesimo octa-[uo]. [Hic] fratrem habuit Carolomannum, cum quo partitus est regna paterna, quem [pa]rio post amisit, anno videlic. à Seruatore nato septingentesimo septuagesimo

Saraceni fugantur à Pipino.

Copronymi obitus.

Leo IIII.

Mors.

Irene Imperatrix Romani Imperij.

Imagines restituuntur.

Irenes crudelitas in filium.

Eadem promota exul.

Carolus Magnus.

Caroli Magni patria.

primo. Is autem prim[illegible]m bellum ge[illegible]it co[illegible] Aqu[illegible]nos [illegible] no, quod breui spati[illegible] int[illegible]iecto, feliciter a[illegible]solu[illegible]t. C[illegible]m v[illegible] rius Longobardorum Rex, po[illegible] eiectos exar[illegible]hos, iam vrbem Ro[illegible] sæ Italiæ imperium a[illegible]o inuasisse[illegible], Car[illegible] Roman[illegible] c[illegible] sensionem susciperet, transmi[illegible]s Alpi[illegible]us, [illegible]ucrsus Desideri[illegible]um a[illegible]

D[e]siderius vltimus Longobardorum Rex vincitur à Carolo M.

quem primo apud Vercel[illegible]as acie deui[illegible]u[illegible]n, in fugam co[illegible], cu[illegible] Ticini post decem mensi[illegible]m obsidionem c[illegible]m coniu[illegible]e & l[illegible] sum, relegauit Leodium, vb[illegible] in exilio mortuus est, atque hic finis fuit re[illegible] gobardorum in Italia, quod d[illegible]rauit annos ducentos q[illegible]atuor, [illegible] a[illegible] cet. Longobardico bello confecto, redi[illegible]t Carolus in Ger[illegible]n[illegible]a[illegible]n, & totu[illegible] bellum Saxonicum vertit quod ante expedi[illegible]ionem Italicam inchoauerat. [illegible]

Bellum Saxonicum gestum ab eodem.

autem perlong[illegible] f[illegible]it ac di[illegible]cile. Durauit enim an[illegible]os totos tri[illegible]n[illegible]a tres, S[illegible] nibus ad quascunque defectionum occasiones bellum reparantibu[illegible]. Bis t[illegible] iusto prœlio inter eos decertatum esse scri[illegible]unt, Francis, ipso Ca[illegible]lo ma[illegible] ce victoribus, & quidem vno mense, paucorum dierum [illegible]terua[illegible]o. Exc[illegible]o[illegible] vero & velitationes, quæ crebræ fuerunt, multos vtrinque præstant[illegible]s viro[illegible] tuis cædibus coniectos peremerunt. Huius be[illegible] tempore, quod prod[illegible]ctu[illegible] in annum Ch[illegible]isti octingentesimum octauum, multa alia be[illegible]ffic[illegible] gna gessit contra Saracenos, qui occuparas Hispanias fuerant parti[illegible]i in d[illegible] cipua regna, sedibus con[illegible]tutis Cordubæ, & [illegible]beri, qu[illegible]m hod[illegible] G[illegible]

Prœlium inter Saracenos & Carolum M.

cant, & sæpè Gal[illegible]iam infestis armis tentarant. Contra illos ergo m[illegible]num [illegible] exercitum, ex Francis, Longobardis, & Italis, comparatum, anno [illegible]pt[illegible] septuages[illegible]mo octauo, ac recepta Pompelone, præcipua Vasconum vrbe [illegible] gressus cum Saracenis, ac victus, ad quadraginta m[illegible]ia hominum am[illegible]

Eiusdem clades, cum cæde Milonis Anglerij.

tur. Cec[illegible]dit in hoc cruentissimo prœlio Milo Anglerius Roland[illegible] pater, vir [illegible] tissimus, qui vniuersum ductabat exercitum. Post, reparatis atque auctis c[illegible] denuo cum illis conflixit, in quo quidem conflictu, cum Saracenorum dux [illegible] landus [illegible]nterfectus esset, Carolus, dissipatis r[illegible]l[illegible]quijs Saracenici ex[illegible]cit[illegible]s, to[illegible] citeriorem Hispaniam vsque ad Betim fluuium recepit. Paulo post, cop[illegible]æ F[illegible]

Noua clades.

Mors Rolandi.

cicæ, Vasconum perfid[illegible]a, iterum cum Saracenis congressæ, n[illegible]a[illegible] acceperun[illegible] cladem, in qua Rolandus filius sorori[illegible] Caroli[illegible] quem vnice d[illegible]eb[illegible]t, ex[illegible] est, cum quidem inter præclara eius diei facinora, sua manu Masurium [illegible] duc[illegible]m exercitus Saracenici iugulasset. Quas aut[illegible]m postmod[illegible]m exped[illegible] susceperit, ac prospero & felici Marte absoluerit aduersu[illegible] Agarisonem d[illegible] Beneuentanum, in Italia; itemque contra Tassilonem Regem Boiorum [illegible] nec non in Sorabos, & contra Hunnos & Auaros, Godefridum Danoru[illegible] cæterasque nationes, longum esset explicare; nec desunt ea de re doctissi[illegible] virorum monumenta, qui hæc omnia diserte & luculenter posteris ac mem[illegible] riæ tradiderinr. Illud tamen haudquaquam mihi nunc silentio præt[illegible] est, ipsum è Saxonia cum exercitu reuersum esse in Italiam, & Romam [illegible] C[illegible]lendas Decembris, anno octingentesimo ingressum, ibique compo[illegible] co[illegible] trouersiis, & tumultibus exortis inter Romanos, & Leonem I[illegible]I. Ponti[illegible]fi[illegible] datis, octauo Cal. Ianuarii, id est, ipso die Natali[illegible] Seruatoris nostri, Imperat[illegible] Romanorũ renuntiatum esse à Leone Pontifice, populo his verbis a[illegible]

Carolus M. designatur Imperator à Leone Pont.

Carolo Augusto, diuinitus coronato, magno & pacifico Romanorum [illegible] tori, vita & victoria. Tenebat imperium Orie[illegible]ti[illegible] tum sola Irene mat[illegible]r [illegible]on[illegible] tini, quæ, licet antea cum Francis fœdus percussisset, nihilomin[illegible]s [illegible]m[illegible] multo post, ruptis fœderibus, incitauit reliquias Longobardorum, suis cop[illegible] iunctis, vt ex Ita[illegible]i[illegible] Francos expelleret; sed re infeliciter tentata, cu[illegible] C[illegible] confirmata potentia, videret Italia potiri, missis legatis, transegit cum e[illegible] rum Occidentis imperium ei concessit, coniugio insuper promi[illegible]o q[illegible]o [illegible] gne ferens Nicephorus, excussa Irene [illegible]apuit imperium Orientis: [illegible] modo cum Carolo transegit Salisburgi, vt quod occuparat imperium O[illegible] tis, retineret. Hæc pact[illegible] postea, renouau[illegible] Michael Curopalates, anno [illegible] tesi[illegible]o duodecimo, qui Nicephoro acie victo, & cæso à B[illegible]is, [illegible]

... imperio exuit. Confirmauit eadem Ludouico filio ... Imperator post Michaelem. Ita Carolus Magnus factus est Imperator Occidentis, primum iure belli, occupata armis Italia, & vrbe Roma. Longobardorum regno destructo, & pace restituta, atque legibus & præsidiis communita: deinde transactione cum Imperatoribus Græcis, qui, vt veri domini ... Imperium Occidentis, Carolo concesserunt. ... qui Occidentis imperium, post vltimi Valentiniani cædem, à diuersis gentibus appetitum, tentatum, & horribiliter laceratum, ceu de collectis ..., ex trecentorum annorum naufragio, sua virtute ac felicitate recu-

10 perauit.

Hoc statu rerum Saraceni qui erant in Oriente, domesticis ac intestinis seditionibus ... vt antea diximus, diuexabantur. Abubalano namque cognomento Mahamat, cuius ... nimius, in Syria imperante, multi motus in Arabia ... contra eum à Maruam defuncti factione Maruanum nondum obiisse dicentes, & ... arma pro eo redimendo capiente, sunt excitati: quibus motibus plærique ... vtrinque ceciderunt, magnæque populationes factæ. Abubalano ... uo, successit Abedela frater: quem alius quidam Abedela ad Pontificatum ... ans, insidiis oppressum interemit, ipseque regnum occupauit, quo imperante ... vagans Caucasis portis egressa, anno videlicet, Christianæ Salutis ... trecentesimo vigesimo, Armeniaque populata, in patriam rediit, & sequenti anno ... magno numero egressa, cum Saracenis pugnauit, donec multis ... proelium nox diremit. Abedela secundo, anno imperij sui 19. ..., successit Madi filius, qui, nulla re memorabili gesta, cum annis no... vita excessit, Mosen filium imperij hæredem relinquens, quo, ... cum do viuis subtracto in eius locum Aaron Califa creatus fuit. Vt vero ... ad Occidentis res reuertar, Carolus, post assumptum imperium, hoc in ... studuit & procurauit, vt compositis rebus cum Constantinopolitanis ... & aliis quoque regibus ac dynastis, tametsi à Christiana fide alienis, quo ... Christianos sub eorum imperio degentes, tanto mitius atque ... societatem ac foedus iniret. Et Hierosolyma quidem ... misit ... Zachariam sacerdotem. Ad Persas vero Lanfredum & Sigismundum ... nobiles Francos cum Isaaco, gente religioneque Hebræo, Persicæ ... experto. Hique adire primum Aphricam iussi. Ipse interim, postquam Moguntiæ conuentum procerum habuisset, cum Pipino in Italiam profectus est, & Veneti ... perrexit, quæ vrbs, vti suis vteretur legibus, & bello paceve neutris censeretur iuris, partito imperio cum Irene, vtrinque sancitum fuerat: & deinde Rauennam concessit. Inter hæc, nonnulli monachi, viri summa quadam ... honia præditi, cum Zacharia sacerdote reduce Orator... ex sancta vrbe Hierosolymis ad Carolum aduenêre, afferentes pia magis, quam magni... religionis gratia, nempe claues sacrosancti sepulchri, ac Caluarij ... vexillum. Hique nuntiabant, mox affore legatos Aaronis summi Persarum, & Arabum Califæ, seu Regis, & munera etiam ex Africa. Cum autem ... in Italia, Germaniam repeteret, vix Vercellas peruenerat, cum duo legati, alter Persarum nobilissimus, alter Saracenicus, limitis Aegypti præfectus, illic præsto cum muneribus affuêre. In his elephantum, rem oculis Francorum nouam, & spectaculo dignam, quem ad portum Pisanum exposuerant. Nonnullis etiam proditum est, Persicum Oratorem, præter elephantum, & ... munera à suo Rege missa, detulisse horologium ἀνέμιον mira arte fabre... m, quod sonitu tintinnabuli horas distinxit & indicauit, idque Carolum ... admiratum esse, & imitatum, ipsosque Oratores quam benignissime ... auditos fuisse, ac postmodum liberaliter dimissos. Cum his, reuerterat ... Isaacus Hebræus, defunctis Sigismundo, Lanfredoque, siue longinqui torridi ... cæli insolentia, siue nunquam fido inter Hebræos nostrosque collegio. Si... proposito gratulationis certamine, Abrahamus Maurorum Rex mu... ratoresque, qui, est speculandi potius quam gratulationis amicitiæue

Abedela creatur Pontif.

Turcarum incursiones.

Prælium inter Turcos & Saracenos.

Aaron Calyfa rex Persarum.

Carolus M. mittit legationem Ierosolyma, & in Persiam.

Munera Aaronis missa ad Carolum M.

Conuentio inter duos Imperatores.

gratia venisse viderentur, euestigio, sed cum muneribus, placidoque responso dimissi sunt. Nicephorus quoque, recens ad imperium Constantinopolitanum euectus, ad eundem oratores ablegauit, quorum opera fœdus renouaret, idque in has conditiones ictum est, vt alter Orientis, alter Occidentis Augusti, si atrelyque essent, ac dicerentur: simul hinc à Neapoli, illinc è Siponto quicquid vlterioris Italiæ in mare procurrit, cum suis è regione insulis, à Græco, reliquum à Franco iura peteret. inter duo imperia medius cardo Venetiæ, vtriusque imperii maiestatem pie conseruarent. Carolus interim sexto anno post acceptum imperium, cum bellum Saxonicum præcedenti anno prospere finiuisset, filiis hæreditaria & acquisita regna testamento reliquit. Ex tertia vxore (quinque autem habuisse, ex nonnullis Annalibus constat) nomine Hildegarda, nata ex nobili familia Godefridi ducis Alemanorum, præter totidem filias, tres liberos sustulit, nempe Carolum, Pipinum, & Ludouicum, ex quibus, duo priores, viuo patre decesserunt. Pipinus octauo Idus Iulii, anno octingentesimo decimo, relicto filio Bernhardo, & quinque filiabus. Carolus pridie Nonas Decembris, anno sequenti. Horum prior iamdudum à patre, Rex Italiæ declaratus fuerat. Cumque Saraceni, excursione facta, in Corsicam venissent, Abdemarum, virum, præter natalium splendorem, eximiis animi corporisque dotibus insignem, cum Genuensi classe contra eos misit, & repulsi sunt, qua in pugna ipse Abdemarus fortissime dimicans, interfectus est. Iidem, cum aliquanto post, Sardiniam & Corsicam occupare conarentur, Carolus Pipini frater, Buchardi Comitis ductu, quinq; Saracenorum millibus cæsis, circa Sardiniam vicit, ac deinde etiam Corsica expulit. Pipino cum Venetis bellum gerente Saraceni, qui in Hispania erant Christianorum dissidia in suum commodum vertentes, Sardiniam, vnde non multo prius fuerant repulsi, cum insigni cæde suorum, ex improuiso inuadunt, indeque subito auersi, Corsicam petunt; Aleriaque vrbe direpta, præter eius Antistitem, & senes admodum paucos, cæteram multitudinem inde auehunt. Hæc autem omnia luculenter à me explicata sunt in Historijs atque Annalibus Genuensibus à D. Christophoro Plantino, viro singulari eruditione, industria, fide ac probitate præstanti, deque omni re literaria quam optime merito, æditis atque impressis Antuerpiæ, anno Christianæ Salutis supra millesimum quingentesimum septuagesimo nono. Vtroque fratre extincto, cum Saraceni & Mauri Italiam inuaderent, Imperator ad eius tutelam ac defensionem misit Bernhardum nepotem. In hac vero expeditione Saraceni duas vrbes captas diripuerunt, Nicæam in Gallia Narbonensi, & Centumcellas in Hetruria. Post partam pacem, & munitum contra hostes imperium, præcipuæ ei curæ fuit constituere Ecclesias, & regna ædificijs exornare. Annis ante mortem quatuor proximis, crebris laborauit febribus, quibus grauiter afflictus, cum se non diu superstitem fore sentiret, accersitum ad se ex Aquitania Ludouicum filium, Aquisgrani Imperatorem Romanorum creauit & renuntiauit; Bernhardum ex Pipino nepotem, Regem Italiæ fecit anno octingentesimo decimotertio. Tandem mense Ianuarij anni sequentis ardente febre correptus, laterum dolore, quem vocant pleuritidem, extinctus est quinto Cal. Februarij, hora diei tertia, & in præfata vrbe, in qua longe augustissimum templum extrui iusserat, sepultus est, cum vixisset annos septuaginta duos, regnasset quadraginta septem, & imperasset quatuordecim. Obijt anno Christi octingentesimo, decimoquarto: à mundo condito quater millesimo septingentesimo, septuagesimo sexto. Rem Christianam auxit armis, pietate, templis. Magni cognomen promeruit, dignissimus habitus, ad quem, propter excellentissimas & heroicas animi corporisque dotes, iura insigniaque Imperii post multas ætates, ceu postliminio, reuocarentur. Huius Imperatoris vitam, & res domi forisque gestas primus exposuit Eginardus, ipsius Caroli M. familiaris & Consiliarius, ex quo, Abbas Vrspergensis, & sequentes, eam descripserunt.

Saracenorum clades, & incursiones in Sardiniam & Corsicam.

Christophorus Plantinus.

Ludouicus constituitur hæres Imperii à Carolo Magno. Caroli M. obitus.

HISTO-

HISTORIAE RERVM PERSICARVM

Liber Septimus.

SARACENI sub Ludouico primo, cognomento Pio, Caroli filio, atque Imperii successore, in Galliam, duce Azone descenderunt, & post multas deprædationes & damna indigenis illata, tandem à Pipino eius filio repulsi sunt, licet à patre grauissima verborum contumelia increpitus fuerit, quod in ea expeditione haud maiori diligentia visus esset: quippe qui illos non prius quam vsta prope omni ea regione, repulisset. Iidem, anno 807. cum regnante Lothario, prædæ caussa in Italiã denuo irruptionem facerent, & Beneuentanum agrum in Samnitibus igne ferroque vastarent, à Ludouico Lothatii filio, in fugam conuersi sunt. Carolus Iunior, cognomento Crassus, sextus à Carolo Magno Imperator, audiens Italiam à Saracenis diuexari, ingenti parato exercitu, in Barbaros summam virtutem religionemque præstitit. Nec tame aliud per longam annorum seriem ab Occidentalibus Imperatoribus aduersus hanc nationem gestum esse ex vetustis Annalibus comperi, nisi expeditionem contra eosdem habitam à Friderico Aenobardo, cognomento Barbarossa. Cæterum ab his Imperatoribus, qui in Oriente regnarunt, vtpote vicinioribus, eiusdemque imperii æmulis, crebra & plurima bella variis temporib. & diuersis euentibus aliquandiu suscepta & administrata fuerunt, donec tãdem Saracenica, & postmodum Ottomannica potentia vniuersum Orientis imperium non modo grauiter afflixit, verum etiam progressu temporis maiori ex parte discerptum & laceratum, funditus euertit atque destruxit. Constat siquidem, ipsos Saracenos, Mahomete auctore, postquam sub Heraclio Imperatore, sicuti antea demonstrauimus à religione Christiana, simulque à Romano imperio defecissent, breui tempore tantis successibus vires auxisse suas, vt non modo Palæstinam, Syriam, Arabiam, Mesopotamiam, & bonã Asiæ partem celerrime occupasse; ac etiam Persarum regnum, ipsis Romanis infestum ac formidabile, sublatis regibus antiquissimi stemmatis, cepisse, & Africam littoralem omnem ad montem Atlantem vsque, cum multis maris Mediterranei insulis, complexos esse. Tantis aucti accessionibus, duo condiderunt præpotentia regna, vnum in Asia; alterum in Africa: Huius sedem constituerunt Alcairum Aegypti vrbem, quæ Memphis est: Illius, Babylonem; quam Bagadat, & Baldacum sua lingua vocarunt, etsi Baldacum aliqui Susãn esse volunt. Vtrique vnum Monarcham, Caliphãm nomine, præfecerunt, qui populo domi forisque dux esset exemplo Mosis & Iosuæ. Nonnulli autem collocant principium regni Mahometici in annum Christi sexcentesimum vicesimum tertium. Sed Saraceni annos Hegyræ, vt vocant, altius ordiuntur, ab anno Christi quingentesimo nonagesimo primo. Inde enim annorum suorum seriem detexuerunt. Græcos Imperatores Saraceni, dum inter se consentirent, magnis affecerunt detrimentis, ita vt eorum potentia labefactata, deinceps illi, nec retinendæ Italiæ, pellendisque, quæ inuolarant, peregrinis gentibus, neque arcendis ac reprimendis nouis hostibus, quos è Septentrione excitabant occasiones acquirendæ prædæ, & nouæ potentiæ, pares esse amplius possent. Cæterum, cum domesticæ dissensiones horum etiam animos mutuis odiis incensos, ad arma in se mutuo capienda perpulissent, robore partim distracto, partim mutuis cædibus comminuto, desperatio imbecilliores coegit accersere peregrina auxilia: Ita adducti sunt Turci, qui cum militassent Sultano Persico contra Calypham Baldacensem, seu Babylonicum, postea vtrisque oppressis, sibi regnum

Ludouicus Pius.

Saraceni funduntur à Christianis Imp. Occidentalibus.

Egregia virtus Caroli Iunioris in repellendis Barbaris.

Orientale imperium euersum à Saracenis ac Turcis.

Præcipuæ sedes Principis Saracenorum.

Initium regni Mahometici.

Saracenorum potentia domesticis simultatibus collapsa, interiit. Turci, oppressis Sultanis Saracenorum, sibi regna constituunt.

constituerunt, à Persside intra Pontum & Armenios montes ad Hellespontum, & illinc per totam anteriorem Asiam ad Syriam vsque dilatatum. Sic concidit Saracenorum in Asia regnum, vt fere omnis magna potentia, non alienis & externis, sed suis dissolutum atque dissipatum viribus. Turcos rursus attriuerunt primum in Asia nostri argonautæ profecti ad recuperandam Terram sanctam, & condendum regnum Hierosolymorum: Eosdem prorsus regno Asię exuerunt Tartari, euocati ab Armeniis: sed cum hos vicissim aliquanto post dissipassent atque excussissent Turci, redintegratis viribus restituerunt regnum, quod cætera tandem absumpsit vniuersa, Persico excepto. Verum enimuero priusquam de his aliquid speciatim enarrem, quid potissime gestum sit inter cæteros Imperatores Græcos, qui post vtriusque Imperii diuisionem, Constantinopoli dominati sunt, & Persas siue Saracenos, explicandum.

CVM Aaronis summi Persarum atque Arabum Califæ vires, Græcis quam maxime formidabiles essent, Græcorum proceres, vt virum, & sui generis ducem haberent, Nicephoro, viro patricio, nomen Cæsareum atque imperium inuadenti, comprehensa Irene, & Lesbum, vti iam diximus, deportata, ne suis nuptiis reliquam Græcorum spem in Franciam deferret, præsto ac promptissimis animis adfuerunt. Is, primo anno rebus domi compositis, atque ordinatis, proximo, cum valido exercitu in Syriam contra Saracenos perrexit, & apud Craslem Phrygiæ, cum eis congressus, magna clade affectus est, adeo vt ipsemet ægre euaserit. Cæterum insequenti anno, cum nonnulli Persarum Satrapæ ac Dynastæ in Persia res nouas molirentur, Aaron Persarum Arabumque Rex, cum expedita manu militari eo profectus est, vt illos ad pristinam fidem atque obsequium redigeret. Persicis rebus tandem pacatis, mouit exercitum, in quo trecenta millia lectissimorum virorum fuisse dicuntur; & cum Tyanam, vbi ædem Mahometo dicauit, & plæraque alia oppida, longe munitissima, inter quæ fuit Heraclium castrum, Thebasa, Malacopa, Syderopolis, & Amandarusum, partim vi, partim deditione occupasset, sexaginta millia hominum armatorum ad excursiones faciendas misit, qui prædabundi, ad Ancyram vsque Galatiæ peruenientes, Romanum imperium grauissimis atque innumeris cladibus afficiebant. Nicephorus, horum excursione audita, summoque terrore ac trepidatione perculsus, rebusque suis iam desperatis, confestim, pacis impetrandæ gratia, Metropolitam Synodorum, Petrum Egumenum, & Gregorium œconomum oratores cum literis ad præfatum Aaronem prope in hanc sententiam misisse dicitur.

Nicephorus, expulsa Irene, imperium Orientis inuadit. Eiusdem imprespera expeditio contra Saracenos. Aaron, Persas rebellantes, ad obsequium reducit. Idem plurima detrimenta infert Roman. imperio.

CVR tam iniuste mihi bellum inferas, aut quo impulsore id facias, non video; nisi fortasse, quod cædibus & rapina gaudes. Nam te id religionis caussa facere, caussari non potes, cum Mahometes, vates tuus, Christianos omnes fratrum loco habere vos iubeat. An existimas, Deum Opt. Max. omnium rerum opificem, & mortalium curam gerentem, quos ipse ad imaginem sui creauit, sanguine iniuste fuso delectari? sed neque huiusmodi piacula illi exhibere vos iussit Mahometes vester. An fortasse argenti, auri, aliarumque rerum inopia compulsus, alienas prouincias inuadis? Atqui cum earum rerum nos egentes simus, pretiosissima quæque & paratu difficilia apud vos in magna copia sunt. Quin, si qua re nostra opus habes, amice petis, & nos eam tibi illico amanter exhibebimus. Si genus humanum, & mortalia contemnis arma: scito Deum esse memorem fandi atque nefandi. Cum enim mortales simus, non decet nos immortalia odia inter nos ipsos exercere: in eoque dæmonem imitari, qui perpetuum gerit cum genere humano bellum. His literis, quibus & dona quædam erant adiecta, placatus Aaron, & ipse multa munera Nicephoro misit, & pacem ea lege iniit, vt Cæsar ipsi quotannis aureorum nummûm triginta millia, & terna pro suo, totidemque pro filii capite penderet, neve oppida à Saracenis vastata, instauraret. Sed leuior fuit apud Græcum, quam apud Barbarum fides. Nicephorus enim, Saracenis digressis, statim ea reparauit, atque muniit, quo cognito Aaron, exercitu rursus in Græciam ablegato, Thebas cepit, missaque in Cy-

Nicephori epistola missa ad Persarum Regem. Pax inter Persas & Romanos cum maxima Rom. ignominia. Bellum renouatur.

in Cyprum classe, templa euertit, & Cypros expulit; breuique post, Aaron, tertio ac vicesimo anno regni sui expleto, decessit, Muamatem filium, Califam, id est, regni successorem relinquens, qui cum Haldale fratre hostiliter confligens, vbi suarum partium fortunam inclinare vidit, conuenit, vt ambo eodem titulo, æquoque iure imperarent. Inde quatuor tyranni sunt creati, quorum vnus Hispaniam, alter Africam, tertius Aegyptum, quartus Syriam & Palæstinam obtinuerunt. Vnde Saracenorum potentia inclinare cœpit, & aliquandiu Orientis res à Saracenis pacatæ fuerunt. Syriæ autem Califa Muamates, non iam Damasci sedem habere voluit, sed nouam vrbem prope veteris Babylonis ruinas, Bagadat nomine, condidit, in eaque Pontificiam regiamque Syriæ & Orientis sedem collocauit. Etenim & Persæ adhuc patebant. Cæterum progressu temporis mutuæ simultates ac intestinæ discordiæ, tyrannorumque multitudo, ita ipsorum vires ac potentiam attriuêre, vt post hos, quos enumerauimus Pontifices, paulatim decreuerint, sic sane, vt tandem Turcis pene omne Saracenorum nomen cesserit, quemadmodum inferius declarabitur. Vt vero interim ad Nicephorum redeam, anno imperii nono, qui ei supremus fuit, & 13. Cal. Augusti, contra Bulgaros expeditionem suscepit, plurimum dehortante quodam ex suis familiaribus qui futurum incommodum quasi præsagiebat, & res infeliciter successuras prædixit: Sed cum Nicephorus nullas persuasiones admitteret, à rege Bulgarorum Chrumno postulans æqua, vel maiora munera, qualia ipse Persarum regi dedisset, Chrumnus ira percitus, teique indignitate commotus, cum illo manus conseruit. Cæterum à maiori exercitu primo congressu superatus, succubuit. Cum Græcus Imperator ferocitate insolesceret, obque animi insolentiam nullas pacis conditiones reciperet, Chrumnus intempesta nocte suos congregans, viresque vt resumerent, cohortatus, per medium Græcorum peditatum secure dormientium inopinate perrumpit, ac tentorium Imperatoris penetrans, Nicephorum obtruncat, & passim alios dormientes, passim vigilantes, sed inermes, atque imparatos, occidit. Diripitur regia supellex, auferuntur diuitiæ, arma & equi complures. Stauratius filius in humerum dextrum & collum vulneratur. Multi excellentes viri obtruncati, qui & dignitate & generis claritudine florebant. Paucis per noctem concessa fuga, qui aut syluis, aut paludibus tecti latuerunt. Nicephori cadauer repertum, Chrumnus obtruncat, caput hastæ affigit, & ludibrio circumfert: dehinc pilis purgatam caluam, argento induxit. Eaque cum ipse libasset, suos proceres bibere iussit; sic fore, vt auri cupidissimus Cæsar, mero post fata expletus, alienam sitim elueret sedaretque. Hæc res Constantinopolim nunciata, vrbem maximo dolore ac trepidatione affecit. Quisque enim suum deflebat amissum: nam magna nobilitatis pars periit. Dolorem vero minuebat regis interitus & calamitas, qua quisque optimus lætabatur, Rempub. tanto monstro verius quam homine liberatam. Erat enim insatiabilis, omniumque mortalium auarissimus, vtque breuiter dicam, scelerum receptaculum, qui suam iniquitatem ac scelera dissimulare haud diu potuit, sed mox arrepto imperio, latentem nequitiam aperuit. Ferunt, cum Bulgariam ingrederetur, frequenter ita fatum: Quis ibit, & decipiet Achab? Quia siue Deus, siue aduersarius, trahit me nolentem. Post eius interitum, Stauratius filius, prius à patre in consortem imperii assumptus, qui eodem bello saucius, Adrianopolim aufugit, indeque Constantinopolim peruenit, tertio mense, postquam imperare cœperat, à sororio Michaële Curopalate Rangabe cognomento, deiectus est, & tonsis capillis, cœnobio includitur. Zonaras tradit, ipsum Stauratium ex vulnere mortuum, postquam duobus mensibus & sex diebus imperasset, ac in monasterio, quod Stauratii dictum est, sepultum. Verum, de his, suum vnicuique est iudicium. Hoc depresso, præfatus Michaël, Nicephori gener, factus Imperator, prætercætera, Caroli legatis honorifice vsus, antiquum fœdus sub socero inceptum, de terminis Orientalis & Occidentalis Imperii innouauit, vicissimque oratores ad Carolum destinauit, Michaëlem Arsatium, Theognostū, & Protospatharum, qui omnia confirmarent. Quos Aquisgrani Græca lingua,

Mors Aaronis.

Discordia Saracenicam potentiam euertunt.

Nicephori cædes, cum clade Romani exercitus.

Michael Curopalates.

Fœdus renouatur in-

Ter virum Imperatorem. cuius & Carolus non fuit ignarus, petorantes, humanissime audiuit, & magnis muneribus honestatos, misit in vrbem ad Leonem III. Pont. à quo fœderis bellum acceperunt. Est tum Hispaniarum pars Constantinopolitano adiecta imperio. Et Veneti, vt antea ostendimus, suis legibus viuere iussi, immunitate *Cometes.* ijs seruata, quam ad eam diem in Italia retinuerant. Apparuit hac tempestate Cometes varia insignitus figura, vt qui hominem sine capite referret. Agareni item, seu Saraceni, à Leone Armenio, Orientalium copiarum duce, sunt fusi ac fugati, exque ijs, circiter duo millia, ablatis armis, equis, & magna præda, interfecti. *Saracenorum clades.* Hic Imperator, cum in Bulgaros profectus, exercitu fuga dilapso, tam infeliciter gessisset; ac intelligeret, insidias sibi parari propter imperium à Leone Armenio, quem prosperi successus contra Saracenos habiti, in spem regni erexerant, desperatione imperio, cui iam præfuerat annos quatuor & menses nouem, siue, vt aliis placet, biennium, sponte cessit, seque in cœnobium abdidit in insula Prota.

Leo Armenius. Desertum à Michaele imperium, cum Leo Armenius inuasisset, & confirmatus esset, Theophylactum Michaelis filium, quem pater Augustum appellarat, mutilatum ea parte, qua vir erat, vna cum matre ac fratribus in exilium egit. Fuit vir acer & industrius, sed crudelis & malus. Ante imperium adeptum, Saracenos, vt iam diximus, in imperio Bulgaros magnis cladibus affecit. Tan- *Eiusdem cædes. Michael Thraulus.* dem à coniuratis, in suo conclaui obtruncatus est, cum annos septem, ac menses quinque imperasset. Post Leonis cædem Michael Thraulus, seu Balbus cognomento, obscuris parentibus ortus, in oppido Phrygiæ superioris, quod vocatum scribunt Amorium, ad imperium euectus est. Hic de imperio cum Thoma quodam, qui, mutato nomine, se Constantinum appellarat, & Saracenorum ope atque armis subnixus, regnum affectarat, mari terraque vario euentu dimicauit. Nam duplici victoria illius copias disiecit. Sed tandem eum, Bulgarorum opera, quibus cum triennales inducias pepigerat, captum, brachiisque & *Creta occupatur à Saracenis.* pedibus truncatum, interemit. Anno partæ Salutis 826. sub huius Principatu Saraceni, qui paucis ante annis, videlicet 807. Sardiniam, & Corsicam insulam, vti supra demonstrauimus, deprædarunt, Cretam insulam, Græcis duplici prœlio superatis, suæ ditioni subiecerunt. Biennio transacto, Saraceni Asiatici in Palæstinam, Africani in Siciliam irrupere, & Panormum, clarissimam eius insulæ vrbem cœperunt, nec quisquam erat eo tempore ex Christianis Principibus, qui eorum conatibus obuiam iret, nisi Bonifacius Corsicæ Comes, cum Beatrio fratre, & paucis Hetruriæ Comitibus classe in Africam delatus, ac inter Vticam, & Carthaginem in terram egressus, quatuor ingentibus prœliis tot hostes cecidisset, vt, non secus ac Pœni olim Annibalem, sic Saraceni tunc suos ex Sicilia reuocare coacti. Ita Sicilia pestifero bello liberata est. Bonifacius vero ex *Saraceni vincuntur à Bonifacio Corsica Comite. Vaticanum diripitur à Saracenis.* Africa victricem classem multisque spoliis onustam, reduxit. At non diu Saraceni quieuerunt: quin mox maiore quam vnquam antea vi Italiam adorti, Centumcellas iterum capiunt; indeque citato agmine Romam petunt, & Vaticanum, nullis adhuc munitionibus septo, facile potiti sunt, templumque D. Petri direptum, & argenteis, quas habebat ingentis pretij foribus sublatis, ferro & igne prophanarunt, ibique plures dies commorati, cum vrbem oppugnare in animo haberent, audito auxiliarium ex Cisalpina Gallia copiarum aduentu, recedentes, inter Appiam & Latinam vias suburbana omnia deuastant, Pauli Basilicam Ostiensi via diripiunt, atque igni iniecto, magna ex parte absumunt. Inde in Latinam viam flectentes, populabundi in Cassinensem vsque saltum excurrunt. Cassinense fanum opulentissimum, sacra veste & donarijs spoliant, magna sui ex parte excindunt. Hinc dextra Liris ripa ad mare, instar rapidæ procellæ, [illegible] fundunt, ibique præda nauibus suis, quæ illic præsto fuere, imposita, in altum [illegible] uêre. Dum Sicilia Saracenicis armis diuexaretur, non potuit Ludouicus Oc[illegible] tis Imperator, à Paschale Pont. per Oratores moueri, vt opem ferret, caus[illegible] iniuriam, ad Michaelem, cuius imperio tunc Sicilia tenebatur, pertinere. [illegible] vero, vbi primum de horum irruptionibus comperit, nulla mora & cunct[illegible] nc, [illegible]

[illegible] hostilem classem insignem [illegible] com- [illegible] est, vt perpauci remanserint, qui in [illegible] nuntiarent. [illegible] Imperator minime consternatus [illegible] potentem classem [illegible] Craterum Cibyritarum præfectum cum suprema potestate [illegible] sufficit, vt Saracenos debellaret [illegible] ferox admodum, cum in Cretam appulisset, Saracenos inuenit nequaquam pugnam subterfugientes; Quamobrem prima luce ad Meridiem vsque acerrime [illegible] nque, & dubio euentu [illegible] natum est; [illegible] tandem die ad [illegible] vergente, Saraceni [illegible] cati, fugæ se mandarũt quorum multi in pugna occisi sunt, plures, abiectis armis [illegible] adeo, vt etiam vrbs illorum eadem die, nisi nox ingrueret [illegible], capi potuisse videretur. Quæ quidem nox & victoriam Græcis ex [illegible] attulit. Dum enim secundis rebus tumidi, vt qui superstites paucos se postridie nullo negotio in suam potestatem redacturos sperarent, perinde ac non in hostico, sed domi suæ agerent, potationibus & luxui se dedunt, neque excubiarum, aut vllius salutaris rei curam habent, de somno duntaxat & quiete, ac socordia facile omnia salutaria consilia euertente, cogitantes, à Saracenis, id probe animaduertentibus, alto somno vinoque sepulti, intempesta nocte opprimuntur, & sic omnes, [illegible] nuncio quidem superstite, cæsi sunt. Solus dux Craterus, mercatorio [illegible] us nauigio, saluti suæ consulere est conatus: quem Saracenorum dux diu multum [illegible] inter cadauera, & captiuos quæsitum, cum non inueniret, ac fuga elapsum [illegible] perciperet, misit qui eum persequerentur, à quibus in Co insula comprehensus, in crucem actus fuit. Quibus auditis, Michaël, Orypham, virum prudentem, & rei militaris peritissimum, prætorianam legionem, quæ tum, quod quadraginta aurei nummi singulis illius legionis militibus penderentur, quadragenaria vocabatur, colligere iussit. Is, Saracenos, passim per alias insulas prædatum excurrentes, partim insidiis locatis, partim aperto Marte, cum ipsis congressus, [illegible] cemit. & eorum qui Cretam obtinebant, immodicam audaciam repressit. [illegible] hoc Imperatore Dalmatia, excusso iugo imperij Græci, sese in libertatem [illegible] ruit: Vnde regnorum Dalmatiæ, Bosnensium, Croatiæque origo est, quæ [illegible] proximis annis Reges Pannoniæ tenuerunt. Ferunt [illegible] [illegible] us oraculum, suum fuisse vaticinium assecutum, rem scilicet Romanam [illegible] m collapsam iri, & principatum malorum in terra futurum, quando [illegible] Babyloniæ dominabitur impedita lingua, & auarissimus, qualis hic [illegible] balbutiens, & admodum auarus. Perijt profluuio ventris, quod Dysenteriam vocant, ad quod accessit Phrenitis, cum annos [illegible] & m[illegible] noue[illegible] [illegible] de [illegible] ime imperasset, filio superstite relicto, nomine Theophilo, qui com[illegible]ibus suffragijs Cæsar renuntiatus est. Hic fuit Princeps in gubernatione iu[illegible] & seuerus, in vita priuata honestus & castus. Imaginum vero & simulacrorum acerrimus oppugnator. Vrbem muniuit & ornauit magnifice, instauratis [illegible] nibus, quæ collapsa erant, & altius eductis. Per id tempus, in Asia Impræ[illegible] ïæ Calysa, qui Muamati successerat, cum maximis copijs Imperij Roma[illegible] fines irrupit. Aduersus quem Imperator validissimum exercitum eduxit, [illegible] præfectura & imperio duorum præstantissimorum virorum, Manuelis sci[illegible] qui sua virtute etiam hostibus, quibuscum sæpissime prius manus consertat, ac strenuissime pugnauerat, cognitus erat, & Theophobi, è Persia oriun[illegible] sed tamen Constantinopoli educati, qui aliquandiu in obscuris latuit, [illegible] us pater ex regia Persarum tribu progenitus, deficiente regia stirpe apud Persas, alius se ex [illegible] tribu finxisset, & honorem hunc præripuisset. Abiit itaque [illegible] m filio, & tandem cognitus Theophobus, in altiorem fortunam euectus, pa[illegible] honore insignitus est, nec non sororis Regiæ maritus factus. Erat prætereà [illegible] erc[illegible] tu Michael Rangabæ filius protostrator exercitus, hoc est, primipi[illegible] lorum præclarissimorum ducum inclyta virtute fretus atq; confisus Theo[illegible] n[illegible] a Arabas iuit, locatis in proximo castris, omni arte atque industria [illegible] nitis. Saracenicus Imperator, simul atque Romanorum Cæsarem ad[illegible] tem vidit, & ad prœlium paratum, siue arrogantia ductus, siue quod

Vastatio filiorum inter Roman. & Saracenos.

Saraceni funduntur.

Christianorum clades, & deinde victoria.

Dalmatia sese in libertatem vendicat.

Mors Michaelis Trauli.

Theophilus.

Impraelus Muamatis successor monet bellum contra Rom.

Theophili expeditio aduersus Saracenos.

belli [illegible] timeret, Abu [illegible] quodam [illegible] ad pu[illegible] hoc facto, cum parte exercitus discessit. Commisso [illegible] cum [illegible] essent superiores, Theophobus [illegible] prætoria cohorte [illegible] Persarum [illegible] militibus, & Theophobo in [illegible] in euasit [illegible] nis [illegible] summo conatu Rom. Imperatorem capere [illegible] tem Imperatorem suum fortunæ propugnatorem [illegible] vesperam [illegible] dimicatum est. Sed vbi nox venit, Theophobus Saracenos arte delusit. Mandauit enim militibus, vt, quantum possent, strepetent ac con[illegible] tumque citharam & chordarum atque tibiarum ederent, quasi [illegible] al unde aduentaret. Quod suspicantes Saraceni, ne ab hostibus circum[illegible] tur, ab 6. M.P. recesserunt, & sic Imperator cum [illegible] periculo [illegible] tum, qui [illegible] prœlio fecerat, contendit. Quamobrem [illegible] Theophobum vniuerso exercitui præposuit, & appetente iam hyeme, By[illegible] migrauit. Cæ[illegible] insequenti anno, iterum contra Saracenos [illegible] copias [illegible] supplemento, cum ipsis apud Charsianum [illegible] prospero Marte dimicauit, adeo sane, vt præter magnum interfectorum [illegible] merum, ad 25 [illegible] captiuorum secum domum [illegible] abduxerit. [illegible] Agarenus quidam erat, ambidexter, scholæ gladiatoriæ princeps, duabus ha[illegible] in equo pugnans, quem secum Imperator in triumphum adduxit. Rursum [illegible] tio [illegible] profectus, commissa pugna, ab hostibus [illegible] nci in manus eorum peruenit. Quod sentiens Manuel dux exercitus, animi[illegible] rum vehementi oratione collectis, eo perrupit, Imperatoremque iam [illegible] ac de salute sua penitus desperantem, cum autem tamen [illegible] suos prodere nollet, etiam inuitum periculis eripuit, mortem ei, nisi iter ferro aperientem sequeretur, [illegible] Sic Cæsar sospes atque incolumis rediit, Manueli re[illegible] munera do[illegible]. Sed cum inuidia sit humanæ felicitatis comes, non [illegible] Manuel maledicorum linguam, licet vir esset strenuus, ac miræ probitatis [illegible] fugere, quin apud Augustum affectati imperij crimin[illegible] eamque pe[illegible] tantopere illius animum inuasit, vt de eo excæcando consultaret. Manuel [illegible] rebus certior factus, ad Saracenos defecit, & ibi contra Persas tum [illegible] multa fortiter ac præclare gessit, deque [illegible] varia trophæa erexit. Pro[illegible] Saracenis magnæ admirationi esse cœpit, & Persis formidini. Theoph[illegible] rem suum agnoscens, magna pœnitudine ductus est, quod ta[illegible] in [illegible] iniuria affecisset, ideoque Chrysemanthum monachum cum fi[illegible] ramento manu sua scripto, ad reuocandum Manuelem misit. Edoctus à [illegible] cho, & per [illegible] Ismaheli tarum Principem adit, & ab eo exercitum [illegible] Cappadociam inuadat, illic esse suos delatores, quos vlcisci cupiat. [illegible] ius filium, quem militaribus disciplinis iamdudum instituere cœperat [illegible] rebus bellicis [illegible] Vtrumque accipit, & filium, & exercitum, [illegible] manorum attingit, atq; illic relictis copijs, cum filio Ducis Agarenorum [illegible] culis Saracenis, quasi venatum iret, in Romanam regionem peruenit. [illegible] malie [illegible] Principi perquam honeste cum Saracenis remisit. Ipse [illegible] ingressus, ab Imperatore quam benignissime excipitur, & statim Ma[illegible] tum creatur, quoue [illegible] arctiori vinculo obstringeret, Imperator [illegible] vt [illegible] filium sacro baptismatis fonte susciperet, quem pater mo[illegible] [illegible] nitum, Regem Romanorum renuntiauit. Et quarto cum copijs v[illegible] citus in aciem [illegible] [illegible] rediret. Q[illegible] Theophilus, longe in Syriam vastando populando progressus Sozo[illegible] patriam expugnauit. Qua re vehementer irritatus Impraclus, copias vndi[illegible] ingentes compararet vt Amorium [illegible] Theophili patriam [illegible] copiæ Tarsum conuenere, vbi cum Impraclus venisset, [illegible] exercitus ad Romanum exercitum, qui ad Dorylæum tridui ab A[illegible] castra habebat, [illegible] mittit, eique decem Turcorum millia [illegible] Armeniæ copias adiungit, qui, cum ad Drazynum esset metatus, Theo[illegible] contra eum pro[illegible], ad locum venit, cui Anxino est nomen [illegible] stans,

Idem Theophobi stratagemate, e casum euadit.

Theophobi [illegible] expe[illegible] [illegible] victoria.

Romanorum clades. Cæsar Manuelis virtute conseruatur.

Manuel fugit ad Saracenos.

Idem redit ad Imp.

[illegible] periretur, hostium multitudinem speculari. Itaque [illegible] Romanorum ductus speculam, hostile agmen [illegible] cum Manuel non [illegible] spectaculum cognouerat [illegible] suo robustius atque [illegible] tamen post multam deliberationem, primo luce prœlium [illegible] prœlio Romanis legionibus [illegible] quibus, Saracenos [illegible]. Sed Turcis sagittarum nimbo Romanos ab illis [illegible] arcentibus, mutata est pugnæ fortuna. Romanæ enim legiones Turcicorum sagittarum vim non sustinentes, Imperatore deserto [illegible], duces [illegible] cum & Persis pro eo summa vi dimicantibus. At cœlum tunc Imperatorem valde iuuit: Pluuia namque [illegible] aqua delata, neruos arcuum Turcicorum relaxauit, [illegible] est, vt Romani sagittarum metu liberati, salutis parandæ occasionem inuenerint. Hac suorum victoria cognita Impraclus, filij copijs cum [illegible], Amorium [illegible] cumque profunda fossa cinctum, omni vi op[illegible] cœpit. Theophilus patriæ succurrere conatus, exercitum, cui Theodorum Fortem præfecerat, educit. Nam Manuel, qui nocturnis præsidijs præsidebat, [illegible] proditiones, quas Saracenos erant defecturi, intellexerat, cum eorum linguam peroptime calleret. Quapropter suasit Imperatori, vt continuo cum exercitu discederet. Impraclus interim obsidioni Amorianæ intentus, crebris incursionibus oppidanos vrgebat, qui, cum strenuissime pugnarent, omnes [illegible] conatus irritos atque vanos reddebant, ita sane, vt expugnationem minime pertimescerent. Cæterum Amoriensis quidam, Bœditzis nomine, muneribus corruptus, quanam ex parte facilius in muros euadere possent, Saracenis indicauit, & hic vrbs Orientalium pulcherrima expugnata deletaque fuit; in qua, magna mulierum ac senum multitudo periculo [illegible] est, iuuenum ingens turba capta, & cum hac etiam duces excellentiores, nempe Calistus, Cõstantinus & Fortis Theodotus, patricij, & ipsius Imperatoris [illegible], atque alij quam complures alij, qui in itari disciplina & præcipua dignitate perinsignes habebantur. Hac victoria elatus Impraclus, Cæsaris legatos ante oppugnationem cum ingentibus muneribus ad se, vt ab incepto desisteret, rogaturos missos, & hactenus in vinculis detentos, omnia prius inspicere iussos, cladis nuncios ad dominum remittit. Quos cum Imperator rursus, vt de clarioribus captiuis ageret, ac pro eis redimendis duo millia & quingenta auri pondo offerrent, misisset, Barbarus iterum contumeliose [illegible] remisit, stultum se fore inquiens, si captos ea pecunia redderet, cum ipse eo bello decies tantum impendisset. At Theophilus hoc responso habito, cum sibi longe carissimos viros, nullo ære, nullisque pollicitationibus, [illegible], redimere posset, ad tantum animi angorem ac mæstitiam redactus est, & tam vehementer perturbatus, vt præ doloris magnitudine, cum multos dies, solo frigidissimæ aquæ potu vsus, ab omni cibo abstineret, in dysenteriam incideret. & intestinis [illegible] factis, inualescente quotidie morbo, salutis suæ nullam spem habens, de regno cogitare inciperet. Quocirca vocato ad se Senatu, iuramentum [illegible], vt vxorem Theodoram, filiumque Emanuelem adhuc [illegible] berem, pro Re[illegible] suscipiant, eosque seruent: quod promissum factum [illegible] est. Cœpit autem maxime suspicari Theophobum, quem ipse Persis præfecerat (habuit enim Imperator Persarum exercitum) à quibus & ipse Rex fuit, licet inuitus, appellatus. Et quanquam tres myriades, quas habuit, diuiserat, & in diuersa loca distribuerat, tamen ob Persarum proditionem, quam attenderant, multis præcipue hunc insimulantibus, illum quam maxime suspectum habuit. Dum igitur paulatim corpus insumitur, Theophilus timens, ne post suũ obitum, Theophobus imperium inuaderet, intra regiam cõtineri mandat; & cum illum vires paulatim desererent, ac tenuissimo filo eius vita teneretur, Theophobum iubet trucidari, eiusque caput afferri, quod manibus suis contrectasse fertur his [illegible]: Nec tu posthac Theophobus, nec ego Theophilus ero. Et hoc dicto, animam [illegible] uit, cum iam duodecim annos & menses tres regnasset. Sub hoc Imperatore [illegible] dicitur, Saraceni Saba duce Italiã ingressi, eam in multis [illegible] depopulati sunt. Et cum Veneti auxilio occurrerent, eorũ naues partim

A [illegible] prœliũ inter Rom. & Saracenos, cũ quibus & Turci se coniunxerant.

Romanorũ fuga.

Amorium à Saracenis occupatur, & diripitur.

Theophobũ Theophilus moriens, ob regnandi suspitionẽ trucidari iubet.

Italia plurimum infestatur a Sar.

nau[illegible] oppugn[illegible] periculum [illegible] est. [illegible] Tarentum & Ancona Piceni vrbs, ab ipsis Saracenis direpta, & sinus etiam Crotoni[illegible] infestatus. Theophilo, mortalibus rebus exempto, cum filius Michael [illegible] esset idoneus ad gubernationem, mater Theodora [illegible] administrauit. Hæc, breui post, cum Bulgaris pacem fecit, reddita Regi sorore, quam bello Græci ceperant. Et cum esset in Christiana fide ac religione [illegible], persuasit fratri, vt pro Ethnica, Christianam amplecteretur. Hac occasione Bulgari ad cognitionem Christi peruenerunt. Filius Michael cum adoleuisset, matrem omni potestate priuatam, in cœnobium relegauit, vbi præ nimio dolore ha[illegible] diu superstes fuit. Ipse interim aduersus Saracenos expeditione suscepta, Samosatam vrbem, ad Euphratem fluuium sitam, opibus ac robore insignem, obsidione vallauit. Sed dum, propterea quod Saraceni metum simulantes, in[illegible] se cōtinerent, exercitus nimis securè, & sine excubijs degit, tertio obsidionis die cum milites omnes (erat enim is dies Domino consecratus) ad sacra cōuenissent, Saraceni armati sese patentibus portis effundunt, & Romanos, [illegible] huiusmodi suspicantes, de improuiso adoriuntur, & strepitu ac vociferatione omnia complent. Vallo superato, regium tentorium diripiunt, impedimenta omnia, regiasque apparatus rapiunt. At illi vndequaque oppressi, fugæ se omnes committunt, adeo, vt præter magnum interfectorum numerum, plærique, inter quos viri erant illustres, à quibus deinde ingentem pecuniarum summam pro redemptione acceperunt, captiui abducerentur, & Imperator ipse, equi celeritate incolumis effugiens, Constantinopolim reuersus est. Rursus biennio post, Saracenis Imperij Romani fines cum 30. millibus ingressis, Michael, vt cladem prius acceptam, victoria sarciret, 45. millibus Thracum atque Macedonum collectis, eis obuiam procedit: Sed illi, hoc cognito, per ardua & difficilia loca compendioso tramite, cum in itinere dissipatum, repente adoriuntur, atque in fugam coniiciunt. & tūc quoque Michaëlem in hostium potestatem venturum fuisse tradunt, nisi Manuel phalange perrupta, eum dicto citius eripuisset. Deinde biennio post, Mamumo, Impracis filio, Calyfa Syriæ, viroque rei astronomicæ peritissimo, & multis eximijs virtutibus ornato, imperante, Saraceni 40. millium exercitu coacto, Armeniam, & maritima populati, vastarunt. Quo quidem tempore, Calyfam [illegible]erxis factum imitatum ferunt, qui mare flagris cædi iusserat, quod vlterius sibi ad libitum progrediendi facultatem ademisset. Id grauiter ferens Michael, Petronam, suum auunculum, qui tunc Thraciæ prouinciæ præerat, cum magnis copijs contra Mamumum misit. Petrona, priusquam cum hoste confligeret, Monachum quendam, qui vicinum montem incoluit, rerum futurarum præscium, & diuinarum peritum, adijt, ab eoque percunctatur, num pugnam inire debeat. Cumque is futuram polliceretur victoriam, huius persuasione ductus atque alacrior factus, in loco quodam Lalacœon nuncupato, metatus, insidijs vndique positis, Mamumum ad certamen prouocat: qui instar feræ indagine cinctus, deque exitu haud mediocriter anxius, de regionis, locique, in quo castra posuerat, ac prælabentis fluuij nomine, quendam è captiuis Romanis percunctatus, cum audiuisset, regioni Lalacœonis, loci Prosontis, amnis Gyris nomen esse, vt erat Græcarum Latinarumque literarum non ignarus, & Philosophiæ studijs deditus, statim nomina illa sibi copiarum cladem easque in gyrum à Romanis inclusum iri denunciari dixit, omniaque infausta, malum sibi pugnæ euentum minari. Aiebat enim, Lalacœonem, populi malum, Prosonta, seu Prosanta, cad[illegible]m, & Gyren circumsessionem hostium significare. Suos tamen graui & militari oratione admonet, ne desperent, sed fortiter se ad pugnam parent. Itaque sequentis diei prima luce se vndique inclusum sentiens, per eam partem, quam Petrona statione tenebat, exitum quærere statuit, hostesque ingenti sublato clamore inuadit: sed conatum [illegible] irritum cernens, paulatim se recipit, ac [illegible] inde impetum facit, idque sæpius iterauit. Tandem desperata salute, in aduersos hostes vehementi cum impetu [illegible] ibique & ipse cadit, & exercitus eius ad internecionem deletur, eiusque filius cum parte copiarum populatum missus, c[illegible]n-

cio

Michael Theophili filius Imp.

Bulgari amplectuntur fidem Christianã suasu regiæ sororis.

Michaelis expeditio aduersus Saracenos.

Eiusdem clades.

Mamumus Impracis filius.

Saracenorum ingens clades.

cio a[illegible] fuga Melitenam petit: sed eum, qui Charsianis angustijs praerat [illegible] Patronae tradidit. Hic deinde victor, Byzantium cum insigni triumpho ingressus, & honorifice exceptus, cum Manuel iampridē vita functus esset praeposit[illegible] gladiatoriae domesticus factus est. Nec diu post, & ipse superstes fuit. Dum ita res geruntur, Mauritani Saraceni, ex Sicilia, in qua iam diu multa oppida obtinebant, Saba duce in Italiam traijcientes, Tarentum oppugnabant cum Graeca & Veneta classis, simul iunctae, in Calabriam delatae sunt, ad eam vrbem obsidione liberandam. Quo audito, Saba timorem, vt hostem in certamen traheret, fingens, soluta obsidione, vitabundo simil[illegible], in Crotoniatem sinum concessit: vbi non multo post, praelio commisso, & Graecorum agmine statim in fugam verso, omnis Saracenorum vis in Venetos fortius dim[i]cātes, versa est, paucique, à tā valida classe circumuenti, partim caesi, partim fluctibus mersi, Veneti ad vnū eo praelio periêrunt. Qua victoria clarus Saba, Ionij maris ora celeriter enauigata, Illyricū petit: cuius Prouinciae orā dum populabūdus legit, ad Ven[e]tarum nauium, quae Syriaca merce onustae, aduentabant, famam, in Tergestinum sinum classem celeri cursu contrahit: vnde naues ex insidijs adeptus, diripit; negociatores, & socios nauales, remigesque omnes incredibili Veneti nominis odio trucidat. Hinc transgressus, Amonem, nobilem Piceni vrbem, & pulchro portu celebrem, vi capit: captam diripit, & incendio absumit, paucis oppidanorum captis. Omnes enim fere repentina trepidatione dilapsi, in Mediterranea se receperant. Paulo post, alia eiusdem gentis classis, vrbis Romae oppugnandae consilio ad Hetruriae oram appulsa est, cuius repentinus aduentus totam vrbem maximo terrore repleuerat. Caeterum Populus Romanus Leonis IV. Pontificis cohortatione collectis animis, omnique metu deposito, vniuersas cogitationes ac studia protinus ad patriae propugnationem conuertit: Proinde omnes, qui ad militiam erant apti, e uestigio arma corripuerunt, eumque, O[sti]am vsque securi sunt, aduersarios in littus egredientes praelio excepturi, quos, vbi in conspectum habuêre, ingenti animorum alacritate, acie instructa, signoque pugnae dato, ipsos adoriuntur. Pugnatum primo est aliquandiu aequo Marte, fuitque cruentum certamen. Postremo fusi fugatique Saraceni, & ad naues cum multa caede compulsi sunt. Ingens hostium numerus varijs casibus periit, & multi capti. At Saraceni, qui Cretam obtinebant, in Illyricum & Histriam delati, Gradum, vrbem Venetorum imperio subiectam, circumsederunt. Sed hinc subito Veneti ducis accessu depulsi, nauibusque repente eductis, in altum abiêre. Quod quidem incidit in annum ab orbe reparato 861. Interea temporis, Saraceni qui erant in Syria, post acceptam cladem, suumque regem interfectum, reparatis viribus, nouoque exercitu collecto, iterum Graecos ad bellum prouocarunt: Michaël vero, ad hostilis exercitus famam, nouas copias instruxit, & contra eos profectus est, nullaque re memorabili gesta, domum redijt, & Basilium Macedonem, cuius opera in domandis & exercendis ad cursum & aurigationem equis vsus fuerat, & postremo illum cubiculari dignitate ornarat, Caesarem creauit, Eudocia Iceris suae concubinae filia in vxorem tradita, sed breui post, ab hoc Basilio 9. Cal. Maij, anno 867. interemptus est, cum vino madidus, Bas[il]icinum quendam, qui Basilij primus remex erat, porrectis ei calceis purpureis, eadem dignitate ornasset. Imperauit annos tredecim cum matre Theodora: solus annos vndecim.

Petrona Michaelis auunculus Byz. victor remeat. Eorundem excursiones ex Sicilia in Italiam, Saba duce. Venetorum clades. Praelium inter Romanos & Saracen. Romanorum victoria cōtra Saracen. Michaëlis cædes.

Basilius ad imperium euectus, bellum contra Saracenos Cretenses suscepit, in quo victus est, multisque caesis, parum abfuit, quin ipse caperetur. Quorum post audaciam fregit Christophorus, eius socer, contra eos in Cretam ab eodem cum exercitu missus, & ipse Imperator cum exercitu in Syriam profectus, castellis quibusdam c[a]ptis, & magna populatione facta, Tephricam, nobilissimam Saracenorum vrbem oppugnauit: sed cum eam, nisi longa obsidione capi non posse animaduerteret, castris inde motis, Euphratem fluuium nauali ponte traiecit, ac circumiecta loca populatus, multis oppidis atque arcibus oppugnatis, alijs vero deditione acceptis, Byzantiū reuersus est. Inde rursus expeditione in Syriam contra

Basilius Macedo. Basilij diuersae expeditiones in Saracen.

Saracenos ſuſcepta, Germaniciam inuadit, & ſuburbijs incenſis, vrbem Adatan obſidet. Cum vero hanc itidem oppugnationem parum ſibi proſpere ſuccedere animaduerteret, ab ea receſſit, & relictis in Syria ducibus ac præſidijs, Conſtantinopolim remigrauit.

Iiſdem ferme diebus, Saraceni Africani Raguſium in Illyrica ora obſederunt, & Raguſinis à Baſilio auxilium poſtulantibus, ipſe centum bellicas naues eis ſubſidio miſit. Quod vbi Saraceni cognouerunt, ſoluta obſidione, Italiam petunt, captoque Barro, Calabros, Apulos, Lucanos, & Salentinos, incendio, cæde, rapinis, pene ad internecionem affligunt, & iam de Roma, ac totius Italiæ imperio inter ſe diuidendo agitabant, cum Iohannes Pont. publico periculo motus, ab Alberico, cuius opes tunc late in Hetruria vigebant, opem atq; auxilium implorat, qui cũ validiſſimo exercitu, etiam Romæ delectu habito, cum illi iam in Romanum agrum irrupiſſent, primum eos non procul ab vrbe prœlio vicit: Inde ad Lirim fluuium circa Minturnas ſic eos fudit, vt de Italia deſerenda mox cœperint cogitare: quamobrem omni maritima ora incenſa, in Apuliam conceſsere, & arce in Gargano monte facta, ac ſub iugo montis oppido ad belli ſedem communito, illinc per multos annos Italiam infeſtarunt. Inde Beneuentum adorti, vi capiunt, diripiunt, & incendunt. Quo exemplo territæ finitimæ vrbes, eius gentis præſidia admiſerunt. Verum ſubſidiarijs copijs à Romano Pont. miſſis, Barbari præda magis, quam iuſto bello tem gerentes, ſine prœlio Romanis finibus ceſſerunt. Et alia einſdem gentis claſſis ex Africa profecta, Genuam graui obſidione preſſam, vi cepit: propugnatores primo ingreſſu trucidati, puellas, matronas, & mares impuberes, nauibus impoſitos, in Africam, vna cum ingenti præda, tam ſacra quam profana deportarunt. Sed Dandalus Venetus tradit, omnes virilis ſexus poſt, in patriam redijſſe: quo autem modo id factum ſit, nemo ſcribit. Fuit Genua capta anno ſalutis Chriſtianæ ſupra nongenteſimum trigeſimo quinto. Hanc Genuenſium cladem præceſſit fons ſanguinem manans, magnam, quæ illi vrbi imminebat, calamitatem portendens. Inde anno ſexageſimo nono ſupra nongenteſimum, ab Othone Germanorum Imperatore, à Gargani arce, prius à Dalmatis deiecti, & à Pannonibus multis cladibus attriti, prorſus Italia pulſi ſunt Saraceni: Græci hic Italiam Conſtantinopolitani Imperatoris ope, Francis in ipſius Imperatoris gratiam adiuuantibus, Saracenorum metu liberatam gloriantur. Baſilius interim, poſtquam rem Chriſtianam adiuuantibus cæteris dynaſtis, fregiſſet in mari potentiam Saracenorum, omni ſtudio ac diligentia enitebatur, vt ex alijs quoque locis in quibus Romanum Imperium diuexabant, illorum vires atque potentiã proſterneret. Proinde cum ex Tarſo ac Melitene, Romanas prouincias varijs incurſionibus deuaſtarent, omniaque miſerrime depopularentur, contra eos Andream, cognomine Scytham, & Magiſtrum equitum expediuit, quo illorum impetum & audaciam reprimente, Amyras Tarſenſium rex indignatus, minaces, & in Deum contumelioſas literas ad eum exarauit, quibus, inter cætera, ſcribebat, ſi ipſe illum inuaſiſſet, nihil ei virginis Mariæ filium, neque robur ſuum profuturum, quorum verborum mox pœnas dedit. Siquidem Andreas, his literis inſpectis, grauiſſima ita accenſus eſt, ac protinus imagine Virginis in vexillo erecta, & diuini Numinis auxilio implorato, contra inſolentẽ hoſtem copias eduxit, commiſſaque pugna, Saraceni in fugam verſi, maxima ex parte cadunt, ipſeque rex trucidatus. Et licet hic Andreas præclara & inſigni victoria potitus eſſet, non potuit tamen ob inuidiam, apud Cæſarem euitare calumniam, quaſi Tharſum capere, cum potuerit, noluiſſet, vnde ablatum eſt ei imperium, & Stypero, ſiue vt alij appellãt, Stypiotæ traditum, qui in eius locum exercitui præpoſitus fuit, quod Tharſum ſeſe euerſurum promiſiſſet, & quæ ab Andrea neglecta eſſent, emendaturum. Qui non modo nihil eorum, quæ iactauerat, præſtitit, verum etiam in maximum ex ſua negligentia incidit periculum. Quandoquidẽ Saraceni, eius caſtra negligenter locata, nullaſq; in eis excubias eſſe agnoſcentes, noctu incautos ſomnoq; ſepultos aggreſſi, multos ceciderũt, reliquos in fugam compulêre.

Noua Saracenorũ excurſiones in Italiam.

Albericus deuincit Saracenos.

Beneuentum capitur à Saracenis.

Genua capitur & diripitur à Saracenis.

Amyras Tarſenſium Rex interficitur in bello.

Exemplum diuinæ vltionis.

Supra

Supra commemoratum est, Ragusium Basilij ope à Saracenorum obsidione, atque adeo vniuersam Siciliam & Italiam ab horum incursionibus liberatam. Nunc, priusquam de ipso sermonem absoluam, hæc pauca breuiter subiungam. Cum, hoc Imperatore, Francorum regi, eidemque Cæsari Occidentali, opem ac suppetias ferente, vniuersa Agarenorum militia, vti diximus, in Italia deleretur; inter cæteros præcipui nominis viros, etiam illorum dux Sultanus captus fuit, qui toto anno Capuæ in captiuitate detentus, nunquam ridere visus est, non sine omnium qui aderant, admiratione. quoad semel videns rotam currus circumuolui, & imam partem nonnunquam in altum erigi, Sic, inquit, res vertuntur humanæ, quod sine cachinno explicare nescio. Et forte ego, qui nunc ad ima detrusus iaceo, exurgam quandoque, & denuo regnabo. Rex, huius fortunam miseratus, sibi familiarem hunc fecit, adeo vt sæpe cum illo deinceps consilia sua communicaret. Barbarus callidus insidias Regi moliri incipit: suadens, vt, si Capuam, ac Beneuentum firmissimo dominio possidere velit, nobiliores vrbis alio migrare faciat, vt ea ratione plebs citra vllam difficultatem in officio atque obsequio retineri queat. Rex, consilium ex animo suo arbitratus fore, clam vincula fabricari, & compedes iubet. At Sultanus omnia nobilioribus patefacit, vtque sibi tanto facilius fides adhibeatur, compedes, manicasq; ferreas illis clanculum ostentat. Cæterum populares Regem in venationem progredientem, vrbe excludunt, & Sultano precium, libertatem scilicet captiuitatis, donant. Qui egressus, nouoque exercitu instaurato, ac pristinis viribus recuperatis, longa obsidione Capuam & Beneuentum iterum cingit: qui obsidione pressi, iterũ ad Regem (hunc autem plærique censent fuisse Carolum Crassum V. Romanorum Imperatorem) suppliciter confugiunt, facti veniam petentes, & causantes, Barbari astu se deceptos. Rex, legatos non admittens, se ob delicta merito pœnas luituros esse protestatus. Basilium itaque adeunt, & opem petunt, quo periclitantibus mature suppetias ferat: qui benignissime legatos complexus, bono animo esse iubet, & mox auxilia ac præsidia affutura pollicetur. Sultanus oratores ex itinere redeuntes capit, lectisque literis, quæ Basilius promiserat, edoctus, mandat, vnum ex legatis, suis ciuibus, si modo vitam cupiat, contraria nunciare, Basilium scilicet, confœderationem recusare; nec posse, hac quidem tempestate, vllum auxilium præstare. Ductus itaque legatus ante mœnia vrbis, stans, clara voce, legationem se absoluisse, & mox venturum auxilium pronunciat, popularibus suis bene audientibus: At Sultanus mox mille ensiũ ictibus illũ iubet cõfodi, & relicta obsidione, discessit. Verum enimuero ne in commemorandis Saracenicis rebus, quæ, Basilio adhuc superstite, vtrinque in Asia & Africa gestæ sunt, nimium excrescat oratio, ab earum exacta enarratione prudens sciensque supersedeo, & quonam exitu ipse Basilius vitam terminauerit, ostenso, mox ad alia transgrediar.

Sultanus captus à Christiania dolo euadit.

Admirar da constantia cuiusdam Oratoris Capuani pro salute patria.

Hic Imperator, Christianæ religionis proferendæ atque amplificandæ maximo & incredibili ardore flagrans, ingentem Iudæorum multitudinem, haud mediocribus pecuniarum largitionibus ac promissis induxit, vt sacro baptismatis fonte abluti, fidem Christianam susciperent. Cum Rossis itidem pacem iniuit, eisque persuasit, vt relicto Ethnicismo, eandem religionem amplectetentur. Tandem Imperator progressus in venationem, ceruo occurrit, qui iram erectis cornibus præ se ferebat, torue Regem inspiciens: cui gladium magnum attollens, in collum vibrabat. Sed Rex, cerui cornibus implicitus, zona, qua cingebatur, altero eius cornu ramo adhæsit: vnde in altum eiectus, in cornibus feræ, Rex tum vitam finiuisset, nisi quidam, ense stricto, zonam abrupisset, quare in terram delapsus, saluatus est. Cui ingratus Rex, mox caput pro salutaribus donis ademit, quod nudum ensem in se strinxisset, non in feram: falso illud in innocentẽ simulans, qui pro salute Regis male mulctatus fuit Sed mox diuina vltio affuit: lethaliter enim sauciatus à ceruo, qui cornibus violento insultu in imum ventrem adactis, equo cũ excussit, paulo post, eo vulnere mortuus est, cũ iam regnasset cum Michaele anno vno, solus decem & nouem, relictis ex Eudocia vxore tribus filijs; Leone, qui illi in imperio successit, Alexandro, & Stephano. Nam quartum

Basilij pietas in proferenda puriori doctrina.

Eiusdem ingratitudo in de se benemeritum, & mors.

Constantinum multo ante amiserat, & filiabus totidem, quas omnes sacris initiatas, cœnobijs inclusit.

Leo Imper.

Leo filius Basilij, à studijs Philosophicis, quæ vehementer coluit & amplexus est, cognomentum obtinuit. Princeps fuit in Rep. moderanda diligens, & in vrbe custodienda tuendoque semetipso contra insidias solicitus & solers. quod quidem & res exegit, cum & vrbs vndiquaque à vicinis Barbaris hostibus ex propinquo circumsideretur, qui imperio inhiabant, & ipse multiplicibus insidijs impeteretur. Proinde hostes tam externos, quam domesticos omni qua potuit diligentia nunc circumuenit, nunc debellauit, nunc cum ijs pacem instituit. Bulgaros violata pace deficientes, suis, & socijs Turcorum armis repressit, etsi semel ab

Anceps prælium inter Romanos & Saracenos.

eorum Rege Simeone Laba simulatæ pacis conditionibus delusus, & ex improuiso circumuentus, haud exiguam cladem accepit, fitque prima Turcorum mentio in historia huius Leonis. Cum Saracenis pariter conflixit, Marte ancipiti. Cæsare namque naualibus parandis intento, antequam classis esset parata, ipsi classe sua, quam longe instructissimam habebant, Taurominium deprædantur, Siciliam deuastant, Lemnum occupant, insularibus magna clade afflictis. Inde vicinas Cycladas perpetuis & improuisis depopulationibus diuexant: quibus cū classe Niceta ductore vario euentu dimicatum est. Inde aliquandiu quieuerunt ad Romani iuniotis impetium vsque, de quo mox dicemus. Paucis ante annis

Esman Calysa in Euripi obsidione interficitur.

quam hæc gererentur, in Oriente, Esman Calysa cum magna classe Euripi vrbem aggressus, nihil effecit, quin potius ipse in oppugnatione lethali vulnere accepto, viuis subtractus est. Et Cretensium Saracenorum classis, dum Aegæi maris oram & insulas populatur, in Romanam incidit: à qua multæ naues igni in cinere redactæ, multæ fractæ, & complures demersæ sunt. Quod periculum qui ex illis euaserunt, eum magis irritati, Peloponnesum, & vicinas insulas diuexarent, Byzantinæ classis præfectus, cum ad portum Cenchrearum applicuisset, ac hostiles naues circa Methonem, Pylon, & Patras crebro stationes habere didicisset, triremibus per Isthmum Corinthiacum celeriter terra traductis, eos repente adoritur, ijsque improuisa impressione perculsis, hostium naues partim cremat, par-

Variæ Saracenorum excursiones.

tim cum ipsis viris demergit, duce quoque illorum Photio interempto. Verum ex Africa sexaginta ingentes naues ad Romanas Prouincias deuastandas emissæ, Cephalenem, & Zacynthum vsque processerunt, contra quos, Narsa Byzantinæ classis Nauarchus, missus est: sed triremibus remigum fuga pene euacuatis, cum hoste congredi non est ausus. Cum vero classiarios aliquot Saracenorum captiuorum, quos classiariorum more indutos, palis affigi iussit, supplicio terruisset, reliquis captis, profligarunt. Deinde in Siciliam transuecti, vrbes, quæ Saracenis parebant, vastarunt. Interea vero Mesembriaci Saraceni, nauibus aduecti, Phœniciæ, & Syriæ oram infestarunt. Et hæc quidem paulo ante gesta sunt, quam Leone templis ædificandis (plurima enim condidisse, Annales referunt) occupato, Lemnum insulam inuaderent ac expugnarent. Porro hic Imperator anno imperij decimoquinto in festo Pentecostes sub publicis sacris ictu baculi grauiter læsus ex insidijs, cum mentis alienatione sanguinem vomuit, adeo vt pro semimortuo sit è templo elatus. Aberat frater Alexander, qui in multorum suspicionem venit, ab eo has parasse insidias: sed cum autor per indices non inueniretur, qui hoc facinus perpetrarat, dissectis manibus ac pedibus, in ignem pro-

Leonis mors.

iectus est. At quarto, siue quinto, vt alijs placet. & vicesimo anno, tribusque mensibus sui imperij (tandiu enim regnasse ferunt) transactis, cæliaco morbo correptus, paulo post extinctus est. Vxores habuit quatuor, ex quarū postrema filium suscepit Constantinum, quem moriturus, cum imperij tutela fratri Alexandro commendauit.

Alexander Imperator.

Alexander Basilij Macedonis filius, frater Leonis fuit, cuius mandato, imperij administrationē suscepit, nihil prorsus regiū habuit, sed studijs & moribus fratri longe dissimillimus erat. Totus enim prouolutus ac demersus in heluationes & libidines, curā imperij cōmisit adulatoribus, præstigiatoribus, & flagitiorū socijs: cumq; nō nisi à balneo prandiū sumeret, aliquando immoderate impletus, cum

conſcenderet equ[illegible] [illegible] ore vehementer extenſo, venam interius rupit, è qua [illegible] ſanguine [illegible] infraq; effuſo, animam [illegible] euomuit, porci inſtar iu[illegible] [illegible] imperio [illegible] annum vnũ, & menſem vnum quo vaticinium fratris Leonis comp[l]evit. Alexander moriturus, tutelam Conſtantini, qui Leonis fratris filius [illegible] puer [illegible] erat, cum imperio, matri, & quibuſdam nobilibus commendauit, conſtituto duce copiarum terreſtrium Phoca, claſſi vero præpoſito Romano Lacapeno, Armenio, viro ignobili & obſcuro. Sed male res Græcorum per id tempus adminiſtratæ ſunt effæminatorum, mulierum, & puerorum conſilio. Nam & appetitum eſt, & tentatum imperium à plurimis, & ma[illegible] cladibus effectum. Mox à morte Alexandri, ad illud aſpirauit Conſtantinus Ducas Andronici filius, quæ familia id tandem conſecuta eſt, ſed cito fuit oppreſſus. Bulgari ſub eorum rege Simeone, quaternis expeditionibus vrbem Conſtantinopolim bis obſederunt. Hinc Adrianopolin ceperunt, & diripuerunt [illegible] diu retinuêre. In vltima expeditione, peruaſtata Thracia, in Macedoniam vſque penetrarunt. Cum autem præfatus Simeon, quietis ocijque impatiens, [illegible] pe[illegible] cupidiſſimus, contra nationem, quæ Cha[illegible] dicebatur, bellum mouiſſet, ab ea tandem victus, in æditos montes ſeſe cum exercitu recepit, vbi paulo poſt, præ nimij doloris magnitudine atque an[illegible] ſupremũ diem expleuit. Huic ſucceſſit ex ſecunda eius vxore filius Petrus, qui inducias cum Romanorum Rege fecit, quod Bulgari maxima peſte premerentur, accipiens inſuper [illegible] neptem regis, filiam Chriſtophori maioris natu filij. Præfectus claſſis Romanus, cum, matre Conſtantini à gubernatione remota in monaſterium, Conſtantino filiam [illegible] deſpondiſſet, hoc etiam [illegible], & filios Imperatores conſtituit, tenuit imperium annos viginti ſex. ſed tandem à filijs captus, & in exilium actus eſt. Filios [illegible] Conſtantinus comprehenſos, totosq; in ordinem redegit, & ſolus imperio potitus, [illegible] adminiſtrauit. Saracenis namq; Romanorum regiones euaſtantibus, & littoralia deprædantibus, ingentẽ claſſem [illegible] inſtructam, eis obuiam miſit. Cæterum ob imperitiam præfecti, qui vix [illegible] euaſiſſet, niſi quamprimum ſeſe in triremem recepiſſet, [illegible] naues ſuppreſſæ ſunt, aliæ captæ. Longe melioti ſucceſſu à Barda Phoca in Oriente [illegible] cum eodem hoſtem dimicatum eſt. Is enim, militari diſciplina edoctus, plærasque aduerſariorum vrbes expugnauit, & vicina loca prædatus, cum maximis [illegible] ſe, ac ſuum exercitum ditauit. Hac tempeſtate Turci, qui & Vgri nominãtur, Iſtrum incolentes, cum aſſiduis excurſionibus imperij limites depopularentur, eoſq; armis Imperator haud facile coercere poſſet, varijs muneribus placans, [illegible] perduxit, vt illorum duces, Buloſiides, & Gylas, cum magna multitu[dine] ad Chriſtianã religionem ſeſe conuerterent. Quorum vterq; Conſtantinopolim venit, & patricia dignitate donatus, cum multis muneribus, accepto ſecũ [illegible] Antiſtite, à quo multi poſtea in puriori doctrina inſtituti ſunt, læti ad ſuos redierunt. hi Duces & fidẽ & pacem ſeruarunt. Reliqua vero multitudo, paucis exceptis, denuo ad Mahumeti ſacra deficiens, iterũ arma in Romanos corripuit, qui paulo poſt, capti ſunt, & cruci affixi. Inter hæc, Conſtantinus, qui etiam Porphyrogenitus dictus eſt, corripitur ingentibus totius corporis doloribus ex hauſto infecti poculi, quod Romanus eius filius, regnandi cupiditate impulſus, ei cum côiuge Theophania adornarat: his aliquantulum ſedatis, in montẽ Olympum ad Theodorũ Cyzicum, virũ pietate illuſtrẽ ac celebrẽ, precũ cauſa, ſeceſſit, cum imperaſſet cũ patre Leone, Alexandro patruo, & matre annos tredecim, cũ Romano Lacapeno ſocero, qui vi regnũ arripuerat, annos ſex & viginti, ſol' quindecim, Ibi cum tot[um] ſe Deo, [illegible] diuino addixiſſet, & conſecraſſet, reliquũ [illegible] precibus, & lectionibus ac ſtudijs ſacris conſumpſit, imperij cura depoſita, nec metu inſidiarum ad imperium eſt reuerſus.

Romanus [illegible] filius Conſtantini Leonis & Helenæ filiæ Romani Lacapeni Imperatoris, qui cum omni familia extinctus eſt, cum patrem veneno ſubmotum [illegible] imperiũ co viuo poſſedit. Virginauiæ, ocio, vino, luxui, ac omnibus voluptatibus deditiſſimus, licet ingenio nõ eſſet malo, ſed ſi id intenderet, acuto atq;

Euſdem mors.

Conſtantinus Leonis filius.

Bulgari obſident Byzantium, & capiunt Adrianopolin.

Cum Saracenis varia fortuna dimicatur.

Plærique ex Turcis relicto Mahomete, Chriſtianæ fidei adhærent.

Conſtantinus à filio infectus veneno, & paulo poſt extinguitur.

Romanus Iunior.

solerti. Ocio id corrupit, cum alieno arbitrio regeretur, ac su[illegible] fieret. Impius in matrem Helenam, ac sorores, quas regia e[illegible] rialibus ornamentis, in cœnobium relegauit. Quæ ob dol[illegible] spoliatæ, impudicitię sese de[illegible]derunt, & meretricium quæ[illegible] Vnde mater summo luctu paulo post vitam finiuit, diris imprec[illegible] execrata. Filium primogenitum Basilium Imper[illegible] corona in[illegible] natum patris nomine Constantinum, vt aui sui nomen referret [illegible] admodum autem domi ob illecebras & incontinētem vitam [illegible]

Romanorū prosperi successus contra Saracenos. ris, suorum fortuna in hostes vsus, satis felix & fortunatus. Duo [illegible] pestate sunt orta bella, in Creta vnum à Saracenis: contra quos m[illegible] Niceph[illegible] Phocam, qui septem mensibus idoneo exercitu sæpe [illegible] ruit, & machinis obsidionalibus vrbes expugnauit, ac tandem ipsorum Met[illegible] lim Candacen, capto Saracenorum duce, cui Curupes nomen erat, & a[illegible] dam, qui post hunc, in alijs primatum gerebat, quem Anemans vocabant, [illegible] git ac euertit. Et nisi reuocatus fuisset ab Imperatore Nicephorus, quod iam [illegible] sim omnibus innotuit, & Saraceni omnes essent in insula eiecti, & C[illegible] manis conseruata. Alterum vero bellum excitauit Chamedas Turcus, Ch[illegible] dominus, contra quem Romanus Imperator, Leonem Phocam, Ni[illegible] trem, cum potenti exercitu misit. Qui cum Chameda totis viribus con[illegible] Barbarum adeo vicit, vt magna eius exercitus pars prœlio ceciderit, rel[illegible] sit, ipso duce cum admodum paucis ægre elapso. Quamob[illegible] Leo [illegible] reuersus, magnifica pompa exceptus fuit, & triumphali honore [illegible] Sed Chameda vires reparante, Nicephorus e Creta rediens, Syr[illegible] sus est; qui pugna commissa, hostes illustri victoria superauit. & Ber[illegible] præter arcem, vastata, ingentibus diuitijs potitus est, captisque pene in[illegible]

Mors Romani Iunioris. multos Christianos vinctos liberauit. Imperator tandem lib[illegible] in[illegible] & c[illegible] extenuatus, atque confectus vitam finiuit, nec citra veneni suspicionem, vt [illegible] nullis placet, anno imperij decimo tertio. Vxorem habuit Theopha[illegible] duos liberos, Basiliū, & Constantinū progenuit, ac filiam Theodorā, quam Io[illegible] nes Zimisces Imperator post Nicephorū, vxorem duxit. Sunt vero qui tradant ipsum vxores duas habuisse, primā quidem Bertam, filiā Hugonis Reg[illegible] mortua, patre viuo, alterā, de qua hic loquimur, duxisse. Addūt etiā, præter [illegible] dorā, alterā filiam, Theophaniam nomine, sustulisse, quæ deinde Otto[illegible] peratori Occidentis nupserit. Verum de his, vnicuiq; suum esto iudicium.

Romano Iuniore viuis excempto, cum eius duo filij, Basilius & Constantinus adhuc impuberes essent, de procerum consensu atque suffragio imper[illegible]

Nicephorus cognomento Phocas, Imperator. tio translata est in Nicephorum cognomento Phocam, qui Cæsar [illegible] Theophaniam Romani viduam, matrimonio sibi iunxit, & mox, [illegible] compositis, animum, vti erat militaris, & laudis gloriæque appetens, ad [illegible] cas adiecit. Proinde Saracenos, perpetuos Romani Imperij hostes, vn[illegible]

Eiusdem varia expeditiones contra Saracenos. Clades. que tempore, terra marique inuadere constituit. Primo itaque Manuele[illegible] cium, Leonis nothum, in Siciliam cum valida classe contra Saracenos [illegible] ob imperitiam locis asperis & angustijs à Saracenis conclusus, cum om[illegible] ab illis cæsus est. Deinde Iohannem Zimiscam, qui post, imperium est a[illegible] in Ciliciam cum magnis copijs expediuit, isque apud Adanam vrbem cum [illegible]

Victoria. cenis congressus, insigni victoria potitus est. Secundo imperij sui anno [illegible] in Ciliciam cum valida manu profectus comitante eum vxore [illegible] quam apud Drizion Ciliciæ promontorium, reliquit, Anabarzam, Rho[illegible] ue Rosam, & Adanam, eius prouinciæ vrbes, aliaque plura castella & arce[illegible] am potestatem redegit: post, in Cappadociam in hyberna regressus, [illegible] tio rediens, & fratre Leone cum copiarum parte Tharsum misso, ipse M[illegible] stiam obsedit: quia, cum mediam flumen Sarus diuidat, altera cum parte opp[illegible] ta, Saraceni, igne iniecto, in alteram se receperunt, qua & ipsa capta, omn[illegible]

Tharsensiū deditio. ternecionem extincti sunt. Tharsenses, vbi à Cæsare feliciter pugnatum [illegible] xêre, continuo sese ipsi dediderunt: ac triduo post, classis Aegyptia Thar[illegible]

au[illegible]o

[illegible] missi ad terram appellendi facultatem non habuit; eademque in reditu [illegible] torum procellis, & Romanorum triremium incursionibus maxima ex parte deleta. Imperator Constantinopolim reuersus, æneas Tharsi & Mopsuestiæ portas, exquisitis artificijs, nouis ornamentis additis, [illegible] m & Occidentalem portam accommodauit: primitias, quasi Deo suæ expeditionis [illegible] bus, & Sophiæ delubro dedicans. Est & Cyprus à Saracenis [illegible], per ipsum Romano imperio adiecta. Dein Syriam inuasit, & vrbibus ad libanum & mare [illegible] tis partim expugnatis, partim vastatis, ad Antiochiam, quam flumen Orontes alluit, peruenit: sed Antiochenis acrius resistentibus, accedente etiam commeatus penuria, & solo imbribus inundato, castellum in Tauro monte, quem hodie vulgo Maurum vocant, ædificauit, Michaële Burze, quem patricia dignitate insigniuit, & Tauri montis ducem nominauit, ibi relicto. Petrum vero quendam ex suis Eunuchis, virum fortem, constantem, & rei militaris gloria florentem, castrorum Præsidem designauit, vt locum exercitui daret ad hybernandum in Cilicia: Ipso autem Byzantium reuerso, Burzes crebris excursionibus Antiochenos Saracenos infestabat, assidue de capienda vrbe, & laude sibi commendanda cogitans, & turrim eiusdem altitudinis clam mensus, paratis scalis illi [illegible] bus, nocte hyberna, tenebrosissima & niuosa, tacite mœnibus vrbis succedit: affixisque scalis cum trecentis lectissimis viris, quos clam adduxerat, ascendit: custodes turris, & obuios quosque cædit, ac statim castrorum Magistro nunciat quid fiat, illumque ad opem ferendam accersit. Interea, Antiocheni, vbi turrim occupatam esse cognouerunt, eo alacriter ad Romanos repellendos concurrunt. Magister autem castrorum, vt qui in mandatis ab Imperatore, ne Antiochiam inuaderet, quod vrbis eius captiuitatem, interitum Cæsaris consecuturum vulgata fama erat, accepisset, ancipiti cura distractus: tamen, ne tot viri fortes perirent, nullo modo committendum ratus, cum omnibus copijs Antiochiam oppugnat, quo facto, statim & manus, & animi Saracenorum conciderunt. Burzes vero cum suis, iam desperata salute reuixit, & porta bipenni refracta, liberum ingressum castrorum Magistro præbuit; & sic facile clarissima vrbs in Romanorum potestatem venit. Nicephorus interim, cum esset auaritia inexplebili, adeo vt nullas extorquendæ à subditis pecunias, & quæstus conficiendi occasiones prætermitteret, & fame etiam grassante, insultaret egentibus, frumenti pretio plus æquo adaucto, nec non prætextu bellorum subditos deglutiret ac expilaret; numismata insuper vsitati ponderis parte attenuaret: in maximũ odium ciuium totiusque vrbanæ multitudinis incurrit, cuius occasione, à Iohanne Zimisca, quem antea grauissime offenderat, adiuuantibus Michaële Burze, qui etiam ira exasperatus erat in Regem, quod ab eo, post adeptam victoriam, dignitate spoliatus fuerat, Leone Amalante, Theodoro Nigro, & Zipodeodoro cũ duobus alijs intrepidis viris, ac præcipue Theophania Regis coniuge, quæ, liberis suis ex priore marito natis, metuens, cum intelligeret, ipsum, his præteritis, Leonem fratrem suum successorem instituere decreuisse, Nicephorũ summo odio prosequi cœperat, intempesta nocte in cubili quam crudelissime trucidatus est, anno imperij sexto, ætatis quinquagesimo septimo.

Cyprus redit in potestatem Romanorum.

Antiochia vi capitur à Romanis.

Nicephori interitus.

Nicephoro, vti iam diximus, obtruncato, Iohannes Zimisca, vir militari laude insignis, imperio potitus est. Hoc imperitante, Saraceni ægre ferentes tot locorum iacturam, in primis vero Antiochiæ, communibus omnium rum Orientis, rum Occidentis viribus vndique coeuntes, & fœdera de bello sociali percutientes, hanc omnibus studijs atque artibus recuperare annixi sunt. Et quoniam Syriæ Califæ iam tenues erant vires, Aphricæ Calyfæ opem atque auxilium implorarunt. Quo impetrato, vniuersi ad huius vrbis recuperationem arma atque animos conuerterunt. Imperator, hac gentium conspiratione cognita, simulque de ciuium constantia in patriæ salute ac defensione tuenda plenissime doctus, Bardã Sclerum, Mesopotamiæ ducem, obsessis opem ferre iubet: à quo [illegible] post. prœlio commisso, Saraceni, etsi numero longe Romanis superiores, profugati sunt. Hanc insignem victoriã subsecuta est altera nõ minus clara atq; il-

Ioh. Zimisca Imperat.

Eiusdem victoria aduersus Saracen. & Roxolanos.

lustris,quam paulo post,adeptus est aduersus Roxolanos , quos,auxilijs Bulgarorum Thraciam deuastantium,vicit, fuso ac dissipato exercitu trecentorum millium,& Suendoslao,illorum duce,ad pacem petendam adacto ; quem,pace impetrata,reuertentem , cum reliquijs Bossini oppresserunt atque interfecerunt. Hoc bello Cæsar feliciter confecto,Byzantium repetijt, ibique honorificentissime exceptus. Porro Patriarcha cum omni clero , tum Senatus ac vniuersus Populus occurrit,coronas offerentes, & quadrigam albis equis ducentes,rogabant , vt Imperator currum triumphalem conscenderet , & triumphaturus vrbem ingrederetur. Sed ipse albo equo vectus,paludamenta regia , quæ Bulgarorum Principibus detraxit,quadrigæ imposuit,supraque ea imaginem Virginis matris:ipse currum præcessit. Et cum in forum peruenisset,Borizen Bulgarorum Regem insignibus regijs exutum, Magisterij honore decorauit. Trophæa in templo Constantinopolitano locauit. Nummos quoque cum Seruatoris imagine ac sequenti inscriptione percussit.quod & sequentes Cæsares Græci imitati sunt. Talis autem est ea inscriptio : IESVS CHRISTVS REX REGVM. In Oriente interea,cum plurimæ vrbes in Asia à Romanis deficerent, Imperator subito in eas expeditionem suscepit,quarum alias vi,plærasque spontanea deditione ad pristinam fidem atque obsequium redegit. His rebus non minori celeritate,quam felicitate peractis, domumque reuersus , cum hausisset poculum lento veneno infectũ à quodam Basilio eunucho suo cubiculario, cui se potentiã derogaturũ interminatus fuerat,lenta tabe absumptus,& parricidij,& idololatriæ pœnas dedit. Manichæos etenim ex Asia in Europã deductos, collocauerat in vrbe Philippopoli,cum imperasset annis sex,menses totidem.

Zimisca Byzantium ovans ingreditur.

Eiusdem obitus.

Defuncto Iohanne Zimisce,imperium deuolutum est ad eos , qui iure hæreditario succedebant,id est,ad Romani Iunioris liberos,Basilium, qui iam vicesimum ætatis annum expleuerat,&Constantinum,qui septimum & decimum iam attigerat. Vterque regijs insignibus ornatus est.sed omnis imperandi potestas Basilio cessit. Hic à ciuilibus ac intestinis bellis gubernationem inchoauit. Nam Bardas Sclerus elatus fortuna ac successibus sub Zimisce,& militari fauore ac studio confisus,magnam imperij partem,suæ ditionis fecerat. Cum hoc bis cõflixit terra marique infeliciter:tertio victum duce Phoca Barda, & omni exercitu exutum,coëgit fugere ad Chosroen Babylonium,à quo in custodia detentus,præter spem elapsus est. Ea tempestate,Persarum regno à Saracenis euastato,vir quidam Persa,Inagros nomine,dictis Persas demulcens , persuadet,vt à seruitute Saracenorum deficiant,seque duce,arma in Saracenos sumant. Sæpius autẽ Chosroes Persis prœlio occurrit,semper tamen victus abijt. Quamobrem desperatione, vt fit,à Romanis custodia detentis;opem consiliumque petit , ex carcere eos liberans. Sclerum in primis rogat,vt omnis offensæ immemor de bellira[illegible] bere dicat quod sentiat. Qui in primis bellum dissuadet, cuius exitus semper anceps atque incertus est. Sed Babylonio instante, vtpote vindictæ cupido,tandem annuit,promittens , se solis cum Romanis bellum obiturum. Nam plus[illegible] bus millibus,ergastulis detinebantur , qui omnes educti & armati , Sclero duce prœlium cum Persis , quibus eo tempore Muchumetus imperabat,in[illegible],ac deuicerunt. Redeuntes,Chosroen,tanquam barbarum,declinarunt , vincula timentes , quæ prius experti fuerant , atque ideo sese fugæ commiserunt. [illegible]s Chosroes magna hominum multitudine subsecutus,partim occidit, partim [illegible]ruit,plærisq; viriliter pugnantibus & occumbentibus:Sclerus autem, & qui cum eo erant,Romani imperij limites attigerunt,ipseque postmodũ.deuicto in acie à Basilio,Phoca Barda,in gratiam receptus fuit. Imperator , domesticis bellis tandem feliciter compositis,ad externa vires atque animũ adiecit. Georgium fratrẽ Dauidis Curopalatæ,dominum interioris Iberiæ,carpentem limites imperij.pacem pecunia redimere coëgit , & eandem , dato obside filio, sancire,quem tandem,cum,non seruatis pactis,bellũ redintegraret, magna strage deuictũ, profligauit. Saracenos etiã,qui Phœniciã,& vicinã illi Syriam depopulabãtur,domuit, & imperatis acceptisq; obsidib⁹,Romanæ ditioni subesse cõpulit. Bulgaros.qu[illegible] tunc

Basilius & Constantinus fratres.

Persæ vincuntur à Chosroe Babylonio.

Basilij victoria contra hostes.

Samuel imperabat, non modo Thraciam & Macedoniam deuexantes, sed ...um, atque ipsam Peloponnesum, flammis ferroque haud mediocriter af... duce Nicephoro Cælio, siue Vrano, vt alij appellant, ingenti prœlio, i... rege fuga elapso, debellauit, nouoque crudelitatis exemplo, ad cæteros ...endos, quindecim captiuorum millibus oculos eruit: in singulis centurijs ...to vno monoculo, qui socijs domum reuertentibus dux itineris esset. Tandem vniuersam Bulgariã perdomuit, & suo imperio, regioni duce peculiari imposito, subiecit, simulque gentes Chorbatorum, & qui Sirmium incolebant, sub iugum misit. In Italia ducibus Basilio Sanio, & Conto Leone Cephalonio, contra Melen Barensem res infeliciter gessit. Postremo cum instrueret classem aduersus Saracenos Siculos, & ipse in Ciliciam cum nouo exercitu expeditionem præpararet, fatali morte præuentus, neutram absoluit. Iam enim in extremam senectutem vergebat, & cum assiduis morbis conflictabatur. Quibus mox defecit, anno ætatis septuagesimo secundo, cum regnasset annos quinquaginta duos.

Eiusdem sæuitia in Bulgaros.

Obitus.

Constantinus frater Basilij.

Basilio fratri mortuo Constantinus in Imperio successit, ætate illo paulo minor, & gubernationis prorsus imperitus, vt qui viuo fratre, res imperij neque attigerat, neque curarat; sed suis voluptatibus indulserat, & iam tum ætate fractus, tum ocio, ignauia, luxu, ac libidinibus effeminatus languebat. Hoc imperante, Constantinus Diogenes, Syrmij & Bulgariæ Præses, Bossinos vltra Istrum reiectos, compescuit. Per idem ferme tempus, Aegypti Princeps Daber, qui fœdus cũ Romanis habebat, eo violato, Hierosolymitanum templum, in quo Christi Seruatoris sepulchrum est, & sacra loca omnia diruit. Nam sub illius imperio tunc erant Hierosolyma. Et paulo post, classem contra Cycladas insulas misit: quam Samo Præses, duodecim nauibus vna cum vectoribus captis, reliquis dissipatis, deuicit. Contra eosdem, in Sicilia, & Italia, quanquam bis reparato exercitu, nihil prospere gestum est, propter imperitiam & audaciam Orestis ducis. Ipse Imperator, triduo, priusquam obiret, Romanum Argirum, virum Senatorij ordinis, atq; illustri familia oriundum, sibi, Zoe secunda filia in vxorẽ tradita, generum delegit, cumque imperij hæredem ac successorem renuntiauit, & septuagenario maior, postquam annos tres, vno mense dempto, imperasset, in fata concessit.

Eiusdẽ impressiones & expeditiones.

Mors.

Dum hæc ita fierent, Saracenorum imperium, cum quibus iam per quadringentos ferme annos, varia semper fortuna Romani Imperatores cruentissima bella gesserunt, adeo vt quamuis ingentes fuerint, statim ab initio illorum vires, & Christiana Resp. tunc semper & intestinis seditionibus agitaretur, & Barbarorum creberrimas incursiones perferret: necnon Byzantij vt plurimum eneruati mollesque Imperatores præessent, sæpe tamen ingentibus illos cladibus afflixerint. & modo Syriam, nunc Armeniam, interdum etiam Persidis partem, aliasque Prouincias recuperarint: semper autem Asiam minorem, Mediam, Par-
C thorumque regna, Bithiniam & Cappadociam, cum multis alijs prouincijs obtinuerint, ad finem excidiumque, vt omnium humanarum rerum vicissitudo est, properare incipiebat, idque potissimum contigit Basilio Porphyrogenito Byzantij imperante circa annum salutis nostræ millesimum, cum plures tyranni Saracenicum imperium inter se diuisissent, & quatuor de summo Pontificatu semper contenderent, atrocibus bellis inter se dimicantes. Quo tandem factum est, vt in Oriente illorum potentia, Turcis præualentibus, paulatim conciderit, atque in nihilum redactum fuerit. In Hispania vero, & in Aphrica, vbi etiam longe lateque regnabant, propter eadem ciuilia bella, & mutuas dissensiones, illorum imperium sensim imminutum est, donec tandem penitus corruerit. Iis etenim inter se contẽdentibus, Christianorum vires in Hispania quotidie magis atque magis adaugebantur, ita sane, vt Mahometo Enasir, Marroci Pontifice, prope Valentiã in Gottalania victo, & sexaginta Saracenorũ millibus cæsis, anno salutis supra millesimũ centesimo & quinquagesimo, post triginta annorũ spatio, Christiani Valentiã, Deniam, Alicantẽ, Murciam, Cathaginem nouam, Cordubã, Hispalim, Iaem, & Vbedã recuperarint: & Saraceni solũ Granatæ regnũ retinu-

Saracenici imperij declinatio propter domesticas dissensiones.

erint,quo demum à Ferdinando,postremo Tarraconensium rege,Caroli V. Caesaris auo materno,exuti fuerunt. Et in Aphrica itidem corundem vires & potentia indies vehementius labefactata est,atque imperij illorum nomen prorsus extinctum. Verum enimuero,inter omnia domestica dissidia & simultates dominandi cupiditate ac æmulatione inter ipsos Regulos, varijs temporibus exortas,nullæ ipsis fuêre vnquam perniciosiores, nullæque ipsorum vires ac potentiam magis imminuerunt,ac tandem penitus attriuêre, quã postremæ quæ fuerunt exortæ inter Muchemetum Persidis, Corasmiorum, aliorumque populorum Principem,& Syriæ Calysam,qui Bagadeti sedem habebat, inter quos, grauissimum bellum,sicuti proxime narrauimus,intercesserat. In hoc autem,cum Babylonius Muchumetum, Scleri, & Romanorum captiuorum opera, superasset;Muchumetus deinceps,adhuc Basilio regnante,Turcarum auxilia accersiuit,quorum ope,vt supra ostendimus,iam ab aliquot annis Saraceni in bellis, vt qui religionem ipsorum,ritusque amplexi erant,statim primis illis eruptionibus, quas in Saracenorum fines fecerunt, vti consueuerant. Muchumetus,tribus millibus Turcorum, quibus præerat Tangrolipicus Mucaletus, Impetratis,adiunctoque Persico supplemento,Pisasirium Babyloniæ Calysam, Chosroe successorem,inuadit;& commisso prœlio,Arabibus, Turcicarum sagittarum vim non ferentibus,paruo negotio superat;& ad suos victor reuersus, ijsdem Turcis voluit etiam in pugna contra Indos, cum quibus pariter bellum gerebat, vti,& petentibus,vt domum sibi redire liceret, atque vt præsidium ab Araxis fluminis ponte deduceretur,vim etiam minatus est. Turcis enim domum redeuntibus, Araxes fluuius,qui Persarum regni finis est,traijciendus erat,isque vnico tantum ponte transiri poterat. pons autem ille ab vtroque latere, turribus excitatis ac prçsidijs impositis,communitus fuerat. Turci maiora pericula veriti,ab eo defecerunt,seque in Carbonitidem solitudinem subtraxêre,cum ipsi numero pauci,cum tam multis congredi non auderent,indeque crebris excursionibus Saracenorum agros populabantur. Quod iniquissime ferens Muchumetus,ad triginta hominum millia contra eos mittit,decem nobilissimos notæque fortitudinis ac prudentiæ tribunos exercitui præficiens. Hi ad bellum profecti, intrare in desertum,ob aquæ alimentorumque inopiam noluerunt; sed proxime aditum solitudinis sunt metati. Turcorum dux de aduentu Persarum certior factus,re cum suis communicata,Saracenos & Persas repente adoriri statuit,biduoque magnis confectis itineribus,tertia nocte, eos secure in tentorijs agentes, nihil quc suspicantes,inuadit,atque illico profligat. Ibi curribus,equis,pecuniaque plurima potitus,non iam,vt fugitiuus,latrocinia exercere,sed palam exinde in aperto castra habere;ad quem vndique confluebant,qui ob maleficia supplicium metuebant, serui,atque alij rapto viuere assueti, adeo vt breui tempore eius copiæ vsque ad quinquaginta millia creuerint: At Muchumetus ob cladem acceptam iratus, decem illos duces luminibus orbat,& qui euaserant milites,se eos muliebri veste indutos, deuictis hostibus, in triumpho ducturum minatur, ipse interim se ad bellum accingit. Qui antea victi à Turcis fuerant,minis perceptis, ad Tangrolipicen transeunt. Is tanta accessione auctus, cum omnibus suis copijs in Muchumetum progreditur,vt,collatis signis, iusto prœlio rem decernat. Et Muchumetus,armatis Saracenis,Persis, Arabibus,& Cebitis,circiter quingentorum millium exercitu coacto,ac centum turrigeris elephantis,hosti apud locum, cui Aspacham nomen est,occurrit. Ibi atroci conserta pugna,multisque vtrinque cadentibus,ipse etiam Muchumetus, dum hinc inde incautius obequitat, suosque verbis ad pugnam accendit,equo collapso,ceruicem frangit, ac moritur,coque mortuo,exercitus cum Turcis conspirat, ac omnium voluntate Tangrolipix Persarum Rex declaratur,qui statim suæ gẽti aditum in Persidem aperit,quorum mox ingens multitudo se eo contulit,oppressisq; Persis,ac Saracenis, Persiã occuparunt. Tangrolipicen,Sultanũ,id est,summũ Imperatorẽ, siue Regẽ Regum appellantes,omnes Magistratus,omnesque dignitates à Persis in suos transtulit, & inter eos,indigenis prorsus conculcatis,vniuersam Persidem diuisit, regnique sui rebus præclare constitutis,in Pisasirium Babyloniæ ducẽ,expeditionem fecit, atque

Babylonius Calysa vincitur à Persis.

Turcorum defectio à Persis.

Persæ & Saraceni à Turcis profligantur.

Turcorum incrementa.

Persæ deficiunt à Muchumeto.

Muchumetus interficitur in prœlio

Tangrolipix Rex Persarum.

Tur. expulsis Saracenis occupat Persiam.

atque illum pluribus prœliis vicit, ac interfecit, & sic Babylonijs subactis, Cutlumum, fratris filium, cum exercitu contra Carbesum Arabiæ Regem misit, à quo superatus Cutlumus, per legatos à Stephano patricio Mediæ, quæ hodie Baas Pracham vocatur, præfecto, per ipsius fines itineris faciendi facultatem petiit, quod non modo non impetrauit, verum etiam Stephanus armatus illi occurrit: qui multis suorum amissis, victus & captus est. Cutlumus autem ad Tangrolipicen reuersus, Medicum bellum referens, eius regionis fertilitatem celebrat, eam expugnatu facilem esse asserens: sed Tangrolipix, illi ob cladem acceptam summopere iratus, ipse in Arabes proficiscitur; Cutlumus metu, cum suis aufugit, & Pasare Chorasimiorum vrbe occupata, à Sultano desciscit. Verũ Sultanus, eo ad tempus, omisso, cum omnibus suis copijs contra Arabes perrexit; à quibus, ipse quoque profligatus, domum rediens, maxima cum parte exercitus eam obsidet, cui Cutlumus loci munitione fretus, diu obstitit. Et tamen interea, Tangrolipix, alterum nepotem, cognomine Surdum, cum viginti armatorũ millibus in Mediam ablegauit. Is, impetu in Prouinciam facto, & prœlio cum Romanis commisso, cum toto exercitu, paucissimis exceptis, cadit. Quo Sultanus cognito, vt iacturam illam farciret, Alimum Abraimum cum centum armatorum millibus in eam Prouinciam mittit: cuius præfectus, auxilijs ab Imperatore petitis, Lyparitam partis Iberiæ dynastam expectabat: nec prius sibi cum Turcis dimicandũ censebat, quam Iberũm auxiliares copiæ aduentassent. Quãobrem Romanis intra munitiones se continentibus, Alimus, negata pugnandi copia, Arzeni vicum nullo muro circundatum, quẽ innumeri ditissimiq; mercatores incolebant, se primo impetu capturum ratus, inuasit: sed cũ incolæ aditus trabib. obstruxissent, tela in hostes ex tectis conijcientes, multos ẽ medio sustulerunt. Alimus, eo per sex dies oppugnato, cum Arzenos fortissime se defendere, nec facile obsideri posse cerneret, ignem tectis iniecit; quo vndique sæuiente, & incolis in fugam versis, Turci vico potiti, multum auri, & aliarum opum, quas flamma non absumpserat, inuenerunt. Inde, cum Liparites Iberiæ copias iam adduxisset, contra Romanum exercitum properarunt, prœlioque sub vesperam commisso, Turci fusi fugatique sunt, Romanis eos in multam noctem persequentibus. Qua tamen in pugna, Liparites, qui alterum exercitus cornu ducebat, captus fuit, & ad Sultanum perductus: cuius redimendi gratia Imperator, magnam pecuniam, & munera misit, fœdus cum eo petens. Sed Sultanus, omni pecunia & muneribus remissis, Liparitem gratis restituit; hortatur, ne in posterum arma contra Turcos sumeret, quin ipse etiam legatum ad Imperatorem destinauit, summæ dignitatis virum, Seriphem appellatum: quæ dignitas ea apud illos est, vt Calyfa mortuo, Seriphes succedat. Nam Turci statim Mahometis sectam amplexi, Calyfas, etsi tegna illis profanamque potestatem in suo imperio ademissent, vt Sacerdotes & Pontifices in summo honore habuerunt. Is igitur Byzantium ingressus, cum superbe ab Imperatore, vt tributum Sultano penderet, petiisset, re infecta, dimissus est. Qua re indignatus Sultanus, ipse Romanos adortus est, cumque Comium, Iberiæ vrbem, propterea quod incolæ se, & res necessarias, castellis, quorum tunc in Iberia multa erant, & locis munitissimis mature inclusetant, nulla re memorabili gesta, progressus esset, Romanas copias Cæsareæ colligi audiens, in Mediam est regressus: vbi, cum omnia, non secus atque alibi, muris defendi videret, animum ad oppugnationem conuertit, ac primo Manizikiertem, vrbem in planicie sitam, ac triplici muro cinctam, multisque intus fontibus irriguam, in quam præterea, magnam commeatus copiam oppidani importarant, aggreditur, & vallo prope mœnia posito, omnis generis machinis per triginta continuos dies oppugnat. tandemque rebus infectis, & plurimis ex suo exercitu desideratis, inde castra deduxit, Abramium deinceps nepotem persequens, quem Cutlumo consobrino suo coniunctum, prœlio apud Pasarim vrbem victum, necauit.

Cæterum, antequam vlterius progrediar, præsentis argumenti series omnino exigit, vt, cum deinceps Turcorum mentio crebterrima futura sit, de illorum

Subiicit Babylonios.

Idem contra Arabes, & Medos infeliciter pugnat.

Arzenum incenditur à Turcis, & diripitur.

Turcorum clades.

Persici Regis improspere conatus in Media occupanda.

Abramius necatur à patruo.

Turcorum origo.

origine aliquid summatim ac breuiter dicatur. Pomponius Mela [illegible]
graphiæ libri, cum Scythiæ populos, & qui Tanaidem paludem, ac R[illegible]
tes incolunt, describit; Iuxta, inquit, Thussagetæ Turcæque vastas syluas [illegible]
pant, aluntur que venando. Quod Plinius repetit lib.6.cap.7. Thu[illegible]
Turcæ, à quibus hodie, qui late in Asia imperitant, Turci orti existiman[illegible]
lemæus inter Sarmatas Asiaticos supra Caspias portas Tuscos ponit, qui iidem
videntur cum Turcis. Neoterici omnes hanc secuti opinionem, illinc produ[illegible]
Turcos commemorant, anno humanæ redemptionis circiter septingen[illegible]simo
quinquagesimo nono, & cum Auaribus populis, qui hodie Hungari dicuntur
multis dissipatis, conflixisse, Pipino Caroli Magni patre apud Francos regnante.
Quidam etiam asserunt, Turcos ex Caucasiis portis egressos, primum fi[illegible]
gentes, & in iis Armenios inuasisse: Inde minorem Asiam ab iisdem armis occu-
patam anno à mundi origine tertio & sexagesimo, super non[illegible] ente[illegible] a[illegible]
quinquies millesimum. Anno vero salutis octingentesimo quadragesimo [illegible]
to, cum Byzantii imperaret Constantinus V. Leonis III. filius, Stephano III.
Romæ Pontificatum gerente. Sunt etiam qui affirment, Turcos, me[illegible]iores [illegible]s
sibi postulasse, ac primum Alanos, mox Colchos, & Armenios, inde m[illegible]nor s A-
siæ populos, postremo Persas & Saracenos vicisse & oppressisse, atque [illegible]os [illegible]
Scythas, ex iis præsertim, quos Alexander Macedonum Rex, intra Hyp[illegible] [illegible]eos
montes ferreis repagulis clauserit, quod videlicet gentem indomitam [illegible]
lum illum tanquam in ergastulum inclusisset. Nonnulli, & linguam, & [illegible]s
secuti, Scythas eos autumant, qui ex Tanaide profecti sint, & Parth[illegible] [illegible]pe-
rantibus, Persarum, Medorum atque Assyriorum ditiones & regna inuas[illegible]
Postquam vero in Asiam progressi sunt, fuére, qui Parthorum progeniem [illegible]
marent. Parthi enim & ipsi à Schythis orti. Alij nomen fortassis secu[illegible] T[illegible],
Persarum vrbe, & magna, & opulenta, eam gentem ortam crediderunt. [illegible]
etiã arbitrati sunt, Turcos à Teucris deduci. Verũ enimuero, quæcunq; illis o[illegible]
est, ex Scythia proculdubio est, &, vt quidã adiiciunt, ex Europæis Scyth[illegible]
cæteris ad Orientẽ vergunt, sedesq; circa Tanaim habent, idq; certo constat, [illegible]
Turcos per Caucasi angustias ex Septentrione in Asiam irrupisse, ac primo [illegible]
manu prædonum instar, clandestinis quibusdam excursionibus atque in[illegible]
bus, ampliores vires sibi vendicare conatos esse: confluentque subinde [illegible]
huiuscemodi generis hominum numero ac multitudine, quibusdam mon[illegible]s
& claustris, sibi admodum opportunis, vnde per occasiones facile irrup[illegible]
fieri possent, occupatis, vsque adeo emerserunt, atque animis sublati sunt, [illegible]
palam & pari Marte aduersum finitimos de agri possessione certare non [illegible]
rentur, & in Persas Medosque processerint. Denique progressu temporis [illegible]
Græcorum negligentia, seu fatali quadam necessitate, atque humana[illegible]
rum varietate & inconstantia, siue cælestium Superûm, aliter iam de hu[illegible]usm[illegible]
imperio præscribentium, decreto ac voluntate, ob Christianorum sce[illegible] hæc [illegible]
immanissima posteris flagella diuinitus immissa sunt, atque ita celeri succ[illegible]
cursu, vt breuissimo temporis spatio, variis ducibus vsi, non modo Pontu[illegible] &
Cappadociam, verum etiam Galatiam, Bithyniam, Pamphyliam, Pisid[illegible]
tramque Phrygiam, Cilices, Cares, & Asiam minorem, ad oras vsque Ioniæ, G[illegible]-
cique maris littora occuparint, ac sui iuris fecerint, donec tandem ad eam im[illegible]
rii amplitudinem, quam deinceps adepti sunt, peruenëre. Initio autem hæc g[illegible]
adeo fuit obscura fama, & nomine, vt eo bello, quod Heraclius Princeps adu[illegible]-
sus Chosroem Persarum Regem gessit, cum Hierosolyma, quæ semper hactenus
sub Romano imperio fuerant, caperet, vix sit eorum nomen à quoq[illegible]am a[illegible]di
tum. Inde gentis opibus circa Persidem auctis, Saracenos ad eam despe[illegible]tionem [illegible]
deduxére, vt Mahometica fide ab his recepta, eos in Perside regnare passi fueri[illegible]t
adeo sane, vt nescias, vtra Natio maiorem iacturam fecerit, ea scilicet, q[illegible] a[illegible]
regno cesserit, an vero quæ hanc sibi pestem inculcari, æquo animo tulerit [illegible]-
gnandi cupiditate. Vnius itaque fidei vinculum ita vtrosque copulauit, vt Sara-
ceni pro Turcis, & contra, Turci pro Saracenis indiscreta appellatione [illegible]iq[illegible]an-

diu vo-

diu vocati sint. Nunc Turcorum nomen ita inualuit, vt alterum pene deletum ac extinctum esse videatur. Creuerunt inde plus nimio gentis opes ac potentia, innumeris populis, alijs post alios subactis, vsque ad Ottomani tempus, idque potissime ob mutu[illegible] Christianorum simultates atque discordias. Et hæc in præsentia de Turcorum origine dicta sufficiant. Cæterum de tempore neutiquam inter omnes satis conuenit. Aliqui Turcos Carmaniam inuasisse, atque illam obtinuisse prodiderunt, cum Parthi, excusso Macedonum dominatu, Persiã suo imperio adiecerunt. Nam, post Alexandri mortem, Macedonibus inter se dimicantibus, etsi postea Seleuci Babylonem aliquamdiu retinuerunt, nihilominus tamen non ita multo post, arma Parthica præualuerunt, duce Arsace, à quo, vt ante diximus, qui secuti sunt reges, longo ordine vsque ad annum quartum Alexandri Mammeæ, qui fuit annus Christi ducentesimus vicesimus octauus, à morte Alexandri quingentesimus quinquagesimus, Arsacidæ nominati sunt. Eo siquidem anno Artaxares, natione Persa, Artabano, Parthorum Rege, qui Arsacidarum vltimus fuit, interfecto, Persiam à Barbarorum dominio liberatam, in auitam gloriam & decus restituit. Huius Artaxaris posteritas Persicum imperium rexit vsque ad Heraclium Imperatorem, & initium Saracenicæ potentiæ, id est, ad annum Christi sexcentesimum tricesimum secundum, per annos continuos trecentos, viginti nouem, & cum Græcis Imperatoribus contiuentes bella gessit. A penultimo Sirocho Heraclius, ex pacto, quæ imperio Constantinopolitano sui maiores ademerant, recepit. Saraceni Orimasdam Sirochi successorem, prælio victum, interemêre, cum parti Syria, Cilicia, Cappadocia, Mesopotamia, & in mari, Cypro insula, improuisa irruptione regnum Persicum obruerunt. In eo regno, prioribus legibus, & institutis abolitis nouam prorsus politiæ formam condiderunt, regnique sedem constituerunt Babylonem. Eam summo Principi Calyphæ tribuerunt, penes quem, summa & religionis & imperij potestas fuit. Calyphæ addiderunt Seriphen, qui, illo extincto, proxime succesfit. Prouincias, inter Præfectos, quos nominauerunt Sultanos, sicuti veteres Persici Reges Regiones per Satrapas administrarunt, distribuêre. Hæc autem vox Calypha, dominum generalem sonat: Seriphes, principem, cuius est certa definitaque potestas. Sultanus, præfectum. Sultanorum fuit magnus numerus, qui Prouincias ex destinatis sedibus rexêre, vt Damasci, Antiochiæ, Iconij in Licaonia, Cæsareæ in Cappadocia, Edessæ, quæ hodie est Orpha in Mesopotamia, Sebastiæ, quæ hodie Suias dicitur, Tigranocertæ, quæ olim Sultania dicta fuit. Soli Armenij, Iberi, & Alani, quorum regnum vno nomine Cumaniam vocant, Saracenis primo impetu, strenue ac fortiter depulsis, postea semper sese aduersus ipsorum vim atque arma, tutati sunt; & liberam Christianæ religionis professionem inter tot hostiles incursiones tamque crebras rerum vicissitudines constanter retinuerunt. Sunt ergo haud incelebres scriptores, qui ab hoc tempus irruptionis Saracenicæ in Persiam, Turcos ab Orimasda è Septentrione in auxilium excitos esse tradiderint. Alii è Carmania euocatos prodiderunt. vndecunque autem eruperint, dubium non est, quin ab initio contra Saracenos, Persis subsidio venerint, cumque, Rege Orimasda cæso, regnum iam in suam potestatem deuenisse comperissent, soli amœnitate ac fertilitate capti, ad mare Hircanum in terra Chorasenorum, quæ antiquitus Sogdiana fuit, vel Hircania, consedere; ac tandem cum Calypha Babylonio initis conditionibus pacis, ita transegerunt, vt terram, in qua consederant, possiderent & colerent, vtrimq; accepta Mahometis religione, ipsi Calyphæ subiicerentur. His conditionibus cum Turci acquieuissent, rem pecuariam in loco vbere ac fertili, sine peculiarib. Principibus sub imperio Babylonico exercuerunt. Fuit autem imperium Asiæ ac Persiæ, penes Saracenos, annos centum nonaginta octo, quo quidem tempore, hi nihil admodum detrimenti vel ab hesternis hostibus, vel ab internis simultatib. atq; dissidiis passi sunt; sed graues ipsi Imperatoribus Constãtinopolitanis clades intulerunt, quamdiu solus Calypha rerum potitus, eam gẽtem in officio ac metu continuit. Hanc tranquillitatem cum variæ inimicitiæ

Calypha. Seriphes. Sultanus.

Saracenorum imperium quãdiu floruit.

atque discordiæ ex dominandi cupiditate & æmulatione inter Sultanos & Calypham exortæ plurimum turbassent, postmodum secuta est inclinatio eius potentiæ, ac ruinæ. Cum enim Sultani inter se & cum ipso Calypha dissiderent, tandem Persidis, Sogdianæ, & Mediæ Sultanus, M. homer nomine, viribus Calyphæ impar, Turcos, sicuti antea recensuimus, armauit, quorum opera vicit, quod pacta stipendia soluere recusaret, mox ab illis, hac iniuria irritatis, victus, & regno exutus est. Ab eo tempore, quod potentia Saracenorum intestinis bellis esset attrita, Turcæ paulatim progredi, prædarique, & bello continenter incumbere cœperunt: donec ditati spoliis, deq, prospero bellorum successu indies maiora sibi polliciti, in plurimis regionibus ad Pontum Euxinum, in vtraque Armenia, Cappadocia, Galatia, & Bithynia, sibi peculiare regnum inchoarunt. Quanquam autem ab initio Calypham Babylonium non sustulerunt, tamen illum regno Asiæ, ac Persidis exutum ac spoliatum, eo tandem adegerunt, vt eum, quem sibi delegerant Principem, sit coactus creare Imperatorem Asiæ: quod factum est anno Christi millesimo, quinquagesimo primo. Eo enim cœperunt in Asia Turci dominari, Saracenis partim ciuilibus bellis, partim ab Imperatore Diogene Græco, vt mox dicetur, attenuatis & languefactis.

Cæterum, vt ad inchoatam orationis seriem reuertamur, post Basilium Porphyrogenitum, & Constantinum fratres, cum Romanus Argyrus, siue, vt alij scribunt, Argyropylos, Zoen, Constantini filiam, vxorem duxisset, Cæsar creatus, mox socero in imperio successit, iam sexagenarius; Græcarum literarum, ris ciuilis, Philosophiæ, ac rerum plurimarum cognitione excellens, & natura moderatus; Princeps nobilissimus, & qui initio gubernationis multa in melius commutauit, omnibusque sese beneficum & iustum exhibuit. Sed post acceptam à Saracenis cladem ad Alepum Syriæ, moribus immutatis, facultates priuatorum immoderatis & acerbissimis exactionibus exhausit. Quo sane factum est, vt in multorum odium incurreret, omniumque ferme subditorum ac Prouincialium beneuolentia excideret. Ea tempestate, cum Bulgaria sub Romani Imperij obsequium redacta foret, cum Solis Saracenis bellum gerebatur. Hi enim, vrbes, quas Nicephorus, & Ioannes Zimisca, in Syria ceperant, præsidiis fis, occuparant, & Chalepi Princeps perpetuis excursionibus, populationibus ipsam Antiochiam, aliasque finitimas Syriæ gentes, Romano imperio subiectas infestabat: à quo, & Dux Antiochenus, Constantino adhuc superstite, victus, plærisque suorum amissis, vix effugerat. Cui Romanus, successore d, ipse quoque cum expedita militari manu ad bellum proficiscitur; primoque statuit, Calepi vrbem, nunc Betrœam dictam, & antiquitus Berytus vocatam, Metropolitanam Phœniciæ, & Augusti coloniam, quæ à Plinio Fœlix Iulia nuncupatur, armis adoriri constituit. Eo itaque cum exercitu progresso, Chalepini legati multis cum muneribus in itinere Cæsari occurrunt, & ab eo supplices veniam petentes, annuum tributum, & beneuolentiam, quam hactenus nō præstiterant, seque deinceps Romano imperio subditos fore pollicentur. Et quamuis multi ex ducibus & proceribus viris, eum ad pacem hortarentur, & consulerent vt oblatas conditiones amplexus, ab ea expeditione recederet, tamen horum consilio posthabito, cum se facile hostes debellaturum, & magnam sibi gloriam paraturum speraret, atque in animum induxisset, in Syriam omnino progredi voluit: cumque prope Chalepum castris communitis, finitima quæque popularetur ac euastaret, prædasque abigeret, certam atque indubitatam sibi victoriam pollicitus, Arabes, homines audaces, atque expediti, in celerrimis equis nudi, in insidiis vndique collocatis, si qui pabulatum, aut aquatum exibant, illos facto impetu facto, cædebant, aut capiebant. Quo plane factum est, vt & milites, & qui vehementissima siti deficerent, deinde huiusmodi incursionibus magis assuefacti, & Romanos ignauiæ accusantes, subito ex montibus decurrere, & more sublaro, speciem multitudinis ingerentes, omnem exercitum territum in fugam verterunt; ipseque Imperator, cuius equus telo perfossus cecidit, à prætorianis militibus præ metu desertus, ac timore pene exanimis, nisi quidam, eum in suum

Romanus Argyrus siue Argyropylus, Imperator.

Eiusdem expeditiones aduersus Saracenos.

... latium, ad celerem fugam cohortatus esset, haud dubie captus ... vero, ... tam & simulatam fugam esse suspicari fugientes haud- ... persecuti: sed castra ingressi, paucis illustribus viris captis, direptoque ... tentorio variarum opum, & regiæ magnificentiæ referto, reliquis- ... impedimentis in equos impositis, recesserunt. Cæsar vix saluus Antiochiam ... atque ... tandem Constantinopolim concessit. Cæterum fortu- ... Romano in hac terrestri expeditione tantopere aduersata est, & prorsus ... m se ... exhibuit, hæc eadem, mox vultu immutato, in re nauali quam ... me eff... t, & se ... matrem longe piissimam in duobus naualibus ... præliis ostendit. In primo etenim, cum Aegyptia classis Cycladas insulas, & lit- ... Græciam depopularetur, Græca, duce Nicephoro Caranteno, cum hac ... ressa, multas illorum naues incendio absumpsit, & qui è pugna euaserant, ... nullo tempestate perierunt. In altero, cum post exigui temporis interca- ... m ... Africa circiter mille naues egressæ, multas insulas, & loca maritima ... arentur, ab Romanis triremibus, earum parte adempta, multisque interfe- ... capti ... ad Imperatorem missi. Præterea Georgius Maniaces, vr- ... quæ ad Euphratem fluuium sitæ sunt, prætor, Edessam, insignem vrbem ... atis, vi cepit ac expugnauit, in eaque epistolam seruatoris nostri Iesu Chri- ... scriptam, si modo vera sunt, quæ nonnulli memoriæ prodiderunt, in- ... it, eamq; Cæsari transmisit. Narrant vero, hanc epistolam à Christo Iesu pri- ... am patentur, Regi Abagaro conscriptam fuisse, & ex Syrorum lingua trans- ... ab Eusebio, primo Eccl. hist. libro insertа est. Romanus interim, post acce- ... cladem in Syria, domum reuersus, mirum in modum à sua natura & mo- ... degenerauit, mul... que indigna impe... atore egit, quæ passim videre est ... d probatos auctores, donec tandem morbo, vt quibusdam placet, ex vene- ... sibi ab vxore propinato, breui post, toto corpore ... mesceret. sic affectus, ... in bal... cum ingrederetur, Michaelis Paphlagoni, qui cum Zoe consueue- ... is, capite in dolium aqua plenum demersus, & cum iam expiraturus es- ... retractus, atque in lectulo collocatus, vitam finiit, postquam imperasset an- ... quinque, & menses sex. Hoc imperante, in Cappadocia, Armenia, & Paphla- ... a, locustis pene omnem Orientem vastantibus, ingenti fame laboratum ... adeo vt quamplurimi mortales ob nimiam penuriam, desertis penatibus ... que laribus, alio migrare coacti fuerint, eorumque complures Byzantiũ ... gere, quos quidem Romanus dicitur auri distributione ac beneficentia ... rimum subleuasse.

Romano Imperatore iam viuis subtracto, Zoæ reginæ nihil prius & antiqui- ... fuit, ... iam vt Michael Paphlago statim Cæsar designaretur. Hunc siquidem ... t, stola regia inicta, diademate præcingit, eoque in regali sede collocato, il- ... ue assidens, regem salutat, & omnibus itidem, qui aderant, iubet, vt eum pro ... Cæsare agnoscerent, moxque Patriarcham Alexium accersit in palatium & mor- ... m Romanũ nunciat, vtque hic prorinus inauguretur, hortatur: & noctu nu- ... les ceremoniæ peractæ sunt. Hic, postquam regni habenas & gubernacula ... cepit, sese admodum clementem, iustum & beneficum in imperio præbuit: ... bus vero magnanimum & formidabilem. Hoc regnante, Arabes Edessam ... ederunt, quam proculdubio recuperassent, nisi Antiochiæ Dux Constan- ... us, Michaelis frater, obsessis mature opem tulisset. Cuius fidem ac diligen- ... vt rex aliqua ex parte compensaret, illi Orientalium legionum præfecturam ... it: sed parum abfuit, quin hæc ciuitas breui post, à Saracenis dolo caperetur. Nam duodecim illorum Principes, quingentos camelos Edessam adducentes, ... bis onératos cistellis, quæ totidem armatos claudebant, simulantes se Impera- ... ti muneta ferre, qui, si intromissi essent, in animo habebant, noctu eductis ar- ... is, vrbem inuadere. Cum vero quidam Armenus mendicus, Arabicæ lin- ... peritus, apud Arabes foris commorantes mendicaret, audiretque, quendam è ... enunciantem, vbi essent? vrbem ingressus, Prætori insidias aperuit. Is Ara- ... Principes in vrbe conuiuantes reliquit, & cum suis egressus, apertis cistis,

Romani clades.

Eiusdem victoria n nauali.

Edessa ex- pugnata à Romanis.

Romani obitus.

Locustarũ ingens vis.

Michael Paphlago.

Edessa à Romanis defenditur.

Saracenorum strata- gema pate- factum.

omnes armatos [illegible] Mox in [illegible] vno tantum d[illegible], cum [illegible] nunciaret. Sic denuo Edessa est liberata. Per idem [illegible] Saraceni Siciliæ impetantes, [illegible] implorasset, Georgius Maniaces patricius, [illegible] subsidio missus est. [illegible] in Siciliam traiceret, ip[illegible] mutuam gratiam [illegible] deuntes, & Man[illegible] adi[illegible] prohiber[illegible] conati, Carthag[illegible] Romanus exercitus superior fuit, ma[illegible] naque cæde Saracen[illegible] tredecim vrbes vastau[illegible] deinde paulatim p[illegible] no imperio restitu[illegible]. Hæc vbi primum Ca[illegible] Aphrica C[illegible] suarum copiarum interitum ægerrime ferens, ipse cum ma[illegible] liam ad[illegible] Maniaces vero, castris con[illegible] classis præfecto, mandat, vt oram maritimam [illegible] nensis victus, effugere queat: deinde proc[illegible] norum m[illegible] Principes [illegible] mum redit. Cæterum, hæc insula breui post, [illegible] ipsos Saracenos [illegible] præter Messanam vrbem, quæ sola constan[illegible] di[illegible], idque potissimum fide ac strenuitate sui duci[illegible], cui nomen Cec[illegible] qui non modo ipsam tutatus est, verum & aliquot hostium [illegible] ante hoc bellum Siciliam, sub eiusdem Principis dom[illegible], Ami[illegible] Romano imperio longe infensissimus hostis, vita decessit, cuius v[illegible]or, cum [illegible] stiana esset, filio per[illegible], vt pacatis animis, sublatisque omnibus cont[illegible] cum Romanis pacem coleret, & cum ipsis societatem ac fœdus pe[illegible] itaque vnà cum filio triginta annorum inducias cum Michaele pepigit [illegible] plum, aliaque sacra loca Hierosolymis instaurari curauit. Rebu[illegible] compositis, superant Bulgari, quos Cæsar iterum ab imperio defic[illegible] dem victricibus armis compescuit, ac deinde Byzantium cum triun[illegible] sus est, faustis omnium plausibus & acclamationibus exceptus. [illegible] multo post, cum in varios morbos, quibus persæpe laborare consueuera[illegible] postremo in hydropem incidisset, cumque hæc ingrauesceret, mo[illegible] [illegible]scentes, parum ad res gerendas idoneus videretur, Michaelem Ca[illegible] um nepotem ex sorore, imperij hæredem instituit, & mox in monaste[illegible] abdidit, cum in imperio septem annos præfuisset. At Michael Calap[illegible] men[illegible] quatuor, & dies quinque rerum potitus, propter tyrannidem p[illegible] eiectus est, ac etiam oculis priuatus, regni gubernatione translata in Zoen[illegible] ipse, omnis officii penitus immemor, inauditam, indictaque causa, p[illegible] rat, & tonsis capillis, atque monastico habitu indutam, in insulam qua[illegible] Principis, vna cum eius sorore Theodora relegarat. Ipse vero inglor[illegible], ac m[illegible] luminibus orbatus, periit in exilio, quo sane, dignior fuit, quam imperio [illegible] rim, penes duas sorores erant imperii fasces & maiestas. ambæ æquali po[illegible] præsidebant, cunctaque ab eis rerum gerendarum moles præterebatur. [illegible] rum Senatus, & exercitus auctoritas, erat longe maxima & amplissima. Sa[illegible] eadem, quæ sub Regibus, forma remansit, quique primi consi[illegible], & qui [illegible] ran[illegible] suo ordine aderant. Iudiciorum inquisitio, & publicarum cō[illegible] exsolutio, senum interpellationes atque comitia, & reliqua ad imperi[illegible] ra, ab ipsis fuêre administrata. Verum enimuero vix tribus mensibus exa[illegible] peta ipsius Zoæ, quæ illum sibi maritum delegerat, Constantinus Mo[illegible] Cæsar renuntiatur, atque ita feminarum imperium in ipso desiit. His a[illegible] gnantibus, Georgius Maniaces, cuius antea meminimus, vir [illegible] strenuus que animo & consilio promptus, Longobardis auxiliantibus, atque ope N[illegible] mannorum, qui recens in Italiam venerant, oppressis Saracenis. Sic[illegible] pit, anno Christi millesimo [illegible], quæ paulo post, iter[illegible] & a[illegible] confœderatorū animis abalienatis, amissa est. Constātinus ab e[illegible] red[illegible] ex priuato ad imperium, beneficio Imperatricis euectus, hac non d[illegible] post, [illegible] pe quæ [illegible]a, extincta, solus rerum potitur, vir moribus q[illegible]

[Margin notes:]
Romanorū insignis victoria ductu Maniacis.
Cecaumeni virtus & fides erga Romanos.
Amyrs Aegypto obitus.
Fœdus inter Romanos & Saracenos.
Michael Paphlago Principatu se abdicat
Michael Calaphates ob [illegible] dem imperio exuitur.
Romanum imperium penes Zoen & Theodoram.
Constantinus Monomachus Imperator.

[illegible], & libidini ac [illegible] deditus: literarum ignarus, sed uir [illegible] literato-[illegible] Publicæ pecuniæ profusissimus, cumque fisco exhausto, pecuniæ in-[illegible] eius etiam, quæ suis sumptibus fines contra vicinorum [illegible] irru-[illegible] turbabant, ideoque à publicis oneribus immunes erant, tributa impe-[illegible] factum est, vt Orientis imperium, & belli neruis & præsidiis spoliatum, vn-[illegible] externis hostibus deinceps pateret. Hoc ergo impe[illegible], sese paulatim [illegible] & dilatauit Turcorum potentia, qui, Saracenis in Perside, & Babylone [illegible] magna celeritate in anteriorem Asiam effusi, ibidem, cum præsertim [illegible] qui illorum conatibus obuiam iret, Græcorum viribus attritis, re-[illegible] constituerunt, quod sane, quibus temporibus quave occasione cœperit, [illegible] ponimus. Magnam Orientis partem Monomachus amisit, cum nec [illegible] quas inconsultis largitionibus dilapidabat, ad bellum suppeterent, nec [illegible] incontinenti luxuria & delicatiore viuendi ratione, articulari morbo c-[illegible], rebus gerendis idoneus foret. Sub eodem, Nortmanni paulo ante, aua-[illegible] Georgij Maniacis, quo cum socia arma ad Saracenos in Sicilia debellandos, [illegible] pactionibus coniunxerant, irritati, omnem Calabriam & Apuliam Græ-[illegible] emeruit illinc etiam Saracenorum præsidiis exturbatis, & tandem an-[illegible] Christi millesimo nonagesimo, vniuersa Sicilia potiti sunt, quam insulam, [illegible] Apulia & Calabria Nortmanni ad annos centum triginta quinque re-[illegible]nt. Quæ autem bella, & domestica, & externa hic Imperator gesserit, pri-[illegible] aduersus præfatum Maniacem in Epiro, qui fretus copiis quas habebat in-[illegible] & exercitatas, ad imperium aspirabat, quod quidem bellum, cuiusdam [illegible] uchi ipsius Imperatoris cubiculatij præfectura, secundo Marte, cum Mania-[illegible] breui finitum est; quæ itidem cum Tornitio Leone ad Orestiadem, [illegible] Adrianopolim, ob eandem causam, & contra Roxolanos, & Bossinos. quis-[illegible] eius fuerit, enarrare supersedeo, ne longius vltra in[illegible] to[illegible] [illegible]. Interea temporis, Constantinus, annis duodecim, & mensibus octo in [illegible] ctis, cum prius propter incontinentiam, articulari morbo, vt dixi-[illegible] torqueretur, accedente demum Pleuritide, extinctus est. At Se-[illegible], priusquam vita excederet, cum de eius salute iam actum videretur, nul-[illegible] imperij certus hæres ac successor designatus esset, Theodoræ coniugi so-[illegible] ales fasces vltro detulit, ac Imperatricem declarauit. Quæ maritum [illegible] societatem nullum adduxit. Sed sola imperium absque vllo externo [illegible] domestico tumultu & seditione administrauit. Quanquam autem ætate effœ-[illegible] corpore tamen non fuit inualida; sed tandem Iliaco morbo correpta, cum vi-[illegible] peratam esse sentiret, suasu procerum Michaeli Stratiotico patricio By-[illegible]ntino, & admodum seni, imperium delegauit, cum, post Monomachum sola [illegible] annum vnum, & menses nouem præfuisset. Hæc, & mulierum, & vi-[illegible] imbellium imperia, Cæsaream dignitatem atque potentiam mirum in [illegible] labefactatam & prope accisam, adeo debilitarunt, vt ex eo tempore nū-[illegible] postea sese recollegerit.

Michael, vix annum in imperio transegerat, cum, illo adhuc superstite, in eius [illegible], Isaacius Comnenus, Patriarchæ in primis ope, ac suffragijs Romani ex-[illegible]us, cui iamdudum ipse præfuetat, substituitur. Hic, accusatus aliquando, [illegible] tyrannidem attigisset, Grauabat, inquit, conseruo seruire, nec fortiri de-[illegible], seseque id Reip. caussa fecisse exclamauit, nihil iniusti à se factum esse [illegible]tus. Imperio tamen potitus, suam felicitatem, non Deo, vt omnino de-[illegible], sed sibi acceptam retulit. Quod quidem publico numismate attestatus [illegible], quo imaginem suam, strictum gladium manu extensa ferentem, cum hac [illegible]tione fieri, iussit: MIHI HOC IMPERIVM PEPERI. [illegible] gessit cum Vngaris, & Bossinis, quibus vtrisque pacem petentibus, in-[illegible] concessit, non exigua detrimenta à cæli & tempestatum inclementia per-[illegible] E[illegible] scribunt, cum biennio ac tribus mensibus imperasset. alii [illegible], ex corporis nimia commotione sub cælo gelidiore oborta: & non-[illegible] la, vel instar hominis attoniti, cum inter venandum circa Neapolin,

Turcorum gentis incrementa.

Nortmanni Calabria, Apulia & Sicilia sua ditionis faciunt.

Mors Constantini Monomachi.

Theodora Imperatrix.

Michael Stratioticus.

Isaacius Comnenus.

Eiusdem mors, & ingenium.

aprum aspectu horrendum persecutus, quem spectrum fuisse on[illegible] & hoc in mari demerso, ipse subito fulgure territus, ex æquo pr[illegible] Vir strenuus alioquin, licet moribus arrogans & immitis, bello [illegible] ctus, in negociis vero celer & expeditus; atque in bellicis rebus, pr[illegible] Literis ac liberalibus disciplinis, tamersi non vsque adeo deditus esset, [illegible] men, earumque studiosos quam optime affectus. In Venere tempe[illegible] maxque continentiæ.

Constantinus Ducas. Constantinus Ducas, Isaacio successit, quem ipse ante obitum no[illegible] Imperatorem, vir à iustitia & pietate non parum commendatu[illegible] Cæter[illegible] nio tardus & hebes, atque incredibili corradendæ pecuniæ studio, & ne[illegible] in imperij defensione contra Turcos, qui ab Oriente vlterius pro[illegible] contra vrbem Constantinopolim vsque accesserunt. Vzi itidem [illegible] ca, ex Parzinacis, aliis Scythicis gentibus, & generis præstantia, & m[illegible] tudine ac robore insignior, per idem tempus Macedo[illegible] & Gr[illegible] pulati sunt, qui omnino grauiora damna & clades intulissent, ni[illegible] plu[illegible] ab[illegible] nptis, re[illegible] as domum reductas, cum magna præda B[illegible] ne deleuissent. Hanc nouorum hostium inopinatam irruptionem, & I[illegible] progressum, antecessit Maio mense Comera qui post solis occasum [illegible] næ fulgore effulsit. Erat prius & in luna ingens magnitudo, post[illegible] a, Co[illegible] vt factus est minor, decreuit, quantumque per comas crescebat, tantum d[illegible] bat magnitudine. In Orientem radios protendne[illegible], quadraginta d[illegible] ruit, & paulatim deflagrauit. Secutus postea vicesima tertia die Sep[illegible] ræmotus valde horribilis, qui Constantinopol[illegible], Cizici, Niceæ, & a[illegible] templa ac ædificia subuertit, & in Cizico, præter cæteras domos, [illegible] plum, opus pulcherrimum, & admiratione dignissimum, corruit, ac fund[illegible] uersum est.

Turcorum & Vzorum incursiones.

Cometa.

Ingens terræmotus.

Supra enarrauimus, Cutlumum, Tangrolipicis, Persarum Regis n[illegible] ab eo defecisse. Hic post Abramium alterum nepotem, & huius consor[illegible] prœlio apud Persarum vrbem victum, & necatum, cum sex m[illegible] & M[illegible] Abramij filio fugiens, per legatos ab hoc Imperatore se in fidem societat[illegible] recipi postulauit respon[illegible] sum in Persamen[illegible] ad Charse vrbe[illegible] c[illegible] pectans mox insecutus Sultanus, cum copijs in Iberiam contendit. Cutlumus [illegible] felicem Arabiam confugit. Sultanus in Iberia obuia quæque populat[illegible] stat; sed Michaelem cum copijs contra se venire sentiens, & turpe sibi c[illegible] toris ministro congredi existimans, in suos fines se recepit: quidam vero [illegible] ducibus, Samuchus nomine, obscuris parentibus ortus, ab bel[illegible] tribus millibus remanens, atque hinc inde per plana maioris Arme[illegible] vagatus, repentinis & crebris incursionibus Romani imperij fines [illegible] infestabat. Interim Constantinus diutino morbo extenuatu[illegible] decel[illegible] nario [illegible] aior, cum regnasset annos septem cum dimidio. Commenda[illegible] tem imperium Eu[illegible] lociæ co[illegible] iugi, iuramento obstrict[illegible], ne id cu[illegible] ret, nisi natis ex ips[illegible] filijs, Michaeli, Andronico, & Constantino. Fratrem [illegible] nem, Cæsarem nominauit. Cui[illegible] filius Andronicus postea pat[illegible] uelesin[illegible] recuperando adiuuit. Cæterum Eudoxia, suscepta administratione, c[illegible] entem vndique vim hostium pertimesceret, & lacero ac ruenti imperio, [illegible] propugnatore opus esse animaduerteret, spreto iuramento, quo, ma[illegible] ratem spoponderat, sex post obitum prioris mensibus, & aliquot diebus c[illegible] Romanum Diogenem ex illustri familia oriundum, & be[illegible] ica vi[illegible] rem, sibi in matrimonium copulauit. Fuisset profecto Respubl. non inc[illegible] de à muliebri pruden[illegible] tracta, si ab externis pax affuisset: sed Bar[illegible] orum tus effecit, vt iuramenti oblita Imperatrix, vel potius eo, pu[illegible] ac volitatis gra[illegible], neglecto & posthabito, hunc virum, eximijs animi co[illegible] que dotibus insignem, sibi in matrimonio, vt diximus, co[illegible] et. S[illegible] ea tempestate Romani imperii hostes, qui erant in Oriente, quandoque i[illegible] potamiam irrumpere, aliquando Iconium vsque progressi, Cappadoci[illegible] m[illegible]

Constantini obitus.

Eudoxia Imperatrix.

oque Ciliciam,& modo alias Prouincias Romanis subiectas, variis excursionibus infestare.

Inter hæc, Romanus Diogenes propter connubium Eudociæ imperio potitus, quod Turcis priorum Cæsarum ignauia animatis, prosperoque successu in spem occupandæ Asiæ erectis, ac longe lateque grassantibus, nemine prohibente mature occurrendum censeret, mox contra datam fidem, exclusa Eudocia, suo consilio & arbitrio cuncta tegere & administrare incepit. Tangrolipice, cuius supra mentionem fecimus, vita defuncto, summa rerum apud Turcos tunc erat penes Axanem. Hic sedem habebat in Persia,& per Sultanos cum cæteras Prouincias gubernabat, tum finibus prolatis, regnum proferre atque ampliare summis viribus annitebatur. Hic denuo cum validissimis copiis Romanæ ditionis limites ingressus est. At Diogene cum exercitu contra ipsum expeditionem suscipiente, retrocessit, suoque agmine in duas partes distributo, alteram partem Saracenorum in Australem Asiam, alteram vero in Aquilonarem dell... qui obuia quæque populati, & Neocæsarea subita incursione vastata, ingenti præda onusti, illinc recedebant. Sed Augustus hoc audito, expeditioribus militibus assumptis, per loca inuia & montosa, vt hostes anteuerteret, iter faciens, eos repente adortus, ita exterruit, vt statim arrepta fuga,& predam,& impedimenta reliquerint. nec tamen, quia Romani longo itinere fatigati, eos vlterius persequi non potuerunt, magna illorum strages fuit ædita: sed plurimi ex captiuis in pristinam libertatem restituti fuerunt. Inde Syriam iter ingressus, phalange vna Melitenam missa, Chalepo magnam & hominum & animantium prædam abduxit, ac Hierapolim Syriæ deditione cepit. Dein, cum Turci Romanorum copiarum partem superassent, Imperator, qui Hierapoli erat, hoc nuncio accepto, confestim ad opem victis ferendam accurrit. Chalepi vero præfectus, Romanorum clade audita, cum suis ad Turcas desciuit. cumque aduersarii Romana castra corona cinxissent, Cæsar, prœlio eis non denunciato, exercitum eduxit: & nullo tubarum sonitu, a Ioue manifesto signo dato, hostes aggressus, illos in fugā coniecit. Quibus peractis, Hierapoli arcem condidit,& plærisque aliis oppidis captis, Alexandriam, Ciliciæ vrbem, perrexit: exercituque in hyberna, vbi nulla commeatus inopia premeretur, ducto, Byzantium reuersus est. Sub veris autem initium, Diogenes altera expeditione suscepta, cum Cæsaream venisset, cognito, magnam Turcorum multitudinem, eam prouinciam incursare, illis ad Euphratem contendit: ibique parte vna exercitus Philareto duce relicta, ipse ad Septentrionem declinauit. Turci autem, Philareti militibus territis, omnibus eorum impedimentis potiuntur, & in Cappadociam progressi, omnibus agris deuastatis, Iconium, siue Lycaonium, vrbem tunc temporis florentissimam, petiere. Qua quidem re Imperator Sebastię comperta, properat eodem contendit. Verum, vbi illa vrbe euersa, hostes suo aduentu discessisse audiuit, Cathagurio, Antiochiæ duci, Romanarum legionum partem tradidit, eique mandauit, vt ad Mopsihestiam veniret; & Turcos illac transituros aggrederetur. Qui, cum in Tharsi planiciem venissent, ab Armenis omni fere præda spoliati sunt, & magna ex parte contrucidati, quique superstites remanserant, Romanorum ad Mopsihestiam insidiis cognitis, diffugerunt. Vere ineunte, Turci denuo Romanas Prouincias diuexantes, à Michaele Comneno Cæsaris legato deuicti sunt, & paulo post, ipse propter nonnullorum procerum, vt fama est, inuidiam, ab Imperatore cum minoribus copiis in Syriam missus, à Turcis superatus & comprehensus fuit. Quocirca ipsemet Augustus in Orientales Prouincias cum exercitu progressus, cum ad Theodosiopolin, vulgo Criapegam, castra haberet, prœlio cum hostibus congressus, & Scythis, quos in castris habebat, ad Turcos deficientibus, fortissime pugnans, equo ex lethali vulnere collapso, captus fuit,& ad Sultanum perductus; qui, vt erat iustissimus, & summa animi moderatione præditus, vbi Imperatorem esse certo cognouit, (neque enim prius credidit, quam & legati, ad eum missi, eum esse testati sunt, & Græci duces, quos in vinculis habebat, coram illo perducti, ad eius pedes prouoluti concide-

Romanus Diogenes.

Romanus feliciter pugnat contra hostes.

Idem Hierapolim occupat.

Noua Romani expeditio contra Turcos.

Turcorum clades.

Diogenes capitur in prœlio & perductus ad Sultanum, statim liber dimittitur.

ran̄t) prius tamen de more, vt victum, ante suos pedes prostratum, erex[illegible]
Exemplum singularis clementiæ ac moderationis in victoria. vt fratrem amplexus est, & mox huiusmodi verbis solatus: Noli moer[illegible] rator: hæc enim est rerum humanarum vicissitudo, vt belli fortuna [illegible] modo illos deprimat, alios vero extollat: tu, multa bella præclare gessi[illegible] per tua virtus, & fortitudo celebrabitur, modo te in aduersis non m[illegible] tem atque constantem præbeas, quam in secundis prudentem hacten[illegible] tisti. A me tamen, non vt captiuus, sed vt Imperator tractaberis: statimqu[illegible] natissimum tentorium, & ministros ac reliqua omnia, quæ Imperato[illegible] ecent, tribui iussit, & mensæ adhibitum, iuxta se collocat, captiuis quotq[illegible] tetet, perbenigne redditis: & sic per dies aliquot cum eo familiariter ve[illegible] collocutus, pace perpetua sancita, promissaque affinitate inter liberos ip[illegible] contrahenda, Diogenem eum egregio comitatu, & honore, Barbarica etiam [illegible] ste ornatum, à se dimisit. Cum vero ipse apud Eudociam coniugem, & l[illegible] priore marito natos, in odio esset, Byzantini proceres h[illegible] eabsenti imperi[illegible]
Romani Diogenis calamitosus exitus. rogarant, atque illud Michaeli natu maximo, Constantini Duci filio, tradid[illegible] qui Diogeni reduci, præter iurisiurandi fidem capto, oculos eruit, ex qua re, c[illegible] vulneris curatio negligeretur, toto capite intumescente, & verminante, in [illegible] Praten, vbi relegatus fuerat, in qua ipse antea delubrum in editiori loco e[illegible] rat, tragico exitu vitam terminauit, post annum tertium & mense[illegible] octa[illegible] imperii: quem Imperatrix Eudoxia splendidissime sepeliri iussit. Tradunt An[illegible] les, sub hoc Imperatore Nortmannos, quorum supra meminimus, duce Rober- to Guiscardo, Apuliam, atque Calabriam occupasse. Et cum Cyriaci[illegible] dux e[illegible]
Nortmanni Græcis Imp. adimunt Siciliam, &c. citus, qui summæ rerum præerat, à Cæsare missus, frustra pertinacibus Nor[illegible] norum armis restitisset, Græcos illinc pulsos & oppugnatos, vt tamque prouin- ciam deseruisse.

Capto à Turcis Romano Diogene, imperium, odio illius obtinuit pri[illegible]
Michael cognomento Parapinacius. gnus Michael, cui ingens fames quæ sub eo grassata est, à Pinacio medimni qua drante, cognomentum Parapinacij attulit. Antecessit hanc famem nati[illegible]
Monstrum. monstri, quod pedes habuit capriuos, & in media fronte vnum oculum. Sec[illegible] est mox dira lues, qua plærique mortales è medio sublati sunt. Michael, c[illegible] liberalibus artibus ac disciplinis optime profecerat, opera Michaelis P[illegible] c[illegible] leberrimi ea tempestate Philosophi, cuius adhuc Arithmetica circum[illegible] tur, tamen imperio non fuit idoneus, quod quidem, eo regna[illegible], à d[illegible] partibus atrocissime diuexatum est, & in Oriente quidem, maxima ei[illegible] f[illegible]
Sultani expeditio aduersus Romanos. est auulsio & iactura. Sultanus siquidem, vbi primum accepit quæ [illegible] zan[illegible] a[illegible] uersus Diogenem gesta fuerant, maximo dolore affectus, ac mirum in mod[illegible] indignatus, e uestigio suas copias in Romanorum Prouincias, non iam pra[illegible] tum, sed ad eas subigendas expediuit. Contra quem, Michael Imperator, I[illegible] cium Comnenum cum exercitu misit, qui à Turcis victus, & captus, mag[illegible] pe cunia redemit: Sed Cutlumo, quem supra ostendimus, Tangrolipicis nepotem fuisse, arma contra Axanem nouum Sultanum, vt ipse imperium occ[illegible] pa[illegible] rante, Babylonius Calyfa, cuius etiam apud Turcos, vt qui à Mahomet[illegible] atque originem trahere putaretur, summa erat auctoritas, nihil sectæ suæ per[illegible] ciosius animaduertens, quam si eadem bella ciuilia, & intestinas sim[illegible] quæ Saracenicum, ipsorumque Calyfarum imperium euerterant, iam in[illegible] uos Saracenos, hoc est, Turcas quoque orirentur, quamuis loco suo e[illegible] in publico versari non soleret, ad eos, qui de regno contendebant, per[illegible] persuadet, vt, omisso bello, Axan, quem Cassanum quidam vocant, principa[illegible] suum, integrum teneat, cognatoque omni ope præsto sit, vt Romanis [illegible]
Turcorum prosperi successus. ciis subactis, imperet; qui breui, Media, & totius Orientis locis subactis, [illegible] las quoque inuasit, Zachabum quendam obscuro genere natum mittens [illegible] Chio insula cum paucis nauibus repente occupata, classeque ibi compara[illegible] Lesbum, Samum, Rhodum, Cretam, & Cyprum expugnauit, quæ tamen pa[illegible] post, rursus in imperij Romani potestatem redierunt. Damascum vero, & [illegible] qua Syriæ loca ei propinqua, Axan Persarum Sultanus, cuidam nepoti [illegible]

cat [illegible] vt, quemadmodum ille alter cum Romanis bella gerebat, ita iste cum Aegyptiis faceret. Nam Aegyptius Calyfa, Laodicaeam vsque omnia possidebat, & Alapiam, siue Calepum, Eunucho [illegible], cuius superius mentionem fecimus, tradidit [illegible] ita, vt hi beneficiarij essent sui. Cutlumus vero, Sultanus & ipse, sed Samuch Sangni filius, permultis bellis feliciter gestis, Damasci quoque regnum occupauit: eique successit filius Norandinus, qui multa cum Hierosolymitanis Regibus bella gessit. Verum enimuero vt ad res Byzantinas [illegible] Romanum imperium, praeter externos aduersarios, vt diqué mutuis ac domesticis dissensionibus imperebatur, & in primis à Nastore [illegible] ad Istrum praefecto. Cumque hic, desperato imperio, ad Bossinos transisset, Nicephorus Botoniates, Turcis in Asiam duce Cutlumo attraxit, & Nicephorus Briennius Dyrrhachij dux, eosdem in Europam adduxit. Sed Briennio profligato à Russelio [illegible]rino, cum Botoniatae potentia Turcicis auxiliis fulta [illegible], Michael, imperio, quod conseruare non poterat, sponte abdicato vel potius relinquere coacto, Monasticum habitum induit, & in solitudinem [illegible] Maria Alana coniuge, & filio Constantino, [illegible] Augustali honore [illegible], post annum imperij sextum & dimidium. Hoc regnante, regiones Asiae versus Pontum omnes Turcis cesserunt, [illegible] est [illegible], vocatũ Turcomanniae regnum, quod quidem etiam his temporibus idem nomen retinet.

Turcomanniae regnum.

Nicephorus, Botoniates cognomento, nobilissimus, quippe qui à Nicephoro Phoca Imperatore [illegible], cum & ignauia Michaelem ciuibus quam maxime exosum reddidisset, & ipse Turcicorum armorum foedere ac societate, [illegible] imperium sibi asseruit, quod etsi confirmarit caede Briennij [illegible], quidem affectabat, & reducto in ordinem Constantino, prioris Augusti Constantini Ducae filio, quem ad Chrysopolim exercitus contra Turcos misisset, Caesarem nominarat, tamen conspiratione Comnenorum fratrum violenter oppressus, coenobium, imperio relicto, ingredi coactus est, tertio anno sui Principatus, cum poena talionis [illegible] iniuriam, suo praedecessori illatam.

Nicephorus Botoniates.

Amoto Nicephoro Botoniata, Alexius Comnenus Imperator salutatur, Isacio maiori natu fratri praelatus, siue quod ille, ceu ad res bellicas propensiori, milites magis fauerent, siue quod studio ampliique pollicitationibus ab eo, eiusque autoribus iam essent subornati. Vt vero inter ipsos fratres qui erant numero [illegible]or, nempe ipse Alexius, [illegible], Adrianus, & Nicephorus, maior pax & beneuolentia coalesceret, de procerum consensu inter sese imperium partiti sunt, ea lege, vt Alexius titulum imperij vsurparet, ac Caesaream potestatem exerceret. [illegible], nouo ipsi nomine imposito, Sebastocrator, quod ipsius Augusti nomen superaret, tertius Protosebastes, & natu minimus, Sebastes diceretur. Inter ipsius quoque affines, qui horum sorores duxerant, Michaelem Taronitem, & Melissenum, aliqua rerum distributio facta est; adeo sane, vt hac partitione rediribus [illegible] quodammodo laceratis, non sufficerent defensioni limitum à vicinorum hostium incursionibus. Quo factum est, vt Alexius ad rapinas & immodicas exactiones conuersus, subditos mirum in modum expilaret; cumque, praeter morem suorum praedecessorum, adulterato numismate, pro aureo & argenteo, aereum, siue aeneum signaret, quo in expensas Imperii vteretur, tributa in auro [illegible] simo dependi voluit. Ingenio fuit versuto, vafro, suspicaci, & rapaci, belloque infelix. A Normannis ad Epidamnum victus, fugatusque, insignem cladem accepit. In mari, eas insulas, quas paulo ante nominauimus, amisit, licet Cretam & Cyprum haud multo post, receperit. Bello petitus à Bossinis, & victus, societatem ac foedus cum eis pepigit, pacem mercatus parte suae ditionis ad Moglenem, quam eis incolendam attribuit.

Alexius Comnenus.

Infortunatus in praelio.

HISTORIAE RERVM PERSICARVM

Liber Octauus.

Christianorum expeditio Hierosolymitana.

LEXIO Comneno, adhuc in Orientali imperio ... potiunte, & Henrico quarto rebus Occidentalibus ... dente, suscepta est a nostris Argonautis ingens illa & ... morabilis in Asiam contra Turcos ac Saracenos ex... tio, duce Godefrido Bilioneo, Lotharingiæ Princip... armis pariter, & consilio animoque promptissimo & ... mo, à quo, adiuuantibus confœderatis, omnis Syria & Pa... læstina cum vicinis Prouinciis recepta, & regnum Hie... solymitanum constitutum est. Cum enim Christiani, qui Hierosolymis, & ... in locis sub Turcico & Saracenico imperio degebant, ... durissime & crudelissime ab vtraque gente tractarentur, Concilio in Gallia apud Claromontium ... Vrbanus Pontifex, Christianis, qui erant in Oriente, per Petrum eremitam, ... omnes Gallum, opem atque suppetias implorantibus, vniuersos Christianos ... Principes ac Dynastas ad pium bellum cohortatus, effecit, vt de horum m... atque vnanimi consensu expeditio in Syriam susciperetur. Proinde anno a ... Virginis millesimo nonagesimo sexto, & decima quinta die mensis A... fecti sunt diuersis itineribus Godefridus, quem alii Gottifredum vocant, ... & Balduinus Bulliones, Raimundus & Robertus Flandriæ Comites, ... gnomento Magnus, Philippi Galliarum Regis frater, Stephanus Valesius ... tum Comes, Podiensis Antistes, & Petrus eremita, huius expeditionis pra... auctor atque promotor, cum circiter sexcentis peditum armatorum ... & equitum Loricatorum centum millibus, qui multis cruentissimis proe... cum Turcis, Saracenis, ac Aegyptiis commissis, alij Nicæam Bithyniæ vrbem, nonnulli Antiochiam, ad Orontem fluuium, plærique Ierosolymitanam vrbem, alij alias ciuitates atque oppida, non absque summa difficultate, ... to... sanguine receperunt. Et quoniam de his omnibus extant eruditissimorum ... rum monumenta, ab illius particulari enarratione, ne actum agere videar ... dens sciensque in præsentia supersedeo, cum præsertim ipse hæc omnia ... Annalibus atque historijs Reip. Genuensis fuse ac luculenter iam pro... Hoc duntaxat breuiter adiecerim, ipsam Antiochiam, de qua hic proxime ... tisumus, post nouem mensium difficillimam obsidionem, tandem à ... proditione captam fuisse tertio Nonas Iunij, anno Christi, millesimo n... mo octauo. Sed mox repentino & improuiso aduentu auxiliorum Pe... quæ à Sultano Belchiaroco adduxit Cardagatus Persa, rursus intra vrbem ... commeatu instructam conclusos, obsidionem sustinuisse, ... inopia, multo sane difficiliorem, quam ipsi hostes pertulerant, cum ... licet lactatos simul & hostibus. Tandem fame compulsos, ad ... genti ausu conatuque eruptione facta, & Persicis copijs fusis fugatisque ... vrbem obsidione liberasse. Cæterum, vt eo redeat, vnde fluxit oratio, A... Hugonem, ac reliquos Proceres Byzantium appulsos, initio, propter va... suspiciones, de hac expeditione conceptas, parum benigne atque amant... cepisse visus est. Quinetiam inter ipsos, & Græcos, quotidie nouæ ... riæ simultates oriebantur, adeo profecto, vt quam maxime verendum ... nessæ tandem in apertum ac periculosissimum bellum erumperent; eoque ... uentum erat, vt iam ipsi neque manere inter infestos, nec breui traiectu ... transmittere auderent, ancipiti & à Turcis & à Græcis metu, donec tandem ... firmatis animis fœdus inuicem percussum est, & ea quidem conditione, vt ... cus Latinos commeatu cæterisque opportunis rebus iuuaret. Latini ... de aduersariis caperent, præter Hierosolyma, Græcis restituerent: ...

Alexio, fortunæ aduersitas multa progressu temporis in natura & moribus correxit, auaritia & rapacitate in liberalitatem ac beneficentiam, & occulta sæuitia in clementiam commutata. Iisdem ferme temporibus, aut certe nõ multo post, nunciatum fuit Imperatori, Turcorum exercitum conscribi, qui mox Romanos fines deuexaret. Sed enim cum ipse articulari morbo impeditus, expeditionem contra hostes suscipere nequiret, suorum militum legionem duce Camitze, Eustathio præposito, viro ex primoribus militarium ordinum insigni eduxit. *Romanorum clades* Qui, primo in haud modicam aduersariorũ multitudinem incidens, cum illis congressus, tandem victus, capitur, & exercitus pars cecidit, pars vero celeri fuga sibi salutem quæsiuit. Quod simulatque Imperator accepit, sese vlterius continere non potuit, quin actutum separatis copijs, ipsemet ad bellum egrederetur, Turcis tamen nunquam occurrit. Quandoquidem ipsius Cæsaris contra se expeditionem intelligentes, illico laxatis equorum frenis, diffugerunt, inter quos, & Camitzes magnis pollicitationibus custodes corrumpens, se illinc proripuit, & statim ad Imperatorem vna cum custodibus venit. Quibus Cæsar, muneribus ac pecunijs donatis, Byzantium reuersus est. Breui ab hoc spatio interiecto, Alexius aduersus eosdem exijt, ac Philomelium profectus est. quam vrbem, plenam inuenit arreptatis hominibus, ob res pretiosas illuc asportaras, reliquo exercitu qui Cæsaream expeditionem haud parum metuebat, recedente. *Philomelium capitur à Romanis.* Vrbs interim, haud multo post, vna cum propugnaculis ac speluncis, quæ refugia indigenæ habuerant, expugnatur, omnesque incolas Imperator trãsmigrare, iuuenes quidem & pedibus validos iter facere iussit. Quibus vero senectus ad ambulandum impedimẽto erat, illis iumenta præbuit. Sed qui morbis aut præ nimia senectute, ægra & languida corpora habebant, hos, scutis longis impositos, vt à iunioribus atque robustioribus circumgestarentur, mandauit. Ipse, inter hos obambulans, si quem siti aut fame laborãtem animaduertit, illum, quoad fieri potuit, subleuabat. Hac singulari clementia & pietate, cum sibi omnium fauorem atque beneuolentiam conciliasset, Turci in Occidentem adnauigarunt, dicentes, suum Principem, pacem ac fœdus cum Romanis facturum, quod quidem Imperatori nec iniucundum erat. Ab Oriente igitur quidam Barbarorum Princeps, non Satrapa, sed Sultanus, profectus, equoque insidens, cum Cæsari occurrisset, procul ab equo descendens, ac pedibus cum accessisset, adorationem peregit, conditionesque pacis fecit & accepit; breuique post, & ipse, & eius comites, multis muneribus donati, ad suas sedes redierunt. *Pax inter Romanos & Turcos.* Imperator interea iam septuagenarius, & diuturno grauique morbo fractus, naturæ concessit, cum annos triginta septem, & menses quatuor cum dimidio imperasset. *Mors Alexij Comneni.* Vxorem habuit Irenem neptem Iohannis Cæsaris fratris Constantini Ducæ, ex qua sustulit filios, Iohannem, Andronicum, & Isaacium. filias, Mariam, Theodotam, & Eudociam. Iohannem successorem in Imperio designauit. Quorundam Annales perhibent, Alexio, adhuc regnante, in vrbe regia horribilem terræmotum in die Nicolao sacra factum esse, quo plurimas ædes tam publicæ quã priuatæ, multaq; delubra funditus corruerint, & cum his Porticus quoque, per quam vrbis viæ contegebantur, & plærosque hac ruina obrutos, interijsse. *Terræmotus.* Ad hæc, locustarum infinitam multitudinem, densissimę nebulæ instar, volando, Solem pene obscurasse, perque vrbem aduolantes, tandem in Oriente quieuisse, atque hoc incidisse in id tempus, quo à fœderatis Principibus Christianis suscepta fuit expeditio in Syriam pro recuperatione Hierosolymitana, cuius hic proxime fecimus mentionem. *Locustæ.* Tradunt etiam, sub eiusdem Principatu, quamplurima in diuersis partibus Constantinopolis fuisse fatalia incendia, multasque domos ac ædificia fortuito igne concremata, necnon, eodem tempore tantam ventorum vim, ac rabiem potius, excitatam, vt, præter alias ruinas & clades quas ædiderit, Colossus quoque in prætorio situs, & rotunda ingentique columna suffultus atque innixus, corruerit, & complures, qui tum forte aderant, in foro deambulãtes, contriuerit. *Incendia.* *Ventorum vis.* Ferunt, Cõstantinum Magnum hanc statuã æneã Apollinis admirandæ magnitudinis, ex Troade Byzantiũ, cum vrbem dedicaret, supposito eius titulo, & ablato numinis capite, trãstulisse. Quæ

postea, sub hoc Alexio violentia ventorum, vt dictum est, corruit, cum [illegible] les diutius in altitudine consistere non posset. His quoque adijciunt, eodem [illegible] peritante, in ipso Petri & Pauli Apostolorum festo die, imbrem longe v[illegible] tissimū decidisse, cuius impetu complures domus ac ædificia cōci[illegible] que alueis oppletis, maris speciē, cum ingenti hominum ac iumentorū [illegible] quandiu præbuisse. Et hæc, in præsentiarū obiter dicta sint, quo lectoris [illegible] hac rerum memorabiliū varietate pauli per relaxetur. Nunc ad Græcos [illegible] persunt Imperatores, nostra oratio refcratur.

Imber.

Caloioānes.

Alexio Comneno Caloioānes filius successit, patre & victorijs bellicis, & [illegible] bus superior, & vir maiori probitate. Hic ad imperiū euectus, suos omnes diu[illegible] præfecturis ac dignitatibus ornauit; in Isaacium vero fratrem, quem [illegible] incredi[illegible] charitate dilexit, longe propensissimus extitit. Varijs expeditionibus in Asia vi[illegible] primo Tanismanium, siue, vt alij vocant, Solymanum, Turcorum ac Persarum Regem, Cutlum iam vna cum suo filio defuncti, nepotem, aliquot prœlijs de[illegible] cir, nec paucas illi vrbes ademit, Latinorum militum strenuam fidelemque o[illegible] ram semper expertus. In Europa Scythas; Tartaros Thracia Macedoni[illegible] que c[illegible] lit, in quas, dum ipse rebus præesset, ex Septentrione tantis agminibus inuola[illegible] vt locustarum instar, omnia obruerent atque complerent. Hæc Tartarorum [illegible] quos Græci vniuersos veteri nomine Scythas appellant, prima fuit in Europ[illegible] irruptio. Inde per Vngariam effusi, Poloniam, & magnam Silesiæ partem ce[illegible] per loca plana atque expedita progressu, cædibus, incendijs, rapinis, ac d[illegible] tionibus horribiliter peruastarunt. Paulo ante per Caspias portas Asiam adorti tentarāt regnum Turcicum ad Pontum. Sed de his inferius plura. Tartaris iam motis, contra Hunnos arma conuertit, quos, ad Saui, Istrique confluentem iuxta Belgradum profligauit, & mox, haud mediocrem inferioris Pannoniæ pa[illegible] edomuit. Legatos misit ad Lotharium Saxonem, gratulatum, depulso [illegible]. Ap[illegible] Rogerio. Postea & cum Conrado Sueuo fœdus percussit, & affinitatem contra[illegible] xit, data filio Manuelis in vxorem sorore Gertrudis coniugis Conradi, [illegible] Comitis Sultabachici. A Raimundo Principe Antiocheno emi[illegible] vrbem Antio[illegible] cum ingenti pecunia, cum ipse esset prædiues atque opulentus. Hanc occ[illegible] rus, cum à Præsule Gabulensi, prohiberetur, maximopere indignatus, cum pr[illegible] ualido exercitu Syriam depopulatus est. In reditu, simul atque C[illegible]licum fines at tigisset, memorabili ac tragico exitu vitam terminauit, in venatione manu ad [illegible] gitum minimum venenatæ sagittæ illapsu strictim læsa, quam vna cum al[illegible] apr[illegible] ab eo sauciatus, subito insultu pharetra excusserat, ex læsa parte veneno celeriter in omnes corporis partes discurrente. Decessit, cum imperasset annos vigin ti quatuor, siue, vt alijs placet, viginti quinque, & menses octo. Liberos sustulit quatuor, quorum duo, Alexius, & Andronicus obierunt adhuc viuo patre. de duobus reliquis, Manuelem natu minimum maiori Isaaco, tanquam ad gubernacula parum idoneo, prætulit.

Eiusdem victoria cōtra Turcos, Persas, & alias nationes.

Tartarorū prima irruptio.

Caloioānis interitus.

Manuel Comnenus Imperator.

Hic Manuel à Caloioanne ad supremum imperij fastigium euectus, P[illegible] ps fuit ingeniosus, leuis, turbulentus, infidus, impius, sceleratus, perfidiosus, inf[illegible] ix, [illegible] eloquens, exercitatus in disciplinis, amans Sophistices, & nouarum op[illegible]o- num, in disputando acer & curiosus. Venetos bello lacessitos, cum sustinere n[illegible] n posset, restitutione eorum quæ eripuerat, rursus placauit. Conradum Sueuum Imperatorem, cum ad fœdus & amicitiam propter affinitatem blandissim[illegible] o- missis inuitasset, postmodum fiducia amicitiæ securius se, transmisso Hellesponto Asiæ, committentem, insigni perfidia pene grauius hostibus ipsis [illegible] fr[illegible] o fraude, & veneno exercitum depopulatus. Maximam enim illius partem perdi- d[illegible], submissis panibus, qui parati erāt ex farina infecta commolit[illegible] mo puluere. Huius perfidiæ pœnas Rogerius Siciliæ Rex, bello persecutus, Cor cyra, Aetolia, Acarnania, Corynthо, & Acrocorynthо, partim v[illegible] p[illegible] rim de[illegible]ti o- ne captis atque direptis, classem regiæ vrbi admouit, & in eam[illegible] impre[illegible] one fa[illegible] suburbia flammis iniectis e[illegible]ussit, ægre sese cum impe[illegible] tu[illegible] intra mœnia Im- peratore conseruante. Pax demum inter vtrumque Ro[illegible] no Po[illegible] ce con- liai[illegible]te,

Eiusdē perfidiam C... Conradum imp.

[illegible]ita & constitura est. Cum Scythis etiam, Turcis, Persis, & Hungaris bella gessit. Sed raro successu, & cum Turcis quidem funestissimo prœlio dimicauit, adeo profecto, vt in eo pene captus fuerit, licet aliqui scribant, eum captum fuisse, cum Ciliciam fr[illegible]nde occupasset. Dicunt enim Turcam cum eo congressum, simulata fuga, cum toto exercitu in quasdam angustias, & arctissimas montium fauc[illegible], posi[illegible]s custodijs, Imperatorē deduxisse, partim cæsis copijs, partim captis, & ipsum quoque in eius potestatem deuenisse, ac breui post, ab eo amanter atq; honorifice dimissum, Cilicia restituta, idque contigisse aiunt sub Muchumeto, Turcorum Imperatore, qui Tanisinaio successerat. Hic sane, cum audiret, Manuelem cum instructissimo exercitu contra se aduentare, magnis auxilijs ex Perside, ac Mesopotamia, alijsque eiusdem gentis Regibus accersitis, per legatos à Cæsare pacem petijt, quam omnes prouectioris ætatis ac Turcicis bellis exercitati duces, amplectendam suadebant, propterea quod omnia loca munita & opportuna, ab hostibus præoccupata fuissent. Verum ille, neglectis sanioribus consilijs, & iunioribus, qui forma tantum gemmisque, & auro nitentes, nulla prudentia rerum gerendarum peritia conspicui erant, percupide auditis, oratores voti prorsus impotes dimisit. Cumque Sultanus iterum pacem per nouos legatos ab eo perijsset, eisque iactabundus diceret, se Iconij responsurum, Sultanus in angustijs Tauri montis, quæ Clisura Zybriszæ appellatur, per quas Romano exercitui, Myriocephalo castra mouente, iter faciendum erat, suas phalanges, vt imperium in eos prætereuntes facerent, abdidit, in quibus, cum acies explicari non posset, Manuel postmodum insigni strage affectus est, in eoq; prœlio, præter cæteros insignes viros, Balduinus, qui dextrum cornu regebat, vna cum suis fortissime dimicans interemptus est, ac etiam complures genere clari, atq; illustres, ipsi Manueli arctissima affinitate coniuncti, inter quos fuit etiam Iohannes Cantacuzenus neptis suę vir, strenue pugnantes occubuère. Cum vero Sultanus animaduerteret Manuelem in summo vitæ discrimine versari, cum præsertim eo die Turci illius castra oppugnaturi essent, ipsius calamitatem commiseratus, misit ad eum muneribus, pacem ei dedit, ea lege, vt Dorylæum, & Sublæum oppida, iterum euerterentur. Quæ pacta Imperator, præstitæ fidei, atque acceptæ humanitatis penitus immemor, non diu seruauit. Nam Sublæum quidem euertit: Dorylæum vero, vt ita remaneret, præcepit. Quamobrem Sultanus Atapacum Ducem cum lectissimorum militum manu ad mare vsq; progredi, omnes vrbes ac prouincias vastare, neminiq; parcere iussit. Qui mandata sedulo ac fideliter exsecutus, Phrygias, & Mæandrias vrbes deprædatus est, quem Cęsar in Męandri fluminis transitu insidijs circumuentum, ipso duce cum multis alijs cæso, oppressit. Post hæc, Manuel, imperio, cui præfuerat annos triginta octo, sponte relicto, sese in cœnobium inclusit, in quo, non ita multo post, iam sexagenarius, extremum diem clausit. Vxores habuit duas, vnam germanam sororem, vt dictum est, coniugis Conradi Imperatoris; alteram Constantiam, Raimundi Antiocheni Principis filiam, ex qua reliquit successorem.

Infelix pugna contra Turcos.

Manuelis clades.

Exemplum singularis moderationis in victos.

Manuelis obitus.

Alexius admodum puer patri Manueli successit, qui Andronicum patruelem, callidum & impium tutorem testamento sibi à patre relictum, longe infensissimum habuit. Hic enim, simulatque imperij administrationem suscepit, omnes æmulos, quos suum regimen impedituros suspicabatur, interfici iussit, quo tanto facilius atq; cōmodius, quod animo conceperat de imperio sibi vsurpando perficeret: moxq; omni metu liberatus, Alexiū quoq; pupillum, imperij hæredē, cum is annum decimum quintum attigisset, neruo arcu eliso, immaniter strangulatum, & arcæ plumbeæ inclusum, in mare demersit. A quibusdam in literas relatū est, Alexium, animi recreandi causa paruo nauigiolo in mare vectum, ab Andronico per suos ministros crudeliter præcipitatum, atque necatum, capite absciso, reliquo cadauere in mare proiecto. Nec desunt qui etiam tradiderint, eundē [illegible]us Alexij matrē & sororem de medio sustulisse, ac tam sæuo & immani parricidio postmodum imperio esse potitum. Sic miser Alexius tandem vitam simul cum imperio amisit.

Alexius Comnenus à patruo interficitur.

Andronicus Comnenus sæuitia & tyrannide sibi imperiũ vsurpat. Dimina vi tio.

Andronicus Comnenus, occiso Alexio cognato, & imperium adeptus, [illegible] ipsum in tyrannide constabiliret, omnes proceres, [illegible] fidem suspectam habebat, & inprimis suos, atque Alexij patruelis, consanguineos, amicosque, quo[illegible]cunque arripere potuit, vel crudelibus supplicijs tortos interemit, vel lum[illegible] orbauit. Bello tandem à Wilhelmo Siciliæ rege, iniustam impuberis Alexij cædem vindicaturo, impeditus, ac prœlio superatus, cum ob immanem sæuitiam publico odio flagraret, Angelo Isaacio, quem ad supplicium corripi manda[illegible] seditionem concitante, dum fugam parat, comprehensus est, alteraque manu, & oculo mutilatus, ac etiam scabro camelo facie ad posticam versa, & capite al[illegible]orum reste loco diadematis, præcincto, per vrbem circunductus, vulgiq; tumultu vncis & harpagonibus pene frustillatim discerptus, ac dilaniatus, commeritas parricidij, raptæ tyrannidis ac sæuitiæ pœnas dedit, postquam biennio rebus gerendis præfuisset. Quorundam Annales referunt, hunc, stipiti alligatum, quasi metam ac scopum sagittarijs propositum fuisse, in quem passim omnes propter immensa eius flagitia, & horribilem crudelitatem, tela & sagittas iaculati sint.

Isaacius Angelus.

Isaacium Angelum è gente Comnena, qui Angeli vocabantur cognomine, cum reliqua Comnenorum stirps iam sublata esset, Byzantini, destinatis ab Andronico tyranno supplicijs ereptum, ad gubernacula collocarunt. Hic cum Wilhelmo Siciliæ rege fœdus ac societatem contraxit. Bellum vero cum Mysi[illegible] & Walachi dicuntur, Petro & Asane fratribus defectionis auctoribus, in[illegible] gessit. In Alexium Comnenum, Cypri tyrannum, nauiganti, classem atrox tempestas disiecit, & ad scopulos allisam confregit. Hunc Alexium anno proxime sequenti, Richardus Angliæ rex, expugnata insula, cepit, & secum captiuum abduxit. Fridericum Aenobarbum, cognomento Barbarossam, ad Hellespontum, aditu Asiæ & traiectu prohibiturus, aliquot aduersis prœlijs deuictus, à bello destitit, initaque cum eo amicitia, & obsidibus confirmata, progredientem commeatu iuuit. Tandem ab Alexio fratre natu minore, cui semper ita indulserat, vt præter nomen imperij, quod penes se esse voluit, cum eo ex æquo viueret, & postremo à Turcis captum, multo auro redemerat, per summum scelus imperio atque oculis priuatur, & in sordidum carcerem detruditur, de illa spe excidens, qua ex falso oraculi promisso imperium in annos triginta duos sibi despõderat, cum regnasset annos nouem, menses octo.

Eiusdem obitus.

Postmodum è carcere per filium extractus, cum insueti aeris nouitatem & asperitatem ferre nõ posset, morbo contracto interijt. Byzantinis rebus in hoc rerum cardine constitutis, in Oriente, Sultanus, qui Iconii sedem habebat, post Manuelis obitum, plærasq; Phrygiæ vrbes occuparat. Hui[illegible] res domi forisque præclare gestas, successit filius Chaichosroes [illegible] imperitante Fridericus Aenobarbus in Asiam, arma conuertit, & [illegible] Iconium Lycaoniæ vrbem, tribus magnis prœlijs vic[illegible], fuditque.

Friderici Aenobarbi expeditio in Asiam. Cuiusdã militis Germani robur & magnanimitas.

Inter quæ, Germanus quidam ex præclaro stemmate oriundus & procera corporis statura, cum iter suum sequeretur, post exercitum equum fessum trahens, à quinquaginta Turcis circumuentus, non magis se commouit, aut gradum accelerauit, quam si nemo illum persequeretur; sed gladio vnum ex [illegible] tam facile in duas partes secuit, à capite simul cum equo vsque ad tergum [illegible] vt reliqui mox territi, ab eo insequendo abstinuerint.

Eiusdẽ prosperi succes-sus.

Cæsaris interea prosperi ac felices successus, tam subitam rerum inclinationem in Asia pepererunt, tantumque Saladino metum ac terrorem incussere, vt rebus prope iam desperatis munitarum vrbium propugnacula deijceret atque arces demoliretur, deq; Asia relinquenda consilium caperet. Fridericus enim victricibus [illegible] progressus, mox ei Ciliciam, Saracenico exercitu deleto, eripuit. Per idem quoque tempus Richardus Angliæ Rex, plurima eidem oppida & maritimas vrbes [illegible], adeo sane, vt Asia non paruo seruitutis metu ac formidine liberaretur. Quod si Cæsaris vita diutius propagata esset, Turci ac Saraceni tunc facile extingui, aut saltem ex Syria, & Aegypto expelli potuissent. Cæterum, quo minus id eueniret, [illegible] stitere. Cum enim, recepta Cilicia, Saladini exercitus ex minori Armenia [illegible]

c[illegible],

... forte ... labore atque æstu defatigatus, in flumen, quod Serram indi- ... ant, lauandi studio descendit. Ibi alij ferunt, eum abreptum vorticibus, in flumine perijsse; quidam vero perhibent, redeunti ex aqua, hepate male affectũ fuisse: quod quidem eo minus admiratione caret, quod in Cilicia Alexandrum Macedonem, lauantem in Cydno, frigidissimo flumine, lethali morbo correptũ esse literis proditum sit. Morbo itaque infra paucos dies in Seleucia Syriæ extinctũ narrant quarto idus Iunij, anno Christi millesimo centesimo, octogesimo nono. Anno mundi quinquies millesimo centesimo quinquagesimo primo. Imperij tricesimo septimo. Verum, sicuti etiam in reliquis meis scriptis testatum reliqui, non desunt grauissimi auctores, qui asserant, ipsum, cum ad præfatum amnem vulgo Sertam, antiquitus Selephium, peruenisset, & illius vadum incertum esset, equo inter transmittendum, vt fieri solet, cespitante, iam grauem ætate ... ipsum, magno animi horrore fuisse affectum, atque ita commotum, vt attonito similis, inter suorum manus ablatus, paulo post, non absque ingenti suorũ omnium dolore, summoque Christianæ Reip. detrimento, expiraret. Quorum quidem posteriorum sententiæ, ceu verisimiliori, & ratione magis consentaneæ, ego, suo cuique interim libero iudicio relicto, mea ex parte accedo, præsertim, cum vix credi possit, quod ipse, deuexa iam ætate, positis armis, & veste, ad leuandum æstum in fluminis alueo sese confouere voluerit, præcipue cum id non citra magnam suæ maiestatis neglectionẽ fieri potuisset, licet Alexandrum Macedonem idem in Cydno flumine ex Tauro monte orienti, & mediam Tarsum intersecante, sed tamen ætatis gradu excusatum, fecisse, in comperto sit. Friderico, Principe optimo ac laudatissimo, vitis subtracto, Germani domum redierunt. Quo tempore, grauis seditio inter Turcas exorta est. Cizassianus enim potens dominus Iconij Sultanus, moriens, quatuor filios reliquit, Mazurũ, Coppatinum, Rucratinum, & Caichosroem. Masuto, Amasiam, Ancyram, Dorilæum, & alias Ponticas vrbes, assignauit: Melitenem, Cæsaream, & Coloniam, quæ nunc Tauara dicitur, Coppatino: Amisam, Doceam, & alias maritimas vrbes, Rucratino: Caichosroes Iconium tenebat, ipsius Sultani sedem, & cum ea Lycaoniam, atque Pamphyliã, & quæ ad Cottianium vsque pertinent. Coppatino mortuo, de eius Principatu Rucratinus & Masutus certant, sed Rucratinus ingenio reique bellicæ peritia vincit, & Masuto Principatus partem adimit: atque hac victoria elatus, Caichosroi, qui ex altera matre Christiana natus erat, Iconij potiundi cupidus, ni sibi regno cedat, bellum indicit. Caichosroes igitur, ad Imperatorem Alexium Angelum confugit: Sed nullis auxilijs impetratis, domum reuersus est. vix autem Iconium peruenit, cum à Rucratino pulsus, ad Lebunem in Armeniam fugit: vbi humaniter quidem acceptus fuit, sed nulla ope impetrata, Byzantium remeauit, ibique per aliquod temporis spatium obscurus vixit. Verum enimuero Alexius Angelus imperium fraude & patricidio raptum, haud diu retinuit, cum natura meticulosus esset, atque ignauus, totumque se in ... & voluptates, nẽglectis vicinis Walachis & Scythis, effudisset. Nam Isaaci filius Alexius, cui mortem machinatus erat, Francis & Venetis, quorum in vicinia tunc erant vires validissimæ, concitatis, & horum ope, vrbe ferro flammaque ... nata, fugatoque patruo, imperium recuperauit, tali occasione: Bonifacius Marchio Montisferrati, Balduinus Flandriæ, Henricus S. Pauli Comites, & cum his Allobrogum dux in Asiam aduersus Turcos & Saracenos expeditionem susceperant, conuenerant Venetijs, cumque interueniente mora, belli sumptus exhausissent, à Senatu Veneto pecuniam mutuo petierunt, quæ data est eis cum promisso maioris pecuniæ certis conditionibus, si Rempub. occupatam bello Istriaque, & oppugnatione Iaderæ vrbis, quæ à Venetis ad Hungarorum Regẽ defecerat, iuuare vellent. Quas illi conditiones cum accepissent, obsidio Iaderæ tentata est opinione omnium longius protracta est. Circumsidentibus vrbem, superuenit Alexius Isaaci filius, cum aliquot Græcis proceribus, qui patrui sceleratas manus effugerat, & multa questus de huius crudelitate, patris cæcitatẽ, sordes & squalore carceris, ac suum exilium, & multa etiã, si in imperiũ reduceretur, polli-

Ainsarci obitus.

Grauis seditio inter Turcas.

Peram & [illegible] Byzantio deditione capit. Alexium Iuniorem in imperium restituunt. Alexius Iunior.

citus, auxilia impetrauit. Classis ergo ex Dalmatia ad Bo[illegible]orum [illegible] ducta [illegible] sinus, qui Peram à Byzantio quadraginta stadiorum inter[illegible] rupta, quæ obtenta fuerat, catena [illegible], occupatus: v[illegible]s, de[illegible] & Alexio Iuniori ijs, quibus inter eos conuenerat formulis & condition[illegible] Alter Alexius, his cognitis, Debelatum profugit, auc[illegible] secum thes[illegible] pen[illegible], postquam annos octo, & decem diebus imperasset, & irrito con[illegible] de inceps repetiuit. A nonnullis in literas relatum est, præfatum Alexium, de[illegible]is auxilijs, nocte concubia apud [illegible] filiam, virginem monialem, ingentem defossum reliquisse thesaurum, & reliquam partem secum asportasse. Cæter[illegible] Alexij Iunioris non diuturnum fuit imperium, quem inuisum [illegible] reddi[illegible] timiditas, seu potius suspitio de confœderatione cum Francis & Ve[illegible] q[illegible] censuerat, non lacessendos bello, sed auro placandos, Byzantinis vociferant[illegible] ignauia & perfidia Imperatoris fieri, quod per Græcorum prouincias, in que ipso vrbis conspectu, impune ac nemine vindicante grassarentur. Quare [illegible] tionem repulso, datus est successor Nicolaus Canabus, aliquanto minus ad [illegible] perium idoneus Alexio.

Alexius Ducas.

Hac occasione Alexius Ducas, cognomento Mu[illegible]philus siue Myrtilus, vt alij vocant, vir Cæsarei stemmatis, & imperij cupi[illegible] mo subdolus & sceleratus, qui Alexium amicitiæ specie ad se fraude traduct[illegible] tanquam cum contra iniurias defensurus esset, insanienti plebi vinc[illegible] iecit, & Nicolaũ, paucorũ studijs subnixum, per suos satellites, præli[illegible]o diffu[illegible] te, cepit, ac vtroque amoto, imperium inuasit: Alexio bis po[illegible] a[illegible] tato, laqueo guttur sua manu eli[illegible] mense imperij sexto, die octauo.

Alexij Iun. cædes.

I[illegible] exercitu Balduinum Flandriæ Comitem adortus, qui cum exercitu non pro[illegible] aberat, sed repulsus, ac Venetis, duce Dandalo, persequentibus, [illegible] com pulsus, & obsidione cinctus, cum de vrbis defensione desperaret, clam [illegible] subduxit, fuga vitam conseruaturus. Obsidio terra mari[illegible] in d[illegible] octa[illegible] & sexagesimum continuata est, cui finem imposuit insana [illegible] o concertatio inter Theodorum Ducam, & Lascarem. His enim in[illegible] dianibus, ciuitas capta, direpta, incensaque, maiore sui parte consu[illegible] anno Christi millesimo ducentesimo primo.

Constantinopolis capitur & diripitur.

Tyrannus Muzuphilus [illegible] Peloponneso comprehensus, & Constantinopolin perductus, post exculptos oculos, de turri præcipitatus est, ac promiscua plebe in cadauere desæuiente [illegible]a-tim concisus.

Vrbe Constantinopoli recepta, conuênit inter Proceres, vt quindecim vi[illegible] crearentur, quibus eligendi Imperatoris potestas foret, atque illud expressum [illegible] vt, si Veneti nominis Imperator declaratus non esset, quem ipsi vellent, e [illegible] gente Patriarcham vrbi darent. Ita Flandrensis & S. Pauli Comites quinos: Monferratensis, & Allobrogum Duces, totidem designauerunt. Reliquos adiecer[illegible] Veneti.

Balduinus Constantinopolis Cæsar designatur.

Horum suffragijs ad Balduinum Flandriæ Comitem, imperium dela[illegible]tum est. Eidem dimidium vrbis, Prouinciarum, vectigalium, rerumque omn[illegible], quas ex fœdere cõmuni bello acquisiuêre, attributum fuit. Thomas vero Ma[illegible]rocenus, Antistes vrbis designatur. Pacato ciuitati[illegible]tu, castra in Thraciam promota, quæque intra Byzantium & Hadrianopolin continentur, in dedi[illegible] accepta. Balduinus, vt socijs, quæ ex fœdere decreta erant, exoluerentur, Boni[illegible]a[illegible] cium Marchionem, Thessaliæ Regem declarauit. Venetis, Aegæi ma[illegible]as, & Cretam insulam, quam dono Alexij Angeli, Bonifacius consecutus erat, attribuit, Bonifacio cedente, quæ res primam æmulationis inter Venetos & [illegible] nuenses causam præbuit.

Imperium Orientis penes Gallos.

Ita à Græcis ad Francos imperium Orientis translatum est, præter omnem Latinorum opinionem, qui ab initio Syriacam duntaxat expeditionem meditabantur. Horum autem copiæ dicuntur fuisse vigin[illegible] mi[illegible] pedestrium virorum: equestrium octo millia: naues ducentas quinquaginta [illegible] remes sexaginta: onerarias septuaginta hippagines centum viginti. Græcorum autem ad sexa[illegible] m[illegible] Græca iuuentute armata, & ita quidem, in q[illegible] dam An[illegible]bus reperi. Balduinus, communi quindecim procerum iussi[illegible]o Cæsar renunciatus, nihil habuit antiquius, quam, vt domi rebus compo[illegible] [illegible]

da[illegible]o-

drianopolim Thraciæ vrbem celeberrimam, trium dierum itinere Byzantio distantem, Francorum auxilijs intro recipiendis quam maxime opportunā, iamque à Bulgaris occupatam, recuperaret, seque contra suorum aduersariorum insidias communiret. Cum his autem ad planiciem Oresthadis infeliciter congressus, cæsusque, vix dum circumacto imperij sui anno, vitam & victoriam amisit. Huic statim successit Henricus frater, qui decessit anno imperij vndecimo, Iolanta filia Petro Antisiodorensi desponsata, propter quam ille imperiū, quasi iure hæreditario adijt, & post mortem, filium Robertum, siue, vt alij volunt, nepotem, Regni successorem habuit, quo breui extincto, imperium deuolutum est ad eius filium Balduinum, sub quo iterum amissum est circiter annum Christi millesimum ducentesimum quinquagesimum primum, & sexagesimū, eo quo, à primo Balduino fuerat occupatum, quasi fato eueniisset vt, quemadmodum à Balduino primo, Galli auspicia regni cœperant, sic in Balduino concluderent, postquam is annos pene viginti rebus præfuisset. Imperium vero Michael Paleologus, adhuc etiam ipso superstite, sed præ metu capta vrbe, in Italiam fugiente occupauit. Græci enim externum dominatum ægerrime ferentes, nullam occasionem prætermittentes, quo illis subactis atque deiectis, ipsi denuo antea regnarent. Inter hæc, quisq; ex proceribus dominandi cupiditate flagrabat, sic sane, vt eius causa, omnia sacra atq; humana iura peruerterent.

Balduini obitus.

Henricus.

Petrus Antisiodorensis.

Robertus.

Balduinus vltimus.

Anno 1261. Constantinop. lis à Græcis recuperata est, Latinis eiectis.

Michael Paleologus.

Supra enarrauimus Alexij Angeli perfidiam, & immanitatem erga suum fratrem Isaacium natu maiorem, à quo ingentibus beneficijs ornatus fuerat. Hic, postea diuini numinis vltione, amisso imperio, aufugit. Græci interea, Theodorum Lascarum, eius generum, Imperatorem creant, qui non solum Bithyniæ, & maritimæ oræ imperauit, verumetiam in Mediterranea longissime progressus, Caria, & qua Meridies est, Mæandro fluuio, Septentrionem versus, quicquid ad Galaticum pontum, & Cappadociam pertinebat, occupato, imperij sedem Nicææ collocat. Nec dubium est, quin euestigio in Europam aduersus Balduinum moturus fuisset, nisi id conantem remorati essent Turci, quos deinceps magis impulit & confirmauit socer eius Alexius, genero inuidens imperium, quod ipse tueri atque defendere nequiuerat. Is enim, per mare Aegæum Asiam ingressus, cum Iathatinem, Rucratini filium, Sultanum, supplex miserabili habitu adit, & mox, veterem amicitiam illi in memoriam reuocans, atque insuper pecuniam pollicens, quam demisissime orat, vt sibi ad imperiū recuperandum opem ac suppetias ferret: Quibus rebus permotus Iathatines, statim Theodoro bellum e itumque per legatos minatur, ni socero cedat; & copijs collectis, Antiochiam ad Mæandrum sitam, obsidet. Theodorus vero, & ipse exercitu, numero quidem Turcico longe inferiori, sed virtute pari vel etiam superiore collecto, ei obuiam alacriter processit: superatisque tertio die montis Olympi angustijs, quæ in maximam porrectæ longitudinem, Bithyniam ad Septentrionem, Phrygiam vero ad Austrum habent, deinde Caystro amne traiecto, decimo die, Turcos, nihil tale metuentes, adoritur, eosque facile in loco angusto, vt nec copias explicare, nec equis commode vti possent, ipso Sultano propria manu obtruncato, fudit, & Alexium captum, nō modo vita donauit: sed etiam benigne ac liberaliter apud se detinuit.

Theodorus Lascarus.

Iathatines Sultanus.

Theodori Lascari expeditio aduersus Turcas.

Eiusdem victoria.

Memoria proditum est, hunc primo, deuicta Constantinopoli, clam in Achaiam & Peloponnesum aufugisse, vbi, dum temere oberrat, bis à Bonifacio Marchione captum ac spoliatum, breuique post, cognito, suum generum salutatum esse Imperatorem, se ad Turcos, vt dictum est, contulisse: at scelerata consilia in eiusmodi euentum, sicuti iam demonstrauimus, sortita sunt. Hæc autem dissidia inter proceres Græcos, post captam Constantinopolim, postremam & summam ad fatalem imperij Orientalis ruinam inclinationem pepererunt, patefacto multiplici aditu ipsis Turcis ad Europam, velut per rimas fissæ diuulsæque in partes Græciæ, & ijdem, si aditus ignoraretur, precio conductis, atq; adductis. In hac tanta imperij dilaceratione, Alexius Comnenus, cōtractis opibus quāras potuit, relictaque Europa, nouum imperiū Trapezunti, complexus, Cappadociā, &

Clementia in generum.

Alexius Comnenus nouū Imp. Trapezunti condit.

Colchidem, condidit accreuit. Ab hoc, origo est Imperatorum [illegible] rum, quibus ademit regnum Mahometus secundus, stirpe excisa, & [illegible] corum imperio, sicuti inferius ostendetur.

Theodorus Lascares, cuius supra mentionem fecimus, ex coni[illegible] lam masculam prolem suscepit, sed duntaxat filiam eiusdem nomin[illegible] anni Batazæ, seu Diplobatazio, nuptam dedit. Hic, socero post [illegible] ctauum annum fatis excedente, pro illo imperium gerēs, filium suc[illegible] mento Theodorum Lascarem, iuniorem. Huic circiter annum ætatis [illegible] mum, imperij tricesimum tertium defuncto successit Theodorus L[illegible] nior, cui Helena Asanis Bulgaris Regis filia peperit Iohannem filium & [illegible] alios. Cura filij Iohannis, & imperij administratio, patris voluntate, & co[illegible] præc[illegible] commendata est Michaeli Paleologo viro in armis strenuo [illegible] cris ingenij, sed fidei incertæ ac dubiæ, vt qui ad Turcos antea tra[illegible] affect[illegible] imperij suspitionem venisset; nec deinceps etiam, post[illegible] rer[illegible] gratiam, dissimularet, quod aliquid moliretur. Proinde vt [illegible] singulari beneficio obstringeret, eoque placato ac beneuolo vteretur, dig[illegible] despotæ ornauit, atq; insuper filij tutelæ præfecit. At Michael Paleolo[illegible] multo post, recepto Byzantio eiectisque Francis, Iohannem Theodori [illegible] iunioris filium, adhuc impuberem, interfecit, ipseque sibi, Lascarina stirpe [illegible] lissima, per summam perfidiam & scelus oppressa, vel potius extincta, [illegible] vendicauit, ac posteris vsque ad Constantinum octauum & [illegible] mo, ad annum videlicet millesimum quadringentesimum qui[illegible] tertium, tanquam per manus tradidit. Hanc familiam nonnulli [illegible] Viterbio, haud ignobili Italiæ municipio, suum genus atque origin[illegible] Hic Paleologus bellum gessit cum Michaele Angelo Epiri ac Acr[illegible] sed infelici successu. Quare cum in imperio parricidijs acquisito [illegible] tis confirmato, nemini tuto fideret, pacem cum Michaele, quanq[illegible] niotam, fecit, sua consobrina filio eius Nicephoro in vxorem [illegible]. Se[illegible] diuturna fuit hæc pax. Genuensibus, quorum auxilio imperium con[illegible] rat, & Venetos depulerat, Peram vrbem, vltra sinum è regione Byzanti[illegible] dem littore Europæo sitam, quam Galatam hodie vocant, tradidit [illegible] bœam, & aliquot Ægæi maris insulas, Lemnum, Chium & comp[illegible] non diu retinuit. Decessit annos natus quinquaginta octo, & [illegible] plærisque traditum est, annos quadraginta quinque. F[illegible]ios re[illegible] A[illegible] cum imperij successorem, & Constantinum Porphyrog[illegible] nitum. Hoc m[illegible] te, in Græcia Cometes conspectus est, qui, cum exarsisset circa so[illegible] a[illegible] sole cancrum peragrante, fulsit ad Aequinoctium Autumnale vsque, & tan[illegible] sub Tauri sidere euanuit. Nec multo post, sol obscuratus, tantas terris ten[illegible] effudit, vt stellæ interdiu effulserint. Hæc autem prodigia, [illegible] d[illegible] tus immissa proculdubio fuerunt præuia nouarum calamit[illegible] tum signa, q[illegible] modum per Turcicas irruptiones & progressiones in diuersis orbis terrar[illegible] ribus subsecutæ sunt, quemadmodū suo loco enarrabitur [illegible]; ampl[illegible] casiones dederunt mutuæ Græcorum simultates atque domestica d[illegible] bus tandem factum est, vt amisso imperio, atque omni libertate sublata, Ba[illegible] cum iugum ac tyrannidem ferre coacti sint, & in perpetua miseria vet[illegible] meque aliæ nationes, ab eis, cultu, fide, moribus ac legibus dissentientes, [illegible] culpa deinceps in easdē ærumnas atq; miserias præcipiti cursu deuol[illegible] tra vllā omnino spem pristinæ libertatis recuperandę. Cæterum p[illegible] rum circumactis, cum ad finē illa tendunt, ruinā proxime antecedunt [illegible] rissime inquit Appianus, & discordiæ, quæ, si quid reliquum est, id lab[illegible] Nec fere nisi fatalibus discordijs magna imperia euertuntur: cumque mom[illegible] mutationum instant, insigni petulantia accelerantur pœnæ, vt significat [illegible] tribus vocibus apud Danielem, quibus Balrasari Regis denunciatur [illegible] regni dilaceratio. Priusquam vero Turcarum potentia, eiectis Sarace[illegible] ge late diffundens, maiora incrementa susciperet, & regni po[illegible]

Theodori Lascari obitus.

Theod. Lascarus iunior.

Michael Paleologus extinctis Lascaris, sibi imperium vsurpat.

Pera Genuensibus tradita.

Eiusdem obitus Andronicus Imp.

Cometa.

Solis eclipsis.

T[illegible] multis atrocissimis prœli[illegible] nt, ac cum [illegible] pam [illegible] obruere. Proinde cum [illegible] tantopere præua[illegible] per vniuerso terrarum [illegible] maxime treme[illegible], [illegible] necessarium omnino [illegible] vt de [illegible]orum origi[illegible] aliquid summatim ac leuiter a[illegible] ipsis [illegible] to[illegible] orijs mentionem fieri videmus, in hoc meo opere præter[illegible] reprehenderer, præsertim cum [illegible] Persarum [illegible] annorū volumina possederit, donec tandem [illegible] fo[illegible] cedere coacta fuerit, & quæ [illegible] atque prouincia ibi v[illegible] [illegible] erat, non secus ac ipsi etiam Saraceni, relinquere [illegible] in[illegible] [illegible].

[illegible] Asi[illegible] quos Tartaros vocant, qui med[illegible] inter Riphæos montes, [illegible] Septentrionalem planiciem incolentes, paulo ante hæc tempora, [illegible] ag[illegible], oculiarum instar effusi vniuersam Asiam, & plurimas [illegible] prouincias, in primisque Lituaniam, Poloniam, Silesiam [illegible] & [illegible] vastarunt, & Turcis bel[illegible] perlæpe [illegible] & [illegible] de [illegible] victorias nō sine maxima [illegible] gent[illegible] retulerunt [illegible] eorum nomen obscurum & pene ignotum [illegible], antiquitus M[illegible] [illegible] cui affine est nomen Mogolenorum apud Ptol. ad Tap[illegible] [illegible] quibus proximum est Tartarorum nomen. Sic enim à vicinis po[illegible] Tartari nominantur, etsi [illegible] à flumine, al[illegible] a multitudine vocem pro[illegible] autumant. Sunt apud Plinium & Tochari, Bactrianis vicini, à qui bus [illegible] Tartarorum. Græci gentes [illegible] vniuersas, quæ supra [illegible] tra & extra Imaum montem habitant vsque ad Oceanum Indic[illegible], [illegible] pronuicue vocarunt. Erat hæc gens populosissima omnium gentium, [illegible] vltima, quam Homerus mortalium iustissimam vocat. Cæ[illegible] inopem regionem incolentes, omnium deliciarum, & agrorū, [illegible] qui bus victum præbebat [illegible] terra [illegible], & [illegible] iumentorum ferarumque & [illegible] venat[illegible] vest[illegible] [illegible] pelles [illegible] argent[illegible] vero, aurum, & m[illegible] [illegible] faciebant; nullos solennes ludos, nulla amb[illegible] [illegible] dilectationes habentes. sed pacatam & seditionum exper[illegible] ideoque sine cultu, sine lege, sine ciuili consuetudine, ac[illegible] otia [illegible] & argutijs, innata eos iustitia regente, aurea libertate frueban[illegible] regio [illegible] instar amplissimi font[illegible], innumeras varijs temporibus [illegible] ef[illegible] progressu temporis, hæc gens omnis in septem præcipuas Natio[illegible] seu Tribus, quarum hæc erant nomina, Tatar, Tangut, Cunat, [illegible], Som[illegible]h, [illegible] Tebeta, diuisa, vicinarum Prouinciarum, nempe Georgorum Regibus [illegible] & angustam pro hominum ac iumentorum multitudine regionem ha[illegible] [illegible] quidam ex Tribu Tatar, Changius appellatus, vir obscuri quidē [illegible], sed prudentia & sanctitatis opinione insignis, in somnis oraculo admo[illegible] [illegible] miraculis eius orationi fidē facientibus, eos ad [illegible] capessendam, vberioremque regionem & fines propagandos cohor[illegible]. & Rex atque Imperator ab illis factus, extra inopem illam [illegible], quæ [illegible] peninsulæ Persidi, & Caspio mari opposita, Scythico vndique Oce[illegible] no [illegible], vnico tantum isthmo, quem alt[illegible] Riphæi montes [illegible] vallo quod muniunt, Asiæ coniuncta maris fluctibus, vt via [illegible] [illegible] tes ac mare pateret recedentibus, eduxit. Quamobrem omnes [illegible] Scy[illegible] post, à Tribu ex qua Imperator erat, Tartari, dein Tartari sunt appellat[illegible] quo[illegible] antiquissimā originem multi ad decē Israëlis tribus referunt, quod plærisq; non ita verisimile videtur, cū potius existiment, Scythas, à Magogo, Iapetu filio, [illegible] literis sæpe mentio fit, originē ducere: & decē illas Tribus à Persarū [illegible] in Scythiā, sed in Medīā, [illegible] translatas fuisse. Ceterū, vt vt se res ha[illegible] [illegible]eri, eo, quo diximus modo, Changio, quē Camū, siue vt alijs placet, Ca[illegible] gratia, hoc est, summū imper. vocauerunt, duce, ab Hyperboreis effu[illegible]

Tartarorū origo.

Changius primus Tartarorum Imperator.

si, [illegible] Duci B[illegible] imperium, ad Caspium mare [illegible] vero [illegible], qui primus regnum acquisiuit, & [illegible] atque [illegible] dit fere [illegible] annum Christi [illegible] ducentesimum secundum. Ab hoc, Principum origo est [illegible] rium incr[illegible] celeritate, à S[illegible]narum regione, & Oceano, v[illegible] ad [illegible] re, ptimusque extitit, qui Tartar[illegible] perf[illegible], vt crederet [illegible] in vn[illegible] Regnauit vero 12. annos, & mortuus est in oppugnatione castri Ta[illegible] gens sagitta lethali [illegible] vulneratus esset. Changio defuncto successit [illegible] [illegible] us, vir prudens & fortis, duodecim fratrum natu maximus. Hic [illegible] iudines Orientis, concepit ingenti animo imperium Asiae & Europae. A[illegible] rus igitur Asiam, cuius superiores regiones intra Taurum montem [illegible] Turci, [illegible]s exceptis, quae ad Taurum Armeniis suberat, ad Co[illegible] dem vero & [illegible] casum Iberis Albanisque veteribus, id est, Georgianis & Me[illegible] pulis comprehendebātur: Asiam ergo aggressurus, mille equites lectissimos [illegible] be[illegible] da d[illegible] praemisit, ad explorandos gentium ritus moresque, & [illegible] netrandos. Qui, vbi per Albanorum Iberorumque nemorosas conualles ad [illegible] bel[illegible] op[illegible] di[illegible] angustias venissent, quae ferreis portis & lapideis antiquis operis [illegible] pugnaculis praecluduntur, Diryodoro amne subterfluente, mox propius [illegible] montibus opposita ad arcendas transitu feras gentes Septentrionis, primo [illegible] petu capiunt perque effractas portas, velut in alterum orbem, egressi; pri[illegible] Aitengam in Cappadocia Turcorum oppidum dela[illegible] sunt, vbi cum in instrum[illegible] g[illegible] m v[illegible] n hominum ad bellum cognouissent, reuersi, suo Imperatori, qui [illegible] plotassent, renunciarunt. Hoccota in spes ingentes elatus, Prouincias tribus [illegible] animo destinatas, armis etiam subigendas distribuit, Iachinum recta ad [illegible] tem, Battum ad Septentrionem, Cagadanum ad Meridiem cum exerc[illegible] mittit: ipse, quae ad Orientem supererant, adoritur. Cagadanus in d[illegible] thiopum terras profectus, amisso exercitu ad Iachinum fratrem re in[illegible] cta r[illegible] sus est. Nam Hoccota, inter haec, fati concesserat. Iachinus Ariae Drangian[illegible] & Arachosiae terras ad regnum Turquestan, nec non Parthiam, Mediam [illegible] siam occupauit. Ex ijs locis, velut arce belli, continentibus praelijs, Turcos [illegible] uit, donec tandem Batto duce Gouiatę Tu[illegible] m Regi regnum ademit, [illegible] genti praelio prorsus conciso, anno millesimo, ducentesimo, quadra[illegible] quarto, totaque ad Pontum gente subiugum redacta. Longum au[illegible] ret recensere, quae postmodum ab hoc duce contra Hunnos, Circassos, Sa[illegible] tos, Bulgaros, Rascios, Sermos, Morauos, Silesios, atque Vngaros varijs tem[illegible] bus rum per diuersos legatos, tum proprijs auspicijs gesta sint, cum, constet [illegible] ad Austriae vsque limites penetrasse. Sed magnitudine ac robore obiecti ab A[illegible] striacis atque Silesijs exercitus detentus, dum per interpositum flumen ad ho[illegible] perrumpere conatur, vorticosi gurgitis rapiditate absorptus, interijsse tradi[illegible] à nonnullis, tametsi hoc plerique alij penitus negent. Tartari interim, post ba[illegible] excursiones, rapinas & caedes, amplissimis praedis atque spolijs onusti, regio[illegible] ad Tanaim & paludes Maeotidis patriae propiores, repet[illegible]. Fuit omnino haec Tartarorum in Europam irruptio atrocissimae tempestati similis [illegible] procellarum obuia quaeque perrupit ac prostrauit. Antecessit anno mil[illegible] ducentesimo, vndecimo, Cometes, qui Maio mense totos dies octodec[illegible] & terribilem flammam sparsit. Ideo prorsus fatalem fuisse existimādum est. [illegible] regū sedes fuit Cambalis, siue, vt alij vocant, Gambalesca, ciuitas lon[illegible] ma, & totius Asiae ad omnem humanam iucunditatem opportuna & o[illegible] ma, cuius ambitus duodetriginta millia passuum habere perhibetur. Regioa[illegible] tem Catheiolim, nunc Cathai vocatur in qua vrbs altera, cuius ambitum P. C. M. patere M, Paulus Venetus affirmat. Haec autem à Cathaina, celeberrima [illegible] n extremo ad Orientem Oceano ciuitate, cui praeest Magnus Can, quem [illegible] mum Regem caeteri agnoscunt & venerantur, nomen accepit. Tertiū Tar[illegible] ro rum Imperatore in regno Cathaiana, nominant Ginum Magnū Canem, cuius v[illegible] ta admodū breuis fuisse traditur, eique successit quidā ipsius consanguineus, no[illegible] ne Mango Can, qui persuasu Aytoni Regis Armeniae, circa annū Christiani [illegible]

Ensiflem obitus.

Hoccota secundus Tartarorū Imperator.

Iachinus.

Turcorum clades.

Cometes.

Vrbs Cathaia.

Ginus.

Mango.

millesimum ducentesimum quinquagesimum octauum, ab idolis patrijs, ad Christianam fidem se conuertit. Huius frater Haolonus, siue, vt alij appellant, Hiclonus, ipse etiam Christianis sacris institutus, totum regnum Persarum, per id tempus Sultanis inter se dissidentibus, suo Principe & rectore destitutum, occupauit, indeq; Saracenis expulsis, & pro eius regni tutela atq; custodia decem millibus Tartarorum impositis, quandam Armeniæ Prouinciam nomine Sorlochi, siue Salore, in suam potestatem redegit, ac breui post, Babylonem etiam opulentissimam ciuitatem, quæ nunc Baldacum est, expugnauit, anno salutis 1258. in qua etiam Calyfa captus fuit, & mox ad victorem perductus, coactus est vniuersum thesaurum coram eo deponere, & interrogatus, num cognosceret, totum illum ad se pertinuisse. Annuit. Tum Haolonus: Quare igitur, cum tam ingentes thesauros possideres, non conuocabas stipendiarios & vicinos Dynastas, qui te, ac tuam ditionem à potentia Tartarorum defenderent ac tuerentur? Quoniam, inquit, existimâram, subditos meos satis superque virium per te habere, quibus ab omni hostili iniuria me ipsum, ac meum imperium protegerem.

Haolonus Regnũ Persiæ à Tartaris capitur.

Tartari Babylonem expugnant.

Tunc Haolonus Calyfæ: Tu diceris doctor omnium credentium in falsa secta Mahometi, & immensis diuitijs atque opibus affluebas. Talem ergo Magistrum & tanti Principis successorem, non decet alijs epulis vesci atque ali, vnde tibi damus in cibum omnia ista pretiosa, quæ tantopere adamasti, & tam auide abs te asseruata & custodita sunt. Ipsum igitur Calyfam in quodam cubiculo recludi iussit, & coram eo margaritas & aurum proijci, vt his suo arbitratu, omni alio cibo & potu subtracto, vesceretur, & sic tandē humanæ vitæ alimentis destitutus, mortalitatem exuit, regno Califæ de Babylonia, quod quidem durauerat circiter sexcentos annos, in ipso deficiente. Post hæc, iussu Haoloni, in ea ciuitate, ac finitimis prouincijs, mox omnia Saracenorum templa funditus euersa, & Christianorum, quæ diruta fuerant, instaurata, & Christiani in maximo cultu atque honore habiti, adeo sane, vt ipsis castrorum atque vrbiũ præfectura demandaretur, eaque omnia in primis accidêre impulsu coniugis Christianæ, cui nomen fuerat Doucoscaron, quæ dicitur ex stirpe illorum regum, qui venerant ab Oriente visitatum illa Dominicæ natiuitatis, originem traxisse. Haolonus, his rebus feliciter peractis, ad spatium vnius anni conquieuit, quo quidem tempore, ad eum venit Halthonus Armeniæ Rex, cum ingenti equestrium ac pedestrium virorum comitatu, eo nimirum animi decreto, atque consilio, vt ambo coniunctis viribus, Hierosolyma ex Saracenorum manibus eriperent.

Calyfa Babylonia famæ necatur.

Edessa, & Alepum veniunt in ditionem Tartarorum.

Haolonus paulo ante ipsius Regis aduentum, in Mesopotamiā castra promouerat, vbi, capta vrbe Edessa, olim Rhages, nunc Orphea nuncupata, mox transierat in Syriam. Ibi vterq; de Alepo, totius Syriæ metropoli, expugnanda, consilia iniuit, quæ, licet vndique munitissima foret, nihilominus tamen tanta fuit oppugnatorum virtus atque ardor, vt eā nouem dierum spatio occuparent. Vrbe recepta, supererat castrum in media ciuitate constructum, quod etiam post vndecim dierum obsidionem expugnatum fuit: Alepi Sultanus nomine Melechmaser, tunc temporis erat in ciuitate Damasci, qui, vbi primum intellexit, vrbem captā vna cum liberis & vxore qui ibidem erant, inops consilij atque animo consternatus, cum accessit, statimque ad illius pedes prouolutus, demisse ac suppliciter rogauit, vt sibi coniux, & liberi cum aliqua parte sui dominij redderentur. Cæterum sua spe longe frustratus, vna cum suis ablegatus fuit in Persiam, ne sibi in regno Syriæ nouos motus & turbas concitaret, breuique post, eidem circiter annum Christi millesimum, ducentesimum. sexagesimũ, Antiochiā eripuit. Inter hunc Alepi Sultanum, & Aegyptiũ, assidua de imperio Syriæ contentio fuit, & flāmis odiorum, ceu pabulũ subdiderunt dissidia discrepantis sectæ. Iam rum vero Sultanus vterque Hierosolymitano regno euerso, & reliquijs nostrorum Argonautarum deletis, vniuersa propemodum, quæ illi possederant, recuperarat. A nonnullis memoriæ proditum est, hunc Sulranum, quem Azatinem vocant, cum fratre Meleco, seu Melechmaser, simul ē ad Imperatorē Michaëlem Paleologum confugisse, quē ipse paulo ante liberaliter & munifice apud se profugũ habuerat; cumque, veteri amicitia in me-

Tartari Antiochiā suo imperio subijciunt.

moriam reuocata, rogasse, vt vel sibi opē ferret contra Tartaros, vel partē aliquā agri, ac veluti coloniam assignaret, in qua cum suis tutius consideret: adducebat enim secum vxores & liberos, famulosque multos cum magnis diuitijs. Imperator autem, tot vndique bellis vrgentibus, copias suas minuere noluerat; terræ autem partem tanto viro, qui antea multis Prouincijs imperasset, & regio fastu ab ineunte ętate educatus esset, assignare, omnino periculosum existimabat: subiectos enim Satrapas, ducem suum quæsituros, & varijs in locis dispersos, vt planetæ noctu aberrantes, ad eum, qui facem præferret, viamque monstraret, concursuros, ac tandem Romanos insigni clade affecturos. Proinde illum inani spe fouens, perplexum atque ancipitem detinebat: vbi, cum Christianis parentibus Azatines natus esset, & sacro fonte à primis annis lauatus, sacris concionibus assiduè cum Imperatore interfuisse narrant, & tandē apud eum mansisse, donec Scythis Europæis adiuuantibus, ex oppido Aeno cum filio suo Meleco profugerit, Istroque traiecto, paulo post obijsse. Melecum vero, per Pontum in Asiam ad Tartaros transijsse, ab eisque Turcicum regnum, vt paternā hæreditatem, impetrasse. Cæterum, Satrapāque quendā, nomine Amurium, illi infestis armis occurrisse, ita vt fractus, ad Heraclēā Ponti vrbem confugerit: sed modico spatio interiecto, ad suos reuersum, patrium regnū recuperasse, at breui per insidias fuisse trucidatum. Hæc in præsentia de hoc Sultano adijcienda putaui, suo cuique in tereà iudicio relicto. Verumenimuero vt ad Haolonem reuertar, hunc, post captam Antiochiam, ad vrbem Hierosolymam omnibus viribus contendentem, ex medio victoriarum cursu retraxit fama de Mangonis fratris interitu. Ad summum enim inter Tartaros imperium aspirabat. Sed Gobellus ipsius frater, ab alijs Cobila appellatus, absentem anteuerterat, studio atque fauore subditorum euectus, seque iam in regio folio confirmârat. Qui deinde 42. annis tenuit imperium Tartarorum, & Christianam fidem ad supremum vsque vitæ suæ diem constanter retinuit & propagauit. Cæterum Haoloni aliud quoque impedimentum accessit, quod videlicet, Batii filius, à tergo vigebat, nouo bello partas ab ipso Prouincias, cui, nisi mature occurrisset, ex parte regni excid isset. Ad hunc modum diuersis bellis distractus, Syriacarum rerum curam & administrationem cōmendauit vni ex Præfectis Virboco, siue vt alij vocant, Guibocæ, suo nepoti, cui ad decem millia equitum reliquit. Hic ab initio Christianis plurimum fauebat. Sed postquam ipsius nepos à nonnullis Christianis, dum prædam, ex quibusdam oppidis Saracenorum direptis, collectam, nomine sui auunculi paulo imperiosius repetit, interfectus esset, ad Mahometis fac: a defecit, omnesq; deinceps Christiani nominis cultores summo odio prosecutus est, ita sane, vt breui post, Sydone vi capta, in eos quam horribiliter desæuierit. Huic deinde molienti obsidionem Hierosolymæ, Aegypti Sultanus Cathos, cognomento Melechmeses, id est, Rex populi, primi ex seruili conditione ad regnum euecti, successor, celeriter occurrit, & commisso prœlio in quodam loco Henyaleck, vocato, dux Tartarorum interemptus fuit, & rel qui fœda fuga disiecti, eaque clade Tartari tota Syria expulsi, in Armeniam profecti sunt, & Syriæ regnum, exceptis quibusdam ciuitatibus maritimis, quas Christiani incolebant, in Saracenorum potestatem redactum. Inter quæ, Haolonus, dum nouo exercitu collecto, iterum Saracenos adoriri statuit, morbo correptus, post quindecim dierum spatium, ex quo ægrotauerat, cum ingenti suorum dolore ac mœstitia viuis exemptus est. Fuit enim Princeps militaris, & multis egregijs dotibus ornatus. Priusquam obiret, à Cobila Can Imperatore, impetrarat, vt Abaga eius filius post se regnaret, isque cœpit dominari anno Christi 1262. Quo imperante, Benedeclar Aegypti Sultanus (quæ vox, Regem potentem significat) Armeniæ regnum, absente Rege, qui paulo ante ad præfatum Abagam, Tartarorum Imperatorē perrexerat, inuasit, & deuictis in acie duobus filijs ipsius Regis, quorum alter, strenue dimicans, in ipso certamine occubuit, alter vero captus fuit, per vniuersum regnum excursione facta, plæraque loca ferro & igne deuastauit, & magnā hominum ac diuitiarū prædā illinc retulit. Rex vero, hac ingenti clade perculsus, cum ea tempestate à Tartarorum Rege,

Gobellus.

Guiboca.

Cathus Sultanus Aegypti.

Tartari Syria expelluntur. 1260.

Haoloni obitus.

Armenia inuaditur à Sultano Aegyptio.

ege, propter bella quæ cum vicinis gentibus gerebat, nihil subsidij sperare pos-
et, suis viribus diffisus, legatos misit ad Sultanum Aegypti, & ab eo certis quibus-
am conditionibus inducias obtinuit. Inter cæteras vero conditiones, ea fuit
ræcipua, vt Regis filius pristinæ libertati restitueretur. Hoc Sultanus se libenter
cturum recepit, modo sibi redderetur quidam ex suis domesticis & familiari-
us, nomine Sangolascar, qui captiuus penes Tartaros detinebatur, simulque
astrum Halepi, Tempesack vocatum, cum ipsa ciuitate ab Haolone captum, re-
itueretur, & duo alia solo æquarentur. Quo imperrato, Regis filius, nomine Ti-
onus, siue Thynus, mox liberatus est; ac breui post, Armeniæ Rex declaratus,
um eius pater, qui iã 45. annos regnarat, sponte imperio cessisset, monasterium
igressus, ibique paucis post mensibus decessit, anno salutis 1270.

Dum res ita geruntur, Sultanus Aegypti, contra quem Abaga exercitum
ararat, Damasci veneno sublatus est, cui filius, Meleckfair nuncupatus, in im-
erio successit. At breui post, per quendam ex suis proceribus, cui nomen fuit
rsa, imperio deturbatus fuit. Hoc regnante, Abaga Tartarorum Imperator, *Abaga.*
atrem suum Mangodaniorem cum triginta millibus Tartarorum contra
unc Sultanum ex Persia in Syriam ablegauit. Huic etiam nouus Armeniæ rex
um haud exigua manu militari sese adiunxit. Ambo igitur de communi con-
nsu, in eam expeditionem pergentes, & Syriam ingressi, peruenerunt vsque ad
uitatem Hames, quæ Camela hodie appellatur, & sita est, vt nonnulli perhi-
ent, in medio regni Syriæ, iuxta quãdam pulcherrimam planiciem, vbi nouus
ıltanus omnes suas vites contraxerat, ibique acerrimo prœlio vtrinque dimi-
tum est, eo quidem successu, vt, cum Imperator exercitus Mangodanior, seu
andagamar, vt alii appellant, in medio rerum bene gerendarum cursu, & for-
næ adblandientis aura, cum iam pene de ipso, parta victoria, hoste triumphas-
t, iuuenis rerum inexpertus, quippe qui antea nulli bello interfuerat, omnisque
onesti ac decori oblitus, relicto certamine, sese illinc præ metu subtraheret, &
mma celeritate versus flumen Euphratem iter intenderet: decuriones, & ma- *Mangodanior fugit ex acie.*
pulorum ductores, omnisque reliqua militaris multitudo, simulatque de sui
nperatoris discessu & fuga cognitum est, protinus quisque suo loco & statione
licta, ipsisque armis iam iam victricibus, fœde ac turpiter abiectis, suum Princi-
m, non sine maxima ipsius Sultani & hostilis exercitus admiratione atque læ-
ia, secuti sunt, gressibus eo directis, quo illum ex certis nuntijs ac exploratori-
ıs profectum intellexêre, & tandem ad ripam præfati fluminis assecuti sunt:
ianuis autem enixe darent operam, vt eum ad prosequendam victoriam re-
ıherent, is tamen omni prorsus cohortatione posthabita, confestim traiecto
ıphrate, in Persiam rediit, nõ sine maximo Armeniotum incommodo ac de-
imento. Abaga, hoc tristissimo atque insperato nuntio accepto, licet ingentem
nimo dolorem conciperet, qua tamen erat prudentia & fortitudine illum vul-
simulans, nihilque hoc acerbissimo casu exterritus, confestim nouas copias
rat, iustoque exercitu iam collecto, ipsemet ad ignominiam delendam, in eam
iliriam proficisci statuit, certam sibi fretus in primis bonitate caussæ, quam de-
ndendam susceperat, victoriam pollicitus: sed fortuna ipsius votis atque cona-
ous prorsus aduersata est. Paucis enim ante mensibus, quidam Saracenicus ve-
rat ad Regem Persarum, seque paulatim in arctissimam quorundam ex præci-
is ipsius Abagæ domesticis ac familiaribus ministris, qui illi inseruiebant, ami-
iam insinuans, hoc tandem multis largitionibus atque amplis promissis cor- *Abaga veneno extinguitur.*
pit, eoque rem deduxit, vt ipse, ac eius filius Argon, hausto veneno, vterque,
: octo dierum spatio transacto, è vita migrarit, anno Christianæ salutis 1282. *Tangodor.*
ıic successit frater Abagæ maior natu, nomine Tangodor, qui, relictis sacris
ıristianorum, ad Mahumetum desciuit, ac se Mahumet Can appellari iussit.
c, cum Sultano Aegypti fœdere inito, vniuersos Christianos crudelissimo
lio prosecutus est, eorumque templis disiectis, nihil non efficiebat, vt Sarace-
cam fidem prolataret. Cæterum is, nondum expleto biennio, ex quo regna-
coeperat, antequam Taurisium perueniret, à suo nepote Argone, quem, fra-

Eiusdem cædes. Argonus.

tre etiam prius interfecto, iugularat, ex satellitum & apparirorum manibus, quidam ex præcipuis proceribus opitulãte, vi erepto, captus & mox per medium sectus, suæ impieratis ac sæuitiæ iustissimas pœnas persoluit. Argonus, patruo interempto, ad regni habenas & gubernacula euectus, confestim ad Cobilam Can, Magnum Tartarorum Imperatorem, legatos misit, qui ei suo nomine omnem obedientiam & obsequium exhiberent. Qua quidem legatione præfatus Imperator plurimum sane gauisus est. Et quoniam ipse Argonus noluit appellari Can, nisi prius à summo Imperatore in dominio confirmaretur, id ab eo quam benignissime impetrauit, adeo vt in posterum ab omnibus Can salutaretur. Hic statim ab initio sui Principatus, Christianorum templa denuo instaurari iussit, eosque mirifice dilexit, & ipse ab omnibus propter eius æquitatem & imperii moderationem, passim colebatur. Cum vero Hierosolymitanam expeditionem animo volueret,

Eiusdem obitus.

eaque de caussa cum Rege Armeniæ, reliquisque finitimis Dynastis ac Regulis societatem & fœdus contraxisset, fato sublatus est anno regni quarto,

Regaytus.

& quendam ex suis fratribus, nomine Regaytum, successorem habuit, de quo nihil memoria dignum traditur, cum omnibus voluptatibus indulserit, & prorsus suis Maioribus indignum præstiterit. Sexennium, imperio præfuit,

Baydo.

eius locum subrogatus est Baydo eius consanguineus, vir prudens, & Christiani nominis longe amantissimus, anno videlicet Salutis 1290. Contra hunc Regem

Casanus.

Casanus Argoni filius, Saracenorum ope innixus, arma corripuit, & Baydone in acie superato ac interempto, sibi imperium vsurpauit. Hic, postquam rebus gerendis admotus est, nihil habuit antiquius, quam vt Saracenica potentia oppressa, Christianam fidem promoueret. Quocirca rebus domi rite compositis, nec non vicinis Principibus ac Regibus sibi mutuo fœderis iure associatis atque obstrictis, eorumque etiam auxiliis impetratis, potenti ac valido exercitu instructis,

Prælium inter Casanum & Sultanum Aegyptium.

aduersus Melechnaser, (hæc vox denotat Regem ardentem) Sultanum Aegypti castra promouit. Hic enim, de aduentu Tartarorum per fideles internuntios commonefactus, cum suis copiis ad Manem, vrbem in meditullio Syriæ positam, progressus fuerat. Vtroque igitur exercitu in conspectum veniente, non multo post, in latissima quadam planicie haud procul ab ea ciuitate, explicata acie, collatisque signis, acerrimo & cruentissimo prœlio vtrinque dimicatum est,

Casani victoria.

eo tandem exitu, vt victoria à partibus Casani steterit. Hæc insignis ac memorabilis pugna incidit in annum Christi supra millesimum trecentesimum, decimum, die Mercurii ante festum Natiuitatis Dominicæ. Præda in castris Sultani ingens reperta, quam Casanus inter duces ac milites perliberaliter distribuit. Fuit autem, præter rei militaris peritiam, prudentiam, probitatem, cæterasque eximias animi dotes, singulari quadam beneficentia præditus. Statura dicitur fuisse perexigua, & corpore deformi. Post hæc, Casanam ciuitatem cepit, in qua erat ærarium Sultani. Ille vero, conspectis immensis Sultani diuitijs, summopere mirabatur, quod Sultanus in se bellum moliturus, tantas secum diuitias tulisset: quas ipse nactus, suis militibus ac præfectis, vt dictum est, benigne ac liberaliter impartiuit, ipse nihil sibi retinens, præter vnum ensem, & quoddam marsupium, in quo erant scripturæ pertinentes ad regnum Aegyptiorum. Sultano debellato,

Damascus & vniuersa Syria à Tartaris recepta.

breui post, Damascum deditione accepit, & mox vniuersam Syriam facili negotio recuperauit. Fugientem inde Sultanum Malaynes Dux, & Rex Armeniæ cum quadraginta millibus equitum Tartarorum vsque ad deserta Aegypti insecuti sunt. Verum is, festinatis itineribus, Babyloniam contendit. Dum hæc ita fiunt in Syria, quidam ipsius Casani propinquus atque affinis, nomine Baydo, regnum Persarum ingressus, indigenas ad defectionem solicitabat, plurimaque damna illis inferebat. His rebus cognitis Casanus, operæ pretium fore duxit, vt eius conatibus mature obuiam procederet, priusquam res in deterius vergerent. Proinde in Persiam regredi statuens, Molaynum Syriæ gubernationi præfecit, eique pro maiori securitate ac præsidio ad viginti millia equitum reliquit, & Damasci præfecturam tradidit Capchicko, siue vt alii vocant, Calphaco, Saraceno, qui paulo ante à Sultano ad Tartaros desciuerat, eiusque fidei Casanus plurimum tri-

... summopere deceptus est. Is enim paulo post, insigni ... Sultano in gratiam rediret, cum illo clam transegit, eique ... loca à Tartaris per id tempus in Syria occupata, restituit, ... vim pecuniarum quam a Sultano accepit, & Damasci ... etiam ipsius Sultani filiam in matrimonium duxit. ... bis totis viribus bellum redintegrauit, semel ... & auspicio Cotalussæ, atque iterum se duce, tamen vtraque ex... cessit: Priorem enim subita de ipsius morbo fama, ... Posteriorem exercitum extrema aquarum inopia grauissime afflixit. ... post diebus vita excessit, Carbagada filio, imperij successore designa... qui ... Mahometanorum, repudiatis Christianorum sacris, ro... ad Mahometismum conuertisset, complures suo exemplo ad defectio... Cæteros ... vt paruo post tempore, Christiani no... minis professio apud Tartaros prorsus conciderit, & exoleuerit. Cum ea simul ... regnum Tartarorum in Asia. Syriam enim ... reciperunt. In te... Asia ad Pontum vsque, Turcorum potentia mirum in modum labefacta... ... veterem fortunam restitui cœpta, Ottomannorum auspicijs ac ... te, ... eam elisit. ... in Persiam inuoluunt Parthi, qui circa an... salutis supra mille trecentos quinquagesimum, auctore Gempsa, magno ... Sultano, Mahometicæ superstitionis cultore, deuictis posteris Car... quiea tempestate in Perside regnabant, iugum Tartarorum à suis ceruicibus depulerant. In Europa vero, qui suas receperant vires Rossi, reiectis Tartaris vltra Borysthenē ab vna parte, & ex altera, Zanaim etiam, & Rha fluuium, quæ flumina limites inter vtramque gentem constituerunt, de quibus, cum iis... con... praelijs, diu multumque decertarunt. Hæc de Scythis Tar... hoc in loco vt commemorarem, series rerum P...ficatum, & occasio muta... imperium, quæ in Asia Turcis imperium reddiderunt, exegit. Cum enim Tartari, ... Turcis & Saracenis, Persiam, reliquasque Prouincias, quarum supra men... fecimus, occuparint, necessario mihi fuit ostendere huius gentis origi... progressus, & quandiu in imperio perstiterit. Sunt autem ab an... no millesimo, ducentesimo, vicesimo secundo, quo Asiam anteriorē, & Europā ... Tartaricæ gentis nomen audijsse, & immanitatem sensisse perhibent, ... ad annum millesimum trecentesimum quinquagesimum, quo à Turcis, & Parthis eadem exclusa, Asiæ imperare desijt, anni supra centum viginti octo. Ad quam vero ad cætera, quæ supersunt, festinet oratio, id tantum adijcien... dum putaui de Changio Can, primo Tartarorum Imperatore, cum sit notatu ... longe dignissimum. Memoriæ nanque proditum est, ipsum, cum haberet filios numero duodecim, & sibi vitæ finem adesse sentiret, vt eos ad fraternam concordiam retinendam, vt quæ illos deinceps inuictos redderet, incitaret, & eosdem à discordia, quæ masculam fortitudinem retundit & eneruat, deterreret, fasciculum, qui constabat duodecim sagittis, singulis porrexisse, vtque in vnum fasciculum colligatas confringerent, impetasse. Cum vero illi negarent fieri posse, vt coniunctæ sagittæ frangerentur, patrem, sibi fasciculum reddi iussisse, ac eundem dissoluisse, & mox singulas sagittas tradidisse filio minori, quas omnes dis... iunctas, minimo negotio disrupit. Quo exemplo admonuit filios, vt mutuæ pacis atque concordiæ perpetuo memores forent: si huius vinculo essent constricti & colligati, nullam vim externam extimescendam, quæ ipsorum vires atque imperij amplitudinem labefactare posset. Cæterum, si mutuis simultatibus atque dissensionibus inter se laborarent, & concordiæ adamantinum vinculum ... exarent, atque dissoluerent, fore, vt nulla difficultate, nullaque maiore vi expugnarentur ac funditus interirent. Porro in hanc sententiam illud quoque memorabile est quod factum legimus à Micipsa Numidorum rege, cum impendere ... necessitatem sibi animaduerteret. Suos enim liberos conuocatos, his verbis affatus est. Equidē ego regnum vobis trado firmum, si boni, id est, concordes, eritis: sin mali, id est, discordes, infirmum. Nam concordia, paruæ res crescunt:

Syriam Tartari denuo amittunt.

Mors Casani. *Carbagada.*

Tartarici imperij declinatio.

Parthi auctore Gempsa Persico imperio iterum potiuntur.

Tartari quamdiu imperarunt.

Changii morientis vltia admonitio.

[illegible] maximæ di[illegible]buntur. Et hoc [illegible] in præsentiarum [illegible] lit. S[illegible] Tartarorum Imperatorem Huitonus nominat Tamor[illegible] tempore regnabat. De ipsius autem potentia [illegible] idemque de Tartarorum [illegible] ta, moribus & natura, videre est apud eundem au[illegible] vbi agit de T[illegible] 47. & subsequenti.

Verum enimuero, vt iam quæ supersunt, rudera, vt ita dixerim, [illegible] Orientis propter res Turcicas atque Persicas, quam b[illegible] perc[illegible] Michaelem Paleologum, Andronicus Senior patri in imperio successit [illegible] inglorius, & in suis expeditionibus infortunatus. Hic fratrem Constant[illegible] falsam suspicionem affectati regni in carcerem inclusit, bellatorem [illegible] dustrium, vt qui in Lydia Turcos aliquot secundis prœliis fortiter repressos [illegible] nuerat, ne proferre limites imperij possent. Incidit enim huius Andr[illegible] um in ea tempora, quibus restituta Turcorum potentia, continuo pro[illegible] omnem sese Asiam interiorem incredibilibus successibus extendit, cum p[illegible] arum sprouinc as septem Principes, vt dicitur, [illegible] se d[illegible] [illegible] paulo post, Ottomannidæ oppresserunt. Horum enim sese pot[illegible] quos mirificis incrementis extulit. Præfatus Imperator decessit septua[illegible] maior, postquam quindecim annos regnasset. Frequentissima a[illegible] & [illegible] maxima solis & lunæ deliquia in hoc tempus incurrerunt, crebris e[illegible]m [illegible] quassata est motibus, quæ prodigia non futuras, aut procul imm[illegible] mi[illegible]tes præsagierunt; sed iam præsentes, ac præ foribus, ipsis ocu[illegible] d[illegible] strarunt.

Andronicus Senior.

Eiusdem obitus.

Eclypsis solis & lunæ. Terramotus.

Andronicus Iunior filius fuit Michaelis Imperatoris, qui Michael, [illegible] lia re insignis fuit, neque aliud quicquam præclari gessit, quam quod [illegible] Andronicum Iuniorem progenuit crudelissimæ impietatis. Qui auum [illegible] Andronicum Seniorem insidijs circumuentum, imperio deturbauit, f[illegible] tissime Genuensium auxilio, quibus in mercedem Tenedon insulam [illegible] tur; sed Veneti fortiores, Andronicum Imperatorem in paternum [illegible] cunt, & ab eo Tenedon recipiunt. Vnde postmodum inter Ve[illegible] ac [illegible] ses, permagnæ inimicitiæ atque odia extiterunt. At Iunior Androni[illegible] chaele Bulgarorum Rege percusso fœdere, huius ope atque arm[illegible] au[illegible] vt repudiata Venetorum societate, Ligurum amicitiam præferret. Se[illegible] annos bellum varium & anceps cum auo gessit: sæpe enim inter eos [illegible] pax intercessione amicorum, & iterum dissoluta fuit: Tandem cum [illegible] nepos [illegible] ingressus esset, in auum nihil vltra mol[illegible], illum secum [illegible] quoad vixit, passus est, prout à nonnullis traditur. Contra verò à quibusdam in literas relatum est, seniorem à nepote in cœnobium compulsum, in qu[illegible] tam exegerit. Quod quidem, ob Iunioris tyrannicum ingenium, plærisqu[illegible] gis verisimile videtur. Interea temporis, cum propter hæc mutua dissidia & [illegible] te[illegible]inas simultates negligerêtur res Asiaticæ, Turci, nullarum occasionum [illegible] gnes, quamplurimas vrbes Bithyniæ ceperunt. Imperator enim, recupera[illegible] Thessaliæ magis, quam arcendis aditu Europæ Turcis, intentus, hos in der[illegible] cta Asia confirmare sese, & imperium ad Hellespontum vsque proferr[illegible] p[illegible] est. Orchanes enim Othomani filius, per id tempus, Nicæam, & Nicomediam pertinaci obsidione fatigatas, fame tandem perdomuit. Andronicus vero, cum in prima expeditione, nihil omnino profecisset, in altera nihilo[illegible]nus, totam Thessaliam subegit, accepto in deditionem Principe. Decessit natus annos quadraginta quinque, siue, vt alijs placet, vndequinquaginta, [illegible] ui vigin[illegible]ti, relicta e[illegible] Anna coniuge Alemanna, Ioanne, & Manuele [illegible] quorum [illegible]telam, cum impuberes essent, Ioanni Cantacuzeno, cuius fidei ac integ[illegible] tati plurimum tribuebat, & quem ipse in maximo semper honore hab[illegible] commendauit.

Causa dissidiorum inter Venetos ac Genuenses.

Turcorum progressus.

Andronici Iunioris mors.

Andronicus moriens, filios, vt diximus, ac regnum commisit fidei Cantacuzeni, quorum Ioannes [illegible] maior, tunc annum agebat duodecimum. Cum [illegible] ro is [illegible] quot [illegible] vtrumque amanter ac fideliter educasset, e[illegible] arbitrio

Cantacuzenus.

prudenter præerentur, Apaucus quidam, siue, vt alij appellant, Apocaupter vafrum ingenium & astum Imperatori carus, tantum gratia & auctoritate apud eum valuit, vt Patriarcha etiam, viro ambitioso, id enixe procurante, in exilium mitteretur: Huius iniuriæ & contumeliæ vlciscendæ caussa quinquennali bello viduam matrem & Iohannem filium, ad hoc, Turcorum etiam armis imploratis, exercuit. Byzantio tandem proditione potitus, crudeliter nihil in quenquam statuit: At Cæsaream potestatem & dignitatem vsurpauit, non excluso tamen consorte Iohanne, filia in vxorē ipsi tradita, quē sibi generum fecit, vt inter eos atque firmior beneuolentia coalesceret: sed, vt regna socium ferre nequeunt, cito dissoluit malesarta inter vtrumq; concordia. Cum vero maior esset potentia soceri, seque ipsum vi atq; armis tutaretur, gener profugit in Tenedon, vnde nona auxilia ad socerum exturbandum. Impetrauit tandem, vt à Francisco Catalusio, patricio Genuensi, viro singulari prudentia, & in re nauali rerum exercitato, in regnum restitueretur: pro quo beneficio, ne prorsus immemor atque ingratus videretur, Mitylenen insulam, ab alijs Lesbum vocatam, possidendam, quam eius posteri ad Mahometem secundum vsque obtinuerunt. Hic enim, capta Constantinopoli, vt mox dicetur, omnique Thracia, Catalusijs ipsis vi abstulit, & Nicolaum Catalusium, Lesbi Principem, postremo occidit. Socer absente genero, cum Venetis, Catalanis, & Siculo ...posito contra Genuenses. Bellum acre atque ingens motum est. Imperator 14. Veneti 40. Catalani 30. triremes armauerunt. Genuenses, præfecto ... Auria ... Pugnatum est nauali certamine inter Byzantium & Chalcedonem flante violentissimo Austro, à vespera vsque ad sequentem diem hyemali tempore, Venetis a Galliopoli soluentibus, ventis secundis atque amicis. Libero & Neptuno aduersantibus, contra hostes potentissimos inclyta victoria potiti sunt. Proximo anno Genuenses ad Corsicam à Venetis duce Nicolao Pisano & Tarraconensibus victi, vnam & quadraginta triremes amisere, quę cum ... submersæ perierunt. Post hanc cladem, cum ipsi Genuenses, se suaque Iohanni Archiepiscopo Mediolanensi permisissent, Auria, reparata classe, Pisanum ad Peloponnesi promontorium, superatum captumque, cum millibus ... Genuam in carcerem perduxit. Quomodo autem hæc omnia, cæteraque bella quæ Genuensibus non modo cum ipsis Venetis, eiusdem imperii æmulis, verum etiam cum reliquis potentatibus ac Regibus fuere, gesta sint, copiose ac luculenter ostendi in meis Historiis atque Annalibus Genuensibus, quorum etiam superius meminimus. Iohannes igitur opera Francisci Cathalusii, vti iam dictum, in regnum reductus est, eiq; reduci Cantacuzenus cessit, & imperio abdicato, sese in monasterium abdidit. Andronicum filium natu maiorem, Cæsarem creauit; Manuelem minorem Despotæ insignibus ac dignitate ornatum, ... in Laconica quam hodie Mizothram vocant, præfecit. Filiam multo antea maiorem Orchani Turcorum Regi, vt amicis Turcis vteretur, seque in imperio tutius constabiliret, tradiderat, cum se Græcis infensum esse intelligeret, propterea quod in imperium sese vltro ingessisset: Andronicus à Palæologo, tandem æmulus, regno pulsus, confugit in Rhodum, vbi cum frustra fidem atque opem magni Magistri Rhodiorum implorasset, ad fratrem in Peloponnesum ... cū eo reliquum vitæ priuatus transegit. Iohannes regno potitus, in Italiā perrexit, auxilia comparaturus: sed ibi contumeliose acceptus, ac tractatus, cum Byzantium remearet, atq; insuper bellis Bulgaricis & Seruianis vrgeretur, ita amicitiam inijt, ac fœdus cum Amurathe Orchanis filio, qui mortuo fratre Sulaimano, in regno successerat, vt & se, & regnum in fidem illius traderet promisso ... buto, quod constituerat, & Theodorum natu minimum filium, obsidem de..., qui castra sequeretur. Hæc initia fuerunt tristissimæ seruitutis, quæ Cōstantinopolitanis Imperatoribus, præter inane nomen, aliud reliquit nihil. Deinceps ... in Turcorū fuerunt potestate, vt militare cogerentur per se & filios, contra suos ... & ad imperata præsto esse, quoticunque vocarentur, nec ca... ... aut vsurpare imperium auderent, nisi potestatem precario à Turcis ob-

Discordia inter socerum & generum regnandi caussa.

Mitylene insula Catalusio Genuensi tradita.

Prælium nauale inter Genuenses & confœderatos.

Genuensiū victoria.

Eorundem clades.

Genuenses rursus victores.

Iohannes Palæologus.

Initium calamitatis in Græco imperio.

t[illegible]uissent, veriti ne hostilem iram experirentur. Iohannes, imperio[illegible] fuit, Andronico primogenito commendauit. Thessalonicæ Emanuel[illegible] posuit. Andronico accusato de crimine læsæ Maiestatis, quod cum Amur[illegible] filio in cædem illius conspiraret, visum ademit, feruido aceto in oculos in[illegible] Theodoro Baiazetes, extinctis Cantacuzenis, Peloponnesi regimen ac pr[illegible]curam dedit. Sed ne quidem in hac calamitate à factiosis & perfidis con[illegible] atque molitionibus abstinuêre. Andronicus enim, quanquam cæcutiens, ad Baiazetem, qui Amurathi successerat, profectus, per hunc patri regnum eripuit, & illum præterea cum Emanuele fratre in tetrum carcerem inclusit. [illegible] tertio anno Emanuel, frustratis custodibus elapsus, fratrem rursus Baiazetis [illegible] sensu exturbauit, & cum Iohanne filio vinctum, ad eundem ableg[illegible]t. [illegible]

Emanuel Palaeologus. nuel, fratre iisdem artibus excusso, quibus patrem ille summouerat, regn[illegible] tinuit à Baiazete Turcorum Rege, his conditionibus, vt tres myriades au[illegible]rum nummorum annuatim penderet; Philadelphiam, Lydiæ vrbe[illegible] cele[illegible]mam, cuius obsidio & oppugnatio aliquoties frustra tentata erat, traderet[illegible] des daret, atque auxiliares copias Turcicis, vbicunque bellum [illegible] dum [illegible] adiungeret: Sed non fuit infidi tyranni diuturna erga Emanuelem be[illegible]ria, eiusque animum, vt in tyrannis omnibus, calumnijs patentem, atque a[illegible] spiciones pronum, & iam ante rumusculis quibusdam nonnihil alie[illegible] [illegible] hannes, Andronici filius, odio patrui, magis atque magis incendeb[illegible]. Pr[illegible] Byzantium obsedit Baiazetes: cumque vi capere non posset, fame tand[illegible] m[illegible] dione in decennium producta, exhaurire constituit, quod vtique perf[illegible], improuisa irruptione Tamberlanis Scythæ fuisset abstractus. Filios Ema[illegible] cōiuge Turcica vidua Regis Trapezuntini filia, septem suscepit, vide[illegible]icet, [illegible]nem, qui morienti patri successit in imperio, deinde Andronicum, Theo[illegible] Michaelem, Demetrium, Thomam, & Constantinum, qui post Iohannem [illegible]trem regnauit, hisque omnibus ante obitum certas regiones, insulas, & [illegible]

Iohannes Palaeologus. gna seorsum assignauit. Huius nullæ commemorantur res gestæ, fuitq[illegible] pacis quam belli, nec conari quicquam potuit, etiamsi maxime opta[illegible]r, circu[illegible] sessus vndique, atque conclusus ab hostibus, & omni exutus pot[illegible]. I[illegible] ab Eugenio Pontifice, in Italiam concessit, cum celebraretur conci[illegible]ium Fl[illegible]rinum. Inde reuersus domum, non diu superuixit.

Cōstantinus Palaeologus. Constantinus vltimus, Manuelis filius, Iohanne fratre sine filijs def[illegible] successit in imperium, ab initio Princeps animi ingentis. Rex enim Pelopon[illegible] ante susceptum imperium, sæpius cum Turcis in Peloponneso, & The[illegible] c[illegible]gressus, eos fudit fugauitque, ac eis plæraque oppida vi abstulit, & expugnau[illegible] de ob militarem virtutem ac fortitudinem, Draconis cognomentum accep[illegible]. Sed vbi Amurathes Turcorum Tyrannus, Heracleam oppidum longe m[illegible]simum, expugnauit, murumque, qui Græcos in Peloponneso tutos ser[illegible] disiecit, adeo mente atque animo consternatus est, & pene in desperatione[illegible]ctus, vt omnis pristinæ virtutis ac roboris immemor, ad pacis conditiones[illegible] victor tulisset, supplex sese obtulerit, & Hexameli murum, qui erat Pelopo[illegible] propugnaculum, à se antea instauratum, illius iussu deiecerit. Hunc deinceps [illegible]

Constantinop. in capitur à Machomete. multuario opere restituerunt Veneti, sed Mahometes rursus destruxit. Hoc [illegible]perante, à Mahometo secundo, Amurathis filio, anno regni sui 3. Constantinopolis, post obsidionem dierum quatuor & quinquaginta, quarta Cal. Iunij, eo vespere, quod diem Pentecostes sequitur, aut certe sequenti mane, capta est. Ita habet Maff. qui se asserit ex literis Isidori, Cardinalis Ruthemi, & Aeneæ Sylui tunc episcopi Senensis, certo comperisse, quod intra dies pentecostes, me[illegible] Maio, & anno 1452. non 1453. capta sit, tametsi plærique alij 1453. annum po[illegible] Certe anno D. 1452. & 4. Cal. Iunij, expugnatam cum Maffeo ponunt, sicut [illegible] annotat doctissimus vir Gerardus Mercator. Et quoniam in hoc opere, h[illegible] nobilissimæ ac præstantissimæ ciuitatis quam creberrima fit mentio, mihi operæpretium facturus videor, si priusquam de eiusdem tristissimæ expugnatio[illegible] funestissimo exitu aliquid referam, tantæ vrbis, quę tot seculis & tam mul[illegible] temporum

...orum voluminibus maximo in honore, atque rerum omnium florentissimo ...iusse & permansit, ac etiamnum permanet, ac floret, primordia, & quasi incunabula recensuero. Multi scriptores de huius primis conditoribus inter se variant, & multis rationibus adducti, plane inter se dissentiunt. Grauissimos tamen habeo auctores, qui putant, Byzantium ea praecipue de caussa ... appellatum, quod inter caeteros eius conditores, Byzantia longe reliquis auctoritate, atque nominis claritudine antecelluerit. Sed doctorum constans opinio est, Byzantium à Carthaginiensibus conditum esse, quos valde nauticus ... instructos, & procul merces transuexisse, multae historiae hactenus prodiderunt, ac nonnullis quidem videtur, nominis originem ex lingua Phoenicum fluxisse, conuenientem scilicet, nouo emporio, in loco voluptatibus & illecebris maxime opportuno. Nam Beth-zona, Phoenicum lingua, cauponae dom... m ..., & mores vetusti appellationem congruere ostenderunt. Scribit enim Philar... Byzantinos solitos in cauponis & diuersoriis dies noctes ... portus alter ex opposito collocatus, nominatus est ... portus. Deinde ... colonia eo deducta est, ita vt vna cum ipsis colonis Graeci ... etiam eo illatae sint. Hanc vrbem arctissimo inter Europam, Asiamque ...ortio, in extrema Europa posuere Graeci, quibus Pythium Apollinem consulentibus ... conderent vrbem, redditum oraculum est, quaererent sedem caecorum terris aduersam. ... ambage Chalcedonij monstrabantur, quod priores illuc ... praua ... locorum vtilitate, peiora legissent. Quippe Byzantium ... foecundoque mari, quia vis piscium in Pontum erumpens, & obliquis ... vndas saxis exterrita, omisso alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. ...ni, Xerxe rerum apud Graecos potiente, grauissimis bellis diu cum tota Graecia diuexati fuerunt, adeo vt finitis bellis, interdum Lacedaemoniorum, ... vero Atheniensium socij extiterint. Deinde, enascentibus nouis motibus, Macedonibusque toti terrarum orbi magnum terrorem inferentibus, ...us Alexandri Magni pater, eam diuturna obsidione ad deditionem coegit ... imperio aliquandiu permansit. Romanis vero temporibus, cum de ... inter se certarent Pescennius & Seuerus, & ille Byzantium prior occu... , ne tantae vrbis iacturam faceret, totum triennium & semestre eam obsidione cinxit, & cum magna hominum multitudine varijs ibi casibus perijsset, ... tandem ad deditionem compulit, magnaque ex parte muris dirutis, dele... ..., teste Herodoto, tanta atte factos fuisse inuenimus, vt mirum fuerit, de... & solo aequari potuisse. A Seuero vsque ad Constantinum, anni sunt ... Interea nec vrbs restituta, nec muri instaurati sunt. Verum Constantinus ad summum imperij fastigium euectus, loci opportunitate commotus, vtque facilius hostiles impetus, & Persarum in primis, qui subinde loca Romanis subdita, perpetuis fere incursionibus diuexabant, resisteret, vrbem ipsam non solum restituit, sed etiam splendidissimis operibus, & dignitate ornauit, ita vt cum vrbe ipsa Roma splendore & magnificentia certaret. Haec fere sunt, quae de huius inclytae ac praeclarissimae vrbis initio in medium ferri possunt. Si aliqui existant, qui alijs opinionibus regantur, hoc, me non refragante, illis omnino integrum ac liberum est. Satis est, me, ex tantorum auctorum scriptis, haec in medium, ceu veritati consentanea, protulisse. Sed nunc admonet me temporis ratio, vt huius splendidissimae vrbis tristissimam obsidionem & expugnationem, non absque summo dolore atque lacrymis, historiae breuibus intexam. Satis compertum habemus, Constantinopolis obsidionem Nonis Aprilis à Mahometo ipso inchoatam fuisse. Et neminem mediocriter in historia versatum latet, tum temporis intra moenia, praeter vrbanam multitudinem, tantum sex millium Graecorum militum, & auxiliariorum Venetorum, & Genuensium trium millium fuisse. Contra, Mahumetus ad trecenta hominum millia, vt diximus, infesto agmine secum per longa locorum & temporum interualla adduxerat; quae multitudo maxime collecta fuit ex variis gentibus, quae adhuc sub Christiani nominis titulo diram seruitutem seruiebant, vel saltem, desertis Christiana religio-

Byzantij descriptio.

Constantinopolis à Mahumeto Turcarum Rege obsessa & expugnata.

nis factis,turpiter ad barbarum hostem defecerant. Constabat nimirum [illegible]
cis,Illyricis,Valachis,Dardanis, Thracibus, Bulgaris, & Triballis Tur[illegible]
fuerunt, & eorum pars fuit ex Asia, Bithyni, Galatæ,Lydi,& Cilices, [illegible]
hercule,vt valde deplorandum sit,eo esse deuctum, vt Turcici tyranni sic [illegible]
cum bella gerant, vt gentes nobis cognatas & affines, nobiscum d[illegible]
gant. Turca igitur,tanta hominum frequentia fretus, sic distribuit copi[illegible]
tribus locis terra muros concuteret, & disiiceret, ac per ruinas tentaret irru[illegible]
nes. Sed oppidani valde animati erant; & magna atque egregia virtus [illegible]
defensoribus conspiciebatur, quorum dux Iustinianus Genuensis fuit, qui [illegible]
ter cætera præclara ornamenta, etiam à virtute bellica & naualis rei notitia [illegible]
rimum commendabatur, adeo sane, vt eius consiliis ac summa prudentia [illegible]
Constantinopolitanæ valde inniterentur. Habebat ipse dux penes se Ioan[illegible]
Grandem Almanum,passim in historijs notum,cuius opera & rei militaris pe[illegible]
tia fortiter irrumpentes Turcas repellebat. Sed,quanquam multi Turcici no[illegible]
nis milites passim globis & sagittis interficerentur,tamen exiguæ hæ copiæ, q[illegible]
ad defensionem vrbis relictæ erant, tribus locis, contra tantam multitudinem
impares erant, & diu sufficere non poterant, præsertim cum vtrimque cunic[illegible]
agerentur,in quibus Turcicorum fossorum conatus prorsus irriti fuerunt, ita [illegible]
in ipso portu assidua prœlia postmodum committerentur. Adduxerat e[illegible]
Turcicus tyrannus,ex diuersis maris Aegæi & Euxini littoribus, ducenta & q[illegible]
quaginta nauigia, vt portum Byzantinum arcta obsidione premeret, & litt[illegible]ra
nauibus, tanquam natiuo ponte,iungeret. Cæterum,stabant aduersus T[illegible]
naues in ipso portu septem Genuensium,tria vero Cretensium nauigia,& paucæ
ex Chio insula naues accesserant, quæ omnibus necessarijs instructæ,ad vrbis t[illegible]
telam sese composuerant, & portus ipse ferrea cathena clausus erat, ne in e[illegible]
scilicet,Turcicæ naues penetrare atque inuadere possent. Tandem ad omnem
occasionem opportunitate monstrata, defensores eruptionem cum nauibus
suis fecêre,& fortiter cum Turcis prœliati sunt, eo certe euentu, vt primis illo[illegible]
rum cœptis fortuna annueret, & victoriæ spem non exiguam ostenderet. In
censis namque Turcicis nauibus, tota naualis classis aliquot diebus sine v[illegible]
stetit. Verum cum nihil reliqui ad summam diligentiam ab ipso Turca,lon
gæ obsidionis tædio valde furente, & ira accenso, prætermitteretur, tandem ars
excogitata est,qua in ipsum portum penetrarent: eoque successu, vndique te[illegible]a
& mari vrbis mœnia quatiebantur. Tyrannus ea de caussa bene sperare cœpit,
se vrbe potiturum. cumque multis locis deiecti essent muri, & ex portu facilis e[illegible]
set irruptio,sexto Cal. Iunij Barbari, admotis ad mœnia scalis,& ex portu, a[illegible]
que locis ingenti clamore in vrbem irrumpere conantur. Stat interea in vi[illegible]
colle spectator tyrannus;hortatur suos,& horribili voce inflammat, & accendit,
vt fortiter ascendant muros,vociferatur horribiliter, sicubi videt suos repelli ac
interfici,& confirmat trepidos. Fuit enim tanta virtus defensorum, vt pars Tur-
cici exercitus, cum multi passim pluribus in locis interfecti essent,cederet, adeo
sane,vt victoriæ spes,viris fortibus vrbem propugnantibus,animum & robur ad-
diderit, & tyrannum periculi magnitudo mouerit, vt horribili vlulatu ceden-
tibus minitaretur,nec non cohortes,quas velut triarias apud se retinuerat,iube
ret, cedentes, vel segnes, citra aliquam moram interficere. At contra Græ-
cus Imperator, è sua specula iam bene sperans, vicissim hortatur suos, vt non
desperatis rebus, cum clare Dei optimi maximi auxilium ob oculos videant,
bona cum spe,maioribus tamen cum animis, prœlientur. Quibus dictis,& voci-
bus incensi milites, ibi rursus conuersa est prœlij fortuna, vulnerato Genuen-
si Iustiniano Duce, cuius casum miseratus Imperator, iubet & hortatur,bono
esse animo,neue stationem sibi demandatam aliquo modo derelinquat,præser-
tim cum ipsum vulnus non esset lethale. Verum Iustinianus, fatali puto casu,
potius animo fractus,quam vulnere debilitatus,nullo sibi in ea specula substitu-
to,qui ceteros confirmaret & regeret, aufugit,adeo me hercule,vt milites, anim-
aduersa sui Ducis fuga,illius exemplum secuti, quia ibi in vrbem aditus patebat

pan

pa... ... sta... reliquerint. Turci videntes cum locum à defen...ibus desertum esse, ... o a mine ibi intra vrbem infunduntur. Iustinianus vero, in vicinam Chalcedonem, quæ nunc Pera, vernaculo vero idiomate Galata nuncupatur, se, vt fama est, medendi vulneris gratia recepit, vnde postea in Chium nauigans, seu vulnere, seu mœrore animi, inglorius perijt, magna profectò cum nominis sui, tetroq; æque vitæ iactura, nimirum cum, derelicta vrbis propugnatione haud parum sibi, suisque rebus antea præclare gestis derogauerit: quod, omnium iudicio, ipsius, tanquam summi Ducis absentia, maiori ex parte factum fuerit, vt tam præclara vrbs, tot tantisque alacribus & promptis militibus, ac defensoribus subnixa, in crudelis & Barbari hostis potestatem cederet. Quanto ... fuisset, si maiorum præstantissimorum virorum, atque adeo in primis suæ nobilissimæ laudatissimæque familiæ exempla imitatus, ex tam præsenti atque oblata occasione, etiam cum extremo vitæ periculo, immortalis laudis sibi gloriam quæsiuisset? Quid enim in rerum natura homini, præsertim nobili, optatius, & laudabilius contingere potest, quam ex præclaris suis actionibus, innocentiæ, ac probitatis famam assequi? quod deinde gloriosius, quam pro patriæ salute, pro aris, pro focis, fortiter dimicare? Quid postremum sanctius, & Christiano viro dignius, quam pro Christiani nominis dignitate ac propagatione contra ... Barbarum hostem, Christiani sanguinis sitientem, & nunquam exsatiatum, fortiter in statione sibi demandata occumbere, & animam ipsam sub piis armis ... beneficium Christianæ pietatis indutis, exhalare? Quod cum intelligerent omnibus fere ætatibus magni viri, semper extitêre qui hoc nomine clari euaderent. Ac ne ab ipsa antiquitate exempla petamus, quis ignorat, nostrorum patrum memoriam, Marcum Antonium Columnam, vt natalium splendore celebrem, sic bellica virtute, atque in summum Principem fidei constantia gloriosum, ... Veronam pro Cæsare Maximiliano aduersus Gallicum exercitum, Lautrecio duce, longe lateque grassante, defenderet, fortiter se gessisse, & ... orum ... vestigiis inhærendo, auitam illam gloriam & splendorem egregiis factis ... cumulasse & illustrasse? Is enim, præter cætera egregia sua facta, cum pro ea qua pollebat auctoritate, & magnanimi ducis ac strenui militis explere vult munera, ... ipsam contra hostilem impetum instruit, dumque magno animi robore, ... spectis omnibus periculis, imprudentius inter armatorum cuneos versatur, & ... binde obequitando circumuagatur, hostes, tanti Ducis maiestatem diligen... ... oculis obseruantes, vbi primum occasionem sibi dari cernunt, tentata ... una, maioris bombardæ ictu emisso, ictus est, adeo vt licet plumbea pila per ... achium adacta, per scapulas emergeret, & quatuor receptis vulneribus saucius ... et, nihilominus tamen, vt vir erat singulari fortitudine, ne alios suo dolore a... ... is dijiceret, magno cum vitæ suæ periculo acerbissimum dolorem dissimu... ... it, & non antea aliquod specimen iusti doloris dedit, quam murus ille, pro cu... ... disiectione instabatur, omnino esset dirutus atque conuulsus: quo demum ... ol... ipso, & tot hostibus eius ruina oppressis, veluti expiato vulneris dolore, in tabernaculum concessit; tantaque mox lethalis plagæ fuit secuta acerbitas, & diu pertinaci morbo conflictatus, summum, imo vero extremum vitæ periculum ab omnibus medicis incurrisse crederetur. Interea Imperator Constantinus Palæologus, ac plærique alij proceres, cum nullum vitæ subsidium, vel spes, nisi in sola fuga relinqueretur, vitæ retinendæ studio, dum vrbem egredi vellent, in ipsa porta vel trucidari sunt, vel collisione interempti. Erant in ipso Constantino heroicæ virtutes multæ, & quæ tantam dignitatem atque potentiam mirum in modum augerent atque attollerent, ita certe, vt ipse tanto imperio par magnam ... em promeruisset, si meliori fortuna in imperii sui administratione vsus fuisset. Sed cum multorum grauissimorum virorum auctoritate & iudicio imperia ... iam habeant suas periodos, vltra quas non progrediantur; fatali quadam ratione actum fuisse existimandum est, vt, quemadmodum sub Constantino Magno, Helena progenito, hæc præclarissima vrbs restaurata, & imperij Orientis sedes ... ta fuit, sic etiam sub hoc Constantino Palæologo, primi eiusdem vrbis

M. Anton. Columnæ singularis fortitudo.

Const. vlt. Imp. obitus.

restauratoris cognomine, & Helena etiam matre [illegible] vrbs [illegible] perio, in alienam potestatem deueniret. Multi incertum esse [illegible] Imperator ipse occ[u]buerit: equidem tamen [illegible] coniecturis add[illegible] ipsum ad portæ exitum con[t]rucidatum fuisse. Nam satis liquet, [illegible] octingenta cadauera collisorum & vulneratorum reperta. Itaq; T[illegible] facti, per totam vrbem horrendis atq; stupendis [illegible]bus atroc[illegible] gantur, & obuios ac in ædibus senes abditos, matronas, virgines, puber[illegible] beres, nullo habito discrimine confodiunt. Rapiuntur [illegible] matronæ, & præclaræ ac pudicæ virgines, ad stupra. Quæritur [illegible] & templis præda, & omnia scelera toto triduo libere fiunt, quæ gens [illegible] impia, libidinosa, auara, & crudelis, in capta vrbe regia facere & perp[illegible] magna Christiani nominis contumelia, audet & gloriatur. Narrant [illegible] [illegible]s Turcicis matronas & virgines pudicitia & nobilitate c[illegible] post varias & longas contumelias, quasi per ludum discerpta[illegible] [illegible]cto, vt nesciam, an horribiliora exempla legantur in vll[illegible] [illegible] certe cogitatio mouere nos debet, vt viuamus modestius, & Deus n[illegible] [illegible] niena conseruare dignetur. Post triduum ingressus vrbem Mahometes, tu[illegible] tus sedari imperat, & inquisitos proceres aliquos, qui adhuc reliqui erant, [illegible] crudelitate dissecari iubet. Sic, cum omnium vrbium regina, in toto genere [illegible] mano, postquam hoc vetustissimum Græciæ imperium supra mille, c[illegible] nonaginta annos floruisset, capta & direpta sit, & omnem obscenissimorum [illegible] tron[illegible] [illegible] expertam, quid impendeat aliis gentibus, & [illegible] bibus, cre[illegible] rio nobis cogitandum esse existim[illegible]. Nec frustra nobis proponi tam horte[illegible] tragœdias [illegible] imaginemur, & vt antiquitatis exempla, [illegible] rum Sodomorum, Romæ, Byzantii, Corinthi, & aliarum [illegible] bium euersiones taceam, quid rogo hisce nostris temporibus non accid[illegible] [illegible], & [illegible] [illegible], quod cum [illegible]ius antiquitatis ho[illegible] [illegible]bus ex[illegible] conferri & comparari nequeat? adeo vt exclamare libeat, O duriora omn[illegible] scopulis pectora, quæ talibus iræ diuinæ exemplis non mouemini. q[illegible] quidem humani generis capitalem & indefatigabilem hostem [illegible] morte, ac venturi iudicij metu, spectare vix posse existi[illegible].

Perenses, cognita Byzantinorum clade, cum tam immanem & bar[illegible] hostem viribus, ac recenti victoria exultantem, & ob oculos ver[illegible] tent, veriti, ne idem periculum [illegible]rent, & [illegible] [illegible] [illegible] pa[illegible] briis reseruarentur, circa aliquam longam deliberationem, deditione[illegible] fecerunt. sed quamuis ipsa deditio sub certa transactionis formula fa[illegible] tamen crudelis hostis pactorum & fœderum immemor, muros Pe[illegible] diruit, bona diripuit, feminæ ac viri iuxta per omne lud[illegible] brij & contumel[illegible] genus habiti atque distracti, non secus ac si viribus expugnati, & ad d[illegible] nem coacti fuissent, parem fortunam cum Constantinopolitanis vict[illegible] re. Hactenus de vrbis Constantinopolis obsidione & exp[illegible]tione [illegible] metem II. Turcorum Imperatorem facta, satis abunde diximus. H[illegible] cæteros, luculenter descripsit Leonardus Chien[illegible] Mi[illegible]næ A[illegible] dem Laonicus Chalcondyla libro octauo, qui etiam de NotaroCon[illegible] petatoris præfecto, ac Ochano Mulsumanis nepote, hæc subiungit. Cum [illegible] uissent, captam esse vrbem, accurrerunt ad turrim quandam vrbis, [illegible] berarum, an omnes fuga sibi consulere deberent. Cum in hanc turrim a[illegible] sent, Otchanes obsitus pannis cui[illegible] N[illegible], seipsum præcipite[illegible] ti dedit, eoque casu mortuus est. Notares obsidione circumdatus, tand[illegible] serta hominum turba simul cum liberis in hostium potestatem v[illegible] De[illegible] lo post, Græci, inquit, quotquot e[illegible]itium euaserant, abducebātur [illegible] bertatem recipiebant. Hi erant viri præ cæteris maxime illustres. Notar[illegible] R[illegible] Græcorum primarium iudicem, cum vxore & liberis emit Turcorum R[illegible] eo collocutus, permisit ei, vt vbi vellet, cum suis habitaret. Hic autem exp[illegible] bat auxilium ab Italia, quod breui affuturum arbitrabatur. Interim t[illegible]

z [illegible]

Clades Constantinopolitana, & Turcorum sæuitia.

Quamdiu steterit Græcorum imperium.

Pera à Turcis deditione occupata.

[illegible] manſit. Quidam Græci, qui erant libertatem conſecuti, & præ- [illegible] colligebantur Byzantij, propinquos & amicos eorũ [illegible] aſſerentes. Verum haud multo poſt, Regis iuſſu omnes [illegible] ſic eueniſſe compertum eſt. Vbi autem eſt rumore al- [illegible] filium natum annos circiter duodecim, vnum de [illegible] petitum puerum. Notaras, poſtquam accepit ex pincerna Re- [illegible] ira ſuccenſus eſt, ſibiq; eam petitionem admodum per- [illegible] dam fore iudicabat, & ſic compellauit pincernã regium. O [illegible] dum eſt, Regem mihi velle eripere, cum nihil [illegible] etiam ni [illegible] m retulerit. Sin autem id fixum, ratumq; in animo Regis, [illegible] vt nos turpiſſimæ morti liberos noſtros tradamus. Hæc [illegible] aquam filium regi petenti daturum, cum [illegible] [illegible] ncernæ autem adhortanti & monenti ne tam [illegible] & [illegible] quaſi [illegible] peritur[u]s, non obtemperauit. Pincerna [illegible] [illegible] reſponſum quod ab Notara acceperat, e[illegible]. Rex [illegible] Notaram liberos [illegible] haberet, continuo abduceret & neci [illegible] quibus id negotij iniunctum erat, cum aduenirent, rogauit Nota- [illegible] liberos in conſpectu ſuo occiderent & poſtremo in ſe hoſtes ſe roru [illegible]. At filij timentes mortem, precibus fatigabant patrẽ, vt interfectorib. opes [illegible] quas in [illegible] haberet, permitteret, ne ipſi perimerentur. Sed [illegible] [illegible] orum preces auerſatus, [illegible] vt fortiter [illegible] mortẽ irent. [illegible] [illegible] primo interfecti ſunt. Poſtea ſe necandum & ipſe interfectorib. præbuit. [illegible] peractis, ne [illegible] quis Græcis [illegible] Rex, verum omnes, quotquot libera- [illegible] Byzantij, ad ſupplicium extremũ rapi iuſſit. Hi quidem pecorũ modo [illegible] nulla commiſeratione habita perierunt. Regem autẽ in Græcorum cædẽ [illegible] aduena quidam, cuius filia ardentiſſimo amore proſequebatur Rex, [illegible] cum ea, amore amens, propinquis mulieris, quæ [illegible] petiuerit, [illegible] ita que patri obtemperans, Græcorum [illegible]. Apparet [illegible] ntiij [illegible] miſerabile, ſuperaſſe omnia, quæ per vniuerſum orbem conti- [illegible] Nec diſſimile eſt Ilij excidio. Vltionem Ilij [illegible] [illegible] credunt, Græcis Barbarorum vi pereuntibus. Romani quidem [illegible] nter [illegible] vltionem apprehendiſſe Græcos, propter ea quæ Barbaris [illegible] ne. Hæc Laonicus. Hic igitur fuit calamitoſiſſimus exi- [illegible] Conſtantinopolis, vrbis Romæ æmulę, cuius quidem imperium longe florẽ- [illegible] cum, mille centum ac nonaginta amplius annis ſtetit. Eſt autem in hoc ex- [illegible] admirandum, q hanc vrbem Conſtantinus Magnus Imperator, ex Helena matre progenitus, miro ornatu extruxit, & e ruderibus nouam pene re- [illegible] quam Conſtantinus 8. eius eiuſdem nominis matrem Helenã habuit, Turcorum iugo ſubdidit. Cæterum, hi ſunt Imperiorum fatales periodi, ac limi- [illegible] es diuinitus cõſtituti, de quibus, viri doctiſſimi & inprimis Plato, non pauca ſci- [illegible] ſſima diſſeruerunt. Manſit autem huic familiæ Palæologæ imperiũ Græ- [illegible] um annis circiter centum nonaginta quatuor, donec tandem in manus Tur- corum Regis Mahumeti Otthomanni deuenerit. Ipſe vero Conſtantinus annos [illegible] & menſes tres in imperio præfuit. Hoc autem, inter reliqua Chriſtianæ Reipub. triſtiſſimum euenit, q, vt olim Chriſtiani Imperatores, ex ſingulis Græ- ciæ oppidis, certum numerum liberorum, in quibus egregia indoles inter cæte- [illegible] elucebat, delegerunt, quos ad publica officia militiæ togatæ & bellicæ in aula [illegible] cari curatunt, ita Turci, occupato Græcorum imperio, idem ius eripiendis [illegible] tribus familias liberos ingenijs [illegible] imijs præditos, vſurpant: qui ad Turcicæ reli- [illegible] ritus & ad militiam inſtituuntur. Verumtamen hos pecunia redimere à [illegible] quiſitoribus ſæpe parentibus licet. Reliqui, cum virtutis ſpecimen in bellis e- [illegible] præbent, ad ſummos dignitatis & honorum gradus euehuntur. Et mul- [illegible] hæc exempla, & gloria militaris, quæ in generoſis naturis acerrimus ſtimulus [illegible] ad Mahometicam religionem inuitant.

Exemplum ſingularis conſtantiæ & magnanimitatis.

Conſtantinopolitanũ imperium quandiu ſteterit.

Palæologæ familiæ imperium quã diu permanſerit.

HISTORIAE RERVM PERSICARVM

Liber Nonus.

EX superius enarratis, satis & abunde, vti opinor, con[illegible] qua calamitate res Romanæ afflictæ, [illegible] tatæ sint, vt Græcorum Imperatoribus, ius & [illegible] bi in Romanum imperium propter tr[illegible] à Constantino sedem Byzantium vendicant[illegible] arrogantiæ propter potentiæ opinionem de[illegible] vt, dum sibi omnia licere putant, nec [illegible] sti vel publici commodi pensi habent. Nemesi[illegible] Adrastia iam pœnas ab ipsis exigen[illegible]bus, [illegible] tia conciderit, adeo, vt priuatim debilitati discordia, foris vero fracti [illegible] uersis omnium ferme fortunis, non modo antiquum imperij Romani nom[illegible] sed etiam Græcæ dignitatis amplitudinem externorum tyrannorum [illegible] obiecerint. Quippe satis, sicut diximus, ita volentibus, vel potius vrgente a[illegible] instigante nos nostrametipsa ambitione, vel inertia, vt iuxta dicam, nescio, [illegible] que potius, vtriusq; imperij summa ad familiam Ottomannicam deuol[illegible] tantisque à barbaro tyranno studijs retenta & propagata, vt nihil penes C[illegible] nos, quam inanis tituli sumus, & nomen, si res ipsa penitus intro[illegible] deret. Porro quibus initijs, quibusue progressibus hæc familia, à tant[illegible] obscuritate, ad tantum splendorem atque imperij amplitudinem emer[illegible] alienum a nostro instituto obiter enarrare fortasse erit, licet non me [illegible] cicæ gentis historiam plurimorum literis esse proditam, quorum vel præ[illegible] laudem mereatur Leonicus Chalcondila, quem ego hoc loco secut[illegible] d[illegible] existimaui, cuius verba hic adiicerem, cum ipse, instar multorum esse po[illegible] cuius scriptis plena Ottomannici stemmatis origo percipi atque edocer[illegible]

Ottomannica stirpis origo. Loquitur enim in hanc fere sententiam. Quantum ad [illegible] ad Ott[illegible] nidas ex familia Oguziorum ortos, vt ad clarissimum hoc imperium eua[illegible] nunc explanare instituo. Vicus est iuxta Mysiam, quem Sogutam incolæ vo[illegible] vbi est & fluuius eiusdem nominis. Vicus ille rerum omnium ad[illegible] remotus à mari Euxino ducentis quinquaginta stadijs, potest idem locus [illegible] cus nominati. In hanc regionem cum Oguzij penetr[illegible] ibi al[illegible] pore habitarunt. Ottomannus autem, Orthogolis filius, initio non adm[illegible] secundis agebatur fortunæ flatibus. Proinde, cum esset animo liberali & [illegible] præditus, animos eorum qui in vico agebant, opibus sibi concil[illegible] breu[illegible] bi addictissimos habuit. Hinc cum odijs certarent continuis aduersus [illegible]

Ottomannus primus Imperator eius familiæ. omnium affectu Imperator declaratus est. Bello itaque adortus Græcos, [illegible] ea regione habitabant, non prius prœlio excessit, quam eum omnes aut [illegible] set, aut fugasset. Hinc prospere succedentibus rebus, victorias plurimas [illegible] extorsit. Cum autem fama nominis sui quamplurimas oras [illegible] apud Aladinum maxima gloria viguit, creatus ab ipso dux, cum vndique [illegible] ris æditis facinoribus, res fortiter gessisset. Defuncto Rege Aladino, di[illegible] ter regni optimates exorta est Orthogules adhibitus in colloqui[illegible] tum temporis deliberando esset absumptum, tandem icto fœdere, prom[illegible] ipsis & socium auxiliarem fore, quocunque in militiam profici[illegible] men conditione, vt quascunque regiones, coniunctis copijs suo imperio [illegible] xerint, eas inter se partiri velint. Cum igitur, vt fœdere tenebatur, com[illegible]

Septem Principes regna inter se partiuntur, consensu viribusque communibus bella aggrederentur, tanta ipsi[illegible] mnes virtus emicuit, vt breui plurimas opes acquireret, regnumque [illegible] haud aspernan[illegible]. Hi autem cum forent duces numero septem, in [illegible] quam tum armis subiecerat, inter sese diuiserunt, postea partitionem [illegible] mittent[illegible]

[illegible] Caramano Alisimeno obtigère mediterranea Phrygiæ Ciliciam vs-[illegible] a. Sarchani forsaddi[illegible]t maritimā Ioniæ regionem, qua Smyr-[illegible] Lydia vsque ad Myliam obuenit Calami, & filio suo Carasi. Bi-[illegible] his regionibus, quæ Olympum respiciunt, nactus est Otto-[illegible] Paphlagoniam cum his regionibus quæ vergunt ad Euxi-[illegible] perūr Amurathis filij, sic forte partitionē regente. Cermianum [illegible] non [illegible] de numero septem illorum ducum, verum imperasse Conio [illegible] vrbi, in qua regia erat: tandē suo deturbatum regno, abijsse in Ionium, & [illegible] ibi vitam priuatam, quietem amplexus est. An septē illi duces, adiun-[illegible] copijs, aut singuli per se, regiones istas subiecerint, præterea vt alius in alterius [illegible] opes & regnum, non referre arbitror curiosius describere. Illud autem [illegible] est Regis Ottomānidarum, Sogutham vicum multum honorasse, cum [illegible] equenter accederent, reddentes vici incolis solennia munera. Accepi præ-[illegible] Ottomanum Orthogulis filium, primum generis huius ex isto vico oriū-[illegible] tisse: qui inde profectus, vrbes Asiæ cepit, & Prusam, Mysiæ vrbem, opibus [illegible] fame expugnatam, regni sedem constituit. Postremo operibus multis [illegible] & splendide peractis, relinquens liberos, & regnum illustre, naturæ debi-[illegible] exoluit Prusæ. Hic primus istius generis optime, quæ ad regni salutem at-[illegible] dispos[illegible]t. Et vt regnum sibi faceret quam maxime firmum & opportunū, [illegible] cilices allegit, quos Regis Ianuas nuncupauit. Et cum iam omnibus propter [illegible] potentiam formidini esset, subditos facile in imperio continuit, cum o-[illegible] ad nutum, quando vocarentur, præsto essent, & impigre ea quæ Ianuæ Re-[illegible] imperarent, obirent. Commemorant, Orthogulem istum, virum per omnia [illegible] ofissimum, & cum propter [illegible] suas præclare administratas augu-[illegible] homine, & quasi diuinus reputaretur, posteris reliquit insigne cognomen-[illegible], vt Ottomanni dicerentur siue Ottomanni filij vocentur. Hactenus Laonicus. Hæc [illegible] partitio incidit in tempus interregni, & paucis annis antecessit imperium Rodolphi [illegible] Occidente, circiter annum Christi millesimum, ducentesimum, o-[illegible] sed cum inter sese dissiderent proceres, deque regnorum ac prouin-[illegible] rum fin[illegible] impune bello contenderent, (negligebatur enim Asia, Europa [illegible] domesticis vtrobique in Italia & Græcia, cæteris oppressis extu-[illegible] firmarunt sese quatuor præcipuę familię, Assimbei, Candelori, Ca-[illegible] Ottomanni. Candelori Synopem regionem circa Pontum; Cara-[illegible] Ciliciam cum obtinuissent, diu Ottomannicis armis restiterunt. Vtraque [illegible] familia Mahometis Ottomanni victrici dextra regnis pulsa, confugit ad [illegible] Assibei, qui Cappadocum terras & minorem Armeniam possidebat. Et Ca-[illegible] norum familiæ vltimus fuit Habraamus, qui auxilium contra Ottoman-[illegible] Pontifice per Oratores petijt, cum Caramannus inter Mahometum & [illegible] Acempti me[illegible], multa bella cum vtroque gessisset, locorum difficul-[illegible], & Ciliciæ gentis virtute confisus, odio Mahometi Christianorum ami-[illegible] multa passus. Ex Assimbeis natus est Vsumcassanes, de quo infra [illegible] dicetur. [illegible] tyrannidis Ottomannicæ collocantur in annum Christi millesimum, tre-[illegible] Ottomannum ipsum, cum bellis assiduis per annos octo & viginti [illegible] auxisset ac stabiliuisset, anno Christi millesimo, trecentesimo, vicesi-[illegible] septimo, Alberto Austriaco Imp. & Bonifacio VIII. Pontificatum gerente, [illegible], quæ regni sedes erat, fato functum tradunt, cum non ita multo ante, circi-[illegible] octo millia Turcarum in Europā per Hellespontū traiecerint: captoque Græ-[illegible] præsidio & Chersoneso imposito in Thraciā, & ad Isthmū perrexerint, & pluri-[illegible] incursionibus factis, eaque regione deuastata, illinc maximā prædam reporta-[illegible] necnon mancipia quæ erant plurima, iure belli capta, in Asiam transmise-[illegible] tempestate Scythæ, seu Tartari, parua manu à Sarmatia prodeuntes, [illegible] ad [illegible]trū; quo transmisso, Turcos, qui nondū illinc recesserāt, atroci prœlio [illegible] aggrederunt, & propemodū omnes, exemptis paucis, contrucidarunt. Qui au-[illegible] inter eos ex eo prœlio abierant, fuga in Chersonesum delati, & hinc in Asiam [illegible] insuecti, tandem ab Europa abstinuerunt.

Ottomanni obitus.

Regis Ianuæ dicuntur ex flodes corporis.

Quatuor præcipuæ familiæ.

Turcorum cædes a Tartaris infecta.

Ortus Sophianorum. Iisdem ferme temporibus, quidam Regulus nomine Sophus [illegible] factionis, suam de religione belli, quod Turcarum vites adhuc [illegible] merentur, sententiam Persis proponere incepit. Cumque [illegible] ctrinam ad Mahometi [illegible] rum Halim referret, mi [illegible] pulus tribuerit. Sopho successit Giunes filius, [illegible] *Giunes.* sibi in toto Oriente doctrinæ sanctitatisque opinionem conc[illegible] lanes Scytharum Imperator ipsum inuiseret, eique, hoc [illegible] rum millia dono dedit, quos ille in sua secta probe institutos, [illegible] *Orchanes II. Turcorũ rex.* didit, qui ipsorum opera in bello feliciter vsus est, quemadmodum [illegible] bit. Vt vero ad Ottomannicam familiam reuertar, Orchanes [illegible] ni natu minimus, eorum animis qui in arctissimam patris ad [illegible] tiam, præoccupatis, eos sibi familiares, & quam maxime be[illegible] los ten[illegible] vt patre defuncto, victis cæsisque duobus fratribus, quos habebat [illegible] dem arripuerit. Hic, industria & gloriæ cupiditate patri nulla fe[illegible] *Eiusdem prosperi successus.* spatio interiecto, Mysia, Lydia, Lycaonia, Phrygia, & Caria [illegible] regni ad Hellespontum vsque, & Euxini littora propagauit. Et à Can[illegible] no, contra Palæologos de summa rerum inter se contendentes, in Græciam [illegible] accersitus, Prusam, amplissimam vrbem, ac vetustam sedem Regum Bith[illegible] vendicauit, ibique regiam paterni imperij sedem constituit, qui locus adhuc [illegible] die sepultura Turcarum celebris est. Nicæam item, & Nicomediam [illegible] uit. Sunt qui asserant, ipsum, præfati Cantaguzeni Græcorum Regis [illegible] rem duxisse, atque illi auxilia contra Palæologum, & Triballos duce Solimano [illegible] filio misisse. Conta vero non desunt, qui retulerint, huic filiam Carama[illegible] ci, qui Ciliciæ imperabat, nuptam fuisse, quæ deinde ob potentiæ æmulatio[illegible] maxime contumeliis affecit, & bonam regni partem ademit, filium [illegible] num impuberem, & vixdum decennem, per insidias trucidauit, ne [illegible] adolesceret, paternas iniurias vlcisceretur. De huius interitu variant auctores [illegible] *Interitus.* in oppugnatione Prusæ sagitta ictum, cum spiculum humeri [illegible] sine vitæ discrimine, reuelli nequiuisset, ex febre inde oborta, & tandem mortem interijsse perhibent: alij in conflictu cum Tartaris occubuisse [illegible] maiori parte tradunt, cum rebus Turcicis cum imperio annos duos & vi[illegible] præfuisset, anno Christi millesimo, trecentesimo, quadragesimo nono, Ludo[illegible] Bau[illegible] Imperium, & Clemente 7. Pontificatum administrante. Orchanes [illegible] reliquit filios, Sulaimanem scilicet, siue Solimannum, vt alij vocant, & Am[illegible] tem. Solimannus, inito regno, arma contra Græcos cepit. Cum vero inter [illegible] peratoê Palæologum & proceres Græciæ, ingens, sicuti & sæpissime an[illegible] ra esset dissensio, & intestinæ acriter agerentur discordiæ, quæ in bellum [illegible] exarserunt, Palæologus, cum viribus esset impar ijs, qui Bulgaricis opibus & a[illegible] [illegible] rebellarant, cumque nouum bellum sibi à Turcis imminere an[illegible] uerteret, fœdere & amicitia cum Turcico tyranno iuncta, [illegible] Solimanus [illegible] Amurathes [illegible] auxilia iure fœderis postulauit. Huius belli societas, occasio Turcis traijciendi in Europam, ipsi Græciæ, & multis vicinis terris exitialem [illegible] *Causa excidij & ruinæ Romani Imperij.* bunt. Inde enim [illegible] exstitit, & ruinæ imperij Constantinopolitani, [illegible] strorum vulnerum. Nec sane magni fuit negotij, siue priorem, siue alter[illegible] trem, ad partes suas tutandas pretio & pollicitationibus allicere, cum [illegible] lorum sponte sua ad hoc proniorem du[illegible] inflammaret, totoque [illegible] *Amurates primus.* [illegible], quo scilicet vires Græcas experiretur, & belli rationem explora[illegible] murates igitur duodecim millia lectissimorum Turcorum in Thraciam [illegible] [illegible] summa voluntate traiecit, ea tamen conditione [illegible] [illegible] perfecto [illegible] bello, nauigio, rursus domum per Hellespontum [illegible] *Turcorum [illegible] in [illegible].* rur. Hoc pacto Turcarum gens, Amurate Principe, Græcorum ductu [illegible] in Thraciam ex Asia [illegible] traiecit. His, Palæologus audaces [illegible] Marci [illegible] Despotæ Mysiæ inferioris conatus, ac cæterorũ fine [illegible] bore ac difficultate [illegible]. Amurates interim, bello feliciter co[illegible] septem [illegible] Turcorum in Asiam, facile impetrauit, vt [illegible]

[illegible] ita multo post, seu, quem dixi Amurates, siue Soliman- [illegible] rum commendatione, vbertate & amœnitate soli, ac summis [illegible] nendæ regionis opulentæ allectus & inuitatus, cum sexaginta [illegible] ansijt in Europam, tanquam socius vel inniri Cæsaris, ad [illegible] lequendas, & pœnas expetendas ab ijs qui à Palæologo defecis- [illegible] fuit. Interea quid sibi posset inprimis conducere, a- [illegible] que longe prospicere, consulto bellum trahere, & indu- [illegible] & procrastinare cœpit, ratus hinc fore, vt Græcorum viribus, [illegible] cordiarum atrocitate vtrinque consumptis, ac eneruatis, [illegible] iam & delessos adortus, facile opprimeret. Vbi igitur diutur- [illegible] contentionibus Græcos deficere animaduertit, domesticis [illegible] penitus iam exhaustis nurate, & sibi parum subsistere sensit, ex- [illegible], vt aiunt, protis, arma in eos sine vllo discrimine per occasionem [illegible] Mox itaque Callipolim, vrbem peropportune in Chersoneso ad fau- [illegible] Hellesponti sitam, occupat, ac Rhodopen, cæteraque Græciæ oppida, infestis [illegible] pet[illegible] agros [illegible] prædam agere, cunctaque passim inuadere, nec iam [illegible] clam & dissimulanter rem gerere, sed palam sibi & posteris Græcorum [illegible] rium polliceri, & ad occupandum omnes cogitationes, consilia, opes & [illegible] uos intendere cœpit. Hinc effectum est, vt nullis ferme obsistere audenti- [illegible] us, facile, ac sine vllo negotio, magnam Thraciæ partem ditioni suæ subiecerit, [illegible] præ[illegible] ad [illegible] Hellesponti[illegible] præmunito, naues etiam construi iube- [illegible] quibus & supplementa exercitui, & res alias necessarias & opportunas ex Asia [illegible] Græciam, quoties opus esset, transportarent. Arce belli constituta, mox [illegible] Thraciam peruagatus, anno 1372. Philippopolin deditione [illegible] & [illegible] supra Hebrum est, Adrianopolin [illegible] ruinis Orestiadis instaura- [illegible] Palæologo [illegible] cum infido hoste fœdus & res perditas deploran- [illegible].

Amurathis incrementa in amplificando imperio.

Post hæc [illegible] am prosperis successibus elatus, in Marcum Bulgariæ & Lazarum Serviæ in [illegible] pe[illegible]ore & Triballorum regione despotas, & aliquot Albaniæ [illegible] Dalmatia & [illegible] proceres, [illegible] dem socios & confœderatos, arma conuertit, & [illegible] in campis C[illegible]ouijs aperto Marte congressos, fudit ac deleuit. Cæterum [illegible] tantis victorijs gauisus est. Cum enim Lazarus eo prœlio captus, [illegible] conie[illegible]ctus esset, ibique vitam finiuisset, seruus natione Triballus, eius [illegible] necem sui domini iniquissimo animo ferens, quanquam [illegible] certam mortem adire, Amurathem tamen pugione transfodit, cum rebus Turcicis præfuisset annis viginti tribus. Eius autem mors incidit in an- [illegible] Christi millesimum trecentesimum septuagesimum, temporibus Caroli IV. & Gregorij IX. Et hæc quidem est plurimorum de Amurathis cæde senten- tia. Verum hic non pigebit referre quæ extant apud Chalcondylam sub finem primi libri super ipsius Amurathis interitu. Scribit enim, hunc postremo parasse bellum inferre Triballis, ipsorumque duci Eleazaro, qui ad Pannonios se contu- lerat, eosque incitabat, vt contra Amurathem arma arriperent. Eleazarum, his [illegible] celeritate, quantas potuerit copias contraxisse, vt hosti fortiter [illegible] et, qui, missis exploratoribus, cognouit, cum insedisse [illegible] um exercitu cam- pum, cui Cosobo nomen erat. Ibidem Amurathis contubernio militasse filios suos, nempe Bai[illegible]zetem, & Iagupem, & mox, inquit, Turci ferunt, Amurathem [illegible] prœliantem, Eleazarum fugam facere coegisse, quē cum insequeretur quam velocissime, incidisse in virum Triballum, in quem arma vertit. Hunc, cum [illegible] conuersum iaculo transfixisse Amurathis præcordia; quo vulnere ipsum [illegible] buisse. At Græci à Turcis, quantum ad Amurathis mortem attinet, dissen- [illegible] Aiunt enim, cum non prœliantem, nec hostes fugatos persequentem, in- [illegible] verum cum adhuc staret in acie, virum quendam generosissimum, no- [illegible] Miloen, voluisse certamē omnium, quæ vnquā fuēre pulcherrimum, sub- [illegible] sibi Eleazarus potestatē faceret eorū quæ petijsset, pollicebatur, se arma- [illegible] turū ad Amurathē, vt transfugam. Amurathes cum illum, vt transfu- [illegible] se aduētare crederet, iussit vito cōfestim cederēt, quo, quid vellet, tuto clo-

Amurathis cædes.

queretur. Cum penetrasset quam proxime ad Regis ianuas, offendi[illegible] tem in acie, ad prœlium accinctum. Hastam igitur accipiens, a[illegible] pulcherrimum, quod scimus, facinus. Amurathem Regem interf[illegible] pse ibidem fortiter inter hostes prœlians, occubuit. Hæc est Græcorum [illegible] Amurathis sententia: At Turci aliter sentiunt, videlicet, eum per[illegible] que[illegible] stes, parta iam victoria, à viro Triballo esse peremptum. Idem auctor, quæ p[illegible] mi scriptores attribuunt Amurathi, ea Sulaimano, quem ali Solimannu[illegible] cant, ipsius Amurathis fratri natu maiori, ascribit, & Philippopolim, ab hoc d[illegible] tione occupatam asserit, & paulo post, morbo implicitum, fe[illegible]inasse in Asia[illegible] Cæterum, eo ingrauescente, fato extinctum, & paulo antequam vita migrar[illegible] suis præcepisse, vt corpus sepelirent in Chersoneso Isthmo, vbi antea con[illegible] filium suum decedere, & magnifica ac solenni pompa sepulturæ tradi, & in[illegible] ctum sacerdotibus qui eo loci erant, vt celebrarent nocturnos ludos ad [illegible] pulchrum, seque filij monumento iungi voluisse. Amurathem, fratris morte cognita, e vestigio peregrinis & reliquis Ianuarum militibus secum assumptis, in E[illegible] ropam traiecisse, exercitusque omnes, qui ibi erant, accepisse. Verum e[illegible] ro de his omnibus cuilibet suum sit liberum iudicium. Minime autem illud [illegible] en tio prætereundum videtur, quod præfatus auctor de eodem Sulaimano scriptum reliquit, ipsum videlicet habuisse virum rei militaris peritissimũ, quo n[illegible] in cursionibus faciendis, bellisque gerendis ea ætate superior extiterit. Præterea, i psum ad tantam potentiam hac ex causa venisse, quod summa celeritate in reb[illegible] gerendis vteretur. Amurathis corpus dicit fuisse abductum Prusiam, vbi sepu[illegible] ra erat omnium Regum Ottomannidarum, præterquam Sulaimani, atque ait, illum regnasse annos 57. cum tamen reliqui scriptores 23. annos duntaxat præ fuisse dicant, & mox de illo hæc subiungit: Vitæ exitum habuit, interfectus à Triballo, non qui Regẽ decebat, talem, qui tot annis bella gessisset, multaque & præclara opera fecisset. Adhæc, qui magna bella in Europa, Asiaque numero tri[illegible]a septẽ cõfecisset, tali vsus & virtute, fortunaque, vt in nullo victus succubuisset. Reliqua de [illegible]ius ingenio & natura videre est apud eundẽ auctorẽ sub finẽ primi libri.

Baiazetes primus.

Defuncto Amurathe Orchanis filio, regij Satrapæ, qui Ianuis præerant, Ba[illegible] zetem, Amurathis filium iuniorem in imperio magno cõsensu collocant, isque, summam rerum adeptus, regnũ auspicatur à cæde fratris Iagupis, vt metu [illegible] solutus, animo liberiori propagationem imperij aduersus Christianos vrge[illegible] e. Hic, relicta Prusia Bithyniæ vrbe, sedem imperij fixit Adrianopoli, quæ loco o[illegible] portuniore sita erat ad magnum imperium, & ad coniungendas cum Asia v[illegible]es Europæ. Inde mox cum infesto agmine in Mysos Triballosque secundum Istrum ad mare Ponticum extensos, quos Bulgaros Seruiosque à nouis colonis nominamus, profectus, occurrentem Marcum Despotam cum vniuersa Bulgarorum &

Eiusdem prosperæ expeditiones.

Seruiorum nobilitate, deleuit, totaque ea ditione subacta, hinc in extremam Illyricam regionem, quæ pars est regni Bosnæ, & interiorem Macedoniæ at[illegible]u Epiri partem, quæ Albania est, adeoque ipsam Vngariam vsque terribilibus c[illegible] cursionibus populabundus, nemine resistente penetrauit, & impune recessit, in gentibus spolijs onustus. Ex his enim regionibus in Thraciam, præter ma[illegible]im[illegible] vim auri, argentique, & res pretiosas, innumerabilem captiuorũ multitudine[illegible] abduxit. Nec multo post, peruastata Thessalia, Thraciaque, ad Bosphoru[illegible] v[illegible]que, & deletis Byzantinorum suburbanis, vrbi castra admouit, cum tanto Græco[illegible] metu, vt Iohannes Palæologus Imperator suis rebus diffidens, ad implora[illegible] Europæa auxilia, patruele ad vrbis custodiam relicto, in Italiam primo, d[illegible] Galliam adnauigarit. Cæterum tam longæ profectionis perexiguum, vel po[illegible] nullum fructum retulit, adeo vt breui post, rebus infectis, domum redi[illegible]. B[illegible]

Constantinopolis obsidetur à Baiazete.

zantium interim graui & continua obsidione premebatur, & Baiazetes si[illegible] annis nonos exercitus mittebat, vt peragerent longam illam obsidionem, quam nõnulli in decen[illegible] protractam asseruerunt. Iam ciues omni præsidio de[illegible], fameque e[illegible]rema supramodum vrgente, & hostibus vndiq; frementibus, desperata salute, de deditione agere incipiebant, perijssentque nimirum, ac tandem [illegible]n

[illegible]

... hostis potestatem venissent, ni Tamerlanus ille præpotens Scytharum Rex, cum centum myriadibus equitũ & peditum, qui numerus decies centena habet armatorum millia, instar rapidissimi torrentis, ipso in cursu ac impetu, cũcta prosternendo atque vastando, Baiazetem ipsum omni apparatu & copijs occurrere & reluctari conantem, in Asiam reuocasset. Hunc Tamerlanum, quem Græci scriptores Temyren vocant, tradunt Samarcandæ vrbis, quæ Metropolis est Zagatainorum Tartarorum ad Iaxartem amnem, Sogdianæ regioni finitimæ, infimæ fortis ciuem fuisse, & ex humili loco prosperis successibus ad supremum imperiũ euectum esse, finitimis Sogdianis, Sacis, Aracosijs, Seris, Arijs, Bactrianis, & Hircanis, quos vno nomine omnes hodie Tartaros Zagataios nominant, ad Persiam vsque edomitis atq; subactis. A nonnullis vero in literas relatũ est, hunc Tamerlanum fuisse filium Cobilæ, vt ab Haythono vocatur, vel Cublai magni Chan, quinti Tartarorũ Imperatoris, cuius aulã & imperium latissime in India & toto Oriente patens, M. Paulus Venetus lib. 2. & 3. prolixe describit. Is itaque subiugatis, quos diximus, populis, & nationibus, mox in Baiazetẽ omnes vires conuertere statuit, maximoq; ac potentissimo exercitu comparato, primum in aditu Asiæ anterioris aliquot Armeniæ vrbibus captis, & Sultania, Persarũ olim regia, quæ veteribus est Tigranocerta, direpta atque incensa, dextrorsum iter flexit, Euphrateq; ad Arsengã superato, in Cappadociã transijt, & Sebastiã, celeberrimam eius regionis vrbem, quæ Turcorum sedes regia fuisse dicitur, & hodie Suias appellatur, arctissima obsidione cinxit. Initio oppidani vim hostilẽ fortiter propulsarunt. Cum autem octo millia fossorum in castris haberet, is negotium dedit, vt cuniculos subterraneos agerent, per quos sibi in vrbem ingressum atq; aditũ pararent. Hoc autem ab oppidanis animaduerso, etiam ipsi fodiendo, hostibus occurrebant, sed tamen pellebantur. Amplius enim efficiebat hostis, vt qui fossorum numero excelleret. Cum mœnia iam vndiq; suffossa essent, atq; inimici in aggere excelso & ligneo starent, ignẽ inieccrunt, muriq; sua sponte corruêre. Deinde per loca ruinis patẽtia milites in vrbẽ irruentes, eam in hunc modum expugnarunt. Oppidanos sic imperante Temyre, capta iam vrbe, protinus occidêre. Liberi & mulieres eius vrbis immisso equitatu, omnes trucidati, adeoque illius clades miserabilis extitit, vt nec vir, nec mulier, neque etiam puer aliquis exitium subterfugeret, cum promiscue in omnes ac singulos crudelissime sæuitum esset. In ipsa ciuitate longe amplissima & pulcherrima, tanta hominum multitudo extitisse perhibetur, vt pene numerum duodecim myriadũ æquarent. Præterea illic reperta est magna leprosorum multitudo, quos omnes interfici imperauit. Hos enim vbicunque adeptus foret, incolumes abire non patiebatur, nequaquã fas esse dicens, vt hi superstites sint, reliquosque homines inficiant, ipsi plerunque miserrime viuentes. Fama exijt, miserrimum huius vrbis excidium superasse calamitates omnes, quæ in vllas vnquam ciuitates redundarint. Orthobulem Baiazetis filium, quem, bellica virtute florentem, pater ad eius vrbis tutelã & defensionem reliquerat, cum viuus in victoris manus venisset, aliquot diebus secum circunduxit, & paulo post, interfici iussit. Baiazetes, vbi primũ miserabile vrbis excidium, filijque interitum accepit, maximo & incredibili dolore affectus est. Transiens enim in Asiam, vt vidit pastorem quendam tibia canentem, fertur dixisse, mœrorem suum indicans, quam acerbus esset: Cane catilenã, cuius argumentum sit: Neque Sebastiam amittas, nec etiam filium Orthobulẽ. Expeditio Temyris contra Sebastiam, hunc exitum sortita est. Nec multo post, legatio missa est ad Baiazetem Lælapa, quæ iussit, vt ducibus restitueret regionem. Daret tantum butyri, quantum ferunt duo millia camelorum. His addebatur mille tentoriorum, cuiusmodi in vsu habent pastores per Asiam. Postulabatur quoque, vt per vniuersum Baiazetis regnum Temyres pronunciaretur. Volebat etiã, vt Baiazetes in suã regionem Temyris numisma reciperet, & ... irritũ faceret. Postremo imperabat, vt vnus de numero filiorum Baiazetis ... in ianuis Temyris. Quibus postulatis si Baiazetes assentiretur, fore eũ amicum & necessarium Regis Tamyris: sin autem has petitiones auersaretur,

Tamerlanus bellum mouet Baiazeti.

Sebastia capitur à Tamerlano, & diripitur.

Iniquissimæ conditiones propositæ Baiazeti à Tamerlano.

Baiazetis responsum.

sciret, Tamyrem, ipsum pro hoste habiturum. His auditis, fertur Baiazetes ira commotum, huiusmodi responsum dedisse, videlicet. Ne si veniat, ... modum minitatur, precor vxorem suam ter repudiatam recipiat. Quod quidem dictum insigne dedecus atque infamiam importat ei, in quem dicitur. Postea

Tamerlani expeditio aduersus Baiazetem.

cum legatos cum huiusmodi responso dimisisset, Tamyres suam expeditionem, quam animo versabat, minime vlterius differendam statuit. Sed confestim cum omnibus suis copijs ex varijs gentibus & nationibus collectis, quæ, vti narrauimus, centum myriadibus constasse dicuntur, itinere per Phrygiam & L... suscepto, aduersus Baiazetem contendit. Hic, vt hosti obuiam procederet instructus, comparauit & ipse quantas potuit copias, assumptis etiam Triballis late... bus suis, qui numero erant quasi decem millia, & in eis spem maximam habebat, vt qui hactenus persæpe singularia suæ fortitudinis, inuictiq; roboris ac fidei documenta exhibuerant. Assumens itaque Europæum, Asianumq; exercitum, qui ad trecenta millia equitum, & bis centena peditum millia, complectebatur, mox recta iter instituit aduersus Tamyrem, cupiens eum præuertere, & in ipsius regione castra locare iuxta Euphratem, animo agitans ibi dimicare cum hoste. Tamyres quidem, exercitum per Phrygiam ductabat. At Baiazetes citato agmine per Cappadociam ferebatur, Euphratem per Armeniam præoccupare constituens. Postquam vero, cum foret in Armenia, accepit, hostem iam in suam accedere regionem, iter per Phrygiam facientem, protinus mutato consilio, recta in Phrygiam perrexit, vbi eum sibi obuiam progredi intellexerat. Cum autem iter accelerarct, exercitus, longo itinere grauiter vexatus, Baiazeti maximopere succensebat, cum præsertim in castris maxima rei frumentariæ atque commeatus inopia

Prælium inter Baiazetem & Tamerlanem.

laboraretur. Tandem, vt ambo exercitus sese in mutuum conspectum dedêre, & ab vtraque parte acies fuit instructa, Tamyres postero die cum expedita manu militari misit Sachruchum filium contra Baiazetem. Qui, vt accepit hostem aduersum se properare, ilico aciem instruit in colle ibi proximo, quasi pugnæ copiam facturus. Sinistrum cornu tenebat Dux ab Oriente. Dextrum regebat Dux Europæ, medium agmen Baiazetes cum peregrinis & suis satellitib⁹ ducebat. Sachruchus habens Tzacharaidas, & Persarum proceres, turritis pileis, lacinijsque argento & auro variegatis conspicuos, qui acinaces gestabant, prægrandes & ponderosos, squamosisque præsertim pectus thoracibus, more gentis, præmunitos, pergebat agmine composito aduersus Baiazetem, nec tamē eos circumuenire statuebat, concedens ipsis abeundi, si vellent, locum, ne scilicet ab omni parte circumuenti, ex desperatione, quasi inclusi, animos sumerent, & deinde acrius, vt fit, pro salute certantes, victoriam inuenirent; primoque aggressus est Europæ exercitū. Postquam vero pugna ad multum diei extracta est, neque quietem à pugnando Baiazetis milites haberent, ibi Triballi, pristinæ suæ virtutis memores, magna cū fortitudine & gloria prœlium ciebant, impetuque facto in Tzacharaidas, hastas infregerunt, summa quadam cum vehementia certamini incumbentes. Baiazetes, vt cōspicatus est Europæū exercitum longius à se euectum cupidine pugnæ, confestim Ducem Europæi exercitus reuocat, timens, ne si eius exercitus esset longius à monte submotus, ipse ab hostibus circumueniretur, & in discrimen ac periculum vitæ deueniret. Iubebat igitur eum regredi in eum locum, vbi ab initio collocatus erat. At Dux primo nequaquam dicto audiens fuit, veritus rem quæ parabatur. Deinde cum Rex violentius vrgeret, nec conuicijs abstineret, paruit, aciesque reuocata est. Ibi tum Tzacharaides acriter instantes, magnam Turcorum stragem edebant, donec terga darent. Qui cum fugerent, persequentibus hostibus, etiam exercitus Asiaticus haud stetit: sed continuo fugam arripuit. Baiazetes, vbi se à fortuna destitutum animaduertit, protinus equam conscendit,

Baiazetis fuga & apprehensio.

totisque laxatis habenis aufugit. Cum velocissimo cursu obequitaret, fugientem insequebantur Tzacharaides, properantes eum capere. iam multum itineris fugiendo confecerat, vt qui celerrime veheretur. Postea cum forte venisset ad flumen, equa intoleranda siti extimulata, bibere cupiebat. Baiazetes autem cum chiragra simul & podagra tunc grauissime laboraret, equam à potandi immenso

cupidine

cupidine inhibere non poterat. Equa igitur vt bibit, parum dissoluta, nonnihil de cursus pernicitate remisit, adeo vt milites Tamyris Baiazete potirentur, & captum ad suum regem perducerent. Sunt etiam qui asserant, ipsum Baiazetem inter dimicandum, equo sagittis confixo, decidisse, atque ita viuum ad Tamerlanem perductum esse. In hoc prœlio captus est Moses: capti sunt plærique ipsius Baiazetis duces ac proceres viri: Nec tamen quicquam detrimenti passi sunt, nisi quod vestibus atque armis exuti, miserum spectaculum præbuêre. Baiazetis vxor, Eleazari, Prusiæ Ducis filia, in quam hostis excursionem fecerat, vna cum gynæceo, capta, ad Tamyrem perducta est. Mulsumanes, Moses, Mahometes, & Iesus iunior, reliqui Baiazetis filij, in hostium potestatem venêre. Qui erant in Asia & Europa, vt poterant, saluabantur. Dimicatum est inter hos anno Christi millesimo, trecentesimo nonagesimo septimo, secundo post Nicopolitanam cladem anno, eo quidem exitu, vt, quemadmodum plærique testati sunt, circiter centum quadraginta millibus hominum vtrinque cæsis, tandem fortuna ad Tamerlanum inclinauerit. Quidam tamen in literas retulerunt: Tartarorum bis centena millia in hoc grauissimo conflictu à Turcis cæsa: Turcarum vero supra centum, & quadraginta millia extincta cecidisse. Hoc atrocissimum & cruentissimum prœlium commissum esse dicunt in ipsis finibus Armeniæ iuxta ciuitatem Dangorij, antiquitus Ancyram vocatam, sitam ad radices Stellæ montis, cui ab Antitauro ei obuerso, speciosissima quædam planicies subiacet, vbi à Gneo Pompeio, Mithridatem Ponti Regem, nocturno certamine profligatum perhibent, & campi, vbi hæc latissima planicies posita est, Turcorum lingua Cassouasi, id est, anserum campi nominantur, inde quod id genus volucrum statis anni temporibus eo conueniat, vt totis agminibus in Europam commigret. Præcipua causa, quæ ipsum Tamerlanum impulerit, vt Baiazeti bellum inferret, hęc à nonnullis fuisse narratur, quod videlicet, cum Baiazetem per legatos rogaret, ne Turcas suæ religionis homines, diuexaret, belloque lacesseret, ac dominijs exueret, commendans plurimum Baiazetem, quod tanto studio, tantoque affectu Christianum nomen deprimeret, atque illos, bellis præclare gestis penitus opprimere niteretur, more Tartarico vestem muneris loco precibus addidisse, quod cum ipsi, iam innumeris victorijs & rerum successu turgido, displicuisset, non sine conuicijs in Tamerlanum legatos dimisisse. Hunc vero, irritatum, fulminis instar, magna celeritate in Ottomanicas prouincias irruisse, atque hinc postmodum ad arma vtrinque deuentum. Baiazetem, cum adductus esset in conspectum Regis, sic Tamyrem allocutum esse tradit Laonicus: O infelix, quid adeo malum tuum coegisti genium, vt nos bello lacesseres? An non audiuisti, quod meo exercitui miserorum filij resistunt? Baiazetes respondens, inquit: Nequaquam ad tantam infelicitatem venissem, ni tu mihi negotia fecisses, cætera quoq; prouocatus à gentibus Heroi nostro infestis. Verum, ait Tamyres, si non adeo sublati tibi essent animi, nunquam ad istam præcipitatus esses miseriam. Sic namque solet numen plærunque fastuosos deprimere, & ad humilem fortunā deuoluere. Deinde misit Tamyres Baiazeti accipitres, & canes, & reliquum huiusmodi apparatum, vt qui venatori potius, nec Imperatori in hostes ducenti, comparandus esset. Aiunt, Baiazetem habuisse ad septem millia virorū, qui accipitres curarent; præterea aluisse canes sexies mille. Respondens itaque Tamyri Baiazetes, inquit: Verum, ô Tamyres, qui es Scytha, & latro, latrocinandique artē vsque exerces, satis scio parum tibi conuenire cum canū accipitrumque studio. Mihi vero, qui sum natus & educatus ab Amurathe, Orcanis filio, qua ambo Reges extitêre, congruit canum & accipitrum studium. Rex Tamyres, hoc responso grauiter offensus, impositum mulo, per castra agi iubet, propinans eum militibus deridendū. Vt autē iam omnibus satis ridiculo fuit, reductū ad se interrogauit, an etiā sui generis, & ista studia sint, quemadmodū accipitrum & canum. Deinde Baiazetem in vincula coniecit. Ait etiā præfatus auctor, ipsius coniugem, Eleazari, vt diximus, Despotæ filiā, quam præ cæteris ardentissimo amore complectebatur, & secum in castris semper habebat, captiuam abductam

X

ad Tamyrem, iussam esse in conspectu mariti sui vinum infundere. Hinc Baiazetem ira accensum, in hæc verba prorupisse: Neque paterno, neque materno tuo genere digna facis. Cum enim natus sis ex obscuris, inglorijsque parentibus, haud tibi decorum est, adeo turpiter regum liberis & vxoribus insultare. Hoc modo etiam eos, qui tibi natura sunt domini, probris oneras. Cæterum de ipsius sæuitia & feritate qua vsus est in Baiazetem, longe his grauiora, literarum monumentis prodita sunt, ipsum videlicet, aureis cathenis vinctum, inq; cauea ferrea cancellata, per Asiam circumductum, & passim ostentatum, victori equum a[illegible]denti, dorso subdito, scabelli vsum præstitisse, exemplo Saporis Persarum Regis, qui Valerianum Romanum Imperatorem similibus iniurijs insolenter exa[illegible]tum, ad mortem adegit, Adhæc, inter conuiuandum acerbissime insultantem, ac venationis studium barbarico truculentoq; fastu exprobrantem, assidue audi[illegible]se, & coniugem ab eo, vti diximus, vnice dilectam, crepidulis tantum calciatam, sagoq; militari quam breuissimo indutã, denudatis obscœnis, dedecorasse, Scytharum proceribus vna discumbentibus pocillatricis loco ad mensam fam[illegible]lantem, intueri coactum. Baiazetes his grauissimis iniurijs atq; cõtumelijs commotus, iraq; percitus, & mœrore confectus, mortem sibimet dire imprecabatur, & tandem altero à captiuitate anno, capite numerosis ictibus ferreis caueæ clathris perfracto, illisoq; cerebro, suo ad id misero funestoque fato compulsus, nec sine admirabili fortunæ ludentis exemplo, postquam in imperio viginti annos præfuisset, vita excessit. Hic tragicus & funestissimus exitus fuit Baiazetis, qui antea innumeris victorijs clarus atque illustris extiterat, & in excelso humanæ felicitatis fastigio collocatus, vniuersum terrarum orbem animo inuaserat. Præter ingenium, & expeditam vim consilij & animi ad res gerendas, commendatur in eo incredibilis in negocijs omnibus celeritas, propter quam Turcici lingua Hildrin, Græci λαίλαπα, id est, cœli fulgur eum cognominarunt, vt Tamerlanum Tamyr Guthlumũ, quæ vox Tartaris fortunatũ gladium sonat. Sunt qui afferãt, gemmarũ mangoni, Ligurũ natione, ipsi Tamerlano, qui margaritis & vnionib. mirifice oblectabatur, admodũ familiari, tanti modo Regis miserato ærumnas, & claritatem nominis ex tot præclaris victorijs cõmemoranti, cum pro Baiazete suppliciter deprecaretur, minacibus conuersis in eum oculis, truculenta voce respondisse, se nõ Regẽ, rebus gestis, aut nobilitate clarũ, sed hominem improbum & nefarium, fratris natu maioris parricidam, iusto supplicio punire.

Tamerlanis crudelitas in Baiazetem.

Baiazetis obitus.

In obsidendis vel oppugnandis vrbibus memoriæ traditum est, hoc modo sibi aditum ad illas comparasse: quippe primo die, quo in conspectum vrbium se dabat, candidum tentorium in castris figi iubebat, vt certo scirent, se statim dedentes, ac portas aperientes, veniæ atque clementiæ locum esse inuenturos, ac impunitatem consecuturos: secundo vero die coccineum seu rubeum ingressus prætorium, significari volebat, cum cæteris pactus incolumitatem, patresfamiliâs tantum cunctationis pœnas cruore datum ire: tertio porro die omnium cunctabundæ vrbi funestissimo, atri coloris tabernaculo erecto, omni prorsus misericordia exutum Tamerlanum denunciabatur, ad vnum omnibus inhumaniter flamma & gladio confectis, & vrbem solo æquandam. De illius sæuitia & immanitate plusquam Tartarica, nemo satis abunde dixerit, eamque breuitatis causa omitto. Illud tamen obiter hic adiiciam: Cum Italus quidam apud eum gratia & auctoritate plurimum polleret, omnibusque ob ingenij dexteritatem ac prudentiam regiæ aulæ proceribus quam gratissimus atque acceptissimus esset, blande inducto de cunctabundis ciuitatibus sermone, tyrannum interrogaret, quid tanta in victos suppliciterq; veniam deposcentes, sæuitia milites grassari pateretur, cum longe omnium maximi & supra captum excelsi Regis gloriæ nitorem clementiæ atque humanitatis iubar magis illustrare videatur, Tamerlanus obducta fronte, contortisque in illum oculis, ignem spirantibus, Memento, ait, me Dei maximi iram esse, ac deprauati seculi funestam cladẽ: Quapropter ni magna qua dignus es pœna, plecti cupias, hinc facessito. His minacib⁹ & diris tyranni verbis territus mercator, peregre abiens, nusquã postea in Tamerlani

Tamerlanis sæuitia.

lani conspectum deuenisse visus est. Post deuictum Baiazetem, Mesopotamiam, Syriam, Aegyptum, & pleraſque alias prouincias partim vi, partim deditione ſuo imperio adiecit. Inter reliquas vero celebriores vrbes, Damaſcum in Syria, & Capham, olim Theodoſiam, tunc Ligurum coloniam in Taurica Cherſoneſo, conſtitutam iuxta mare Boſphoricum, quod Cimmerium appellatur, vi expugnauit, & in vtraque maximam crudelitatem exercuit. Ad Aegyptum arenoſis ſolitudinibus detentus, victorijs ſuis finem impoſuit, cumque exercitus ſæua peſtilentia diuexaretur, diues ſpolijs rediit Sarmacandam, vbi fato functus eſt, anno ſui imperij vigeſimo ſeptimo, & Chriſtianæ ſalutis milleſimo, quadringenteſimo ſecundo. *Eiuſdem interitus.*

Arſit ingens & lucidus cometa per paucos antequam obiret menſes, qui nec falſo tanti Regis interitu expiatus creditur: etenim in cubiculo inter dormiendum phyalte præſocatus interijt, ante quinquageſimum ætatis annum. *Cometa.* Binos de ſe filios reliquit imperij ſucceſſores, natos ex cuiuſdam Bactriani Reguli filia, quam ſibi matrimonio coniunxerat, quorum alter dictus eſt Schatochus: alter Palamgures. Hi neque ad percipiendam regnandi voluptatem, neque ad propagandam ſobolem diu patri ſuperſtites extiterunt: odia ſiquidem grauesque inimicitias inter ſe exercentes, bellisque intestinis conflictantes, vberrimam obtulêre materiam & conſpirationum in ſe, & defectionum vniuerſis ſuarum ditionum populis, ac tributarijs nationibus, ſic vt regnis pene infinitis à patre vi quæſitis, bellique iure occupatis, (adeo à paterna virtute degeneraſſe viſi ſunt) priuati atque ſpoliati, alieno imperio ſubijcerentur, Aſiæque in primis regnum ad Ottomannos, ceu legitimos dominos, relaberetur. Hunc igitur habuit finem Tamerlanus, qui ſine controuerſia omnes bellica virtute ac fortuna, quam nunquam expertus eſt aduerſam, mortales antecnit, eoque humanis rebus exemplo, ad eo labefactari cœperunt res Tartarorum, vt Scythicum nomen, quod ipſe pene ab interitu vindicauerat, ac per totum terrarum orbem extulerat, vna cum ipſo penitus extinctum ac deletum eſſe videatur. Et quoniam præcipuum huius operis argumentum eſt de rebus Perſarum, neutiquam mihi ſilentio prætereundum eſſe duxi quod inter cætera memini me legere apud non ignobilem ſcriptorem, hunc videlicet, de quo loquimur, Tamerlanum, præter reliqua regna & prouincias ſuo imperio adiectas, etiam regno Perſiæ potitum eſſe, & hac quidem ratione contigiſſe narrant. Cum initio ſui Principatus aliquam militarem manum coegiſſet, Rha flumio, cum hac traiecto, qua mitior in mare Caſpiū labitur, per Iberorum, Cholcorum atq; Albanorū calles, multa arborum denſitate perplexos, in Perſidis anguſtias penetrauit. Has enim ingreſſus, in campeſtrem ilico regionem deſcendit, quæ vicis eſt & villis frequens. Hanc autem ingenti populatione euagatus, magnam ſibi & ſocijs prædam comparauit, reſiſtentes cædens, vel fœde vulnerans, dedentes vero comiter accipiens, quorum ſatis magnum numerum contraxerat. *Quomodo Tamerlanus regnum Perſiæ inuaſerit & occupauerit.* Multi ſiquidem alieno edocti exemplo, ſaluti conſulentes, ſub eius vltro ſigna coiuerunt, vniuerſos ſecum campeſtres accolas incurſionibus prementes, cunctaque obuia ſternentes. Qua re audita Perſarum Rex, vt huiuſmodi incurſus arceret, comprimeretque latrocinia, ac tuti à Tamerlano intercluſi commeatus paterent, ducem, quem ſibi fidum ac ſtrenuum putabat, ad eum capiendum, cum mille equitibus ablegauit; qui momento temporis, Araxe amne ſuperato, qua longum emenſus iter, in mare Caſpium ſe vertit, in Tamerlani conſpectum ſe dedit: cui non ob id exterritus, conſilijque anceps Tamerlanus, ſed ſumma animi alacritate & audacia obuiam progreſſus, tanta in agendo induſtria verbiſque accommodatis vſus dicitur, vt ſe ab omni periculo explicaret: quippe tantum abſuit, vt ipſum caperet, occideretque, vt eius, iam conciliato animo, vteretur contubernio, ſubitoque has ſuis copijs adijciens, & nouis equitum alis comitatus, maiori ſpe elatus, militumq; audacia fretus, res nouas moliri adortus eſt, longeque prioribus maiora tentare. Euênit ſiquidem per id tempus, vt Perſarum Regis germanus frater natu minor, dominãdi ſtudio & cupiditate impulſus debitã ei iure dominationẽ cœpiſſet inuidere, ob idq; magnis copijs inſtructus, & aduerſus fratrẽ acre bellũ gerẽs, enixe dabat ope-

ram, vt ad ſe regnum transferret. Quod quidem animaduertens Tam[illegible] qui ad Perſidis imperium ſenſim aſpirabat, regnumque non obſcure aff[illegible] iuniori fratri adhæſit, eique operam præſtitit. Præuiderat nanque ipſum d[illegible]ter regiam vim ſuſtinere poſſe abſque alieno præſidio, nec non fratern[illegible] ar[illegible] ercere ſine magnæ cladis vitæque diſcrimine: & ex aduerſo ſe vero minus pot[illegible] ſuo, ni alterius quo egebat auxilio, præſto eſſe cognoſceret. Proinde iuncti[illegible]ociatiſque viribus quas habebat, tanta animi alacritate ac ferocia in regias phal[illegible]nges irrupit, vt, ingenti edita ſtrage, acieque pulſis ac deuictis hoſtibus, victor a[illegible] glorioſus referret: qua adepta, Regem repente ſuſtulit, eoque ſublato, [illegible]m germanus victor inuaſit, qui nullo diſſentiente, Rex factus, beneficij in ſe co[illegible]ati nequaquam immemor, Tamerlanū cunctis Perſicis copijs præfecit, ſumm[illegible]que rerum ei credidit. Ipſe autem atroci vir ingenio, & verſipel[illegible]s, nihilque penſi habens, ſi vſus popoſciſſet, nactus occaſionem, qua omni æmul[illegible]tione a[illegible]cuum ſibi Perſici imperij ſolium pararet, ſimulans ſe velle Regi nouas ad ſ[illegible] imperium regiones adiungere, hoc maximo exercitu ſubnixus, Regem p[illegible] ſeditiones paſſim agitare cœpit, ac populos ad defectionem ſollicitare, [illegible] induſtria ipſe inprimis initium faciens, cunctæ regiæ ditionis ciuitates a[illegible] ge rebellarunt, mox Tauriſium Perſidis regiam, per Calderanos campos ire contendit, Regem ipſum vita ſimul & regno priuaturus: in cuius perniciem cu[illegible] aliquot ſuis fideliſſimis ducibus antea coniuraſſet; cum eo peruenisset, nullis [illegible]ſiſtentibus (nam qui pauci & inermes, multorum & armatorum impetum [illegible]tinuerint?) regnum, vi ſibi ac fraude quæſitum, occupauit, regiamque ingreſſus,

Rex Perſarum obtruncatur à Tamerlano.

Regem fruſtra gementem, ſuaſque perdite dolentem mi[illegible]s, atque ſibi [illegible]pliciter imminentem necem deprecantem, obtruncauit, filios morte affecit, & poſtremo quicquid ex cognatione regi[illegible] ſupererat, plane quaſi ab ſtirpe abſcidit, vt ad vnum omnibus ſublatis regni æmulis, ſine metu regnare poſſet. Per hunc [illegible]rur modum aſtu regnum aſſecutus, vt militum in primis beneuolentiam & g[illegible]tiam iniret, magno eos donatiuo proſecutus eſt, dein Perſide profecti[illegible] Part[illegible]cam ſe recepit regionem, quo Saracenorum excurſiones ac latrocinia comp[illegible]meret. Hactenus maiori qua fieri potuit breuitate recenſui dirum ac mem[illegible]a b[illegible]le prœlium geſtum inter Baiazetem & Tamerlanū, inſerens paucula quæd[illegible] ad ipſius naturam & ingenium pertinentia, & poſtremo quæ ille prioribus an[illegible] d[illegible]ci[illegible]ur geſſiſſe in Perſia. Nunc mihi ad reliqua properandum, quod ſane mox [illegible]ciam, ſi hæc prius quam breuiſſime ſubiecero, ipſum videlicet Tamerlanū, cor-

Tamerlani natura & mores.

pore & moribus fuiſſe Carthaginienſi Hannibali quamſimillimum, q[illegible]m ſcripta veterum edocent, oſtenduntque numiſmata, nempe ingenio callido a[illegible]troci, perfidoq; in reprimendis hominum latrocinijs, caſtigandaque militum [illegible]centia, ſic ſæuire ſolitum, vt metu pœnæ oculos, nedum manus ab auro gazaque omni diripienda cohibere didiciſſent. Statura vero fuit procera, & eminēti, barbatus, latere, ac humeris & pectore, cæteriſque membris æqualis & congruens, int[illegible]ra valetudine, excepto altero pede, quo non perinde valebat, ſic, vt inde claudic[illegible] ac deformiter incedere proſpiceretur, oris truculenti, atque ob[illegible]uctæ ſuæ frontis oculi introrſus recedentes, præferocis animi ſui ſæuitiam ſpirantes, intuentibus terrorem & formidinem incutiebant. valida erat vſque adeo neruorum comp[illegible] vt validiſſimum quemque è Scythis in palæſtra proſterneret. Vnd[illegible] autem effectum ſit, vt claudicauerit, quemadmodum etiam idem à veteribus de Ag[illegible]lao t[illegible]di[illegible]um eſt, equidem non ita compertum habeo, cum ea de re auctor[illegible] inter ſe varient. Sunt enim qui tradiderint, ipſum, cum in quodam pr[illegible]o non minus ſummi ducis, quam ſtren[illegible] be[illegible]atoris partes ac munia exeq[illegible] pede v[illegible]eratum, indeq; poſtea claudicare ſolitum. Alij vero ad aliam c[illegible] referunt, dicentes, quod cum eſſet adultus, iamq; per ætatē h[illegible]ic officio idone[illegible]s foret, def[illegible]rentibus oppidanis oppidanorū equorum curā ei demandarā. T[illegible]dē, cum in colloquiū veniret cum reliquis eius regionis paſtoribus, effeciſſe, vt inter ſe cōiurarent, ſe velle furtis colligere opes, & mox ad a[illegible]as prouincias con[illegible]re, cumque furandi quā peritiſſimus eſſet, plurimos equos, maximamq; iumento-

rum-

rum atque ouium copiam, & immensam multitudinem nactum fuisse. His adijciunt, eum, vt pecoris stabulum intrare posset, conscendisse murum, & cum animaduerteret, se esse visum à patrefamiliâs, confestim desiliisse in terram, (aiunt enim in ea regione moris fuisse, vt iumenta & pecora altissimis muris circumdarentur, qui non citra summam difficultatem vitæque discrimē ascendi possent) eoque casu sibi crus fregisse, atque hinc huiusmodi claudificationem prouenisse. Et de hac quidem re hactenus dictum sit. Quemadmodum autem huic omnibus bellis fortuna plurimum arrisit & obsecundata est, adeo vt omnia fausta & prospera concesserit, ita sane in hoc plurimum aduersata, quod videlicet nullum suorum præclarissimorum facinorum, preconem nactus fuerit, qui eius res gestas pro dignitate explicaret, easque literis ac posteritati committeret. Constaret siquidem, ipsum, bellica virtute, felicitate, rerumque gestarum gloria & magnitudine, neque Hannibali, aut Scipioni, neque Pyrrho, & Alexandro Magno, nec denique vlli Græcorum aut Romanorum Cæsarū, qui à militaribus operibus laudē & commendationem retulerit, fuisse secundum: sed horum plærosque etiam celebriores, adæquasse, aut longo interuallo post se reliquisse. Cæterum, sicut olim de Spartanorum sub Themistocle insigni duce, gloria dictum est, ipsam scilicet, cum eo altam ac educatam floruisse, & mox eodem humanis rebus subtracto, extinctam & obliteratam ita prorsus de hoc celeberrimo Scytharum Imperatore dici potest, cum præsertim filios reliquerit paternarum virtutum nulla ex parte æmulos, & inter se mutuis, vt diximus, dissidijs laborantes, quo sane factum est, vt tantum imperium quam citissime euanuerit. Nam vnaquæque prouincia & regnum à Tamerlano subactū, ipso mortuo, vel ad suos priores dominos & Principes redijt, vel sibi nouos asciuit. Et in Persia quidem, ipsi Tamerlano successit Alembcius, Hasuncasan cognominatus, vnus de quatuor familijs, quarum supra fecimus mentionem de quo paulo inferius sermonem instituam: sed iam tempus est, ac rei ordo exigit, vt ad res Ottomannicas reuertamur. Baiazetes, vt dictum est, quamplurimos liberos post se reliquit. Nam, præter illum, quem in Sebastæ expugnatione amisit, superstites illi fuerunt complures alij, quorum nōnulli ex prœlio euaserunt, quidam vero, vt Celebinus & Mustapha, ab imminenti periculo fuêre à parte submoti, ne, si quid forte sibi humanitus contingeret, cum tota prole simul dubiæ & incertæ fortunæ aleam subire cogerentur. Horum natu maximus dicitur fuisse Iesus, qui & Iosias, Mulsumanes, Moses, Mahometes, quē Cyrisceleben, & Cyrū, & Celebinū vocant, Mustaphas, & Hali. Iosias de procerū & copiarū, quæ à bello superfuerant, consensu, principatū adeptus, à Mulsumane fratre quē adiuuerunt Græci, in Cappadocia acie victus, quarto à clade patris anno, regnum & vitam perdidit. Idem Mulsamanes circa Epyros dimicauit cum altero fratre Mose, quem Tamerlanus cum patre captum dimiserat, & deuicit ope & auxilio Ismaelis Principis Synopæ, ex vetustis Turcarum familijs oriundi, sed tandem propter ignauiam, ebrietatem, & voluptuariam vitam imperio excidit. Nam Chasanes peregrinorum dux & Brenezes, qui præerat Europæis equitibus, statim ab eo desciuerunt, ad Mosen transfugientes: At Mulsumanes, intellecta peregrinorum ac equitum defectione, recta Byzantium fugiens contendit, animo agitans, Græcis Byzantij regnum tradere, vt hinc in Asiam transgressus, Asiæ res commodius adoriretur. Cum autem huiusmodi sententiam animo volueret, cognitus est à Turcis in via qua itur Byzantium, hique statim in vnum collecti, ceperunt Mulsamanem viuum, & captum ad Mosen abduxerunt, rati, se hoc munere illi plurimum gratificaturos. Moses fratrem ilico necari iussit: Turcos vero, qui fratrem comprehenderant, & comprehensum ad se adduxerant, omnes cum liberis & vxoribus, adeoque cum vniuersa familia igne cremauit, dicens, eos impia cōmisisse, ac proinde merito, cū Regi suo violentas manus intulerint, has pœnas perpetrati sceleris luisse. Hæc autem incidit in annū salutis millesimum, quadringentesimum, duodecimum. Ipse interim recepit regnum, & in Asiam transiens, eam formam Asiæ rebus induxit, quæ videbatur Asiæ regnum firmissimū & tutissimū effectura. Deinde abijt, Asia relicta, statuens

Certamina inter Baiazetis filios regnandi causa.

Mulsamanes à fratre Moyse obtruncatur.

Exemplum singularis seueritatis.

Mustapha interficitur à Mahometo Celebino. obsidione cingere Byzantium. Inter hæc, Mahometes, Caramanniæ [illegible] bu[illegible]ni[illegible]s, contra Moysen exercitum dux t. H[illegible] exercitu[illegible] propter tyrannidem & truculentiam, cum ad se pellexisset, deserto à [illegible] que, guttur corda arcus elisit, vsitato gentis Barbaricæ supplicio. Turci [illegible] impuberes Regum procerumque filios Celebinos nominant: sic Græcis Cel[illegible] ni nomen incognitum est. Mahometem illi nominant. Hic itaque, alio nom[illegible] Celebinus dictus, capto & necato fratre Moyse, vti diximus, paternū imper[illegible] arripuit, eique præfuit annos duodecim, Græcorum Annales referunt, ips[illegible]m, amicitia iuncta cum Emanuele Byzantio, bellum in Asiam transtulisse aduersus Ismaelem Synopæ principem, qui Moysen fratrem instruxerat, & huic bello [illegible] cto, ademisse prouentus annuos, quos ex venis metallicis illarum regionū longe vbertimos h[illegible]bu[illegible]t, atque ita bellum pace commutatum. Emanuelem vero paucisque post diebus, Isthmum, vt olim Peloponnesij, Xerxis tempore fecerant, ne pateret ea parte irruptionibus Turcorum, muro cinxisse, quem Hexamilum nominarunt, eo quod in h[illegible] [illegible]sti[illegible]s, quæ Aegæum mare Ioniumque disterminant, inter sinus duos Corinthiacum & Megaricum in sex milliarium spacium fuerit porrectus, ac Peloponnesum totam (hodie Moræam vocant) ita inclu[illegible] rit, vt eam, velut insulam effecerit. Per fossionem enim Isthmi antea à Deme[illegible] Rege, Iulio Cæsare, Nerone, & Herode Attico aliquoties frustra cœptam, tenta[illegible] de[illegible] irrito conatu noluit. Non multo post, discordia inter ipsum & Venet[illegible] exarsit, quam impulsus, Xenetis bellum indixit, propter regionem quæ Ionium [illegible] spectat: cui, missis exercitibus, maximam vastitatem inducebat. Veneti, missa [illegible]gatione, vt nihil æqui impetrare potuerunt, animos quoque in id bellum summa vi intenderunt. Ventum est igitur ad nauale prœlium, & iuxta Callipolim v[illegible] t[illegible]que i[illegible] [illegible]ucta acie, datoque signo, strenue dimicatum, eo tandem successu vt Veneti Petro Lauretano duce, viro rei militaris peritissimo, qui prius in expe[illegible]tione aduersus Genuenses, rebus fortiter gestis, maximam sibi gloriam compa[illegible] at, captis tredecim nauibus, plærisque tamen vacuis, cum Turci, conspecto [illegible] sci[illegible]mine, se in mare abijcerent, & in continentem enatarent, reliquis in turp[illegible] fugam conuersis, præclara atque insigni victoria potiretur. Nec multo tempore interiecto, legationes vltro citroque missæ, inter vtrosque pacem icto fœ[illegible] sanxerunt Mahometes interim Græcorum Imperatorem, Græcosq; omn[illegible] rifice colebat, eosque sibi omni beneficiorum genere demerere atq; obst[illegible] anniiebatur, eo quod Mustapham, Baiazetis filiū, quem tamen ipse pro notho & fratre supposititio agnoscebat, eiusdē imperij æmulum, captum Thermæ, dum ad Græcos aufugeret. Palæologus, in arce Epidauri, vt illi gratificaretur, vin[illegible]is amandari iussisset. Sic enim Rex per suos oratores, pactum inierat cum Mahomete, qui iubebatur, Mustaphā in carcerem conijcere, nec quoquam illinc abire pateretur. Cum eo fuit etiam captus Smyrnæ Dux Zunaites, qui vna cum ipso Thermam aduenerat, vt illi in bello aduersus Mahometum socius & coadiutor adesset. Vterque igitur in gratiam ipsius Mahometi captiuus asseruabatur, & vbi iam diu Epidauri fuissent detenti, postea perducti fuēre in Imbrum & Lemnum, vbi etiam, vsq; ad Mahometis obitum, in carcere captiui detinuerunt. Proinde cum Græci hac in re Mahometo, id summopere efflagitanti, morem gessissent, factum est, vt in posterum quæcunq; vellent, facile ab eo impetrarent, ipsiq; interea summa quiete ac tranquillitate fruerentur.

Isthmus à Turca communitur.

Nauale prœlium inter Venetos & Turcas.

Venetorum victoria.

Pax inter vtrosque.

Rebus in Oriente ita sese habentibus, Sigismundus Imperator partim vt cladem Nicopolitanam sibi à Baiazete anno supra millesimum trecentesimū nonagesimo quinto inflictam, vlcisceretur, partim etiam, vt Christianum orbem in pristinam libertatem assereret, & puriorem doctrinam propagaret, occasione inprimis arrepta ex præsenti statu & conditione rerum Turcicarum, cum ipse Baiazetes à Tamerlano, funestissimo prœlio deuictus, miserrimū humanæ infelicitatis exemplum præbuisset, eoq; in miserrima captiuitate viui subtracto, [illegible] liberi, intestinis simultatib⁹ atq; discordijs mutuo laborantes, alter alterū regnādi causa

cato [illegible] fimo bello imperceret, excitis Vngaris & Bohemis, arma in Mahometem valida magis quam felicia conuertit. Ambo exercitus hostiliter congressi sunt ad Columbacium Sermanorum oppidum, non procul a Danubii ripis, vbi Sigismundus nõ clementiori fortuna vsus est, quam sub Baiazete [illegible] patre, cũ maximo Christiani nominis detrimento expertus fuerat, anno anteq̃ septemuirûm suffragijs atq; vnanimi consensu ad imperium euectus esset. Tunc enim iam improspero ac infelici Marte à nostris dimicatum est, vt Sigismundus exutus castris, & omnibus ornamentis spoliatus, vix euaserit ex hostium manibus, parua nauicula Byzantium delatus, vbi incidit in classem Venetam, qua mox in Italiã reductus fuit. At Iohannes, Philippi Audacis Burgundi filius, qui cum lectissimis equitum cataphractorum turmis, & maximo procerum comitatu, Sigismundo opem ac [illegible] allaturus in castra venerat, cum paucis ducibus viuus in potestatem hostium deuenit, cui proiecto ad pedes, ac salutem suppliciter deprecanti, respondit Baiazetes, se vitam ei libenter conce[illegible]rum, ob id, quod iuuenis, & regio sanguine editus esset, sed reliquos captiuos ad vnum omnes, præter quinque proceres carceris comites, in cõspectu ipsius trucidari iussit. Burgundus interim, Adrianopolim perductus, multo auro libertatem redemit, & sic tandem, ceu postliminio ad suos remigrauit. Hęc in præsentiarum de Celebino, siue, vt alij vocant, Calepino, eiusque rebus gestis.

Huic, anno sui regni duodecimo, vel, vt quibusdam alijs videtur, decimo sexto, humanis rebus exempto, Mahometes imperij moderamen suscepit. Hic, eiusdem Baiazetis filius fuisse traditur. Quidam vero negant, licet affirment, fuisse vnum ex Ottomannica familia, estque magna opinionum varietas & discrepantia inter Græcos & Latinos de Baiazetis [illegible] & de [illegible]orum successione. Quidam tribuunt Baiazeti filios duos, Orchanem cognomento Calepinum, seu Celebinum, & Mahometem, qui, fratre intra bien[illegible]ium obtruncato, regnum occupauit, & huius Mahometis filium faciunt Amurathen secundum: Nonnulli plures Baiazeti attribuunt filios, sed etiam ratione & commemoratione diuersa. Alij duos tantum, Celebinum, & Mustapham, & vicissim Celebino filios tribuunt Orchanem & Mahometem primum, de quibus hoc commendarunt posteritati, Orchanem adhuc paruulum, auxilio ducum quorundam imperium assumere [illegible]ntem, à Mose patruo interfectum, sed Mosem, rapto Principatu, non diu potitum, pœnasque dedisse parricidij Mahometi Orchanis fratri. Apud Græcos, Orchanis mentio nulla est, quibus maior pars eruditorum assentiri videtur, & ego [illegible] potissimum secutus sum Laonicum, inter cæteros scriptores Græcos minime contemnendum, nec postremi nominis auctorem. Verum enimuero de h[illegible]que [illegible] esto iudicium. Mahometes imperium adeptus, Saracenos, Gordianos, Persas, Cappadoces, varijs prœlijs fudit, nomenque Turcorum ita celebre reddidit, vt Europæ gentes illud quam maxime reformidarent. Siquidẽ Ottomannicum regnum, tum armis & diligentia, tum dolo & astu, terra marique non modo incolume tenuit, verumetiam plurimum propagauit. Valachos a[illegible] bello [illegible], adeo vt his deinceps grauissima tributa imperarit, & primus traiecto Danubio, multas ciuitates tributarias fecit, Macedoniamque bello [illegible], & Turcorum signa ad Ionium vsque pelagus promouit. In Asia vero quamplurima loca à Tamerlano occupata recepit, & plurimos Turcicæ nationis regulos ex diuersis Prouincijs pulsos, funditus extirpauit. Contra Lydos & Cilices multa præclare gessit: Sedem imperij habuit Adrianopoli, quæ Thraciæ caput est. Plærique, conflictum habitum cum Sigismundo in campis Columbacensibus huic potius, quam Celebino attribuunt. Decessit anno Christi supra millesimum quadringentesimum, decimooctauo, postquam rebus Turcicis cum maxima sui nominis, & domus Ottomannicæ gloria, quatuordecim, siue, vt alij volunt, septemdecim annos præfuisset. Reliquit vnicum filium Amurathen, imperij successorem.

Amurathes, Mahometis filius, cum primum adiisset imperium, in eam se curam [illegible] contulit, vt cladi aui, belloq; intestino fi[illegible]iorum inclinati, sed audaci

Sigismundi expeditio aduersus Turcas.

Eiusdem clades.

Mahometes primus.

Eiusdem obitus.

Amurathes secundus.

conatu successuque patris erecti iterum, ac nonnihil confirmati imperij fines longe lateque proferret, & Christianos Dynastas ac Regulos assiduis bellis vexando, inde summoueret, penitusq; deleret. Id eius cum filium cum animaduerterent Byzantini, quibus cum Mahometes pacem coluerat, Mustapham, eius patruum qui adhuc in Lemno, licet non admodum arcta custodia, tanq captiuus asseruabatur, in pristinam libertatem asserere, ac eius partibus adhærere constituerunt. Cæterum hi, quibus hoc negotij atque oneris demandatum fuerat, vt eum illinc reducerent, diuersis ventorum flatibus, qui transitum ab Lemno in Hellespontũ violenter eo tempore auferebant, iactati, triremibus & maritimo apparatu Propontidem & Hellespontum intercludentes, aliquandiu Amurathis traiectũ in Thraciam interceperunt. Ipsi interea, Callipolim, Chersonesi vrbem, rerum omnium copia & abundantia affluentem, vt ibi in colloquium cum eo aduenienie Mustapha venirent, adu[illegible]garunt. Quem, vbi Regẽ Europæ pronunciarunt, petentes, vt sibi restituerent Callipolim, facile impetrarunt. Hic quidem Græci præ nimia leuitate ac imprudentia semetipsos resque suas planissime perditum iuere, parumq; abfuit, quin regia ciuitas ab hoste expugnata, diriperetur. Nam, licet Mustaphæ primis conatibus fortuna satis prospera videretur, quippe qui Græcorum armis Europam adeptus, captaque Adrianopoli, in haud mediocrem spẽ venerat, fore, vt etiam deuicto Amurathe, Asiæ imperio potiretur, nihilominus tamen paulo post, longe aliter euenit. Cum enim Amurathes misisset legatos Byzantium, & legationis summa esset, vt si Imperator Ioh. Palæologus, deserto Mustapha, in suas partes transiret, illum, quicquid peteret ab Amurathe, consecuturum, tametsi longa cunctatione nihil tandem impetrassent, in castra tamen

Stratagema. reuersi rumorem sparserunt, quasi sua legatione effecissent, vt Græci quamprimum sibi auxilio venturi essent. Hæc fama cum volaret in castris, effecit, vt nocte quæ insecuta est, Zunites Smyrnæ Princeps, & reliqui duces, veriti, ne Græcis occupantibus Hellespontum, transitu in Europam interclu derentur, parum fidentes fortunæ Mustaphæ, ipso relicto, aufugerunt. Is vero, vt animaduertit, suum exercitum dilabi atque dissolui, sibi quoque tandem timens, præcipiti fuga se ad

Mustaphas, relictus à suis præcipibus, aufugit. mare proripuit. Amurathes, vt primum dies illuxit, castra aduersariorum vacua & deserta deprehendens, statuit, Mustapham per omnia oppida & vrbes quascunque adijsset, quam celerrime insequi. Cæterum is iam hostem præuerterat, transfretando Calliopolim. Amurathes interim nactus nauim Ligusticam, quæ forte illuc paulo ante appulerat, paciscitur cum nauclero, vt se cum peregrinis & Ianuæ militibus, & cum reliquo agmine in Europam traduceret. Pro mercede ipsi gubernatori soluit maximam pecuniam & omnino quantam petijsset, illã impigre numerando. Et in hunc modum cum suis copijs vniuersis in Europam transuectus est. Mustaphas, simulatque comperit Amurathis in Europam transitum, seque in maximo vitæ discrimine animaduertit, fratre vbique imminente, circumspiciens locum, vbi exitium euitaret, ex fuga se contulit in montem, quẽ incolæ Toganum nominant. Eo secutus est Amurathes, nec desinebat omnia indagare, vt eum caperet. Cum autem quasi verriculo lustrasset, & indagine circumdedisset locum in quo eum se occultare suspicabatur, sub arbusto latitantẽ

Idem comprehensus, mox interficitur. offendit. Cuius, vbi viuus in manus venerat, guttur corda ex arcu elisa, fracta, suffocatur. Interfectus est Mustaphas, cum regnasset in Europa annis fere tribus. Amurathes vbi vtramq; continentem in potestatem redegit, Rex creatus est. Nec multo post, expeditionem sumpsit aduersus Byzantium & Græcos, eo tamẽ successu, vt, licet aliquandiu cum ingenti exercitu Byzantium obsedisset, & admotis

Byzantium frustra obsidetur ab Amurathe. Thessalonica expugnatur & diripitur ab Amurathe. vndique machinis militaribus, plurima damna oppidanis intulisset, ipsis tamen sese fortiter ac strenue defendentibus, non multis diebus post, re infecta, domum redierit. At Græcus Imperator, se vndique hostili agmine circumsessum videns, misit oratores ad Amurathem, quibus supplex pacem ac fœdus petebat. Sed legati, nulla re prorsus impetrata, Constantinopolim reuersi sunt. Amurathes interim, per [illegible] Thessalia, acceptisque in deditionem vrbibus, quæ B[illegible] Imperatori reliquæ erant, mox Thessalonicam illustrem Græcorum ciuitatem,

quæ tum

quæ tum in fide ac potestate Venetorum erat, vrbem antiquitate, amplitudine, pulchritudine, amœnitate loci, religione, artibus & studiis, opibus, opportunitate situs terra marique, ad sinum Thermaicum in extrema Macedoniæ ora, frequentia populi, & ciuium dignitate insignem, vi expugnatam & captam, penitus diripuit. Templa pulcherrima & ditissima expilauit, sacra profanauit, opes ornamentaque perantiqua exhausit. Quæ clades incidit in annum millesimum, quadringentesimum, trigesimum octauum. At Græci, desperata pace, simulque in tam prospero Amurathis successu, haud parum metuentes, de communi omnium consensu Mustapham eius fratrem, annum agentem tertium decimum, & tunc apud Caramannum Cilicem exulantem sub tutela & cura Albæi purpurati, cui filium impuberem Mahometes moriens commendarat, accersiuerunt. Hic armatus à Græcis, Nicæam Bithyniæ vrbem cepit: sed in ea oppressus ab Amurathe proditione sui curatoris, simili quo alter Mustapha, supplicio vitam perdidit.

Mustapha interficitur à fratre.

Laconicus tradit, Græcos tandem, missis nouis legationibus pacem ab eo exorasse, hac in primis conditione, vt videlicet Isthmum diruerent, & nihil in posterum, sicuti hactenus fecerant, rerum nouarum molirentur, atque ita pacem inter vtrosque coiisse. Hoc tractu rerum, Amurathes, summa quadam proferendi imperij cupiditate incensus, & suorum Maiorum fortia facta bellicis operibus non tantum æquare, sed multo magis superare contendens, [illegible]atus, vt dictum est, imperij æmulis, captaque Thessalonica, mox Olympo & Pindo, montibus transcensis, continuo victoriæ cursu, Phocidem cum Attica, Bœotiam, Aetoliam, Acarnaniam, & omnem circa Peloponnesum regionem vsque ad sinum Corinthiacum incredibili celeritate perdomuit.

Prosperi successus Amurathis.

In Epiro, & ea parte Macedoniæ quæ ad Adriaticum vergit, Albaniæ nomine hodie celebris, regnabat Iohannes Castriotus.

Ioh. Castriotus.

Hic, vt vim belli Turcici, quam sese non posse sustinere prospiciebat, eluderet, his conditionibus pacem ab Amurathe impetrauit, vt cederet Croia Illyriorum oppido non ignobili, & obsides daret filios tres, Constantinum, Reposium, & Georgium, inter quos Georgius qui tum erat nouem annorum, cum indole regij animi, & forma corporis emineret, nec non obscura summi futuri ducis indicia vultu gestuque corporis præberet, tantam apud Amurathem iniit gratiam, vt eum in aula regia liberaliter educari, ac literis & moribus Turcicis ad Mahometanæ legis disciplinã instrui curauerit, & propter ingenij præstantis, atque expediti consilij vigorem, qui in certaminibus ludicris conspiciebatur, miramque vim corporis procceri atq; robusti, quo superabat cũctos æquales, Scanderbeium, id est, Alexandrum Magnũm cognominarit, & propemodum ante ætatem militarem in Asiam aduersus Caramannum Cilicem miserit, quo bello cum alijs rebus fortiter gestis, tum deuictis atq; prostratis duobus ex hostili exercitu prouocatoribus in singulari certamine, vno Scytha pedestri, altero Persa equestri, eam consecutus est nominis celebritatem, vt deinceps bellica laude, & singulari Amurathis gratia facile cæteros anteiuerit.

Scanderbeius.

Hac fretus deinceps, mortuo patre, petiuit sibi ditionem paterni imperij concedi. Petitioni cui annueret Amurathes, tamen cum rem astute duceret, Georgius se ludificari sentiens, dedit operam, vt perfidũ hostem falleret vicissim, cumque insigni calliditate solertiaque in Epirum euasisset, & per adulterinas literas Croiã spontanea deditione, & reliquos Epiri ac Macedoniæ populos recepisset, coactis copijs non magnis, sed summa voluntate militantibus, fines sui imperij ita tutatus est, vt per multos annos Amurathis & Mahometis pene inuictos exercitus profligarit.

Croia, & omnis paterna ditio à Scanderbeio recepta.

De huius autem rebus domi forisque gestis, præterquam quod plurimi scriptores meminerint, extat peculiare opus, ideoque ab eorum commemoratione supersedebo, sicuti etiam ab his recensendis, quæ prædictus Amurathe in Bulgaros & Seruios egerit, deque illius infelici expeditione in Pannoniam contra Vladislaum regem, cum Belgradum per septem menses frustra obsiderat. Adhæc, silebo, quoties illius maximi ac potentissimi exercitus ab Hunniade [illegible]imi animi ac roboris duce, profligati ac propemodum deleti fuerint, & quibus deinde conditionibus pax tandem inter vtrunque Regem inita fuerit,

Hunniades.

Varnensis clades.

& paulo post, suasu Eugenij Pont. & Iuliani purpurati, ab Vngaro perfide violata, quod sane vt ipsi extremum exitium peperit, ita etiam vniuersum eius regnum in maximas ærumnas & calamitates coniecit. Hæc autem Christianorum clades in Varnensi planicie, incidit in annum millesimum quadringentesimum quadragesimum quartum.

Terræmotus.

Porro hanc futuram Christianæ Reip. calamitatem præcessit terræmotus, qui eam regionem horribili fragore concussit, & impetus ventorum ingenti turbine commixtus, pleraque vexilla deiecit. Quin etiam ferunt, equum Regis ascensuro insolite obluctatum: quas insuper expeditiones susceperit anno eiusdem sæculi quadragesimo octauo, paulo ante ipsius obitum in Epiro & Macedonia aduersus Scanderbeum, atque itidem in Vngaria contra Hunniadem, prudens sciensque prætereo, cum hæc omnia eruditissimorum virorum monumentis consignata sint, ne à meo instituto longius euagetur sermo.

Amurathis obitus.

Amurathes satis concessit Adrianopoli, postquam vitæ quintum ac septuagesimum annum, potentiæ vero quartum ac tricesimum expleuisset. Laonicus auctor est, ipsum obiisse in conuiuio, ictum apoplexia, quam nimia vini conciuerat copia: & subiungit, eum fuisse virum iusti æquique eximium cultorem. Visum esse fortunæ aura non admodum aduersa. Prouocatum, vt se defenderet, bella occepisse; lacessitum, confestim in armis fuisse. Iniuriis non irritatum, bellum ægre suscepisse. Illud vero hic minime silentio inuoluendum esse censeo, hunc scilicet, fuisse primum ex Ottomannis, qui ordinem militum Prætorianorum, exemplo Phalangis Macedonicæ, instituerit, quorum opera incumbentem hostium equitatum reprimeret, & audentius oppidorum oppugnationes aggrederetur.

Ordo Ianizarorum ab Amurathe institutus.

Hoc militum genus, vt in Aegypto Mamalucorum, Christianis parentibus ereptum, delectuque cum iudicio & accurate exploratum, iisdem factorum legibus imbuitur, & in iisdem belli artibus, quibus Turcos à prima statim pueritia erudiri mos est. Ianizaros Amurathes, id est, vt vocabulum interpretantur nonnulli, nouæ gentis milites appellabat, educatosque in aula, & ascitos in cohortem prætoriam, perpetuos corporis sui custodes stipatoresque efficiebat. His pro galea erat peculiare capitis tegumentum, quod Exarcolam vocant, colore album, ex coacta crassiore lana densatum, adeo vt gladiis sit impenetrabile. A tergo latior cauda demissa ceruices muniebat, à fronte ornabatur aureo vel argenteo cono, qui cristas sustineret. Sagittis, hastisque, & paruis securibus rem gerebant. Sed ætate nostra, hastis arcubusque abiectis, imitatione nostrorum sclopetis vtuntur. Fuerunt ab initio in ea phalange non plus quam octo millia, sed eam post, successores, animaduersa vi atque industria peditum, duplicato fere adauxerunt. Prædicti Ianizari habent octo aspros, alter plures alios; & sunt in decurias distributi, quarũ decurio ac præfectus vocatur Odabassi, id est, magister hospitiorum. Centuriæ autem Bolubassi, quod significat ducem centuriæ. Decurioni stipendium est quadraginta asprorum. Centurioni sexaginta; hi vero equites eunt. Vestiuntur præterea Ianizari quotannis bis pãno cæruleo, & qui inter ipsos mariti sunt, vxoribus cohabitant, reliqui vero locantur in certarum platearum certis ædibus, ipsis Constantinopoli assignatis, & vna viuunt octoni, deni, duodeni, & plures, qui tenuiore stipendio aluntur, alijs seruiunt, qui vero liberaliore, æquales portiones ad expensas conferunt. Porro cum Ianizari consenuêre, nec amplius vtiles sunt custodiæ, mittuntur in arces atque castella pro excubitoribus, & appellãtur Assarer; sed Decuriones ac Centuriones senio confecti, custodes & præfecti dictorum locorum, stipendium ex ærario recipientes, æquiualens illi quod antea habuerunt. Ex hisce Ianizaris centum & quinquaginta Solachler eliguntur, à Græcis nominati Solachi, qui similiter pedites eunt, cingentes latus Principis, & stipendium diurnum ad viginti aspros recipientes. Et duo ipsorum capitanei dicti Solachbassi, tricenos, subiecti Agæ Ianizarorum. Significat autem Solachler sinistrum, sic dicti, quod gestent suos acinaces in latere sinistro. Horum Ianizarorum ducem vocant Ianissaragam, aut simpliciter Agam.

Aga præfectus Ianizarorum.

Aga vero ipsorum lingua sonat baculum, qui pro stipendio diurno mille aspros habet, & sex millia ducatorum quotannis ex ærario, quod Tymar vocant. Estque in tanta auctoritate

& existima-

& existimatione, vt sæpius filias, aut sorores magni Imperatoris in matrimonium ducat, & sub se habet Checayam, id est, Vicarium, quotidie ducentos aspros recipientem, & Ianissariazigi, id est, scribam Ianizarorum vocatum. Sunt qui dicant, Ianizarorum nomen deriuari à voce Cham, quam illi pronunciant Tham, & dominum, aut Principem significare, hac voce Iesér, quod Sclauum, id est, seruum denotet, non quidem de grege illorum, quos vendunt, & emunt (hos enim appellant Cout, & Coullet) sed ex numero eorum, qui sunt destinati ad seruitia magni Imperatoris. Quatenus vero ad Phalangem Macedonicam attinet, cuius exemplo Amurathem, hunc ordinem Prætorianorum instituisse diximus, plurimi veteres scriptores meminerunt, & vix aliud quicquam maioribus laudibus extulêre. Hanc Eustathius libro 4. Iliados, ex centum & viginti militibus constare dixit. Vegetius autem lib. 2. Macedones atque Græcos in vna phalange octo millia armatorum habuisse scribit. Cæterum, Aelianus in libello De instruendis aciebus, inexpugnabilem intolerabilemque semper hostibus fuisse Macedonicam phalangem, tradit, cuius milites hasta & scuto armabantur. Quam rem mira facundia, & verborum proprietate depingit libro ab V. C. 31. Liuius, inquiens: Erant plæraque syluestria circa, incommoda phalangi maxime Macedonum, quæ nisi vbi prælongis hastis, velut vallum ante clypeos obiecit (quod vt fiat, libero campo opus est) nullius admodum vsus est. Hanc phalangē paulo post, idem Liuius Macedonicum cuneum, & ipsos Macedones, sæpe Phalangitas appellat. Neque facile erat, inquit Liuius, discucere, aut perrumpere Phalangem, quod eius confertæ, & intentis horrentis hastis, intolerabiles vires essent. Hoc etiam Aelianus, vt paulo ante dictum est, adstruebat. Sed de euolutione Macedonica idem Aelianus agit, eandemque Macedonum inuentum esse refert, sicut & Lacedæmonicam euolutionem, Lacedæmoniorum. Et de his quidem hactenus dictum sit. Porro alicui fortasse videbor in his rebus commemorandis, quæ à Tamerlano, atque familia Ottomannica domi forisque gestæ sunt, extra suscepti operis metas longius euagatus. At spero hæc omnia curioso atque auido lectori nullo modo ingrata futura esse, meque etiam obid nullam iustæ reprehensionis notam subiturum, cum præsertim Tamerlanus, inter cæteras prouincias & regna, etiā Persicum imperium, sicuti antea recensuimus, inuaserit, & inter ipsos Persas & Ottomannos, persæpe atrocissima & cruentissima bella, cum maxima & funestissima vtriusque gentis clade exorta fuerint. Nā, licet vtraque natio Mahometicis sacris adhæreat, plurimum tamen inter se differunt opinionum varietate, dum alij, alijs sanctiores videri volunt, & sui vatis legem atque arcana pro suo quisque arbitratu interpretari. Huc etiam accedit ambitio & regnandi cupiditas, quæ mortalium animos in præceps rapit. Quocirca huius amplissimæ ac potentissimæ domus origo mihi explicanda fuerat, & de his Regibus, qui tantum imperium propagarunt, vt aliquid in medium afferrem, ipsa me argumenti series admonebat, quo res Persicæ multo clarius atque apertius intelligi possent.

Nomen Ianizarorum unde deriuatum.

Phalanx Macedonica.

Defuncto Amurathi Mahometes secundus, vicesimum ætatis annum agens, in imperio successit, & extemplo sui regni primordia & administrationem à parricidiis more illius gentis auspicatus est, duobus eius fratribus, Tursine, & Galepino, quorum alter mensem decimum octauum, alter vero sextum attigerat, è medio sublatis: tametsi complures affirment, pro hoc vltimo Amurathis fratre supposititium aliū tyranno oblatum, genuinum vero Calepinum, Byzantium translatum, postque, vrbe capta, subtractum, & Venetias primum, deinde Romam Calixti Pont. mandato fuisse deductum: inde cum percepto dogmate Christiano, nomen Christianum baptismo esset professus, in Germaniam ad Fridericum III. Imperatorem venisse, & apud eum honorifice habitum, atque annuis redditibus donatum, reliquum ætatis in Austria transegisse. Mahometes interim, ad imperium euectus, primo disciplinam militarem omnem ita veteri Græcorum lege ad præmia & pœnas reuocauit, vt quamplurima emendarit in bellica ratione maiorum, addiderit multa, artificia noua conficiendæ, vbi opus

Mahometes secundus.

Idem primus Constantinopoli naualia instituit.

esset, pecuniæ, & locupletandi ærarij, nouosque omnis generis armorum [illegible]tus, excogitarit. Primus Ottomannorum naualia, Venetos imitatus, instituit & ordinauit. Nonnulli asserunt, primam eius expeditionem fuisse contra Scanderbeium, & Croiam vrbem cum octuaginta millibus hominum obsedisse, eo tandem exitu, vt rebus infectis, nec sine aliqua clade, domum redierit. Cæterum, Laonicus Chalcondyla memoriæ prodidit, eum, paulo post adeptum imperium aduersus Caramannum, Turcicas Prouincias deuastantem, ex Adrianopoli träsgressum in Asiam, arma mouisse, ad cuius aduentum dicit, ipsum Caramannum, deserta regione, sese in montium cacumina recepisse: verum postea legatos misisse, quibus offerebat restitutionem Candelori, & se fore promptum ad ea quæ imperaret; moxque pace impetrata, ipsum in fœdus ac societatem admissum. Illud vero inter cætera notatu haud sane indignum referunt, ipsum videlicet Mahometen Caramannico bello confecto, illinc reuersum, cum venisset Calliopolim, peregrinorum numerum, qui non in eam expeditionem venerant, inquisiuisse, ac eorum ducem, Hagiapasem, flagellis cæsum, ea dignitate priuasse, Hagiapasem pœnas illas propterea dedisse, quod Regi contra Caramänum proficiscenti, non indicasset, quinam adessent, quive abessent. Septem millia virorum fuisse, qui curabant accipitres regios, quos isto ex ordine deturbauit, & militare se iussit. Etiam canum curatores ab hoc munere submouisse, cum diceret, sibi sufficere centum viros, qui canes, & quingentos, qui accipitres curarent. Nec se eo stultitiæ processurum, vt velit alere hominum tantam multitudinem, propter rem quandam vanam & nouam.

Byzantium expugnatũ à Mahomete.

Post hæc, Mahometes cum ingenti exercitu, atque omni bellico apparatu statuit oppugnare Byzantium, eoque terra & aquis grauissima obsidione presso, tandem post quinquaginta quatuor dierum obsidionem, potitus est, cæso Constantino Palæologo, vt supra in huius mentione exposui, & hoc pacto antiquissimum Orientis imperium euersum.

Belgradum frustra oppugnatum à Mahomete.

Tertio anno post captam Constantinopolim, Belgradum, vrbem Pannoniç, quam vocant Handeralbam & Albam Græcam, Vngari Chriesserh, ad Saui Danubiique confluentem, opportunissimo loco & natura & arte munitissimo positam, nec non totius regni propugnaculum, cum centum & quinquaginta millibus hominum armatorum obsedit & oppugnauit, eo quidem successu, vt tandem post cötinuum & maxime cruentum duorum dierum prœlium, in quo, præter innumeram suorum cladem, (siquidem ferunt ex Turcico exercitu ad quadraginta millia virorum fuisse desiderata,) ipsemet, accepto in pectore sub lęua pupilla vulnere, ferme exanimis concideret, ab ea expeditione recesserit.

Christianorum victoria duce Huniade. Eiusdem obitus & virtus.

Hæc autem insignis & præclarissima Christianorum victoria habita est ductu & auspicio Huniadis, octauo Idus Augusti, & anno Saluris supra millesimum quadringentesimum quinquagesimo sexto, ipsaque obsidio in quadragesimum diem producta fuit. Cæterum Huniades, quarto Idus Septembris eiusdem anni, non sine maxima totius Christianæ Reip. calamitate, placido exitu ex hac vita decessit. De cuius quidem inclyta virtute, rebusque fortiter ac præclare gestis, præstat silere, quam pauca loqui. Namque aduersus duos audacissimos ac felicissimos tyrannos, Amurathen, & Mahometen, diuina ope Pannoniam defendit, & propterea fuit appellatus Fulmineus terror Turcorum, fuitque totius reliquæ Europæ murus, cuius vnius virtus & felicitas (quæ laus etiam Scanderbecho, eadem tempestate inuicto, & clarissimo duci, iure merito tribui potest) tyrannorum imperus repressit, velut obiecta mole exundans flumen; nec quisquam regum, aut ducum, res maiores, & Europæ vtiliores aduersus Turcos, quam hi duo heroës, alter in Pannonia, alter vero in Macedonia & Epiro iisdem temporibus gessit.

Assimbeius Vsumcassanes quomodo ad Persarum imperium deuenerit.

Verum enimuero Mahometes, contra aduersus fortunæ ictus infractum animum gerens, ineunte vere, omissis ad tempus terrestribus bellis, præualida classe maris Aegei insulas inuadere constituerat. Sed cum maritimum bellum moliretur, ab hoc eum consilio & conatu auertit Vsumcassänes ex Assimbeia Turcica stirpe, Cappadociæ, Armeniæ, & vicinarum aliquot regionum dominus. Hunc Baiazetes cum bello persecutus, Armenia expulisset, ipse ad Tamerlanum Scytharũ

ac Per-

ac Persarum Regem confugit, & cum patre Casane illius castra secutus est, & post, patre in dominatum suum restituto, apud hæredes Tamerlani & nepotes, vtrunque Tzochien, magnis fidei, gratitudinis, ac virtutis argumentis editis, eorumdem auxilio, defuncto patre, Armeniæ partem obtinuit, modicisque copiis, vt erat excelsi animi, sæpe fudit hostes innumeros, & ad regnum Persarum aspirauit. Tzanises autem, qui Persas, pulso Tamerlani nepote Tzochio filio Tzochis, regebat, hominis incrementa mirum in modum suspecta habens, per legatos ipsum monuit, ambitioni tandem vt finem poneret, contentusque tranquille viuere, quam aliorum tentare vires malit, ni hostis Persarum declarari velit. Hac legatione irritatus Vsumcassanus, legatos prouincia excedere iubet. Tzanises in ipsum ingentem exercitum ducit. Is vero, tametsi opibus & militum numero longe inferior, strenue tamen ac fortiter cum hoste congressus, illum in acie superauit, & hoc modo, pulsis Tartaris, Persarum imperium ad Turcas venit, nec paruas post victorias de Sagataianis, quibus præerat Busechus, anno 1470. retulit Casanus. Sunt vero qui memoriæ tradiderint, ea tempestate regnasse in Persia Malaonchrem, siue vt alii vocant, Demirum, aut Geunsam, ex vetusta prosapia Gempsæ, magni apud Parthos Sultani, quem Vsumcassanus bello deuicerit, eaque ratione Persarum regnum inuaserit. At prior sententia veritati magis consentanea videtur, cum certo constet, Tamyrem, regno Persico potitum esse. Fieri autem potest, vt alius fuerit Princeps in Persia, aut Parthia, qui cum Tzanise, aut ipsius filius eodem tempore contendebat. Vsumcassanus igitur, nec regia stirpe satus, nec amplis opibus subnixus, licet ex nobilissima familia oriundus, ad summam potentiam propria virtute, ac iure belli peruenit, vtque in ea sese magis constabiliret, cum Dauide Comneno Trapezuntis Imperatore inito fœdere, affinitatem contraxit, eiusque filiam Despinam in matrimonium duxit. Posthæc, le[...]tos mi[...]t ad Mahometem, affe[...]entes dona amplissima, deprompta ex thesauris Persicis ad ostentanda victoriæ præmia, qui flagitarent, vt abstineret Trapezunte, & Cappadocia, quas sibi regiones dotalitio nomine vendicaret. Nuper enim Amasiæ Præfectus, facta in Cappadociam irruptione, Trapezuntem terruerat. Turca, impatienter ferens, & leges sibi ferri, & quasi insultari in calamitate recenti ab inferiore domino, simulque offensus noui regis felicitate & gloria, belli apparatum omnem terra marique in Asiam nulla mora interposita, transtulit, præmissaque parte classis in Pontum, & Synopem versus Trapezuntem, ipse cum terrestri exercitu secutus, incredibili celeritate Asia ceu peruolitata, opinione omnium citius contra Vsumcassanum castra fixit. Vbi Vsumcassanus bino, & vtroque acerrimo conflictu, semel ad Euphraten, pugnāte Amurathe Bassa Græco homine, olim Imperatoris Constantinopolitani consanguineo, qui in eo prœlio, victus concidit: iterum Mahomete ipso pro castris Turcicas vires vehementer attriuit. sed, dum tertio summi certaminis fortunam periclitatur ad Arsengam, multitudine tormentorum obrutus, infelici exitu superiores victorias corrupit. Nam, cum exercitus Persicus insolito fragore displosarum bombardarum atque violentia turbatus, non consisteret, recipere sese Vsumcassanus coactus est, amisso filio Zemalde, seu Ezeimeld, vt alij vocant, [...]ænea glande traiectus occubuit. Vsumcassanus, vbi fortunā prorsus in Mahometis partes inclinasse animaduertit, ex prœlio, quod quidem ante Meridiem inchoatum, fermo vsque ad Solis occasum continuauit, cum parte copiarum, quæ superorant, aufugiens, Taurisium incolumis reuertitur, cumque mox alter filius nomine Vnghermaumet, subsecutus est, & confestim sese in mōtes recepit, nihil ausus interea mouere, quamdiu Mahometes in Persia subsisteret. Turci Persarū castra inuadunt, omniaque impedimenta diripiunt, nec vltra hostes persequi ausi sunt. Fuit victoria hæc satis speciosa: sed Turcis multo calamitosior, quam Persis. Apud quosdam scriptum reperio, eo die, ex Ottomannico exercitu ad quatuordecim, & nonnulli etiam asserunt, ad quadraginta millia: ex Persico, ad decem millia, nec amplius desiderata. Regias copias in hac expeditione fuisse armatorum, trecenta & quinquaginta millia: Ottomanni vero exer-

Quomodo Persarum imperium a[d Turcas] deuenerit.

Vsumcassani legatio ad Mahometem.

Prœlium inter Mahometem & Vsumcassanum.

Persarum castra à Turcis direpta.

citum centa & viginti millia expleuisse. Mahometes, quoniam hostem castris atque impedimentis reliquerat, eius cessionem pro victoriæ confessione interpretatus, mox Synopen Prouinciæ caput, omnemque Paphlagoniam subegit. Trapezuntem regiam sedem, terra marique infestissime oppugnatam, cepit, potitus & thesauris regiis, atque ipso Rege Dauide Comneno, filiisq; duobus, & filia, quam postea in suum cubiculum accersiuit, & Calo Iohanne patruele, quos præmissos Byzantium ad triumphum, deinceps quam crudelissime interemit, excisa cum his tota Comnenorum stirpe, circiter annum Christi supra millesimum quadringentesimum, quinquagesimum nonum; regnumque illud, & vniuersam Colchidis regionem, cum redegisset in formam prouinciæ, Pyrameno Caramanno eodem victoriæ cursu debellato, Ciliciam ademit. Nec post tam insignem victoriam Mahometes ab armis quieuit. Quin potius, reuersus Byzantium, ea classe, quam priori anno in Propontide pararat, Lemnum & Lesbum insulas expugnauit, Mitylene vrbe prope deleta, & tota insulanorum multitudine Byzantium, velut in alteram coloniam, abducta. Nicolaum Catalusium Lesbi Principem, patricium Genuensem, immaniter trucidauit. Metellinum hodie multi iam appellant, olim Genuensium, nunc Turcorum. Cæterum, quas deinde aduersus Draculam Valachrorum Principem, Bosnenses, Illyricos & Venetos, expeditiones susceperit, quoue exitu illæ terminatæ sint, auidus lector ex aliorum scriptis facile haurire poterit. Pace postremo cum ipsis Venetis firmata, mox vno eodemque tempore, tres expeditiones suscepit. Mesithen purpuratum è gente Palæologa, ad oppugnandam Rhodum cum valida classe præmisit. Acomathem Bassam iussit traijcere in Italiam ad occupandum cum vrbe Roma imperium Occidentis; & ipse transijt in Asiam. Harum expeditionum is fuit exitus, vt Mesithes, post multas & cruentas, sed irritas oppugnationes, trucidatis suorum circiter nouem millibus, & quindecim millibus vulneratis, ab oppugnatione, quæ vndenonaginta dies durauit, Petro Dabusonio pro Christianis propugnante, cum summo dedecore ac detrimento classem reduxerit. De hac Rhodiana oppugnatione Gulielmus Caursinus Rhodiorum Magistri, vt vocant, Cancellarius, & Bernardus de Bredenach Cōmentarios diligentissime conscripserunt. Acomathes, ex Aulone in Salentinos transuectus, Hydruntum siue Hydruntum (vtroq; enim modo à Plinio dicitur) Apuliæ ciuitatē, in ipsis Italiæ finib. sitā, post vnius anni & aliquot mensium atrocē atq; horrendā obsidionē, vi expugnauit, ibiq; nullum crudelitatis aut immanitatis exemplū prætermisit. Tantaque protinus tota Apulia, vel potius vniuersa Italia, consternatione ac terrore concussa est, vt multi mortales de ea deserenda, vtpote de qua tum omnino actum videretur, consilium inierint: & ipse quidem Pontifex Sixtus, rerum aliarum omnium oblitus, sed sui memor, fugam ex vrbe adornauit. Hæc clades incidit in annum eiusdem æui octogesimum primum, quo Mahometes, in Asiaticam profectione apud Nicomediam repentino colico dolore correptus, extremum vitæ diem tridui cruciatu festinata morte clausit, anno ætatis quinquagesimo tertio, siue vt nonnullis placet, quinquagesimo octauo, regni tricesimo secundo, 5. Non. Maij, magno Reipubl. Christianæ commodo. Nam præsidia Turcica, quæ tenebant Hydruntum, ab Italis ope Matthiæ Coruini obsessa, vbi mortem sui Principis cognouissent, non expectato reditu Acomathis, qui viginti quinque millia Turcorum adducebat, inchoatum victoriæ cursum prosecutus illa ergo, pacta cum obsidentibus de vrbis deditione, & sua incolumitate, Hydruntum reliquerunt. Ita tunc Italia hoc tanto discrimine liberata est, simulque Christianus orbis hoc immanissimo tyranno, qui, post Byzantij expugnationem, Trapezuntinum imperium, Asiæ minoris regna pene duodecim, viginti Prouincias, & ducentas vrbes Christianis ademit. Incremento tantæ felicitatis inflatus, Magnus Turcorū Imperator ex rerum gestarum magnitudine appellari voluit, iamque ad totius orbis imperium aspirabat. Callebat quidem, vt memoriæ à nonnullis proditum est, astrorum scientiam. Dicebat hoc & diuino nutu, & fatorum dispositione, ac siderum positione futurum esse. Didicerat Græce, Latine, Arabice, Chaldaice atque Per-

Imperium Trapezuntium euersum.

Comneni familia extincta à Mahomete, Cilicia ab eodem occupata.

Catalusij à Mahomete deleti.

Rhodus à Turcis frustra tentata.

Hydruntum à Turcis expugnatum.

Mahometis obitus & natura.

que Perſice loqui. Nouerat etiam illuſtrium virorum geſta, præcipue Cæſarum, Magnique Alexandri: quorum factis valde accenſus, hos omnino ſibi ſequendos atque imitandos propoſuerat. Erat excelſi atque inuicti animi, ingenio plurimum pollebat, calliditate atque aſtutia cæteris præſtabat. Decreuerat que, prius perdomita Italia, Romam proficiſci, eamque ſibi ſubiicere: ſed in primis Epirum ſibi expugnandum dictitabat: qua, ad id peragendum, vt voti ſui compos fieret, nihil aptius, nihil commodius aut opportunius videri, nec aliunde, aliove modo, ſe, ad quod inſtituerat menteque conceperat, poſſe peruenire, cum propter loci vicinitatem, tum etiam rerum omnium maximam commoditatem. Proinde nihil intentatum reliquit, vt ea potiretur. A matre Deſpotæ Seruiæ filia, ad Chriſtiana præcepta & mores cum eſſet à teneris aſſuefactus, mox horum oblitus, ita ſe ad Mahometis ſacra contulit, vt neutri religioni addictus, prorſus ἀθέως ageret, nec niſi vnum bonæ fortunæ numen agnoſceret atque coleret: irridere ſollicitas cogitationes hominum de Prouidentia credentium, Deo curæ eſſe res humanas. Hic Imperator, Conſtantinopoli palatium conſtruxit, ædificatum in primo colle, è regione Scutoris, & in promontorio Boſphorico ſitum: vbi & Acropolis antiqui Byzantij, & Regum Conſtantinopolitanorum fuit. Eius amplitudo muris fortiſſimis incluſa, mediocrem vrbem facile æquat: ſylua cupreſſorum, platanorum, arborumque fructiferarum vndique cingitur. Ante domum Regis tres portæ altiſſimæ ſunt, de marmore albo & ſerpentino Duæ priores cuſtoditæ à ianitoribus plurimis; & tertia, per quam ad regiam aditus patet, Eunuchis. Intra has portas duo atria longe lateque patent. In quorum priore officinæ quædam regiæ ſunt, famulique magnatum equitando ſe exercent, dum ſuos dominos operiuntur: In altero, Senatum Baſſarum dum Imperator habet, præcipua exercitus pars in ordine ſtat, ſinguli complicatis manibus, tantoque ſilentio, vt ne verbum quidē exaudiatur. Intra ſeptum regium, præter templum antiquum, quod paruam Sophiam vocant, aliud ædificium Græcum non videtur: & in horto Regio columna porphyritica; capitello Corinthio, quod ex mari circumnauigantibus conſpicitur. Aedificiorum regiorum ſtructura ſatis magnifica & ſumptuoſa eſt, ex marmore vario, plumbo tecta, vt & omnia templa, Xenodochia, & plæraque hoſpitia Turcica, pauimentum interioris ædis, tapetis pretioſiſſimis, de auro ductili, opere Perſico, ſtratum eſt: laquearia inaurata. feneſtræ lapidibus pretioſis ornatæ. Cæterum priuſquam proximo libro manum adijciam, operæpretium fore exiſtimaui, ſi hîc ſubiungerem confeſſionem fidei, quam Gennadius Patriarcha Conſtantinopolitanus poſt captā primum à Turcis vrbem, ipſi Mahometi flagitanti exhibuit. Interrogatus enim ab Amera Sultanus Mechemet; Quid creditis vos Chriſtiani? Reſpondit in hunc modum:

Deſcriptio palatij Conſtantinopolitani.

Chriſtianæ fidei confeſſio exhibita Mahometo II.

Credimus, quod Deus eſt conditor omnium, quæcunque ſunt, ex nihilo, vt eſſent. & quod neque corpus eſt, neque corpus habet: ſed viuit intelligibiliter. & eſt mens optima, & perfectiſſima, & ſapientiſſima: incompoſitus eſt, carens principio, nec habens finem: eſt in mundo, & ſupra mundum: non eſt in vllo loco, & eſt in omni loco. Hæ ſunt proprietates Dei, per quas ſeparatur ab ipſius creaturis, & aliæ ſimiles.

Eſt ſapiens, & bonus, & verus, & quaſcunque præſtantias habent ipſius opera ex parte, ipſe habet ſolus, & excelſiore modo: atque illas ipſas perfectiones habent creaturæ, quia ipſe dat eas creaturis ſuis; & quia bonus eſt, etiam ipſius creaturæ bonæ ſunt; quia ſapiens, ſapientes: quia verus, veræ, & quæcunque ſimiliter: niſi quod Deus principe loco habet ea; creaturæ per participationem.

Credimus, quod in Deo ſunt aliæ tres proprietates; quæ ſunt quemadmodum principia & fontes omnium aliarum proprietatum ipſius; & per has tres proprietates viuit Deus, ſempiterne in ſeipſo: & antequam ab ipſo crearetur mundus, & per ipſas condidit mundum, & per ipſas gubernat eum. Atque has tres proprietates appellamus tres hypoſtaſes: & quia hæ tres proprietates non

diuidunt vnam & simplicissimam substantiam Dei, propterea est Deus, & cum proprietatibus his, & vnus Deus, & non sunt tres Dii.

Credimus, quod ex natura Dei oriuntur verbum & spiritus, quemadmodum ab igni lumen & calor: & quemadmodum ignis, etiam si non sit, quod illustretur & calefiat ab ipso, tamen ipse ignis semper habet lumen & calorem, & emittit lumen & calorē; sic & antequam conderetur mundus, erant verbum & spiritus, efficacitates Dei naturales, quoniam Deus mens est, vt ante dictum fuit: atque hæc tria, mens, verbum, & spiritus, vnus est Deus, quemadmodum anima hominis est mens, & verbum intelligibile, & voluntas intelligibilis, & tamen hęc tria reuera secundum substantiam vna sunt anima. Præterea verbum Dei nominamus sapientiam Dei, & potentiam, & filium eius, quia est soboles naturæ eius: & quemadmodum sobolem naturæ hominis nominamus filium hominis: & quemadmodum cogitatio animæ eius: ita etiam in diuinis hisce. Præterea nominamus voluntatem Dei, spiritum Dei & dilectionem: ipsam vero mentem nominamus patrem. quia ipse est ingenitus & caussæ expers: caussa vero filij & spiritus. Quia igitur Deus non intelligit tantum creaturas suas, sed magis intelligit & nouit seipsum, & propterea habet verbum & sapientiam, per quam intelligit seipsum proprie; similiter neque vult & diligit tantum opera sua Deus, sed vult & diligit seipsum multo magis: ideo sempiterne progrediuntur ex Deo verbum & spiritus ipsius, & sempiterne sunt in ipso: atque hæc duo cum Deo vnus sunt Deus. Credimus, quod Deus per Verbum sapientiæ & potentiæ suæ condidit mundum, & per Spiritum bonæ voluntatis suæ & dilectionis prœuidet, & gubernat, & mouet omnem naturam in mundo ad bonum secundum ordinem cuiusque naturæ: & propter hoc credimus, quod quando voluit Deus per solam misericordiam suam conuertere homines à deceptione dæmonum & cultu idolorum; (quoniam, præterquam in exiguo loco Iudæorum, in quo adorabatur & credebatur vnus Deus ex lege Moysis, reliquus vniuersus terrarum orbis venerabatur creaturas male, & multos Deos, qui tamē nulli sunt, loco vnius, & veri, & vitam degebant secundum proprias quisque cupiditates, & non secundum Dei legem:) tunc fecit Deus huiusmodi instaurationem hominum per Verbum, & per sanctum Spiritum suum, & propterea Verbum Dei induit humanam naturam, vt tanquam homo cum hominibus versaretur, tanquam vero Verbum Dei & sapientia, doceret homines credere in vnum & verum Deum, & vitam instituere secundum legem, quam ipse dedit: atque iterum vt homo, vt daret suæ vitæ rationem exemplum doctrinæ suæ: primus enim ipse seruauit legem, quam dedit hominibus: tanquam Verbum Dei & potentia, posset instaurare pulcherrimum bonum, quod vellet, siquidem fieri non poterat, vt vnius hominis potentia orbis terrarum conuerteretur ad Deum; atq; ita per Verbum seminauit veritatem omnipotens & inuisibilis Deus in Hierusalem: per Spiritum autem suum illustrauit & confirmauit Apostolos suos, vt fererent ipsi veritatem in vniuersum mundum: & vt contemnerent mortem per dilectionem Dei, qui ipsos miserat, & per dilectionem salutis mundi secundum exemplum Iesu, qui vltro mortuus est, secundum id, quod humanum erat, vt seruaretur mundus. Sic credimus nos vnum Deum in trinitate, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, quemadmodum nos docuit dominus noster Iesus. Et siquidem est verus, credimus, quod est & ipsa veritas: atque discipuli eius ita largius nos docuerunt: ita intelligimus & à potentia sapientiæ.

Credimus, quod verbum Dei & homo, quem induit Verbum Dei, est Christus; & quod vita Christi in carne ipsius erat vita hominis sanctissimi, sed sapientia potentiæ & operum eius, erat Dei potentia.

Credimus, quod quemadmodum anima & corpus est vnus homo, ita verbum Dei ab vna parte, & ab alia parte anima & corpus, sunt semper duæ naturæ distinctæ perfecte in vno homine. Sic & humanitas & deitas sunt in Christo distinctæ natura perfecte: secundum hypostasin tantum & personaliter vnitæ: & neque verbum Dei mutatum est in carnem, aut animam Christi, neque caro

Christi,

Christi, an anima eius conuersa in verbum Dei: sed erat, & est in Christo post magnificentissimam dispensationem illam, Dei verbum, verbum Dei: humanitas, humanitas: & quod non accepit humanitas verbi Christi deitatem, sed deitas verbi Dei assumpsit humanam naturam, quæ consistit in eo, quod assumpta est. Quodcunque est in Deo, naturaliter Deus est, quia non est in Deo accidens: ac propterea intelligibile verbum Dei Deum nominamus & credimus; & quia hoc verbum Dei erat in Christo, propterea Christum, Deum & hominem confitemur: hominem propter animam & corpus; Deum propter verbum, quod in ipso est, Dei.

Credimus, quod verbum Dei est in Christo, & in mundo, & in cælo, & in Deo, & in patre, idcirco verbum Dei est infinitum, quemadmodum & Deus est infinitus, generans ipsum, hoc est, cogitans, & infinitam potentiam habet. Verum in Deo secundum alium modum, & in Christo secundum alium, & in mũdo secundum alium.

Credimus, quod cum Deus communicat bonitatem suam, & gratiam creaturæ alicui, nequaquam ipsi decedit, sed magis magnificatur: quoniam ex virtute creaturarũ excelsitas Dei manifestatur: & quanto præstantior efficitur creatura, maiore communicatione bonitatis ipsius, tanto magis bonitas Dei & dilectio erga homines, & potentia ostenditur. Quapropter bonitas Dei & dilectio erga homines magis magnificata est ex eo, quod ipse Deus cum omnipotentia sua in Iesum Christum venit, quam quod misit in Prophetas vnam suam gratiam, aut duas, atque in alium Prophetam minorem, in alium maiorem.

Credimus, quod Christus crucifixus & mortuus est propria voluntate, propter multas & magnas vtilitates, ad quas explicandas multis verbis opus foret: atque omnia hæc secundum id, quod humanum in eo erat, sustinuit. Namque verbum Dei neque crucifigitur, neque moritur, neque resurgit: quinimmo excitat ipsos mortuos, quemadmodum & excitauit carnem, quam gestabat.

Credimus, quod Christus cum resurrexisset, assumptus fuit in cælos, & iterum venturus cum gloria, vt iudicet mundum.

Credimus, quod animæ hominum sunt immortales, & quod corpora sanctorum resurgent incorruptibilia, lucida, agilia, neque cibi indiga, neque potus, neque vestimenti, neque aliæ cuiuspiam corporeæ voluptatis: & quod animæ, atque corpora eorum, qui bene crediderunt, & bene vitam egerunt, migrabunt in Paradisum; impœnitentium vero, improborum, & infidelium, in supplicium: & quod Paradisus sanctorum & fruitio est in cælo; supplicium vero improborum in terra. & quod fruitio sanctorum nihil aliud est, quam quod perficientur eiusmodi animæ ad cognitionem, & tunc contemplabuntur mysteria Dei, quę nunc non agnoscunt, nisi per fidem solam.

Quamobrem autem necesse erat verbum Dei & Deum incarnari, sunt necessariæ & multæ rationes, & cum erit necesse, parati sumus eas reddere: post vero illas rationes certificant nos de veritate fidei nostræ septem.

Quia prædixerunt prophetæ Iudæorum, quos nos acceptamus, Iesum, & quæcunque fecit, & quæcunque facta sunt, & quæcunque fecerunt deinceps discipuli eius ipsius potentiæ: similiter prædixerunt & oracula Græcorum concessione Dei, & astronomi Persarum, & Græcorum, idque cum prædicatione Iesu.

Quia scripturæ fidei nostræ consonant in omnibus: quod qui ea scripserunt, habuerunt vnum doctorem, gratiam Dei. Hoc enim, nisi esset, in aliquibus dissonarent.

Quia acceptauerunt talem fidem, licet nouam & admirabilem, homines magno studio vbique gentium, cumque multis periculis: neque solum priuati, sed etiam prudentes & sapientes: ac propterea euersa est perfecte deceptio dæmonum.

Quia fides hæc nihil continet impoſſibile, neque minus ſibi in[illegible] gruum, neque corporale, ſed omnia ſpiritualia: & eſt via ducens an[illegible] num in dilectionem Dei,& futuræ æternæ vitæ.

Quia quotquot acceptarunt hanc fidem & vitam, egerunt cum [illegible] cundum legem Chriſti, acceperunt magna dona à Deo,& virtutes fe[illegible] tas, quod non eueniſſet, ſi hæc fides eſſet falſa.

Quia quæcunque dicunt aliqui aduerſus fidem hanc, facile ſol[illegible] mus,& cum bona ratione & liquida.

Quia cum fide hac bellum geſſerunt, multis ſuppliciis & cædibus R[illegible] bis terrarum quam plurima ſecula: qui multos Deos habebant, neq[illegible] profecerunt, ſed vicit fides, & manet in hodiernum diem, & vbi venerit [illegible] nus, inueniet ipſam: & niſi eſſet fides hæc de voluntate Dei, euerſa tum [illegible] cile. Ipſi Domino noſtro Ieſu, Deo vero gloria, Amen.

Hæc nos de fide noſtra breuiter aſſeueramus. Translata autem hæc ipſa erunt ex Græco idiomate in Arabum linguam ab Achomad Kadde Ber[illegible] ſi, nato patre Machumet, Tzelepe ſcriba.

Hactenus de Mahomete II. Turcarum Imperatore. Nunc mi[illegible] res Perſicas flectendus eſt,& nonnulla de Vſumcaſſano Perſarum Re[illegible] tius repetenda, quod quidem inſequenti libro, diuina gratia ſuffragante, non [illegible] nori fide, quam ſedulitate ac ſtudio exequar.

FINIS LIBRI NONI.

HISTO-

HISTORIAE RERVM PERSICARVM

Liber Decimus.

SVPERIVS à nobis demonstratum est, anno humanæ salutis supra millesimum ducentesimum octogesimo, septem principes viros regna inter se compartitos, ex quibus deinde quatuor præcipue familiæ, reliquis oppressis, supremum imperium sibi vendicarint, nempe Assimbeios, Candeloros, Carmannos, Ottomannos; exq; Assimbeis natum esse Vsumcassanum, qui præfectus Armeniæ maioris, ab in[illegible] idiomate Diarbec vocatæ, cum Malonchre Partho, siue, vt a[illegible] [illegible], Tzanise Turcarum Rege conflixit, eoque in acie contrucidato, Perside [illegible] est. Hæc autem vox Vsumcassani magnum sonat virum, seu Heroem aliquem. Vbi iam vero, sublatis æmulis, Persarum imperium adeptus est, mira eius [illegible] rend[illegible] cupidine ac studio inflammatus, Syriã & Ægyptum inuadere consti[illegible]: sed Calixtus Pontifex ad eum oratores misit, multisq; rationibus cohor[illegible] vt bellum in Turcos verteret. Circa idem ferme tempus, etiam Veneti [illegible] Eubœam insulam amissam, Catarinum Zenum, virum patricium, & eque[illegible] dinis, ac eximijs animi corporisque dotibus insignem, ad eundem able[illegible] [illegible] eo nomine apud eum legationis munere fungeretur, ac enixe [illegible] daret, vt inter ipsum & Venetam Rempub. fœdus ac societas coiret. Nec [illegible] mora est, mox fœdere vtrinque inito & cõfirmato. Persa dein[illegible] [illegible] atuor præstantes viros, quorum nomina fuerunt Azimamet, Morat, Nico[illegible] & [illegible] præfatum Pontificem ac Venetos expediuit, qui eos admo[illegible] suum Principem ad opprimendum Ottomannum in expeditione esse, & [illegible] duces cum haud contemnendis copijs Armeniam minorem, Otto[illegible] subditam, inuasisse, necnon Tocatum, validissimam vrbem eiusdem re[illegible], & nonnulla alia oppida cepisse. Adhæc, subijcerent, Persas, equis & viris sa[illegible] [illegible] abundare. Hos etiam hasta, ense, ac sagittis, ad pugnam idoneos. Cæ[illegible] [illegible]m reliqui instrumenti bellici ignaros atque expertes esse. Proinde ab eis ma[illegible] [illegible]to[illegible] mēta & militares machinas ad expugnandas vrbes, & ad summouendum [illegible] nus hostem necessarias, postularent. Quod nisi ea quoque parte, qua Otto[illegible] [illegible] maxime abundare dicebatur, à socijs & confœderatis iuuaretur, fieri [illegible] fie, vt tuto ac feliciter cum hoste confligeret. Veneti, & Persica legatio[illegible] & [illegible] Catarini Zeni, sui apud Regem oratoris, commoti, ac persuasi, ma[illegible] [illegible] merum tormentorum cuiusque generis pararunt. Vasa etiam ex auro [illegible] nto conuiualia, Parisini operis, egregie cęlata, multum panni lanei tenuis[illegible] [illegible] tum serici ve[illegible] miculo tincti, auroque intertexti, ad regium vsum, omnia [illegible] Persarum dono daturi. Praterea centum iuuenes, qui bellica tormenta ex[illegible] [illegible], de[illegible], ijsque Thomam ex Imola oppido Flaminiæ, quod olim Fo[illegible] Cornelij dicebatur, oriundum, præfecerunt. Postremo, ad hæc Regi defe[illegible] [illegible] orem designarunt virum itidem patricij ordinis, Iosephum Barbarũ, [illegible] minus ætate, quam prudentia & consilio grauem, ac Persici idiomatis neuti[illegible] [illegible] arum. Tum omnia parata in tres naues magnas imponunt, quæ, etsi re[illegible] [illegible]tur, onerariæ potius, quam actuariæ dicendæ sunt. Habent enim Veneti [illegible] neris naues multas, quas rerũ commutandarũ gratia, ad multas Prouin[illegible] [illegible] mittere consueuerunt. Quibus paratis, orator Venetijs soluit, ac [illegible] appul[illegible], vt illinc cõmode, cum Vsumcassanus ad maritima Ciliciæ aut [illegible] a ei offerret. Fama enim diuulgarat, proxima æstate Regē ad [illegible] ctum esse. Deinde ex Senatus decreto iniunctum est Petro Mo[illegible] [illegible] æ classis nauarcho, vt ad omnia Vsumcassani mãdata præsto esset,

Vsumcassanus Persicū regnum inuadit.

Calixti Ro. Pont. & Venetorum legatio missa ad Vsumcassanum.

Fœdus inter Venetos & Regem Persarum.

Eiusdem legatio ad Venet. & Rom. Pont.

quæque maxime cordi Regis fore existimaret, cæteris rebus posthab[illegible] studio ac diligentia procuraret. Mahumetes interea, non sol[illegible] fama c[illegible] per exploratores de magnitudine copiarum, & de aduentu Regis Persaru[illegible] edoctus, vltra non esse sibi cessandum ratus, bello se in[illegible]uere, atqu[illegible] primum occurrere statuit. Proinde collecto ingenti exercitu, rebus[illegible]ue [illegible] ad tantum prœlium gerendum necessarijs, probe dispositis ac præparatis [illegible] ex Thracia in Asiam traiecit. Ipse etiam, prius Byzantij valido præsidio cu[illegible] nore filio relicto, armatas copias ad occurrendum hosti subsequitur. Qui[illegible] a[illegible] fuerit huius expeditionis exit[illegible]s, & quonam euentu vtrinque [illegible]mis dimicat[illegible] sit, anno videlicet supra millesimum quadringentesimum quinqua[illegible]mo, paulo ante à nobis demonstratum est. Anno eiusdem æu septuagesim[illegible] cundo, Vsumcassanus iterum cum eodem hoste commisso prœlio, felic[illegible] M[illegible] conflixit, multaque oppida & vrbes illi ademit, quod maximum ac æternum [illegible] men ipsi Assimbeio in Orientis partibus peperit. Rursus, pro[illegible]mo anno, leu[illegible] prœlijs ad tria millia ex Mahometis exercitu fudit. Cæterum i[illegible]eque[illegible]i æ[illegible], longe aliam fortunam expertus est ad Euphratem fluuium, siue vt al[illegible]j volunt [illegible] xta Tabendam, quæ hodie Toccara dicitur, in campis Anserin[illegible], vbi confl[illegible] habito cum parte aduersa, victus est, & ex suis, ad sex, siue, vt alijs placet, octo [illegible]lia & octingentos amisit. Ex quibus, Mahometes domum rediens, in singul[illegible] cis, vbi statiua habuit, quingentos eorum per medium secari iussit, & [illegible] abigi atque dispergi, totamque Armeniorum regionem hoc atroci & hor[illegible] funerum spectaculo impleuit, maximum terrorem vbique incutiens. M[illegible]o[illegible]æ proditum est, Mahometem, simul atque accepit de fœdere percusso inter ips[illegible]m Assimbeium ac Venetos, eum, legatione missa, plurimū obtest[illegible]m esse, ne Turcorum Imperatorē nouo bello impediret, quo minus Christianū nome[illegible] ret: Quod si nulla re alia moueretur, cōmunis fidei necessitudo tanti apud eum esse deberet, vt non modo non interpellaret tam pulchrū negotium, sed e[illegible] etiam iuuaret. His autē sic fuisse responsum, Mahometē, quem ipsi sequere[illegible] id in primis lege sanxisse, vt, quæ semel promissa essent, ex fide seruarentur: s[illegible] Romano Pontifici, Venetoque nomini pollicitum, sanxisseq; in id fœdus, vt T[illegible] cos terra & mari persequeretur: annixurū proinde se totis imperij viribus, vt [illegible] fidem constare, omnes intelligerent, quam alienæ genti fœdere obstrinxiss[illegible] atque ita oratores dimissos.

Proxime recensuimus, Iosephum Barbarum à Venetis cum muralibus mac[illegible]nis, multoque bellico apparatu in Persidem ablegatum: sed, dum is in Ci[illegible] appulsus, longiorem moram traheret, conflictus habitus est, priusquam Per[illegible] his militaribus præsidijs quicquam fructus ac emolumenti percipere po[illegible] Pręcipua vero causa huius atrocissimi belli, fuit potissimum propter regnum [illegible]liciæ, quod vterque omnibus studijs atque artibus affectabat. Hæc regio antiqui[illegible]us dicta Cilicia est. sed postea fuit appellata Caramania, à quodā Reg[illegible] A[illegible]a- 40 bo, cui nomen fuit Caramanus, à quo, longa successione rectaque linea multi d[illegible]riuarunt, eorumque postremus fuit Turnanus, qui genuit septem liberos, i[illegible]ter quos, vt fit, regnandi cupiditate ac æmulatione exorta discordia, & cōmiss[illegible] [illegible]lio, quinque illorū interfecti sunt, & duo superstites remansêre, videlicet A[illegible]ranus, & Pirametus, quorum prior, clientum atque amicorum auxilio s[illegible]b[illegible] regnum occupauit, & alter Byzantium ad Mahometen confugit, à quo ben[illegible]e exceptus, & militaribus auxilijs instructus, fratri bellum int[illegible]lit, eo quidem [illegible] cessu, vt post longum atroxq; certamen, editum anno supra millesimū [illegible] gentesimum sexagesimo septimo, inter Carasar, & Aessar eius regionis muni[illegible] pia, Pirame[illegible]s superior extiterit. Abrainus, dum sibi fuga salutem p[illegible]rat, e[illegible]o [illegible] 10 cussus, ruptoque pectore, statim expirauit. Pirametus potitus victoria, b[illegible]e[illegible]n[illegible] duntaxat pacifice imperauit. Cum enim inter Turcos mori[illegible]t. antiqua c[illegible] tu[illegible]ne recepti, vt omnes Dynastæ ac Reguli Ottomannico imperio subd[illegible] tem semel in anno, honoris atq; humilis obsequij gratia, Turcorum reg[illegible] eique honoraria, quisque iuxta suos reditus & dignitates, exhi[illegible]t, [illegible]

Varij conflictus habiti inter Ottomannos & Persas.

Præcipua causa belli inter Vsumcassanum & Mahometē. Caramania, olim Cilicia, vnde appellata.

Prœlium inter duos fratres Caramanos.

Mos Turcarum.

uissi, à Turcico Imperatore nequaquam indonati abeant, ipse vtrunque facere neglexit. Paruo tempore interiecto, cum Mahometes illius operā in bello quod aduersus Christianos gerebat, petijsset, nihil prorsus obtinuit, adeo vt his rebus grauissime indignatus, statim arma in illum verterit, & magnam partem sui regni ademerit, eique Mustapham Celebinum, suum filium secundogenitum præfecerit, cui etiam pro maiori tutela ac securitate validum præsidium reliquit, & quotannis aliquem præfectum cum supplemento ad eum misit, vt reliquam partem eius regionis occuparet. Pirametus, cum se viribus ac robore militari longe inferiorem esse animaduerteret, vbi nonnulla oppida & arces firmis præsidijs communiuisset, in Persiam ad Vsumcassanum confugit, à quo liberaliter atque amanter exceptus, breui exercitum, in quo erant quadraginta millia hominum armatorum, duce Iusuffo, viro admodum strenuo ac in bellicis operibus exercitato, impetrauit. Quibus copijs fretus, mox, festinatis itineribus ad vrbem, ab indigenis patrio sermone Toccatum appellatam, peruenit, omniaque ferro & igne depopulatus, cuncta horribiliter deuastabat. Circa idem tempus erat in Chicia Mahometis filius, quem diximus illuc missum à patre vna cum Agmato purpurato ad expugnandas vrbes & loca munitiora, quæ adhuc Pirameti imperium agnoscebant. Cum hoc igitur paulo post congressus, primo feliciter pugnauit: sed tandem commutata fortuna, victoria ad Turcos inclinauit, in eoque prœlio, præter multos vtrinque vulneratos atque interfectos, captus est Persarum dux, & pleraque alij proceres atque illustres viri. Pirametus, omnibus castris ac impedimentis exutus, fuga sibi consuluit, & in Persiam reuersus est. At Constantinopoli propter hanc victoriam, plurima lætitiæ signa passim ædita fuerunt, & Mahometes, suo filio & decurionibus ac primipilatum præfectis, ob rem prospere ac feliciter gestam, amplissima dona transmisit, quo, ad reliqua perficienda, tanto alacriores redderentur.

Pirametus confugit in Persiam.

Mahometis victoria aduersus Pirametum.

Inter hæc, Veneti, vt Regis animum confirmarent, simulque ipsum ad nouas expeditiones erigerent, anno eiusdem seculi septuagesimo tertio, Ambrosium Contarenum, virum cum à generis nobilitate, tum à singulari prudentia, consilij rectitudine cæterisque virtutibus quam maxime commendatum, oratorem destinarunt. Et hæc quidem tertia Venetorum legatio extitit. Porro hi omnes à Rege Persarum benignissime atque humanissime excepti fuēre, in primis vero Catarinus Zenus, qui partim ob ingenij dexteritatē atque solertiā, partim etiam propter affinitatem, quæ illi cum regina Persarum intercedebat, in summā ipsius Regis familiaritatem deuenerat: Siquidem Dauid Caloioannes Imperator Trapezuntius, præter Despinam quæ nupsit Vsumcassano, ea tamen conditione, vt, cum esset Christiana, eandem religionem sibi profiteri liceret, quod quidem Rex ipse vt se facturum receperat, sic etiā re ipsa fidelissime præstitit, adeo sane, vt quāuis vterque diuersis cultibus Deum coleret, religionis tamē diuersitas, raro quodam exemplo, coniugalem beneuolentiam & charitatem, nulla ex parte imminuerit, habuit aliam filiā, quæ locata fuit in matrimonium Nicolao Crespo Duci maris Aegæi, ex qua sustulit quinque femellas, quæ vbi adoleuissent, totidem Venetis patricij ordinis, & in ea Repub. opibus ac dignitate tunc maxime florentibus, matrimonio copulatæ sunt, quarum primā duxit vxorem N. Cornarius, ex qua deinde nata est Cyprij regina, & Georgius Cornarius Secunda, nomine Lucretia, nupsit in familia Priuli, & tertia, quæ dicta est Violantes, Catarino Zeno, cuius hic mentionem facimus. Hic, tandem peracta legatione, & ab eo Rege amanter atque honorifice dimissus, nomine eiusdem Regis aliā legationem apud Casimirum Poloniæ, & Matthiā Coruinum Hungariæ Reges obiuit, vt eos vicissim ad opes ac suppetias ferendas incitaret, eaq; fideliter ac sedulo expleta, in patriā, ceu postliminio redijt, vbi à Senatu, atq; vniuersis ciuibus maximo applausu ac summis honoribus exceptus est.

Venetorum noua legatio ad Vsumcassanum.

Vsumcassanus, præter bella quæ gessit cum Ottomanno, expugnauit etiā Sarochū nepotē magni Tamerlani, qui apud mare Caspiū Satmocantem vrbē proximā Amazonib° tenebat: Hicselem, Babyloniæ Regē, cū toto exercitu superauit;

Vsumcassani victoria, ac potentia.

Aegypti Sultanum in latissima planitie iuxta Orpham ciuitatem acerrimo prœlio deuicit, eumque ob formidinem ad fœdus ineundum compulit. Adhæc, Cappadoces, Armenos, Georgianos, Mesopotamios, finitimosque populos omnes subegit, eratque dominus Persarum, Parthorum ac Medorum, & ferme totius Orientis, eiusque nomen per vniuersum terrarum orbem longe lateque inclaruerat. Dum vero cōtra Ottomannum nouam expeditionem molitur, Vnghermaumet eius filius, iuuenis præcelsi spiritus, vtque paternarum virtutum, sic etiā eiusdem imperij æmulus, à patre defecit, eiusque defectionis præcipua causa Curdi, qui montanas regiones incolunt, extitêre. Hi enim Vsumcassano parum fauentes, vt inter ipsum ac eius filium mutuæ simultates ac discordię orirentur, per omnia loca passim diuulgarunt, Regem vita defunctum esse. Proinde cum his rumoribus Vnghermaumet faciles aures adhibuisset, quippe qui ad imperium totis animis anhelabat, confestim, cum ex his militaribus cohortibus, quas sibi pater, pro Bagadet, olim Babyloniæ, simulque finitimæ prouinciæ quam vulgo Bierberam vocant, tutela atque præsidio assignarat, tum etiam ex Curdis, quorū ingens multitudo ad eum confluxerat, iustum exercitum coegit, & mox vrbem, ab incolis Seram appellatā, & sitam in finibus Persiæ, occupauit. Quo audito, Vsumcassanes, nulla mora interposita, cum suis prætorianis militibus versus ciuitatem, cui nomen est Leras, festinatis itineribus contendit. Hæc vbi Vnghermaumeti nunciata sunt, & Curdorum perfidiā, & suam leuitatē ac præcipitem ambitionem summopere detestatus, vrbe egressus est, & per quosdam proceres viros, quibus patrem fauere intelligebat, vt ipsi reconciliaretur, omni ope ac studio sibi annitendum esse constituerat. Cæterum, cum intelligeret, patrem infensissimo in se animo esse, ac proditionem vereretur, mutata priori sententia, primo ad Baiazetem Turcorum Regis filium, qui præerat in finibus Persarum, & mox ab eo impetrato diplomate, Constantinopolim ad ipsum Mahometem concessit, à quo perbenigne exceptus, breui post, huius ope atque armis adiutus, in paternam prouinciam, cui nomen est Sanga, Ottomannicæ ditioni conterminam, cum exercitu profectus est, atque inde crebris excursionibus paternum imperium deuastare incepit. Rex, tametsi ad illius conatus reprimendum aliquot turmas, & militares cohortes expediuisset, nunquam tamen vultu ac verbis præ se tulit, vt tantas iniurias vlcisci vellet, quin potius & in publicis & priuatis colloquijs aiebat, sibi hæc molestissima esse, maximumq; dolorem afferre, adeo vt non multo post, simularet, se in huiusmodi morbū incidisse, vnde nulla spes reualescendi foret, atque ita sensim vna cum his, quos sibi aut beneficijs, aut aliqua alia ratione obstrinxerat, in secretiorem locum secedens, eo rem deduxit, vt ab ipsis per vniuersam Persiam, ac etiā Ottomannicā Ditionem publicaretur, Regem grauissime decumbere, ac tandem supremum diem obijsse. Statim itaque primores ac Satrapæ per fideles internuntios Vnghermaumetē de Regis obitu certiorem faciunt, cumque adhortātur atq; orant, ne vllo modo differat profectionē in Persiam, sed quamprimū sese itineri accingens, Taurisium veniret, vt Rex Persarum inauguraretur, priusquā Calul & Iacuppus eius fratres, bellica virtute ipso longe inferiores, regnū inuaderent; vtq; dolus occultior esset, omnisq; suspicio remoueretur, in ipsa vrbe regia, Regis manibus publice parentatum est, & funeralia solenni pompa magnisque sumptibus peracta. Igitur miser ac infelix Vnghermaumet, aduersis fatis agitatus, siue potius pertractus, simulque oblitus, se paulo ante ob nimiā credulitatem eo redactū esse, vt omnibus fortunis exutus, extorris ac profugus, inimici opem atq; auxilium implorare cogeretur, rem ita se habere, sibi omnino persuadens, tanta celeritate in Persiam festinauit, vt infra exigui temporis interuallū, ad vrbem Taurisium perueniret, ibq; statim percunctatus de his proceribus, qui ei paternū interitū significauerant, & futuri regni haud dubiam spem præbuerant, ab ijsdem tanto silentio ad patrem perductus est, vt infortunatus iuuenis tunc demū se prorsus delusum ac deceptum animaduerteret, cum in patris conspectu esset, & corā eo sisteretur. Qui, postquā filium acerrimis verbis ac minis increpasset, mox illū in vincula conijci iussit, & paulo post miserrime trucidatus,

Vnghermaumet Vsumcassani filius, à patre deficiens, inuadit regnū Persarum.

Idem confugit Byzantium.

Stratagema.

Vnghermaumet, comprehensus, à patre interficitur.

datus commeritas suæ præcipitis ambitionis ac leuitatis pœnas persoluit, dum paternum imperium rapere magis quam expectare voluit. Post huius mortem, arma Ottomannica ad tempus quieuêre, cum etiam Persarum Rex deinceps ab omni alia expeditione supersederet, donec tandem senio confectus, nec minus annis, quam gloria & rerum gestarum magnitudine onustus, placido exitu vitam terminauerit, anno Salutis supra millesimum quadringentesimum septuagesimo octauo, ætatis circiter octauo & septuagesimo, in nocte, quæ præcedit festum trium Magorum, quod Epiphaniam vocant. Fuit decora proceritate, vi corporis, licet gracilis, admodum insignis: forma principe viro digna, liberalis præterea, magnanimus, fortis, prudens, bellicosus, visuque & auditu iuxta venerabilis. Successorem reliquit Iacuppum cognomēto Chiorzeinal, quæ vox Persico idiomate sonat vnius oculi luce priuatum. Hunc ferunt, eadem nocte, qua Vsumcassanus vita migrauit, vt solus regnaret, fratrem natu maiorem interfecisse. Is vero, cum aliquandiu haud mediocri cum eximiæ virtutis ac moderationis laude, summaque Prouincialium satisfactione, rebus præfuisset, tandem ab vxore, impudica & libidinosa, cuiusdam Persici reguliarque optimatis filia, veneno sublatus est, sic tamen, vt Dijs mox vltoribus, ipsa etiam, eodem tempore extingueretur. Hanc enim ferunt, sprета coniugali fide, cuidam ex primoribus regni, corporis sui copiam ac potestatem fecisse, atque ita in eum affectam, vt rationem inierit, qua, viro sublato, ipse regium fastigium conscenderet. Huic igitur, circiter duabus horis ante solis occasum è balneis exeunti, & gynæceum ingresso, perfida & impudicissima coniux aureum poculum venenata potione infectum dextra tenens, arridenti atque hilari vultu, sed tamen solito pallidiore, occurrit, vtque se vino aliquantulum de more reficeret ac recrearet, cohortatur. Rex, qui suæ vxoris impudicitiam non parum antea suspectam habuerat, eam, vt sibi præbiberet, inuitauit. Hoc ipsa, cum præ verecundia vel metu potius, recusare non auderet, propinauit, & mox pateram suo viro exhibuit, qui, postquam bibisset, filiolo etiam, idem vinum porrexit. Vis autem veneni tanta fuit, vt proxima nocte, Rex ipse vna cum coniuge, ac filiolo interiret. Rege absque vlla prole humanis rebus decedenti, anno supra millesimū quadringentesimum, octuagesimo quinto, Iulauerus, inter Persarum proceres summi nominis, atque ipsi Iacuppo affinitate coniunctus, Persiæ regnum inuasit, & licet ad triennium summæ rei præfuisset, nihil tamen memoria dignum gessit. Huic successit Baysingirus, qui biennio regnauit, cumque in imperio secutus est Rustanus, iuuenis viginti annorū, & Persarum regnum annis septem administrauit, sub quo interfectus est Haidar, duelles pater Ismaelis cognomento Sophy, sicut deinceps enarrabitur. Ipse etiam Rustanus, à quodam regulo, cui nomen fuit Agmatus, de eiusdem matris, à quo vnice amabatur, consensu, haud multo post interemptus fuit, eoque sublato, regnum sibi vsurpauit, & sex duntaxat mensibus præfuit. Rustano interfecto, prætoriani milites & primipilares, quendam exeius præfectis, nomine Carabem, tunc temporis, in vrbe Van degētem, adierunt, quorum ope collecto exercitu, Taurisium perrexit, & vrbem ingressus, Agmatum, viribus longe inferiorem cepit, ac etiam crudelissime trucidauit. Post quæ, regni gubernatio ad Aluantem, Vsumcassani consanguineum & affinem, qui ea tempestate commorabatur in ciuitate Amira delata est, isque in Principatu haud sane diu permansit, victus in acie ab Ismaele, sicut infra plenius constabit. Sed interim, iuxta inchoatā rerum seriem, & à nobis hactenus pro virili obseruatā, ad cætera, quæ adhuc supersunt de Ottomannicis Imperatoribus prosequenda, transgrediamur.

Baiazetes II. ex tribus fratribus natu minimus, cum esset in Cappadocia, patre defuncto, à prætorianis militibus, quorum dux, seu Aga, vt appellant, gener erat, imperium inuasit. Nam prior, Mustapha nomine, Iconij decesserat ante patrem. At Gemes, qui & Zizimus nominatur, cum esset in Licaonia, cuius caput est Iconium, audito patris obitu, & si Byzantium versus maxima celeritate proficisceretur, tamē à fratre præuētus, a sede exclusus est. Quocirca de spe imperii eiectus, incitantibus cū amicis, fratri de imperio bellū mouit, in quo, ab Aegypti Sultano

Vsumcassani obitus & natura.

Iacuppus Rex Persarū ab vxore adultera veneno interimitur.

Iulauerus.

Baysingirus.

Rustanus.

Agmatus.

Carabem.

Aluantes.

Baiazetes II. Turcorū Imperator.

Gemes Baiazetis frater confugit Rhodum.

Caithbcio,& Caramanno adiutus, sed tribus prœlijs superatus ductu Achometis purpurati, anno Sal. 82. post 1400. desperatione confugit ad Magnum Rhodi Magistrum, relicta apud Careas matre & geminis tenellæ ætatis, liberis, masculo & femella, quos deinde Baiazetes necauit. Baiazetes, hoc cognito, ampla munera Magistro, ac eius consiliarijs misit, eos rogans, vt fratrem diligẽter asseruarent, & pro ipsius annuo sumptu ac stipendio quadraginta, siue, vt alijs placet, quadringenta & quinquaginta nummûm aureorum millia quotannis obtulit, seque à bellis contra Christianos abstenturum promisit, eaque omnia fideliter præstitit. Hunc postea multis deposcentibus, nempe Romano Pontifice Innocentio octauo, Ludouico XI. Galliarum Rege, & præcipue Matthia Vngariæ Rege in certam spem victoriæ aduersus Baiazetem, anno eiusdem seculi nonagesimo quinto, milites Rhodij primum in Galliam, vbi aliquandiu vixit, deinde ad Romanum Pontificem, custodiendum miserunt, vbi in Vaticano asseruatus, & Carolo Octauo Franco, per vrbem ad obsidionẽ Neapolitanam cum exercitu proficiscenti, ab Alexandro VI. cum Valentino Borgia filio obses datus, Teracinæ itinere supremum diem clausit, veneno per Alexandrum Pontificem necatus, ne quam Carolus apud Baiazeten gratiam iniret, fratre dedito, cum ipse in Gallos infensissimo animo esset.

Gemes necatur fraude Alexandri Pont.

Interim Baiazetes, metu fratris liberatus, mox Achomati Bassæ ex Albania oriundo, qui sub Mahomete Hydrunthum expugnârat, & per quem imperium aduersus fratrem conseruârat, gratiam laqueo reddidit, cum quod fiducia magnarum opum insolenter ferocientem, mutata voluntate summam rerum rursus inflectere ad Gemen fratrem animaduerteret, tum, vt thesauris eius potiretur, quod factum est magno cum emolumẽto Christiani nominis, cui Achomathes erat inimicissimus. Vix autem Baiazetes paterni imperij habenas & gubernationem suscepit, cum foris ingentes tumultus, ac bellorum strepitus in eum vndique exciti sunt. Siquidem in ora Macedoniæ Iohannes Castriotus Scanderbecchi filius prœlio apud Croatiam prospere commisso, Baiazetis arma suis finibus expulit. Pari etiam successu, Iohannes Cernouichnus subita rebellione adeo Baiazetem perculit, vt tributo tantum imperato, passus sit eum obtinere quæ post Mahometis obitum armis receperat. Omnium vero prosperrime rem Christianam Matthias Vngarorum Rex in Turcos gessit, vt ijs non minori esset terrori, quam olim Hunniades pater: ingentem enim exercitum ab initio sui Principatus, Sirmienses agros vastabat, fudit fugauitque. valida etiam manu maiorem Seruiæ partem penetrauit, multaque alia strenui militis ac magnanimi ducis opera atque præclara facinora ædidit. Nam, præter cætera, Bosnẽse regnum, vulgo hodie Romaniam vocatum, è Turcorum manibus subtraxit. Castrum Iayczæ munitissimum, vi & armis subegit. finitima loca deditione cœpit: complures captiuos cum insigni & nouo triumpho abduxit. Porro adhuc superstite Mahomete, cum arx Iayczæ obsideretur, tam cruento bello Turcas repulit, vt omnia impedimenta & militares machinas post se in prædam & spolia Vngaris relinquere coacti fuerint, adeo sane, vt ipse Mahometes hunc solum Matthiam inter Christianos duces Principis nomine dignaretur. Sabatium inde arcem longe munitissimam ad littus Saui fluminis sitam, strenue è faucibus Turcorum eripuit. Et licet hanc iterũ occupare summis viribus anniterentur, ab Vngaris tamen denuo repulsi sunt. Quod si potestati Matthiæ traditus fuisset Zizimus, facile vniuersa Ottomannica familia ex Europa eijci, atque vltra mare repelli potuisset. Interea Baiazetes, tametsi natura ab armorum strepitu abhorrebat, tranquillitatis amans studiorumque causa, quibus apprime fertur fuisse deditus, quam belli amantior, nihilominus tamen vt tueretur maiestatem acquisitæ potentiæ, more suorum maiorum proxima in Christianos arma direxit, & tertio anno sui imperij, Valachiã subegit, vrbibus duabus Lithostomo ad Istri ostium sito, & Moncastro ad Borysthenem flumen, quã hodie Nepen vocant, expugnauit. Exinde bellum in Asiã infelici auspicio transtulit, pœnas sumpturus de Caithbcio Sultano Aegypti, qui Gemen fratrem hospitio exceptũ, sumptu, cõmeatuq; ac milite adiuuarat. Huic bello præfecit

Matthiæ Vngariæ Regis virtus, & in bello felicitas.

Variæ Baiazetis expeditiones.

cit purpuratos duos, Calibeum, & Cherſeoglen generum. Caithbeius natione Circaſſus, conditione ſeruus, à prima pueritia inſtitutus his moribus atq; artibus, quibus Mamaluci certatim incumbebant, & beneficio Mahometanæ legis liber factus, ſuffragijs & commendatione rerum proſpere geſtarum ad Sultani dignitarem conſcenderat. Is tria grauiſſima bella ingenti animo ſuſcepit, & pari fortuna confecit. Arabes enim ſuo more fuga in vaſtas & horridas ſolitudines ſeſe abripientes, iuſtis tamen cladibus ad eum modum adegit, vt omnes eorum reguli, hisq; permixti Mauri, & Aegyptij, qui regiones inter Nili & dextrum latus maris rubri incolũt, accipere imperium Sultani Memphytici, & tributa pendere cogerentur. Perſas duobus tumultuaribus prœlijs fuſos, vltra Euphratem in Meſopotamiam reiecit. Turcos in Cilicia ſemel ad Adanam, iterum ad Tarſum conſilio duorum Italorum Mamalucorũ fortiter profligauit, captis ac Memphim perductis ducibus Meſitheo Palæologo, & Cherſeogle, qui Cherſechij reguli in Illyrico filius, propter iniuriam à patre acceptã, ad Turcos deſciuerat. Huic enim, adamatam ſponſam è ſtirpe Deſpotæ Seruiæ, & iam in thalamum ducẽdam, impotenti animo eripuerat. Hac iniuria commotus, ſe ad Baiazeten contulerat, & abiurata fide Chriſtiana, filiæ Baiazetis nuptias obtinuerat. Tharſenſi clade vix vllam maiorem Turci pertuliſſe putantur. Nam cum centum millia in aciem educta forent, vix tertiam partem à prœlio ſuperfuiſſe memorant. Nec minori clade Aegyptios pro numero affectos perhibent: quandoquidem tanto ardore, tantaque animorum pertinacia vtrinque à prima luce vſq; ad veſperã dimicatũ eſt, vt ex ſeptuaginta millibus, qui cum hoſte conflixerunt, dimidiam partem deſideratam fuiſſe, quorundam Annales reſtentur. Hoc prœlium commiſſum eſt inter Amanum, nunc Nigrum montem appellatum, & ſinum Iſſicum, eodem loci, quo Magnus Alexander olim inſigni ac memorabili pugna cum Dario conflixit. Abſtinuit ab Aſia deinceps Baiazetes ad motus Perſicos vertens, & ad Europæa bella reuerſus, anno eiuſdem ſeculi nonageſimo tertio Dyrrachium in Epiri municipium, prope Velonam, & Epidamnum expugnauit breuique poſt, [illegible]rum, Pannoniorum, & Croatorum coniunctas copias, atque in aperto campos Liburniæ, quæ Croaria eſt, congredi auſas, magno prœlio per Cadum Baſſam prope fluuium Morauam, antiquitus Moſchum dictum, deuicit & profligauit. Quinquennio deinde interiecto, Baiazetes Venetis bellum intulit cuius multiplices cauſæ recenſentur, ſed præcipuam fuiſſe dicunt ob preces Ludouici Sfortiæ à Moro cognominati, contra quem ipſi Veneti, & Ludouicus XII. ſocietatem ac fœdus contraxerant. In hoc bello Veneti, præter cæteras clades, quas à Turcico exercitu paſſi ſunt in Dalmatia, & Foroiulio, Naupactum nunc Lepantum, in Aetolio ſinu, Dyrrachium, adhæc, Coronem, & Methonem, illuſtres vrbes amiſerunt. & hæc poſtrema incidit in annum Seruatoris noſtri quingenteſimum ſupra milleſimum feſto Diui Laurentij. Etſi autem his rebus geſtis, Baiazetes Byzantium victor redierit, nihilominus tamen cum Hiſpaniæ, Galliæque Reges, Venetis opem ferrent, Benedictus Piſaurius, Venetæ claſſi præfectus, Conſalui Magni Hiſpani conſilio & virtute, Cephaleniam, inter Zacynthum & Ambracium ſinum in Ionio mari ſitam, gemino portu, & agri vbertate Venetis opportũnam, recepit. Leucaden, Nericumque vi expugnauit, cæſo in ſtatione vniuerſo præſidio Turcico; ſed claſſis Gallica, cui præerat Rauenſteinius, ad Leſbũ inſulam tentata Mitylenarum oppugnatione, non pari fortuna ita acceſſit, vt diſiecta tempeſtate, poſt multa pericula & naufragia, vix tandem ad Tarentum euaſerit. Poſt hæc, Andrea Gritto, qui apud Baiazeten captiuus erat intercedente, pax inter Venetos & Turcos ſubſecuta eſt, eoque facilius impetrata, quod in Perſide Iſmael Sophus, extinctis aduerſarijs, & Perſarum regno potitus, iam vniuerſæ Ottomanicæ familiæ cœperat eſſe quam maxime formidabilis & metuendus. Hic, cognomine Siach Iſmael, id eſt, Propheta Iſmael, nuncupatus, patrem habuit Sicandarem, cui, Harduellis, ab oppido trium dierum intercapedine Taurino diſtãti, cognomen fuit, inter Perſas regulum haud ignobilẽ, nec obſcuri nominis. Qui cum diuitias, voluptates, & cæteriora vitę cõmoda, quę vulgo munera

Caithbei Sultani Memphitici victoriæ in tribus expeditionibus contra Arabes, Perſas, & Turcos.

Tharſenſis clades.

Baiazetes mouet bellum in Venetos.

Veneti recipiunt Cephaleniam.

Pax inter Venetos & Turcos.

Iſmael cognomento Sophus.

Sicandar pater Iſmaelis.

humanæ felicitatis appellatur, veras ærumnas, fortunæque ludibria ex[illegible] eaque palam ageret mira animi fortitudine, quæ populus, continentiæ d[illegible] impatiens, miraretur, magis quam imitari posse confideret, tantā excel[illegible] tis opinionem adeptus est, vt eum, quanquā imparem regiæ stirpi, Assim[illegible] sumcassanus in generum sibi asciuerit, tra[illegible]ita e[illegible] Martha qua[illegible] e[illegible] De[illegible] Ioioannis Trapezuntiorum & Ponti Regis filia susceperat. Is originem [illegible] Halim & Mahumetem referebat. Hales, vt multi referunt, [illegible] que gener Mahumetis extiterat. Filiam namque illius nomine Fati[illegible] rem duxerat. Porro autem post Mahumetis mortem, cum in principatu[illegible] cto successisset, Mahumetis legem multis in locis immutauit. Qu[illegible] lit, non pauca etiam adiecit, alia nouis interpretationibus ita correxit, vt quædam lex gentibus illis videretur. Sic factum est, vt, dum quidam Ma[illegible] quidam vero Halis disciplinam sequerentur, Mahumetis secta in duas part[illegible] uisa, gentes religione dissidentes, odijs etiam, quod consequens erat, di[illegible] Persæ namque, qui Halim secuti fuerāt, reliquos Mahumetis discip[illegible] vt homines impuros, & diuinæ legis ignaros, à consortio suo repellebant. [illegible] bes contra, Persas vt desertores, atque legis diuinæ corruptores, de[illegible] Hali vero, è medio sublato, Hoces illius filius & dignitatis atque nefariæ re[illegible] nis hæres extitit, & eundem exitum vitæ habuit: veneno nanque peti[illegible] A[illegible] inde illius frater eodem nomine, disciplinam eandem vsque ad extremu[illegible] spiritum retinuit. Huic duodecim filij fuere, quos Persæ viros diuinos, atq[illegible] propter egregiæ religionis & pietatis studium, valde charos arbitrant[illegible] tamen, qui plurimum inter omnes excelluisse putabatur, appellatus [illegible]it Muza Caim. Post horum hominum memoriam, Halis nomen apud mu[illegible]as na[illegible] in obscuritate latuit. Homaris disciplina, qui Mahumetis religionem s[illegible]mmo [illegible] dio conse[illegible]uit, inuiolata permansit, donec tandem Sophus, Mu[illegible]a C[illegible] prop[illegible] cum primum sapientiæ & religionis ostentatione multos a[illegible] dium allexisset, tum armis eam sectam quam sequebatur, esse veram De[illegible] demonstrare omnibus artibus ac rationibus concupiuit. Cum igitur [illegible] nes multæ nomina darent, euēnit, vt Halis decus è tenebris emersum v[illegible] & illius nomen extinctum reuiuisceret. Is pro linteis spiris, quibus Ma[illegible] caput intexerant, pileos è lana constipata rubro colore confectos, & sensim v[illegible] gradibus distinctos, eo artificio, vt vel protendi, vel contrahi possint, a[illegible] caput instituit, quibus ij qui Halis disciplinis adhærent, ab alijs Mahumet[illegible] eius memoriā odio persequuntur, internosci facillime possent. Hoc aut[illegible] mero duodenario, quo pileos distinxit, memoriā filiorū, quos Hoce[illegible] conseruare decreuit. Huius vero ætas incidit in annum salutis supra mi[illegible] trec[illegible] tos quinquagesimum, aut certe non multo post, cum Turcarum v[illegible] à Tartaris premerentur. Cumque suum genus & doctrinam ad Mahomet[illegible] nerum Halim referret, mirum dictu est, quantum ipsi populus tribue[illegible] H[illegible] So pho successit Guines filius, qui tantā, & tam præclarā sibi in toto Oriente do[illegible] næ sanctitatisq; opinionem conciliauit, vt Tamerlanus ipsum inui[illegible] renti, ad triginta captiuorum millia dono dederit, quos ille in sua secta p[illegible] stitutos, filio Sicaidaro tradidit, qui ipsorum opera in bello feliciter vsus [illegible] hostibus grauissima damna inflixit.

Hic porro, vulgata noua religione, ac priscæ legis mysterijs & veteri[illegible] us ri[illegible] maiori ex parte immutatis vel potius repudiatis, & simulata peculiar[illegible] [illegible] monia, tantā sui concitauit admirationem in animis hominū, vt quoti[illegible] meri mortales è Persidc Armeniaq; agminatim ad eum, visendi audiend[illegible] dio, confluerent, & dogmata, quæ proponebat, auidissime arriperent, ac [illegible] gidissime obseruarent. Illud in primis veluti diuino spiritu afflatus, persua[illegible] neminē ex his post mortē cœlestia regna petiturū, qui Mahometē col[illegible], n[illegible] eos legis ritus sequerentur, quos Halis scribendo ac docendo posteris trad[illegible] Hæc autē erant magna ex parte diuersa atq; aliena penitus ab his pe[illegible]uasion[illegible] atque mysterijs, quibus Asia omnis & Africa ea tempestate tenebantur. Nam Homa-

Hales gener Mahumetis.

Persæ dissentiunt à Turcis in religione.

Homar. Sophus.

Guines.

Sicaidar Harduellis

Homarem, quem diximus fuisse Mahometis discipulum, tanquã grauius & verius leges interpretantem, Halis doctrinæ præferebant. Rustanus Persarum Rex, huius potentiam atque eius religionis cœtus hominum valde suspectam habere cœpit, ac veteri, ne Persæ, qui antiquorum Regum stirpi occulte fauebant sub specie ac prætextu religionis coirent, & excitatis factionibus, nonas res, nondum satis confirmato imperio molirentur, cum, vt erat suspicaci turbidoque ingenio, regnandi causa, vt fieri plærunque solet, neque affinitatis vinculo, neque optimi viri innocentia permoueretur, Harduellem, submissis Sicarijs & percussoribus, interfecit, sectatoribusque eius aut cæsis, aut pulsis, se, vt falso existimauit & metu & periculo liberauit. Et ita equidem à nonnullis refertur. Quidam vero asserunt, hæc omnia sub Iacuppo Vsumcassani filio contigisse, ipsumq; Harduellem, post multas excursiones hostiliter factas vsque in Circassiam, Derbentum, vrbem in angustijs montium Caspiorum positum, obsedisse. Cuius rei fama vt primum ad Regis aures peruenit, aiunt, ipsum e uestigio cum expedita manu militari contra hostem profectum, & mox, facta dimicandi potestate, per aliquot horas vtrinque acerrime pugnatum, eo tandem successu, vt Harduelles, viribus longe inferior, succubuerit, ipseque cum maiori parte suis [illegible] concid[illegible]. Cæterum de his suum cuique liberum esto iudicium. Ismaël ad [illegible] puer, euitata [illegible] saro quodam Persici Regis sæuitia, confugit in Hircaniam ad P[illegible] im amicum paternum, qui supra mare Caspium paucis oppidis impe[illegible]. Pari quoq; felicitate duo alij ipsius fratres, periculum euitarunt, quorum [illegible] Asiam minorem, alter vero, Alepum aufugit. Ex Harduellis discipulis, v[illegible] præstantior, nomine Techelles, virtute doctrinæque notitia magistro comparandus, [illegible] postea à peculiari distinctoque ab Homaris asseclis capitis te[illegible] [illegible] id est, rubrum caput, cognominatus est, similiter declinato periculo, super atoque Euphrate, in minorem Armeniam euasit, ibique breui spacio omnem prouinciam sui fama & admiratione compleuit Ismaël interea, eosdem ritus, quos pater in Perside tradiderat, ingenuo animo complexus est, atque primum adolescit, admirabili virtutis indole paterna vestigia secutus, cum iam eloquio, decore vultus, sapientia, atque animi magnitudine Diuis ipsis, quã mortalibus proprior haberetur, & maximum nomen, & ingentes vires apud eas gentes compar[illegible]. Nec ignobile tantum vulgus, sed plærique natalibus atque opibus clari, semel capti nouitate religionis, vt præclarius eorum studium videretur, postquam ab vetere disciplina discessissent, eum in summam virtutis & dignitatis existimationem euexerant. Ipse quoq; nondum pubescens, supra veras virtutes inani etiam morum specie in sui admiratione compositus, diuitias, gloriam, imperium, quæ cupere videri nollet, vt simulator egregius, abnuenti persimilis adsequebatur. Non defuerunt etiam qui affirmarent, Harduellem patrem (vt erat rei Astronomicæ peritissimus) inspecta filij genitura, Ismaelem & Prophetam summum, & veræ legis conditorem, subactaque maxima parte Orientis, Mahometis gloriam pietate & rebus bellicis æquaturum, quæ, haud temere iactata in vulgus, altiorem materiam sermonibus præbuêre. His auspicijs haud dubie in magnam spem gerendarum rerum erectus, paternos agros, & modicum illud imperium quod dotale matris fuerat, repetere cogitauit, armisque suæ sectæ promptioribus, & à Pyrchale Regulo sumptis auxilijs, ingressus Armeniam, fama magis atque hominum beneuolentia, quam viribus, breui paternam ditionem recuperauit. Mox eo successu firmior factus, cum multi, qui Harduellis dogmata alieno periculo, eo tempore metu mortis deseruerant, tunc oblato duce, fiducia pleni, eandẽ hæresin sequerentur, adauctis copijs, castrum opulentissimum nomine Marmarlagum, positum iuxta littus maris, quod indigenæ Bacucum appellant expugnauit, ac breui post exercitum ad vrbem Sumachiam, sitam in finibus Mediæ, quæ nunc est Metropolis Mesopotamiæ, duxit, atque eam vi captam, hostiliter diripuit. Hoc prospero successu maximam consecutus est nominis existimationem, quæ fortia & præalta facinota nauiter audentes, ex primis retũ motibus ad summam victoriæ sæpenumero perducere consueuit: & quod postea plurimum

Rustanus Persarum Rex.

Eiusdem caedes.

Ismael fugit ex Persia.

Techelles.

conru[illegible]isse iudicatum est, inermem maiori ex parte exercitum, di[illegible] militariter instruxit. Inde non iam vrbes atque arces, sed Persarum [illegible] animo voluens, cum iam fortuna, quæ cuncta de[illegible]erat, viam quoq[illegible] fatis aperiret, ad Taurisium, olim Teruiam, nobilissimam maioris Ar[illegible] be[illegible], contendit. Aduentante Ismaele, Taurisij erat Aluantes, qui p[illegible] de regni possessione cum Moratchamo fratre, siue, vt alijs placet, [illegible]o, a[illegible] renderat; eumque prœlio victum, Armenia Persideque pepulerat. [illegible] bus discordijs plærunque accidit, cum primores ciuium, qui in Moratcha[illegible] tibus fuerant, armis persecutus occidendo, aut proscribendo, in ipsa victo[illegible] vrbem mœrore atque funeribus compleuisset, magnam sibi inuidiam con[illegible] rat. Quam occasionem nactus Ismael, quod ciuium animos odio sæuissi[illegible] g[illegible]s, si propius accessisset, res nouas in vrbe molituros intelligebat, instructo [illegible] citu, protinus ad vrbis portas perrexit: Nec Aluanti, qui repentino bello op[illegible] f[illegible]s, [illegible] milites comparare, aut vllo satis opportuno præsidio mœ[illegible]a firm[illegible] quiuerat, tantum animi ac virium fuit, vt aduersus eam belli molem per[illegible] dum, aut de vita cum imperio sibi dimicandum esse censeret. Qu[illegible] mob[illegible] fis rebus suis, dum tumultum atque arma iratorum ciuium ex merito perti[illegible] scit, trepidanti atq; attonito sim[illegible] vrbe excedit: portæq; Ismaeli [illegible] ape[illegible] tur, isq; vrbē ingressus, & aliquot pra totianis per tumultū interfectis qui fu[illegible] tem Regē sequi nequiuerant, sepulchrū eximij operis, quo auunculus [illegible] sarum conditus fuerat, euerti iussit; ossibusq; disiectis, & abrasis tota vrbe [illegible] tulis, quo dolorem paternæ cædis expiaret, ac paternis manibus iusta p[illegible]ol[illegible] omnem illius memoriam aboleuit.

Ismaelis expeditio aduersus Regem Persarum.

Ismael Taurisium victor ingreditur.

Interea, dum Sophus Ismael, Rege incolumi, haudquaquam debellatum [illegible] ex[illegible]imar[illegible]s, maiores etiam copias parat, easque aperto veteri armamen[illegible]ario [illegible] litariter instruit, crebris rumoribus, ac nuntijs afferebatur, hostem adue[illegible] quem ex fuga pe[illegible]isse Scyras, vrbem, quæ antiqu us Cyrop[illegible]s, estque Ar[illegible] c[illegible]put, atque in vltimas regni partes ad mare penitus concessisse, fama d[illegible] trahereque illum, præter innumerabiles pedites, sex millia cataphract[illegible] qu[illegible]tum, & magnum numerum sagittariorum, qui partim equis, part[illegible] m c[illegible] insideant, & Moratchamum quoque fratrem in Assyria ad vrbem Baga[illegible] m[illegible]ramidis Babylon hæc olim fuit) exercitum comparasse, positisq; in co[illegible] periculo priuatis contentionibus, vniuersas mox vires cum fratre iunct[illegible] Hæc, tametsi omnium sermonibus celebrabantur, nihil tamen eo appar[illegible] ritus Ismael, quo Deorum auspicijs, & maiore aliquanto fiducia, quam p[illegible] viribus posset, bellum gerere videretur, ad hostem ire constituit, prou[illegible] frumentaria, ac lustrato exercitu, vrbe egreditur, nulla magis oratione [illegible] militum animos alacri spe incenderet, quam vt maturarent, & [illegible] Ducem [illegible] Dij dedissent, ad certā victoriam sequerentur. Rex tunc aberat Tauri[illegible] decem dierum, cum Ismael sui famam incredibili celeritate prætergre[illegible]s, ad [illegible] phat[illegible]s montes qu[illegible] Armeniam ab Assyria disterminant, peruenit. Ho[illegible] m[illegible] molem exercitus & plurima impedimenta more Persarum trahens, præmi[illegible] plot[illegible]tor[illegible]us, qu[illegible], vbi transitus difficiles forent, commu[illegible]irent v[illegible]as, & ta[illegible] vno in loco cæsis arboribus aperirēt, breui superare decreuerat: quod vbi c[illegible] uit Ismael, iudicans, se cum imparato hoste ex æquissimo loco d[illegible] or ipse transcenderet, hostemque, apud quē, vt in nullo metu neglecta [illegible] omnia futura essent, inuaderet, continuo in aduersos mon[illegible]es pr[illegible] [illegible] ac deiectis è summo vertice hostium præsidijs, eo ipso die [illegible] du[illegible] labore militibus, castra, quæ ad vlteriores montium radices era[illegible], ad[illegible] [illegible]a[illegible]ta è conspectu appropinquantium hostium in castris perturbat[illegible] o [illegible] præ tumultu, ac trepidatione militum arma poscentium, quibus fœminar[illegible] grc[illegible]s, l[illegible]xæ, caloresque pauidum genus immiscebatur, vix, qu[illegible]d fieri [illegible] ctos docere, aut milites cohortari, aut denique aciem explicare potueris. [illegible] ruent bu[illegible] recta fronte Arme[illegible]is, magnum atque atrox prœ[illegible] Neq; Ismaeli, cui nunquā animus virtusq; defuerant, eo die e[illegible]ā fortuna

Prœlium inter Aluantem & Ismaelem.

N[illegible]

Namque per cuneos tribus simul locis aggressus hostem, antequā cataphracti equites, quorum magna pars non stratos, nec frenatos equos habeban[illegible], arma induerent, atq; in aciem prodirent, prostrata prima acie, peditatum in fugā vertit. Aluantes, qui nihil earum rerum antea prouiderat, quod ad famā tanti comparati exercitus, nec Taurisij quidem, nec in Armenia omnino se i[illegible]uenturū hostem putasset, concursare, appellare milites, retentare conuersam aciem, ac multum ipse pugnare. Sed cum subita eius consilia, quæ in ipso periculo capere cogebatur, nec duces, nec milites exequerentur, pudore ac desperatione victus, dum in primo agmine acrius pugnat, obtruncatur.

Ismaëlis victoria.

Interfecto Rege, cæsisque Persarum promptissimis cataphractis, qua parte [illegible]irium superior erat, cum iam non esset pro quo depugnarent, aufugere non dubitarunt. Idem fecere sagittarij, & cæteri postremi agminis milites, qui, aud[illegible]to statim tumultu, fugæ magis quam prœlio, arma atque animos præpararant: Ism[illegible]el cum minore aliquanto hostium cæde quam pro tanta victoria quis crederet, ca[illegible]s potitus, quod antequam fugatum hostem insectaretur, exanimatos milites defatigatione itineris ac labore prœlij, reficiendos esse existimabat, eo in loco per aliquot dies statiua habuit. Inde, cum ab finitimis populis l[illegible]gati ad dedendas vrbes superuenirent, & quo victoria, eo etiam gentium fauor incl[illegible]naret, ad vrbem Scyras, exercitum duxit. Nec ciues, multum ante ad famam ingentis victoriæ parari ea facere, quæ diuinus victorque Ismaël imperasset, eum vrbe recipere, commeatu, pecuniaque iuuare, in ea rerum commutatione recu[illegible]arunt. His rebus celeriter confectis, constitutisque per singulas vrbes suæ sectæ magistratibus, Isma[illegible]l, superato Tygri, in Mesopotamiam profectus est, vt Moratchamum, arma adhuc exercitumque tenentem, quo iunctis cum fratre viribus, in Armeniam tr[illegible]re statuerat, Babyloniæ possessione depelleret. Sed fama aduentus eius & victoriarum perculsus, nec copijs suis satis fidens, nec vllius se vrbis mœnibus [illegible]unitum fore credens, collecta supe[illegible]lectile, cum vxore & liberi[illegible] in Arabiam profugit. Cæ[illegible]erum quæ hic, ex nonnullorum sententia de Persici Regis fratre Moratchamo retuli, hunc vide[illegible]icet, euitato periculo, in Arabiam profugisse, prorsus d[illegible]screpant à quorundam aliorum opinione, qui longe secus tradidêre. Hi enim asserunt, ipsum, cognito fratris interitu, confestim maximum exercitum coegisse, adeo vt eius copiæ fuerint cataph[illegible]ctorum, quorum equi loricati, ferroque subtiliter polito ac elaborato tecti erant, ad 12. millia, peditumque numerum longe maximum extitisse, ac eos omnes rebus militaribus a[illegible]ctos. Hoc exercitu ad vrbem T[illegible]urisium iter ingressum e[illegible], ac secum, veteri Persarum consuetudine, totas familias, tam fœminas, quam liberos, duxisse. Id vero vt primum Ismaëli innotuit, ipsum repente, instar furibundi atque magnan[illegible]i Leonis, excelso animo decreuisse hos inuadere, priusquam vlterius procederet medioque itinere quod situm est inter Taurisium, & Cyropolim, quæ vrbes [illegible]nter se viginti dierum spatio distant, vtrunque exercitum conuenisse. Et licet Ismaeli impar hostilibus copijs esset, nihil tamen moratum, quin primus in ad[illegible]anos impetum fecerit, primoque conflictu Sophianos milites admodum p[illegible]s, nec paucos etiam e[illegible] ipsis interemptos, nullum tamen fugæ, aut timoris in[illegible]pra buisse, cum præsertim sibi persuaderent, se potissimum ob suæ legis [illegible]entum & [illegible]ationē arma sumsisse, & propterea neminem eorum du[illegible]e mori, ac strenu[illegible]pugnādo mortem oppetere, cum certā animo spem conciperent, se recta via in cœlestes beatorum sedes ituros. Proinde confirmatis a[illegible] c[illegible]tamen maiori virtute redintegrasse, tamq; fortiter prœliatos esse, vt tādem exercitus Moratchami fregerint ac disturbarint, & mox singularē victoriā ade[illegible]. Ex hosti[illegible]s castris spolia fuisse reportata amplissima, præsertim ar[illegible]ma v[illegible]rorum & loricatorum equorū, eaq; omnia inter milites ac duces liberaliter, vti semper ab Ismaële fieri consueuerat, distributa. Moratchamū vero [illegible]s ex [illegible]s fuga elapsum. Hoc autē prœliū incidisse dicunt in annū supra m[illegible]imum quadring[illegible]m, nonagesimum nonum. Vtra vero sententia pr[illegible] veritati accedat, dijudicare, meatū partiū nō est, cum vtraq; præstantissi-

Ismaëlis aduersus Moratchamum expeditio, & victoria.

morum virorum testimonio innitatur, licet ipse huic posteriori mag... Proximo anno Ismael, reparatis copijs, quas dicunt fuisse ad septuaginta ... lectissimorum virorum, Mesopotamiam, vulgo Diarbecam, prouinci... inimicam atque infensam, expugnauit, & mox Aladelum, siue, vt ali... ladulum, Cappadociæ Regem, Moratchami partes ac studia fouen... mo prœlio persecutus est, ac eius regionem ingressus, omnia ferro atque ... uastauit, nihilque ardentius optabat, quam, vt prima quaq; occasione da... hoste confligeret. Verum is, pugnam detractans, sese actutum in montes, ... genis Caracac appellatos, recepit, atque illinc persæpe aliquot turmis tam ... diu, quam noct... inimi...is, Sophianos haud mediocri incommodo a... Huius autem belli is tandem exitus fuit, vt Ismael, postquam in his locis à ... ma nona die Iulij vsq; ad Idus Nouembris castra habuisset, iam omni pene ... meatu destitutus, & hyeme plurimum sæuiente, ab ea expeditione, non pau... suo exercitu, nec exiguo numero equorum & camelorum, qui, propter hy... asperitatem & niuium altitudinem, perierant, in itinere amissis, re... ctus fuerit, atque ita rebus infectis, Taurisium reuerti. Hoc tamen infort... haudquaquam deterritus, insequenti vere, cum quadraginta mi... num armatorum, Casanum, Babyloniæ haud ignobile municipiū inuasit. ... stis vero, vt illum ab ea oppugnatione remoueret, cum triginta m...ibus, part... equestrium, partim pedestrium virorum, Seuā contēdit. Ismael, vbi primu... intellexit, protinus ad vrbem Spaam castra mouit, eo quidem decreto, vt M... chami exercitum adoriretur. Hunc autem, Sophianorum ... dim... do a... tas & virtus, ita exterruit, vt quamplurimi, suo Principe relicto, in illorum p... tes transierint, adeo mehercule, vt ipse suis rebus prorsus d...dens, Orator... Ismaelem ablegaret, qui cum eo transigerent, & inter reliqua, se ... benter Per... rum regno cessur...m pol...icebatur, modo sibi concederet Babyloniam. V... enimuero hæc frustra tentata sunt, & legati domū, infecto negotio, dimi... inde, omni spe deiectus, ac sibi non parum metuens, cum circiter tribus mi... equitum versus Alepum, atque illinc postremo ad Aladul...um, tanq... ad ... anchoram, confugit, à quo benigne atque amanter fuit exceptus, traditaq... eius filia in matrimonium, in haud mediocrem spem erectus est, ...

Ismael Babylonia, Mesopotamia, & multis alijs circumfinitimis regionibus potitur.

que armis adiutus. Persicum regnum recuperaret. Cæterum, quam hæc spe... na prorsus atque inanis ex...iterit, euentus clarissime demonstrauit. Po... Ismael, Babylonia, Sera, omniq; Mesopotamia potitus, & maximā Orie... tem victricibus armis peruagatus, ab Assyria in Mediā transijt, vrbes castel... aliquot in Zagro monte, quæ adhuc Regis præsidijs tenebantur, ex... gressusq; in Armeniam, Albanis, Iberisque, & Scythis, qui vlteriorem Cas... ma ris oram tenent, bellum intulit, quod ex gentes tributariæ quondam Pe... Regum, ex occasione ciuilis belli, quo Persis, totusque Oriens cum exc...dio re... domus proxime conflagrarant, neque tributa quartum iam an...ū perso... neque solitas omnino legationes, in tanta præsertim victoria, misissent. Hæc a... tem postrema, gesta sunt circiter annum Christi centesimum supra millesimum

Eiusdem victoria cōtra Lasilbam Sarmantis Regulum.

quadringentesimi m. Nec multum temporis postea intercessit, cum de...uo ... ad nouas expeditiones conuertit, nouoque exercitu instructo, Lasilbam, Samar... cantis regulum, summis opibus & clientelis innixum, aggressus est, & com... prœlio, deuicit, quæ sane victoria superiores plurimum illustrauit, adeo cert... vt tam faustis progressibus, Memphitico Regi, simulq; Ottomannicæ fam... supra modū formidabilis videretur, & ipse quidē Ismael, cum ex vete...ibus ... quæ propter assidua bella cum Turcis gerebantur, tum etiam ex priuata ... nis dissensione, Baiazeti adhuc regnanti summopere infensus, nihil ma... ...

Ismaelis legatio ad Venetum Senatum cum eiusdem Senatus responso.

xima virium amplitudine, & secundissimo rerum cursu, iuuentæ etiam ca... præferuidus, quam Ottomannicum bellum animo volutabat, eaque de ca... legatos ad Senatum Venetias misit, qui fœdus atque amicitiam peterent, in ea... maxime formulam, qua Catarinus Zenus, Iosephus Barbarus, & Ambro... tarenus, quorū supra mentionē fecimus, oratores in Armenia, cum V... n...

[illegible] rno auo, quondam pepigissent. Senatus, legatis perhumane ac liberaliter habitis, respondit, neque veteris amicitiæ, neque fœderis, quæ sibi cum Persarum Regibus fuissent, obliuisci, gratamque semper futuram apud Senatum eius rei memoriam; sed eo summopere lætari, quod nouus Rex Sophus, Turcarum hostis esset: & communicaret belli caussam, simulque omne auxilium polliceretur. Verum interim sese excusabat, quod ea quæ potissimum vellet, & maxime vtrique expedirent, per id quidem tempus, præstare non posset, quod pacem quinquennio ante cum Baiazete initam, sibi tunc minime violandam existimaret: occupari enim sese grauissimo bello, quod praeferoces Europæ gentes, coniuratione facta, & maximi reges, nullis lacessiti iniurijs, sed sola concitati Venetæ felicitatis inuidia, nuper intulerint: sperare tamen, staturos à iustiori causa Deos immortales, & Rempub. quam nulla vis per tot annorum volumina fregisset, ab immanitate tot aduersariorum conseruaturos. Proinde suo Regi referrent, Senatum, cum per occasionem licuerit, daturum operam, vt Sophus intelligeret, nihil sibi Persarum amicitia antiquius esse, aut speciosius quicquam futurum, quam Turcos, infensissimos Christiani nominis hostes, quibus ipse in[illegible]s esset, mutuis auxilijs ac paribus armis oppugnare. Legati paulo post, eum [illegible]e magis incundi fœderis, quam quod re ipsa quicquam impetrassent, donati muneribus, in Cyprum triremibus reuecti, in Syriam traiecerunt. habuereque occulta colloquia cum Petro Zeno (i[illegible] Catarini, Persica legatione clari, filius [illegible] qui tunc Damasci negotiatoribus Venetis præerat. Qua de caussa Baiazetes, cognita legatorum profectione, per suos internuntios, & literas questus est apud Camsonem Gaurum, Aegypti Regem, cum minus amice facere, quod Persarum legatos per mediam Syriam ad communes hostes ad concitanda externa arma transire permitteret. Vnde mox, irato Aegyptio, omnes Veneti mercatores, & ante alios ipse Zenus, qui Tripoli, Alepi, Berythi, atque Alexandriæ agebāt, per[illegible]cti Memphim, coram Camsone, sæpius caussam ex catenis dicere coacti sunt, vixque post annum vitam & libertatem impetrarunt. Interea temporis, Is[illegible]m[illegible], cum partim d[illegible]oni amplificandæ, partim etiam suæ religionis propagandæ mira cupidine flagraret, enixe operam dabat, vt plærique mortales Halis institutis & precationum formulis, quas idem in scriptis reliquerat, vterentur. Ea au[illegible] de caussa legatos ad Regem Cambaiæ, (hoc regnum situm est ad ostium Indi fluminis,) & ad Zabaimum Idalcamum decreuerat, vt eos in sententiam suam t[illegible]ceret, quod illi tamen facere noluerunt, Cum vero literis multorum, & rumore omnium intellexisset, quanta virtute & industria inter cæteros eius ætatis p[illegible]es duces, Alphonsus Albuquercius, natione Lusitanus, præditus esset, & quas res in India; & Armuzio gessisset, & illius nomen hominum prædicatione & celebritate per omnes Persidis & Arabiæ regiones versaretur, quanuis Albuquercius Armuzium sicut in vltimo libro plenius declarabitur, ab eius imperio auertisset, famam tamē illius fuit non mediocri studio prosecutus. Est enim hoc [illegible] insitum, prout ex antiquissimis monumentis accepimus, vt in quocunque hominum genere virtutem elucere perspexerint, eam summopere celebrēt, [illegible]ue adeo, vt hostes etiam, quos armis acerrime persequuntur, maximis laudibus afficiant. Cum igitur Ismaēl legatum ad Reges Indiæ, vt dictum est, misisset, primis illi negotium dedit, vt Albuquercium nomine illius salutaret, seque li[illegible]me omnia, quæ ad eius dignitatem pertinerent, facturum ostenderet. Legatus Coicalcamus appellabatur. Is, post honorificæ salutationis officium, ab Albuquercio postulauit, vt legatum ad Ismaelem mitteret. Esse namque illum amicum Lusitanis, quorum virtutem admirabatur, iungendæ cupidissimum. [illegible] eius ex salutatione & consilio voluptatem non mediocrem accepit: [illegible] enim [illegible]o fœdere, Armuzij statum confirmari facillime posse. Itaque [illegible]m nomine Michaēlem Fetreiram, ad illum misit Legatus fuit ab Ismaele [illegible] honoribus acceptus, & omnibus Principum legatis, qui apud illum versabantur antelatus. Ismael cum illo sermonem iucundissime conferebat, & de [illegible]s ac institutis Lusitanorum, de gentis indole, de Regis Emanuelis virtute

Eiusdem legatio ad Reges Indiæ.

Persis quid sit a natura insitum.

Albuquercius natione Lusitanus, mittit legatum ad Ismaelem.

Ismaelis legatio ad eundem.

multa percunctabatur, & cum summa voluptate Ferreiram (erat e[illegible] dens atque disertus) audiebat. Ferreiræ tandem sermonibus allectus, [illegible] primarium, Bairimbonatum nomine, ad Albuquercium legauit, qui [illegible] reira Armuzium venit, eo tempore, quo Albuquercius arce potitus, [illegible] ciendæ intentus erat. Is, cum eã legationem multũ ad auctoritatem no[illegible] sitani confirmandam, & imperium ciuitatis illius firmius stabiliendum [illegible] habituram arbitraretur, eam magnifico quodam apparatu audire const[illegible] que in foro prope regias ædes, vt Rex & regij omnes spectare possent, sub[illegible] tabulationem institui, eamque peristromatis insterni, & in illa sellas coll[illegible] præcepit. Ibi splendido cultu ornatus, & nobilitatis turba circumfusus, lega[illegible] excepit; qui, cum propter illius famam iam veneratione valde dignum cens[illegible] tum in illius conspectu, cum vultus grauitatem, & caniciem, & oculorum o[illegible] tutum, quæ omnia acrem animi vim denunciabant, oculis aspexisset, parumper, quasi attonitus quadam admiratione, conticuit. Deinde legationem luculen[illegible]is verbis exposuit, & literas, quas ad Regem Emanuelem, & Albuquercium cum muneribus afferebat, obtulit. Albuquercius munera, vt ab omnibus videre[illegible], explicari continuo præcepit, idque responsum legato dedit, quo & Ismac[illegible] d[illegible] tum honorem dedisse, & propriæ dignitatis memoriam non abiecisse videre[illegible]. In summa vero legatio nihil aliud, quam virtutis & magnificentiæ laudes, & non vulgaris amoris officia continebat. Albuquercius intra paucos dies legatum li[illegible]beraliter acceptum, & muneribus ornatum, dimisit, & cum illo legatum al[illegible] virum nobilem, qui Fernandus Gomezius Lemius vocabatur, ad Ismaëlem cum literis & muneribus vicissim misit: cui etiam mandata credidit, quæ valde ad v[illegible]litatem nationis Lusitanæ conducebant. Hæc autem incidêre in annum supra mille quingentos, decimum quartum. Per idem ferme tempus, Ismaël per [illegible]s oratores à Baiazete Carmanorum regiones hæreditarias, sibi reddi postul[illegible], suosque, qui misera seruitute in Turcica ditione tenebantur, reperebat, simul[illegible] que ipsi[illegible]m hortabatur, vt abiecta veteri religione, suam assumeret, habitum[illegible] immutaret. Cæterum, tantum abest, vt quicquam horum impetrarit, vt etia[illegible]n Baiazetes, suo imperio haud parum metuens, Constantinopoli supraducen[illegible]a domos cum ipsis habitatoribus, qui de Ismaële, ceu prophe[illegible]ta bene sentieba[illegible] & loquebantur, igne pe[illegible]imi insserit, & publico edicto sub capitis pœna vetuerit ne quis de [illegible]o publice loqueretur, aut scriberet. His, atque aliis de caussis commotus Persa, bellum aduersus Ottomannos minime vlterius differendum statuit, sed aperto Marte rem gerendam, cuius etiam rei maximus promotor atque incitator fuit Techelles, de quo supra mentionem habuimus. Hic enim, & sapientiæ opinione & virtutis præstantia plurimorum animos in sui admirationem conuerterat, & concionando vatidiceque respondendo, pellectis Cappadocibus in sectæ bellique societatem, exercituque Persarum auxiliis firmato, è Tasica vrbe quæ ad Antitauri radices sita est, protinus è finibus Cappadociæ in Lycaonium irruit. Regionem, agri vbertate, hominumque frequentia celebrẽ, populatus cum esset, exercitum Iconio admouit. Inde eum depulsuri Orchanes, & Mahometes nepotes Baiazetis ex Alemsciaco, & Sciaesciaco filij, qui ill[illegible] regio[illegible]bus imperabant, ab hoste fusi fugatique sunt. Techelles non tentata oppugnatione, atque itinere per mediam Asiæ minoris latitudinem directo, access[illegible] ad Ancyram, quam hodie Angorium vocant, præteruectus trepidantem metu, ac congressum tergiuersantem Corchutum Baiazetis filium. Inde per Galatia[illegible] effusus in Bithyniam, non longe à Sangario flumine obuium habuit Car[illegible]m Bassam, Asiatici equitatus Magistrum, quem Bellerbeum nominant: hunc magno prœlio superatum, atque in fugam coniectum, festinatoque aduolatu o[illegible]utum ac circum sessum conclusit intra Cutheiam vrbem ad Orminium montem in veteri Caucorum sede, quæ vrbs totius Asiæ minoris vmbilicus, ac Ma[illegible] equitum Anatoliæ sedes est, vt in Europa Sophia vrbs Misiæ Magistri equit[illegible]n Europæorum. Vrbe expugnata, prætorioque, secto marmore ac nobili structura insigni, concremato, Caragium cum vxore cepit, atque ad Prusiam B[illegible]th[illegible]n[illegible]æ

Techelles, Persicis armis instructus, monet bellum contra Turcas.

Eiusdem prospera fortuna.

caput

[illegible] Sed ab eo conatu auertit eum Baiazetes, nouis copiis [illegible]am natione Macedonem, conditione eunuchum, cui se[illegible], Sangario flumine superato, transuersis itineribus recta inter Cothe-[illegible] Ancyram quintis castris Galatiæ planitiem emensus, obuiam ex insperato [illegible] hostes, atroci spectaculo edito, aut demoraretur, aut à persequen-[illegible], Caragium Bellerbeium, quem vinctum secum trahebat, media [illegible] quentibus spectandum palo infixit. Nec Halibassa horrendo clarissimi vi-[illegible] perterritus, quicquam tamen de celeritate sibi remittendum existimauit, [illegible] potius, cum magnis itineribus antecedentem toto exercitu consequi non [illegible]r, cum octo millibus equitum citatissimo cursu assecutus ad Olygam men-[illegible] non procul ab Ancyra, perturbatis primis ordinibus Techellis prœlij ini-[illegible] fecit, in quo, ipso ad extremum cæso, copiæ iam pene victrices, mutata for-tuna belli, cum interitu ducis dissipatæ sunt. Inde paucis post diebus, Techelles [illegible] Haliba duce [illegible] ad Tarciam vrbem, in rubra denium saxa sese recepit, [illegible] procul à Calenao monte, è quo Marsyas amnis, poëtarum carminibus cel[illegible] profluens, mediam vrbem Maras, Aladoli Regis, quem Selymus sustu-[illegible]am, & à corrupta fluminis voce sic denominatam, interfluit. In locum Haliba[illegible]ssæ summissus Iunesbassa summæ virtutis Epirota, acceptis ab Achomate Baiazetis filio copiis, cum quadraginta millibus equitum ac peditum Techel-lem insecutus est. Is vero tanto apparatu exterritus, præsertim cum nulla auxilia ab Ismaele tunc in Scythiam contra [illegible] bella gerenti, submitterentur: quod nullam tormentorum copiam haberet; quod non mediocrem numerum for-tissimorum virorum in tot conflictibus habitis, & præcipue ad Olygā, amisisset, reliquos qui superarant, tantæ multitudini hostium, eorumque recentium, obij-cere [illegible] putabat, & proinde montibus ac syluis se tenere constituit; in-de [illegible] post aliquot leuiora certamina receptui canens, intempesta nocte extin-ctis [illegible]bus, cum maximo silentio saltus excessit, & per ad[illegible]s montes in Ar-meniam descendit. Iunesbassa, tam feroci hoste liberatus, per omnes [illegible]ris Asiæ vrbes intentissima conquisitione habita, quos Persicæ religionis cultores inuenit, omnibus tormentis excruciatos interfecit: his vero, qui bello minime interfuissent, neque arma tractassent, iussit frontem, vt stigmate defectionis ti-tulum præferrent, quos protinus cum affinibus atque propinquis eorum, qui Techellem secuti fuerant, in Europam traduxit, sparsitque per Macedoniam, E-pirum & Peloponnesi oram, ne, si Techelles, nouis copiis comparatis, bellum renouaret, coirent rursus, & nouas res noua defectione molirentur.

Caragius Bellerbeius à Techelle obtruncatur.

Halibassæ interitus,

Techellis discessus in Armeniā.

Dum hæc in Asia geruntur, maximus ac terribilis, si vnquam alias, terræ motus Constantinopoli factus est, qui diebus decem & octo continuis, n[illegible]m cius vrbis, qua parte mare spectat, cum omnibus adiacentibus domibus disiecit, fossasque [illegible] decibus impleuit, ac terræ æquauit. Arcem, in qua gazophylacium Imperatoris quinque turribus munitissimis custoditur, & insignem domum, qua leones tanquam in viuario, nutriuntur, penitus destruxit. Cuniculos qui per montes ac longa itinera è Danubio aquas in vrbem euehunt, maximis & labo-ribus & impensis fabricatos, ita concussit, vt non sine ingenti thesauro reparari possent. Sinus autem maris, siue brachium, vt vulgo loquimur, inter Byzan-tium & Peram, violenta la terræmotus adeo infremuit, vt in vtramque ciuitatem mare vltra muros aquam inijceret. Domus vero tributaria iuxta mœnia Constā-tinopolis in mare tota decidit, ita sane, vt nullum illic vestigium appareret. Ma-[illegible] item pars turris plumbeæ in Pera corruit. In Calliopoli munitissima arx [illegible]itus euel[illegible]a est. Nec vllum ibi ædificium integrum remansit, totamq; Græ-[illegible] ad Danubium vsque hic horribilis terræmotus longe lateq; peruagatus est. [illegible]ntur Byzantij ad tredecim millia hominū tum obruta, crudeliter interiisse. [illegible] [illegible]puratorum palatiis pepercit, in quibus permulti etiam perierunt. Quin [illegible]se Impetator Baiazetes, nisi à quodam Calligero Monacho Græco, sene, [illegible]riter dilexit, secumque crebro detinebat, monitus fuisset, [illegible] [illegible]ret, vix ab ea clade incolumis euasisset. Vaticinatus est hic senex, ven-

Constantinopolis, & [illegible] ferme Græcia, ingenti terræmotu concutitur.

Calligeri Monachi Græci vaticinium,

turum [illegible] motum,& Turcicum imperium d[illegible] tum iri, atque [illegible] ti intrepide dixisse fertur. Nam, cum fuerit sep[illegible] iazeti, maximis sumptibus atque impensis extructum, mu[illegible] taque & [illegible] & Turcorum delubra, quæ patrio [illegible] omate Moscheas vocant, co[illegible] Christianorum templa illæsa mansisse feruntur. Ingensque i[illegible] la Sophia [illegible] hil mali perpessa est, præter tur[illegible] m, à Turcis post captam vrbem [illegible] ornatus gratia annexam, quæ vniuersa concidit. Nec solum ea temp[illegible] stantinopolim hæc grauissima calamitas inuasit sed etiam accessit [illegible] atrox pestilentia, qua innumeri mortales è medio sublati sunt [illegible] vrbs, imperij caput, vniuer[illegible] ruinis atque funeribus cōplecteretur, & [illegible] vastitatem ac solitudinem deueniret. His grauissimis ærumnis ac pe[illegible] digū loco habitis, Baiazetes consternatus, ab pestilenti maris ora, in salub[illegible] Thraciæ loca secessit, egitque complures menses sub Rhodope mo[illegible]te ap[illegible] drianopolim, vbi cum se alioquin & ob pedum dolorem, & senectam [illegible] m[illegible]iæ imperijque munia obeunda inualidum esse sentiret, de [illegible] gendo cum purpuratis & familiaribus deliberare cœpit. quæ res m[illegible] casionem bellis intestinis præbuit. Huic supererant filij tres, Scian[illegible] aco, [illegible] met[illegible], & Alemsciaco iam ante morbo absumptis; scilicet, Achomates, C[illegible] tus, & S[illegible] s. Nepotes plures, Mahometes ex Sciansciaco, Orchanes [illegible] [illegible] ic aco, Zile[illegible] us ex Mahometе, & præter hos, alij duo tenelli: Ex Aeom [illegible] A[illegible] rathes, & Aladinus: pater Baiazetes propensiore animo ferebatur ad A[illegible] ten, qui in Amasiæ & Cappadociæ præfecturis, voluptatibus poti[illegible] operam dabat, & à patre vocatus, venerat Chalcedonem vsque c[illegible] tium in altero littore Hellespontі Asiatico sitam, hodie Sc[illegible] Ab hoc, & altero Corchuto, qui in Magnesia littori Rhodio [illegible] bat, alienos animos habebant prætoriani & purpurati omnes, præter [illegible] glem. Purpuratorum præcipui erant Mustaphas in oppido Setes apud A[illegible] polin sacerdote Græco genitus. Bostanges hortorum præfectus ex Duca[illegible] milia apud Aetolos, & Aiax Bassa prætorij præfectus. Hi Selymo magis f[illegible] qui & eorum perfidiosa incitatione patrem bello adortus, auxilio Mah[illegible] Præcopitarum & Tartarorum Regis, cuius filiam iam antea in[illegible] Baiazete [illegible] xorem duxerat; sed prætorianis fortiter prœliantibus ad Chiurlum opp[illegible] medio inter Byzantium ac Adrianopolin itinere, acie victus, rursus tam[illegible] p[illegible] purpuratorum intercessione reconciliatus, & demum vel inuito patre Im[illegible] proc[illegible] am[illegible] s [illegible] m milites, quos sibi maxima beneficentia & largitione ob[illegible] xer[illegible] in eius verba iurassent, parricidiorum initium fecit in patre. Nam [illegible] ictum, mox etiam per Hammonem Iudæum medicum veneno è viuis [illegible]

Baiazetes moritur ꝗ infeliciter.

cum at[illegible] annum sexagesimum sextum compleuisset; præfuisset rebus Tur[illegible] annos tr[illegible] nta duos. Mortuus est in itinere, dum ex vrbe secedit petiturus [illegible] tic[illegible] n Th[illegible] iæ vicum in Euxini littore situm, hortorum amœnitate, & cæl[illegible] 42 perie[illegible] exilio ac præsenti fortunæ opportunum. Fuit Baiazetes & corpore & [illegible] molan[illegible] uid or, neutiquam par maioribus aut fortunatæ audaciæ successibus [illegible] laborum bellicorum tolerantia, siue à natura id haberet, siue à studijs philo[illegible] phiæ. Nam Sophisticis Auerrois in philosophia argutijs admodum dedit[illegible] ipse perhibent. Nec vicit toties sua aliqua peculiari felicitate, sed vt in om[illegible] [illegible] no imperio, mole potentiæ, obuia aduersaque omnia proterentis, profl[illegible] atque obruentis, roboreque, numero, vigore & impetu militis exercitati, n[illegible] quam quiescentis, vt ociari & quiescere tanti exercitus non possunt. Selym[illegible] terim parricidio imperium assecutus, nihil habuit antiquius, quam vt m[illegible] fratribus atque nepotibus, sese ab omni metu ac suspitione liberaret. [illegible] de omnis humanitatis fraternique vinculi & consanguinitatis immemor [illegible] [illegible] a [illegible] rdam [illegible] & immanitate vsus, quinque egregiæ indolis adol[illegible] ce[illegible] tes, fr[illegible] m decesserant, filios, necari, & ipsos fratres Achomat[illegible] & Corc[illegible] [illegible], quorum priorem, acie victum, in potestatem suam [illegible] d[illegible] d E[illegible] flumen, ex Ornenio monte recta decurrentem in Po[illegible]

Selymus XI Turcarum imperator.

Ex fratrum et nepotum familia.

...tum, nihil metuentem, sed studijs in Magnesia sese oblectantem, & cum per indices de insidijs edoctus esset, ad littus fugientem, vt in Rhodum trajceret, ex improuiso subornatis satellitibus, comprehendi curauerat. Mustapham Bassam, cuius subnixu ad imperium conscenderat, quod videretur ad Achomatem inclinare, metu immanitatis Selymi, hunc ergo strangulatum prius, deinceps canibus dilaniandum obiecit. Restabant Achomatis filij, Amurathes & Aladinus. Hi de fortuna patris & prœlij euentu edocti, consilium de fuga inierunt tale, vt Amurathes cum equitibus Persicis transmisso Euphrate, confugeret ad Ismaelem. Aladinus, superato in Cilicia Amano monte, conferret se ad Camsonem Gaurium, Aegypti Sultanum. Inde nouorum bellorum caussa Selymo conflata, liberauit orbem Christianum summo, quod ab ipso impendebat, discrimine.

Amurathes confugit ad Persas, & bellum mouet Turcis

Siquidem Amurathes, instructus Persicis auxilijs, quæ erant decem millia equitum, in Cappadociam irrupit, Ismaele paulatim insequente, fuissetque tota potitus, deficientibus passim populis, nisi eum Chendemus Bassa, quem Asiæ præsidio Selymus reliquerat, ad Sebastiam Cappadociæ, quæ hodie Siuas est, magnis copijs obiectis, repressisset ac detinuisset. Id cum Selymus comperisset, transiit in Asiam, & maxima celeritate vsus, tricesimus castris peruenit ad Arsengam, quã aliqui Comanam Ponticam fuisse coniiciunt. Inde regressum Cappadocia Ismaelem cum insequi statuisset, inuitatis frustra ad belli societatem spe magnorum prœliorum regulis Aladulorum & Armeniorum, quos à tergo metuebat, et itineribus exploratis intra Armeniam minorem & Aladuli fines iuxtaque decurrentem Euphraten continuis itineribus progressus ad Periarden montem vtriusque, duorum fluminum Euphratis & Araxis fontibus inclytum, tandemque ad irriguos aquis Araxis Calderanos campos maioris Armeniæ Periardi subiectos, peruenit. Vbi in coniunctas Amurathis Turci & Vstaogli ducis Persici copias incidit, ad quas, cognito aduentu Selymi, cum Ismael accessisset, prœlium exortum inter Turcos & Persas cruentum admodum incertaque victoria diremptũ est. Ismael propter vulnus sclopeti ictu in sublimem humerum inflictum, ex acie recedens, quem reliquus exercitus Persicus, qui fuerat initio non maior, quam triginta millia equitum, secutus, victoriam hac cessione Selymo reliquit, sed ea, cruenta admodum fuit. Nam de centum & quinquaginta armatorum millibus, quos in aciem eduxerat Selymus, supra triginta millia hominum, interque hos, Casimbassan Europæi equitatus præfectum, & septem Sanzagos, qui sunt equestrium copiarum duces, cum flore & robore exercitus amisit. Pugnatum est septimo Cal. Septembris eius anni, qui fuit à nato Christo Seruatore millesimus, quingentesimus, quartus decimus, in campis Calderanis ad Choim, quã Artaxata vrbem fuisse autumant, à Domitio Corbulone sub Imperio Neronis deletam. Cæterum, vt hæc omnia plenius innotescant, adieci epistolam Henrici Peniæ ad Cardinalem Saulium patricium Genuensem conscriptam, in qua vniuersum hoc prœlium continetur, eique titulus est De gestis Sophy contra Turcas.

Selymi expeditio aduersus Ismaelem.

Cruentissimum prælium inter Persas & Turcas.

Ismael vulneratur in prælio.

REVERENDISSIME in Christo pater & domine. D. obseruandissime post humill. comm. Cogitanti mihi mortalibus recepti beneficii semper ingratitudinem comitem esse, si qua parte possunt, accepti commodi memores se non ostenderint, has ad Cels. V. rerum nouarum plenas scribere decreui. Præsertim cum & antehac sæpius per literas & fecerim, & idem me facturum, quoties aliquid scitu dignum contingeret, pollicitus sim, gratumque fuisse cognouerim. Ingrati profecto animi atque impudentis esset, vestræ R.D. meritorum erga me obliuisci, & quod semel promiseram, non præstare. sed de his hactenus. Selymus Imperator post fratres nepotesque strangulatos, omnia sibi ex sententia cedere perspiciens, rerum successu tumens, animo iampridem orbis terrarũ imperium complexus, expeditionem in Italos parare cœperat, ratus, his subiugatis, reliquum quod destinauerat, facile perfici posse. Itaque ingenti materia cæsa, triremes fabricare, naualia ædificare, remiges sociosque nauales, atq; milites cõgregare imperauerat. Commeatus ad maritimas vrbes, vnde facilior in Italiã transitus, qui satis nauibus essent, deferre. Atque vt hoc tutius peragere valeret, cum

Henrici Peniæ epistola ad Cardinalem Saulium de gestis Ismaelis contra Turcam.

V... pacem firmare, mollius aliquantulum conditionibus ... statuerat, Chendemumque à consiliis & longa familiaritate ... imperium ... mereretur, notum, belloque ... expertum, Ciliciæ ... Cappadociæ, Turcarum imperio subiectæ, præsidem fecerat, data ei ... tum manu, qua & fines imperij tutaretur, & hostem, si ... Amuratum ... nepotem, ad Ismaelem Sophum profugum arceret. Quippe per ... cognouerat, Ismaelem Scythico bello impeditum, id solum co... modo suppetias Amurato laturum arbitrabatur, tam in remotis ... præpeditum. Quapropter satis tutum ab omnibus partibus imperium ... Italicam animo versabat expeditionem. Sed longe aliter ac ... Nam Ismael Sophus, peracto Scythico bello hostibusque debellatis ... ei signis collatis pugnasset, redacta in potestatem regione vsque ad ... num progressus, pacata prouincia ad Armeniam interiorem ... ci, vt fertur, imperij propius, quos absens intellexerat, inspecturus. Ibi ... uento Amuratho, deque rebus eo in Scythia Orientali morante apud ... hostis apprime doctus, Imperatorij fortunam filij misertus, quem tam ... liter amisso per dedecus patre exulem intuebatur, in auitum imperium armis ... ducere constituit, motoque ab Terua, seu Teuris victore milite, quem ... uiserat agmina, trinisque castris interuallo sedecim stadiorum ... cesque assignauerat, duobus, Amurathum & Vstaoglium, tertia vero ... rat, cumque his quasi Cappadociam Turcico subditam imperio ... ficiscitur. Quod cum Chendemus præsensisset, ad Selymum literis ... hortatusque est, vt quam citissime traiecto Hellesponto, omissa Ita... ne, ad tuendos imperij fines aduolaret, alioquin impar præsidium & ... contra tot hostes finibus, idoneum nactum Ismaelem, omnia ... staturum. Quibus acceptis, ab Hadrianopoli mouit (ciuitas hæc ... Constantinopolim petiit. Mox nostro transfretato Hellesponto, ante ... Calcedona vrbem Bithyniæ, iussis subsequi prouinciarum præfectis, quos ... appellant, pariterque omnibus Europæ militibus. Quibus aliquantisper ... præstolatis, per Bithyniam, Phrygiam atque Galatiam, ad Erlegen Cappa... oppidum, toto sequente exercitu sexagesimis peruenit castris. Inde ... Chendemo, neque vllo hostium conspecto, vastitatem vicinæ regionis ... contemplatus, ratus hostes metu recessisse, consilium vlterius progrediendi ... troque Ismaelem Sophum lacessendi bombardis fretus cœpit. Quod ... pene improbantibus, fame nanque confectum exercitum, & tam ... laboribus enectum intuebantur. Sed prætimore alijs racentibus, alijs ... sentientibus, alieno quippe periculo didicerant, quantum discrimini ... peratorio non assentire consilio. Solus vero Chendemus præceps, domini ... silium damnare pariterque dehortari, ne vlterius progrederetur ... hostem in Erlegen expectaret, militemque tam longi itineris laboribus ... reficeret, suo periculo postposito persuadere conatus est. Namque Chendemo ... videbatur hostes non metu, qui viribus longe superiores erant, sed do... cessisse, quo Selymum in externam ductum regionem, per insidias ... rent. Præterea in alieno solo atque hostili, vnde commeatum habere posset, ... rabat: postremo Aladolum, montanæ Cappadociæ dominum, & alterum ... nomen adhuc non comperi, minoris Armeniæ Regem, quos in armis ... sperat, non minus Turcarum Imperatorem quam Ismaelem E... uerat, hunc Christianum, sed Græco viuentem ritu, & schismaticum ... Mahumethanæ perfidiæ sectatorem, post tergarelinquere pertimescebat ... quicquam sinistri forte accideret, interclusos, ad internitionem ... ci ... deleretur. Tum Selymus vera audire insuetus, consilium dam... quod antehac nemini licuerat, ægre ferens, ita percitus, &, vt quidam aiunt, corruptum pecunia ab Ismaele vel Amuratho Chendemum ... mans oblitus beneficiorum ab eo receptorum, tamquam longæ fam... qua cum hoste vixerat immemor, ad supplicium ... em, veraque mo...

tru...

[illegible] r. D[illegible] Aladolum [illegible] Ar[illegible] con[illegible] [illegible] prae[illegible]rentur hortatur. [illegible] nt, [illegible] [illegible]m tutum [illegible]que [illegible] libe-[illegible] esse, ne[illegible] [illegible] per eos stare verum [illegible] [illegible]s, commeatumque abunde maiorem Armeniam ingr[illegible] [illegible] neque [illegible], [illegible] ad defe[illegible]ne[illegible], [illegible]ctur[illegible]s. Quibus aliter quam existimabat relatis arbitra[illegible] equidem aut [illegible] aut sp[illegible] secum copias [illegible]os tamen a proposito non [illegible] [illegible]d per Mose[illegible] o[illegible], vbi Taurum Euphrates findit, Armeniam maiorem in-[illegible]ditur, dextraque Aladolum, laeua vero Regem Armeniae relinquens, se[illegible] per [illegible]mus [illegible] dextra [illegible] ag[illegible] [illegible]staog[illegible]ret, donec ad [illegible]iadros montes & fontem fluminis peruenit, mirabaturque necubi sibi hostē [illegible]urrere, quem alias po[illegible] audierat, & insidias valde pertimescebat. N[illegible] neque per exploratores, neque per cap[illegible] quo loco [illegible] explorare po-t[illegible]r. Etiam ob [illegible] qua incedebat, solum, nec praelitos ab Aladolo & Re-[illegible] Armeniae con[illegible] deficientibus [illegible] coepera[illegible] prope [illegible]-[illegible]n em erat [illegible]um nunc [illegible]tum est, Ismaelem prope esse, vicinumque Patiadris [illegible]ntibus par[illegible], & Araxi flu[illegible] caltramentarum, adhortat[illegible], & [illegible]-[illegible]ctis [illegible], eo contendit, [illegible]adoque Araxi [illegible]iro, propter Choim op-[illegible]um consistit. Et ecce in ortu solis velut nubem cernere, puluerem que eleuari [illegible]nt, ac mox hostem adesse con[illegible]. Quem nusquam per tot di[illegible] [illegible]m nedum videre, sed quibus in locis esset [illegible] orare poterant. Laetus Seli-[illegible] arma m[illegible]em [illegible]pet[illegible] [illegible]m [illegible]d extremam a[illegible]me[illegible]orum redactus [illegible]n, hanc diem aut victis finem [illegible], aut victor [illegible], & commeat[illegible] [illegible]ndantiam, & Ismaelem fortunas imperii praestaturum arbitr[illegible]batur.

Quippe non [illegible] Ismaelis, sed [illegible] [illegible]a[illegible] exc[illegible] [illegible] spe[illegible] adeo [illegible] vnoque [illegible] & hostem fugare, & imperium ma[illegible]ris Ar[illegible] [illegible] fortun[illegible] [illegible]induxerat, ignarus Ismaelē Sop[illegible]m, legat[illegible] suum, [illegible] Vstaoglum, cum quadraginta millibus c[illegible] h[illegible]ctorum praemisisse, i-[illegible] trium d[illegible]rum itinere cum reliquo exercitu abesse. Quapropter acies [illegible] pugnae [illegible] hostis [illegible]. [illegible] conspectum [illegible]m Vstaoglus deuenit, castra locat, caduceatorem praemittit, & [illegible]os [illegible]ymum Ismaelem [illegible]mulans, ire iubet, eumque interrogar[illegible]ur in haec lo-[illegible] tanquam hostis venerit. Ille Amurathem nepotem qu[illegible] [illegible] Armenios [illegible], respon[illegible]t. Itaque hunc redderent, in caeteris amic[illegible] [illegible]que reu[illegible]m. Quod cum in c[illegible] V[illegible]o-[illegible] facturum pollicitus esset, diem illum sine pugna transmiserunt. Cras v[illegible]-[illegible] orto, Turcas suos in campum deduxit, aciesque instruxit, in dextro cor-[illegible] Beglerbeghum nomine Cha[illegible]an[illegible], cum equitatu locauit Curtio, [illegible] [illegible]ro Asiae Beglerbegum Sinanbassam cum Asiatico equitatu, medium a-[illegible]pedi[illegible]. Ipse cum praetorianis aliisque ad custodiā sui corporis de[illegible] [illegible], qua[illegible] vallo c[illegible] [illegible]entibus inter se [illegible]cis [illegible], [illegible]ter [illegible], turribusque circumdatus, in quibus bombardae po[illegible]tae era[illegible]t, [illegible]. o[illegible] se co[illegible] opemque & au[illegible]m [illegible] prae[illegible]-[illegible] pugna committeretur. sicq; an mandatis Vstaoglus pareret, expec[illegible], [illegible] oc[illegible] sol[illegible] o Kalendas Septembris, cum [illegible]o [illegible]tu [illegible] nec cataph[illegible] [illegible]us facto, Turcis [illegible] minus t[illegible] [illegible] Vstaoglus in dextrum corn[illegible] impetum fecit, Beglerbeghumque inter pri-[illegible]n[illegible]m obtrunc[illegible], caeteros pr[illegible]it fugatque. Di[illegible] [illegible] [illegible]rmibus, partim laeui armatura, & [illegible] loricis tecti, contr[illegible] [illegible] [illegible]te, moxque [illegible] ne per [illegible] in[illegible]er os pe[illegible] tes altera parte [illegible]um [illegible], a[illegible] [illegible] [illegible]s n[illegible], coepe[illegible]q; [illegible] o-[illegible] [illegible]rcae retro [illegible] Imperator in [illegible]ps [illegible] bombar[illegible]s h[illegible]em [illegible]-[illegible] Quae non mi[illegible] [illegible] al[illegible]eno ag[illegible] adidit. quo ta-

Praelium inter Tur. & Persas.

[illegible]
tani eq[illegible] rent am[illegible] Vfta[illegible] b[illegible]
cto, & [illegible] ex[illegible], quo[illegible] po[illegible]
[illegible]
copiam. A[illegible] elapsi[illegible] iam noc[illegible]
qui non a[illegible] di[illegible]
exercitu va[illegible]
intellectis [illegible] oprimum vniuersa[illegible] vires [illegible] co[illegible]
viribus cum eo decertare, c[illegible], cu Armen[illegible] at[illegible]
[illegible] natus occasione capta, & [illegible] bombard[illegible]
[illegible] Interea Selymus [illegible] peregit, hostem[illegible]que int[illegible] d[illegible]
[illegible] iam habu[illegible] q[illegible]
[illegible] a hominum am[illegible] inter quos ro[illegible] decem & octo [illegible]
ropa, cum o[illegible] bene cor[illegible] tam[illegible] vrbes Arm[illegible]
tion[illegible] sol[illegible] are de[illegible] t, [illegible] t. Nam Te[illegible]
Armeniæ maioris, & Metropolis re[illegible] & [illegible]
vrbem [illegible] on[illegible] it, [illegible] que [illegible] bus do[illegible] ad Imperatorem, vt [illegible]
cederet, ro[illegible], seu quia ita [illegible] ordi[illegible] vt intercep[illegible] o[illegible]
mum imbecilliorem redderet seu fauore vulgi eo se inc[illegible] q[illegible]
[illegible], Selymus [illegible] ncios, a[illegible] ad [illegible] Adrianopolim alt[illegible]
stram destinat rempublicam, a [illegible] o[illegible] a [illegible]
multaque alia quæ [illegible] tens prætereo, alias [illegible] scripturus. [illegible]
d[illegible] atur Turcarum Imperator, con[illegible]
dam, octoque erant elapsi dies, ex quo apud Choim pu[illegible] a[illegible], c[illegible]
hoc Armeniæ maioris. Neque ex loco succe[illegible] erat, faust[illegible]m, atque [illegible]
so[illegible] quo [illegible] rat, a[illegible] tra[illegible], abe[illegible] à Te[illegible] c[illegible]
duorum dierum interuallo: & ecce, qui nunciarent [illegible] pra[illegible] m [illegible]
tum, ab Ismaelitan[illegible] d[illegible] letum, q[illegible] mque I[illegible] co[illegible]
[illegible] o[illegible] io [illegible], omnes [illegible] v[illegible]
tato tabernaculo, ad contubernia gregariorum se contulit, v[illegible]
pernoct[illegible] tabernaculo, ab Ismaelitis aut viuus caperetur [illegible]
fi[illegible] r. Q[illegible] per transfugam se[illegible] m[illegible] c[illegible] n c[illegible]
se aut viuum caperent, aut interficerent, didicerat, fec[illegible] n[illegible]
mutato pr[illegible] d[illegible] ct. Nā eadem nocte qua t[illegible] be[illegible] ac[illegible]
rio habitu deposito Selymus, Ismael [illegible] astra cum con[illegible] at[illegible] re[illegible]
aggreditur, per[illegible] que vim & militum robur cæsis qu[illegible] a[illegible] n[illegible]
imperatoris pr[illegible] stern[illegible] qu[illegible] vicar[illegible] m obr[illegible]
cedit[illegible] vixque Selymus cum paucis, relictis bombardi[illegible] qu[illegible]
vsus non erat, obscuritate noctis adiutus effugit. Q[illegible] n Am[illegible]
Cap[illegible] a [illegible] e, viresque reficere, do[illegible] c hos[illegible]
turus. An Ismael victoria vti velit, incertum adhuc est, nul[illegible] m [illegible]
c[illegible] m e[illegible] seu quia & i[illegible] cruen[illegible] mam victoriam [illegible] t, se[illegible]
solo & sine arboribus, d[illegible] cile [illegible] iri, & [illegible] t m equi[illegible] per[illegible]
A[illegible] potentissimum Regem, vt qui Armeniam, Mesopotam[illegible]
H[illegible] am, Alba[illegible] am, Parthiam, Bact[illegible] per c[illegible] m o[illegible]
& [illegible] I[illegible] d[illegible] æ possideat nam Lusi[illegible] nos in mari Indico non[illegible]
p[illegible] Soph[illegible] referentibus intelleximus, & præfer[illegible] n lac[illegible] itum[illegible]
p[illegible] q[illegible] v[illegible] unque [illegible], Se[illegible] r[illegible] a[illegible] su[illegible] po[illegible]
nou[illegible] m[illegible] em p[illegible] t. Quamuis in Europa, aut nemo, aut p[illegible]
sunt quæ ad R. V. scribere volui, cætera scri[illegible] turus, cum [illegible] m[illegible] us d[illegible] b[illegible]
de ori[illegible] & [illegible] alogia [illegible] s, bel[illegible] pe[illegible] ctis, & od[illegible] T[illegible]
lon[illegible] ac[illegible] m[illegible] me[illegible] ipsi re. Quæ etsi ree[illegible] tia forta[illegible]
mē quia ordin[illegible] ta tracta[illegible], C[illegible] tudi[illegible] V placi[illegible]
[illegible] at Di[illegible] o No[illegible]
Co[illegible] a[illegible] o[illegible] us P[illegible] as. Selymus, post victoriam, ic[illegible]

[illegible], rex [illegible] Persarum [illegible] decimo die ab [illegible] moxque ex [illegible] Armenia exercitum in Cappadociam reduxit, [illegible] fama [illegible] [illegible] validum [illegible] turmis collectis ex Iberis Albanis [illegible] & Mengrellis [illegible] vocantur, atque in Cappadocia [illegible] A-naliam in [illegible] debuit. Hæc [illegible] ma & [illegible] in curia Senatus Veneti, a Selymo, vt dicitur, Venetis transmissa [illegible] qui fuit quotus decimus eiusdem fœderis, Selymus [illegible] domesticis seditionibus implicitum ad versus Hircanos Bactrianosque [illegible] Caspios [illegible] profectum esse [illegible] rat, [illegible] tres [illegible] cupiebat [illegible] tamen [illegible] in Armenia maiore [illegible] constituit, quam Aladolum Regē, à quo prius in expeditione contra [illegible] [illegible] tota [illegible] peteret. Is, [illegible] terminabat cum Sultano versus Alepum, quam Galli Halappen, Turci Adelphem, [illegible] dixerunt, & nomen Aleph [illegible] est [illegible] Syriæ [illegible] est. At altero vero latere cū Turcis Orpha olim Edessa, Amaliæ atque [illegible] opposita, mirabili fonte oris lepram [illegible], & tumulo B[illegible] [illegible] celebri: cum Ismaele Armeniæ [illegible]. [illegible] Sinam Bassæ, in eius regionem per omnes locorum angustias penetrant [illegible] Aladolo capta, in Selymi potestatem peruenit, cuius mox caput [illegible], [illegible] prius per Asiam ad ostentationem victoriæ circumgestum, deinceps Senatui Veneto transmisit. Filius Aladoli natu maior, ex [illegible] Aegyptum petiuit. Hoc igitur debellato, nullus supererat, quā Campson [illegible] Sultanus, de quo vindictam sumeret. In hunc igitur, [illegible] antea Persia [illegible] cum Ismaele fœdus [illegible] [illegible] conuertens, magnaque celeritate superato Tauri [illegible] castra [illegible] non procul ab Alepo, vbi C[illegible] Campson [illegible] præfecti Alepi & Comagenæ prouinciæ, [illegible] quo ad [illegible] Damasco castris, Selymo occurrit, & extremo acie [illegible], vt Caitbeio [illegible] perfidia & proditione Camplonem [illegible] [illegible], [illegible] etiam infestis armis persequente, Mamaluchi [illegible]. & [illegible] [illegible] malloque abdomine & [illegible] [illegible] equo in puluerem excussus, conculcatusque interierit. [illegible] [illegible]. Calend. Septembris, biennio post conflictū cum Ismaele in Ca[illegible] [illegible]. Mox Selymus [illegible], Damascum, Tripolim, Be[illegible] Ptolemaidē suo imperio adiecit. Hoc insperato successu, Syria pot[illegible] [illegible] reliquiæ Mamaluchorum [illegible] [illegible] delati, cum alijs qui domi remanserant, iam Tomombeyum [illegible], [illegible], seu Admiralium Alexandriæ, in Camplonis locum [illegible] At Selymus post Gazam deditione occupatam, cum octauis castris ad [illegible] quæ Alcayrum est, accessit, & cum hoste congressus, felici Marte [illegible] Tomōbeium, [illegible] Nilum reparatis copiis, [illegible] Nili ripam & pontem prœlium instaurarat, inde re[illegible] [illegible], in quas desperatione [illegible] erat, repertum, [illegible] [illegible] tortum, ac [illegible] dem [illegible] iumento impositum [illegible] ductum, gula laqueo fracta, ad Basuelam Syriæ portam [illegible] ferro [illegible] suspendit, vt [illegible] spectaculo ludibrio [illegible] foret, & [illegible] fatérentur. Incidit hoc prœlium Idibus Aprilis, anno [illegible] decimo [illegible] eoque tota gens Mamalucorum radicitus [illegible] & ho[illegible] potenti ac superbo [illegible] quod illi extincta in Melechlala po[illegible] annos tenuerant circiter ducentos quadraginta tres, Selymus, duob. Sul[illegible] sublatis, [illegible] posito, [illegible] Aegypto ac Syria rebus [illegible] Byzantium ouans ac [illegible] reuersus est, bellum deinceps in C[illegible] [illegible]. In eo conatu [illegible] cero [illegible] renum [illegible], toto corpore [illegible], serpentis vlceris [illegible] fœde [illegible] morte [illegible]

Aa 2

Amisi... ... capium ... [illegible]

Selymus in ... Aladulum, & Sultan in ... subest.

Fuisum vi... ... Sultanum Ae... ... Mamaluchi...

Selymus Syriam & Ae... ...

Tomombeius ... a Selymo.

Mamaluci quamdiu re...

Selymi obitus.

[illegible] as [illegible] ma[illegible] par[illegible] pe[illegible]
[illegible] fimum [illegible] fimum. Septe[illegible]
[illegible] loco quo [illegible] patr[illegible], Tar[illegible]
[illegible] m[illegible] fuerat [illegible]. V[illegible]
[illegible] um Sol[illegible] mann[illegible] crude[illegible] an[illegible] m[illegible] ex[illegible] alans [illegible]
[illegible] Bassæ C[illegible], se [illegible] præ[illegible], v[illegible] Chri[illegible]
[illegible] Mamalucorum. rentur, omissis Persis. Et quoniam proxime de Mama[illegible] cis facta est [illegible]
rum origi[illegible] bre[illegible] o[illegible]. Sol[illegible] Cal[illegible] A[illegible]
tibusque deditι, regni negotia n[illegible] curare, sed per quatuor Ad[illegible] a[illegible]
m[illegible] b[illegible] d[illegible], magnos, [illegible] omnia agere, penes [illegible] rat[illegible]
stratio. Saladi[illegible] us quidam, vir [illegible] n[illegible] s, e[illegible] d[illegible] ate ad[illegible]
C[illegible] obtrunc[illegible] t. & sic vtraque dignitate potitus, Ae[illegible] ptiorum m[illegible]
t[illegible] d[illegible] testat[illegible] s, [illegible] C[illegible] los, [illegible] qu[illegible] popu[illegible] C[illegible]
tim, Græco ritu vtentes, manu promptos & robustos, & bello quo[illegible] a[illegible]
T[illegible] a[illegible], à Tartaris [illegible] capt[illegible] q[illegible]
selectiores adolescentes non paucos, quos ad arma probe instru[illegible] it
[illegible] na perfid[illegible] a, Christiana [illegible] curata religione, [illegible]
Hierosolyma capitur à Saladino. b[illegible] lo vius anno supra millesimum centesimum octuagesimo [illegible]
rosolymam subiugauit, ac Tartaris fortissime tota ip[illegible] ius posteritas resti[illegible]
13[illegible] ex[illegible] ncto iam Saladini gener[illegible] quod quidem in Aegypto cen[illegible]
Mamalucorum regnum. quag[illegible] nta annos regnarat, cum nec superesset legitimus hæres Reg[illegible]
r[illegible], [illegible] n[illegible] cps morem seruantes, vt fi[illegible] pa[illegible] o[illegible] cc[illegible]
quave re[illegible] e stirp[illegible] s rati[illegible] haberetur, sed Regis filii non ali[illegible] et at[illegible]
[illegible] nis ad[illegible] an[illegible] r, in a[illegible] mis instruerentur, nec al[illegible] qu[illegible] plus, [illegible] am ip[illegible]
set, commod[illegible] honorisve haberet. Verum singulis omni a ex pro[illegible]
sen[illegible] petend[illegible]. Serui isti venalitij quasi soli nobiles essent, n[illegible] a Ae[illegible]
ha[illegible] te passi [illegible] nt. Hi, quãuis Tartaris sempe[illegible] inuicti [illegible] b[illegible] n[illegible], ac n[illegible]
plina [illegible] onge[illegible] erint superiores tamen à Selym[illegible] o, vt diximus, po[illegible]
dele[illegible] t. H[illegible] autem vox M[illegible] ch, l[illegible] S[illegible] ca, [illegible]
d[illegible] arium signifi[illegible] at Sultanus vero e[illegible] ipsorum numero eli[illegible] atur, vt[illegible]
r[illegible] o[illegible] t[illegible] magi[illegible] am c[illegible] a[illegible] t, ac sæpius q[illegible] v[illegible] m[illegible]
m[illegible] ro[illegible] m vel A[illegible] miraliorum, & tam Sultanus ipse, quam Mama[illegible]
q[illegible] dam [illegible] ec[illegible], vt ita dixerim, Religiosorum, & in vestimento a[illegible]
lino [illegible] and[illegible] do at[illegible] ue pellucido gestab[illegible] nt Qui eligebat[illegible] r Sul[illegible]
troitu cuique Mamaluchorum centum ducatos dono d[illegible] bat. Ab h[illegible]
re Aeg[illegible] pto baptismus fuit vsurpatus, q[illegible], n[illegible] o ve[illegible] æ[illegible] p[illegible] tis [illegible]
lutis æternæ sed vt succederc in dignitatibus & officiis p[illegible] entum [illegible]
co[illegible] à [illegible] h[illegible] nis sacerdotibus curabant [illegible] e cri[illegible] co[illegible]
ne pr[illegible] ter Mamaluchos, qui fide Christiana primum imbuti d[illegible]
cissen[illegible] q[illegible] qu[illegible] m ad honores & præfecturas admitteret[illegible] nec[illegible] o[illegible]
ci pot[illegible] an[illegible] vt in suum sodalitium rec[illegible] perent Turcas, Maur[illegible] s, v[illegible]
magna [illegible] orum pars [illegible] ueris constabat. sic enim Turcæ appe[illegible] t [illegible] b[illegible] os [illegible]
cassos [illegible] voc[illegible] nt [illegible] s cos C[illegible] reaz, qui e[illegible] ant Colchi, Georgi Al[illegible] i, & [illegible] C[illegible]
Iacob[illegible] ta & Nestoriani, cõmorantes ad fluuium Fasum, qui v[illegible] teri[illegible]
si, quos T[illegible] icapiebant & turma[illegible] abd[illegible] ceb[illegible] t ve[illegible] d[illegible] n[illegible] e[illegible]
est, Admira[illegible] is, emptos [illegible] d[illegible] icant bus, atque Mamaluchos efficient[illegible]
omn[illegible] s [illegible] ist[illegible] n[illegible] i, & [illegible] n armis plurim[illegible] m exe[illegible] it[illegible], præ[illegible] min[illegible] cq[illegible]
gis Mahometanæ cultores Et quoniam Persæ iamdud[illegible] m, & p[illegible] æ[illegible]
Georgiani. stra tempestate, amicitiam & fœdus retinent cum Georgi[illegible], f[illegible] u G[illegible]
bre[illegible] de his popu[illegible] is subi[illegible] iam hos nimirum, & [illegible] yr[illegible] s, ve[illegible]
b[illegible] niam incolere quos ad Borcam Caucasus; ad Occasum C[illegible]
l[illegible] os h[illegible] die n[illegible] an[illegible], T[illegible] pe[illegible] ropinquos [illegible] ab[illegible]
Iacobitæ. à Meri[illegible] ie Armen[illegible] biunt vocantur Christiani Iacobitæ à [illegible] o[illegible]
m[illegible] a[illegible] C[illegible] s[illegible] singul[illegible] ri ac[illegible]
tia [illegible] a cum Iohanne P[illegible] lopono, pro Eutychis & M[illegible]

[illegible] post [illegible] Christo [illegible] [illegible] acerrime prop[illegible] [illegible] [illegible]anos, verum etiam in Aegypto & [illegible] Ae[illegible] to am[illegible] longe lateque propa[illegible] [illegible] primum [illegible] baptizant & cum scriptum sit, Christum S[illegible] & igni ba[illegible], eandem ferro signum Crucis, fronte [illegible] m[illegible]. Porro in octodecim Episcopatus distributi [illegible] Patriarcham [illegible] quidem, sed ab ipso non dependent, [illegible] Græca [illegible] dicant, qui tamen dissimili modo in varietate [illegible] suum confituerunt, quemadmodum & Græcis, caput & principale religionis. Cæterum, ne longius [illegible] proposita historiæ [illegible] digrediar, hic obiter [illegible], quæ doctissimus & [illegible] diffimus historicus Paulus Iouius de hoc Selymo & Ismaele posteris ac memoriæ commendauit, dum vtriusque facta elegantissima comparatione, [illegible].

Ambo, sicuti inclyto genere, ætate integra, immensi animi domiti corporis, ac [illegible] animi vigore, opibus & pari [illegible] imperii [illegible] & gloriæ famam obtinent: ita moribus institutis [illegible] [illegible] inter se differunt. Primum omnium [illegible] confi[illegible] [illegible] [illegible] gentis odium ab auis patribusque per [illegible] persuasione deducti, inter se de sacrorum placitis aberrant. [illegible] Homarem, & Halim, præcipuos Mahometis interpretes [illegible] tes, [illegible] sanctiorem existiment, ac imagine pietatis iustam belli caus[illegible] prætexunt. Quanquam non obscure di[illegible] [illegible] cupiditate ad [illegible] [illegible] contendant [illegible] auctoresque [illegible], tot regnorum termini quam latissime proferantur. Quod ex professo Ismael ad Darij atque Xerxis, qui [illegible] acta Asia, in Europam [illegible] & Selymus ad Alexandri Magni [illegible] regna Persarum euerterit, magnitudinem & gloriam aspirent. Nec [illegible] honesto [illegible] nomine [illegible] [illegible] ambitioso, audaci, immoderatoque [illegible] [illegible] videatur [illegible] in Ismaele [illegible] vsque adeo refulget, vt vita [illegible] [illegible] [illegible]. In Selymo autem omne [illegible] decus [illegible] humana [illegible] Hic enim pœna, & præmi[illegible] beneficentia [illegible], quod ab [illegible] acta [illegible] quis multo maxima Othomanicæ militiæ pars constat [illegible] vel truci [illegible] Ismael [illegible] vsque [illegible] militiæ robora confe[illegible] temperatæ militiæ humanæ comitatis, & popularis indulgentia [illegible] [illegible], vt fide [illegible] & parendi obsequium parentem [illegible] parentibus existat, qui non multo grauius flagitij dedecus, quam supplicij pœnam reformidet. Vt minime mirum esse videatur, si [illegible] tanquam generosis [illegible] Ismael augusti nominis maiestatem egregie gloriose que defendat. Ad hunc quoque maximarum virtutum concursum, pulcherrimo naturæ munere [illegible] animo digna [illegible] ore namque roseo, [illegible], flaua barba, & quod antiquum apud Persas regiæ stirpis insigne est, adunco [illegible] [illegible] oculis [illegible] At Selymo, [illegible] [illegible] andes torti que oculi, & Scythico pallore [illegible] facies, [illegible] superiore labro ad cerui[illegible] retortæ, & [illegible] ad mentum [illegible] & inexorabilis naturæ [illegible] vt nihil omnino nisi sæuum & [illegible] prorsus ostendat. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] na consequ[illegible]. Nā Ismael [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] personam re[illegible] In [illegible] [illegible] [illegible] liberalior ep[illegible] [illegible] [illegible] gaudet, cum [illegible] [illegible] cæterisque [illegible] voluptate [illegible] & in

Ismaelis ac Selymi comparatio.

palæstra cum pueris bus ... vt est equitandi & iaculandi ... flaatque ... contentione corpus exerceet adeo populariter v... raus septa porticibus,palam ... me dispudeat. Vxores ... Satraparum Regulorum ... ordine virgines ... morum fama illustres,in coniugalem thorum recipit ... fitacundæ ... ftidit,neque repudiat , vetere Persarum instituto, ... impensius colere , in regia ... familiaris haber... & ... usque fortunæ consortes cum liberis atque nutricibus, & pretiosio... longinqua eunte bella,secum ducere con... to sumptuque,quod magnis ac ornatissimis ancillorum gregibus vel ... præsenti charissimaque pignora bellatores patres ad virtute accend... ... ratione ... mus , in arcano cuncta viræ munera dispensat, ... Imberbium & eunuchorum ministerio contentus , fine conuiuia d... vno ... simplicissimo cibo,naturæ desider um implet.Raro,nisi sacr... sa die Veneris , qui Turcis est festus, in publicum prodit , sed adeo p... rum turba circumseptus , vt agre , vel ipse solus eques inter hastato... que milites , & superbe fubinouentes spectantium turbam , exface... tur. Nec temere equo vectus in suburbanis prædiis spatiatur, cum per ... gustias ad Asiæ propinqua littora hieme aduchi malit, &c. Deinde p... ris hæc subiungit:Otium porro si quod impense vigilanti & saperi... grauissimarum rerum consiliis superest, accito in hortos al... quo ... purpurat... aut familiarium, deambulando ita traducit , vt cum longe seuereque puero... colludentium palæstram spectet, de seriis multa scisc... atque ... cretiores vero molliorefque horas balneo, euoluendisque maiorum suorum ... exterorum Regum annalibus impartiatur. C... ab in... ætate sacris imbutus literis disciplinarum prope omnium st...dia præ... ad contemplationem rerum diuinarum ita referebat, vt vetere Magorum ... Bachm... arcano dogmate, se ipso, qui ambitiosi ni Sophi ... susceperat,admirabilior euaderet, cum iam pridem cælestis sapie... & ... tionis opinione apud gentem religionibus atque mi... capi fac... dibiles victorias,& tantum denique imperium sibi nouo prope ho... fer. Diuersissima porro,& vt mihi videtur, plane iniqua,Persæ cond... gerunt. Nam ij, sicuti equitatu ... maxime pollent, ... nullum ... certum ex conscripto inueteratoque pedite robur instituunt qua ... Turcæ ætate nostra memorabiles sæpe victorias consecuti, nec ... grauissima bella confecerunt. Magno quoque incommodo Persis ... nec sclopetis vtantur, nec tormentorum currulium copia abunden... terribili præsidio cuncta per... ineuntur,luctuoso quidem exemplo ... & Ismaelis,vel egregie victor equitatus;& nuper in Calderanis campis. ... nostrorum memoria ad Harsengam & Euphratem , insolitum eorum eq... boatum cruentamque procellam sustinere nequiuerit. Neque ... Persa cataphractus,cum inermi prope Turca videtur comparandi ... mosi thoraces, loricæ ferreæ, buccularæ cassid...s, & ... que auratis vmbonibus rotundi, Persas vndique protegunt: T... ropa penitus inermem, vix dimidium quadrata & inflexa pelta ... tici clypeis molli arundine in spiras & discolore serico contex... quoque brachium & dextram operoso ferro munitus, fraxinea ... rem gerit, qua ad medium comprehensa more Numid... rum ab alio ... reperens, ... os & equos inermes facile perfodit: cum Turcæ Gra... tudine ad pressas lateri ... natasque ad equi aures hastas, ... leues, ad primum impetum collatis equis di...ngant, & ad gladi... tim clauamque ferream, reliquis armis impares, redire co...ntur. ... Persarum generosis & robustioribus equis ... fidentiū congressum ... quo ... m eorum e... ... ortalibus ferreis & tegumentis ... octo e ... rum bardarum ... tudine vestiantur, quæ consertis laminis, aut intai ...

Turcæ a ... Persica mi ... bus diss... ...

[illegible] & [illegible] o ita muniunt, vt quamlibet telorum contumeli[illegible] perfe- [illegible] non temere sagittarios equites aut pedites Turcas cum [illegible]. Hi siquidē latis & multo neruoru nexu validis arcubus instru- [illegible] arum instar, ideoq; læthales sagittas emittunt. Qua rerum [illegible], Sophianus exercitus [illegible] Reg[illegible] ob excelsæ digni- [illegible] opinione, & religioso quodā sacramenti iure, nusquā reformida- [illegible]. Turcas vel numero inferior, ab [illegible] in- [illegible] esse [illegible] a hac indignaque fortibus viris vi tormentorum, [illegible] nec copiarum obruatur. Hæc Iouius Hist. lib. 14. vbi plæra- [illegible] ferme se [illegible]. Cæterum, hac tempestate ipsi Persæ, [illegible] in bello & maioribus & minoribus tormentis vtuntur, ca- [illegible] peritissimi habentur. Sed Iouij temporibus hæc ars atque pernicia, [illegible] in perniciem humani generis excogitata, hoc nostro ta- [illegible] nondum ad eos peruenerat.

[illegible] nominis per vniuersum terrarum orbem ce- [illegible] tudo, cum ex ipsis rebus gestis, a nobis hactenus commemora- [illegible] morum Regum ex vario climate legatio- [illegible] transmissis, quarū Ioannes Aloysius [illegible] Venetus, in suo tractatu, [illegible] meminit, perfacile cognosci ac intelligi potest. Hic e- [illegible] vbi tunc Ismael cum maiori [illegible] equitatus degebat, spatio trium mensium, quo illic substitit, ad eum ve- [illegible] quamplurimos Regum Indiæ Oratores, quibus negotium datum sit, vt il- [illegible] nomine suorum Principum salutarent, [illegible] omnia quæ ad eius dignita- [illegible] pertinerent, facturos ostenderent, ac præterea nonnullis opulentis & pre- [illegible] muneribus [illegible] donarent. Per idem quoque tempus, Regem Arabiæ Fe- [illegible] suos legatos destinasse, qui primo Adenam, vrbem à vetustate populique fre- [illegible]ntia, & [illegible] summopere commendatam, cum pretiosissimis gemmis & [illegible]onibus appulerint, quarum quidem pretium ter decies centenis millibus [illegible] corum æstimabatur, postque honorificæ [illegible] officium, & [illegible] na exhibita petijsse, vt ipsi opem ac suppetias ferret aduersus Regem Lusita- [illegible]æ, contra quem atrocissimum bellum gerebat. Horum vero postulatis Persam [illegible] prorsus abnuisse, cum præsertim non multo ante, inter [illegible]m & præfatum Regem, mutuum fœdus ac societas intercessisset. Hos ta- [illegible] & reliquos omnes ab eo summis & exquisitis honoribus acceptos, [illegible] illiberaliter dimissos. Prærer istas legationes, ait etiam adfuisse ora- [illegible]ores Insulæ Samotaræ quæ alio nomine Tabrotana vocatur, eosque [illegible] & pretiosissimos lapidos, præterrim ex his, quos vulgo Rubinos appel- [illegible]nt, secum detulisse, quorum tanta fuerit copia, quanta vnius iumenti humeris [illegible] posset, quæ omnia instar magni thesauri iure merito æstimata, [illegible] Re- [illegible]motara, cum quo erat affinitate coniunctus, ei muneris loco mittebantur, add[illegible] precibus, vt a Lusitanici Regis amicitia & societate, à quo pluri- [illegible] & grauissimis damnis afficeretur, recederet, tametsi Rex ipse ab ijsdem in[illegible] non exigua detrimenta vicissim acciperet. Horum petitioni Ismaelem [illegible] sse se o[illegible] moturum lapidem, vt mutua inter ipsos amicitia co[illegible], [illegible] lege & conditione, vt Taprobanus singulis annis Lusitano certā sum- [illegible]m [illegible]ulorum, earumque gemmatum quas supra nominauimus, veluti [illegible] benefi[illegible] instar annui tributi, dono daret. Narrat etiam, dum ibi mo- [illegible] traheret, [illegible] captum quendam Turcicum exploratorem, profectum ex [illegible] & [illegible]m à suo Principe, vt quendam præpotentem Regem, cu- [illegible] ad Gangi fluminis ripas sita est, ad bellum contra Ismaelem extimula- [illegible] bat[illegible] Imperatorem cum valido & numeroso exerci- [illegible] inuasurum [illegible] statim laqueo gula perfracta fuerit atque addit, i[illegible] [illegible]em & Christianis sacris addictū, adeó vt priusquā obiret, sua errata [illegible] dotis A[illegible] depromeret, & animo pœnitenti [illegible] inuocatione ex hac vita decesserit. Adhæc, quendam Byzantiū pe-

Varia potentissimorum Principum legationes missæ ad Ismaelem.

Aa 4

[illegible] regio famil[illegible]io, fo[illegible] co[illegible], [illegible] [illegible] rel[illegible] s[illegible] in Perside [illegible]rc[illegible]antur, summo [illegible] cetti[illegible]at, & propte[illegible] huiu[illegible]modi per idiam, [illegible]uum in [illegible] se [illegible] & l[illegible]n, hisdem f[illegible]me [illegible] b[illegible], a[illegible] in [illegible] Dauidis Regis Aethiopiæ, dominũ Indiæ maio[illegible], & Christianis [illegible] quem nostri Presbyterum Iohannem, i[illegible]genæ precio[illegible]m Io[illegible] lant, qui Persam, [illegible] Principi[illegible]on[illegible]ne adhortatus fuerit, vt So[illegible] to Marte adoriretur, Syriamque infestis armis peteret. Ipsi[illegible] ret, propedie[illegible] adfut[illegible]r[illegible]m c[illegible]m ducen[illegible]s mil[illegible]bus homi[illegible] que conuenisse cum Lusitano, qui ei ad quinque ac triginta tirem[illegible] alia nauigia omni bel[illegible]ico apparatu instructa, se m[illegible]urum spopond[illegible] tate, qui [illegible] breu[illegible] tota Ae[illegible]ypt[illegible] a Solymano deficeret. In aula, tu[illegible] legatum Regis Tartarorum, qui suas prouincias habet in mari Casp[illegible] legationem ob[illegible]e que[illegible]dam Turcicum, qui paulo au[illegible] Sol[illegible]mano [illegible] & hanc ill[illegible]us summam fuisse, suũ videlicet dominum expetere amic[illegible] lis, & quam maxime optare, vt cum ipso fœdus percu[illegible]et in pernici[illegible] Ottomanicæ familiæ, ac etiam pollicitum, quod ipsemet desce[illegible]de[illegible] niam maiorem cum viginti millibus lecti[illegible]ssimorum equitum, & m[illegible]nor[illegible] A[illegible] inuaderet. C[illegible]ca hæc tempora, ill[illegible]am adfu[illegible]sse oratores pro[illegible]ctos ex [illegible] Moluechis, [illegible]is vltra circulum Capricorni, in linea æquinoctiali, quæ san[illegible] plurimis aromatibus atque vnio[illegible]bus abu[illegible]dat, hosque apud Regem summ[illegible] re conquestos de Lusitanis, à quibus, innumeris cladibus afficerentur, sua [illegible] tio ab eis horribiliter deuastaretur, & proinde suppliciter peti[illegible]sse, vt Rex su[illegible] ctoritatem [illegible]terponeret, quo t[illegible]ndem, reconciliatis animis, tranquil[illegible]us d[illegible] re[illegible]t, ipsoque vicissim, Prouincialium nomine, omnem obseruantiam [illegible] tudinem obtul[illegible]sse. Horum post[illegible]lata, & iustissimas querelas Regem benignis[illegible] ribus au[illegible]scultasse, ac etiam promisisse, se daturum operam, vt [illegible] voti co[illegible] fierent. Ipsos autem oratores secum attulisse lapillos & margaritas imme[illegible] t[illegible], quas Persæ dono darent. Præterea non mu[illegible]to spatio in[illegible]iecto, ad eun[illegible] Ismaelem appulisse legatum cuiusdam potentissimi Regis Indiæ, cuius [illegible]des [illegible] cipua est in [illegible]e Tacan, quæ his in locis fertur esse amplissima, & sui Principi[illegible] mine [illegible] ad decem millia equitum, & peditum ad ducenta millia co[illegible]tra O[illegible] mannos, obtu[illegible]sse, atque addit præfatus auctor, ipsum habere ditionẽ lo[illegible] pl[illegible]mã, & nonnullas vrbes eo circuitu & m[illegible]udine, c[illegible]ius est vrbs V[illegible] r[illegible]m. & præter cæteras, Pologandã, & Marupantã, suamque originẽ ac [illegible] here à stemmate atque prosapia Regis Pori ab Al[illegible]andro Macedone deu[illegible] quo mentionem f[illegible]t Curtius circa finem lib. 8. & plærique alij sc[illegible]pto[illegible] So[illegible] ma[illegible]um quoque Turcarum Imperatorẽ, qui Selymo in principatu succe[illegible] eodem anno [illegible]d Ismaelẽ splendidissimã legationem, c[illegible]ius præc[illegible] rint decem milites prætoriani, quos Turcico sermone Ianizaros vocant [illegible] comitatu stipati, qui nomine sui Imperatoris ducentos equos longe pul[illegible] mos, Attalic[illegible]que tegumentis exornatos, ac etiã nonnullas gemmas [illegible] va loris ac pretij præfato Ismaeli dono exhibuerunt, eisque fuisse assignatum [illegible] tium in maiori prætorio, Regijsque sumptibus atque impensis donec [illegible] terint [illegible] exceptos; nec vnquam percipi potuisse, quænam tantæ l[illegible] extiterit, licet fama obtineret, Solymanum ei obtulisse vniuersam eam r[illegible] nem, [illegible]acet iuxta Euphratem, vt ea quiete ac pacifice pot[illegible]et[illegible], mod[illegible] lum aduersus Christianos gerenti, nullum negotium facesseret, pror[illegible] armis contra se abstineret. Postremo & Carol[illegible]m V. Cæsarem, ad eun[illegible] o[illegible]tore[illegible] [illegible]dentes ac præstantes viros ablegasse, qui per tria diue[illegible] peruenerint, & priorem q[illegible]de[illegible] [illegible]cis nauibus aduectum, de[illegible] fec[illegible] Per[illegible]o Al[illegible] [illegible] per Cayr[illegible] & [illegible] ha[illegible] [illegible] ral[illegible] [illegible] etra[illegible] ad extremum Aethiopiæ promontoriu[illegible] na[illegible] app[illegible]t [illegible] di[illegible] eq[illegible]asse per mediam Ae[illegible] qu[illegible] est [illegible] Iohann[illegible], & venisse a[illegible] R[illegible]

[illegible]

[illegible] n A[illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] m [illegible] ro cctum [illegible]. T[illegible]m ve[illegible] [illegible] aniam & [illegible] am, in qua [illegible] ipsemet [illegible] [illegible] ex[illegible], co[illegible]em [illegible] o vt fœdo[illegible] ferret, horta[illegible] oritate Regis Sarmatiæ, denuo [illegible] e co[illegible] du[illegible] propterea, [illegible] am [illegible] riorem, & transiuisse per mare Caspium, ne [illegible] um, indeque petere [illegible] Darbentum, vrbem [illegible] super [illegible] portæ [illegible], & iuxta illam Caspij montes, [illegible] quibus [illegible] mmorari magnum numerum Hebræorum. [illegible] ha[illegible] a [illegible] one, a[illegible] se comperisse, hæc [illegible]um [illegible] a & [illegible] t, vl[illegible] nos montes, præter Scythiam, in qua dominatur [illegible] Catai & Zagatai, atque in [illegible], præclaras & insignes [illegible], M[illegible] Macu[illegible], a[illegible] fœc[illegible] mul[illegible]o[illegible] tente, & præfata regna Orientem v[illegible] fl[illegible]mine [illegible] er[illegible] mum [illegible]. Cæsareæ [illegible] m, [illegible] di[illegible], videlicet, ipsi oratores Ismaeleo[illegible], on[illegible] me[illegible]arent, cum ipsemet Cæsar [illegible] a cum [illegible] sp[illegible]n[illegible] C[illegible], ex [illegible] Venetis [illegible] m [illegible] cum So[illegible] op[illegible] is [illegible] iones re[illegible]ouarant, aduersus eundem hostem cum valido ex[illegible] ex[illegible] p[illegible]taret, ac etiam pro[illegible] ant, fore, vt [illegible] Veneti, [illegible] C[illegible] is P[illegible] vires coniungerent, vt communem [illegible] bus armis depellerent ac debellarent. Legatum vero qui per [illegible] m [illegible], [illegible] cum ad[illegible] de [illegible] & quingentos Hispa[illegible] mis [illegible] be[illegible] le[illegible] n[illegible] ructos, & plæraque militaria tormenta [illegible] neris, quæ [illegible] a[illegible] a[illegible]t, omn[illegible] ue gest[illegible] imp[illegible] a[illegible] a [illegible], [illegible] ne D[illegible] Mar[illegible] m, [illegible] H[illegible] o, quod [illegible] anno Salutis D. [illegible] X. quo Veneti, ferme omnes vrbes atque oppida [illegible] a C[illegible] na, breuissimo tempore ami[illegible] h[illegible]d [illegible] ost, D[illegible] vsi recuperarent. E[illegible] his tam multis maximo[illegible] e poten[illegible] m Principum legationibus, facile apparet, quanta fuerit [illegible] in[illegible] Regis [illegible] & amplitudo, quantaque no[illegible] s celebrita[illegible] fama & v[illegible] tus per omnes mundi regiones atque prouin[illegible] s i[illegible] clarue[illegible] Cr[illegible] aliquam insignem expeditionem tunc ha[illegible] [illegible] æ m[illegible] b[illegible] [illegible] ro fato abreptum, quod [illegible] a[illegible] animo conceperit, [illegible] ere nequiuisse. Quippe fama est, ipsum iam fere [illegible] & [illegible] a [illegible] tum annos, contracto [illegible] asperrima [illegible] one [illegible] [illegible] diem obisse, quatuor relictis liberis, ex vna legitimaque [illegible] ceptis, d[illegible] bus, ac Persici regni successore, in hoc penultimo libro [illegible] & [illegible] etur. Fuit Ismael iusti æquique obseruantissimus, & [illegible] am [illegible] benefica & liberali, omnibusque corporis atque animi [illegible]. A[illegible] s memoriæ proditum est, ipsum quandoque [illegible] n ac [illegible] reto, nec etiam à [illegible] abstinuis[illegible] d vtr[illegible] Mahometica prohibetur. Sunt etiam qui retulerint, [illegible] od[illegible] O[illegible] m famil[illegible] am, in eius aula [illegible] catum ac [illegible] tq[illegible] aulici Turcorum Re[illegible] illuderent, [illegible] per scom[illegible], [illegible] us Baiazetis nomen impositum fuisse. Proprium e[illegible] fuit [illegible] est, Rex I[illegible] el. Soph[illegible] co[illegible] omen[illegible]. Soph[illegible] ntea mentionem habuimus, cum idem pror[illegible] defenderet. H[illegible] vero plær[illegible] e a[illegible] antur, [illegible] o[illegible] iusserit, suos s[illegible] atores h[illegible] [illegible] ge[illegible] are, quam quod ex lana conficitur. Et quo[illegible] at[illegible] s[illegible] hi, [illegible] co[illegible] hoc nomine voca[illegible] propinquior est. Quod vero attinet ad particulã [illegible] Rego Persarum nominibus preponitur, hæc (ane vt dictũ est) *Scach quid significet.*

Ismaelis obitus & natura.

Persæ quomodo à Turcis vocentur.

lingua Pers[illegible] significat Regem. Sic Turcici Imperatores nomen [illegible] perando vsurpant, cu[illegible]or[illegible]ian illud Gallicum, S[illegible]e, comparari [illegible] hoc etiam obiter dicatur, Per[illegible]s voca[illegible] Phar[illegible] vel Qu[illegible]e[illegible]b[illegible] rubra. Nonnulli etiam eosdem appellant Etnazarios, quod pile[illegible] cim partes distinctum gestare consp[illegible]c[illegible]r. Quandoquidem [illegible] apud Arabes, prout illam plærique interpretantur, duodecim sonat [illegible] pileum, quod est rubri coloris, suo idiomate Kuzelbas nuncupant, quod [illegible] nihil aliud sonat ac exprimit, quàm si quis diceret Caput rubrum. H[illegible] Ismaele, ac eius rebus gestis. Nunc reliquum est, vt de ipsius liberis, & [illegible] de Tammaso eius primogenito, à quo Persarum imperium diu ad[illegible] est, nec non de eiusdem natura & moribus, quantum ex sedula & [illegible] stigatione à me intelligi potuit, enarretur. Quam explicationem, cum [illegible] aliis rebus, ad ipsius Regis aulam, & politicam gubernationem atque [illegible] spectantibus, proximus liber continebit.

FINIS LIBRI DECIMI.

HISTO[illegible]

HISTORIAE RERVM PERSICARVM

Liber Vndecimus.

DEFVNCTO [illegible] Sciac Tammasus [illegible] ipsius filius, na- [illegible] paterni imperii hæres atque successor designa- [illegible] mis conditione vt reliquis [illegible] regionum præfecturas impartiretur. Hi vero [illegible] Helcas, [illegible] & [illegible] ca, vti ex testamento patris [illegible] portione sortiti, non multo post [illegible] prouincias concesserunt [illegible] ipsa [illegible] m Babylon [illegible] Helcas [illegible] Mesopo- [illegible] & Albanis Caspio [illegible] So- [illegible] Corasan hodie [illegible] Araceni & Marsiam. Qui [illegible] manæ, [illegible] Armenia Persidis [illegible] hæc tempora Solymanus [illegible] Selymi [illegible] a [illegible] ortind [illegible] a, quem pater [illegible] huc [illegible] æmulo, tot regnorum [illegible] V. Cæsar natus anno millesimo & [illegible] diademate Aquisgrani coronatus [illegible] decimum, & Christianæ salutis, [illegible] Porro huius prima expeditio fuit [illegible] Gasellē, qui ab eo defecerat & [illegible] anno, [illegible] primus ac vicesimus [illegible] quam Syriam ac Aegyptum, [illegible] pacatas didicit, Peribachæ sui mode- [illegible] hortatu [illegible] anno [illegible] con- [illegible], quod ad confluentes Sauum atque Danubium [illegible] simum totius Pannoniæ munimentum, expu- [illegible] Vngaris [illegible]. His rebus [illegible] pro- [illegible] cum quadringentis nauibus adiit, & [illegible] maxima [illegible] fit [illegible] Rhod [illegible] Landamus, conferentes cum eo [illegible] m [illegible], [illegible] tas, tandem ad extrema redacti, cum hoste cer- [illegible] adeo vt Solymanus, sexto mense ab eo, quo [illegible] parit eamque ipsis Christi natalibus ingressus [illegible] n, & singularem moderationem atque cle- [illegible] laudis ac fortitudinis gloriam retulisse per- [illegible], mortuo Cayerbeio Aegypti Præside, So- [illegible] locum subi [illegible] erat, quæstum [illegible] bi- [illegible], cumque laudis cupiditate incensus, nouas [illegible] & Sol [illegible] co [illegible] o [illegible] t, bre [illegible] atque interfectus fuit. His de causis commotus Sol [illegible] m, cuius fidei ac virtuti plurimum tribuebat, Al- [illegible] compo [illegible], misit, quæ omnia singulari prudentia & [illegible] modum pollebat, subito pacauit. Mox, sui [illegible] non po [illegible] t, at [illegible] ris ratio- [illegible] ita multo post Bellerbeia dignitate donatus est. [illegible] elatus, miraque proferendi im- [illegible] s Chri [illegible] quos ingenti odio proseque- [illegible] belli [illegible] Proinde anno eiusdem æui sexto ac [illegible] Ludouicum II. Regem Hun-

Tammasus succedit Ismaeli.

Solymanus Selymo in imperium succedit.

Eius Sē prima expeditio.

Gazellus interitus.

Belgradum a Turcis expugnatum.

Rhodus deditione capta.

Achomates Bassa propter affectatam tyrannidem interficitur.

Habraymus Bassa.

Solymanus Vngariam inuadit.

gesimo primum & vicesimum annum agentem [illegible] gis, cum eo, [illegible] bus & minutum numero longe [illegible] viginti millia bellatorum in castris habe[illegible] sentu, vt Rex ipse in aciē victus & prostra[illegible] rarat, parauerat que præsidio, scilicet proc[illegible] te se quo, ita [illegible] interierit, quo in loco plures etiam a[illegible] interie[illegible] desiderati, ex quibus Stephanus [illegible] co maximum sui desiderium [illegible] regia vrbs direpta, & nobilissima bibliotheca Matt[illegible] que Solymanus ad victoriæ suæ monumentum tres æneas statuas [illegible] ferri, & Byzantij in Hippodromo colloca[illegible]. Cæterum an[illegible] mum, quingentesimum vndetrigesimo, Solymanus [illegible] repetendæ Pannoniæ recedens, adulto vere, & læto iam gramine [illegible] p[illegible] maximo cum exercitu aq[illegible] terri[illegible] rerum, quas belli vsus exigit, apparatu è Constantinopoli redijt in V[illegible] Budam, omni fere præsidio destitutam, occupauit; breui[illegible] post, [illegible] nis præsidiarijs, qui erant fere septingenti [illegible] rebus & vita incol[illegible] nem facientibus, potitus est. Inde exercitum ad Viennam Austriæ add[illegible] perauit, camque secunda & vicesima die Septembris, nona hor[illegible] aliquot millibus equitū, quoad reliqua immensi exercitus moles co[illegible] equitar[illegible] iussit. [illegible] t vicesima sexta eiusdem mensis & aqua & terra [illegible] Turcarum agmi[illegible] bus ea ciuitas vndique circumsessa & [illegible] pugnata [illegible] dem successu, vt Viennensibus & præsidiarijs militibus, quorum erant [illegible] millia, [illegible] bem fortiter ac strenue defendentibus, Turcarum r[illegible] 4. O[illegible] multam [illegible] rum cladem, & plurima detrimenta nostris [illegible] ata [illegible] ob[illegible] uerit. In exercitu Ottomannico feruntad centum & quadraginta [illegible] rum extitisse: ex quibus, circiter octuaginta millia cum in opp[illegible] næ, tum in discessu, fuga haud dissimili, frigore atque inedia, & quam[illegible] iam ferro perierunt. Sub id quoque tempus, Rodericus Portundus [illegible] classis præfectus, Barchinonem reuerti iussus, summum fœdæ c[illegible] tunium subijt. Commisso namque nauali prœlio cum Turcis prædonib[illegible] se ex[illegible] est, atque interfectus, tam sua exitiabili, quam Reipub. da[illegible] ritate. Quomodo autem res gesta sit, Paulus Iouius Hist. lib. 27. d[illegible] ter explicauit. At secundo & trigesimo anno supra millesimum quing[illegible] Solymanus, nouam expeditionem suscepit in Vngariam, vt Vien[illegible] ret, à cuius mœnibus paulo ante fortiter repulsus, cum ignominia di[illegible] si Germani duce Carolo Cæsare contra prodirent in aciem, de toti[illegible] rum orbis imperio decertaret: ipsum enim se vnum esse, ad quem Ro[illegible] [illegible] legitimo iure pertinere, dicere solitum ferebant. Quoniam Ma[illegible] [illegible] vniuersi orbis Augustus Imperator extitisset, [illegible] dem & [illegible] vrb[illegible] imperij teneret [illegible] vti eius proauus Mahometes, expugnata C[illegible] nopoli, & Constantino, supremo Græcorum Imperatore, [illegible] to, a[illegible] o, hæc omnia iure belli capta, Ottomannicis regnis adiecisset. Prop[illegible] de Carolo sermones inciderent, aut [illegible] teræ fer[illegible] rentur, cum non Cæ[illegible] Hispaniæ Regem, superba dissimulatione vocare consueuerat. [illegible] manus aliam etiam causam prætexebat, nimirum, vt Ioannis Vayuodæ [illegible] ac beneficiarij [illegible] latas iniurias vlcisceretur. Proinde cum sexcentis mi[illegible] num armatorum ex Thracia in Pannoniam profectu[illegible], pr[illegible] mo, n[illegible] post se relinqueret, Gunzam oppidulum, cui præerat Nicolaus Iuriz[illegible] [illegible] belli [illegible] gloria [illegible] is, ar[illegible] ima o[illegible] obsidio[illegible] uit, & oppugnat[illegible] tandem, nullis suorum desideratis, non vi, sed deditione tradi [illegible] lao. c[illegible] is egregiam virtutem, & animi constantiam summopere a[illegible] [illegible] Solymani in Vn[illegible] pe[illegible] [illegible] tum, quam prior, sortita est. Cum enim pro certo com[illegible] rolum Cæ[illegible] & Ferdinandum Regem, cum descriptorum peditu[illegible]

Ludouicus rex Vngariæ interiit.

Buda capitur à Solymano.

Solymanus iterum inuadit Hungariā, & Budam, eamq; iterum occupat.

Vienna Austria obsidetur, anno 1529.

Solymanus re infecta domum redit.

Roderici Portundi clades.

Solymanus iterum inuadit Pannoniam. Idem Romanum Imperium sibi vendicat.

Gunza à Turcis dedi[illegible] capta [illegible] lao Iu[illegible] tradi[illegible] [illegible]

[illegible] Germanis [illegible] factas, & [illegible] per Nouiodunum [illegible] um red[illegible]

[illegible] mandata [illegible] Fridericus [illegible] omnibus [illegible] bellico apparatu [illegible] quem Andreas Auria [illegible] Quia vero vtrinque [illegible] quam proxi- [illegible] Barbarossam, [illegible] clas- [illegible]

[illegible] Regno [illegible] per idem tempus [illegible] terra marique bella [illegible] lib. 33. per picue [illegible] Cete- [illegible] substracto, [illegible] & [illegible] Porro Tammasus [illegible] ipsius acceperat. [illegible] Agiamij vocantur, [illegible] irruptionis [illegible] bello, redibatque [illegible] dum de [illegible] obtritum planeque obscuratum arbitraretur [illegible] viros [illegible], facile [illegible] Regem, & [illegible] magnopere excitabant, vt Solymanum [illegible] bellum, quo ipsius virtus, [illegible] possent: sed Tammasum [illegible] arma, [illegible] Zagatarumque [illegible] morum causa nunquam desint, femina [illegible] vel hoc [illegible] argumento [illegible] Persae [illegible] Garisilbas, [illegible] maximus, appellari consuessent. Verum [illegible] vtrimque [illegible] morum suorum tranquillitate frueretur [illegible] praesertim populi, latrocinijs [illegible] Euphrate, è Mesopotamia [illegible] Solymanorū temporibus audere continuisset. [illegible] arma expedirent, transuecti [illegible]

[illegible] Quibus rebus nunciatis, [illegible]

Germanis [illegible]

Fridericus [illegible] Andreas Auria.

Induciae inter [illegible] & Persas.

Bb

nus vehementer excitabatur, virium que suarum con[illegible]cius, & [illegible] memor, excelso elatoque anim[illegible] Persi[illegible]m be[illegible]m agi[illegible] [illegible] haud mediocriter à Christianorum [illegible] hac se oc[illegible] itaque pari studio diuersissima bel[illegible]a meditantem, Habraymus, [illegible] l[illegible]deoque summ[illegible] pollebat gr[illegible] pri[illegible]s. [illegible] quijs, licet in suum exitium, sicuti postea euentus dec[illegible]rauit, im[illegible] rientem arma conuerteret, & bello Germa[illegible]co Persicum p[illegible]

[illegible]lymani expeditio contra Persas.

euocato vndique milite in Persas, Vlamane, [illegible] à Tamm[illegible]o [illegible] manum se contulerat, itineris duce v[illegible]s, in Armeniã contendit. [illegible] iusdem Armeniæ vrbe[illegible], [illegible] cep[illegible]t admira[illegible]io T[illegible] nullus eis Persarum exercitus longo itinere oc[illegible]isset. Ve[illegible]m T[illegible]

Tammasius ab [illegible] recessus, donec suas copias adaugeat.

lium erat, rel[illegible]ctis vrbibus, montes peter[illegible], donec [illegible]beri & A[illegible]an[illegible] r[illegible], qu[illegible] Persas cataph[illegible]a[illegible] antecellere co[illegible] [illegible] plotatores cognita, Solymanus castra mouit, rectaque ad eum pe[illegible] nere, Ta[illegible] a[illegible]pli[illegible]ma[illegible] [illegible] mal[illegible]ci[illegible] e[illegible]ressus, Su[illegible]taniam pet[illegible]t haud proc[illegible] inde distantem, q[illegible] o[illegible]

Saua tempestas diuexat Turcas, & magna clade afficit.

gia fuit, [illegible]d à Tamerlano Tartaro deuastata, adhuc vet[illegible]a di[illegible]n[illegible]a [illegible] plo[illegible]m orna[illegible]nen[illegible]a retinet. Ad e[illegible]m vrbem al[illegible] d[illegible] [illegible]e S[illegible] ex vicinis altissimis montibus, quos niues perpetuæ obsident, tam [illegible] tempestas, paulo ante æqu[illegible]noctium a[illegible]m, vt exi[illegible] [illegible] n[illegible] campos, vbi Solymanus Tammasum sustinebat, ve[illegible]t [illegible]pro[illegible] cideret: & ea immanis procella Turcarum tabernacula [illegible] [illegible]um [illegible] p[illegible]s [illegible]amelos, [illegible]ra[illegible] numero peremit, nu[illegible]ite[illegible]que pe[illegible]s c[illegible] l[illegible]manus ipse mu[illegible]um à periculo abfuit. Auxerunt eam c[illegible]aden[illegible] n[illegible] ac timor ho[illegible]is propinqui, licet is longe d[illegible]staret. Post[illegible] luce So[illegible] ru[illegible] [illegible]bus tadijs multos prope rigentes atque attonitos re[illegible] nu[illegible] & [illegible] reliquam vitæ securitatem opportune pertinebat, campos hoste v[illegible]c[illegible]

Solymanus potitur Babylonia & Assyria, anno salutis 1534.

[illegible]t. Solyman[illegible]s, nonn[illegible]l recreato exercitu, in Assyriam profi[illegible] r[illegible] Vlamane transfuga, nulloque negotio Babylonia potit[illegible]. In ea v[illegible] sacrorum princip[illegible] sedes est, quem Ma[illegible] m[illegible]ni Reg[illegible]s obseruant, [illegible] r[illegible]o & ad[illegible]ptat & confirmat Assyriæ Reges, ita vt e[illegible]m Solyn[illegible] insignia atque ornamenta eius regni accipere voluerit. Vrbs il[illegible]la[illegible] c[illegible] ctu[illegible] an[illegible]us expendatur, longe omnium amplissima est, [illegible] in ea hyemare. [illegible] iam multa illic vastitas conspicitur, horti innume[illegible] coniuncti agri quoque aratris proscissi, ferarumque capt[illegible]atũ & [illegible]ncl[illegible] mora. Exceptus est Solymanus ab Assyrijs & Mesopotamiæ popu[illegible] sione, & per vrbes illarum regionum exercitus in hybernis collocatus. A[illegible]

Noua Solymani expeditio in Persas.

te vere, hortatu Abraymi & Vlamani in Tammasum arma [illegible]t, [illegible] q[illegible]ndoque, vt spetabat, ex Persis victoriam relaturus. Itaque Tau[illegible]

Taurisiũ diripitur.

titur. Tammaso inde ad eius inopinatum aduentu[illegible] n Cotaxe[illegible]os it[illegible] [illegible] vrbe[illegible]que amp[illegible]mam, licet iussa facere paratis inco[illegible] b[illegible] [illegible]iti diripiendam obijcit, & ipse quoque V[illegible]mcasiani atque [illegible]ac[illegible]is o[illegible]a[illegible] ext[illegible]gio palatio, quod a[illegible]tea Selymus properanter deform[illegible]at, [illegible] nec picturis quidem, & auratis laquearibus parceretur, & integras q[illegible] lias telæ sericæ opificijs celebres, abducendas [illegible]peraret, ma[illegible]um[illegible] nu[illegible]ner[illegible]m, & delectæ iuuentutis, ætatis & formæ, omnisque sexus [illegible] pe[illegible]hendi, & Byzantium perduci sineret. Ea præda onustus, cum iam adue[illegible] Tamn[illegible] [illegible]a in[illegible]br[illegible]ceret, redi[illegible] in Mesopota[illegible]an[illegible] [illegible] set a pe[illegible]culo exercitus, nisi falconum & sclopetorum ictibus Pers[illegible] [illegible] sent. Verum enim uer[illegible] iam Tamm[illegible]s Tauri[illegible]um redierat, host[illegible] stat[illegible] sed cat[illegible]phract[illegible] Pe[illegible] sæ[illegible] [illegible]mos T[illegible]rcas [illegible] terim Del[illegible]menthes Satrapa fortissimus, pe[illegible]it à Tãmaso certum [illegible]

Ingens Turcarum clades, duce Delimenthe.

qu[illegible]um numer[illegible], & [illegible] per nota [illegible] compendia T[illegible]s i[illegible] [illegible] [illegible] formidantes, iuxta Bithelim vrbem, Tau[illegible] te[illegible]pesta nocte vndique in[illegible] [illegible]bat, opprimi[illegible], adeo vt [illegible]

nem,& Byzantium reuersus est,non sine pudore irriti conatus, [illegible] & in Salentinis & Corcyræ,fortuna,[illegible] ipse quid arbitra[illegible] modo a eius vota fecisset. At Veneti [illegible] eodem [illegible] cum Turcis pacem renouarunt, traditis illi trecentis millibus co[illegible] Neapoli ac Maluasia oppidis [illegible] Macedoniæ. Quo tempore a T[illegible] cyra [illegible]idebatur, Austrianus exercitus, qui erat in Pannonia, ad Ezec[illegible] lum [illegible] Posega, fœda in fuga cæsus [illegible]. Anno [illegible] trigesimo & quadragesimo Austriani magnam cladem ad Budam [illegible] breui post, Strigonium & Alba regalis in Turcorum potestatem deue[illegible] rum anno eiusdem seculi quadragesimo octauo, exortum est [illegible] ter Turcos & Persas, cuius hæc præcipua causa & origo extitit. Post [illegible] duos Solymanni filios, nempe Selymum & Baiazetem, regna[illegible] bellum enatum fuerat, in quo tandem, victoria penes Selymum [illegible] iazetes cum aliquanta parte exercitus, & multo bellico apparatu ad Regem [illegible] rum profugit, à quo benigne ac liberaliter exceptus fuit. Hunc S[illegible] varias legationes à Tammaso repetijt. Verum is, cum ipsius postulatis [illegible] abnueret, Solymanus vehementissime indignatus, hanc [illegible] armis vindicare statuit. Proinde collectis ingentibus copijs quæ plus [illegible] l bus hominum con[illegible] dicuntur, hostiliter in eum arma côuertit, & in A[illegible] [illegible] pit. Vbi primum ad fines Persarum deuentum est, i[illegible] nitate obuia quæque ferro atque igni populatur, nulli neque sexui, nec [illegible] cens; [illegible] ius animus ad omnem sæuitiã & crudelitatem [illegible] quo magis intelligebat, filium suum Baiazetem profugum [illegible] non [illegible] maso [illegible] sus paternam voluntatem protegi atque [illegible] mum imperium copiarum aduersus patrem, armaque ad [illegible] dictam [illegible] nem concessa. Tammasus, quamuis haberet in armis centum millia [illegible] & amplius, tamen quia Solymanus cum tantis viribus è S[illegible] prædabundus penetrauerat, veritus, se non posse resistere tantis cop[illegible] misit ad Lusitanum Regem, qui maiori parti Indiæ imperat, [illegible] nationes cum Hispanicis pra sidijs, & rogauit, ne se, tantis b[illegible] orum [illegible] plicatum negligeret, sed quam citissime opem ferret aduersus comm[illegible] stem. Præstare, auxilium ferre laborantibus nunc Persarum rebus, q[illegible] re vt cum accessione virium Persicarum ipse postea à Solymano inuadat[illegible] aliquæque compluribus rationibus commotus Lusitanus Rex, decē H[illegible] millia cum viginti bellicis tormentis subsidio misit Persæ, qui, vbi ad [illegible] sarum posita in ripa fluminis Euphratis peruenerunt, castrametati [illegible] exercitus Turcarum. Cœptum est statim pugnare leuibus prœ[illegible] tanta Hispanorum virtus enituit, vt Persæ, qui prius videbantur magno [illegible] sternati, & metu perculsi, non parum animi resumpserint. [illegible] is tandem exitus fuit, vt Persis vna cum auxiliaribus copijs acerrime d[illegible] bus, & Baiazete in aciem paternam summo impetu ac virtute, [illegible] rum impressionem faciente, Turci terga vertere coacti fuerint; & licet [illegible] nus, visa suorum fuga, eos nunc adhortationibus, nunc minis, nunc [illegible] promissis ad prœlium reuocare conatus sit, nunquam tamen [illegible] qui ex eo certamine incolumes euaserant, pristinæ virtutis memores, ac [illegible] ratoris præsentia & adhortationibus commoti, ad signa redire vol[illegible] tius cum laude obire, quam turpi fuga seipsos fœdare atque polluere. C[illegible] ex Ottomannicis copijs in ea pugna centum & triginta fere millia hom[illegible] complures fuerunt vulnerati: septem purpurati, inter quos, & [illegible] cæsi sunt, atque vel Solymanus ipse vulnus accepit. Sed neque eam [illegible] Solymanus passus est quã ab hostibus accepit, cum multi quoque [illegible] redeuntes propter famē, & omnium rerū necessariarū penuria [illegible] tudines & deuastatas à se regiones iter faciebant, ita sane, vt equ[illegible] barent, & [illegible] quinque [illegible] fuerint. Hæc clades præ[illegible] & [illegible] significata fuerat Turcis antequã discederent Byzantio, quippe cu[illegible]

Pax inter Tur cas & Venetos, cū nō minimo piorū Venetorum incommodo.

Christianorum clades in Pannonia.

Nouum bellum inter Turcos & Persas.

Baiazetes filius Solymani fugit ad Persas.

Turci Lusitanorū opem ferentium à Persis, & maxima clade afficiuntur.

Insignis Persarum victoria.

[illegible] ducta, per [illegible] odi [illegible] Othomann [illegible] B [illegible] imperio præfuit [illegible] ac [illegible] & [illegible] expe- [illegible] Prouincia [illegible] suf- [illegible] nonus, tamen quoad [illegible] animum à [illegible] Mustapha ipsius Solymani primogenitus [illegible] eodem [illegible]. Cum enim [illegible] alterum, Mustaphæ primogenito, [illegible] Rol [illegible] hoc Mustapha ægerrime [illegible], & [illegible] o- [illegible] dantia [illegible] ademitque calamitas [illegible] Sol [illegible] con- [illegible] mox, [illegible] & [illegible] ac [illegible] ret [illegible] omnia [illegible] Solymani exercitu, [illegible] co [illegible] contra [illegible] exercitu profectus [illegible] Persia, & Tar [illegible] o- [illegible] Armeniis. Vt vero [illegible] vindicaret, nouos exercitus [illegible], & primum [illegible] pen- [illegible] copiarum [illegible] instructissimam breui [illegible] eodemque modo C [illegible] m [illegible], certe [illegible] triremi [illegible] commu [illegible] ptuaginta hominum [illegible] millia e medio sublata esse [illegible]. P [illegible] quorum [illegible] peratorum [illegible] factum est, [illegible] nciliatus, sese in suis Satrapijs ac præfecturis contineret, iamque [illegible] animo cuncta amariter pol [illegible], ita sane, vt post aliquod spatium [illegible] poris interiectum, anno videlicet eiusdem æui tertio & quinqua [illegible] mo à patre accersitus, accepta fide, in castra, quæ tunc ab Al[illegible] pia Syriæ circiter quadra- [illegible] am [illegible] bant. præc [illegible] que dehor [illegible] e- [illegible] eritate conuolarit, & candido habitu indutus, atque inermis, ad exosculandam [illegible] nam [illegible] conscenderet, ibique mo [illegible] patri [illegible] cubiculo interiore, a septem mutis & eunuchis, quibus ea cædes dem[illegible] data [illegible] neruo [illegible] collo in[illegible]cto suffocatus est, atque ita Princeps [illegible] mus, omn[illegible] tus, per fr[illegible] & [illegible] ex[illegible]us est, & cum ipso, Amasiæ præfectus, & [illegible]colaus M[illegible] Venetus, [illegible] qui [illegible] capt[illegible] Nicopoli [illegible] Ambracio, Mustaphæ [illegible] donatus fuerat, & propter insignem fortitudinem [illegible] dexteritatē, [illegible]rna prope [illegible] educatus, sic profecto [illegible] etiam ab eo præto- [illegible] vex[illegible]um [illegible] Nam vtrique [illegible] co[illegible], sta- [illegible]m ab intercepto filio, in publico theatro caput præcidi iussit. At Persæ, [illegible] ph[illegible] quo a[illegible] mor[illegible] h[illegible] sequa atque hor[illegible] te audita, protinus correptis armis, Amasiam ferro & igni deuastarent, o- [illegible] ac [illegible]bus immicerent. Hæc qui [illegible] in sententia. Sunt vero qui hanc historiam [illegible] & [illegible] ham dumtaxat in[illegible] aliisque d[illegible] ationibus Roxolanæ, & Roxani [illegible] a So[illegible] vtr[illegible] fide ad[illegible] maxim[illegible] o [illegible] erat, [illegible] per dome[illegible] ca & [illegible] na aux[illegible] a tyrannidem af[illegible] n- [illegible] e [illegible] ter cætera, ipsi Solymano per [illegible] Mustapham [illegible] c Persarum, & ipsius [illegible] cere [illegible]. De [illegible] autem fuga in Per[illegible] & quod postea cum patre

[illegible] a- [illegible] Tar- [illegible] la- [illegible] præ- [illegible].

Mustapha Solymani primogenitum fugit ad Persas.

Solymanus [illegible] & [illegible] in Persia.

[illegible] stanti- [illegible] diuexatur

Mustapha [illegible] cum patre.

Idem à patre interficitur.

in gratiam rediere, nihil plane in literas retulerunt. De morte vero, [illegible] fatentur. Caeterum in his me arbitrum atque iudicem non constituo, [illegible] nicuique suo arbitratu quam velit sententiam tueri atque amplecti. [illegible] Mustapha, ad patrem profectus, tanto exercitus clamore [illegible] exceptus fuit, vt mortalium antea nemo, atque Solymano ad eius [illegible] celebrandam, haud exiguo incitamento [illegible]. Defuncti [illegible] mento coram exercitu promptum praeconem altissima voce pr[illegible] vnum in coelo Deum, in terris vnum Solymanum imperatorem [illegible] totus exercitus terrore attonitus obmutuit. Iunior natu [illegible] post [illegible] latus est quod de fratris interitu ingemuisset. tertius metu patris ad [illegible] fa[illegible] confugerat, & statim per legatos reuocatus, cum ad pa[illegible] securi percussus est.

Helcas Tammasi frater, deficit ad Solymanum.

Post exigui temporis intercapedinem, Persia pluribus comm[illegible] bus ac intestinis discordiis atrocissime iactata est: adeo vt Persarum R[illegible] dioc[illegible] incommodum atq; periculum subiret, cum ab eo Helcas germanus [illegible] Solymanum transfugeret, à quo benigne atq; honorifice exceptus [illegible] post, eius ope atq; armis iustum exercitum comparauit, eoq. Persa[illegible] bu[illegible] [illegible]uit, ac fratri plaeraq. oppida & vrbes, inter quas [illegible] Van [illegible] munitissimum propugnaculum, Taurisio sex dierum itinere distans, [illegible]dem [illegible] dem in quodam conflictu habito non longe à Balzera Persic[illegible] nus emp[illegible] h[illegible]ter p[illegible] captus fuit, & postquam aliquandiu in arce v[illegible]go K[illegible] tus esset fratris iussu iugulatus, perfidiae, aut stulti consilii poenas persolu[illegible] n[illegible]s memoriae [illegible] est, ipsum in hac expeditione socium atq; c[illegible] sequutum Solymani purpuratum qui aut inuidia commotus, aut Tam[illegible] corruptus, ad Solymanum scripserit, quod praefatus Helcas sua consilia clam [illegible] Persis communicaret & quod maximopere veretetur, ne proditione a[illegible] taret. Deinde misisse alias literas, quibus significabat, illas huiusm[illegible] d[illegible] f[illegible] & argumento ad fratrem suum datas fuisse, ac propterea sine du[illegible] suspicionem & inimicitiam inter eos sublatam esse; adeo vt tandem Solyman[illegible] bis plenam fidem adhibens, illum ad suum fratrem abduci iuberet, qui, vt p[illegible] in Regis conspectum peruenit, statim in arcem supradictam conic[illegible] que ibi aliquandiu in arctissima custodia detentus, & postremo iu[illegible] [illegible]fectus.

Causa defectionis.

Causa vero, quae ipsum Helcamum impulerit, vt a [illegible] litus, à Tammaso deficeret, haec praecipua & potissima fuisse narratur [illegible] delicet, cum ipse militari ac excelso animo praeditus, Bur[illegible]anum S[illegible] R[illegible] in bello cepisset, omnemque eius regionem longe amplissimam q[illegible] ad ripas vsque maris protenditur, Persico imperio adiecisset, ipse n[illegible] ctori gratiam referre, nullumque vel minimum grati ac memori[illegible] mon[illegible]um, ob rem tam strenue ac feliciter gestam, exhibuisset. Circa [illegible] m[illegible] me tempus, quo Helcas ab eo desciuerat, veritus, ne etiam alter [illegible] s f[illegible] mine Becramus, quem alii Sammiri[illegible]um siue E[illegible]mitram vocarunt, [illegible] exemplo a[illegible] rebellaret, [illegible]lque indigen[illegible] ad seditionem co[illegible] hendi, & [illegible], nihil tale promeritum, trucidari iussit. Tertius vero [illegible] fuit Sormiza, vti diximus, quem alii Bairam[illegible] Miri[illegible] p[illegible] meo[illegible]bus [illegible] concesserat, relicto filio impubere, qui reg[illegible] Tammasius, missa legatione, amantissimis verbis ad se accerf[illegible]r, [illegible] liam in matrimonium prom[illegible]: sed illius regionis proceres, v[illegible] te in eum desaeuiret, obstitere quo minus Casbinum, vbi tunc Regia aula [illegible] bar, proficisceretur.

Lusitani Sclopetarij proficiscuntur in Persiam, vnmitati stipendio ab eo Rege.

Persae interim, quo seipsum, ac regni sui fines [illegible] t[illegible] los Lusitanos sclopetarios ab Indico Oceano, ampl[illegible] n [illegible] pr[illegible] po[illegible] in auxilium accersiuit. Dum haec in Persia geruntur, So[illegible] ma[illegible]as expeditiones, a[illegible] na[illegible] his v[illegible] tempore susceptas, & C[illegible] O[illegible]manno imperio adiectam, duas insigniores prae manibus habu[illegible] M[illegible]en[illegible] q[illegible] anno p[illegible] quingentos [illegible] in eaque Mustapha & [illegible]al vterque purpuratus, praefuere quorum [illegible]

[illegible] ductor, alter vero, rei naualis præfectus. A Panno- [illegible] qua ipsemet cum suprema potestate [illegible] expeditionum fama vt primum in Persidem alla- [illegible], in haud mediocrem spem deuenit, fieri posse, vt in- [illegible] recuperaret: [illegible] excelsi [illegible] animulus, huiusmodi occasionem nullo modo prætermit- [illegible] summa celeritate atque silentio duodecim [illegible] & [illegible] maiori ex parte collectis, has copias in quibus- [illegible] quis, aut certe non longe distantibus, occultat. Ipse [illegible] comitatus [illegible], nihil que tale suspicantibus Babylonis [illegible] ur, iubet sensim quosdam suorum tanquam mercatores [illegible] plures quam mille & quingenti [illegible], eis- [illegible] vt in certum locum statuto tempore conuenirent, cum [illegible] taffet. Sta[illegible] erat enim per noctem præfectum [illegible] omnes [illegible] bem [illegible] resistentes trucidare. Iusserant illi etiam [illegible], ad idem tempus adesse. Cæterum quidam exul [illegible] stratus [illegible] & ad hæc, [illegible] admittitur, eique rē totam aperit, & [illegible] perfector. Missi [illegible] ab [illegible] præfecto, aliorumque finitimorum locorū, [illegible] vrbe conclamatur. Babylon repletur tumultu, arma vbiq; [illegible]. Eiusti [illegible] collectis repente quantus potuit viri- [illegible] temporis celeritas patiebatur, mox coniunctis copiis cum [illegible] in Persis impetum faciunt, iam iam vrbem in[illegible] atque instructos. Pugnatur acerrime vtrinque, ita vt deinceps fuerit vi- [illegible]: Sed tamen Persæ numero multo inferiores ad extremum victoria barba- [illegible] ac demum haud pauci ceciderunt. Tro[illegible] cum [illegible] suorum, Persa, vix cum tribus millibus equitum in tutum se recepit. At So- [illegible] Philippopoli [illegible] grauissime indignatus est, tam [illegible] nouitatem, per [illegible] præsertim, excitatam esse in illis finibus, vbi [illegible] potentissim[illegible] omnes equites Asiaticos, redire ad [illegible] fi- [illegible] dos, [illegible] invicto animo cum ingenti exercitu in Pan- [illegible] proficiscitur, anno felicicet Christianæ salutis 1566. & cum nollet prius [illegible] Segethum, arcem in finibus long[illegible], & [illegible] à Turcis frustra ol[illegible], expugnaret, dum admotis copiis atque tor- [illegible] obsidione, dysenteria correptus, quarta die Septembris à [illegible] in loco, quem in[illegible] gena Sictihouum appellant, [illegible] distanti, prope vineas Segethanas, triduo ante i- [illegible] expugnationem, placide [illegible] vitam terminauit anno imperij sui [illegible] & quadragesimo ætatis septuagesimo sexto. Fuit autem Solymanus, cel- [illegible] gestarum gloria & felicitate nulli fl[illegible] prædecef- [illegible] secundus: at prudentia, iustitia, fortitudine, temperantia, humanitate, im- [illegible] moderatione, ac cæteris heroicis virtutibus, complures eorum longo spa- [illegible]. Quod nisi paternas manus pr[illegible] ne commacu- [illegible] in [illegible], in quo, præter puriorem fidei doctrinam, iure merito [illegible] Atqui maior pars eorum quos fortuna ad supremū fastigium [illegible] illud [illegible] persuadere, si ius violandum sit, imperij causa violandum. Et ve- [illegible]

Nulla [illegible] regni socius, omnisque potestas
Impatiens consortis erit.

[illegible] Roxa[illegible] coniugis, qua filium suum parenti succede- [illegible] modum cupiebat eique Solymanus plurimum semper indulserat [illegible] declamationes atque impulsus, quæ omnia propter suspi- [illegible] prodi[illegible] atque tyrannidis, illius [illegible] rarunt. Huius cadauer Nouemb. die 22. Constātinopolim delatum

Babylon per dolum tentata.

Persarum clades.

Solymani obitus, & natura.

est obitum [illegible] omnes [illegible] M[illegible] his [illegible] S[illegible] [illegible], cum omnibus purpuratis, quibus [illegible] [illegible] multitudine: omnes [illegible] vestibus [illegible] [illegible] q[illegible] Turbantes vocant [illegible] num mœstitiæ [illegible] *Solymani funus & sepultura.* [illegible] curru translatum, præcipui proceres [illegible] [illegible] [illegible] tum, [illegible] longe [illegible] per [illegible] tatem [illegible] ris præcedentibus, & alta voce dogmatis Mahumetani nenias, [illegible] ræ locum obmurmurantibus. [illegible] superstes for[illegible] ac preciosissimis marmoribus, con[illegible] cadauere [illegible] condito, pannum vndulatum [illegible] cum Solymani [illegible] tandem [illegible] capiti autem [illegible] quem in vita gestare solitus fuerat imponere. Huic [illegible] dum vixit [illegible] tas, nec dignitas formæ deerat [illegible] *Eiusdem iuramentum.* [illegible] oribus, cæterum vultu gratioso [illegible] E[illegible] autem iuram[illegible] modi fuisse inuenio. Iuro Deum, [illegible] terræque auctorem, iuro [illegible] storiæ Chronographos, vicies [illegible] prophetas [illegible] è cœlo, [illegible] que inter hos nostrum Mahumetem adorandos item [illegible] aui patri[illegible] hoc sacrum augustumque meum imperiale caput. In [illegible] autem [illegible] [illegible] huiusmodi titulos præponebat Solymanus Tfaccus, Dei [illegible] gum, Dominus dominantium, Maximus Imperator Byzantij, & Trapezun[illegible] Rex [illegible] Persidis, Arabiæ, Syriæ ac Aegypti Dom[illegible] ropæ, Princeps Mechæ, Alepi, Hierosolymorum. D[illegible] *Selymus II. Solymani succ. ssor.* vniuersi, &c. Ex reg[illegible] nostra Constantinopoli. Huic nono Cal. O[illegible] anni, Selymus eius legitimus filius, in imperio successit, anno ætatis [illegible] post quadragesimum. Princeps [illegible] ero aspectu, prope formidabili intuitu [illegible] [illegible] temperamento, vt videbatur, sed ita obesus, vt corpore [illegible] app[illegible] reret [illegible].

[illegible] fama diuulgarat, Selymum, nemine refragante, paternum *Tammasi legati ad Selymum.* [illegible] [illegible] Tammasius ad eum legatos misit, qui ei [illegible] [illegible] gratularentur, simulque ab ipso pacis & articulorum [illegible] postularent. Et [illegible] iam Persæ paucis ante diebus nonn[illegible] [illegible] fecerant in finibus Turcorum, in mandatis habuerant, vt [illegible] [illegible] atque [illegible], hæc omnia commisisse, cum illi duntaxat spe [illegible] hoc impu[illegible] ipsum vero statim, vt arma deponerent, imper[illegible] mus respondit, his rebus opus esse maturiore consilio, se tamen bre[illegible] sum datu[illegible] esse. Nec enim sibi operæpretium esse videbatur, vt bellum [illegible] imperii tam repente susciperet aduersus potentissimum Regem cum [illegible] in Pannonica expeditione partim morbo, & ferro, partim etiam rerum ne[illegible] [illegible] hominum periissent. Cæterum [illegible] haud multo post, infectis rebus, domum dimissi, eaque de caussa, videt[illegible] vtramque [illegible] potius bellum fore, quam pacem, quæ [illegible] rumabest [illegible] [illegible] tempus confirmata fuerit, vt etiam ipse in Persiam miserit [illegible] [illegible] Baiazetis patris, quem Persa, vt Solymano id enixe efflagitanti, [illegible] [illegible] necari [illegible] Oratori autem, [illegible] repetendi misso, qui [illegible] [illegible] visus esset loqui, ad cæteros deterrendos iussu ipsius Regis, na[illegible] res [illegible] atque ita decimato, vt ad suos fines ven[illegible], Turcico p[illegible] [illegible] amputatum fuit, ne T[illegible] [illegible] nia patri[illegible]. Iisdem temporibus etiam Veneti, audita morte Solymani, d[illegible] [illegible] Marinum Cabalium, patricii ordinis & [illegible] ratorum, nec non singulari sapientia & omnigena virtute præstantem, [illegible] tiqua [illegible] amicitiæ confirmanda, Byzantium ad nouum Turcarum Imp[illegible] *Pax à Selymo Venetis iurata cum iuramento.* [illegible] [illegible] arunt. Qui eius legatione audita, mox [illegible] [illegible] [illegible] quam confirmauit quod [illegible] fuerat in diplomate [illegible] sigillo [illegible] [illegible] habetur: Io per Deum [illegible] [illegible] vaginta prophetarum, per animas [illegible]

[illegible] maiorum omnium, me omnia iura amicitiæ ad illa vsque tempora [illegible] rum sancta & inuiolata, atque ad vnguem seruaturum, sicut sub[illegible] erat confirmatum. Quæ[illegible] vero Sel[illegible] hoc [illegible] iuramentum [illegible] sincere ac fideliter obseruauerit, breui post euentus declarauit, [illegible] ab ea nob[illegible] Reip[illegible] [illegible] atrocissimum bel[illegible] [illegible]uit, nisi Cyprum traderet, eaque pernegata illud tandem [illegible] atque [illegible] Bello [illegible]cto, Veneti, quia plurimum conducere [illegible] exi[illegible] modo vt præsertim Christianorum, cum [illegible] fœ[illegible]ni, ope atque auxiliaribus copiis iuuarentur, sed etiam vt di[illegible] [illegible] vires, si vno eodemque [illegible] pluribus [illegible] locis [illegible] [illegible]aderet [illegible] Vincentium Alexandrum a secretis eius inclyti atque illustrissimi [illegible] singulari prudentia, & [illegible] rerum vsu exercitatum, in Per[illegible] ad [illegible] qui eum [illegible] arma in communem hostem [illegible] [illegible]cipienda in tam præsertim occasione rei bene gerendæ, adhortaretur. Hic [illegible] partes [illegible] celeritate, [illegible] tamen ab eo, præ[illegible] Nec ita multo post [illegible] [illegible] Calas, Seidi Acmaronej [illegible] ante Gilani Rex fuerat, cœpit ad [illegible] rerum [illegible] quamobrem vltro citroque missis nuntiis, amicos lo[illegible] [illegible] tatum [illegible] opem ferre ad ipsum regnum recuperandum. [illegible] satis potentem factionem sibi iam habere visus est, multis coactis copiis, cō[illegible] [illegible] prope vniuersis, Larganum propugnaculum, omni ge[illegible] bellicorum apparatuum instructum, Metropolim Gilani regni inuadit, at[illegible] ciuium opera, & auxilio admissus, ad quatuor millia Persarum, qui erant in [illegible] construct[illegible] Genuitus Mirises, Tamm[illegible] cum ad [illegible] [illegible] per secretiorem portam oppidi cum Allaculio vrbi guberna[illegible] [illegible] hominibus, in proximos montes fuga se [illegible] [illegible] ipsi Tammaso longe molestissima fuit, cum plurimi frumenti in pri[illegible] & olei, & [illegible] sit ferax, in qua regione circiter viginti millia strenuissimo[illegible] [illegible] paulo ante descripta Hanc munitionem [illegible] prope ar[illegible] Tammasi primogenitus occupauerat, quæ sane ipsi Regi opportunissi[illegible] [illegible] erat. Pro[illegible] vbi de hac re certior factus est, protinus Musta[illegible] cum decem millibus equitum, & sex tribunis, multoque peditatu, [illegible] ipsam obsidere ac expugnare iussit. Cæterum, cum ad fines Lar[illegible] [illegible] esset, munimenti præsidia, qui bus audiuerant Persicas [illegible] alacritate hostem expectant. Cœptum est vtrinque certare minutis prœliis, [illegible] incursionibus. At vero cum egregia obsessorum virtus [illegible] appareret, semperque inferiores Persæ redirent à pugna, scripsit Tā[illegible] ad [illegible] in castra, quo etiam conf[illegible]gerat Genuitus Mirises, vt à tam fre[illegible] [illegible] abstinerent, donec ipse maiores copias transmitteret. [illegible]rum, vbi diutius obsidio perdurasset, & complures vtrinque fuissent trucidati, [illegible] res T[illegible]ca, ob [illegible] Babylon[illegible] indignationem non satis tuta [illegible] videretur, & cum ad mare Caspium bellici apparatus fieri dicerentur, bre[illegible] post milites reuocati sunt. Cum vero interim, fœderatorum Principum na[illegible] [illegible] victoria in [illegible] nuntiata fuisset, multique proceres ad arma palam ca[illegible] [illegible] in Turcos suum Regem adhortarentur, non prius se capturum respōdit, [illegible] [illegible] progressus, parui referre ligneas [illegible] [illegible] dum sunt incolumes syluæ, ac possidentur, vnde possent aliæ exein[illegible] [illegible] ita quidem Tammasius dixisse fertur, cum ad illum de tam insigni iamque [illegible] & memorabili [illegible] afferretur. Hæc porro incidit in annum post [illegible] & quingentos, septuagesimum primum, & in septimum diem Octobris, qui [illegible] [illegible] anno Selymus regnum C[illegible] [illegible] C. Circa idem ferme tempus, aut certe non multo post Persarum [illegible] [illegible] armaque importari iussit in Arabiam [illegible] [illegible] Aethiopiæ [illegible] propter controuersiam ortam de finibus [illegible]

Selymi perfidia.

Vincentius Alexandrinus mittitur à Venetis legatus in Persiam.

Carnus Tāmanum [illegible] Lamo regno exuit.

Quid Tammasius responderit audita Christianorum Principum nauali victoria.

Persæ regis cum Aethiopes res composita.

[illegible]

[illegible] classem [illegible] est [illegible] Porta Impera[illegible] cendio perit, quod [illegible] cendio [illegible], d[illegible] us, m[illegible] æsti[illegible] rim, vt acceptum in [illegible] Chinandas insulas dedecu[illegible] & [illegible] præclaro & [illegible] ore abol[illegible] 1574. c[illegible] mam classem aduer[illegible] Africanos, duce Sin[illegible] mo purpurato & [illegible] gieren[illegible] Qui velis secun[illegible] ad Gu[illegible] ram de[illegible]

Guleta a Turcis expugnata.

b[illegible] collocatus, ar[illegible] muros terra mar[illegible] que c[illegible] d[illegible] ierb[illegible] rarunt, omnibusque propugnaculis & mœnibus derectis [illegible] r[illegible]. Christianos omnes, q[illegible] ar[illegible] ordecim d[illegible] c[illegible] pr[illegible] us, [illegible] r[illegible] Gabriel Serbellonus, & Petrus Carrera [illegible] Con[illegible] mill[illegible] ceptis, crudelissime trucidarunt, ca[illegible] lo æq[illegible] ta, [illegible] in po[illegible] tus m[illegible] rum nauium capaces for[illegible] construxe[illegible] at[illegible] bel[illegible] sedem & caput, ad Hispaniam, Italiam, cæterasque ins[illegible] la[illegible] in[illegible] stituerunt, & mox Tune[illegible] m reg[illegible] m & c[illegible] at[illegible] Sel[illegible] pot[illegible] g[illegible] re[illegible] s vero tam prosperis successibus elatus, & fortuna bl[illegible] nt[illegible] a[illegible] re[illegible] ad nouas [illegible] ditiones proximo vere [illegible], an[illegible] Sed illum, his cogitationibus intentum, fatalis hora cor[illegible]

Selymi obitus.

ma die Nouembris, repentino prope morbo interierit. Huic autem [illegible]

Amurathes creatur Imperator.

succedit Amurathes ipsius filius, qui tunc a[illegible] anno[illegible] septimum, cum magna omnium prætorianorum [illegible] By[illegible] lætitia, cum ob egregias animi dotes quas præ[illegible] ferebat [illegible] in [illegible] illo f[illegible] in animis omnium e[illegible]. H[illegible] acet multos [illegible] co[illegible] ctos fuisse à patre in ver proximum inueniret, tamen quia nouus e[illegible] & impe[illegible] nd[illegible] nihil omnino [illegible] pr[illegible] anno [illegible] nou[illegible] s[illegible]; sed vniuersum stud[illegible] um ac diligentiam conuertit ad confirm[illegible] liendumque imperium, atque in primis quatuor, siue, vt aliis placet q[illegible] qu[illegible]

Eiusdem sæuitia in fratres.

t[illegible] p[illegible] es, de more Ottomannicorum Imperatorum coram [illegible] iussit, ne q[illegible] as insidias domesticas metueret, neve, vt quondam po[illegible] int[illegible] ner[illegible] be[illegible] ceret, quempiam ex [illegible] otum numero ad[illegible] vnde [illegible] in posterum aliquid incommodi ac periculi immineret. H[illegible] int[illegible] ipt[illegible] o [illegible] st ei[illegible] modi: Amurathes Deus terræ, gubernator mundi v[illegible] t[illegible] s [illegible] d[illegible] magni prophetæ Mahometi, &c.

Vt [illegible] ro ad ipsum Tāmasum reuertar, huic sane Turcicum be[illegible] tia[illegible] [illegible] ctis facile videre est, admodum infeliciter succe[illegible] t. Quan[illegible] dem P[illegible] ub eius dominatu multarum prouinciarum & ciuita[illegible] fece[illegible] fic[illegible] in[illegible] rius patebit. Is tamen, cum natura ad pacem, quam ad [illegible] prop[illegible] or esset pacem à So[illegible] vel in[illegible] ssim[illegible] conditionibus [illegible] quæ postmodum ad finem mortis vtriusque constanter perdurauit. N[illegible] q[illegible] m ab e[illegible] um al[illegible] nom[illegible] us laud[illegible], f[illegible] orumque subditorum be[illegible] [illegible] nio, q[illegible] m [illegible] s regio[illegible] es in mari Caspio & [illegible] ip[illegible] finibus sitæ [illegible] as [illegible] obus Regalis pos[illegible] s, quarum altera Siruana, altera vero G[illegible] c[illegible] p[illegible] Q[illegible] us re[illegible] eract[illegible] s, [illegible] l maiore st[illegible] io procurau[illegible] vt societatem at[illegible] e amic[illegible] am no[illegible] minus cu[illegible] Ottoma[illegible] ca f[illegible] cum [illegible] n[illegible] s [illegible] ation[illegible] us pe[illegible] petuo [illegible] t & conseruare[illegible] cl[illegible] S[illegible] o n[illegible] ui[illegible] h[illegible] q[illegible] e te[illegible] re, ad S[illegible] pater[illegible] impe[illegible] hæredem ac[illegible] [illegible] o[illegible] for[illegible], & cond[illegible]

T[illegible] masi [illegible] a.

[illegible] ur. Cæterum, vt ma[illegible] ro[illegible] a[illegible] [illegible] ueri[illegible] natura [illegible] mores, quan[illegible] que à paterna atque auita [illegible]

[illegible] imp[illegible]arcse[illegible] ex quibus clarissime intelligetur, Persarum [illegible] [illegible] ad [illegible] suas in[illegible]tas & ca[illegible]tates de [illegible] [illegible]a [illegible] ad [illegible]pl[illegible]na, & [illegible]artibus, quibus regna & imperia se-[illegible]tur, omnes [illegible]as cogitationes ac studia solummodo ad lu-[illegible] frequentes [illegible]tiebres ad [illegible] applicuerit, nullamque [illegible] quæ tanquam neruus & fundamentum est cuiusuis Rei-[illegible] bo[illegible]onem habuerit. [illegible]us & anti[illegible]a Re-[illegible]do & mos fuit, vt pacis tempore, si per valetudinem li-[illegible]onem prodirent, aut aliquo honesto & laudabili exercitio, vt [illegible] ipsos & suauitatem oblectarent [illegible] vt facilis ad eos aditus pateret, seque omnibus temporibus, [illegible] præberent. Adhæc, vt in primis enixe [illegible] operam, ne [illegible] vis atque iniuria inferretur. Cæterum, is, per totum fere [illegible] mel quidem ex regia pedem mouit, adeo vt interdum [illegible] [illegible] amplius, ante fores publici prætorij exclama-[illegible] conquererentur. Verum ipse per suos administros iu-[illegible] ordinarios iudices, [illegible] [illegible] contra ipsosmet iudices tyran-[illegible] contra Sultanos, & milites, qui plærunque (de his potissimum lo-[illegible] immanissimorum [illegible] [illegible] planius & manifestius fiat, ex plurimis exemplis, hæc pau-[illegible]. In vrbe, ab indigenis Nacsiuin appellata, iussu olim [illegible] prædones, qui quosdam negotiatores suis bonis ac fortunis exu-[illegible] & ad magistratum, vt de ipsis fieret quæstio, perducti, Iudex [illegible] pleniissime edoctus, furtum ad [illegible] & qui [illegible] dimissis, reique e carcere liberatis & absolutis, partem [illegible] Ca[illegible], quæ nomenclatur [illegible] habebatur. Cæterum hi, ad quos huiusmodi bona pertine-[illegible] regem pro[illegible] maximis gemitibus, & præ nimio dolore scissis vestibus, [illegible] mœnia [illegible], ipsum Regem alta voce compellabant, [illegible] interrogabant, quidnam ageret, & cur tantam iniustitiam in suo [illegible] pateretur: [illegible] causa haud raro diris plagis atque verberibus af-[illegible] lapidibus [illegible] se proripere coacti, nec fieri vnquam potuit, vt eo-[illegible] querimonijs vel minimus locus re[illegible]quereretur. Præterea, Tauri-[illegible] est Metropolis P[illegible], octodecim prædones in[illegible] [illegible] Sclopetos vocant, instructi, intempesta nocte in publicam nego-[illegible] idiomate Car Principis nuncupatam, in qua [illegible] [illegible] mercatores, admotis scalis, per fenestras clanculum in[illegible] [illegible] scirent ibi, præter cæteros, fuisse quendam opulentum ac prædiuitem [illegible] Acmatum Cosbinum, ex vrbe Angoria oriundum, per-[illegible], ipsoque crudelissime interfecto, 300. Tumanos, qui con-[illegible] mauream, & quasdam laminas argenti ine-[illegible] nonnullos panos, seu [illegible] ex coccino & tela serica ab-[illegible] vero mercatores somno excitati, correptis armis, sei [illegible] ad sui [illegible] pararent [illegible] cubicula recipere compulsi sunt. Breui hoc spatio interiecto, [illegible] tempore cuiusdam Armenij domum cum [illegible] [illegible] quatuor [illegible], sue massis, vt vocant, telæ sericæ [illegible] secum aspor-[illegible] quæ [illegible] paulo post, in ædibus Sultani Tauriensis [illegible]. Et licet de [illegible] latrocinijs in ipsa regia conquesti sint, & [illegible] nunquam tamen, Rege ad hæc omnia conniuente, in hos [illegible] fuit, a[illegible] minimum æquitatis ac iustitiæ testi-[illegible]m. Præterea, [illegible] Turcicus negotiator nomine Coz[illegible] [illegible] mercibus [illegible] citroque conuehendas, etiam Cusbinu, [illegible] nunquam accedere consueuerat,

Regum Persarum consuetudo.

Qualis nam fuerit Persicum gubernatio sub Tamasi principatu.

cum in palatio mercatori m domo ... appellant ... cum ... fummas pecuniarum abundare, in hisis amicitiam ... plum tandem conuiuio excepcrunt, ... tandiu protractum est, donec nonnulli ex eodem fate ... dam ipsi mercatoriæ domui con ... minam, ... opera ... muro, eiusque cul ... ingressi, a ... fent. Peracto prandio, vbi in cubiculum rediisset, & pecuniam ... ret, statim, à qu ... hæc fublata esset, ... fores palatij perrexit, ... cum ... que Sultani ... introductus, præfatos Curcos, quibuscum pranfus fuerat, ... nor ... consciosos, ac ... Rex, vt ... hoc comperit, Curcos ... iussit; & de hoc furto interrogati, prorsus negarunt. Cum vero ... staret, vt in vincula con ... idem habe ... tur qu ... cessus, vt vocant, Rex, in eo se ... gratificaturum respondit, sic tamen ... rentur quod illis obijciebatur, ipse mox capite pœnas lueret. Quo au ... stitia ... accepto ... fore ducen ... fortun ... cere. Paucis post diebus, cum quidam iuuenis detexisset furti auctores ... mercator testes coram iudice Cnsbinensi produxit, ... tum ... monium Regi detulit. Et quo maturius expediri po ... gentos aureos dono dedit. Is vero, accersitis Curcis, innenit, maiorem ... rum pat ... ad huc superesse, ac eueſt giori ... am in publico ... prohibuit, ne ibi, ad quem pecunia pertinebat, in regiam ... dus ingressus ... pateret. Hoc sane, vbi in vulgus disseminatum est, plurimorum an ... Regem mirum in modum alienauit, & innumeri de eo con ... rum, ipse horum querimonias flocci faciens, ac prorsus contemnens nul ... dignitatis, ac publici commodi rationem habebat. Id quoq; à non ... est, nimirum ipsi regi, fuisse quendam ex his satellitibus, quos ... Curcos, iam senio confectum, & lepidissimum histrionem, qui iuxta ... biculum pernoctare consueuerat, eiq; ... cet, ... admodum quieto ac placido somno transegisse, propterea quod ip ... modulamine ... statim respondit, ... bi hactenus fuisse inco ... tantam vim habere, vt Regiæ Maiestati somnum conc ... tea fuisset, nunquam potuisse adduci, vt vel hiscere auderet, quoti ... gil ac experrectus, exaudiret tam diurnos quam nocturnos suorum ... ploratus & querimonias, quæ fierent ob assiduà & immensa latroc ... in publico itinere, tum in ipsis vrbibus in dies perpetrata; simulque ... in libro querelarum quo ... ad octo annorum spatium ... decem millia hominum interfectorum scripto comprehendi. Q ... Re ... commotus & indignatus, dixisse fertur, opo ... mis, ... omnes eius socios, (hos autem, Curcios intell ... mnia f ... committebantur, laqueo gutture præfracto, suspenderentur ... fane id cuiquam mirum videri debet. Qui ... cum nulla eis d ... cogebantur sese ad rapinam conuertere, ac ... ubi per fas & nefas prosp ... præ ... tim viderent, Regem, in his, quæ ad ius retinendum & conserua ... ... nulla prorsus cura & sollicitudine ... eaque de causa in ... sub ... us Principatu itinera fuere admodum periculosa; ita profecto, ... dum secure ac citra metus su ... ionem versari liceret, cum ... m ... largit ... cor ... percutur.

Quatenus autem ad rem militarem spectat, id plane in con ... Regem ... tametsi ... rebus ... ac deferre ... tamen ad ... fuisse ... ita ... esurui angusti ... Et licet interdum necessitas coegerit, ... n ac ... od ... ium ... id prorsus ... cessitati, quam ... attributum erat, cum in bello ad prœlium lacessitus, per ... o co ...

Ma

[illegible] pugnam [illegible] Hac [illegible] breui [illegible] oratum [illegible] Ad [illegible] ad eundem regulum [illegible] & [illegible] Ad [illegible] Georgianorum [illegible] arm[illegible] [illegible]

[illegible] posthabita [illegible] animum [illegible] [illegible] ferebatur [illegible] quam plurimi omnino sibi persuaserant [illegible] bus esse [illegible]: Siquidem potiorem temporis partem [illegible] atque illa [illegible] super rebus longe grauissimis, & [illegible] n & gubernationem spectantibus, ad priuatum & secretum [illegible] suefuerat. Ad hæc, [illegible] præ[illegible] & co[illegible] manticis summo studio ac diligentia exquirere [illegible] noctu quiescenti [illegible] haud raro [illegible] rum non prorsus [illegible] atque fallacia obuenerant [illegible] sortiebantur, mulieres protinus hæc illi in mentem [illegible] [illegible] sum fuisse Prophetam [illegible] lapsum, hisque [illegible] [illegible] ntopere ipse Rex oblectaretur. Et quamuis natura ad liberalitatem ac benefi[illegible] [illegible] am propensus foret, ut eas tamen prodigus omnino censebatur, cum per[illegible] illis pretiosissimas gemmas, [illegible] mediocrem pecuniarum vim [illegible] [illegible] vero interdum, de ipsius et Regis consensu, [illegible] gynæceo egredi solebant, [illegible] scilicet haberent liberos, eos [illegible] [illegible] bum incidissent, consolandi gratia, inuiserent. Id [illegible] [illegible] ad [illegible] dam & fo[illegible] ndam libidinem, [illegible] [illegible] que ha[illegible] delectos homines & quos nouerat esse [illegible] [illegible] mijs atque muneribus prosecutum. His etiam ad [illegible] [illegible] seu man[illegible] [illegible] & or[illegible] [illegible] endas & custodiendas tradiderat, quas deinde accersitas [illegible] gemmis & pul[illegible] cerrimis vestimentis indutas ac [illegible] in regiam [illegible] [illegible] hactenus commemoratis, non secus quam [illegible] possit huius Regis inexplebilis auaritia, & pecuniæ co[illegible] [illegible] ad earum rerum [illegible] [illegible] entur. Frequentissime ad insulam Ormum, Curaca[illegible] & Al[illegible] [illegible] bat, qui [illegible] Tulipanos & telam sericam [illegible] nec non pa[illegible] na confectos aduehere[illegible], ex quibus, vestes atque [illegible] postmodum [illegible] fieri iubebat, eaque loco stipendij dabantur [illegible] ratione ipsius [illegible] [illegible] sane, [illegible] nod [illegible] non [illegible] dec[illegible] Ac nunc [illegible] atque ex[illegible] etiam [illegible] minima & [illegible] ne [illegible] animis acc[illegible] [illegible] referret [illegible] Cum qu[illegible] Turcicus, profectu [illegible] Persiam [illegible] & post [illegible] reue-

[illegible] animi ergo, duodecim [illegible] os, & [illegible] do [illegible] [illegible] pictura, & eius nomine sculptura, [illegible] mo, [illegible] dem [illegible] ac donauit. Hoc [illegible] h[illegible]dq[illegible] p[illegible] [illegible] Cum quidam miles in bello strenue dimicans [illegible] [illegible] C[illegible] dem Persa nullum habet acriorem hostem, cum eius [illegible] [illegible] tanta omnium [illegible], vt Rex cogeretur illi annuatim persoluere [illegible] manos, qui octo millium coronatorum summam efficiunt nec carrag[illegible] [illegible], vt vulgo appellant, ex Indis profecta [illegible]. Cum [illegible] dam Sultanus, militi pro captiuo sibi tradito, vel potius extorto [illegible] reos etiam pagum donasset, ea quidem spe inductus, vt à suo Rege [illegible] p[illegible]ora præmia [illegible] equo duntaxat donatus est. Magnam [illegible] quandam præ se ferebat beneficentiam, dum plærisque annuas pen[illegible] [illegible] Cæterum, [illegible] huiusmodi loci [illegible] nabat in quibus [illegible] maxima alicuius principis viri gratia, vel donatiuo haberi poterant [illegible] pro ipsius anima complures op[illegible] s à tributis & exactionibus [illegible] bant, sed [illegible] vano ac[illegible] successu, cum post bi[illegible] m vel tri[illegible] Regni ministri eas omnes vno eodemque tempore extorquerent, [illegible] habitatoribus Gh[illegible]ensibus, qui sunt omnes Ar[illegible] gerat. His quidem Rex, octo annorum immunitatem conc[illegible] [illegible] pl[illegible] butum per temporum in[illegible] dari [illegible] ce, non sine maximo suo damno atque incommodo, persoluere coacti fi[illegible] eamque mi[illegible] fuit Tarcaldabech, Sultani Caidar Mirisæ œconomus, ac [illegible] proc[illegible]tor qui eam pecuniam exigeret, maxima panni quanti[illegible] cū Rex quam sæpissime noua indumenta sibi assumeret, adeo med[illegible] [illegible] [illegible] dictu [illegible] incredibile videbitur, quinquagies in die [illegible] omni[illegible] quæ deinde inter aulicos ministros compartiri atque [illegible] iubebat, vetito à se limitato, nec fas erat quenquam renuere quod sibi oblatum [illegible]at, qui potius magni beneficij loco ducere, quæcunque sibi Regis nomine exhiberentur. Porro idem factum esse narrant in ditione Aligna à La[illegible] habitata, licet nullo alio sermone quam Turcico, Persico & Armenico [illegible] tur, eosque Persæ appellant Francos, & huius ditionis Antistes vocatur Ar[illegible] piscopus Nassiuanus, quem constat nostro tempore bis fuisse Venetijs, [illegible] quidem sub Principatu Hieronymi Priuli, anno salutis supra millesimum [illegible] [illegible]ntesimum vno & sexagesimo, & deinde sub Lauretano Venetorum [illegible] Prælatus Rex, vt hoc etiam obiter dicatur, non secus, quam mercatores [illegible] gemmas diuendere, varia [illegible] merci[illegible]monia commutare [illegible] sæ[illegible] co[illegible] uerat. Id vnum tamen, inter tam multa enormia, & Principe indignissim[illegible] memoriæ proditum est, quod illi apud suos populares non vulgarem ben[illegible] tiam comparauit, quod videlicet, ex suo imperio vniuersa vectigalia, qui[illegible] [illegible] tea illius subditi mirum in modum premebantur, non modo leuarit, sed et [illegible] penitus [illegible] sustulisset. Huius autem rei causam ferunt potissimum ex non[illegible] lis visionibus in somnio habitis prouenisse, ac eum dicere solitum, [illegible] ab An[illegible] fuisse [illegible] illo perstrictum, & interrogatum, num Regem, qui [illegible] & magni mi Principis personam referret, quique ex Hali domo ac famili[illegible] originem traheret, tam sæua & prorsus intolerabilia vectigalia, cum tanto [illegible] rum subditorum damno atque incommodo, decerent? Proinde [illegible] ea co[illegible] amoueret, imperasse: Regem vero expergefactum, & ingenti metu ac timore per[illegible] culsum, [illegible] per omnes [illegible] regni prouincias, edictum promulgasse, vt [illegible] omnibus portorijs & exactionibus è medio sublatis, quisque ab eis o[illegible] immunis atque liber foret. Cuius quidem facti rum indies magis atque m[illegible] nitus fe, ex multis argumentis ac testimonijs facile depre[illegible] tim diuitiarum atque opum accumulandum studio, quam plurima h[illegible] dum Rege indigna, passim ab eo perpe[illegible] à quorum [illegible] n[illegible]meratione, ne nimia in his recensendis prolixitate lectori tædium pa[illegible] præsentia supersedeo, cū ex præcedentibus, huius Regis natura, ingen[illegible] & [illegible] quod

Vectigalia à Persarum Rege sublata.

quàm facillime cognoſci ac intelligi poſſint. Nunc reſtat, vt de ipſius aula, eiuſque miniſterio, ac ſenatu, quam breuiſſime dicatur. Hæc quidem in duo potiſſimum capita ſunt diſtributa, nimirum in regios miniſtros, & ſtatum atque ordinum ſenatum. In ipſo autem regio famulitio erant liberi Sultanorum, & ſerui à Rege coempti, aut ſibi donati in Sarayo ſeu palatio regio, quod patrio vocábulo Caramum appellant, in cuius gynæceo degebant hæ mulieres, quarum ſeruilibus officijs vtebatur, cum intus cubabat, quæ omnes erant ſeruæ Circaſſæ, aut Georgianæ. Cum autem foris pernoctabat, mancipiorum opera & miniſterio vti conſueuerat, hique fuerunt numero quadraginta, vel ad ſummum quinquaginta, eorumque munus atque officium erat, ipſum Regem induere ac exuere veſtimentis, eorumque diligentem curam ſuſcipere, & plæraque alia, his conſimilia efficere. Præter hoc, quod dixi, miniſterium, adhibebantur etiam Sultanorum liberi, quorum quidem domicilium non fuit in regia, ſed mane ac veſperi ex ſuis ædibus in aulam accedebant, hique interdum erant plures, interdum pauciores, ſed plærunque viginti. Præmium vero ac remuneratio à Rege da[illegible]a his ſeruis atque mancipijs, qui ab anno quinto & viceſimo, vſque ad trceſimum, abraſis tamen barbis, ei inſeruierant, hæc fuit præcipua, vt videlicet, ſi ſedulo ac fideliter ſeſe in ſuo munere geſſiſſent, mutuo acciperent ab ipſo Rege, quidam viginti, alij triginta, & nonnulli quinquaginta millia nummûm aureorum, viginti pro ſingulis centenis numeratis, alij ad decem, & quidam ad ſpatium viginti annorum, ea tamen lege & conditione, vt Rex annuos fructus ſibinde perciperet. Ipſi vero interim prædictam ſummam pecuniarum, aulicis nobilibus, qui promotionum gradus ad aliquam præfecturam in regia expectabant, cum firma prædiorum ac bonorum ſtabilium cautione, quinquaginta, ſexaginta, & interdum etiam octoginta cum fœnore centenário commodabant. Quod ſi forte qui pecunias mutuo ſumſerant, ſtatuto tempore ſuis creditoribus, à quibus, hæc ex capitali, vt vocant, ſine vllo actu iudiciario deprompta fuerant non eſſent pares ſoluendo, nullo expectato iudicio, prædia obligata, mox à creditoribus occupabantur. Merces autem ac remuneratio propter fidele obſequium Regi præſtitum, erant aulici gradus, ac dignitates. Creabantur enim centuriones, regiæ cohortis præfecti, ac etiam Sultani, id eſt, Prouinciarum præſides. Hactenus de regio famulitio. Iam ſupereſt, vt de ipſius Senatu, ſeu comitijs, aliquid ſummatim ac breuiter dicatur. Is quidem fuit vnus duntaxat, in quo nullus alius erat Præſes, quam ipſemet Rex cum interuentu duodecim Sultanorum, quorum ſingularis prudentia & vſus rerum, in his, quæ ad politicam gubernationem ſpectant, quam optime compertus ac exploratus eſſet, tametſi hic numerus quandoque variabat, admiſſis etiam in ordinem ſenatorium his Sultanis, qui aliorum negotiorum gratia frequenter in aulam veniebant. Habebantur comitia ferme quotidie, niſi cùm Rex ad balnea accederet, aut quo die ſibi vngues detonderet. Hora, qua ſenatus tam æſtiuo, quam brumali tempore coibat, fuit ſecunda & viceſima poſt Meridiem, ibique perſiſtebant vſque ad tertiam, quartam, & interdum vſque ad ſeptimam horam noctis, prout magnitudo negotiorum expoſcere videbatur. Rex ſedebat in ſublimi throno, quod Perſæ Aſtabinum vocant: à tergo aſſidebant ipſius liberi, ſi qui erant in regia, & in primis Sultanus Caidar Mariſe, qui vicario patris munere fungebatur, iſque rariſſime ex aula aberat. E regione vultus ac regiæ præſentiæ, aſſidebant Sultani Conſiliarij, etſi qui prouinciarum præſides affuiſſent, & ab vtroque latere quatuor ſupremi epiſtolarum Magiſtri, ſeu Cancellarij, qui ab ipſis dicuntur Viſiri. Rex proponebat argumenta, & ſuper ipſis ſuam ſententiam proferre, moxque Sultanorum ſententiam ſingulatim rogare. Qui eam prolaturus erat in medium, cõtinuo aſſurgens, propius ad Regem accedebat, atque aſſidens, illam proferebat tam alta voce, vt commode à reliquis Sultanis intelligi ac exaudiri poſſet. Ipſe interim, ſi quod dictum memoria dignum in eius oratione animaduertiſſet, ſtatim iubebat ſcribas illud ſcripto fideliter comprehendere, ac ſæpe ipſemet ſua manu id in literas referre, mox cæterorum ſententiam ſciſcitari. Nonnunquã vero in ipſo ſenatu, quod

Tamerasi aula, & senatus.

Senatus Regius.

sibi magis operæpretium videbatur, decerneret, cum videlicet de [illegible] versabantur in controuersia, nulla apud se remaneret hæsitantia [illegible] ro, ad se omnium senatorum rationes atque sententias afferri iubebat, [illegible] postmodum sedulo expensis ac ponderatis, quidnam præcipue agend[illegible] constituere. Præter hos consiliarios, Curcum etiam Bassi, sui satelli[illegible] ctum, in eorundem ordinem cooptauit. Nam, licet huius auctoritas inferior [illegible] set, nihilominus tamen fuerat ex nobili atque illustri familia, eoque di[illegible]tis gradu perfunctus, in Sultanorum album cooptabatur.

Cancellarij. Cancellarii, quos dixi mus, nulla prorsus in senatu habent suffragia, nec quicquam ab eis vnquam proponitur, nisi prius à Rege interpellati. Et quamuis in magno pretio atque hono re habeantur, nunquam tamen, etiam si fuissent ex veteri ac præclara familia oriundi, ad gradus Sultanorum atque alia munia militaria promouentur, adeo sane, vt hic magistratus, potius hominum virtute præditorum, quam nobilium videri possit. Dum habebantur comitia, nemini fas erat ex prætorio egredi, sed [illegible] lic omnes senatoriæ dignitatis viri, tanquam excubitores, pernoctabant, simul [illegible] apponebantur custodiæ trecentorum armatorum, dum ea fierent, qui tamen etiam post comitia, ad tutelam Regis persistebant. Et hæc quidem de ipsius Re[gi]s aula, & politico regimine hactenus dicta sufficiant. Quorum sane plæraque adhuc in Persia retinentur, & quædam pro tẽporum conditione sublata esse, ha[u]d difficulter crediderim. Id sane mirum nonnullis videri posset, quod, licet hunc Regem, ob superius commemorata, quisque extremo & plusquam Vaticano odio prosequi, ac eius nomen execrari deberet, ipsum tamen Persæ singular[i] o-

Persarum in suos Reges cultus & obseruantia. seruantia, ex veteri consuetudine apud eos antiquitus recepta, coluerint ac venerati sint, & vulgus ac popularis multitudo non secus ac cæleste Numẽ, suspexe[rit], eique diuinos honores exhibuerit, ita sane, vt qui aduersa valetudine laborabant, seu aliqua alia calamitate & infortunio diuexabantur, frequentius ipsius Regis nomen, quam diuinam opem & auxilium implorarent. Huic soli suam vitam & salutem commendare, ac tanquam Deo vota facere: alij se allaturos mune[ra], nonnulli, se, valuas sui palatij tanquam ad quoddam sacellum, in quo hab[ita]t Deus, osculaturos, eaque domus se felicem ac fortunatam censere, quæ pote[r]at nancisci aliquid ex regia suppellectile, vtpote indumentum, calceos, aut aquam, vnde manus abluerat, eaque non raro, (tanta eos superstitio vel potius demen tia ceperat) aduersus febres, ac cæteros morbos, ceu præsens remedium, vtebantur. Verumenimuero, vt innumera eius generis prætercam, hoc tantum adiece rim, non modo tenuioris fortunæ homines; at etiam ipsius liberos, ac Sultanos, in Regis colloquium admissos, cum existimarent, se, nulla epitheta, nullosque ti tulos posse inuenire tanta maiestate atque amplitudine dignos, his verbis p[l]ærunque vsos esse: Tu es nostra fides, & in te credimus. Cæterum in locis ab aula remotioribus, complures omnino sibi persuadebant, hunc Regem, præterquam quod spiritum propheticum haberet, etiam vita semel defunctos, in auram æt[heream] reuocare, multaque alia miranda efficere, hoc etiam addito, nempe quod, quemadmodum Halis, ipsorum præcipuus propheta, olim genuit vndecim l[i]beros virilis sexus, ita etiam hic Rex totidem numero diuina prouidentia sustuliss[e]t.

Quot liberos Tamma sus sustulerit. Et quoniam de ipsius liberis hic mentionem facimus, consentaneum est, & à n[o]stro instituto minime alienum, si hoc etiam adiunxerimus, ipsum videl. e[x mul]tiplici coniugio vndecim liberos mares ac tres feminas genuisse. Huius fi[l]ius maximus natu, dictus est Muhemet Hodabendus, siue vt alii appellant, Cu[] benus, qui, patre superstite, maiorem partem suæ ætatis transegit in regno Curaſ[s]ano, quod vocant Cheri, contentus exigua quadam ditione sibi à patre assignata. Cum vero sibi filiam reguli Curassani matrimonio copulasset, socero defuncto, eius regni possessionem ac hæreditatem adeptus est. Hic tres filios procreauit, quorum prior natu vixit in aula, & ipsi Tãmaſo propter egregias virtutes, & cor poris præstantiam longe charissimus, atque acceptissimus fuit, cum præsertim nullum alium nepotem haberet. Secundus, appellatus est Ismael, vir acri promptoque ingenio, & rerum bellicarum maxime studiosus ac peritus, & in bello

admodum

[illegible] q[illegible] ip[illegible] [illegible] cop[illegible]. T[illegible] [illegible] Sultani [illegible] po[illegible] [illegible] om[illegible] pro[illegible] [illegible] as [illegible] u[illegible] [illegible]t, [illegible], d[illegible] [illegible] E[illegible] um [illegible] nomin[illegible] [illegible] us P[illegible] [illegible] ro[illegible] [illegible] u[illegible] v[illegible] Macſſum [illegible]ech, in[illegible] a[illegible] & ip[illegible] loo[illegible] [illegible]is, arrepta oc[illegible]ſione. [illegible] tit, cum diceret [illegible] ipſum nimis præaltos ſpiritus gerere, & [illegible] patre, ha[illegible] d[illegible]u, induciarum tempore O[illegible] hoſtilibus armis inuaſiſſe; ac inſuper, vt[illegible]m magis p[illegible] teras, conſcriptas Sultanis per varias prouincias, quibus [illegible] ad [illegible] lum Turcis inferendum, omnibus ſtudijs atq; artibus ſolicita[illegible] ſe; huiuſce persuasione [illegible]maclem in arcem vt [illegible]o [illegible] E[illegible]de[illegible]l, quæ vicina eſt finibus Perſiæ, ac Syriani, con[illegible] iuſſi[illegible] s annos cum in arctiſſima cuſtodia detinuit, adeo, vt etiam poſt [illegible] dem captiuus detineretur. Addunt etiam, ipſum R[illegible] haud raro ad c[illegible] biliſſimas & pulcherrimas virgines & matronas miſiſſe, vt ſeſecum ipſis oble ctaret. Illum vero, ab earum commercio & conſuetudine p[illegible] s a[illegible] cum diceret, ſe æquo animo ferre præſentem calamitatem: At ſi ſuos liberos ei dem captiuitati ac miſeriæ obnoxios videret, id ſibi longe calam[illegible]us fut[illegible]: ſeruos præterea, neutiquam muliebres voluptates atque delitias d[illegible]re. L[illegible]et vero in hunc pater optime affectus eſſet, ac eum priſtinæ libertat[illegible] tu[illegible] cuperet, ſummopere tamen metuebat, ne liber[illegible]tus, Per[illegible] um r[illegible] n[illegible] ſibi [illegible] re[illegible] cum præſertim ab indigenis & prouincialibus mir[illegible] fice ad[illegible]arctur: tam[illegible] etiam Sultani, illius præferocem naturam, & præcelſos ſp[illegible] ctos haberent, ne ſcilicet, ad imperij g[illegible]cula promotus, mi[illegible] s atque primores, maiori ex parte, nouis [illegible]tutis, ſu[illegible] d[illegible] ac[illegible] b [illegible]te[illegible], ſimulque tot fratres, qui haud mediocrem regni partem [illegible] & præfecturis occuparant, ſtatim è medio auferret. Tertius ipſius Tam[illegible]s vocatus eſt Sultanus Caidar Mi[illegible]les, patris le[illegible]s vt antea [illegible] [illegible]t b[illegible] ſtatura, ſed fa[illegible]e admodum decora atque amabili, & cum in [illegible]ari bus congreſſibus atque ſermonibus, tum etiam cultu corporis & equitatio[illegible] [illegible]a valde conſpicuus & gratioſus, p[illegible]que mi[illegible]m in [illegible]um carus a[illegible] ptus. Hunc libenter, illos audire ſolitum narrant, qui d[illegible] arte m[illegible] & [illegible]a d[illegible]lina differerent, licet ipſe ad bellum gerendum non ita aptus a[illegible] f[illegible]et ob naturam nimis mollem ac delicatam. Valuit tamen ingenio, & h[illegible]æ c[illegible]nitionem, cæteraque ſtudia, & quæ in primis ad politica[illegible] ſ[illegible]nt, plurimum coluiſſe fertur. Reliquorum filiorum nomina ſu[illegible]e M[illegible]a pha, Mircanus, & Genuitus. aliorum vero, mihi nondum plane innotuer[illegible].

Nunc autem operæpretium eſt videre qua[illegible]ti[illegible] ipſius a[illegible] [illegible] & vnde potiſſimum excerpti atque collecti, ex quo vectigalia, vti iam [illegible] m[illegible]s, moueri atque auferri iuſſit. Hæc ſiquidem, cum in quolibet re[illegible] R[illegible]lica ſint præ[illegible]puum robur ac neru[illegible]s, non dubium eſt [illegible] n d[illegible] a x[illegible]a [illegible]x parte diminuti eſſent, & propterea ſublatis po[illegible]or[illegible], ra[illegible]o in[illegible]unda f[illegible] q[illegible]a impe[illegible] maieſtas cum dignitate c[illegible]nſe[illegible]aretur [illegible]aque [illegible] d[illegible]o ſ[illegible]ncitum atque ordinatum fuit, vt ex tritico [illegible]e frumentaria, vineis, pra[illegible] n g[illegible]ſque mercibus, pro qualibet portione vna ad ipſum Regem deſe[illegible]r, & pro quolibet agro ſeu campo, quisque dimidium [illegible] co[illegible]natum peſſ[illegible] c [illegible]tem vt ſinguli in locandis domibus, pro c[illegible]tum a[illegible] q[illegible] q[illegible] in te[illegible] m ær[illegible] tra[illegible]ferr[illegible]r. H[illegible] quoque a[illegible]it tributum C[illegible]anoru[illegible], qui in nonnullis regionibus, pro qualibet domo quinque aureos, & in quibuſdam a[illegible]s, [illegible] & octo, prout e[illegible] [illegible]m regionum, quas inhabitabant [illegible]itas, per ſ[illegible] aot E[illegible] armen[illegible] vero [illegible]o q[illegible]ad[illegible] [illegible], an[illegible]uatim quin[illegible]im be ſtios, q[illegible], ratione ad Venetæ monetæ calculum ſubducta, tres libras & decem ſo-

Annui reditus Perſarum regnante Tamaſo.

...dos constituunt. Et pro qualibet vacca annuatim soluerunt de... duarum librarum & decem solidorum summam conficiunt. Na... lis armentis nihil plane persolui consueuit. H... ergo ipsi... sus ac prouentus eliciebantur, qui dicuntur ea tempestate conf... centena millia nummum... Impensa vero ac sumpt... prouenientes, reuera perexigui censebantur, cum solummodo q... morum virorum millia, nimirum praetoriani atque regij satellites, ... patrio idiomate Curcos nominari diximus, eius stipendijs alerentur. ... his stipendium in prompta expeditaque pecunia dabatur: sed eius... rumque, sicuti antea commemorauimus, vestimenta, equi, & arma, q... illi placuisset. Verum, quod attinet ad ipsius liberos, horum singuli... as familias alebant, & frequentis aulae dignitatem tuebantur. Sed tamen... exploratum non est, quantum pro ipsis annuatim impenderetur. Sultani numero quinquaginta, quorum consilio & auctoritate vniuersa huius R... militia potissimum innitebatur. Hi suas prouincias, excepta ditione, q... ipso Rege, ac eius liberis possidebatur, in quinquaginta partes distribuerant, & quisque illorum, quingentos, mille, ac etiam duo millia equitum in sua praefectura habebat, qui ex suis Satrapijs & regionibus sibi concreditis & ... tantum redituum sigillatim eliciebant, quantum satis esset alendo equitatui, & frequenter numerum suorum equitum recensebant, adeo vt ingruente aliquo bello, Rex nulla alia cura & solicitudine torqueri deberet, quam, vt vno, vel d... bus mensibus ante susceptam expeditionem, ipsos Dynastas per fideles ... stros atque nuntios de sui animi decreto mature commonefaceret. H... cum semper in promptu atque parati essent, euestigio, ac citra vllam d... tem, cum insigni armatorum hominum apparatu, ad statutum locum co... niebant, erantque circiter centum millia robustissimorum equitum. Ar... ro, quibus Persae his temporibus in acie contra hostem seipsos proregu... sunt praecipua, nimirum Thoraces, clypei, & galeae. Caeterum, ad ... de... gendosque aduersarios, vtuntur ense, arcu, & longis sclopetis, nec vll... est ... milites, qui eis hoc tempore non vtatur, in hisque iam longo vsu & frequen... exercitatione tantam peritiam omnino adepti esse dicuntur, vt omnib... populis & nationib. antecellant, cum praesertim insigne quoddam tempera... tum & admirabile artificium in his conficiendis adhibeant. Interior p... torum, quae tota ex ferro constat, septem palmarum longitudinem ... bosque sustinet ferme quinque vnciarum pondere, & huiusmodi arm... nere summa quadam agilitate vtuntur; ita sane, vt nihil prorsus impe... minus, si vsus locusque deposcat, reliqua arma, videlicet, arcus & gladi... m ... diant, scutis in tergum reiectis, cum auersi pariter & aduersi ... tare di... & sclopetos retro ab humeris tanta solertia & facilitate adaptant, vt qu... rum videri possit, nulla res alteri sit impedimento. Arcus gestant latos & ... roscum praeualidis neruis, ita vt sagittas validissimas emittant ad morem ... tharum. Eorum equi forma & robore tam elegantes sunt atque conspicui, v... nime illis opus sit aduectu exterorum, idque potissimum contigit à ... tani Baiazetis, qui, vt antea recensuimus, aufugit in Persiam, & secum a... cherrimos equos Cilices, seu Caramanos, & equas Arabicas, pe... ra... nitate ac specie, sibi, dum illac transiret, à diuersis Regulis atque Proc... natas. Et postquam Tammasus in gratiam Solymani, vel potius ob auari... singulari quadam perfidia vsus, ipsum, cotra omne ius hospitalitatis ac pr... clam trucidari iussisset, vniuersa eius suppellectile potitus est, in qua, praeter... ra maiora tormenta, quae statim Sumachiam, celeberrimi nominis v... mare Caspium posit... euecta sunt, multamque vim pecuniarum & ... spolia, fuerunt equorum & equarum circiter decem millia, vnde tam ... egregia soboles nata est, v... imperatores Ottomannici non habea... rem, nec etiam huic consimilem. Sunt alioquin Persarum equi natur... sublimes, pleni, feroces a pectu, robusti, assueti bellicis rebus, q... ...

Tammasi militia.

Sultani.

Arma Persarum, quibus vtuntur in bello.

Persarum equi.

[illegible] & in [illegible] ex conio [illegible] vsum [illegible] armaturæ, [illegible] è coniunctis congestisque simul [illegible] vtuntur & vesti- [illegible] bassio, ita vt [illegible] [illegible] [illegible] habent squammosos, & tergora ventris integumenta, & ga- [illegible] ad tegendam aciem [illegible], [illegible] us fir- [illegible] ualidis, acinacibus, & clauis ferratis vti [illegible]. Et [illegible] Bayazetis mentionem fecimus, hæc de illo quambre [illegible] me [illegible] ob [illegible] de successione in imperium Turcarum, cum S[illegible] [illegible], Rossæ filio, signa contulit, atque cum totis castris dimicatum [illegible], [illegible] penes Selymum, cuius partibus mater pl[illegible] [illegible] us est in Persiã cum viginti millibus armatorum recipere, ita Persa Rege con- [illegible] ente, vnde post ipsius cædem, & spolia, & duodecim millia hominum per le- [illegible] tiones Selymi, licet irrito euentu, sunt repetita. Vt vero Tammasus, seipsum [illegible] aduersus Ottomannicas incursiones tutiorem redderet, vniuersa oppida & arces [illegible] Turcarum [illegible] as, funditus dirui ac solo æquari iussit, adeo, [illegible] ad spatium [illegible] eris septem aut octo dierum, illic omnia ad horribilem quandam solitudi- nem & vastitatem redacta fuerint. Amicitiam vero, & prope con[illegible] [illegible] m exercuit cum quodam Regulo Christiano, Leuenthbeghio vocato, Geor- gianorum Principe, qui ipsi quotannis tributi nomine viginti millia [illegible] aureorum persoluit. Huius autem ditio est Caspio mari contermina, & habet in armis prompta in omnes euentus ad decem millia lectissimorum equitum, & [illegible] tum peditatum. His quoque accedebant nonnulli Principes Turcarũ, quos vocant Chiordos, habitantes in montibus Armeniæ, versus eam partem Geor- gianorũ quæ ab ipsis Turcis possidetur ex latere maris Euxini, quos etiam Tam- masus fœderis iure sibi obstrinxerat, hique possunt colligere, præter pedestrem [illegible] num, ad octo millia strenuissimorum equitum. Ex his superius commemora- [illegible] cuius constabit, quales fuerint huius Regis mores & natura: quomodo [illegible] n sui regni administratione gesserit: qualis fuerit eius aula, senatus, militia, [illegible] les prouentus, & impẽsæ: quot liberos sustulerit: quæ illorum nomina: quo [illegible] cto sese aduersus Turcas communiuerit, & cum quibus denique Regulis fœ- [illegible] us ac societatem contraxerit. Porro eius obitus incidit ferme in annum Chri- [illegible] næ salutis supra mille quingentos septuagesimum quintũ. Vixit annos circi- [illegible] octo & sexaginta, ac præfuit in imperio vltra duos & quadraginta annos, cœ- [illegible] ue regnare anno ætatis suæ decimo septimo. Princeps talis, qualem antea [illegible] ripsimus, & in bello parum fortunatus, quique à suis prædecessoribus pluri- [illegible] degenerare visus est. Statura corporis dicitur fuisse mediocri, optima atq; [illegible] ima membrorum constitutione, colore subfusco, & labris grandioribus. [illegible] o a [illegible] e vita migrasset, Caidarem Mirisæ tertiogenitum, septende- [illegible] annorum adolescentem, qui patre adhuc superstite, eius vicario munere [illegible] gebatur, prioribus liberis posthabitis atque neglectis, sibi testamento succes- [illegible] em destinauit. At regni proceres, rei indignitate commoti, haud multo post, [illegible] vnanimi omnium consensu ac voluntate, ad Muhamet Hodabendum, quem [illegible] vocant Cudabendum, quod nomen Deodatum apud Persas significari di- [illegible] adhuc in regno Curassano subsistentem, legatos cum literis miserunt, ei- [illegible] c, ceu primogenito, regale solium atque fastigium detulêre. Verum ipse, Persi- [illegible] imperium, cum legitimo ac primario hæreditatis iure, sibi debitum, tum et- [illegible] cõmunibus procerum ac prætorianorum suffragijs oblatum, nescio quibus [illegible] sis, & rationibus commotus, recusauit. Quo intellecto, Ismaelẽ secundogeni- [illegible] annum tertium & quadragesimum agentẽ, è carcere, vbi quemadmodum [illegible] ostendimus, à patre per multos annos in arctissima custodia detentus fue- [illegible] emptum, sibi Regem constituerunt & declararunt. Hic, paterni [illegible] ad- [illegible] ionem adeptus, hanc protinus à sæuitia & crudelitate auspicatus est, & [illegible] Mi[illegible] tertium fratrem, veneno, siue vt alijs placet, ferro interfici cu- [illegible] tre sublato, cœpit animum adijcere ad regnum stabiliendum, & ad di- [illegible] procerum animos, quorũ consilio tamdiu à patre in vinculis deten-

Baiazetes filius Solymani confugit ad Persas & ibi interficitur.

Cum quibus Regibus Persa confœderatus fuit.

Mors Tammasi.

Ismael II. Persarum Rex.

prouectioris ætatis,inuaderetur,statuit suum animum hac solicitudine ac metu soluere. Quocirca vniuersos bellicos apparatus, in tres fratres natu grandiores, qui paucis ante mensibus,præ timore, ne dolo atque insidijs circumuenirentur, ab ipsius Regis aula ad fines vsque Turcarum profugerant,conuertit. Cæterum postquam illos aperto Marte capere nequiuit, simulat per communes amicos, se omne odium omnemque simultatem deposuisse, atque his non modo regiam gratiam & fraternam charitatem; sed etiam amplissimas præfecturas & dignitates polliceetur.Illi,cum regiæ ac fraternæ fidei se vltro tradidissent, mox iussu Regis comprehensi,crudeliter sunt necati. Proinde cum se ipsum domestico timore atque periculo liberasset, omnia studia & cogitationes ad Turcicum bellum applicuit. Huius siquidem animum supra modum infestabat amissorum locorum,de quibus antea meminimus,tristissima & acerbissima recordatio,miroque & incredibili recuperandæ in primis Babyloniæ desiderio atque cupidine accendebatur. Quocirca non amplius simulatione sibi vtendum statuens,omnibus Sultanis suæ militiæ præfectis,mandat, vt tam ex suis popularibus, quam ex fœderatis prouincijs & nationibus,quantas possint,copias describant, & quæ maxime aduersus potentissimum hostem belli vsus requirat, omni cura & diligentia praeparent atque constituant. Quod quidem ab ipsis summa fide ac celeritate perfectum est. Hæc vbi Constantinopolim allata sunt, & Amurathi per fideles ministros ac speculatores significata, confestim nauali expeditione, quam aduersus Christianos Principes,quos non minori odio, quam sui maiores, persequitur,omissa,omnes bellicos apparatus, exceptis quinquaginta triremibus ad litorum maritimorum defensionem eductis, ad limites sui imperij aduersus Persam direxit. Missa sunt primum duo millia prætorianorum ad eos fines, multaque millia Spachium, qui sunt equites Turci perpetua stipendia merentes, ad illud bellum vndique cientur. Cum vero Scythæ quasdam fœderis conditiones à Turcarum Imperatore postulassent, reiecti, continuo ad Persarum stipendia confugerunt. Cæterum Persa,collectis fere centum millibus armatorum,Turcicos fines repente inuadit, tantaque alacritate & dimicandi studio,vt obuia quæque facillime cederent. Amurathes interim,nihil omnino de solita vigilantia remittere,quin potius nihil maiori studio satagere ac procurare,quam vt ingentes copiæ aduersus Persas in castra vndique conuenirent. Cum vero interea,Persicum bellum indies magis atque magis exardescere, & Persarum exercitus,noui militis accessione magis formidabilis reddi cœpisset, fama per Byzantium disseminata est,Amurathem ipsum, Hierapolim vsque cum maximis copijs egressurum,adeo vt illic duo vexilla Imperatoria erigerentur, quæ solent [illegible], cum Imperator exit ad bellum. Iussi sunt duo purpurati cum quinque millibus Ianizzerorum singillatim Byzantium conuenire. Imperantur multa [illegible] tormentis,& militari apparatu omnis generis onerari, quæ omnia mox in Syriam conueherentur, quia passim dicebatur Amurathes fore in Syria, donec exercitus instrueretur, & postea rediturus Byzantium. Nam Persæ plurima damna quotidie Turcarũ finibus inferebant,cum illorum copiæ, pluribus semper accedentibus in castra, magnopere excreuissent. In primis vero Persæ Vannum,vrbem amplam & populosam, positam in finibus Armeniæ, vi armorum capiunt, Turcasque ibi inuentos,omnes contrucidant, mœnia prosternunt,ipsam vrbem diripiunt, atque in omnes resistentes quam crudelissime sæuiunt. Turcæ,cum frequentibus certaminibus pugnarent,pluribusque in locis,& complures vtrinque caderent,vt Persarum acumen atque alacritas aliqua trepidatione obtunderetur,iubent multa capita cæsorum Turcarum deradi more eius nationis,atque clam per noctem in eorum castra deportari, vt appareret, multos Persas interemptos fuisse:sed irritum atque inane fuit illorum consilium, quia cognitũ fuit ab ijs,quibus Turcica vafricies non est obscura:atqui cum alijs in locis acriter pugnaretur,tũ ad Eidrum prçcipue decertatũ est,vbi multa millia Turcarũ interfecta sunt,& complures capti.Neq; tantũ armis res Turcica per id temporis quam maxime affligebatur:sed etiam fortunæ felicitas, quæ in cæteris bellis

Tres fratres per dolum à Rege Persarum trucidati.

Persici apparatus contra Turcas.

Turcarum apparatus contra Persas.

Scythæ adhærent Persis.

Vannum capitur à Persis atque diripitur.

Turcarum Stratagema.

Persarum victoria.

plærunque aspirare consueuerat, videbatur iam terga vertisse, cum amicitiæ quarundam nationum à iacente felicitate, quasique arescente Turcarum, ad Persarum florentem desciscerent. Siquidem multi populi in illis finibus vltro acceperunt Persarum imperium, gloria rerum gestarum & multis victorijs illustratum, atque ita fines Regis Persarum partim vi armorum, partim etiam per accurrentes populos sponte ob metum, & plærosque ob stipendia & munera, eximiamque Regis in quosque præstantes duces humanitatem, allectos, dilatabantur. Et quoniam non solum animi Turcarum militum, sed etiã illorum populorum qui erant Byzantij, & in omnibus reliquis ciuitatibus Ottomannicæ ditionis, non parum exterriti & consternati esse videbantur, conuecta sunt Byzantium multa capita, & aures, & nasi cæsorum Turcarum decisi, qui dicebantur esse Persarum, quo indigenæ ad eam militiã tanto alacrius accederent. Huius vero atrocissimi & cruentissimi belli, quod incepit anno supra mille quingentos, septuagesimo septimo, præfectura initio demandata fuit Mahomero purpurato, viro pacis bellique artibus longe clarissimo ac præstantissimo, cuius nutu atque consilio in castris omnia gererẽtur. Hic, postquã ibi aliquandiu rebus gerendis præfuisset, cum Amurathes illius præsentia, propter insignẽ in politicis rebus, & imperij administratione vsum atque peritiã, diutius carere non posset, domũ reuocauit, & Mustaphã, itidem purpuratum, cuius virtus in multis bellis antea inclaruerat, in eius locum substituit. Mahometus interim, domum reuersus, vndecima die Octob. anni 1579 circa horam pomeridianam à quodã mendico Turcico, an tea [illegible] supplicem libellum exhibente, in regia percussus cultello, in dextrum pectus [illegible] so, duabus post horis mortuus est: homicida pariter, altera statim post hora in quatuor partes dissectus. qui in perpetrato facinore, adeo ab astantibus, ex [illegible] primatum exhortationem, hinc inde tractus, & verberatus erat, vt semimortuus & mutus inde reportatus, & ad ipsum Imperatorẽ ductus; causam perpetrati homicidij dicere nõ potuerit. Hic fuit exitus Mahometi Bassæ, hominis pene septuagenarij, maxima gratia & auctoritate florentis, qui trium Imperatorũ supremus Vesirius, id est, locum tenens, seu vicarius extiterat. Mustapha, Ottomannici exercitus Imperator, quod multis morienribus in castris & morbo, & inopia annonæ & ferro Persarum in frequentibus prœlijs, suas vires indies imminui & debilitari intelligebat, cum iam neque posset præsentes Turcas mole ærumnarum consternatos, vllis vel minis vel promissis impellere, vt alacriter pugnarent, neque ad eorum exemplum supplementa facile capere, cum omnes bellum id, vt funestum Turcis, deuitarent, excogitat consilium facilitatis plenum. Procurat rumorem in castris, ac etiam Byzántij, & in finibus Persarum dissipari, quod Cudabendus diem suum obijsset. Deinde paucis post diebus, non modo eius interitus fuit repetitus; sed etiam additũ, quod frater cœcus fuisset creatus Rex, ac etiã mortem neni sororem cædi iussisset. His adiungebatur, illum esse pacis & quietis percupidum. Quare asserebatur, bellum non esse amplius aduersus Persas, sed duntaxat aduersus Georgianos populos, in quos Amurathes vellet animaduertere, propterea quod ad fidem Persarum ab Imperatore desciuissent, ratus per hanc [illegible] fieri posse, vt Turci alacrius in castra conuenirent. Cæterum, breui spatio interiecto, citra Babyloniam commissum est acerrimum prœlium inter ipsos Turcas, & Persas, in quo Ottomannicæ copiæ parũ feliciter pugnarunt cum Persis, eoque certamine ad septuaginta millia Turcarũ cecidisse perhibetur. Mustapha, vt acceptã cladem vlcisceretur, & tantã ignominiam & labem aliquo præclaro & insigni facinore obliteraret atque deleret, Scythas, Ottomannicis partibus fauentes, iussit, collectis magnis viribus, in fines Persarũ, ad Derbentum irrumpere, ac sibi obuiã per ingentes populationes procedere. Ipse interim cum suo exercitu in acie procedit ad inuadendũ regnũ Siruanum, quod ad Persicũ imperium spectat. Postquam ad eos fines peruentum est, Georgiani, Armeniæ populi, qui sunt ab Hyrcano mari ad Mæotidem paludem vsque, in tam ampla regione, vt viginti & sex illorum idiomata fuisse dicantur, multis cum beneuolentiæ significationibus, ac muneribus purpuratum excipiunt, Pontem etiã super amplũ flu-

Mahometes purpuratus Ottomannici exercitus Imperator.

Eiusdem cædes.

Mustapha purpuratus succedit in locum Mahometis.

Stratagema.

Prælium inter Turcas & Persas, cum insigni Turcarum clade.

Scythæ fauent Turcis.

uium

[illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mm eaurbus in castris [illegible] [illegible] parum [illegible] contraret [illegible] [illegible] [illegible] ad Summa[illegible] [illegible] [illegible] nento qui ei vel tantillum [illegible] [illegible] [illegible] studio ac peritia [illegible] centum & quinquaginta bellicis tormentis [illegible] [illegible] [illegible] purpuratum [illegible] &

1 [illegible] om [illegible] ipse, cum iam prope hyemaret, cum [illegible] [illegible] in Armeniam contendit. At Persæ certio[illegible] [illegible] [illegible] ac pedestrium virorum agmine [illegible] [illegible] impetum faciunt omnesque pæne [illegible] [illegible] Persæ [illegible] incredi[illegible] tandem assequuntur. Vbi Turcæ [illegible] [illegible] ne prorsus fugere hosti viderentur, constituere [illegible] [illegible] pronocant. Sed Turcæ, quia non venisset in castra Imperator, [illegible] fortunam belli experiri. Interim non paucis, at t leui[illegible] [illegible] dilexabantur, cum timidi & segnes, atque imbelles à

2 [illegible] in propria virtute & lacertis, at duntaxat in muni[illegible] & bellicis tormentis omnem [illegible] omnemque spem [illegible] [illegible] magnanimos & promptos audaces inuenirent. Hæc, & pleraque alia [illegible] Persæ in Turcas [illegible] ob [illegible] [illegible] acceptas, plurimum consternati essent, ipsi ta[illegible] [illegible] [illegible] Persis frequ[illegible] [illegible] oblata [illegible] ne tormen[illegible] [illegible] facultatem, [illegible] Turcicam fortitudinem ac virtutem neutiquam in [illegible] [illegible] at in brachijs & vigore animi, atque [illegible] [illegible] consistere. Arripiunt igitur pugnam, vtrinque acies [illegible] eodem successu, vt victoria ad Persas [illegible] [illegible] altera parte, cognito aduentu Persarum, quoniã ægre tulissent [illegible] tanquam certissimum argumentum animi purpu[illegible] [illegible] [illegible] & ipsi [illegible] impetu [illegible] Turcarum clade, & pons, & regio Georgianorum Turcicis tet[illegible]. Constans fama [illegible] eo tempore ad [illegible] omnesque proceres [illegible] [illegible] [illegible] Persis, ad quadra[illegible] & quatuor mil[illegible] [illegible] vrbem Summachiu reuer[illegible] Eunuchu[illegible] nul[illegible] [illegible] animaduertit [illegible] præfectum ac [illegible] copijs, Der[illegible] custodias [illegible] interl[illegible] [illegible] vrbe quamplurima tormenta, multaque [illegible] bellici apparatus à Mustapha relicti, [illegible] Hac suorum clade Amurathes intellecta, [illegible] suorum animos, in vnu[illegible] [illegible] Persarum. Et [illegible] anno [illegible] septuagesimo octauo. Ca[illegible] inse[illegible] Persarum non [illegible] [illegible] [illegible] pugnatum est, verum [illegible] Persæ ipsis Turcis grauissima [illegible] Nam cum a Turcæ [illegible] ad viginti & quinque [illegible] & septem [illegible] orum [illegible] triginta [illegible] Turcarum, [illegible] solet [illegible] tem, [illegible] adulterarum [illegible] à Turcis [illegible] iumentorum. Persæ, cum [illegible] ad quatuor dierum iter, re[illegible] per fidos exploratores [illegible] [illegible] [illegible] decem millia lectissimorum [illegible] [illegible] reliquis paulo

Summachium occupatum à [illegible].

Turcarum ingens clades non mediocri strage Persarum.

Georgiani sese adiungunt Persis.

Summachium recipitur a Persis.

[illegible] propter [illegible] Turcas, [illegible] [illegible] in modum [illegible] ingenti strage [illegible] cta [illegible] ad vnum trucidati [illegible] castra [illegible] stra, quæ [illegible] bant multi felices rerum successus [illegible] gem ipsum ex [illegible] be regia, cum plurimo [illegible] cum tot cladibus iam [illegible] pt s, Turcarum animi supra modū [illegible] Mustapha, vt eos ad res bellicas erigeret, simulque promptior [illegible] prætorianos milites multis & largitionibus, & promissis [illegible] solicitat. His, pro rebus fortiter gestis, ingentia præmia, quorum [illegible] supremam haberet auctoritatem, pollicetur. Verum ipsi nullis [illegible] adduci poterant, vt dicto obedientes essent, cum in animis hominum [illegible] stimulus naturæ, quā vlla mortalium promissa. Amurathes, cogn[illegible] be[illegible]litate haud mediocrem spem reponit in auxilijs Scytharum. P[illegible] lorum Principes, legatos & munera mittit rogatque, vt sibi in tanta [illegible] ce[illegible]itate, suisque rebus tantopere accisis, auxiliares copias suppedit[illegible] cilior conuectio rerum necessariarum fieret in castra Turcarum, q[illegible] zantio comportari poterant ad littora maris Euxini, vnde in o[illegible] ca è classe paruo negotio transferrentur, Occhial, vir magni ingenii [illegible] taris peritissimus, in [illegible] rem [illegible] cu[illegible] at in regione M[illegible] littore maris, quæ fieret quasi tutissimus portus ad dom[illegible] rum [illegible] uectarum. Hæc cœpta est fieri è regione V[illegible]lachi[illegible] trab[illegible] lignorum summa di[illegible]gentia, quæ altera ex parte mare ampl[illegible] fossa, ex altera parte aggeres & propugnacula erigit ad arcendos hostes. [illegible] rei [illegible] impetus, in illis directis in inuasuros tormenti[illegible]. Vbi vero [illegible] illā ad optatum exitum perduxisset, putauit non fore inutile, si in altera [illegible] toris, quasi aliud propugnaculum, al[illegible] n[illegible] onem excitaret, quæ [illegible] auxilio protegerent. Quare literas hac de re scripsit ad Amurathem. [illegible] plurimum potest vatia, & assentatio & [illegible] udia in aulis [illegible] [illegible] sing[illegible]is concepta, omnis cogitatio conuersa est Amurathi ad summā [illegible] rem Persicæ expeditionis mutandum, quia parum feliciter res eum Pe[illegible] tur. Nam vbi classis recessisset, munitio capta est à Persis & euersa. S[illegible] [illegible]tur Sinamus ille, qui victor ab Africa expeditione & expugnatione G[illegible] redierat, vir manu consilioque promptus, & qui putaret, omnia [illegible] & pro votis successura. Non desunt, qui asserant, ipsum Mustaphā id[illegible] [illegible] B[illegible] tium è castris reuocatum, quod & Persarum legatos, pacis causa venturos [illegible] admisisset, & quod officia militaria pecuniæ causa venalia habere argue[illegible] vero Constantinopolim reuersus est, rei bene gestæ laudes quidem tu[illegible] quod exemplo nouo atque inusitato, inscio suo Principe, legatos cog[illegible] gentis, non admiserit, & quod pecuniæ gratia diuites & opulentos fortib[illegible] pertis præponeret, ideo in varias reprehensiones & cōminationes incurr[illegible] is, iras & minas Imperatoris metuens, sumpto veneno, mortem obiu[illegible] riā, annos natus plus minus octoginta. Hic olim fuerat summus dux ter[illegible] copiarum in Melitensi, ac Cypri expeditione, in qua, singulari crudeli[illegible] fidia vsus est in Astorem Baleonum, & M. Antoninum Bragadenum, vir[illegible] stantissimos, omnibusque virtutibus insignes, quos vna cum trecentis Ch[illegible] nis, qui Salaminæ superstites fuerant, contra pactiones, omniaque iura di[illegible] humana, exquisitissimo supplicio affecit. Hic quoque cum Aegypti ess[illegible] be[illegible]us, motus istius regni & Syriæ composuit atque Arabes rebellantes [illegible] Is quoque Baiazetem Solymani filium, cum, viuo patre, contra fratrem Se[illegible] [illegible]urgeret, bello [illegible] atque [illegible] Imperatoris persecutus est, vt m[illegible] [illegible] miserit & re[illegible]m. Vt primum vero contra Persas exercitum [illegible] g[illegible]os Iberos, qui [illegible] rum Græcorum more colunt, quod cum P[illegible] videretur, inu[illegible] [illegible] ita oppr[illegible]sit, vt bonam p[illegible]

pa[illegible]

Multi Turcarum strages.

Amurathes implorat opem Scytharum.

Turcae erigunt munitionem.

Sinamus pursus alius Turcicarum copiarum dux.

Mors Mustapha.

[illegible] Amu [illegible] quæ Z[illegible]ruan [illegible] Marte, [illegible] quod à Turcarum parte [illegible] auxilio venerat [illegible] mittendi potestas [illegible] conueniret, Turci namque M[illegible]

[illegible] Paucis post diebus, [illegible] pace [illegible] & Pera [illegible] vt Turc[illegible]

[illegible] At P[illegible] Turcarum [illegible] oppugnat [illegible] codem tempore [illegible] frumen[illegible] quæ [illegible] By[illegible] Turcarum. [illegible] Arabum incurs[illegible] [illegible]

[illegible] vallo, munimentum perficiunt atque [illegible] Persæ [illegible] paulo post [illegible] munitionem fuisset excitanda munitiones, tàta [illegible] & c. [illegible] purpuram ipse [illegible] compo[illegible], quo re [illegible] dum, tanto alacrius accederent. Dum hæc a Turcis geruntur, [illegible] H[illegible]mircanus Martiæ, cum quadraginta [illegible] bus fortissimorum [illegible] in castra, quorum accessu Persa, ne res diutius otiose protraheretur [illegible] post erectam munitionem, cum ingentibus copijs a fronte regionis [illegible] constituerat dimicandi [illegible] facturum [illegible] alcam [illegible] vno prœlio experiri. At Sinamus, quoniam certo in[illegible] suum castra tot [illegible] bellatorum [illegible], seque [illegible] supplemento, multo viribus inferiorem atque imparem factum [illegible] ad [illegible] prouocatus, in aciem [illegible] copias [illegible], & [illegible] Marte cum adue[illegible] constituere statuerit, vt etiam arbitraretur, [illegible] conducere, si diutius [illegible] loco [illegible], cum præsertim [illegible] ma[illegible] munitio, quæ ad oppidum longe munitissimum, A[illegible] omaie Argironem vocatum inter fines Turcomaniæ, & maioris [illegible] haud procul ab Euphrate flumine positum, sese acturum rec[illegible] sæ, Sinami consilia edocti postremum agmen discedentium hostium [illegible] & compl[illegible] interficiunt, moxque ad Caris demolitionem, ad cuius [illegible] propu[illegible]ationem, decem millia Turcarum, & in his complures pr[illegible] tes, in præsidijs cum multo bellico apparatu relicta fuerant, castra con[illegible] Vbi [illegible] accessissent, cœpta est munitio pluribus è partibus eod[illegible] uadi, ac post diuturnam pugnam, trucidatis Turcis, munitio capta & [illegible] uer[illegible]. Sinamus, frequenti suorum clade cognita, copi[illegible] rum non mediocriter quotidie labefactari animaduertens, nuntios, & [illegible] omnes prouinciarum præfectos ablegauit, vt quanto plures possent, [illegible] e vestigio mitterent in castra, quo Persarum conatibus tanto facilius [illegible] modis resisteret. Et quoniam in Turcico exercitu permag[illegible] penuria, iussit, filium Mahometi cum tredecim millibus equitum [illegible] grum excursiones facere, atque inde commeatum omnibus studi[illegible] bus [illegible] vehere. Is, repentino aduentu prædabundus omnia ob[illegible] multum capit frumenti, multaque omnis generis armenta. Cæter[illegible] eius præ[illegible]ionis rumorem excitati, redeuntem in castra, ni[illegible] tu[illegible]ntem, ac præda impeditum, repente aggrediuntur, Turcas omnes [illegible] præ[illegible]m & captiuos recuperant, cum tamen dux copiarū, acce[illegible] ner[illegible]bus, equi celeritate se fuga in tutum receperit. Hæc autem omnia in[illegible] annū salutis supra millesimū quingentesimum septuagesimum non[illegible] Ar[illegible] mo anno, Constantinopoli, & in finitimis locis tanta inopia rei frumentar[illegible] diuturnam siccitatem cœli nata est, vt nullis antea seculis par [illegible] pel[illegible] quorum Turcarum memoria. Laborabatur [illegible] quæ erant ad fines Persarum. Sinamus frequentes militum querelas [illegible] pl[illegible] ciabatur, præsertim cum nullum posset adhibere [illegible] neque ipse auctor eorum esset incommodorum. Amurathes interi[illegible] à quibus au[illegible] in tantis suorum populorum difficul[illegible] & [illegible] simum petere, ad ciues Epidauros literas dedit, quibus impe[illegible]bat [illegible] mittendæ imperatoriæ gratiæ, vt quatuor onera[illegible] B[illegible] mitterent, quod iustum pretium & conuenie[illegible] pergratum fore tantum, vt sui populi his tot malis atque calam[illegible] re[illegible] P[illegible] idem fere tempus, [illegible] Rex Persarum cum v[illegible] tum populabundus in agrū Ottomannicū excurrit. At Sinamus, [illegible] nibus audi[illegible], ad [illegible] coh[illegible]berent. Persa, [illegible] impedimentis, fugam simulat, in quæ cu[illegible] irruisset, ac di[illegible] & [illegible] esset, [illegible] se perturbatos ordines inuasit, vt ad viginti millia Turcarum [illegible]

Aduentus Hemircani filij Regis Persarum castra.

Sinamus detrectat pugnam.

Caris munitio a Persis capta & euersa.

Turcæ de improuiso a Persis adoriuntur.

Siccitas fertur inaudita.

Amurathes petit frumentum ab Epidauris.

Persarum strategema.

[illegible] omnia & [illegible]. Quæ [illegible] fit, [illegible] ser [illegible]. Quæ [illegible] ris pro [illegible] ultimum [illegible] decima. Nonnulli [illegible] prætermi [illegible] confidenter [illegible] nostra se tem turpi mendacio [illegible] ipsa Babylonia, [illegible] in vulgus iactans, [illegible] autem, donec certiora edoctus fuerim. P[illegible]m [illegible] proxim[illegible] & [illegible] tra[illegible], [illegible] de Amurathe Turcorum Imperatore ac [illegible] pe[illegible] Turci hoc tempore [illegible] ex non[illegible] recens [illegible] vnum virum Da[illegible] Chytr[illegible]m, [illegible] Ab[illegible] [illegible] nominis [illegible] da, non habet [illegible] que virtutes, omni laude dig[illegible] ne Petri & Iacobi C[illegible] qui [illegible] ultra [illegible] Gallicum oratorem [illegible] ac [illegible] & a[illegible] notatu di[illegible] sedulo ac [illegible] intelligo, ipsum Imperatorem [illegible] Principium imperi [illegible] seu potius strangulation[illegible] etiam antea [illegible]. Statura corporis esse humili: capite magno, [illegible] que fere se mo[illegible] maxillis efflatis: naso oblongo, [illegible] barba rara, eaque rubea: colore faciei magna ex parte pallido [illegible] & [illegible] laborare con[illegible] prædium exili & timido, quippe qui raro, nec nisi tranq[illegible] & hortos amœnos, quibus [illegible] delectatur. [illegible] Ad armorum sonitum & tormentorum fragorem [illegible] contra morem maiorum [illegible] per legatos, [illegible] strare con[illegible]. Matris [illegible] imperio [illegible] & domi corruptis per eas [illegible] complures Imperatorem con[illegible]. [illegible] esse co[illegible] tamen [illegible] modestia [illegible] habet Mehemetem nomine, [illegible] imperii totiusque Regnorum heredem, qui & [illegible] rtati [illegible] tamen [illegible] habet. Quod [illegible] erceret, [illegible] esset, [illegible] ipsum à patre [illegible] Selym [illegible] neant, eo non poss[illegible] multos e[illegible] co[illegible] A[illegible] & corp[illegible] bus [illegible] & [illegible] cis Vel r A[illegible] Proto-Vezirum siue Proconsiliarium [illegible] a S[illegible] S[illegible] hoc est, [illegible] norum esse circit[illegible] 4 & natione Hu[illegible] um [illegible] rit. [illegible] prate[illegible] hoc [illegible] Constan[illegible] M[illegible]am [illegible] vtrum [illegible]. D[illegible] O[illegible] natione [illegible]ta

Amurathis natura & mores.

Amurathis [illegible] Vezir Bassa

[illegible]mina [illegible]arum

Sinan Bassa, & Osmanus. est [illegible] statura esse procera [illegible]
quo [illegible] & implacabili [illegible]
t,& Tur [illegible] um regnum Hispanis [illegible] m Corri [illegible]
pra [illegible] prope Corr [illegible] in [illegible]
[illegible] ædi [illegible]. Ante [illegible] A [illegible] C [illegible]
Osman Bassa, Beglerbegus Græciæ. fas non ideo secundis ventis [illegible]. Al [illegible]
C [illegible] pias portus [illegible]
[illegible] onem esse à plærisque asseritur [illegible] Bassis, C [illegible]
ma [illegible] no honor [illegible] h [illegible] ber [illegible] Men [illegible]
l s post imperatorem, [illegible] Vicesimitanum primum lo [illegible]
superbum hoc nome [illegible] od Don [illegible] Dom [illegible] notu [illegible]
se. R [illegible] Beglerb [illegible] provinc [illegible]
cipuum, aulam sequi, vt [illegible] facto o [illegible] s lit. ad celeriter [illegible] r. [illegible]
[illegible] s [illegible] pe [illegible], cui [illegible] iam [illegible] s [illegible]
d [illegible] frequentari.

Occhialim Amiralus Turcicus. Maris [illegible] prefecti esse per magnā auctoritatem [illegible]
[illegible] na [illegible] e Calaon, a Turcis, reseruat [illegible] o vocabulo [illegible]
Hic in [illegible] o ad Naupactum, siue Corinthiacum sinum [illegible]
xi classis Turc [illegible] cornu. Et [illegible] ne Algeriæ Prosultanus era [illegible]
[illegible] s [illegible] audac [illegible] inuecti fuerant, repressit. Vt vero aciē suo [illegible]
ga [illegible] bi temp [illegible] ue con [illegible] lu [illegible], solusq; cū 4 [illegible] trir [illegible] ibus au [illegible] r. Se [illegible]
[illegible] m r [illegible] a [illegible] & postero anno nostrorū conatus in Pelo [illegible] one [illegible]
[illegible] opo [illegible] pugnā anno, vna cum Sinā Bassa Guletam occupau [illegible] A [illegible]
Aga Ianizarorum. Ch [illegible] m [illegible] a [illegible] e nauigans, Phasis amnis accolas do [illegible]
mun [illegible] ū prædicto amni imposuit. Ianizarorū deinde præfectum [illegible]
citer 3 [illegible] quis omnibus & pulch [illegible] orē & huma [illegible] tore, [illegible]
ri, sed [illegible] itaris in vniuersum rudem, quippe qui ex mero [illegible]
gnem h [illegible] nc præfecturam nuperrime [illegible] euectus. Verum, [illegible]
r [illegible] I [illegible] per [illegible] toris, apud que [illegible] m in ma [illegible]
[illegible] nomen esse.

H [illegible] I [illegible] per [illegible] Turcici [illegible] m [illegible] ferme co [illegible] n [illegible]
Cl [illegible] ar [illegible] m [illegible] eri sunt, parentibus impuberes vi erepti [illegible]
maior [illegible] in Turcarum deuenit potestatem [illegible] & primum [illegible]
fuer [illegible]. C [illegible] terum abnegans Christianam fidem, M [illegible] h [illegible] me [illegible]
stitio [illegible] s indeque ad tantos honores ascendit Hic, anno [illegible]
Classis Turcarum Tunetam missa. m [illegible] le [illegible] n [illegible] quingentesimum octog [illegible] mo [illegible] mo, 12 Cal [illegible]
cl [illegible] & in Africam profectus est vt seditiones Tune [illegible]
sceret. M [illegible] uri enim eius regni, recepto per M [illegible] hære [illegible] R [illegible]
hacte [illegible] N [illegible] poli detentus erat, & abnegato Mahumeti do [illegible]
fidem ampl [illegible] xus erat, magna ex parte Turcis rebellarant. V [illegible] T [illegible]
Induciæ inter Hispanum & Turcam. co [illegible] p [illegible] ma [illegible] habebat re [illegible] m Fessanum inuad [illegible]
M [illegible] us Hispanicus Ioannes Marlianus Medi [illegible] anensis, exor [illegible]
[illegible] ania. [illegible] b Imperatore [illegible] co [illegible] ous indi [illegible]
[illegible] Ve [illegible] nas, indeque in Hispaniam perrexit. Ipse per triennium [illegible]
li [illegible] tauit, & nouissime d [illegible] nuo obtinuit, sic tamen, vt neque Christ [illegible]
ci, e [illegible] s in [illegible] as [illegible] fore crederent. Nam vt [illegible] que se te [illegible] pori p [illegible]
modant, quam quod alterius amicitiam magnopere expeteret [illegible]
que P [illegible] no [illegible] nt occu [illegible] bello, præt [illegible] cō [illegible]
p [illegible] fere, vt, vter eorum velit, impune ab ipsis possit recedere. [illegible]
uit Rex Fessanus, Regi Hispaniæ portum, vulgo Larcace, e [illegible]
trad [illegible], qui port [illegible] m 6 [illegible] m [illegible] tum pr [illegible] sidio tenetur, Amur [illegible]
qu [illegible] acerrime tot [illegible] omnem [illegible] operā dar [illegible] videtur vt pr [illegible] o q [illegible]
[illegible] os [illegible] c [illegible]
[illegible] rum au [illegible] m huic [illegible] ro extremā, vt d [illegible] itur [illegible] ma [illegible]
[illegible] c modo q [illegible] ma [illegible]. Cum prox [illegible] a [illegible]

[illegible] Amurathis vnicum [illegible] regno [illegible] hære- [illegible] hoc potuit, etiam [illegible] ac doctrina præ- [illegible] orta quæstio, vt [illegible] Amurathes [illegible] liberis ac nepo- [illegible] Ottomanica familia pro[illegible]ret. Macchia- [illegible] hæc [illegible] assere[illegible] pace di- [illegible] à scopo aberrare videntur. Sunt enim multi Principes [illegible] Quandoquidem [illegible] splendore, ac vetustate Ottomannis se iampridem [illegible]; [illegible] tenes, [illegible] M[illegible] eadem, qua Ott[illegible] Principes, & Respublica pru[illegible] res nouas moliri possint.

HISTORIAE RERVM PERSICARVM

Liber Duodecimus.

HIS rebus quas in ipsa nostri operis præfatione pol[illegible] mus, omni qua fieri potuit fide, [illegible] [illegible]nitate peractis atque absolutis, nunc reliquum est vt [illegible] extrema operis parte [illegible] oppidis [illegible] Persico imperio [illegible] veteribus mo- ribus atque institutis Persarum, & [illegible] co- [illegible] haud [illegible] Mu- me autem à suscepto argumento [illegible] C[illegible] perpetuis [illegible] issimi regni [illegible] in [illegible] cui [illegible] ab altero latere [illegible] mille sexaginta stadia, [illegible] linem [illegible] [illegible] ad [illegible] munimentum, fretum obiectum est. Planicies [illegible] proc[illegible] vicis atq; [illegible] per hos campos [illegible] mare, & ad Meridiem [illegible] [illegible] Platanis [illegible] & po[illegible] contegunt ripas [illegible] [illegible] nemora riparum. Q[illegible] ratus [illegible] Regionem [illegible] ha- [illegible] & vmb[illegible] quod [illegible] ad vnctum, [illegible] terras fo[illegible]. Hæc Cur- [illegible] P[illegible] minorem [illegible] notitia, [illegible] tam, [illegible] India, & Ga[illegible] I[illegible] qui Persiam à Mesopotamia discernit, qua nunc [illegible] in mare Persicum per Teredonem ad Meri- [illegible] Armenia [illegible] ad [illegible] Ad Septentrionem, [illegible] Armenia minor, quæ voca- [illegible] mari Caspio, [illegible] & Scythia, quæ [illegible] pos[illegible] [illegible] et Siruanni [illegible] num Medorum Aras [illegible] Chi[illegible], [illegible] & [illegible] Ch[illegible]

Persicæ [illegible] crispio [illegible] & [illegible]

Regna pos- [illegible] à Per- sarum Rege.

[illegible] equitum Ci[illegible] quorum [illegible] tum [illegible]
[illegible] Cha[illegible] Persarum [illegible]
[illegible] Prouinciam [illegible] et, Armen[illegible]

Tauris[illegible]. [illegible] tatem, Taur[illegible] quæ Terua [illegible]
[illegible] que op[illegible]us, hom[illegible] [illegible] d[illegible]
tius Orientis celeberrima, & [illegible] horti quamplurimi, & [illegible]
ria. Quæ, cum multos habeat v[illegible], vtpote ad [illegible] a qu[illegible]
fiunt nundinæ, quasi multa emporia [illegible] multarum rerum abundan[illegible]
est ita fertile ac fœcundum, vt omnium rerum, ac[illegible] rum præsc[illegible]
[illegible] vitæ alimen[illegible] spectant, m[illegible] fic[illegible] copiam & [illegible] m[illegible]
ctusque edit omnigenos, qui sunt pulcherrimi, atque optimi & [illegible]
is. Ac quouis tempore ibi est longe p[illegible] issimus ac [illegible] ber[illegible]
mo[illegible] littore Caspii maris, vrbeque Bachuotæ proximioris, quat[illegible] or[illegible]
placet, quinque di[illegible] rum interuallo, & ab Art[illegible], hodie Chois app[illegible]
r[illegible] ca[illegible] pis, Se[illegible] mi, & Ismae[illegible] s præ[illegible] o nobi[illegible], circ[illegible] ter pa[illegible]
ta milibus, nec procul abest ab emporio Derbent[illegible] bi portæ fer[illegible]
ter montes & maris angustias, vt inde arceantur, Sc[illegible] s. Et t[illegible]
rebus abundet, omnia tamen ibi magno emi constat, coque, propter [illegible]
tunitatem, fit concursus multarum nationum, ex var[illegible] is m[illegible]
tiss[illegible] m ex Ind[illegible], Baldacho, Mosalo & Cremasoto. Ex Latino[illegible]
r[illegible] s, nonnull[illegible], exoticarum mercium vltro citroque commutanda[illegible]
d[illegible] concedunt. Hi enim negotiatores plurimum di[illegible]
mercimonia, & inter reliqua, panni [illegible] rici, villosi, & rasi, vt vocant [illegible]
p[illegible] or[illegible] nt, qu[illegible] de Al[illegible] pum & in alias oras transmit[illegible]
n[illegible] & [illegible] s in his etiam texendis quam maxime inuig[illegible] lant, & p[illegible] a[illegible]
r[illegible] s merc[illegible] monia exercent. Mahomet[illegible] cum dogma profite[illegible], [illegible] er[illegible]
ip[illegible] hon[illegible] Nestori[illegible] ni & Iacobini. Hæc ci[illegible] itas var[illegible] te[illegible]
est [illegible] nsi[illegible] nes calamitates, sub Ismaele à Selymo, & deinde [illegible] Tamma[illegible]
m[illegible] o ipsi[illegible] Se[illegible] ymi f[illegible] o, direpta fuit, atq[illegible] illinc plur[illegible] mæ fabror[illegible]
t[illegible] ic o[illegible] ficum familiæ Byzantium abductæ, eorum præcipue qui a[illegible]
que elabor[illegible] n operis [illegible] bric[illegible] bant, & magna v[illegible] & commeatus ind[illegible]
ta. H[illegible] s o[illegible] in duas potissimum factiones distracta fuit q[illegible]
Namidlai, altera vero Enuicaidarla nuncupata est, & in his erant nou[illegible]
regionum, [illegible] que in vna, & quatuor in [illegible] ia, ex quibus [illegible] ætc[illegible] o[illegible] n[illegible]
hi[illegible] duodecim millium numerum æquabant. Propter huius[illegible] od[illegible]
atque internas simultates, quibus hæc [illegible] tas tree[illegible] s & amp[illegible] us a[illegible]
a[illegible] tioc[illegible] me diuexata est, fiebat, vt nullis re[illegible] js minis, [illegible] aq[illegible]
inhiberi possent, quo minus quam sæpissime strictis nudat[illegible] que [illegible] ad[illegible]
c[illegible] arent, seque plusquam ciuili cruore fœd[illegible] rent at[illegible] que po[illegible]
ta[illegible] dem reconci[illegible] iatis animis, ad mutuam pacem atque concord[illegible] am [illegible]
H[illegible] nus de Ta[illegible] io. Priusqu[illegible] m vero de al[illegible] v[illegible] bus atq[illegible] e op[illegible] P[illegible]
d[illegible] n[illegible] io[illegible] ctis, sermonem instituam, id in primis lectorem adm[illegible]
n[illegible] irum, inter ipsa, quædam inter vetusta, & plæraque inter [illegible] cc[illegible] tiora c[illegible]
r[illegible] arum quidem numero, ipsam etiam nobilissimam vrbe[illegible] T[illegible]
[illegible] proxime locuti sumus, totius regni Metropolim colloca[illegible] icet
Combalchum Ba[illegible] [illegible] is ve[illegible] ia ibi non tam reuerente[illegible] vt in a[illegible] locis, coleretur, ve[illegible]
[illegible] bi essent ciuiles dissensiones Casbinum sibi sede[illegible] ac do[illegible]
[illegible] tuerit, atque [illegible] per multos annos [illegible] erit. [illegible] hac [illegible]
[illegible] Combalechum B[illegible] M[illegible], Va[illegible] la, Dr[illegible]
ta[illegible] atum, quæ loca [illegible] ita [illegible] nt in re[illegible] n[illegible] vulgo Chimeldata, & v[illegible]
t[illegible] ntr[illegible] ph[illegible] m & T[illegible] m [illegible] d[illegible] que [illegible] o[illegible]
[illegible] a[illegible] ap[illegible] pe[illegible] m[illegible] H s[illegible] c[illegible] d[illegible] t Adenam, v[illegible] em præ[illegible]
[illegible] m. in qua sunt p[illegible], & iacet ad [illegible] s c[illegible]
n[illegible] ta [illegible] d[illegible] m[illegible] monitu[illegible] a Ta[illegible]
M[illegible] ediam. o[illegible] m, [illegible] c[illegible] am. [illegible] d[illegible] tam a Rege Memphitico [illegible]

[illegible] ines vt plurimum [illegible] Mulieres [illegible] vestibus elegantissimis [illegible] Arma [illegible] Homines doctri- [illegible] summo honore habent [illegible] que assiduam operam dant, & elo- [illegible] studiis [illegible] commodis [illegible] Omnia [illegible] pondere vaeneunt. Summum flagitium est [illegible] cibus [illegible] pondere [illegible]. Eum enim qui per [illegible] generis humani [illegible] censent, & [illegible] mum execrantur. India vero, cum nihil omnino proferat, quo [illegible] ornari possit [illegible] & [illegible] affluit [illegible] omnibus rebus, quae ad victum & [illegible]. Nullae nanque sunt vitae [illegible] in A- [illegible] in Persi [illegible] ne alia regione, è qua naues in [illegible] quae non omnes terrae opes [illegible]. Ita ut, [illegible] men [illegible] rerum omnium [illegible]. Reges e portoriis [illegible] ibi opes pepererunt, impe- [illegible] & vrbibus, [illegible] Arab [illegible] imperant. Exercitus satis magni illorum sumpti [illegible] eorum ministri ad summas opes per[illegible] Reges otio atque [illegible] diffluerent, [illegible] tantum nomen penes reges esset: ministri porro, regni opi- [illegible] que flagitium [illegible]. Id vero haud [illegible] silentio [illegible] ndum videtur, nempe in [illegible] Persici sinus vrinatores eximios marga- [illegible], & Armuzium, [illegible] opportunitatis emporium, [illegible] mos, rudes & impolitos adamantes, [illegible] que Carbun[illegible], pretiosio- [illegible] roma [illegible] vero Rubri maris accolas, [illegible] Arabiae diuitias, itemque [illegible] Syros, & [illegible] os, coral[illegible], [illegible] ratum In[illegible] mercimonia, tanquam ad perpetuas nundinas comportare. Est [illegible] naui [illegible], maior ex parte [illegible]. Ad haec [illegible] ple- [illegible] tertrimi abundant, & ipsa insula fert equos praestantissimos at- [illegible] mos, quos in Indiam venales mittunt, in eaque fiunt etiam vasa vi- [illegible] & elegantia. Quomodo autem illic praefati vnio- [illegible] capiantur, Ludouicus Vartomannus, ciuis Bononiensis, qui & [illegible] quam paucissimis declarat: Procul, inquit, [illegible] um [illegible] conchae, quae pariunt margaritas venustiores, grandioresque, [illegible]. Captura earum fit huiusmodi:

[illegible] victum quaeritant. Hi vero cymbas, in mare [illegible] praegrandis saxi dependente fune, idque fit ab gemina cymbae [illegible] in profundum lapidibus, con[illegible], non [illegible] anchoris foret possit. Firmata suo pondere cymba, alius, cui id mu- [illegible] saxo dependente [illegible]. In [illegible] media [illegible], man- [illegible] dependente alligato pedibus lapide, se [illegible] at in [illegible] more natat, actusque in profundum ad passus quin- [illegible] donec legerit conchas [illegible] collectas manticae indit, lapidemque protinus, quo pedes grauaban [illegible] in superiora [illegible] genera comperiuntur, quae vndecunque contendunt. Haec [illegible]. Quomodo autem, & [illegible] nueniantur [illegible] Plinius lib. 9. cap. 35. [illegible] ibidem haec [illegible] in Persico sinu Maris rubri. Deinde paulo post, Dos, inquit, omnis [illegible] pondere haud prompt[illegible] antur inde [illegible] nde nomen vnionum Romanae [illegible] &c. [illegible] nominis [illegible], Persiae Regibus [illegible] Caeterum Albuquerquius cuius [illegible] mentionem fecimus, vir manu consilioque promptus [illegible] militaris gloria

Captura vnionum.

[illegible] a [illegible] o [illegible] qua [illegible] structa [illegible]
& mox Armuzi [illegible] m profectus. post [illegible] præclara ac fo [illegible]
r [illegible] Zer [illegible] us, hoc nomine [illegible] tam [illegible]
pacis conditiones impelleret. V [illegible] vt stipendiar [illegible] s esset E [illegible]
Lusitaniæ, ac [illegible] buri nomine, qu [illegible] aureorum [illegible] mo [illegible]
deret & præter hæc, ip [illegible] A [illegible] querc [illegible] pensis [illegible]
quinque millia: vt Rex assignaret [illegible] cum in vrbe quem A [illegible] uq [illegible]
quo posset [illegible] m ædi [illegible] re, cu [illegible] quidem fundamen [illegible] co [illegible]
deinde ad tantam altitudinem perducta vt præsid [illegible] ore [illegible] cto, [illegible]
videretur. Breui a [illegible] hoc [illegible] patio in [illegible] to, Ismaelis Pe [illegible] m [illegible]
z [illegible] n venê [illegible] e, vt ab eo Rege [illegible] tori nomine [illegible]
gerent. Rex animo suspen [illegible] o & anxio. [illegible] uid s [illegible] agendu [illegible]
tetar [illegible] ad A [illegible] buque [illegible] t [illegible] t. [illegible]
gatis per vnum e [illegible] suis comi [illegible] ibus de ad [illegible] ent [illegible] & de vale [illegible] ud [illegible] s firm [illegible]
tu [illegible]. De [illegible] eos admonu [illegible] t, cui [illegible] m, & Arn [illegible] u [illegible]
nu [illegible] is esse [illegible] be [illegible] tabactum; & Armuzi [illegible] Regem [illegible] fid [illegible] E [illegible]
præc [illegible] entissimi receptum, ita, vt [illegible] bi nec [illegible] sse esset [illegible] am a [illegible]
Quod vero [illegible] tributum attinebat [illegible] e tributum Regis ipsi [illegible] no [illegible]
turum Fercu [illegible] um deinde, in quo tributum erat impositum, coram [illegible]
bu [illegible] um fu [illegible] Erant autem in fercu [illegible] o globi ferrei, & sagittæ, & ha [illegible]
spid [illegible] & [illegible] rreæ fistulæ. Hi [illegible] explicatis, & in le [illegible] atorum conf [illegible] ctu p [illegible]
cit [illegible] quem Albuquercius miserat. Hoc est tributum, quod Emanue [illegible]
& A [illegible] arbiorum, & Indiæ, & Armuzij Re [illegible], pendere solet [illegible] s, qui [illegible] R [illegible]
subditis tributum exigunt. Hoc responso legati, quanuis minime feren [illegible] m
nam Ismaeli Regi omnium potentissimo factam esse clamarent, & mina [illegible]
iacerent, inanes tamen in patriam rediêre: Progressu vero temporis, a [illegible]
cet, supra 1510 Albuquercius, eiusdem Ismaelis Persarum Regis legato [illegible] q [illegible]
am, v [illegible] ne [illegible] otia magni ponderis cum Zabai [illegible] no tran [illegible] i [illegible] re [illegible], co [illegible] meneran [illegible]
man [illegible] tate summa prosecutus est. Ad ipsum deinde Ismaelem lega [illegible] on [illegible]
u [illegible] t. [illegible] egatus appell [illegible] batur Rodericus Gomezius, qui Armuzi à Co [illegible] cata [illegible]
[illegible] maelem perueniret veneno sublatus fuit. Hæc in præse [illegible] a d [illegible] Ar [illegible]
t [illegible] ic [illegible] ant. E regione huius insulæ sita est vrbs, ab indigenis Latum vo [illegible]
[illegible] ne, & mercatura nobilis, estq [illegible] n maxime freq [illegible] en [illegible] nere N [illegible]
[illegible] p [illegible] oficiscuntur, & veniunt per hunc sinum, semper illac transire c [illegible]
run [illegible]. H [illegible] c peruenitur Sevram, cuius supra meminimus, indeque Camara [illegible]
p [illegible] dum [illegible] amplum, & vltra spatium vnius diei est Bindamyr flumen, [illegible] a
cum la [illegible] tu [illegible] ne, tum profunditate, quod habet pōtem valde conspicuum [illegible]
fer [illegible] t ol [illegible] à Salomone constructum in opp [illegible] do Ouniara v [illegible] q [illegible]
rotundus, [illegible] ab vno latere videtur esse incisus, & in eius fastig [illegible] o est p [illegible] a [illegible]
circū [illegible] q [illegible] int variæ columnæ, quæ dicūt [illegible] r C [illegible] nunares, quæ vox in [illegible]
omate sonat Quadraginta columnas, & quæuis earum est altitud [illegible]
bitor [illegible] m, & tanta crassitie, quanta esset trium hominum compl [illegible] xus [illegible]
p [illegible] æq [illegible] illarum sint dirutæ, ac eu [illegible] æ E [illegible] o cred [illegible] b [illegible] le est, [illegible] o [illegible]
l [illegible] d pr [illegible] clarum, ac insigne ædificium. Deinde super hac planitie iac [illegible]
[illegible] s integer, sub quo sunt insculptæ diuersorum homin [illegible] m f [illegible]
c [illegible] te, qua olim G [illegible] antes feruntur; & supra ipsas est forma, [illegible] a [illegible] mo [illegible]
[illegible] s, qua Deus pater à nonnullis effingi solet, habens in vtraque manu [illegible]
[illegible] & [illegible] ca [illegible] al [illegible] paruæ species ante sim [illegible] chrum hom [illegible] s, q [illegible]
in [illegible] ur, atque illud vulgo dicitur esse figura Salomonis. In inferiori [illegible] a [illegible]
a [illegible] es q [illegible] us in [illegible] tuntur superiores, exque his minoribus est [illegible] n
v [illegible] lare [illegible] c [illegible] te diadema pontificium, & extendit manum [illegible] f [illegible]
[illegible] unt [illegible] terius, dare benedictionem, vt vocant. Paul [illegible]
[illegible] a [illegible] per [illegible] o, quæ v [illegible] de [illegible] esse alicuius ho [illegible]
a [illegible] tamqu [illegible] un [illegible] amplonis, iuxta quam sunt pleræq [illegible] e [illegible]
mor [illegible] tico, & pat [illegible] us. Post iter duorum dierum, situm est oppi [illegible]

Armuzy Rex fit tributar [illegible] Emanuelis Reg [illegible] Lusitania.

Albuquercius legatus Ismaelis Regis Persarū, ferculum gl [illegible] is ferreis, sagittis, & ferreis fistulis præparari iussit.

Albuquercii [illegible] ad [illegible] veneno [illegible] [illegible] fi [illegible] tur.

Larum Camara.

Bindamyr flumen est idem quod Tigris.

Columnæ Columnares.

T[illegible] in [illegible] Sal[illegible] Sultaniam, id e[illegible] quæ La[illegible] versus, [illegible] ipsa [illegible] quo[illegible] n[illegible] vel [illegible] c[illegible] Mar[illegible]a, & in [illegible] us his locis [illegible] g[illegible] turæ, tum [illegible] te[illegible]. H[illegible] autem [illegible] rum, [illegible] denum, N[illegible] H[illegible], Sa[illegible], & S[illegible], de qua [illegible] ner[illegible] n hoc eti[illegible] quas [illegible] Comum, C[illegible] la Bor[illegible] hæc [illegible] Ch[illegible], [illegible] m [illegible] anum, Trem[illegible] anum deinde Straua, vnde [illegible] appellantur. Hæc vrbs iacet iuxta [illegible] um Ca[illegible], habe[illegible] ac pestiferum, [illegible] vadosa ad [illegible] austria litora. Complures [illegible] olarum aluntur oriza, ex q[illegible] quia tritici ac frumenti maxima apud eos est penuria. Hic, & [illegible] o subiectis, vbicunque [illegible] aquæ, conficiunt ac [illegible] unt seri[illegible] bo[illegible], eorumq; casulæ sunt iuxta ripas [illegible] flu[illegible], cum [illegible] ahenis, in quibus reconduntur, hisq; & moro alba mirifice abutuntur. [illegible] in his locis ingens copia pernicum, adeo vt apud eas gentes hic [illegible] s, ideoq; non sunt in pretio. Super [illegible] ræ præ[illegible] æquor[illegible] est [illegible] um, & quædam alia, proxima Trapezunt[illegible] in quib[illegible] is, non ero prolixior.

Hinc abeuntibus, occurrunt plurimi pagi atque oppidula, & transit[illegible] etiam [illegible] & nemora inculta, primusq; locus memora[illegible] qui reperi[illegible] ur, est [illegible] um in planicie, & in valle vndiquaq; montibus circundata, vulgo B[illegible] rthum, arte atq; opere communitum, eiusq; territorium est miræ fertilita[illegible] etiam pertinet ad Regem Persiæ. Confecto quinq; dierum interuallo, est [illegible] A[illegible], vrbs olim ampla & frequens, nunc vero magna ex parte [illegible] tra duo m[illegible] aria est Euphrates fluuius longe celeberrim[illegible], qui trau[illegible] pontem lapideum, & habet septemdecim arcus, seu fornices. Deinde [illegible] rg[illegible] tur, viuuntur hæc oppida, videlicet, Carputum, M[illegible] omum, Hal[illegible], [illegible] Amus. Hinc peruenitur in Turchomaniam, p[illegible] A[illegible], sed nunc appellatur Carocoilu, quod nostro idiomate significat n[illegible] ros [illegible] es quemadmodum prouincia Persica & Zagatai vocatur Accorlu, quod [illegible] e[illegible] eces nigros, quæ nomina inter eas nationes indicant cruentas simul [illegible] & [illegible], quæ olim inter eas extiterant, sicuti apud Anglos Rosa al[illegible] & [illegible] rubra, vel apud Italos Guelfi & Ghibellini, sub quibus titulis maximæ fa[illegible] & acer[illegible] ma odia continebantur. Est deinde arx inter quosdam montes [illegible] de [illegible] a, quæ sita est in monte, & [illegible] habet vrbem po[illegible] tem, c[illegible] s ambitus est trium milliarium. Vltra trium dierum [illegible] t Al[illegible] m, op[illegible] dum valde munitum & amœnum, & iacet super lacu, qui patet [illegible] tud[illegible] nem centum & quinquaginta mille passibus, & in latitudinem, vbi [illegible] : & a parte Boreali procul ab hoc lacu q[illegible] ndecim [illegible] alius lacus, cuius circuitus patet octoginta mille passibus, c[illegible] ca quem [illegible] ria municipia, & in vtroq; lacu habentur plurima nauigia, quibus diuer[illegible] nes in loca [illegible] suscipiuntur. Super minori lacu est etiam [illegible] cus appell[illegible] a, n[illegible] loci a[illegible] e, ac[illegible] m[illegible] us præ[illegible] & vltra iter vnius diei, situm est oppidum Herzillum in quo est [illegible] ulc[illegible] lausæ, de quo supra mentionem fecimus. deinde alterum Orias nomi[illegible] que [illegible] lebritatis, inter quæ adiacet lacus, longitudine du[illegible] centorum milliarium, & latitudine triginta, & in eo sunt aliquot paruæ insulæ,

Ee

Tiffi. Zerfan. quæ incolun[illegible] T[illegible] d[illegible] rifter, nec aliu[illegible] mo[illegible] in h[illegible] extac[illegible] q[illegible] rum u[illegible] plurimæ [illegible] lip[illegible], telæ [illegible] bombicum o[illegible] cam pa[illegible] q[illegible] nem veru[illegible]s, & qu[illegible] marc C[illegible] his[illegible]

Barbarde-num. Madrame-lanum. Sauramina. plurima oppida, & vrbes [illegible] ima, scil[illegible] ari[illegible] & [illegible]umachia, olim Gamala [illegible] fallor, quæ vrb[illegible] ta[illegible] [illegible] ea[illegible] Re[illegible]o, cu[illegible] b[illegible]aris R[illegible] P[illegible], & [illegible] quod g[illegible] be[illegible]um [illegible]

Serrcum vulgo Talamanum. h[illegible]ctio, vel decem [illegible] electissimorum equitum. In h[illegible] T[illegible]manum vocant, a[illegible] varia genera panni serici, [illegible] c[illegible] po[illegible], & [illegible] finibus maris Ba[illegible]

Aftrogelli. Caothagan. h[illegible] a dextro l[illegible] q; a læua vrbem, v[illegible] [illegible]uxinum & C[illegible]acum, prope montem Caspium. In hac v[illegible] quinq; [illegible] ædificiorum, & fiunt plurima opificia serici [illegible] de[illegible] [illegible]ta earum gentium consuetudinem [illegible] Ar[illegible]

Derbentum. pot[illegible] pars [illegible]olarum [illegible] Armeni. Ex his locis pe[illegible] ad v[illegible] tum, quæ subiicitur eidem Regulo, & posita est in fin[illegible] Tartar[illegible] mare Bactuchum [illegible]stat q; a monte itinere vnius milliaris, & [illegible] est arx, cuius vtrinq; mœ[illegible]ia, tanquam duæ alæ [illegible] proximum Oce[illegible] cu[illegible]r. Hanc ferunt ab Alexandro M. aduersus Scythar[illegible] ca[illegible]am & conditam fuisse. Darbentum Italico idiomate sonat [illegible] mul[illegible]s, qui illius loci naturam & conditionem intelligunt, vocatur T[illegible] quod significat portam ferream: & sanè quicunq; il[illegible] hoc nome[illegible] ind[illegible] [illegible]sas habuisse videtur. Quandoquidem is locus diuidit M[illegible] adeò vt quisquis velit ex Persia, Thracia, Syria, & reliquis locis [illegible] dere, ac in Sc[illegible]hiam proficisci, huic necesse sit ingredi per vn[illegible] port[illegible] v[illegible]s, ac per [illegible] egredi. Huius autem rei hæc potissima est causa, q[illegible] [illegible] C[illegible]io ad fretum Euxinum recto itinere, sunt qu[illegible] sus, & [illegible]ta hæc ora est plena excelsis montibus, ac præruptis va[illegible] quibusdam locis habitent nonnulli reguli, ad quorum ditionem n[illegible] de[illegible]endere ob metum, ne à latronibu[illegible] [illegible]uadatur: sed maior p[illegible] [illegible] humano commercio destit[illegible], & propterea si qui hoc iter fa[illegible] let transire per hanc vrbem, cogeretur primùm pergere ad Iberos, [illegible] [illegible]ianos, deinde in prouinciam Mengleriam, sitam super ponto Eux[illegible] [illegible]um Aluanthum, vbi est quid[illegible]m mons altiss[illegible]mus, ibiq; [illegible]os eq[illegible] ac pedestre iter suscipere per aspera saxa & crepidines viarum, i[illegible] [illegible] ac descensu montis esset spacium duorum dierum. vbi autem ad ima [illegible] ret, ingrederetur in Circassiam, sed hoc iter fit tantummo[illegible] abl[illegible] confi[illegible]s, & a ne[illegible]ine alio, cum sit locus maximè importunus, & [illegible] bus ac periculis expositus. Cæterùm, vt eo redeam, vnde digressa e[illegible] [illegible]ius tam angusti, tamq; arcti tergoris continentis causam, hanc esse [illegible] trant[illegible]r, quia videlicet mare absorbeat, & deuoret quicquid est soli[illegible] te[illegible], vb[illegible] st Darben[illegible]um. Hanc prætergressi, inueniunt loc[illegible] de[illegible] [illegible]: sed tamen huiusmodi, vt per eum homines possi[illegible]t eq[illegible] prod[illegible]citur ad sexaginta mille passus, deinde ad sinistrum latus mons [illegible] tur, & super eo haud incommoda habetur equitatio, isq; antiq[illegible]itùs voc[illegible] 40

Mons Caspius. mo[illegible] Caspius. D[illegible] benti mœnia sunt longe pulcherrima, & [illegible]ald[illegible] lata, o[illegible] co[illegible]structa: sed sub monte, qua itur ad arcem, ne fe[illegible] idem [illegible] & versus Oceanum est fundit[illegible]us euersa. In ea visuntur innumera [illegible] [illegible]hra. Est satis fœcunda, & abundans rei frumentariæ, vini q; maxim[illegible] que fru[illegible] generis, & T[illegible]ritio [illegible]nere v[illegible] [illegible] ex vna parte ad hunc locum, etiam sub ipsi[illegible] [illegible]us [illegible] fructus omn[illegible] generis, & præsertim eas arbores, quæ pe[illegible] cunt [illegible] las. Ex [illegible] ullum genus fructuum aut arborum inuenitur [illegible]

la Cydonia,eaq; syluestria,& hoc patet ad quindecim & viginti milliaria. Praeterea, in quadam domo mercatoria visuntur duae anchorae immensa mole ac magnitudine, quod sane indicat in illis partibus olim fuisse nauigia valde ampla. Nunc ipsorum anchorae sunt multo minores,quippe quae non excedunt singulae pondus centum quinquaginta librarum,vel ducentarum, cum aliae essent duplo maiores. Ipsa ciuitas in aedita montium crepidine posita,ea forma est, vt duobus ex quadrato lapide muris ad mare deductis, inferiora aedificia & nauigiorum stationem, tanquam duobus brachiis complectatur, non maiore, quam trecentorum passuum interuallo : quod spacium singulis vtrinq; ferreis portis, superstantibusq; propugnaculis ita communitur,vt perpetuis custodiis,nisi clara luce,& explorato littore viatores nec admittantur, nec recepti intra portam, altera prius emittantur, quin portorium persoluant. Nauigia quoq; interclusa eo in littore commodam habent stationem. Hoc mare, quod Caspium vocant,summa est amplitudine, cum nullas habeat fauces, & fertur eodem esse ambitu,quo Pontus Euxinus, estq; altissima profunditate. Ibi est ingens copia accipenserum,& muraenarum : aliorum verò piscium vsum fermè ignorant,exceptis iis piscibus,quos Canes vocant, qui habent caput, pedes, & caudam, non secus quam terrestres. Horum enim illic permagna est copia. Capiunt etiam quoddam genus piscium longitudine vnius cubiti cum dimidio, qui sunt crassi ac rotundi,& sine capite aliisq; mēbris, ex quibus elicitur quidam liquor,quem accendunt,vt noctu lumen praebeat, eoq; vnguntur cameli, & ex eo per totam regionem defertur. In littore huius maris est vrbs nomine Bachu, à qua mare Bachu nomen assumit,& iuxta eam est mons,ex quo emanat oleum nigrum,tetri odoris,quo vicissim accolae ad nocturnum lumen vti solent, eoq; bis in anno suos camelos inungunt,ne fiant scabiosi.Incolae sunt eleganti aspectu,& comi ac mitis natura, valdeq; faciles atq; humani erga peregrinos. A Ponto Euxino vsq; ad mare Caspium sunt quingenta milliaria, & hinc versus Armeniam minorem, etiam in Persia,sunt plaeraq; vrbes, videlicet, Ansegana, Maluchia, Sio, Mesona, & alia vulgo Eri appellata, Arrianae prouinciae caput, atq; omnium fermè rerum ferax, in qua tanta est serici copia, vt vna die possit emi tantum serici, quantum ternis camelorum millibus onerandis sufficiat. Ibi nunquam ingrauescit annona,ob soli vbertatem. Rheubarbari in primis mirus est prouentus,ac etiam Cyani lapilli,quem Turchinam vocant.Ipsa ciuitas ambitu circiter septem millia aeduum continet,estq; circumambiente piscoso lacu egregie communita,& sita in regione,quam indigenae Corazanam vocant. Mahometicis sacris sunt omnes quam maximè addicti.

Mare Caspium. Bachu. Ansegana. Maluchia. Sio. Mesona. Eri.

Haec oppida & ciuitates , quarum hucusq; mentionem fecimus, maiori ex parte inter recentiores annumerari consueuerunt. Quae autem inter vetustiores habentur,hae sunt praecipuae,videlicet Babylonia,vulgo Bagadeth: Susa,quae vrbs a Dario Hystaspis filio, condita fuit, olim celeberrima & ditissima, nunc verò ita collapsa est, vt in ea, praeter arcem, nihil ferè conspiciatur, iacetq; in finibus Persiae. Procopolis, quae distat à sinu Persico duûm dierum interuallo, est etiam diruta & euersa. Scyras,quam non inepte Cyropolim antiquitus fuisse, aliqui arbitrantur. Haec ciuitas opibus atq; hominum frequentia, lociq; amoenitate & pulchritudine cum quauis alia ex celebrioribus, quae sint in orbe terrarum, iure merito comparari potest. Elegantium quoque armorum officinis nulli toto Oriente est secunda. Huius ambitus porrigitur ad viginti millia passuum. Est autem sita in vltimis regni finibus,& loco maxime commodo & opportuno. Nam quicunque veniunt ex superiori parte, id est,ex Hircania & Corazana regione,in qua sunt populi, qui vulgo appellantur Zagatai, & haec oppida insigniora,nimirum Eri, Sammarchantum, & Nipsa, necesse est,vt si velint transire per regnum Persidis,hac omnino proficiscantur, eaq; de causa illuc passim deferuntur telae sericae, omnis generis aromata, rheubarbarum, ac etiam ingens vnionū atq; gemmarū copia. Haec vndiq; cincta est moenibus,& pulcherrimis templis exornata, eiusq; domus ac aedificia sunt admodum splendida, &

Babylonia. Susa. Procopolis. Scyras.

magnificis operibus constructa. Distat Taurisio itinere viginti, siue vt alijs placet, viginti quatuor dierum. Dicta est Cyropolis à Cyro eius conditore, quæ iussu Alexandri Magni diruta fuit, & progressu temporis ita instaurata, vt denuo in summam nominis claritatem deuenerit. *Cur Alexander M. Cyropolim euerterit.* Quid verò ipsum Alexandrum potissimè ad eius ruinam & exeidium commouerit & incitauerit, Q. Curtius l. 7. elegantissimè ostendit. Vrbs, inquit, diruta est, vt cæteri, cladis exemplo continerentur. Memaceni, valida gens, obsidionem, non vt honestiorem modo, sed etiam vt tutiorem ferre decreuerant. Ad quorum pertinaciam mitigandam Rex quinquaginta equites præmisit, qui clementiam ipsius in deditos, simulq; exorabilem animum in deuictos ostenderent. Illi nec de fide, nec de potentia Regis ipsos dubitare respondent, equitesq; tendere extra munimenta vrbis iubent. *Exemplum perfidiæ.* Hospitaliter deinde exceptos, grauesq; epulis & somno, intempesta nocte adorti interfecerunt. Alexander haud secus quam par erat, motus, vrbem corona circumdedit, munitiorem quam vt primo impetu capi posset. Itaq; Meleagrum & Perdiccam in obsidionem iungit, Cyropolim obsidentes. Statuerat autem parcere vrbi conditæ à Cyro: quippe non alium gentium illarum magis admiratus est, quam hunc Regem, & Semiramim, in queis & magnitudinem animi, & claritatem rerum longè emicuisse credebat. Cæterùm pertinacia oppidanorum eius iram accendit. Itaq; captam vrbem diripere iussit delectos Macedones haud iniuria infestos, & ad Meleagrum & Perdiccam redit. Sed non alia vrbs fortius obsidionem tulit. Quippe & militum promptissimi ceciderunt, & ipse Rex ad vltimum periculum deuenit. Namq; ceruix eius saxo ita icta est, vt oculis caligine offusa, collaberetur, ne mentis quidem compos. Exercitus certè, velut erepto eo, ingemuit. Sed inuictus aduersus ea, quæ cæteros terrent, nondum percurato vulnere, acrius obsidioni institit, naturalem celeritatem ira concitante. Cuniculo ergo suffossa mœnia ingens nudauere spacium, per quod irrupit, victorq; vrbem dirui iussit. Hactenus Curtius. *Alexandria.* Post hanc vrbem visitur Alexandria, quæ dicta est Issus, prope fluuium Syriæ constructa, & alia vrbs eiusdem nominis, & *Arion.* Arion: Quæ vrbes positæ sunt ad radicem montis Caucasi, *Ioppe.* Ioppe, quæ sita est in Persia, *Niceforium.* Niceforium ciuitas super flumine Euphrate: *Issus.* Issus oppidum Ciliciæ, non procul ab Amano monte, Alexandri Magni victoria insignitum: *Ctesiphontes.* Ctesiphontes, *Cara.* & Cara, vrbs condita à Parthis, & Romanorum clade nobilitata. In hac enim victus fuit Marcus Crassus, & cum toto fermè exercitu ad internecionem vsque deletus. Porro adhuc etiam ibi cernuntur plæraq; monumenta procerum Romanorum, qui hoc in prœlio interiere. *Præsegada.* Vlterius progressis occurrunt Præsegada, *Opinus.* Opinus, & alia quædam municipia, cum quibus terminat Armenia maior, cui etiam dominatur Rex Persarum, & in ea sunt quamplurima oppida & vrbes, in quibus indigenæ, Christi fidem ac religionem colunt, & vocantur à viridi tegumento, quod gestant in capite, atq; habitant iuxta ripas fluminis Euphratis, & patrio vocabulo appellantur Georgiani, qui sunt maximè strenui & bello exercitati. Eorum præcipua loca hæc sunt. Tunisa, Mazatana, Artaxeta, Assimosium, & Micopolis. Ad hæc, in minori Armenia sunt etiam plæraq; oppida & ciuitates, quarum maior pars nunc subiacet Turcarum Imperatori, videlicet, *Theodosia. Sebasta. Tarsus. Cortestanũ. Edena.* Theodosia, Sebasta, Tarsus, Cortestanum, & Edena, quæ superioribus annis donata fuit à Solymano Barbarussæ Hariadeno, qui breui post ibi arcem erexit longè munitissimam, & tantis sumptibus atq; impensis, vt eas dicant excedere summam ter decies centum millium coronatorum.

Spero me diligenter hactenus explicasse ea loca, quæ Regum Persarum imperio subiecta, sunt alicuius nominis ac dignitatis. De his itaque dicendi finem faciam, si quatuor duntaxat vrbes addidero, nimirum Persæpolim, Susam, Babyloniam & Seleuciam, quæ olim florentissimæ, eidem Regi paruerunt. Et de *Persepolis.* priori quidem Diodorus Siculus lib. 17. ita scriptum reliquit: Persæpolis inquit, fuit Metropolis imperii Persarum præ omnibus aliis Asiæ ciuitatibus [illegible] semper nomini Macedonum infensa, & propterea eam Alexander, excepta regia, militibus diripiendam concessit. Erat ea vrbs omniũ, quæ sub sole sunt, opti-

ma, priuatorum hominum facultatibus ex longi temporis felicitate in immensum auctis. Tunc Macedones impetu facto in oppidanos, ipsos interficere, & bona inuadere, quæ multa, & apparatu preciosa, ornamentisque omnis generis erant refertissima. Ibi argenti magna vis, nec auri minor, diuersas in partes auferebatur. Vestes purpura infectæ, aut prætextæ auro, à valentioribus rapiebantur. Ita magna vrbs regia per vniuersum terrarum orbem celeberrima, contumelijs, & cladi maxime exposita fuit. Deinde paulo inferius idem auctor hæc etiam subiungit. Quantum Persæpolis vrbes cæteras fortunis antecedebat, tantum eisdem omnium calamitatum genere præstitit. Alexander autem arcem ingressus, thesauros, qui ibi asseruabantur, accepit. In eos, à Cyro primo Rege Persarum, vsque ad hæc tempora publici reditus semper congesti fuerant, vt argenti, & auri magnam vim continerent. Inuenit sane Alexander auro ad argenti rationem reducto, centum & viginti millia talentorum, cuius summæ partem secum ad belli vsus portare, partem Susa mittere, vt in vrbe custodirentur, statuit. Ad hæc, ipsam vrbem Persæpolim prorsus delere habebat in animo, de cuius munitissima, & pulcherrima regia, breuibus meminisse, haud inconueniens videtur. Arcem iustæ magnitudinis cingebant triplicia mœnia. Quorum primus muri cinctus, magnis operibus instructus, altitudinem habebat sexdecim cubitorum, supraque pinnas, quæ ei non paruo erant ornamento. Secundus priori cætera consimilis, altero tanto altitudinis eum superabat. Tertius murus formam habebat quadratam, & sexaginta cubitis in altum erigebatur. Vnumquodque quatuor laterum muri portam æneam, & ante eam vallum itidem æneum viginti cubita extantem. Hunc quidem ad iniiciendum aspectu ipso terrorem, illam autem ad firmam loci defensionem habebat. Ad Orientalem partem arcis, mons interuallo ferme pedum quadringentorum distabat, qui regius nuncupabatur, vbi regum inerant sepulchra. Saxum erat ingens excisum, in cuius medio multa facta fuerant domicilia, defunctorum regum sedes. Neque aditus quispiam operetactus ducebat in locum eum: sed instrumentis quibusdam sublata cadauerum conditoria illic reponebantur. In ipsa arce elegantissimæ, & omnibus rebus instructæ ædes complures visebantur ad reges, & milites accipiendos. Thesauri, quibus seruarentur pecuniæ, ingeniose ibidem parati fuerant. Alexander pro rebus bene gestis vota soluturus, sacrum splendidissimum in Deorum honorem fecit, & amicos prælauto accepit conuiuio. Eo & feminæ, quæ corpore quæstum faciebant, admissæ sunt. Crebris potationibus cum bene indulsissent, ebrietas, & postea insania multos corripiebat. Tunc è turba mulierum Thais quædam, genere Attica, pulcherrimum esse inquit, inter omnes res, quas in Asia gessit Alexander, si ipse Rex nobiscum inita saltatione ludicra, Persæpolis regiam incendio absumeret: vt res nobilissima apud Persas manibus feminarum breui temporis spatio deleta prorsus fuisse diceretur. Exceptus est hic sermo à iuuenibus, & qui per temulentiam parum, quid deceret, possent perspicere. Itaque vnus agendum id ipsum, incensosque torres afferendos exclamauit, vt commissa in Græcorum sacras ædes impia facinora, omnes vlciscerentur. Comprobarunt hanc sententiam & cæteri, tantumque opus Alexandro soli conueniens esse dicebant. Non defuit cœpto Rex, amicorum sermonibus excitatus. A potatione igitur exultantes, pro parta victoria festiuitatem Liberi patris se velle agere prædicabant, subitoque magna lampadum vi allata, & musicis mulieribus, quæ in conuiuio erant, accitis, Rex primus in pompam cum cantu, tibijs, & fistulis progressus est, meretricula Thaide rei totius auctore & duce, quæ prima à rege ardentem titionem in regiam coniecit. Idem cum à reliquis factum esset, cito ob ingentem flammam excitatam combusta est tota regia, quodque, perquam admirabile est, impietatem Xerxis Persarum Regis, quam in Atheniensium arcem commiserant, vnica femina gentis eius, quæ iniuriam illa tuli nuerat, post multos annos in festo ludicro eodem cladis genere vlta est. Hæc Diodorus de Persæpoli iussu Alexandri ab eius militie direpta, & regia per eundem incensa: Atqui operæpretium videre est, quid etiam Quintus Curtius lib. 5. de eadem prodiderit.

De arce Persepolis, & quo modo fuerit incensa.

Postero die (inquit) conuocatos duces copiarum docet, nullam infestiorem vrbem Græcis esse quam regiam veterũ Persidis Regum. Hinc illa immensa agmina infusa. Hinc Darium prius, deinde Xerxem Europæ impium intulisse bellum. Excidio illius parentandum esse maioribus. Iamq; Barbari, deserto oppido, qua quenque metus agebat, diffugerant, cum Rex phalangem nil cunctatus, inducit. Multas vrbes refertas opulentia regia, partim expugnarat, partim in fidem acceperat: sed vrbis huius diuitiæ vicère præterita: in hanc totius Persidis opes congesserant Barbari. aurum argentumque cumulatum erat, vestis ingens modus: suppellex non ad vsum modo, sed ad ostentationem luxus comparata. Itaque inter ipsos victores ferro dimicabatur: pro hoste erat, qui pretiosiorem occupauerat prædam. Et cum omnia, quæ reperiebantur, capere non possent, (nam res non occupabantur, sed æstimabantur) lacerabant regias vestes, ad se quisque partem trahentes, dolabris pretiosæ artis vasa cædebant, nihil neque intactum erat, nec integrum ferebatur. Abrupta simulachrorum membra vt quisque euulserat, trahebat: neque auaritia solum, sed etiam crudelitas in capta vrbe grassata est: Auro argentoque onusti, vilia captiuorum corpora trucidabant, passimque obuij cædebantur, quos antea precium sui miserabiles fecerat. Multi ergo hostium manus voluntaria morte occupauerunt, pretiosissima vestium induti, è muris semetipsos cum coniugibus ac liberis in præceps iactantes. Quidam ignes, quod paulo post facturus hostis videbatur, subiecerant ædibus, vt cum suis viui cremarentur. Tandem suis Rex corporibus & cultu feminarum abstinere iussit. Ingens pecuniæ captiuæ modus traditur, prope vt fidem excedat. Cæterum aut de alijs quoque dubitamus, aut credimus in huius vrbis Gaza fuisse centum & viginti millia talenta, ad quæ vehenda (namque ad vsus belli secum portare decreuerat) iumenta & camelos à Susis, & Babylone contrahi iussit. Accessère ad hanc pecuniæ summam captis Parsagadis sex millia talentorum. Deinde paulo post ira inquit: Itaque trigesimo die postquam à Persepoli profectus erat, eodem redijt. Dona deinde amicis, cæterisque pro cuiusque merito dedit: propemodum omnia, quæ in ea vrbe ceperat, distributa. Cæterum ingentia animi bona, illam indolem, qua omnes Reges antecessit, illam in subeundis periculis constantiam, in rebus moliendis efficiendisque velocitatem, in deditis fidem, in captiuis clementiam, in voluptatibus permissis quoque & vsitatis temperantiam, haud tolerabili vini cupiditate fœdauit. Hoste & æmulo regni reparante tum maxime bella, nuper subactis quos vicerat, nouumque imperium aspernantibus, de die inibat conuiuia: quibus feminæ intererant, nõ quidem quas violare nefas esset, quippe pellices licentius quam decebat, cum armato viuere assuetæ. Ex his vna Thais, & ipsa temulenta, maximam apud omnes Græcos initurum gratiam affirmat, si regiam Persarum iussisset incendi. expectare hoc eos, quorum vrbes Barbari delessent Ebrio scorto de tanta re ferente sententiam, vnus & alter, & ipsi, mero onerati, assentiunt. Rex quoque fuit auidior, quam patientior. Quin igitur vlciscimur Græciam, & vrbi faces subdimus? Omnes incaluerant mero. Itaque surgunt temulenti ad incendendam vrbem, cui armati pepercerant. Primus Rex ignem regiæ iniecit: tum conuluæ, & ministri, pellicesque. Multa cedro ædificata erat regia, quę celeriter igne concepto, latè fecit incendiu. Quod vbi exercitus, qui haud procul ab vrbe tendebat, conspexit, fortuitum ratus, ad opem ferendam cucurrit: sed vt ante vestibulum regiæ ventum est, vident Regem ipsum adhuc aggerentem faces. Omissa igitur, quam portauerant, aqua, igni aridam materiam in incendium iacere ceperunt. Hunc exitum habuit regia totius Orientis, vnde tot gentes ante iura petebant; patria tot regum, v[illegible] cus quondam Græciæ terror, molita decem millium nauium classem, & exercitus, quibus Europa inundata est, contabulato mari molibus, perfossisque montibus, in quorum specus fretum immissum est. Ac ne longa quidem ætate, quæ excidium eius secuta est, resurrexit. Postremo hæc addit, inquiens: Pudebat Macedones, tam claram vrbem à commessabundo Rege deletam esse Itaque res in serium versa est, & impetrauerunt sibi vt crederent, illo potissimum modo [illegible] esse delendam.

delendam. Ipſum, vt primũ grauatam ebrietate mentẽ quies reddidit, pœnituiſſe cõſtat, & dixiſſe, Maiores pœnas Perſas Græcis daturos fuiſſe, ſi ipſum in ſolio regiaq; Xerxis reſpicere coacti eſſent. Hæc Curtius. At Strabo lib. 15. ſic breuiter inquit: Iuxta Perſepolim, Alexander Araxem traiecit. Perſepolis magnificas regias habebat, & fabricas ſumptuoſas. Alexander Perſepolitanis regijs concrematis, vltus eſt Græcos, quorum & illi ſacra & vrbes, ferro igniq; vaſtaſſent. De hac etiam videre eſt apud Arrianum lib. 3. ac itidem 6.

Quatenus ad alteram ciuitatem ſpectat, poſitam in Suſiana regione, quæ Perſiæ pars eſt, præfatus Strabo, lib. 15. aſſerit, eam fuiſſe admodum claram atque illuſtrem, inquiens: Nam Perſæ, ac Cyrus, ſuperatis Medis; cum propriam terram in vltimis ſitam viderent, Suſiam vero interius, & Babyloniæ, & alijs regionibus propinquam, in ea imperij ſedem locauerunt, ſimul & regionis confinium oſtendentes, vt vrbis dignitatem, & quod maximum eſt, Suſij nunquam ex ſeſe magnis rebus inſidiati ſunt; ſed ſemper ſubditi fuêre, in parte maioris conuentus collocati, niſi heroum tempore. Suſa enim à Thitono condita dicitur, Memnonis patre, ambitu 100. & 20. ſtad. figura oblonga, cuius arx Memnonium vocabatur. Vrbs, mœnia, & templa, & regiæ, ſtructura erant Babylonicis ſimilia, ex coctili latere, & bitumine, vt quidam ediderunt. Policletus dicit, eam ſine mœnibus fuiſſe 200. ſtad. ambitu. Idem paulo poſt. Idcirco Cyrus Paſagardas habuit in honore, quod ibi Aſtyagem Medum vltimo prœlio ſuperauit, & Aſiæ imperium in ſe tranſtulit, vrbe condita, & regia conſtructa in memoriæ monumentum. Pecunias vero omnes, quæ in Perſia erant, Suſa exportauit, quæ, quanquam & ipſa theſauris & ſupellectile plena erant, non tamen eam regiam exiſtimabat: ſed Babylonem, quam in animo habebat illis omnino anteferre, atque hic etiam theſauri aſſeruabantur. Plutarchus auctor eſt, Alexandrum, Suſis occupatis, in regia inueniſſe numiſmatis talenta quadragies mille: reliquas diuitias, apparatumque ineffabilem. cum ibi inuenta perhibeantur Hermionicæ purpuræ quinque millia talentûm, quæ ante annos 190. repoſita, recentem adhuc colorem retinuiſſet. Cuius rei cauſam hanc affert, quod purpureorum tinctura melle, candidorum oleo albo conficiatur, quæ cum eodem tempore durent, purum rutilumque ſplendorem conſeruant. Hanc, à Dario Hyſtaſpis filio conditam fuiſſe, Plinius teſtatur libro 6. cap. 28. eamque aſſerit abeſſe à Babylonia 450. M.P. & tantundem ab Ecbatanis Medorum per montem Chatbamum. *Suſa*

Nunc ſupereſt, vt de duabus poſtremis aliquid breuiter dicamus. Herodotus *Babylonia.* memoriæ tradidit, Babyloniam olim fuiſſe quadratam, & ſingulorum laterum menſuram ſtadiorum 120. qui eſt ambitus περίμετρον totius vrbis, ſtadiorum 480. id eſt, ſexaginta millia paſſuum. De muris autem, Diodorus ſcribit tradidiſſe Cteſiam, altitudinem illorum fuiſſe incredibilem: latitudinem, vt eo ſpatio vehi currus poſſent ſeni: alios vero perhibuiſſe, quod fuerit altitudo murorum iſtorum quinquaginta vlnarum, alios totidem cubitorum: & latitudinis ſpacium, quo plures, quam bini currus veherentur. Strabo de hac inquit: Babylon in campo iacet, muri ambitum habet 3 0 0. & 85. ſtadiorum. Eius craſſitudinem pedum 32. altitudinem inter turres cubitorum quinquagenum, turrium ipſarum ſexagenum, viam ſuper mœnibus tam latam, vt quadrigæ occurrentes facile pertranſire poſſint. Vnde & hoc ex ſex ſpectaculis vnum dicitur. Item horti penſiles in figura quadrata, quorum latus quodlibet quaternûm eſt iugerum. Hi fornicibus continentur, ſeſe in forcipis modum intercidentibus, ſitis ſuper pilis in alearoriarum tabellarum formam, alius ſuper alia poſitarum. Pilæ concauæ ſunt, & terra plenæ, vt arbores maximas conſitas recipere poſſint, ex lapide coctili, & bitumine ſtructæ, tam ipſæ. quam fornices, & fornicum interſectiones. Supremum tabulatum aſcenſus ſcalares habet, & cochleas ipſis adiacẽtes, per quos continue aqua ex Euphrate in hortos afferebatur ab hominibus ad hoc ipſum conſtitutis. Nam flumen mediam vrbẽ interfluit. Eius latitudo ſtadium occupat, horti ſuper flumine ſunt, vbi etiã Beli ſepultura eſt, nũc eruta, quã Xerxes eruit, vt fertur. Ea Pyramis quędã erat quadrata, ex latere coctili ſtructa, ſtadij altitudine,

cuius quoque latus stadium obtinebat. Hanc Alexander reparare voluit; sed cum multi laboris esset, & multi temporis, (nam solum ad expurgandam terram, 10. millibus hominum; duobus mensibus opus erat) quod inceperat, perficere non valuit. Ilico enim morbus, & mors consecuta est. Id posteriorum nemo curauit, quin etiam reliqua neglecta sunt, & vrbis partem Persæ diruerunt, partem tempus consumpsit, & Macedonum negligentia, præsertim vbi Seleucus Nicanor Seleuciam ad Tygrim condidit, ad stadia 300. Babyloni proximam. Nam & ille, & posteri omnes, circa hanc vrbem maximopere studuerunt, & regni caput effecerunt, & nunc Babylone maior est, quanquam magna ex parte deserta, vt id facile de ea dici possit, quod de magnis vrbibus, quæ in Arcadia erant, à quodam dictum est; Magna ciuitas, magna solitudo est. Hæc Strabo de Babylonia, & hortis pensilibus. Porro quid etiam Q. Curtius lib. 5. de ea tradiderit, haud sane indignũ esse arbitror, quod in medium afferatur. Ipsius vrbis pulchritudo, inquit, ac venustas, non Regis modo, (Alexandrum intelligit) sed etiam omnium oculos in semet haud immerito conuertit. Semiramis eam condiderat, vel (vt plærique credidêre) Belus: cuius regia ostenditur. Murus instructus laterculo coctili, bitumine interlitus, spacium triginta & duorum pedum latitudinem amplectitur. quadrigæ inter se occurrẽtes sine periculo commeare dicuntur. Altitudo muri centum cubitorum eminet spacio. Turres denis pedibus, quam murus, altiores sunt. Totius operis ambitus 368. stadia complectitur. singulorum stadiorum structuram singulis diebus perfectam esse, memoriæ proditum est. Aedificia non sunt admota muris, sed fere spacio vnius iugeri absunt. Ac ne totam quidem vrbem tectis occupauerunt. Per 90. stadia habitatur: nec omnia contigua sunt, credo quia tutius visum est, pluribus locis spargi. Cætera serunt coluntque: vt si externa vis ingruat, obsessis alimenta ex ipsius vrbis solo subministrent. Euphrates interfluit, magnæque molis crepidinibus coercetur: sed omnium operum magnitudinem circumueniunt cauernæ ingentes, in altitudinem pressæ ad accipiendum impetum fluminis: quod vbi appositæ crepidinis fastigium excessit, vrbis tecta corriperet, nisi essent specus lacusque, qui exciperent. Coctili laterculo structi sunt, totũ opus bitumine astringitur. Pons lapideus flumini impositus, iungit vrbem. Hic quoque inter mirabilia Orientis opera numeratus est: quippe Euphrates altum limum vehit, quo penitus ad fundamenta iacienda egesto, vix sufficiendo operi firmum reperiunt solum. Harenæ autem subinde cumulatæ, & saxis, quibus pons sustinetur, annexæ, morantur amnem, qui retentus, acrius, quam si libero cursu mearet, illiditur. Arcem quoque ambitu 20. stadia complexam habent: 30. pedes in terram turrium fundamenta demissa sunt: ad 80. summum munimenti fastigium peruenit. Super arce vulgatum Græcorum fabulis miraculũ pensiles horti sunt, summam murorum altitudinem æquantes, multarumque arborum vmbra & proceritate amœni. Saxo pilæ, quæ totum onus sustinent, instructæ sunt. Super pilas lapide quadrato solum stratum est, patiens terræ, quam altam inijciunt, & humoris, quo rigant terras: adeoque validas arbores sustinent moles, vt [illegible] stipites earum, octo cubitorum spatium crassitudine æquent, in quinquaginta pedũ altitudinem emineant, & frugiferæ sint, vt si terra sua alerentur. Et cum vetustas non opera solum manufacta, sed etiam ipsam naturam paulatim exedendo per[illegible]mat: hæc moles, quæ tot arborum radicibus premitur, tantique nemoris pondere onerata est, inuiolata durat: quippe 20. lati parietes sustinent vndecim pedum interuallo distantes, vt procul visentibus syluæ montibus suis imminere videantur. Syriæ Regem Babyloniæ regnantem, hoc opus esse molitum, memoriæ [illegible]ditum est, amore coniugis victum; quæ desiderio nemorum syluarum[illegible] campestribus locis virum compulit amœnitatem naturæ genere huius ope[illegible]mitari. Hæc Curtius, Deinde addit: Diutius in hac vrbe, quã vsquã, constitit R[illegible], nec vllus locus disciplinæ militari magis nocuit. Nihil vrbis eius corruptius moribus, nec ad irritandas illiciendasque immodicas voluptates instructius. Liberos coniu[illegible]esque cum hospitibus stupro coire, modo pretium flagitij deru[illegible]tes maritique patiuntur. Conuiuales ludi tota Perside regibus purpurati[illegible]e

cordi

cordi sunt. Babylonii maximè in vinum, & quæ ebrietatem sequuntur, effusi sunt. Fœminarum conuiuia ineuntium, in principio modestus est habitus: deinde summa quæque amicula exuunt, paulatimque pudorem prophanant, ad vltimum, honos auribus habitus sit, ima corporum velamenta proiiciunt, nec meretricum hoc dedecus est, sed matronarum virorumq́;, apud quos comitas habetur, vulgati corporis vilitas. Hæc Curtius. Etsi verò maxima ex parte nunc deleta est, adhuc tamen à plærisque incolitur, suntque in ea decem & amplius millia ædificiorum quæ inhabitantur. In tanta vastitate etiamnum videre est cultissima rura, & innumerabiles hortos ædificiis coniunctos, atque item peramœna viridaria, pomiferis & odoratis consita arboribus. Visuntur etiam latissima arua, quæ ad segetem aratris proscinduntur, nec in ea syluæ nemoraq́; desunt, captiuis & inclusis feris dicata, vt ad voluptatem expedita venatio suppeditetur. Mediam vrbem præterfluit Euphrates, lapideo sumptuosi operis ponte iunctus, & nunc Bagadath, id est, ciuitas vetus, ab indigenis appellatur. Hanc Solymanus Tammaso ademit vnà cum Assyria, & plærisque aliis locis finitimis, anno Salutis supra millesimum quingentesimum trigesimo quarto, sicuti superius à nobis enarratum est. Traianus, vt hoc etiam obiter subiungam, Babylonem profectus, mox aggerem reperit, quem excitasse ferebatur Semiramis: fuit altitudine pedum 25. latitudine 50. longitudine continebat stadia 70. vnde vrbis illius potentia perspicitur. Huius autem portas centum fuisse narrant, pari interuallo collocatas, & quandam insignis structuræ, cui impositum erat reginæ Nitocris sepulchrum, addita inscriptione: Si Rex pecunia eguerit, aperito, & quantam volet, sumito. Euphrates ipsam vrbem in duas æquales secabat, introitu & exitu, vtrimque ad duo stadia per medios muros patente. Seleucia est vrbs in minori Armenia, & sita in iugo montis, sub cuius radice præterfluit amnis, magnitudine similis Meduaco. Iuxta hunc montem est Theatrum, instar Veronensis, valde amplum, & variis columnis ex solido & integro lapide præcinctum, ac vndique suis gradibus exornatum. Portæ huius ciuitatis vtrinq; vnũ propugnaculũ habent, & sunt ferreæ, atque altitudine circiter quindecim pedum, & amplitudine dimidii, operoso ac diuiti artificio elaboratæ, non secus quàm si essent argenteæ, suntque magna crassitudine, ac robore. Mœnia quoque sunt ingenti crassitie, intusq́; ac foris, præaltis aggeribus communita, qui ea vndique magna sublimitate præcingunt, adeo vt ascensus ab omni parte prohibeatur, hique à muris tam largi conspiciuntur, vt in ima parte sit ambitus trium milliarium, & in vertice vnius tantum, estque ibi arx pulcherrimis mœnibus, ac turribus præsepta. Hactenus de insignioribus oppidis atque vrbibus Persico imperio subiectis, ac etiam de iis, quæ hac nostra tempestate Ottomannicis Imperatoribus cessere. Priorum maior pars caret mœnibus, cum vires regni non in mœnibus, aut lateribus, sed in virtute armatorum sitæ esse censeantur. Domus Persarum fiunt è luto & palea, sine vlla iucunditate aspectus, cum situs alioquin regionis sit longè amœnissimus. Magna illic est frumenti copia plærunq;, quamuis rarò pluat, cum pro imbribus vtantur fluuiorum irrigatione: magna est copia animalium, & veruecum in primis, quidam fiunt pingues, vt caudarum pondus nonnullarum ad quadraginta libras [illegible]edat. Est tamen magna carnium caritas ob nationis voracitatem, cum quater quotidie saturi fiant senes, nedum iuuenes, habentq́; optimas & saluberrimas [illegible] quæ ad celerem digestionem plurimùm sane conducunt. Sunt paupe[illegible]oni, nullis vtentes ornamentis, cum plerunque humi dormientes decumbant, quamuis opulentioribus strata sint super tapetibus. Illud prætereà hic obiter dixerim, numisma Persicum sagittario fuisse signatum, sicuti veteres prodiderunt. Hinc factum est, vt Agesilaus Lacedæmoniorum Rex, cum semel castra moueret, diceret, triginta sagittariorum millibus à Rege se ex Asia expelli. Tot enim aureis Daricis à Timocrate Athenas perlatis, ac inter oratores diuisis, populi ad bellum contra Spartanos suscipiendum concitati erant. Quin etiam constat, eos, imitatione Arabum, suis siclis & stateribus, impressisse imaginem sagittæ, vnde & sagittarii dicti fuerunt. Quatenus verò ad metallicas

Seleucia.

Qualia sint Persarum ædificia.

Persiæ fertilitas.

Persæ olim dicti fuerunt sagittarii.

fodinas attinet, nullæ sunt apud Persas, hoc quidem tempore, quantum [illegible] scere potui ex eorum relatione, qui hæc pro certo asserunt, auri, aut arge[illegible] æris fodinæ, sed ferri duntaxat. Hæc tamen ad eos ex variis regionibu[illegible] prouinciis transportantur. Verum enimuerò, Persiæ montes propter ipsiu[illegible] fertilitatem, olim celeberrimos extitisse constat. Nam Plautus inquit in Stich[illegible]

Que fodinæ metallicæ nunc sint apud Persas.
Persarum mõtes quondam auri fertiles.

Mereat Persarum montes, qui esse aurei perhibentur. & M. Varro:

Non demunt animis curas ac religiones
Persarum montes, non diuitis atria Crœsi.

Vsus gemmarum apud Persas.
Persica mulieres.

Vnionum verò & margaritarum vsus apud eos, potius recens, quam vetustus perhibetur, & nunc longè frequentissimum esse audio, ac prætertim inter fœminas nobiliores. Persicę autem mulieres, maiori ex parte subfusco colore esse feruntur; sed tamen vultu admodum venusto atque amabili.

Persarum veteres mores ac instituta.
Dii Persarum.

Cæterum, vt quales olim fuerint ipsorum Persarũ mores, leges, ac instituta, quam plenissimè intelligatur, Strabonis verba, quæ extant circa finem libri [illegible] hic subiicere non grauabor. De moribus, inquit, Persarum, etsi permulti dixerunt, tamen dicenda nobis videntur quæ ad rem attinent. Persæ nec statuas, nec aras erigunt, sacrificant in loco excelso. Cœlum Iouem putant, colunt Sole[illegible] quem Mithram vocant: Item Lunam, & Venerem, & ignem, & tellurem, & ventos, & aquam. Sacrificant in loco mundo cum imprecationibus, & coronatam hostiam statuunt. Vbi magus, qui sacrificium enarrat, carnes in portiones distribuit, sua quisque accepta, abeunt, nulla parte diis relicta, dicunt enim Deum nihil velle, præter hostiæ animam: quidam, vt fertur, omenti partem igni imponunt. Præcipue igni & aquæ sacrificant, igni arida ligna imponentes, adempto cortice, & aruina superiniecta: deinde infuso oleo, succendunt non inspirantes, sed ventilantes: si quis inspirat, aut mortuum quicquam cœnumve in ignem iniicit, morte punitur. Aquæ sacra peragunt hoc modo: In lacum, vel flumen, vel fontem venientes, scrobem faciunt, ibique hostiam iugulant, cauentes, ne quid proximæ aquæ sanguine contingatur: sic enim omnia pollutum iri. postea carnibus myrto lauroq; impositis, eas Magi gracilibus virgis comburunt, & factis imprecationibus quibusdam, oleum lacte ac melle mixtum inspergunt, non in ignem, nec in aquam, sed in terram. Imprecationes diu faciunt, fasciculum virgarum myricinarum tenuium tenentes. In Cappadocia, (etenim maxima est ibi Magorum multitudo, qui Pyrethi vocantur, & multa Persicorũ Deorum templa,) non cultro, sed stipite quodam mactant, tanquam malleo verberantes. Sunt & Pyrathia septa quædam ingentia, in quorum medio ara est. In ea Magi & cinerem multum & ignem inextinguibilem ac perennem seruant, & eo quotidie ingressi, imprecationes faciunt, per horam, ante ignem, virgarũ fasciculum tenentes, pileis infulis velati ex vtraq; parte dependentibus, adeo vt vittæ labia contegant ac malas. Hæc in Anaitidis & Omani delubris fiunt. Nam & horum ibi delubra sunt, & Omani statua in pompa ducitur. Ista nos vidimus: quæ sequuntur, historici memoriæ mandauerunt. In fluuium Persæ non micturi[illegible] nec lauant, nec abluuntur, nec cadauer iniiciunt, nec alia quæ immunda esse [illegible]deantur. Cuicunq; Deo sacrificent, primum igni imprecationes faciunt. Reges habent ex eadem stirpe. Qui non paruerit, capite & brachio amputato proi[illegible]tur. Ducunt vxores complures, & multas pellices alunt, multi[illegible]candæ sobolis gratia. Reges quotannis præmia proponunt iis, qui plures filios progenu[illegible] pueri ante quartum annum in patris conspectum non veniunt. Nuptiæ in inino verni æquinoctii celebrantur: sponsus in thalamum venit, comesto prius malo vel cameli medulla, præter id nihil eo die. A quinto, vsq; ad 24. annum discunt sagittare, iaculari, equitare, & in primis vera dicere. Disciplinarum magistris continentissimis vtuntur, qui & fabulas ad vtilitatem accommodatas intexunt, cum cantu, & sine cantu, deorum & clarorum virorum facta celebrantes. Congregant eos in vnum locum, æris sonitu ante lucem excitatos ad arma, aut venationem. Præficiũt quinquagenis aliquem ex Regis filiis, aut Satrapæ, quem currentem sequi iubent, loco 30. 40. ve stadiorum determinato. Postulant hi etiam

Ignis violati pœna.
Aquæ sacrificium.
Cappadocii Pyrethi.
Vxores multas habent Persæ.

oratio-

[illegible] de [illegible] quæ [illegible] & [illegible] m [illegible]. Q[illegible] aduc[illegible] res, & [illegible] , vt arm[illegible] [illegible] a [illegible] q[illegible] octate doc[illegible] & [illegible] pyris [illegible] ius. Atq; [illegible] Ca[illegible] ces vocantur [illegible] rtis [illegible] da vi[illegible] eac bellicosum signat. Quotid[illegible] anus eorum ci[illegible] post exe[illegible] in est panis durissimus, & nasturtium, & [illegible] a, & [illegible] v[illegible] sq; potus, aqua. Venan[illegible] r autem, pila, & [illegible] ab [illegible] tes, & [illegible] la [illegible] [illegible]s. Vespertina eorum sunt exercitia, arbores serere, aut radices e[illegible] re, aut [illegible] fabricari, aut [illegible] no & retibus studium impendere artificiosè fac[illegible] Pue-[illegible] non attingunt: sed mos est eam domum referre. C[illegible] & [illegible] [illegible] um, quæ in q[illegible] quennis exercentur præmia, ab Rege proponuntur. [illegible] ornantur, cuius igneum fulgorem venerantur, quare id neque mortuo [illegible] unt, quemadmodum nec ignem, ob honorem quem ei deferunt. [illegible] ordines ducunt a 20. anno vsq; ad quinquagesimum & po[illegible] es & [illegible] tes. [illegible] orum non attingunt, nam nec emu[illegible] t, nec vendunt. Arm[illegible] r c[illegible] [illegible] ombi figuram facta, præter pharetram: sagares, & secures habent, e[illegible] pi[illegible] po-[illegible] pileum turritum, pectus thoracesq; [illegible] noso muniunt. Principes [illegible] n t[illegible] iplam habent, & tunicam manicatam, duplam, gen[illegible] ten[illegible], interula c[illegible] [illegible] a est, exterior verò vestis colore infecta. Amiculum æ[illegible] tat[illegible] pur[illegible] um vel [illegible] idum, hyeme autem floridum, tiaras magorum infulis similes, calceiamétum [illegible] m & duplum. Vulgò tunicam duplam gerunt, ad medium vsq; crus descen[illegible] de[illegible] m cir[illegible] m caput sindonis cento voluitur. Quisq; arcu & funda vtitur [illegible] [illegible] œna[illegible], integra, & multa & varia apponêtes, ve[illegible] is & poc[illegible] lo[illegible] m o[illegible] tus [illegible] endi[illegible] imus, auro & argento refulgent. De rebus maximis in vino [illegible] [illegible] eaq; decreta ipsi firmiora censent, quam quæ sobriè faciunt. Si no[illegible] [illegible] us in via occurrant, eos osculantur: si humilioribus, genam e[illegible] præb[illegible] eaq; osculum excipiunt: qui humiliores admodum sunt, duntaxat genu flexo digniores venerantur. Corpora mortuorum humant, prius cera oblinentes. Magos insepultos auibus edendos dimittunt. hi cum matribus instituto mai[illegible] [illegible] m coeunt. Ac Persarum quidem mores sunt huiusmodi, quibus opinor [illegible] [illegible] da c[illegible] se, quæ a Polycrito referuntur. Sunt autem hæc: Regum cuiq; Susis in [illegible] e do[illegible] cilium extat, & thesauris, & tributorum quæ exegerit tabulæ, admi-n[illegible] atæ rei monumentum. Exigere eos ex ora maritima argentum, ex Mediter-ran[illegible] quæq; regio ferat, vt colores, medicamenta, lanam, vel aliud tale, aut pec[illegible]. Tributa instituit Darius Longimanus, qui omnium hominum longe pu[illegible] errimus fuit, dempta brachiorum & cubitorum longitudine, etiam genua c[illegible] ntingentium. Maximam auri atq; argenti partem in supellectile habent, in [illegible] perexiguam. Illam enim existimant & ad donandum magis aptam, & [illegible] reponenda adseruandaq; in thesauris cimelia. Numismatis verò tan-[illegible] sufficere arbitrantur, quantum vsui satis sit, & tantum auri percutiunt, [illegible] tum impensis sufficiat. Persarum mores magna ex parte moderati sun[illegible] [illegible] m [illegible] opulentiam Reges in delitias luxuq; prolapsi sunt, ad[illegible] t [illegible] [illegible] ohca affe[illegible] i ve[illegible] lent; vinum aut[illegible] ex Syria quod Chalybo[illegible] [illegible] ir, aq[illegible] ex [illegible] ulæo, quod ea omnium esset leuissima, vt Atticæ h[illegible] comparata [illegible] ma minus appenderet. Ex omnibus autem barbaris Per-[illegible] ven[illegible] imi apud Græcos essent, quod nu[illegible] Græcis imperaue-[illegible] n qui Asiam tenuere, præter eos, nec ii Græcos, nec Græ[illegible] s a[illegible] ea [illegible] t, nisi quantum fama percepissent admodum ex[illegible] i. Non enim [illegible] [illegible] edorum, Syrorumve imperium nouerat: alioqui Ægyptias Thebas, & [illegible] a-[illegible], & Phœnicum diuitias nominans, nequaquam Babylonis, Nini, & Ec[illegible] ata-no[illegible] opes silentio tra[illegible] smi[illegible] sset. Ac primò quidem Græcis Persæ imperaue-[illegible] L[illegible] di verò [illegible] i Asiæ, sed parti sol[illegible] s Halym perexiguæ, idq; non [illegible] sed duntaxat [illegible] & Alyattis tempore. Et si qui [illegible] gloriæ parauerant, ami[illegible] [illegible], a Per[illegible] [illegible]. Persæ Medorum re[illegible] s [illegible] suam pot[illegible] tem reda[illegible].

[illegible] gladius.

[illegible] Longimanus.

statim L[illegible] Græcos, qui in Asia erant, sibi subditos [illegible] modum in Græci[illegible] traiicientes, magnis multisque certami[illegible]us v[illegible] siam tamen vsque ad mare tenuerunt, donec a Macedonibus [illegible] rus primus iis imperium comparau[illegible], cuius successor Ca[illegible]byses [illegible] sublatus est. Septem vero Persæ, qui Magos interemerunt, Dario Hy[illegible] imperium tradidêre. Eius successores in Narsem desierunt: quem [illegible] eunuchus interfecisset, Darium Regem fecit, quanquam è stirpe re[illegible] tum. Hunc cum Alexander euertisset, ipse [illegible] annos regnau[illegible] Asiæ imperium in complures successores, & ab eis profectos diuisum, tand[illegible] dissipatum est. Permansit annos circiter 250. Hodie seorsum Persæ su[illegible] bent, & reges aliis subditos, ante Macedonibus, nunc Parthis. Hæc S[illegible] etiam alibi de Persis locutus, asserit, ipsos, ex omnibus Diis Martem col[illegible] & bellicosos esse, ac neminem vxorem ducere, nisi prius hostis caput ampu[illegible]m, ad regem pertulerit. Regem, caluaria in regio thesauro reposita, linguam [illegible] tim secare, ac pane permiscere, postea degustatam, ei qui attulit, & [illegible] edendam præbere atq; illum præclarum esse, cui multa capita sunt allata. [illegible] rum de iisdem rebus quam plurima extant apud Xenophontem in eo o[illegible] titulus est De Pædia Cyri, vbi quàm [illegible]entissimè videre est, quanta fuer[illegible] rum legum præstantia: quæ exercitia cuiq; ætati præscripta: qu[illegible] fu[illegible] rum exercitus ordo: qui mos in equitatu: quæ disciplina: quæ in co[illegible] destia, & plęraq; alia obseruatu dignissima. Idem auctor circa initium libri [illegible] mi, testatur, Persarum signum fuisse aquilam auream extensam in longa hasta. Quam vero apud ipsos Persas, ingrati animi crimen præ cæteris fuerit ex[illegible], ac detestabile, his paucis verbis clarissimè ostendit. Nam, inq[illegible]it, veh[illegible] et causam agunt ingratitudinis. Et quem cognorint posse referre gratias, nec refert, in hunc seuerissimè animaduertunt: quippe qui arbitrantur, eos qui sint ingrati, & deos maiorem in modum negligere, & parentes, & patriam, & amicos. Ingratitudinem verò potissimum impudentia sequitur, quæ ad omnem turpitudinem maxima est dux. De hoc execrabili ingrati animi vitio, præter cæt[illegible] scriptores, Antonius Campanus, vir singularis doctrinæ ac eloquentiæ, nostrorum patrum memoria, tres pulcherrimos ac elegantissimos libros edidit, quibus titulus est, De ingratitudine fugienda, ad Pandulphum Balionium. H[illegible]odotus, inter reliqua posteris tradidit, apud Persas turpissimum fuisse [illegible]en[illegible] deinde ære alieno oppressum esse, quia necesse sit multis debentem sæpe men[illegible]ri. Persarum institutum, quo reges, tanquam Dei simulachrum adorabant, [illegible]tarchus in vita Themistoclis apertissime demonstrat, inquiens: Ad Regem Persarum profectus, ad Artabanum tribunum militum incidit primum. Cumq; di[illegible]ceret, se Græcum esse, & cum Rege magnis de rebus communicare velle, & [illegible]uæ ille vehementer expeteret: at ille, O, hospes, inquit, hominum inter se leges plurimùm differunt, aliaq; apud alios honesta habentur: sed omnib[illegible] pul[illegible]rum domestica instituta seruare ac retinere. Vobis itaq; propositum est [illegible] er[illegible]m atq; æqualitatem maximè admirari: nobis verò, cùm multæ atq; pulcherrimæ sint leges, illa omnium honestissima est, obseruare regem, simulachrumq; Dei omnia seruantis adorare. Si igitur nostris legibus parere volueris, regemq; adoraueris, fas erit tibi intueri regem atq; alloqui: sin autem tibi alia mens est, in[illegible] nuntiis tibi cum rege vtendum erit: non enim patrium est regi, hominem [illegible]nus adorantem audire. Hęc vbi audiuit Themistocles, Ego, ô Artabane, in[illegible] gloriam huc & potentiam regis aucturus accessi. Proinde & ipse obtemperabo vestris legibus, posteaquam amico propitioq; Persis Deo ita videtur, & [illegible] opera plures etiam ex his, qui nunc regnant, vestrum adorab[illegible]t Regem. [illegible] nihil est, cur hoc sermones nostros remoretur, quos cum eo collocuturi [illegible]mus, &c.

Mos autem Persarum quo vtebantur in creandis regibus, eode[illegible] hic fuit. Reges Pasagardas proficiscebantur, vt à Persarum sacerdo[illegible] more sacris initiar[illegible]. Erat bellicæ Deæ sacellum, quam ver[illegible]

[illegible]

Mineruam. Eò ingressum regem, oportebat propriam vestē deponere,& quam Cyrus primus induerat,antequam regno potitus esset,assumere:caricis præterea vesci,& therminthum pro bellariis degustare, poculumq; oxygalactis ebibere. Iis peractis, si qua fierent, haud cæteris, inquit, compertum est. Qualis autem Persarum mos fuerit in asseruanda mulierum pudicitia, Plut. in Themistoclis vita his paucis declarat: Barbarorum, inquit, natio plurima, & in primis Persarum, vehementer mulierum pudicitiam suspectam habet, in eaq; re admodum aggrestis est ac difficilis. *[Persarum ingens suspicio de mulierum suarum pudicitia.]* Non enim coniuges modò, verumetiam auro emptas & pellices curiosè asseruant,& ne ab aliquo extero videātur, soliciti sunt, sic domi assiduè occlusas habent. In itineribus obeundis sub tabernaculis clausis vndiq; in vehiculis feruntur. Idem auctor in vita Artaxerxis: Vehemēter enim, inquit, suspiciosum de mulierum pudicitia Barbaricum est genus, atq; intemperās, vt non modò qui adiecit, pellicemq; regis attigerit, sed etiam qui ex itinere appropinquauerit, currusq;, quibus vehūtur, impulerit, capite puniatur. Veneficii autem pœna apud Persas, vt hoc etiam obiter addatur, huiusmodi legibus vindicata est. Ampla erat petra, in qua illorum capita imposita, alia petra illidebantur, quoad faciem ac caput infregissent. *[Veneficis quæ pœna olim afficiebantur apud Persas.]* Cæterum, qualis olim fuerit sepultura Persica, Agathias lib. 2. his verbis testatur: Hunc ex lege, inquit, seruant Persæ sepulturæ ritum, nudata vt carnibus ossa per campos dispersa iaceant, velint. apud hos namq; in arcam vrnamve mortuos condere, vel terra obruere, haud quaquam fas est. *[Sepultura Persica.]* Cadauer verò, ad quod non statim dilacerandum aduolent aues, aut canes accedant, hominis fuisse affirmant, qui inquinatis moribus fuerit, iniquiorisq; animi, & dignus planè, qui in barathrum detrudatur, in prauiq; dæmonis ditionem vt veniat,& propinqui mortuum tunc maximè deflent, vt cui nihil putent spei reliquum esse, nec fati melioris participes fore. Quod si quam celerrimè mortuus deuoretur, beatum hunc & felicem dicunt, huiusq; animam & demirantur quammaximè,& Deo similem faciunt, & dignam omninò quæ in cāpos Elysios deferatur. Hæc Agathias, & plæraq; alia ibidem in hanc sententiam. Idem auctor, paulò pòst, de Assyriis, siue Chaldæis ac Medis locutus, hæc subiungit: Quod siue, inquit, cadauera, siue cineres Græcorum more exustos, illa contineant, haud tamen cum his aliquid habent, quæ Persæ hi factitant, similitudinis: nec solùm in sepulturis & mortuis, sed ne & nuptiarum quidem, & rebus Venereis flagitiosissimis ritibus, pro quibus præsentes, & huius temporis Persæ sceleratius ac deperditè luxuriantur, qui non solùm cum sororibus suis & consobrinis impudenter congrediuntur, sed cū filiabus vel genitores (proh scelus) miscentur,&, quòd omnium est impiissimū, (ô natura, ô leges) cū matribus filii. *[Flagitiosi Persarum incestus.]* Persis autem fuisse nuper id sceleris adinuentum, ex eo, quod enarraturi mox sumus, nosse quis poterit. Ferunt, quondam magnam Semiramidem illam, & Assyriam, fuisse eò temeritatis euectam, vt cum Nino filio habere congressum voluerit, iuuenemque pertentasse: huncque renuentē concubitum, remq; permolestè ferentem, pergentem ad facinus matrem protinus occidisse, patrareq; id maluisse, quàm scelus committere. *[Ninus matrem ob incestum expetitum interfecit.]* Non enim, si id lege permittebatur, Ninum duxerim ad id crudelitatis venisse, sed quid est opus nimium vetusta repetere? Paulò antè, quàm Macedones tantas res gererent, & Persæ destruerentur, Artaxerxem Darii ferunt, Parisatidem matrem, cùm eodem malo afficeretur, quo & Semiramis,& secum rem habere percuperet, haudquaquam necasse, sed eiecisse iracundius,& propulsasse, quia nec pium id esset, nec patriū, nec in vita hominum consuetum. *[Artaxerxes ab incestu abhorruit.]* Sed huius temporis Persæ priscos mores omnes ferè omisēre,& perinde iam euerterunt, alienisq; legibus tanquam adulterinis vtuntur, ex Zoroastri desumptis Orimasdei disciplinis. Is autem Zoroaster, siue Zarades, nam duplici vocitatur cognomine, quo tempore in principatu floruerit, & tulerit leges, satis clarè internosci non potest. *[Zoroaster princeps Persarum.]* Persę namque nostrę ætatis, Hystaspis temporibus, simpliciter tamen hunc fuisse affirmant: ita vt in ambiguo sit, nec planè satis dignosci queat, vtrum Darii pater, an alius quispiam is fuerit Hystaspis. Sed quouis ille floruerit tempore, magister tamen & Persis

fuit, & magici sceleris adinuentor, qui prisco sacrorum ritu immutato, promiscuas quasdam & varias opiniones induxit. Hactenus Agathias, quem constat floruisse Iustiniani temporibus.

Persarum signa militaria.

Persis aurea aquila supra oblongam hastam patentibus alis militare signum fuit: nonnunquam solis simulachrum, sacerq; & æternus ignis. Quæ verò apud Romanos fuerint militaria signa, quæ itidem apud exteros, quóue pacto educi consueuerint, & quid tessera, quid vexillum sit, eleganter ostendit eruditissimus vir Alexander ab Alexandro, libr. 4. cap. 2. qui etiam ibidem asserit, Dario super tabernaculum imaginem solis crystallo inclusam, signi loco fulsisse in castris. Idem auctor lib. 3. cap. 11. tradit, Persarum milites adeò abstemios fuisse, vt pane & aqua sæpius victitarint, panis condimentum, & obsonium, famem esse dictitantes, quibus tamen semel annis singulis inebriari permissum esset. At libro 1. cap. 20. in quo disserit, in qua ætate milites apud Romanos legi consueuerint, & quæ fuerit disciplina militaris, quódue iusiurandum, hæc subiicit. Apud Persas

Magistri militia apud Persas grandæui.

magistri rei militaris, grandiori ætate fuêre, nec citra annum quinquagesimum, sub quibus parata instructaq; acie, parcè primùm, & modicè, mox exactissima cura militiam ediscebant, apud quos iuuentus à vicesimo ad 5.. annum militare cogebatur. Vltrà verò arma tractare vetitum. Quæ autem vota olim solennia fuerint apud Romanos, & quæ apud exteros, idem auctor fusè explicat libro

Vouendi modus apud eosdem.

3. cap. 22. De Ponti verò & Persarum regum vouendi consuetudine: Mos erat, inquit, vt in excelsis iugis, & summo vertice montium pyram construerent, alteramq; desuper breuiorem, ipseq; ad pyram ligna Rex inferret primus, Iouiq; militari lac & mel inspergeret, & postquam vinum, mel & odores infuderit, velut propiciato Deo, vota enunciaret, pulmentoque præparato, quod astantibus dabatur, pyræ ignem inferret, quo incendio æstuante aere, vix il-

Regum Persarum diadema.

luc accedere permittebatur. Quodnam autem regium diadema tam apud Romanos, quàm apud exteras nationes & gentes fuerit, eleganter declarat libro

Cydaris tiara Candys regnis inauguratio.

primo, cap. 28. & ibidem de Medis, Persis, & Armeniis regibus mentionem faciens, Cydaris, inquit, cum cærulea fascia albo distincta, vel tiara, amictusq; purpureus quadrangulari figura. Interdum Candys, quod Persarum Lydorumq; insigne regium erat, pro diademate fuit. Quos quidem reges, antequam sceptra inirent, sacris initiari oportebat: qui modus erat, vt vestem, quam gestauit Cyrus, primùm induerent, &c. Deinde, Persici, inquit, reges obseruarunt ex myrrha & lapizo odorata, capiti insigne regium ferre, pallamq; picturatam, &

Darii vltimi Diadema.

auro distinctam induere. Idem quoq; subiungit, postremi Darii diadema fuisse purpureum albo distinctum, quod mox Alexander vsurpauit terre. Et quoniam ex his, quæ suprà recensuimus, apertissimè constat, Persicos reges, priusquam sceptra capesserent, sacris initiatos, & vestem, quam gestarat Cyrus, prius induisse, vt, quænam hæc fuerit, clarius intelligatur, hanc à veteribus stolam appellatã inuenio, eamq;, originem habuisse à Semiramide, vt testatur Diodorus Siculus rerum Ant. libro tertio. Ibi enim refert, Menonem Syriæ præfectum sub Ni-

Stola Semiramidis.

no, cùm esset in obsidione Bactriana, longæ oppugnationis pertæsum, Semiramidem ipsius coniugem accersiuisse: quandoquidem præ nimio amore absentis desiderium ferre diutius non posset. Hanc autem ad eum venisse indutam eiusmodi formæ stola, vt virne, an mulier esset, nequiret perspici. Tuebatur, inquit, ea ab itineris æstu corporis calorem, agilis ad omne tempus. Cuius tanta erat commoditas, vt postmodum Medi, cùm Asiæ imperarent, Persæq;, stola, Semiramidis vterentur. Id verò, quod de Persis in militiam ituris, me apud non ignobiles scriptores legere memini, haudquaquam silentio prætereundum vi-

Mos Persarũ recensendi maximè hos militibus qui in prælio ceciderere.

detur. Narrant enim, hos in bellum profecturos, ante regem in throno sedentem, cum duce ac vniuerso exercitu simul adesse solitos, & quemlibet sagittam vnam in cophinos ad hoc paratos proiecisse. Hos deinde, regem suo sigillo signatos, diligenter custodiri iussisse. Vbi verò iam peracta militia, in Persidem redibant, quemlibet rursus sagittam suam ex his abstulisse, & postea regi nuntiatum, quotquot superessent sagittæ eorum qui non essent reuersi.

Qua

Qua ratione perspiciebatur, quotnam in prœlio cecidissent. Pulchra sanè ratio, & facilis ad mortuos dignoscendos erat.

Minimè autem & illud silendum est, quod inter cætera, de ipsis Persis meminit Ælianus, qui recenset quandam ipsorum legem de ferendis regi muneribus, atq; ait, ipsos legem habuisse, quæ vna ex omnibus obseruantissimè ab illis colebatur. Hæc autem huiuscemodi erat. Cum Rex in Persiam equitabat, singuli pro suis facultatibus munera offerebant, vt qui agriculturæ dediti erant, & terræ colendæ operam nauabant, & qui sua manu laborabant opifices, neq; nimis attrita & praua, neq; nimis pretiosa & magnifica donabant: sed aut boues, aut oues: nonnulli etiam frumentum, siue vinum. Exeunti autem ipsi, & prætereequitanti, hæc à singulis apponebantur, & munerum nomine vocabantur, qua appellatione etiam ipse recipiebat. Qui vero his pauperiores erant, lac, palmas, & caseum ferebant, & alias primitias de ipsorum fructibus. Idem auctor lib. 12. scribit, Persarum consuetudinem fuisse, vt si quis de rebus obscuris ambiguisq; consilium regi dare vellet, super aureo latere staret: atq; si bona salubriaq; in medium consuluisse visus esset, latere in consilii præmium accepto discederet: nihilominus tamen flagris cædebatur, si contrarium regi dixisset: At, inquit, meo quidem iudicio, libero viro iniuriam pro mercede rependere, non est æquum. Hucusq; Ælianus. Munera verò, quæ ipse rex dono dabat venientibus ad se legatis, siue ii ex Græcia, siue aliunde aduenissent, hæc erant: Vnicuiq; talentum Babylonicum argenti præstantissimi. Talenta verò, duæ fuerunt argenteæ phialæ. Conficit autem Babylonicum septuaginta duas minas Atticas. Item armillas, & acinacem dabat, & torquem: vniuersa hæc mille Daricis æstimata; ad hæc, Stolam Mediceam, quam Dorophoricam appellabant. Quibus autem disciplinis ac præceptis Persarum regis filios instruerent, Plato in Alcibiade priori disertè ac perspicuè docet. Primò autem de rege Lacedæmoniorum & Persarum locutus tradit, ipsorum vxores ab Ephoris custodiri solitas, quò pro viribus cauerēt, ne ex alio genere quàm Heraclidarum Rex gigneretur. At Persarum regem, ne suspicari quidem vllum, Regem ex altero, quàm ex sese nasci posse. Itaq; nullam aliam fuisse coniugis regis custodiam, quàm metum. Vbi verò, inquit, maximus natu, ad quem imperium pertinet, filius in lucem prodierit; de veteri consuetudine primò eius natalem, quicunq; in regno sunt, celebrāt; simulq; in posterum quotannis eandem lucem sacris ac festis vniuersa Asia prosequitur. Mox verò nutriri puer incipit: neq; id à quauis nutrice peragitur, sed ab ipsis duntaxat Eunuchis, qui in regis aula omnium optimi censeantur: nam illis iisdem reliqua omnia demandant, quæ ad pueri curam educationemq; pertineant. Præcipuè verò diligentiam adhibent maximam, vti natum ipsum decora & egregia forma habeant: ex quo membra eius & artus accuratè ac diligenter dirigunt atq; componunt. Atq; hæc facientes illi, in magno honore sunt. Vbi vero septimum ætatis annum complerunt, ad equestris disciplinæ magistros, atque in ipsas venationes mittuntur. Anno autem 14. curam eiusdem suscipiunt qui magistri regii nominantur. Hi quidem & ex vniuersa Persia delecti quatuor sunt, qui cæteris omnibus virtute præstent: videlicet sapientia, iustitia, temperantia, & fortitudine. Ex his verò primus eiusmodi magiam docet, quæ à Zoroastre Oromazæ filio profecta est, quæ nihil est aliud, quàm Deorū cultus. Idemque regia instituta tradit. Secundus commonet, vt in tota vita veritatem præcipuè colat. Tertius, ne quo affectu aut libidine superetur: sed liberè vitam agere consuescat: sibiq; ipsi primus imperare, nec alteri seruire. Quartus demum intrepidum illum & impauidum reddit, necubi metuendo seruus efficiatur. Hæc Plato. Illud autem notatu dignum, tametsi disciplina veterum Persarū in instituendis liberis passim ab omnibus multum laudata sit, vitio aliquo & culpa non caruisse, (adeò inter mortales nihil vsquam ab omni parte beatum,) nempe filiis tanquam seruis eos vti solitos fuisse, quod tyrannicum & inhonestum meritò censuit Aristoteles libro octauo Ethicorum capit. 10. planè mihi antehac exciderat, nisi hoc in mentem reuocasset Theodoricus

Persarum lex de ferendis Regi muneribus.

Munera legatis data à Regibus Persarum.

Filii Regum Persarū quomodo fuerunt instructi.

Olim Persarū liberi loco seruorum habiti.

Liesfueldius, magnus ac supremus Brabantiæ Cancellarius, vir æqui iustiq; longè obseruantissimus, & qui ob singularem eruditionem, eloquentiam, pietatem fidemq; & amorem in patriam, ac reliquas eximias virtutes, iure ab omnibus colendus atq; suspiciendus est. Cùm enim hanc meam de Persicis rebus historiam, priusquam typis euulgaretur, ipsi legendam exhibuissem, vt abeo, sicut moris est, diploma impetrarem, postquam illa euoluisset, quæ de vetustis moribus Persarum retuli, animaduertit hoc à me prætermissum, cùm probè meminisset, id se diligenter obseruasse apud Stagiritam, in cuius scriptis, vt in cæteris liberalibus disciplinis, ac præsertim in iure ciuili & municipali, egregie atque insigniter versatus est, ideoq;, me, (quę ipsius fuit humanitas) amanter admonuit, vt istud etiam, memoratu haud sanè indignum, insererem, quod & lubens feci.

Persarum conuiuia. Quatenus verò attinet ad Persarum conuiuia, Athenæus, quem constat M. Antonini temporibus floruisse, libro 4. capit. 6. ita posteris ac memoriæ mandauit. Scribuntur, inquit, hæc ab Herodoto, vbi Grçcorum Persarumq; conuiuia inter se confert. Eum præcipuè diem supra reliquos omnes venerari Persarum legibus sancitum esse, in quo quisq; natus est: in quo etiam plura conuiuia parari dignum esse arbitrantur, in quo & qui sunt diuites, bouem, asinum, equũ & camelum totos in fornacibus assatos apposuerunt. At pauperes, oues exiguas apponere solent, paucisq; cibis vtuntur, multisq;, at iis non bonis bellariis. Atque ideo factum est, vt Græcos dicant Persæ, vbi conuiuantur, etiam famescentes cessare, quia nihil his memoria dignum post cœnam affertur: quòd si afferatur quid bonum, non etiam cessare. vino abundè vtuntur, neq; illis ex opposito alicuius aut vomere licet, aut meiere. Hæc ita obseruantur. Cùm facti sunt ebrii, de rebus eorum maximè seriis consulere consueuerunt: quod autem consultantibus placuerit, id die postero ædium præfectus ieiunis, vbi consultaturi conuenerunt, proponit. quod si ieiunis etiam placuerit, tunc id perficiunt: sin autem, omittunt. Rursus verò de quibus ieiuni consultarunt, ebrii decernunt. De Regum Persarum deliciis ita in Agesilao scriptum reliquit Xenophon: Quid Persarum Rex suauiter bibat, multi totum terrarum orbem peragrantes, inquirunt, atq; infiniti propè quid suauiter comedat, machinantur. quot autem sunt, qui, vt dormiat, indagant, nullus profectò est qui dicere possit. Agesilaus autem, quia vir strenuus erat, omne quod contigerat, suauiter & viuebat, & comedebat, & ad commodè dormiendum quiuis locus erat peropportunus. At in Hierone, vbi de iis deliciis agit, quæ Regibus, & de iis, quæ priuatis parabantur, hæc scripta reliquit: Noui, inquit Simonides, ita vulgus iudicare, nos suauius quàm priuatos, & bibere, & edere, quia videntur hi suauius edere, si nobis apposita cœna vescerentur, quàm ea quæ sibi apponitur; sed solitos cibos posse superare, id præcipuè voluptatem præbet, quare omnes homines festa suauiter expectant, præter Reges: his siquidem lautissimè semper paratæ mensæ nullum possunt per festa augmentum accipere: ex quo fit, vt ex spe huius voluptatis primùm excidentes, minus habeant quàm priuati. Postea illud bene noui inquam, quod & tu sæpius expertus es, quòd quanto plura præter necessaria apponuntur, tantò citius ciborum incidit satietas: quare eo ipso edendi tempore, is, cui multa apponuntur, minus iis habet, qui mediocriter viuunt: sed certè, inquit Simonides, eo ipso temporis spatio, quo animus cupit, multò magis hi lætantur, quibus lautissimi apparatus apponuntur, quàm illi, quibus frugalissimi. Theophrastus in libr. De regno ad Casandrum, si modò legitimum est ipsius commentarium, multi enim Sosibii esse arbitrantur, in quod Callimachus poeta elegiacum epinicium composuit, Persarum Reges scribit magnam argenti copiam per præconem proponere solitos iis, qui nouam aliquam voluptatem inuenissent. Theopompus libro historiarum trigesimo quinto, Regem asserit Paphlagonum Thyn, dum cœnaret, centum ex omnibus in mensa apposuisse à bobus incipientem, & captiuum adductum ad Regem, atque in custodia seruatum, mox rursus ea nihilominus splendidè viuentem, apponere.

Quam

Quam rem cùm audisset Artaxerxes, dixisse aiunt, quod hic sibi viuere videatur tanquam cito moriturus. Idem Theopompus libro quarto decimo rerum Philippicarum, Cum Rex, inquit, ad aliquos, quibus imperat, accedit, viginti talenta in eius cœnam, aliquando etiam triginta, absumuntur. Hi verò multa etiam plura absumunt: vnicuiq; enim ciuitati pro ipsius amplitudine, veluti tributum, antiquitus cœnam parari est iussum. Heraclides autem Cumanus qui Persicas res scripsit, libro secundo inscriptorum Apparatuum, Qui seruiunt, inquit, Persarum Regibus cœnantibus, loti omnes, sumptuosasq; vestes habentes, seruiunt, atq; dimidium fere totius diei in cœnæ studio versantur. Ex his, qui cœnant cum Rege, alii cœnant extra, ita vt omnibus intueri volentibus liceat, alii verò cum Rege, sed neque hi tamen cum ipso cœnant. At duo sunt inter se opposita domicilia, vnum, in quo Rex prandet, alterum, in quo conuiuæ: atque eò Rex aspicit, per portæ operimentum, illi autem Regem non vident. Accidit tamen aliquando, vt omnes diebus festis in eodem loco cœnent, quo tempore & Rex in magno palatio. Quando Rex ipse conuiuium exhibet, quod sæpe quidem facit, duodecim sæpius sunt Regis conuiuæ. Atque quando cœnant, & Rex ipse solus, & conuiuæ, hos quispiam ex Eunuchis aduocare solet, qui cùm venerint, vna cum illo bibunt, at non tamen etiam idem vinum; hiq; humi sedentes, ille in thoro pedes aureos habente, accumbit. Mox, cùm ebrii fuerint, discedunt. Sæpius Rex solus & prandet, & cœnat, quamuis aliquando vnà mulier cœnet, & nonnulli filiorum. Post cœnam, pellices canunt coram illo, & tripudiant, vnaque incipiente, aliæ simul cunctæ canentes, hanc subsequuntur. Cœnam eam, quæ Regis appellatur, fama quidem est, esse splendidam; sed si diligentius perquiratur, studiosè seduloq; ordinatam esse, & eodem pacto multis potentibus Persarum apparari, inueniemus. Regi mille victimæ eodem die mactantur, inter quæ sunt equi, cameli, boues, asini, cerui, & plurimæ oues, multæ sunt & aues, quæ absumũtur, passeres & Arabici: sunt enim magna animalia, anseres, & galli, ex quibus moderatè singulis Regiis conuiuiis apponitur, quorũ vnusquisque quod ex prandio reliquum fuerit, aufert. Maxima pars horum ciborum, victimarumq;, quas rex nutrit, in stipatorum scutatorumque, aulam deportatur, vbi omnia intueri licet. Partes carnium paniumq; æquas facientes distribuunt, nam sicut stipendiarii milites stipendium æris in Græcia, ita isti victum à Rege accipiunt, qui pro stipendio dari illis consueuit. Aliis item Persis, qui sunt in principatu constituti, frequentes cibi in mensa apponuntur. Posteaquam cœnarunt conuiuæ, singulis seruis ciborum in mensa relictorum, relinquuntur autem carnes complures & panes: portionem distribuit is qui mensæ est præfectus, quam illi sumentes, per totum diem habent nutrimentum. Accedunt ad regem conuiuæ honorificentissimi ad prandium solùm, vt excusationem consequantur, ne bis cogantur accedere, qui & ipsi conuiuas excipiunt. Scribit Herodotus libro septimo, eos Græcos qui regem exceperunt, Xerxiq; cœnas præbuerunt, in tantas calamitates incidisse, vt extorres esse demum necesse fuerit cum viris Thasiis suarum ciuitatum, quæ sunt in Epiro, impensis Xerxis exercitum excipientibus, cœnamq; præbentibus. Antipater ciuis quadringenta talenta absumpsit: argentea enim aureaq; post cœnam apponebantur. Quare si bis Xerxes in eadem ciuitate comedisset, prandium simul sumens, extorris illa ciuitas continuò efficiebatur. Hæc ita, inquit, idem auctor libro nono historiarum. Regiam cœnam Rex ipse proponit, quæ semel tantùm singulis annis paratur, eoq; die quo Rex natus est, quæ cœna Persarum quidem idiomate, Tycta, at Græcè Annuum appellatur. Tunc caput solùm purgat, Persisq; mittit munera. Alexander verò Magnus cùm frequenter vnà cum amicis cœnaret, centum minas vno die absumebat, circiter sexaginta aut septuaginta amicis apud eum cœnantibus, vt Ephippus Olynthius in commentariis de commutatione Alexandri Ephæstionisq; testatur. At Rex Persarum cum quindecim millibus virorum cœnabat, atque quadringenta talenta in cœnam absumebat, quæ pro Itala [illegible] sunt quadringentæ ducentæque myriades: quæ, si in quindecim

millia hominum diuidantur, singulos homines circiter centum & sexaginta nummos Italicos absumpsisse continget, ita vt æqua sit hæc impensa illi Magni Alexandri: is enim centum minas, vt Ephippus asserit, absumpsit. Hæc Athenæus.

De Magis, & Magia. Et quia, post obitum Cambysis, septem Magos regnum Persicum occupasse, antea commemorauimus, cumq; Magus & Magia sit Persicum nomen, quo apud eos significabatur sapiens, vt apud Græcos Philosophus, apud Gallos Druidæ, apud Ægyptios Prophetæ, seu sacerdotes, apud Indos Gymnosophistæ, & apud Assyrios Chaldæi; neutiquam ab instituto alienum fuerit, si de his rebus hæc pauca subiecero. Magorum nomen, honestissimum fuit apud Persas. Hoc enim illis tribuebatur, qui doctrinarum studiis de Deo, motibus corporum cœlestium ac rerum naturalium erant dediti, & excellebant, quibus etiam regii pueri educandi tradebantur. Hi, quia naturæ secreta altius rimari, & naturalem philosophiam inquirere, abdita illius mysteria, qualitates, proprietates, & totam rerum naturam, quantum quidem acie mentis & ingenii humani fieri potest scrutari ac penitiùs introspicere consueuerant, admiranda opera efficiebant, humanum captum ferè excedentia, quæ naturalis Magia dicebatur. Hæc professio Magorum laude fuit dignissima, quòd huiusmodi cognitio dux esset ad Dei agnitionem, talem, qualem mens humana post lapsum, extra verbum Dei reuelatum, ex naturæ contemplatione percipere potest. De hac, Ammianus Marcellinus libro 33. mentionem faciens, ita scriptum reliquit. Magiam, inquit, opinionum insignium autor amplissimus Plato, Machagistiam esse verbo mystico docet, diuinorum incorruptissimum cultum, cui scientiæ sæculis priscis multa ex Chaldæorum arcanis Bactrianus addidit Zoroastres: deinde Hystaspes prudentissimus Darii pater, qui, cùm superioris Indiæ secreta fidentius penetraret, ad nemorosam quandam venerat solitudinem, cuius tranquillis silentiis præcelsa Bracmanorum ingenia potiuntur; eorumq; monitu rationes mundani motus, & siderum, puros<q;> sacrorum ritus, quantum colligere potuit, eruditus, ex his quæ didicit, aliqua sensibus Magorum infudit: quæ illi cum disciplinis præsentiendi futura per suam quisque progeniem posteris ætatibus tradunt. Ex eo, per secula multa ad præsens vna eademq; prosapia, multitudo creata deorum cultibus dedicatur. Feruntq; etiam, si iustum est credi, ignem cœlitus lapsum, apud se sempiternis foculis custodiri, cuius portionem exiguam, vt faustam, prætulisse quondam Asiaticis regibus dicunt. Huius originis apud veteres numerus erat exilis, eiusq; mysterii Persicæ potestates in rebus faciendis diuinis solenniter vtebantur. Eratq; piaculum aras adire, vel hostiam contrectare, antequam Magus conceptis precationibus libamenta diffunderet præcursoria. Verum aucti paulatim, in amplitudinem gentis solidæ concesserunt, & nomen villasq; inhabitantes, nulla murorum firmitudine communitas, & legibus suis vti permissi, religionis respectu sunt honorati. Ex hoc Magorum semine septem post mortẽ Cambysis regnum inisse Persidos, antiqui memorant libri, docentes, eos Darii factione oppressos, imperitandi initium equino hinnitu sortiti. Hactenus Ammianus. Cæterum, sicut fieri consueuit in plærisque aliis quoque rebus, vt homines, iis non contenti, latius euagentur, & mala quædam assuunt, vnde ipsæ quoque res malè audiant, & vocabula reddantur odiosa; idem his quoque honestissimis accidit studiis & professioni Magiæ. Hinc factum est, vt & Magorum, & ipsius Magiæ vocabulum, sicuti sophista, tyrannus, & id genus alia, infame sit, &

Duplex Magia. in malam partem accipiatur. Distinctione itaque opus est, & duplicem esse Magiam fateri oportet, quarum altera, dæmonum tota opere & auctoritate constet, quæ proculdubiò execranda & portentosa est: altera nihil aliud sit, cùm bene exploratur, quàm naturalis philosophiæ absoluta consummatio. Vtriusque cùm meminerint Græci, illam Magiæ nullo nomine dignantes, γοητείαν nuncupant, hanc propria peculiariq; appellatione μαγείαν, quasi perfectam summamq; scientiam vocarunt. Idem enim, vt Porphyrius quoque asserit, Persarum lingua Magus est, qui apud nos diuinorum interpres & cultor.

Magna

Magna autem, imò maxima inter has artes disparilitas & dissimilitudo. Illam nō modo Christiana religio, sed omnes leges, omnis bene instituta Respub. damnat & execratur: hanc omnes sapientes, omnes cœlestium & diuinarum rerum studiosæ nationes approbant & amplectuntur. Illa artium fraudulentissima: hæc altior sanctiorq; philosophia. Illa irrita & vana: hæc firma, fidelis, & solida: Illam quisquis coluit, semper dissimulauit (quod in auctoris ignominiam & contumeliam cedit) ex hac, scientia summa literarum claritas gloriaq; antiquitus, & pene semper petita. Illius nemo vnquam studiosus fuit vir Philosophus, & cupidus discendi bonas artes: ad hanc Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato discendam nauigauerunt, exiliis veriùs (vt Plinii verbis vtar) quàm peregrinationibus susceptis. Hanc reuersi prædicauére, & in arcanis præcipuam habuére. Illa vt nullis rationibus, ita nec certis probatur autoribus: hæc clarissimis quasi parentibus honestata, duos præcipuè habet autores, Zamoxildam, quem imitatus est Abaris Hyperboreus, & Zoroastrem, non qui fortè creditur, sed illum Oromasi filium. Est igitur hæc Magia nihil aliud, quam, iuxta Platonem, diuinorum scientia, qua, vt dictum est ex eiusdem sententia, filii Regum Persarum erudiebantur: & animi medicina, per quam scilicet, animo temperantia, & per illam corporis sanitas comparatur. *Vera magiæ definitio.* In hac perstiterunt Charondas, Damigeron, Apollonius, Hosthanes, & Dardanus, qui cùm egregiè in magicis artibus præstaret, libros à se conscriptos in sepulchro fertur constituisse: quos Abderites Democritus, vir sagacis ingenii in perscrutandis naturæ viribus, diligentissimè requisiuit, tum commentariis editis illustrauit, disciplinamque ex illis reconditam, atque multiplicem accepit: quod & C. Plinius ad Cæs. Vespasianum testatur. In hac denique perstiterunt Eudoxus, Hermippus, & ferè omnes, qui Pythagorica Platonicaq; mysteria sunt perscrutati. Vt itaque nobilissimi & doctissimi viri Ioannis Pici Mirandulani verbis vtar, illa nec artis nec scientiæ sibi potest nomen vendicare: hæc altissimis plena mysteriis, profundissimam rerum secretissimarum contemplationem, & demum totius naturæ cognitionem complectitur. Hæc interspersas Dei beneficio & interseminatas mundo virtutes, quasi de latebris euocans in lucem, non tam facit miranda, quàm facienti naturæ sedula famulatur. Hæc vniuersi consensum, quem significantiùs Græci συμπάθειαν dicunt, introrsum perscrutatiùs rimata, & mutuam naturarum cognitionem habens perspectam, materias adhibens vnicuique rei & suas illecebras, quæ magorum ἴυγγες nominantur, in mundi recessibus, & in naturæ gremio, in promptuariis arcanisq; Dei latitantia miracula, quasi ipsa sit artifex, promit in publicum. & sicut agricola vlmos vitibus, ita Magus terram cœlo, id est, inferiora superiorum dotibus virtutibusq; maritat. quo fit, vt quàm illa prodigiosa & noxia, tam hæc diuina & salutaris appareat: ob hoc præcipuè, quòd illa hominem Dei hostibus mancipans, auocat à Deo: hæc in eam opem in Dei admirationem excitat, quam propensa charitas, fides ac spes certissimè consequuntur. Neq; enim ad religionem ac Dei cultum quicquam promouet magis, quàm assidua contemplatio mirabilium operum Dei, quæ quidem efficit, vt in opificis cultum amoremq; ardentiùs animati, illud canere compellamur: Pleni sunt cœli, plena est omnis terra maiestate gloriæ tuæ. Sacræ literæ testantur, nato Seruatore humani generis, Magos ab Oriente ad eum venisse, ac dixisse: Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum, deductiq; à stella in domum Iacob ad Emanuel, per ea quæ obtulerunt munera, ostenderunt quis erat, qui adorabatur. Myrrha, quidem, sicut testis est Irenæus lib.3.cap.10. quòd ipse erat, qui pro mortali humano genere moreretur & sepeliretur. Aurum verò, quoniam Rex, cuius regni finis non est. Thus verò, quoniam Deus, qui & notus in Iudæa factus est, & manifestus eis, qui nō quærebant eum. Hæc in præsentia de Magis, ac vtraq; Magia. Vt autem de Alecto Virgilius cecinit: Tibi nomina mille, Mille nocendi artes: sic specierum Magiæ, (de hac impia & fraudulentissima loquor) varietas & diuersitas, quarum meminerūt historiæ, penè infinita est. [illegible] ceteris autem hic obiter adiiciam, quod scribitur de Pasete. Hunc

aiunt natura mollem fuisse: at omnes mortales magia superasse: adeo vt ex incantationibus eius,& cœnæ sumptuosę apparerent,& ministrantes quidam,quę rursus omnia euanescebant. Dicunt etiam,hunc habuisse semiobolum ex mina a se factum,quem,cùm vendentibus,à quibus emere aliquid volebat,daret,cùm volebat,ad eum redibat. vide Suidam pag.764. item pag.384. Huius meminit etiam Appion Grammaticus,in lib. de Mago. Verùm omissa enumeratione specierum,teneamus prohibitionem diuinam,quæ extat Leuit.2. Anima,quæ declinauerit ad Magos & Ariolos,& fornicata fuerit cum eis,ponam faciem meam contra eam,& interficiam illam de medio populi sui. Nec sane dubium est,quin, sicuti Mosis draco arrecta ceruice immani hiatu non aliter quàm obiectos pisces circumquaq; petitos absorbuit & deglutiuit omnes alios, qui ex virgis Magorum Ægyptiorum emerserant: sic satan his omnibus extremam perniciem ac interitum allaturus sit, qui hæc impia sectantur. Quod autem Iosephus libro 8. Ant. de Salomone refert, ipsum videlicet, præter alia volumina, incantationes composuisse, quibus morbi ex humanis corporibus expellebantur,& coniurationum modos scriptos reliquisse,quibus cedentes dæmones ita fugatos dicit, vt in posterum nunquam reuerti auderent: atque hoc sanationis genus etiam ipsius tempore apud Iudaicæ nationis homines viguisse: quòd etiam scribit, se vidisse quendam ex suis popularibus, Eleazarum nomine, qui coram Vespasiano Augusto,eiusq; liberis,ac tribunis,reliquisq; militibus, adminiculo huius scientiæ Salomonis, dæmonem ab homine fugasse, multaq; alia admiranda effecisse:in hoc equidem existimarim, Iosephum (quod sane tanti viri pace dictum velim:scio enim fuisse virum grauissimum, eximia eruditione, ac in omni antiquitate indaganda & illustranda sedulò atq; accuratè versatum esse) communi errore deceptum esse, ipsumq; Eleazarum fuisse hominem præstigiatorem, & satanicis artibus instructum. Libet autem hic adiicere modum curationis,quo ipsum fuisse vsum testatur. Admoto,inquit, naribus dæmoniaci annulo, sub cuius sigillo inclusa erat radicis species à Salomone indicatæ, ad eius olfactum per nasum extrahebatur dæmonium;& collapso mox homine,adiurabat id ne amplius rediret, Salomonis interim mentionem faciens, & incantationes ab illo inuentas recitans. Hæc ille. Cæterùm,hæc omnia fuisse meras imposturas,& dæmonis arte dæmonium expulsum, ipsumq; Salomonem de huiusmodi rebus ne cogitasse quidem, nedum aliquid monumentis tradidisse, hi mecum fatebuntur,qui,adhibito iudicio & ratione, rem omnem penitius introspexerint. Porrò de vtraq; Magia extant etiam nonnulla apud Philonem in eo tractatu,cui titulus est:Quòd omnis probus liber. Plinius quoq; huius rei persæpè meminit cùm aliis in locis,tum præcipuè lib.30.cap.1. Et de his quidem in præsentia satis superq; hactenus dictum sit.

Priusquam verò huic operi supremam,vt aiunt,manum imponam, cùm in superiori libro à me,inter cætera,demonstratum sit, quanti nam fuerint, Tamaso imperante, sublatis portoriis & vectigalibus, Regni Persici annuales prouentus,non grauabor hic quàm paucissimis verbis ostendere, quanta itidem fuerit Regum Persarum potentia & opes, quibus à Cyro vsq; ad postremum Darium,cum summa nominis celebritate atq; amplitudine floruerunt, & quàm ingentes thesauros post se reliquerint, quod quidem facilè cuiuis patebit ex his, quæ hic modò subiiciam:sed prius id breuiter dixerim, quo tempore Cyrus imperare cœpit,ipsos Persas fuisse pauperes, eorumq; regionem asperam & incultam,sicuti Arrianus testatur lib.5. At Cyrus primus extitit, qui,vt diximus, Persarum imperium cõstituit & propagauit, eamq; regionem cultam atq; illustrem effecit. Hic,vt Strabo asserit lib.15. Pasagardas condidit,vrbem sitam in extremo angulo Persidis Orientali,ad ipsum sinum Persicum,quæ postea fuit Regum sedes. Hic etiam condidit Cyropolim, cæterarum vrbium eius gentis amplissimam & opulentissimam, ac celsiore muro communitam, & in ea fuit ipsius regia. Etsi verò is permultas prouincias suo imperio adiecerat, & magnæ opes inde annuatim colligebantur, quibus regium ærarium locupletius fiebat, hæ tamen

Opes Regum Persarum.

Pasagarda.

Cyropolis.

haudquaquam tributi nomine dabantur: sed tanquam anniuersaria dona, ceu grati animi testimonium, à Satrapis, id est, prouinciarum præfectis, ad Regem aliqua summa pecuniæ mittebatur. Darius enim Hystaspis filius primus extitit, qui Persicum regnum in viginti sattrapias seu præfecturas distribuit, quibus postea singulos præsides adiecit, & tributa stata fixaque indidit, & lege dicta, vt qui argentum tributi nomine penderent, talenti Babylonij pondere. qui aurum, Euboici, afferrent. Enimuerò qui Persarum opibus expendendis nauauerunt operam, Reges Persarū quaterna dena millia & quingenta talenta, vel Attica, vel Euboica, ex Asia tantùm, & paucis locis Lybiæ tributorum nomine percepisse, ex antiquis auctoribus quidam asserunt: quæ doctissimus vir Gulielmus Budæus lib. de Asse quarto ad amussim omnia dispungit, & ad monetæ nostræ rationem ait efficere octies quinquies cētena millia aureorum nostrorum. Hoc imperium deinde aliorum regnorum accessione tam longè lateq; coaluit, & ad tantum fastigium euectum est, vt Artaxerxes, auctore Iosepho Ant. lib. II. cap. 6. anno regni sui tertio ab India Æthiopiam vsque, CXXVII. Satrapas constituerit. Quantæ autem opes in Persico fuerint imperio, & quàm infinitæ, ex eo iudicari potest, quòd Ctesias & Dion, Persicæ historiæ scriptores, tradiderunt, Regem Persarum ad cœnam suam quindecim hominum millia excipere solitum, in easq; cœnas expendisse quadringenta talenta, quæ faciunt ducenta & quadraginta millia coronatorum, cùm centum talenta sexaginta millibus extimentur, vt idem Budæus lib. de Asse 4. supputauit, ac etiam subiungit: Si hæ myriades in quindecim millia hominum diuidantur, singulos homines circiter cētum & sexaginta nummos Italicos absumpsisse continget, ita vt æqua sit hæc impensa illi Magni Alexandri. Is enim cùm frequenter vnà cum amicis cœnaret, m minas vno die absumebat, circiter sexaginta aut septuaginta amicis apud eum cœnantibus, vt Ephippus Olynthius testatur. Iosephus in eodem loco, cuius modò facta est mentio, addit, Artaxerxem, amicos & duces gentium Susis accepisse epulo sumptuosissimo, vt decebat, inquit, Regem opulentum, magnificos centum octuaginta dierum apparatus ostentantem, cui plurimæ gentes, & earum legati, per continuos septem dies interfuerunt, & quo modo esset instructum, eleganter ostendit. Vt verò summatim, quantæ fuerint Regum Persarum opes, ac thesauri, explicetur, Q. Curtius auctor est lib. 5. Alexandrum Macedonem post deuictum Darium in duobus prœliis, cùm Susam esset ingressus, Abulite illius regionis præfecto vrbem tradente, incredibilem ex thesauris summam pecuniæ egisse, quinquaginta millia talentûm argenti non signati forma, sed rudi pondere. Multi Reges, inquit, tantas opes longa ætate cumulauerant liberis posterisq;, vt arbitrabantur: quas vna hora in externi Regis manus intulit. Idem auctor paulò pòst, cùm ait, Persæpolim ab Alexandro expugnatam, & regiam direptam, atque incensam fuisse: narrat, in huius vrbis Gaza fuisse reperta centum & viginti millia talenta, ad quæ vehenda, (nanq; ad vsus belli secum, inquit, portare decreuerat) iumenta & camelos à Susis & Babylone contrahi iussit. Accessêre ad hanc pecuniæ summam captis Pasagardis, sex millia talentûm. Strabo autem lib. 15. sic eam enumerat. Pecunias verò, inquit, omnes, quæ in Persia erant, Susa exportandas curauit, quæ, quanquam & ipsa thesauris & supellectile pleua erant, non tamen illic regiam animo destinabat, sed apud Babylonem, quam constituerat etiam supellectile & instrumento regio adornare. Etenim illic quoq; thesauri conditi erant. Tradunt, præter eas pecunias, quæ Babylone, & eas, quæ in castris erant, quæ inde sumptæ non fuerant, ipsæ per se, quæ Susis & in Perside erant, 40. millia talentum numerata & recognita fuisse: sunt qui dicant 50. Nonnulli omnia vndiq; Ecbatana comportata, dicunt fuisse 100. & 80. millia talentorum, octo millia verò, quæ cum Dario è Media fugiente exportata sunt, ab iis direpta, qui cum occidêre. Budæus libro de Asse 4. hanc pecuniæ summam ad monetæ nostræ rationem referens, centies & octies millies mille aureos nostros valere existimat, hoc est, millies & octogies centena millia. Hæc verò summa, vt idem tradidit, est multò maior, maxima omnium summa-

Darius primus tributa apud Persas imperauit.

Persici regni amplitudo sub Artaxerxe.

Regum Persarum cœnæ.

rum, quas vno tempore coactas in rebus Romanis legamus, & vt ad linguam nostram hæc summa referatur, sciendum est, quòd centum mille talentûm, si ad numisma & linguam nostram referantur, efficient sexaginta Myriadas aureorum, id est, sessanta milioni de scudi d'oro in oro. Diodorus asserit, ad eam pecuniam vehendã, quæ fuit inuẽta Persæpoli, opus fuisse mulorũ & camelorũ tribus millibus, licèt Hermolaus apud Curtiũ lib. 9. exaggeratione quadam in Alexandrum dixerit: At tibi triginta millia mulorum captiuum aurum vehunt, cùm milites nihil domum præter gratuitas cicatrices relaturi sunt. Glareanus in suis annotationibus super hunc auctorem, citans Diodorum de his tribus millibus mulorum & camelorum. Certè etiam hic numerus, quantumuis magnus, inquit, aliquo modo ad veram rationem deduci posse mihi videbatur. Si enim omnes summas Susis, Ecbatanis, Pasagardis, Arbelis, Babyloniæ & Persæpoli inuentas computare volemus, tum cogitare, non aurum solùm, sed & argentum vectum, & pretiosa alia, vt lapillos, gemmas, ac margaritas: deniq; exaggerationem factam ab hoste perituro Hermolao: non paruum adiumentum habebimus ad hunc locum firmiter constabiliendum: sed primùm, Diodori locum in abacum reuocemus: ac eo discusso, lectori non omninò stupido, reliqua de aliis locis diiudicanda relinquemus. Persæpoli, inquit Diodorus, inuenta sunt auro ad argenti rationem reducto, centum ac viginti millia talentûm. Qui numerus per sexcenta ductus, producet summam 72000000: coronatorum. Iam quod ad pondus attinet (portabant eam pecuniam mulorum ac camelorum tria millia, vt dictum est) in Romanæ libræ besse comprehenduntur septuaginta duo coronati. Est autem Bes libræ Romanæ, dimidium libræ Zygosticæ, quæ habet coronatos centum quadraginta quatuor: per quos, si 72000000. diuidantur, erunt libræ Zigosticæ 500000. Hæ libræ, si per 3000. mulorum diuidantur, singulis mulis euenient libræ 166. Ac supersunt 2000. libræ: quas si addamus, incedent mulorum ac camelorum duo millia centenis sexagenis septenis: alia millia, centenis sexagenis senis libris. Nostra quidem ætas equi vehunt ducenas libras: sed fortassis non in tam longum iter. Sed & vasa ipsa non tam commodè, quàm pecunia duci potuére: nec omnia in auro erant fortassis, sed & in ebore, argento, aliisq; rebus, vt diximus, pretiosis. Vt non omninò, si quis rectè secum animo omnes vbiq; summas colligat, ad eum, quem in Persæpóleos thesauro ostendimus, modum, absonum sit veritati, triginta millia mulorum aurum captum vehere Alexandro. Hucusq; Glareanus. Minimè itaq; mirandum est, si Reges Persarum Βασιλεῖς Μέγαι, id est, Reges Magni appellabantur. nam cæteris populorum addebant nomina: vt Rex Macedonum, Rex Lacedæmoniorum. Quòd autem Persici Reges hoc nomine appellarentur, & omninò Magni essent, liquet cùm ex aliis auctoribus, tum etiam ex Platone: siquidem Atheniensis quidam apud eum lib. 3. de legib. vbi locutus esset de Assyriorum potentia, quam Nini tempore haud paruam fuisse dicit, statim subiungit: Quemadmodum igitur nunc nos Magnum Regem timemus. Nec enim dubium est, quin Persarum Regem intelligat. Apud eundem Socrates in Alcib. 1. narrat, Lacedæmoniorum res, si ad Græcas opes conferantur, magnas quidem esse: at si ad Persicas, & Persarum Regis, nihil esse, aitque, se audiuisse quendam fide dignum, aliquando ex iis, qui ad Regem peruenerant, commemorantem: Transiisse regionem admodum spaciosam & bonam, propemodum vnius diei itinere, quam vocarent incolæ regiæ coniugis cingulum. Esseq; alteram, quæ vocaretur Velum. Itemq; alia multa atq; præclara loca exempta ad mundum regiæ coniugis, habentia nomina singula ab aliquo mundi genere. Verùm hæc omnia multò magis perspicua reddentur, si Aristotelis verba, quæ extant 6. cap. de Mundo ad Alex. M. hîc subiecero. In quibus, quanta fuerit ipsorum potentia, splendor, & amplitudo, eruditè ac eleganter exprimitur. Quod etiam, inquit, in locis, quæ imperio Magni Persarum Regis parent, non vilissimum aliquod mancipium fecerit: sed proponatur augusta, vt referunt, species, Cambysæ, vel Xerxæ, vel Darii, quę ad summam venerandæ maiestatis amplitudinem ornata sit. Nam fama celebrantur illi vel

Persarum Reges Magni appellati.

in Susis,

in Susis, vel in Ecbatanis commorari nemini visi, admirandam quandam regiam incolentes, quæ quidem auro sit illustris, & electro ac ebore fulgeat, nec desint fores multæ & continuæ; vestibula item magno passuum numero inter se disiuncta, valuis æneis, magnisq; parietibus firmentur. Atque hunc apparatum extra ornatiorem reddunt primores homines, magna florentes existimatione, quorum alii ipsum Regem stipant, vt satellites & ministri: alii septorum custodes, ianitores, & exploratores dicuntur, ita vt Rex ipse Dominus & Deus appellatus, omnia videat, omnia audiat. Præter hos alii constituuntur Quæstores vel Diribitores potius, præfecti bellorum ac venationum, & qui præsunt accipiendis muneribus, quiq; reliqua curant negotia, vt vsus postulat. Vniuersum autem imperium Asiæ, ab Occidente Hellesponto, ab Oriente Indis terminatum, gerendum susceperunt duces, præsides, reges, serui magni Regis, qui à pedibus de die sunt, exploratores, nuncii, excubitores, specularum custodes: quorum erat is apparatus, ea descriptæ collocationis ratio, tam rato ordine vices munerum constitutæ, eorum potissimùm, qui è speculis vicissim ignem alii aliis efferunt ex vltimis imperii finibus vsque ad Susa & Ecbatana, vt eodem die Rex omnia, quæ in Asia gerantur, cognoscat. ac propterea existimare debemus, magni Regis præstantiam ad omnia continentis Dei maiestatem tantò minus perfectam esse, quantò illa est, si conferatur cum imbecillo & nequissimo homine. Quapropter, si nihil ad decus eius pertineret, se Xerxen videri, & omnia præstare, & quæcunque voluerit conficere, rebusque gerendis præesse, multò magis illiberale hoc ipsi Deo fuerit: immò grauius & decentius existimabimus, ipsum constitutum esse summô in loco, & virtutem eius per vniuersum orbem diffundi, Solem & Lunam versare, & cœlum totum conuertere, auctoremque esse salutis rerum, quæ terra contineantur. Hæc Aristoteles in eo cap. in quo agit de supremo Mundi principe, & moderatore vniuersi Deo. Nec sanè vllum Regem in terris inueniebat, qui (si parua magnis, & humana diuinis vllo modo comparare liceat) Dei amplitudinem hic magis referret, quàm Persarum Reges. Hi enim sic opibus affluebant, vt, quemadmodum Chares Mitylenæus in iis, quæ de Alexandri rebus gestis scripsit commentariis, testatur, habuerint ad caput quidem eius, in quo cubabant lectuli, quinqueclinium cubiculum, in quo quinq; millia auri talenta semper seposita iacebant: Hocq; Regis ceruical appellabatur. Ad pedes autem identidem triclinium erat cubiculum, quod subpodium regium vocabatur, tria argenti millia in se continens talenta. Eodem etiam in loco supra Regis lectulum, auream fuisse scribit vitem, aureis palmitum brachiis, racemorum simulachra ex pretiosissimis magnæq; indicaturæ lapillis conformata gestantem, tantaq; demum illos licentiæ insania superbiaq; inuaserat, vt oblitise esse homines, honores sibi etiam diuinos adhiberi iuberent. Cæterùm, quatenus ad ipsorum delicias & mollitudinem attinet, ex veterum monumentis constat, eos, vt annua tempestatum deuitarent incommoda, varios regionum situs, terrarumq; tractus mutare solitos. Hyeme nanq; ob mitiorem cœli plagam, Susis degebant. Est enim is regionis tractus cùm salubris & temperatus, tum etiam inter paucos amœnissimus, Susamq; Persarum lingua ob pulchritudinem lilium signare ferunt. In æstatis autem caloribus maximis, Ecbatana petebant, montosis sita locis, & algidis, frigidisq; flatibus exposita. Autumnum verò omnem in Persæpoli transmittebant, reliquumq; postmodum anni spacium Babylone morabantur. Feruntque, illos regium capitis insigne, vt hac etiam parte delicatiores mollioresq; essent ex myrrha & labyzo impositum gestauisse. Est autem labyzus odoratissimum gummi, myrrhaq; ipsa haud modicè sumptuosius. Adduntq; etiam, præter mille selectos illos, quos melophoros, à malorum in thoracibus expressa effigie, denominabant, à tercentis etiam mulieribus assiduo custodiæ obsequio obseruatos fuisse: quæ interdiu quidem dormiebant: Noctes verò insomnes ad lucernatum accensa lumina cantibus, variisq; saltationibus transigebant. Ad quas Rex, si quando libuisset, per illorum aulas & diuersoria, quos melophoros appellari diximus, pedibus ire solebat, Sardianis,

Regum Persarum delicia.

Labyzus quidnam sit.

vt aiunt, tapetibus, vniuerso substrato solo, quos præter Regem calcare audebat nemo, sicq; per omnia aularum transcurrens spacia, si quando exire quopiam concupisset, rarò equum, currum sæpiùs conscendere solebat, non per se, vt aiunt, quamuis altus non esset, neq; satellitum sublatus manu, sed aurea innixus sella, quam huic destinatus muneri quidam, selliferq; inde cognominatus, semper post illum deportabat. Domi autem, si quando admittere ad se quo'piam voluisset, in aureo sedebat solio, quod quatuor hinc inde columnulæ pretiosissimis vndequaq; distinctæ lapillis cingebant. De his etiam Plato in Alcibiade priore sic breuiter, inquit. Quòd si vis iam intueri diuitias, & delicias, & vestitus, & implicatos amictus, & vnguentorum profusiones, & famulorum asseclarumq; multitudinem, & cæteram vitam delicatam atq; mollem Persarum, pudeat te profectò tui, sentientem, quanto interuallo ab illis relinquaris. Plura de horum Regum deliciis videre est apud Athenæum lib. 4. cap. 6. vbi agit de Persarum conuiuiis. libro autem 10. cap. 11. tradit è Ctesiæ sententia, apud Indos Regi fieri ebrio non licuisse: Hinc ea vox Pori Indorum Regis: Vini tantum bibo, quantum Soli libo. at apud Persas id vno die Regi concessum fuisse, cùm Soli sacrificarent. Eo die Regem ebrietati studuisse, Persicoq; more tripudiasse. Ex aliis verò, nullum fuisse in Asia, qui eo die tripudiaret, sed omnes solitos abstinere. Literarum quoq; monimentis proditum est, in Susiana regione Chaspim flumen præterfluere, quod ab Vxiis ortum habet, cuius aquam, vt ait Herod. lib. 1. decoctam, & in argentea vasa diffusam, ferentes permultæ carrucæ quatuor rotarum, multis trahentibus, Regem assiduè comitabantur, quocunq; ille proficiscebatur. Nec aliam aquam bibere consueuerat. Athenæus hîc, cuius mentionem fecimus, lib. 2. tradit, Ctesiam Gnidium narrasse, quomodo regia hæc Choaspis fluuii aqua coqueretur, & quomodo vasis imposita, deferretur ad Regem, additque, illam & leuissimam & suauissimam esse. Memini insuper, me legere apud Plutarchum, Dinonem tradidisse, Persicos Reges aquam etiam à Nilo & Istro in thesauris reponere consueuisse, vt ea re testarentur magnitudinem sui imperii omnia complectentis.

Hæc in præsentia de imperio regni Persici, deq; his rebus, quas, huius operis initio, me enarraturum, sum pollicitus. Quod superest, Deo Opt. Max. immensas atq; immortales gratias ago, cuius singulari clementia & inexhausta bonitate factum est, vt eò tandem peruenerim, quò hactenus longum maris emensus spacium, ceu nautæ ad Cynosuram solent, clauos & rostra direxeram. Huic itaque, per Iesum Christum, vnicum seruatorem ac liberatorem nostrum, vnà cum diuino ac cœlesti Pneumate sit omnis laus, honor, & gloria in perpetuum.

FINIS.

EX CTESIÆ SCRIPTIS, QVÆ PERSICA NOMINATA SVNT, EXCERPTÆ à Photio historiæ, paucis ab hinc annis Latine primum redditæ.

CTESIÆ Gn[illegible] Persica libris viginti[illegible]ibus continentur. sed in sex prioribus res Assyriorum, & quæ [illegible] res Persicas præcessere, tractat: à septimo autem libro de Persicis rebus agit: at in septimo, octauo, nono, decimo, vndecimo, duodecimo, & decimo tertio, quę ad Cyrum, & Cambysem, & Magum illum, Dariumq; & Xerxem spectant, commemorat: fere in omnibus repugnantia Herodoto narrans, illumq; in multis mendacem & scriptorem fabularum appellans [illegible] illo enim posterior est. Se autem eorum, quæ narrat, magna ex parte oculatum testem [illegible] certè quæ videre non licuit, de iis à Persis, qui viderant, edoctum, ita [illegible] memoriæ prodidisse dicit. Nec verò tantummodò ab Herodoti, sed etiam [illegible] aliquibus à Xenophontis Grylli filii historia dissentit. Floruit temporibus Cyri Dario & Parysatide geniti: qui frater fuit Artaxerxis, ad quem regnum [illegible] deuenit. Scribit itaque statim de Astyage; eum genere Cyro iunctum non fuisse illumque etiam Astygam vocat. Fugisse autem Astygam a conspectu Cyri in Ecbatana, & in criscranis regiarum ædium ab Amyti filia sua & [illegible] viro Spitama occultatum fuisse dicit. at superuenientem Cyrum, non [illegible] illum Spitaman & Amytin, sed eorum etiam liberos Spitacem ac Megaberne[illegible] de [illegible] per cruciatus interrogari voluisse: Astygam verò seipsum parefe[illegible] [illegible] pueri cruciarentur, captumque, & compedibus crassis ab OEbara [illegible] nec multò pòst ab ipso Cyro liberatum, & non secus ac patrem honoratum obseruatumq; fuisse: filiamque Amytin primum quidem tanquam m[illegible] in honore habitam, posteà verò Cyro nupsisse, cum Spitamas eius vir esset [illegible] ctus, propterea quòd mentitus esset, ignorari a se dicens Astygam, de [illegible] interrogabatur. Hæc dicit Ctesias de Cyro, iis, quæ ab Herodoto referũtur, [illegible] milia. Itemq; illum aduersus Bactrios pugnauisse, & eam pugnam [illegible] Marte gestam fuisse: sed Bactrianos, postquam Astygam Cyri patrem factum [illegible], Amytin autem matrem & vxorem, intellexerunt, sponte seipsos Amyti & Cyro dedidisse. Tradit etiam, Cyrum cum Sacis bellum gessisse, & Amorgem Sacarum Regem Sparethræ maritum cepisse [illegible] eam autem, capto marito, exerc[illegible] coëgisse, bellumq; Cyro intulisse, & virorum quidem trecenta millia, mulierum verò ducenta in aciem eduxisse: & Cyrum superauisse, viuumq; eum cum multis aliis cepisse, itemq; Parmisem Amytis fratrem, & tres eius filios, propter quos postea Amorgem liberatum fuisse, quòd & ipsi liberati fuissent. Trad[illegible], Cyrum Amorgis ope adiutum, Crœso & Sardibus bellum intulisse. Narrat etiam, quomodo OEbaræ consilio lignea Persarum simulacra in muro con[illegible]spe[illegible], [illegible] rem incolis iniecerint, & propter hanc causam ipsa vrbs capta f[illegible] [illegible] ante captam vrbem Crœsi filius pro obside datus fuerit, cùm C[illegible] [illegible] o quodam spectro deceptus fuisset. Narrat etiam quomodo dolos nectente Crœso, filius in eius conspectu fuerit interfectus, & mater hanc calamitatem intuita, seipsam ex muro præcipitarit, nec tamen mortua si[illegible] & quom[illegible] capta vrbe, ad Apollini ædem, quæ erat in vrbe, cõfugerit, ac mortua sit: & q[illegible] modo ter in tem[illegible]o vinctus à Cyro Crœsus, tertium arte oculos fallente solu[illegible] [illegible] quamuis templo [illegible] la circumposita essent, eorumq; custodia OEbarę com[illegible] missa esset: quomodo item [illegible] qui vnà [illegible] m Crœso [illegible] ncti fuerãt amputata fu[illegible] sint [illegible] vt quorum proditione solutus Crœsus fuisset. Narrat etiam, Crœ-

[illegible] mina que [illegible] suum fecisse. a quo tempore Cyrus [illegible] alius humanitatis [illegible] tus sit, tum verò vrbem magnam nomine Barenen prope [illegible] batana [illegible] it: in qua erant quinque millia equitu, peltatorum autem [illegible] tatiorum decem millia. Commemorat [illegible] quomodo Cyrus P[illegible] chum, qui apud ipsum plurimum auctoritate valebat, in Persas miserit, [illegible] gana Barcaniis adduceret: nam & ipse, & Amytis [illegible] patrem videre cu[illegible] Quamobrem item Oebaras consilium dederit Pet[illegible] ac[illegible] in deserto lo[illegible] gan relinqueret, & fame sitique conficeret: id quod factum est. At [illegible] lere patefacto, Petisacas puniendus traditur Amyti, qui cum exposcerat [illegible] rò oculos ei [illegible] effodit, pellemque detraxit, & cruci deinde affixit. OEbaras [illegible] tiriens, ne eadem quæ ille, pateretur, quamuis Cyrus nihil [illegible] affirmaret, nihilominus decem dierum inedia ipse sibi mortem c[illegible] gas verò m[illegible] cè splendideque sepultus est, atque in deserto loco ca[illegible] intactum permansit, neque fuit à feris comesum. Leones enim cadaue[illegible] donec Petisacas reuersus acciperet, seruabant. Cyrus autem aduersus Der[illegible] ces expeditionem suscipit, quorum Rex erat Amoræus: ac Derbices e[illegible] producunt elephantes, ac Cyri equites fugiunt, vbi ipse Cyrus ex equo c[illegible] quidam Indus. nam Indi Derbicibus in bello opem ferebant. a quibus etiam acceptos elephantes in bellum ducebant. Hic igitur Indus, cùm Cyrus iam ce[illegible] cidisset, eum iaculo vulnerauit sub coxa in fœmore: ex quo vulnere posteà mor[illegible] tuus est. tum verò ipsum adhuc viuum, cùm familiares sui erexissent, ad castra profecti sunt. Occubuerunt autem in pugna illa multi Persæ, & æquales nume[illegible] ro Derbices. nam illorum quoque decem millia erant. Amorges verò cùm [illegible] di[illegible] uisset, quod Cyro contigerat, festinanter venit Sacarum, equitum viginti millia ducens; & cùm Persæ ac Derbices inter se conflixissent, tam strenuè Persæ ac Sacæ pugnarunt, vt penes eos victoria fuerit: interfecto Derbicum Rege Amoræo cum duobus eius filiis. occubuerunt autem Derbicum triginta millia: Persarum nouem millia, & regio in ditionem Cyro concessit. Cyrus verò sub mor[illegible] tempus Cambysem primum filium Regem creauit: iuniorem verò, nomina[illegible] anyoxarcen, dominum Bactriorum, & ipsius regionis, necnon Choramnio[illegible] rum, Parthorumque, & Carmaniorum, & vt suas regiones à tributo soluendo liberas haberet, statuit. Ex Spitamæ autem liberis, Spitadem quidem Derbi[illegible] bus præfecit, Megabernem autem Barcaniis: eosque matri in omnibus obtempe[illegible] rare iussit. Quin etiam illos & mutuò, & cum Amorge dexteras in amicitiæ testimonium iungere voluit: & illis quidē, qui in mutua beneuolentia permanerent, [illegible] fausta precabatur: at illos, qui priores iniuriam illaturi essent, deuouebat. His d[illegible], diem [illegible] obiit, tertio à vulnere accepto die, cùm annos triginta regnasset. Atque hic finem habet vndecimus Ctesiæ Gnidii liber. Duodecimus verò à regno Cambysis incipit. Hic regnans, iussit patris corpus per Bagapetem eunuchum apud Persas sepeliri, & alia, quemadmodum à patre constituta erant, administrauit. Plurimum verò apud ipsum auctoritate valebat Artasyras Hyrcanus: ex eunuchis autē Ixabates, & Aspadates, & Bagapetes, qui etiam apud patrē maximus fuerat. Post Pesitacæ autē mortem, hic aduersus Ægyptum & A[illegible] tæ[illegible] m Ægyptiorum Regem exercitum ducit, cùm Combapheus eunuchus, qui plurimum apud Ægyptiorum Regē poterat, pōtes & alias Ægyptiorum res prodidisset, vt ipse Ægypti præfecturam cōsequeretur. Id quod factum est. Ita enim cum eo Cambyses pactus fuerat, primùm per Ixabarem Combaphei patruo[illegible] le[illegible], & suis ipse verbis posteà. Cum autem Amyrthæum viuum cepisset, [illegible] alio de[illegible] mēt[illegible] ipsum affecit n[illegible] od illum in Susa cum sex millibus Ægyptiorum quos ipse delegit, relegauit. Sed & vniuersam Ægyptum subegit: obieruntque in ea pugna Ægyptiorum quinquaginta millia, & Persarum viginti. Quidam autem Magus, cui nomē erat Sphendadati, cùm fuisset ob delictum [illegible] ribus [illegible] casus, accedit ad Cambysem, & apud eum frat[illegible]

xarcem accusat, cum ipsi insidias moliri dicens: argumentum etiam rebellionis addens, quòd, si vocaretur, non veniret. Cambyses igitur fratrem ad se venire iubet. Ille verò aliquo negotio detentus, profectionem distulit. Tunc verò Magus eum audacius criminari. At mater Amytis verba Magi suspecta habens, Cambysem filium, ne fidem haberet Mago, admonebat. At Rex se non credere fingebat: cùm tamen maximòperè crederet. Cùm autem tertiò à Cambyse frater esset accersitus, venit: ipsumq; frater amplexatus est, cùm nihilominus de illo interficiendo cogitaret. Sed hanc cogitationem ad exitum inscia Amytide perducere conabatur. id quod perfectum est: nam Magus consilium cum Regè communicans, hunc dolum machinatur. Cùm ipse Tanyoxarci esset similimus, consilium Regi dat, vt ipsi tanquam falso fratris Regis accusatori, caput abscindi coram omnibus iubeat: clàm autem Tanyoxarcē interfici imperet: quin etiam illius vestem sibi indui Magus postulat, vt ex ipso vestitu Tanyoxarces esse iudicetur. atq; hæc fiunt: nam hausto sanguine taurino interficitur Tanyoxarces: at Magus illius veste induitur, & Tanyoxarces existimatur, diuq; latet omnes, præter Artosyran, Bagapetem, & Ixabatem. his enim solis rem Cambyses aperire ausus est. Cambyses autem Labyzo, qui primus erat inter Tanyoxarcis eunuchos, & aliis ad se vocatis, Magum illa veste indutum, ostendit sedentem, dixitque: Hunc esse Tanyoxarcem existimatis? Labyzus verò miratus, Quem alium, dixit, esse putemus? Adeò propter similitudinem Magus latebat. Mittitur ergo ad Bactrios, & omnia non secus, ac si Tanyoxarces esset, administrat. Post annos verò quinq; res tota declaratur Amyti per Tibetheum eunuchum, quem Magus verberauerat, petitq; Sphendadatem à Cambyse, quem dare noluit: quamobrem illa eum execratur, & hausto veneno moritur. Sed contigit, vt sacrificante Cambyse, cùm victimæ iugularentur, sanguis non flueret, qua ipse ex re Magis etiam deiecto animo erat. Sed & Roxane puerum capite carentem peperit: Magiq; ipsi dicebant, hanc prodigiorum significationem esse, nulli regni successorem ab eo relictum iri. Mater etiam noctu illi in somnis apparens, ob cædem perpetratam minabatur: ideoq; magis etiam angebatur. Cùm autem Babylonem accessisset, & ibi paruum lignum cultro poliens, tempus vt falleret, fœmoris musculum percussisset, vndecimo die mortem obiit, cùm duodeuiginti annis regnauisset.

Bagapetes autem & Artasyras, antequam Cambyses moreretur, consilium inierunt regni Mago tradendi, qui quidem illo mortuo regnum adeptus est. At Ixabates sumptum Cambysis corpus in Persidem portauit, vnde veniens, dum Magus sub Tanyoxarcis nomine regno potiretur, de eo apud vniuersum exercitum indicium professus est, eumq; infamauit. Quod cùm fecisset, in templum confugit: indeq; comprehensus est, & ei caput abscissum. Vnde septem inter Persas principes viri vnà aduersus Magum cōspirauére, Onophas, Idernes, Norondabates, Mardonius, Barisses, Artaphernes, & Darius Hystaspis filius. Hi, cùm inter se fidem dedissent, assumitur etiam Artasyras, prætereaq; Bagapetes, qui claues omnes regiarum ædium habebat. Illi igitur septem viri Bagapetis opera in regias ædes ingressi, Magum inueniunt cum pellice Babylonia dormientem. Qui, cùm illos vidisset, prosiliit, & nullo instrumento bellico reperto, (quoniam omnes Bagapetes clàm subtraxerat) sedile aureum confregit, eiusq; pede arrepto, cùm pugnaret, tandem à septem illis viris vulneratus, mortem obiit, cùm septem menses regnauisset. Regnat verò ex septem illis viris Darius, cùm eius equus iuxta id, quod inter eos cōuenerat, arte quadam adhibita. primus post solis ortum hinnisset. Cæterùm quo die Sphendadates Magus interfectus est, festum Magophonia apud Persas celebratur. Hic Darius sepulchrum sibi extrui in duplici monte iubet, atq; id extruitur: sed cùm id videre cuperet, à Chaldæis & parentibus prohibetur. Cùm autem parentes eius ascendere voluissent, ceciderunt atq; interierunt: cùm sacerdotes, qui illos sursum trahebant, illud conspicati, & inde timore correpti, funes laxassent: quæ res ingentem Dario mœrorem attulit: & illis, qui eos trahebant, numero quadraginta, amputata capita fuerunt,

Darius præterea Ariaramnem Cappadociæ Satrapam aduersus Scythas proficisci, & viros fœminasq; captiuos abducere iubet. Ille autem eum triginta nauibus quinquagenûm remorum traiiciens, id executus est. Comprehendit autem & fratrem Regis Scytharum Marsagetem, cùm eum à suo fratre ob malè administratum munus in vincula coniectum inuenisset. At Scytharces Scytharum Rex iratus, literas Dario scripsit contumeliosas; & similiter ipsi responsum est. Darius tandem octingentorum millium exercitu coacto, & Bosphoro Istroque ponte iunctis, aduersus Scythas profectus est, & quindecim dierum itinere progressus est, sibiq; mutuò arcus miserunt. Sed cùm Scythici validiores essent, Darius pontes transiuit, atq; festinanter dissoluit, antequam totus transiret exercitus: quare Scytharces octoginta illa hominum millia in Europa relicta, interfecit. Darius verò, cùm pontem pertransisset, domus templaq; Chalcedonensium combussit: quoniam pontes, qui versus regionem suam spectabant, dissoluere tentauerant, & aram, quam Darius transiens in honorem Iouis Diabaterii statuerat, euerterant. Datis autem ex Ponto rediens, & Medicum exercitum ducens, insulas Græciamq; populabatur: cui apud Marathonem Miltiades occurrit, vicitq; Barbaros: & ipse quoq; Datis occubuit, eiusq; cadauer petentibus Persis denegatum fuit. Darius autem ad Persas reuersus est, vbi celebratis sacrificiis, cùm triginta dies morbo laborasset, mortuus est, qui * annos ante regnum vixerat, & annos vnum & triginta regnauerat. Obiit etiam diem suum Artasyras. Bagapates autem, cùm sex annos sepulchro Darii assedisset, mortuus est.

Regnat Xerxes filius eius, apud quem Artapanus Artasyræ filius, maximam obtinet auctoritatem, quemadmodum eius pater apud patrem Regis obtinuerat itemq; Mardonius antiquus. Ex eunuchis autem plurimùm apud eum poterat Natacas. Xerxes vxorem ducit Onophæ filiam Amistrin, ex qua filium suscipit Dariæum: & post biennium, alterum Hystaspen nomine: & præterea Artoxerxem: duasq; filias, quarum vna, Amytis nomine auiæ vocatur: altera, Rhodogune. Xerxes aduersus Græcos expeditionem suscepit, quòd Chalcedonenses pontem soluere conati essent, quemadmodum iam dictum est, & aram à Dario erectam diruissent: quodq; Datin Athenienses interfecissent, neque cadauer eius dare voluissent. Primùm igitur Babylonem profectus est: & Belitanæ videre sepulchrum exoptauit: viditque, opera Mardonii adiutus: & vrnam olei non potuit, quemadmodum scriptum erat, implere. Inde Ecbatana profecto, defecisse Babylonios, & Zopyrum suum ducem interfecisse nuntiatur. In hunc modum de his loquitur Ctesias, non quemadmodum Herodotus. nam quæcunque hic de Zopyro (nisi quod mula ipsi pepererit) ille à Megabyzo facta fuisse scribit, qui Xerxis gener erat, cùm filiam eius Amytin vxorem duxisset. Ita Babylon capta est per Megabyzum: cui Xerxes, præter alia multa, molam auream sex talenta pendentem donauit, quod apud Persas omnium regiorum munerum est pretiosissimum. Xerxes autem Persico exercitu coacto, qui ex millibus octingentis constabat, præter currus, instructis etiam mille triremibus, in Græciam profectus est; Abydumq; ponte iunxit. Ad eum Demaratus Lacedæmonius tum primùm accessit, & cum illo traiecit, eumq; ab inuadenda Lacedæmone prohibuit. Xerxes porrò per Artapanum quindecim millia ducentem, apud Thermopylas cum Leonida Lacedæmoniorum duce prœlium iniit; in quo magna Persarum cæsa est multitudo: ex Lacedæmoniis tantummodò duobus aut tribus interfectis. Posteà viginti millia in aciem educi iubet: qui & ipsi superantur. Cùm autem verberibus etiam cæsi, vt acriores ad pugnam redderentur, nihilominus victi fuissent, quinquaginta millia iubet educi: & cùm nihil proficeret, bellandi finem fecit. Sed Thorax Thessalus, & apud Trachinienses potentissimi Calliades & Timaphernes cum exercitu aderant: quos Xerxes cum vocasset, vnaq; Demarathum & Hegian Ephesium, Lacedæmonios nulla ratione vinci posse, nisi circumdarentur, intellexit. Persarum itaque quadraginta millia, cum duo illi Trachinienses per inuia eos duxissent, Lacedæmonios a tergo adoriuntur: qui circumdati, omnes ad vnum fortiter pugnantes occubuerũt. Rursus

Xerxes aduersus Platæenses exercitum centum & viginti millium mittit, & Mardonium eius ducem constituit. Qui autem Xerxem in Platæenses concitabant, erant Thebani. Mardonio occurrit Pausanias Lacedæmonius, trecentos Spartanos & mille accolas, ex aliisq; vrbibus sex millia secum ducens. Ibi superato exercitu Persarum, Mardonius vulneratus aufugit. Hic Mardonius, cùm à Xerxe ad diripiendam Apollinis ædem missus esset, ingruente ingenti grandine oppressus moritur: quæ res Xerxi maximum mœrorem attulit. Is cum suis copiis Athenas proficiscitur: sed cùm Athenienses, armatis centum & decem triremibus ad Salaminem fugissent, vrbem vacuam cepit, quam incendit, præter arcem: in ea enim etiam aliqui relicti pugnabant: tandemq; cùm & illi noctu fugissent, illam etiam noctu combusserunt. Xerxes autem, cùm inde ad angustissimum Atticæ locum Heracleum appellatum, venisset, aggerem Salaminem versus ducere cœpit, pedestri itinere ad eam traiicere cogitans: Sed consilio Themistoclis Atheniensis, & Aristidis, sagittarii ex Creta accersuntur, ac veniunt: deinde bellum nauale Persarum & Græcorum geritur. Persæ naues habebant plusquam mille, ducemq; Onophan: Græci verò septingentas. Græci tamen victores euadunt: & quingentæ naues Persarum profligantur: & fugit Xerxes consilio rursus & arte Aristidis atq; Themistoclis. In reliquis verò omnibus prœliis ceciderunt Persarum centum & viginti millia. At Xerxes cùm in Asiam traiecisset, & Sardis proficisceretur, misit Megabyzum, vt templum Delphicum diriperet: illoq; id suscipere recusante, Matacas eunuchus iniuriam Apollini illaturus, omniaq; direpturus mittitur. Is, confectis ita rebus, ad Xerxem reuersus est. Xerxes ex Babylone ad Persas proficiscitur. At Megabyzus suam vxorem Amytin, quæ filia Xerxis erat, quemadmodum iam dictum est, adulterii insimulat. quamobrem Amytis à patre acriter reprehenditur: at illa impudicitiæ crimen à se remouet. Verùm Artapanus, qui plurimum apud Xerxem auctoritate valebat, cum Spamitre eunucho, qui & ipse plurimùm apud eum poterat, de Xerxe interficiendo consilium agitat: idq; perpetrant, & Artoxerxi filio persuadent, ab altero filio Dariæo patrem suum necatum esse, adduciturq; Dariæus ab Artapano domum Artaxerxis, cum ingenti clamore se parricidam esse negans: is tamen capite plectitur.

Artoxerxes igitur Artapani opera regno potitur: sed idem Artapanus eius vitæ insidians, consilium suum cum Megabyzo, qui iam ob suspectam adulterii vxorem suam mœrore affectus erat, communicat, fidemq; mutuò datam iureiurando firmant. Sed re tota Megabyzi indicio prodita, Artapanus ea morte, qua Artoxerxes erat afficiendus, afficitur: atque adeò quæcunque in Xerxem Dariæumq; perpetrata fuerant, patefiunt. Aspamitres quoque, qui cædis Xerxis ac Dariæi conscius fuerat, acerbissimò genere mortis, adhibitis videlicet per scapham tormentis, plectitur. At post Artapani mortem, eorum qui cum illo coniurauerant, & Persarum aliorum pugna oritur, in qua cadunt tres Artapani filii, & grauiter Megabyzus vulneratur. Quem casum Artoxerxes, itemq; Amytis, & Rhodogone, ac ipsarum mater Amistris, ingenti luctu prosecuti sunt: atq; adeò vix tandem hæc Apollonidis medici Coi opera, summam adhibentis diligentiam, mortis periculo liberatur. Desciscunt ab Artoxerxe Bactra, aliusq; item præfectus Artapanus: & æquo Marte pugnatur. Cùm autem commissa iterum pugna, ventus in faciem Bactrianorum spiraret, vincit Artoxerxes, & in eius ditionem vniuersa Bactria concedit. Deficit etiam Ægyptus, Inaro Lydio, & altero Ægyptio defectionis auctoribus: omniaq; ad bellum pertinentia parantur. Athenienses quoq; Inaro petenti quadraginta naues mittunt: & ipse met Artoxerxes exercitum educere cogitat: sed non ita consultantibus amicis, mittit Achæmenidem fratrem cum quadringentis millibus peditum & octoginta nauibus. Confligit Inarus cum Achæmenide, Ægyptiiq; vincunt, atq; Achæmenides, cùm ab Inaro vulnus accepisset, moritur, eiusq; cadauer ad Artoxerxē mittitur. Idem Inarus mari victor euadit, Charitimide magnum inde nomen consecuto; qui quadraginta nauium Athenis missarū nauarchus erat. Ex quinquagin-

ta Persarum nauibus, viginti cum ipsis hominibus captæ, triginta profligatę fuerunt. Deinde aduersus Inarum mittitur Megabyzus, præter exercitum, qui reliquus fuerat, alium ducens, qui ex ducentis hominum millibus constabat: nauibus autem trecentis, quibus Oriscus præerat, adeò vt præter naues, reliqua multitudo quingentorum millium esset. nam cùm cecidit Achæmenides, centum hominum millia ex quadringentis quæ duxerat millibus, vnà cæsa fuerunt. Pugnatur acriter, & vtrinq; multi, sed plures ex Ægyptiis cadunt. Tandem Megabyzus Inarum in fœmore vulnerat, fugatq; : & fortiter pugnantes Persæ, victores euadunt. Inarus verò fugiens, Byblum proficiscitur (hæc est munita vrbs in Ægypto) & cum eo Græci quicunq; in prœlio, & cum Charitimide cæsi non fuerãt. Ægyptus, præter Byblum, partes Megabyzi sequitur: & quoniam Byblus expugnari non posse videbatur, Megabyzus cum Inaro & Græcis, quorum erãt sex millia & amplius, fide data paciscitur, nullam eos à Rege iniuriam accepturos, & Græcos domum, cùm liberet, reuersuros. Cùm igitur Sarsaman Ægypti præfectum constituisset, vnà cum Inaro & Græcis ad Artoxerxem proficiscitur: eumq; inuonit iratum Inaro vehementer, quoniam is fratrem Achæmenidem interfecerat. Megabyzus omnia, quæ gesta fuerant, narrat, & quomodo fide Inaro Græcisq; data, Byblum ceperit: atq; pœnam illorum pertinaciter deprecatus, efficitur voti compos, tandemq; ad exercitum defertur, Inarum & Græcos nihil detrimenti passuros. Verùm enimuerò Amytis vicem interempti filii Achæmenidis dolens, grauiter conquerebatur, quòd Inarus & Græci pœnas sibi non darent, atque adeò illos à Rege exposcit: sed is tradere recusat. Deinde Megabyzum ab eo exposcens, repulsam itidem patitur. Tandem tamen illa, cùm instando molesta esset, impetrauit, & quinque pòst annis, Inarum pariter & Græcos à Rege accepit. Atque hunc quidem tribus crucibus suffixit, Græcis autem quinquaginta (nam plures capere non potuerat) capita amputauit. At Megabyzus magno dolore & luctu affectus est, petiitq; vt sibi in Syriam regionem suam proficisci liceret. Huc etiam clàm præmisit Græcos alios, & profectus est, atque à Rege desciuit, maximasque copias coëgit, quæ, præter equites, ex centum & quinquaginta millibus constabant. Aduersus eum Vsiris mittitur cum ducentis millibus: pugna conseritur, seq; mutuò vulnerant Megabyzus & Vsiris: hic quidem iaculo Megabyzum in fœmore percussit, & vulnus duos digitos altum inflixit: ille verò similiter iaculo Vsirin in fœmore, deinde & in humero vulnerauit, vnde Vsirin ex equo cadere contigit: sed eum circumsistens Megabyzus, attolli & seruari iubet. Multi autem Persæ ceciderunt, Zopyro Artyphioq; Megabyzi filiis fortiter pugnantibus: itaq; tandem viribus longè superior euadit Megabyzus, & victoria potitus, magnam Vsiris curam gerit, eumq; ad Artoxerxem mittit, id petentem. Rursus autem exercitus aduersus eum mittitur, & Menostanes Artarii filius, (Artarius autem erat satrapa Babylonis, & Artoxerxis frater) confligunt inter se: sed Persarum fugatur exercitus, & Menostanes in humero à Megabyzo percutitur: præterea in capite sagitta, sed non lethali vulnere feritur. vnà tamen cum omnibus suis fugam capit, & Megabyzus splendida potitur victoria. Artarius Megabyzum per legatos monet, vt cum Rege paciscatur. Ille se pacisci quidem cum Rege, non tamen ad eum proficisci, sed in sua regione manere velle indicat. Hæc Regi nunciantur, cui Artoxares Paphlagon eunuchus & Amistris studiosè consilium dant vt paciscatur. Itaq; ipse Artarius & Amytis vxor, & Artoxares, iam viginti annos natus, & Perisas Vsiris filius, & Spiramæ pater, mittuntur. Multis igitur sermonibus & iuramentis ad fidem faciendam adhibitis, vix tamen Megabyzo vt ad Regem proficiscatur, persuadent. Cui tandem reuerso Rex per nuntios veniam se illi eorum, quæ admisisset, dare significauit. Sed cùm egresso ad venationem Rege, & eum adorto Leone, Megabyzus belluam hanc in pedes se erigentem iaculo percutiens interfecisset, succensens ei Rex, quòd eam percussisset, antequam ipse eam vllo ictu attigisset, caput abscindi imperauit. Sed Amistris & Amytis aliorumq; precibus remissa ei mortis pœna, ad vrbem quandam nomine Cyrtæ circa mare rubrum relegatur.

tur. Artoxares quoque eunuchus in Armeniam relegatur, quòd sæpe pro Megabyzo liberius apud Regem locutus esset: Sed Megabyzus, cùm in exilio quinque annos esset commoratus, aufugit, se Pisagan esse simulando (pisagas autem à Persis dicitur leprosus, ad quem nemini accedere licet) & ad Amytin domumq; proficiscitur, & vix agnitus per Amistrin & Amytin, cum Rege reconciliatur: qui eum, quemadmodum antea, suæ mensæ participem fecit, & cùm sex & septuaginta vixisset annos, mortuus est; propter quod magno Rex est mœrore affectus. Mortuo Megabyzo, Amytis cum multis consuetudinem habebat, & ante hanc similiter mater Amistris: Apollonides verò Cous medicus, cùm Amytis leuiter ægrotaret, & ipse eius amore captus esset, fore dixit, vt ea in pristinam valetudinem restitueretur, si cum viris rem haberet: vuluæ enim esse morbum. Sed cùm hac arte voti compos factus, cum ea concumberet, illa autem tabe laborare cœpisset, à concubitu abstinuit. Tandem igitur illa morti vicina, matri in mandatis dedit, vt Apollonidem vlcisceretur. Hæc ipsi Regi Artoxerxi rem totam exposuit, & quomodo cum illa concumbere solitus, non prius desiisset, quàm ei illius mali author fuisset: & quomodo supplicium de Apollonide sumi illa sibi mandasset. Ille matri quicquid ipsi visum fuerit, agendi potestatem facit. Hæc, cùm vinctum Apollonidem bimestri spatio cruciatibus affecisset, viuum postea defodit, quo nimirum tempore Amytis diem suum obiit. Sed Zopyrus Megabyzi & Amytis filius, vbi iam patrem & matrem amisit, à Rege desciuit, atque Athenas profectus est, propterea quod Athenienses mater eius beneficiis affecerat. Caunum vnà cum illis nauigauit, & Caunios ciuitatem tradere iussit: at illi vrbem ipsi quidem tradituros se respondebant, Atheniensibus verò, qui eum sequebantur, nequaquam. In Zopyri igitur murum subeuntis caput saxum iecit Alcides Caunius, ex quo ictu Zopyrus mortem obit. Amistris verò auia Caunium illum cruci affixit. Postea autem & ipsa moritur, iam ætate valde confecta. Artoxerxes item obit, cùm 42. regnasset annos.

Artoxerxe mortuo, regnat Xerxes eius filius, qui solus erat legitimus ex Damaspia susceptus, quæ eodem ipso die, quo Xerxes mortuus est, è vita discessit: Bagorazus verò cadauer patris & matris in Persiam tulit. Fuerunt autem Artoxerxi septemdecim filii spurii, in quibus fuit Secundianus ex Alogune Babylonia susceptus, & Ochus, & Arsites, ex Cosmartidene, quæ etiam erat Babylonia. Ochus autem posteà regnat, & præter hos, liberi eius. Fuerunt ex his, & Bagapæus & Parysatis, ex Andia, quæ etiam erat Babylonia. Hæc Parysatis, Artoxerxis & Cyri mater fuit, & Ochum pater viuens Hyrcaniorum præfectum constituerat, eiq; in vxorem dederat mulierem, quæ Parysatis appellabatur, Xerxis filiam, & regis sororem. Secundianus autem, postquam sibi Pharnacyram eunuchum conciliauit, (qui secundum à Bagorazo & Menostane, & quibusdam aliis locum tenebat) cùm Xerxes in quodam festo ebrius esset, atq; in regia sua dormiret, ingressi, eum interficiũt, die à patris morte quinto & quadragesimo. Euenit ergo, vt amborum simul ad Persas corpora ferrentur. nam mulę quæ currum trahebant, tanquam filii cadauer expectantes, iter facere nolebant; sed posteaquam aduenit, magna cum alacritate iter fecerunt.

Regno autem potitur Secundianus, qui Azabaritem & Menostanem eunuchos apud se habuit. At Bagorazo ad Secundianum reuerso, Secundianus iampridem cum eo simultatem exercens, eum criminatus, quòd absque eius consilio cadauer patris ibi reliquisset, lapidibus obrui imperauit. Quod factum ægerrimè exercitus tulit: qui, quamuis ab eo muneribus donaretur, eum nihilominus ob Bagorazi & fratris Xerxis cædem odio prosequebatur. Posteà autem Ochus à Secundiano accersitus, venturum se promittit: sed minimè venit: & hoc ab eo sæpius fit. tandem Ochus multo se munit exercitu, & regnũ recuperaturus sperat. Arbarius equitum Secundiani præfectus, ab eo ad Ochum deficit, deinde Arxanes Ægypti Satrapa: quinetiam Artoxares ex Armenia venit ad Ochum: & ipsi citarin inuito imposuerunt.

Regnat Ochus, & nomine mutato Darięus appellatur, qui dolis iuramentisq;,

monitu Parysatidis, Secundianum tentat. at Menostanes Secundianum diligenter hortabatur, ne crederet eius iuramentis, neq; cum fallacibus hominibus paciſceretur: ſed nihilominus Secundianus perſuadetur & capitur, & in cineres coniectus moritur, cùm ſex menſes, & dies quindecim regnauiſſet. Regnat igitur ſolus Ochus, qui etiam Dariæus nominabatur: apud eum autem authoritate valebant tres eunuchi. primum quidem locum Artoxare, ſecundum Artibarxane, tertium Athoo tenente. Vxorem autem potiſſimùm in conſilium adhibebat, ex qua, antequam regnum adipiſceretur, duos ſuſceperat liberos, Amiſtrin fœminam, & Arſacan marem, qui poſteà mutato nomine, dictus eſt Artoxerxes. Ex eadem autem etiam regnante alterum ſuſcepit marem, & ei nomen Cyri à ſole eſt impoſitum, deinde Artoſtem: alioſq; deinceps vſq; ad tredecim, atq; iſta hiſtoricus ex illa ipſa Paryſatide ſe audiſſe tradit. Sed reliqui filii celeriter è vita migrauerunt: ſuperfueruntq; illi quorum fecimus mentionem, & quartus filius, qui Oxendras eſt appellatus. Deſciſcunt à rege, Arſites frater eius germanus, ex eadem matre eodemq; patre genitus: & Artyphius Megabyzi filius. In eos mittitur Artaſyras, & Artyphium bello inuadit: atque in duabus pugnis Artaſyras vincitur: deinde rurſus congreſſus, Artyphium ſuperat, & eos qui cum illo erant Græcos muneribus ad ſe allicit, adeò vt ille cum tribus tantummodo Mileſiis relictus fuerit. tandem cùm iuſiurandum fidemq; ab Artaſyta accepiſſet, quoniam Arſites non comparebat, Regi ſe dedidit, Paryſatis verò Regi ad Artyphium interficiendum animato, conſilium dedit, vt ne tunc temporis illum interficeret: (hoc enim modo Arſitem deceptum ei ſe dediturum) ſed poſtquam ille deceptus captuſq; eſſet, tunc vtrumq; necaret. id quod ita factum eſt, conſilio exitum conſecuto. Artyphius enim & Arſites in cineres coniiciuntur. Arſitem tamen Rex morte mulctare nolebat. Sed Paryſatis partim precibus, partim vi id effecit. Pharnacyas item, qui vnà cum Secundiano Xerxem occiderat, lapidibus eſt obrutus: & Menoſtanes ſibi ipſi mortem conſciuit, cùm iam ad pœnam ſubeundam comprehenderetur. Deſciſcit Piſuthnes, & in eum Tiſſaphernes mittitur, atq; Spitradates, & Parmiſes. Piſuthnes verò aduerſus eos tendit, ſecum habens Lyconem Athenienſem, cum Græcis, quorum ille dux erat. Sed Regis duces pecuniis Lyconem Græcoſq; captant, & vt à Piſuthne deſciſcant, perſuadent. deinde Piſuthni fide data, & ab eo accepta, eum ad Regem ducunt, qui eum in cineres coniicit, eiuſq; ſatrapiam Tiſſapherni tradit. Lycon verò & vrbes & regiones mercede proditionis accipit. Artoxares autem, qui plurimum apud Regem poterat, ei molitur inſidias, de regno inuadendo cogitans. nam cùm eſſet eunuchus, imperauit vxori ſuæ, vt ſibi barbam cõficeret, idq; vt vir eſſe exiſtimaretur. Sed per eam patefacto hoc dolo, comprehenditur, & Paryſatidis in poteſtatem traditur, à qua interficitur: Arſacis autem Regis filius, qui poſtea eſt nominatus Artoxerxes, vxorem ducit Idernis filiam, Statiram; atq; Regis filiam ſimiliter vxorem ducit filius Idernis. Amiſtris autem erat filia, cuius ſponſo nomen erat Terituchmes, qui patre ſuo mortuo, pro ipſo ſatrapa conſtitutus eſt. Habebat autem ſororem ex eodem patre natam, quæ Roxane vocabatur: quæ, cùm formoſa erat, tum verò ſagittandi iaculandiq; peritiſſima. Huius amore captus Terituchmes, & cum ea rem habens, oderat Amiſtrin; tandemq; eam in ſaccum cõiicere ſtatuit, vt à trecẽtis viris, cum quibus defectionem molitus eſt, confoderetur. Sed quidam, cui nomen erat Vdiaſtes, qui authoritate apud Terituchmem valebat, & literas à Rege acceperat, quibus multa ei pollicebatur, ſi ſua filia ei ab illo periculo liberaretur, Terituchmem aggreſſus, interfecit: cùm ipſe Terituchmes aduerſus eos, qui in ipſum inſurgebant, ſtrenuè pugnando, multos interfeciſſet. nam ab eo triginta ſex homines occiſos fuiſſe tradunt. Sed filius Vdiaſtis Mitradates nomine, qui Terituchmis armiger erat, nec adfuerat, poſtquam rem didicit, patri diras imprecatus eſt: & cùm vrbem Zarin occupaſſet, eam filio Terituchmis conſeruauit. At Paryſatis matrem Terituchmis, fratreſq; Metroſtem & Helicum, & ſorores, quæ præter Statiram, duæ erant, viuas terra obrui, Roxanem autem viuam ſecari iuſſit. Id quod factum eſt.

ctum est. Rex verò, vxori suæ, vt simili pœna Statiram afficeret, Arsacis filii ipsius, vxorem imperauit. Sed cum matrem & patrem multis fletibus & planctibus placasset, & Parysatidis animus flexus esset, pœnam remisit. Sed & ipse Ochus Dariæus Parysatidi dixit fore, vt valde ipsam aliquando pœniteret. At in libr. 18. narrat, quomodo Ochus Dariæus mortuus sit cùm Babylone ægrotasset, & annos 35. regnauisset.

Regno igitur Arsaces potitur, qui & Artoxerxes mutato nomine dictus est, hoc regnum adepto, Vdiasti lingua abscinditur, eiq; ponè auellitur: atq; ita tandem ille moritur, & filius eius Mithradates pro patre satrapa constituitur. Facta autem hæc fuêre impulsu Statiræ: vnde Parysatis dolore afficiebatur. Criminatur Tissaphernes Cyrum apud Artoxerxem fratrem: is ad matrem Parysatin confugit, & à crimine obiecto absoluitur. Reuertitur Cyrus ad suam satrapiam, ignominia a fratre affectus, ideoq; de defectione cogitat. Satibarzanes Orōtem criminatur, cum Parysatide consuetudinem eum habere dicens, cùm alioqui castè illa viueret. Morte igitur mulctatur Orontes; & mater irascitur ipsi Regi, quòd Parysatis veneno Terituchmis filium necauerit. Et de eo qui patrem igne contra legem sepeliuit, fit mentio, vnde Hellanicus & Herodotus mendacii arguuntur. Refertur etiam Cyri à fratre defectio, & quomodo Græcum pariter & Barbaricum exercitum coegerit, & Clearchus Græcorum exercitus dux fuerit. Commemoratur deinde, quo pacto Syennensis Cilicum Rex, ambos, Cyrum videlicet & Artoxerxem, in bello gerendo adiuuerit, & quomodo Cyrus suum exercitum, & Artoxerxes vicissim suum exhortatus fuerit. Sed Clearchus Lacedæmonius Græcorum dux, & Menon, ambo Cyrum sequentes, semper inter se dissidebant, quòd Cyrus Clearchi consilio in omnibus vteretur, Menon autem in nullo apud eum loco esset. Et ad Cyrum quidem ab Artoxerxe multi trāsfugiebant, sed nullus à Cyro ad Artoxerxem: quam ob causam Barbarus cùm ad Cyrum desciscere tentasset, & accusatus ea de re fuisset, in cineres est coniectus. Narratur etiam, vt Cyrus in Regis exercitum impressionem fecerit, & victoria potitus sit: deinde vt occubuerit, dum Clearcho morem non gerit. Vt Artoxerxes contumeliosis modis in fratris cadauer sæuierit: quippe qui non solùm caput, sed & manum, qua percussus ab eo fuerat, absciderit, & velut de ea triumphans, circumtulerit. Scribit & vt Clearchus Lacedæmonius cum suis Græcis noctu recesserit, & vnam ex Parysatidis vrbibus occupauerit: & vt Rex cum Græcis fœdus inierit. Vt Parysatis Babylonem profecta sit, Cyrum lugens, & vix tandem caput eius manumq; recuperauerit, quæ Susa miserit, ibiq; sepeliuerit. De Bagapate, qui iussu Regis caput à cadauere Cyri auulsit, & quomodo Regis mater, vbi in talorum lusu eum vicit, ex pacto Bagapatem obtinuit, & quomodo ipsi pellis detracta fuerit à Parysatide, & cruci deinde fuerit affixus ab eadem: quo tempore ipsa propter multam Artoxerxis obsecrationem flere Cyrum cessauit. Quomodo Artoxerxes dona cuidam dederit, qui Cyri tiaram attulit, & Carem, qui Cyrum à se vulneratum arbitrabatur, honorificè exceperit. Parysatis autem illum qui honorificè exceptus fuerat, cruciatibus adhibitis interfecerit. Vt Artoxerxes petenti Parysatidi Mithradatem tradiderit, quippe qui in mēsa se Cyrum interfecisse gloriatus esset; & vt sibi traditum, acerba morte mulctauerit. Hæc in libris 19. & 20. continentur.

In libris autem 21. & 22. & 23. (quo tota hæc finitur historia) hæc continentur: Quo pacto Tissaphernes Græcis insidias molitus sit, cùm socium sibi adiunxisset Menonem Thessalum, & per eum dolo iuramentisq; Clearchum ducesq; cæteros in potestatem suam redegerit, quamuis Clearchus præuideret, insidiasq; a-moliretur. sed tum multitudo per Menonem decepta, Clearchum etiam inuitum ad Tissaphernem coegit accedere, tum etiam Proxenus Bœotius antè dolo circumuentus, vt id faceret, hortabatur. Quomodo Clearchum, & cæteros, compedibus vinctos, Babylonem ad Artoxerxem miserit, & quomodo ad conspiciendum Clearchum omnes confluxerint: & quomodo Ctesias ipse, cùm medicus esset Parysatidis, Clearcho, dum in carcere esset, multa humanitatis

officia, per eam præstiterit: Et vt illum Parysatis à vinculis liberasset, nisi Statira virum Artoxerxem ad eum interficiendum hortando compulisset. Ita Clearchus morte mulctatus est: & circa eius cadauer ostentum hoc extitit, quòd flante vento vehementissimo, sepulchralis agger magnæ altitudinis sponte sua id contexerit. Interfecti etiam fuerunt Græci cum eo missi, præter Menonem. Narrantur deinceps Parysatidis in Statiram conuicia, & quomodo Statira fuerit veneno necata, quod hunc in modum paratum erat, (cauebat enim sibi Statira diligenter ab hoc malo, quod ei tamen contigit) Vna pars cultelli veneno superillinitur, cuius reliqua pars intacta remansit: hoc secatur auicula parua, oui habens magnitudinem, (auiculam hanc Persæ rindacem appellant) diuiditurq; in duas partes: & ipsa Parysatis dimidam partem, quæ veneno carebat, aceeplt, cōeditq;: at partem veneno tinctam, porrexit Statiræ. Illa cùm eam quæ porrexerat, edere dimidiam partem vidisset, nec quicquam fraudis animaduertere potuisset, ipsa quoque vnà mortiferum comedit venenum. Hinc matri Rex irascitur, & eius eunuchi comprehensi cruciantur, & morte mulctantur. Præterea q; Ginge comprehenditur, quæ Parysatidi familiaris erat, atque de ipsa iudicium exercens, à iudicibus quidem absoluitur, à Rege autem condemnatur. Tandem verò cruciatibus afficitur & necatur. eoq; nomine Parysatis filio, hic vicissim matri succenset. De Clearchi tumulo, qui octo pòst annis, palmarum plenus apparuit: quas Parysatis clam per eunuchos; quo tempore ille mortuus est, aggesta terra obruerat. Causæ, propter quas Rex Artoxerxes & Euagoras Salaminis Rex inter se dissiderent, & Euagoræ nuntii ad Ctesiam vt acciperent epistolas ab Abulite: & Ctesiæ ad ipsum epistola de reconciliatione cum Anaxagora Cypriorum Rege. Euagoræ nuntiorum in Cystrum aduentus, & à Ctesia datæ ad Euagoram literæ, vt ei fuerint redditæ. Et, Cononis ad Euagoram oratio, suadentis vt ad Regem ascenderet. Et Euagoræ epistola de honoribus, quibus ab eo affectus fuerat. Et Cononis ad Ctesiam epistola. Et tributum Regi datum ab Euagora. Et, epistolæ Ctesiæ redditæ. Et, Ctesiæ ad Regem oratio de Conone, & epistola ad ipsum. Munera ab Euagora missa, Satibarzani traduntur, & nuntii in Cyrum perueniunt. Et Cononis epistola ad Regem, & Ctesiam. Quomodo adhibita custodia retenti sint nuntii à Lacedæmoniis ad Regem missi. Epistola Regis ad Cononem & Lacedæmonios, quam ipse Ctesias tulit. & quomodo à Pharnabazo Conon constitutus sit Nauarchus. Ctesiaq; in Gnidum patriam suam aduentus, & Lacedæmonem, & disceptatio aduersus Lacedæmoniorum legatos apud Rhodum: & emissio ab Epheso vsque ad Bactra, & Indicæ regionis, dierum, parasangarum, Catalogus Regum à Nino & Seramide vsque ad Artoxerxen, quibus ille librum suum claudit.

PERSARVM REGES FLORENTE MONARCHIA.

I.	Cyrus regnauit annos viginti nouem.
II.	Cambyses annos septem, menses quinque.
	Magus septem menses.
III.	Darius filius Hystapsis, annos triginta sex.
IIII.	Xerxes annos viginti.
V.	Artaxerxes Longimanus quadraginta.
VI.	Darius Nothus nouemdecim.
VII.	Artaxerxes Mnemon quadraginta, siue vt alii 43.
VIII.	Ochus annos viginti sex.
IX.	Arsames annos quatuor.
X.	Darius vltimus annos sex.

Illud quoque hic obiter adiiciam, nempe, ab anno Longimani secundo ad initium Alexandri, annos centum quadraginta quatuor numerari.

[illegible]ARTHORVM REGES QVI DOMINATI SVNT
[illegible]N P[illegible]RSIA POST EIECTOS MACEDONES.

[illegible] I. vnde reliqui appellati sunt
[illegible].
[illegible] II.
Pampacius.
Pharnaces
Mithridates.
Phraates.
Artabanus.
[illegible]ithridates I[illegible]
Orodes.
Phraates II.
Teridates.
Vardanes.
Cotarzes.
Meherdates.
Vonones.
Vologeses.
Parthamaspates.
Artabanus.

PERSARVM POSTERIORES
REGES.

[illegible]axares	Annos 14. menses 10.	4193.
[illegible]pores	ann. 31.	4208.
Ormisdates	ann. 1. dies 10.	4239.
Vararanes	ann. 3.	4210.
Vararanes II.	ann. 17.	4244.
Vararanes III.	mens. 4.	4261.
Narses	ann. 7. mens. 9.	4269.
Misdates		
Sapores	ann. 70.	4277.
Anaxerxes	ann. 4.	4351.
Sapores III.	ann. 5.	4351.
Vararanes IIII. qui & Cermazat, annis II.		4356.
Isdigertes	ann. 21.	4367.
Vararanes V.	ann. 20.	4388.
Vararanes VI.	ann. 17. mens. 4.	4408.
Perozes	ann. 20.	4428.
Valens	ann. 4.	4445.
Cauades	ann. 11.	4449.
Zambades	ann. 8.	4461.
Cauades	ann. 30.	4468.
Cosroes	ann. 48.	4498.
Hormisda	ann. 8.	4546.
Cosroes	ann. 39.	4554.
Siroes	ann. 1.	4593.
Adhesyr	menses 2.	4594.
Sarbaras	menses 6.	4595.
Bornarim	menses 7.	4596.
Hormisda	ann. 10.	4596.

Inde Saraceni Persidem occuparunt.

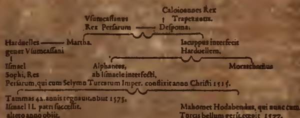
ARABVM SARACENORVM
REGNVM.

Machomes	ann. 10.	4587.
Bubozara	ann. 2. menses 6.	4597.
Aomar	ann. 10. menses 6.	4600.
[illegible]	ann. 12.	4615.
[illegible]	ann. 4. menses 9.	4623.

[illegible]	menses 4. dies [illegible].	4627.
M[illegible]	ann. 19. menses 6.	4628.
Ezid	ann. 3. menses 8. dies 12.	4647.
Maruan	menses 9.	4651.
Hedimelech	ann. 22	4652.
Vlid	ann. 9.	4673.
Zulzimin	ann. 3.	4682.
Haumar	ann. 2.	4685.
Izedus	ann. 4.	4687.
Euelid	ann. 18.	4691.
Walidus	ann. 1.	4709.
Gizid	ann. 1.	4710.
Maruan	ann. 6.	4711.
Muhamad Abubala	ann. 5.	4716.
Habdalla	ann. 21.	4721.
Mady, qui & Muhamad		4743.
Moyses	ann. 1.	4751.
Aaron	ann. 23.	4753.
Muhamad	ann. 5.	4776.
Habdallas	ann. 17.	4781.
Muhamad	ann. 40.	4798.

Hucusq; eorum successio scripta inuenitur. Succedunt Turcæ illorum regna paulatim occupantes, & primus Tragolipax Mucaletus, Sultanus Persarum declaratus est. 4838. & qui eum secuti sunt, Sultani omnes dicti fuerunt.

SERIES REGVM PERSIÆ PROXIMORVM.

R E G E S   O T T O M A N N I C I.

Othomannus primus Rex Turcarum cœpit anno Christianæ Salutis 1301. regnat	ann. 28.	5269.
Orchanes	ann. 22.	5295.
Amurathes	ann. 23.	5317.
Baiazetes	ann. 24.	5340.
Cyriscelebes, qui & Calepinus	ann. 6.	5365.
Mahometes primus	ann. 14.	5371.
Amurathes	ann. 31.	5385.
Mahometes secundus	ann. 31. menses 6.	5416.

Hic factus est Primus Imperator Constantinopolitanus, qui deinceps sequuntur, Orientis Imperium obtinuerunt.

Baiazetes secundus	ann. 31.
Selymus	ann. 8.
Solymanus	ann. 46.
Selymus secundus	ann. 9.
Amurathes III.	

F I N I S.

BREVIS

BREVIS AC VERA NARRATIO BELLI PERSICI, GESTI INTER MVRATHEM III. TVRCARVM, ET MEHEMETEM HODABENDI, PERSARVM REGEM:

DEDICATA

MAGNIFICIS AC CLARISSIMIS VIRIS, HENRICO CANISIO ET DAVIDI LVCANO ICtis, Illuſtriſſimorum Haſſiæ Lantgrauiorum Conſiliariis.

E bello Perſico in quinquennium continuum iam protracto, Viri Magnifici, Mecœnates colendi, varios ac incertos paſſim rumores ſparſos memini, eoſq; tales, qui grata quadam opinatione & aures & animos hominum ita compleuerunt, vt de crebris ac grandibus Perſarum victoriis, totidemq; Turcarũ cladibus, ac proinde labefactatis & acciſis horum viribus, omniq; adeò proſtrata potentia vulgo perſuaſum fuerit. Quæ opinio eò cupidiùs eſt arrepta & acceptata, quò gratior fuit, cùm ea quæ cupimus, libēter audiamus & credamus: Corrigenda tamē, & ex animis euellēda, vtpote à veritate alienior, ac ſecuritatē pernicioſam aliquandoq; pœnitendã Inuectura, idq; remedio veritatis, & ipſius hiſtoriæ probatiſſima narratione. Atq; vtinã ita res haberet, eaq; omnia quæ rumores iſti Turcis ominabantur, ſic comperta cerneremus: profecto fortunam iſtam non modò non inuidendam Chriſtiano orbi aut extenuandã, ſed plenis buccis prædicandam, & ad Deum autorem grato animo referēdam quis noſtrum, niſi improbiſſimus, negaret? Sed ne omnem vulgatis iſtis rumoribus fidem detrahere, ac tot hominum, qui illos vti minime dubios, aut diuulgarunt aut probarunt, opponere autoritati me velle videar: fateor, multa quidem veritati congruere, plura tamen, & quod potiſſimum eſt, eneruati ac nutantis imperii Turcici perſuaſionem à vero quam longiſſimè recedere. Tantum enim abeſt Turcos eneruatos priſtinaq; potentia exutos eſſe, vt pacem aliquoties per legatos Perſicos tolerabilibus ſanè conditionibus petitam, vti conſtat, Turcarum Imperator reſpuerit, ipſoſq; legatos inſolentiùs, ac præter religionem iſtius iuris gentium tractarit. Quod vtiq; facturus neutiquam fuiſſet, ſi Perſam viribus ſuperiorem ſibiq; formidabilem agnoſceret. Dubium quidem non eſt, maximam multitudinem Turcorum, atq; adeò vltra decem myriades, partim fame, partim in conflictibus periiſſe. Sed hęc iactura tanti apud ipſos non ſit, vt eam vel querelis proſequantur, vel aliquam regni ſui inclinationem, nedum interitum inde metuant. Nam quanta gente valeat, qui magnã Africæ, maiorem Europæ, maximam Aſiæ partem tenet, facile eſt cogitare, cùm numerus ſolummodo eorum, quos perpetuis ſtipendiis tam belli quàm pacis tempore (licèt non omnes officiis militaribus idoneos) alit, eoſq; Chriſtianorum ſobolem, aliquot centena millia exæquet. Turcos natiuos, & hoſce non imbelles prætereundo. Iam verò, vt de mutuis Perſarum cladibus taceam, vter quęſo durante bello plus occupauit? vter alteri plus territorii (nam de hoc potiſſimùm geri bellum videtur) eripuit? Perſa, quem Turcæ ereptum gloriari poſſit, ne agrum quidem aut pagum habet. Turca in ipſiſſima Perſæ ditione interiore non

modò castrum munitissimum, Cars nuncupatum extruxit, sed regionem amplissimam diuersis in locis (licet hoc belli tempore magna ex parte desolatam ac desertam) occupauit, atq; etiamnum tenet. Quid? quod Turca pacem petitam aliter inire constanter detrectat, nisi prouincia Syruan siue Media, initio quidem belli à Turcis capta, sed paulò pòst amissa, & adhuc in Persarum potestate existens: nec non omne id quod semel captum, ac pede suo, vti ait, contactum est (licèt amissum postea) sibi restituatur? Atq; hic hæret aqua: cessitq; in tantum Persa, vt feudi nomine & tanquam vasallus, seu beneficiarius possessionem prouinciæ illius petierit: quod nec ipsum Turcæ adhuc satisfacit. Verum & hoc est, Persam licèt militum numero inferiorem, fortitudine tamen parem aut propè maiorem, cunctando magis hostem oppugnare, cùm exustis ac vastatis longè lateq; suis etiam regionibus intra receptacula tutiora se contineat, hostiq; ansam sequendi ob longitudinem itineris, ac commeatuum asportandorum difficultatem atq; inopiam, præcidat, aut longiùs euagantem carpat, insidiisq; vt plurimùm pugnet: qua de causa prælia & conflictus rariores, plerunq; tamen cum detrimento Turcarum euenerunt.

Porrò vt historia huius belli luculentiùs ob oculos ponatur, à primis occasionibus causisq; impulsiuis eam deducam. atq; ita referam, vti ea ab hominibus fide dignis, qui magna ex parte reb. gestis interfuerunt, accepta, adeoq; è secretis Turcorum explorata, ac temporis progressu constantibusq; rumoribus verissima comprobata est: idq; breuissimè, cùm singulas & locorum & rerum gestarum circumstantias exactè persequi superuacaneum potiùs, ac laboriosum mihi aliis quàm plurimis districto negociis, quàm vtile aut necessarium sit futurum. Ac primò quidem manifestū est, acerrimis atq; implacatis odiis Turcos ac Persas dissidere, qui licèt in hoc conueniant, vt Mahometum tanquam primarium ac præcipuum Dei nuncium vtrinq; colant, eiusq; Coranum (sed in aliquibus diuersum) amplectantur: tamen de numero Sanctorum siue interpretum Corani acerrimè dissentiunt, quorum Turci vnicum tantùm, Ali nimirum: Persæ præter hunc alios duos, Omar & Ebubegker magna veneratione tāquam diuos prosequuntur. Quæ quidem præcipua dissensionis causa est, vnde sese mutuò vel infestioribus vel saltē non leuioribus odiis insectantur, ac ipsosmet Christianos. Serpebat autem ante hoc bellum secta Persica in Turciam quoq;, & Constantinopolin vsq; penetrabat, adeò vt Turcorum haud pauci tum apertè deficientes ad Persam transfugerent, tum religioni illi clàm fauerent. Cui malo primores Turci, & præcipuè clerus, tempestiuè occurrendum, grauiorisq; periculi causam auertendam censentes, quibus potuere rationibus Imperatorem ad inferendum Persis bellum, hæresinq; illam profligandam atq; oppugnandam, inducere conati sunt, fingentes apparuisse sibi visiones (quibus illa gens multum tribuit) quæ inclinationem regno isti, atq; extremam ruinam denuncient, nisi religio acriùs defendatur, hæretici armis inuadantur, animæq; iam sponte in perniciem ruentes seruentur: atq; hoc Deum ita velle, nec cœptis in causa tam pia tamq; necessaria defuturum. Christianos quidem corporum esse hostes: Persas verò animarum quoq;: ideoq; bellum his omnino mouendum, quibus deuictis aut saltem debilitatis in Europæos absq; vllo impedimento vires & arma conuerti possint. Hæc & alia diligenter Imperatori inculcabant sacerdotes eius Imam & Hoggia: Quibus accesserunt Begorum in finibus Persicis constitutorum de iniuriis & excursibus hostium frequentes querelæ. Interim quoq; Begus quidam, militibus aliquot præfectus, ad Ismaelem Schah Persarum Regem desciuit: cuius exemplum & alii plures secuti sunt.

Nec leues, imò fortissimos stimulos subdebat, facileq; bellum suscipiendum persuadebat (quemadmodum rarissima Turcis vbiq; pax est) huic genti propemodum peculiaris, dominandi ac imperii proferendi cupiditas, quæ ex tot tantisq; maiorum successibus ac victoriis orta, pro sua potentia non infelices euentus Murathi pollicebatur.

Itaq; Mustafam Bassam, non ita pridē Cypro capta celebrem, virū peritia rei

bellicæ

bellicæ insignem maturiq; consilii, supremum belli ducem designat, omniq; imperio militari instruit, acinace quoq; preciosissimo accingit, duoq; vexilla regia tradit. Is 5. April. anni 78. Chrysopolin, hodie Scutari, situm in promontorio Damalico Asiæ traiicit, solenniter ac honorificè à primoribus vniuersæ aulæ deductus, reliquo exercitu diuersis in partibus Asiæ interioris ipsum expectante, qui postea congregatus bis centena millia adæquasse putatur. Continuatis igitur itineribus sub initium Augusti confinia Persica attingit, & in vrbe quadam Assyriæ, Arsrom vocata, subsistit, reliquas copias vndecunq; excitas operiens.

Eodem tempore Dogkmak Sultan, princeps quidam Persicus, designatus generalis Persarum dux (qui legatum quondam apud Selymum, regis sui nomine egerat) confinia tenuit, 25. milibus armatorum instructus, rebusq; gnauiter aduersus hostes gerendis intentus. Turcæ interim Constantinopoli aliisq; in locis processiones frequentant, precationesq; solennes pro felici huius belli successu celebrant.

Accidit igitur, vt exercitibus haud procul disiunctis, Dogkmak Sultan cupiditate ciendi conflictus sæpius excurrens hostem lacesseret. Cumq; aliquando in Deruis Begum, qui prima Turcorum agmina seruabat, incidisset, facilè eum ad confligendum, vtpote paucioribus ostensis copiis, induxit.

Incoato conflictu plures subinde Persarum, reliquusq; adeò succedit exercitus, ac Turcos fortiter adoriuntur, & in tantas angustias cogunt, vt parum abfuerit, quin Deruis Beg cum suis omnibus fuisset oppressus, nisi Mustafa Bassa maturè cognito periculo tres alios Begos submisisset: quibus vnitis acris denuo pugna fuit excitata, tanto cum feruore, vt nec Persæ cederent, quippe in certam victoriæ spem multis indiciis erecti: nec Turcæ, qui recentibus ac iunctis freti copiis hostem iam defessum facilè se oppressuros putabant. Fortiter quidem dimicantes Persæ ad vesperam vsq; prælium protraxerunt, donec tandem & lassitudine & pluuia superueniente abstracti recesserunt, dubia vtrinq; victoria. Tanta aliquantisper virtute Turcas repulerunt, vt castris propè imminerent, feruntq; ipsum Mustafam semel atq; iterum armaturam suam poposcisse, atq; vniuersum exercitum educturum fuisse. Verùm & nox instans, & pluuia satis effusa, progredie̅di animu̅ mutaru̅t. Vtrinq; 13. millia, vel vt alii 15. alii 18. occubuisse, multò tamen maiore cum Turcorum internecione (inter quos aliquot Sangiachi & præcipui duces desiderati, & mille quingenti circiter fuerunt capti) & literis & constanti rumore postea confirmatum est.

Post hanc pugnam in Augusto mense factam aliquandiu ex vtraq; parte quieuerunt: qua de caussa Dogkmak suspicionem collusionis cum hoste apud nouitium Regem Mehemet Chodabende ferebatur incurrisse. Successit hic Ismaeli Schah, fratri ex patre Tamaso, sub auspiciis huius belli veneno, vti perhibent, à sorore sublato, decrepitus iam & visu orbatus. Reliquerat Ismael filium impuberem: vnde in Mehemetem tota belli moles vnà cum regno deuoluta fuit.

Eo tempore summa annonæ penuria in Turcorum castris incidit, vnde magna multitudo fame periit.

Facto postea excursu Mustafa 300. Persas cepit, omnes tamen obscuræ sortis, quorum aliqui Constantinopolin fuerunt adducti.

Vltra Pontum populi sunt Iberi siue Georgiani, inter Colchida & Armenia̅, Caucaseis montibus circumdati, qui Christianam quoque religionem amplectuntur, à Græca nonnihil diuersam. Bellicosi sunt, ac diuersis Regulis parent, totoq; belli tempore non exiguas Persarum Regi suppetias tulerunt. Horum aliqui confiniis Turcæ vicini sese in clientelam eius dediderunt.

Interim Turci aliquoties excurrendo plures hostium ceperunt, quorum 400. aut 500. vnà cum prioribus captiuis Mustafa truncari fecit, missis Imperatori duabus vestibus Persicis arte ac pictura eleganter elaboratis.

Diebus hisce prælium illud, cuius superiùs mentio facta est, eo quo retulimus modo, confirmatum vulgo Byzantii fuit, Turcis ipsis acceptam cladem minimè quidem diffitentibus, sed de numero cæsorum diuersimodè sentientibus.

Pleriq; enim ex sola ipsorum parte 12. adeoq; 15. millia cecidisse affirmabant: tandemq; noua per mercatores quosdam Italos, Galatæ contra Byzantium sitæ tum commorantes, plurimaq; & interdum ne verisimilia quidem commentos, in Europam sparsa, numerum istum, plurimorum cum assensu duplo aut triplo auxerunt.

Sub finem Septembris Turci haud difficulter, ac citra memorabile damnum occuparunt Tiflis, item Tschaldung, vrbes sitas inter Georgianorum populos & Syruan: idq; ductu Osman Bassæ, quem Persæ Demirogli siue filium ferri cognominare solent. His rerum occasionibus Mustafa de ædificanda arce Cars consilium cepit. Sed hoc tantò difficiliùs effectum iri pleriq; credebant, quantò Persæ grauiora pericula ac damna inde metuentes, cunctis id viribus prohibituri viderentur. Ita enim de extructione eius arcis persuasum erat, vt diceretur, totidem capitibus quot lapidibus arcem illam constituram: quę tamen absq; vllo impedimento, summa omnium cum admiratione postea erecta & absoluta fuit.

Interim verò cum exercitu mouet in Syruan, olim Mediam dictam, tum temporis sub ditione Persarum. Cæterùm in eo itinere traiiciẽdus erat fluuius, quidam, quem Persæ, profectione illa per indicium intellecta, stipitibus ac truncis subdolè compleuerant, summamq; hostibus transmittendi difficultatem obiecerant, ita vt aliquot millia hominum & camelorum in traiectu perierint, partim submersa, partim ab hostibus astu capta & occisa.

Octaua die Octobris Mehemet Bassa, supremus Vezirius Byzantii delectum egit 200. equitum, quos Beglerbego Wanensi misit.

Eodem mense infestis armis concurrerunt Mustafa Bassa & Caraham Persa, conflictumq; cruentum miscuerunt, in quo 10. vtrinq; millia aut fortasse plura occubuerunt. Anceps fuit victoria quamuis Turcorum cæsorum numerus iterum fuerit maior.

Paulò pòst Beglerbegus Wanensis cum copiis suis ad Taurisum vsq; excurrit, quæ est regia Persæ prædamq; satis ingentem coegit. Edicitur quoq; Beglerbegis Damasci, Alepi & Natoliæ, vt celeriter copias suas educant, ac reliquo exercitui coniungant.

Mustafa nihil deterritus clade semel atq; iterum accepta progreditur, vrbẽq; ac totam prouinciam Syruan, Persis cedentibus magis quàm resistentibus capit. Hi antè potiora sua bona auexerant, vrbemq; ac alia oppida longo tractu ipsi vastarunt atq; exusserunt.

Iamq; ingruente hyeme de figendis hybernis cogitabat Mustafa, & substituto Osmano in Syruan cum præsidio 10. millium, ipse ad vrbem Arsrom redit.

Allata tũ fuerunt Constantinopolin 8. tympana Persica, è postremo conflictu recepta: indiesq; superiora illa confirmabantur, quibus hoc addebatur: paucis diebus ante occupatam vrbem Syruan Persas aliquantisper, haud tamen exiguo suo cum damno restitisse.

Tum temporis Tartarorum quoq; Rex, Turcæ tributarius, auxilia obtulit, eaq; fratre suo duce postea misit.

Beglerbegis, quos antea excitos fuisse diximus, quò minùs expeditionẽ maturarent, obstitit hyems, maiorq; pars exercitus dimissa tum fuit.

Contigit autem, vt dum ingenti commeatuum penuria exercitus Mustafæ laboraret, aliisq; permultis difficultatibus premeretur, tumultus inter Ianizaros & Spahos (qui equestrẽ agunt militiam, nostrisq; nobilibus æquiparãtur, suntq; horum ordines quinq;, stipendiorum diuersitate distincti) coortus fuerit, minùs tamen cruentus, sparsæq; passim querimoniæ, & conuicia iacta in Mustafam tãquam auarum, ac priuatis solùm commodis, posthabita militum cura, intentum. Augebat inuidiam & indignationem clades sociorum toties sub infelici Mustafæ ductu ingeminata.

29. Decembris duo Cursores Constantinopolin venerunt, affirmantes Persas ingenti numero in Syruan reuersos, præliumq; cum Turcis gessisse.

His

[illegible] B[illegible] cum aliquot millibus succurrisse quidem, sed in pugna [illegible] qu[illegible] aduentasse Tartarh[illegible] copias, sic quar[illegible] subsidio p[illegible]r, quiu ad vnum omnes trucidati, ipsaq; vrbs in manus Persarum r[illegible] dacta [illegible]m fui[illegible]. Osman Bassan in periculis haud leuibus constitutum viri[illegible]r se ho[illegible]i opposuisse, dum suppetiæ secutæ [illegible]nt.

[illegible] in prælio vltra decem millia occubuisse, victoria penes Persas stante [illegible]us [illegible] Per[illegible]a quidam Sulagk Hussaim, qui ad Mehemetem Bassam per[illegible] indicauit, cladem vtrinq; fuisse exæquatam, licèt postea secus comper[illegible]

[illegible] ita vertentibus noua edictio facta est in Asia minore & Caramania, [illegible] C[illegible]cia, euocatiq; sunt subitò 8. Sangiacbegi (qui sub se habent tum eque[illegible] [illegible] c[illegible]pias, nostris æquiparandi Comitibus) Imperator quoq; 300. tor[illegible] [illegible]a [illegible]alconi[illegible]us denominata, pariterq; argenti vim magnã subministrat. Per[illegible] [illegible]se ret[illegible] gerendarũ immemor, copias [illegible]dies adauget, & quan[illegible]uis sera [illegible]ne 8[illegible]. circiter millia cogit. Cumq; Tartari ingenti multitudine sese Tur[illegible] [illegible]nxissent, prælium vtrinq; acerrimum fuit commissum, in quo 30. milia [illegible]t[illegible]rum ac Turcorum trucidata perhibebantur; capto ipsorũ duce, fratre [illegible] R[illegible]s. Osman Bassa infelicem expertus pugnam fuga sibi consu[illegible]t, auectis [illegible] bus[illegible]dam tormentis, & ad Georgianum quendam Schembali dictum, [illegible]p[illegible] antè ad Turcam cum aliis defecerat, confugit, cuius filiam in vxorem postea duxit: hinc exigua cum suorum manu ad Demircapi siue portas ferreas, [illegible] angustiis Caucasi montis sitas, sese confert. Ea victoria potiti Persæ prouinciã S[illegible] [illegible]egra receperunt, vrbemq; tum opibus tum munitionibus instructissi[illegible]m[illegible] di[illegible]puerunt, ac propugnacula a Mustafa extrui cœpta destruxerunt, murisq; n[illegible]latam toto deinceps belli tempore, retinuerunt & adhuc tene[illegible] Turci quidem eam cladem extenuare sunt conati, sed pluribus indiciis atq; nunciis eam h[illegible] v[illegible]lgarem fuisse constat.

Vtq; hoc primo belli anno plura, sequentibus rarissima prælia & conflictus cõ[illegible] erunt: ita Turcorum clades in vniuersum 70. fere millia æquasse, tam eorum qui in præliis, quam qui fame perierunt: Persa vltra 25. millia ad summum non [illegible]e perhibetur.

Anno sequenti 79. Turcarum Imp. omnibus viribus redintegraturus istu[illegible] b[illegible]n, per Asiam & Græciam totumq; tractum ad Albam vsq; Græcam sub ve[illegible] [illegible]tuum seuera cum interminatione Beglerbegis, Bassis, ac Sangiacbegis edi[illegible]cit, vt copias maturè cogant atq; educant: & diuulgatum est aliquoties, fieriq; vi[illegible] [illegible]atio, ipsummet Imp. egressurum: quod tamen animandi caussa potius [illegible]riores [illegible]dde[illegible] Turcos ad sequendum bellum admodum odiosum, fie[illegible] Quo edicto exciti Bassæ quoq; Hungarici, Budensis præsertim & Temes[illegible]a[illegible] haud exiguas copias instruxerunt. Allatæ fuerunt etiam literæ Be[illegible]erbe[illegible] Wanensis, quæ tum prælii superioris, tum captæ vrbis Syruan narrati[illegible] [illegible] commemoratam continebant. Eodem tempore Weywodis Molda[illegible]uiæ [illegible] Walachiæ iniunctum fuit, vt frumenti iustam quantitatem subministra[illegible] [illegible]er Pontum Euxinum in partes illas transportandam. Tartarhan quoq; per[illegible] [illegible]quiritur, vt exercitũ quàm ocyssimè rursum cõscribat, mittunturq; ipsi [illegible]aces ingentes ingentis precii, cum aliis nonnullis muneribus 9. Martii [illegible]i siue equi[illegible]es, ac 5. millia Ianizarorum Constantinopoli de nouo mit[illegible] [illegible]odemq; tempore Beglerbegus Damasci, filius Mehemetis Bassæ copias [illegible] [illegible]cit. Triremes quoq; plures in Ponto Euxino & Morea (olim [illegible]po[illegible]d eundem finem instruuntur.

Tantum apparatum dum Turca moliretur, Persa quidem de mediis ineundæ [illegible]tare cœpit[illegible] quam nec Turca auersatus fuisset, nisi ea vtrinq; æmula[illegible] & au[illegible]oritatis tuendæ ratio extitisset, qua neuter pacis petendæ manifestus [illegible]or, ne alteri cedere videretur. Itaq; bellum denuo instauratur. Ca[illegible] fratris sui intellecta rex Tartarorum, de eo liberando cum Persa [illegible] demum illud futurum, si p[illegible]em Turcarum Imperato-

æquis conditionibus persuaserit. Sed ob id ille potius in captiuitate quadam causa Tartarus tum iussu Murathis, tum quod fratrem vlcisci vellet, de[illegible]peditionem suscipit, adiutus ab Imp. subsidiis haud mediocribus.

[illegible] & militem, & pannorum quantitatem haud exiguam, cupri quoque [illegible] tenarios 100. argenti clitellas [illegible]o. ex redditibus Cairensibus siue Ægypti[illegible]pit. Ipsi Regi donata est materia vestiaria ex aureo & argenteo texto, se[illegible] & holoserico, nec non acinaces preciosissimi.

Transportata item fuerunt arma omnis generis & tormenta per Pontum E[illegible]num, mandatumque Regi, vt aut ipse, aut præcipuus quidam Tartarorum exercitum duceret.

Aprili mense rumor vbique spargebatur, coactas à Persa ex omni suo regno [illegible]tes copias, easque confinia iam tenere: ideoque Imp. rem ipsummet promoturum, [illegible] exercitui coram affuturum, quòd præsentia ipsius tum plus animi suis, tum te[illegible]roris hostibus esset allatura: Serioque deliberatum & penè conclusum fuit, vt saltem pedem è Thracia moueret, quasi in Caramaniam profecturus.

Arrectis itaque tunc omnium animis & auribus, proque tanto apparatu [illegible] ac miranda expectantibus, insperata in exercitu de Mustafa diffidentia est orta, quam inobedientia comitari solet: & agitata sunt consilia de obtruncan[illegible] eo. Inuidiam ei tantam conflauit auaritia nimia, vti superius dictum, & [illegible]nior commeatuum procuratio.

Persæ igitur valido cum exercitu progressi vrbem Tiflis antea Iur vocatam, & priore anno à Turcis captã, obsidione cingunt, adeoque coangustant, vt obsessi commeatuum omnium penuria ad mactandos mulos, equos & canes adigerentur: parumque abfuit, quin vrbs in extremis iam periculis constituta caperetur, nisi Damasci Beglerbegus tandem succurrisset; qui conflictu excitato Persas repulit, & obsessos victualibus refecit.

Eodem tempore Murathes ad omnes Europæ Bassas literas emittit, qu[illegible]b[illegible] eos ad arma, equos & camelos submittendos exhortatur: idque magis terrendorum Persarum causa, effectu haud secuto.

Interim Ochiali siue Vlutschali Bassa, Præfectus maris & classis regiæ, iuxta mandatum Regis classem omnibus modis instruit, tormentis, trabibus ligneis, aliisque ad ædificandum necessariis præmittens per Pontum 6. triremes & mahonam siue nauim grandem vnam: quas ipse 17. Maii cum aliis 50. triremibus subsequitur. Similiter cæteri Beglerbegi Asiatici, Sangiacbegi & Spahi ad bellum eodem tempore exeunt.

Diximus antea plures esse regulos Georgianorum, & plerosque à partibus Persicis. Cæterùm vidua quædã erat prædiues, quæ Turcorũ insultibus ac dire[illegible]nibus cum suis exposita variis damnis afficiebatur. Ideò de securitate sibi pr[illegible]spectura, duos quos habebat filios ad Murathem ablegat rogatũ, vt æquis conditionibus ipsa cum suis in tutelam reciperetur. Turca non auersatus petitionem istam, beneuolè fratres excipit: quorum alter postea pollicitationibus inductus, nomine Manug Schachbeg ad Turcicam fidem transiit, seque circumcidi fe[illegible] cuius gratiam Imp. 25. Iun. solenne festum instituit, ac spectacula festiua e[illegible]ri iussit, in Hippodromo siue Atmedam. Factus hic est Beglerbegus suæ ditioni filiumque Imperatori obtulit; qui cùm in aulã deduceretur puer adhuc, lacrymas fudit. Hinc ambo fratres 15. Iul. domum versus abierunt: & dicitur m[illegible] quorat beg in itinere ab apostata veneno sublatus.

Interim Mustafa Bassa versus Cars progreditur, milite illud atque aliis m[illegible]tionibus instructurus, summa quidem cum Persarum indignatione, sed nullo resistendi conatu.

Ochiali feliciter confecto cursu suo per pontum Euxinum, temp[illegible]osum alioquin & importunum, castellum quoddam inter Mengrellios [illegible] C[illegible]chi) & Georgianos ædificare cœpit magno sumptu, quod hostes paulo post fugatis T[illegible]cis destruxerunt. Cumque id denuo restauraturus esset, Persæ superuenientes à proposito ipsum magna data strage secundò cohibuerunt.

[illegible] Septembri Mustafa Bassa ad fic[illegible]ionem [illegible] Persis, [illegible] dimicat[illegible] perfecit.

[illegible]dem mense Tartaricæ copiæ Turcis [illegible] un[illegible] sunt ad portas fer[illegible] d[illegible] Ba[illegible]a, sed eas nihil memorabile g[illegible]sse constat. Exorta est aute[illegible] [illegible] Mu[illegible]æ lues pestifera & summa annonæ caritas, ob quam ipse Am[illegible] [illegible]n Lycaonia, hybernan[illegible] ibidem causa, literis Imperatoris fuit auocatus. [illegible]stit[illegible] tamen ea hyeme in Arsrom, non [illegible]ipatus pluribus, quam 10. milli[illegible] usq; [illegible]o exercitu ob famem, pestem, atq; instantem hyemem d[illegible]lapso. B[illegible]lerbe[illegible] [illegible]rer, quotquot in expeditione fuerant, domum infectis rebus redier[illegible] [illegible] C[illegible]in (quæ altera est & penitior regia) Tautisium versus profic[illegible] [illegible]b[illegible]u Tu[illegible]orum certior factus, in ipsorum ditionem excurrit, prædaq; [illegible] [illegible]aud exigua retrocedens milites suos itidem dimittit.

[illegible]rathes cognita excursione illa, veritus ne vlteriùs Persa grass[illegible]retur, con[illegible] [illegible]stafam per literas hortatur, vt cum omni, quantum cogere poss[illegible]t, ex[illegible]e[illegible] confinia repetat. Verùm is ob discessum Persarum sese continuit, & vt maximè progredi voluisset, milites obedientiam detrectarunt. Ideoq; paulò po[illegible] Constantinopolin reuocatur, inq; eius locum subrogatur Sinam Bassa cum [illegible]datis, vt primò statim vere sese ad expeditionem paret.

Tartari cùm aliquandiu ad portas ferreas substitissent, tandem sub anni fi-
80 nem pluribus suorum amissis intra fines reuertuntur.

Osman Bassa socerum Schemhalus, à quo in fuga Syruanensi hospitio exce[illegible]p[illegible] ac s[illegible]ruatus, generq; ascitus fuerat, interimi facit.

Mustafa semel atq; iterum auocatus, cùm haud dubiis signis iram Regis, conflatumq; ex delatione militum odium præsentisceret, perculsus quoq; con[illegible]scie[illegible]a venditorum ære præcipuorum munerum, (nam tanta est eiusmodi su[illegible]pr[illegible]ducis autoritas, vt Vezirios etiam siue Purpuratos creare possit) moram co[illegible]tò trahit, & veritus insidias, quàm optimè sese munit. Mittitur itaq; Ca[illegible]p[illegible]hi Kylicia, qui est Cubiculariorum præfectus, cum aliis 15. Cap[illegible]schilar, d[illegible]abus instructus literis, quarum alteræ ipsi Mustafæ pro occasione eius suffo[illegible][illegible]i erant offerendæ. alteræ mandatum ac voluntatem Imperatoris ea de re [illegible]nebant, ne qua vis sicariis fortè inferretur. Castra nactus ille Præfectus c[illegible]acssent tripartita, ab vno ad aliud ablegatur. Tandem cùm colloquium [illegible]stafæ seriò flagitaret, ad interuallum fuit admissus, dispositis vndiq; custodi[illegible]matis, cùm Mustafæ haud dubiè suboleret, quid istud sibi vellet. Ille exe[illegible]quen[illegible]i facinoris occasione priuatus, literas offerri fecit, quibus Defterdarum & N[illegible]hangi, id est, thesaurarium & Cancellarium ipsius Mustafæ sibi tradi [illegible]gnariq; petebatur. Mustafa varia quærens effugia & excusationes, cùm con[illegible]a non auderet, eos hac conditione se dediturum promittit, si de vitæ inco[illegible]te ipsis caueatur. Atq; ita ambo isti Constantinopolin abducuntur; & in [illegible]m 7. turrium coniiciuntur, deq; omnibus Mustafæ factis seuerè exami[illegible]tur. Hos tamen Mustafa, 9. April. Byzantium ingressus, ac Imperatori nonni[illegible] reconciliatus, deinceps liberauit. Plures dies in vrbe moratus, ipse a collo[illegible] Imperatoris arcebatur, dubia omninò spe reconciliationis: sed largitioni[illegible] [illegible]mensis gratiam aliquam sibi tandem mercatus est.

25. Aprilis Sinam Bassa designatus in locum Mustafæ belli dux Imperatori [illegible]ixit, ab eoq; accinctus acinace pretiosissimo, acceptis quoq; vexillo præto[illegible] [illegible] equis lectissimis, in Asiam traiicit, solenni pompa tum aulicorum, tum tri[illegible]um ac nauium in portu dispositarum, tormentaq; certatim disploden[illegible] [illegible]atus. Fama erat contra Georgianos hunc principaliter moturum: cui per [illegible]er A[illegible]aticæ copiæ hunc inde affluxerunt. Tartarus quoq; de nouo militem sub[illegible][illegible]num armauit.

S[illegible] itaq; delatus ad confi[illegible]ia, cùm habito circa Arsrom delectu plurimos [illegible]iam conscriptos desideraret, apud S[illegible]anum conqueritur, qui subi[illegible]uodam die Aiac typhan indixit, hoc est, consilium pedestre, idq; in area Pa[illegible]ter arcem regiam & templum S. Sophiæ intercedente. Rara sunt eius-

modi consilia & tumultuaria, nec [illegible] aliqua necessitate [illegible] untur. Tractatum in eo fuit de persequendo bello, & de [illegible], qui expeditionem subterfugerant, carcere mulctandis.

4. Augusti Legatus Persicus Musuhali nomine, cum 17. ministris aduen[illegible] magnaq; cum pompa exceptus fuit.

6. Mustafa obiit, cùm biduo antè in morbum incidisset, contractum ex esu [illegible] melonum, ac superingesta aqua saccarea, quā Scherbeth vocant: quamuis alii ipsum sibi mortem nescio quo modo consciuisse, metu imminentis supplicii, quòd ex accusatione Persæ ob suppressos aliquot legatos metuebat, suspicati fuerint. Imperator mortuo ipso vniuersa eius bona confiscauit, ac in arcem deuehi iussit, relicta nepotibus necdum adultis qualicunq; portione, quos in aulā postea recepit. Dicitur hic idem Mustafa Selymi iussu (quem in iuuentute eru[illegible] dum ag[illegible]et Beglerbegum Cairi siue Ægypti, obtruncandus fuisse: quod [illegible] per indicia præmonitus similiter euitauit. Nota est eius, quam capta Cypro exercuit perfidia & crudelitas in Bragadinū aliosq; Christianos plusquā barbarica.

6. Die eiusdem mensis Imp. superioribus diebus venatum quasi egressus, cum vniuersa aula in gratiam legati Persici vrbem solenniter ingreditur. Moris [illegible] nim Sultanis, vt legatis exterorum Regum cum pompa sese spectandos [illegible] ant. Comitatus fuit ingens & splendide decoratus, armisq; instructus, eq[illegible]um quidem millia quinq;, tam præcisè, vt nec deesse quisquam nec superesse [illegible] numero deprehenderetur. Pedites, præsertim Ianizari, Solagki, & Asapi, cùm 18. ordinatè ac gregatim incedant, exactè numerari non potuerunt. Hi ad 7. m[illegible] fuerunt æstimati, omnesq; decorè vestiti. Atq; hîc erat cernere syluam quasi plumarum & alarum aquilinarum, quas pileis gestare, speculis insertis, solent. Equites magna ex parte amicti fuerunt aureis textis, & ipsorum equi, elegant[illegible] alioquin & exquisiti, phaleris & ornatu equestri: Turcis vsitato splendidiss[illegible] præsertim verò regii, qui proximè ante Imp. ducuntur, dici vix potest, quanto pretiosorum lapidum, gemmarum & auri apparatu nituerint. Magna quoq; [illegible] num vis tum Molossorum, tum aliorum venaticorum ducebatur. Nec ine[illegible] ter circumpedes incedebant, gestantes pileos pyramidales argenteos ten[illegible]s laminæ deauratos, inde satellites arcubus & pharetris instructi. Imperator ipse placido nutu omnes tam Turcos, quam Græcos & Hebræos salutabat. Orn[illegible] equi erat admirabilis ac splendidi[illegible]mus. Ipsi stapedes latiores ex solido auro, [illegible] perhibent, confecti variis gemmis inserti, vt de vnione inusitatæ magni[illegible] qualis à fronte equi dependet de freno, monili antilena gemmatis, ephippio deaurato, strato margaritis conserto nihil dicam. A tergo sequebantur pueri nobiles & equites cataphracti bis mille centum, apparatu certe magnifico. Claudebant hunc triumphum 12. Croati & Hungari captiui, tribus curribus i[illegible] quorum vnus tympanum pulsabat. Sed neq; hoc prætereundum, durante [illegible] pompa 300. ferè captiuos, quorum aliqui fuerunt Imperatoris, maior verò pars Ochiali præfecti classis regiæ, qui & ipse pompæ intererat, fugam dudum animo conceptam, naui quadam biremi arripuisse: quos Ochiali statim instructa naui prætoria aliaq; trireme in Archipelago longè persecutus, octauo die pòst re infecta domum rediit.

17. Eiusdem mensis Legatus Persicus in aulam deducitur, Sultanoq; literas Regis sui ac munera offert, duos Coranos elegantissimè scriptos, 9. sacculos pannos gemmarum rudium, & aliquot tapetes Persici operis.

Causa legationis hęc erat, vt pacis tractatio cum Turca institueretur, quo tandem miserę plebi, cędibus ac bello tam diuturno vexatæ atq; exhaustæ parcatur, præsertim cùm vnum vtrinq; Deum, eundemq; ipsius Apostolum siue [illegible] colant, ac vt vires suas pro asserenda sua religione in Christianos [illegible] conuertant atq; exerceant. Haud ingrata fuit Tu[illegible] ea petitio, iamdu[illegible] [illegible] riæ so, planeq; sperabat[illegible], ac tantùm non affirmabatur ce[illegible] pac[illegible] [illegible] q; magno in honore habitus fuit legatus & [illegible] ad conuiuia, istic alioqui rariora, inu[illegible]

tio ibi potiſſimùm impingebat, quòd Turca prouinciam Syruan ſub initium huius belli à ſe captam, & quæcunq; pede contigiſſet ſuo, ſemelq; tenuiſſet, reſtitui ſibi peteret: legatus conſtanter id recuſaret, dicens, neq; id ſe in mandatis habere, neq; Regem ſuũ ſua quidem ſententia hiſce conditionibus aſſenſurum. Atq; ita Turca ſpe fruſtratus legatum dimittit 17. Septem. cum literis, quibus eandem petitionem apud Perſam vnicè vrgebat. Is domum verſus tendens, à Sinam Baſſa aliquandiu detinetur, & in vinculis quidem, tanquam is, qui Sultanum vana ſpe pacis fraudulenter lactarit. Ex itinere duo eius miniſtri Conſtantinopolin reuerſi fidem Turcicam ſuſceperunt.

Eodem tempore Sinam Baſſa, nulla dum re hoc in bello præclarè geſta, verſus Georgianorum ditionem progreditur, quibus occurrentibus acer conflictus fuit editus, ex quo inſignem cladem Turci acceperunt: quod ipſum literis cuiuſdam, qui interfuit, & fama confirmatum eſt.

Mittebantur tum ex vrbe 30. Reys, qui ſunt Capitanei nauium, 30. architecti, ac totidem Odobaſſi cum mandatis, vt triremes ædificarent in mari Caſpio, deſtinata ad hoc materia lignaria aliiſq; neceſſariis: cuius rei effectus necdum apparuit. Sinam pertæſus huius belli domum redire deſiderabat, ac literis apud Sultanum ſeſe inſinuabat, pacemq; quibus poterat modis perſuadere conabatur. Nam ex ſupremo Veziriatu, qui ex morte Ahmatis Baſſæ ad ipſum deuolutus erat, plus ſibi honorum, opum ac quietis pollicebatur. E caſtris eius plurimi cogente inedia diſcedebant.

Perſæ ſub autumnum rurſus obſident vrbem Tiflis, haud dubia ſpe eius capiendæ. Sed Beglerbegus Damaſci denuò eos, quemadmodum ſuperiore anno, cruento conflictu deiecit ac repulit.

Hyeme iſta noui rumores ſpargebantur de redintegranda expeditione, mittendoq; Aga ſeu Præfecto Ianizarorum. Ac miſſi ſunt 13. April. anni 81. per Pontum 1500. Chulcardaſchlar, vti vocantur, delectiq; fuerunt Ianizari, qui terra ſequerentur: & hi paſſim equos à ruſticis coëgerunt, quos iterum, ſuſpenſa expeditione illa propter extremã in confiniis annonæ penuriam, militumq; omnium ferè ad hoc bellum tantùm non cogendorum animos prorſus inuitos ac alienos dimiſerunt. Itaque bellum hoc anno quaſi conquieuit, & Sinam Baſſa relictis confiniis Byzantium ea æſtate rediens ſupremum Veziriatus officium ingreditur.

Ineunte vere anni 82. rurſum naues aliquot victualibus oneratæ, & per Pontum ad confinia ſunt tranſmiſſæ.

29. Martii Legatus Perſicus cum trecentorum fermè comitatu, ad condecorandum feſtum Circumciſionis, à Murathe in honorem filii inſtitutum, Byzantium appulit. Cui extra Scutarium Beglerbegus Græciæ, aliiq; aulici numeroſo cum equitatu, Præfectus regiæ claſſis cum 25. triremibus eleganter inſtructis obuiam proceſſerunt: in littore verò Conſtantinopoleos Aga Ianizarorum, Odo & Capitſchi Baſſi, cum tribus ſuorum millibus eum præſtolati ad hoſpitium decenter deduxerunt.

Et quamuis præſente iam Legato pacis tractandæ atq; ineundæ ſpes eſſet, tamen Imp. maioris ſecuritatis atq; authoritatis gratia triremes aliquot milite impoſito emiſit, cùm non ita pridem 4. quoq; Czauſchos ad Perſam ablegaſſet, quibus tamen cum mandatis, non ſatis conſtat.

Interim feſtum Circumciſionis, præſentibus legatis pręcipuorum vrbis principũ eò inuitatorum inſtituitur, fitq; eius initium 2. Iun. extructis in Hippodromo ſiue Atmedã ſtationib. ſiue pergulis pro Imperatore, filio & gynæceo ipſius, necnon legatis exteris ac primoribus Turcarum, durauitq; illud 50. dies continuos. Quo tempore non ſolùm Veziriis Baſſis, Beglerbego Græciæ, Præfecto Ianizarorum & claſſis regiæ cum ſuis miniſtris, Czauſchis atque Spahis: ſed & legatis, quos Sinam Baſſa Sultani iuſſu, oblatis varii generis animalibus ac figuris è mero ſaccaro confectis, ſolenniter inuitauit, & horum miniſtris, adeoque multitudini plebis epulum quotidie fuit appoſitum, totaque Hippodromi area

cibis consita. Ludi quoq; ac spectacula omnis generis, pleraq; inusitata ac mirabilia fuerunt exhibita, ita vt infinita prope ariolorum, funambulorum, prestigiatorum, pugilum, saltatorum, athletarum, musicorum, ac aliorum, quiduis ridiculè, iocosè aut scurriliter quoque agentium siue conantium, confluxerit colluuies.

Filius Regius Sultan Mehemet, ætatis suæ annum decimum septimum ingrediens, à Mehemete vltimo Vezirio, Imperatoris quondam tonsore, 7. Iun. seorsim, adhibitis vsitatis ceremoniis circumciditur.

Tantus in eo festo luxus atq; ostentatio fuit vsurpata, vt Imp. ac filius congregata plebe sæpiùs nummos, & patellas argenteas ternis vicibus quadragenas aut quinquagenas manu sparserint: quo concursu plerunq; aliqui fuerunt oppressi. Breuiter, inusitatæ miræq; festiuitates ac spectacula cursus equestris & pedestris, ludicrorum conflictuum, iaculandi, castra oppugnandi, committendi canes vrsis apris ve, mittendi ignes volatiles, salientium aquarum, ferarum, Musicæ, comœdiarum, tripudiorum; & ex diebus illis conspecta sunt, ita vt simile festum neq; apud Turcos vnquam, neq; alibi celebratum sit.

Contigit interim, vt Persæ Turcos omnium rerum securos ex insidiis obruerent, ac stragem darent ad 4. millia vulgò æstimatam. Quo comperto Murathes vehementer commotus, non solùm stationem pro Legato extructam destrui, sed & intra hospitium occludi eum iussit: cui postea, grassante horrendum in modum peste, plures centum ministris obierunt.

Paulò pòst tres Persæ haud vulgaris conditionis ad Turcas transfugerunt, quorum vnus fuit ille Musuhali, qui anno 80. legatum egerat.

Nouissimum est, quo narrationem hanc concludo, quòd Persæ rursum ex improuiso adorti Turcas, non modò 20. circiter millia trucidarunt, sed vrbem quoq; Tiflis, ac totam regionem circumiacentem recepisse perhibentur. Cuius victoriæ non minimam causam fuisse aiunt Mehemetum Georgianum, quem antea à matre Constantinopolin amandatum fidem Turcicam suscepisse dixi. Hic, cùm odium Imperatoris, nescio quibus ex causis incurrisset, sentiens sibi tedi insidias, ad Persas magna cum Turcorum manu transfugit, hisq; opportunã inuadendi Turcos rationē ostendit; & ipse opē haud exiguam præstitit. De qua clade cōquestus postea apud Imp. Osman Bassa graui culpa Sinam grauauit, qui bellum hoc, etiamnum supremus dux, segniter administrauerit, atq; inde domum reuersus submittendorum auxiliorum vana spe sæpiùs ipsum lactauerit. Quo modo graui inuidia ac suspicione oneratus Sinam, omnem operam virilem, & in persequendo hoc bello fidem ac feruorem Imperatori defert: sed frustrà: Hic enim vehementi concepta irà illicò hominem ab officio remouit, parumq; abfuit, quin eum obtruncari faceret. Itaque homo omnium insolentissimus, ac Christiani nominis osor acerrimus fugit; cuius bona amplissimà confiscata sunt, eiusq; in locum subrogatus Siausch Bassa, natione Hungarus, ac nobilis, in pueritia captus, vir sedatus ac minimè tetricus. Faxit Deus Opt. Max. vt gentes illæ Mahometicæ infestioribus ac funestis armis tam exteris, quàm intestinis concurrant: ea verò, quæ in orbe Christiano tum flagrant, tum metuenda videntur incendia, clementer restinguantur ac comprimantur: idq; ad nominis sui gloriam, tranquillitatem publicam, nostramq; omnium salutem.

F I N I S.

P. CALLIMACHI EXPERIENTIS DE BELLO TVRCIS INFERENDO, ORATIO GRAVISSIMA, ac iam temporibus conuenientissima.

ITEM EIVSDEM HISTORIA, DE HIS, QVÆ A VENETIS TENTATA SVNT, Persis ac Tartaris contra Turcos mouendis, non solùm verborum elegantia conscripta singulari, verùm etiam multis grauissimis consultationibus ad id bellum conficiendum referta.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI DOMINO RVPERTHO PALATINO RHENI, VTRIVSQVE BAVARIÆ DVCI; COMITI IN VELDENZ, suo Clementissimo Domino, Nicolaus Gerbelius felicitatem.

NGENIO *sanè magno, magnaq́ sapientia præditi fuere Philologi veteres, qui Ianum, siue is Chaos, siue Deus aliquis extitit, bina facie finxere, à fronte altera, altera à tergo, veluti eum, qui temporum, occasionum, rerumq́ præteritarum & futurarum exactißimam tenuerit cognitionem. Vix enim est alia potentior ad vitæ rationem obseruatio, quàm præterita simul & futura in promptu habere & nouisse, adeò vt rectißimè scripserit Poeta, eum verè sapere, qui* ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω λεύσσει. *Quid enim per immortalem Deum præstabilius, quid vtilius humanis ingeniis indere natura potuit quàm prospicientiam, qua quidem præsentia regere & moderari, futura vel præcauere discimus, vel deligere & appetere. Hac scientia imbutos non ineptè Græci, vt pleraque omnia,* πρόνοιαν *appellauére. Ea res siue consilium, siue prudentiam, siue ingenii solertiam nominare volueris, in rebus mortalium propè omnibus maximè pollet, vix tamen alicubi magis, quàm in re militari, negotiisq́ bellicis. Incredibile enim dictu, in quam perniciem, in quod discrimen atq́ periculum, vnius quandoq́ hominis ignauia, ingentes exercitus, imo gentem totam coniecerit, quem sanè errorem cunctantis animi ratio, siue consilium potuisset emendare. Xerxes ille Persarum Rex, potentia, opibus, hominum multitudine, armorumq́ copia celebris, exercitum in Europam traiecturus, multa per imprudentiam, multa temerè conatus est, quorum postea hominem sui amantem pœnitere potuit. Inter quæ singulari animaduersione dignum, quòd locum inter Sestum & Madytum, vrbes Hellesponticas, Abydo in Asia aduersum, inq́ mare prominentiorem, magno labore ponte vinxit, quò facilior et expeditiorq́ ex Asia in Europam foret excursus. Pulchrum mehercle inuentum, sed temerarium & imprudens. Nam haud multò postea tempestas pontem vtrinq́ laceratum disiecit. Et quanquam incredibili labore pontem instaurauerit, tamen cùm maximè ponte opus esset, vtpote Rege victo atque turpiter fugiente, rursum tempestas & imbres naues nauibusq́ impositas trabes dißipauerant, adeò vt vix piscatoria naui euaserit Rex, nemini antea non formidandus. Quod si ante factum rem recta repitasset via, intellexissetq́ naturæ opus non paßum, neque semper hominum cedere cupiditati, & sumptum & multum*

reseruasses ad vtiliora. Idem Xerxes (libenter enim hoc exemplum humanæ videlicet stultitiæ plenum vsurpo) cum Atheniensibus, ob causas nescio quas, bellum illaturus esset, primiq́ tanti belli molem ad Asiæ Principes, minimè tamen illis quæcunq́ consuluissent obsecuturus, detulisset, Artabanus Regis patruus, vir cordatus & singulari præditus sapientia, percontanti Regi Darii exemplum explanauit, qui contra Scythas belli aleam tentarat quidem, sed admodum inauspicato, sese verò contra viros terra mariq́ multò præstantiores Athenienses scilicet, copias educturum: non solùm tam salubri consilio non gessit morem, sed etiam præclarum consultorem cum turpissima apud Persas contumelia ad mulieres remisit cuius authoritati & consilio si Rex superbissimus paruisset, tam infami ad suos fuga nunquam rediisset. Multò prouidentius apes, admiratione præcipua digna, quæ cùm multa habeant hominum cœtibus persimilia, vt sunt vrbes, Respub. mores, & Reges, siquando in pabula exeundum, deserendiq́ lares atq; liberi, ante profectionem exploratores suos emittunt, qui ventos, imbres, vias, denique aditus omnes accuratissima obseruatione explorãt. Quòd si missi speculatores aduersi aliquid renunciauerint, in vrbibus cunctantur, consultant, prouidentq́, ne quod periculum aut exitium gens tota patiatur. Tantáne solertia, tantum prudentiæ tam pusillis animantibus, & nos, quibus nihil est superbius, in tanto rerum nihil proficimus vsu. Hæc atq; alia secum animo volutans Callimachus, re ipsa non nomine tantùm experiens, cùm sua ætate crudelissimus ille humani generis carnifex Turca Pannoniã circaq́ finitimas gentes bello atterere aggrederetur, Christianos Principes hac Oratione instituere voluit, quo consilio, qua spe, quibus tandem præsidiis tam truculento hosti sit occurrendum, haud dubiè id quod res est cogitans, non esse sapere, id quod ante pedes est videre, sed etiam illa, quæ futura sunt, solerter & circumspectè præcauere. Hanc itaq; multa bona fruge refertam Orationem, Illustriß. Princeps, Magnificentiæ tuæ dicamus, vt per te, tuoq́ auspicio reliqui videant, quid in tam periculoso bello opus sit facto. Iam verò si veteres scuta, thoraces, nauium rostra, arcus, sagittas, aliaq́ id genus fortitudinis instrumenta templis consecrauerunt, quid prohibet etiam T. M. veluti viuo templo hoc opusculum, tanquam militare Enchiridion dedicare. Oblaturus eram præstantiora, si tulisset hoc vel facultas mea, vel digniora T. M. potuissent offerri. Quid enim nobilius, quid præstantius literis, quæ sola immortales sunt, & sublimi feriunt sydera vertice. Sis felix, Illustriß. Princeps, & animi nostri erga T. M. promptitudinem, clementer ac placidè suscipito. Argentorati Octaua mensis Martii, Anno 1533.

P. CALLIMACHI EXPERIENTIS VITA EX LIBRO IOANNIS TRITHEMII *de Scriptoribus Ecclesiasticis.*

PHILIPPVS Callimachus natione Italus, patria Florentinus, Regis Poloniæ Secretarius, vndecunque doctiß. Philosophus clarus, Orator facundus & Poeta insignis, ac diuinarum Scripturarum non ignarus, ingenio præstans, & disertus Eloquio. Fertur multa præclara cudisse Opuscula, quibus memoriam sui posteris reliquit. De quarum numero subiecta feruntur.

Opus insigne de gestis Attilæ Regis impii quod 1. prænotauit Attilam. lib. 1.
Historia Polonica contra Turcum. lib. 1.
De moribus Tartarorum. lib. 1.
Amorum diuerso metro. lib. 1.

Et alia complura. Viuit vsq; hodie apud Regem Poloniæ maximo in pretio, & varia conscribit sub Maximiliano Romanorum Rege, Anno domini quo hæc scripsimus, 1490. Indictione duodecima.

EX LIBRO VII. R. VOLATERRANI.

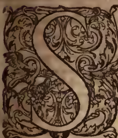
VLTRA Vistulam Masoniæ ducatus Podolia regio & Drananiza fluuius, ab eis dictus, Masouiam à Lituania deducens ad Polonos pertinentes. Et Guesnensis & Posnanensis vrbes in sacro Codice conscriptæ. Ad hos Callimachus Geminianensis meus familiaris penetrauit, vbi & literis, & ingenii solertia ex paupere diues magnoperè factus, apud eos Reges, quibus erat dilectus, ante hos annos decessit.

Hæc Volaterranus.

AD INNO-

AD INNOCENTIVM VIII. PONTIFICEM MAXIMVM GENVA ORTVM, *oriundumque, de bello Turcis inferendo, Philippi Callimachi Experientis*

ORATIO.

SI aut hunc locum amplissimum, quem Deus immortalis humano generi aditum ad beatitudinem esse voluit, vacare oporteret: dum quantum mortalis alicuius ingenium ostentare se posset, iactandis laudibus, quæ ex rebus terrenis & caducis magis apparent, quàm vere sint: aut si virtutis & meritorum tuorum testimonium aliud grauius, sanctius illustrius esse, vel posset, vel deberet, quàm huius sacrosancti Cardinalium Collegii, à quo inter tot probitatis, religionis, sanctimoniæ, præclara lumina & ornamenta, tu potissimè electus, cui diuinorum omnium in terris ius & arbitrium rectè committeretur, maxima mihi suppeditaret copia efferendi ornandiq; tui, omni eo genere laudum, quæ à summi hominis dignitate, summoq; humanæ felicitatis culmine proficiscuntur. Sed quoniam importunum videtur, & abhorrens hue, vnde ad diuina & æterna iter Deus patefecit, mortalium & mox periturorum afferre mentionem. Nec quicquam dici, excogitarive potest, quod ad merita tua efferenda, non minus sit efficax, quàm iudicium de te factum ab his diuinarum rerum arbitris & immortalis Dei, Consiliariis: non committam vt oblitus appaream, vbi & post qualem de te, & à quibus latam sententiam, verba sunt mihi facienda, omissaque tota ea orationis parte, quæ ab aliis adhiberi consueuit enumerandis extollendisq; virtutibus ac meritis eorum, quos (vt tu nuper) ad summi Dei prope æquale fastigium ac maiestatem sublatos, veneraturi aliquando accessere, quantum vel ingenio, quod haud sanè in me magnum esse constat, vel humanarum rerum experimento, à quo non mediocriter exercitus, consequi potero, ea tantummodò explicare conabor, quibus in verum ad supernam ciuitatem iter, aut agendo, aut reducendo populum Dei, vocatione hac tua, Christianis rebus suprà, quàm dici queat, fœlici, multò fœlicior futura sit pontificatus administratio, cuius partes, admonitu saluatoris nostri, qui non solùm vocandos conuiuas, sed etiam compellendos censuit, ego, quantùm pertinet ad præsentem actionem, duas omnino esse dixerim: alteram, quæ in persuadendo constituitur, alteram in viribus. Sed cùm supra ordinem, supraq; authoritatem sit, differere de diuinis, id totum, quod positum est in persuasione, illis relinquo, quos à Deo in vniuersam terram missos, Spiritus paracletus sublimes agit, eorumque mentem simul & verba æquat, cœlestibus atq; immortalibus explicandis. De reliqua autem parte, in qua vires desiderantur, non ideò dicam, quia id commodissimè à me fieri posse existimem, sed quia circum terras & maria omnia, diu multumque, modò æqua, modò iniqua fortuna iactatus, si ea, quæ de facilitate rei Christianæ in integrum restituendæ, aut vidi, aut aliter quomodocunq; percepi, reticerem, videri queam talentum mihi creditum ceu nequam seruus in terra occuluisse. Et tu, vel propter irritos conatus eorum, qui non multò ante te sedere ad gubernacula nauigii, quod in æternæ beatitudinis portum fideles perlaturum scimus: vel propter implacabiles discordias, quibus Christiani populi membra inter se tumultuantur & pugnant: vel propter susceptam iampridem vulgo persuasionem magnitudinis virium aduersariorum, desperatis bene gerendæ rei facul-

tatibus, poſſis fortaſſe magnum licet & ſublimem animum tuum ſubmittere, & contentus ceu per manus traditarum tibi ouium numerum conſeruaſſe, non tam contemnere, quàm non audere, reſtituti atque aucti gregis decus tibi polliceri. Diuiſio. 1. Itaq; planum fiet à me priùs, ordinem potius quàm vires defuiſſe Pont. Max. ſi qui paulò ante amplitudinem ac maieſtatem ſuam, religioni noſtræ reddere 2. inſtituerunt. Deinde dicetur, quid Chriſtianorum Principum concordia in v- 3. tranque partem momenti afferre potuerit aut poſſit. Poſtremò, vbi quanta ſit aduerſariorum potentia, demonſtrauero, conficiendæ rei facultatem, ſimul & facilitatem explicabo. Quæ dum ſingula diſcutio, non improbè forſan ſperauerim, me benignè audiendum, non quia maximè ſpecioſa poſſim dicere, ſed quia Sanctiſs. huius ſedis maximè intereſt, mentes ſimul & cogitationes veſtras, in ea, de quibus dicturus ſim, intendi, vt amplitudo ipſius & dignitas, ſi fieri poſſit, ad priſtinum faſtigium attollatur. Dicendum eſt autem in primis de modo atque ordine, quem pro opportunitate vel inferendi, vel propulſandi periculi, in actione, de qua loquimur, parum hactenus ſeruatum eſſe propoſui. Etſi intelligo, quàm audax & propè impudens promiſſu, & quàm difficile factu ſit, velle oſtendere expediendis rationibus, quibus ſacroſancta, & iuxta Dei immortalis authoritatem ampliſſima Romanæ Eccleſiæ Monarchia in integrum reſtitueretur, conſilium defuiſſe Pontificibus Maximis, de quorum virtute ac ſapientia, Deum ſimul atque homines conſenſiſſe apparet. Quandoquidem nec Deus videri poteſt temerè, ac ſine ſummæ virtutis ſingularisque ſapientiæ delectu permiſiſſe, vt cuiuſpiam arbitrio committeretur, ſalus populi à ſe tanti exiſtimati, vt dum beatum illum efficeret à beatitudine ſua, ſibi interim deſcendum putauerit. Nec credibile eſt, homines de adminiſtratione, qua immortalitatis ſuæ iura & myſteria continentur, crediditſſe, niſi illis, qui propter ſingularem diuinamque aliquam rerum omnium cognitionem ac prudentiam digniſſimi eſſent, vt de ſumma humani generis fœlicitate ius & authoritas ab immortali Deo ad ipſos transferretur. Sed quis non æquiſſimis auribus accipiat, ſi dixero, ſublatos eò magnitudinis, vt plus quàm ſibi, ne diuinæ quidem æquitati in homines licere, intuerentur, dum terras mariaque, & cuncta, quæ in iis ſunt, contemplantur, & nihil ſeipſis aut maius, aut ſanctius in omni humana natura conſpiciunt, abiectoque velut obſequio carnis & ſocietate, vt oculorum, ſic mentis aciem in Deum conuerſam tenent, quo ſemper dignum aliquid tanto ſibi munere commiſſo cogitarent ac facerent, cuſtodiendis conſeruandisque religionibus, obeundis tradendisque ceremoniis, quibus ſacrificia & diuini cultus tum propitiationes, cœlo hominibus patefaciendo, ſuum decus & pietatem retinerent, non acerrimè cogitationes à magnificentia tantarum tamq; ſublimium rerum in humiliora hæc, & pari ac cœlum & terram interuallo inter ſe diſtantia deflexiſſe. Quis enim cœleſtia ſimul & terrena, non dicam curare, ſed cogitatione atque animo omnium capaciſſimo complecti queat, præter diuinam illam prouidentiam, quæ velut humanum corpus rationis vigor ac nutus agitat, ſimul & gubernat, ita numine ac vi ſua omnem pariter naturam moderatur ac tuetur. Nequaquam tamen dixerim, humanæ imbecillitati condonandum, ſi quid aut cogitationibus ſuis inferius, aut à profeſſione, velut abhorrens, aut à quibus intendebant ſeiunctiùs, quàm ſub eundem mentis intuitum venire poſſet, vel prætermiſſum, vel non rectiſſimè ex natura ſua, extimatum ſit, à prioribus Pont. Max. ſiue inter expendendam muneris ſui magnitudinem, ſiue inter ſtatuendum, quantum cuiuſque meritis, vel iratus foret, vel propitius Deus: ſiue deniq; excogitandum ſtabiliendumve leges & præcepta, quæ improbos caſtigarent, bonos tuerentur, adflictos releuarent, ad extremum, omnes ad decus atq; honeſtatem hortarentur, à turpitudine autem & flagitio reuocarent. Quæ ſingula tanti ſunt, vt minimè mirandum queat videri, vel vnum aliquid eorum, omneis vnius hominis cogitationes à cæteris quibuſcunque in ſe auerſas occupare potuiſſe. Nedum non æquiſſimo ferendum animo, tot ſimul tantisque ac tam propè ad diuinæ prouidentiæ munus clatis

curis

c[…]ris humanum aliquod ingenium non suffecisse. Sed neq; phas est, neq; ego asse[…]erim, reliquæ mortalitatis communi modo & mensura existimandos, ceremoniarum antistites, sacrorum autores, religionum magistros, templorum denique omnium præsides ac custodes. Fuit, fuit in illis ingenium, sapientia, virtus, quibus crediti sibi muneris amplitudinem sustinerēt. Quantumcunq; à summi Dei prouidētia & numine abfuère, tantùm solertiā, vim, atq; acumen humanæ rationis antecessere. Atq; ideò nō sic agam, quasi parū prouiderint, sed tanquam nimis multa considerauerint. Non quasi eorum cœptis inopia consilii, sed tanquam abundantia cautionis obstiterit. Deniq; nō quasi aut negligentia, aut ignoratione agendorum vnum aliquod; cogitationes eorum fefellerit, sed tanquam studio & cura immodica, simul omnia moliendi, omnia prætermiserint. Videbant enim in ea se versari deliberatione, quæ maiora & sanctiora multò complecteretur, quàm sit hominum vel vita vel libertas. Quæ duo cùm maxima sint & habeantur, collata tamen ad religionem nihil in se magni habere liquet: vel quia non minus ferarum sunt, quàm hominis, vel quia in vniuersum pendent in fortuna. Religio autem in animis mortalium extra fortunæ arbitrium seposita, & propria est hominis, & vel sola illum distinguens à pecudibus, non modò coniungit Deo, sed quadam etiam prope æqualitate beatitudinis atq; immortalitatis, illi simillimum reddit. Itaq; cùm ea foret in discrimen adducenda, nihil quod equidem ad tātæ rei incolumitatem facere videretur satis, cautum satis atq; prouisum arbitrabantur. Et dum reputant animo, ad hominum vsum cæteras res omneis, quæcunq; cœlo, terra, mari continentur, esse procreatas, homines autem formatos à Deo propter se, vt foret qui eius magnitudinem agnosceret, bonitatem coleret, prouidentiam admiraretur, nihil temerè aut præproperè agendum intelligebant, propter quod aut homines ab æternę felicitatis itinere recto auerti possent, aut Deus cultu suo & venerationi destitui. Sapienter illi quidem atque ex grauitate, quæ ab ista sancta sede exigitur, qui nisi timidè ac diffidenter in discrimen protrahendum putauere populum creatum, vt angelorum sedes possideat, numerum compleat, solitudinem frequentet, denique vt diuinæ beatitudinis particeps, gloriæ testis, æternitatis socius perseueret. Quis enim sciens, quo consilio Deus, humana ex seruitute populum suum eduxit, qua clementia seruauit in mari, nutriuit in deserto, qua sedulitate ad pietatem instituit atq; erudiuit, qua liberalitate ipsius labores compensauit, & tandem quo pretio à squalore ac tenebris æternæ mortis redemit, non hæsitet, non horreat, non contremiscat, cùm sibi id discrimen sentiat adeundum, à quo tam diligens, & perpetua Dei cura, & tam propensa in populum suum charitas, in irritum conuerti queat? Licuerit itaque illis in re tanta & tam ancipiti per omnia discurrere, omnia implorare, omnia conari, in quibus aliquod momentum fore, ad id quod intendebant arbitrabantur. Et dum non quantum oportebat, sed quantum metuebant, moliuntur, in ipso conatu defecisse. Quòd si non tam eius, de quo fuerat decertandum, quam certaminis magnitudinem expendissent, facilè id, quod te facturum arbitror, ab Europæ ceruicibus impiorum iugum excussissent. Nec enim aduersariorum vires, de quibus paulò pòst dicam, tales aut sunt, aut fuére aliquando, vt totius rei Christianæ opibus occurri eis oportuerit. Neque adeò in animis fidelium refrixit pietas & religio, quòd pro rei bene gerendæ opportunitate non satis multi fuerint semper affuturi, si priores Pontifices Maximi, vires non ad opinionem suam, sed ad belli necessitatem comparare instituissent. Sed dum plus quàm satis sit, prospiciunt, metuunt, cauent, dum consultant, & singula metiuntur, ac minora ducunt, quam vt substinerent eam belli molem, quam animis suis præfigurabant, vel in ipso aggrediendæ rei aditu, vel in cogitatione, prius quam, quo instituerant apparatu, se mouerent, defecére. Solus, quod cum bona cæterorum venia dixisse liceat, solus, inquam, Pius secundus, neque plus quam oportebat, metuit, neque plus fuerat ausurus, si Deus immortalis, aut illius effœtis iam viribus non pepercisset, aut quam ille prærepturus erat palmam, Commendatio Pii Papæ.
[…] non reseruasset. Conatus tamen atque institutum suum omnium est laude

ac fauore prosequendum. Nihil enim in eo non mirabili quadam & singulari prudentia constitutum. Nihil non summo ac prope diuino ingenio administratum. Nihil denique non maximo ac præsentissimo animo susceptum. Fuit enim, quod omnes scimus, in ipso acumen ingenii à natura singulare, quod postea egregia doctrina, & maximarum rerum in omni vita experimentum, eo magnitudinis propagauerat, vt omnia posset, omnia auderet, omnia perficeret. Facilè itaque prospexit veram gerendæ rei rationem, & prospectam ita exequebatur, vt non plures in bellum educeret, quàm satis foret ad consequendam victoriam. Cæteri, vt qui non suas, non hostium vires, non cogendi, alendi, conseruandi exercitus facultates, non locorum interualla, non terræ, non maris discrimina, sed id tantummodò, pro quo metuebant, considerarent, neque ordinem, neque modum consiliis suis expediendis adhibere potuerunt. Atqui tota, non modò gerendi, verùm etiam conficiendi belli ratio in eo consistit, vt nihil omnino supra, quàm rerum, temporum, locorum natura vel postulat, vel latura sit, moliamur. Qua consideratione omissa, nihil, quod quidem efficax futurum sit in bellicis actionibus, vel aggredi, vel tractari, vel denique expediri potest. At si neque in timendo, neque in moliendo modum excessissent, sed neque in superuacua omnium potentiarum coitione, inanem operam impendissent, satis profectò fuit semper, & nunc est virium, facultatumque, ad eum hostem exterminandum, qui aliena magis opinione, quàm suis viribus, tam diu iam non solùm oppugnat impunè Ciuitatem Dei, sed in illius etiam parte maxima & florentissima, capta ab se & possessa, per calamitatem & dedecus religionis nostræ, immanissimam tyrannidem exercet. Sed quoniam nihil æquè illos abduxit, à vera via expediendi, quod intendebant, quàm cogitatio & cura pacandi inter se Christianas opes: sequitur id, quod secundo loco me facturum proposui, vt de ea re quædam pro temporis & loci opportunitate explicentur. Non negauerim sanè magnum ac præcipuum quoddam fundamentum, seu potius vim totam & rationem nostræ religionis conseruandæ in eo consistere, vt Christianorum omnium Principum ac Regum consilia & facultates mutuò inter se quadam germana & velut indissolubili charitate consentiant: idque esse ordinis, auctoritatis, professionis tuæ munus & proprium & legitimum. Sed vt nihil aut firmiùs, aut efficaciùs ad eam rem dici excogitari ve posset, ita nihil factu est difficiliùs. Quis enim ceu diuinus intellectus, qui quomodo tam dispares, atque adeò inter se discordantes naturas consociaret, pariter & connecteret, adinuenit? vt hanc, quam intuemur admiramurque pulchritudinem ac soliditatem mundo cùm creauit, attribueret. Ita voluntates tam multorum Regum, Principum, nationum, gentium, ac populorum habitu, lingua, moribus, institutis non minus inter se, quàm locis distantium simul conciliauerit, vt idem omnes sentiant, cupiant, agant. Licet enim nihil sit de quo sæpiùs cogitare, diligentiùs agere, pertinaciùs contendere debeamus, quam de immortalitatis nostræ ratione ac mysterio, & religionis vis quædam & tacitus consensus Christianorum omnium mentes impleat ac possideat, quasi diuinum numen per vniuersam naturam infusum, exindeque facilitas simul & opportunitas appareat conciliandis voluntatibus ad eam rem paribus omnium viribus defendendam, de qua par [illegible] t apud omnes studium & cogitatio: tamen nescio, quod sine inuidia dictum velim, quomodo plura quotidie & sublimiora intelligentes, simul & tradentes de religione, ad eius tamen opera exequenda non adeò videntur alacres & prompti, ac fuére maiores nostri, in prisco illo & rudi fidei consensu. Sed neque ob id, quod propter eundem bonorum ac malorum finem Christianis in vniuersum propositum, ex æquo omnes periculum vrgere apparet, credi oportet, facilè omnes ad pariter resistendum accessuros. Nam vtcunque publicè [illegible] Christianorum omnium interesse videatur reli[illegible]onem nostram [illegible] quia tamen non eisdem humani ac diuini iuris vinculis inter omnes continentur, multæque multorum priuatæ rationes, aliæ alios in

Conclusio primi diuisionis membri.

Secundum diuisionis membrum.

Quid concordia factu difficile.

diuersum trahunt, non modò difficile, verùm etiam impossibile est, quòd ad vnam aliquam conseruandæ religionis actionem, simul vniuersorum consilia & vires acclinentur & consentiant. Non enim vt in re humana, ex magnitudine publica priuatim cuique splendor, opes, authoritas accumulatur: ita & in diuinis decus, magnitudo, dignitas, singulorum, ex publica religionis amplitudine consistit. Sed quisque priuatim sibi formatur, sibi crescit, sibi decus parit & dignitatem. Nec à religionis illustratur maiestate, sed illam virtute sua, sanctimonia, probitate maximè illustrat & tuetur. Quæ dum subeunt eorum mentes, qui simul ad rem gerendam sunt conciliandi, non facilè sinunt, vt Christianæ Reipublicæ defensio, eadem concordia suscipiatur, qua defenditur a suis vna aliqua ciuitas, in qua, nisi ex incolumitate publicarum rationum, priuatim nemo non modò eminere, sed nec quidem esse potest. Id sanè maximum, & ad communicandas defensionis partes vehementissimum, quòd potentiarum omnium quocunque nomine appellentur, maiestas & fastigium, mutuo quodam veluti fulcimento inter se substinentur ac sustinent, a quo si parum, ceu conniuentes recedant, tanquam contigua & simul connexa ædificia, ab vnius incendio periclitantur omnia, & si non succurritur, absumuntur. Ita propagatione quadam vehementiæ, cùm, quod impellit, semper multiplicetur, & crescat vnius alicuius potentiæ ruina, labefactantur reliquæ, ac demum obruuntur. Quæ discriminis societas iure ac meritò excitatura omneis videtur, ad mutuam communemque defensionem. Sed vt cantus consistit quodam temperamento & mensura diuersarum vocum, quarum sine totius discrepantia, nullam ne tantillum quidem possis, aut leuare, aut deprimere, nisi & reliquas correspondentis numeri, dimensione modereris. Nec ad harmoniam facit neruorum ad communem pulsum resonantia, sed cuiusuis nerui certa vel intensio, vel remissio. Sic in ea, quam dixi, potentiarum alterius ex altera dependentia. Inest quidem necessitas conseruandi ac substinendi se mutuò, cæterùm non minùs cuiusque interest, quo in statu reliquæ conseruentur, ne si vna aliqua paululum vel depressa fuerit, vel sublata, temperamentum illud, quo omnes conseruantur, corrumpatur. Quamobrem quis est, qui aut inuenire, aut postquam inuenit, persuadere queat, quo pacto vel gerendis rebus, vel victoria perfruenda, nemo quiequam ad se pertinere putet? Vel quod belli præmium, qua vel ratione expetatur? vel quibus in locis, & quo sit cum hoste congrediendum, quandoquidem alii mari, alii verò terra sunt potentiores, omnesque diuersa ratione: quippe quod propter nauigiorum velo, aut remis agendorum varietatem, non pauciora pugnarum genera in mari versantur, quàm in terra, vbi nonnulli equitatu, nonnulli peditibus, quidam ex insidiis, multi in aperto, tum meliùs, tum acriùs pugnant. Et vt omittam inæqualitatem discriminum, si vinci contingeret, quæ humana ratio, seu potius quis diuinus intellectus credi potest, sic inter omnes victoriæ fructum dispensaturus, vt nihil cuiquam accrescat, ex quo periculum reliquis subinde immineat? Distrahuntur his cogitationibus animi, & quisque rebus suis magis quàm alienis intentus, mauult solus per discordiam, ceu priuatim, tutus esse, quàm in concordia cum omnibus periclitari. Et vt vera salutariaque sint, quæ de religionis necessitate, inter Christianos vbique prædicantur, non tamen in animos descendunt, obseratis iampridem propè omnium auribus, vel timore amittendi sua, vel cupiditate retinendi aliena, perseueraturque vltrò in ea discordia, quam quisque cogitat sibi opportunam. Sed vt cæteris in nationibus & gentibus, aut consilio, aut necessitate humana, eam rerumque & animorum dissensionem retineri, ita fatale malum Italiæ esse crediderim. Si enim terra omnium terrarum potentissima, maximeque excellens, armis, equis, viris, & in qua, id quod longè his maius ac præstabilius, homines ingenio, virtute, ratione, propè ad cœlestes intelligentias accedunt, concors in se esset & consentiens, omitto quòd nullis humanarum rerum terminis contineri posset,

Simile.

Italiæ discordia.

Italiæ commendatio.

quòd nihil vſquam magnitudini ac dignitati ſuæ ſatis eſſe arbitraretur, quod vbique omnia in terris vexaret, aggrederetur, expugnaret, cœlum ipſum minimè intentatum relinqueret. Et profectò in tanta ingeniorum, artium, machinationum ſubtilitate ac ratione, ſuſpicari queat, ſi per ocium liceret & ſecuritatem, inuenturam, quomodo mortalitati illuc aſcenſum patefaceret, eamq; ob rem adeò immenſis opportuniſq; facultatibus moliendi atque efficiendi, adeò ingenij ſubtilitati, cogitandi & aſſequendi, ſupra vires, ſupra humanum intellectum inſitam eſſe à natura diſcordiam, non illam quidem acerbiſſimam & cruentam, vt ſe mutuo implacabilibus armis atque odio conficerent, ſed tractabilem, ac prope nihil vltra, quàm de humanis ciuiliter ſolicitam, ne quid, quod ſupra mortalitatem eſſet, vel agi, vel inueniri in quiete ac pace contingeret. Sed eſto, ſit in promptu ratio & temperamentum, componendis ſimul tam diuerſis opportunitatibus rerum atque hominum. Sit idem in nobis, qui in maioribus noſtris religionis ardor atque cura, ſit cuiuſque animo penitus infixum, ſua minimè ab aliorum Chriſtianorum commodis ſeparari poſſe, & diuiſim quenque totum ex religionis maieſtate pendere: præterea, ſublato reſpectu alicuius potentiæ in aliorum perniciem agendæ: conſtet de æqualitate laborum ſimul & præmiorum gerendis rebus: nulla denique vel humana vel diuina neceſſitas, conciliandis ſimul Chriſtianorum omnium animis & voluntatibus aduerſetur, multa tamen adhuc vi & natura ſua inexplicabilia ſupererunt. Quomodo enim conſtabit, quo quiſque tempore mouere debeat? Si enim id, quod maximè neceſſarium videtur, ſimul omneis in vere producendi, ante omnia propter locorum diſtantiam, cogentur plærique in ipſo rigore hyemis iter facere, tantaque hominum ſimul & iumentorum vexatione conuenire, vt gerendo ſubinde bello, nullum in ſe momentum videantur habituri. Sed perſuadeamus nobis id, quod ego nō ſolùm nō impugno, verùm etiam conſtantiſſimè aſſeuero, Deum affuturum religionis cauſæ, pioſque ſuorum conatus per aſpera omnia & difficilia expediturum: concedamus tantum maris, tam procelloſi, tam variè inſulis, vadis, ſcopulis impliciti, feliciter difficiliori anni tempeſtate, enauigaturos vel Noruegios, Dacos, Suecios, ab Glaciali vſque Oceano, vel Britannos ex altero pene orbe, Hiſpanos autem à Gadibus, vltimiſq; terrarum marginibus emenſos tot flumina, montes, ſaltus, præter naturales gurgitum, cautium, ſolitudinum difficultates, etiam glacie ac niuibus impeditos, tam integris viribus atque animis, quam volumus peruenturos aliquando quocunque aduocabuntur. Eadem ſtet de Gallis ac Germanis perſuaſio, nihil aut inſuperabile, aut inuium conuenturis obſiſtat. Quæ demum regio tantæ multitudini commodè accipiendæ aſſignabitur, quibus itineribus poſtea progredi? quo ah commeatu poſſe exiſtimamus? quam denique rationem alicuius ordinis aut diſciplinæ militaris ſperare audemus, in tam varia & multiplici cogitationum, ſtudiorum, linguarum, ac morum diuerſitate? Quòd ſi diuiſis copiis, hæc omnia induſtria, conſilio, virtute, authoritate Ducum, facilè expediri poſſe dicantur, illud certè non modò difficile, verùm etiam impoſſibile videtur, inter tot Principes ac Reges, genere, magnitudine animi, virtute, rebus geſtis clariſſimos, neminem fore omnino, qui ad alium quempiam ſummam rerum abs ſe transferri minimè iniquè ferat. Non enim ſi in pace atque otio quidam dignitatum atque honorum gradus obſeruantur, credere oportet, in bello etiam & gerendis rebus, eundem ordinem valiturum. Vt enim quiſque ad militiæ labores impiger, ad pericula fortis, ad diſciplinam peritus, ad conſilia prudens, ad fortunam felix, ita maximè & vult & debet in bello eminere, vbi nulla aut op[illegible], aut dignitatis, aut potentiæ exiſtimatio, ſed animi tantummodò ſpectantur, muneribus obeundis, induſtria & ſolertia, indignanturque fortes atque imp[illegible]i ſui non ſimilimis parere. Ceu enim felicitas humana habet natura ſua elatum [illegible] ſe quiddam atque inſolens, ita etiam virtus contumax eſt, Ne[illegible] facile fl[illegible]ctitur, vt deterioris imperium patiatur. Ex quibus colli[illegible]tur ſ[illegible]peruacuam curam ſibi aſſumpſiſſe, qui de conciliandis ſimul Chriſtianis omnibus aliquan-

Diſcordia à natura.

Noruegi. Daci. Sueci. Britanni. Hiſpani.

Galli. Germani.

Similitudo.

aliquando agitauere, seu, quia tot pariter animorum ac rerum omnium discrepantias impossibile concordare, seu, quia ratio explicari non potest, quibus demum facultatibus, aut sustineri, aut tractari concordes queant. Melius itaq; qui aut cum paucis, aut soli actionem, de qua loquimur, suscepere. Cuius rei, vt vetustiora omittam, locupletissimus testis est, tua inclita ciuitas. Quippe, quod nullis externis auxiliis suffulta, suis opibus, suis viribus, suis auspiciis, sua deniq; virtute, consilio, magnitudine animi, vbiq; in toto orbe, maximas res, vt splendidissimas, non minus fœliciter, quam fortiter, sæpe gessit, pro religione nostra, vel conseruanda, vel augenda. Nec est vspiam regnum aliquod, aut Respublica, de qua plura & maiora in hanc sententiam commemorari queant, vel terra vel mari gesta, præter hanc vrbem ad omne genus magnitudinis, excellentiæ, dignitati à natura productam. Quæ tamen ipsa, neq; adeo atq; tua ciuitas, longè colonias à se misit, neq; præter bella de imperio & gloria gesta tã latè religionis causa, pro sacris, pro templis, pro numinibus suis arma circumtulit. Quandoquidem quo Romanorum nomine tantummodo peruenit. Maiores tui ad Tanaim vsq; florentissimis coloniis imperium suum propagauere. Nec est aliquod genus hominum, Christianis infensum rebus in Africa, in Asia, in Europa, cum quo non solùm de amplitudine sua, sed de professionis nostræ iure atq; autoritate conseruanda solliciti non sæpius decertauerint. Verum huius aut temporis, aut actionis, non est illorum bella, victorias, triumphos enumerare, nec eam ob rem mẽtio hæc illata, sed vt planum fieret, non magnopere laborandum de vniuersali Christianorum concordia, ad id bellum instruendum, quod vna ciuitas cũ voluit adornauit, gessit, confecit. Possem ad hęc, licet non adeo præclara & magna, tamen multa & egregia eiusdem generis recẽsere de Pisanum vrbe, qua quidem sanè nescio, an sit aliqua in Italia angustior spacio, & circuitu suo, cum posset amplissimæ cuiq; cõparari gloria rerũ gestarum, captis aliquãdo Hierosolymis, recuperataq; ea omni regione, in qua salutis atq; immortalitatis nostræ omnia sunt orta & cõfirmata mysteria. Nec deessent, si cuncta quæ vobis ac mihi nota sunt, repetere attineret, & aliarum etiam vrbium, tum Principum magnorum ac Regum exempla, quibus colligeretur, neq; eam, quæ inter Christianos est, discordiam obfuisse aliquando Religionis defensioni, cum vna aliqua potentia, vel paucæ simul eam suscipere voluere. Neq; aut melius, aut efficacius rem geri à Christianis posse, quam si abiecta cura conciliandi vniuersos, illi tantummodo adducentur, qui ad bellum facilè conuenire, commodè produci, diu perseuerare, ac fortissimè pugnare possint & velint. Sed planius hæc propemodum liquẽt, quàm aut longiori oratione, aut pluribus exemplis sint confirmanda. Atq; adeo à nostris transeo ad vires aduersariorum, quos merito quidem ac iure timeri posse apparet, cum sint locis inenarrabiles, multitudine infiniti, diuitiarum fama nulli Christianorum Principum comparandi: non tamen prout quisq; inter eos his omnibus eminere videtur, ita etiam ordine de singulis disputabo. Vtcunq; enim regionibus ac situ non minus inter se, quam orbis terrarum diuersissimæ partes, ad ortum solis, ad occasum, ad meridiem, ad septentrionem dispersi ac separati innumerabilibus populis habitabilem ferè vniuersam terram frequentent, eodem tamen & armorum & militaris disciplinæ genere propemodum omnes vti non ignoramus. Et quicquid, quod quidem rem bellicam contingat, præter multitudinem de vno aliquo memoratur, ad alios quoq; facilè transferri potest. Eamq; ob rem satis constabit, quid de reliquis eiusdem notæ hostibus intelligi oporteat, si de Turco dixero, a quo oppugnandorum aliorum non initium solùm verumetiam opportunitas videtur capienda, & quem imperii rerum gestarum, opum vulgata magnitudo, præterea vicinitas, longè ante omnes metuendum, minimeq; superabilem iampridem ferè omnibus persuasere. Nec sine præter causam, quando quidem constat eum multa simul regna possidere, quorum singulis, Romana olim potentissima Respublica diu anciperiq; fortuna certata, non prius in potestatem suam redegit, quàm conficiendis bellis destinauit illuc, inusitata & noua consilii ratione, Imperatores ac Legatos, qui essent ex-

Quod concordia superanda.

Genua.

Pisarum Vrbs.

Conclusio.

Vires & facultates hostium.

Minor nunc quam olim populorum multitudo. Pontus. Bithinia.

cellentia virtutis, singularitate prudentiæ, magnitudine animi, authoritate rerum gestarum, omnium florentissimi. Et sanè si ea quæ commemorantur fuisse aliquando, esset & nunc vrbium, populorum, nationum multitudo in Ponto & Bithinia, in Capadocia, in Armenia, in Troade, in Pamphilia, in Cilicia, & vt trans Hellespontum simul omnia breuiter complectar, in toto eo tractu, qui a Colchide ad Syriam cis Euphraten continetur. Præterea in Thracia, Macedonia, Misia, Achaia, Peloponneso, cæterisq; regionibus, quæ ab illo in Europa possidentur. Nec ab re fuisset omninò eorum cogitatio & cura, qui vniuersas Christiani nominis vires, congregare contra illum instituerant. Neq; forsan esset nobis ab eo instituto, si perfici posset desciscendum. Sed non ex ea quæ olim fuit, sed ex hac quæ nunc est rerum atque hominum conditione, quid Turcus omnino possit, quæve illius facultates, & quantum timeri oporteat, animaduertendũ.

Solitudo in Turcicis regionibus.

Prouinciarum enim & regnorũ, quæ modo nominaui, tanta vbiq; vastitas & solitudo, quod exinde rerum quas gestas legimus, fides omnino iam periit, nedum magni alicuius belli, aut propulsandi spem, aut inferendi audaciam quantulamcunq; possint excitare.

Callimachus in Græcia & Asia. Troas. Phrygia.

Ac si quis, veluti nos paulo ante, ea loca perlustrat oculis, quærit in Troade ac Phrygia, vel contra quos mille Græcorum naues, & tot Reges ac Duces maximè coniurauerant, vel qui totius Græciæ tantum conatum, & tanti belli molem in annum vsq; decimum extraxere. Nec verisimile putat solertissimum Ducem Hannibalem credidisse illis in regionibus ac gentibus fore aliquid momenti, contra eam potentiam, cui se duce Carthaginensium, florentissimas opes succubuisse videant, miraturq;, quid aut in Ponto fuerit, quod nisi ab omnium bellorum, tunc victore Pompeio, pop Rom. expugnari posse desperasset, aut in Asia, quod sine Scipione tertiæ partis orbis domitore, frangi, debilitarique nequiret. Nam Romanam rem esse vnius alicuius anguli earum solitudinũ

Macedonia.

locupletatam, quilibet pro ridiculo aspernatur. Iam vero Macedonum res, quas nisi fabulas existimat, nullum in Macedonia videns, illius quæ olim fuisse com-

Thracia.

memoratur magnitudinis, monumẽtum, vt sileam de feritate, ac numero Thracum in bellis, quorum ne vestigium quidem aliquod in Thracia reperitur. Sed

Subdiuisio.

ne abutar patientia tua, omnibus quæ in hanc sententiam dici possent, audiendis, tria sunt ex quibus elici solet, quæ sit potentia imperii alicuius, armorum atque hominum multitudo, diuitiæ, res gestæ: quæ quidem pro locorum varietate, atque amplitudine fortasse apud alios quosdam Christiani nominis hostes, non vsquequaque contemnenda videantur. Sed qualia reuera sint apud Turcum, inspiciamus. Nam si ad opinionem referantur, omnia pro maximis habenda esse intelligo. Itaque de hominum copia licet ex mentione, quæ apud scriptores inuenitur, de celebritate vrbium populorumque frequentia illis in regionibus, de quibus modo loquebar, planum sit tantam fuisse illic hominum multitudinem, tantam linguarum varietatem, quod in vno Ponticis, adiacentibusq; na-

Dioscurias. Mitridates.

tionibus emporio, Dioscuriadæ res 120. interpretibus gerebãtur. Consteq; Mitridatem, cuius regnum si ambitu & spacio suo cum imperio Turci conferatur, minima quædam particula inuenietur, 22. linguarum differẽtias, intra fines suos habuisse. Licet præter ea bella quæ Turcus gessisse, aut gerere auditur, cum sine maximis copiis, nec suscipi, nec substineri, nec confici potuisse, aut posse videantur, ingentis alicuius multitudinis opinionem, in animis pene omnium suscitent, tamen sic habeto. In totius Asiæ magna quidem illa, & Latinis ac Græcis literis iuxta celebrata portione, quam Turcus habet, in qua complectebatur olim non solum quam modo dixi gentium ac linguarum diuersitas, sed multa simul regna, maxima, potentissima, nec minus quam Pontus multitudine hominum ac varietate vrbium celeberrima, hodie nulli vsquam indiginæ, nulli prisci cultores inueniuntur, sed per totum longè lateq; patens terrarum spacium tot vrbibus, tot

Turcorum natio.

populis, tot regnis prius inclytum, vnica Turcorum nunc lingua & natio dispersa, quæ quam modica sit atq; infrequens, facile sit ex eo coniectari, quod ab tam [illegible] obscurisque profecta originibus, vt in tanta nouitate propemodum igno[illegible] Ne[illegible] est ab Asiæ prope solitudine multum di[illegible]par status regionum, q[illegible]

Christia-

[illegible]tianis ademptæ sunt in Europa. Nam præter peregrinos translatitios ex Asia [illegible] Turcos, haud sanè multos respectu magnitudinis famæ, pauci omnino illic Græci, & longè pauciores Bulgari, nec maiori numero Bossinenses, Serui, Epyrotæ, omnesq; agricolationi, aut simili necessitati intenti, & in occasionem paratissimi, si queant ab se iugum depellere seruitutis. Quod si ad probandam Turcorum paucitatem, primordiorum obscuritas non satis efficax putatur, propterea quod maiora gessisse videntur, quam quæ parua manu expediuntur, vt sileam quod eorum nihil, aut armis suis, aut viribus efficere, & quod omnia debent par[illegible] perfidiæ, partim ignauiæ illorum quos vicisse creduntur, repetamus animo, non strages pestilentiæ, quæ inter eos singulis annis, prope ad internitionem omnium grassatur, non maximas clades vetustioris cuiusquam belli, sed recentiores & quas tantummodo nostris temporibus accepere. Quæ plane docent, quod si non à tam modicis ac prope nullis initiis, sed prout est in fabulis de Æaco & Cadmo, si vi aliqua cœlesti & numine, nec semel, aut ex formicis facti, aut ex terra orti, sed quotidie fierent, vel orirentur, maiori etiam frequentia & copia, quā formicæ & fruges omnes, tamen tam sæpè, tam multis in locis, tam ingentibus cladibus cæsos audiuimus, vt nihil omnino magnum de ipsorum numero credi [illegible] oporteat. Vt enim prætercam res a Diuo Vladislao, Poloniæ atq; Hungariæ [R]ege gestas, quas in historia, quæ à nobis de illo ædita est, explicauimus, quæ adeo innumerabilis, adeo infinita multitudo, dici, fingi, excogitariue potest, quam non penitus exhauserint crebræ ac maximæ victoriæ. Huniadiani, omnis memoriæ, omniumq; ætatum Ducis celeberrimi? Cui cum Hungariæ præesset, ne nomen Turcicum funditus deleret, ideo fara se opposuisse crediderim, vt esset, in quod inclyti filii sui Mathiæ regis diuina virtus, incredibilis animi magnitudo, singularisq; & admiranda in rebus omnibus prouidentia simul & fœlicitas, vim suam & fortunam, Christianis rebus conseruandis, exerceret. Quod si quoties in Europa victi, fusi, cæsi à magno etiam illo Epyrota Scandrabeo, nec à minori, aut viro, aut Imperatore Dracula Valacho. Præterea, si omnes Venetorum mari aut terra de Turcis partas victorias prosequi velim, quis est subinde crediturus, tam multis magnisque stragibus, vnum aliquem superfuisse gerendis bellis in Asia? vbi inire non est, quam multos paulo ante Vsoncassanus in Mesopotamia, & nuper Soltanus in Syria trucidauerit? præter absumptos ferro, fame, siti, cæterisque humanis necessitatibus, contra Carmanum in Cilicia, sub Tauro, & ad Candelorum, vnde exangues & semimortuæ, copiarum reliquiæ, cum reportarentur, eram ego Constantinopoli, & puduit me Christianam magnitudinem, eum sibi hostem intolerabilem persuasisse, quem regionis paulo asperioris, modica quædam incommoda fregisse, peneque ad internitionem mulctasse, videbam. Prætereo strages in mari acceptas, & cum hominibus simul naues co[...]m non pauciores à piratis captas, quam ab illis, quibus cum bella gessere, tum pene classes totas, vel rei maritimæ insolentia atque inscitia, vel tempestatibus absumptas. Quid enim attinet maritimas afferre clades, extenuanda multitudine illorum, quos incredibile si penitus, tam multos in rerum natura fuisse, quam multi terrestribus prælis interiere. Quippe quod tot in Europa, tot in Asia cecidisse scimus, quod mutuo vtrinque fides prope abrogatur. Nec iam quærendum, quo sint numero, sed nunquid aliqui supersint dubitandum. Eram in Asia multo ante quam contra Soltanum infœliciter est pugnatum à Turcis, & iam tum illic, præter haud sanè multos, pro locorum natura & magnitudine, agrestes ac negociatores, tanta vbique hominum penuria, vt passim desperaretur, resisti posse, si vt fama erat, Vsoncassanus tunc in Pontum & Bithiniam irrupisset. Quam [...]itudinem quantum subinde auctam credi oportet, post tot & tam maximas [str]ages, à Soltano acceptas, in quibus non solū militare hominū genus, sed ex agris quantulacūq; fuit in militiā coacta multitudo & negociatores etiā periere. Vidi etiā longè antea, & nuper quoq;, quā inanis & vacua sit Turcis Europa. Nā rei Valachicę restituēdę causa & cōseruādę, à Sereniss. rege Polonię ad Turcū legat., maritima oīa inferioris Misiæ ac Thracię, dū prętergredior, mediterranea

Græci.
Bulgari.
Bossinenses.
Serui.
Epyrota.
Cadmus.
Vladislaus Rex.
Historia Callimachi.
Ingens [illegible] Turcorū numerus cæsus.
Huniadianus.
Mathias Rex.
Scandrabeus.
Dracula.
Vsoncassanus.
Soltanus.
Carmanus.
Candelorū.
Constantinopolis.
Callimachus Constantinopoli.
Callimachus in Asia.
Callimachus legatus ad Turcum.

verò ad Macedoniam vſq; & ſuperiorem Myſiam inter redeundum perluſtraui, nullus vſquam locus munitus, nulla vrbs, nullum oppidum ſic ſitum, vt eius conditores alicuius vnquam belli aſſuturi, vel minimam cogitationem videantur habuiſſe. Nec aliud rerum omnium vbiq; ſqualor & vaſtitas, quam diuturnum atq; acerrimum bellum, in quibus verſatur locis, poſt ſe relinquit. Hominum verò omnis generis tanta raritas, vt ad nullum auidius ſpectaculum accurrant, quam ad homines contuendos. Cum enim propter regiam dignitatem paulò frequentiori ſeptus comitatu prætergrederer, è tuguriolis ſuis omnis ætas atq; ſexus viſendi ſtudio vias poſſidebat. In quo concurſu mirabar ego nō ſolum paucitatem gentis, ſed ſqualorem & ſordes, cum viderentur, non ex familiari lare, ſed ex profunda caligine teterrimi alicuius carceris, cum ferali habitu, exeſos macie vultus, & præmortua membra, vix ad conſpectum lucis proferre, & iampridem malis ſuis ſic affecti, vt miſeratione potius proſequendi, quam armis oppugnandi viderentur. Itaq; feſtinabat animus ad reuiſendam Conſtantinopolim, quo, vt populus amplitudini vrbis adæquaretur, ſciebam paulò ante toties tanquā affatim, iuſſu Turci, ex omnibus quas habet regionibus homines commigraſſe, vt etiam ſi bellum per ea loca deſeuiſſet, tamen adeò frequens & copioſa demigratio ex agris & oppidis, ſolitudinem paſſim fuerit relictura. Præfigurabam enim mihi, vim tantam me illic hominum inuenturum, quanta in colendis tam longe lateq; patentibus terris priùs ſuffeciſſet. Succurrebat & Iudæorum multitudo, quos ſuperſtitio & nouarum rerum cupido, quibus præter omnes alias gens illa conflictatur, ex vniuerſo orbe illuc ferebant attraxiſſe. Sed & nullus per id tempus vſpiam Turcorum erat exercitus, opinarique par erat etiam turbam omnem militarem eſſe ad Dominum congregatam. Hic iam non dicam, vbi ad locum perueni, expectatione me omninò fruſtratum, & qua toto itinere illic quoq; ſolitudine exceptum, fateor hominum plus aliquanto, quam in via inueniſſe, ſed vbique per vrbem prope idem atq; inter proficiſcendum videram. Squalor veſtis apud omnes, tum ſitus ac macies oris, & totius corporis inanitas. In veſtibulo tantum curiæ, quo ad augendam multitudinis ſpeciem, artifices etiam ex officinis & ſtationibus ſuis coacti, luculentior paulò veſtitus, verum numerus gentis nequaquam aut famæ, aut opinioni correſpondens. Sed, ex quo apparet Turcorum res, non hominum multitudine, ſed errore, ac vana Chriſtianorum perſuaſione conſiſtere, æque vt gentis paucitas contemnenda, ita arma apud eos, aut nulla aut ridicula. De quibus ne peruulgata quæq;, ac nota recenſeam, tranſeo non ferro ductas, ſed ex papyro ferruminatas galeas, & tenuiſſimis ſquamulis temere incruſtatas telas, corporibus circumtegendis. Quæ tamen armorum genera adeo rara, vt non niſi apud Principes viros inueniantur. Sed quoniam video nonnullas nationes in prælia non inermes ſolum, verumetiam nudas prodire ſolitas, non magnopere perpendamus, quibus illi armis ſe muniant à vulneribus, ſed quibus hoſtem ſoleant conuulnerare. Arcum habent tantummodo, & gladium, nec tamen omnes. In arcu quamdiu ab ſe ipſis non degenerauerant, nonnihil momenti fuit. A principio enim non decoris, & non habilitatis, ſed terrendi, ac fauciendi hoſtis ratio in omni armorum genere habebatur, atq; ideo ſagittæ graues & prælongæ. Arcus verò amplitudine ac robore tali fiebant, vt aſpectu terrerent contuentes, & facile telorum pondus ac proceritatem ferrent. Nunc vero per ambitionem decoris, omnia commutata, atq; adeo velut in mollitiem corrupta, vt non fortium virorum, ac militum tela, ſed puerorum ludicra videantur. Sed & gladii ab omni militari diſciplina deprauati. Ante omnia enim cum feriendi duplex ſit ratio, quippe quod vulnus aut punctim impingitur, aut cæſim infertur, ne punctim feriant, ſupini recurui ſunt, & mucro in dorſum ſuum retroactus, cęſim vero, ſi dimittantur, propter quod non velut in gladiis aliarum gentium, latitudo ferri à manubrio paulatim detenuatur in acumen, ſed contra, qua tenentur propemodum acuti ſunt, qua vero feriunt latiſſimi, & carent capuli libramento, eleuari ſurſum, & ad geminandum ictum recolligi non poſſunt. Atq; ideo, quod fieri arte quadam nonnulli putant, Turci, quando-

Nota ſolitudinē per vniuerſam Myſiam, Thraciā Macedoniā, ac ipſam Cōſtātinopolim.

Conſtantinopolis.

Iudæi.

De armis Turcorum.

Arcu Turci vtuntur & gladio.

Gladij Turcorum.

quandoquidem gladius in dorsum falcatus, & in mucronem auctus, ac præponderans, neq; infigi cominus, neq; referri sursum queat, si absq; vulnere in vanum deciderit, necessario cogitur, insolito more reiecto brachio, in aduersum cæsim ferire. In quo genere ictus, quia cōtra ac nituntur nerui, intentatur, nullus omnino grauis impetus esse potest. Sed nimis multa de armorum atq; hominum paucitate. Vtrumq; enim facile paratur pecunia, qua si Turcus, vt fama est, abundat, nihil ei, quod quidem ad instruēdum gerendumue bellum pertineat, deesse potest. Atq; ideo, quid de illius opibus coniectādum sit, discutiamus. Tametsi, cum demonstraretur nunc à me, regna & prouincias, quas occupat, inania tantū nomina esse, ac solitudines, abunde intelligi potuerit, quis apud eum sit diuitiarum modus. Cum enim tam liberarum Ciuitatum, quam Regum opes, aut ex toto, aut ex parte, maxima & præcipua sint ex portoriorum, & id genus vectigalibus, horum autem tota vis atq; ipsum fundamentum consistat in hominibus, facile intellectu est in tanta hominum raritate, vectigalia illic eiusmodi, neq; multa, neq; magna inueniri. Sin his verò non satis intelligo, quibus demum rationibus publicæ diuitiæ magnoperè multiplicari queant. Quod ex auri, argentiq;, & metallorum aliorum venis, quas Turcus possidet, argumentum adducatur, scire oportet, nihil eiusmodi ab initio creatum, vel locupletandis regionibus, in quibus inueniretur, vel aliis oppugnandis. Nam si ita foret, quæ nimium sua munera natura dispensasset, quæ totius humani generis ęquissima parēs ac nutrix, sic omnia inter omnes miro quodam temperamento, ac ceu fœdere mutuæ necessitatis distribuere curauit, vt quacunq; in toto orbe patet terra habitabilis alendorum hominum nusquam ratio deesse posset. Atq; ideo quibus in locis frugum & cæterorum nutrientium nos fructuum copiam denegauit, metalla & id genus alia indulsit, non ad opum splendorem atq; amplitudinē, sed ad vitæ necessaria comparanda, vt esset quod mutuo vtrinq; peteretur, locorumq; inæqualitas opportunitatem æqualitate sic compensaret, vt generis humani societas, non solum vi rationis, sed multiplicibus etiam necessitatum vinculis implicita & connexa, indissolubiliter perseueret. Ex quibus planum fit, de metallorum venis, non tam pecuniarum copiam, quam cæterarum rerum inopiam arguendam, nec quicquam aliud in illis naturam esse voluisse, quam supplementa quædam alimentorū, propter extremam, alioqui intolerabilem nonnullarū regionum sterilitatem. Quod nisi ita esset prouinciæ venis eiusmodi redundantes, nequaquam à gente, neque multitudine neq; armis admodū potente, aut vinci, aut redigi in potestatem potuissent. Itaq; si vectigalib. minimè abundat, & in metallis effodiendis, deducta portione, quā necessario sibi operarū vendicāt alimenta, vix ratio constat impendiorum, restat, vt si quid est apud eum auri atq; argenti, totū ex manubiis ac præda coegerit. Quo ex genere video prope infinitas opes ad eum peruenisse, ne dicam ex Dalmatis, Epyrotis, Bulgaris, Seruis, Bossinensib. Rascis, cæterisq; haud maximi nominis & momenti nationib. sed redactis in potestatem suam, omniū Græcorum in Asia atq; Europa diuitiis. Tum etiam Gothorum ad Theodosiam, quorū opes tantas fuisse credere oportet, quantas ex spoliis prope totius humani generis, multis ac magnis victoriis comportare illuc potuerunt. Ad extremū direpta Caffa, quo Armeniæ vtriusq; aliarumq; circa Pontum regionum, præterea totius Græciæ naufragia à Turcorum tempestate, cum rebus omnib. quas secū auferre potuere, se receperunt, velut in tutissimum portum: non tam propterea, quod ea vrbs situ atq; operib. munita, & prope in confinio orbis terrarum ad Aquilonem videbatur seposita, ab omni mediterraneorum bellorum strepitu ac periculo, quam quod erat sub tutela inclytę tuę ciuitatis, quam propter rem nauticam, qua omnes gentes & nationes facilè antecellit, maris dominā dicere consueuerant. Propterea verò, quod adeo procul abs se nomen atq; Imperium suum propagasset, in terra non minus, quam in mari posse intelligebant. Eamq; ob causam neminem fore aliquando arbitrabantur, qui aut auderet, aut posset illic eos oppugnare. Qua opinione minime frustrati essent, nisi Turcus iampridem communitis, non solum Hellesponti, sed Thracii quoq; Bosphori faucibus, liberum

Opes Turci.

Portoria.

Venæ metallorum.

Præda Turcorum.

Theodosia.

[illegible]

aditum præclusisset omnibus, in mare Euxinum, per quod defensio fuerat submittenda. Sed facile fuit incautos imparatosq; & ab omni exclusos auxilio capere ac diripere. Quamobrem tam multis tamq; ditissimis, tot locupletissimarum gentium atq; vrbium prædis, credere oportet illum, non vt modo dixi infinitas facultates, verũ prope omnes humanæ fortunæ opes, sibi accumulasse. At quos non modo ex præda redactos, sed quacunq; eti...n alia ratione collectos thesauros, & pecuniarũ aceruos, adeo incredibiles, adeo infinitos, adeo supra extimationem omnem ac numerum fuisse putandum, vt non subinde exhaustos intelligi conueniat, multitudine simul & magnitudine bellorum, quæ mari ac terra substinuit. Quandoquidem vario præliorum ac victoriarum euentu, prope ad 30. annum extractum sit bellum, quod Turco post adflictas Græcorum opes Veneti intulere. Post expugnatam vero Caffam & Theodosiam, non à Venetis solum, sed à Cilicibus quoq;, à Medis, à Persis, à Syriis, continuo se tueri sit coactus. Quibus in bellis adeo grauibus ac diuturnis tot simul in locis, tam sæpe, tam magnos exercitus parasse, aut pro fortunæ varietate instaurauisse constat, vt miran dum sit potius, aliquam omnino pecuniarum vim tantam esse potuisse, vt in tam multis, tam ingentibus impẽdiis, non defecerit, quam quod aliquid superfuerit, suspicandum. Sed concedamus, patris huius, qui nunc regnat, inexhaustas adeo fuisse opes, vt licet multum bellis impenderit, non minus tamen filiis moriendo reliquerit, propterea tamen quod nunquam pecunia effusius dissipatur, quam vbi honoris atq; imperii cupido, nullo prçterquã largitionis confisa suffragio contendit, quibus prçcognitum est, quomodo ab initio ad Dominatum peruenit, facilimum est deprehendere, quod in adeundo confirmandoq; sibi largitionibus principatu, longè plus pecuniarum ab ipso, quam gerẽdis rebus à patre sit erogatum. Nec solum paternorum impendiorum reliquias, sed vniuersas quas aliquãdo ille habuit opes, tam præcipitem filii ambitum iampridem consumere oportuisse. Cum enim pro imperio patris supra 20. annos in Asia pugnantem, sciret se prope incognitum suis in Europa, & longè superari à fratre gratia & authoritate, vbi paternæ mortis nuncium accepit, non solum quæ ad manum erant, sed quascunq; etiam, aut ab amicis eblãdiri, aut subditis extorquere potuit, pecunias militibus diuisit, vt eos pretio conciliaret sibi, quos propter fratris paulo excellẽtiores corporis atq; animi dotes, erga eum propensioris animi esse non ignorabat. Postquam verò ad loca peruenit, in quibus thesauros paternos custodiri ferebatur iam non sponte, sed necessario, quæ inuenit omnia dispersit. Quandoquidem id vnicum supererat adminiculum, vel attrahendi, vel conseruandi apud se multitudinem, quam, nisi eius concitatissimum impetum blandimento illo præoccupasset, aut temere direpturam cuncta, aut ad fratrem defecturã præsentiebat. Huc adde donatiuum, non quoties sibi dare placuit, sed quoties milites accipere voluerunt distributum. Cum enim quæ in parente longè maxima fuit, authoritate careat, nec quicquam gerere possit maiestate, cogitur fidem, obsequium, fedulitatem, ac cætera omnia subditorum, etiam minima munera coemere à suis. Quippe quod nisi pecunia, iratos sibi conciliare, deserturos retinere, seditiosos placare, contumaces cohibere, detrectantes in militiam cogere non queat. Quibus adeo variis, adeo multiplicibus, adeo quotidianis profusionib. nedum Tyrãni vnius prædæ, orbis terrarum opes quæcũq; sunt, minimè diu sufficere valuissent. Sed quoniam res à Turcis gestæ huic quam explicaui hominum ac pecuniarum inopiæ obstrepere videntur, quantæ illæ quoq; sint, & quantarum viriũ argumentum consideremus. Possem equidem vnica eademq; verissima asseueratione omnes complecti ac dicere, nihilomnino esse in illis, quod viribus tantummodo effecerint, Constantinopolim & reliqua Thraciæ, præterea Thessalonicam, Corinthum, & quæ in Peloponeso occupant, nec minus Eubœã, Caffam, Theodosiam, Trapezuntem, suorum proditionibus succubuisse. Sed quia conseruisse quandoq; manum, ac minimè euictos abiisse audiuimus, libet paulo distinctius, quas demum nationes & gentes superauerint, explicare, vt prope contra rerum naturam ex victoriis, quæ de aliis ad potentiæ argumentum commemorantur,

Turcis subdi- tionis pars de rebus ge- stis Turci.

mortuus, Turcorum imbecillitas maximè iudicetur. Transeo hic Hydruntum, Scodram, Rhodum, cæterasque vrbes, vnde aut turpiter reiecti, aut abire per calamitatem sunt coacti, cum neque locus, neque tempus de his abundè dici patiatur, & ego ingratissimus sim futurus, si vel inuictissimo ac sapientissimo Regi Ferdinando breuibus verbis, nec rei magnitudinem simul & meritum æquantibus, gratias recuperatæ Hydrunti agerem. Qua victoria non ab illa, sed ab hac sacrosancta vrbe, totaq; Italia simul calamitosissimæ seruitutis iugum depulisse intelligitur: vel si amplissimam Lauredonorum familiam, parum profusa & accurata ratione laudarem, cui vt Scodram tueretur, ideo fata dedisse crediderim, vt Venetorum contra Turcum bellum, a qua cœptum fuerat familia, ab eadem maximè finiretur: vel deniq; si non plenissimo ore ingentibusq; laudum, non vocibus, sed clamoribus efferrem supra omnes Platæas, Salaminas, Termopilas, memorabile atq; insigne factum Rhodianorum, qui vrbem suam non dicam diputam iam & captam recuperauere, sed propterea dirui ac capi permiserant, vt nullus in ea subinde locus, nullus propemodum lapis esset, qui Turcorum sanguine conspersus, atq; adeo madefactus ad omnem posteritatē tantæ ac tam incredibilis eorum virtutis manifestissimum signum nō retineret, hostibus autem æternum foret monumentum, Rhodianorum libertatem non muris, sed hominibus expugnandis posse labefactari. Sed de iis atq; aliis cladibus quas accepere Turci, alias plura & accuratius. Nunc quod proposui, ex illis quas in Europa vicere, non à quibus victi sunt nationibus, de ipsorum imbecillitate disputabo. Quanquam id ipsum, quod tam sæpè fusi ac cæsi maximum sit documentum, quod non armis, non militari disciplina, non opibus, non multitudine valent, sed tantummodo opinione, vanoq; Christianorum timore nonnihil esse videntur. Sed colligatur hoc, vt dixi, victoriis, quarum tumida ac inconsiderata iactatio facit, vt ipsorum vires pro maximis celebrentur. Nec enim iniuria. Quis enim audiens tot imperia, tot regna, tot prouincias, nō longissimo subactas tempore, potest non commoueri? Eos verò qui tam multa, tam varia, tam longè lateq; dispersa bella, modò mari, modò terra obierint, non putare potentissimos? Verùm deducantur ea quæ victorum proditionibus debent, extimēturq; subinde vires eorum quibus cum ferro decertauerint, plus omnino est, quod queat colligi de ipsorum rerum tenuitate, eò quod nationes adeo modicæ & infirmæ tam diu illis repugnauere, quam quod iactari possit ad potentiam, propterea quod aliquādo eas deuicerint. Quid enim aut vehemens, aut magnum existimandum de viribus, quas tam diu certaminib. tot Epyrotæ, non illi quidem vrbium cum Pyrrho Rege suo expugnaturos, sed qui nunc sunt degeneres atque agrestes priusquam subiicientur substinuere, quib. Bulgari non solùm exigua, sed rudi etiam & pœnitus pastoricia montanorum manu semper fuere pares, donec continui ac diuturni non belli, sed latrocinii tædio confecti & desperati inquietissimæ libertati, ociosam seruitutem non prætulere. Serui autem neque numerosa natio, neque rebus bellicis exercita, sed metallis effodiundis intenta, & prope sine vsu ferri, præterquam in subterranei laboris instrumento, post infinitum præliorum numerum vix tandem succubuere. Nam subigendis, nec tamen omnibus Bossinensibus & Rascis tanto conatu, tot annos, tot varia fœlicium atque infœlicium pugnarum vicissitudine, Turcos laborasse, proculdubio indicat, exiguum esse omnino planeque ridiculum quicquid id est, quod tantopere Christiani sibi reformidandum persuasere. Huc adde toties ductas, totiesque inefficaces contra Valachos expeditiones, quæ gens hodie in duas partes diuisa, quarum neutra cum maximè floruit haud amplius, quàm sexdecim armatorum milia in bella mittebat. Et tamen qui ex illis Bisserabi nuncupantur, longissimo tempore tam exiguis copiis omnem Turcorum vim, non modò substinuere, sed sæpissimè etiam prouocauere, priusquam intestina seditione partiti, & mutuo in semet seuientes, maximum illum Imperatorem, & Ducem suum Vladislaum Draculam amisere. Quo orbi mirum omnino non statim succubuisse. Ita tamen longè post venere in deditionem, vt leges suas omnes simul cum rebus, & pene libertatem

Moldani.

retinerent. Moldani autem licet in Euxini littore, amissis oppidis Moncastro & Licostomo, quorum in ostio Tyræ amnis, hic ad Tyagolam paludem posi[illegible] interiora regionis suæ, nunc etiam retinent, & proximis annis tam magnas strages sæpe Turco intulere, vt coactus sit demum Stephanum ipsorum Principem eundemq; inclyti Poloniæ Regis Satrapam, non armis, sed conditio[illegible]ibu[illegible] ceden[illegible] socium atq; amicum appellare. O sane egregiam potētiam, Hispanoru[illegible] mu[illegible]titudini, Gallorum opibus, Italorum virtuti, Germanorum viribus form[illegible]d[illegible] cum qua de summa agrestes Epyrotæ tam diu contenderint, Bulgari paribus viribus sæpe conflixerint, Serui prope nullis, vel militibus, vel armis bellum per annos multos extraxerint, qua deniq; Bossinenses & Rasci multifariam seorsum ancipiti fortuna pugnauerint, Valachi verò repressis illius armis & conatibus, nō vt victi, sed tanquam victores pactionibus deciderint. Eat nunc si videtur quis, ac Turci efferat victorias, ac simul nationes ac gentes ab illo subactas enumeret, dummodo intelligat magis, non omnino mirandum esse, quod non vno, & leui impetu simul omnes adeo imbelles, adeo inopes, ac modicas nationes statim subegerit, quam quòd post tam longum tempus, tam vehemētes conatus, tot ac tam ancipites præliorum casus cum singulis exhaustos, tandem cuiusque lassitudine magis quam viribus suis expugnauerit. Quod [illegible]i parum ex iis constat, quam non æqualis sit famæ atq; opinioni res Turcorum, repetamus etiam memoria, quoties per hosce annos fusi, cæsiq; sunt in Asia, quæ adeò semper imbellis & effeminata fuit, vt penè nullius vnquam, qui antehac contra se arma mouisset, impetum sustinuerit. Exindeq; apparebit proculdubio nihil penitus tam inane esse, & quod minus timeri oporteat, quàm sit rumor qui de rebus Turcicis circumfertur. Nam cum virorum quorumcunq; armis, nec minus fœminarum facilè semper cesserint Asiani, & in omni pugnarum genere à Romanis, a Macedonibus, à Græcis denique contemptui, vt fœminæ omnino sint habiti, nonne armis viris, & tota militandi ratione, omnium gentium ac nationum postremam dici oportet, quæ minimè par sit illis, quos non modo viriles acies, sed muliebres etiam bellis omnibus superauere. Atque ideo cum satis constet ex iis, siue prospera Turcorum, siue aduersa considerentur, omnem rerum ab illis gestarum opinionem, tanquam inanem temerè susceptam, abiiciendam. Cumque planum sit factum, ipsos non hominum numero, non armis, non opibus valere, restat vt ad ea quæ ab initio dicendi, cum de rei gerendæ ordine disputarem, modicè per occasionem de Christianis facultatibus veluti delibata sunt, pauca quædam superaddantur, quibus breuius etiam quàm res postulat absolutis, ad reliqua, quæ in fine dicenda sunt properabo. Vos quæso actius etiam, quàm in ea quæ dicta sunt, animum intendite. Differendum enim de religionis nostræ opibus, quæ nunc maximæ sunt, deque illis in posterum augendis & conseruandis, quæ quidem materia vberrima est & plenissima dignitatis. Quippe de regibus maximis, de Ciuitatibus splendidissimis, de populis ac nationibus celeberrimis, quibus referta est, & supra maiestatem ornatissima Christiana Respubl. Cuius amplitudinis si per omnia decora euagandum, omnesq; opes ipsius, copias, facultates in medium protrahendas censerem, præter id quod facilè colligeretur, nullum omnino esse Christianum principem, nullam nationem, quæ armis, disciplina militari, viribus, rebusque gestis, non longè Turcos antecellat, innumerabilia de singulis commemorarentur, in quibus per omnia genera fœlicitatis, virtutis, gloriæ, magnitudinis, oratio se iactaret. Sed neque instituti huiusce, neque temporis, virtutes omnes, aliaque diuina & humana bona quibus publicè ac priuatim Dei populus maximè & vbique floret proferre, comparare, extollere. Quandoquidem id quod ad rem transigendam sufficit, infinita suppetit copia enumerandi atque efferendi c[illegible]que Christianæ gentis bellicas facultates. Nam vt ab iis incipiam, [illegible] de quo aut plura dici, aut maiori cum admiratione audiri queant q[illegible] tota belligerandi arte, vi, ratione, quæ in Britannis, quæ in Gal[illegible]s[illegible] Hispanis inuenitur [illegible] De quibus si exequi velim cuncta [illegible]

Britanni. Galli. Hispani.

repeti

[i]terea singulatim, cuius gentis arma, equos, militem, virtutem, cum Turcorum squamulis, cintheris, prædonibus, muliebribusque animis comparando, dies citius quam materia, vel deridendi hæc, vel exornandi illa me deficiet. Sed nec ea nota tam inclytus omni bellica laude nationibus inurēda, vt conferantur paucis & feminudis furunculorum turmis. Nec est à me committendum, vt videar suspicari quicquam simile habere posse Turcorum, aut ferrumine in hemicyclos corniculorum laminas agglutinatas, ossiculisq; exasperatos calamos, cum ingentibus robustisq; Britannorum arcubus ac sagittis, aut hebetes supinéque retusos cultros cum acutis, & ad omne genus vulneris aptissimis Hispanorum gladiis, aut deniq; præustas, & pastorum etiam ludicris ridiculas sudes, cum ferratis ac prælongis, eisdemque grauissimis Gallorum hastis. Vt præteream corporum robora, & proceritatem, etiam Romanis omnium gentium victoribus sæpè formidatam. Iam verò quam absurdum fuerit, quam indignum, si Germanorum innumerabilis non hominum, sed populorum ac gentium multitudinis, omnium bellorum genere, & cum omnibus penè gentibus exercitatæ, res bellicas enumerare, vt præ Christianæ rei magnitudine modica ex seruis ac transfugis Turcorum manus, nullisq; aut humani aut diuini Iuris vinculis, sed tantummodo latrocinandi studio & flagitiosissimè agitandi licentia consociata, contemnenda videatur. Nam Italiæ quidem sanctissimum nomen & res augustissimas, ad huiusmodi maculas & dedecora humani generis deprimenda, iactare, tam nepharium sit atque indecens, quam si diuina & perpetua terrenis & caducis comparentur. Atque ideo ne aut ineptus sim, qui ad exiguam atq; intermortuam scintillam militaris laudis Turcorum offuscandam, à Christianis tot ignes maximos & belli ardentissima fulmina producam, aut oblitus videar eius quod dixi ab initio, rectius videlicet sensisse, qui non tota Christianorum virium mole aduersus illos prodeundum censuere, nec de multitudine habendam rationē, sed sic rem totam moderandam, vt copiarum quantum victoriæ satis esset produceretur. Quandoquidem eò peruentum est, vt si immortalitatis, si salutis, si gloriæ nostræ, quæ in periculum iampridem rapiuntur, diuina mysteria salua esse volumus, arma capere, atque in aciem prodire cogamur, tantæque supperant facultates, vt delectu non multitudine sint producendæ. Nihil aliud quod demonstretur superesse iam video, nisi quis potissimum, aut Rex, aut populus inter tot ornamenta, & lumina religionis nostræ eligendus sit, cui merito publica omnium Christianorum salus, in primis huius sanctæ sedis patrocinium committatur. Et sane si aliud quippiam, quam de conficiendæ rei commoditate quæreretur, videri queat anceps hæc deliberatio, propter multorum Regum, Principum, liberarumque Ciuitatum nobilitatem, virtutem, religionem, res gestas, in quibus non facilè quisquam alium sibi præferri velit. Nunc quando id quærimus, quod non cuiuspiam libera voluntas, non industria, non virtus, sed regionum natura præstiterit, tam æquo animo cæteri inuictissimum Poloniæ regem, in hac naturæ commoditate prælatum sibi patiantur, quam in reliquis quoque, quæ virtus ipsa, & non voluntas præstat, æquari, vel etiam vinci patiuntur, præsertimque quòd nulla est commoditas, ex multis ac maximis, quas frugum, pecoris, metallorum, rerumq; aliarum vbertate, diuersis terris natura indulsit, quā quisquam, dempto beatitudinis fructu, minus forsan quàm hanc, pro religione pugnandi, sibi cupiat contigisse. Sed omissis aliis, quibus etiam præter loci oportunitatem cætera omnia cumulatissimè superesse intelligo, quid tandem velit aut possit præstare Polonus, qui tum oportunitate, aliis omnibus, quæ ad rem gerendam faciunt, abundat, discutiamus. Ac primum de voluntate, vt id quod ab initio professus sum, demum colligatur, Christianos quam facilimè posse pristinum religioni decus atque amplitudinem restituere, difficile omnino præterquam Deo Opt. Max. cuiusquam certam voluntatem deprehendere, propterea quod non solum infita penitus in arcana mentis, humanorum sensuum omne iudicium effugit, sed etiam propter multiplices simulationes sermonis, oculorum, frontis, quib. veluti signis & nunciis, cogitationibus cognoscendis, vti consueti-

Germani.

Italia.

Cuius potissimum fortunae digna, cui committatur Christiana defensio.

Quid velit aut possit Polonus pro religione restituenda.

mus. Quo igitur pacto, voluntatem Poloniæ Regis in religionem possimus demonstrare? Nempe ex factis. At illa quoque fingi ad tempus, & simulari interim solent. Contingit & id quidem, sed in vna atque altera actione. Vbi vero cuiuspiam totius vitæ cursus eadem æquabilitate, ac tenore cum summa constantia & grauitate, in vnum idemq; consentit, planum est illum iam non simulare, sed idem velle quod facit. Porro quid vspiam in terris ab aliquo mortali aliquando simili robore animi ac virtute susceptum, aut tanta constantia & grauitate retentum, atq; à Regibus Poloniæ professio & tutela Christianæ religionis. Nam vt à Diuo Vladislao, huius qui nunc regnat genitore ordiar, qui non vt alij ferè omnes Principes ac nationes, vi atque armis cogentibus, sed iudicio & ratione se fidei nostræ paulò ante accessit, vt plus penè agri atq; hominum cum ipso Christiano nomine accreuerit, quam perditum sit postea multis & natura sua ingentibus, & fama rerum gestarum inclytis prouinciis, Thracia, Mysia, Macedonia, Dardania, Epiro, Achaia, Peloponeso, aut vniuersis, aut maiori ex parte [illegible] in Europa. Vt prætercam damnum Asiaticum in Trapezundæo imperio, propter quas iacturas nisi accessio tanta cum Vladislao præcessisset de summa [illegible] Christianæ rei omnino desperare oportuit. Quid enim futurum fuisse existimamus, si nisi eum hostem Vladislaus Christianum nomen professus in se [illegible] tenuisset? Tartarus suas vires Turcorum copiis adiunxisset, quando ab his solis tam multas clades accepimus, tam multis prouinciis orbati simus, vt vix vltra [illegible] laturi videamur. Sed accessionem hanc ad fidem nostram, licet maximè memorabilem plenissimamq; immortali gloria, & si ab alio profecta esset, inter [illegible] prædicandam, non inuitus transeo, festinans ad ea, quæ omnem prope fidem excedunt, certè similitudinem inter religiosarum voluntatum exempla non habent. Inter omnia enim maxima & præclarissima, per quæ Christiana amplitudo subcreuit, vtcunq; omnes omnium res gestæ in medium protrahantur, minime [illegible] inueniri potest, vel proferri factum aliquod, quod sit cum ardentissima religionis charitate, cum incredibili virtute, summaq; humanorum periculorum despicientia, quã Vladislaus professionem nostram & suscepit & sustinuit, comparandum. Nam cum videret ad quod inuitabatur, si Christianis sacris initiaretur, cum suis non velut intra muros religionis nostræ tantummodo ad illius fructum recipiendum, vt plærisq; aliis contingit nationibus, sed remansurum quasi [illegible]mentum quoddam, & vallum cæterorum, sine modo, sine fine aliquo, à Tartaro immanissimo eodemq; potentissimo hoste oppugnãdum, tam grauem tot laboribus ac discriminibus refertam, planeq; desperatam perpetui belli necessitatem suscipere non expauit. Quanta per Deum immortalem fiducia, fiduciam dico, quanta fuit excelsi atq; inuictissimi animi sublimitas, quanta amplitudo, quanta firmitas, cum hostem sibi sponte asciscere, quem nec vinci, nec deleri, nec [illegible] ri posse intelligebat. Quo enim pacto speraret, aut vincere non congredientes, aut delere infinitos, aut pacare latrones? Non est enim, vt ex bellis, quorum [illegible] bis omnis ars cognita est & disciplina, coniecturam faciatis, ad consequendum animo, quæ sit illis in regionibus & cum eo hoste dimicatio. Quippe quod vbique alibi, multò ante affuturum bellum apparet, datur spacium colligendi se ac parandi, licet aduersus hostem progredi, conferre castra, in aciem prodire, manum conserere, & plærumque vno atque altero prælio totum bellum conficitur. Denique aliqui sunt regionum fines, vltra quos nequeat hostis necessitatem dimicationis effugere. Illic verò tanquam Autumnalis, aut Verni aëris tempestates, & procellæ, omnia inopinata, subita, vehementia, momentanea, nullus consilio locus, nullus virtuti, nullus diligentiæ ac disciplinæ. Quid enim quantumuis sapiens Imperator, aut protendere, aut moliri queat, [illegible] tra inopinatum impetum? vbi occurret palantibus, & tam vagis [illegible] in aere volucres, aut in mari pisces, aut in syluis feræ. Qua ratione, vel contra instabiles castra, vel contra dispersissimos aciem, vel contra re[illegible] con[illegible] tuet [illegible] enique quibus artibus in necessitatem p[illegible] adi[illegible] [illegible] nulli propemodum termini sunt impositi? O duram condi[illegible] & mi-

Vladislaus Rex.

Tartarus.

Progressus de rebus bellicis & moribus Tartarorum.

…, præterquam immortalitatis præmio subeundâ, cum … gerere … usus quem n… ratio, nedum exercitatæ … d neco… mal… virtutis, aut militaris, aut imperatoriæ. In bellis enim … plæruncg laudes etiam apud victos remanent, si nihil aut ab Impe… is prætermissum, quod quidem ad victoriam facere posse … do exercitu & collocando, in obseruanda tempo… loco… natura, … dirigendis hortandisq́ aciebus, simulq́ in pugnandi alac… & … rum ordinum diligentia. Verum contra Tartaros quæ laus in victo… in victis … tere potest, vbi omnia sine consilio, aut arte aliqua per … nem ac tum… ltum aggredienda. Et merito rerum initia temerita… …ationis est comes, exitus verò omnis fortunæ attribuendus. Quan… non composito instructoq́, & accurrentes expectaturo agmine ac… in populationes i… prouisi, velut è terra exoriuntur. Si occurratur, … tant … tis, repugnatores declinant, nullo loco consistunt, nul… …e, … irrumpunt, aut se recipiunt, nec possis nisi casu ad eos perue… …pe quod in vastis, atque in immensum vndique patentibus campis, … au… signi alicuius, sed syderum obseruatione, tanquam in mari quæ… … q… ei sequendi, & proculdubio eorum qui prænauigarunt vias & …s, vbi nullum omnino vestigium relinqui potest. In mari citius obser… … ac deprehenderis, quam illic aut venientium in eursum, aut euadentium … Tartarorum. Atque vt eiusmodi hostium multitudinem simul ac natu… … intelligatis: Genus est hominum si modò homines dicendi, qui … tis neque legibus vllis, neque moribus continentur, sed neque in terra …nt, neque pedibus vtuntur ad gressum. Quippe, quod aut in curru, aut in … os sublati, nisi humanæ necessitates aliquando eos ad terram reuocarent, me… …andam regionem inter volucria & gradientia animalia, velut in aere ob… ætatem omnem transigunt. Vtcunque tamen, quando prope ad for… …inis accedunt, genus inquam est hominum, multò quam cæteri mor… … motum celerius, & laborum difficultatumq́; aliarum patientius, quorũ … ex rigore prope perpetua hyeme obsessæ terræ, à qua non multum amo… …d… vero ex aere in quem curribus aut equis admoti degunt, prouenire cre… …m. Cæterum veluti celeritas, motus, difficiliumq́; patientia maior apud … quam in aliorum naturis, ita in reliquis omnibus totius vitæ ratio atque in… …, præpostera ac peruersa. Aliarum namque gentium quælibet diuersa ra… … su… ul ac regionum oportunitatibus se accommodant, locum sibi de… … cum propagatione sobolis, & prope perpetuitate quicquid est aliud in … aut opis, aut iuris, vel in humanis rebus, vel in diuinis veluti deberet, quo… beneficiorum religiosa quadam & profunda charitate deuincta, non du… subinde vitam, & quæ chara sunt iuxta vitam, omnia pro illius loci inco… … e relinquere, quem etiam vt non minus, quam fructu nomine iucun… … & sanctum redderet, & plusquam vitæ authorem esse significaret, pa… … upauit. At Tartari tanquam Grues aut Ciconiæ, cum anni tempe… …bus emigrantes, nullo soli alicuius præcipuo, vel amore, vel studio commo… … sed assiduè locum ex loco mutantes, nec vsquam diutius, quam aut pa… opportunitas, aut rigor aeris paulò remissior persuaserit commorantes, … quæ sint patriæ præsidia, fructus, ornamenta, dignitates, sed ne suauissi… quidem nomen illius intelligunt. Apud alios cum prima est etiam priuati … & familiaris laris cura quædam ac religio, simulq́; sub tecto & intra pa… … agitandi par consensus atque institutum, est domesticæ rei discipl…a, est … …iorum charitas & reuerentia, liberorumq́; educatio ac prot…ctio, est … ac propinq… …tum intellectus atq; obseruantia, sunt bel… ac pacis … sunt consuetudines, sunt mores, ad quorum normam communis … …tur, deniq; aratur, seritur, & nutrimentis, ac … ad vi… neces… … m p… acitur, quæ … …aris in …perto ac sub … , & præ… cur… … aut publico, aut priuato ædificio agitan… …

omnia. Necesse, quod cum de illis cogi[illegible] is in mentem [illegible] f[illegible]itatis, [illegible] tiæ, cæterarum [illegible] quibus [illegible] po[illegible]ibus intra domesticos parie[illegible]es p[illegible] ac [illegible] m[illegible]imas laudes sunt consecuti. Primum [illegible] o[illegible] e vmbra [illegible] cui[illegible]piam [illegible]nstitutionis nedum virtutis rei domesticæ ad [illegible] res est vlla domestica, adde quòd nec quidem necessaria, [illegible] habentibus. Matrimonii vero humanæ vitæ vnici, vel certè præ[illegible] fidii tum ornamen[illegible], quandoquidem non iudicio ali[illegible]uo & po[illegible] tione, sed lib[illegible]e atque impetu animi, nō vni, sed q[illegible] plur[illegible] vxo[illegible] iunguntur. Eademq; temeritate qua coeunt quotidie separantur, n[illegible] ctu, qualem tota in vxorem vnam congesta charitas gignit, neq; san[illegible] diuturnitas consuetudinis parit, tangi possunt. Itaque nulla eius v[illegible] [illegible] & reuere[illegible]tia, sed peculii loco vxorum multitudo annumeratur, q[illegible] opo[illegible] persuaserit, ad seruitutem nationibus [illegible] ven[illegible] in propinquos cæteros atque etiam in filios impietas & nundina[illegible] [illegible]reat nullam aut sanguinis, aut propagationis, vel curam, vel dul[illegible] [illegible]usnec immanissimas quidem feras natura immunes esse volu[illegible] indomitis eorum pe[illegible]oribus inhærere. Be[illegible] autem, [illegible] modo [illegible] a [illegible] [illegible]cinantium subitarii tumultus, & prædandi meræ oc[illegible]on[illegible] [illegible]n [illegible] [illegible]on propulsandæ iniuriæ, non propagandi imperii cogitatione [illegible] [illegible]endorum alimentorum necessitate promiscue contra suos simul & alien[illegible] [illegible]rtinaciter insi[illegible]unt, quam qui pax quid sit, penitus non norint, ne[illegible] [illegible]s alicuius, qualespacatis [illegible] r[illegible] nibus seruantur leges & iura, [illegible] [illegible] sperare valeas inter eos, qui vicissim omnes simul ab ipsis prope in[illegible] [illegible]perant, parent, docent, discunt latrocinari, & sine vlla futuri me[illegible]ati[illegible] rapaces feræ in dies viuunt. Adde quòd nec dissimilibus alimentis [illegible] non habentes, sed nec ignis quidem ad cibos. Quippe quod vel [illegible] vel sub stratis iumentorum calefacta, aut omnino frigida & cruda, [illegible] [illegible]uina carne se cruentis vnguibus, simul atque ore infarciunt, qu[illegible] defuerit, sauciata iumenti vena, calentem, ac nonnihil adhuc brutæ an[illegible] se retinentem cruorem, lacte ac milio admixto, ingurgitant simul ac deuo[illegible] [illegible] editq; alimentorum dirttas, non mediocre incrementum ad naturalem [illegible]tatem, quam etiam exauget multitudo, qua freti, ne dicam in[illegible]perabiles [illegible] credunt omnium gentium dominos, atque Imperatores se esse profi[illegible] Boristene enim amne, qui ad Orientem terminus est Regni Poloniæ, vsque trans Imaum montem in Asiam, & ad Septentrionalem Indiam porrecti, [illegible] quid terræ per tam longum spacium iacet, inter Hyrcanum mare atq[illegible] d[illegible]natosq; frigoribus orbis fines, non solum proc[illegible] ab omni m[illegible] ciuiliori vsu, sed etiam penè extra humanæ naturæ terminos freq[illegible] populis simul occupant, simul implent, quos si numero aliquo com[illegible] neris, nihil plus facias, quam si vniuersi maris arenas dinumerare [illegible] Huic itaque tam immani, tam efferato hosti, quem Vladislaus [illegible] di[illegible]e infinitum, bellorum verò ceu fa[illegible]ibus semper furentem [illegible] o[illegible] posuisse, ac veluti priuatis armis publicum Christianorum o[illegible] gerendum suscepisse, in quo si quid certaminum forte prosperum [illegible] fructus ad alios pertenerit, aduersa autem omnia ean ipsum tan[illegible] [illegible] quem recid[illegible]ent, debilitarent, ac frangerent, intelligitis pro[illegible] [illegible] fuisse, qu[illegible] regioni tum demum cum periclitaretur [illegible] [illegible]et, sed qui priusquam illa in periculum raperetur, aliquando se [illegible] [illegible] incolumitate quasi deuotum cum suis omnibus deleri malle[illegible] vacare [illegible] omn[illegible] res, [illegible]e ab illo gestas euagari, & [illegible] [illegible] prope [illegible] imprimis [illegible]ere, & [illegible] [illegible]e cum aliis [illegible]bicunque com[illegible] [illegible] on[illegible]ctum vocant, nec sine causa, [illegible] [illegible] Trebia, Tr[illegible]menus, Canna[illegible]

Profligatio de Valaquis facta.

[illegible],exindeq; [illegible] quæ con[illegible] fide, robore animi, hanc [illegible] vo[illegible] at [illegible] per o[illegible] deinq; fili[illegible] [illegible] er, cum infinitos secum Christiano nomini adiecisset, quod [illegible] iores [illegible] micos postea deleuit. Sed festinat oratio ad recentiora a[illegible] [illegible] en [illegible] tam recentia sint, quàm quæ geri contigit intra annum ab [illegible] agitur Nonagesimum. Itaq; venio ad eius filios, ma[illegible] ad Ca[illegible] [illegible] nunc [illegible]at. Nam alterum Vladislaum scilicet, cùm Hun[illegible], iam [illegible] regnante apud eos Sigismundo Cæsare, à Turcis premi cœpissent, & post [illegible] Alberti, qui Sigismundo successerat, viderent regnum suum non facilè [illegible] quod vrgebat, propulsaturum, sine eo defensore, qui esset virtute au[illegible] re[illegible]us gestis, fœlicitate omnium, qui viuerent, præstantissimus, neque [illegible]icinitatem ignorarent, quanta & qualia gesta essent contra Tartaros, [illegible]eniore Vladislao, & subinde etiam à iuniore, qui Diuo parente suo ad id [illegible] mul cum regni successione, quasi per manus acceperat, incredib[illegible]que [illegible] ac fœ[illegible]ci[illegible]ate gerebat, tanquam ea familia non secus ac Paulus diuin[illegible] [illegible] conuersus, propulsandis vbique religionis nostræ disc[illegible]imin[illegible]s de[illegible]ta[illegible]et, illum potissimè, qui apud eos regnaret, deligendum putauere. In [illegible]beratione credendum est omnino affuisse illis diuinum aliquod co[illegible], & cœleste [illegible]umen, ne celeberrimum istud regnum futuru[illegible]que alio[illegible] [illegible]um, mali alicuius casus conditionem tunc subire addu[illegible]re[illegible] [illegible]terum, velut euentus indicauit, fœlicitati Vladislai nihil vltra fata de[illegible] quam titulus tanti regni pro incolumitate Christianæ rei successori[illegible] [illegible]eruati. Duxit enim duas contra T[illegible] expeditiones, in quarum se[illegible] mortem oppetiit. Pri[illegible]s tamen continuis successibus Turcorum arma [illegible] retuderat, vires debilitauerat, animos atque audaciam fregerat, vt [illegible] post mortem ipsius annos ab inuadenda Hungaria abstinuerit. At Ca[illegible] quem ad maiora famæ atque amplitudinis momenta, diuina prou[illegible] [illegible]stinasset, vbi regni accepit gubernacula in familiari & dome[illegible]ico [illegible]rum bello, idquod propter eius hostis naturam & mores factu omni[illegible] difficilimum, gerendæ rei occasiones, admirabili quadam & diuina ra[illegible] [illegible]c præuidit, incredibili celeritate sic occupauit, fortunatissimo euen[illegible] transegit, vt præ huius consilii sapientia, virtutis magnitudine, fœlici[illegible] splendore, parentis fratrisque sui amplissimæ res gestæ, quodammod[illegible] [illegible] videantur. Et quid ni obscurentur, quandoquidem in illorum vi[illegible] extremum fuit, potentissimos hostes vel fugasse, vel fudisse. At is ex[illegible]us prope dele[illegible]is, Regibusque & Imperatoribus aut cæsis, aut captis, [illegible] abductis, pro arbitrio suo alios præfecit, à quibus etiam, [illegible]t, sæpenumero regnum & imperium subinde transtulit ad eos, in [illegible] Tartaricæ perfidiæ pauciora signa eminebant. Repetantur hic am[illegible] omnium ætatum, omnium Regum, omnium nationum res bellicæ, ni[illegible], nihil admirabilius, nihil quod minus humana veneratione ac lau[illegible] ornari queat, inuenietur, quam Reges & Imperatores illis dedisse [illegible]s, quas nemo vnquam impune bello lacessierit, & quæ victoris [illegible]ximas & pulcherrimas orbis terrarum regiones sæpè submisere, ab [illegible] inuictissimæ semper vbique præstiterunt. Iam verò, quam ma[illegible], quam sublime, quàm prope ad diuinæ maiestatis fastigium elatum, [illegible]r domestica seruitia Principes ac Dominos eius nationis, quæ alia[illegible]ium Principem se esse ac Dominam profiteatur. Quod, vt Casimi[illegible]ndingeret, cum incredibili virtute, summaque ipsius fœlicitate perfe[illegible] perpe[illegible]uæ constantique eius in religionem voluntati diuinitus e[illegible]. Vidimus itaque Tartarorum plærosque Reges cum coniugibus [illegible] bello captos, aut authoritate in potestatem redactos, tam æquissi[illegible] pu[illegible]m seruire, quam qui nedum regnassen[illegible], sed ne part[illegible] qui[illegible] m[illegible]is essent expe[illegible] al[illegible]q[illegible]an[illegible]o. De q[illegible]b[illegible]s rebus [illegible] dic[illegible] [illegible] & facun[illegible] o[illegible]ro Pō[illegible]nio, Cortesio, Policiano,

[redacted] Progno[redacted] Albertino [redacted] o quopiam, [redacted] cum his, quos nomi[redacted] quam vello[redacted] ô quam [redacted] mptarum [redacted] em, vel augustiss[redacted] re[redacted]. Nonnulla enim ad C. Cæsaris in gerendis rebus cel[redacted] indu[redacted]stri[redacted] nonnulla ad Pompeii rationem & disciplinam refe[redacted] C. Marii virtus & consilium, in quibusdam [redacted] grauitas commemoraretur. Ad extremum, prout [redacted] aduersus eum hostem, cuius cùm insultus, consilia, receptus, ne[redacted] nari, neq; deprehendi humana ratione possint, diuino quodam int[redacted] inde [redacted] peruenire ad ea oportuisse intelligeretis. Eum verò, qui talia [redacted] supra hominem collocandum atq; habendum esse. Mihi autem pro[redacted] doctrinæ mediocritate satis sit ex his, quæ vel dicta sunt, ve[redacted] m & voluntatem tuendæ religionis, semel ab Vladi[redacted] constantissimè semper à suis postea & retentam esse, & re[redacted] quod cum crebris eius familiæ victoriis paulò antè res eò deducta [redacted] nihil superesset, quod magnopere à Tartaris formidari iam po[redacted] tem, qu[redacted] ab illis Polono domi otium daretur, intelli[redacted] bat fore, [redacted] op[redacted]pugnarentur, incre[redacted]bilem eius gentis multitudinem ab H[redacted] am, inter Axiac[redacted] ac Boristenem amnes se recipere persuas[redacted] Poloniæ regnum, hoc est, religionis nostræ arx & propugnaculum [redacted] quadi ac lacessiri, illi vero pro[redacted]ter paludes & flumina, quibus circu[redacted] vel adiri possent, vel oppu[redacted]ri, inuenit pro[redacted] in rem [redacted] Casimiri anim[redacted], quo pacto id discrimen non solùm in præsens [redacted] retur, sed etiam, vt si postea intentatum foret, semper irritum redderetur. N[redacted] enim pietati præclusum, aut inexpugnabile. Igitur cum ætate [redacted] ligeret se indies minùs ac minùs [redacted] neum militiæ laboribus [redacted] filium Albertum contra illos misit, vt quod bellum per omnem [redacted] gesturus erat, iam tum paternis auspiciis ordiretur. Ipse verò supra [redacted] primi, aut comparari possit voluptatem maximam, & quasi fructum [redacted] periculorumq; exhaustorum caperet, substituto sibi eo religionis de[redacted] esset virtute, indole, ætate, ac cæteris omnibus, vel animi, vel corpo[redacted] florentissimus. Itaq; Albertus, vt facilè intelligi queat, quo animo & volun[redacted] erga Christianam professionem, nihil aut ab aui, aut genitoris, vel di[redacted]plina, vel instituto aberrans, mira celeritate progrediendi, incredibili omnium [redacted] cum tolerantia, singulari ingenio remorandi fugientes hostes assequut[redacted] ingenti clade affecit, quòd cùm cæsorum numerus i[redacted]retur, facil[redacted] nullum penitus superfuisse. Nec sanè superfuit, præter imbellem a[redacted] turbam confectorum ętate ac debilium, tum mulierum ac puerorum, [redacted] cum curribus & impedimentis seposuerant, prope ad litus Ponti vltra [redacted] locis sterilibus omnino & palustribus, nec solum exind[redacted] propter salubrium aquarum inopiam, qua tota ea regio prope [redacted] mentis atq; hominibus, præterquam illis, qui ibidem nati atq; ed[redacted] ab ipso vitæ exordio, cœli terræq; & aquarum grauitati a[redacted] inuidia factum velim, non possum non ingen[redacted] vel in[redacted] alias, vel ab iis auersa fuerit, [redacted] tam illust[redacted] gara [redacted] familiæ in religionem nostram [redacted] erita, aut n[redacted] perterit, aut non paribus præmiis affecerit [redacted] hanc Alberti victoriam, quæ cùm ab [redacted] [redacted]

Albertus Casimiri filius.

[illegible]oris ceu stimulo ad reliqua obeunda incitaretur, aduersariorum verò [illegible]bmitterentur, videntes apud eos, quibus cum res gerenda, non vltimum præ[illegible]ium esse victoriam, sed maius aliquid ac præclarius, diuinisq; & æternis rebus quam similimum, propter quod homines non solùm mortem in p[r]ælio non expauescerent, verùm etiam cuperent illam vltrò & appeterent. Tu [tam]en id, quod verisimile non esset, æquissimo omnium parente, non dicam dis[simu]las adhuc, sed nimis diu deliberas. Et dum tecum cogitas expectationem [omn]ium, gratissimo animo tuo digna aliqua significatione peruincere, mediocres tuæ voluntatis ostentandæ occasiones prætermittis. Quippe quòd ad hanc [vs]que diem distuleris Alberti ipsius fratrem Fridericum, inter Ecclesiæ cardi[nales] d[e]signare, quod genus honoris sæpè aut egregiæ alicuius literaturæ, aut iuris [scie]n[ti]æ, aut priuatis vnius meritis, aut generis nobilitati seorsum condonatur, [qu]æ omnia simul sunt in Friderico, non dicam summa & singularia, sed partim [v]s[que] in miraculum excellentia, partim modum ac vim humanæ amplitudinis [su]pergressa. Nam cum ea in regione bonarum literarum ac legum mediocris [sit] in Ciuili conditione cognitio, propter raritatem in maxima sermonis ac [ho]m[inu]m celebritate versetur, quanto honore prosequi, quanta admiratione suspicere oportet eum, qui ex summo fœlicitatis culmine, exq; ipsa humanarum o[pum] arce ac fastigio, animum ad eiusmodi studia deflexerit, quæ vt genere ac [na]tura [s]ua fortunis omnibus præferenda concedam, tamen vel hominum, vel [tem]porum vitio prope inter postrema vbique & ab omnibus expetuntur, a quo [pop]ul[]ato & communi errore Fredericus satis magnam laudem meruerat, [si i]uuenilem animum abstinuisset. Verùm naturæ bonitas singularis & incre[dibi]le ingenii acumen, quo ille maximè excellit, peruicere, vt non modò meliora cognosceret, sed cognita quoque mirabili studio & constantia sequeretur. Itaq; breui ad eam diuini & humani iuris scientiam, sola rei ipsius pulchritudine ductus peruenit, ad quam si quis è media plebe fructus cupiditate & quæstu [ta]ntummodò motus peruenisset, iampridem dignissimus haberi potuit, qui h[uic] cœlestium consiliariorum collegio insereretur. Quòd si literarum disciplina, & [i]uris cognitio, quarum alterutra in plebeio ac tenui homine satis esset ad hunc ordinem assequēdum, in adeò illustri viro parum sufficiunt, & merita ma[io]rum requiruntur, quis vnquam in toto orbe terrarum aut fuit, aut esse potuit aliquando, in quo ornando & efferendo sancta hęc sedes propensior esse debuerit? quandoquidem in vno multis pariter gratia referenda, auo scilicet Friderici, patruoq; & parenti, ac fratri, quorum prior rem Christianā innumerabili multi[tud]ine adauxit, duo reliqui mira constantia & virtute seruauére. Postremus in[credi]bili animi magnitudine substinet ac defendit. Ex quibus vnumquodq; tātū est, vt nō vna atq; altera dignitate compensandū, sed cūctis simul opibus atq; honoribus, qui ab Christianæ rei capite ac Patrono proficisci queūt, iure cumulandū videatur. Iam verò nobilitas, ob quā plæriq;, vt puto, ad exornandū sacrosanctu hoc collegium, Cardinaliū numero sunt adiecti, tāta in eo est, vt non solū veter hic consessus, sed vniuersum quoq; genus Christianū ab ipso splendorem ac decus suscepturū videri queat. Nam cùm vltimū, quod quidē sciam nobilitatis [fast]ig[i]u nostris temporibus fuerit, à Rege esse procreatū, Fridericus multis gra[dib]us suprà euectus est. Quippe quòd nō solùm patre, sed auo etiam & patruo ac [fra]tre Regibus illustrissimus. Quibus accedit etiam nobilitas matris, quæ & ipsa Re[gi]s filia, Regis soror, Regis mater, Regis coniunx. Hoc vltimo gradu Beronicen [su]pergressa, cui natalium illustrium felicitatem totam contigisse credidere. [Hun]c itaq; tantæ ac tot maximorum Regum splendore vndiq; circumfulgenti [digni]tati, non video, quæ demum claritas inter humana comparari possit, ex qua maius aut certè par lumen atque ornamentum cœtui vestro videatur ac[cessur]um. Sed dabuntur posthac causæ multę ac tempora de his dicendi atq; audi[endi] plura. Nunc, quod institueram, prosequar ape[r]ire, neminem omnino es[se], [qui] Rex Poloniæ non sit præferendus studio ac volūtate rei & nominis Chri[stiani] conseruandi atq; augendi. Quod licet satis planè intelligi potuerit ex su[]

Fridericus Cafimiri filius.

Elizabeth Regina Bohemiæ.

Professionis de bellorum Poloni. quæ aduersus Tartaros geri & gesta esse commemoraui, licet tamen aliorum quoq; breuem mentionem afferre, quæ in eundem finem piè ac religiosè ab eo facta sunt, vel permissa, quibus cognitis, nemo dubitare poterit, bellum cum Tartaris geri à Polono, non studio tuendi sua, sed voluntate religionis conseruandæ. *Contra malignorum interpretationes.* Nam cùm nulla ferè actio sit, quæ ex toto careat otiosorum maligna interpretatione, video esse aliquem posse, qui publicam Christianorum omnium defensionem, quam ille vltrò præstat, transferre conetur in necessitatem arcendi ab rebus suis, infestissimæ latrocinium gentis, quod vt ita foret bene, instituti tamen animi esset non extenuare beneficium, neq; exigere, vt alteri profuturus, nullum interim sui respectum habeat, sed potius gratiam referre, vt fluminibus, vt soli, vt lunæ, & cæteris eiusmodi, quæ dum naturam & cursum suum, à quo desinere non possunt, exequuntur, mouenturq; in aliud, nobis etiam prosunt. Sed non propterea quòd Polonus bellum, per quod religio conseruatur, nolle gerere non posse videatur, ideò & minùs vult. Cùm enim suscepit id, quod nunquam deponi posse intelligebat, perseuerare instituit. Itaq; nō ex eo, quod nunc agit, sed ex illo primo consilio & voluntate arbitror percensendum. Nec quæ necessitate nunc pugnet, sed qua mente & cogitatione bellum susceperit existimandum. Et cùm religio ad id eum pellexerit, minimè inuidere oportet, quòd dum nos defendit, se quoq; & sua tueatur. Huc adde adiacentium aliarum regionum securitatem ac pacem cum eodem hoste, quæ vel sola satis ad probandum, Polonos quoq; in simili quiete agitare posse, ac non nisi religionis ardore inflammatis animis, vltrò pro illius salute atq; amplitudine depugnare. Cuius rei etiam, vt a malignis interpretibus dubitatio aliqua excitari potuerit, nonne & tota & funditus paulò antè extirpata est, cùm Rex Poloniæ bello, de quo iam dudum loquor, haud intermisso, non modò pecunias, simul & gentes, nec semel, nec exiguo numero submiserit in expeditiones alias, reliquorum Christianorum auspiciis ductas contra Turcos, verùm etiam vacationem dederit à domesticorum bellorum muneribus, ac sponte indulserit, vt sine fraude esset suis omnibus, qui cruce signati Christiano nomini militassent, quod nullo modo oportuit, si aliud quippiam quàm religionis columen, pugnandi aduersus Turcos, sese causam suggereret. Quid enim pertinere ad se Polonus putauisset ea, quæ ab aliis cum Turco agerentur, si non nisi pro se sollicitus foret, aut qua ratione de viribus suis & facultatibus domestico periculo propulsando detraxisset, si nō vel ut ante dicebam, ab initio susceptæ professionis nostræ, gens illa in animum induxisset, se vbiq; ac pro omnibus Christianæ rei hostibus opponere. Sed nimis *De potentia Polonorum ad tuendam religionem.* multa de Polonorum voluntate, quam Christiana re defendenda propensissimam esse cùm docuerim, superest ostendi potentiam quoq; ipsorum, aut illam æquare, aut etiam antecellere, cuius rei validissima fundamenta video constituta inter differendum de Tartaris. Nam si egregium quippiam ac magnum puta- *Turci ex comparatione.* tur, vel substinere, vel oppugnare Turcos, genus hominum ab initio mercenarium & translaticium ex Asia, dubiis originibus, paucis armis, & nulla militari disciplina, quàm immensa intelligi debet potentia, qua cohibentur, ac veluti repagulis quibusdam inter suos fines includuntur Tartari, qui in Sarmatiam & Scythiam vniuersam non aduentitii, nec claritatem generis ab alia quapiam natione repetentes, sed indigenæ, ac de originum vetustate cum ipso rerum exordio decertantes, multitudine verò ac gloria bellorum quicquid reliqui in toto est orbe humani generis superantes, multis populis ac nationibus omni genere *Tartarorum commendatio.* memorabilium gestorum domi forisq; insignibus, quod ab ipsis quasi ex quodam pugnacissimarum gentium seminario ortæ ac profectæ dignitati simul & gloriæ fuêre. Rebus autem bellicis eousq; semper valuêre, vt cùm Martem apud se natum profiteantur, aliæ omnes vbiq; gentes facilè credant. Sed cùm videam, vos non sine quadam voluptate audientes hæc cognitioni nostræ propter locorum distantiam non familiarissima, consensus vester simul & ratio Polonicæ magnitudinis apertiùs declarandæ facit, vt licet oppugnandis Turcis satis videri queant, viresq; Tartarum multitudine ac robore hominum, tum audacia & celeritate

[illegible]tate aggrediendi res & conficiendi, præterea laborum necessitatumque o[illegible]um patientia maximo interuallo illos antecedentem, substinuére semper ac substinent, tamen recensenda etiam putem alia, ex quibus id, quod institui, locupletius comprobetur. Itaq; obmissis Tartaris, præterea quòd milite & pecunia Christianam rem contra Turcos sæpè Polonus iuuerit, in qua re vel sola maximarum facultatum inest argumentum, libet interrogare, quo tandem amplitudinis gradu censendam arbitremini eam potentiam, quam, vt paulo antè dicebam, Rege Alberto mortuo, cùm non solùm a Turcis, verùm etiam à Boemiis atque Australibus in orbitate sua oppugnaretur, inclytum Hungariæ regnum, præter omnes idoneam ac dignissimam censuit, cui salutem suam libertatemque committeret. Quod quidem iudicium debet apud vos omnino esse grauissimum, quando Hungari propter tot bella, quibus vndique circumsepti in vltimo discrimine rerum suarum ac nominis constituti minimè videri queunt, aut temerè, aut per cupiditatem aliquam implorasse illos, quorum domi atque foris facultates omnes propter vicinitatem minimè ignorarent. Idem quoque licet de Prutenis & dicere & credere. Nam cum Teutoni sub titulo beatæ virginis religiosam militiam professi iampridem cum regni Poloniæ tractum, quem ad sinum Codanum Sarmaticumque Occeanum, Prussiam ac Pomeriam vocant, Polono in honorem fidei nostræ, cuius illi defensionem præ se ferebant, non aduersante possiderent, atq; vbi quibus cum pugnare consueuerant Litifani, cum Rege suo Vladislao Christianis sacris sunt initiati, cœpissent quo securius, eò libentius inter suos agitare, Pruteni eorum cupiditatibus offensi, ad Polonorum opes confugére, quas nullo modo implorassent, nisi tantas esse intellexissent, vt eos non solùm ab inuiso paucorum Teutonorum dominatu vendicare possent, verùm etiam contra vniuersam Germaniam facilè tueri. Est enim religiosa ea militia confugium omnium nobilium Germanorum, quorum fortunas casus aliquis domi attriuerit. Eamq; ob rem non ignorabant Pruteni fore, vt tanquam ad communem iacturam ex tota Germania accurreretur, & res bello repeterentur, quod cùm contigisset, quia inter Christi fideles dimicatũ libentissimè prætereo, quanta suorum clade Germani inuictissimum Poloniæ robur sunt experti? Vos nihilominus, & si ea, quæ sine summo dolore propter Christiani sanguinis effusionem narrari non possunt, prætermitto, ex his, quæ commemoraui, facilè intelligitis immẽsam quandam atq; incredibilem esse potentiam, quæ tot simul bellicosissimarum gentium conatus fregerit semper ac retuderit. Huc adde à Moscouiensibus Ducibus imploratum à Polono paulò antè contra fraternas iniurias patrocinium, in qua re arma expedienda nõ fuére. Dux enim ille, quamuis audax & confidens, opumq; alioquin atq; hominum multitudine Barbaricæ clarus, cessit authoritati regiæ, & quo nullum potest esse aut maius, aut certius rei ac maiestatis Polonicæ documentum vltrò fratribus priusquã admoneretur, satisfecit. Sed vt contendi queat, valuisse in iis, quæ commemorata sunt, aut locorum opportunitates, aut hominum necessitatem magis, quàm eorum, à quibus res Polona implorata, vel iudicium, vel voluntatem, id quod mox dicturus sum, certè neq; auerti à malignis, neq; attenuari ab inuidis, necnon maximè ab hostibus formidari potest. Vltrò enim ac libera animi voluntate susceptum, incredibili copiarum atq; opum vi inchoatum, summa denique animorum & corporum alacritate ac robore perfectum est, quod ignorare vos non sinunt multorum irriti contra eos conatus. Boemorum regnum spacio terræ non amplissimum, sed situ, armis, viris, equis, disciplina militari, eousque partim natura munitum, partim arte ac diligentia instructum, vt prope Centesimum annum iam libertatem iuraque & ritus suos facilè aduersus omnem ferè reliquam Christianam vim tueatur. Hungaria verò cui fœliciori sorte non huic sanctæ sedi aduersari, sed pro ipsius authoritate atq; amplitudine contra Turcos pugnare obtigit, vt est spaciosior multò, ita etiam omnium facultatum genere ac rebus gestis insignior. Contra hæc duo tam opulenta regna, tamq; omni humano ope atq; ornamento florentissima, vt alterum iamdudum pene ab omnibus

fidelibus, alterum ab infidelibus facilè se defendat, Rex Poloniæ paulò antè arma mouens, eodem tempore filium vnum in Boëmiam, alium verò misit in Hungariam, tantis cum copiis, tamq́; omni arte ac facultate bellica instructis atque ornatis, vt Boëmia quidem, quæ sæpè antea Christianorum aliorũ omnium conatus retuderat, vnius tunc impetum Reguli non ferens, se simul & sua cuncta humana & diuina illi subitò tradiderit. Hungari verò, siue in honorem fidei nostræ, quam tuentur, siue propter vicinitatem & fœdera, quibus fuére semper cum Polono coniuncti, peruicére, vt à Buda ipsa regni capite, quo iam Regulus alius processerat retrò ad parentem reuerteretur. Maxima hæc omnino & incredibilem quandam opum, virium, facultatum amplitudinem præ se ferentia, non tamen maiora, quàm polliceri queat. Immensum & prope infinitum spacium, per quod eisdem, quasi quibus orbis terræ partes, finibus circundatum Poloniæ regnum inter Boristhenem, Istrumq́ue, & Oderam, ab Euxini maris littore ad Sarmaticum Oceanum porrigitur, intra quos non tam eius regni, quàm penè humanæ naturæ terminos, id quod rebus in bello gerendis nihil est efficacius vnica, sed copiosissima. Et terrarum tanto spacio æqualis gens est & natio, non moribus, non lingua, non institutis varia, sed omnium diuinarum humanarũmque consensu, simul & iure sociata, cuius si studia, si volũtates, si deniq; ceu conspirationem quandam in omnibus agitandi rationibus spectes, veriùs domum vnam & familiam, quàm nationem dixeris: si verò multitudinem intuearis, non regni vnius incolas, sed totius orbis terræ populum esse arbitreris. Equorum verò atq; armorum tanta illic copia, quanta, vt nihil aliud dicam, satis superq́; fuit, cùm eodem tempore numerosissimis Tartarorum copiis resistendum esset, Hungariaq́; & Boëmia diuersis exercitibus, sed eisdem maximis, & ad rem gerendam instructissimis oppugnarentur. Nam diuitiarum modum quis ritè existimauerit, cùm non vt aliis quibusdam in regionibus, aurum atq; argentum sub terram prope ex ipsis inferorum penetralibus modicè ac laboriosissimè eruatur, sed manibus illuc importetur ab Anglis, Scotis, Dacis, Sueciis, Britonibus, Phrisis, totoq́; eo nationum tractu, quem à Gadibus ad sinum Codanum flexibusq́; & nominibus multiplex abluit Oceanus. Vt enim arbitror vos minimè ignorare, est illis in regionibus alibi, vt in Hollandia & Flandria lineæ ac laneæ vestis tam frequens artificium. Alibi, vt in vtraq; Hispania vini atq; olei: alibi, vt in Anglia & Scotia lanarum & pecoris tanta vbertas & copia, vt inde in multas prouincias res eiusmodi deferantur. Tritici autem & frugum cæterarum nullibi modus pro indigenarum multitudine sufficiens. Itaq; cùm omnes populi ac gentes alimentorum supplementa non aliundè ferè, quàm ex Poloniæ regno accipiant, nec alimenta solùm, sed ligna etiam & picem, cæteraq; opportuna fabricandis nauibus, quibus fruges exportantur, præterea colores lanis ac pannis inficiendis, tum etiam mel & ceram, & quibus omnis Septentrio abundat, ferarum pelles, genere, colore, vsu differentes, vt stimentis simul ornandis, simul aduersus frigora & tempestates muniendis, dubitari non potest, tam infinitam pecuniæ vim illuc importari & remanere quàm infinita est multitudo rerum, quibus tot populosissimæ regiones alendæ sunt simul & ornandæ. Atq; ideò quando vires & potentia regionum colligi soleat ex rebus gestis, ex amplitudine ac spacio terræ, ex multitudine armorum atq; equorũ, deniq; ex diuitiis, omniũmque harum rerum demonstratum sit, Poloniam splendore, magnitudine, copia, vi maximè eminere, nimirum fateamur oportet regni illius potentiam inprimis dignissimam esse, in cuius amplitudine ac robore restituendæ in integrum, religionis nostræ spes omnis collocetur. Sed quoniam fieri potest, vt quantumuis maximæ facultates inefficaces sint ad expediendum id, quod institueris, propter aliquam, vel à natura, vel à casu iniectam difficultatem, quandoquidem planum fecimus, in vnico Poloniæ regno satis superq́; opis esse Christiano nomini, quod postremò facturum me proposui. Iam nunc dicam de conficiendæ rei facilitate, vt oratio mea finem aliquando accipiat, & tu non solùm, quia possis professionis nostræ hostes exterminare, sed etiam quia facilè posse videas, ad

tantum

tantum tamq; immortale decus cōsequendum mentem tuam simul & actiones conuertas, intelligo sanè nihil esse, quod quidem magis inuitare ad agendum possit, quam facilitas perficiendi. Atq; ideo partem hanc vel accuratissimè tractandam fuisse. Verùm quia in his, quæ hactenus dixi, multa explicata sunt de rei Christianæ simul & Turcicæ vi, magnitudine, copiis, de armorum genere, de opibus, de bellandi ratione ac disciplina, simul & de rebus gestis, ex quibus omnibus facilitas ipsa delendi execrandam superstitionem ac diram gentem, de qua loquimur, non obscurè colligi potuit. Præterea, quia vnius alicuius aut Regis, aut liberæ ciuitatis opibus melius, quàm vniuersorum Christianorum conatu id effici posse iam dixi, in eaq; facultate Poloniæ regnum maximè eminere, propterea quòd maximum sit & populosissimum, abundetq; rebus omnibus, quibus bella conficiuntur, multò ero in hac vltima parte breuior, quàm fueram prioribus explicandis, totamq; hanc etiam facilitatis rationem pendere à Polonis demonstrabo. Præter illa enim, ex quibus modo dicebam, facillimum vt pauciores à plurimis vincantur, seminudi ab armatis, egentes omni bellico apparatu ab instructissimis, præterea ignari militarium artium, à peritis, & qui admodum exigua rerum gestarum fiducia in aciem prodirent, ab illis qui omnium victoriarum genere maximè florerent, tria sunt quibus facilè conficiendorum bellorum tota ratio continetur, propinquitas locorum quæ oppugnanda, accessus non impeditus, necessariorum facilis suppeditatio, vt viribus integerrimis progredi, vt citò perueniri, vt commodè perseuerari possit. Quæ cùm ita sint, quis est tandem inter omnes Christianis sacris initiatos, vel propinquitate ad rem gerendam contra Turcos, vel facilitate accedendi, vel commoditate suppeditandi sibi extrahendis bellis opportuna, qui sit cum Polono conferendus? Licet enim multi sunt terrarum, quas Turcus occupat finibus adiacentes, nemo tamen coniunctor existimari debet, quàm cui expeditissimum sit imperii illius non margines, & velut remotissima membra, sed caput ipsum statim vitalia aggredi & conuulnerare. Vt enim planè percipiatis, quid inter Polonum atq; aliis Turcis finitimos intersit, reliquis omnibus, magna pars temporis bello vtilis, absumenda aut mari, aut vastissimis solitudinibus emetiendis, priusquam perueniant ad loca, in quibus res gerenda. Polonus verò sic Turcorum terris est coniunctus, vt simulac fines suos transcenderit, in promptu habeat seu ditissimum gentis illius emporium Adrianopolim, seu imperii caput Constantinopolim malit oppugnare. Superato enim ad Silistriam Danubio, quousque Poloniæ regnum extenditur, si ad Orientem conuertat agmen, decem dierum spacio ad Thracium Bosphorum perueniet. Si verò meridiem versus progrediatur, biduo minùs attinget Andrinopolim. Atq; vt non solùm breue, sed nulla etiam montium, syluarū, fluminum difficultate impeditum iter intelligatur, ad Danubium vsq; duo tantummodò nauigabilia superanda, Tiras & Sarectus. Ille Podoliam inter & Valachiam influit Euxinum. Hic verò per mediam ferè Valachiam labitur in Danubium, sed vterq; in potestate est Poloni, materiaq; abundè suppetit vbique, seu pontes, seu naues fabricare instituerit. Cæterùm, nullus vsquam saltus, nulla palus, nullæ rupes, quibus properantis exercitus nedum militaris gradus, sed ne quidem valeat remorari. Post Danubium, primis castris Hemus tantummodò transcendendus, per eum locum, quem incolę Bolcanum vocant. Duplex est iugum, sed vtriusque ascensus & descensus haud sanè perdifficilis. Via verò tam lata, vt geminos simul currus vbiq; facilè accipiat. Inde campi collesq; frugiferis arboribus ac vineis consiti Thessaliam versus. Nam Thracia horridior paulò, & vt frugibus vbiq; infœcundior, ita pecoribus abundantior. Ad quam viæ facilitatem accedit, quòd eundum est per gentes, non dicam minimè infestas, sed quia religionem nostram profitentur, fauentes Christianis rebus. Polono autem non solùm ex vicinitate cognitas, & amicas, sed etiam propter linguam atq; originum cognationem quodammodo consanguineas. Numerosissima enim ad Septentrionalem Oceanum, & plagam frigoribus damnatam natio, quam, id quod plerię; vestrum non ignoratis ab initio quidam

Secunda pars subdiuisionis de facilitate accedendi. *Tiras. Sarectus.* *Hemus.*

Ruteni. Podolia. Russia alba. Mazouia. Polonia. Boemia. Bulgaria. Rascia. Bossina. Seruia. Croatia. Sclauonia. Valachia. Turci. Tertia suasionis pars de suppeditatione necessariorum. Exhortatio ad rem gerendam.

Venedes, nonnulli Antes, plures Sclauos nominauére, paulatim cœli terræque clementiam secuta in Austrum ad interiora Sarmatiæ prius Roxolanis se immiscuit, cum quibus postea corrupto vocabulo Ruteni sunt appellati. Inde prosperè cùm migratio prima successisset, erectis animis ad fœliciora in leuam dextramque se effudit, & illinc quidem ad Euxinum vsq; Podoliam Russiamq; Albam, hinc verò vtramq; ripam Istulæ Mazouiamque ac reliquas Polonici simul & Boemici regni terras multitudine sua impleuit, & mox trãsgressa Danubium, non vnius atque alterius vrbis, sed pro rerum, temporum, fortunæ opportunitate, modò armatos, modò inermes magnarum regionum populos, velut in colonias mittens, Bulgariam, Rasciam, Bossinam, Seruiam, Croaciam, Sclauoniam, cùm occupasset, propagandi sui non antè finem fecit, quàm ad sinum perueniret Adriaticum, ibi tanquam Septentrioni, à quo profecta erat, aduersum orbis terrarum marginem attigisset, & natura se, ne progredi iam posset, opponeret, vltra se diffundendi modum sibi constituit. Maximus omnino ac vix animo metiendus terrarum tractus, inter humanæ naturæ Septentrionalem terminum ac sinum Adriaticum. Sed vtrunque immensus vel infinitus potius eadem vbique lingua & præter Romanorum Coloniam Valachiam, gentes omnes eadem primordia profitentes. Hic iam, etsi nihil dicerem, tamen animis & cogitationibus vestris subiret quid ad bene gerendæ rei facilitatem intersit inter eos, quibus omnia per interpretem expedienda, & illos, qui per se mutuò colloqui, hortari, percipere, rogare, pacifici valeant. Cùm enim duo sint, quibus & distamus à beluis, & vis omnis humanæ societatis continetur, ratio scilicet ac sermo, & illa quidem sine hoc hominibus frustra concessa videri queat. Nam quid attineret, quantumcunque sapientissimè cogitare, discurrere, prouidere, si non esset sermo, qui rationis inuenta enunciaret. Ea demum natio, quæ gerendis rebus non solum inuenitur opportuna, sed etiam statim eloqui possit, inprimis idonea iudicanda, cui actionis, de qua loquimur, summa committatur. Huc adde, quod aiunt, sapientem debere omnia priùs experiri, quàm arma. Quod si ita est, & si nedum bellum, sed nec nomen quidem belli sine armis esse nequeat, plura tamen omnino sunt, quæ lingua, quàm quæ manu illic geri oporteat. In qua facultate quis tandem est alius, quàm Polonus, qui effusiùs iactare se possit? Nam qui Turci communi appellatione dicuntur, gentis suæ veluti corpus, ex triplici hominum genere affecére, ex captiuis, ex transfugis, ex indigenis, & ii quidem adeò pauci sunt numero, vt præ multitudine duorum priorum generum vix esse intelligantur. Cæterùm transfugæ captiuiq;, quos seruos vocant, omnes ferè ex gentibus, quas modò dicebam, linguam atq; originem cum Polonis habere communem. Ex quibus planè constat, vt nihil ferè nisi quod beluarum est, viribus, ab alia quapiam natione geri contra Turcos potest, ita omnia Polono esse expeditissima dicerem. Nunc, vt proposui, quàm facilis sit illi annonæ ac reliquorum, quę ad bellum faciunt suppeditatio, si aliunde quàm a domo ea petenda essent & submittenda, sed cùm demonstrauerim paulò antè frugum vbertatem, qua regnum Poloniæ occidentalem ferè omnem plagam enutrit, præterea planum fecerim, velut imperii Turcici non fines extremos, sed interiora, & quasi centrum attingit, nullis interiectis, aut maris, aut terræ difficultatibus, non video quare sit mihi in hac commorandum, quandoquidem ex prædictis iam pridem intelligitis, & abundè ea Polono esse, quæ vsus belli expostulat, & qua subuehenda sunt, viam non solùm breuem, sed omni etiam impedimento absolutissimam. Atq; ideò dicendi finem faciens, per Amplitudinem tuam, qua prope ad diuinum numen accedis, tum etiam per salutem populi, quem Deus beatitudinis suæ socium esse voluit, præterea per incolumitatem religionis, cuius professione à brutis distinguimur, cœlestibusq; & æternis rebus admonemur, te rogo atque obtestor, vt à peruulgata commissi tibi muneris administratione animum cogitationesq; tuos vendices, & quantus sis, & quàm sacer, & in quo diuinarum humanarumq; rerum culmine locatus reputans, immensæ ac sacrosanctæ magnitudinis tuæ æquales spiritus concipias, atque

atque vt immortalis Dei vicaria potestate Christianam Rempublicam regas, ita ad illius laudes factorum tuorum aliqua imitatione velut accedas, reducendoq; & conseruando in viam gratiæ eam gentem, quam ipse vnigeniti filii sui pretio ab æternæ damnationis culpa liberauit. Tulerint qui ante te fuére Pont. Max. commendationem, aut retentis, aut constitutis legibus, quibus adiri administrariq; sacerdotia, tum sacrificia propitiationesq; ac diuini cultus, ceremonias & ritus obire & seruare oporteat, celebreturq; ipsorum nomen titulis magnarum quidem virtutum, sed tamen quæ in multis & possint & soleant elucere, tu supra hæc vsitata & communia, quæ sine admiratione propter frequentiam audiuntur clarus, sublimiori quodam diuinisq; operibus similimo conatu, periclitans iampridem ac planè periens Christianum nomen, non hominis, sed saluatoris nostri æmula laude restituisse & conseruasse memoreris. Declaraui effusius etiam, quàm pro diuini ingenii tui acumine oportuit satis superq; virium fuisse semper ad id decus nanciscendum. Sed eos, quos paulò ante te hoc in fastigio maiestatis suspici contigit, plusquam pro modo belli & conatos esse, & timuisse, ex eoq; a vera bene gerendæ rei ratione aberrasse. Præterea minimè esse laborandum in Christianorum omnium concordia, quod difficilis, quod intractabilis, quod superuacua. Vnius namq; vel Regis vel liberæ ciuitatis opes abundè sufficere aduersus eos hostes, quorum paucitas contemnenda, disciplina militaris nulla, arma ridicula, diuitiæ modicæ, res gestæ ex perfidia. Postremò, eas esse Christianas facultates, vt quantumcunq; volueris, facilimè possis & conficere. Ex quibus non solùm intelligere, sed & planè fateri oportet, expeditissimum tibi esse ad victoriam iter. Nec præterea, quæ confutata iacent, quicquam inter humana inueniri, quod animum tuum excelsum & magnificum aut possit, aut debeat reuocare, à tam sublimi culmine laudis, honoris, gloriæ consequendo, præsertimq; dum hostis distractus, & bello Syriaco implicitus & afflictus, nedum conatibus tuis resistendi, sed ne respirandi quidem ab ingentibus cladibus illic passis habet facultatem. Aderunt eo in conatu tibi alii plæriq;, quos Christianæ rei iactura sollicitos habet, sed inprimis Poloniæ Rex inuictissimus, cuius vt dixi, populi ab ipsis cunabulis tuenda religione nostra erudiuntur, nec quicquam in omni vitæ cursu, aut frequentiùs agunt, aut pertinaciùs, quàm vt insultent infidelibus. Habebis itaq; militem, cui genus id belli non solùm sit cognitum, sed etiam familiare. Præterea qui hostem ex propinquo subitò inuadere. Propterea verò quòd abundat omnibus, quibus & geritur bellum, & extrahitur acerrimè, ac perseueranter oppugnare possit ac velit. Ad extremum, cui gentes inter quas decertandum, primordiorum cognatione coniunctæ, eamq; ob rem, simulq; quòd Christianis sacris initiatæ, vinci cupientes, ac minimè pertinacissimè repugnaturæ. Et quoniam non pauciora consilio, quàm viribus transigenda erunt, cum milite & regni illius consiliarii præsto, cum aliis generibus omnibus deliberationum prudentissimi, tum in eius belli ratione maximè exercitati, inprimis Petrus de Buyno, Episcopus Vladislauiensis, cuius ingenii acumen, grauitas, constantia, magnitudo, præterea vitæ ac morum sanctimonia humanum modum supergressa iam pridem meruére, vt à cura illius velut anguli Christianæ rei transferretur in hanc religionis nostræ, sacrosanctam arcem, ex qua in electorum populo, non corporis vnius, sed totius multitudinis saluti intenderet ac prospiceret. Quæ cùm ita sint, dubitare non debes, sed neq; potes, eum Deo Opt. Max. bene iuuante triumphum te consecuturum, quo supra omnem humanam laudem, decus, amplitudinem, augustus & sanctus, viuus adhuc & sentiens habearis. Populus autem Christi, ac nomen, velut rigidissima hyeme depulsa, vbiq; in terris floreat. Cœlum deniq; ipsum ineffabiliter gaudio impleatur, non vna atq; altera inuenta oue, sed innumerabilibus, infinitis, quæ à recto beatitudinis nostræ itinere vel abductæ fuerant, vel aberrauerant.

Epilogus orationis

FINIS.

MAGNIFICO PATRICIO, ET SAPIENTISSIMO SENATORI VENETO, M. ANTONIO MAVROCENO, Matthias Dreuetius Regis Alberti Secretarius Salutem.

EFVNCTO *paulò antè Casimiro Rege nostro, cùm quinque ipsius filii superessent, haberetur q; consultatio de creando successore, minimè ab initio idem consilium omnibus fuit. Quidam enim naturæ ius atq; ordinem sequendum arbitrantes, ad primogenitum se converterant. Nonnulli virtutem ac merita, quàm magis nascendi felicitatem intuentes, Albertum malebant, quòd iam tum bis regnum à Tartaris seruasset, nec solùm indole, sed magnis etiam ac præclaris rebus gestis eminuerit. Alii verò quamplures suadebant, non quod ex causa aliqua regnaturo deberetur expendi, sed quid regno, & iis, qui parituri essent, expediret, eumq; deligendum potissimè, sub quo viderentur commodius agitaturi. Sed, vt decuit, ad extremum aliis quibuscunq; rationibus præponderauit reuerentia virtutis, simul & gratia meritorum, pariq; omnium consensu in fastigium paternæ fortunæ Albertum extulere. Hic paucos post dies consilia, vt fit, suorum exquirens, de fœdere cum Turcis renouando, misit me ad Petrum de Buyno, Episcopum Vladislauiensem, cuius fidem & potentiam in consulendo, paternis rebus semper magno vsui fuisse sciebat. Ad se verò Regem declarandum studium simul & momentum maximum attulisse. Profectus igitur ad illum in Cuiauiam, cùm offendissem legentem in historiis, quas Vincentius de rebus Polonorum edidit, vbi sententiam suam protulit de his, quæ Regis nomine proposueram. Considerabam, inquit, mecum inter legendum, modò non temerè cuiuslibet esse historiam conscribere, nec sine summa ratione, apud antiquos id munus ab honestis viris, eisdemq; sapientibus, multumq; & diu in Republ. versatis vsurpari consuetum. Sciebant enim acuta quidem & solertia ingenia, in quacunq; fortuna sorte procreari solere, magna verò & capacia omnium, quæ aut Respubl. aut regna constituunt, augent, ornant, substinent, oriri non posse, nisi ex natalium amplitudine, quæ par foret scribendorum maiestati. Ad cognitionem autem & iudicium eorum, quæ vel vtiliter, vel honestè, aut contra in Rep. administrantur, non adeò inter Scholasticos, ex Philosophorum præscriptis, quàm ex vsu gerendis rebus perueniri. Quæ ita esse vidi ex Vincentio. Nam licet ingenuus, quia tamen tenui in familia simul natus, simul educatus, supra communia & vsitata cogitationes atq; animum minimè attollere potuit, eamq; ob rem minus æquæ, ac propemodum sordida, cōsectatur. Si qua verò vel modicè excellunt, ea quibus assueuit pro magnificis scribendo, ducit, miraturq;, ac narrat diligenter. Ab illis autem, quæ sunt vi & natura sua verè maxima & memorabilia, eousq; velut obruitur propter insolentiam, vt neq; ingenio capere, neq; oratione substinere illà possit. Ex quo euenit, vt narratio alibi, vt caligans, statim circa initium hæreat, alibi vt cæca progrediendo offendat, nonnullis etiam in locis tanquam victa succumbat. Et quoniam non in Senatu magis cum ciuibus, ex vsu rerum & temporis, sed domi cum bellis, quasi ex formulis de prudentia, cæterarumq; virtutum artibus disceptare consueuit, deliberationes aut nullas, aut ineptas inserit, & in reddendis agendorum rationibus & causis, plerunque inanis, interdum alienus, sæpè etiam contrarius inuenitur. Ad conciones demum, quarum efficacia ferè omnis duci solet ex præcedētibus dictis factisq;, vt qui eorum neq; experimentum habet, neq; notitiam, nulla præparatione aut memoria præteritorum accedit, nullam ex argumentis quasi vim, nullam ex sententiis approbationem adhibet. Atq; ideò neq; attentionem legenti, neq; sensum elicit, iacetq; non exanguis tantùm, verùm etiam exanimis totus ille vigor & cursus rerum atq; orationis, à quo historia vehementiam quandam, &*

[illegible] et, mouendo, cohortando, miserando, indignando. Quem porrò [illegible] tra[illegible] auerunt, vt[illegible] qua ciuitatum [illegible]pulorum mores, [illegible] instituta, tum separatim cuiusque naturas, affectiones, studia, neque colligi, [illegible] de[illegible]ore ostendi potuissent. Quod si nil plus, quàm intelligi queas ex [illegible] iuuentis, in ma[illegible]stris fuit, seu prudentiae in consiliis, seu constantiae in periculis, aut firmitatis in la[illegible]bus, aut industria in aggrediendis rebus & gerendis, nec melioribus, quam ille narret, vel artibus, vel institutis regnum simul & nomen suum propagauére, pudet pigetque me nostra nationis. Si verò tam multa & magna in pace, in bello, domi atque foris, neque prauideri sine praecipua quadam & prope diuina sapientia, neque suscipi sine animorum magnitudine singulari, neque perfici sine summa & virtute, & ratione potuére, meritò quidem doleo, non [illegible] illis parem scriptorem, & qui ingenio & ratione facta ipsa complecti atque exequ[illegible] pe[illegible]t. Quamobrem cum Callimacho nostro, vt eam prouinciam subiret, egi sapè a[illegible] nuper accuratiùs, cùm legisset mihi libellum nouissime à se aeditum, de his, quae à Venetis [illegible]ata sunt, Persis ac Tartaris contra Turcum concitandis. In qua materia explicanda, vi[illegible]sus e[illegible] mihi assequi quasdam vtique velut vmbras, & prima lineamenta, scriptoris neque im[illegible]t, neque rerum inexperti. Tametsi in eo conatu memorabilis quidem, sed quia pri[illegible] omis[illegible]sus quam inchoatus, nil tale fieri contigit, in quo aut ingenium, aut facundia magnopere [illegible]se afferret. Sed tamen exinde possemus, si magnam aliquam & copiosam materiam a[illegible] re[illegible]tur. Adiuuat enim amplitudo rerum scriptorem, & in splendore ac strepitu f[illegible]orum di[illegible] sublimium veluti scribentis ingenium excitatur. Ita si quis est orationis f[illegible]u[illegible]or ac [illegible] ferè delitesc[illegible]it. Sed cùm ita à me discesserit, vt minime certum habeam, qu[illegible]d de e[illegible] [illegible]u petitionis mea mihi possim polliceri, feceris tu mihi rem maximoperè gratam, patriae autem nostra honestissimam, vbi ad ipsum veneris, si meo simul & tuo nomine ceu vim adhibens, extorquebis, vt eam gratiam referas regno & nationi bene de se meritis. Scio multùm tibi affici, nec pertinaciter precibus tuis aduersaturum, praesertim quòd non minùs laudis [illegible]psum, quàm regnum sequetur, si nobis obtemperaueris. Tu verò illi, à quo educatus sis, & bonis artibus institutus, nullum genus gratiae aut solidius, aut quod malle debeat, referre p[illegible]t[illegible], quàm si persuaseris, vt boni viri officio fungens, illos à quibus ornatus est atque auctus fer[illegible] omnibus humanae fortunae decoris; vicissim ornet ipse, immortalitatique commendet. Reuersus igitur ad Regem, sine mora Callimachum adij, tam studio exequendi, quae in mandatis dederat Episcopus, quàm cupiditate videndi libellum cuius intuleras mentionem. Ille de historia quidem conscribenda responsum dedit, quale oportuit eum, qui foret grauissima voluntate erga Polonos, & minimè contumax videri cuperet aduersus Episcopi postulata, sed in re tam ardua, laboriosa, ocij, ingenij ac doctrinae sua rationem habendam putaret. Libellum autem non solùm facilè, verùm etiam libenter exhibuit, cuius lectione postea cùm supra modum delectare dubitassem, equidem falli, aut propter beneuolentiam, qua iure Callimachum quasi parentem prosequor, aut propter consuetudinem legendi scripta ipsius cum voluptate, vel certè propter aetatem imbecillam adhuc talibus iudicandis. Sed authoritas Episcopi summi viri, nec solùm praediti ingenio ac doctrina singulari, sed omnium quoque diuinarum humanarumque rerum cognitione, ac prope experimento prudentissimi confirmauit me, vt crederem non solùm meritò placere mihi, verum cum voluptate & fructu aliquo legendum etiam ab omnibus, qui in Respub. alicuius administratione cum authoritate aliqua & dignitate versarentur. Nec solùm ob eam rem, sed etiam quia continet gesta eius ciuitatis, quae tibi patria est, & in qua meritò plurimùm excellis propter doctrinam tuam & virtutem incredibilem dignum putaui, vt cura & diligentia mea in manus tuas perueniret. Est vt legendo comperies vetusta, & magnarum actionum communione fundata beneuolentia inter ciuitatem tuam & regnum nostrum. Quod si officium hoc meum qualecunque humanitate, qua es, accipies, ad publicam inter Venetum & Polonum priuata etiam amicitia nostra accesserit. Vale.

P. CALLIMACHI EXPERIENTIS IN LIBELLVM DE HIS QVÆ A VENETIS TENTATA SVNT, PERSIS ac Tartaris contra Turcos mouendis, Præfatio.

POSTQVAM *Vladislaus Poloniæ ac Hungariæ Rex qui viribus & auspiciis simul suis, simul cæterorum fidelium, maximeque Venetorum, diu contra Turcos Christianum nomen defendit, secunda expeditione in cursu gerendarum rerum, non sine ingenti iactura religionis nostræ ad Varnam interiit. Græci, quorum imperium ad eam diem non alio magis, quàm illius præsidio steterat, conuertere se ad Italiæ opes implorandas, sperantes, propterea quo[illegible] in priuato aliquo odio impugnarentur, sed ob eam causam, quæ communis foret eis cum cæteris Christianis [illegible] qui minimè ignorarent, quam triste sit & discrim[illegible] hominibus, agris, vrbibus, bellum, & quæ cum illo accedere solent, intra suos fines sustinere, putaturos satius mala eiusmodi ab se procul aliena defendendo retinere, quam Græcorum etiam opibus, aucto hoste, ingenti suarum rerum calamitate in Italia experiri. Sed plerisque curandis illic suis intentis, quibusdam alienis [illegible]nentibus, nonnullis pacis atque otij facilitate captis, nonnullis porum futuras clades prouidentibus, haud facilè inueniebatur, qui communi periculo insigniter moueretur, putaretque sibi potissimum euenturum. Igitur subacta Græcia, omnes simul postea trepidatio eadem [illegible] pœnitentia inuasit. Et passim animo angebantur, quod propter quietem breuem simul & incertam, maximo ac impacabili bello, aditum ad se præcludere neglexissent. Apparebatque præsentis iam mali conturbatione perculsos magno consensu occursuros. Sed vbi ruina, quæ procul ab oculis acciderat, in auribus quoque fragor cœpit euanescere, ardor ille animorum, qui visus est ab initio in aciem omnes subito producturus, intra præteritorum reprehe[illegible] nem complorationum deferbuit. Neque præter Venetos quempiam vsque ad arma commou[illegible]. Illi haud ita multò pòst vera existimatione affutura discrimina metientes, tum rati exemplo, magis quàm verbis se mouendis cæteris profuturos, dubium maiori animo an [illegible] primas tuendæ religionis nostræ partes suscepêre. In quo incepto præter spem postea desti[illegible]ti à Christianis Persas & Tartaros sibi adiungere curauerant, agendoque & suadendo eò rem deduxerant, vt prope sine aut labore aut periculo fidelis alicuius, Turcorum opes funditus euerterentur. Verùm seu gloria illorum, seu Christiana felicitati fortuna inuidens, facile inuenit, quomodo non tantùm ab instituto committendi inter se infideles, sed etiam à toto eo bello cogitationes simul & vires ipsorum retraheret ad resistendum oppugnaturis vicinioria, & quæ sine totius imperij Veneti naufragio negligi non poterant. Cæterum, quia non citra effectum res omissa est: adeo autem ratio consilij laudanda, ac non minus admiranda, simul & prædicanda magnitudo animi & constantia eorum, qui à suis deseri cum sentirent, nequaquam periculis cedendo, sed quod alios ad pacem & concordiam inclinasset, instimulum gerendæ rei auertendo non tantùm inuenerant, quomodo opportunitatibus suis tunc consulerent, sed etiam demonstrauêre Christianis cæteris facultatem simul & rationem defendi aduersarios suos, si quando postea intendere ad id animum placuisset. Eamque ob rem nuper cum essem Cracouiæ apud Ioannem Miricam in horto, vnà cum Nicolao Mergo Nissensi, ac Bosczaza Iacobo, quorum vtrius doctrina & eloquentia insignior sit an admirabilior, non facile quis dixerit, mirati sumus inter legendum res gestas Venetorum, de Persis propemodum dissimulanter, de Tartaris vero nullam esse omnino in historiis Sabellici expre[illegible]m mentionem. Sciebamus enim, multùm ac sæpe esse actum à Venetis per ea[illegible] Oratores apud Regem Poloniæ, de vtraque gente in Turcos concitanda, nec succurrebat commendantibus,*

pertissimum ratione materia eiusmodi foret prætermissa cum multa in ea essi… que varietate rerum & copia, historiam exornare possent, præterea nouitate … re lectorem ac tenere, ad extremum gentis, cuius facta describuntur authoritatem, … itudinem, sapientiam, magnopere declarare. Subiit igitur cogitatio mandandi sepa… is literis, quæcunque cum nationibus illis vel gesta vel tentata forent à Venetis. Tum … licere videbatur sine iniuria eius qui indigna censuisset, vt scriptis suis insererentur. … um quia memineramus ex perpetuis aliarum vrbium historiis, plerasque insigniores mate… rias excerptas, ac seorsum particularibus voluminibus explicatas. Interea autem quæ toto ea bello vel effici, vel tentari contigit, nihil aut illustrius, aut memorabilibus quàm id facti … p… ebat, tum propter Tartarorum Persarumque nomen & bellicam industriam, ferè ab o… nibus authoribus nobilitatam, tum ob Reges maximos, qui eo in conatu Venetis affuere, … d & propter vtilitatem indicandi fidelibus quemadmodum periculorum suorum curato… res ma… is remedia non supersunt. Sed occurrebat in primis ea difficultas, quod si hoc mihi faciendum assumerem, propterea quòd de me multa forent explicanda, non videbar tam … re, quam ratio historiæ postulat illa commemorare posse. Atque ideo conatus sum ab al… terutro impetrare, vt verecundiæ simul & nomini meo consulerent. Quandoquidem ma… teria dignissima foret, in qua eximium quodque ingenium & eloquentia versaretur. Sed … um suadendo parum proficerem, nolui pro virili mea, vel mihi ipsi, vel gloriæ eius Ciuita… … quæ maiores mei orundi ad extremum deesse, prosecutusque sum ita singula, vt neque dero… auerim quippiam, nec arrogauerim veritati. Sed neque liberum fuit cum plerique … um per quos hæc gesta sunt, viuant, & facilè coarguere poterant mentientem. Cæterum velutis dictorum factorumque series ad vnguem constat, ita fieri forsan queat controuersijs in vno atque altero proprio nomine eorum, à quibus res gesta. Fateor enim tam curæ fuisse, quo nomine mihi quis vocaretur, quàm quo consilio atque ordine quicquam, aut gesserit, … dixerit.

Narrationis initium.

Ello quod cum Ferrariense haud sanè vltrò inceptũ, Veneta Respublica cum tota Italia subinde gessit, quando satis constat pari omnium ordinum tam gaudio quàm consensu esse depositum dubitari forsan queat plus ne spei in suscipiendo quàm in gerendo animi Venetus præ se tulerit. Quippe quod apud ipsum vicinitas abhorrentesque à bellicis studiis Ferrariensium animi excitauerant, ab initio spem haud dubiam fore, vt sine maximo conatu, priusquam omnino quisquam ad resistendum expedire se posset, adiiceret imperio suo ceu suburbanum ornamentum ac præsidium, eamque ob rem fiducia plenus arma susceperat. Vbi verò reliqua Italia coniunctis viribus & consiliis, velut ad commune incendium restinguendum accurrat, non fructus solùm sed pulchritudo etiam victoriæ, ad rem … rendam animos erexerat. Præter id enim quod apparebat, exinde simul opportunitatem, ac vires, simul & causas ad subigendum plura quàm destinasset accessuras, longè gloriosissimum videbatur si sine aliquo externo auxilio suis opibus atque auspiciis tam multorum pariter impressionem contra se retudisset. Atque ideo summis, & viribus & conatibus decertatum. Nam in pace quidem suscipienda, non tam præsens difficultas valuit, quàm memoria periculorum & tædium belli, quod prope ad Trigesimum annum varia fortuna cum Turco extractum, paulò ante deposuerat, desiderabaturque ferè ab omnibus in Ciuitate laxamentum aliquod, & ceu tempus ad respirandum. Sed veluti corporibus plenis ac mole sua laborantibus frequentius mala valetudo insultat, & facilius inhæret, Ita in adeo ingenti magnitudine multiplicium negociorum ac rerum maximæ ac populosissimæ vrbis, nunquam tum fortunæ deesse possit occasio

interturbandi aliquid. Tametsi pax ab omnibus vnanimi voto fuerat [illegible] eius tamen dulcedinem non ex æquo omnium animi penitus a[illegible] N[illegible] pestilentia vehementius solito per id tempus sæuiens, multorum d[illegible] squalore quotidie implebat, ac [illegible] pra[illegible] Oceano Iberico clades, etiam [illegible] aliquorum euerterat. Cum enim propter vulgatam iampridem adeo con[illegible] totius Italiæ conspirationem, Venetorum res haud procul exitio ad[illegible] tetur, cœpissetq; ipsorum nomen & authoritas apud exteras gentes p[illegible]ope[illegible] vilescere, Columbus maximè insignis pirata, sumpta exinde cogitatione [illegible] & audacia, quatuor ex Venetis negociatoriis triremibus multa & pretio[illegible] ce onustas, haud longè a promontorio, quod caput sancti Vince[illegible] ap[illegible] tur, diripuit, dubium consentiente Rege Portugalliæ, qui & ipse Ven[illegible] imperium tam vehementes contra se conatus toleraturum desperasset. Id [illegible] que ad suspicionem valuit, quòd ab ea rapina Columbus cum rebus atque [illegible] minibus qui superfuerant pugnæ commissæ, antequam triremes capi po[illegible] recta in Lisbonam, quæ regia sedes est, se recepit. Constat tamen di[illegible] captiuos postea hospitio ac viatico a rege beneuolè adiutos, quod ipsum n[illegible] vulgò interpretabantur. Illæritque id omne impensum tenouatæ in[illegible]us a[illegible] Veneti nominis reuerentiæ, post initam pacem in Italia aliis dissimulandæ [illegible] si facinoris conscienti[illegible] tributum assueuerantibus, ego Re[illegible] ac sublimem, nihil aliud captasse crediderim, quam ne alienæ, aut in[illegible] tempestiuus vltor, aut miseriæ inhumanus contemptor videretur, seruata[illegible] tius facti in legitimum tempus cognitione, interea tam libertatis reg[illegible] q[illegible] benignitatis suæ seruasse rationem. Sub idem quoque tempus ex impr[illegible] taque Matthiæ Regis Hungariæ copiæ irrupere in forum Iulii, eamq; ob r[illegible] nonnihil etiam publicè trepidatum, inuaseratque ingens solicitudo ple[illegible] pariter & Patrum animos, ne Italia coniunctis sibi viribus bellicosissimi R[illegible] gis, & cuius potentia rebus Venetis infestandis in primis oportuna, [illegible] arma quæreret occasionem. Itaque properè omnis equitatus qui circa eam regionem in statiuis erat moueri iussus ad loca quæ periculo propinquiora credebantur. Sed veluti postea res indicauit, ab Vngaro, qui tum maxime in armis erat contra Cæsarem, nihil aliud cogitatum est in eo motu, quàm occupare [illegible] occasionem, aut portum Naonis aut Tergestum, cuius rei spem fec[illegible] nulli exules, quasi solutæ, ac sine vllo custodiæ diligentioris studio vtro[illegible] u[illegible] indigenis agitaretur. Cæterùm cum nihil quale ab exulibus asseuera[illegible] inuenissent, sed cura & diligentia Cæsarei Præfecti, is erat Ge[illegible] pacis ac belli artium iuxta peritissimus, viderent omnia prou[illegible] modò aduersus insidiantium occasiones, sed etiam ad apertam v[illegible] [illegible]endam, sine aliquo conatu post dies retro qua venerant abier[illegible] A[illegible] sit autem ad hanc inanem trepidationem, mox etiam publicæ orbita[illegible] verus [illegible] in Ciuitate luctus ac mœror, subsecuta ducis Mocenigi morte, q[illegible]o[illegible] [illegible]m ante se Principum laudes, maximo interuallo antecedere potuit, R[illegible] publica non minus aucta, quam fortiter sapienterque administrata, n[illegible] q[illegible] [illegible]s tam ingens quàm minimè improbandum studium, in florentissimo g[illegible] darum rerum cursu materiam illi intercepisset. Hærentem igitur & q[illegible] alienatam à sensu pacis Ciuitatem, inter has simul veras, simul falsas ceu [illegible] aduersorum reseruauit Marci Barbadici in demortui Principis locum [illegible] gatio, ad cuius electionem publicæ felicitatis indicium affuisse videri pot[illegible] Tanta omnis generis virtutum indoles in ipso non solum eminebat, verumetiam multis ac magnis Ciuitatis oportunitatibus, spem omnium de se [illegible] pridem impleuerat. Sed quo [illegible] disciplinæ ac probitatis antiquæ m[illegible] [illegible] argumentum de eo afferri queat, liberorum multitud[illegible], quæ in assequendo Principatu ad eam diem multis annis impedimento fue[illegible]t, vel in pri[illegible] [illegible]am [illegible] Ciuitas semper antea credid[illegible] per paternam magnitu[illegible] [illegible]tu[illegible] filios, tantùm abfuit, vt [illegible] aliquid de fa[illegible] sub patre tam S[illegible] [illegible]suspicaretur, vt etiam crediderit id q[illegible] improb[illegible]

eum

cum vsus postulasset, non minora præsidia in filiis, quàm in patre habituram. Ingens itaque omnium ordinum lætitia tantæ spei principem excepit, gratulabanturque vulgo inuicem, & quicquid fœlix faustumq; dici potest publicè ac priuatim mutuo sibi pollicebātur. Ille autem statim ab initio principatus, quando foris omnia mari terraque tranquilla acceperat, vbi Cyprum licet ab armis, non tamen à suspicionibus quietam missis eò quingentis peditibus præsidio firmauit, pacis artibus ornandæ augendæque Ciuitati pro natura sua intentus, in primis palatium quod sub Mocenigo fœdum incendium deformauerat, maiori quàm institutum fuerat, studiò atque impendio instaurandum curauit. Multum enim maiestati publicæ addi intelligebat, si comitium & Senatus habendi locus, tum Principis ipsius ædes Amplitudini tanti imperii magnificentia & sumptu adæquarentur. Et quoniam frustra videbatur ab externis pax quæsita, populāte quotidie Ciuitatem pestilentia, quam nulla re magis vulgari credebant, quam attrectatione vestimentorum vtensiliumque aliorum, quæ in vsu morientium fuissent, oportunè excogitauit nouum Magistratum creari, vniuersis eiusmodi mortuorum supellectilibus concremandis, seponendisque ad certum tempus habitatoribus à funestis domibus, nec minus peregrinorum commerciis interea inhibēdis. Qua cura contagione sublata effectum est, vt pestis paulò post omnino cessauerit. Nec defuerant inter quærentes mali publici remedia, qui ex causis communis labefactæ valetudinis vehemētissimam dicerēt fœditatem odoris terrásque exhalationes circumiectarum paludiū ac meatuum aquarum in vrbe, quos tam sordidis domorum eiectamentis, quā limoso cœno ab inuehente se per palustria mare aggesto iam pridem repletos, subinde recurrens in fretum, aqua propemodum siccos quotidie relinquebat. Itaque ne huic quoque parti salutis ciuium suorum indulgentissimus princeps deesset, de meatibus aquarum expurgandis agēdisq; intra vrbē altius, cum Patribus egit ac persuasit, qua cura, nō tantum valetudini, sed oportunitati etiam communi consultum. Quandoquidem plæraque loca refluente mari, iampridem adiri & nauigari desierant posse. Reddita valetudine ac splendore suo ciuitati, vt nihil omnino ad summam eius temporis fœlicitatem desideraretur, leuandis annonæ preciis commeatumque copia inducenda animum adiecit. Nec mora adeo ingentem vim omnis generis frugum rerumque aliarum quibus non solum commodè, sed opulenter viuitur diuersis in locis, importari curauit, vt satis constet vel ab vrbe condita nunquam vilius eiusmodi omnia venisse. Quæ per se grata vulgo, exinde etiā gratiora reddebantur, quod nihil in eis affectatum credebant, nec dari captandæ populari auræ, sed ciuium commodis intelligebant. Quandoquidem paterno in omnes animo ipsum esse quisque sibi persuaserat. Neque aut benignius audierat, aut maiori cum æquitate confugientium ad se querelas iniuriasq; compensauerat. Tam florentis & tranquilli status fama, etiam per exteras nationes emanauerat. Itaque Turcus qui bello Syriaco erat contra Soltanum occupatus, intelligebatq; propter clades quas illic acceperat, actum esse de imperio suo, si præcognita sibi ac longissimo experta bello Venetorum potentia, tunc maximè contra ipsum arma resumpsisset, cum ingentibus donis Oratores misit, qui pacem ac fœdus cum Parente suo, haud ita multò ante ad Scodram percussum renouarent. Callimachus verò Experiens, qui vltra quam de priuatæ fortunæ modo credibile sit, magnis ac variis casibus per diuersas regiones ac gentes agitatus, tandem in Polonia instituendæ Regiæ prolis gratia substiterat, cum sciret arma, in Turcos sumpta, Venetos posuisse non sponte, sed ex medio belli cursu reuocatos, suspicionibus molitionum vel inuidentium illorum gloriæ vel timentium magnitudinis incrementum, vbi pacatè agi in Italia accepit, ratus posse fieri, vt rursus ad rem gerendam contra Turcos se conuerterent, repetita apud Polonum mentione, eorum quæ ante pacem Turcicam de armandis Tartaris agitauerant, persuasit per occasionem vt illorum animi superinde tentarentur. In quam cogitationem ne temere incidisse putetur, quando eadem oportunitas quæ inuitauit Venetos, vt Christianorum hostes Christianis rebus conseruandis implorarent, il-

Instauratio palatii.

Contra pestilentiam.

Purgantur canales.

Annonæ copia.

Legatio Turci ad Venetos.

Callimachus agit de Venetis rursus contra Turcam armandis.

lius quoque studium atque operam necessariam reddidit. Res est paulò altius repetenda. Post occupatum Constantinopolitanum imperium, & reliqua omnia, quæ ad id locorum Græcis in Europa paruerant, cum Turcus, exploratis per incursiones tam viribus quàm situ Epyri & adiacentium Regionum, ageret de præparando sibi in Italiam aditu, redacto in potestatem suam portu aliquo in sinu Adriatico, Veneti, non tam quia periculo propiores essent, quam quia verisimile apparebat, neminem fore omninò Christianis initiatum, qui non eos ad commune exitium propulsandum sequeretur, nedum consilia communicaret, pertentando aliorum animos illa occasione fretus destinata perficeret, Religionis nostræ publicum discrimen priuatis armis suis interim submouendum censuere. Nec postea destitere cæteros Christianos principes implorare, in primisq; Pontificem Maximum vt socias vires in eo bello coniungerent, cuius tam victoria quàm periculum ex ęquo ad omnes pertineret. Sed cum persuasum foret ab initio omnibus, amissa a Græcis Peloponeso, Venetos non tam velut ad Christianæ rei iacturam ingemuisse, quam existimasse oblatam sibi occasionem dilatandi imperium suum, & cum aliqua laude etiam religiosorum animorum possidendi multa à quibus inuadendis antea magis pudor quam iniuria eos absterruisset, postulata eorum sic vbiq; accipiebantur, quasi quærerent labores periculaq; & impendia eius belli communicare, cuius fructum minimè fuerant communicaturi, si fœlicitate quam inter assumendi arma sperauerant debellare contigisset, videbaturq; iniquè rum demum peti accedere alios ad infœlicem exitum consilii, cuius sibi ipsi fuissent authores, sed cupiditate occupandi aliena. Quia verò cogitationibus suis successus abfuisset, iactare speciosa nomina pietatis & religionis, & ad malam fortunam implorare socios quos quàdiu bonam sperauerant contempsissent. Aiebant ergò passim per contemptum, gererent gnauiter bellum sponte pro vtilitate sua susceptum. Sed nec verisimile esse adeò prudentem ciuitatem; id onus temere suscepisse, quod facillimè se laturam ignorasset. Itaq; cum intelligerent contra ac periclitans Religio sperare adegerat, se à Christianis destitutos inter difficultatem perseuerandi, & pudorem desistendi anxii vulgò & incuria variè fremebant, & modo omnia conari, modo nihil placebat, vicissetq; ad extremum sententia eorũ qui in periculis non quæ speciosa videntur, sed quæ vsus necessaria redderet sequenda esse dicentes, censebant quibuscunq; conditionibus molem belli à se in alios transferendã, vt periculis suis tandẽ experirentur ea quæ Venetis credere noluissent. Sed ⁊ eclinatos in eam voluntatem Patrum animos noua spe oblata erexit rursus ad rẽ gerendam Paulus Maurocenus, qui sapiens est appellatus. Nã cum legationes plærasq; concitandis ad arma Italię Principibus frustra obiisset, licet ęgrè ferret malignè id bellum à multis interpretari, tamen ratus animaduertendum non adeo quid alios pati, quam quid ipsos facere deceret, tum gnarus fortis esse & constantis animi, vbi præclaras res & magnas gerere cum ratione acceperit, nequaquam cedere vel terreri difficultatibus, sed placidè tolerari accidentia, quæ non ignauia aut temeritas consilii, sed maximis quibusq; conatibus obluctans fortuna obiecerit, ratione habita ex tẽporis ac rerum oportunitate, ostẽdit, præterquam quod turpe foret quasi cupidè cœpissent, & timidè desisterent, etiam sine summo discrimine, incepta omitti nõ posse. Turcum omnem pacis mentionem ducturum pro confessione imbecillitatis, cedentium vltro ipsius viribus. Eamq; ob rem dicturum conditiones quasi desperantibus ac victis, quas & suscipere & repudiare tantundem periculi in se contineret. Authoritatem regum ac liberarum Ciuitatum pro maiori parte stare ex opinione, si secus quàm pro dignitate in pacis sui quicquam statuerent interituram persuasionem quæ de virtute ac facultatibus ipsorum circumferretur. Nec eandem postea futuram & in Italia & apud exteras nationes, quæ ad eam diem fuisset, Veneti nominis reuerentiam, multumq; audaciæ assumpturum sibi æmulum quenq; si vidisset ipsos opibus suis ceu diffidere, nec dubium, exinde inuitatum nouandis rebus animum adiecturum. Eamq; ob rem nunc certum esse in pace agitaturos, etiamsi illam

Paulus Maurocenus.

Turcus

Turcus dedisset. Quanto autem grauius velut à porta Ciuitatis, totis viribus Italici bellum imperii propulsare, quando procul à domo pauculis triremibus Turcarum conatus impedire, facilè intellectu esset omnibus qui rerum gestarum cum Genuensibus, & Philippo Mediolanensium Principe meminissent. In eorum arbitrio esse belli quod gererent, rationem temperare, ad modum facultatum suarum, pro vt eas suppetere intelligerent, vel oppugnandis alienis, vel suis de[illegible]dis. Illud vtiq; pro maximo ducendum quod interea securi essent ab [illegible] alio bellico discrimine. Neminem enim vsq; adeo impudenter rei Venetæ infensum, vt abiecta Dei atq; hominum verecundia quicquam moliturus foret, per quod diceretur à tuitione Religionis eos auocasse. Sed vt nullū alium fructum sibi possent polliceri, benè institutis animis satis esse debere, bonam conscientiam, tum laudem, quam seruata Christiana re consequerentur. Nec autem impendi[illegible] aut discrimen aliquod tanti existimandū, quin vltro esset pro tāta gloria [illegible]beundū. Ad extremum, si vellent ex natura sua rem diligenter attendere, proculdubio intelligerent vel in primis ex eo perseuerandum esse incepto, propter quod plæriq; desistendum putarent. Desertorum enim à cæteris virtutem manifestius apparituram. Sed neq; fore vt aut consilio, aut oportunitate aliena bellare cogerentur, aut communicare victoriam, ad quam Deo ac felicitate publica duce maiori, tum præmio, tum laude soli sine aliis Christianis adiutoribus [illegible]ent peruenturi. Erigent modo animos anniterenturq; ne alienam siue desi[illegible], siue peruersam rationem imitando, indignos se ostenderent illis Maioribus, qui prope frequentius pro Religione conseruanda quam pro iniuriis suis bella gessissent, non defutura aliunde gerendæ rei adminicula, si Christiani ad extremum vsq; negare perseuerassent, commemoratisq; subinde multis de Persarum regno, cui Turcus immineret minimè dubitandum esse inquit illorum Regem V[illegible]uncassanum, si inuitaretur, suscepturum conditionem communicandi consilia & vires, contra eum hostem, quo saluo, securus ipse esse non posset. Eam non solùm efficacem, sed etiam minimè difficilem vincendi rationem, si adiuncto sibi Rege, armis, equis, viris, & disciplina militari maximè insigni, sed & propinquo locis quæ oppugnanda forent, subito ancipitem quasi procellam diuersis in partibus eodem tempore excitarent, cuius vehementia perculsus hostis, priusquam constitueret, aut quomodo vires suas diuideret, aut cui prius periculo potissimè occurreret, spacium & occasionem sua prope expugnandi præbere cogeretur. Nihil minus aut timeri à Turcis, aut cogitari quàm suæ sectæ [illegible]mines contra se cum Christianis coniuratos. Eoq; discrimen maius & [illegible]idationem apud ipsos orituram, vbi firmum esse animaduertissent, in id rem totam verti, vt per se educerentur, superato Euphrate mouere in Cappadociam, & Galaciam, quasi intima Ponti & Bitiniæ petituri. Euacuaturum enim Turcum necessario præsidiis omnia quæ in Europa possideret, vt fundamentum rerum suarum Asiam tueretur, nec remansurum subinde eis Hellespontum bellum, sed sine defensoribus prædam expositam quibuscunq; prius accurrissent. Quoniam tum non religiosum foret inconsulto Pontifice Maximo inire fœdus cum Rege à Christiana professione alieno, priusquam de Oratoribus ad eam rem designandis referretur, videri sibi legatum ad vrbem mittendum, qui quod sępè antea factum fuerat Pontifici repetitis iterum causis belli contra Turcum suscepti, & simul commemoratis sumptibus ac periculis, quibus ad eam diem illud substinuissent, dum frustra fideles quoq;, sed ipsum maximè custodem ac Principem Christianæ rei ad commune exitium propulsandum implorant, demonstraret eò rem deductam esse, vt etiam si velint minimè queant diutius sine aliena ope tanti hostis impetus tolerare. Itaq; si sua pericula nō essent magis quā antea fuissent curæ Christianis aliis necessario cogi ad pacē se cōuertere. Sed qa experti forēt, parū benignos interpretes suscepti a se belli, ne in deponēdo quoq; reprehenderētur voluisse necessitatē suā prius indicare. Cōsil[illegible] verò cōsociandi in bello Vsoncassanū cū Persis, vt profundius in animū Pōtificis aliorūq; descēderet, non ita aperiendū tanquā a se cogitatū, sed suggestum

Vsuncassanus.

aliunde, quasi vulgatum foret paulò ante, licet non satis constanti fama illum Turco lacessitum, de ineunda cum Venetis belli societate cogitare, quam rem minimè sperare auderent. Quid enim ille vellet coniungere sibi a secta sua omnino abhorrentes, præsertim quos sciret à suis ceu proditos, certè quòd dissimulari non posset destitutos. Verùm si communi omnium Christianorum nomine inuitaretur, fieri forsan posse, quòd magnitudo authoritatis extorqueret apud animum perturbatum, vt tam desiderium vlciscendi insultantes sibi vltro, quam cupiditas conseruandi sua plus valerent quàm diuersitas religiosorũ. Sed tametsi consilium subesset, quo flecti ad Venetam societatem posse crederetur, non tamen audere prius tentare, quàm eius rei veniam impetrassent. Tum quia periculosum appareret indicari infidelibus, minimum opis Christianis esse in seipsis, tum quia meritò vererentur, quorsum accipi contingeret, si cum Religionis hostibus fœdus atq; amicitiam coniungerent, quãdo crimini dabatur, quando arma vt eos delerent suscepissent. Probata est verò ab omnibus Mauroceni sententia. Itaq; decretus ad vrbanam legationem obeundam ex Equestri ordine Iacobus de Medio, Antonii filius, vir raritate ingenii, & ciuilium rerum singulari peritia maximè memorabilis. Is paucos post dies postquam Roma venerat, renunciauit Patribus suis multa quidem, sed in futurum omnia Pontificem polliceri, quo ad præsens, nullam spem reliquam eis præterquam domi esse. Intenderent erga animos & cogitationes expediendis rationibus si quas putarent superesse rebus & maiestate Veneta conseruandis. Mentionem Regis Persarum auditam illic quasi simulatum incitamentum à quærentibus belli socios, tamen in ostentationem fidei adhibitæ, permissum vt experirentur si quid adminiculi Christiano nomini, vel in Perside possent inuenire. Itaq; cum censuisset Senatus nihil vtiq; minus è Repub. quàm si agendum de concordia vltrò accederetur, omniaq; experienda esse, vt si vincere non possent, primam saltem pacis mentionem ab hoste extorquerent, supplemento ad classem in Peloponesum misso, qui in Persidem proficisceretur, deligitur Catherinus Renus, ex Senatorio ordine, vir haud dubiè facundus atq; solers. Sed ambigebatur cui potissimùm itineri se committeret, cum propter bellum quòd inter Turcum & Carmanum ac alios Barbaros gerebatur in Cilicia, viderentur omnia impeditiora, quàm vt tutè illac esset euasurus. Hæsitantibus igitur cæteris, Bernardus Iustinianus, Leonardi filius, cui non solùm Ciuitatis res suæ cognitæ, sed omnis etiam peregrina historia, simul regionum singularum tractus atq; situs, planum fecit, si ille parum se circumduxisset, non solum procul à periculo, verumetiã per nationes vrbesq; partim amicas, partim quibus idem quod & Veneto expediret, facilè quo mittebatur peruenturum. Enarratis deinde quæ contra Turcos, Venetus communi consilio atq; auspicio cum Polonis gessisset, tum aliis expeditionibus, sed præsertim illa infausta qua ipsorum Rex Vladislaus ad Varnam occubuit, quo tempore si cæteri qui ad Hellespontum classem habebant, eadem qua Venetus Imperator fide ac diligentia Turcos a transitu in Thraciam prohibuissent, præter id quod in expedito victoria Vladislao remanebat, iam pridem nedum authoritas aliqua impiæ gentis, sed ne nomen quidem esset in Europa. Adiecit beneuolentiam pro religionis incolumitate sic initam apud vtranq; gentem postea Sanctam permansisse, certatumq; per occasiones mutuis officiis, eamq; ob rem tam in gratia vetustę amicitię, quam ob singulare studium pietatemq; egregiam, Casimiri Poloniæ Regis, erga Christianum nomen, pro comperto habere, si id, quod sine aliqua difficultate, aut discrimine facere posset, Catherinus ad illum egrederetur, benignè daturam operam, vt incolumis ad Caffam duceretur, atq; inde transfretaret in Sabastopolim, ad Regem Georgium, à quo per regiones ac gentes aut sibi aut Persis in Armenia & in Media subiectas, tam libenter quàm facilè ad destinatum locum sine dubio mitteretur. Tum quia Rex ille esset coniunctus affinitate Vsuncassano, tum quia Christianis sacris initiatus. Sed in primis propterea, quòd post ademptam Græcis Trapezuntem, intelligeret regnum suum non diutius fore incolume, quam Turcus bellis aliis detineretur. Ex sententiis Iustiniani, dimis-

sus

Iacobus de Medio.
Catherinus Renus.
Bernard. Iustinianus.
Casimirus Poloniæ rex.
Caffa.
Sebastopolis.
Georgius rex.
Trapezus.

[illegible] ac ille præd[illegible] erat be[illegible], [illegible] cura [illegible]s, [illegible] R[illegible]ge, haud multo post [illegible] v[illegible], [illegible]t, i[illegible] etr[illegible] etiam [illegible] illinc O[illegible]o [illegible], [illegible] e quo tempore, q[illegible] in locis [illegible] h[illegible]tem impetum fieri oporteret. [illegible] n[illegible] [illegible] cuit [illegible]ratorem per Mesopota[illegible] c[illegible] [illegible] de [illegible] in Cyprum, etiam mox Ven[illegible] n[illegible]ui [illegible] n[illegible], vt inter [illegible] dum delatus Rhod[illegible], inuen[illegible] [illegible] a populand[illegible] Pan[illegible] maritimis, tunc maxime reducta, V[illegible] [illegible] petratorem [illegible] Mocenigum, q[illegible] postea Princeps fu[illegible] [illegible] animi, ne[illegible] factis minus [illegible] ostentatione [illegible]agnificus, [illegible] omnia in class[illegible] expedir[illegible] & quicquid [illegible]dę adue[illegible] [illegible]lum exhiberi, ab eoque spectaculo Persam [illegible]icia [illegible] [illegible] a p[illegible]senti spe debellandi Vene[illegible] a[illegible] Senatum i[illegible] T[illegible] [illegible]a deportari cu[illegible]t. Ingens sub il[illegible]us ad[illegible]m plebis an[illegible] [illegible]os lætitia incessit. Sed vbi cognitum est, venis[illegible] m[illegible] [illegible]a[illegible] Venetos, verumetiam ad alios Christianos P[illegible]p[illegible], [illegible] [illegible]tio s[illegible]cura, multaque in Catherinum, cuius [illegible] [illegible] cœlum vsque [illegible]u[illegible]bus extulerant, cum probro & querela i[illegible] [illegible]re aut postulasset, aut consentisset, alium que[illegible]a sim[illegible] [illegible]tari. Nam præter id quo[illegible] Veneti nominis Mai[illegible]sta[illegible], [illegible] max[illegible]a credi volebant minui a[illegible]pare[illegible]at, si plures ad re[illegible]n ge[illegible] [illegible]es de[illegible]id[illegible]rarentur, e[illegible]pe[illegible] [illegible]iam quam non se [illegible] belli[illegible] [illegible] & al[illegible]bi in Italia au[illegible]i con[illegible]euisset, verebantur n[illegible] quo[illegible]ue[illegible] [illegible] aduertisset, ab instituto consociandi arma, ab [illegible] [illegible]us, instituta, iactantia Regis sui arma, [illegible]op[illegible] [illegible]linam [illegible] [illegible]n, pugnas cum e[illegible]t[illegible], nihil victoriam remorari dix[illegible] [illegible] pau[illegible] [illegible], haud [illegible]uaquam v[illegible]lidas munitiones, quibus expugnandis præterqu[illegible] [illegible]d gens illa minime assueta, etiam machinarum & tormentorum, neq[illegible]e [illegible], ne[illegible]e c[illegible]piam haberet. Sed tamen si a Veneto submitterentur breui vltra [illegible]spont[illegible] nihil remansurum, quod in Turci esset potestate. Ipsi quibus pre[illegible]itus hostilium rer[illegible]m status in Europa, de ratione [illegible] quoq; in tempore de[illegible]di[illegible] eçum statuerent. Postremo pe[illegible] vt dum ad maior[illegible]us vtrinq; [illegible]rtu[illegible] pedirentur, classis Veneta ade[illegible]et in C[illegible]a C[illegible]rmanis [illegible]us, [illegible] [illegible] Vsoncassani amici & consanguinei, non leue momentum ac[illegible] [illegible] T[illegible]or[illegible] rebus euertendis, si paternum regnum, v[illegible]de non ma[illegible]s [illegible]armis quam [illegible]per[illegible]dia paulo ante eiecti fuerant, re[illegible]perassent. [illegible] [illegible]enatus re[illegible] magni discri[illegible] si oppugnandarum vrbi[illegible] ap[illegible] [illegible]t Re[illegible]m, qui p[illegible]opter com[illegible] cum Turco Rel[illegible] [illegible]o post[illegible]a [illegible]eo re[illegible]re in gratiam, & con[illegible] Christianos c[illegible] [illegible]et. Eousque tamen exacerbati erant singulorum animi, quia non [illegible]o [illegible] [illegible]rrui etiam in periculis suis si[illegible] videbantur, vt c[illegible] co[illegible] [illegible]um discrimine occasionem [illegible] occupādam [illegible]ensuerint. F[illegible] [illegible]ur [illegible]tu scon[illegible]tum, vt primo quoque te[illegible] et onerariæ cum ma[illegible] [illegible]entisque ac r[illegible] omni inst[illegible]umento excidendarum munitionum [illegible] [illegible]ent, [illegible]tæq; [illegible]c essent [illegible]d nutum Vsoncassani, expositurae [illegible]nenti vbi & quando ille fieri vellui[illegible]er. Petiti[illegible] & a[illegible] [illegible]bus Rex certior fieret eorum quæ constitu[illegible]a erant [illegible] [illegible]bem di[illegible]e. Cæterum ne spacium ei relinqueretur labefact[illegible] [illegible]em apud suos, si f[illegible]e p[illegible] opportuna de reliqua Italia r[illegible] [illegible]arbaru[illegible] [illegible]ni [illegible], P[illegible]æ linguæ gna[illegible] [illegible]s n[illegible]eil m[illegible] a[illegible]rebat [illegible]e[illegible] [illegible]e venerat [illegible]tim p[illegible]ficisc[illegible]retu[illegible] simul a[illegible] Re[illegible] q[illegible] de Ch[illegible]is ab O[illegible] [illegible]

Carmani [illegible] *Regni.*

[illegible] *atus &* [illegible]

Iosaphat Barbarus.

[illegible] enatus, [illegible] coepta [illegible] co[illegible] [illegible] tam tran[illegible] [illegible] P[illegible]us [illegible] im quam in Persas peruen[illegible] Rex [illegible] rat in Armeniam, & receperat [illegible] de[illegible]tionem Tocatum Reg[illegible] m, & pleraque [illegible] quam tant[illegible] oppida. Itaque [illegible] [illegible] rem strenuè gerend[illegible] [illegible] bi[illegible] bu[illegible] enim aliquot pugnis commissis [illegible] prof[illegible] em, qui non solùm Asiaticas [illegible]pias suas, sed q[illegible] hab[illegible] [illegible]rtarum cona[illegible]bus opposuerat [illegible] eum cas[illegible] Veneris. Senatus non [illegible] q[illegible] magni[illegible]udo rei postul[illegible] re[illegible]ansque, ne si Io[illegible] parum prospero itinere v[illegible] [illegible]tum cursi[illegible] di[illegible] trah[illegible] ntingeret, aut desperatione Persæ, si qu[illegible] [illegible] s exped[illegible] O[illegible]ator interea renunciasset, aut per indignatione[illegible] am[illegible] negligentia c[illegible]tione sua, a periclitante V[illegible] [illegible], sta[illegible] mitti oportere alium, qui eodem quo Catherinus circu[illegible] [illegible]o serius sine dubio tamen ad destinatum perueniret. Ad [illegible] [illegible]onem ac[illegible] ingentem se iussu Patrum Ambr[illegible]um Contare[illegible]m [illegible] Iu[illegible]s mo[illegible]uit, vt postquam ad Polo[illegible]æ R[illegible]gem d[illegible] [illegible]er Callimachum i[illegible]terro[illegible]aret de rebus Tart[illegible]o[illegible]m, & an sp[illegible] [illegible]eret[illegible]r po[illegible] i[illegible]os annuente Polono contra Turc[illegible]s concitari. Li[illegible] [illegible] ti adiidit, in quibus eadem Callimacho signifi[illegible]antur, & [illegible] [illegible] atq; laudi pub[illegible]cæ priuatimq; apud Venetos, [illegible] sua opera mo[illegible] [illegible]eret conficiendo bello quod sustineb[illegible]

S[illegible]at Iustinianus maximis conatibus haud ita multo antea decert[illegible] [illegible]er[illegible]tamque gentem, Tartarorumque Regis Tamberlani, [illegible] [illegible]em fuisse, pro[illegible]s sæpe T[illegible]rcos, m[illegible]que clad[illegible] [illegible]o[illegible]m, c[illegible]us pr[illegible]pos[illegible] [illegible]er[illegible], tunc regnaba[illegible], ca[illegible] abductumque in seruitute[illegible], & in cau[illegible]a [illegible] habitum quamdiu superuixit. Præterea nunquam adeo bona fid[illegible] ab armis, vt om[illegible]ium simul t[illegible]m decorum, quam [illegible]iarum b[illegible] [illegible] deponatur. Co[illegible]iectabat [illegible] exinde v[illegible] [illegible] [illegible] v[illegible]el [illegible] v[illegible]usti odii percitus, v[illegible] gloriæ p[illegible] partæ [illegible] Tartaru[illegible] non detrectaret conditionem, resumendi arm[illegible] [illegible], quibus [illegible]eret etiam quod non ignoraret part[illegible] [illegible] Tau[illegible]ica Cher[illegible]nesso [illegible], vltra [illegible] mo[illegible] [illegible] a Turco post Caffam & Theodosiam expugnatas. [illegible] [illegible]m venit, impetratis facilè a Rege omnibu[illegible] quæ it[illegible]eri [illegible] [illegible], [illegible]limach[illegible] sic dimisi[illegible], vt qu[illegible]x per lit[illegible] po[illegible] [illegible] Itaq; ille pri[illegible] facta d[illegible] agen[illegible]is men[illegible] c[illegible] ali[illegible] [illegible] [illegible] Buyno Episcopo Vladislauiensi, [illegible] [illegible]tationes Veneti de Tartaris a[illegible] R[illegible]m de[illegible] [illegible] vix vnis [illegible] altèr [illegible] [illegible]gen[illegible] cert[illegible] [illegible] ædiis C[illegible] fal[illegible] pe[illegible] Al[illegible] [illegible] p[illegible] rand[illegible] [illegible]ant. [illegible]is super[illegible] q[illegible] [illegible]tar[illegible] [illegible]gog[illegible]tis [illegible] tes, [illegible]

[illegible] Christianis multò grauiorem quàm Turcis, quos eodem suo aliarumq; [illegible]onum non solùm periculo, sed etiam exitio a Græcis ex Asia in Europam ac[illegible]tos, vix quisquam postea sustinere potuisset. Et sera tandem pœnitentia intellectū, præstare à suis vinci, quam implorare auxilia, vnde plus discriminis, quam ex bello immineat. Eamq; ob rem minimè ob vnius Veneti nominis siue discrimen siue ambitionem, reliquorum omnium in Europa salutem, in perniciem adducendam. Vladislauiensis autem Episcopus, quia pertinaciter negare quicquam beneuolis & amicis, præsertim contra Christianæ professionis hostes, tam turpe existimabat, quàm periculosum temere concedere ea, quæ petebant, rem totam ad arbitrium petentium reiiciendam censebat. Illos, postquam & per se & à Polono moniti attentius singula considerassent, sine dubio omissuros petere id quod meritò negandum sibi intelligerent. Qua sententia etiam à Rege comprobata, Callimachus paulò post ea, quia ita visum erat tanquam re minimè aut Regi aut suis communicata, sic Veneto rescripsit, vt doceret merita Regum Poloniæ in Religionem nostram manifestiora esse, quàm vt commemorare oporteret, ingentiora quàm vt satis laudari possent, studii deniq; ac pietatis pleniora, quàm vt omnino quisquam foret illis comparandus in voluntate rei Christianæ seruandæ augendæq;. Casimiri eius qui tum regnaret parentem quidem, cum Lituanis fidem nostram professum, non solùm innumerabili multitudine eam auxisse, verumetiam ceu munimento quodam sepisse, pòst quod, contra aduersariorum suorum impetus, tutus remaneret. Fratrem verò suum Vladislaum gerendis rebus contra Turcos in ipso ætatis ac fortunæ flore occubuisse. Ipsum deniq; Casimirum, licet non ignorantibus quas prouincias sibi, quæ regna filiis suis subiecisset, vt vix credibile appareret quicquā, aut tēporis, aut ocii sibi reseruasse, non modo ad agendum, sed ne ad cogitandum quidem de Religione, tamē pro illius incolumitate multa interim gessisse ac gerere. Quæ iure ac merito Venetis persuasisse poterant facilè impetratu ab illo esse, non solum de Tartaris, verumetiam omne aliud genus opis & momenti contra Turcos. Quia tamen cum multa sint genera Tartarorum, neq; in literis, neq; à Caterino ipso expressum fuisset assignate quos potissimè actionibus suis oportunos crederent, minimè visum esse prius eam cogitationem Regi ac suis aperire quam pleniora significassent. Vt autem ad deliberationem accederent facilius, qualeq; id foret quod petere instituissent apertius intelligerent, scire oportere. Tartaros non quemadmodum vno vocabulo qui vbiq; sunt, complectuntur, ita etiam eodem in loco simul omnes agitare, sed longè lateq; sub ipsum Septentrionem sparsos, alios in Asia sedes suas habere, alios in Europa, quosdam in vtriusq; terræ confinibus. Eos autem qui in Asia degunt, minimè aliquando se in Europam transferre. Sed aut inter se, aut cum finitimis nationibus versus Hircanum mare, & vsq; trans Imaum montem perpetua latrocinia verius quàm bella exercere. Incolentes autem Thauricam Chersonessum in Europa ab Asia abstinere, præterquam quod Cercetarum Zigorumq; littoralia trans Cimerium Bosphorum Monopsolis, atq; id genus Scaphis infestant. Medios autem inter vtrosq; velut influxus aliquis ac refluxus Oceani, modo in hanc, modo in illam terram sese effundere. Et hyeme quidem conuersos ab Occasu in Eurum ventum superato Tanai, progredi vsq; ad ripas fluminis Rhas, qui ab indigenis Volga dicitur, & inde secundo amne prope ad Caspium mare commigrare, recipiendo se à locis tum maximè remotissimo sole niuibus glaciebusq; obnoxiis, ad temperatiora, in quibus pastionis, aliarumq; oportunitatum copia hominibus simul & iumentis suppetat. Æstate verò easdem cœli terræq; commoditates ac temperiem, quàm in Asia captauerant, vicissitudine anni conuersa cis Tanaim sequi, & vt paulò ante intensiora frigora nimiosq; æstus euitantes, ad Boristenem redire. Cæterùm veluti locis inter se distant, ita etiam alia apud alios, tum frustra tum ob rem aut sperare posse aut requiri. Omnibus quidem genus idem campestris vitæ in curribus & sub diuo esse. Eandem præterea ingeniorum horriditatem, corporum duritiem, frigoris, inediæ, sitis, aliarumq; humanarum necessitatum

Sententia Vladislauiensis.

Scripta Callimachi ad Venetos de Tartaris.

Vladis. Casimiri pater.

Vladis. frater Casimiri.

Casimirus.

Multa Tartarorum genera.

Cercetæ. Zigæ.

Tanais. Rha flu. qui & Volga seu Volha.

Boristenes.

patientia. Nec minus prædandi studium ac pertinacia. Multitudinem autem & feritatem in Asiaticis maximè eminere. Armorum copiam & constantiam in prœliis apud alios maiorem inueniri. Ab illis nihil geri ex insidiis, nihil de hoste peti, præterquam quod in promptu sit rapientibus. Non ferro, non igne sæuiri aduersus ea, quæ subito auferri nequeant. Deniq; in præsens tantummodo prospici, neq; ex consilio, sed ex viribus & euentu, aut decus, aut vituperationem factis attribui. Europæos, & qui vicissim anni tempestates, modo huius, modo illius terræ clementiori secessu moderantur, prope ad nostram militarem disciplinam accedentes, non plura impetu & armis quàm consilio ac virtute transigere, nec semper temere aut irrumpere, aut recipere se, sed insidiosè plærumq; & explorato copias ducere. Locorumq; ac temporis rationem aliquã habere sine occasionibus suis, sine alienis interturbãdis. Et quoniã pugnatum sit diutissimè, pugneturq; quotidie ab illis quidem contra Rutenos & Moscouiẽlium ducem, ab his verò contra Polonos, vsu edoctos esse, nõ solùm armis, sed igne etiam hostium facultates corrumpere, nec quicquam inter prædandum inuiolatum relinquere, vnde aut fiducia spoliatis, aut periculum ipsis creari queat. Itaq; videri meritò eorum operam, ad id quod Veneti animo agitarent, non leue momentũ habituram, si adduci possent, vt cõditionem subirent. Et verisimile esse illos, qui sub Turco non longè a Caffa agitant, omnia facturos, vt liberarent sese à Tyrannide, qua durius premuntur quàm ferre conueniat eos, qui meminerint se de Turcis paulò ante toties triumphasse. Sed vt cætera omnia consentirent vtiliter implorandos eos qui in Taurica sunt Chersonesso, tamen quia numerus eorum nequaquam ingens, minimè ausuros tantum sibi oneris assumere, & si maximè auderent omnino nihil magnum moliri posse. Illis sanè qui nunc in Europam, nunc in Asiam commigrant, armis & multitudine pares esse maximis bellis gerendis, sed minimè patere eis aditum ad inuadendum hostem in Thraciã & Macedoniam aliunde, quàm per terras regni Poloniæ. Quam autem periculosum, adeò ingẽtem & Christiano nomini infensam multitudinem, ad bellum instructam, in regnum accipere, planius esse quam vt foret declarãdum. Se quidẽ credere Polonum etiam cum discrimine rerum suarum Religioni non defuturum. Sed considerarent ipsi, quatenus amici Regis beneuolentia vti oporteret. Cæterum veluti ea omnia auxilia, quæ animo conceperant, essent propter distantiam tarda, propter gentium perfidiam ambigua, propter diuersitatem religionum periculosa, ita tamen non videri pertinere ad Christiani nominis Maiestatẽ, vel ad existimationem sapientissimæ simul & potentissimæ Ciuitatis, spes in adeò ancipiti & prope pudendo genere opis collocare. Si operam simul & cogitationes intendissent pacandis inter se Germanis atq; Hungaris, qui tam diu mutuo concertarent magis, quia vtrosq; primam mentionem pacis mouisse pudebat, quàm quia nonnullos belli maximè pigeret, sine dubio amplexaturos occasionẽ simulandi exorta sibi arma quæ videri vellent sponte posuisse. Illinc postea tam efficacia quam vera auxilia Religioni nostræ affutura. Quibus etiam sine dubio accederent Poloni, cui genti nulla penitus in toto orbe foret comparanda ad id belli genus conficiendum, vel disciplina militari, vel multitudine armorum atq; hominum, vel commoditate inuadendi hostem ex propinquo. Hæc aut his non dissimilia Callimachus cum scripsisset, mittereturq; paulo post Romam cum mandatis ad Xistum Pontificem Maximum, iussus est via secedere ad Venetos, vt auertendo eorũ animos ab instituto, coram planius indicaret difficultatẽ exequendi cogitationes eiusmodi, & quantum periculi non Polonis modo, sed cæteris etiam Christianis, vel ex sola mentione tali oriretur. Quomodo autem dissimulantius id fieret, adiectum est ad commissa de Tartaris, vt repetita ab exordio vsq; beneuolentia, qua gens vtraq; hactenus inter se certauisset, præsertim circa Christianæ rei tuitionẽ, cuius summa tũc maximè Venetis opib. inniteretur, diceret, veluti non sine ingenti nominis sui laude publicum omnium fidelium discrimen propulsarent, ita aliorum dissimulationem quotidie magis ac magis de Christiana maiestate detrahere. Quid enim aut sanctũ, aut religiosũ infideles

Rutheni, Moscouiæ Dux.

Thracia. Macedonia.

Poloni.

Callimachus ad Xistum Pon. Ro. Mandatis ad Venetos.

[illegible] de sacris illis, quibus qui essent initiati, nullam curam gererent, quo [illegible] omne ludibrium ac dedecus profanarentur? Multa prodita esse mo[illegible] concordia, qua olim Christiani in Asiam atq; Africam transmittentes [illegible] fidelibus infestabant. Nec vlla magis causa insultari lentius ab hoste quã [illegible]e, ne acrius lacessendo irritaret, cogereturq; subinde rem gerere cum vni[illegible]s, amissa occasione subiiciendi sibi singulos separatim. Falli si qui essent, qui [illegible]a calamitate suam prolatando satis opis in semetipsis habere putarent, vbi [illegible] subactis ad eos bellum peruenisset. Nam qui hodie pares viderentur, [illegible] futuros tunc inferiores, cum quicquid interim Christianæ rei adimi[illegible] [illegible]ous accresceat. Quibus vna atque eadem nunquam cessatura causa bellandi [illegible]ersus Christianos omnes, quorum viciniorem quemque subigere auctis ex [illegible]ribus in alios statim ferri, & priori quaque victoria ceu machina vti ad re[illegible]uos expugnandos. Vulgatum quidem paulò ante in Polonia conuenisse o[illegible] Italicorum Principum Oratores ad Xistum Pontificem Maximum in [illegible]ulgineo, quo propter pestem ab vrbe secesserat, agitatumq; illic de ratione ob[illegible]uandi communibus periculis & cupere Polonum scire quo exitu consultatio [illegible] foret absoluta. Inuitari enim à Turco ad pacem, quam licet gerendo contrà Tartarum rem commodam sibi, tamen aspernaretur si quid opis afferre possit ad cæterorum Christianorum conatus. Nec putare spectandum sibi ociosè eius belli euentum cuius æque prospera & aduersa obiectum se statim veluti in prima acie Tartaris ac Turcis per omnes solicitum habere oporteret. Cæterum quia & id futurum accepisset, orare vt siue quod sæpè antea fecerant instituissent ipsi, [illegible] Italia omnis simul pecuniam mittere Matthiæ Hungariæ Regi, darent operam, ne ea quæ pro rei Christianæ conseruatione impenderent, in illius exitium conuerterentur. Regem quidem illum magnitudine, virtute, rebus à se & parente suo fœliciter gestis, dignissimum cui tutela Religionis committeretur, sed quod bona illius venia dictum foret, per ambitionem & cupiditatem, iampridem nonnihil velut à se ipso degenerasse, ac prope omissa cura tuendi sua ab infidelibus conatus omnes conuertisse, contra Boemiam & Austriam, quibus oppugnandis, si auxilia ei subministrarentur, tam iniquum esse quam perniciosum. [illegible]andoquidem eiusmodi intestinis certaminibus omnis ratio simul & facultas Christianæ defensionis corrumperetur. Quæ postquam Callimachus Venetiis [illegible] Senatu recitauit, responsum est. Licet propemodum serò tandem Pontificem [illegible]iosq; Principes Italicos vrgentium discriminum curam aliquam subiisse, & ve[illegible]cile, quæ de conuentu totius Italiæ consensu constitutum de pecunia Hungaro impendenda. Cæterum nec Venetis, nec aliis facti illius complicibus, cordi [illegible]e ea quæ in Austria vel Boemia gerebantur. Placereq; mitti à Pontifice Maximo in eas regiones legatum, qui videret ne pecuniis decretis ad bellum Turcis inferendum, alios in vsus Hungarus abuteretur. Deq; ea re scripturos se Oratori suo ad vrbem, Polonum facturum ex sua maiorumq; suorum dignitate ac Religione, si tantisper à pacificatione cum Turcis abstineret, donec experimentũ indicaret, quantum efficaciæ demum foret habitura totius Italiæ conspiratio, con[illegible] eum hostem, quo cum sola ipsorum Ciuitas tamdiu ancipiti fortuna decerta[illegible] De Tartaris missuros se Oratorem in Poloniam, qui ex commodo vtriusq; gentis cum Rege ageret, statueretq; quid potissimum expediret. Intelligere se Christianam rem non posse aut conuenientius aut efficacius, quam à Christianis tueri, nec nisi inuitos conuersos se ad Barbarorum auxilia, cum puderet iam pigeretq; toties ad id locorum frustra suos appellare. Et necessitas plura imperaret quam libera ratio experiri suasisset. Romæ subinde, tametsi contra annitente cum Veneto, etiam propter res Australes Cæsareo Oratore Thoma de Cilia, qui postea fuit Constantiensis Antistes, facilè futurum fuit impetrare de Legato ad cuius arbitrium pecunia in Hungaria mittenda dispensaretur, tamen eò facilius concessum est, quo pronior quisq; vt retineat sua ad vsus sibi necessarios, quam vt eroget in alienos. Conuenerant enim illic Oratores omnium, inter quos constitutum fuerat impendendo Hungaro bellum procul ab Italia fouere.

Matthias Rex.

Responsum Venetorum.

Alba Regal. Thomas de Cilia.

M [illegible]

Assentiebaturq́; libenter quilibet non solum vt adhiberetur [illegible]
nis, sed etiam si fieri posset, vt pecunia indistributa remaneret. [illegible]
Donato Acciolo. in primis Florentinorum Legato Donato Acciolo, singularis prud[illegible]
ctrinæ viro, rem bonam pessimo exemplo fieri. Non defuturas [illegible]
transmontanis Regibus extorquendi ab Italia pecunias vt semel quacunq; ra-
tione accepissent. Qua opinione latius iactata ab inuidentib. rei Venetæ, cui po-
tissimè eo impendio succurri apparebat, factum est vt omnia in irritum [illegible]
rentur. Processerat interea Venetus Orator in Poloniam, quia dubium e[illegible]
Tartari conditionem amplexarentur, malebatq́; Rex illos quam se videri [illegible]
sarum opportunitati Christianorum, permiserat, vt legatio ad eos perferretur. [illegible]
cile igitur fuit gerendis bellis, & raptu viuere procreatis persuadere, vt contra
eam gentem quam sæpe antea vicissent arma caperent, & in regionem [illegible] da
abundantem, irrupturi se accingerent. Itaq; reuertenti mox in patriam Ven[illegible]
Oratores Tartarorū Venetiis. adiunxerunt Oratores suos, qui fœdus cum Senatu stabilirent, datis acceptisq;
conditionibus, quibus militari oporteret. Non adeo consensus Italiæ ad auerten-
dum ab se Turcum iampridem Romæ, vel dilatos, vel omissos ciuitatis animos
deiecerat, quantum extulit Tartarorum aduentus. Omnes in curia & vulgo [illegible]
titia exultare, demum iustum humanorum inspectorem laboranti Religioni [illegible]
esse dicere, suorumq́; pios conatus adiuuare, atq; eò per omnia certatim [illegible]
laudes & grates illi agere, inuentis vt credebant belli sociis, cum quibus ceu vin-
cere facillimum ita minimè communicandam victoriam. Nec dubitabant ple-
riq; affirmare, interfuisse Venetæ amplitudinis, vt sine aliqua Christiana ope de-
bellarent. Cæterum quo Barbarorū simul spem & fiduciam implerent circum-
ducturi illos per vrbem, priuatorum simul & publicorum ædificiorum intuen-
da magnificentia, omnem diuitiarum pompam in conspectu exhiberi omnibus
præcepere, nec solùm apud officinas & stationes negociationem, sed in vestitu
quoq; & ornatu ordinum singulorum. Instruxerant etiā copiosius solito mac[illegible]
narum armorūq; varietate ac multitudine mirabili, armentaria publica, & naua-
le, vt non minus bellicis quàm pacis opibus florere atq; abundare intelligerētur.
Pariq; subinde ostentatione conuiuiis omni opulentia auri atq; argenti vltra ve-
terem ac nouū luxum affluentissimū illis exhibuere. Redituros q; ad suos [illegible]
onerarunt donis, qualia dedisse oportuit volentes videri omniū humanarum [illegible]
pum velut horreum penes se esse. Ferunt inter tam multa natura sua spectanda,
tum etiam de industria composita atq; aucta in admirationē, vix quicquam at-
tentiore intuitu Barbaros expendisse, seu vitæ humanæ superuacua putaueri[illegible]
seu naturalibus ac vilibus assuecti preciosa non nouerint, seu maiori animo co[illegible]
tempserint quā possideri videbant. Populi quidē ac Senatus tam publica quam
priuata maiestate motos constat, dixisseq; ad summam fœlicitatem nihil deesse
illis præter ameniorē vrbis situm, detestati squalorem ac sordes paludis, quam
incolendam delegissent. De ratione ac tempore progrediendi in expeditionem,
iactatis vtrinq; multis, nihil certum deniq; constitutum, præterquam fore, vt Ve-
netus eorū opera omnino vteretur, missurumq́; haud multò post qui ad [illegible]em
rendam reuocaret. Irent ergo & pararent omnia quæ ex vsu futura inte[illegible]eba[illegible]
Festinabat quidem animus ad vltimum rei periculum, tum quia grauissimo [illegible]
lo implicitis omniq; alia spe nuper destitutis, minimè vacabat pendere [illegible]
cipiti, tum quia cupiebant ostentare se Italicis aliis & velùti pœnitentiam [illegible]
tere, quasi temere resiliissent à communione belli, quod magnitudini suæ nih[illegible]
ominus pari authoritate ac multitudine hominū gereretur. Sed inter spem me-
tumq; constituti de Poloni voluntate, in præbendo transitu, Quandoq[illegible] ex
ill[illegible] et Religioni maxime deditus, quia tamen humanæ imbecillitatis vi[illegible] vi[illegible]
de[illegible] poterat propriis opportunitatibus magis quā alienis ad extremū tributurus,
præsertim quod minori verecundia negaturus foret quā ipsi petituri, vt status sui
contēpta ratione maximo cum discrimine curaret aliena, minimè in promptu [illegible]
bebant, quod de Tartaris ex solido statui oporteret priusquā plane in[illegible]
Fran. Sanutus. [illegible] a Polono poss[illegible] impetrare. Referēte igitur Frācisco Sānuto, Ma[illegible]

cuius

... magnitudinem à natura productam, erigendis confirmandisq; aliis ... p... ipsi consultationes mors tam immatura quam minime oppo... ...to post è medio sustulit, Senatus censuit præmittendum esse in Po... ...am ad Regem Bartholomeum Brandum, cui subinde ob virtutem ac fidem d...ui expertam, Cretensem Cancellariam commisit. Sed tunc Reip. actis in mo...menta referendis sub Phœbo Capella inter alios scriba, non sine aliqua eminentia versabatur. Et ne quid moræ subesset, postea cœptis prosequendis iussus ... se parare. Interim Dominicus Georgius, Vincentii filius, vt quamprimum ... tandus de impetrato transitu renunciasset cum pecunia, de qua conuen...ro stipendio illuc proficisceretur, simul de ducendo vltrò Danubium Tar... simul gerendis rebus, postea Legati munera obiturus. Fuit enim in Geor... ...am & ipse non sine publica iactura in primo senectutis aditu mortuus est, ...a dexterius in pertractandis hominum ingeniis. Ad obeunda autem nego... par animi robur ac prudentia, easq; ob res credebatur Barbarorum ferociam, prout vsus postulasset, facilè posse, aut comitate sua aut consilio à temeritate prohibere. Profectus igitur non minori celeritate, quam Patribus cordi esse intelligebat. Brandus vbi Cracouiam venit, introductus in Curiam ad Regem, ...erba fecit. Si Veneta Resp. pro gloria & imperio suo dilatando cum Turcis ...ertaret, tametsi multa, Rex inclyte, ad hanc diem præcesserint, documenta e...gię voluntatis suæ erga te, ac tuos omnes, ob quæ iure forsan liceret, tamen ...mè auderet tale quicquam à te pro amplitudine sua petere, vnde oriturum rebus tuis, vel exiguum discrimen videretur. Satiùs enim putat nulla beneficia conferre, quàm subinde repetere ea cum pernicie amicorum. Sublatamq; esse causam arbitraretur, cur quispiā succurri ad tempus sibi vellet, si multò grauius postea referenda gratia foret periclitandū. Sed cùm susceperit, nō tam suū, quam al...num bellum, à quo qui præteriri vidētur, differuntur vt grauius demū oppu...entur, non adeò credi debet negotiū suum agere, quàm tibi ac rebus tuis pro... ...uadēdo, vt malis iam nunc amicè Reip. coniunctus, ceu nubeculę vnius modicū imbrem subire, donec amicorū opes expugnētur, reseruare te solū, subinde intolerandis sæuissimæ tempestatis, procellis vexandū atq; obruendū. Nisi forte superatis Christianis aliis aut firmiorē te ad resistendū, aut finē Turcis op... futurū arbitraris. Fuerat sanè spes ab initio Venetis fore, vt quod maxi... decebat, ne Christianus eis nō adesset, facientesq; ex se coniecturā quantum conseruandis immortalitatis suæ mysteriis quisq; impēsurus credi oporteret. Vi...ār maiores aliquādo quàm pro modo belli copias conuēturas, sed frustra sæpius imploratis, modò vniuersis, modò singulis, quorū intererat, tametsi puden...ac periculosum apparebat, tamē quia sibi persuaserāt satius esse rē Christianā quocunq; modo defendere, quā planè desertā relinquere, tuitionē illius cū aduersariis cōmunicauēre. Nec sanè hactenus infeliciter. Quandoquidē Rex Persarū, cū quo paulò antè fœd⁹ pcussēre facta in Armeniā impressione nō solū cōuertit a Christianis in se Turcū, verùm etiā magnis cladib⁹ affectū haud medio... debilitauit. Sed cū par sit credere Persam ea aggressū magis, vt æquo iure ...ibi q̄ Christianis victoriā de Turcis paret, vidēt Veneti preoccupandū esse. ...niā fideles cessant, vndecunq; spes, fortuna, ratio obtulerit, contrahenda ... Eamq; ob rē nequaquā ignorātes esse quoddā ceu naturale, certè impla...e odiū inter Tartaros & Turcū, crebraq; & magna bella inter eos gesta. Mi... nō multò antea pretentarū illorū animos, qui quātū per Oratores suos re...auere, siu insita cōtra gētē inuidia, seu spe mercedis moti, cupiūt in Thraciā ac Macedoniā descēdere, Turcos pculdubio illinc exterminaturi. Sed q̄a trāsit⁹ ad ea loca nō aliūde patet, q̄ per regnū tuū, licet cōsiderātib. nō tua q̄ sua interesse pelli Europa nationē, quæ ęquè Christianis omnib. exitiū imminet, minimè du... esse oportuit, te nihil negaturū piculis tuis psertim q̄b. adiūcta vltima religi...s necessitas, maluerūt tamē priùs ad arbitriū tuū referre, q̄ pollicerētur de te, ...el ea, q̄ nō min⁹ tibi dare, q̄ illis accipe sit opportunū, vt beneficii loco cedat id, ...l forei præoccupatū, credi potuit a necessitate tua extortū. Vidēt sane Veneti

Phœbus Capella.

Dominicus Georgius.

Verba Oratoris Veneti ad Polonum.

eorum, qui transituri sunt multitudinem, arma, perfidiam, rapacitatem, si prima fronte inspiciantur, posse sollicitudinem incutere. Sed præter id, quod talis victoriæ fructus dignissimus est, qui etiam per ancipitia petatur, nec fieri potest vt sine periculo periculum superetur. Constat etiam sic transmitti posse per extrema regni tui, iuxta Euxinum mare, vt nullum omnino aut tibi, aut tuis vel damnum, vel discrimen inferatur. Sed neq; adeo hebetes & inconsiderati sunt Tartari, quod in progrediendo nihil de reditu suo sint cogitaturi. Et cùm in armis nati minimè ignorent bellorum ancipites euentus, nullo modo credi oportet præcisuros sibi opem recipiendi se in tutum, si vinci prœlio contingeret. Eamque ob rem sine dubio intereundum ab omni iniuria temperaturos existimandum. Quòd si nihil habet transitus suspiciosum, multò est minus reditus pertimescendus. Nam si, quod optabile puto, victores redibunt, aucta Christianæ felicitatis maiestate, nihil contra te committere audebunt. Victos autem atq; armis exutos, sua calamitas ab insultando continebit. Maiores tui viri religiosissimi non dubitauére, conuertere eam gentem ab aliis contra se, vt a tergo eorum Christiana res veluti post munitissimum propugnaculum tutè agitaret. A quibus verò id, quod incredibile est, degenerare velis? Quod te facere conuenire dubitare non potes, maximè cùm petatur, non vt oppugnes tu religionis [illegible] hostes, sed vt ire illos permittas ad id prœlium, in quo verius acies victoria trucidetur. Victoria pertinet ad Christianos. Atq; vt negari minimè possit, genus hoc remedii nonnihil in se habere, propter quod ad alia, si supersint, confugiendum fortasse videatur. Quandoquidem non tam anceps est, quàm vnicum. Si omittitur, quo nos tandem conuertemus? Quippe quòd nullæ vspiam Barbaræ nationes, de quibus tale aliquod spetare conueniat. Et Christiani iampridem opem suam adeò pertinaciter negant, vt non solùm inane, sed stultum etiam sit iterum ad eos confugere. Igitur cùm planè eò res deducta sit, vt aut cedendum sit hosti, vt hoc auxilio resistendum, constetq; satius multò esse agendo atque audendo periclitari, quam per ignauiam & metum tutò agere, quippe quòd virtutis etiam infœlix exitus gloriam suam habet, timor verò & socordia vtcunque prospere cesserint, turpitudine non vacent, sine dubio præstat periculosè defendi, quàm metu incerti discriminis certissimæ calamitati se subiicere. Quòd si quid præter id, quod expedit, casus attulerit, necessitas quæ voluntatibus simul & consiliis mortalium imperat, factum expurgabit. Possent alia multa in hanc sententiam dici, nihil enim efficaciùs domesticis & familiaribus tuorum exemplis, quibus nullus vnquam rerum suarum respectus fuit, vbi religioni nostræ succurrere oportuit, sed & tua priora facta ad illorum imitationem quacunque oratione apud animum tuum vehementiùs stimulare te queunt. Atq; ideo finem verbis meis imponens, illud tantummodò adiecerim, pulcherrimam tibi oblatam occasionē sine tuo aut tuorū aliquo vel impēdio, vel labore consequēdi gloriam cōseruati Christiani nominis. Tibi enim inprimis salutem suam debeat necesse erit. Quandoquidem per quos seruaretur a te maximè acceperit. Sed & aliorum Regum ac Principum Christianorum, quia submittendis auxiliis suis ad hoc bellum se retrahunt, factum & si non fortissimè, tamen defendi potest, quasi facultas eis, non voluntas desit. Tu si alienam opem retardaueris, [illegible] credibile fuerit, alia te quapiam vel necessitate vel ratione fecisse, quam quod alienatus à tua tuorumq; solita pietate Christianæ rei, vel sine tua opera [illegible] noluеris. Ingens Regis ac suorum cura orationem Brandi excepit. Nec dissimulata est inter mussantes in consilio quorundam indignatio, quasi Callimachus negligentiùs, quàm oportuerat, Venetos ab eiusmodi postulatione retraxisset, pluresq; subinde dies vehementioribus studiis, quàm ciuilis ferat consultatio, de ea re disceptatum est. Multi namq; asseuerabant, Venetum nil aliud quærere eo motu, quàm ablegare a se bellum, quod nec ferre posset, neq; quo cum communicaret, inueniret. Si cogitaret debellare aduersus Turcos, minimè adiecturum fuisse animum ad auxilia Tartarorum, quos sciret sine vlla omnino constantia præliandi, tantummodò per occasiones latrocinari. Se tueri spe, for[illegible]de, vt

Consultatio Polonorum super postulatis Venetorum.

[illegible]

Turcus mutata belli ratione, vim suam totam conuerteret in Polonos, qui contempta pace abs se oblata, Tartaros contra ipsum immisissent. Quam Dei, quam hominum opem postea tam procul à Christianis aliis, inter Tartaros ac Turcos periclitantes sibi repromitterent? cùm viderent Venetos destitutos à proximis quibusq; sine quorum periculo tam vinci quàm vincere non possent? Sapientissimos semper habitos Italicos, atq; etiam esse. Eamq; ob rem non oportere credi eos temerè se retrahere à contagione tam ancipitis belli. Nec posse vitio Polonis verti, si parcendo rebus suis, imitarentur alios Christianos Principes, inprimisq; Pont. Max. cuius est præcipuum & proprium munus videre, ne detrimento aliquo Christiana res afficiatur. Commemorabanturq; ad hæc vexatio & rumultus, quibus subiiciundum foret regnum, tam in progressu, quàm in reditu, tantæ & tam inconditæ multitudinis. Atq; id quoq; vel inprimis ceu maximè vitandū iactabatur, ne Tartaris, dum producere ad oppugnandum aliena vellent, ad inuadendum sua iter simul & facultatem demonstrarent. Ad extremum dicebant, plus quam, salua verecundia, postulari ab eis posset, Polonos iamdudum prçstare religioni oppugnando assiduè Tartaros, nec esse tantùm Venetis tribuendum, vt propter ipsos alio se bello implicarent aduersus eum hostem, qui & vicinus esset, & propter diuitiarum, imperii ac rerum gestarum famā etiam ablongissimè degentibus, nequaquā irritandus cēseretur. Multis rationibus extra turpitudinem posse incipiendi necessitatē declinare. Retrocedi autem postea ab incepto sine multa indignitate minimè liberū fore. Euenturumq;, vt qui de æqua pace suscipienda tunc deliberarēt, vbi propter difficultates, quæ bello annexæ sunt, cœpisset facti pœnitere vltrò quantumuis iniquissimas conditiones subirent. Vladislauiensis autē & plæriq; alii, nō quo consilio Veneti ea molirentur, sed quid suæ rationes postularent, considerandū censebant. *Vladislauiensis sententia.* Etsi in pace atq; otio tutè ac decorè agere possent, minimè res suas secundas cū alienis periclitantibus cōiungendas. Sed videri sibi rē transactam agi. Iampridē enim genus & naturam belli eius cōiunxisse ipsos nō Venetis modò, sed quibuscunq; aliis Christianis, qui oppugnarentur, nec voluntatis esse, sed religionis vel pugnare, vel abstinere. Cæterùm in abstinēdo præter turpitudinem inesse tantummodò dilationem calamitatis tanto certioris, quantò facilius futurum, vt soli tandem, quàm cum aliis tunc simul iunctis vincerentur. In pugnando autem multa esse, quæ tam fortuna, quàm virium consiliorumq; societas repromitteret. Atq; ideò cùm neq; fas esset, neq; tutum vt vacarent, tantummodò agendi tempus adhibendum. Et quoniam in eo, quod necessariò aliquando fieri oporteret, minimè aliud quippiam liberum haberent, quàm decernere, fieretne statim, an paululum differretur totam deliberationem eò conuertendam, vt ex præsenti simul & mox futura rerum suarum conditione secum statuerent, mallētne integros, & sibi atq; aliis opitulari valentes belli socios habere, an debilitatos, & qui prçter periculum nihil deniq; allaturi essent in commune. Multò est faciliùs stantem retinere ne cadat, quàm ingenti ruina prostratum erigere. Si non solùm integra, sed etiam florente tunc Venetorum re, irent cum eis obuiam discrimini, mox vtcunque cessassent, affuturo, multa & magna præsidia, vtrosq; ex alteris habituros. Nec in releuandis sociis, quod post casum esset difficilimum, sed in delendis hostibus operam simul & consilium fore insumendum. Quæ omnia in contrarium verterentur, si per inanem metum eorum, quæ multò minora essent quàm fama perhiberet euitantes vltro inuadere, expectarent propulsare inuadentes. Occurrendum esse crescenti indies incendio, priusquam seipsum alendo ad eam magnitudinem perueniret, vt minimè humana ope restingui posset. Remedia ad id locorum veriùs non tentata esse, quàm non inueniri. Nec vlla re magis, quàm resistentium negligentia, fortunam ac nomen Turci hactenus creuisse, nec diutiùs stare, quam inuenirentur, qui impugnare auderent. Cuius rei quòd aliud argumentum quærendum, quàm ipsos Venetos, tot iam annos suis opibus atque auspiciis omnes illius contra se conatus facilè retundentes? Nihil omnino speciosius Polonis contingere posse, quàm conseruatæ religionis laudem cum tam inclyta

Repub. habere communem. Quam occasionem, etiamsi subitò ad arma discurrendum, atq; in aciem foret prodeundum, tamen occupare attineret. Experirīq; potius quantum vires & fortuna eorum pro laude & gloria possent, quàm de vita & libertate demum sine alicuius ope decertare. Optimi cuiusq; ac bene instituti esse minimè abnuere periculo suo ad decus & claritatem nominis perueniri. Ex quo intelligi oporteret, quantum à veræ rationis intellectu aberrarent, si id suo cum discrimine velle deberent cum alieno assequi recusarent. Quò pertinacius à cæteris Christianis cessaretur, eò vehementius annitendum, ne hostis per huiusmodi contumaciam illos singulatim subiiceret, quos coniunctos tentare nō auderet, & tunc maximè alienis vitiis, quàm virtute sua fretus oppugnaret. Habere quidem profectionem ac transitum Tartarorum nōnihil in se, quod cum cura & dexteritate tractari oporteret, idq; factu esse facilimum. Nam quæ dicerentur de regione ab illis inter progrediendum exploranda, serò deniq; iactari post innumerabiles ex eagēte captiuos, qui diu in seruitute habiti, nec tantùm in vna atq; altera parte, sed in omni prope angulo regni versati, tandē ad suos refugissent, cùm iam nihil eorum ignorarent, quæ li ostibus occultari solerēt. Sed & per commercia negotiatorum, qui quotidie vltro citroq; commearent tam liberum quàm facile fore, cùm voluissent singula in toto regno otiosè speculari atq; expendere. Quod ad pacem Turci attineret, præterquam quòd veriùs dilatio quædam interitus, quàm remediū dicenda, posse adhuc verbis ac dissimulationibus multis extrahi. Quandoquidē Venetus nihil peteret præter ea, quæ ob priuatū periculum suum minimè credi deberent concessisse. Hæc & similia venientibus semper pluribus in sententiam, crebrò iactata. Expugnauerāt tandem in animo Regis, cætera omnia, quæ deliberationē extraxerant, præterquā de vexatione regionis, sine qua apparebat adeò numerosam latrociniis assuetā multitudinē minimè progredi aut redire posse. Et iam nemo videbatur aduersaturus postulatis Veneti, si quo pacto inueniretur, quomodo quā minimo impendio ac discrimine rerū atq; hominū Tartarus transmitteretur. De qua cùm pro ingenio suo multa multi in mediū afferrēt, & nihil tamē ab omnib. probaretur, opportunè Callimachus ab vrbe egressus, vbi planū fecit, nihil à se vel agi, vel dici prætermissum, quod quidem Venetos ab eo proposito reuocaturum appareret, minimeq; mirandū esse, si apud rerum suarū satagentes valuisset plus necessitatis, qua premerētur ratio, quàm verba sua, cōmemoratis expeditionibus, quas tam vetustis quàm recētioribus tēporibus Tartari in Asiam duxére, docuit, quandoquidem ex consuetudine sua soliti recipere se per Sarmatiam Asiaticam, versus Hircanum mare ad extrema Iberiæ, qua Colchidi cōmittitur, faciliorē simul & propinquiorē p ea loca accessum habere, extirpādo in Asia, id est, à radice ipsa Turcorū imperio ac nomine, q̃ si eis Tanaim p Euxini littora circūducerētur, pugnaturi demum illis in locis, in quibus vtcunq; res prosperè agerentur, fructus tamen & pretium victoriæ inter vincendum foret corrumpendum. Minimè enim, vbi tot ferocissimarum gentium immanitas ac rabies mutuò debacchata esset, superfuturum aliquid, propter quod non potius subinde pœnitendum certauisse, quàm gaudendum vicisse. Nullius magis quàm Venetorum interesse, vt possessa loca cis Hellespontum à Turcis quàm integerrima recuperarentur. Eamq; ob rem multò magis probaturos committi inter se Barbaros in Asia, quàm in Europa. Illic sine Christianorum iactura dum mutuò inter se immanissimæ gentes digladiarentur, affuturam Veneto liberam occasionem non modò inuadendi, sed etiam occupandi omnia, quæ Asiatico periculo accurrentes hostes præsidiis euacuata vbiq; in Europa reliquissent. Facilè à Polonis omnibus Callimachi ratio probabatur, simul quia vera, simul quia tollebat omnem suspicionem præsentis alicuius vel damni vel incommodi. Constabatq; verisimiliùs purgaturos se apud Turcum, quàm facti imprudentes, si non per regnum ipsorum, sed per diuersissimas regiones Tartari contra illum progrederentur. Interea autem Veneti, seu ferentes malignè Pont. Max. alios Principes destituisse à consensu retinendi procul ab Italia Turcorum arma: seu bellum, in quo paulò pòst contra eos ab omnibus

Callimachi votum.

Veneti cum Turco pacē ineunt.

[illegible] cumfci [illegible] opp[illegible] tarent [illegible] & [illegible] tantes di[illegible] non [illegible] q[illegible] ceri, [illegible] lo[illegible] num [illegible] cum[illegible] n, [illegible] ua [illegible] q[illegible] acer[illegible] eam [illegible] nos odi[illegible] præ se [illegible] tam [illegible] ratię incun[illegible], q[illegible] præmu c[illegible] nsequ[illegible] utcum præfa[illegible] de magni u[illegible] us, d[illegible] fama [illegible] d [illegible] q; pe[illegible] quam [illegible] suæ [illegible] im [illegible] & [illegible] naccessa, qu[illegible] V[illegible] rtim [illegible] terra, [illegible] exisse. Præter id enim, quod maiori vnumquo[illegible] vel, fructu vel laude foret expugnandum, prius sibi ac suis omni[illegible] cendum, quam singula adiret. Remora[illegible] q; i[illegible] tate [illegible] suam, [illegible] re apud omnes vbiq; nomen & au[illegible] tem, q[illegible] us tunc ma[illegible] flore[illegible] facilimè posset non solam æqua, sed ingentiora quoq; periculi[illegible] ac [illegible] ibus præmia consequi, si omissis Veneti[illegible], qui classe, milite, diuitiis ac re[illegible] di [illegible] pares forent rebus suis def[illegible] ndis, conuertere [illegible], qui [illegible] trepidi, n[illegible] lum belli impetum, [illegible] tummodò [illegible] [illegible] s autem subactis Venetos demum non materi[illegible] ed [illegible] uum accessuros. Quæ tunc a Dario copiosiùs pro[illegible] facun[illegible] rerum opportunitate explicata, non adeo quia ve[illegible] vid[illegible] contra Soltanum festinabat, propulerant, vt pe[illegible] et agi[illegible] pace, cuius fama in Poloniam perlata, cogitationem [illegible] & o[illegible] moliendi tunc plura cum Tartaris interrupit. Quam rem [illegible] olon[illegible] [illegible] el quia spem conceperant, eo modo post Imp[illegible] Tu[illegible] a[illegible] nati v[illegible] ansuro se i[illegible] im do[illegible] quietos vide[illegible] a[illegible] longinquam expeditionem procul a regno proficiscerentur [illegible] ilis occasionis desiderium man[illegible] it in animis f[illegible] o[illegible] um. D[illegible] postea bellum, quod ad Ferrari[illegible] m, & in Ci[illegible] na Gal[illegible] cu[illegible] aliis fere omnibus Vene[illegible] m [illegible] uocatum ex Græci[illegible], a[illegible] ue [illegible] de maiestate sua abunde tutum futurum inter finitimos a[illegible] us ta[illegible] ehe[illegible] entibus conati[illegible] us paulo ante frustra tentatus fue[illegible] at. Et ob[illegible] at minime repud[illegible] aturum con[illegible] ionem co[illegible] arma [illegible] ontra [illegible] æteri C[illegible] posita priori æstimatione vna cu[illegible] o mouere in[illegible] T[illegible] co d[illegible] pace, cuius concl[illegible] o superiori anno [illegible] lata [illegible] erat, [illegible] nte, seu quia adiecerat, vt credebatur, animum ad [illegible] rsam Valachiam, in qua duo mar[illegible] s occu[illegible] era[illegible] q[illegible] s a[illegible] v[illegible] per e[illegible] a [illegible] opa, & vires suas omnes illuc conuertere v[illegible] at, [illegible] fratrem suum extorrem apu[illegible] Rho[illegible] ianos [illegible] H[illegible] q; [illegible] nc d[illegible] recup[illegible] tione debitæ sibi [illegible] ioni [illegible] m[illegible] o[illegible] os. Cal[illegible] machus R[illegible] pe[illegible] s, quo ve[illegible] pe[illegible] fœd[illegible] uperarentur am[illegible] a in Val[illegible], [illegible] is V[illegible] etis ad[illegible] sume[illegible] ur[illegible] arma, [illegible] tot Europa [illegible] esse cum [illegible] e[illegible] qua Ora[illegible] ores, [illegible] de pace vener[illegible], su[illegible] vt ar[illegible] di i[illegible] te[illegible] lumeren[illegible], [illegible] tur a[illegible] v[illegible] q; T[illegible] q[illegible] me[illegible] me pacis mentionem in[illegible] t, [illegible] c[illegible] eret. Propter res e[illegible] ta[illegible] estas, maxi[illegible] e V[illegible] apud Barbarum, q[illegible], [illegible] in Po[illegible]

[illegible] machus [illegible] Vene[illegible] ad [illegible] contra [illegible]

[illegible] V[illegible] Ponto ad [illegible] concedasto ea [illegible] heri [illegible] ino [illegible] nequaquam [illegible] m & Moncastrū compig[illegible] Quod [illegible] parum pr[illegible] Ven[illegible] bello [illegible] um, [illegible] m etiam [illegible] de Tartaris opportun[illegible] Pontu de censuris, aut [illegible] do pr[illegible] cū P[illegible] onis inuadendi [illegible] q; opprimendi [illegible] iam [illegible] prope ad [illegible] desperatio[illegible] non [illegible] tē maio[illegible] auto[illegible] po[illegible] urbatio, & suspi[illegible] mul[illegible] citaretur [illegible] intelle[illegible] Germanos quoq; ad V[illegible] Demo[illegible] ad res suas [illegible] end[illegible] ceu co[illegible] nis implorare [illegible] ntra [illegible], q[illegible] ex A[illegible] Sine du[illegible] q; si [illegible] ata C[illegible] se opponere de[illegible] let, ex [illegible] alterū euen[illegible]. A[illegible] ciuam tam poten[illegible] imæ [illegible] s autho[illegible] aduersam au[illegible] tentum, postea quieturum, au[illegible] statim fiet [illegible] rum [illegible] expedire, haud fac[illegible] posse [illegible] oq[illegible] Ch[illegible] pacato [illegible] tior, sublato [illegible] lo [illegible] anqu[illegible] or futura esset. [illegible] T[illegible] m Venetos, tam hoc quam illud efficacissimum app[illegible] de[illegible] ur quo[illegible] is talis consil[illegible] rationem c[illegible] mmode expli[illegible] placuit Regi [illegible] ad Cæsarem [illegible] V[illegible] et as l[illegible] V[illegible] tamen cum asseue[illegible] one [illegible] omnia [illegible] ur. Coll[illegible] d[illegible] s ex primoribus Polonorum [illegible] addidit. Erat [illegible] Col[illegible] niæ reuers[illegible] oronatione [illegible] Maximi[illegible] ani cui per eos [illegible] etatem admi[illegible], Romanorum regnum commi[illegible]. [illegible] bi cum [illegible] Polono[illegible] ad se[illegible] atos nouit, qu[illegible] ede[illegible] at [illegible] os [illegible] ini prop[illegible] M[illegible] iæ R[illegible] nceperat spem maximam, venire ve[illegible] natus v[illegible] unicatis reprimerentur. Quo vno mo[illegible] tunas suas [illegible] um restitui posse sentiebat. Ig[illegible] ur ad eu[illegible] ven[illegible] ent, in[illegible] ne accepit. Cogn[illegible] autem, q[illegible] ant, & si non plane q[illegible] bat, p[illegible] neretur, [illegible] quia eunde[illegible] nem vi[illegible] f[illegible] è onf[illegible] planè [illegible] tum intererat, recta a inod[illegible] circuitu peru[illegible] tum quod quicquid moræ intercessisset, antequam inciper[illegible] condi celo[illegible] at[illegible] postea compe[illegible] satura. C[illegible] m minim[illegible] d[illegible] res, [illegible] c[illegible] o [illegible] ias exterminar[illegible], [illegible] conr[illegible] re [illegible] arma ind[illegible] lent. Designati i[illegible] ur, [illegible] nis [illegible] et[illegible] s pro[illegible] cerentur Tridentinus Episcopus, Ioannes In[illegible] us [illegible] eri [illegible] & Georgius E[illegible] lecheri. Quia non constabat [illegible] G[illegible] dub[illegible] m[illegible] entius aut felicius a[illegible] vid[illegible] anorum regno lon[illegible] ac e[illegible] e Orator[illegible] E ectu[illegible] munus [illegible] d[illegible] n Be[illegible] nhard[illegible] s [illegible] nobilitate [illegible] ene[illegible] quoque ac [illegible] ularis iuris p[illegible] tame[illegible] c co[illegible] fluen[illegible] um velu[illegible] c[illegible], [illegible] poterat [illegible] mp[illegible] vt a [illegible] s c[illegible] e animos [illegible] ne al[illegible] R[illegible] is, [illegible] ma[illegible] penderet, vel [illegible] e [illegible] u[illegible] quibus nihil imp[illegible] ne n[illegible] i fu[illegible] t, ac [illegible] um qu[illegible] quamuis sp[illegible] at [illegible]

etiam exinde conciliandos arbitrati, & simul beneuolentiæ mutuæ argumẽtum exhibendum, commisẽre Prætoribus vrbium, per quas iter facturi erant, vt cum dignitate & cura vbiq; haberẽtur. Hermolao autem Barbaro, & Dominico Triuisano, qui tunc potissimè mittebantur gratulatum Maximiliano propter regnũ, ad quod fuerat euectus, iniunctum, vt si in itinere venientes offendissent, publico nomine complecterentur ac salutarent. Quod Patauii fieri contigit, non sine voluptate simul & admiratione illorum, propter orationem ab Hermolao habitam, rebus quidem ac tempori accommodatam, sed inprimis elegantia & copia verborum maiori, quàm audire antea consueuissent. Postremò missi cum Nicolao Georgio, Bernardi filio, ex Patriciorum ordine, pleriq; etiam alii viri splendidissimi, qui appropinquantibus ciuitati accurrerent, contestatiq; publicum ex aduentu eorum gaudium inducerent ad hospitium in ostentationem vsq; opulentissimè rebus omnibus instructũ atq; ornatum. Quod vbi factum est postridie ad Senatum cùm venissent, mutua salutatione dicta simul & accepta, vbi cõsedere, Tridentinus Antistes, qui erat Cęsareæ legationis Princeps huiuscemodi orationem habuit. Credo ego antehac multa huic vrbi feliciter contigisse, quæ maioribus nostris simul & nobis maximè læta fuerint. Nec enim potuit ad hanc peruenire authoritatis ac rerum magnitudinem, si suorum ciuium virtuti forma abfuisset. Nihil tamen esse puto, quod plus veri gaudii aliquando huc inferre potuerit, quàm legatio hęc nostra. Quippe quod prospera alia, maximè circa humanas facultates, cùm eueniunt, tantummodò opes augent, quibus variè fortuna dominatur, nec tanta lætitia contingunt, quanta solicitudine possidentur. Legatio autem nostra, quãdo exinde ortum habet, quod summi in orbe viri dignos esse vos censent, ad quos non tam de rebus, quàm de vniuersi prope humani generis statu referant, gloriam vobis parit immortalem, qua sapiens quilibet, lõgè, longè magis quàm diuitiis gaudet, nec immeritò. Illæ enim malis æquè ac bonis temerè inculcantur à fortuna, estq; ipsarum fructus labilis, tum si maximè diuturnus perseueret, vitæ tamen spacium non excedit. Hæc autem non nisi optimum quenq; res sequitur, vtpote manans à virtute cõstansq; est & firma. Nec solùm viuentem ornat, sed in omne etiam æuum ad posteros se diffundit, soliditatemq; & splendorem accipit à vetustate, qua cætera maximè corrumpuntur. Itaq; quò diligentior habenda ratio de perpetuis ac stabilibus, quàm de caducis ac momentaneis, tantò acrius animum intendere debetis, cùm agitur de gloria vestra, quàm si ageretur de facultatibus. Quarum despicientiæ laus ferè semper coniuncta est, cùm vera nominis claritudo minimè aliquãdo sine flagitio negligatur. Quanquam ea, de quibus acturi venimus, non tantùm eò spectant, vt dignitas & gloria vestra crescat, sed vt imperii quoque magnitudo propagetur. Quod quemadmodum futurum sit, faciliùs erit intellectu, si pauca quædam ex præteritis commemorauero. Nouit planè Cæsar, vel inprimis suum esse tueri rem Christianam contra infideles, nec sine rubore quodam vidit vos paulò antè laborantes, cùm ceu munere ipsius occupato, & totius Europę, publicam defensionem priuatim sustinendo, communem omnium fidelium hostem non tam nostris finibus submotũ, quàm intra suos constrictum tenebatis. Cæterùm, quia vicinitas non finit vos ignorare quicquam eorum, quæ per hos annos facta sunt & fiunt in Austria, nõ putat adeò oportere repeti ea, quæ vobis nota sunt, de causis, ob quas muneri suo simul & periculis vestris non affuerit, quàm inire consilium, per quod vbi vsus posthac exegerit, facilè adesse queat. Est enim sapientis præteritorum extimatione prospicere futuris. Et vt minimè inter secundas res contraria optare debet, ita quasi ventura semper extimescere. Quod cùm in omnibus seruandum sit, tum maximè in his, quæ à principio animaduersa aut tractata secordiùs, non facilè demum corriguntur. Cæterùm, si quando prætermissum fuerit malorum initiis occurrere, non ideò perseuerandum potius in negligentia, quàm maioribus conatibus subinde resistẽdum, ceu Medici faciũt. Morbum enim qui nascens leuiter curari potuit, vbi ad perniciem creuit, remediis quibuscunq; etiam ancipitibus aggrediuntur. Videatur fortasse consultatio hæc

Hermolaus Barbarus. Dom. Triuisanus.

Nic. Georgius.

Cæsaris Oratio ad Venetos. Oratio gratissima.

Similitudo.

tardiùs haberi, quàm oportuit, ſed robur Chriſtianæ rei ſolidiùs funda… quàm vt ad deſperationem ſtatim labefactari potuerit. Nec præteri… op… rationem, ſed dilatam eſſe hactenus, dicendum. Si quid vero vltra ne… g… iam plane non ex periculo, ſed ex calamitate foret; cui nulla poſtea vel ra… vel facultate ſuccurri queat. Video equidem, dum modò hæc, modo i… la ca… Chriſtianos auerſos tenet a coniungendis opibus contra commune di… rim…, multa hoſtem occupaſſe, ex quibus nonnihil viribus ſuis additum, noſtris verò detractum eſſe apparet. Sed in illis omnibus plus omninò nominis eſt, qu… m rei. Quid enim noſtris temporibus aut fuit, aut deniq; remanſit, vel in Thracia & Macedonia, vel in prouinciis aliis, quas Turcus in Europa occupat, quod aut ademptum nobis magnoperè vires noſtras extenuaſſe credatur, aut adiectum hoſti afferre poſſit conflandis gerendisq; bellis magnum aliquod momentum, vel opum, vel hominum multitudine? Quandoquidem omnes illæ regiones iampridem tam vaſtæ ſunt & incultæ, quàm in quibus ſimul cum bello continui quoq; latrocinii, manus, ferrum, ignis, licentia graſſantur. Si data eſſet optio, maluiſſem ſanè illas quoq; nobis incolumes manſiſſe, ſi non adminicula ſaltem orna… ent… a rerum noſtrarum futuras. Nunc quia tranſacta reuocari nequeunt, nec … periclitantur ea, ſine quibus eſſe poſſimus, minimè vel differre, vel di… re quicquam licet. Nam ſi id, quod fieri cœptum eſt, vera præſidia & fundamenta religionis noſtræ euertentur, ruina non tam hoſti aditum patefactura eſt nobis opprimendis, quàm ſtatim inde ſua ipſa nos obruet. Quæ quidem cala… as eò periculoſiùs nobis imminet, quò difficiliùs latentibus quàm apertis mal… s …currititur. Haud enim ab hoſtium viribus adeò intentatur, quibus tanquam maniſeſtis ire obuiam liceret, quam inſidioſè obrepit, non modò remedia noſ… ra, ſed conſilia etiam, niſi expergiſcamur, præoccupatura. Nam cùm ſit in Ma… hia Hungariæ Rege infinita, inſatiabiliſq; cupiditas ampliandi quaqua verſu… reg… ũ ſuũ, nec ſatis fidat viribus propriis, ſi quæ cõcupiſcit, integra aggrederetur, inſtituit Turcorũ opera & manu vti, debilitãdis prius illis, cum quibus mox aggredi cogitat. Quæcunq; autẽ Turci ſibi ſubiiciũt, non tam perdita eſſe, quàm ceu depoſita apud illos credit, quaſi facilimũ futurum, ſi libuerit, poſtea cũcta recuperare. Huic adeò diſcriminoſę ac nefarię cogitationi, qui obſiſtere poſſe, inprim… s Cęſarẽ videbat, ſi auctoritate ſua, Chriſtianos ad pariter repugnandũ induxiſſet. Eamq; ob rem cõuerſurus animũ ipſius a publico ad priuatũ periculum arma in Auſtriam mouit. Nec alia vel ſpe vel cõſilio illic tumultuatur, quam vt neq; ipſe tanquam occupatus imploretur a Chriſtianis aliis, neq; Cæſar illis adeſſe queat. Interea verò Turcorũ ſucceſſus materiã & quaſi iter præſtruat ad eam regni amplitudinẽ, quam ſibi ille temere repromittit. Ex hoc fonte quicquid calamitatis vſpiã per hoſce annos Chriſtiani ſubiére, profluxit. Hinc Turci bis iam per ſuburbana noſtra graſſati, tametſi incurrendo tam procul à finibus ſuis per hoſt… es terras ſcirent ſe a tergo relictutos tot montium anguſtias, tot ſaltus inuios, intra quos facile includi à paucis, & ſine ferro, humanis tantummodò neceſſitatibus necari poſſent. Quod nequaquã auſi forent, niſi permiſſu & cõſilio illius, qui patrare poterat, vt ſalue reuerterentur. Ingemuit ſanè nõ Cæſar tantùm, ſed omnes pariter Germani, vbi cognitũ eſt vaſtari à Turcis Italiã, à qua ciuilioris vitæ inſtituta, bonarũ …ium notitiam, & ſimul diuinorũ omnium rationem ſe accepiſſe, & illinc pendere ſciebant. Sed quid facerent, cùm ſi parũper a periculis ſuis oculos auerti… ſent, Hungarus fuerit ſtatim illos oppreſſurus? Cæterùm per id tẽpus, veluti Cæſar opportunitati veſtrę minimè accurrere poterat, ita fruſtra futur… m videbat, ſi maximo bello implicitos ad aliam quampiam actionem imploraſſet. Nunc vero quando benignitate Dei immortalis Reſp. veſtra terra mariq; pacem habet, optat quid… Cęſar, vt ea vobis ſolida ſit & perpetua. Sed impenſius admonet, occultum mal… immi… um iam pridem ab Hungaro intra Chriſtianæ r… viſcera, paulatim exedere corpus, ac veluti tabe conficere. Neq; adeò oppugnari ſe nunc in Auſtria, quam id agi, vt Matthiæ praua cupiditas ad exitum, quem ſibi pr… po… venire poſſit. Qui tamen armorum ſuorum fiducia deceptus, eodem

Matthias Rex.

incendio

[illegible] in al[illegible] [illegible] et, paulo pòst fit [illegible] on, [illegible] prod[illegible] Chri[illegible], ideò etiam i[illegible] dis suffi[illegible] [illegible] cunq; re[illegible] uere autem in in[illegible] ú, non [illegible] ac fac[illegible] [illegible] aximarum, quales virtus & fe[illegible] itas vestra vobis a[illegible] rauit. Et nunc [illegible] [illegible] v[illegible] opes & p[illegible] ntiam, ad quam [illegible] os extulit, tant[illegible] gloriæ accu[illegible] [illegible] sæpè votis con[illegible], rarissi[illegible] a[illegible] imperrat[illegible] Quid e[illegible] [illegible] fruimini, tranquillitat[illegible] ac [illegible] mnium opulentiæ spec[illegible] s c[illegible] inge e[illegible] st[illegible] quam tot Principes viros, ipsumq; Christiani nominis caput profiteri, si[illegible] [illegible] obis, an to[illegible] antur è toto orbe fideles, vel maiestatem suã & decus recupe[illegible] [illegible] u[illegible] rit fortasse vobis aliquid difficile in gerendi[illegible] contra Tur[illegible] d [illegible] lab[illegible], quod impendiũ, quæ pericula tanti e[illegible] potu[illegible] unt, vt nõ be[illegible] [illegible] ro assequenda extimatione, quæ vobis remansit, non dico inter [illegible] in [illegible] onf[illegible] ione eorum, qui eu[illegible] primi videntur, & sint [illegible] ter mortal[illegible] [illegible] o modo vo[illegible] ibi man[illegible] ste[illegible] [illegible] quid v[illegible] & [illegible] [illegible] am hacten[illegible] con[illegible] ingere homi[illegible] bus consueuerit Vestr[illegible] [illegible] opinioni huiusmodi non deesse, sed quo plus quam alii posse ac[illegible] o[illegible] [illegible] i, eò acrius anniti, vt vera de vobis credi, rebus ipsis compr[illegible] betur [illegible] am impen[illegible] us, quod nõ sol[illegible] m ad præse[illegible] tem gl[illegible] m vel[illegible] a[illegible] e[illegible] [illegible] id pertinet, sed ad futuram quoq; in om[illegible] e[illegible] m propa[illegible] [illegible] enim cum laude, admiratione, necesse est com[illegible] cinoretur a post[illegible] ris, [illegible] autoritate ac virtute inter cæteroru omnium desperationes Christianum [illegible] a[illegible] teritu aliqua[illegible] do conseruatum. Sed & maxima rebus vestris exinde [illegible] edet. Quippe, quòd nem[illegible] nus po[illegible] illos t[illegible] re sit a[illegible], in [illegible] ciant s[illegible] tis auctoritatis atq; opis fu[illegible] e vniuersis proteg[illegible] is. Non opor[illegible] t dixi, quicquam negligentiæ committi in [illegible], per quæ a[illegible] tu[illegible] para [illegible] em nostram extinguendam. Se[illegible] ane[illegible] le[illegible], quæ [illegible] [illegible] bant. Quicquid eorum, quæ supersunt, expugnari con[illegible] inget, tale est, [illegible] petire non possit. Sed sæpè iam dico, casu suo cętera omnia fit oppressu[illegible] [illegible] os ex trãsactis minimè vel expendere, vel timere futura volẽtes cessaue[illegible] [illegible] tetur quidẽ Cæsar, neq; in se, neq; in ali[illegible] quopiam spei quicquã supere[illegible] [illegible] ve[illegible] ra pr[illegible] de[illegible] sani[illegible] um e[illegible] exer[illegible] s, veluti certè d[illegible] betis erig[illegible] [illegible] & amplit[illegible] dine vestra tantum audeatis, quantum Deus immort[illegible] [illegible] s, videt plane mox fore, vt quæ adempta sunt omnia Christi[illegible] [illegible] rum subiiciantur. Nec facultas sol[illegible] m, sed spes etiam præcidatur in[illegible] [illegible] liendi contra nos aliquid in futurum. Immature tamen, non [illegible] [illegible] d etiam cogitatio susciperetur aduersus illos, priusquam reprimantu[illegible] [illegible] Hungarorum, qui non vt Turci directa fronte, sed obliquè ac [illegible] [illegible] grassantes ad idem naufragium rem Christianam occult[illegible] impellunt. a[illegible] [illegible] iunt man[illegible] c. Tollendi aut[illegible] odi duplex est ratio, alt[illegible] [illegible] ate nostra pendet, altera ex v[illegible] bus. Si auctoritas opitulando effi[illegible] [illegible] po[illegible] st, dignius omnino est remedium, & leuitate nostra & professio[illegible] [illegible] tum etiam magis conducit futuris actionibus, vt in extorq[illegible] a[illegible] [illegible] aro, non præco[illegible] umantur tempus ac vires [illegible] s[illegible] st[illegible] d[illegible] [illegible] m. Quòd [illegible] odestiam ac [illegible] c[illegible] pi[illegible] imponere [illegible] e[illegible] [illegible] vel iustius, vel pro maiori gloria consequenda bellum [illegible] usce[illegible] [illegible] n[illegible] entes vires vestras cum Cæsareis paci simul & incolumita[illegible] C[illegible] [illegible] ad[illegible] ersantem extermi[illegible] aueritis. Quid enim di[illegible] excogita[illegible] e pot[illegible] st, in [illegible] ma nostra aut conueni[illegible] nti[illegible] gloriof[illegible] s po[illegible] t vel debeant se exe[illegible] [illegible] u[illegible] se[illegible] uando se[illegible] re ab[illegible] Christi[illegible] o no[illegible] ne. In cæteris e[illegible] [illegible] actionibus, tametsi iuste ageretis, quia tamen circa priuata vestra v[illegible] [illegible] non adeo animorum vestrorum æquitas ac virtus el[illegible] ceret, atq; in ista, a[illegible] m communi C[illegible] ri[illegible] ian[illegible] ate [illegible] ce[illegible] c[illegible] onsi[illegible] it. Sed [illegible] an[illegible] a[illegible] disq n[illegible] po est[illegible] tu[illegible] [illegible] imq; vni[illegible]. A[illegible] c eni[illegible] ratione au[illegible] s [illegible] [illegible] Germaniam sol[illegible], sed in cæteris quoq[illegible] giones agentes,

[illegible] incipes [illegible] Chri[illegible] Re[illegible] M[illegible] x & cōſi[illegible] [illegible] ac ratio iſtauranda [illegible] p[illegible]ſcunt. [illegible] com munem æ[illegible] tergiuerſari maluet,ſta im prim[illegible] ad [illegible] ri,[illegible] to [illegible] s ſimul & roboris o[illegible] tam maxi[illegible] tis parti [illegible] R[illegible] ve [illegible] s. [illegible] a poſ[illegible] tq; [illegible] ll m c[illegible] mod [illegible] s præter omne[illegible] ne ſolum par[illegible] [illegible] em contra [illegible] nemo [illegible] reprom[illegible] e v[illegible] S[illegible] olo videri [illegible] Q[illegible] oponere oportet, ita [illegible] mium ali[illegible] d exi[illegible] con[illegible] aſpernari. Quæ cum dixiſſet [illegible] talia eſſe, [illegible] ope [illegible] Ven[illegible] d[illegible] beret Reip[illegible] bo [illegible] brevi[illegible] immort[illegible] quaſi [illegible] inſtar gereret inter Chriſtiana regna [illegible] mutuæ [illegible] temperamento retinendo, [illegible] opportu[illegible] a & [illegible] Regis, qui iu[illegible] non minus [illegible] quam audax & fo[illegible] us. A[illegible] bonos eſſe [illegible] rob[illegible] & [illegible] em accipere [illegible] Eamq. [illegible] brem [illegible] s præcipu[illegible] attinereq; maxim[illegible] ve [illegible] durar[illegible] implicent [illegible] eſt, qui no[illegible] v[illegible] o c[illegible] d [illegible] mi od s, quæ h[illegible] qui non [illegible] etiam v[illegible] e con un[illegible] non tantum [illegible] & pace [illegible] [illegible] ,præſt[illegible] mul [illegible] ent & [illegible] rrerent [illegible] cit nō [illegible] præteri[illegible] melius gerendæ [illegible] quam [illegible] ex [illegible]

Verba [illegible] Reg[illegible]

cum illis aduersus infideles procul ab Italia pugnare de alienis, quàm Hūgarum, vbi quātum cogitaret virium ac facultatum sibi adiecisset, grauissimum hostem prope ante oculos ciuitatis, & velut in suburbanis igne ac ferro debacchantem, submouere. Poloni verò subinde, cum planum fecissent propter insultus, quibus à Tartaro sine intermissione aliqua lacesserentur, nihil minus regno suo expedire potuisse, quàm si apertè Turcico etiā bello se cū Venetis simul implicuissent, Christianis cæteris pertinaciter abstinentibus, ostendere plus tum valuisse apud suos discrimen, in quo deprehensa Veneta Respublica laborabat, quàm respectus aliquis incursionum, quæ ab hoste domi eis imminebant, paratosq; fuisse [illegible] per quamcunq; adire difficultatem, priusquam difficili tempestate implorantes se desererent. Eamq; ob rem nunquam vel modicè dubitasse curare atq; expedire, qualiacunq; illi opportuna sibi esse nunciassent. Tametsi plæraq; eius[illegible]i forent, à quibus prouocari statim Turcus potuisset. Quid enim futurum, si p[illegible]isset? Polonos nauare operam Veneto concitandis Persis, & simul im[illegible]endis in Cappadociam ac Pontum Tartaris, qua vna gente nullam in toto orbe aut magis odisset propter clades ab ea acceptas, aut vehementiùs reformidaret, propter multitudinem ac se inuadendi opportunitatem? Mutatam quidem esse fortunam, & qui maximo, nec alii cuipiam tolerando bello premebantur, in summa esse pacis tranquillitate. Polonos tamen perseuerare in solita vo[illegible]te gratificandi eis, quicquid foret, quod aut viribus, aut authoritate præstare possent. Et licet malebant Venetarum rerum conditionem eam esse, quæ nullius ope indigens, facultatem maximam haberet opitulandi quàm plurimis, tamen si quis parum secundus ventus extra portum diutius in periculo ipsos agitasset, nihil in mora futurum fuisse, quò minus accurrant tuituri strenuè, quacunque nauigii partem commisissent. Cæterùm non quia prospera ipsorum intercipiebant causam alicuius periculi adeundi, ideò voluntatem Polonorum minus gratam esse oportere. Tyrannici enim & malè instituti animi, non Venetorum esse, metiri modum debendæ gratiæ potius ex opportunitate subeundorum discriminum, quàm ex beneuola voluntate animorum. Nec superesse facultatem aliquam bene merendi de felicibus, si nullum meritum nisi in propulsandis aduersis agnosceretur. Sine dubio aduersus fortunam ingratos, in se verò in[illegible]quos habendos, si censerent ad expendendum aliorum erga se animos magis pertinere iuuari inter contraria accidentia, quàm coli rebus florentissimis. Ad extremum, si ita animati essent, vt putarent inania gratulatum studia, cùm prospera omnia adessent, neminem non mala eis imprecaturum, vt foret, vnde gratia ab illis iniretur. Quod si neque fas esset, neq; expediret minùs deberi fauentibus in tranquillo, quam auxiliantibus in tempestate; Polonos, qui nequaquam in periculis à Veneto se auertissent, & tunc præter omnes felicitati gratularentur, iure ac meritò sperare, suasq; res vicissim curæ illi fore, daturumq; enixè operam, ne ipsius tam consilium, quàm opportunitatem secutos, pœniteret vel dilatæ, vel contemptæ pacis, quam Turci antea obtulissent, & tunc maximè offerrent. A qua amplexanda tametsi bona id fortassis venia fieri licebat, quando Ve[illegible]s quoq; iam sibi consuluisse, tamen abstinuerant, putantes non conuenire [illegible]m quicquam statuere, priusquam accepisset iudicium illorum & voluntas, in quorum gratiam ad eam diem rem totam extraxissent. Propterea quòd adeò sæpè eiusmodi mentio à Turco inferretur, facilè intelligi illum quidem solicitud[illegible]e versari. Polonis autem in expedito esse, peruenire ad æquas fœderis conditiones. Videret ergo Venetus, quàm diu pacē seruare vellet, & qua ratione ipsos de rebus suis statuere oporteret, vt simul ac necessitas postulasset, nihil impediret, quò minus vires & cōsilia communicare possent. Si videretur fœdus ad tempus expedire, nō deesse Polonis, quo pacto id commodè tractaretur. Cæterùm, sperare maiora quædam impetrari posse, adhibito velut arbitro, sub quo disceptarent. Orare igitur per ea, quæ præcesserant merita, nec minus per spem futu[illegible], vt id sibi assumerent, missoq; ad Turcum de rebus eiusmodi legato, sum[illegible]am sibi conciliarent tam ab illo, qui pacē desiderabat, quàm a Polono,

Polonorum Oratio.

qui ab ea non abhorreret, si opportunã censerent. Minimè dubium, Venetorum autoritatem tanti esse apud Turcũ, quòd etiã rebus suis flor[illegible]ibus, nequa[illegible] illis magnopere aduersaretur. Nunc quando prope ad vltimũ discrimen [illegible]itas Soltani eum adduxisset, quocunq; impendio curaturũ adimere omnẽ occasionem Christianis, quæ ad arma ipsos concitatura videretur. Exindeq; ipsẽ heri restiturũ Lycostomum & Moncastrum, quæ maiori sumptu & periculo, quam vel gloria, vel emolumẽto possideret, idq; omnino satiùs ducturum, quàm ponere se in discrimẽ amittendi omnia, quæ vtquã ditionis suæ haberet in Europa. Exq; illis, quæ à Cæsare nunciarẽtur, putarent oblatam occasionem maiorem, quam vt propter duo emporiola forẽt amittenda. Polonos nullã conditionẽ recusaturos conandi & moliendi quæcunq; allatura crederẽtur momentũ aliquod euert[illegible] funditus dira gẽte ac nefanda superstitione, quæ tot iã annos in religione n[illegible] prope impunè grassaretur. Tartaros etiã vim omnẽ suã quocunq; Polonos [illegible]uasisset, cõuersuros, quo vel vnico genere auxilii nomẽ Turci facilimè deleri vbiq; posset.

Cogitationes Senatus auditis Oratoribus.

Erexerat Senatus mirè animos ad verba Oratorũ, cũ iam tũ vel [illegible] ob[illegible]saretur oculis tota agendorũ species, & vix mente conciperent præmia sim[illegible] & laudẽ victoriæ de Turcis reportãdæ, si vnà cũ Hungaro aut persuaso aut coacto, tot pariter Reges maximi Venetis virib. adiungerẽtur. Et gaudebãt omnes, oblatã sibi occasionẽ reprimẽdi opes & conatus Regis, cuius cogitationes iamprid[illegible] suspectæ erãt, tã ꝓpter veteres simultates & disceptationes de finib. inter Venet[illegible] atq; Hungarũ, q̃ propter nouã affinitatẽ paulò antè cũ Ferdinãdo Rege nõ al[illegible] magis ob causam initã ab ipso, vt credebatur, q̃ vt haberet in Italia quo cum machinari ac moliri posset, si qua in perniciẽ Venetorum animo agitabat.

Ferdinandus Rex.

Sed neq; obscurũ erat infremuisse superiori anno, & multa palã sæpenumerò minarũ plena per indignationẽ iactãdo effudisse, postq̃ senserat pecuniã, q̃ ex decreto Italicorũ omnium, qui Xisto Pont. Max. cõuenerant in Fulgineo ad eũ mitti oportuerat, retentã fuisse, cui⁹ rei æmuli substituerãt Venetos autores. Itaq; cupiebat Senat⁹ obiici difficultatẽ aliquã illi in reb. suis domi, propter quod foris ab alienis auerteretur. Sed cũ videret ꝓpter ætatẽ & naturã Cæsaris nõ min⁹ discriminis esse in huius senili & cunctationi dedito ingenio, q̃ in illius feruido ac præpropero suscipiẽdis simul atq; obeũdis bellicis actionib. nõ statim absolui potuit cõ[illegible]ltatio, sed in dies plusculos ꝓtracta est.

Dux ægrotat.

Interea Princeps morbo implicit⁹, cũ rumor esset, graui⁹ omnino ægrotare, q̃ vt citò posset cõualescere, causam p̃buit Trid[illegible]tino, ac Legatis aliis adeũdi Senatũ rursus indicãdi, quãto periculo Cæsar postulatũ eventũ expectaret. Esse.n. sibi cõsilia & rationes alias aduersus hoste [illegible], sed p̃tulisse illa, p q̃ nõ solùm reb. suis, sed in vniuersum Christianis omnib. cõsuleretur. Nõ posset tã diu pẽdere in ancipiti ꝓpter acerrimos in se conatus, occupandumq; genus aliud defensionis, si Venetus ab his, q̃ proposita forẽt, se retraheret. Rogare ergo iuirẽt rationẽ tollẽdi morã respondẽdi, si quam Principis vale[illegible]do esset iniectura.

Cæsarei ac Poloni Oratores rursus ad Senatum.

Responsio Venetorum.

Ad ea Senatus maximopere molestã ciuitati aduersam Pr[illegible]pis valetudinẽ, nõ q̃a esset in Rep. aliquid, quod absente illo rectè administrari non posset, sed quia decẽtiùs, & maiori cũ dignitate omnia cũ præsens foret, absoluerẽtur. Esse.n. in eo prudentiã incredibilẽ cum diuturno ciuilium rerũ exper[illegible]to. Et multũ maiestatis ac decoris à capite, Senatui ac cæteris ordinibus accedere. Cæterùm, siquando consilium, decor & maiestas in Rep. visa essent, tunc maximè videri propter dignitatẽ legatorũ, qui conuenerant, & simul propter grauitatẽ eorum, de quibus agebatur. Quoniam verò ita casus tulisset, non ideò prætermittendum respondere illis, quę beneuolè nunciata essent a Principibu[illegible] maximis, vicinis, amicis, & quorum prospera & aduersa omnia, Resp. Vene[illegible] a semper sibi communia existimasset. Igitur quod attineret ad bellum cont[illegible]a Turc[illegible] gestum, si quid in eo factum foret, quod a Cæsare probaretur, gratissimum e[illegible] Venetis omnibus. Quandoquidẽ nõ alia magis causa id susceperãt, quam [illegible] ne [illegible]ligio nostra sine defensore esset, donec cæteri Christiani omnes pa[illegible]te se [illegible] & accurrere ad cõmune discrimen possent. Quã rẽ [illegible]icet segn[illegible]s quã oport[illegible] expediri animaduerterẽt, interpretariq; factũ suum malignè, nõ tamen a cœpt[illegible]

retrocessuros fuisse, si illi à quibus subministrari auxilia conueniebat tantū mo- d[illegible]is duxissent abstinere, nec insidiati occupationi, quæ auersos in Græciam [illegible]at, Venetorum res in Italia labefactare instituissent. Liberos quidem a cæ- [illegible] actionibus non oportuisse viribus suis diffidere. Sed & Persas sibi iam [illegible] coniunctos & Tartaros mox affuturos fuisse. Neque adeò à bello se retractos, quam a victoria. Ex quo facilè intellectu, inuitos se ad pacem inclinasse, nec fore aliquando, vt negarent aut operam aut facultates suas Christianæ defensioni. Suscitare quidem in animis ipsorum ea, quæ deposita essent, magnam spem ag- grediendæ rei ordine, & apparatu oportuno, tamen quia experti forent, haud sa- [illegible]is respondere opinioni, quæcunque de studio ac pietate aliorum in Religionem [illegible] repromisissent, minimè audere statim se prorsus fortunæ committere. Et q[illegible]amuis Cæsari, sentientibusq; cum eo multum tribuerent, non minus tamen [illegible]idare cognitam in periculis suis paulò ante multorum contumaciā quo- [illegible] animos prætentandos censerent. Cum Hungaro quidem per eos dies pacē [illegible]asse, sed minimè omnes exinde aditus obsessos ad salutem Christianæ rei expediendam, si nihil aliud restaret a quo terreri possent, ne arma induerēt. Nec defuturos in tempore, si vidissent Cæsarem cum suis eam viam ingressum, per q[illegible]am sequi ipsi vel possent vel deberent. Ex quibus intelligi volebant, minimè pe[illegible] sibi, Cæsarem tanto aut animo aut constantia contra Hungarū motu- [illegible], quanto oportebat, pro rei simul & iniuriarū magnitudine. Neq; alia ratione [illegible] causa retrahi se ab incipiendo quam timore, ne destituerētur in actione. Cæ- [illegible]rum si Cęsar strenuè antecedere cœpisset, gnauiter subsecuturos. A tractandā [illegible]tem concordia abstinendum putabant, nō tam quia iniri posse desperarent, q[illegible]m quia interesse sua videbant, Hungarum occupari qualicunq; bello, ne per ocium vacaret sibi nouare aut mouere aliquid contra eos. Polonis verò respon- sum est libenter vt ęquū erat pro amicis & beneuolis suscepturum Senatum cu- rā expediendi, quantum autoritas sua prodesse illis apud Turcū posset. Deberi id non solum beneuolentię, qua se mutuo prosequerentur, officiis vltro citroq; in- ter[illegible] collatis ad id locorum, verum etiam spei multarum rerum, quas postea cū Polono communibus auspiciis Veneti se gesturos augurabantur. Eaq; fuit causa, ob quā cum discessissent post triduum collegę, habito responso Callimachus su- pra duos menses in Ciuitate remansit, expectans quid renunciaretur à Veneto O[illegible]tore ex Constantinopoli, ad quē de rebus Poloni Senatus se scripturū affir- [illegible]uerat. Post discessum Legatorum ingrauescentem quotidie morbū iampri- dem effœta Principis ætas haud diu ferre potuit, secutaq; est octauo Principatus sui mense illius mors, non sine ingenti luctu ac mœrore Ciuitatis. Multæ enim egregięq; partim populares, partim Senatorię in eo virtutes, omnibus æquè ordi- [illegible]. charum reddiderant. Nam populus quidem per se benignitatē illius & cle- m[illegible] Senatus verò consilium ac prouidendi acumē summè diligebat. Vterq; simul sapientiā atq; æquitatem maiestati tanti viri debita veneratione admiraba- tur. Quoniam verò ea Ciuitas nō solum magnifica ducendis Principū suorum exequiis, verùm etiam propemodum singularis apparatu & genere Ceremonia- rum, v[illegible]um est tam ex his, quæ vel ante vel post mortem eius qui tunc obiit dici fieri ve contigerint, quā de ordine ac ritu funerationis pauca inserere. Igitur pri- die quam viuendi finem fecit, accitos ad se filios ita allocutum ferunt. Inter ea quæ parentes liberis suis moriendo relinquunt, nihil sine dubio speciosius clari- tate nominis ac gloria, sed nec quicquam onerosius. Pecunia enim & cętera vul- go c[illegible]ra, splendorem potius accipiunt, quàm prębent si rectè possideantur. Tū sine culpa euerti plærumq; solent, nec semper illorum vice turpitudo succedit. [illegible]loria nec haberi sine summo decore, nec sine maximo flagitio imminui potest. Atq; vt ornat & venerabilem facit ad quem peruenit, ita si parum strenuè foue- [illegible]ur, degenerantis [illegible] se prauitatē lumine suo illustrat, atq; ostendit magis. Ex quo [illegible]telligere debetis magnā rectè agendi necessitatem, vobis a me impositam, qui [illegible]ulo operam dederim, vt hæreditatē magis gloria, quam diuitiis pollentem ex me acciperetis, dictis factisq; vestris omnibus, lucē inde accessurā. Rectis quidē

Mors Ducis Veneti.

Verba morientis Ducis ad filios.

vt clarius niteant, contrariis ne latere valeant. Eamq; ob rem esse à vobis idem dem cogitandum, non quàm pulchrum sit patre amplissimò nasci, sed quantum oneris exinde filiis incumbat rebus magnis ac præclaris pro his qui beneuolentia, vel sanguine coniuncti sunt, sed imprimis pro patria obeundis, vt testificanda demum virtute ipsorum potius, quam detestanda socordia, argumentum ex splendore patrio adducatur. Alii suos quantumuis locupletari curent, ego abũde vobis omnia superfutura cõfido, si paterna simul & vestra innocentia, fide, probitate clari eritis. Tum me vobis chariorem fore semper existimaui, si gloriæ plus vobis quàm auri reliquissem. Vestrum erit enixè conari, ne parum sapienter cogitasse, néue non acutissimè, quales euasuri essetis prouidisse dicar. Et quoniam prius à morte deprehendor, quam implere potuerim expectationem, ob quam patria me in hoc fastigium euexerat, totis viribus laborandum, vt quam pe[r]ierat ex me fructum ex vobis consequatur; præreptamq; sibi operam atq; industriam meam virtute vestra compenset. Non enim succeditis mihi, priuatis tantummodò debitis meis satisfacturi, sed multò magis publicis. Et cum sine respectu vel facultatum vel vitæ, vnumquenq; patriæ suæ vsui atq; honori esse oporteat, vos maximè oportet, qui non solùm vestro, sed meo etiam nomine debetis. Facile autem munus in hoc vestrum implebitis, si persuaseritis vobis, non in augendis ditandisq; priuatim vestris domibus felicitatem consistere, sed in libertate atq; amplitudine publica, simulq; parati eritis, quandocunq; illius vsus postulauerit, corpora vestra magno & elato animo impendere, longissimam famam pro minimè longa vita consecuturi. In quam sententiam cum ratio ipsa vos ducere, tum verba & authoritas mea debet. Sed & domesticis exempli[s] inuitamini, quando, vt alios multos qui ante illos in gente nostra floruere omittam, non ignoratis duo decora & lumina, non familiæ tantum, sed Ciuitatis etiam nostræ, Iacobum & Hieronymum, alterum ad Patras, alterum in Bononiensi agro paulò ante in legatione extinctos, cum diuersissima in parte orbis vterq; difficili Reipub. tempestate strenuè rem gereret. Ego quod ad me attinet mallem ex vita vestra fructum atque ornamentum Ciuitati accedere. Verùm si testificandum fuerit etiam morte, quantum patriæ tribuatis, & quàm similes maioribus nostris sitis, nequaquam digni videre[m]ini quorum parenti tota se Respub. aliquando commisisset, si recusaretis periculum vel deposcere vel adire. Ceterum velut in publicis actionibus fortitudinem maximè ac iustitiam amplexandas censeo, ita modestiam domi & concordiam præcipuo quodam studio & constantia excolendas. Quicunque enim in rebus suis modum adhibet, tranquille agens intra domesticos parietes, præter id quod commodè viuit & imperturbatè, etiam ex consuetudine transit in eam naturam, vt in Repub. turbulentum aut intemperatum quicquam neque cogitare neque ferre velit. Qua quidem animi affectione nihil est quod in conseruandis, augendis Ciuitatibus, efficacius dici queat. Sperabam sanè versari ex diuturna institutione mea, has in animis vestris cogitationes, sed cum id quod rectè fit, nunquam satis fiat, nolui in hoc quoque articulo aut Reipub. aut mihi aut vobis non adesse. Subinde priusquam sepeliretur incidit deliberatio de admittendo Oratore Turci, spectatum pompam funerandi, cum ille impensius id peteret, & multi essent qui non censerent tantam varietatem rituum, vestimentorum, ordinum in Religione prophanis oculis subiiciendam. Putabant enim, quandoquidem simul Cle[r]i lon[g]è inter suos dissimilima Vniuersitate, conuenturæ etiam essent Frate[r]nitates pœnitentium ciuium, quæ Scholæ à Venetis nuncupantur, animum Barbari moueri posse, vt suspicaretur non vnum esse sensum omnium, & cogitationem [circa] Deum immortalem apud illos, quos habitu, colore, tonsura, ornatu, nuditate [si]mul & operimento, aut capitis, aut pedum, vexillorum deniq; & cæterorum [di]uersitate, qua obeundis cæremoni[i]s vterentur, mirè inter se differre animaduerteret. Vt enim notiora quæq; omittam, quibus variè ab inuicem distinguuntur profitentes Sacerdotium, nec sub eodem nomine Re[ligionis] [illegible] cipati, q[uan]tum ambiguitatis apud imperitum Christianarum rerum apparebat habitu[um]

Iacobus Barbadicus. Hieronymus Barbadicus.

Consultatio, an admittendus Turcus ad pompam Ducalis funeris.

ipsas

[illegible] d [illegible] [illegible] tti, [illegible] candelabris [illegible] res q [illegible] iares [illegible] educta dece [illegible] Vt enim [illegible] tunc maxime [illegible] fratr [illegible] [illegible] sem eiusdem numinis [illegible] nus & Ciuitas tutela [illegible] [illegible] Bellinus, non tam pictor emendatissimus testimonio C [illegible] [illegible] o p [illegible] do [illegible] naturam pene æquauit, qu[illegible]m peritus [illegible] [illegible], quod [illegible] tempore cum a Polonis Orat [illegible] us [illegible] erroga[illegible] [illegible] se constat, Fraternitates eiusmodi originem trahunt a priscorum [illegible], quibus omnia inter se communia fuere. Vocantur ve[illegible]o [illegible] quod [illegible] uendi recte præcepta i[illegible]ic traduntur pariter & ac [illegible] Cæterum quia multitudo Christianorum in i[illegible] a[illegible], [illegible] m [illegible] nece[illegible] o implicita non admittit in vniuersum priscam [illegible] communionem, imago quædam ipsius ac similitudo [illegible] Nam [illegible] q [illegible] s int[illegible] eos egere cœpe[illegible] t c[illegible]m impensa aliorum nutritur, [illegible] pro n[illegible] dignitate dotantur, prosperaq; alia & aduer[illegible] patiuntur, nec genus aliquod officii quod frater fratri in vi[illegible] [illegible] tur. Ad extremum ritu & cæremonia [illegible] stituta a primis [illegible] authoribus mortuos suos efferunt, & tradunt sepultu[illegible] [illegible] oce de [illegible] tem simul in publicum aut officii aut solennis alicuius [illegible] mmune quidem om[illegible] bus velare effuse caput præ se ferenda humili[illegible] [illegible] ud omnes candor interuicalis vniuersum c[illegible]rpus operientibus. [illegible] nihis rebus obeundis, vt minime omnium [illegible] dus & c[illegible] [illegible] congruere putatur. In vexillis vero diuersitatem seruat [illegible] o[illegible] [illegible] differentiam ante se signa præmi[illegible] ere non eorundem numinum [illegible] Nam in colore cereorum alii aliud propositum habent. Qui [illegible] illis vtuntur, puritatem fidei [illegible] velut oculis subiici cu[illegible] [illegible] linem malunt, charitatis imitantur ardorem. At quibus in est spei vi[illegible] [illegible] e loris similitudine profitentur. Qu[illegible] bus vero cura sanctimoniæ [illegible] a [illegible] m sui sensum cæreo pallore testantur. Nam funesti qui nuper a[illegible] [illegible] te collegium suum instituere, ad tam lugubrem deprecationem a[illegible] [illegible] ime decet, progrediuntur. Igitur in adeo multiplici [illegible] vario sensu [illegible] [illegible] orum principem animi deliberationem eo vtriq; accl[illegible] bant [illegible] [illegible] hgionis maiestate conseruanda arbitrarentur, quam subd[illegible] [illegible], q[illegible] ter nostrarum rerum ignorationem perperam [illegible] interpretaturus. Sed Marcus Sannutus, Francisci filius, paternæ magni[illegible] [illegible] ulendo tam hæres quam imitator, docuit non adeo Turcum ne[illegible] [illegible] cr[illegible] oportere, tum suæ quoque sectæ ri[illegible] uum vel obitum [illegible] tem, vt putaturus foret ad Religionem ac pietatem pertinere po[illegible] [illegible] habitu ornatus incederet, quam quo animi affectu erga Deum [illegible] N[illegible] endum tem, quæ [illegible] ab ocul[illegible] [illegible] [illegible] ineret op[illegible] onem accepturus ex his, [illegible] non mod[illegible] [illegible] nt, verumetiam extra corpus nullo præter quam opinionis discri[illegible] [illegible] entur. Sed & nihil [illegible] omnibus non tale esse, vt admirationem potius [illegible] ontemptum eliceret, nisi forte crederetur homini tenui ac Barbaro [illegible] insolentiam etiam mediocris pompa in admiratione [illegible] maxi[illegible] [illegible] posset, ea demum aspernanda ac ridicula apparitura, quæ in amplissi[illegible] [illegible] omnium [illegible] narum rerum, tanta opul[illegible] & sapiens C[illegible] [illegible] Peruenerat ad Christianam [illegible] Barbaros videre [illegible] Religiones [illegible] non solum [illegible] opulenter. [illegible] o culta & vestiment[illegible] facile intellectu [illegible] Nam si tal[illegible] [illegible] illis q[illegible] i mi[illegible] [illegible]

Marcus Sannutus.

[illegible] militandum immortali Deo [illegible] ulteriora omnia & præstan[illegible]ora quam homini sine dubio deberentur. Ad extremum irrideret Barbarus [illegible]deretur, dum modo apud animum [illegible]us ex multiplicium rerum splend[illegible]e ac copia, plus attentionis & formid[illegible] q[illegible]m contemptus ex habi[illegible]te [illegible]retur. Probata est Sannuti sente[illegible]tia, cui [illegible] primus accesser[illegible]nus Bodarius, supra quam dici queat in omni d[illegible]be[illegible]one circumspectus & sapiens, adiecit, vt cum Barbaro simul collocarentur, humanarum diuinarumq; rerum periti, qui oportune declararent, si qua illius animum v[illegible] modica ambiguitate suspendissen[illegible]. Designatiq; sunt ad eam rem Marcus Dandulus, Andreæ [illegible]us Ciuilis ac Pon[illegible]ifici[illegible] Iuris scientia insignis. Petrus Contarenus A[illegible], Venetæ Hi[illegible]riæ [illegible]criptor accuratus & prudens, Antonius Leonardicus, Sac[illegible]dos cæremoniarum rituumque sacrorum gnarus ac retinens, maioris tamē nominis ex singulari peritia Geographiæ, quam vltra veteres nouosq; authores [illegible] c[illegible]t ac illustrauit. Cæterum in consuetudine a[illegible]itu humandi Principis, multa ex vetusta obseruatione fiunt, quo[illegible]um magis intellectus [illegible] quàm series exponenda. Nam, quis ordo faciendi, omnes pene sciun[illegible] ratio verò à plærisq; ignoratur. Atque in his quidem quæ aliena à communi consue[illegible]dine efferendi mortuos non sine probabili caussa constituta, dignaque quor[illegible] sensus exquiratur hæc videntur potissimè. Defuncti corpus in [illegible] habitu feretro impositum, adiecto iuxta gladio & calcaribus, non qua solent, sed contraria ex parte pedibus insertis, atq; in digitos priorsum prominentibus, collocatur in parte Pallatii, ad quam toto triduo aditus æquè omnibus pateat. Deinde conuenit omnis apparatus & pompa funerandi, & feretrū quidem subit nautarum turba promiscua. Præferturq; conto equestris hastæ longitudinem æquante scutum, colore cœlesti, in quo Leonis aurea imago eminet. Ex Patriciorum verò ordine octo rubeis vestibus inter atratos insignes funus comitantur simul, & circumdant. Vbi processum [illegible] in areā quæ adiacet templo diui Marci, nautæ quàm maximè possunt sublatis brachiis, feretrum in altum leuant, moxque ad terram vsq; demittunt. Subseq[illegible]rēsq; deinde Cleri, cæterorumque de more antecuntium multitudinem funus inferunt in ædem, reliquis obeundis cæremoniis destinatam, illic tumultuario opere locus extructus magnopere eminens, in quo ponitur feretrum. Tum procul abscedentibus nautis octo illi Patricii coccinati adesse perseuerant & circumsedēt, donec laudes mortui, oratione quæ de more habetur, explicentur. Quorum omnium vt nihil omnino temere in adeo prudenti Ciuitate, ita nec vnus nec facilis intellectus. Nam quod [illegible] visendum funus exponitur, potest sic accipi, quasi significetur exinde maluisse Ciuitatem eum viuere, quem adeo sero, & velut inuita mortuū efferat: seu quo[illegible] ex co[illegible]etudine satietateq; videndi exanimem afflictantis se populi desiderium lenire: seu docetur vulgus placidè ferre suorum obitus, videns pari conditione & Principes viros interire: seu deniq; captatur spacium dec[illegible]i po[illegible]pa funeris adornanda. A nautis verò portari constitutum, vel quia ex illo [illegible]ne ab initio præcipua Ciuitatis incrementa manauere, & nunc authoritas [illegible] substinetur, vel vt Reipub. gubernatorem efferri intelligatur. Nam depre[illegible] & elatio feretri, quæ inter procedendum cum funere adhibetur, aut d[illegible]igna[illegible]bilitatem rerum humanarum, & fortunæ modò deprimētis mod[illegible] eleua[illegible] inconstantiā: antè cœlo delabi animas, & illuc mox redire testatur. Sc[illegible]m verò anteferri, & cōtum quasi militaris habitus supplementum ad gla[illegible] & cal[illegible]aria, vt inter nauti[illegible] a terrestris quoq; militiæ decora luceant, vel q[illegible]a P[illegible]s Ciuitatis est clypeus, vel vt constet abunde præmunitum acced[illegible] ad[illegible]amina, quæ post mortem incumbunt, vel datur vulgari persuasioni creden[illegible]ale fuisse Hectoris [illegible]utum, quia Veneti volunt a Troianis oriundos se videri. [illegible]ribus autem præ[illegible]o[illegible]te a[illegible]igatis, vel necessitas valet, quando p[illegible] & [illegible] aliter a[illegible]plic[illegible] [illegible]eq[illegible], vel iudicatur retro cun[illegible]um ad [illegible]dia, ex q[illegible] v[illegible] præ[illegible]. Patri[illegible]um octo [illegible] [illegible] nat[illegible] Ciuitati [illegible]

porteq-

Margin notes: [illegible] Bodarius. / M. Dandulus. / Petrus Contarenus. / Ant. Leonardicus. / Ritus & ceremoniæ humandi Principis. / Venedi a Troianis.

portendit, aut quia creditur ad elementum vi & actiuitate sua cætera attracturum conuersurumq; in se tandem omnia, multorum Veneto nomini subinde adiiciendorum augurium continet. In numero autem perfectio Ciuitatis ostenditur, quando perfectum corpus octonario numero continetur: vel argumentum habet Imperii nunquam periculosè casuri. Nam cubus, qui significatur & absoluitur octo angulis, quoquo modo iactetur nunquam sic recidit, vt non simili stabilitate consistat. Laudationem Ducis extincti, Patriciæ iuuentutis primarius eo tempore adolescens, sed mox Equestris ordinis decus eximium Lucæ Pisani filius Paulus composuit recitauitq;, non minori assensu quàm voluptate auditorum. Dixit enim verè simul & ornatè, constititq; inter omnes nec materiam Oratori, nec Oratorem materiæ defuisse. Qui consensus cum latè per vrbem manasset, causam præbuit, vt viri eruditi pariter & eloquentes, Ludouicus Mocenigus, Pandulfus Pisauricus, Benedictus Brognolus, Georgius Valla, Ioannes Calphurnius, Nicolaus Leonicus, L. Creticus, Antonius Albertinus, Æmilianus Cimbriacus, & plæriq; alii ea ætate omnis generis doctrinæ lumina & ornamenta conuenirent ad Callimachum, apud quem ex occasione habitus sermo de Eloquentia quæ propè ad summum fastigium iam peruenisset, deq; felicitate temporum, quandoquidem vbiq; in Italia tanta copia doctrinæ præclarissima ingenia florerent. Quæsitumq; est contingeretne id natura, quæ post certas annorum reuolutiones similia producere soleret, ac veluti reuocare præterita, an maiori industria & diligentia literis nunc quàm proximis temporibus incumberetur. Nam propagationem librorum, quàm scriptoriæ artis paulò ante repetitus vsus mira multiplicandi fœcunditate literarum formulis induxit, maiori ingeniorum ac doctrinæ iactura quàm fructu contigisse planè fatebantur. Eam disputationem Callimachus scripsit postea atq; ædidit. Tunc verò cum videret responsum ex Constantinopoli diutius expectandum, quàm oportunum sentiebat rebus ac deliberationibus Regis sui, egit cum Senatu, vt negocium susciperet renunciandi, quicquid subinde afferretur. Abiit in Poloniam. Nec multò plus, cum nihil à Venetis significaretur, missus à Rege ad Turcum, pacem cum illo firmauit in biennium.

Paulus Pisanus.
Ludo. Mocenigus.
Pandul. Pisaurensis.
Bened. Brognolus.
Geor. Valla.
Ioā. Calphurnius.
Nico. Leonicus.
L. Creticus.
Anto. Albertinus.
Æmilianus Cimbriacus.
Callimachus.

FINIS.

PERSICORVM APPENDIX.

In qua sunt

I.

Josephi Barbari, Patr. Veneti, Itineris, quod Reip. suæ nomine ad TANAIM *& in* PERSIAM *suscepit & perfecit, Descriptio; varietate rerum iucundissima.*

II.

Ambrosii Contareni, Patr. Veneti, & Reip. suæ nomine ad VSVNCASSANVM *Persiæ regem, Legati, Itinerarium.*

III.

Historia belli Turco-Persici, nuperrime admodum, & nostra memoria, continuis annis 17. varia vtrimq; fortuna & successu gesti; IX. libris exacte comprehensa à THOMA MINADOO RHODIGINO *Med. Addita Declaratione vocum barbararum & nouarum, quarum in historia passim mentio; earundemq; cum antiquis appellationibus collatione.*

IV.

Anonymi Descriptio eiusdem belli Turco-Persici, nuper gesti, &c.

Omnia ex Italico in Latinum nunc primum conuersa

à

IACOBO GEVDERO AB HEROLTZBERGA.

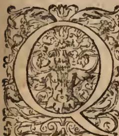

ANNO CIƆ. IƆ CI.

REVERENDO ET NOBILISSIMO VIRO DN. IOHANNI GEORGIO A WERDENSTEIN, CATHEDRAL. ECCLESIARUM,

Augustanæ & Eystadianæ Canonico, Præposito Gebsenhusano; Serenisß. Boiar. PP. à consil. Domino suo omni studiorum genere obseruando S. P.

VOD sub tuo patrocinio Itineraria & historias Persicas in publicum emittere ausus sum, Reuerende & Nobilissime vir, fecit inprimis amor tuus & beneuolẽtia singularis, qua me primo statim amicitiæ nostræ ingressu complexus, & hactenus non obscuris indiciis prosecutus es. In cuius vicem quę retribuã non habeo, hoc nisi admiseris, vt quæ tibi à multis prompta esse scio, à me sint paratissima, studium scilicet & obseruantia, qua te vbiuis locorum colere, virtutes, quibus præditus es, admirari, eximiam deniq; eruditionem & eloquentiam tuam, non adeo frequentem alias in hoc ordine, magnifacere merito iubeor. Etsi vero leuia videbuntur, quæ offero, tuoq; nomini nuncupata volo, vtpote quæ non ex meo proficiscũtur ingenio; sed elaborata ab aliis, sola latinitate, qualicunq; sane, à me donata fuerunt: me tamen in proposito confirmauit fauor tuus erga hæc studia, quod sciam, quam grata tibi sint eiusmodi munera, præsettim ex animo syncero, & nõ fucato profecta. Quin & his ipsis nostris laboribus non parum autoritatis ex nominis tui splendore & patrocinio accessurum, mihi persuadeo, vt minus Theonino, quod dici solet, dente à liuidis & inuidis meis arrodantur. Accipe igitur vir Reuerẽde & Nobilissime hoc munus à me fronte, qua alia soles, hilari & benigna, meq; ac studia mea de meliore nota commendata habe, tibiq; certo pollicere, studiosissimum me tui semper, quo ad vixero, mansurum. Vale quam diutissime, ordinis equestris & bonarum literarum decus. Dab. Herolzbergæ Kal. Februariis, Anno 1601.

Tuæ Reu. Nobilisßimæ
Studiosisß.

Iacobus Geuder ab Herolzberga.

Oo 2

SCIPIO GENTILIS S. D. IOHANNI PRÆTORIO, VIRO ET MATHEMATICO CL. amico integerrimo.

Va iuuenis libros Genderi causa moretur,
Rectoriq. olim in vestra mihi dicta corona
Impediat, cœli ne visant abdita lumen:
Candide Prætori, occidis tam sæpe rogando.
Ingenuus nam me terret pudor, vt mea nolim
Aedere, nec doctrina vlla perfecta, nec acris
Arte laborata ingenii, limaue polita:
Multa licet sæclo chartas inscitia nostro
Oblinat: haud illa quæ tempestate fuisset,
Roma ferenda tibi; cum irato nulla papyrus
Defflueret Nilo, & pelles rex Attalus vrbi
Mitteret hædinas, populo gratissima dona.
Genderi at merito in lucem cupis ire labores,
Et varios Italum libros; quibus ille Quiritum
Iura dedit, Latiumq. togæ donauit honorem.
Illic res magnæ, regumq. arcana leguntur.
Armaq., consiliisq. vigens Mauortia virtus,
Illic Pannoniæ sæuo collisa furore
Spectatur facies, & ouantes sanguine turmæ.
Quidue ingens valeat Germana potentia bello,
Et coniurato descendens Dacus ab Istro:
Quæq. alia, ingenii summa spe præditus ille,
Summa animi iuuenis, venturo condidit æuo.
Dum generis laudem & patrui renouare Philippi
Ardet agens decora, atq. in postuma mittere sæcla.
At me præcipue liber oblectabat, ITERQVE,
Quo Contarenus, Veneto mittente Senatu,
Regna sagittiferi penetrauit ad inclyta Persæ:
Vt regum regem, & populos conciret eoos
Maumettem contra, celsasq. Propontidis arces.
Ille quidem Italiam, & vestri regna ampla Thuisci
Nullus descripsit. quis enim notissima rerum
Illustret, soliq. faces adiungat aperto?
Sarmatiam vero ingressus post Vandala rura,
Heu quales hominum mores, cultusq. referre
Incipit, informesq. situs, vastasq. paludes,
Barbariemq. omnem Getici sub sidere cæli!
Heu quas ærumnas, quanta ille pericula, nostra
Pro re communi, pro relligione piorum
Pertulit! haud ego me comitem tali ipse dedissem,
Heroi quamuis magno, rerumq. perito.
Segnis inersq. domi malo latitare: vel, ista
Si me nosse iuuet, tecum clarissime, tecum
Prætori, radiisq. tuis, doctisq. cylindris
Hæc eadem nullo discam discrimine pallens,

Vt modo me ille tuus terrarum atq; æquoris ingens
Cumq; suis late depictus gentibus ORBIS,
Detinuit, dulciq; animum perfudit amore!
Totos vt cupiam tecum consumere soles,
Mensuramq; omnem terræ pelagiq; notare,
Et varios positus, distinctaq; cernere regna
Arte manuq; tua. qualem nec Dædala quondam
Aequasset clara Icario sollertia casu.
Quantula, si spectes, nostræ patet area laudi!
Illa orbis domina, ac victrix vix cernitur isthic
Italia, atque suas humilis non erigit alpes:
Vix etiam Imperii custos Germania tanti,
Galliaque, & lato tellus insignis Ibero
Hic parent, vix magnanimis sola culta Britannis.
At gens Hollandum penitus latet; orbeq; in illo,
Per quem fulminea spaciatur classe superba,
Non reperit tamen ipsa locum, contenta requiri
Qua iaceat regione Poli, quibus innatet vndis.
Vsq; adeo terra, ac fama confinia distant.
Sed licet hæc puncti tenuis sint instar, & vmbræ,
Aetherio collata calo, luciq; profundæ:
Attamen hæc etiam humana sunt grandia menti:
Neptuniq; iacet tota interfusa lacunis
Immensis tellus, oculisq; imperuia nostris,
Maxima regnorum & populorum nomina seruat.
Quis magni Atlantis, Messicanaq; recessus
Vidit adhuc, terrasq; imo sub Dite latentes?
Et quæ nesciuit prior, aut non credidit ætas?
Quorum multa hodie nautarum audacia felix
Repperit, & nostras sub leges ire coegit.
Sæcula namq; ausim felicia dicere nostra;
Bella modo Europæ paullum sopita quiescant.
Non etenim solitas tantum grandescere fruges
Cernimus, & nitidis montes florere metallis;
Nec pecudes, sobolesq; vigent artesq; virorum,
Oppidaq; exsurgunt: sed amico numine Diuum,
Vbertate noua terræ nascuntur, & orbes.
Omnia quæ labor iste tuus doctissime nobis
Prætori ostendit, clarasq; eduxit in auras.
Ergo, ceu quondam Phidiæ pulcherrima signa
Cecropius sacra populus super arce locabat;
Ipse etiam magni hæc iussu tua texta SENATVS,
Haud tantum noti, qua NORICVS *imperat ensis,*
Sed quà Germanum diffundit gloria nomen,
Aede sacras celsa, atq; nouum decus addicis Vrbi,
Qua nihil Europa Sol pulchrius adspicit omni.

AD IAC. GEVDERVM, P. NOR. HORVM LIBELlorum Paraphrasten; *iidemus* BERNH. PRÆTORII.

T nitidi soles, & lucida tela diei
Aestiui, nunquam fuerunt infundere sese
In gremium terræ frustra: quin protenus igni
Spiramenta suo laxent, cæcosq; recessus:
Multa modis multis, & tam diuersa figuris
Omniparens post unde genit, Dea persica, Tellus
Germina, tot fætus frugum, tot secla animantum:
Sic non incassum radii virtutis auitæ
Percellunt, feriuntq; suo fulgore nepotum
Interiora animi, & generosa lumina mentis:
Qui, nisi degeneres, nec tanto sanguine dignos
Se prabere, nothæq; notam conquirere plantæ
Instituant; & quos præsens & postera taleis
Arguat infami rumore perenniter ætas:
Sæpius inspectant specula ista domestica: seq;
Conformare illis tota nituntur opum vi.
Haut secus ac pecoris generosi pullus apertis
Altior ingreditur campis, & crura reponit
Mollia compositis gradibus; vibratq; coruscis
Ignem oculis, & frena fremens spumantia mandit:
Tum procul armorum sonitum si percipit; aut si
Martius ille æris rauci canor increpat: vltro
Stare loco nescit; micat auribus; & tremit artus:
Tantus ei cursus, tantus certaminis ardor!
Hoc eodem, GEVDERE, *modo tu volta parentum*
Cottidie intuitus: Patris & propiora trilinguis
Et Patrui celebris vestigia pone legendo:
Quorum hic Sempronii, vel Achæi Nestoris instar
Egregie cordatus homo, teretiq; PHILIPPVS
Ore fuit nuper, catus & sapientia in omni
Ciuili, vt summus Germani sideris Atlas,
Cui Leo versicolor, veluti stupefactus & hærens,
Dicere nequaquam veritus sit: Posse sinistri,
Hoc superante viro, tibi nil Pegnese venire.
Ille sed excellens virtute & laudibus hisdem,
Ardua cum primis heic munia sustinet; & quæ,
Vt vulgaria non, sic non vulgaria poscunt
Pectora; quin sensus faciant sudare vel imos:
Iuris & adflicti vir seruantissimus æqui.
Horum, inquam, GEVDERE, *tuens exempla; valentem*
Non turpi torpere domi torpore iuuentam
Esse putas dignum, ceu potor inertis Hieræ:
Verum, illis si non par esse per omnia possis,
Ne tamen inferior longe sis; niteris omni
Conatu, nisuq;, indefessoq; labore.
Hinc variis linguis, & multifidis doctrinis
(Quando alii nugas, inconcessasq; petissunt
Delitias, perduntq; bonas in pectore doteis)
Excolis imbutam mentem: Iam ciuica tractans
Iura: modo historias: nunc Euclidea: modo eius,
Descripsit radio totum qui gentibus orbem:
Iam, qua sint Ciuis ratione modoq; regendi:

Ex quibus insignem tibi colligis undiq; gazam,
Dadala sicut apis, quæ in saltibus omnia libat
Floriferis, cellisq; suis, loculisq; reponit.
Non raro ut subeat tacitam admiratio mentem,
Copia visendi quum sit tot scripta, tuapte
Ducta manu, & totidem noctis dieiq; labores.
Iam nunc communem in patria Germanidos usum
Italico spolias habitu quam-plurima; & illa
Vestibus exornas aliis, atq; urbe Quirini
Donas; perspicuo, facili, planoq; retexens
Omnia sermonis filo, tramaq; polita.
In quibus est Venetus, culto SORANTIVS *ore;*
Qui Mahumetani res regni, robora, vireis,
Et belli neruos; arcanaq; plurima; & astus;
Et studia, & mores, sæuaq; tyrannidis iras;
Et procerum inuidiam, & consulta, & perfida corda:
Quoq; illi posset ratione viaq; resisti,
Infringiq; eius res, & conatus, & ardor:
Singula Christicolis scitu dignissima terris:
Ingenio tanto, tanta dulcedine pandit;
Vt melius nihil, ut breuius nil posse putemus
Dicier à quoquam, mentem qui aduerterit illuc.
Est in iis itidem MINADOVS, *scriptor Eoi*
In regno Arsacidum belli; quod pluribus annis
Continuo, non est ita pridem, Turca furore
Gessit ibi, variis successibus atq; triumfis;
Sæpe etiam haut parua iactura & clade suorum.
Dignus & hic, propter memorandos, ancipitesq;
Euentus belli, gentisq; immania facta;
Crudeleisq; modos; atq; insatiabile fineis
Tendendi Cacoethes, & irrequieta cerebra:
Et statum, in extremis qualis sie Persidos oris:
Vt non socordi, nec inani fronte legatur:
Scilicet exemplum capiatur ut inde, quid è re
Cuiusq; esse velit; si non satis ante periclo
Edoctus proprio, quid prosit cernere possit.
Quin etiam versatur adhuc incude sub illa
Præsignis cultu rerum locuplete libellus,
Quomodo Pannoniis sit deturbandus ab aruis,
Non adeo magnaq; manu, magnoq; paratu,
Turca ferox, omnis veri, pietatis & hostis:
Et simileis alij, in solem quos proferet ætas.
His operam studiis dum das, GEVDERE, *profecto*
Non operam ludis: tibi sed, patriæq;, larig;
Commodus; & decus exornas laudabile gentis,
Suprema tendens præscripta ad candida calcis.
O si nobilium nostri pars plurima secli,
Queis Deus & fortuna potens paria ocia fecit
Ad simileis animum vellent adiungere curas;
Et frugi, mentem quæ pascunt nectare dulci,
Et cœlo adsimilant, & regna urbeisq; gubernant;
Sic operarentur studiis, tempusq; redemtum
Nobile, quo dignum, pretio prudenter haberent,
Posthabitis nauci rebus: certe omne per æuum
Nobilitas nostra nil nobilitate clueret.

IOSEPHI BARBARI, PATRICII VENETI, ITINERIS, QVOD REIPVB. SVÆ NOMINE AD TANAIM, & in Persiam suscepit & perfecit, Descriptio.

VIRO MAGNIFICO ANTONIO BARBARIGO, VIRI CLARISSIMI IOHANNIS LVIGI FILIO, Antonius Manutius S. D.

ERMVLTVM hodie mortales habent, quod gratia mercatorum diligentiæ referant: non tam ob eas commoditates, quas ab iisdem multarum vtilium ac vitæ humanæ maxime necessariarum rerum participatione accipiunt, quam propterea, quod in dies tam denuo complura loca ac regiones interueniente horum peregrinatione inuenta sint. Earum etsi quædam prisco bene cognita ac peruagata seculo fuere: maiorum tamen nostrorum tempore externa rursum ac incognita euenere, vt nouum quasi ac peregrinũ illarum nomen ad moderni seculi aures delatum, partim propter status illarum varietatem, partim religionis diuersitatem, & nouam barbarorum vocabulorum effictionem: adeo quidem, vt harum cognitio confusa plane ac perplexa sit. Omnino autem non propterea minus eorum laboribus debemus, pro eo saltem, quod nos id docuere: præsertim cum nostra tempestate nullus amplius viuat Alexander, qui Aristotelem ad scribendas res naturales compellet; neq; alter aliquis Plinius, qui easdem declaret nobis, ac in memoriam reuocet. Verum enimuero inter modernos omnes, qui primi hac in parte vel maxime orbi terrarum profuere, sine vllo dubio fuerunt Domini Veneti; qui pro singulari sua magnificentia ac potentia, quam in rebus nauticis semper obtinuerunt, & mercatores sæpius vel Oratores ab Illustrissima Repub. ad diuersos orbis Principes, ablegati, nauigiis per remotissima quæq; loca & regiones penetrare poterant, atq; hoc etiam modo cum compluribus nationibus barbaris commercia alere. De his omnibus cum persæpe mecum ipse altius cogitarem, non parum interesse reperi, rerum illarum notitiam habere, quam si qui latius apprehenderunt, cum publicæ vtilitati inseruierint, bonam sui apud posteros memoriam reliquerunt. Hinc cum in manus deuenissent quorundam ab illis confectorum itinerum narrationes, easdem correxi, & in meliorem iis digessi ordinem, quæ antehac impressæ plurimum à primorum suorum auctorum integritate abfuere. His adiunxi vnam è reliquis aliis, quæ haud pridem iam typis aliorum excusæ lucem aspexerant. In illis autem omnibus ea sum diligentia & assiduitate vsus, quæ decere eos inprimis videtur, qui id sibi præcipue faciundum proponunt, vt magis vniuersale hominum commodum, quam propriam & domesticam vtilitatem spectent. Cogitanti autem, cui potissimum hosce labores meos dicare deberem, qui & delectari iis, & pariter easdem à maledictis & calumniis aliorum defendere ac tueri possit, dignam Tuæ Magnific. Rhambertus Benedicti mentionem subiecit. Quem hominem cum tot & tantis ornatum virtutibus viderem, tamq; excellenti iudicio præditum, ita vt notus ob id omnibus esset, facile mihi persuaderi passus sum, fore eum quoque, qui vt vehementer impenseque Magnific. Tuam amaret, ita eandem debitis animi studiis prosequeretur & coleret. Atque sic renouata in animo meo est amoris illa adfectio, quæ initio mox tum naturali ab inclinatione profecta, tum meritis & beneficiis compluribus mihi exhibitis aucta M. T. sum prosecutus.

profecutus. Itaq; nunc eandem M.T. ex animo rogo & obtestor, lenidense hoc munusculum accipere à me ne dedignetur, ea animi promptitudine ac beneuolentia, qua & sinceram meam voluntatem non dedeceat, & humanitate sua quam dignissima esse videatur. Cuius me gratiæ ac fauori commendo.

Iter ad Tanaim.

TERRA illa, (vt euidentissimis rationibus Geometræ probant) in comparatione cœli tam parua est, quale est punctum positum in medio circumferentiæ circularis. Cuius, (propterea quod maior illius pars aquis cooperta est, seu intemperata propter nimium frigus & calorem) pars ea, quæ inhabitatur, multo etiam minor est. Nihilominus tanta est ibi hominum raritas, vt pauci ibi inueniantur, qui maiorem partem illius perlustrarunt: reperiatur verò nullus, nisi fallor, qui totam eam viderit. Illi autem, qui partem viderunt aliquam, hoc iam tempore inprimis mercaturæ vel nauigationibus sunt homines dediti. Quibus duobus exercitiis tam insignes fuerunt, vt ab initio hucusq; maiores mei & Domini Veneti, vt verissime dici posse putem, eos hac in parte solos principatum tenere. Et quia Imperium Romanum non sese per vniuersum orbem, vt olim, effundit: diuersitas etiam linguarum, morum & religionis mundum huncce inferiorem diuisit: maxima pars illius minimæ, quæ nunc inhabitatur, incognita esset, si mercatores & nauigatores Veneti eandem non aperuissent atq; illustrassent. Inter quos, si vllus est, qui nostro hoc tempore partem aliquam illius peragrauit, possim tuto affirmare, me eum esse. Siquidem fere vniuersum iuuentutis meæ tempus, meliorem etiam vigoris partem, in locis remotis sum moratus, & quidem apud gentes barbaras, homines ab omni ciuilitate alienos, morumq; & consuetudinum nostrarum expertes. Vbi res vidi & probaui multas: quæ cum hic in vsu non sint, illi, qui (vt ita dicam) nunquam Venetiis vrbe egressi sunt, si persequi eas omnes scribendo voluero, mendacia fortasse me vendere dicent. Atq; hæc principalis rei caussa extitit, propter quam minus curæ habuerim, non solum describere ea, quæ vidi, sed nec verba de iisdem facere.

Adstrictus autem cum essem precibus eius, cuius in me imperium erat singulare, & intellexissem vna multa de rebus illis, quæ omnino incredibiles esse viderentur, scripta reperiri in Plinio, Solino, Pomponio Mela, Strabone, Herodoro, Diodoro, Dionysio Halicarnassæo, & modernis reliquis, vt sunt M. Paulus, Nicolaus Comes, & Venetiani nostri, Ioannes Vandæus Anglus, recentesq; alii, vt Petrus Quirinus, Aluisius de Mosto, Ambrosius Contānus: facere non potui, quin omnes illas res, quas mihi quidem videre contigit, conscriberem, in honorem inprimis Dei mei, qui me ab infinitis tutatus est periculis: deinde vt satisfacerem illi, qui me adeò sibi deuinxit. Facio etiam lubens propterea, vt prosim posteris meis in ea fortasse, vbi ego fui, olim loca ituris: deniq; vt commodo alicui sim & inclytæ Reipub. nostræ, si eidem aliquando occurrat, aliquem ex suis in orbis eas partes ablegare.

Diuidam autem sermonem meum in duas partes. In illarum prima iter meum ad Tanaim narrabo: In altera illud, quod in Persiam suscepi. Ita vero describam, vt pericula pleraq; & difficultates, quæ mihi interdum occurrerunt, omittam.

ANNO à nato Saluatore CIƆ. CCCC. XXXVI. instituere cœpi iter meum ad Tanaim, vbi passim per annos sedecim moratus sum, & regiones omnes illas tam mari quam terra magna cum diligentia & curiositate perlustraui.

TARTARIA ipsa, seu is, qui in medio eiusdem consistit, ad ortum situs flumen Ledile habet: ad Occasum & Meridiem POLONIAM: ad Septentrionem RVSSIAM, ad Austrum verò, quæ plaga versus mare MAGNVM spectat, Alaniam,

Cumaniam,& Gazariam,quæ omnia loca confinia mari Tabacchio siue Caspio sunt,& posita deinde inter illa,quæ modo dixi,confinia.

Etsi vero melius ea omnia spectaui, cum iter facerem, mari per ea loca, quæ magnum mare respiciunt, & ex parte terra etiam, vsq; ad flumen Elice dictum, quod ipsum à Capha cum sexaginta fere millibus oriatur, versus Moncastrum fluit, vbi celeberrimus fluuiorum Danubius est: Nihil tamen hic de illis dicam, cum loca esse sciam omnibus perquam notissima.

Alaniæ nomen à populis descendit Alanis, qui lingua patria & vernacula dicti sunt As. Hi Christiani fuere, & expulsi ac destructi à Tartaris. Regio ipsa, montium,fluminum, & planiciei capacissima est. In ea monticuli inueniuntur manu facti,qui ostendunt,monumenta & sepulturas olim fuisse. Habent autem in summitate aliqui eorum grande saxum, cum foramine certo in loco facto,in quod coniiciunt crucem ex integro alio lapide fabricatam:& eiusmodi ibi innumerabiles sunt.In modo dictorum monticulorum vno ingentem absconditum esse thesaurum, accepimus. Cui auditioni hæc res fidem fecit, quod Petrum Landum Consulem olim,tum regionis illius ad Tanaim Cairo vnus accessit, cui nomen erat Guldebin, qui cum Cairi esset, intellexisse se dicebat, ex fœmina Tartara, maximi ponderis thesaurum in monticulorum horum vno Contebe dicto,ab Alanis repositum esse.Et hæc fœmina certis eum hoc ipsum signis,vt in monte sic in terra monstratis edocuit.

Hic ergo Guldebin ad excauandum montem à Consule illo missus est, qui cum fossas passim in locis aliquot fecisset,per duos annos hunc continuando laborem,postea est mortuus.Quo factum,vt pleriq; existimarent, eum per impotentiam thesaurum hunc inuenire non potuisse.

Quocirca Anno CIↃ. CCCC. XXXVII. cum in vrbe Tana, ea nocte, quæ secuta est diem festiuitatis D.Catharinæ, septem nostrum mercatores in domo Bartholomæi Rossi ciuis Veneti conuenissent, vt Franciscus Cornarus, qui frater erat Iacobi Cornari; Catharinus Contarenus, qui Constantinopoli postea versatus est; Ioannes Barbaricus, vrbe Candiæ Andria ortus, Ioannes de Valle, qui Patronus Triremis (Gardæ deinde mortuus) simul cum aliis quibusdã Venetis Dorbenthum profectus est vna triremi quam ædificauit, impulsus à Domino eius oppidi,eaq; populatus est naues illas,quæ Strawa veniebant, ita vt admirabilis res esset.Sed eo nunc omisso,institutum meum persequar.

Igitur cum Moses Bonus, Alexander de Zudecca, Bartholomęus Rossus,& ego,nocte festiuitatis D.Catharinę conuenissemus in vrbe Tanai septẽ nostrum mercatores in ædibus Bartholomæi Rossi,de quibus tres ante nos iam ibi fuerãt; & de thesauro illo deliberassemus: factum demum est,vt cum inter nos conuenimus,scripto omnium nostrum sententiam(de excauãdo monte illo) & quidẽ iuramento confirmatam comprehenderemus. Eius manu Catharini Contareni expressi apographum seu exemplum etiam nunc apud me est. Atq; sic hoc inter nos pacto cœluso centum & viginti homines vna collegimus, quos ad rem eam efficiendam nobiscum duximus, illorumq; singulis tres in mense ducatos soluimus. Octo autem post confecto dierum spacio, nos septem vna cum centum & viginti illis,quos conduximus hominibus, vrbe Tanai cum impedimentis cibariis,armis,instrumentisq; aliis (quæ gestabamus super illa Zena, quæ in Rossiam portari solet) profecti,in glacie per fluuium iter fecimus,sequentiq; die ad locum constitutũ appulimus,qui supra fluuiũ situs sexaginta millibus vrbe Tanai distat.

Hic monticulus quinquaginta altus erat passuum:supra verò planus.In plano illo alium sustinebat monticulum birreto rotundo similem, qui lapide circumcirca munitus erat,tam lato & spacioso, vt duo in margine eiusdem homines, alter alterius applicatus lateri,tuto incedere possent.Atq; hic alter mõticulus duodecim passus in altitudinem tendebat. Forma autem illius circularis tanquam si circino dimensa fuisset,octoginta diametro suo passus includebat. Nos rebus omnibus rite atq; ordine dispositis, excauare planiciem maioris cœpimus montis,radicibus parui illius monticuli adhærentem; hac potissimum intentione, vt

semitam

[illegible] paulo faceremus spaciosiorem, per quam ad ipsum etiam monticuli fundum descendere possemus. Initio cum excauare cœpissemus, solū ita durum & congelatū fuit, vt nec ligonibus nec securibus rumpere illud possemus. Paullo [illegible] cum inferius descendimus, terrā inuenimus mollē, fuitq; hoc ipso die be[illegible] laboratum. Mane sequentis diei ad operas nostras cum reuerteremur, terram congelatā rursum, ac multo quam antea duriorē reperimus, & quidē ad[eo] duram, vt nimio illius perfodiēdæ labore deterriti, Tanaim reuerti constitueri[mus], hoc firmissimo cū proposito & deliberatione, vt tempore cōstituto reuersi denuo labores nostros aggrederemur. Circa finē igitur Martii Mensis onerariis aliquot assumptis nauibus reuertimur, homines nobiscū centū & quinquaginta habentes: principiū excauationis facimus, quæ ipsa duorū spacio dierum ita feliciter processit, vt partem iam montis 60. in longitudinem, in latitudinem octo, in altitudinem decem passuum excauatam haberemus.

Audietis hic miraculum ingens, & res dictu fere incredibiles. Omnia illa, quæ prædicta fuerunt, inuenimus: ob quæ reperta maiorem nobis de eo spem feceramus, de quo postea nobis dictū fuit. Caussa etiam hæc erat, cur (cum certi aliquid nobis de inueniendo thesauro polliceremur) nos, qui alios mercede conduxeramus, gestaremus corbitas melius, quam alii: egoq; docui qui illæ fierent. Admirabile inprimis visum est nobis, quod solum nigrum erat propter herbas, inde infra vbique carbones erant. Quod equidem fieri facile potuit: nam in proximo habentes saliceta, facile ex iis ignem in monte extruebant. Inde cineres reperti ad palmi profunditatem: quod ipsum etiam possibile satis est. Siquidem vicina habentes arundineta, igne ex iisdem facto cineres habere potuerunt. Deinde coniectæ ibi fuere milii corticulæ, itidem vnius crassitiem spithami exæquantes. Et quia dici fortasse possit, eos panicium ex milio confectum comedisse, seruatasq; cortices condidisse in locum illum, perlubens scire velim, quantum eos milii habere oportuerit ad explendam latitudinem illam, qualis nempe mōticuli istius fuit, milii corticum spithamum vnum crassi ibidem seruatorum. Sub his positæ erant squammæ piscium, siue Raiarum, & id genus aliarum, palmi vnius instar crassæ. Et quia dicere quis posset, in flumine illo Raiarum satis inueniri, adeo etiam, vt integer iisdem mons cooperiri possit, considerandum lectori relinquo, quam possibilis aut verisimilis res ea sit. Duntaxat de hoc ego certus sum, quod eādem cognouerim verissimam esse, qui deinde apud me ipsum cogitaui, quod ei, qui sepulturā illam curauit extrui (cui nomen erat Indiabu) cum iis vti voluisset ceremoniis, vt in rebus processu eo (qui tunc tempore forte seruabatur) opus fuerit, vt multo ante de re deliberaret, curaretq; colligi & reponi per tempus aliquod omnes [illegible] res. Illo vero nos cū excauādo processissemus, nihil tamē dum de thesauro illo inuenissem', duas in monticulū solidū fossas facere cōstituimus, quæ quatuor in longitudinē & latitudinē passus contineret. Et hoc moliētes, reperimus terram albam & duram, adeo vt gradus in ea fecerimus, per quos gestaremus corbitas. Inferius autē cum circa passus fere quinq; descendimus, reperimus in loco illo vasa aliquot lapidea, eorum quædam cinerem continebāt, quædam carbones, quædā erant vacua, quædā vero tergoribus ossium piscinorū plena. Reperimus vna quinq; aut sex globulos (Pater noster vulgo dicunt) magnitudine pomi auraici. Erant autē ex terra cocta & pellucida cōfecti, similesq; iis qui in Marchia fiunt. Ibidem etiam inuenimus dimidium Ramini parui argentei, cui supra impressum fuit velut serpentis caput quoddam. Dies autem Solis cum aduenisset, in medio nobis opere consistentibus, ventus ab Ortu repente tam acriter exortus est, qui solū vniuersum cōcuteret, & ligones quibus ad excauandū vsi sunt, & lapides in [illegible] operatorum, ita vt cruentos vulneratosq; redderet, conniciebat. Q[illegible] discessum illinc paramus, alia fortassis grauiora nolentes experiri, fuitq; dies Lunę Pascha sequens. Locus autem ille olim cauea Guldobini dictus: abhinc ad hodiernum vsq; diem cauca Francorum appellatur. Hæc [illegible] nos à proposito desistere coegi. Q[illegible] [illegible] spacio dierum tantum confecimus laborem, qualem vix per eandem temporis moram non à mille [illegible]

etiam hominibus confici quis posse statuat. Certi aliud nihil de thesauro illo nobis constat: qui si (quantum nobis quidem conijcere licuit) aliquis ibi fuit, causa propter quam conditus seruaretur, ea fere esse potuit, quod hic Indiabu, qui Alanis dominabatur, cum intellexisset, Tartarorum Imperatorem sui debellandi causa maximo cum exercitu & copiis aduentantem: & cum thesaurum illum defodere decreuisset (sic vt à nemine illud animaduerti posset) suum sibi sepulchrum more eius gentis faciendum simulauit, & occulte in loco eo reponi iussit id quod ei libuit, & supra deinde monticulum illum extrui.

Religionem Maumeticam, quod eam Tartari acceperunt ab initio hucusque, anni iam centum elapsi videntur. Tametsi autem ante quidam eorum religioni Maumeticæ addicti erant, in vniuersum tamen liberum erat cuique, eam quæ sibi maxime placeret, religionem sequi. Vnde quidam eorum simulachra adorabant, ex ligno & pannis confecta, eaq; imposita carris vehebant.

Religionis autem Maumeticæ initium fuit eo tempore, quo Præpositus nationi Tartaricæ erat quidam nomine Hedeghus, & Sidahameth Can Tartaris imperitabat. Hic Hedeghus pater fuit Nauri illius, de quo in præsentia sermo nobis futurus est.

Anno Christi cIↃ. CCCC. XXLVIII: Tartariæ dominabatur Imperator quidam nomine Vlumahumeth Can, alio nomine Magnus Imperator Maumeticus dictus. Is cum diu regnaret, & aliquando cum exercitu suo foris versaretur: Capitaneum habuit Naurum, qui (vt supra dictum) filius Hedighi erat, à quo primum impulsi Tartari, religionem Maumeticam assumere coacti sunt. Dissidium aliquando ortum est inter Naurum & Dominum eius Vlumahometum. Vnde factum, vt ab eodem Naurus discederet, cum certis aliquot legionibus, quæ sequi eum voluerũt. Profectus est autem versus flumẽ LEDILE, vbi erat quidam nomine Chezimameth, quasi Maumetum paruum dicas, qui de sanguine ortus erat Imperatorum istorum. Vna autem cum fœdus feriissent, ambo illi exercitu copiisq; coniunctis in aciem contra Vlumahetum descendere constituerunt. Iter autem fecerunt prope Gitereanum, & venerunt per campos Thumeni, cumq; circuitu vterentur, Circasiam ire versus flumen Thanaim cœperunt, & sinum maris Caspii (vulgo Tabacche) quod, vt & Thanais, gelu totum erat constrictum. Ac quia magna hominum, pecudumq; infinita multitudo erat: necesse fuit diuisis late agminibus incedere, ne ii, qui præcederent, cibaria post venientium & stramina absumerent. Hinc factum, vt vnus ex ductoribus peruenerit in [illegible]um nomine Palæstram, alter ad flumen Thanais, vbi est Bosagaz, quod significat lignum cinericium. Distantia autem locorum istorum vnius nempe ab altero, millium erat centum & viginti; & inter hanc distantiam iter faciebat populus, tametsi non omnis vna incederet.

Quatuor ante menses, quam ad Thanaim venissent, approximare eos intelleximus. Vno autem mense, antequam Dominus venisset, venire ad Thanaim præcursores aliquot cœperunt, qui iuuenes quinq; aut sex equites erant, singuli equum vnum manu post se trahentes. Horum illi, qui in vrbem venerunt, ad consulem vocati erant, vbi comiter blandeq; accepti sunt, & oblata illis studia ac officia omnia. Rogati autem, vnde & cuius potissimum rei causa venirent, iuuenes se esse dicebant, qui animi causa exspaciarentur, aliudq; iisdem nihil [illegible] quicquam intrabat. Et stantes ita per vnam alteram ve horam, demum discedebant. Idem hoc quotidie fiebat, nisi quod semper erant aliqui, qui quotidie veniendo numerum illorum augerent. Domini ipsius ad Tanaim aduentu [illegible] non longe abesset: quinq; aut sex integro dierum spacio venire [illegible] viginti, iam quinquaginta cœpere armati, bono omnes in ordine [illegible], deinde & eccharia eorum aduenerant. Venit demum & [illegible] milibus, & [illegible] ab vrbe Tanai metatus est, spacio tanto, quantum quis [illegible] posset. In Moschea quadam antiqua (templum Maumetanum vulgo appellant) Consul continuo cum aduentum illius intellexisset de offerendis illi muneribus deliberat, nouenamque illi vnam, alteram matri, [illegible]

Nauro

Nauro mittit. Nouena appellatur munus rerum nouarum diuersarumq́;, vt sunt panni ex seta confecti, Scarlati resq; aliæ numero ad 9. quas quidem offerre Dominis pro munere loci illius mos obtinuit. Voluit Consul, vt is essem ego, qui vna cum aliis munera Domino isti offerrem. Fuit autem etiam ei allatus panis, vinum ex pomis, Bosa, quæ cereuisia est, & aliæ res siue species ad nouem vsq; numero. Vbi ingressi Moscheam sumus, Dominũ super tapetes extẽsum, & Nauro Capitaneo incubante reperimus: ille annorum erat viginti duorũ: Naurus vero viginti quinq;. Accedens autem ego cum illis qui munera ferebant, & terram & populum illi commendaui, quem in potestate ipsius esse dixi. Atq; ille primo me humanissime alloquendo respondit: deinde ad me eundem conuersus ridere incipit, & manus inuicem vnam cum altera collidens, in hęc prorumpit verba: Ecce qualis est terra ista, vbi homines tres, tres duntaxat etiam oculos habẽt: & hoc propterea dicebat, quod animaduertisset Buranum lapicidã nostrum interpretẽ. Ioannem Grȩcum Consulis ministrum, & eum qui vinum ex pomis confectum ferebat, vnum tantum singulos oculum habere. Nos venia ab eodem impetrata, domum reuersi sumus. Sed cum quibusdam illud, de quo iam dixi, minus rationabile probabileq; videri possit: Pręcursores illi, quorum aliquando ad quatuor, decem, viginti, aut triginta per planicies illas simul iuerunt, & tam longo a suis itineris interuallo, vtpote decem, sedecim, vel viginti etiam dierum distabãt; cogitantibus apud semetipsos, vnde viuere interdum & se sustẽtare potuissent. His ego sic respondeo: quod horum quilibet, qui à sua cohorte seiũgitur, apud se habeat vtrem ex pelle caprina confectum, farinæ ex milio molitæ plenum, & eiusdem rarissimo cum melle mixtæ. Habent & ligneam patinam, in quam, quando feræ illis desunt (quarum in syluis regionis illius satis inuenitur, & eas ipsi capere optime norunt, præsertim arcubus ad traiiciendas vsi) farinam illam coniiciunt, & ex eadem cum aqua permixta potionem certam faciunt, eaq; pascuntur. Ex his aliquando quidam à me rogatus, quid comedat tum cum in campis versetur? me contra vicissim rogauit, cur moriantur homines nihil comedentes, quasi dicere vellet: Habeam ego duntaxat id, quo vitam meam leuiter pascam, de reliquo non sum sollicitus. Vitam herbis & radicibus transigunt, & demum eo quo possunt, dum illis sal non desit: nam eodem carentium os pustulas contrahit adeoq; marcescit: vt quidam eorum malo illo contracto moriautur, vel dyssenteria etiam pereant. Verum eo, vnde digressi sumus, reuertamur. Postquam hic Dominus discessit, cœperunt tunc venire alii, qui animalia ducebant: & erant primo greges equorum ad sexaginta, centum, ducentos, & plures etiam equos habentium, deinde hos camelorum & boum greges secuti sunt: Deniq; venerunt greges pecudum & animalium minorum; durauitq; res per sex dierum spacium, ita vt die tota, quantum in omnes partes circumspicere poteramus, nil nisi campum plenum hominum & animalium venientium discedentiumq; videremus. Et hoc ita in fronte agminis erãt: vnde quis facile colligat, quàm multo maior numerus eorum in medio collocatus fuerit. Nos in muro stabamus, (vrbis enim portæ clausæ erant) & vesperi fuimus defatigati spectando. Et propter multitudinem harum gentium & pecudum, diameter campi quem occupabant, erat instar paganeæ patentis millia centum & viginti. Hoc vocabulum Græcum est, quod, cum essem in Pelloponeso, (vulgo Morea) apud locupletẽ quendã Dominum, qui secũ duxerat centũ rusticos, pariter didici. Quilibet eorũ clauã in manu gerebat, & stabãt omnes in ordine, alter ab altero ad centũ longe passus, identidemq; terrã huiuscemodi clauis feriebãt; verbũ quoddã vsurpãtes, ita vt cũ feræ illud audirẽt, extra sese è syluis eiicerẽt. Venatores aũt qui pedestres vel equestres fuere, cũ auib. & canib. in ea sese vbi potissimũ visum fuit, loca coniiciebãt, & quãdo iam tẽpus adesse videbãt, proiiciebãt aues, & canes vinculis solutos, eo vbi opus fuit, currere sinebãt. Inter alia animalia q̃ hic populus venabatur, erant etiã perdices, & aues quædã aliæ, quas nos gallinaceas appellamus: quæ caudam habẽt instar gallinæ curtã, & collo stant erecto velut galli, alias tã magni vt pauones, quib. colore etiã omnino sunt similes, cauda tantũ excepta. Hinc cũ ad Ta-

naim monticulorũ è terra factorũ fossarumq; satis reperiatur; ad decẽ fere millliũ spaciu circũcirca, vbi olim vrbs antiqua sita fuit, maior cõsueto numerus sese in mõticulos illos ignotasq; valles abscõdit. Res erat eiusmodi, vt circum muros vrbis & intus in fossis tot perdices essent & gallinaceæ, vt viderentur omnia illa loca certes aliquot bonorũ inquilinorũ fuisse. Filii incolarũ regionis illius, cum aliquot earũ vna capiebãt: duas pro aspro dabant, quorũ apud nos vnus obolorũ octo põdus habet. Erat eo tẽpore in vrbe Tanai Monachus quidã Thermo, ordinis S. Frãcisci, qui ex duobus circulis vno grandi effecto, & defixo terrę palo, extra muros ad decẽ & viginti vna vice capiebat: cumq; eas aues vẽderet, tan[illegible] de nummorũ sibi cõparauit, vt puerũ emeret Circas[illegible]ũ, quẽ appellauit pernicem, eumq; Monachũ fecit. Nocte etiã in domib. fenestræ apertæ relinquebãtur, cãdela aliqua ibidẽ collocata, vt aliquãdo ad domũ ipsam vsq; venirẽt, cerui feræq; aliæ adeo multę, vt dici fere nõ possit quot fuerint numero: Sed hę nõ ad Tanaim veniebant. Ex planitie quã populus ille occupauerat, colligi facile potuit, quanta eiusdẽ multitudo esset, quæ profecto fuit ingẽs. Nã in loco quodã nomine Bosagaz, qui quadraginta vrbe millib. distabat, & ego piscinã meã ibi habebã, piscatores dicebãt, se hyeme piscatos esse, & sale cõdiuisse multos pisces, quos Morone & Cauiari vocãt: & ibi tũc quosdã ex illis adfuisse & sustulisse omnes eos pisces, qui sale cõditi vel nõ cõditi essent: omne etiã sal & Cauiaros rapuisse: quod [illegible]dẽ ita crassum, vt illud Gieuizæ est) adeo quidem, vt (quod miraculi loco erat) ne minima amplius salis mica reperiri posset. Fregerũt & dolia, ceperũtq; alia lignea vasa, vt suos his carros reficerẽt. Præterea ruperũt tres exiguos molares lapides, qui illis erãt ad salẽ molendũ, vt exigua parte ferri potirẽtur, q̃ in illarũ medio infixa erat. Sed quod mihi factũ est, idẽ & aliis accidit vbiq; omnibus: Item Ioanni Valle, qui piscinã habebat, & cũ intellexisset venturũ eo Dominũ istum, curauit fodiendam magnam fossam, & in eam triginta circiter vasa (siue fiscos) Cauiari plena deponenda: Deinde humo superingesta eam texit, ac ne quis id animaduerteret, multum ligni vri iusserat. Hanc cũ illi fossam inuenissent: ne minimum quidquã ex piscibus aut fiscis ibi reliquerunt. In hoc populo innumerabiles sunt carri, duarum rotarum, nostris altiores, feltris partim coopertæ, partim pannis, quãdo ad eos pertinent, qui maioris ordinis aut dignitatis sunt. Quidam horum carrorũ domunculas superextructas habent; quas illi hoc modo ædificare solẽt. Circulũ accipiunt ligneum, cuius diameter sesqui alterius passus sit: & super hũc alios iniiciũt circulos, in medio sese inuicẽ intersecantes. Inter hos deinde collocant storeas ex arundinib. textas, quas aut feltris aut pãnis iuxta morẽ & consuetudinẽ suã cooperiunt. Et quando castra alicubi mutari volunt, deponunt casas istas è carris, atq; in iis habitant. Post duos dies, cũ Dominus hic iam discessisset, venerũt ad me quidã ex ciuibus, qui murũ me conscẽdere iubebãt, dicentes, extra esse Tartarũ quendã, qui mecũ haberet quid loqueretur. Iui ego & locut⁹ cũ illo sum; qui dicebat mihi, in ꝓximo esse quendã Edelmaghũ cognatũ Domini, qui iubẽs (si ego ita vellẽ) vrbẽ intraret, & hospes meus, seu, vt vocãt, cognatus esset. Ego à Cõsule, quoad mihi hæc facere liceret, petiui veniã, eademq; simul impetrata, ad portã iui, hominemq; vna cũ trib. suis in vrbẽ intromisi: N[illegible] por[illegible] tũ adhuc clausæ tenebãtur: Duxi deinde in domũ meã, & honori[illegible] sa tis, vino præsertim, quod ei maximopere placebat. Et sic paucis inter nos [illegible] nib. habitis, per duos apud me dies integros mãsit. Ac cũ iam discedere de[illegible]ret, maxime cupere se dicebat, si vna cũ illo irẽ ego, vt qui recẽs fr[illegible] erãt me, quocunq; vellẽ, cũ illo securũ, & ab oĩ tutũ periculo ire posse. Nihil aũt ea de re mercatorũ cuiquã dixit: quorũ vicissim null⁹ erat, q̃ id non maximopere admiraret. Atq; dũ eo ire cõstitui, duos mecũ ex vrbe Tartaros pedestres duxi. Equ[illegible] deinde ego & ille ambo cõscendim⁹, & fere circa tertiã diei hora vrbe [illegible]m⁹: ille aũt vehemẽter erat ebrius, qui tã multũ vini bibit, vt sanguinẽ eiiceret. Et cũ ego illũ monu[illegible]ẽ, ne adeo sese ingurgitaret, gesticulari cœpit more simiæ, dicẽdo: Sinas q[illegible] vt bibã, vbi.n. vinũ magis reperiã? In glaciẽ a. cũ flu[illegible]is [illegible] di causa descẽderem⁹, ego meco vbi spississimã an[illegible]ul'. Ille

vero

vero fractus vino ac debilitatus, non alio quam quo equus eum ducebat, progrediebatur: & quidē in loca prorsus niue carētia, vbi equus sese in pedib. continere nō poterat, (equi enim eorū ferrea non habēt) sed cadebat assiduo: Ille vero loris eū cædebat (nā calcaria gestare ibi moris nō est.) Equus autē cadebat modo, modo surgebat, & durabat ea res fere quadrantē integrū vnius horæ. Deniq; flumē transeundo ad alterū peruenimus ramū siue partē, & eandē ipsam maximo cum labore & difficultate superauimus. Cum autē defessus ipse essem, multitudini sese cuidā immiscuit, q iam ibi castra posuerat, eaq; nocte nos hospitio excepti sumus om[illegible]us molestiis exerciti, vt credi par est. Mane sequentis diei equitare rursum cœ[illegible]m⁹: verū nō ea cū alacritate animi, vt pcedentib. dieb. feceramus. Cumq; iā al[illegible] fluminis ramū superassem⁹, p semitā illā, qua popul⁹ incedebat, & nos ivimus, cui⁹ pfecto multitudo in vniuersum tāta fuit, quāta æstiuo tēpore formicarū pastū vna egredientiū esse solet. Per duos dies cū equitaremus, demū in locū [illegible], vbi Domin⁹ erat, puenimus: ibi maximus illi honor exhibitus est, & subministrata [illegible] de his q haberi poterant, vt caro, panicū, lac, & id genus alia: ita vt nihil horū [illegible] deesse, q ad vitę alimoniā & sustētatione necessario pertinebāt. Sequēti die cu percupid⁹ esse vidēdi equitat⁹, & in oī re dispositionis huius populi, res tātas [illegible] admirabiles vidi, ita vt oīno existimē, (si de iisdē scribēdo ad viuū vsq; oīa [illegible] gesta fuere, recēsere velim,) integrū & maximū soli huic rei volumen non suffectură. Venimus postea & eo, vbi tentoriū Domini esse cognouimus: quē reperim⁹ sup tapete sedentē, & hunc circūcirca populos innumerabiles, quorū illi qui negotii alicuius cōficiendi causa accesserant, genib. flexis adorabāt, arma à se procul ad vnius iactum lapidis proiicientes. Cum aliquo ex his loquebatur Dominus, & rogatum primo, quid fieri sibi vellet, certo deinde manu dato indicio, surgere eundē iubebat. Cōsurgens autē ille propius accedebat, & denuo iterum ad [illegible]cto fere passus longe ab eodē in genua procūbens negotiū suū exequebatur. Et hoc [illegible]diu fiebat, donec nullus esset, qui expediendū aliquid haberet, populus dimissus est. Iudicia in castris ibi diligētissime exercētur ad hūc modū. Si aduersariū quis habeat, à quo iniuria sit affectus, vel duo si se verbis inuicē adorti sunt, (non quidem ita velut hic à nostrū plerisq; fieri solet, sed si vel minima sit iniuria) ambo illi, vel plures etiā, si adsunt, vna abeūt, eo vbi maxime cōmodum videtur, & primum, quē interdum reperiunt (modo loci & conditionis superioris sciant esse hominē) compellant, dicentes: Domine, nobis satisfacias, lis enim inter nos exorta est. Tum hic, sane sit quicunq;, consistere, & accusationes illorum audire cogitur: Deinde parte vtraq; audita, sententiā suam profert, nullo prorsus eiusdē apographo relicto. Atq; decreto illi nullus demū est, qui minimo etiam vel leuissimo murmure contradicere audeat. Fit hoc iudiciū maximo mortaliū concursu, quos, sentētia dicta, iudex acti negotii testes appellat. Cuiusmodi iudiciis vniuersus assiduo campus plenus est, & si quod inter illos in itinere dissidium exortum, hoc idē obseruant, vt iudicē sibi quemcunq; deligentes, eidē causę suę decisionē committant. Vidi die quadā cum ibi essem patinam ligneam in terram abiectā, in qua, è terra eadem sublata, panicum esse coctum reperi. Conuersus ergo ad Tartarum quendam rogaui, quid hoc rei esset? Respondit ille; Relictam ibi esse patinam illam propter Hibuch Peres, qui idiomate eorum idolatræ appellantur. Quærenti autem porro, qui ibi esse possint Idolatræ? retulit his verbis: Satis esse Idolatrarum, sed eos occultos tamen esse. A multitudine populi incipiā, & dicam duntaxat iuxta arbitratum meum; tametsi alias nemo fuit, qui numerare eum potuisset: nihilominus rem ita exponere placet; prout mihi se habere visa est. Credo firmiter, ad trecēta hominum millia in exercitu illo fuisse, quando in aciē vnam seu agmen coactus fuit. Et hęc dico propterea, quia pars maior exercitus illius ad Vl[illegible] mahumetum, vt dictū supra est, pertinebat. Homines illi adeo robusti & fortes sunt, vt quidam eorum per excellentiā appellentur Tulubagator, quod idem significat, quasi stultum robustum dicas. Illud vero vocabulum tanto apud eos vulgo habetur pretio, quale fortasse apud nos sapientis aut pulchri haberi possit: vnde cu[illegible] et Petrum hunc (certam aliquam volentes designare personam) sa-

pientem, & Paulum illum pulchrum vocemus. Isti praeminentiam eiusmodi habent, vt negotia omnia, quæ peragenda sibi sumunt, (tametsi aliquãdo ex parte rationi ipsi aduersentur) peracta quam optime esse dicantur. Nam cum iidem alias sapientissimi habeantur: omnia deinde illa, quæ suarũ erant partium & officii, quam diligentissime executi esse videntur. Hinc eorũ reperiuntur multi, qui si sint in prœlio, vitã vilissimi pẽdunt, periculis nõ exterrẽtur, sed in fronte semetipsos cõstituẽtes agminis, pericula quęq; audaci & intrepido animo subeũt: adeo quidẽ, vt inde leuissimi etiã & timidissimi, audacia & viribus assumtis in fortissimos bellicosissimosq; euadãt. Videtur ita mihi omniũ ꝓpriissime hoc cognomẽ additũ illis fuisse: nullũ enim adeo fortẽ sum cõspicatus, qui nõ vna etiã furiosus mihi visus sit. Nam per Deum immortalẽ, annon hæc insania est, vnum contra quatuor in pugnam solum descendere velle? nonne stultitiam quis merito eam dicat, si videat aliquem ad prœliandũ gradum composuisse, qui cultellum saltem in manu habeat, contra alios plures, quorum singuli gladio & ense vtantur?

Nũc dicã aliquid, quod optime mihi quadrare huc visum est: & aliquãdo ipsi mihi in vrbe Tanai cõmoranti accidit. Die quadã cũ in foro vrbis hominũ complures starẽt; Tartari aliquot vna venerunt, dicentes; In sylua quadam, tribus ab vrbe millibus distante, centum sese equites Circassos abscondisse: qui more & cõsuetudine pristina excursionẽ in agros vicosq; incolarũ facere consti[...]ent. Forte fortuna sedebã ego in officina cuiusdã magistri sagittarum, vbi tum etiam Tartarus quidam aderat, qui sementẽ illi attulit. Hic cum rẽ intellexisset, continuo surrexit, rogitans alios, cur nõ ad capiendos Circassos illos proficiscerentur. Demum etiam, quot illorũ essent equites, rogabat: cum centũ esse respõdissent: Bene, inquit, est: nostrũ autẽ quinq; sunt, at vestrum omnes quot equites efficiẽt? Quadraginta, aiunt illi: Tum hic continuo fieri bene posse exclamat: Circassos nõ viros esse, sed fœminas, adeoq; facilime vinci & capi posse affirmans. Hæc cũ audiuissem ego, extẽplo eo me contuli, vbi D. Franciscũ me putaui reperturum: cũ quo rem totã, prout Tartarũ eandem narrantẽ audiui, communicaui: Qui dictis assiduo subridẽs me rogauit, an vna ꝓficisci esset animus? Huic respõdi ego: Quod ita. Igitur equos ambo conscẽdimus, & impetramus aliquot ex nostris militibus, per fluuiũ ad nos transeãt. Circa meridiẽ Circassos aggredimur, quorum quidã æstu & lassitudine nimia confecti in vmbra sese reficiebant: quidam vero altissimo erãt somno sopiti. Factũ autem singulari nostro infortunio est, vt antequã eo peruenissemus, signum tuba datũ esset. Quamobrẽ multis sonitu tubarũ animaduerso, occasio fugiẽdi concessa est: tametsi nihilominus illorum ad quadraginta necassemus, & captiuos haberemus. Sed pugna inprimis instituta fuit ad placitum eorum, qui (vt supra dictũ est) stulti robusti appellantur. Voluit enim Tartarus ille, vt recta ad hostes capiendos proficisceremur: qui posteaquam ex nostris nullũ mouere se ex acie vidisset, excurrit, assiduo nobis, vt reuerteretur, clamantibus. Reuersus demũ est post vnius spacium horæ, lamentabundus vehementer & dolens, quod nullum ex hostibus fugientibus capere potuisset: [...] tamen nihilominus nos ob temeritatem eum reprehendentes, ludibrio habuit. Quæ hæc obsecro stultitia fuit? Certe si quatuor aut tres ex fugiẽtibus reuersi fuissent, in minutissima eũ frusta dissecuissent. Præcursores illi (quorum supra [...] a est mentio) quamprimum ad Tanais campos venerant, in octo sese par[...] di[...]erunt, itinere satis longo à campo se mouentes: quod quidẽ propterea maxime [...]aciebãt, vt expiscarẽtur, si futurus quis esset, qui nocere alicui vel prœliũ committere voluisset. Domino aduentante Bazari subito adsistunt, & semitã vtrinq; per quã ingrediatur, relinquũt. Hyberno tempore tot pedes sunt animalium, vt lutũ maximum faciant: æstiuo autem adeo etiam sunt multi, vt spississimum puluerem excitent. Mox atq; Bazaros præmiserunt, furnos sibi extruunt, in quibus carnes deinde assant & elixant. Fercula sua cum lacte, butyro & caseo præparant, ferinam assiduo in promptu habent, inprimis vero ceruinam. Inter il[...]s multi etiam sunt opifices, vt pannifices, fabri, bractearii, & id genus alii, quor[...] in præsentiam vsus rei militaris requirit. Sed dicet fortasse quis, hoc pacto eos

Cigano-

Giganorum inſtar incedere. Minime dico ego. Nam (hoc tantum excepto, quod non muris cingantur) vrbes alias ſpacioſiſſimas pulcherrimasq; cōdunt. Ad propoſitum vt accedam, aliquando cum in vrbe Tanai in loco quodam ſtarem, vbi pulcherrima & altiſſima turris exſtructa erat, eam Tartaro cuidā adſtanti tū mihi, oſtēdi, rogauiq; an non res pulcherrima eſſe videretur. Cōuerſus ad me ille, & ſubridēs: Qui ſibi metuit, inquit, turres extruat. Et tū vere mihi locut⁹ videbatur.

Sed mercatorum cum mentionem fecerim, ad narrationis ordinem reuerſus dico: mercatores ibidem ſemper conuenire, qui merces ſuas varias diuerſasq; in regiones exportent, qui vel hac etiam cum conditione in aciem ſe collocari cum reliquis patiuntur, vt alio ſeſe poſtea, vbi libuerit, conferant.

Tartari illi boni etiam ſunt aucupes: Girifalcorum ſatis habent, & ad Camæleontes aucupātur, quorum apud nos vſus non eſt: animalia etiam & feras grandiores ſectantur. Geſtare autem in pugno aues ſolent, & manu altera furcam: & quando laſſitudine ſunt confecti, furcam ſub brachium ad onus geſtationis leuandum reponunt: duæ enim auium illarum aquilæ vnius magnitudinē ſuperār. Interdum grex anſerum exercitum præteruolat: tum emittere quidam ſagittas ſolent digitum vnum craſſas & abſq; pennis contortas: quæ cum pauliſper prouolarunt, ſe vertunt, & in obliquum diſtortæ eunt eo vbi collum, alas aut pedes cum cadunt, vna perfringunt. Quandoq; etiam tam multi anſeres præteruolant, vt aer his totus plenus eſſe videatur: mox propter nimium quem populus clamorem tollit, ita redduntur attoniti, vt in terram concidant.

Cum de auibus vniuerſis iam ſermo mihi ſit, rem narrabo quandam, quæ digna ſane obſeruatu viſa eſt, ea ſic habet: Equitanti mihi per riuum fluminis cuiuſdam, accidit vt hominem quendam conſpicerem, qui cum famulis ſuis loquebatur, & perſonam loci aut dignitatis alicuius referebat. Hic cum forte fortuna me tranſeuntem videret, ad ſe venire iuſſit, rogauitq; cuius expediendi cauſa negotii exiuiſſem? Reſpondi ego, quod nempe illius quod neceſſitas vellet conficere. Verti deinde me, & vidi ibi poſitos quinq; aut quatuor acornas, ſuper quos itidem poſiti erant cardueles aliquot. Iuſſit autem herus ille ex famulis cuidam, vt aliquot ex illis tolleret, qui ablatos vna duos equo impoſuit, & laqueo facto in acornam illos intruſit, vnumq; ex his dedit Domino, qui coquere poſtea iuſſit. Famulus ſubito veru ex ligno facto eum aſſauit, aſſatumq; hero obtulit. Hic manu carducle prehenſo ad me conuerſus, eo iam, inquit, venimus, vbi honorem & humanitatem te tuisq; dignam meritis exhibere tibi poſſum: & ſic in tres partes carduele rupto, partem vnam mihi, alteram ſibi, tertiam vero & eam quidem minutiſſimam, illi qui aſſauerat famulo appoſuit.

Quid iam de infinita animalium multitudine dicam? an vero omnibus res dignas fide narrare videbor? vtut ſane eſt, & de illis tamen dicere aliquid conſtitui. Ab equis autem ordiar.

Mercatores in hoc exercitu equorum ſunt, qui ex armentis eos educant, & in varias abducunt regiones. Atq; Carauana (ſic vulgo vocant hoſpitum & mercatorum vna commeantium agmen) quæ in Perſiam aliquando venit, priuſquam ego inde diſcederem, quatuor millia equorum eo adduxit. Neq; eſt quod hic quiſpiam mirari debeat: quia ſi vna die mille vel duo etiam millia equorum velis emere, facile ibidem inuenias: In greges enim cogūtur velut pecora. Et ſi ad gregem ex his vnum venias, venditorem duntaxat ea de re (te nimirum centum vel plures etiam emere equos velle) compelles. Hic clauam & laqueum in collo gerit, & tanta in re expedienda vtitur celeritate, vt continuo cum hunc vel illum è grege equorum petis, laqueo collo eiuſdem iniecto, eum ex ordine ſeorſim ab aliis ducat: atq; hoc pacto quot eidem libet, facile tot capere equos poteſt. Incidi aliquādo errans in mercatores iſtos, qui equorū tantam ducebant multitudinē, vt campus ab eadem fere totus fuerit coopertus; quæ res viſa eſt omnino admirabilis. Regio illa equos quidem multos, ſed non adeo egregios aut formoſos habet. Parui enim ſunt, ventrē magnū habent: auenā non comedunt: & (quando in Perſiā adducūtur) laudaſſe eos ſe maxime vēditores putant, ſi dicāt auena paſci,

alias enim quando non eadem paſcuntur, onera ad ſufficientiam impoſita geſtare non valent.

Secundum genus animalium, quæ regio illa producit, boues ſunt maximi & pulcherrimi, tanto numero, vt ad omnia Italiæ totius macella explenda ſufficiant: & hi ea veniunt via, quæ è Polonia ducit, & armenta quædam per Walachiam & Tranſyluaniam in Germaniam vſq; tranſeunt; vnde poſtea in Italiam abiguntur. Geſtant iis in locis boues & onera, & clitellas, quoties vſus requirit.

Tertium apud eos genus animalium cameli duorum gibborum magni & villoſi, qui in Perſiam quoq; ducuntur, & viginti quinq; ibi vnus aureis venditur. Nam illi, qui ex Orientalibus regionibus adducuntur, gibbum vnicum tantum habent, & parui ſunt, ideoq; eorum vnus aureis duntaxat decem venditur.

Quartum animalium genus veruecés pinguiſſimi ſunt, qui genibus in altum erectis ſtant, pilis longiſſimis obſiti. Caudam etiam eius magnitudinis habent, quæ pondo duodecim librarum ſit. Et tales vidi, qui rotam trahunt, ſuper quam reponunt eandam, ſi quis forte animi cauſa eos alliget. Ex pinguedine harum caudarum omnes ſuos cibos condiunt, quæ illis quidem loco butyri eſt, non tamen in ore (vt butyrum alias) diffluit. Ipſe neſcio an quis fide bona narrare auſus ſit ea, quæ modo à me dicentur, etiamſi res ita ſeſe omnino habeat. Roget enim aliquis, vnde viuat hic populus, ſi per diem aliquando totum iter facit: vbi auenam, qua equi reliquave animalia paſcantur, reperit.

Atq; in eo hic cibariorum præparandorum fere mos eſt. Februario menſe per præconem in exercitu vniuerſo proclamatur, vt quilibet, is qui ſementem facere velit, prius omnes eas res, quæ ad ſationem pertinent, adornet: Siquidem menſe Martio ſatio in loco certo ſit proceſſura, & vna, quod ad hunc vel illum menſem futuro ſeſe itineri accingere omnes debeant. Hoc facto illi qui opes eiuſmodi poſſident, vt vel ſerere ipſi poſſint, vel aliis idem pro ſe exequendi poteſtatem facere, neceſſaria ad id omnia parant, & certa aliquot ex his ſimul inita conditione, ſementes ſuas cartis imponunt, & cum vxoribus, liberiſq; (vel ſine his ſoli etiam) egreſſi; animalia ſecum eo ducunt, quibus inprimis ſe opus habituros exiſtimant. Demum in locum ſationis ſe conferunt (qui plerunq; vnius vel duorum etiam dierum itinerariis inde diſtat, vbi proclamationis tempore exercitus caſtra habuit) tum arant ibi, ſerunt, tamq; remanent diu, donec omni peracta ſatione cum reliqua rurſum ſe multitudine coniungant.

Imperator idem eſt tunc erga exercitũ, quod mater, quæ liberos ſuos ſpaciatum emittit, & aſſiduo eo vbi ambulant, oculos conuerſos habet. Hic ſerentes vndiq; circumit, ab iiſdemque non prius diſcedit, quam quatuor aut quinq; dies poſt, cum frumentum iam maturuiſſet.

Meſſis vero tempore, nõ totus eo exercitus deducitur: ſed duntaxat illi eunt, qui paulo ante ipſi ſeuerunt, & illi etiam, qui emere frumentum volunt, cartis, bobus, & camelis eo proficiſcuntur, vel illud etiam, quo opus habent, quod in villis ſuis alias facere conſueuerunt. Agri valde apud eos fertiles ſunt: frumenti medimnos quinquaginta ex vno reddunt.

Nepos quidam fuit Vlumahumethi, qui cum per annos aliquot rei ſuæ priuatæ publicæq; præfuiſſet, & ſuſpectum haberet affinem quendam ſuum (qui verſus LEDILE flumen degebat) quaſi populum illum inuadere hoſtiliter vellet, quem ille ſationi præfeciſſet: quod quidem non ſine ingenti ſuo periculo & diſcrimine accidiſſet: per vndecim integros annos ſationem ſubditis ſuis interdixit. Atq; hi interim toto eo tempore carne ſeſe, lacte & rebus aliis, quæ haberi inter illos poterant, paſcebant: Nam farinæ tunc etiam reſidui aliquid & panic' habebant, ſed eiuſdem admodum cari.

Rogante autem me, quid facturi demum eſſent, his vitæ deſtituti [illegible]mentis, ridebant illi, dicentes: Se tamen carnis adhuc ſatis habere. Nihilominus poſtea hic Dominus ab affine iſto, ſuo regno expulſus eſt. Deniq; & Vlumahometus (de quo ſupra dictum à nobis ſatis prolixe fuit) cum ad fines regni ſui obuiam armata manu hoſti proceſſiſſet, animaduertiſſet etiam exercitum ſuum Cheziuiamethi

copiis

copiis inferiorem, ideoq; impetum earundem, si prælium ab vtraq; parte committatur, sustinere omnino non posse, exercitu relicto ipse vna cum filiis aliisq; perpaucis profugit. Chezimametus nullo prorsus aduersante Imperatorem sese ac Principem populi totius tulit, atq; ita ad flumen Tanais cum vniuerso exercitu in mense Iunio venit. Post duos autem dies cum vniuersa multitudine carris etiam & animalibus illis quæ secum habebat Tanais flumen transgressus est. Res vt auditu mirabilis, sic lõge visu admirabilior ea visu fuit: omnes enim absq; minimo strepitu in ordine procedebant, securi adeo, ac si iter terra facerent.

Ordo quem in itinere obseruant hic est: Illi qui potentia & opibus reliquos præcedunt, famulos suos præmittunt ad locum eum vbi habitare aliquandiu volunt, qui ingentes lignorum strues comportant & amputant: Syluas enim fluuio proximas multas satis habent. Fascieulos ex arundinibus conficiunt, quos lignorum ratibus illis & carris imponunt, & ad hunc porro modum progrediuntur, adigendo equos vt trabes illas & carros trahant, qui ab hominibus quibusdam nudis iuuantur. Post mensem vnum ego, qui nauigio per fluuium ad piscinam meam visendam ibam, in tot fasces & rates incidi, quæ secunda iam vice venerant, (& relictæ prius ab istis erant) vt vix per easdem penetrans admodum difficulter cœptum iter meum continuare possem. Vidi vltra hoc etiam per riuos vbiq; tot lignorum fluitantes rates, adeo vt eorum infinita multitudo in maximum me stuporem & admirationem adduxerit. Ad piscinã autem cum peruenissem, reperi & in locis circa vicinis plus multo illas damni intulisse quam eas quarum supra mentionem fecimus.

Eo tempore (ne hic amicorum obliuiscar) Edelmughus Imperatoris cognatus fluuium cum transfretasset, reuersus est. Venit autem ad Tanaim & vna cum eodem filiorum suorum vnus. Tum comiter amplexatus me ille sic alloquitur: Filium hunc adduxi tibi, quem tuum esse volo. Et subito deinde detracto è corpore filii thorace quem habebat induit eundem mihi & vna octo mancipia rustica donat, hanc partem esse prædæ dicens, quam in Rossia accepisset. Mansit vero apud me per duos fere dies, & munera contra à me satis ampla accepit.

Sunt aliqui, qui cum à reliquis se disgregant, eo animo, quasi non amplius ad eosdem reuersuri, facillime hoc pacto amicorum obliuiscuntur, dicentes non magis se inuicem visuros esse. Vnde euenit, vt sæpius iis quibus merito debebant, ceremoniis non vtantur. Hi profecto quantum ego doctus experientia iudicare possum, hac in parte se haud integros bonosq; gerunt, siquidem dici prouerbio solet: Montem non monti, sed hominibus homines obuiari sæpius & occurrere. Accidit mihi in reditu ex Persia, vt cum legato Assambeii iter per Tartariã facere instituerem, & inde per Poloniam Venetias reuerti (quamuis ab eo itinere auersus fuerim) vnaq; nobiscum ibant complures Tartari. Rogaui istum Edelmugh, qui talia indicia mihi dedit effigiei suæ, vt tam ex nomine quam ex effigie & signis eius agnoscerem eum ipsum esse quem mihi pater pro filio proposuerat. Et, vt Tartari illi dicebãt, magna is apud Imperatorem in gratia & autoritate fuit: ita vt si vlterius progressi fuissemus, haud dubie in manus eiusdem incidissemus. Et de hoc etiam certissimus sum, quod cum eo quoq; optime conuenissem, velut cum patre olim.

Quis existimasset autem post quinq; & triginta annos in tanta locorum & regionum distantia Tartarum cum Veneto conuenturum? Adiungam & hoc, quod tametsi non ea tempestate accidit, ad propositum tamen prioris meæ orationis quadrat.

Anno CIↃ. CCCC. LV. cum in taberna essem negociatoris cuiusdam vini in Riuo alto, discurrendo passim per tabernam, vidi pone quædam dolia, in capite dictæ tabernæ, duos homines in compedibus, quos ex figura oris Tartaros cognoui. Percunctanti autem quinam essent, Respondebatur; Seruos Catelanorum fuisse: qui cum naui oneraria fugerent, in mari à mercatore illo capti sint.

Audito hoc, subito ad Dominos profectus sum, & querimoniam apud eos ea

de re grauissimam habui. Hi continuo procuratorum suorum aliquot eo misẽrunt, qui in pristinum eos libertatis & officii gradum reducerent. Illi igitur in præsentia Tartaros illos liberauerunt, & vna mercatorem istum condemnauerunt. Exolui iussi Tartaros & domum mecum deduxi.

Deinde iidem rogati à me, vnde & ex quibus regionibus essent? Vnus ex illis se Tanai patria esse & seruum fuisse Chazadabuchi dicebat. Eum mox cognoui ego Imperatoris scripturarium, qui vectigalia ex mercibus colligere solebat, iis quæ ad Tanais portum appulissent. Cœpi ergo hominis faciem considerare, qui sæpius alias domi meæ fuit. Quæro postea ex eo quod ei nomen sit: Respondit, Chebechzi, quem latino idiomate furfurarium vel aberratorem dicas. Intuitus eundem paulo melius rogito, an me nosset: Primo negauit. Verum simulac nominaui Tanaim Iusuph; inquit, Es: (sic enim ibi me nominarunt) confestimq; ad pedes meos se proiecit, & osculari eos voluit, confessus simul quod bis sibi vitam seruassem. Primo enim, ait, cum mancipatus essem, non viuum me sed mortuũ existimabam, cui tu eo tempore & vitam & libertatem restituisti.

Deinde quo vrbs Tanais conflagrauit, quo etiam foramen in mœnibus factum, per quot tot emisisti mortales, quorum in numero ego & Dominus meus eramus. Atq; hoc verissimum est, quia cum incendium exortum viderem, foramen in muro feci, ex aduerso autem solum vacuum erat, vbi multi mortales conspiciebantur: & per hoc extracti fuere ad quadraginta homines, & inter hos etiam hic & Chazadabuch. Retinui ambos domi meæ per duos fere menses, & cum nauigio Tanai discederem, domum vtrumq; remisi.

Igitur amplius nullus amicorum obliuisci debet ea ratione, quasi non magis loca illa vbi iidem versantur, visurus sit. Vel sexcenta enim accidere possunt ob quæ inuicem conueniant: & hic fortassis qui plus potest opus habebit eo qui minus potest. Ad res Tanais reuersus, percurram paulisper Septentrionis & occasus regiones, transeundo sinum maris Caspii: Inde ad sinistram declinans ad magnum mare me conferam vsq; ad prouinciam Mengleriam dictam. Postquam Tanai discessi, terra in littore iter faciendo, tertia die regionem quandam inueni Chremuch, Dominus eiusdem appellatur Biberdi, quod Diodatum alias significat. Hic filius Chertibii erat, qui alio nomine verus Dominus dicitur. Pagos habet multos Iurisdictioni suæ subiectos, qui ad necessitatem duo equitum millia efficiunt. Campos præterea, syluas & fluuios complures & pulcherrimos possidet. Primores terræ rapinis & excursionibus victum sibi quærunt: quod præcipue facere solent in spoliandis Carouannis, quæ passim loca illa transeunt. Equos habent egregios & generosos: Ipsi homines si corporis constitutionem spectes, robustissimi sunt & ingenio astutissimo. Frumenti in ea regione satis est, item carnis & mellis, vini secus. Post hane gentes sunt diuersarum linguarum, haud procul à se inuicem distantes, vt Eliphe, Tarcosia, Sobai, Chemerthei, As, Alanii, quorum supra à nobis mentio facta est: Et hi Mengleriam totam duodecim spacio dierum peruadunt.

Mengleria ipsa vicina Catachis, qui ad Caspium montem incolunt; Proxima etiam est Georgianiæ, & magno Mari, & ex parte vna flumine Phaso clauditur, quod ipsum eandem circumdans in magnum mare influit. Dominus prouinciæ illius nomine Bendian, ad mare illud duo sita propugnacula habet, dictum ex his alterum Vathi, alterum Sauastopolis, vltra quæ etiam plura castella & domunculas possidet.

Ager per se totus saxosus & sterilis est. Genus frumenti præter panicum aliud non producit. Sal conductum illis Capha aduehitur. Telarum aliquid conficiunt, sed rudium & nullius precii; hominesq; sunt bruti & efferi. Argumentum rei hoc est.

Cum Vathi essem, quo Constantinopoli cum Impoparone seu naui Turcica concesseram, eo animo vt inde postea Tanaim me conferem, in quendam Azolinum Squarciafigum Genuensem incidi. Fœmina quædam erat, quæ erectis supra portã pedibus stabat, ad quã Genuensis ille inquit: Surina patro in cocon?

quod

quid significat: Domi ne herum habes? per id maritum ipsius intelligendo. Respondit illa: Archilimisi; quod significat; adfore præsto. Diduxit autem ei labra: Et ea monstrando mihi: Ecce, inquit, quam pulchros hæc dentes habet: Et sic etiam sinu monstrauit tractauitq; mamillas. Ad quæ illa ne minimũ quidẽ motus aut indignationis alicuius signum dedit. Intrauimus demum ædes, ibiq; cõsedimus. Alozin vero ille, (vt pruritum virilium demonstraret) signum puellæ quærendi dedit: Venit illa & summa cum pudicitia ac castitate circum vbiq; quærit. Interea dum hæc fiebant, maritus aduenit, & manum in marsupium Genuensis misit, dicendo: Domine, Tetarisica? quo quærebat, an pecuniam haberet. Cum autem indicium faceret, se iam non habere, aspros aliquot è marsupio demptos eos illi donauit, vt pro his sibi quod placeret emeret: Atq; hic postea abiuit. Nos ibidem per spatium aliquod morati, deinde animi causa passim per regionem exspaciabamur. Et tum vbiq; hic Genuensis iuxta morem consuetum regionis, illud quodcunq; in mentem venit, faciebat, vel absq; minima etiam famæ aut existimationis suæ læsione.

Vnde manifestum est brutas & efferas gentes eas esse. Eam ob causam etiam Genuenses, qui in regionibus istis negotiantur, hoc inter se habent in more positum, vt Menglierun appellent eum, quem stultum alias nominare volunt.

Neq; hoc prætereundum videtur (cum mentionem nummi, quomodo Tartarico idiomate proferatur, hactenus fecerim) Tetarti proprie albus dicitur, & per hunc colorem nummum Tartari argenteum, qui alias albus est, intelligunt. Græci etiam aspros suos albos vocant: Turci Akcian habent, album nobis quoque, & Zagathitengh album item nominant. Venetiis vt olim ita nunc quoque nummi cuduntur, qui dicuntur albi. Eadem & ratio monetæ Hispaniensis. Atq; hinc facile quis colligat, quam multæ nationes simul hac in parte, videlicet in vna eiusdem rei appellatione concordent.

Ad Tanaim rediens per flumen illud iui, quod, vt supra dictum est, Alanum spectat. Inde per Caspium mare extra ad manum sinistram incedendo Capham vsq; perueni, vbi terram reperi angustam, quæ continentem Insulam mari iungit, velut ea quæ in Morea seu Pelloponeso est, & Zuchala appellatur.

Salinæ ibi maximæ reperiuntur, quæ exhauriuntur vbi quis ad Insulam illam peruenit. Prima ad mare Caspium à Cumanis dicta Cumania est gens celeberrima. Inde est caput Insulæ, vbi est Capha, ibi erat Gazaria, & vsq; in hunc diem Picus, quo mensura sumitur, id est, cubitus in Tanæ regione & vicinis vbiq; appellatur, Picus Gazariæ. Ager insulæ istius Caphæ Tartarorum in possessione est, qui Dominum habet vocabulo Vlubi, qui filius erat Azicharoi.

Numerus populi satis amplus est, qui cum vrget necessitas, tria vel quatuor etiam equitum millia efficiunt.

Castella duo munita habent; Verum non adeo fortia: Alterum Soragasthi Incremin lingua illorum dicitur, apud nos fortitudinem voces: alterum Therchiade eorundem idiomate, quadraginta loca significat. Ad insulam istam, & primum maris Caspii, locus quidam est Chertz dictus, qui Bosphorus Cimmerius nobis dicitur; dein Capha & Saldaia, Grasin, Cymbalo, Sarsona & Calamita: Omnia nunc Turcicæ iurisdictioni subiecta propugnacula, de quibus in præsentia nihil dicam, cum loca omnibus nota satis sint.

Nunc de duntaxat Caphæ ereptionem placet, velut rem ex Genuense quodam Antonio de Guasco intellexi, qui tum temporis ibi erat, & mari postea in Georgianam fugit, inde in Persiam venit, vbi tunc me conuenit: tametsi alias notum satis sit, qua ratione promontorium istud in manus Turcicas peruenerit. Possederat ea tempestate agrum illum Tartarus quidam Eminachbi, cui Caphenses ex more ac consuetudine gentis annis singulis tributum certum pendebant.

Factum aliquando, vt Eminachbi & Caphensibus inter se discordantibus, Consul, qui eo tempore Genuensis Italus erat, legatos ad Imperatorem mittere constituerat & vocare aliquem ex stirpe huius Eminachbi, cuius fauore velle-

videbatur Eminachbi imperio deficere. Misit autem ad Tartarum nauim vnam & vna legatum. Hic vbi eo venit, continuò in castra Imperatoris Tartarorum it, & ibidem vnum ex stirpe Eminachbi reperit, quem secum vna Capham ea lege duxit, vt rursum post se remitteret, Caphensibus conditiones illas recipere nolentibus. Eminachbi cum de facto suo dubitaret, Legatum ad Ottomannum misit, cui per eundem (si classem suam eo mitteret) terra prælia turum promisit, Caphamque in potestatem ac manus suas traditurum. Ottomannus qui cupidissimus status eiusmodi erat, classem eo misit, qua breui in tempore id confecit, vt terram illam imperio suo subiiceret, vbi & Menglierus captus fuit & ad Ottomannum missus, qui dein per annos cõplures eundem in custodia habuit. Haud multo post Eminachbi (ob mala quæ cum Turcis commercia alebat) pœnitere cœpit, quod terram Ottomanno dedisset. Quam ipsam ob causam omnem ad Insulam aditum præclusit iis, qui victualia & annonam eo vehebant.

Hinc factum vt acris frumenti & carnis penuria esset, adeo quidem vt parum tum ab obsidione status Caphensium abfuerit. In mentem autem illi veniebat, si Capham Menglierum mitteret, ibidemq; eum custodia ampla muniret, fore vt pristina annonæ fertilitas redeat, siquidem Mengliero huic vehementer exteri fauebant. Ottomannus cum conditionem esse optimam existimaret, Capham Menglierum misit, qui quamprimum aduenit, ingens rursum annonæ fertilitas extitit: Nam & ab incolis impense amabatur. Atq; adeo cum firma custodia teneretur, vt non metus vllus euasionis esset, & hinc per regionem etiam exspaciari eidem liberum, quodã die certamen arcu iaculandi propositũ est. Id ita in his locis fit. Duos stipites humi defigunt, iisq; transuersum lignum supponunt in modum patibuli; Inde tenui funiculo suspendunt pateram argenteã. Illi qui iaculari sunt aut volunt, sagittas suas habent, supra cum ferro mediæ instar lunæ fabricato, & equo cum arcu sub funem istum currunt, & quãdo iam paulisper procurrunt (directe equo procurrentes) se rectà rursum vertunt & ad funem istum iaculantur: deniq; hic qui pateram illam deiicit, victor certaminis proclamatur. Menglierus tam opportunam occasionem nactus, arcu nimirũ iaculandi, equites centum, cum quibus prius pactum inierat, in valle se abscondere iussit: Ea remotior paulo à loco illo, vbi certamẽ illud instituebatur, erat. Et cum simulasset, se quoq; arcu iaculari velle, cursu apprehenso & incitato ad suos profugit. Continuo atq; hæc res intellecta est, præsidia insulæ eum secuta sunt, cum his cõiunctus Menglierus Surgasthum profectus est, vrbem sex à Capha millibus distantẽ, & capta ea trucidatoq; Eminachbi, Dominum se prouinciarũ illarum omnium tulit. Anno sequenti Gitercanum versus ire constituit. Locus ille sedecim à Capha millibus est, eum in possessione sua habebat quidam Mordassa Can, qui tum temporis cum exercitu suo fluminis Ledilis ripam occupauit. Cum hoc conflixit Menglierus cepitq; vna cum toto exercitu, cuius maiorem partem Capham misit. Ipse cum exercitu in hyberna ad flumen dictum contendit. Ea tempestate alius quidam Dominus Tartarus aliquot inde dierum itineratiis castra locauit, qui cum intellexisset in eo loco hybernari, flumine cõgelato ex improuiso Menglierum adortus est, & fugato eodem Mordassam liberauit, qui tum [illegible] captiuus tenebatur.

Fractus victusq; Menglierus Capham cum reliquiis copiarum reuersus est. Sub primum Veris sequentis initium, Mordassa forti cum exercitu Capham ad expugnandam Insulam venit, & excursionibus in eam aliquot factis c[illegible]gare sibi non posset, vltro ipse retro cessit.

Dictum autem mihi fuit propterea maxime discessisse, vt exercitum de[illegible] validiorem colligeret, eo animo, vt reuersus ad id loci, deiicere Menglierum dominatu posset. Et hoc quidem tametsi per se verisimile satis sit, tamen in[illegible] materiem mendacio præbet: siquidem illi qui ignorant, vnde exercitus hi prodeant, qui Ductores eiusmodi habeant, & nesciunt etiam quod d[illegible] Magnum Can & Mordassam Can sit: arbitrati Mordassam nouos colligere exercitus,

ercitus, vt his insulam adeat, persuaderi sibi patiuntur & dicunt: Magnum Can, via illa quæ Capha educit iussu Ottomanni venire ea intentione, vt per Moncastri viam in Walachiam & Vngariam, vbi tunc Ottomannus erat, concedat. Ea res falsa omnino & ementita est, quantumuis literis Constantinopoli missis significata. Post Capham insulam circum ad mare Magnum Gotthia est, deinde Alania, quæ per insulam versus Moncastrum it, vt dictum à nobis superius est. Gotthi Germanica lingua vtuntur, quod inde scio, quia cum famulum haberem Germanum, vna colloquebantur, & satis se inuicem intelligebant: eo modo quo forte mutuo colloquentes Foriuliensis & Florentinus aliquis alter alterius animi sensum assequitur, ac sermonem percipit. Ab hac vicinia Gotthorum cum Alanis nomen Gototelorum deriuatum est. Alani primo in locis illis erant. Superuenere Gotthi & regiones illas occuparunt, & mixturam ex suo Alanorumq; nomine fecerunt: Et sicubi inuicem permixtæ sunt, exinde Gotitelani vocari cœperunt. Hi omnes ritu Græco viuunt, itemq; Circassi. Et quia mentionem Thumeni & Gitercani fecimus, hic quoq; res eas quæ in locis illis visu ac memoria dignæ reperiuntur, silentio & obliuione præterire nolumus.

Tumeno versus Orientem sex dierum itinerariis procul distat Ledile flumen, ad hoc situm Gitercanum est oppidulum nunc fere demolitum ac destructum. Magnum olim illud & ingentis famæ erat. Prima enim nauis quæ aromata ac sericum in Assyriam vehebat, cum intercepta ac destructa à Tamerlane fuisset, reliquæ Gitercanum concessere, & hinc ad Tanaim, inde postea sex aut septem validas triremes Venetias ad tollendas & auehendas merces miserunt. Atque eo tempore non Veneti solum sed ne aliæ quidem gentes maritimæ in Assyria amplius negotiatæ sunt. Ledile flumen latissimum & altissimum ingenti strepitu in Caspium Mare influit, quod ipsum quinq; & viginti millibus Gittercano distat, & in eodem velut in mari, infiniti pisces capiuntur. Satis magna copia salis è mari fit. Per idem quis ex aduerso nauigare in sinum Musci potest, terram Russorum in die, & quandoq; Muscenses cum nauigiis suis ad emendum salem Gitercanum eunt. In hoc flumine syluarum & Insularum complures reperiuntur. Vna earum ad triginta se passuum millia extendit. Syluæ arbores producunt eiusmodi, ex quibus dein conficiuntur ligna ad extruendas nauiculas, quarum vna octo vel decem equos, totidemq; homines sustineat. Cis flumen istud Septentrionem & Orientem versus, in ea via quæ Moscham ducit, in ripa porro quindecim illinc dierum itinerariis, populi Tartari innumerabiles passim sparsi sunt. Verum ad meridiem si in fines vsq; Rossorum deuenias, prouinciola quædam reperitur nomine Risan. Hanc cognatus quidam Ioannis Russiæ Ducis possidet: incolæ Christiani sunt, & ritibus ac ceremoniis Græcis dediti. Ager feracissimus frumenti est, carnis quoq; & mellis, itemq; rerum aliarum optimarum. Ibidem & Bosa fit, quæ cereuisia alias dicitur. Vicos & syluas ea regio habet complures, & cum paulo vltra processeris, ciuitas Colona est, & præterea quædam aliæ: ambæ hæ lignis præcipue munitæ, ex quibus & ædificia reliqua extruuntur. Nam non multum lapidum iis in locis reperitur. Trium illinc procul dierum itineribus Moschia ipsa est, quam Iohannes Russorum Dux inhabitat, eam mediam nobilissimus fluuiorũ Muscus transit, cui super pontes aliquot exstructi sunt, & credo equidem ab illo flumine terram ipsam Moschiam appellatam. Castellum supra collem positum, syluis vndisq; circumdatur. Frumenti & carnis facilitas, quæ ibi summa est, hinc colligitur, quod carnes ad mensuram & pondus non vendunt, sed emptoris saltem oculis subiiciunt, vt quatuor marcheto vno carnis libræ constent. Gallinas septuaginta pro marcheto vno dant, anserem pro tribus vnum vendunt. Frigus ibidem adeo magnum est vt flumina etiã congelentur. Animalia etiã varia, vt porci, boues, circumferũtur, qui hyeme capti ac excoriati, duri adeo vt lapides sunt, quorũ vel ducentos quis emere vice vna possit. Scindi hi alio modo nõ possũt (nã duri vt marmor sunt) nisi quis in hypocaustũ deferat vt calefiãt. Fructus exceptis nucib. & pomis q̃ in foro vẽdũtur alii nõ nascũtur. Quãdo transire de loco in locũ volunt (pfertim si pfectio lõga &

prolixa sit) in hyeme iter faciunt. Congelata enim tunc omnia sunt, & ob id illi quidem progredi quam optime possunt, quamuis frigus noxæ aliquid & impedimenti afferat. Trahis secum vehunt omnia ea quæ volunt, & quidem in eo celerrime sese expediunt. Trahæ apud eos in eo vsu sunt, quo apud nos fortasse carri, & hi à latere & parte dextra Trauali vocantur. Æstate propter spissimum puluerem, qui è syluis (quæ circum vbiq; infinitæ sunt & maximæ, & earum maior pars inhabitabilis est) prodit, exire longe non audent. Vuas nullas habent, sed vinum ex melle quoddam conficiunt, itidemq; cereuisiam ex millio, in quorum vnum atq; alterum, flores bruscandolos coniiciunt, qui fœtorem postea eiusmodi emittunt, qui cerebrum obturbat & instar vini inebriat. Haud putarem silentio prætereundam esse singularem hic Ducis Iohannis prouidentiam. Is cum toties adeo subditos suos inebriari animaduerteret, & ob id ipsum labores suos resq; alias factu perutiles ac necessarias intermittere, edictum promulgauit, quo seuerissime sanxit, Omnes in exilium eos pelli debere, qui cereuisiam aut vinum ex melle conficerent, vel floribus bruscandolis vterentur. Eo edicto tantum profecit, vt subditos suos in vitæ melioris statum reduceret: Et quod ad hæc sunt gesta, iam inde anni fere viginti quinq; elapsi sunt. Olim Russi tributum Tartarorum Imperatori pendebant: nunc autem confœderatam terram habēt nomine Cassan, quam idiomate nostro ahenum appelles. Ea ad flumen Ledile posita ad sinistram versus & Bachium mare euntibus conspicitur, & quinq; dierum itinerariis Moschia distat. Hæc terra negotiationibus plena est. Vis in ea & copia pellium maxima, eæ in Moschiam, Poloniam, Prussiam & Belgicum transmittuntur, & ipsæ etiam ex parte demum in regiones Septentrionales Zagathai & Moxium deueniunt, quæ Septentrionales regiones Tartarorum Imperio parēt, qui maiori ex parte Idolatræ sunt, sicut & Moxii.

Sed quoniam ego rerum Moschiarum peritiam aliquam habeo, de religione eorumq; vitæ reliquo statu, qui cognitus mihi, aliquid dicam. Certo anni tempore equum solent accipere, quem in medio sui constituunt, & inde in omnes quatuor pedes ad quatuor recentes palos ligant, similiter & caput terræ palo defixo. Hoc facto, venit aliquis ex illis qui arcu & sagitta instructus & interuallo conuenienti ab equo consistens ad cor equi iaculatur adeo vt eundem occidat. Illo excoriato vtrem reliqui ex pelle conficiunt: carnes inter se mutuò variis ceremoniis vsi partiuntur, & eam postea comedūt. His actis pellem totā implent stramine, atq; ita consuūnt, vt integra esse videatur, & per singulos pedum lignum directe traiiciunt, vt in pedibus quasi viuus consistat. Demum ad arborem aliquam proceram omnes congregantur, & ab ea ramos quot satis esse videntur demetunt, & supra tabulatum ædificant, in quo equum illum in pedes sistunt, atq; sic eum adorant, Sibelinos, Armelinos, Dossos, Vares, vulpes & id genus animalium alia illi offerentes, quæ arbori illi appendunt omnia, eo modo, quo nos offerre candelas solemus, adeo vt pleni aliquando pellium tales arbores sint. Vulgus carne imprimis, miles ferina & piscibus, qui in flumine illo capiuntur, vescitur.

De Moxiis dictum à nobis iam satis prolixe est. De Tartaris nihil præterea, quàm quod horum qui Idolatræ sunt, statuas adorent, & eas carris impositas circum vbiq; vehant, tametsi multi eorum sint, qui in more hoc habent positum, vt illud inprimis animal adorent, in quod primum domo sua egredientes incurrunt. Dux subiugatam habet Norgroth, quod in lingua nostra nouem castella vocamus. Ea prouincia amplissima & latissima est, & à Moschia Septentrionalem versus plagam octo dierum integris itineribus distat. Initio à plebe, qui homines omni prorsus ratione carentes erant, & infinitos inter se hæreticos alebant, administrata est: nunc autem lente & succisiue ad Catholicam conuersi fidem: aliqui eorum credunt, secus aliqui faciunt, ratione tamen vtuntur, & inter semetipsos ius & iudicia exercent.

Moschea discedens si quis migrare in Poloniam velit, viginti duorum dierum iter conficiat necessum est. Primus locus qui in Polonia reperitur, castellum

lum quoddam est vocabulo Trochi, quo accedere ii qui è Moschea veniūt minime alias possunt, nisi per syluas & colles eo penetrent. Locus enim vacuus ac destructus est. Illic ambulando passim (vbi olim castra fuere) extructi ignis signa reperias, vbi conquiescere viatores possunt, & interdum si velut focum extruere. Haud procul inde villa quædā est. In ea quæ Trocho via educit, non amplius syluæ vllæ aut colles sunt, sed vna vici aliquot reperiuntur. Et nouem ab eo loco dierum itinere castellum quoddam situm nomine Loniri. Inde in Lituaniam deuenitur, vbi prouincia quædam est Varsonith dicta, quę Dominis quibusdam paret, qui subditi Casimiri Polonorum Regis sunt. Regio ipsa fertilis est, castella vicosq; complures habet, verum non adeo celebres. Trocho in Poloniam commeantes septem dierum iter conficiunt. Ea regio splendida & pulcherrima est. Mersaga ciuitas Poloniam claudit. De castellis & regionibus (cum minus eas probe cognitas habuerim) nihil vltra dicam. Accedit eo & hoc, quod Rex ipse cum familia vniuersa Christianissimus & filius eiusdem natu maior Boiemiæ nunc item Rex est. Polonia cum discessissemus, quatuor dierum itinere Francofurtum appulimus, vrbem Marchionis Brandeburgici Iurisdictioni subiectam. Atq; ita intrauimus Germaniam, de qua dicere iam nihil volo, cum nobilissima per se sit, & à multis passim studiose perlustrata.

Restat vt de Georgiana aliquid proferam, quæ ex aduerso regionibus illis opposita, de quibus modo diximus, vicinaq; Mengleriæ est. Rex prouinciæ illius appellatur Pancratius, agrum possidet pulcherrimum frumenti, carnis, vini, fructuumue reliquorum feracissimum. Vinum ibi in arboribus velut Trapezuntiæ nascitur. Homines statura pulchri sunt & proceri: sed vestes sordidas moresq; vilissimos habent. Tonsi rasiq; caput incedunt, quamuis circumcirca capillos aliquot inrasos relinquant, ad similitudinem Abbatum nostrorum: qui reditus amplos possident: mystaces etiam gestant, quos crescere barba cubito & quadrante longiores sinunt. Caput mitrulis versicolori contegunt, cuius in cacumine appensa crista est. In dorso item iubas satis longas, sed strictas portant, & in tergo ad nates vsq; cristas. Nam alias equum conscendere non possunt: qua in re minime eos quidem vitupero, quia & Gallos vti iisdem animaduerti. In pedibus ocreas gerunt, quæ soleas ad hunc modum factas habent, vt quando erecti stant, planta & calcaneo terram attingant, verum in medio tam alte è terra prominent, vt pugnum quis sub plantam absq; detrimento iniicere possit. Et hinc euenit, vt quando pedes eunt grauiter molesteq; incedant. Eos hac in parte vituperandos esse censerem, si nescirem & Persianos iisdem calceamentis vti. Circa epulas (velut idipsum in domo primarii cuiusdam viri vidi) hos fere ritus obseruant. Tabulas quadratas habēt, medii cubiti latitudine, auro in circuitu excauatas. In medium vnius copiam quandam panici collocant, cocti absq; sale aut vlla alia pinguedine, & hoc apud eosdem leguminis loco habetur. In altera eiusmodi tabula carnem suillam perustam & paulum admodum assam, ita vt, quando comedebant, sanguis adhuc inesset, & hanc tamen illi auide & voluptuose vorabant. Ego gustare non potui, & ob id etiam panico duntaxat fui contentus. Vini abunde erat satis, quod quidem egregie propinādo circumlatum fuit. Aliud cibi genus apud eos nō est. In prouincia illa montium syluarūq; complures sunt. Regio quædam est nomine Zifilis, quā fluuius Tigris præterfluit; quæ quidē fertilis satis, sed inhabitata male est. Habet & castellum quoddā quod appellatur Gori, & in vicinia mari magno est. Et hæc ea sunt quæ de meo ad Tanaim itinere, deq; regionibus illis, vna cum rebus cæteris memoria dignis narrare volui. Superest vt aliud quidpiam exorsus, partem iam secundam arripiam, & res iter meum Persicum concernentes scribendo persequar.

FINIS.

Qq

ITINERARII IOSEPHI BARBARI VENETÆ REIP. LEGATI AD PERSARUM REGEM

Pars Secunda.

VM circa annum 1471. Illustriss. Venetorum Reipub. bellum cum Turcis gereret, legati munus ad eundem ad Asambeium Persiæ regem mihi demandatum fuit, quod fides erga Rempub. & studium meum atque dexteritas in demulcendis Barbarorum animis & haud infelix cum illis conuersatio iam cognita vbi... & perspecta esset. Miserat Persa iam antea legatum ad Venetos, adhortatusque fuerat, vt bellum contra Turcas continuarent, ... id vnice quoque intentum ... lare, omnibusque copiis & regni viribus contra eos contendere. Hoc legato itineris comite visus, Venetiis duabus triremibus minoribus soluimus; nos sequebantur aliæ duæ maiores, machinis atque tormētis bellicis, & quicquid ad horum vsum pertinet, instructis, iis quoque vehebantur milites qui machinarum vsum Persis demonstrarent, munera quoque à Veneta Repub. horum regi missa. In mandatis acceperam, vt Pamphyliæ atque Ciliciæ (hodie Caramania dicitur) oram legerem maritimam, & Asambeo si adesset, vel ipsius delegatis, omnia ... munera Reipub. nomine offerrem atque donarem.

Plurimum erant bombardæ diuersarum formarum & magnitudinis. Pulueris nitrati magna copia, & ferramenta & plaustrorum apparatus, ad machinas illas accommodatus, quæ omnia ducatorum M. IV. constabant.

Milites erant arcularii, atque bombardarii circiter ducenti, quatuor præfectis subiecti, inter quos Thomas Imolensis imperium habebat. Isque ali... eo adsciuerat ad imperium hoc non ineptos.

Munera vero pocula & vasa erant argentea, quorum pretium prope M. I... ducatorum fuit, tamen vestes Attalicæ & Sericæ ducatorum M. II D.

Panni rubri & aliorū colorū ex lana confecti ducatorū M. III. Cyp... Famagustæ cum Pontificis & regis Ferdinandi legatis salutauimus, ibi q... in Persiam peruenire liceret, num per Caramaniam tutum iter foret, dil... inquisiui. hanc vero vndique ab hostibus obsessam esse, fama tunc constans ... rebat. Famagustæ igitur inuitus aliquantulum substiti, attamen continuo s... cœpti itineris persequēdi desiderio flagrās cum legato Caramaniæ principis, ... em in Cypro offenderam, reliquis legatis in insula relictis, minori quadam t... vectus, ad ipsam Caramaniam portum quendam ingressus, cui c...str...m i... net Sigi nomine. Eius loci dominus nobiscum in colloquium venit. Is licet omnibus rebus aliis & possessionibus a Turcis priuatus & spoliatus fuerat, aliquot tamen centena equirū habebat & peditū, qui ipsum sequebantur. Quos e... hinc inde errantes prædatum emittere solebat. Vnum è fratrib. ipsius ad Asambeū profectus

[illegible] classis [illegible]
[illegible] r, [illegible] d [illegible] m c [illegible]
[illegible] bei edc [illegible] stabat [illegible] præf [illegible] la
[illegible] vt breui classis Veneta ad ea loca permearet, cuius
[illegible] as & [illegible] loca m [illegible] a rec [illegible] po [illegible] et. Cu
[illegible] o c [illegible] noscerem [illegible] o de [illegible] m [illegible] h [illegible] or [illegible] expectari, e [illegible]
[illegible] ce [illegible] as esse naues quæ Fama [illegible] ustæ permanserant, appropinquare i [illegible]
[illegible] c [illegible] r h [illegible] Imperatorem classis Petrum Macenicum, eiusq; præfectum
[illegible] (vocant) Victorem Sorantium, & Stephanum Malipetrum
[illegible] s ducibu [illegible], Corvcum, Ciliciæ oppidum, quod arce mu [illegible] tũ egregia, vulgo C [illegible] ho dictum appulisse. Misi continuo Augustinum Contarenum, vt quæ [illegible] ello gerenda esset sententia, iis significaret. Inprimis vero mihi videri, v [illegible] m a [illegible] a suscipiatur expeditio, Sigiam classis deducatur, me quoq; ibi [illegible] & victoriam facilem futuram apparere: quod si vero aliud ei videatur ma [illegible] ne [illegible] ssarium paratũ me ipsius iudicio parere. Sigi autem nõ amplius 20. mil [illegible] bus Italicis Coryco distabat. hoc oppidum iam obsidere imperator machi [illegible] q; oppugnare cœperat, vbi vero quę mea esset sentẽtia cognouit, Sigi [illegible] ad me cum cla [illegible] e vniuersa peruenit. Hæc 56. triremibus Reip. Venetæ constabant, ego [illegible] minores, totidemq; maiores habebã. Aderant quoq; Ferdinandi triremes 16. [illegible] s [illegible] 15. Rhodensiũ equitum, 2. aliæ 16. à Põtifice missæ. Mutinæ quæ Ma [illegible] ur) subst [illegible] rãt, Venetæ triremes singulæ, 5. tamen exceptis, 8. equos eo [illegible] q; [illegible] llores vehebant. Namq; equitatus noster 440. equis cõstabat, quos vbi in portum fuimus delati, cum parteq; copiarum pedestrium in terrã exposuimus [illegible] q; ad excursiones statim sese accinxerunt, postero die Imperator renuntiat, videri [illegible] nc arcem inprimis validam & mari apprime munitam, nec absq; maxima difficultate, quod super monti iaceret, vi capi posse meum e [illegible] de re cognoscere iudicium cupiebat. Fatebar quæ ille de loci munitione dixerat, hoc tam [illegible] s [illegible] mmode cedere asserebam, quod vltra 25. milites in eo non reperirẽt [illegible] ad [illegible] fensionem apti essent ad locum illum & territoriũ vicinum ad 20. vsq; lapidem tuendũ relicti. Ex horum paucitate victorię fac [illegible] tatem coniecturabam. Se [illegible] imperator perplexus & quid ageret incertus, aliquandiu nihil respõdit, duabu [illegible] utem horis elapsis, Amiratum suum misit, qui de oppugnatione futura me cer [illegible] redderet, qua re cognita, ad Themingam, Caramaniæ principis ducem prop [illegible] i, qui cognito quod oppugnatio decreta esset, haud parũ mecum exhi [illegible] le [illegible] us fuit. Postero die summo mane Theminga retulit, quendam ex arce ad se venisse, qui deditionem eius offerat, si saluis & integris impedimẽtis præsidiariis tutus [illegible] bitus & discessus concedatur. Id imperatori Macenico significaui, qui cõditionem hanc accipiens per Themingam præsidiariis incolumitatem & bonorum omnium conseruationem promitti iubebat, quod si alio migrare velint, paratos qui tuto eos deducant. His intellectis Theminga volebat, vt cum domino arci [illegible] se colloquerer, cuius rei gratia ad portum accessi, cui contigua erat qua [illegible] fenestra. è qua cum domino arcis colloquendi facultas data est, paucis in [illegible] em commutatis verbis deditionẽ spopondit si fides ei seruetur, & abitus con [illegible] r liber bonaq; illi salua omnia relinquantur. Quod vbi stipul [illegible] ti repromisi [illegible] peruit, meq; cum Admiralio nostroq; interprete & tribus aliis classiariis [illegible] it. Q [illegible] æsiui quonam discedere vellet, se in Syriam proficisci dixit, eo vt [illegible] um vxore, liberis & opib. peruenire posset, triremi Veneta sese deduci ro [illegible] ui, ipseque statim bona & facultates suas conuasare cœpit, partem iam [illegible] abitum parauerat. Siç arce egressus cum omni comitatu qui circiter [illegible] nibus constabat, cum per accliuia montium descenderet, ducem q [illegible] [illegible] Venetum, qui cum manu classiariorum ad occupãdam arcem properabat, [illegible] am habuit. horum militum ea fuit rabie [illegible] & furor [illegible], vt posthabito imperio [illegible] ullis minis [illegible] bsterreri potuerint, [illegible] opes & ipsos ho [illegible] es [illegible] prædam [illegible] tent, [illegible] uare omnes du [illegible] re fue [illegible] n [illegible] stati, obrupta iurisiurandi fœdera ta [illegible] uguste sancita. [illegible] bi vesperi in classem redii, Imperator statim me ac-

cessi, & quam a [illegible] be [illegible] Tu [illegible] ma pr [illegible] dientia [illegible] atum exc [illegible] q [illegible] animus [illegible] catc [illegible] t. [illegible] u [illegible] negod ex [illegible] acu [illegible] meu, alinum præda o [illegible] m [illegible] plagis cum ca [illegible] u [illegible] o a [illegible] tui comm [illegible] p [illegible] excusaui, t [illegible] ū v [illegible] sequentis [illegible] au ho [illegible] lens an [illegible] uc [illegible] posterum me [illegible] or [illegible] do in exercitu instituatur [illegible] h [illegible] ultu me c [illegible] sibi dolere dixit, quod Sigiæ dom [illegible] ipsiusq; co [illegible], q [illegible] io p [illegible] tiissent, eo tu [illegible] non fuer [illegible] rfecti. Senti p [illegible] de [illegible] sed respondi huic incolumitatem promissam fuisse, quæ necessario ipsi [illegible] fit, non studio vel data opera, sed militū furore scelus [illegible] oc perpetratum, [illegible] ximo cū dolore Imperatoris & omnium reliquorum [illegible] ucū euenisse. Imp [illegible] Victori Sorantio Præfecto classis, aliisq; delegatis negotium dat, captos & [illegible] dam oblatam recuperandi, sequenti die edictum seuerum, grauissimæ [illegible] fu [illegible] promulgatæ, qui horū quicquam occultarit, iubebanturq; omnes [illegible] q [illegible] d rapuissent, in terram comportare, præterea inquisitio arctissima, in [illegible] bus triremibus eius rei caussa instituta & habita fuit. Homines ad vn [illegible] reperti, & bono [illegible] raptorum pars magna recuperata, selectæ fuer [illegible] cultat [illegible] & S [illegible] iremi impositæ, in quā ipse quoq; cum vx [illegible] re & [illegible] ductus fuerat. Reliqua præda, quæ plebis fuerat, ad ducē, qui illis erat de [illegible] tus, fuit delata, mandatumq;, vt quilibet bona sua auferret. Credebatur [illegible] gianum maximas opes a parentibus relictas possedisse, quæ forsitan [illegible] o gen [illegible] o serico, marg [illegible] tis & gemmis) ducatorum M. x. summā excedeban [illegible] rei fidē fecit Cretensis quidam, qui tum forte duos sacculos abstulerat, [illegible] tero Rhodum abiuit, vbi paulo post decumbens, cū morti vicinus esset, mandauit, vt Sigiano 800. ducati darentur in compensationem prædæ, qua tunc [illegible] eum defraudarat. Hæc igitur hunc in modū gesta sunt. Mox duo S [illegible] giani [illegible] ad class [illegible] peru [illegible] nerunt, e [illegible] mq; [illegible] runt, rationibus & persuasionibus [illegible] apu [illegible] ipsum effecere, vt in terram descēdere & cū bonis omnibus apud ips [illegible] morari decreuerit, vbi vero classis nostra ex illis locis soluit, eunde occi [illegible] alter vero defuncti vxorē matrimonio sibi iunxit. Corycū rediimus, & [illegible] è nauib [illegible] deductis, machinæ ad oppugnationem fuerunt dispo [illegible] æ. T [illegible] cæ [illegible] defendebant, q [illegible] disiecto primo muro incolumit [illegible] tem hominum & bo [illegible] pacti, deditionē fecerunt. arx Caramaniæ principi, qui cū exercitu nostris [illegible] iūxerat, restituta fuit. Inde Silephicam discessi, quibusdam Caramani copiis comitatus: hæc celebri [illegible] quond [illegible] vr [illegible] s Seleucia dicta, a Turcis tenebatur. Præ [illegible] riis nuntiaui, vt dedi [illegible] onem sponte faciant, liberu & tutum abitū illis cum [illegible] omnibus concessum iri, quod si obsidionem expectare velint, futurum, vt [illegible] illorū periculū mortis euadat. Responderunt hinc [illegible] t d [illegible] cederem, se cras [illegible] ramanno acturos, q̄ & factu, nā per legatos deditione & incolumitate [illegible] & bonorū pacti sunt, cessitq; vrbs Caramaniæ p [illegible] ncipi. His gest [illegible] Venetæ Cyprū rediit, ppe Famagustā in stat [illegible] one permanēs, vt ad [illegible] hui' insulæ pesset. Nāq; rex Iacob' nō ita pridē, cū in Cilicia morar [illegible] ctus erat: cū q̄ necessaria videbātur, disposuisset, Ægeū mare repeti [illegible] tu [illegible] amagustæ [illegible] q̄ Salamis quond [illegible]) cū trib. triremib. minor [illegible] b. & d [illegible] copiisq; a Vene [illegible] Rep. mihi designatis substiti. Appulerūt [illegible] Ferdinā. rege missę. his vehebatur Nicosię Episc. regisq; legat': q. d [illegible] filiā naturalē, in matrimoniū pro Ferdinādo petebat. His reb. interi, noc [illegible] e quadā maximo cāpanar [illegible] sonitu ad arma cōclamarūt, Episc. cū suis sequacib. in forū vrbis descendit, [illegible] q; occupauit. I [illegible] c Ceraunia, [illegible] Cerines hodie, & fere [illegible] iner- [illegible] i [illegible] in s [illegible] potestatē red [illegible] erat Venetorū Imp. d [illegible] eapoli [illegible] u Episc. Nicosiano ol [illegible] & ortū versus cursū [illegible] n C [illegible] rū illos tēdere, V [illegible] orē Soran [illegible] b [illegible] c [illegible] dec [illegible] c d [illegible] post [illegible] ulta collo [illegible]

quidem obtinuit vt vrbem & quæ occupauerat amplius, restitueret, indeq; discederet, quod mox effectum fuit. Ferdinandi legatus Neapolim rediit. Pontificis vero Famagustæ permansit. Aderat mihi continuo Asambei legatus qui me ... eadem via domum redire cupiebat: Vnam tantum triremem mediocrē ad iter instans curaui, ambas illas maiores, quibus machinæ & munera, quorum supra memini vehebantur in Creta insula subsistere iussi: pars ibi permansit, pars Venetias reducta: copias mihi adiūctas ad tuendam Cypri insulam reliqui. Nos Corycum reuersi, huius loci descriptionem apponere lubet. Sita est Coryci vrbs ad maris littus, versus occasum, rupes est eminens, tertiam partem milliarii in circuitu habens; quondam ibi castrum erat, quod magnificum & satis munitū fuisse, pars eius quę supererant, & ipsę ruinę declarabāt, ad portas regias inscriptiones videbantur pulcherrimorū characterum non absimilium iis, quibus Armeni vti consueuerunt, sed discrepabant tamen ab iis quibus nunc vtuntur, siquidem Armenii qui me comitabantur eos dignoscere nequibant. Castrum hoc destructum ab vrbe Coryco, portum versus, iaculatu arcus distat. pars vrbis in saxo fossa munito posita: pars ad littus maris tendit vbi murus est fortissimus, etiam contra machinarum impetū munitus. Ipsum castrum alium collem & muros atq; turres fortissimas habet, eius ambitus duas tertias milliarii efficit. Legūtur ad duas eius portas inscriptiones quædam Armeniis litteris insignitæ. Quælibet huius castri pars propriam cisternā habet, aqua dulci plenā, præter eas quatuor aliæ sunt publicæ, in quibus tanta aquarum copia, vt cuiuis magnæ vrbi sufficeret. Vbi portam, quæ orientem respicit egressus fueris in illa via non procul ab arce, Arcus marmorei, ex vno lapide cæsi (quorū pars magna concidit) visuntur, eæ ruinę ab vtraq; parte viæ ad quoddā vsq; templū pertingunt, quod medio milliari distat, magnū & multis columnis aliisq; egregiis ædificiis ornatū quondā fuisse apparet. Loca circumuicina arci montuosa & saxosa sunt, cuiusmodi Istria nostra habet, incolæ Caramanię principi parent. Terra fertilis est frumenti, Gossypii, omnisq; perfectissimorum fructuum generis: boū & equorum magnā copiā alit. Aere temperato gaudet. hic tum temporis regionis status erat, nunc immutatum credimus ob crebras Turcarum irruptiones ac deuastationes. Ad maris littus duo castra sunt munitissima, quorū alterū Sigi in monte sitū, supra a nobis descriptū fuit, alterū vero ad 6. milliaria ab hoc remotū marinis aquis alluitur satisq; munitū est. Corycum 10. milliaribus distat Seleucia vel Seleucha, ad eam plagā quæ Occidentē & Septentrionē respicit, fluuius vrbē alluit, qui prope Corycum in mare se exonerat, magnitudine Medoaco nostro similis. Ad montē vicinum theatrū est cuius forma Veronense refert, egregiæ magnitudinis Orchestris & columnis vnius lapidis condecoratū. Idē mons amplius ascendēdo arcuū & porticum rudera monstrat, quidā ipsi monti incisi, alii separati, vrbis mœnia in summitate montis posita, portis ferreis absq; vllo ligno constructis clauduntur, ...res habent ab vtraq; parte, 15. pedum altæ, 7. vero latæ, eleganter sunt elaboratæ tanquam ex argento essent. Murus terra durissima tegitur, quæ tamen firma hæret, vt per eam in mœnia ascendi nequeat, hæc vnū milliare in circuitu habēt, terra vero adiacens tria complectitur. quo spatio Castrum Seleuciæ propugnaculis & turrib. munitū cernitur. Vterq; murus 30. passuū interuallo distinguitur. Castrū spatiosam cellā habet, in ipsa rupe concauatā, ibi ligna ad bellicos apparatus præparata asseruabantur. Cisterna semper aquę copia abundat. Vrbs hęc Armeniæ minori adscribitur, quæ ad Taurum vsq; montē sese extendit, vulgo Corchestan dicitur. Hic aliquandiu quiescere libuit, postea ad institutū iter in Persiā nos accinximus. Variæ patēt viæ. Nos illā sęcuti, quæ mari est vicinior, Tharsum vrbē egregiā appulim⁹. ea Dulgādoro paret, qui fratrē habuit Sessicarū nomine. Regio vero Sultani imperio subiecta est, licet Armeniæ minoris pars sit. Vrbs 3. millia in circuitu cōtinet, in eā pons lapideus per fluuiū, quo fere vndiquaq; cingitur, aditū præbet. Arcē habet amplā ex lapide egregie constructā, vrbs in colle parum alto posita. Inde vnius diei itinere Adena est, amplissima vrbs, quā æque fluuius alluit spatiosus, pontē lapideū 40. passuū habēs arcubus distinctū. In hoc

ponte spectaculum nobis ridiculum Saffi (quos peregrinos vocaremus) ediderunt, namq; subito delirantium in modum saltare cœperunt, vnus cantu præibat, Diuina quædam & Mahumetis beatitudinem prædicans, ad cuius vocem vel lente vel celeriter prolatam reliqui saltationes suas accommodabant: vix per quadrantem horæ durauerant choreæ, cum nonnulli nimium saltendo fere exanimes in terram mortuis similes conciderunt, quos incolæ qui frequentes aderant, in vicina domicilia deferebant. Hoc spectaculum in ipso itinere sæpius iterarunt; quasi religione quadam ad id tenerentur. Adena & vicina regio gossypino abundat, Sultano subiecta est, licet in Armenia minori sita sit. Multæ passim arces, oppidaq; destructa ac deuastata ad Euphratis vsq; ripas cernuntur, hunc fluuium naue Turcica, qua 16. Imperatoris equi vehebantur transiuimus. Crebra ibi visuntur antra atq; cauernæ, quæ vrgentibus tempestatibus, receptum peregrinantibus præbent. Ad alteram ripam Armeniorum pagi sunt, vbi pernoctauimus: superato fluuio proxima vrbs sese obtulit Orpha nomine, quam Edessam quondam vocatam volunt, Asanibeo paret, à Valibecho eius fratre administratur. Non ita pridem inprimis floruit, sed destructa maiori ex parte à Turcis fiet, cũ Asambeus Bithia, quæ Bir dicitur, obsidione distineretur, præfectus, qui ob diruta propugnacula arcis & vrbis non absq; periculo & timore ibi viuit: conspectis literis humaniter me excepit. Inde ad radices montium delati, Merdinam vrbem peruenimus, ad quam aditus per scalas patet, cuius gradus lapidi incisi magnitudine pedium I V. per milliare Italicum sese extendunt. In summitate porta est, qua per longam plateam in vrbem itur, mons vndiq; fontibus aquę dulcis est irriguus, in ipsa vrbe alius est mons circũcisus arcis firmissime vicem gerit, in quem similiter per scalas & gradus aditus patet, ædium parietes pro muro sunt, non deest incolarum frequentia, sericũ & gossypium magna copia paratur. Turcæ vt huius vrbis, quæ Asambeo paret, altitudinẽ prædicent, affirmant, nunquam auẽ volare super eam cerni. In hospitio quodã diuerti, quod Ziangirbeius Asambei frater ædificauit, qui ibidẽ hospitãtur, gratis cibus subministratur iis, qui tamen digni videntur; vrbem Asambeph nomine attigimus, sed prius ad dextram frequenter specus, & antra in paruo quodam monte excauata, & habitationi hominũ destinata visuntur, ad sinistram mons est, cui vrbs imposita, ad cuius radices æque, vt in priori illo, speluncæ sunt, incolarũ frequentia & altitudine viarum, quæ hinc inde per montẽ ducunt. Vrbs hæc non incelebre est mercatorũ emporium, qui vt plurimum gossypio negotiantur, milliare vnum & medium cum suburbio in circuitu complectitur, in hac multa egregia ędificia & nonnullæ Moscheæ reperiũtur. Fluuius profundus, & laeus præterfluit, qui pontẽ è ligno structum habet. hoc monte superato, iter per planiciem collibus mediocribus distinctã patet, inde duorũ dierũ itinere, versus orientẽ eundo, vrbem Sair in conspectu habuimus, quæ triangulari forma cõstructa, ab vno latere arce multis turrib. munita, defenditur, tria milliaria cõplectitur, quõdã floruisse etiã nunc apparet, magna ibi incolarũ copia pulchraq; ædificia & tẽpla, nulli fontes perennes, duo veloces & magni fluuii trãseundi sunt, alter Bettalis alter Isan vocatur, vterq; pontem habet lapideum, ex vno arcu constructum, sub quibus facile lintres erecto malo penetrare possent. Huc vsq; Armenia minor sese extẽdit, nec alti montes, nec dẽsæ syluæ, nec domicilia, præter consuetũ morem ædificata, vidẽtur. Pagi crebriores vndiq;, ex agricultura incolæ viuunt vt nostri rustici, frumenti, fructuũ, gossypii, equorũ & boum copia abũdant. Ibi capræ reperiũtur, quas annuatim tondent, è quarũ lana illa vestimenti materia, quã Cambellot vocant, paratur, magna cura asseruãtur & lauantur sæpissime, vt puræ sint & mũdæ. Nunc regiones quæ Tauro monti subiacẽt nobis intrandæ erant, hic mons à ponto Euxino prope Trapezuntẽ exoritur & versus orientẽ sese extendẽs ad sinũ Persicũ terminatur, in primo ingressu altissimi & asperrimi montes sunt, cuius incolæ, Corbi dicti, plane diuerso à vicinis vtũtur: crudelissimi sunt & vnica latrocinii laude clari. Castra hinc inde rupibus imposita incolunt, è quibus diligẽtissime peregrinantes speculãtur, quorũ vix quisquam manus eorũ effugit, quin spolietur.

spoliatur. Eius rei ipse testimonium ferre possum: Namq; 4. Aprilis die, anni 1474. cum ex vrbe Chesan (cuius dominus Asambeo comiter paret) mane digressi essemus, & vix medii diei iter confecissemus, in præcipiti quodam monte impetum Corbi illi in nos fecerunt, quo legatus Asambei, qui me comitabatur, & Cancellarius meus, duoq; alii occisi, ego & reliqui nostri socii grauiter vulnerati fuimus: sed tamen equo non eram turbatus, commodius fugam solus arripui, posteà vero omnes socii itineris superstites conuenimus, duce itineris (quem Califfo vocant) vsi tertia die in vrbem Vastan delati; hæc deuastata est & male culta, vltra 300. focos non habet. Inde bidui itinere distat Choy, non minus quam superior ruinata, 400. ædes habet, incolæ mechanicas artes & agriculturam exercent. Cum circa vltimas Tauri partes hærerem, à reliquis sociis & duce itineris (seu Califfo) secedere constitui: assumpto igitur quodam ipsius socio, qui viam monstraret, tertia die Taurin seu Ecbatanam attigi. In via in Turcomannos & Cordos forte incidimus, qui, quò pergeremus? sciscitabantur. Respondi ad Asambeum me tendere, atq; literas ad eum deferre; has illi inspicere volebant, quod cum fieri posse negarem, quidam alapam mihi inflixit grauissimam; nec interpres meus immunis fuit à verberibus, & ferè omnes duriter ab illis fuimus tractati. Taurim seu Ecbatanam cum peruenissemus, in hospitio (quod Cauostra vocant) diuertimus, Asambeum de aduentu meo certiorem feci, qui sequenti die mane in aulam me accersiuit, sane misere eram indutus, & cuncta mea vestimenta vix vnum atque alterum ducatum valebant. Gratus Regi fuit aduentus meus, benigneque me excepit, iam se certiorem redditum dicebat de morte legati sui duorumque reliquorum, atq; latrocinio quod fueram perpessus: daturum se operam spondebat, vt de damno illato omnibus abunde satisfiat. Obtuli literas publicas, quas semper in thorace reconditas habueram. Iussus fui eas legere, quod alius non esset, qui eas intelligeret. Interpres earum sensum Regi exponebat, quo intellecto, dixit consiliario quodam suo, vt ordine recitatem singula, quæ amiseram, consignataque illi traderem, & si quid aliud vellem, ei exponerem: quo facto, domum mihi destinatam vt repeterem, cumq; vocaret, subito comparerem. Aula regia in hunc fere modum comparata erat, per portam quandam in cubiculum veniebatur, quadratum 4. vel 5. passus longum æque atque latum, ibi primi aulæ ministri 8. vel 10. seruiebant. Ad aliam portam quidam ianitor baculum manu tenens stabat, hæc in hortum ducebat seu pratum trifolio mire fragrans, ad dextram silicibus stratum, inde ad passus 30. per sex gradus in cubiculum nostro more concameratum ascenditur. In cuius medio fons erat semper aqua plenus, ad læuam sedebat Assambeus super puluinari acum picto; aliud à tergo habebat, cui se inclinabat. ad latus ancile & Persicus gladius seu Acinaces iacebat: cubiculum hoc vndiq; tapetibus eratconstratum, ibiq; primarii aulici sedebant. Pauimentum atq; parietes opere musacio (maiori quam nos solemus) ornatum erat. Primo die quo in aula comparui, cantatores quidam & musici aderant, qui cithara, testudine, cimbalis & fistula suaui concentu ludebant. Sequenti die bina vestimenta serica, Persico more confecta, tum linteolum sericum, quo cinguntur, & gossypinum minutum, quo tegmenti vice vtuntur cum ducatis 20. mihi misit, mandauitq; vt in forû, quod Maidan illis dicitur, venirem, & festo quod Tafaruccio vocant, interessem. Eques illuc properaui, reperiq; ad 3000. equitum, & bis totidem peditum, qui spectatum venerant. Regis filii in fenestra quadam adstabant. Adducti fuerunt ibi quidam feri, qui vno pede fune alligati erant, in medio foro sistebatur omnes. prosiluit quidā huic spectaculo assuetus, qui sublata manu lupum irritabat, contra hunc lupus insurgebat, & qua parte gula hominis est, eum offendere conabatur, sed frustra: hic enim insultus eius dextre euitare sciebat, & non nisi in caligas impingebat lupus, vbi ita munitus erat irritator, vt dentium morsu lædi nequiret. Equi hoc spectaculo efferati sessores præcipitabant, quidam in terram, alii in aquam, quæ vrbe irrigat, cadebant: vno lupo defatigato, producebatur ad irritandum alius. Hoc spectaculo, quod singulis diebus Veneris edi consueue-

rat, finito. In aulam fui deductus, iussusq; cum aliis sedere humi (vt orientales populi in more positum haberent) in loco honesto, mantilia supra tapeta fuerunt strata, & vnicuiq; nostrum pelluuium argenteum vino plenum, aliudq; aqua refertum cum poculo argenteo fuit appositum. Durante hoc conuiuio animalia quædam in medium fuerunt producta, ab Indo quodam Principe Assambeo dono missa: primum Leonza (vel Leæna) catena ferrea alligata, cuius magister qui eam domuerat, lingua Indica Babureth vocabatur: leænæ non est absimilis, sed crines habet rubicundos, nigris maculis cõspersos: qui & albi & nigri in ... tu quoq; rubro conspiciuntur, ventrem album, & caudam leoninæ similem gerit, natura esse feracissima satis apparet. Hoc animal leo sequebatur, proximeq; leonæ sistebatur, quem vbi adesse hæc sensit, subito insilire parata, nisi magister vi ea longius retraxisset. Præterea duo elephanti, qui cum in cõspectum Assambei venissent, ad certa quædam verba quæ ductor ipsorum pronũciauerat, recta ipsum intuebantur, & grauitate quadam non indecenti caput inclinabãt, reuerentiã illi exhibere simulantes. Horum maior ad arborem, quæ forte in horto erat, ... situdine viri, deductus, ad alia verba sui ductoris, caput ab vtraque parte contra eum illidit, conquassauitque tam diu donec illam euertit. Postea Camelopardalis seu Giraffa in medium fuit adducta, quod animal pedum altitudine equum superat, sed posteriores pedes anterioribus breuiores sunt, vngulas scissas vt bos habet, crines colore puniceo, vndique maculis nigris magnis atque minutis conspersa est. Venter albus est, crines longi: cauda varietate capillorum asininæ similis, cornua exigua hinnulorum instar gerit, lingua eius brochii altitudine acuta est vt serpentis, qua & herbas & ramos tanta celeritate deuorat, vt vix ingluttire sentiatur. Caput ceruino non absimile, elegantius tamen est, quo sublato quindecim pedum altitudinem refert. pectus tamen latius quam equus, & dorsum angustius instar asini habet. sane pulcherrimum animal est, sed ad onera ferenda minus aptum. Tunc tria columbarum paria in tribus diuersis columbariis afferebantur, nigris albisque pennis insignita, quę præterquam quod collum longius anseris similitudine habebant, à nostratibus nihil differebant. Inde conticere licuit, magnam harum auium in hisce regionibus penuriam esse. aliter enim adductæ non fuissent. Tandem tres Psittaci insignis magnitudinis diuersorum colorum, & duo mures odorati, qui Zybethum conficiunt, allati fuerunt. His ordine visis, digressus illinc in aliud cubiculum ad conuiuium accubui, quo absoluto, is qui curam legatorum habebat, veniam mihi discedendi dedit. vix domum perueneram, cum alius a Rege missus, accurrit, meq; in aulam accersit: vt comparui, Rex cur discessissem quærit; veniam mihi abeundi a legatorum præfecto datam fuisse, respondi. Tunc ira percitus, præfectum illum coram se vinciri & verberari iussit, tandem octauo elapso die me intercedente, in gratiam fuit restitutus. Sequenti die, quam hic plagas tulit, summo mane vocatus in aulam, consueto loco honoratus fui, isq; dies festus erat, quo propter legatos Indicos plura spectacula edita, & triumphi celebrati fuerunt. Aulici vestimentis Attalicis, sericis, & Cambellotinis variorum colorum induti erant. In cubiculo regio circa 40. circumstabant honoratissimi, in atrio vero circa 100. exterius vero ad ducẽtos. inter portas vtrasq; ad 50. In proxima planicie ad 20000. qui omnes epulum operiebantur. Inter hos ad 4000. equitum erant. Aduenerunt quoque Indici legati, qui proxime Regi accubuerunt: allataq; fuerunt horum munera, & in conspectu Regis & aulicorum circumgesta. Primum animalia superius dicta: tunc 100. viri vnus post alterum secuti sunt, quilibet quinq; linteamina tenuissima gossypina gestabat, quo tegminis vice vti solent, vnumquodq; quinq; vel sex ducatorum pretio veniebat. Tertio sex viri totidẽ pannos sericos ferebãt. Quarto nouem alii pocula argentea manibus tenebant, iisq; pretiosæ gemmæ (equas postea describam) continebantur. Quinto loco fuerunt quidam crateres, & paropsides, & pocula porcellana dicta, gestantes. Sexto lignum aloes & sandalum portabatur. Vltimo loco 25. colles seu pyramides ex aromatibus con... sequebantur, perticis & funibus alligati. quilibet a quatuor viris ferebantur. His

omnibus

[illegible] b[illegible] vsum [illegible]. Quo finito Rex Indos [illegible] sectam Mah[illegible] [illegible] icex [illegible] cte [illegible] erut, reliquos omnes Christianos es[illegible] [illegible] olleto [illegible] Al ambeus [illegible] me excipere, & gēmas dono sibi [illegible] cupiens, in aulam [illegible] voc [illegible]. P[illegible] cipio dig[illegible] arcus ex auro [illegible] po magno [illegible] caratt. 11. duo usq; adan[illegible] bus ornatu, in manus tra[illegible] [illegible] anteos duos, quibus [illegible] ropi singuli in [illegible] ili continebantur ca[illegible] [illegible] plurimæ caratt. 5. Adamas mucronis forma gerens, caratt. 20. duo [illegible] qu[illegible] cinereo [illegible] ortuas dicebat, forma & pennis à nostratibus lo[illegible] [illegible] c. Hæc inquit Rex, dona Princeps quispiā vltra Persicos [illegible] ha[illegible] [illegible] ibi autem ad me conuersus, quid videatur, dicito: Respondi, pre[illegible] [illegible] a & ex[illegible] ta hęc munera esse, non tamen eiusmodi, quin ille longe pr[illegible] [illegible] Ad hæc etiam meos tibi quosdā monstrabo thesau os, sta [illegible] [illegible] i volumen serici figurati, mihiq; in manus tradi. Ego stro[illegible] huum [illegible] v[illegible] lebam apprehēdere, ne manu contingerem. Quo viso in me intu[illegible] [illegible] uos conuersus, subridens eis dixit, En homines Italos: quasi meum il[illegible] [illegible] l[illegible] ns. Alia vice in cubiculo quodam sub tentorio q[illegible] iesc[illegible] m [illegible] cri, isq; [illegible] ibito, quid censes, inquit, de hoc cubiculo, vestr[illegible] ne hunc [illegible] modum sunt parata. Respondi, nostra ædificia huic plane esse imparia, [illegible] cum ipsius potentia nostrā longe superet, nec etiam nostri homines [illegible] co[illegible] ignationum genere vtuntur, nihil sane ad or[illegible] dum hoc cubi[illegible] [illegible] eri poterat, forma erat quadrangularia. Vndiquaq; tapetis se[illegible] cis [illegible] pulcherrimis ornatum: eius porta ex ligno Sandalico confecta, aureis [illegible] vnionumq; reticulis elaborata. Iussit me Assambeus Rex assidere reli[illegible] [illegible] ac[illegible] is, ibiq; in linteolo balanitas 12. ol[illegible] arum mag[illegible] dinem habētes, præ[illegible] [illegible] mi coloris produxit, eæ gemmæ carattos 50. vel 60. singulæ pondera[illegible] [illegible] ed aliam addidit reliquis forma & magnitudine præstātiorem, vtpote quæ [illegible] m vnciarum & mediæ pondo excedebat: quæ siuit igitur Rex, quo pretio [illegible] eam gemmam? Subrisi. Ipseq; vicissim & quid sentirem rogando in[illegible] [illegible] ōdi, similem balanitam nunquam meis oculis subiectam fuisse, nec v[illegible] quam parem reperiri me certo credere: quod si pretium dicerem, balanitesq; [illegible] [illegible] interrogaretque, num similem vidissem, cogerer, quod res est, fateri. [illegible] gemmam hanc nullo auro, sed maxima quadam vrbe persolui pos[illegible] [illegible] Rex me intuitus, in hæc verba Cataini, Cataini, prorupit: tres scilicet [illegible] oculos habet, duos Cataini, vnum Franci (Europæos intelligens) possi[illegible] [illegible] nuer[illegible] s ad adstantes quæ interrogauerat, quodq; a me respo[illegible] su[illegible] [illegible] rdine na[illegible]. Hæc verba Cataini, Cataini, a quodam legato Imperat[illegible] [illegible] m[illegible] nt[illegible] inaudiuerat. Is è Cathaia (quæ Scythia est) Anno 1436. redi[illegible] [illegible] q; quod Tanaim ducit, secutus, hospitio a me fuerat acceptus, sperabam [illegible] gemmam quandam ab eo pro præstito officio accipere. forte quadam die [illegible] Cathaia sermo incidit, tum ille duces eius regionis & aulicos Francorum seu [illegible] m notitiam habere, asseruit, quod qua ratione fieri posset, cum inter[illegible] [illegible] Theodosiam sæpius eos contendere, mercimoniaque exercere, vici[illegible] [illegible] nost[illegible] ates in Tartariam proficisci, vnde mutua illa cognitio oriatur, respon[illegible] [illegible] Catainos d[illegible] os oculos Francos vnum habere. mox conuersus ad [illegible] forte adstābat, subridēs, vos vero nullū habetis, dixit. Hæc cū antea [illegible] ta ci[illegible] ent, nunc quid sibi vellet Regis prouerbium, quo vrebatur, rectius [illegible] ere potui. Mox pyropum, qui Rubinus vulgo dicitur, videndum accepi, [illegible] nitud[illegible] ca[illegible] aneæ rotundæ sim[illegible] s, vnciam vnam cum semissi excedebat, [illegible] ore & splendore mire præstabat. Monstrabātur quoq; balanitæ, pon[illegible] [illegible] olore præstantes. Vestium sericarum Attalicarumq; magna copia edi[illegible] [illegible] arthia confectas Rex asserebat. Nec nō etiam tapeta, serico filo [illegible] [illegible] cum more [illegible] in tentorio ipsius [illegible] mparuiss[illegible] [illegible] [illegible] hi mōstr[illegible] uit, qui magni [illegible] e Marc[illegible] no v[illegible] g[illegible] & notæ mo[illegible] etæ [illegible] at: fœminę non inelegantem faciem insculptam habebat, eius capillum

[illegible] D. [illegible] se haec [illegible] rum. [illegible] antiquam, re [illegible] praesentat, quod inde patet, si [illegible] Ch[illegible] apparet. Protulit eo [illegible] o R[illegible] adam [illegible] es, praecipu[illegible] pondera[illegible] vndi[illegible] pulchrrimi [illegible] formam incisi. Resp[illegible] ue margaritas & [illegible] plurimas, [illegible] mabilis, & rarae pulchritudinis. Haec omnia in festo, q[illegible] duo ipsius [illegible] cisi fuerant videre & perlustrare con[illegible]t. Sequenti die [illegible] campo spa[illegible] ipsa vrbe est, Re[illegible] offendi. Is campus frumen[illegible] erat, sed [illegible] andorum caussa seges priusquam maturesceret pro[illegible]a, pret[illegible] sessori pro damno allato numeratum, eo tempore plurima tentoria, ad [illegible] or, ibi directa erant: iussit ea mihi monstrarier Rex, [illegible] ad 40 e[illegible] omnium erant pulcherrima, distincta habebat cubicula, variis col[illegible] ta, pauimentum, tapetis tecta. Vidi quoq; tentoria duo, vbi varia vestim[illegible] si, panniq; in vnum aceruum congesti, asseruabantur. Ab alia parte [illegible] 4[illegible] reposita erant, argento exornata, ea in die festi, Rex inter suos a[illegible] ris loco distribuere con[illegible]tuerat. Duae insuper porta pedum sex [illegible] gno Sandalico confe[illegible], ar[illegible]o & [illegible] ornatae monstrabantur. A[illegible] in solio loco eum sedentem reperi, octo [illegible] magnae paropsides ligneae, [illegible] rum vnaquaque panis ex saccharo confectus, octo librarum pond[illegible] bellaria, fructusque omnis generis erant, oblatae fuerunt. Disposuit [illegible] tradentur haec omnia, inter quos primum locum ego obtinui, reliqua [illegible] pro[illegible] ce[illegible]bus fuerunt distributa. Postridie in comitatu 15. fere millium, eum sedentem reperi, 6. coram ipso stabant, eiusque mandata excipiebant. Imperabat vt certis quibusdam viris, quos nominabat, munera distribuerent. Illi in tentorium, [illegible] haec recondita erant, deducti, alii vestimenta, alii equos, [illegible] distributos opin[illegible] alii ephippia accipiebant. Veste inter alios & ego donatus fui, his peractis [illegible] nae quaedam aduenerunt, quae choreas ducebant, simulq; cantus ad tibiarum [illegible] situm modulabantur. Ad saltationes iussu Regis assidentes aulici perrexer[illegible] prouocati, & vt quisque saltauerat optime, praemiumq; meri[illegible] videbatur vel [illegible] q[illegible]um vel pannos vng[illegible]atos, Damascenos, gossypinos vel sericos accipiebat, [illegible] rum pannorum 300. fuerunt distributi, equorum circiter 50. durauerun[illegible] choreae ad horam vsq; 23 diei. Praeterea Athletarum spectaculum [illegible] duo plane nudi, pudenda solummodo tecta habentes Regi sese [illegible] luctandi venia accepta, non eo [illegible]bantur, vt aduersari[illegible] qui q[illegible] ram prostraret, sed potius vt comprehensum dorso prius subleuaret, rursusq; [illegible] deiceret, vt in dorsum ipse caderet. Multo studio se subleuari patiebantur [illegible] ter cadendum insidias struerent aduersario, eumq; valde inclinato capi[illegible] uerterent, hacq; ratione superiores existerent. forte penes Regem ad[illegible] dam athleta immani corpore & virium robore gigantem referens [illegible] annos natus, cui Rex imperauit, vt luctae sibi socium seligeret, & [illegible] descenderet. Ille vero ad pedes Regis deuolutus rogauit, ne luctandi [illegible] tem sibi imponeret, quod nō pauci qui cum eo antea fuerant con[illegible] tem vsq; fuissent ab eo exagitati, tandemq; [illegible] pressi, quo cog[illegible] à certamine quiescendi largitus est. durauit hoc spectaculum v[illegible] horam noctis. Interim in vrbe varii ornamentorum apparatus fieba[illegible] suas passim mercatores exposuerant. Sed qui stadium currebant [illegible] habebant prae[illegible], eratq; Italicum miliare vn[illegible] dum, non currebant tamen conti[illegible]uo, sed succ[illegible] nonnunquam [illegible] nudi erant, totoq; corpore vnguento illiti, quo nerui confi[illegible] pudenda tegebant. Vbi quis alios praeterierat, metamq; re[illegible] [illegible] fuerat, victor coronabatur, & brabaea o[illegible]atur. H[illegible] res [illegible]

[illegible] dibus, fere nudi semper incedunt, indefessi per decimum diem cursum [illegible] are valēt. His spectaculis peractis, peregre Rex cum aula pro more gen[illegible]on[illegible]ci constituit: num eum comitari, vel domi manere, atq; otio frui vellem, quæsiuit. Respondi, me paratum, & cum summa molestia aulam sequi, gratum illi hoc responsum fuit, iussitq; statim equum & tentorium mihi consignari, & pecuniam numerari. Vrbe relicta primum ea loca petiit, vbi herbam crescere optimam, & aquę copiam reperiri intellexerat, diebus singulis 10. vel 15. milliaria conficiebat. Tres filios secum ducebat. Alius qui Babyloniæ morabatur, cū matre [illegible] salutādi caussa in castra peruenit, patriq; 20. equos pulcherrimos, 10. camelos, pannosq; sericos donauit. Eadē liberalitate proceres & barones, qui cum filio venerant, erga Regem vsi sunt. Non tamē munera hæc retinuit, sed me præsente aliis pro libitu distribuit. Tunc cibi fuerunt appositi, quibus cum nos reficeremus, noua adferuntur, Ogarlumahemetem Assambei filium Persæpolim, quæ Syros dicitur, occupasse, sibiq; eam vrbem partemq; regni vindicasse, quod falsis quibusdā rumoribus de Regis morte temere credidisset. His cognitis Rex cum vniuersis copiis Persæpolim versus, quæ 120. milliaribus distabat, iter arripuit. Magna vsus est festinatione vno die parteq; noctis 40. milliaria confecit, tertioq; die ad vrbem peruenit. Rem incredibilem narrare videbor, nam qua ratione fieri possit, vt tanta hominum copia, viri, fœminę pueri & infantes in cunis tam longinquum iter adeo breui tempore faciant, vix apparet. Et recte seruatis ordinibus incedebant, impedimenta omnia animalia gestabant, nec panis, nec vini penuria laborabant, carne & fructibus aliisq; rebus necessariis abundabant. Hæc te vera ita contigisse oculatus testis bona fide asseuerare audeo. Magnates & proceres, qui Regem comitantur, vxores secum & liberos, seruosq; atq; ancillas, magno numero, partemque facultatum secum ducunt, ad hæc omnia comportanda magna camelorum, mulorum, & equorum copiam alunt. Infantes cum nutricibus muli gerūt, vxores equis incedunt, ordine simul præmissis mancipiis, caput obnubunt tela minutissima, ne solis ardore lædantur. viri Regi adsistunt. Tanta autem proficiscentium copia est, vt a primis ad nouissimos medii diei iter intersit. Lustratio huius multitudinis in hunc fere modum instituta fuit: planiciem spaciosam quandam occupauit certus equitum numerus, quorum alii armati, alii inermes erant, ibi à summo mane ad 24. diei horam consistebant, interim qui lustrationi habendæ constitutus erat, hinc inde obequitabat, nec nomina tamen, nec equorum colores vel insignia designabat, solummodo qui duces essent, quibus parebant cohortes singulæ, & quo numero armatorū præstarent, exquirebat. Hunc comitatus sum cum quodam famulo, & numeraui fabarum calculis, quæ vidi ordine omnia, eaq; consignata, qua fieri potuit diligentia referre libuit. Tentoria 6000. erant. Cameli 30000. Muli ad onera ferenda 500[illegible]. Equi ad onera ferenda 5000. Asini 2000. Equi bellatores 20000. Inter hos 2000. circiter laminis ferreis auro atque argento pictis, tecti erant. Alii cooperti erant corio, alii serico, eo artificio & in hunc vsum parato, vt sagittæ penetrare nequirent. Eodem modo horum sessores muniti & tecti erant. Conficiuntur laminæ illæ ferreæ in vrbe Beschone Persis, nostris vero quinque vrbes, vocatur, duo milliaria in circuitu habet, in monte sita; Non alius ibi reperitur incola præter horum armorum artifices; quod si quis peregrinus discere hoc artificium veli[illegible], facile eum admittunt, hac lege, ne vnquam vrbem deserat, aliove habitatum migret. Parantur quoq; aliis in locis, sed non ea copia neq; præstantia. Præter suprascripta animalia in exercitu numerabantur, muli præstantiores 2000. Agmen pecudum & paruorum animalium circiter 20000. Armentum animalium maiorum 2000. Leopardi ad venationem assueti 100. Falcones 200. Canes leporarii 3000. Canes odori 1000. Accipitres 50. Milites gladio cincti 15000. Serui & mancipia cum gladio 2000. & cum arcu 1000. Equitum summa 25000. excedit. Fœminæ præstantiores & honestiores 10000. Ancillæ 5000. Pueri atq; puellæ qui 12. annū attigerāt 6000. Pueri atq; puellæ adultiores 5000. In hoc numero hominū lāceati cōspiciebātur circiter 1000. Peltati 5000. Sagittarii 12000.

Reliqui diuersis armorum generibus vtebantur. Mechanici atq; artifices in certas tribus erant diuisi, sartores, sutores, fabri, ephippiarii, quiq; sagittas conficiunt, aliiq; maxima copia castra sequebantur. Praeterea etiam pistores, quiq; fructus atq; aromata & vinum venale habebant Panis non maiori, quam Venetiis, pretio veniebat. Vini mensura quartae Venetae par, ducatis 4. vendebatur. Caro, caseus, oryza, & fructus, melones inprimis, quorum nonnulli 30. librarum pondus habebant, tum etiam auena vili pretio constabat. Sed penula, corium, ephippia, aliaq; equorum ornamenta difficilime recuperari poterant. Equi nusquam venales reperiebantur, paucis exceptis gregariis, quorum saepius 4000. vel 5000. è Tartaria mercatores simul afferunt, & pro 5. vel 6. ducatis vendunt, parui sunt, & ad onera ferenda apti. Inter camelos 8000. fere erant, qui duo tubercula in dorso habebant, tegmenta eorum & tintinnabulis perstrepebant: quidam magnates 10. 20. vel 30. horum superbiae saltem & ostentationis causa alebant, nec vnquam onera eis imponuntur. Caeteri unum tantum tuberculum habentes, tentoria atq; reliqua impedimenta sanis imposita gestabant. Sic mulorum fere 2000. pompae caussa circumducebantur, tegmentis egregie ornatis. Equorum circa 1000. vidi, ad hunc vsum reseruati. Nocte proficiscentibus magnatibus atque foeminis, serui lucernas & luminaria praeferunt. Regem 500. circiter equites praecedunt, hos alii quidam vexilla alba ac rubra manu tenentes praeuertunt, qui magna voce cunctos è via cedere, & Regi eiusq; cohortibus spacium aequum ad libere incedendum, dari iubent. Haec quoad ordinem, pompam ac magnificentiam exercitus Persici animaduertere potui. Sed minus prospera valetudine tunc vtebar, ideo exercitu relicto Sultaniam vrbem regiam me contuli: quondam florentissima fuit, hodie moeniis caret, arx muro cincta ruinam minatur, iam antea à Principe quodam Giusa nomine destructa. Arx milliare in circuitu habet, quo spacio templum seu Moschea pulcherrima, arcubus, concamerationibus, ianuis, valuis, aliisq; ornamentis ex auro & argento paratis, insigniter condecorata, ob praestantiam aedificii opus rarum atq; magnificum. Vrbs magna est, vltra 3. milliaria in ambitu comprehendit, fontibus abundat, celebrem quondam fuisse, ipsum nomen indicat. hodie non bene colitur, vltra 8. vel 10000. animarum vix ibi reperies. Rex interim Persepolim accelerabat, ei me iungere omnino animus erat, primum Culpercheam perueni, vrbem paruam, nostra lingua Mancipium domini diceretur; apparet tamen ex ruinis splendida quondam ibi aedificia fuisse, 2. milliaria in circuitu habet, & citra 500. focos habet. Hoc in loco interpres meus mortem obiit: ab eo tempore nullum reperire potui, qui officium eius susciperet, praeter morem igitur legatorum aliorum, toto quinquennio, quo in hisce regionibus versatus sum, eius vicem supplere coactus fui. Ad Regem vt perueni, haud vulgare seueritatis exemplum vidi. Comitabatur eum quidam Coscadam nomine, annorum circiter 80. natus, cui sex erant filii, qui omnes munia regia gestabant; scripserat ad eum filius rebellis Ogurlumahumet, qui Persepolim occuparat, iussusq; literas edere, id facere tenuit. Comprehenso igitur, atque in vincula coniecto, barbam primum radere, tunc in macellum deportari, duas vncinas ferreas, quibus appenduntur carnes, dorso ipsius infigi, sicq; appendi iussit. Quo supplicio per duas horas perpesso, tandem extinctus est. Sed Ogurlumahumeth, vbi patrem Persepolim properare cognouit, vrbe cessit, datisq; ad auunculum literis, patris iram mitigare, & in gratiam redire tentauit, contentus quocunq; ei libitum fore loco viuere, modò necessaria ad victum concedantur.

Tota illa regio Persiae ad eam vsq; viam, quà nos incedebamus, deserta puluerulenta, ruderosa & saxosa est; & compluribus in locis aquis destituta. Et hinc fit, quod vbi aquae copia aliqua est, ibi etiam villae quaedam sint: sed eaedem nunc maiore ex parte destructae ac desolatae. Hatum quaelibet castellum è terra extructum habet. Sementes ibi, vinum, & fructus, aquae omnia vi fiunt, adeo vt vbi non aquae sint, habitatio non nisi pessima esse queat. Verum ducere aquam sub terra solent, quatuor aut quinq; dierum itinere procul à flumine illo, ex quo ean-

dem

dem hauserunt. Atque eam ad hunc modum ducunt. Ad fluuium eunt, penes quem fossam ad putei formam faciunt; dein, recta excauando, cum expensione libramenti, versus locum illum eunt, ad quem deducere illam volunt, sic vt canalem descendere sit necesse, qui profundior fossæ dictæ fundo sit: & quando iam ad viginti longe passus canalem istum perduxerunt: fossam aliam priori similem efficiunt: & sic è fossa in fossam aquam illam, eo vbi volunt, deducunt: vel, vt melius dicatur, alueum & aquæductum faciunt, per quem eandem ducunt. Hoc perfecto opere, caueæ fluuium versus caput aperiunt, & aquam adfundunt, quam per aquęductus in regionem vsq;, & eo quo libet quasi transfundunt, per radices montis eandem ducentes, & de flumine largissime promentes. Id illi si non facerent, habitare ibi nequirent, vel maxime etiam propterea, quod rarissimæ illis pluuiæ cadunt. Cum apud quosdam de regionis sterilitate loquerer, responsum mihi fuit, minime id mirari me debere, quia villa illa, qua progrediebantur, erat salubris, nec æstuosa; vbi complures herbæ inueniuntur, simulq; erat in regione temperatissimi aeris. Ligna ex quibus domos extruunt, albores sunt; quorum tot illi in locis aquosis plantant, vt necessitate vrgente ad quoduis extruendum opus sufficiant. Fabros inter se lignarios excellentes habent, qui dū comparcere ligna aliquando coguntur, ex ligno (quod in circuitu toto vix palmum vnum vel alterum comprehendit) secto tabulatoq;, portam duorum passuum longitudinis, tam apta cum dimensione artificiosaq; expositione construunt, vt mirum id certe sit. Et hoc etiam modo podia resq; alias vsui domestico inseruientes elaborant: adeo vt à latere si quis inspiciat, frusta intus ligni appareant. Similiter cistas etiam præparant. Et vt certo confirmem, non alios ibi, neque maiores neq; minores, neq; in monte neq; in plano albores existere: incidi interdum in spinarum arbustum, cui ingentem segminum & scrutorum adhærere copiam vidi, per quæ hoc illi intelligi volūt; quasi febrem & morborum alia symptomata arceant. In exercitu quamuis infinita populorum multitudo sit: ne vnus tamen repetitur, qui ex infortunio aliquo doleat, aut mœstus alias sit: cuncti hilares & lætissimi, cantando, spatiando, ridendo, potando sese exercent.

Iter nostrum persequentes vrbem inuenimus quandam vocabulo Spaham, ea muris è terra erectis & fossis vndique circundata complures hactenus in admirationem sui mortales pertraxit: præterea quatuor circuitui suo millia includit, & vicorum ad decem millia habet: in illis tam pulchra ædificia atque in vrbe ipsa sunt. Hanc porro vrbem populosam, diuitem, & multifario artificum operariorumque genere refertam esse comperimus. Quondam hæc Principi suo rebellis erat: quo factum, (annis iam inde viginti elapsis) vt Rex quidam Persię vocabulo Giausa eo venerit, qui in pristinum eos obsequium reduceret. Is rebus suis confectis ac dispositis, inde tandem discessit. Vnde breue post tempus, cum rebellis iterum fieret, copias suas emisit, singulari cuiq; militum proposito mandato, vt in reditu singuli singula hostium capita referrent: postquam vrbem incendiis atq; rapinis vastauissent. Atq; hi quidem strenue imperata sunt executi: adeo, vt (quod multos, qui in exercitu illo fuere, referre audiui) quidam quibus capita masculorum non suppetiissent, fœminarum pro iisdem capita, capillis abrasis obtruncarent; vt hoc pacto Principis sui iussis obsecundarent. Et hinc euenit, vt tota iam illa fere regio ruinosa destructaq; sit. Nunc sexta illius pars tātum incolitur. Antiquitates complures pulcherrimæ, notabilesq; ibi sunt: has inter præcipua, maxima quædam quadrataq; cauerna est: illi intus aqua inest, passus vnius profunditatis, limpida & purissima, ad bibendumq; haud insalubris. Hanc circum ripa est, & huius in ambitu columnæ cum suis fornicibus & domiciliis, aliisq; complurium mercatorum cellis: atq; hic locus tempore nocturno ob merciū custodiam assiduo clauditur. Res & operæ aliæ multæ & pulcherrimæ ibidē conspiciuntur: de his in præsentia nihil habeo quod dicam. Id saltem adnotare memorabile placuit: quod id temporis (prout illi dicebant) quinquaginta hominum armatorum millia eadem vrbs aluerit. Cassanū postea deuenimus, vrbem populosam, vbi res ex seta & gossipio confici pulcherrimæ solent: tanto in nume-

ro, vt si quis vna die eiusmodi mercium pro decem etiam aureorum millibus emere velit, venales ibi facile reperiat. Ambitus mœniorum vrbis millium trium est: extra villas longissimas pulcherrimasq; habet. Illac Comũ appulimus, vrbem male exædificatam, cuius ipsius muri in circuitu ad millia sex extenduntur. Hæc non eiusmodi est, quæ artifices aut operarios præstantes alat: sed incolæ plærumque agriculturæ laboribusq; rusticis dediti sunt, præterq; hoc in vineis fodiendis, hortis plantandis, fructibus delicatioribus educandis occupantur. E fructibus inprimis pepones sunt excellentes, horum vnus librarum triginta pondo est. Extra iidem in cortice virides sunt, albi intus, sapore haud saccharo dulcedine inferiori. Domorum in vniuersum ad viginti millia habet. Progressi vlterius Iexum peruenimus, quæ vrbs operariis & artificibus præstantissimis abundat: quales illi sunt, qui suas operas ex seta, gossipio, & ciambelotis contexunt. At circa hoc ipsum in dubium aliqui vocare narrationis veritatem ausint? Hos ego parum profecto vel nihil moror, vtpote qui optime mihi de certitudine sim conscius: atque vlteriori cunctatione posthabita, in relatione mea pergo. Vrbs illa spacium in circuitu millium quinque mœnibus suis includit, atque varias ibi contextunt elaborantque operas ex setis illis, quæ Straua & Azu veniunt, & regionibus illis, quæ versus Zagathai & mare Caspium sitæ sunt: quarum omnium optimæ Iexum perueniunt, qui postea maiori ex parte operas suas conficiunt ex materia, quam in India, Persia, Zagathai, Cimo & Macimo, partim etiam Cataio, Bursia & Turcia coemerunt. Atque hæc tanto ibi cum studio & industria fiunt, vt si quis pannum in Assyria, aut merces alias splendidas ac pretiosas emere velit, non aliunde quam inde plærumque tollat. Quando quis coemendarum mercium causa eo venit, is in forum mercatorum se confert, in quo circumcirca tabernulæ extructæ sunt, & in medio illarum locus quadratus vacuus ad tabernas alias extruendas ibidem relictus. Portas habet duas catenis superductis, ideo ne per easdem equi intrent. Eas vna cum reliquis intrant, & (si aliquos inter illos notos habeant) ibidem considunt: at non vbi forte visum commodius. Quælibet tabernarum sex in circuitu pedum est: & si quando plures mercatores adsunt, singuli singulas tabernas occupant. Hora interdiu statuta, adsunt quidam, qui pannos ex seta mercesque alias humeris gestantes circum vbique taciti ac silentes eunt. Illi vero, qui tum fortasse mercatores adstant, si ex mercibus aliquam, quæ sibi arrideat, conspicantur, baiulos istos compellant, & vlterius si emere quid volunt eo (quod supra in carta expressum plærumque extat) pretio cognito eodemque deposito, tollunt merces, easq; intus in tabernam coniiciunt: & hæc quidem res omnes, momento vno, relicta sermocinatione vlteriori fiunt. Nam mercator quicunq; est, continuo atq; cum eo qui merces illi emendas obtulit de pretio transegit, discedit. Atq; hic quidem mercatus ad horam vsq; sextã durat. Vesperi hora certa venditores veniunt, pretiumq; pro mercibus auferũt, Interdum si nullus est, qui pretium æquale rebus offerat, discedũt, sequentiq; die reuertuntur. Dicitur interdum vna die in vrbe illa onera setarum duo diuendi, quæ mensuræ modo decem millium librarum pondus æquant. De iis quæ ex Ciambelotis, gossipio, & id genus materia alia operæ conficiuntur, vlterius nihil dico: cum præsertim ex illis, quę ex seta fiunt, facile quis rationẽ ducat, quanto plus ibi rerũ eiusmodi aliarum paretur. Hactenus iter totum meũ ad Noti viam direxi: nunc per Orientis rursum viam reuertar: in ea primum Syras vrbs aspectum nostrum subiit: hæc maxima & latissima cum vicis suis millia viginti circundat. Ingẽs illico populi multitudo & mercatores frequẽtes; nam omnes ii qui è partibus superioribus velut ab Ere Sanmarech aut Nisu veniunt, si per Persiæ viam venire volunt, transire Syras necessario debent. Fluuius illico gemmas & setas, solum item aromata meliora delicatioraq;, vt Rheobarbaram, & id genus frutices alios producit. Vrbs ista ab Assambeio muris extra è terra altissimis & fortissimis munita, fossisque profundissimis circundata, intus vero Moscheis plurimis ac magnificentissimis ędibus, rebusq; aliis nobilioribus ornata splendet. Animas

hominum

hominum ad ducenta millia, & plures etiam alit. Illico, secure satis, absque discrimine vllo, per dies aliquot viximus. Inde, Persia prius emensa Ere sumus ingressi, vrbem in medio regionis Zagatai sitam. Huic filius Soldani Prosaithi imperat: per se alias latissima est, Syris parte tertia minor; eandem in operis ex seta & gossipio conficiendis æmulatur. De castellis, vicis, oppidulis in itinere illo sitis, cum circa eadē memorabile nil adeo occurrat, nihil est quoq; quod in præsentia commemorem. Aquilonem si paullo versus procedas, in solitudines & agrum sterilem deuenies: aquæ ibi nullæ prorsus, excepto quod alicubi putei manu facti sunt; fruticum herbarumque parum, syluarum ac saltuum minus: atque continuum sic quadraginta dierum itiner est. Dein in hac ipsa Zagathai regione, vrbs alia maxima populosissimaq; reperitur, vocabulo Sammarcahanth qua omnes ii, qui Cimo & Macimo aut Cataio veniunt mercatores viatoresve transeunt. Mercatorum ibi & artificum copia. Filiis quondam Giardæ parebat. Cim vero & Macim, quorum supra facta est mentio, prouinciæ duæ sunt maximæ: qui easdem incolunt, idolatræ sunt: & regio hæc ea est, in qua catini & patinæ è Porcellana fiunt. Immensæ ibi negotiationes gemmarum, ex serico operum, idq; genus aliarum rerum exercentur. Illinc in prouinciam Cataii disceditur: qua de narrare tantum constitui, quantum ipse ex legati cuiusdam Tartari relatione percepi. Hunc igitur cum aliquando in vrbe Tanai conuenissem, & varii inter nos de prouincia illa sermones agitarentur; inter alia is retulit, quod cum loca illa, quæ modo diximus, transiret, atque postea regionem Cataium intraret, omne illud quod in itinere impendisset, exsolutum pro se fuisse, vsque dum in vrbem quandam peruenisset vocabulo Cambale, vbi honorificentissime exceptus & habitus fuerit, atque idem mercatoribus omnibus, qui illac iter fecissent, vsu venisse. Ductus deinde eo, vbi erat Dominus, est: & ad portam cum habitationis peruenisset, in genua extra procumbere iussus est. Locus erat is planus, latus & longissimus: In medio huius pauimentum lapideum erat, & super hoc Dominus in sella collocatus sedebat, & humeros ad portam habebat conuersos; à latere quolibet quatuor illius sedebant ministri, itidem ad portam conuersi: à porta autem eo vsque quo quatuor illi sedebant, passim clauarii quidam stabant, bacillos argenteos manu gestantes, qui in medio sibi callem velut aliquam relinquebant: in media hac calle sparsim Turcæ aliquot super calcaneos desidebant, qualiter hic apud nos factitare fœminæ solent. Reductus à porta legatus demum est, iussusque quæ in mandatis habebat, explicare: quod cum esset exequutus, eadem hæc quæ explicuit, a singulis Turcarum, qui à latere sedebant, repetita fuere, demumque acceptus pro dignitate is est: mandatumque illi, vt in hospitium reuerteretur, ibidemque rogationis suæ responsum expectaret. Quamobrem non illi amplius ad Dominum reuerti necessum fuit: sed cum Consiliariis saltem de re conferebat, iis, qui ad hospitium illius missi fuerunt, qui quidem huc & illuc rogata & responsa ferendo, negotium breui dierum vel horarum spacio expediuerunt, vt contentus legatus discederet, & non minus illi de prospera rei transactione lætarentur. Famulus quidam legati huius, & alter eiusdem seruus, qui ambo cum illo fuissent, res mihi dictu mirabiles de iustitia, quam incolæ loci illius exercere soleant, referebant: inter quas vnam, cum non leuioris sit ponderis, quam aliæ, adnotare huc placuit. Cum die quadam, inquit, in Madian, quod aream apud eos significat, essem, fœminam quandam, quæ hydriam lactis in capite portabat, conspicatus sum: & ecce venit quidam, qui hydria sublata, lac illud bibere cœpit: tum hæc subito clamare, lamentari, plorare, quod vidua miserrima peculio ac mercibus suis spolietur. Nec mora: prehensus is fuit, qui iniuriam fecisse mulierculæ videbatur: & oblique in partes duas ense dissectus, sic vt vna vice sanguis & lac per viscera effunderentur: atque idem hoc legatus ipse deinde pro vero mihi narrauit. Subiunxit & hoc. fœminam quandam, quæ in mola gossipina laborasset, pannum extraxisse, eundemque à tergo se penes posuisse: tum quendam, qui forte fortuna præteriit, pannũ illum abstulisse, vnaq; abiuisse.

Conuersa autem fœmina, cum auferentem pannum conspicata est, clamare, lamentariq; incipit: ac dein cum eundem inquisitoribus monstrauisset, subito hic ab illis prehensus est, eodemq; modo quo prior in partes obliquas dissectus. Dicunt non in vrbibus solum, sed extra etiam in viis vbiq; circum, per quas viatores incedere solent, sæpenumero super saxum, aut in alio quopiam loco res plerasq; inueniri, quæ inuicē à viatoribus & amittantur ibi, & vicissim reperiantur: nullū tamen ex his reperiri eum, qui vel minimū illarum quid tollere ac seruare pro seipso ausit. Et quod magis est, si quis (cū duo simul in via sunt) alterum quo eat, interroget: & hic parum eidem vel fidat, vel suspectum ob idipsum habeat, ac proin de re, cum eo qui rogauerat, expostulet, tum continuo iustam & licitam rogationis suæ causam illi explicet, oportet, ni pœnæ & animaduersioni temeritati statutæ subiicere se velit. Atq; hinc constat, summam tum libertatis, tum iustitię in regione ea rationem haberi. Mercatores omnes, qui ad id loci deueniūt, merces suas in forum sibi ad id destinatum deportant, ibidemq; emendas exponunt. Tum hi, qui eo veniunt emtionis gratia, si forte rem quampiā, quæ Domino placet, reperiunt, tantū eiusdem quantumlibet sumunt, & contra aliud quidpiam quod eiusdem sit cum priori valoris ac pretii, mercatori dant. In mi[illegible] sumtibus faciendis moneta ex papyro cusa vtuntur, quæ quotannis varia [illegible] imprimitur; vetus autem moneta ad anni alterius initium in officinam monetæ defertur, vbi illi, qui eam detulit, noua & recēs moneta datur, cum prius duo pro centum persoluerit monetæ bonæ & argenteæ. vetus autem moneta in ignem coniicitur. Aurum & argentum ad pondus venditur, vbi & ex huius generis metallis certæ magnitudinis moneta fit. Religionem Catainorum istorum puto Ethnicam esse: quamuis plurimi Zagataini, aliarumq; nationū homines, qui inde reuertuntur, Christianos esse adfirment. Cum ex illis quæsiuissem, quomodo Christianos scirēt esse, respondebāt, ideo quod in Moscheis illorū statuę habeantur ad similitudinē earū, quæ in nostris tēplis sunt. Factū aliquando, vt cū in vrbe Tanai cū legato illo essem, forte fortuna inciderē in Nicolaū Diedū senem Venetum nostrū, qui interdū veste ex panno se induebat, ea subserico superinducta cū manicis apertis erat, prout tū Venetiis portare eiusmodi pleriq; consueuerūt: caput autē tegebat pileo, qui ex palea textus quattuor supra erat marginū. Hunc mox atq; vidit legatus, vehementer admiratus, hæc vestis, inquit, talis est, qualis gestare solent Cataini: ergo & illi in religione nobiscum consentiunt, cum ha[illegible]tu in vestimentis nostro vtantur. Vinum in regione illa non nascitur, cum frig[illegible] nimium sit: verum fructuum aliorum copia eadem abundat. Atq; ea (vna [illegible] rebus aliis compluribus, quas præterire hic sponte volui) habui, quæ ex [illegible] Tartarorum relatione eiusdemq; familiarium facta mihi, de iis quæ Cataio[illegible] regionem spectare videbantur, referrem, ipse ego eo nunquam perueni. Sed Taurin rursum reuertar, quæ (vt supra à me dictum est) inter meridionalem orientalemque plagam sita est. Verum in præsentia de his quæ in via Or[illegible] & Septentrionis loca vidimus, dicendum aliquid erit. Principio vrbe[illegible] mus vocabulo Chuerch, omissis castellis aliquot, quæ passim in vrbem illam [illegible]grantibus conspiciuntur; de quibus nihil adeo memorabile sese offert, quod d[illegible]camus. In dicta vrbe puteum aquæ est ad speciem fontis alicuius effossum, qu[illegible] assiduo à sacerdotibus aliquot, qui Talismanni ibidem appellan[illegible], c[illegible]odiri solet. Summæ aqua illa virtutis est, &, vt ferunt, aduersus lepram & locustas remedium saluberrimum adfert. Eo tempore Gallus quidam cum aliquot [illegible] mulis & ducibus, qui Oethyopes erant, illac transiuit, qui lepram sentiebat, [illegible] quantum perspicere nobis licuit, ad lauandum eo concesserat. Quis sanitatis illius effectus secutus sit [illegible]re non possum: hic tamen in ore v[illegible]mor erat, permultos sanatos fuisse. Cum adhuc ibi morarer, Arme[illegible]s quidam (diu ante aduentum meu[illegible]) à Rege Cypr. pro aqua illa missus, i[illegible]id[illegible] etiam versabatur, [illegible]iu[illegible] in reditu al[illegible]quandiu cum Thaurin proficisceremur, comes fui, vbi post d[illegible]s menses, [illegible]m Thaurin appulissemus, hic aquam collectam in lagenam lapideam infudit, & post duos dies, cum segregaret se à me, cœpit

in Cyprum

Cyprum iter continuauit. Eodem postea loci cum in reditu meo deuenissem, eam ipsam aquæ illius lagenam, de baculo quodam pendentem vidi: qui è turri quadam exporrectus eminebat: & per hoc hominibus regionis illius intelligi dabatur, eius virtutis aquam illam esse, quæ præstantissimum contra locustas remedium adferat. Etiam auiculas quasdam nigri rubriq; coloris vidi, quas Mahometicas ibi appellitant: hæ confertim muscarum more volitant, & (vt intellexi ego, tum cum in Cypro in reditu meo essem) cum in locustas incidunt, interimunt omnes, quotquot reperiunt, solent: ac proinde vbi aquæ illius esse copiam sentiunt, eo (vt incolæ regionis ferunt) cunctæ aduolant. Vrbs Cherach parua est per eandemq; aditus ad rubrum mare, alio nomine sinum Persicum commeantibus patet. In hoc mari insula quædam reperitur, in eademq; vrbs alia vocabulo Ormuos: hanc & continentem terram inter distantia millium duodeuiginti est. Insula ipsa in circuitu ad millia fere sexaginta patet. Terra per se spaciosa, fertilis, habitabilisq; satis est. Aquas, præter eas, quæ cisternis & puteis conduntur, non fouet: & hac etiam cum incolæ destituuntur, solent ex continenti petere, vbi etiam stationes suas habent. Tributum Assambeio soluunt. Operæ ex sericis bimagna in copia fiunt, & mercatores ex India in Persiam, & vicissim venientes ad portum eiusdem appellunt. Dominus appellatur Sultan Sabadim, qui in dies vias passim naues onerarias aliquot ad Conchas Margaritarum, aliasq; eius generis res pretiosas capiendas emittit: atque ibi cum essem, duo tunc ex India mercatores cum margaritarum, setæ, aliarumque rerum mercibus eo aduenerunt. In sinum hunc Persicum nobilissimus fluuiorum Euphrates sese exonerat: huius a littore sex dierum itinere procul Bagdath, aliter Babylonium veterem voces, vrbs sita est. Famæ olim magnæ fuisse quilibet existimet, quæ maiori de parte destructa desolataq; ædificiorum ad decem fere millia mœnibus suis includit. Victualium præterea fructuumq; delicatissimorum copia abundat: quales dactili sunt pistacea, hisq; alii gustu & sapore similes: quos inter & Cydonia reperiuntur, nostris magnitudine & sapore haud imparia. Alia etiam Cydonia quædam ibi sunt, quæ durum nihil tale quod nostra inter corticem fouent, gustumq; præbent dulcissimum. Malorum etiam punicorum genus quoddam illic est, quæ non magna admodum sunt, & magna ex parte corticis subtilis: ea in modum pomorum aureorum educantur, in eademq; nihilominus dentes immitti possunt, velut in aliud quoddam pomum: siquidè sepimentis in medio carent, excepto quod in fundo quædã rarissima adparent. Sapor illorum dulcedini quantulũ mixtus est: quędam etiam eorum lignello illo, quod nostris grano in est, carent: quædã vero ram subtile idem habent, adeo vt ne tum cũ in ore sentiatur: tamq; parum quis cum comederit, inde expuit, quam si vuis se pascat pauillet. Sacchari etiam confectorumq; aliorum sapidissimorum quam plurimum cõficitur: Siropporum vero inprimis, quæ dein in Persia locis ve aliis consumuntur. Nunc ad Ormuos reuertar, & pauca quędam de locis illis, quæ eidem sunt opposita, commemorabo. Ea autem illac a sinu eo sita, Aquilonem versus spectant: & à latere quidem vno Persiam, ab altero vero Syriam Barbariamque[illegible] habent. Ibidem autem Turcæ incolunt, & sinus ille ab hac parte ad ducenta millia latus est, & à parte altera loca quædam Indiæ sunt, trium Turcicorum Dominorum imperio & potestati subiecta. Extrema vero Indiæ omnia Preteiano Regi parẽt. Euntibus autem Notum & Orientem versus, sic vt sinus ipse procedit, in finibus mox ciuitas cõspicitur vocabulo Calacuth: hæc decãtata & famosissima apud omnes receptaculũ hospitiumq; è diuersis in eam locis comigrantibus mercatoribus est: quales hi sunt, qui per sinum nauigantes, Cataio & cunctis aliis è regionibus eo veniunt. Nauigiorũ ibi assiduo maximorũ copia est: siquidẽ leuissimis rarissimisq; tempestatibus mare patet. Spaciosa amplaq; mediocriter terra est, & aliorũ etiam satis negotiatoribus incolisq; munita. Ad dicta ripam, quæ Ormuos opponitur, terra quædã est vocabulo Lar, fœcũda & an[illegible] admodũ, quæ duo millia ædificiorum continet, sed nec viatoribus quidem ea, nec negotiatoribus caret, siquidè hi qui per sin[illegible] vũ venerũt d[illegible] ceduntq;

omnes ad hoc oppidum appellunt. Syras dein repetitur, de qua supra quædam dicta à nobis sunt. Hinc ad vrbem quandam peruenitur vocabulo Camara. Vnius illinc diei itinere distat pons quidam, qui supra Bendamyrum latissimum fluuium extructus est. Pontem hunc Salomonem ad Oumaiæ villam ædificasse ferunt. Mons illi vicinus rotundus quidam est, qui ab vno latere disruptus esse videtur: ad eundem accessus sex passus in altitudinem tēdit. In summitate montis planicies est, circum autem circa columnæ quadraginta, quæ Cilminar adpellantur, quod nostro idiomate quadraginta columnas significat. Harum quælibet viginti brachiorum longitudinis est, crassa vero adeo, vt tres circumplecti homines eam possint: quædam ex his destructę iam sunt. Et ex hoc colligi potuit, ædificium aliquod splendidum quondam ibi fuisse. Postea supra planiciem illam, saxum est solidum, in quo exsculptæ plurimæ hominum sunt imagines, gigantum instar proceræ, & supra omnes has figura in circulo vna, similis his nostris, per quas Deum patrem intelligimus, eiusdemq; in manu globum fingimus: & supra eam aliæ sunt sculpturæ paruæ, in opposito figuræ cuiusdam hominis, arcui incubantis, quæ Salomonis repræsentare personam dicitur: inferius aliæ multæ sunt, quæ maiores suos supra tenēt: atq; inter minores illas figura quædam est, quæ in capite Papalem gestat mitram: hæc brachium extensum manumque apertam habet, quasi benedictionem illis, quæ infra sunt, impertitura: eæ autem vniuersæ eam respiciunt, videnturq; certissime atq; auide benedictionem expectare. Paullo ante figura quædam grandis equestrisq; est, quæ hominem præ se fert robustum & validum, & hanc dicunt esse Samsonem: eam penes figurę sunt aliæ innumerabiles habitu omnes Gallico vestitæ capillis longis. Ac omnes quidem illæ figuræ statura sunt media. Duorum illinc dierum itinere villa quædam distat Thimar dicta: & ab eadem simili rursum spacio alia quędam villa, vbi monumentum quoddam extructum est, in eademq; sepultam Salomonis matrem esse dicunt: supra hoc capella facta: & in pariete illius characteres Arabici, ad hūc modum expressi: Mater Sulcimen, hoc est, mater Salomonis. Locus ille ab incolis indigetatur Messeth Sulcimen, quod nos templum Salomonis esse dicimus: porta illius Orientem versus spectat. Hinc trium dierum spacio ad villam quandam peruenitur, nomine Dehebeth; in qua agriculturæ gossipiiq; operæ coluntur. Illinc eodem interuallo locus quidam distat, qui Vargari adpellatur: quæ terra præterito tempore pulcherrima amplissimaq; fuit: nunc mille saltem ædificiorum in vniuersum continet: in hac incolæ agricolæ gossipiiq; operarii sunt. Ab ea quatuor dierum itinere alia villa est vocabulo Deiser, & iterum trium dierum itinere, ab eadem quædam Taste nomine: quam post, itinere diei vnius Iex reperitur, de qua satis superius verborum à nobis est factum. Inde Moruthum itur, admodum angustam: à quo oppido duorum dierum itinere, sinistram versus flectendo, villa Guerde distat, in ea quidam habitant, qui Abraini indigetantur: qui, vt ego quidem existimo, vel originem suam ab Abrahamo habent, vel religioni eiusdem addicti sunt: & hi pileos in capite longissimos portant. Breui inde itinere terra quædam sita est, vocabulo Naim, deserta & desolata admodum, quingentaq; duntaxat ædificia ambitu suo includens. Duorum ab ea dierū itinere Naistam distat, & illinc vicissim duorū dierū itinere Hardistan terra angusta, ea quæ non vltra quingenta ædificia habet. Procul ab ea trium dierum itinere Cassan conspicitur, de qua superius nonnulla diximus. Hinc eodem interuallo Con posita est, supra etiam à nobis aliquo modo nominata. Dein Saua est, quæ ædificiorum ad mille habet: atq; in omnibus his locis agriculturæ gossipiiq; operæ exercentur. Saua trium dierum itinere procul, terra angusta quædam reperitur, vocabulo Euchar: inde trium quoq; dierum itinere in Sultaniam transitur; de qua supra quædam attigimus: à qua iterum sex dierum itinere Thauris distat. Ea loca si quispiam relinquat, & Orientem & Zagathai versus ad mare procedat: loca subscripta hæc omnia inueniet. Thauri in Sultaniam sex dierum itinere est: à Sultania Eucharin trium dierum iter: Euchari Sauan quatuor dierum, item Saua Choin terram angustam sex: Choi Sartin terrā itidem paruam trium

Sarta

Satro Sindanum quatuor: Sindani Tremiganum trium: Tremigano Bilanum sex. Dein Straua est, a qua nomen sumserunt setæ illæ quæ Strauanæ nobis dicũtur. Hæc ad mare Caspium sita, aeris non est admodum temperati: tritici parum producit: risis pro alimento incolæ illius vtuntur, ex quibus aliquando panem conficere solent: in aliquibus locis, vbi aqua suppetit, Felliseas consuunt: & in ripa fluminum illorum casulas suas & intus in iisdem ahenum cum seta ponunt, immanem enim setæ vermium, mororumq; alborum habent copiam. Ibidem perdices sunt innumerabiles. Et cum Dominus, aut persona alia, loci alicuius, conuiuium instruit: perdices istæ coquũtur, & cuilibet postquam accubuerunt conuiuarum patina risorum & dein perdicum singularis apponitur: atq; sic vniuersus fere populus perdicib. vescitur: quæ minimo quoq; apud eosdem precio veneunt. Ad littus prædicti maris plures etiam vrbes sunt positæ, vt Straua Zanzinbench, Mandrandam & aliæ, quas recensere nunc omnes supersedeo: & in his meliores sunt setæ, quæ è locis illis veniunt. Non inconuenienter facturus videor (cum vicina prope loca sint) si de iis etiam pauca commemorem, quæ in via Thrabisonde Thaurin Africum versus eunti sese memoria digna obiecerut. Prima ad mare magnum in itinere Trabizondino vrbs quædam pulcherrima latissimaq; sese obiecit: cuius olim Dominus titulo Imperatoris vsus est (frater enim Imperatoris Constantinopolitani cum esset, se ipsum quoq; Imperatorem adpellari voluit: quam ob rem & successores illius omnes, etiamsi fratres non fuissent Imperatoris, per manus inuicem tradito hoc sibi titulo, fruebantur.) Hac de regione plura non dico: nota enim per se satis & celebris est. Inde Thaurin, & sic, vt dictum prius est, versus Africum commeando, passim in via villæ castellaque complura visuntur, ire etiam per montes solitudinesq; oportet: & primus qui reperitur locus notabilis, castellum quoddam est in planicie in vallo positum, & montib. vndiq; circumdatum vocabulo Baibuth: munitissimum id natura & fortissimum est; solum circa illud fertilissimum & omnis generis frumenti feracissimum: extra id ædificia mille & quingenta sunt: quæ omnia potestati ac imperio Assambeii subiacẽt. Hinc quinq; dierum itinere, Arsengan distat; quæ magna olim fuit ciuitas: at nunc maiore ex parte destructa deuastataq; est. Postea versus Occidentem Africumq; eundo, duo vltra illhac millia Euphrates celebratissimus fluuius est: hic pontem lapideum transit qui longissimus pulcerrimusq; est, septendecim arcuum in vniuersum est. Post hunc breui interuallo situm est castellum Carpurth; quod quinq; Arsengangio dierum itinere distat. Ibidem tum vxor Assambeii morabatur: ea quæ filia Imperatoris Trabisondini fuit. Locus suapte natura fortis & munitus, maiori ex parte à Græcis Calogerisq; incolitur: qui cõfœderati cum Domina ista sunt. In via castella & villę complures passim visui sese offerunt. Deinde castellum quoddam est vocabulo Moschone; & aliud quoddam Halle dictum, & tertium quod Thene adpellant, singula fortia beneq; munita; quodlibet eorũ ædificia ad se pertinentia habet quingenta: à parte dextra flumen quoddam vnum ex his alluit: quod scaphis cymbisq; transiri solet: atq; id vicinum Capurthó (de quo supra dictũ fuit) ortum habet. Incolæ locorum istorum qui ad iurisdictionem castellorum horum pertinent, Coniari vulgari nomine dicuntur: quod gregiarios in lingua nostra significat. Vltra in orientis via procedendo itur ad castellum quoddam muratum supraq; saxum positum, Pollu adpellant; quod extra ædificiorum ad trecenta efficit: atq; hoc fluuius quidam alluit. Orientem postea versus eunti, quatuor dierum itinere confecto, à sinistris, castellũ Amus est in campis mediis extructum & ab incolis vacuum. Vniuersa hæc regio vicina Trabizondæ est: viniq; ingentem copiam producit: vites etiam ibi supra arbores crescunt; neq; metus inde vllus, vt a sole lædantur aut adurantur: & dolium vnum vini, assiduo in locis illis, ducato, vilius solito nostro precio diuendi solet. Syluæ plenæ sunt nucum, fortis illarum quæ in Apulia nascuntur: solum medioctiter etiam fœcundum & fertile. In certis quibusdam regionis partibus vinum nascitur quod Zomari illi adpellant. Huic proxima est Turcia, quæ Armenia primum erat: Verum iam hi qui

ex eâ homines oriundi sunt Carocoilu vocantur, quos in lingua nostra [illegible] nigros dicimus: sicut Persiæ & Zagathai prouinciæ nominantur Acco [illegible] & nobis verueces albi sunt: & apud illos regionum su[illegible] vocabula: quemadmodum di[illegible] inter nos solet rosa alba, rosa rubra, vel Guelfi & Gibellini v[illegible] Zamberlani & Mostracieri: quibus titulis hic homines factiosi insigniuntur. Caste[illegible]um d[illegible] reperitur nomine Mus intra montes certos positum, paruum id quidem sed fo[illegible] quod in monte extructum est, infraq; ciuitatem positam habet quæ ambitu [illegible] tria concludit millia, & incolis abundat. Illinc trium dierum itinere Allarch abest, castellum pulcerrimum munitissimumq;, id ad lacum quẽdam positum est, qui amplus millium centum & quingenta est: aquilonem vero versus, [illegible] quindecim procul à lacu illo, lacus ali[illegible]s quidam est, qu[illegible] circa octoginta [illegible] ambit: in circuitu huius castella quædam sita sunt. Post Allarch, ciuitas quædam est, quæ ædificia mille mœnibus includit: & in ambob. his locis nauigia complura [illegible]nt. Etiam ad alterum illum lacum vrbs quædam est, nomine Ceus, [illegible] m[illegible]ibus mediocriter munita. Inde diei vnius procul itinere, maritima v[illegible] dendo, Herzi distat: hęc fluuium habet eiusmodi, qui quinquies etiam, pon[illegible] sese rotando, præterit, & Ceuso quidem Herzilum vsq; alii quatuor pon[illegible] ad [illegible]mil[illegible]tudinem priori extructi [illegible]unt, quos item fluuius ille pręterit. Herzili [illegible]ta matris est Giausæ, quem Persiæ olim & Zagathai Dominũ fuisse [illegible] cul a loco illo ad[illegible]q; mil[illegible]ia Orias est castellum forte in colle eminentiori positum. Medii hinc [illegible]ei iter Coium perducit: non ad illam de qua supra q[illegible] narrauimus vrbem, verum ad aliam quandam eiusdem nominis. Quinq; exi[illegible] de dierum itinere: campestria quædam distat, qua in media ciuitas splendidi[illegible]ma amplissimaq; extructa, eademq; secunda iã vice à Tamberlane destructa est. Mukæ præterea villæ cernuntur, & post has lacus quidam alius, qui in longitudine ad ducẽta patet millia, & latus millium triginta est: & insulas quasdam quæ incoluntur in se continet. Postremo duæ [illegible]nt ciuitates Tessa & Zerister vulgo dictæ: quæ ambæ inuicem tria ædificiorum millia efficiunt. Res alias, memoratu admodum dignas, ibi non vidimus præterquam quod vbiq; in iisdem telarum bombicis & canapi operæ fiunt. & setarum paucissimæ etiam. Carnis abundat copia: in primis veruecina, vini itidem & fructuum optimorum & sapidissimorum, quos quidem illi ex insulis illis quæ circum vicinæ in mari magno sunt aduehere solent. Iam vice secunda Taurin reuertar & pauca quæ memoria di[illegible]a sunt de locis illi adiacentibus & vicinis addam, omissis omnibus illis quæ in medio sunt, vtpote, quæ nec digna sunt: quorũ mentio fieri debeat. Duodecim [illegible]rum itinere à Tauri posita Sammachi est, quæ ciuitas media est in regione Thezichia. Dominus illius adpellatur Siruansa: & hæc eadem ciuitas qualicunq; vrgente necessitate octo vel decem etiam ex se equitum armatorum millia prod[illegible]cit [illegible] vicina præterea per sex dierum iter, mari Caspio est, quod eidem dextram versus adiacet. Menglersæ quæ ad sinistram mare magnum spectat: & Catac[illegible] qui ad Caspium montẽ incolunt. Hæc splendidissima & magnificentissima ci[illegible]tas ædificiorum ad quinq; millia habet; operas ex seta & bombice conficit alias etiam complures secundum consuetudinem illorum; & maiori in Armenia [illegible]a est: vnde maior incolarũ pars Armenii sunt. Illhac Derbenthum quoq; itur, ab Alexandro extructam ferunt: quæ ad Caspium mare posita est, & a monte miliari procul vno distat: in monte autem castellum habet: & dein in mare vsq; concedit cum duob. muri alis ad interius vsq; fundũ penetrantibus. Vrbs ipsa ab vna vsq; ad portam alteram medii miliaris spacii est; muri eiusdem ex saxis durissimis acutissimisq; ad Romanum morem extructi. Derbenthum nostro idiomate ar[illegible]um significat, & à multis quoq; quibus cognita loci natura est Temi[illegible] adpe[illegible]atur, quam in lingua nostra portam ferream interpreteris. [illegible] profecto, hic, qui eo illam nomine insigniuit, id q[illegible]idem conuenientissime feci[illegible] [illegible]ia hæc Mediam à Scythia diuidit: adeo [illegible]t si quis è Pe[illegible]a, Turcia, vel [illegible] [illegible]iacentibus regionibus profectus, [illegible]elit: o[illegible] [illegible]tret & per alteram exeat [illegible] alias [illegible]

rum non cognitos habet, supra modum admirabilis & parum absit quin impossibilis etiam videatur. Causa huius rei hæc est. A Caspio, ad magnum vsq; mare, via recta quingentorum est millium: atq; ager totus mœnibus vallibusq; abundat: Et locis in aliquibus Dominis quibusdam subest. Agros nullus adeo audax est qui ibi conserat, sed iidem maiori ex parte incultos relinquunt. Vnde, si quis cogitat, se per viam eam, ne Derbenthum transire oporteat, iturum: necessum erit, vt primum in Gorgianiam eat; dein in Menglerhm se conferat, quæ ad magnum mare sita est, & præterea castellum quoddam vocabulo Aluathi adeat, pedes quod mons quidam reperitur altissimus, vbi equos relinquere & pedibus ambulare super colles cogetur, tantisper donec ascendēdo descendēdoq; duorū integrorū dierū spaciū consumat. Postea in decliui Circassia est; de qua supra in pa[illegible] riore dicta quędā à nobis fuere: q via per illos tantū frequētari solet, qui in [illegible] habitant. Atq; per distantiā hāc locorū intelligi pōt, q, si extra quis illhac proficiscatur, incōmodissime id illi accidere. Ad propositū redeundo, ratio ēt ea [illegible] montis et radices aqua alluit: vbi Derbenthum est positū. Littus illico ante, & v[illegible] de parū terræ est: & artū hoc ad sexaginta millia ad equitandū aliquo modo cōueniens: ibi dein à tergo sese ad sinistrā vertendo mons rotatur: & conscēdi id potest: qui more antiquo Caspii nomen obtinuit: ad quē etiam Monachi ordinis S. Francisci habitant & sacerdos quidā latinus noster. Populi, qui loca illa inhabitant, Caitacchi vocantur, vt dictū supra est. Idiomate diuerso ab aliis vtūtur: atq; multi eorū sunt Christiani: quorū aliqui ritu Græco in sacris administrādis vtuntur, Armenio aliqui, Latinū reliqui Catolicumue morem obseruant. Ad mare, ab illo ipso latere, alia quædam ciuitas est quę Caspia adpellatur, a qua Caspium primum nominari mare cœpit: hanc penes mons quidam est: qui oleum nigrum immensi fætoris eiicit: quo ad luminis nocturni vsum, itemq; ad Camelos bis annuo spacio vngendos vtuntur: inunctí enim scabiē contrahūt. Agrum, qui ad Caspium montem est, possidet Tumembi quidam: quem in nostra lingua decē milliū Dominū dicas: subditi illius, domibus vtuntur ad birreti formam, similibus omnimodo illis, de quibus supra nonnulla diximus. Infra hæ, è ligneo circulo vndiq; circūperforato, sunt factæ: huius diameter sesqui alterius est passus: in circulum illum virgas aliquot defigunt: quæ in parte superiori omnes in paruum alium circulum redeunt: dein vniuersas felteris pannisue, iuxta consuetudinem suam cooperiunt: & cum vlterius in loco aliquo morari nequeunt, casulas dictas tollunt; habitationemq; aliam quærunt. Cum à Domino illo reuerterer: Imp. Tartarici filius eo aduenit, qui in vxorē duxit vnā è filiab. hui° Domini; cuius pater recens è regno pulsus fuit. Hic in casa simili quadā sese posuit: suppque terr[illegible] ibi sedit: interdiu a. inuisebatur à quibusdā qui è regiōe sua eo venerūt, & ab aliquib. ēt incolis prouincię in qua tū ipse degebat. Mod° visitatiōis hic erat: quando iā ad iactū lapidis vni° a porta aberāt, armis exuebātur eadēq; piiciebāt: & passib. aliquot cū à porta propius aberant, flectebant genua, & hæc duab. vel trib. vicib. iterabāt: propius semper accedēdo donec ad decē longe passus abessent. Et tum primū eo in loco rem suam expediebant: acceptoq; responso reuertebātur iterum, brachiis nō amplius ad dominum conuersis. Aliquando cū Domino Tumembi vixi: huius vita meris potationib. constabat: vinūq; is bibebat è melle præparatū. Non extra propositū esse visum est (cū de Caspio mōte eiusdēq; circū incolis q̄dā diximus) referre hic historiā quandā q̄ recēs à monacho quodā ordinis S. Dominici nomine Vicētio audiui, q missus certi expediēdi negotii caussa illac erat: atq; decē spacio mensiū discesserat. Ad religionē. n. nostrā pertinere quodāmodo puto. Monach° hic ergo dicebat, è Soldani olim regione, certā Machometanorū sectā, pdiisse: ingentem religionis Zelum spirantiū morteinq; Christianorū sitientiū: atq; hos, quāto plus itineris cōfecisset, in tāto semper maiore numerū & multitudinē creuisse. Facinorosi isti homines, iter suū, Caspium versu° mare direxerunt: Sammachūq; aduenerunt, ac Derbenthū postea atq; illac Dumenum discesserunt: & ex his armis destituti pleriq; erant. Ad flumen aliquoddā, vocabulo Terch sese posuerunt: Id in Tezechii prouincia est, ac circum

Caspius mons: ad quem plurimi Christiani incolunt. Hi tunc vbi aliquibus in locis Christianos subolfecerunt: nullo habito sexus ætatisue respectu fœminas, mares, iuuenes, senes, inuicem omnes trucidarunt. Post hæc in Gogi Magogiq; regionem nebulones illi excurrerunt: quas itidem Christiani incolunt. verum ritibus in sacris faciendis Græcis vtuntur: atque cum his haud modo alio, omnibus occisis, peregerunt. Dein Circassiam versus iuerunt: & Chipiche Charbatumque, quarum vtraque eis magnum posita mare est, abierunt: absq; ratione eadem cum illarum incolis Christianis quoq; processerunt: vsq; dum Didarcossan Cremuchumq; peruenerũt: vbi armata incolarum obuiatum manu est: tanta cum illorum contusione & strage, vt vix viginti & centum superstites euaserint, è regioneq; profugerint. Atq; hinc perspici potest, quam male Christiani, arcũ ibi degentes, habeantur. Atq; accidisse id quidem 1486. Christi anno, ait. Derbenthi (quæ res mirabilis admodum videtur) procedendo porta quadam sub muro, in loco quodam, vuæ, aliæq; fructuum sortes, prodeunt: imprimis vero amygdalæ. Ab altera porta ne fructus ne arbores quidem vllæ aliæ sunt, excepto quod Cydonia fera inculta q; paucissima quædam nascuntur: atq; id per decem, quindecim & viginti etiam millia, hoc in ordine durat. Vidi vlterius quoq; (cum ibi essem) in promptuario quodam anchoras duas, quarum vna octoginta & plures libras valebat: atq; hæ ingentium me quibus vsi olim sunt, nauigiorum admonebant. Grandiores iam quæ inueniuntur anchoræ: vna earum, centũ quinquaginta vel ducentarum quoq; librarum pondus æquat. Expositis his quæ ad regiones pertinere videbantur atque iis quæ propriis spectaui oculis meis, percepique auribus Taurim narrationem reduco. Initio autem de Assambeio quædam dicam. Is, Tauri cum discederet vocem quandam publicari iussit: tanquam contra Ottomannum expeditionem ducturus: quod ipsum tamen, ex coniecturis aliquot eum animaduerterem, credibile nunquam statui. Erant in vniuersum equitum armatorum quatuor & viginti millia: auxiliarium copiarum quoque ad millia sex. Mancipiis infantibus & fœminis haud computatis. Igitur septem fere dierum confecto itinere: ad dextræ deflectimus viam, Georgianiæ oppositam, quam & postea intrauimus: deprædandam enim Dominus sibi proposuit: qui præcursores eo aliquot iuxta consuetudinem suam præmisit: qui equites numero ad quinque fere millia erant: anteibant illi demetentes strenue syluas exurentesq;: montes enim nobis conscendendi altissimi, syluæq; densissimæ transeundæ erant. Focos, nos qui sequebamur, fumumq; procul exeuntem vidimus: atque hoc pacto via quam tenere debebamus nobis innotuit. Itinere etiã in Georgianiam vsque alio, dierum duorum facto, Zitilin appulimus: quam regionem vniuersam ne vlla facta oppugnatione quidem reliquimus. Vlterius sed progredientes Gorum, & quædam alia circum loca stantia iuimus: eaque prædæ commisimus omnia. His ipsis, compluribus in regionibus patratis: factum dein est, vt pacta cum Pancratio Georgianiæ, Gurguraq; regibus Asambeius iniret: sedecim vt si aureorum millia deponerẽt: tum totam se illis rursum regionem concessurum, Zitili excepta, pollicitus est: eam cum pecuniæ vim reges Pancratius Gurguraque celeriter adeo deponere non possent: Bolamites quatuor miserũt: qui probati erant: verum non magni adeo nec pulchri, quales hi sunt, qui Venetiis in templo D. Mar[ci] super altare positi peregrinis monstrantur. Et hoc modo cum Bolamites isti [A]ssambeio oblati essent: ad eosdem videndos æstimandosq; me misit. Ego q[ua]mprimum a Domino discessi: legati Pancratii Gurguræq; significari mihi iu[sseru]nt, bene æstimarem Bolamites: etenim se quoq; Christianos esse. Ad Dominum cum peruenissem: continuo Bolamites mihi dari iussit: & cum subtilem quendam admodum intuerer: rogatus ab Assambeio sum quanti eum æstimarem esse precii: respondi quatuor aureorum millium: subrisit ille, atque; nimium caro tua in patria venduntur: Bolamites amplius nolo: sed pecuniã malo. Homines quos tum temporib. è regionibus abstulimus, quatuor vel quinque millium numerum explebant. Loca quæ percurrimus, sinistram Gurguræ versus prouinciam spectabant: Cothaclis, quæ Pancratio regi subdita est, oppidulum

dulum supra monticeulum positum ante eum labente fluuio habet: per pontem lapideum qui longus mediocriter est, transitur fluuius: iturq; Schenderum versus, castellum satis munitum: quatuor quod Gorii dierum itinere distat. Dein (altissimo quodam monte superato) Assambeii intrauimus prouinciam: quæ maiori in Armenia est: & trium procul dierum itinere, castellum Loreum reperimus: ab eodem quatuor rursum dierum itinere, mons Noæ distat: is in quo primum remittente diluuio, quieuisse arcam dicunt; hic mons altissimus est, planiciemq; habet spatiosam: duorumq; dierum iter complectitur: & Veris assiduo æstatisq; temporibus niuibus coopertus est. Ante hunc mons alius paruus niuib. itidem onustus reperitur. Duorum dein dierum itinere procul, castellum est quoddam vocabulo Cagri: & hoc circum Armenii incolunt: qui Catholici sunt duoq; monasteria habent: primarium quorum Alengiam vocant: in eodéque monachos quinquaginta regulam D. Benedicti obseruantes, alunt: Missam illi modo nostro in lingua sua canunt. Præposito (post meum Venetias reditum) carebant; & ex his tû vnus venit: qui Venetiis ante hac ad D. Pauli & Iohannis in monasteriis vixit: idq; propterea vt domi me meæ conueniret, eum à quo commendatus Serenissimo Senatui nostroq; Summoq; pontifici fuit, quo in præpositi iam defuncti fratris sui locum sufficeretur. Assambeius postquam eiusmodi pacta cum Pancratio Gurguraq; regibus iniisset: accepissetq; sedecim illa ducatorum millia: Taurin reuerti constituit: tum ego qui omnino iam expeditionem contra Ottomanum non processuram animaduerti: veniam in patriam reuertendi petii: Eadem impetrata, per Tartariam primum cum legato Assambeii qui cum mercatoribus plerisq; Tartaris in itinere sese coniunxerat, iui: ab iisdem intellexi (id quod in prima itineris mei ad Tanaim parte cômemoraui) Hegmedhum Edelmnghi filium Tartarorum Imperatoris nepotem, post patris obitum, summum apud Imperatorem ipsum dignitatis gradum obtinuisse: qui Hegmedhus datus à patre ipso filius mihi erat: ac propterea etiam iter continuare illud vehementer cupii: vtpote qui certissimus eram, optime me eundem, si ad id loci deuenissem, habiturum esse: Verum copiæ id impediere, quæ passim in regionibus illis vagatæ sunt. Quamobrem necessum fuit mutare consiliũ Tauringq; reuerti: id quod anno 1488. accidit. Eo cum peruenissem: Assambeium habêtem male ægrotâtemq; lethaliter reperi: is nocte Epiphaniæ festum sequente, abiit: quatuor cum post se reliquisset, vnũ è secunda, tres vero è prima coniuge filios. Ea ipsa adhuc nocte, tres vterini fratres quartum non vterinum strangulari curarunt, iuuenem viginti & duos annos natum: atq; ita inter se tres ipsi in partes hæreditatem paternam diuiserunt. Dein frater medius occidi maiorem quoq; iussit: ipse cum prius in possessionem sese bonorum ipsius intrusisset, quam eandem ad præsens vsq; tempus retinet. Eæ autem res cum constitutæ ita essent: ego cui liber viuente patre ad ipsum & ad filios patebat aditus, cum Armenio quodam me coniunxi, qui Assenganum ibat, ibidemque etiam cômorabatur: & meeũ duxi puerum Schlauonicũ qui solus mihi residuus fuerat ex his, quos mecũ in regiones illas è patria mea duxi. Vestiui aũt me pannis illis quos habebã adhuc tenues: & quoad potuimus celeriter vna iuimus: ad exuendũ illud dubium, quale ex nouis illis accepimus, q̃ frequêtia circa obitus eiusmodi magnatũ accidere solet: Ad 29. Apr. Assenganũ peruenimus: quo in loco circa mẽsem fere vnũ mansimus: Carouannã q̃ Aleppũ ibat expectâtes. Migrantes illinc in Cymis, Casseg, Arapchir, q̃ castella sunt incidimus. Post ad vrbẽ quãdã appulimus vocabulo Malathia: q̃ pulcerrima refertissimaq; negotiatorib. est: imperio v. Soldani paret. Assengano ad montes & valles complures deuenimus; in vias præterea lapidosas pessimasq; incidimus; raro a. casulas reperiebamus & villas quasdam paucissimis inhabitatas. Assengani aliquando, cum in mercatorum foro cum aliquib. ex Carouana, quibus cũ me coniunxi, aliquandiu morarer: cum illo qui vectigal à peregrinis exigebat, quidã tũ, ad recensendos eos qui soluere debebant aderãt: atq; hoc medio in actu, in remoto quodã loco stabã: parantẽ iter discedentemq; Carouannam expectans. Et ecce è Carouanna vnus penes me constitit: & inquit

quid hic ô bone agis? Publicanus quinq; vult ducatos persoluas: Coz enim te intellexit iturum esse,(id quod nostro idiomate Hierosolymam vocant) atq; iam ni faxis subito te accusabit. Iui ego, supraq; saccum sedentem reperi, rogauique quid fieri sibi vellet: respondit: ito & quinq; persolue aureos. Cum a. singuli illi qui è Carouanna erant (nam hoc prius ex me audiuerunt) iturum Syoum clamarent: nihilominus Fro me quinq; deponere aureos debere contendebat. Syo celebratissimum in Persia promontorium est: quod alio nomine Seghex dicitur: in nostro idiomate Masticum est. Masticum enim ibi nascitur, quo in locis illis plurimum vtuntur. Atq; in medio hoc vnus, qui (prout ego arbitratus sum) domesticus aliquis publicani erat: relinquas, ait, eum: Ille autem, volo, inquit, vt soluat: assiduo caput ad terram inclinans: tum hic manũ illius ad nasum impegit: adeo vt absq; mora sanguinem per eundẽ largissime effunderet: & illi cui pugnũ istũ impegerat, semper, inquit, fuisti insanus tu quidẽ: proripuitq; è turba me, & dixit: abi iam cum Deo sodès. Conscendi a. equum postea, cumq; Carouana abijui. In itinere, castella, villas regionesq; complures pulcherrimas transiuimus & transfretato Euphrate Aleppum apulimus: qua de prouincia dicere adeo nihil noui possum: nota enim omnibus satis est. Illinc cum discederem, additus quidam mihi Mueharius est qui in lingua nostra ducem significat: quo cum ego & famulus meus discessimus: vt ad littus, seu vt appellant, Barutum perueniremus. Atq; in littore cum in media Tripolis via essemus: in cohortem Mamaluchorum arcu iaculantium incidimus: horũ aliqui viso ductore, equos ad præcurrendum me, suos cogere cœperunt: verum ego (qui animaduerti eos esse qui damno aliquò adficere me vellent) ductorem cum famulo ire præ me iussi: ipse vero pedetentim subsequutus illos sum. Mamaluchis autem istis cum approximassem: qui vlteriorem viam iam vndiq; præcursu suo intercludebant, per duos fere arcus vnius iactus longius procedere cœpi: tum sine mora ex his quidam compellat, me, pater, inquiens, salue. Ego (vultum illi benignum monstrando) propius ad illum accedo, atq; vlterius, quid bone vir, aio tibi vis: tum hic vicissim quo abis? Quo abeam ego? quo nempe meum me portabit infortunium: rogauit autem cur eiusmodi verbis vterer: respondi annum iam elapsum quoad fascium setæ mercatori cuidam vendidissem, ac proinde iam Aleppum iuisse vt precium pro eodem reposcerem: sed ibidem eum non reperisse & Barutum quod commeauerit audiuisse: atq; nũc de mea hoc pacto vagabnndũ pauperie conqueri. Motus misericordia est (postquam hæc à me audiuisset) aitq;, ô bone, cum Deo abi meliorîq; fortunâ vtere. Perrexi ego cumq; ductore me coniunxi: qui quam primum me aspexit, ridere cœpit: ha ha ha exclamans, quam bene te è latronibus illis proripuisti: nosti enim quod nec Turcice ego nec Oethyopice tu loqui possis: atq; hoc in colloquio Barutum appulimus: quo paucis post elapsis diebus, cum nauis è Candia quædam venisset: cum eadem in reditu illius in Cyprum profectus sum: ac inde diuino cum auxilio Venetias postea perueni. Facturus operæ precium videor, si enumeratis iam omnibus ad iter pertinentibus rebus, quædam etiam de superstitionibus quarundam gentium, tũ de religionis simulatione, tum de mala cui iuncti perpetuo in locis illis sunt, Christianorum societate commemorem. Igitur cũ in itinere Sammachum versus essem. ad hospitale quoddam diuerti: in quo sepultura sub camera quadam lapidea erat: & hanc penes vir quidam barba & capillis longis nudus (excepto quod parum cum pelle quadam ante & post tergũ coopertus erat) in terra sedebat. Salutaui eum, quidque boni faceret rogaui: respondit mihi se patrem suum custodire: tum ego quis inquio pater est tuus? at ille pater ait, meus est qui proximo vult bene suo: qualis olim reuera fuit is qui hoc conditus monimento est: atq; vlterius dixit: ego per triginta annos integros socium habui illum coniunctissimum: volo autem vt vltum olim assiduo, sic defunctum etiam sequi: adeo vt cum vita quoq; defungar in hoc ipso loco sepeliar: satis profecto mũdum hũcce intuitus sum. Iam mecum ipse ad mortem sic vsq; perseuerare constitui. Aliud quoddam Tauris in die memorationum mortis vidi. In cemiterio quodam sedebat vnus apud monumen-

tum quoddam, cuius volucres complures ori insidebant: atque inter has præcipue corui cornicesque erant: & cum cadauer esse mortuum putarem: rogaui vnum ex his qui mecum ibi aderant quid hoc esset? respondebat hominem sanctum viuum esse; cui in vniuersa hac prouincia similis reperiri non possit: & vltra, vides inquiunt hasce aues: die aliqua pastum eo aduolant: & cum ex illis aliquam compellat, continuo adest: sanctus enim est. Et subiunxi vltra, propius accedamus, vt videre melius possimus.

Accessimus autem propius ad vnius fere iactum lapidis: & vidimus patellas aliquot ciborum apud eundem positas: aues autem supra vultum eius ad capiendam escam volabant: ille vero manu arcebat aliquas: interdum aliquibus cibi aliquid porrigebat: atque de his rebus omnibus plurima mihi miraculosa iuxta intellectum suum fingebant: quæ profecto omnia, illi, qui parum tantum sanioris iudicii intellectusue sit, non nisi stulta nugatoriaq; esse videantur.

Tertium illorum hoc erat: Assambeius cum maiori in Armenia quæ Turcimmannia nunc dicitur esset, lustrassetque militem, cum quo in Persiam ad Giausam regem Persicum Zagataique ad Heren vsque vrbem debellandum proficisceretur, Drauis quidam in exercitu tunc fuit, qui vna cum aulicis Domini mensa vtebatur: hic baculum aliquando quem in manu gerebat in catinos è quibus comedebant intrusit, & paucissimis dictis verbis eosdem omnes perfregit: & hic salsus & lepidus homo erat. Rogauit postea, de eo, quod dixisset, Dominus: atque responsum illi ab iis qui intellexerant est: prædixisse victoriam hostiumq; contusionem tali plane cum impetu futuram quo Catinos ipse fregisset. Verum id affirmabat Dominus: & cum vlterius verum omnes futurum prædicerent: retineri ad suum vsq; reditum iussit: cum eidem promisisset post suum è bello reditum quouis non indignum honore iudicaturum esse. Iuit postea Dominus, contudit ac prostrauit hostem; vniuersamque ad Heren vsque Persiam cœpit; cunctosque circum habitantes sub iugum suum redegit: dein promissi non immemor; vocari huncce iussit eumque honorificentissime excepit & habuit.

Atque perspici inde potest; quam res ibidem optimas stulti habeant: quamque facili cum labore ac opera sancti quis opinionem apud multitudinem magnatesq; acquirat. Verum ad mortis memorationes reuertar. Has quando celebrare solent: ad sepulturas omnes ingens masculorum, fœminarum, senum & puerorum multitudo confluit; hi ad Grumim cum sacerdotibus suis candelisue accensis sedent: qui sacerdotes idiomate suo aut legunt aut orant: & lectionem quando orationemque perfecerunt; cibum in locum illum adferri sibi curant. Locus autem, seu cemiterium, vbi morantur, quatuor vel quinque etiam in circuitu millia ambit: & in viis quæ ducunt eo, semper complures pauperes adsunt, qui eleemosynam stipemq; mendicant.

Monumenta ipsa, lapides singula erectos habent, supra eum impresso qui in iisdem conditur defuncti nomine: etiam quædam ædiculas supra muratas continent. Atque hæc de rebus ad superstitionem pertinentibus dixisse sufficiat.

Nunc de illis quæ ad religionis simulationem pertinent, vnam attingam. Atque vtinam inter Christianos nos, vel non eiusmodi simulationes essent, vel eadem iusto eodemque modo quo hæc de qua dicturus iam sum punirentur: primum enim vt optimum, sic alterum non indecorum hercle esset. Macomethanus igitur quidam, sanctus erat: qui nudus bestiarum instar incedebat; assiduo de rebus apud illos ad religionem pertinentibus prædicans concionansque: & hic cum magna vbique sanctitatis in opinione esset, concursusque ad eundem creberrimi vulgi fierent, nondum tamen ea in qua à populo habebatur existimatione contentus, in muro semetipsum conclusurum, & quadraginta dies ibi absque cibo & potu sanum integrumq; mansurum dixit. Ergo facinus id tam audax cum aggrederetur: lateres adferri coctos ex iisdemq; Cameram rotundam extrui, & eidem se includi iussit: cumque post quadraginta die-

rum exitum ſanus integerque ex eadem egrederetur: omnes qui aderant mortales ſummam ob id in admirationem ſtuporemque adducti erant: verum vnus ex illis, cautior quam reliqui, eo ipſo in loco, carnis aliquantulum ſuboluerat: & cum vlterius quæreret: fraudem vna cum cibo detexit. Hæc res cum ad Domini vſque aures pertigiſſet: Cadilaſcharo eundem tradidit: cuſtoditus etiam fuit diſcipulorum illius quidam, qui ſine quæſtione & tormentis confeſſus eſt, murum ſe ab vna ad alteram vſque partem clauſiſſe, ac proinde immiſiſſe canalem, per eundemque nocturno tempore iuſculum victualiumque alia infudiſſe. Atque ſic reuelato cognitoque dolo ambo illi duo mori iuſſi ſunt.

Quod ad malas, quibus ibidem Chriſtiani vtuntur ſocietates adtinet: illud hic recitare placuit, quod ex Petro Guaſco Genuenſi ciue audiui; qui inde tunc locorum venerat, mecumque circa tres fere menſes verſatus eſt. Eum, cum de rebus nouis quæ in regionibus illis accidiſſent, compellarem: Tauris, inter alia, inquit, cum die quadam in Armenii cuiuſdam ditiſſimi aurificis vocabulo Chozamirech taberna eſſem, Azi quidam eo peruenit, qui ſanctus in religione illorum habebatur, hic importune aurificem, vt religionem Chriſtianam abnegaret Mahometicamque aſſumeret, allocutus eſt: ille verbis ei humaniſſimis miſſum vt ſe faciat perſuadere conatur: hic furioſo cum impetu nihilominus aſſiduo inſtat. Promit ergo denarios aliquot aurifex, atque ea conditione vt in poſterum ſe relinquat eidem offert: ſed recipere noluit clamauitque porro Mahometanus fieret: reſpondit, at, Chozamirech, ſe nullo pacto religionem ſuam abnegaturum eſſe: verum in fide IESV CHRISTI qua in a pueritia educatus fuerit, firmiter perſeueraturum.

Tum conuerſus ſceleratus ille, enſem adſtantis cuiuſdam è femore eripit: Chozamirechoque ictum eiuſmodi in caput impingit: vt eo ipſo momento innocentiſſimum quamuis trucidauerit: ipſe vero in pedes ſeſe coniecit atque aufugit. Filius tum Chozamirechi quem triginta annos natum habebat, ipſeque tum in taberna præſens aderat, lamentari, deplorareque innocentis obitum patris cœpit: ac proinde ad Dominum ſeſe contulit, eundemque de facinore tam audaci certiorem fecit: is vt dolorem quem inde cœpiſſet re ipſa teſtaretur, aliquot ad ſicarium illum quærendum prehendendumque ſeruorum miſit: illum duorum dierum itinere Tauri procul in vrbe Meren dicta inuenerunt, ad Dominumque adduxerunt: hic cultellum popoſcit propriaque nebulonem ipſe cum manu perfodit: mortuique cadauer in aream publicam vt à canibus dilaniaretur proiici iuſſit; ſiccine, inquiens, creſcere propagarique Mahometanorum religio debet? Adueſperaſcente die, plerique ex vulgo quia Zeloſi circa religionem videri volebant, Darmiſcaſſum cuſtodem Aſſambeii ſenioris ſepulturæ, (apud nos Xenodochiarius is dici ſolet) acceſſerunt (hominem prudentia & auctoritate ſingulari præditum prioriſque Domini theſaurarium) ab eodemque veniam tollendi cadaueris, ne canes de nocte illud abſumerent, petiuerunt: hic nihil ſuſpicatus ſubeſſe periculi, poteſtatem tollendi ſepeliendique dedit, quod & factum eſt.

Auditis his, Dominus, cuius non procul ab area diſtabat palatium, Darmiſcaſſum prehendi adducique ad ſe iuſſit: cui, tu ne es, inquit, qui contrarium mandato meo decreto facis? proinde ſatellitibus occidere vt ſeditioſum imperauit: quod illi quidem, abſque cunctatione, Domini obſequentes mandato, fecerunt.

Poſt hæc, cum populus, ait, iuſſis refragatus eſt meis; vrbs hoc tota facinus luet, ſacciſque, impero, induta ſit: atque ſic populus vniuerſus ſaceis cum clamore tremoreque ingenti induebatur: durauitque hic quaſi luctus per trium aut quatuor integrorum dierum ſpacium: dein exuere ſaccos multamue auri ingentem deponere iuſſit.

His

Hic actis, vocatum ad se Chozamirechi filium; optimis humanissimisq; verbis consolatus est. Fuit namq; Chozamirech mercator ditissimus honestissimæq; famæ.

Et hæc de mala quoq; Christianorum in locis illis societate atq; etiam aliis quæ hoc in perfecto opere continentur, rebus dicta sunto. Quas profecto, eo quo fieri potuit studio & industria, descriptas à me consignatásq; omnes esse puto: idq; vlterius ea factum conditione testor, vt propagari illustrariq; magne IESV CHRISTI Dei nostri laudes possent; quas ad celebrandas Christianos nos præcipue vero Reipublicæ Venetæ illustrissimæ ciues aptos magis natosq; statuo: quam gentes illas, quæ Barbaræ à culto vero eiusdem alienæ, ac deniq; pessimis scelestissimisq; vitiis inquinatæ sunt.

F I N I S.

ITINERARIVM CLARISSIMI VIRI AMBROSII CONTARENI, VENETÆ REIPVB. NOMINE AD Vſuncaſſanum Perſiæ regem ſuſceptum.

AD IACOBVM GEVDERVM, P. NOR. HORVM LIBELLORVM PARAPHRASTEN, ...

T nitidi ſoles, & lucida tela diei
Aeſtiui, nunquam ſuerunt infundere ſeſe
In gremium terræ fruſtra: quin protenus igni
Spiramenta ſuo laxent, cæcosq; receſſus:
Multa modis multis, & tam diuerſa figuris
Omniparens poſt vnde genit, Dea perſica, Tellus
Germina, tot fœtus frugum, tot ſecla animantum:
Sic non incaſſum radii virtutis auitæ
Percellunt, feriuntq; ſuo fulgore nepotum
Interiora animi, & generoſa lumina mentis:
Qui, niſi degeneres, nec tanto ſanguine dignos
Se præbere, nothaq; notam conquirere plantæ
Inſtituant; & quos præſens & poſtera taleis
Arguat infami rumore perenniter ætas:
Sæpius inſpectant ſpecula iſta domeſtica: ſeq;
Conformare illis tota nituntur opum vi.
Haut ſecus ac pecoris generoſi pullus apertis
Altior ingreditur campis, & crura reponit
Mollia compoſitis gradibus; vibratq; coruſcis
Ignem oculis, & frena fremens ſpumantia mandit:
Tum procul armorum ſonitum ſi percipit; aut ſi
Martius ille æris rauci canor increpat: vltro
Stare loco neſcit; micat auribus; & tremit artus:
Tantus ei curſus, tantus certaminis ardor!
Hoc eodem, GEVDERE, *modo tu vulta parentum*
Cottidie intuitus: Patris & propiora trilinguis
Et Patrui celebris veſtigia pone legendo:
Quorum hic Sempronii, vel Achæi Neſtoris inſtar
Egregie cordatus homo, tertiq; PHILIPPVS
Ore fuit nuper, catus & ſapientia in omni
Ciuili, vt ſummus Germani ſideris Atlas,
Cui Leo verſicolor, veluti ſtupefactus & hærens,
Dicere nequaquam veritus ſit: Poſſe ſiniſtri,
Hoc ſuperante viro, tibi nil Pegueſe venire.
Ille ſed excellens virtute & laudibus hiſdem,
Ardua cum-primis hæc munia ſuſtinet; & quæ,
Vt vulgaria non, ſic non vulgaria poſcunt
Pectora, quin ſenſus faciant ſudare velimos:
Iuris & adflicti vir ſeruantiſſimus æqui.

Horum

Horum, inquiam, GEUDERE, tuens exempla, valentem
Non turpi torpere domi torpore iuuentam
Esse putas dignum, ceu potor inertis Hiera:
Verum, illis si non par esse per omnia possis,
Ne tamen inferior longe sis; niteris omni
Conatu, nisuq;, indefessoq; labore.
Hinc variis linguis, & multifidis doctrinis
(Quando alii nugas, inconcessasq; petissunt
Delitias, perduntq; bonas in pectore doteis)
Excolis imbutam mentem: Iam ciuica tractans
Iura: modo historias: nunc Euclidea: modo eius,
Descripsit radio totum qui gentibus orbem:
Iam, quae sint Ciueis ratione modoq; regendi:
Ex quibus insignem tibi colligis vndiq; gazam,
Daedala sicut apis, quae in saltibus omnia libat
Floriferis; cellisq; suis, loculisq; reponit.
Non raro vt subeat tacitam admiratio mentem,
Copia visendi quum sit tot scripta, suapte
Ducta manu. & totidem noctis dieiq; labores.
Iam nunc communem in patria Germanidos vsum
Italico spolias habitu quam-plurima; & illa
Vestibus exornas aliis, atq; vrbe Quirini
Donas; perspicuo, facili, planoq; retexens
Omnia sermonis filo, tramaq; polita.
In quibus est Venetus, culto SORANTIVS ore;
Qui Mahumetanas res regni, robora, vireis,
Et belli neruos; arcanaq; plurima; & actus;
Et studia, & mores, saeuaq; tyrannidis irai;
Et procerum inuidiam; & consulta, & perfida corda:
Quoq; illi posset ratione viaq; resisti,
Infringiq; eius res, & conatus, & ardor:
Singula Christicolis scitu dignissima terris:
Ingenio tanto, tanta dulcedine pandit;
Vt melius nihil, vt breuius nil posse putemus
Dicier à quoquam, mentem qui aduerterit illuc.
Est in iis itidem MINADOVS, *scriptor Eoi*
In regno Arsacidum belli; quod pluribus annis
Continuo, non est ita pridem, Turca furore
Gessit ibi, variis successibus atq; triumfis;
Saepe etiam haut parua iactura & clade suorum.
Dignus & hic, propter memorandos, ancipitesq;
Euentus belli; gentisq; immania facta;
Crudeleisq; modos; atq; insatiabile fineis
Tendendi Cacoethes, & irrequieta cerebra:
Et statum, in extremis qualis sic Persidos oris:
Vt non socordi, nec inani fronte legatur:
Scilicet exemplum capiatur vt inde, quid è re
Cuiusq; esse velit; si non, satis ante periclo
Edoctus proprio, quid prosit cernere possit.
Quin etiam versatur adhuc incude sub illa
Praesignis cultu rerum locuplete libellus,
Quomodo Pannoniis sit deturbandus ab aruis,
Non adeo magnaq; manu, magnoq; paratu,
Turca ferox, omnis veri, pietatis & hostis:
Et simileis alij, in solem quos proferet aetas.

His operam studiis dum das, G E V D E R E, profecto
Non operam ludis: tibi sed, patriaq; lariq;
Commodus; & decus exornas laudabile gentis,
Suprema tendens præscripta ad candida calcis.
O si nobilium nostri pars plurima secli,
Queis Deus & fortuna potens parta ocia fecit
Ad simileis animum vellent adiungere curas;
Et frugi, mentem quæ pascunt nectare dulci,
Et cælo adsimilant, & regna vrbeisq; gubernant;
Sic operarentur studiis, tempusq; redemtum
Nobile, quo dignum, pretio prudenter haberent,
Posthabitis nauci rebus: certe omne per æuum
Nobilium nostra nil nobilitate clueret.

AVCTORIS PROOEMIVM.

VM ab Illustri Venetorum Repub. munus legationis ad Vsuncassanum Persiæ regem obeundæ, mihi demandatum esset. Etsi me non fugerent difficultates itineris, & pericula quæ mihi subeunda forent, tamen cum & desiderium patriæ & publicum totius Christiani orbis Bonum perpendissem, mecum constitui, diuino implorato auxilio, munus hoc licet grauissimum prompto & beneuolo animo suscipere, vt & Reipubl. nostræ & vniuerso Christiano populo mea opera & studio inseruirem. Quæ vero toto diuturni & difficilimi huius itineris tempore acciderunt, digna mihi visa sunt, quæ posteritati quoque innotescerent. Scribam igitur omnia, quæ à die discessus mei Venetiis, qui fuit primus Quadragesimæ dies anni 1473. vsque ad 24. Februar. Anni 1477. quo redii Venetias, euenerunt, annotatis prouinciis, vrbibus, & reliquis locis, quæ adii & vidi, eorumq; consuetudines & mores diligenter, & qua fieri poterit breuitate annotabo.

VENETORVM LEGATVS DISCEDIT VENETIIS, perlustrata Germania, Polonia, Rußia, & superatæ Sarmatiæ Europeæ seu Tartariæ desertò, Caffam seu Theodosiam peruenit.

CAPVT I.

ENETIIS igitur 23. Febr. Anno 1473. discessi, comites itineris habui Reuerendum virum Stephanum Testam presbyterum, quo Diaconi & Cancellarii loco vsus sum: Tum Demetrium Setinensem Internuncium & Interpretem meum, duosq; seruos, Mapheum Bergomatem & Ioannem Vngarettum mecum sumpsi, vestimenta excrassa Germanorum more confecta, indueramus, sub quibus pecuniam Stephanus thoraci intertextam, vt tutius secum ferret, absconderat: Patriam non sine graui dolore & molestia reliqui, nauicula conscensa templum S. Michaelis, quod est in Murano, petiimus, inde peractis sacris, & accepta à Priore eius templi benedictione, recta discessimus. Iam ibi 5. equi nos operiebantur, quibus conscensis, Taruisinum peruenimus. Nihil magis cordi mihi erat, quam vt socii quidam & duces itineris sese nobis offerrent, quos ne oblata quidem pecunia nancisci potuimus. Vbi postera die, 24. scilicet huius mensis, Cogiensium oppidum, quod Conigliano hodie dicitur, attigi, constitui, quod periculosum & diuturnum iter instare sciebam, ibidem cum meis comitibus peccata confiteri, & sacræ Christi cœnæ commmunicare, qua peracta 24. Febr. die iter nostrum mane ingressi in Sebastianum quendam, natione Germanum, forte incidimus, qui me noscere, & quo tenderem, se scire affirmabat, seq; Noribergam vsq; nos comitaturum promisit. Diuinitus nobis occasionem tam optatam & opportunam, oblatam duxi. Hoc igitur sodalitio viam ingressi, maturato itinere, Germaniæ tandem fines attigimus, in qua arces & vrbes variorum Episcoporum & Principum reperimus, qui tamen Rom. Imperatori subiecti sunt. Inter omnes eminet Augusta Vindelicorum vrbs pulcherrima. non procul inde Sebastianus ille, noster comes, Francofurtum petiturus, à nobis discessit, inuicemque nobis valediximus, humaniterque amplexi sumus. 10. Martii, duce itineris, qui viam monstraret, comitatus, Noribergam attigi, vrbem pulcherrimam, quæ firma arce munita, eamque mediam fluuius interlabitur, vbi, cum de futuræ profectionis comitibus sollicitus essem, ab hospite meo cognoui, duos Regis Poloniæ legatos in ea vrbe morari, in quarum familiaritatem me insinuaturum spondebat. Quare haud parum fui recreatus: misi igitur Stephanum sacerdotem, qui illos de meo aduentu & itinere edoceret, meq; ipsorum colloquium peroptare indicaret, quod illi minime respuebant. Eos vbi conueni, ambos Regiæ Maiestatis Consiliarios intimos esse comperi; Alter quidem Archiepiscopus, alter eques, cui Paulo nomen erat; postquam eos, vt mos est, salutaui, dixi mihi ad eorum Regem proficiscendum, meq; Assertorio libello instructum esse: Illi contra humaniter me exceperunt, & honore (non obstante vestimentorum, quibus indutus eram, tenuitate & vilitate) haud vulgari affecerunt. In eorum gratiam per quatriduum Norібergæ substiti, inde ad continuandum iter constitutum 14. Martii cum duobus illis legatis Polonis, quibus legatus Regis Bohemiæ (qui Poloniæ Regis filius erat primogenitus) sese coniunxerat, discessimus, comitatus noster 60. circiter equis constabat. Peragrando Germaniam, sæpius in optimis vrbibus, sed vt plurimum in oppidis atq; castellis diuersati sumus, quarum multa ob pulchritudinem & munitiones maxime sunt conspicua. Sed ea describere studio supersedeo, quod ea regio plerisque ex auditu cognita sit, & plurimi eam quotidie perlustrent. Consumpsimus fere duodecim dies in Germania, & magnam partem ditionis, quæ ad Marchionem Brandeburgensem spectat, perlustrauimus, donec in metropolim quandam, quæ Francofurtum dicitur, ad Oderam flumen sita, satis pulchram & bene munitam peruenimus, vbi ad 29. Mar-

tium substitimus, proxime enim vrbs illa regno Poloniæ adiacet, vnde à Duce Brandeburgensi certi quidam equites constituti fuerunt, qui legatos in regnum tuto deducerent. Erant illi equites probe instructi, & recte equitandi ordines seruabant. Pridie Cal. Aprilis Messaritiam vrbem paruam, sed pulchram & arce munitam attigimus. Quæ prima est Regi Poloniæ subiecta. Inde nullum magni momēti locum reperimus, donec nudiustertius Stragonam seu Posnauiam peruenimus, vrbem splendidam propter pulchras plateas & domus: tum celebri mercatorum emporio claram. Inde 3. Aprilis recto ad Regem profecti sumus; In via nec vrbes nec arces memoratu dignas offendimus, hospitia & reliqua omnia multum à Germania discrepabant. 9. Aprilis quæ pridie Paschatis erat, Lancisiam, vbi Rex Casimirus morabatur, delati fuimus, cum de meo aduentu certior fuisset factus, duos nobiles ad me misit, qui me Regis nomine exciperent, hospitium mihi satis honestum fuit designatum, die Paschatis, vt par erat, domi quieui. Postridie mane Rex Damascenam mihi vestem nigram misit, ea, vt moris est, induta, in aulam me, multis magni nominis hominibus stipatus, contuli, Regem consueta reuerentia ac humilitate salutaui, & Reipub. nostrę literas obtuli, quæque in mandatis habebam, exposui. Rex prandio me interesse volebat. victus rationem quod attinet, nostro fere more viuunt, cibi bene parantur, & abunde apponuntur, finito prandio veniam à Rege hospitium repetendi petii, idemq; obtinui. Biduo elapso denuo me Rex in aulam accersiuit, & ad omnia, quæ nomine Reip. Venetæ proposueram, ordine respondit, tantaq; erga me vsus est beneuolentia, humanitate, ac ciuilitate, vt certissimum esse compererim, quod vulgo apud nos dici solet, multis abhinc annis iustiorem non vixisse Regem, hoc ipso Casimiro Poloniæ Rege. Duos itineris duces mihi adiunxit, quorum alter per Poloniam, alter per Russiam inferiorem ad locum qui Chio vel Magrana dicitur, vbi regnum Polonię terminatur, me comitaretur. Pro tanta humanitate Regi debitas Reip Venetæ nomine gratias egi. Decimaquarta Aprilis die Lancisia discessi, per Poloniam continuato itinere, quę plana est regio, locis tamē quibusdam syluis consita, rerum ad victum pertinentium minus abundantē & fertilem esse, hospitiorū incommoditas & diuersitas demonstrat. 19. April. Lublinam perueni, vrbem satis commodā, arce munitam: in qua tres Regis filii literis operam dabant, quorum natu maximus decimumquintū fere ætatis annum agebat, reliqui paucissimis annis minores erant, volebant vt eos conuenirem & visitarem, (forsitan sic volente Rege patre) quod cum fecissem, amice ab eis fui exceptus, vnus eorum humanissimis verbis mecum locutus, summam Præceptori, qui eos instituebat, reuerentiam deferre videbantur, pro exhibita beneuolentia debitas egi gratias, nec sine benigno complexu fui dimissus. Superata Polonia, 20. April. Russiam inferiorem Regi Poloniæ subiectam ingressi sumus; per dies quinque continuos iter per syluas densissimas fecimus, nonnunquam in castellis exiguis hospitio excepti, sæpius in villis hospitati sumus. 25. eiusdē mensis Iusch oppidum attigimus, quod arce ex ligno constructa munitur, nec sine periculo ibi substitimus, quod eius loci incolæ, nuptiis indulgētes, ad insaniā fere ebrii essent; vinum non habent, sed ex melle potum conficiunt, qui vim inebriandi maiorem quam vinum habet. Inde digressi, eadē vespera in pagū quendam Aitomirum peruenimus, qui cum arce totus ex ligno constructus est: totum 29. April. diē per syluas equitando consumpsimus, non sine manifesto discrimine, siquidem via vndiq; latronibus erat obsepta. Nec erat vnde vesperi diuerteremur, nec cibi vnde nos refocillaremus, erant, sed in sylua ea nocte cubantes, vigilare præterea, ne quam nobis iniuriam latrones inferrent, cogebamur. 30. April. in Belligraoch seu Albam arcem delati, in regio palatio excepti, non sine maximis incommoditatibus ibi pernoctauimus. Cal. Maii ad vrbem quæ Chio seu Magraman dicitur, extra Russiæ limites sitā, peruenimus, cui præerat Pammartinus Polonus, Catholicæ religioni addictus. Is cū à regiis ductoribus de meo aduētu certior factus fuisset, hospitiū pro loci cōditione satis tenue mihi assignauit, meq; visitauit, & de victu, quod satis erat, mihi prospexit. Hæc vrbs Tartariæ contermina est, mercatorum

satis frequens emporium, qui ex Russia superiori pelles pretiosas aliasq; merces venales illuc ferunt. Inde magno comitatu Theodosiā seu Caffam petūt, sæpius tamen in itinere à Tartaris intercipiuntur, & miserrime tractantur. Abundāt incolæ pane & carne. Eorum consuetudo est à summo mane ad tertiam vsq; diei horam, si quæ habent, negotia conficiunda expedire. Inde in cauponas & cellas se reducunt, & ad noctem vsq; potādo reliquū diei exigunt, nouas cōtinuo rixas & lites in ebrietate excitant. 6. Non. Maii Pammartinus quosdā è suis nobilibus ad me misit, qui ad prandium me inuitarent & deducerent, vbi comparui, eumque vt par erat, honorifice salutaui, peramice me excepit, & amplissimis verbis suam operam obtulit, dicens, à Rege sic imperatum, vt quoad fieri posset, honorem mihi & beneuolentiam exhiberet, & ab omni periculo incolumē me conseruaret, tum vt rationem tuto superandi Tartariæ campos, Theodosiam vsque mihi commonstraret. Egi pro tanta humanitate gratias illi debitas, & vt me sibi commendatum haberet, rogaui: Ille contra Lithuaniæ legatum, qui ad Tartarorum Principem cum muneribus proficisceretur, se expectare indies dicebat, quem 200. Tartarorum equites deducere debebant, eum me operiri volebat, quod tutus mihi cum illo transitus futurus esset, eius consilium sequi constitui. Inde ad prandium consedimus, quod laute sane & omnibus necessariis abunde paratum erat. Aderat quoq; frater eius Episcopus, & multi alii nobiles, nec deerant Musici, qui durante prandio cantando nos exhilararent. Sed quod diutius accubandum esset, haud parum erat molestum, siquidem quiete potius & somno, quam ciborum abundantia opus habebam, prandio finito discedendi veniam impetraui, & hospitium meum, quod in vrbe erat, reperii. Arx tota ex ligno constructa est, vrbem fluuius alluit, qui Danambre ipsorum lingua, Italis Leresse vocatus, quondam Borysthenes fuit dictus, qui tandem in Euxinum pontum sese exonerat. 10. April. legatus cuius supra memini, appulit, quem postero die cum discedendum nobis esset, audita prius Missa, cum Pammartino adii & salutaui, ipseq; Pammartinus grauissimis verbis illi seuere iniunxit, vt mei, Regia Maiestate sic imperante diligentissime curā gereret, & Theodosiam vsq; saluum & incolumē deduceret. Cui ille respondit, sibi in omnibus Regis mandato parendum esse, quem vitæ pariter & necis potestatē in se habere agnoscat, nec se defuturum. Pro tot beneficiis in me collatis Pammartino, quas potui verbis concipere, gratias, vt sane meritus erat, egi. Namq; eo tēpore quo ibi commoratus sum, sæpius me domi visitauit, & de victu abunde prospexit, quæ beneficia vt aliquo modo compensarem, equum illi Germanicum satis robustum, quo toto peracti itineris tempore vsus eram, donaui. Reliquos qui mestris hucusq; nos vexerant, quod strigosi essent & male habiti, ibidem reliquimus, & alios, quos fert ea terra, ad reliquum iter perficiendum sumpsimus: cum iis, quos Rex mihi adiunxerat, vix ducibus optime fui contentus, & vt decebat, gratum vicissim me exhibui. Discessi cum legato Lithuano 11. April. carro vectus, quo à discessu meo à Regia Maiestate vsus fueram, quod propter dolorē pedis equitare nequirem. Primum quem reperimus locum, Cereas fuit ad Poloniæ regnum pertinens, vbi ad 15. vsque April. diem permansimus, quod Tartari illi equites ibidem nos excipere deberent, quibus stipati magnū desertū ingressi sumus, donec ad Borysthenis ripā appulimus, qui Tartariā à Russia discernit, profundus satis & milliaribus aliquot latus. Cumq; nobis trāseundus esset fluuius, Tartari arbores secuerūt, easq; recte ligarūt inuicē, ramis supra stratis: postea omnia nostra impedimēta huic rati fuerūt imposita: Tartari ipsi fluuiū ingressi ex iubis equorū pendebāt, quorū caudis funes erāt alligati ad ratim trahendā, nos quoq; miserū hoc nauigii genus ingressi, equos ad fluuium superandū instigauimus & propulimus, quem tandem Deo clemēter adsistente, superauimus, sed quanto cū periculo, iis qui præsentē historiā legēt, considerandū relinquo. Ad alterā ripam delati, diē integrū colligendis nostris impedimētis occupati, inter Tartaros illos cōsumpsimus, quorum duces nōnulli diligētius me q̃ reliquos contēplabantur, & varia secū capiebāt consilia. Relicta fluuii ripa, iter denuo per vastissimū desertū ingressi omni re carebamus.

Legatus Lithuaniæ paulo post per suum interpretem me certiorem fecit, Tartaros constituisse ad suum Principem me deducere, nec aliter facere sibi licere: quod eiusmodi homo, qualem me esse appareret, Theodosiam præterire nequiret, nisi prius ad Principem ipsorum deductus fuisset. His intellectis propter instans periculum valde fui perturbatus, & diligentissime Interpreti illi me commendaui, oraui que vt promissorum & adhortationum Pammartini, Regis ipsius nomine factarum, memor esset, quod si è præsenti discrimine me liberaret; gladium ei pro exhibito beneficio promisi. Ille consolari me aliquantulum cœpit, & reuersus ad legatum, quæ mea sit opinio & desiderium refert. Inde Tartaris sese familiarius adiunxit, & ipsorum compotationibus interfuit, multisque verbis vix tandem me Genuatem esse persuasit, meq; vt sinerent, quo ire vellem solutis 15. ducatis obtinuit. Hoc nostrum iter ad 9. vsq; Iunii Calen. ingenti cum molestia durauit, semel diem integrum cum nocte sequenti omni aqua destituti exegimus. Iam ad locum peruentum erat, quo à recta via legatus cum Tartaris ad Principem Tartarorum (qui in arcer cheriher desidebat) declinare debebat, mihiq; Tartarus quidam dux itineris, qui Cossam me comitaretur, fuit adiunctus, eaq; ratione valediximus & discessimus inuicem. Etsi vero non mediocri in periculo & sollicitudine semper versarem, ne forte Tartari, quos reliqueram, me sequeretur è vestigio, gaudebam tamen societate istorum canum semel me tandem liberatum esse, quod propter immensum fœtorem, quem esus carnis equinę efficit, vix quisquam diu penes ipsos manere queat. Ea nocte in campo pernoctauimus sub quibusdã carris, pellibus coopertis, nec diu ibi consedimus, quin plurimi ad nos affatim accurrerunt, & quinam essemus, sciscitarunt, vbi à duce nostro Genua me natum esse intellexerunt, lac nobis bibendum obtulerunt. Postera die antequam illuxisset, inde discessimus, & circa vesperam eodem die, qui fuit 16. Maii suburbium Theodosiæ attigimus, gratias immensas Deo summo nostro protectori agendo, quod in tantis periculis hucusq; nos saluos præseruasset. Templum quoddam clam ingressi, interpretem meum ad Consulem Venetum ablegaui, qui meum aduentum illi significaret. Ille continuo fratrem suum ad me misit, iussitq; nos, donec tenebrasceret, ibidem morari, quo tutius in domum quandam, quæ ad ipsum spectabat, in eodem suburbio sitam, nos recipere possimus, eo ad constitutam horam nos contulimus, & honorifice fuimus excepti. Ibidem Paulum Omnibenum offendi, qui ex decreto Illustris Reip. Venetæ tribus mensibus ante me in hæc loca profectus fuerat.

ORATOR VENETVS CAPHA, SEV THEODOSIA discedit, superato Euxino Ponto Phasin vrbem peruenit, inde per Mengreliam, Georgiam & Armenia partem in Persidis regiones, quæ Vsuncassano parent, defertur.

CAPVT II.

THEODOSIÆ situm & vrbis constitutionem exacte describere nequeo, quod domi semper latere coactus fuerim, ne forte conspicerer; pauca quæ vidi & audiui, adscribam. Vrbs hæc ad Euxini Ponti littora sita, emporium est frequens & celebre, maxima habitantium copia refertum, & vt fama fert, opulentum satis & potens. Hic nauem conduxi, qua Phasin vrbem nauigare constitueram, eo in mœotide in statione erat, & ad Antonium Valdatensem spectabat. Sed forte cum nauem ingressurus essem, Armenii duo sese obtulerunt, quorum alter Romæ fuisse, & legationem Vsuncassani nomine obiisse prædicabat, suaserunt hi, ne ad Phasin descenderem, sed alium quendam locum, Tina vocatum peterem, qui 100. milliaribus Trapezunte distaret. Inde equis quatuor horarum spacio, ad castrum quoddam Atiam vocatum, quod Vsuncassano pareat, tuto proficisci posse, eoq; saluum me deducere spondebat. Non mihi placebat hoc Armeniorum cõsilium, admonitus tamen à Consule eiusq; fratre iitittis parui.

Caffa

Caffa igitur 4. Iunii discessi comitatus à Consule, sequenti die fluuium attigi, vbi nauis conductitia nos expectabat, pro qua 70. ducatos soluere promiseram, sed propter mutatum locum, quo nos ducere debebat, 100. ducatos numerare coactus fui. Intellexi nullos in eo loco quo nauigare constitueramus, eos reperiri. Ideoq; nouem nostræ naui imposui, qui & nobis & ducibus itineris inseruirent, & victum per Mengreliam & Georgiam ferrent. 15. Iun. terra secundo vento soluimus, ingressi Euxinum Põtum, recta cursum Tinam versus direximus, quo cum 20. fere milliaribus abessem, eo tamen loco nondũ conspecto, contrarius nostræ nauigationi ventus ab Oriente exorsus est: ibi cũ nautæ frequentius solito secum deliberarent, quid loquerentur, intelligere volui: Responderunt se paratos esse me deducere quocunq; vellem, celare tamẽ posse locum illum quo descendere constitueram, periculosissimum esse. His intellectis, diuinitus me à periculo preseruatum auguratus, denuo versus Liasi & Phasin vela dirigi iussi, paulo mitiori vento vtens. Locũ, cui Varti nomen erat, 29. Iun. attigi, cumq; equi nostri minus commode haberent, in terrã eos exponi, & Phasin vsq; 60. milliaribus distãtem, deduci imperaui, obuiam tunc nobis factus Bernhardus nauis domini frater, qui cũ ad Tinã nos direxisse cursum intellexisset, præmonuit, ne illuc iremus, quod Subassa quidã cum magno equitatu in iis locis ageret, qui si forte in nos incideret, dubio procul nos omnes in miseram seruiturẽ abducturus esset. His cognitis mutaui consilium, indeq; discessi. Varti autẽ, cuius antea memini, castrum est, & pagus exiguus, in Mengrelia situs. Dominus, cui paret, Gorbola vocatur, ad quẽ Calrichea quoq; spectat, ad Euxinũ sita, exigui momẽti locus: Nonnihil serici & canabis atq; ceræ ibi reperitur, incolæ miserrimi sunt. Cal. Iulii Phasis ostia attigi, vbi Mengreliorum nauis pone nos sequebatur, qui omnes insanire mihi videbantur. Relicta naui in cymbam nos coniecimus, eaq; fluuii ostium ingressi, primum insulam quandam offendimus, in qua Oetes Medeæ veneficæ pater regnasse dicitur, hic pernoctauimus, culicum infestationibus valde diuexati, postera die fluuium cymba ascendi, præterita Asso vrbe ad littus fluuii sita, & syluis vndiquaq; cincta. hic fluuius duos arcubalistæ iactus latitudine patet, vbi in terram descendimus, Nicolaum Capellum Modonensem, qui ditionis illius præfectus erat, tum Martham Gricassiam Genuatis cuiusdam mãcipium & Genuensem, qui matrimonium ibi contraxerat, offendi. Diuerti apud Martham illam, quæ humaniter & benigne me recepit, & per biduum ibi moratus sum. Phasis vrbs in Mengrelia sita est, Bendiano Principi subiecta, qui exiguam ditionem habet, 3. dierum itinere forte patentem, syluis & montibus passim consitam, incolæ feroces sunt, & brutis similimi. Cereuisiam coquunt, frumenti & vini parũ & nullius momenti habent. Cibus ipsorum consuetus ex Panico fit, pultis instar cocto, quo misere sustentantur. Trapezunte ipsorũ necessitatibus nonnunquam aduectitio vino & piscibus sale conditis occurritur: Theodosia vero sal aduehitur, quib. rebus si destituerẽtur, omniũ hominũ indigentissimi essent, parũ canabis & ceræ legũt. Nihil illis deest præter industriã & diligentiã, qua si essent præditi, tantã pisciũ copiã in fluuio capere possent, vt ad sustentandã vitã sufficeret, Christi nomẽ profitentur, & Græcorũ ritus obseruant, multis grauissimis superstitionibus vitiatos. Phaside 4. Iul. discessi comitatus Nicolao Capello, Mazum fluuiũ rate transiimus, eoq; die cũ sequẽti per cõtinuas syluas & montes magnam Mengreliæ partẽ emensi, vesperi locũ attigimus, vbi ipse Bendianus morabatur: in planicie quadã cum vniuersa aula sub arboribus quiescebat. Misi Nicolaũ illũ qui de meo aduẽtu certiorẽ illũ redderet, & alloquẽdi veniã impetraret: cõtinuo vocatus fui, vbi apud ipsum cõparui, humi sedentẽ cũ vxore & liberis, debita reuerẽtia salutaui, me pone se humi sedere voluit. Exposui causas aduẽtus mei, petiiq; vt itineris ducẽ mihi concederet. Ille nihil mecũ, quam quod gratus ei meus aduentus esset, locutus, statim ducem itineris promisit, & rursus discedendi veniam dedit, tum caput suillum & carnem bubulam cum pane ad me misit, quæ omnia pessime cocta erant, necessitate tamen coacti, quod alium cibum non haberemus, contenti eo fuimus: per integrum diem, promissum

itineris ducem expectauimus. Planicies illa pulcherrimis arboribus consita, quæ buxo fere similes sunt, proceritate tamen eos superant, per mediam earum seriem via patet. Princeps ille Bendianus 50. annorum natus videbatur, facie non deformi, sed stultissimis moribus præditus. 7. Iulii iterum viam per continuos montes & syluas ingressi, sequenti die fluuium superauimus, qui Mengreliam à Georgia distinguit. Ea nocte in florenti quodam prato substitimus, lectorum vicem herba viridis supplebat, ad comedendum parum nobis supererat. 9. Iulii oppidulum quoddam Cotachis dictum attigimus, quod arce lapidea colli imposita munitur, vbi templum est, quod antiquum esse appatet. Pons nobis transeundus erat supet latum fluuium structus, qui ad pratum ducit, vbi casæ quædam Pangionis Georgiæ Regis ædificatæ erant, ad quem arx Cotachis spectat, eius præfectus ad prandium me inuitauit, cum in quadam eius casa conuenissemus, humi discumbentem reperimus, meq; meosq; atq; alios è suis familiaribus assidere iussit; ante nobis corium quoddam ex adipe pinguissimum, stratum erat: panis, raphanus, & caro, aliæq; nonnullæ sputcities, quas dignoscere non potui, appositæ erant. Vitrum vino plenum sæpissime mihi propinabatur, vt inebriarer ipsorum more, qui Mengrelios stultitiâ & Ineptiis æquant: cum vero potando eos assequi nollem, contemptui ipsis fui, eorumq; indignationem non mediocrem incurri, vix discedendi veniam obtinui, comite itineris adiuncto, qui ad Regem Georgiæ me deduceret. Inde igitur 12. Iulii discessi, facto continuo itinere per montes & syluas, vesperi ad pedem montis in prato quieuimus, proximum erat castrum Scandet nomine, vbi Rex Pangrates residebat: Dux itineris illuc se profecturum; & de aduentu meo Regem certiorem facturum, quam ocius ad me reuersurum, & reliqui itineris comitem adducturum dixit, qui per totam regionem me deduceret: solum me in media sylua, fame pressum, totaq; nocte variis curis anxium dereliquit, cum illuxisset, rediit, & cum eo duo Regis scribæ, qui Regem Cotachium profectum, sibiq; iniunxisse dicebant, vt omnia nostra impedimenta, & quæcunq; nobiscum tulissemus, perlustrarent sedulo, & publicas literas nobis darent, quo citra vllius tributi solutionem per totam ipsius regionem commeare possimus: quæ dixerunt, re executi sunt, omnibus peruestigatis, etiam indusiis quibus induti eramus, perspectis, quod mirum plane & absurdum mihi videbatur, annotatis singulis, edixerunt mihi, vt solus sine comite equum conscenderem, & ad Regem eos sequerer; omnem operam impendi, vt me ab hac profectione excusarem, illi contra iniuriis me petebant. Tandem vix obtinere potui, vt interpretem meum socium haberent. Ad iter igitur nos accinximus, cibo & potu destituti, magnam viam emensi, tandem ad castrum Cotachis peruenimus, vbi sub arbore, tota ea nocte solum cum interprete me reliquerunt. Exiguum tamen piscis frustum & panem, quo vesceremur, miserunt. Reliqui mei serui in obscurum pagum deducti, penes sacerdotem quendam custodiebantur, quid nobis animi fuerit, facile quilibet ex semetipso colligere potest. Postero die summo mane Rex me vocauit, quem humi in casa quadam sedentem, multis regionis baronibus stipatum reperi: cum eum salutassem, varias quæstiones mihi proposuit. Inter alia, num scirem quot Reges in mundo essent, percunctatur, forte mihi incidit, & responderem, duodecim me credere. Annuit me verum dicere, seq; ex eorum numero vnum esse, mirari insuper, quod in ipsius ditionem venissem, nec literas vllas attulissem à meo Principe? Respondi eius rei causam esse, quod domo discedens non putarim fore, vt eius regni prouincias attingerem, asseueraui Dominum meum Pontificem Romanum maximi eum facere, & in reliquorum Regum numero certo habere, qui si sciuisset euenturum, vt eius regni prouincias attingerem; dubio procul literas ad eum dedisset, grata illi videbatur esse hæc mea oratio, & quæstiones suas perabsurdas continuauit, ex quibus colligere potui, comitem itineris falso me detulisse, quasi magni pretii res mecum ferrem, quod verum si fuisset, nunquam ipsorum manus euasissem. Scribæ tamen Regis volebant, vt quæ ipsis placebant in impedimentis meis exiguis Regi donarem, quem cum discedens salutassem,

rogaui

rogaui, vt ducem itineris mihi adsignaret, qui me per eius prouincias deduceret, quod facturum se promisit, daturum etiam literas commeatus, quo tuto vndiquaq; transire possem. Sic igitur 14. Iulii discessi, & reuersus sub arborem, cuius prius memini, literas & comitem ægre tandem à scriba regio obtinui. Reuersus ad socios, qui in pago asseruabantur, nec vnquam futurum putabant, vt me conspicerent amplius, quod immanissimum Regem esse à sacerdote intellexerant, vbi me saluum conspexerunt, Messiam se videre rati sunt, nec modum satis hilariter me excipiendi reperiebant, quod nec misero illi sacerdoti ingratum videbatur, iussitq; statim cibum mihi apparari. Ea nocte dormiuimus, vt potuimus, commodius. Postero die parum vini & panis ad reliquum iter melius conficiendum comparauimus. 15. Iulii denuo iter ingressi, per syluas & montes horribiles, maxima cum molestia per biduum illud continuauimus, vesperi penes fontem in herba quieuimus, ignemq; propter frigus excitauimus. Tandem 17. eiusdem mensis die in vrbem Gorides, Georgiæ Regi subiectam, peruenimus, ea in planicie sita, arce Cotti imposita, munita est, & magnus fluuius eam præterlabitur. Dux itineris nostri præfectum eius loci de aduentu nostro certiorem reddidit, qui muneris accipiendi causa in domum quandam diuerti nos volebat: Ipse paulò post nunciari mihi iussit, Regem illi per literas mandare, vt à me 26. ducatos accipiat, & vt duci meo sex numerarem: quod auditu mihi mirum erat, nec fieri posse respondi; quod Rex humaniter me accepisset, eiq; 70. ducatos iam à me oblatos esse, sed excusationes illæ surdo canebantur, fuique coactus petitioni ipsius satisfacere, ad 19. vsque Iulii diem me detinuerunt, vix discedendi ab illis veniam obtinui, adeo incolæ isti (qui bestiæ potius quam homines dicendi) in nostri admirationem rapti erant, vt nunquam prius homines conspexisse viderentur. Quod ad Georgiæ prouinciam attinet, bonitate Mengreliam aliquantulum superat, incolarum tamen iidem plane sunt mores, & eadem viuendi ratio. Relatum nobis fuit, in quadam sylua excelsum montem esse, templo magno insignem, vbi Mariæ virginis simulachrum antiquum multis miraculis clarum asseruetur, eique quadraginta Monachos (qui Caloieri vocantur) præesse: non placebat illuc contendere, ob desiderium quod habebamus singuli ex maledicta hac prouincia egrediendi, sane in eius transitu tot sum expertus molestias, vt eas recitare nimis longum & lectori tædiosum futurum esset. 20. Iulii hunc locum dereliquimus, continuato itinere per montes & syluas, interdum pagos in itinere reperiimus, vbi victum comparauimus, nocte ad fontes in gramine quieuimus, eaq; ratione totam Mengreliorum & Georgianorum prouinciam emensi sumus.

VENETORVM ORATOR ECBATANAM seu Taurin Vsuncassani regiam peruenit, Rege absente, filio eius sese offert, inde digressus, iter aliquot dierum per Persidem continuat, donec Spaam vrbem attingit, vbi ipse Vsuncassanus morabatur.

CAPVT III.

VIGESIMASECVNDA Iulii die montem immensæ altitudinis ascendere cœpimus, & sub noctem vix ad summum culmen penetrauimus, vbi quiescere coacti fuimus, licet potu aquæ plane destitueremur. Sequenti die summo mane itineri nos accinximus, superatoq; monte, primum Vsuncassani ditionem, quæ Armeniæ initium est, attigimus, vesperi ad arcem Reo delati fuimus, quæ in planicie sita ad fluuium quendam profundissimum, cui ab altera parte excelsus quidam mons imminet. Ad fluuium pagus situs est, quem Armenii incolunt, arx vero à Turcis, qui Vsuncassano parent, custoditur, hic ad 25. Iulii diem quieuimus, vt residui itineris comitem nanciscerer, nec incolis ingrati videbamur hospites.

Armenius, quem Theodosia hucusq; mecum deduxeram, qui Vsuncassani legatum se prædicarat, agnitus fuit ab incolis, & solius latrocinii laude mihi commendatus, vt mirum quibusdam visum fuerit, insidias ipsius nos euasisse: Equum quem ei accõmodaram, recepi, sicq; à me dimisi. Ducẽ itineris conduxi, Armenium sacerdotem, spectatæ fidei hominẽ, qui me Taurin vsq; deduceret. 26. Iulii cum comite sacerdote, & meis famulis Reo discessi, superato quodam monte in planiciẽ descendimus, vndiq; collibus cinctam, pagum Turcarũ offendimus, prope quem ea nocte in campo quieuimus; humaniter satis ab incolis excepti, altera die priusquã illuxisset, ad superandum alium quendam montem nos parauimus, quod inter descendendũ Turcarum quorundam pagus nobis esset transeundus, à quibus si conspecti fuimus, certissimũ incurrissemus vitæ periculum, quod tamen euasimus properando, & iter accelerãdo: magna ibi pratorum planicies sese obtulit, vnde celerius incedendi occasionem nacti, parum quieuimus, in ipso campo pernoctauimus. 29. Iul. ad montẽ Noe penetrauimus, qui cũ sit altissimus, nunquã non ad radices vsq; niue albescit, eamq; faciem per totum annũ retinet. Quidam ad supremum eius fastigium ascendere conati, nunquam comparuerunt, nec vsquam amplius visi sunt: alii qui redierunt, non dari accessum, retulerunt. Exinde semper nobis spaciosissimos campos, quos colles nonnunquam distinguebant, iter patuit. 30. Iul. arcem Chiagri, quæ Armeniorum liberorum est, peruenimus, ibiq; diem vnum quiescendi causa substitimus, quod panis, gallinarum & vini copiam haberemus. Inde Cal. Augusti nouo conducto itineris duce, qui Ecbatanam seu Taurin viam monstraret, sub vesperam discessimus, ad pagum Armeniorum, qui ad montem situs erat, sequenti die peruenimus, nunc nobis transeundus fuit fluuius, qui præterlabitur, prope quem Vsuncassanum superasse ferunt, Tartaros fame, inedia & morbis fractos, eorũ principe, quem Soldan Busech nominãt, capto, cui postea Vsuncassani iussu caput fuit amputatum: à sinistra manu 11. pagi Armeniorum nobis conspecti fuerunt, exiguo interuallo inuicem distincti, quorum incolæ Catholicam profitentur religionem, & Episcopo suo parent, qui Pontificis Romani imperium agnoscit. Hęc regio totius Persię fertilissima & amœnissima est. 3. Augusti oppidum Marerichi attigimus, prope quod ea nocte transgressi, postridie in summo calore, per continuas planicies equitauimus, nec vsquã aquam purã ad sedandã sitim reperimus. In itinere plurimos Turcomannos offendimus, qui cum suis familiis hinc inde peregrinabãtur ad loca herbosa, in quibus tamdiu morãtur, donec omnis herba à pecudibus sit absumta, tunc alio migrant. Scelestissimi sunt latrones, nec vlla re magis quã latrociniis clarent: certe non exiguũ periculum ab iisdẽ nobis imminebat, quod vt præcauerẽ, quoties mihi obuiam facti, significari eis iussi, ad ipsorum Regem me tendere, quod vnicum fuit tuto ex ipsorum manibus euadendi remedium. Eodem die Taurin seu Ecbatanam ingressi sumus: quæ in planicie sita, muro ex terra male cõgesto cingitur: prope eum conspiciuntur montes, quos Tauri mõtes vocari asserũt. Diuerti apud hospitẽ quendã, qui duo cubicula nobis ad somnũ capiendũ cõcessit, satis humaniter sese erga nos præbẽs, mirabatur qua ratione eo vsq; penetrare & tot, quæ vndiquaq; impẽdere pericula dicebat, euadere potuissemus. Siquidẽ omnes viæ passim interseptæ essent, quod in itinere clare vidimus; eius rei causam percunctãs, dixit, Gurlumamechũ Vsuncassani filium bellũ patri intulisse, & vrbem Syras seu Persæpolim occupasse, quam eius nomine Sultanchali gubernet, ad reprimẽdos impios filii conatus, Vsuncassanũ exercitũ conscripsisse, & Persæpolim versus tẽdere: clam vero cũ Gurlumamecho, quendã Satrapam Zagarli dictũ, qui proximos montes possideat, cõspirasse, & in eius fauorẽ 3000. equites armasse, totamq; regionẽ ad portas vsq; Ecbatanæ deuastasse. huius igitur metu vias obstrictas esse. Præfectũ vrbis semel cũ valida militum manu ad impediendas deuastationes vrbe egressum, subito à Zagarlio cæsum & in fugam conuersum, amissis plerisq; equitibus, ægre ipsum in vrbem euasisse. Interrogaui cur omnes vrbis incolæ non proficiscerentur in bellum, cum periculum proxime immineat: respondit, incolas militiæ non esse assuetos, sed præ-

sed præfecto sui parere. Omni studi[illegible] h[illegible] R[illegible] [illegible]ice[illegible], sed q[illegible] me illuc comi[illegible]etur, ne[illegible] quam repe[illegible] tam, neque vr[illegible]is præfe[illegible]us fauorem v[illegible]i exhib[illegible]. Admonitu [illegible] ab hospite meo domi continuo latere, d[illegible] ipsemet mihi prospicere, [illegible] cessaria erant, per interpretem meum & Augustinum Pauien[illegible]em, quem Theodosia mecum deduxeram quod linguæ Persicæ aliquam cognitionem [illegible] et) comparare coactus fui. [illegible] & [illegible] sæpius fuerunt ex[illegible], nec raro mors ipsa eis fuit ostentata. Elapsis aliquot diebus Vsuncassani filius Masubech nomine, cum 1000. equitibus Taurin peruenit, vt vrbem a Zagarlii incursionibus defenderet. Hunc adii, & difficulter aditum & colloquium impetraui. Dixi me ad ipsius patrem tendere, ad quem vt tuto peruenire possem, co[illegible]tibus mihi opus esse, quos mihi vt procuraret & assign[illegible], e[illegible]xe rogaui, sed nihil obtinui, vix me responso dignabatur, nec vllam mei curam habere demõstrabat, redii in diuersorium meum, indies res videbatur in peius labi, Masubechus pecunia Taurisinos ad conscribendum militem emungere conabatur, cuius voluntati f[illegible]iter illi restiterunt, omnesq; tabernæ fuerunt occlusæ: qua de causa hospitium meum relinquere, & in templum quoddam Armeniorum cum meis secedere coactus fui, exiguum loci spacium pro equis mihi assignatum erat. Nec quenquam ex meis egredi sinebam, ne quod magnum nobis periculum crearetur. Quid in his angustiis animi mihi fuerit, facile quisquam cogitare potest. Sed Deus pro summa [illegible] misericordia, qui toties è discrimine nos liberauerat, hac quoque vice nos incolumes præseruare voluit. 5. Septembris Ecbatanam peruenit Bertolinus Liompardus ab Ill. Venetorum Republica ad Vsuncassianum missus, qui Theodosiæ me conuenerat, socium habebat Brancalionem quendam [illegible] nepotem: per Trapezuntem iter fecerat, & integro mense serius me aduenit: Constitui Augustinum (cuius supra memini) Venetias remittere, & datis literis ad Senatum, de omnibus, quæ hactenus nobis contigerant, certiorem eum facere. Allapiam [illegible] eum dimisi, quo maximis aditis periculis tandem saluus & incolumis peruenit. Ecbatanæ substiti ad 22. Septembris diem. Quis vrbis status & quæ conditio sit, exacte cognoscere non potui, semper enim latui, amplissima est, sed aliquibus in locis inculta; nec magna ciuium frequẽtia refertam puto, o[illegible]us rebus necessariis abundat, quæ caro tamen veneunt. Magna hic serici copia paratur, indeq; Allapiam defertur, serici etiam panni plurimi inde conficiuntur, omnium mercium copia præstant: Gemmarum vero & lapidum preciosorum nunquam audiui mentionem fieri. Forte appulit Cadilascarius quidam præcipuus inter Vsuncassani consiliarios, qui apud Turcam legati munere functus, pacem procurare debuerat, qua frustra tentata, ad Regem reuertebatur; de eius aduentu certior factus, non cessaui omnem mouere lapidem, quo in ipsius colloquium admitterer, eumque munere quodam honoraui, orans vt in suum co[illegible]itatum me recipere vellet, benigne & humaniter petitioni meæ annuit, & volente Deo, tuto me ad Regem deducturum promisit. Inter alia mancipia duo Illyrii, qui Christi fidem eiurarant, illi seruiebant, qui continuo arctam amicitiam cum meis seruis contraxerunt, amplissimisq; v[illegible]is sua officia obtulerunt, certiores nos facturi de discessu sui Domini, quod etiam fecerunt postea, honorario a me remunerati. 22. Septembris cum Regio Consilio Ecbatana maximo comitatu mercatorum, & aliorum, qui metu rebellium se con[illegible]unxerant, stipati discessimus. Regio, per quam profecti sumus, vndique planissima est, raris co[illegible]bus distincta, arida quoque vbi nusquam arbor nobis nisi pr[illegible]e fl[illegible]ios fuit conspecta, pagos offendimus exiguos, ante meridie[illegible] campo [illegible]uieuimus, vbi etiam noctem postea exegimus; in pagis singulis, quæ necessaria nobis ad victum er[illegible], comparauimus. Hac ratione iter continuando 27. Septembris Solta[illegible] v[illegible] peruenimus, quæ satis egregia nobis videbatur, [illegible] am[illegible], [illegible]dique cincta. In ea tres portæ æneæ conspiciu[illegible] [illegible]ceno ope[illegible]ratæ, v[illegible]imæ, nec exiguo pretio constitisse puto. [illegible] vi[illegible], vrbs ipsa in planicie sita, cui tamen

co[illegible] sunt montes quidam paullum editi, tempore hyberno incolæ propter asperrimum frigus alio migra[illegible] et tri[illegible]uum illo morati, 3. [illegible] b[illegible] priorem profi[illegible] n[illegible] per pl[illegible]m, nunc per coll[illegible] [illegible]nus, [illegible]ueto in [illegible]is pe[illegible] [illegible]do semper obseruato. 4. [illegible] [illegible] in Senam appulimus, quæ nullo muro clauditur, in planicie ad [illegible] nonnullis arboribus cin[illegible]a, ea nocte in hospitio iniquo [illegible]is quieuimus. Inde [illegible] gre[illegible]i, 6. denique Octobris, cum in [illegible]ampo nos d[illegible]emus, febri graui laborare cœpi, ad[illegible]o vt sequenti di[illegible] ex equo [illegible]re [illegible]erim, [illegible] Como attigimus, ibique postridie [illegible]iti, cum idem morbus omnes, qui mecum erant, inuasisset, solo Stephano sacer[illegible]ote excepto, qui nos omnes curabat, ea fuit febris malignitas, vt nos omnes ad insaniam adig[illegible]e, postea mihi fu[illegible] relatum. Consi[illegible]ar[illegible]us Regius m[illegible], qui me suo no[illegible]ne [illegible]sitaret, & exc[illegible] simul, quod d[illegible] e[illegible] loco exp[illegible]tare non posset, tiq[illegible] ad [illegible] [illegible]m [illegible]et, tamen seruum suum penes me relicturum [illegible] nec [illegible] vt quo q[illegible]am [illegible]uneam, siquidem in ea regione versarer, vbi nemo me offensurus esset. [illegible]pter morbum diu hic fui d[illegible]tentus. Vrbs in plano sita, non adeo magn[illegible] m[illegible]ro ex c[illegible]o con[illegible] o defe[illegible]r, incolarum frequentia & rerum omnium neces[illegible]arum copia abu[illegible]n[illegible]. 24. Octo[illegible]ris d[illegible] i[illegible]r de[illegible] licet ægre equitare potuerim, cor[illegible]oris viribus mor[illegible]o valde d[illegible]il[illegible], [illegible] die vrbem Ca[illegible]an attigimus, quæ in omni[illegible]us Como æqualis erat, ni[illegible] qu[illegible] [illegible]chrior aliquantulum nobis videbat[illegible] Sequenti d[illegible] in v[illegible]bem Nethas [illegible] in plano quoq; [illegible]a, propter vini abun[illegible]ti[illegible] clar[illegible], per vnum diem [illegible] v[illegible] colligendarum causa, tum quod ac[illegible]essum [illegible]ebris denuo sentirem, subst[illegible] 8. O[illegible]ctob[illegible] potui commodissime conscenso equo ad iter absoluendū me paraui, eoq; per planicies cōtinuato, 3. Cal. Nouemb. Spaan vrbem, in qua Vsuncassan morabatur, attigi, explor[illegible]to Iosaphati Barbari Veneti leg[illegible]ti hospitio, apud eu[illegible] diuerti, a quo hilariter exc[illegible]ptus mutuisq; ample[illegible]us [illegible] [illegible]catus sum, cum vero somno & quiete potissimū opus mihi esset, statim me cubitum c[illegible]. Postridie de rebus, quæ videbantur maxime necessariæ, consi[illegible]ium habui[illegible] Rex vbi de meo aduentu certior fuit factus, mancipia sua ad me mi[illegible]t, qui m[illegible] gra[illegible]larentur, & cibaria quædam munera afferre[illegible]t. 4. Nouemb. [illegible] per [illegible]ruos nos accersiuit. Ingressus cum Iosaphato Bar[illegible]ro cubiculu[illegible], v[illegible] cum octo al[illegible]is viris splendidissimus erat, eoque de more gentis salutat[illegible] mandatis habebam, exposui, & [illegible]iteras Reipub. nos[illegible]ræ obtuli, cum finem [illegible] fecissem, breuiter ad singula re[illegible]pondi[illegible]t, ex[illegible]usando se, quod in eas [illegible] conced[illegible]re coactus fuis[illegible]. Postea a[illegible]e me [illegible]is [illegible] iussit, app[illegible] copiosissimi cibi Persico more satis bene parati. Conuiuio absoluto R[illegible] ximus, & nostra hospitia repetiimus. Elapso biduo iterum in aulā fuimus [illegible]ocati, p[illegible]eræq; contin[illegible]ationes r[illegible]æ mihi monstratæ fuerunt, forte tunc [illegible] campo ad [illegible]um que[illegible] in loco amœni[illegible]o mo[illegible]tur. Inter [illegible]a c[illegible] vidi, in quo G[illegible]mech de[illegible] erat, f[illegible]ne alli[illegible] d[illegible] [illegible]tanu, cui ab [illegible]a parte caput ampu[illegible]batur, hic omnis generis bella[illegible] [illegible]cundæ nobis app[illegible]tæ [illegible]eru[illegible]t. Sub[illegible]itimus Aspachanæ ad 25 vsq; N[illegible] [illegible]chem. Quo t[illegible]por[illegible] spacio [illegible]ersis vicibus in aulam pr[illegible]ndii sume[illegible]d[illegible] [illegible]cati fuimus. Vrbs vero, vtut reliquæ muro ex [illegible]erta con[illegible]sto c[illegible] sita, omnium rerū quæ ad victum humanum pertinent, abunda[illegible]s [illegible] bellass[illegible]t, obless[illegible], m[illegible]tas incōmo[illegible]itates perpe[illegible], cumq; [illegible]bst[illegible]us [illegible] c[illegible] & vi[illegible] ax[illegible]a dampna ac[illegible]. A[illegible]u n[illegible]r [illegible] [illegible]ec Aspa[illegible]am p[illegible]im[illegible] 24. dies e[illegible] P[illegible] [illegible] locis aquæ [illegible] re[illegible]ntu[illegible] & [illegible] a[illegible] [illegible]nd[illegible] [illegible]uen[illegible]nt om[illegible] [illegible]ere ob[illegible] [illegible] [illegible] q[illegible] 3. vel 4. [illegible]

liqea[illegible] io[illegible] [illegible]. Persæ v[illegible] ciui[illegible]les & humani Christianos non abominantur. Mulieres h[illegible] e v[illegible], & dece[illegible] quam viri equita[illegible]t, ne[illegible] deformes esse ex liberali viro[illegible] apparet[illegible] [illegible]am Mahometanam [illegible]quuntur.

VENETORVM LEGATVS ASPACHANA CVM Vsuncassano Ecbatanam discedit, vbi Ducis Burgundiæ & Moschorum Principis legatos offendit, tandem abeundi veniam à Rege obtinet.

CAPVT IIII.

VIGESIMAQVINTA Nouembris die Rex cum vniuersa aula Aspachanà [illegible]cessit In hyberna Comum profecturus Aulam nos quoque secuti eadem fere loca repe[illegible]imus, per quę antea trans[illegible]essi eramus, sub tentoriis in campis vt [illegible]lurimum [illegible]timus. Iam antea certis quibusdam mercator[illegible]bus frum[illegible], commeatu[illegible] [illegible]liarumq; rerum necessariarum in castra conuehend[illegible] [illegible] fuerat co[illegible]a. 14. Decembr. Comum ingressi, per biduum sub tentoriis im[illegible]i, aspe[illegible] [illegible]uiente, vix tandem domunculam, vbi d[illegible] teremur, im[illegible]etrauimus. I[illegible] ad 2[illegible]q; Martium, anni 1475. substitimus. In aula sępius [illegible] ad prand[illegible] [illegible] Regem salutandi causa com[illegible]imus. Ea splendi[illegible] [illegible] homines præstantissimi sem per in ea versantur; qu[illegible] adringenti fere in[illegible] [illegible]um, humi sedentes capi[illegible], q[illegible]bus in ænea patina oryza vel ali[illegible] [illegible]ultis [illegible] frumento confectū, ad[illegible] [illegible]e apponitur. Sed mensa Regia magno apparatu ciborum instruitur. Pranden[illegible] Re[illegible] vinu[illegible] sæpius affert[illegible]r, tu[illegible] ca[illegible]es quoq; & tibicines adstā[illegible]t, qui a Rege imperatas ca[illegible]lenas modulantur. [illegible] personā quod attinet, satis procerus e[illegible], grac[illegible]is, iucūdus, vu[illegible]u Tartarū referens, man[illegible] ei tremebant cū bibebat, facile [illegible] quouis familia[illegible]er c[illegible]uersabatur quantum diiudicare potui 70. ætatis annum nondum attigit. Non expedit referre quoties demādati muneris causa ad colloquium a Rege vocatus fuerim, quidve impetrauerim, sed ex euētu sing[illegible]a innotescent Como Rex cum omnib. aulicis 20. Martii soluit, Ecbatanam versu[illegible] [illegible]uto itinere, impedimēta c[illegible] & mulis ferebant[illegible], vix vno die 10. vel 12. raro 2[illegible] milliaria Italica confic[illegible], donec herba & pastu iument[illegible] d[illegible]struebantur. Pridie quā castra mouent, in alio loco tentorium Rex erigi curat, ad quod sequenti die omnes conten[illegible] nec di[illegible]cedūt, donec omne gramen sit absu[illegible]u, hac ratione co[illegible] iter p[illegible] q[illegible]tur. Mulierū quæ pr[illegible]æ in [illegible]astra veniebāt, munus erat hospitia d[illegible]po[illegible] [illegible]ria erigere, & cibos marit[illegible] coquere, splēdide vestitę incedunt, & optimis v[illegible] eq[illegible]s, quorū regendorū artem ap[illegible] rime norūt. Gens est magnifica, pompis & fastu mire gaud[illegible]s. Cameli diligeter cu[illegible]tur, quos è longinquo incedentes, volupe est contem[illegible]lari. Nec quisqua est tam [illegible] abiectæq; sortis, qui [illegible] camelos alat. Hanc aulicorū cateruam si procul [illegible]es immensam [illegible] m[illegible]lt[illegible]tudinē crederes, opinione tamē maior quā [illegible] ipsa. Regium [illegible]atum cum Ecbat[illegible]am intrauit, bis mille [illegible] puto, in [illegible] [illegible] itu hin[illegible] nde dilabebantur, nec vltra quingętos [illegible]s Rex vnquam [illegible]. Eius tentoria pulcherrima sunt, vereq; regia, vbi dor[illegible] solet, [illegible]ar c[illegible]structum est, penula rubra tectum. Mercatores q[illegible] [illegible]a v[illegible] [illegible]equuntur, ca[illegible]mo pretio omnia vendunt. Aulam nos quoq; insequ[illegible]es, [illegible] tentoria habebamus, sæpius ad cœnam a Rege vocati, [illegible] pius cibaria ab eo [illegible]ra tulimus, eadem semper humanitate excepti, nec vsq[illegible] iniu[illegible]ia affecti [illegible]s. Co[illegible] [illegible]e Cal. Iunii 15. milliariis procul E[illegible]batana Rex [illegible]ubsti[illegible], [illegible]o[illegible]s quidam L[illegible]do[illegible] Bononiensis, qui Antioch[illegible]m Patriarchā se [illegible]fi[illegible]atur, 5. equitibus stipatus [illegible]stra venit, a Bur[illegible]ndiæ Duce [illegible] mi[illegible]um tere[illegible]. Cont[illegible] uo vtrū nobis notus [illegible], Rex f[illegible]scitari [illegible]ussit: quæ n[illegible] constabant, re[illegible] & nihil vnquā reticuimus: po[illegible] eū vocauit ad colloquium, [illegible]s quoque in[illegible]resse vo[illegible]uit, vestes secum ex aureo filo co[illegible] tres, tou-

denique [illegible] sericas, rubro colore [illegible], aliasq; ex panno confectas attulerat, quas Regi obtulit. Nobis præsentibus, quæ in mandatis habebat, exponere iussus, causas legationis exposui, Principis sui nomine præclarissima quæque, verbis magnificis Regi offerens, eaque pollicens, quæ tacere potius quam referre honestius mihi visa sunt. Ipse Rex ludibrio ea habere videbatur. Ad prandium vocati, plures quæstiones in medium proposuit, ad singulas ipse satis commode respondit. Inde digressi, consueta nostra tentoria repetimus. Ecbatanam [illegible] Iunii attigimus, vbi certa nobis fuerunt designata hospitia. Per sex dies ibidem morati, Patriarcham & nos Vsuncassanus in aulam vocari iussit. Etsi vero iam antea quater, mihi domum redeundum esse, Iosaphato diu [illegible] secum retento, edixerat, eius tamen voluntati nunquam assentiri volui, sed quoad potui, commodissime reditum tam ma[illegible]rum deprecatus fui, non futurum putans, vt ei [illegible] teriorem mentionem facturus esset, sed in aulam denuo vocati, primum Patriarchæ domum vt redeat, suoq; Principi Persarum Regi nomine certo annunciet fore vt breui bellum Otthomanno inferat, iamq; in procinctu se stare, nec promissis vnquam se defuturum. Tunc ad me conuersus: Et tu, inquit, domum petes, tuoque dices Principi, citra moram arma in Turcas me collaturum. Nec ipse desit officio suo; nemine[illegible] habeo cui hoc munus tutius concredam [illegible] pso, qui Aspaamam vsque me secutus, singulorum testis es oculatus, quæ [illegible] reditu vidisti, singulis Christianorum Principibus referre poteris. Re[illegible] dato maxima cum molestia percepto, quo minus obtemperare possim, rationes allegaui. Ille vero vultu seueriori me intuitus; volo, inquit, vt eas, idque pro mea authoritate impero, daboq; ad tuum Principem literas, quæ & de voluntate mea & de tuo reditu eum certiorem reddant. Incertus quid facerem, consilium [illegible] Patriarcha & Domino Iosaphato, quorum sæpius memini, rogaui, qui regiæ voluntati inprimis obtemperandum censebant, nec aliud patere remedium asserebant. His igitur intellectis respondi, grauis quidem, Rex, & molesta mihi est profectio, sed cum tibi ita visum fuerit, non detrecto, tuæ voluntati & imperio in omnibus rebus obsequi & obtemperare. quocunque vero locorum fuero delatus, ingentem tuam potentiam & beneuolentiam erga me humanitatemque prædicabo, & Christianos hortabor Principes, ne in causa communi suo desint officio. Non ingrata Regi erat mea oratio, quam verbis humanis & beneuolis suo more excepit. Inde digressi, Patriarchæ mihique vestes misit, Persico more, ex materia subtilissima confectas, nec multum post vnicuique nostrum equum & parum pecuniæ offerri curauit, post Regis discessum, Ecbatanæ per biduum vlterius permansimus. 10 Iunii nos quoq; discessimus, aulam 25 miliaribus distantem repetituri, quæ in loco herbis & fontibus peramœno posita erat, e[illegible] ctisque nostris tentoriis, per multos dies substitimus, donec omnis herba [illegible] men fuerat absumptum. Tunc vlterius castris ad quindecim fere [illegible] promotis, tandem 27. Iunii Rex nos dimisit, pridie vero ad eum vocati munera accepimus, quæ ad Principes nostros referremus: Patriarcha quidem Burgundiæ duci, ego vero Reipublicæ nostræ. Aderat quoque Marcus Ruffus, qui legationem Moscouiæ Principis nomine obierat. Ea munera fuerunt [illegible] dam elaborata [illegible] lauori di[illegible], item duo enses & fulbantes, quæ [illegible] dimicula & pilea. Intromissi in eius cubiculum, duo legati adstabant Persæ, quorum alter ad Burgundionem, alter ad Moschum ablegandus erat. Tum Rex ad Patriarcham & me conuersus, Vos, inquit, ad Principes vestros & [illegible] quos Christianorum proceres redite, eisque meis verbis dicite, me [illegible] fuisse moram, quo [illegible] ipsemet in bellum, vt constitutum erat, contra Turcam profectus [illegible] certo comperi, hostem nunc Constantinopoli [illegible] re, nec cum exercitu [illegible] in bellum egressurum, partem mei exercitus ad compescendos [illegible] rebellis conatus. Reliquum [illegible] Turcarum duces [illegible] morabor, vt ad [illegible] offerent [illegible] hostibus [illegible]. Hæc nostris Principibus [illegible], & nobis & legatis suis mandauit. Hæc vt & priora omnia illubenter [illegible]

Rege

Rege percepi: ſed non dabatur tergiuerſationi locus. Eius voluntati parendi neceſſitas nobis incumbebat. Diſcedendi venia nobis conceſſa, ad iter accincti eramus, ſed in craſtinum expectare iubebamur, interim talem nobis fucum Rex parabat, nocte maiorem partem ſuorum peditum vltra montem trāſportari iuſſerat, qui diem expectabant, cum illuxiſſet à Ruiſcaſon quodam (ſic vocantur qui legatorum curam habent) in locum paulo eminentiorem deducebamur. Hic de variis & arduis rebus nobiſcum colloqui fingebat, cum, ecce, pedites illi eminus apparent, quos in tranſitu montis optime contemplari poteramus, corū aduentum ipſe admirari ſimulabat. Tunc quidam ex ipſius mancipiis, horum inquit, ingens multitudo eſt, ſed & alii reſtant, non minori copia, in digreſſu dicebant 10000. virum eſſe. Vbi vero ſingula diligentius exquiſiuimus, eoſdem eſſe comperimus, qui continuo Regem comitari ſolent. His peractis literas Regias accepimus & ad tentoria noſtra rediimus. Sæpius cum variis hominibus & cum ipſo Ioſaphato Barbaro de potentia Regis cōtuli, vt pernoſcerem, quot equitum millibus Rex ſtipatus eſſet, communis plerorumq; fuit opinio Equitatū 20000. virum conſtare. Aliam belli apparatum nō vidi, præterquam quod aſſerum fruſtis, quæ vnius paſſus longitudinem habebant, quidam ſe, ſcutorum inſtar, tegebant. Equites nonnulli ſupra ſericas veſtes, laminas induerāt ferreas ſatis tenues, quibus corpus tuebantur. Arma illis familiaria ſunt arcus & acinaces, quidā parmis, ſerico ornatis vtuntur, alii caſſidas & loricas geſtant. Generoſorum & pulcherrimorum equorum magna illis copia eſt. De ipſorum moribus & ſtatu regni, alia quæ in medium afferam, non habeo. Et hæc quæ dicta ſunt fuſius explicare lubens ſuperſedeo, ne tædium lectori adferant.

VENETORVM LEGATVS ECBATANA diſcedit per Georgiam atque Mengreliam proficiſcitur, ſuperatis multis periculis, tandem Phaſim peruenit.

CAPVT V.

CVM 4. Calend. Iunii plane ad abitum parati eſſemus, Ioſaphato Barbaro in proprio tentorio non abſque lachrymis valedixi, vtrique noſtrum hæc ſeparatio duriſſima erat. Equis igitur conſcenſis cum Patriarcha, Perſico legato, & Marco Ruffo Moſcouita, diuino implorato auxilio, iter ingreſſi ſumus, ſiniſtris certe auibus, propter immenſa pericula, quæ paſſim incurrimus, ad Phaſim curſum per Vſuncaſſani ditionem direxeramus, initio Armeniorum Catholicorum pagos, quorum ſupra memini, offendimus, ab Epiſcopo eius loci hoſpitio perhumaniter excepti, miſſæ catholicorum more peractæ, interfuimus, & ad paranda reliqua, ad proximum iter neceſſaria per triduum ibidem immorati ſumus, inde per quaſdam planicies, collibus diſtinctas continuato itinere, fines Georgiæ, & 12. Iulii vrbem Tipſin Georgianorum Regi ſubiectam attigimus, hæc in colle poſita arce eminenti & munita defenditur, fluuius eam præterlabitur, Tigris nomine; vrbs hæc quondam celebris fuit, hodie valde deſtructa, ex[illegible]um q[illegible] pereſt, bene colitur, multiq; ibi degunt catholici; apud Armenium quendam eiuſdem religionis nos diuertimus, per Georgiam proficiſcendo caſas quaſdam reperimus, in montibus raro caſtella conſpiciebamus. 19. Iulii cū prope ad Mengreliæ fines perueniſſimus, Regem Pangratem in media ſylua, vndiq; montibus ſepta offendimus, quem nos omnes viſitauimus, inuitati cum ipſo cœnauimus, humi ſedentes, corio mappæ loco ſubſtrato. Cibi erant caro aſſata & gallinæ peſſime coctæ, vinum profuſe nobis propinabant, ea in re ſuam dignitatem verſari iudicantes. Poſt Cœnam poculis exhauriendi certabant, qui alios potando vicerat, in magno habebatur pretio. Turcæ cum vini potu abſtineant, cauſa fuerunt interrumpendi certaminis, quod cum & nos detrectaremus, contemptui ipſis fuimus. Rex 40. circiter annos agere videbatur, procerus erat, fuſcum, Tartarum ſimillimum, vultum habebat. Sequenti mane inde diſceſſimus & 24.

Iulii tandem ad Mengreliæ terminos fuimus delati. Hic Georgiæ Regi [illegible] ne belli dux quidam cum peditibus & turma eq[illegible] excu[illegible] [illegible] od [illegible]tus quidam in Mengr[illegible]ia propter obitum Bendi[illegible] princi[illegible]is excitati [illegible], hi nos ab incepto cursu nonnihil retardarunt, m[illegible] ac di[illegible] perterrue[illegible], tandem ablatis duabus pharetris cum arcubus & [illegible], & [illegible] ccepta [illegible] fu[illegible] mula pecuniæ nos dimiserunt. Ex eorum [illegible] us c[illegible] anta pot[illegible] s celeritate properauimus, Regia via reli[illegible] am [illegible] os a[illegible] mus, ibique n[illegible] n[illegible] bsque summo metu pernoctauimus, sequenti die cum versus Cotatin iter [illegible] acceremus, in angustiis rustici quidam accurrerunt, qui v[illegible] transitu nos impedi[illegible] conabantur, ipsamque criminabantur mortem, tan[illegible] post m[illegible] tas [illegible] colloquia Turcicis legatis tres equos a[illegible] stule[illegible] q[illegible] s n[illegible] n citra mol[illegible] iisdem recepimus, numeratis vi[illegible] circiter duca[illegible] sub vesperam Cot[illegible] regium castellum appulimus. 24. Iulii cum summo mane pons [illegible] ltra fluu[illegible] uctus n[illegible] bis transeundus esset, iterum latrones quidā [illegible] no impetu m[illegible] nos adort[illegible] nec prius ab ip[illegible] dimissi fuimus, quam pro sin[illegible] s eq[illegible] s sol[illegible] persoluissemus, hoc ponte superato Men[illegible] eliæ territorium attigimus sem[illegible] consueto in campis do[illegible] mie[illegible] & c[illegible] ndi more obseruato. Hic noua nos [illegible] erunt pericula, discriminaque. Namque 25. Iulii cum fluuium rati[illegible] u[illegible] [illegible] rassemus, in casam mulieris cuiusdam deducti, quæ Maresca Bendiani [illegible] batur, humaniter ab ea fuimus excepti, pa[illegible] & vinu[illegible] no[illegible] o[illegible] & [illegible] pratum ipsius vndiq; [illegible] septum & cl[illegible] a [illegible] imus ad[illegible] issi, cu[illegible] post[illegible] o die [illegible] cessuri essemus, [illegible] quodam exhibitam beneuolentiam compensare co[illegible] tabamus oblatis circiter viginti ducatis, quos tamen acceptare initio renuit mox vero ad fraudes conuersa abitum impediebat, nisi duos pro equis singulis ducatos numeraremus: mirabamur rei nouitatem & paupertatem allegabamus, sed frustra, nec prius abire licuit, quin præter petitam pecuniam, minus quod a[illegible] a obtuleramus, extor[illegible] t: verebamur sane ne rebus omnibus ab ea spoliare[illegible], cum eius hanc agendi rationem versutiamq; consideraremus. 27. Iulii qui[illegible] m nostrum equis [illegible] alii ratibus conscensis Phasin tandem dissipati peruenimus & diuersorium Marthæ illius Circa[illegible] iæ, cuius supra memini, repetiimus, variis [illegible] periculis & discriminibus iactati in via, nec lætiori rerum nostrarum succe[illegible] [illegible] fide fuimus excepti, triste enim accepimus nuntium, Caffam seu Theod[illegible] (quo omnis spes nostra & cursus itineris directus erat) a Turcis occupatam e[illegible] se. Quantum hic nuntius nos perturbarit facile quilibet existimare potest, pl[illegible] e enim consilii expertes, quid ageremus, q[illegible] o nos conuerteremus, n[illegible] quam d[illegible] liberando & consultando assequebam[illegible] r. Ludouic[illegible] s Bononi[illegible] s, P[illegible] a Antiochensis, per Circassiam, atque Tartariam & Russiam re[illegible] itum mo[illegible] gur, hoc enim iter sibi notum prædicabat, iam antea nos obstrinxeramu[illegible] ne [illegible] ter ab altero discederet, desereretque socios quod tunc ei sæ[illegible] ius [illegible] me rium r[illegible] ocaui, sed insperatum ab eo tu[illegible] i respons[illegible] m, t[illegible] us [illegible] vt qui[illegible] bet suæ saluti & vitæ consuleret. Iniquum hoc mi[illegible] i vid[illegible] sum, institique precando, ne tantam erga me crudelitatem a[illegible] eret, [illegible] impetraui. O[illegible] nimodo ille abitum parabat cum sua familia & [illegible] ato [illegible] a, quem Vsuncassanus ei adiunxerat. Q[illegible] o cognito, ad Marcu[illegible] R[illegible] um & [illegible] ur cicum legatum quem sec[illegible] habebat, me [illegible] on[illegible] uli, c[illegible] m hi[illegible] v[illegible] uerti cogitabam, gratum habere hoc meu[illegible] c[illegible] um præ[illegible] gnum fidei ora inuicem osculabamur, ratamque hanc fore [illegible] ro[illegible] debam. I[illegible] li vero clam conspir[illegible] ter per d[illegible] onem Gor[illegible] Domini tenere vrbemque Vari pe[illegible], quæ Turca[illegible] on[illegible] na, & [illegible] butum Ottomanno sol[illegible] it. Hæc via minus tut[illegible] mi[illegible] i v[illegible] permanere malui. 6. Augusti Patriarcha discessit, quem p[illegible] s Russus secutus est, [illegible] un[illegible] R[illegible] q[illegible] idam comitabantur, c[illegible] s V[illegible] i vrbem p[illegible] C[illegible] pol[illegible] quæ S[illegible] n[illegible] chi[illegible] pro[illegible] relictus, quomodo [illegible] a[illegible] s, cuius [illegible] con[illegible] erandum relinquo: omnibus d[illegible]

ter

ter quinque meos famulos neminem habebam familiarem vel notum, pecuniæ par[illegible]at, & de salute mea fere protinus desperabam, nec vlla ratio itineris ineu[n]di, nec modus ex his regionibus euadendi constabat: mœrore igitur at[q]ue luctu fere exanimatus, in febrim incidi grauissimam, nec aliud medicamentum morbo adhiberi poterat, præter aquam præterlabentis fluuii & parum panis, raro & ægre quidem pullos gallinaceos nancisci potui. Morbus indies auctus ad declinũ me redegerat. Paucis elapsis diebus 3. mei famuli eodẽ morbo fuerunt correpti, vnus supererat Stephanus sacerdos, qui omnes curabat: pro lecto vilem culcitram habebam, quam Iohannes Volcanus Genuensis, qui ibi morabatur, commodato dederat, ad 9. vsque Septembrem morbus continuauit. Iamque omnes de mea vita desperarant, sed industria hospitæ nostræ Martæ, [illegible] potius ex misericordia Dei clementissimi, præsens euasi mortis periculum, & sanitati sensim fui restitutus. Cum etiam famuli mei iam melius haberent, vnica erat cura & [illegible]atio nostra, de futuri i[t]ineris ratione sanum inire consiliu[m]. Qu[illegible] per Syriam proficisci suadebant, quod nimis periculosum iudi[illegible]. Igitur Cyropolim vel Sumachiam petere, inde per Tartariam ire constituimus. 1[illegible]. Septemb. equum conscendi, vix duorum milliarium iter confecer[illegible] pr[illegible]r [i]mbecillitatem vi[illegible]m amplius equo insidere non valui, [illegible], rel[illegible] eq[u]o, aliquantulum quieui, diuersorium meum, vnde digressus [illegible]n repetere coactus fui, vbi ad 17. vsque eiusdem mensis diem substitimus, restauratisque viribus, viam denuo, implorato auxilio diuino, ingressi sumus, co[illegible] s Græcum quendam, qui Mengreliorum linguam callebat, me[illegible]psi, a quo in infinita fui adductus discrimina, quæ enumerare singula, nimis longum, nimisque tædiosum foret.

LEGATVS VENETVS PHASIDE DIScedit, per Mengreliam & Georgiam in Mediam proficiscitur, inde superato Caspio mari in Tartariam peruenit.

CAPVT VI.

PHASIDE, vt dixi, 17. Septembris die discessimus per Mengreliam facto itinere, 21. eiusdem mensis Coratin defessi atque imbecilles tum ex morbo tum ex itinere, attigimus. Græcus ille itineris dux non cessarat hactenus nouas indies molestias nobis creare, ob quas eum, quoad potui, honeste dimi[si], elapso biduo cum ignotis quibusdam, quorum ne linguam quidem intelligebamus, viam ingressi, montes quosdam non sine maximo metu superauimus. 30. Septembris die cum Tiphin peruenissemus in sacello Armenii cuiuspiã Catholici diuertimus, qui mortuo quam viuenti similior erat, ab eo omnia hospitalitatis officia nobis exh[ib]it[a] fueru[nt], cum ibi moraremur filius eius, nescio quo nostro malo, peste quæ eo anno vehementer illis locis erat grassata, correptus fuit, cumque nob[is]cum versaretur, continuo vnus è meis famulis Mapheus Bergomensis eadem contagione laborare cœpit, & per biduum a latere meo non discessit, sed pro more mihi inseruiit, donec ingrauescente malo, lecto amplius surgere non po[ss]et, & morbus a nobis agnosceretur, consulebant igitur vt cubiculum mutar[em], cum nusquam recessus pateret, in stabulum vbi vaccæ nocte quiescebant, me recipere coactus fui. Nec Armenus, nostrum Mapheum amplius domi [s]uæ hospitari volebat; quem ad me rursus recipere cogebar. Stephanus eius g[ere]bat curam, donec Deus ad alteram vitam eum euocauit, vix tandem aliud [qui]ddam stabulum obtinui, in quo aeris mutandi causa migraui, ab omnib. eramus deserti, vno dempto sene, qui nostram loquelã parumper intelligebat. Is semper fidelissime nobis inseruiit. Permansimus hic ad 21. vsq; Octob. diem, pridie vero quam discedere constitueramus legatus ille Turca, qui cum Antiochensi Pat[ri]ar[c]ha Ludouico profectus fuerat, appulit querens se spoliatũ rebus omnib. Patriarchę culpa, c[ũ] quo Lauogasiã vsq; iuerat, eoq; derelicto ad Vsuncassanum

sese pergere, vt iustas suas querelas ei exponat. Quo circa sum homin[illegible], quo ad potui commodissime, & vna imposterũ proficisci constituimus. Ti[illegible]s v[illegible]s ad Pancratem Georgiæ Regem spectat. Inde bidui facto itinere, Vsuncassani regiones ingressi sumus, viã enim, quæ Samachiam seu Cyropolim ducit, tenebamus; Regio ipsa amœnissima & fertilissima est. Vigesima sexta Octobris [illegible] discessimus, ille Vsuncassani Regnum: Ego ditionem S[illegible], cui par[illegible] petebam. Eius ope Turcicum sacerdotem impetraui, qui Cyropolim vsq; iter monstrauit. Media fertilitate & amœnitate Vsuncassani regiones longe superat, plana fere vndiq;, eius metropolis vt dixi Samachia est cui Siuansa Med[illegible] Rex imperat, quo Cal. Nouembris fui delatus, sericum hic paratur optimum & magna copia, ex quo panni leuissimi variæ fortis conficiuntur. Magnitudine Ecbatanæ cedit, sed quantum iudicare potui, omnium rerum abundantia, commeatus inprimis longe illam superat. Cum ibi hærerem forte appulit Marcus R[illegible] Moscouiæ legatus, qui mecum Phasidem profectus fuerat, cum hic me v[illegible]ari cognouit, in hospitio vbi eram, pro sua humanitate me visitauit, cum c[illegible]xus peramãter, officiose eum rogaui, vt imposterum me meosq; in suam soci[illegible]em recipere vellet; quod benigne se facturum promisit.

Sexta Nou. inde discessimus v[illegible] Caucasias seu ferreas portas, q[illegible]as [illegible]bent suo idiomate nominant. Si[illegible] vrbs hæc [illegible], extre[illegible] Ta[illegible] campos attingit. In itinere nunc montes nunc planities sese offerebant. Nec T[illegible]cæ, apud quos diuertebamur, inhumanos erga nos sese præbebant. In me[illegible] oppidulum habuimus, quod optimor[illegible] fructuũ om[illegible] generis, pomorum inprimis, fer[illegible]mum erat, copiã vt admirati fuimus o[illegible]es. Ad Caucasias portas 12. Nouemb. peruenimus; hybernare ibidem ex quorundam consilio cõstituimus, quod qui Russiam tendunt, per Tartariæ desertum proficisci coguntur, id in vere commodius quam in hyeme fieri p[illegible]est, & Caspium mare (quod Mardi Bachan vocant) nobis erat superand[illegible]m. Inde ad vrbem Citracar quæ in [illegible] Tartaria sita est, via ducit, Derbent, ad Caspium mare [illegible]ta est ab Alexandro Magno ædificata perhibetur. Ferrea porta dicitur, quod ex Tartaria in Mediam atq; Per[illegible]am proficisc[illegible]bus n[illegible]la alia via p[illegible]eat, qu[illegible] per hanc ipsam vrbem, vnde [illegible]s profun[illegible]ma [illegible] Circassiam vsq; tendit. Mœnibus latis & optime [illegible]stru[illegible] munitur: sed a montis radicibus, v[illegible] arx posita est, ne sexta quidem v[illegible] inhabitabatur, quo ad mare ve[illegible]g[illegible]t, di[illegible]ecta dirutaque e[illegible], plurima ibid[illegible]chra conspiciuntur. Co[illegible]meat[illegible] omniúq; [illegible]ner[illegible]s fructuum [illegible]. Hoc mare quod etiam Hircanum vocatur exitum nullum habet, laut[illegible] Euxinum Pontum æquare putatur. E[illegible] profundissimum, Lupos [illegible]natos, quos vocant, & Morones magna copia c[illegible], alios p[illegible]s non habent, præ[illegible] meram Canum marinorum multitudinem, qui capi[illegible]s, pedũ & caud[illegible] forma terrestribus simillimi sunt. Ibi quoq; pi[illegible]s est figuræ rotundæ, vni[illegible] & mediæ, in quo nullum caput, nec aliud membrum conspicitur. Inde [illegible] eliciunt, quo ad [illegible] v[illegible]. Camelos q[illegible]; i[illegible] ungu[illegible] & p[illegible] regionem circumfertur. E[illegible] hyeme, c[illegible] ver. [illegible] Caspium mare ingressi sumus, socios nacti perhu[illegible]nos. Ea en[illegible]lis, nec fera, nullam ab ea iniuriam accepimus, semel qui[illegible], cum Ch[illegible]anos nos intellexissent, ni[illegible] præterea sciscita[illegible] ho[illegible] ind[illegible]tus eram [illegible]o, pelle agnina dupl[illegible]o, [illegible] superinduc[illegible] quoq; ex simi[illegible]us pellibus confecto vtebar. Eo habitu in forum [illegible] & carnes aliaq; obsculenta domum portaui. Quidam tamen qui me [illegible]spexerat, ad alios conuersus [illegible]xit, hic non videtur natus ad [illegible]es portan[illegible] quod cum Marc⁹ Russus [illegible], qu[illegible] rei esset me admon[illegible] habitu tã squalido & v[illegible] me dignos[illegible]r & eiusmodi de me fe[illegible]iciũ, [illegible], vt antea [illegible] socios habebamus iucũdos & humanos. Cum [illegible] hærerem de statu rerum Vsuncassani & Iosapharo Bar[illegible] qu[illegible] intelligere magno ten[illegible]bar d[illegible]desiderio. M[illegible] D[illegible]n meum Ec[illegible] dic ad [illegible]re[illegible]to [illegible]

attulit

attulit, quibus Regis Ecbatanæ præsentiam significabat, sed quid rei gereret, planè incognitum sibi esse scribebat. Marcus interim iussus nauem conduxit, qua Curcram veheremur. Naues illæ hyberno tempore in terrã subducuntur quod mare nauigationem non admittat, in prora puppique angustiores sunt, alueum largiorem habent, ligneis clauis configuntur & collinuntur pice. Nec magnete nec pyridicula nautica vtuntur, sed littus semper legunt: Nauigia eorum periculosissima sunt, & remos quosdam adhibẽt, artis autem nauticæ plane sunt imperiti, licet nullos præterquam se, nautas esse credant. Machometanam sectam omnes sequuntur. 5. Aprilis die nauem ingressi, terra soluimus, 35. viri vna naue vehebantur, annumerato nauis magistro & nautis, reliqui mercatores erant, oryzam, pannos sericos & bombycinos ad mercatum Citrachanam ferentes: Russis vel Tartaris eos vendere vel rebus aliis permutare statuebant. Per triduũ littus & montes proximos à quibus vix 15. milliar. aberamus, secundo vento legeramus, cum in plana loca emersimus, subitoq; ventus contrarius die iam inclinãte spirare cœpit. Nocte sequente tempestas aucta, vt iam actum de nobis omnes crederemus, sed non obstante euidenti periculo in terram euadere conabamur: nobis id molientibus, nauis forte vi fluctuum & procellarum impulsa in fossam, quæ in continenti erat & difficulter eam capiebat, defertur, in qua tanquam in portu immota & secura stabat, nec amplius periculum à procelloso mare imminebat. In proximum littus euadendi, nulla alia ratio patebat quam per stagnum, quod omnes ingressi, impedimenta nostra humeris è naui extulimus, iamq; nauis aquam hauriebat, frigoris vi omnes premebamur, tum propter ventum, tum quod madidi essemus: cum illuxisset, omnium suffragiis conclusum fuit ne quis ignem accenderet metu Tartarorum, à quibus summum periculum nobis imminebat. In littore equorum vestigia apparebant: Rates quoq; aderat nuperrime fracta, inde iudicabamus equis illis vectores vel viuos vel mortuos absportatos fuisse. In eo metu vnum nos solabatur, quod in propinquo multæ essent paludes, vnde Tartaros lõgius à littore abesse credebamus, ad 14. Aprilem vsq;, hoc in loco substitimus, cumq; commoda videbatur nauigatio, nauem è fossa extractam & in mare denuo immissam onerauimus, eaq; die quæ Paschatis vigilia erat, 30. circiter milliaria confecimus, cum altera vice contrario vento fuimus excepti: sed in Insulas quasdam quas Cannæ effecerant delati effugimus discrimen maris, licet ob frigoris vehementiam extrema quæque pateremur, tandem in continentem per arundineta madidi & defessi euasimus. Nautæ magno labore tandem nauem extra fluctuum iactum funibus extraxerunt, hac ratione diem illum & alterum qua Pascha & resurrectionem Saluatoris nostri celebramus, exegimus, nec alium præter butyrum & oua quædam forte in arena inuẽta habebamus cibum quo tam læto die nos exhilararemus. Nautæ & reliqui nauigationis socii, quis essem sæpius sciscitabantur. Dixi (vt iam antea cum Marco Russo conueneram) me medicũ esse, Despimæ, vxoris Moscouiæ Ducis, seruum, meq; iam ad illam tendere. Paulo post quidam ex nautis carbunculo laborare cœpit, qui meum rogauit consilium: Forte in naui parum olei reperi, ex quo (cum farina & pane cõmixto) emplastrum feci, eoq; breui tempore carbunculum sanaui, tunc firmiter medicum me esse crediderunt & secum me retinere cogitabant. Sed Marcus me excusauit, quod nulla ad manus medicamenta haberem, fore promittens, vt breui ex Russia ad eos reuerterer.

VENETORVM LEGATVS SVPERATO mare Caspio Citracanam Tartarorum vrbem peruenit: à Tartaris in multa sæpe discrimina & metum conücitur, tandem cum mercatoribus Moscouiam petit.

CAPVT VII.

DECIMA quinta eiusdem mensis die, cum secundum haberemus ventum denuo mari nos commisimus, insulas illas & arundineta legentes, tandem

26. die ostium Volgæ, fluuii immensi, qui ex Russia descendit, ingressi sumus, inde ad vrbem Citrachan 76. milliaria numerantur, ad quam 30. Aprili delati fuimus, ab altera vrbis parte salinæ sunt vberrimæ, vnde toti illi prouinciæ & circũiacentibus regionibus salis copia suppeditatur. Nolebant Tartari qui vrbi imperant nos ea vespera vrbem ingredi, sed in casa quadam pernoctare, postera die tres Tartari principis nomine ad nos veniebant latissima oris facie deformes qui nos deducerent ad eum, Marcum amice excipiebant, & eum amicum esse Tartarorum principis perhibebant, me vero mancipium eiusdem esse dicebant quod omnes Francos hostium numero haberent. Ingratus hic erat nuntius, & inuitissimus hæc noua percepi: Marcus pro me respondit, nec quicquã me loqui volebat, præterquam quod ipsorum fidei me commendarem. Id Cal. Maii contigit. Reuersus ad tuguriolum indies maiori discrimine & metu fui conflictatus, vt non satis animo aut auribus oculisq; competerem: inprimis propter Comerchieros, qui me gẽmas habere omnino dicebant: & cum penes me aliquid mercium Derbenthi emptarum esset, quas cum aliquo equo ad vsum itineris permutare institueram, omnia nobis erepta sunt. Postea significarunt nobis, eodem interprete Marco, nos ab ipsis venundatos iri: eamq; ob rem certos homines in Moscouiam cum mercatoribus venturos esse, sed post multa discrimina ac molestias locus est ei rei constitutus, in oppido Alermi, vnde duobus milliaribus eorum Dominus aberat: vt interea taceam quæ opsonandum aliis nos præbere oportebat. Quare cum nec obulus apud me superesset vllus coacti sumus à Russis mutuo accipere Tartarisq; negotiatorib. qui in Moscouiã vna proficiscebantur, sed ingenti fœnore, nec aliter, quam intercessore & fideiussore eodẽ, quem sæpe nominaui Marco. Ita de Domino re cum illis transacta silẽtium aliquandiu fuit. Cæterum Comerchierorum Chamus siue princeps cum aliquando Marcus, domo abesset, ad me veniebat, & effracto ostio, voce truculenta & minis aspertimis gemmas quas me habere credebat, extorquere conabatur: vix eius euasi manus, mulcendo eum & deprecando necem. Sæpius Tartari ebrii ex potu ex melle confecto tempore nocturno ad nos aduolabant; Francos sibi dedi magna importunitate & tumultu poscebant, nemo audacissimorum hominum inuentus fuisset, qui ob instans, & fere ante oculos positũ discrimen non fuisset perterritus. Hoc in loco ad 10. vsque Augusti diem, qui D. Laurentio sacer est substitimus. Vrbs Citrachan ad tres fratres spectat qui Tartarorum Imperatoris ex fratre sunt nepotes, Cinassiæ campos & Tanais littora semper prædatum peruagantur. In ęstate, maxime cum calor feruet, frigidiora & herbosa Russiæ loca petunt. Vix per mensem hyeme sæuiente in hac vrbe morantur. Vrbs ipsa non adeo magna est ad Volgæ littus posita, ædificia ex terra sunt constructa, muro humili circumdatur, alia non ita pridem ædificia stetisse apparet. Emporiũ satis celebre quondam fuisse perhibent: & aromata quo Venetias tunc temporis vehebantur, huc primum inde Tanaim quæ 8. dierum spatio distat delata fuisse affirmant. Citrachanæ princeps, cui Casimacæ nomen est, singulis annis legatum in Russiam ad Moscouiæ ducem muneris aucupandi causa mittit, hunc plurimi Tartarorum mercatores comitantur, merces secum ferunt, vestimenta serica & bombycina, quæ pellibus, ephippiis aliisq; rebus, quibus indigent, permutant: Via in Moscouiam alia non datur, quam per continua deserta, vnde quilibet commeatũ ad iter sese instituere cogitur. Eius rei Tartari exiguam curam gerunt, habent enim magnam equorum copiam è quibus diebus singulis vnum comedunt. Sola enim carne & lacte vescuntur, nec alium cibum curant. Ignari quid panis sit, paucis mercatoribus exceptis, qui forte Russiam frequentarunt: Nos vt potuimus commodissime de victu ad iter nobis prospeximus, parum oryzæ ægre nacti sumus. Ex ea, lacte superinfuso, pultis genus coquunt quod solis ardore exsiccatum magnam vim nutriendi habere perhibent, cæpes quoque & allia nobis erant & parum panis bis cocti. In ipso abitu veruecis caudam sale conditam adeptus sum. Via inter duo Volgæ brachia patebat; Bellum tum Imperator Tartarorum gerebat cum quodam suo nepote qui quod pater eius imperium tenuisset, su-

ſet, ſuper illud ius prætendebat, iter igitur minus tutum videbatur, vnde omnes deliberatunt, ad alteram fluuii ripam ſecedere, donec ad anguſtias quaſdam inter Tanaim & Volgam poſitas perueniret, quæ 5. dierum itinere diſtabant, tunc extra periculum nos verſaturos credebant. Ratibus igitur impedimenta omnia ad alterum littus fuerunt delata: ſed Marcus volebat ne ab eo diſcederem quod cum ipſo & legato, cui Auchioli nomen erat, commodius itutus eſſem, circa meridiem cum legato & interprete meo ad ſtationem nauium, quę 12. milliar. diſtabat, vbi noſtri erant ſocii proficiſci me iuſſit, quo ante Solis occaſum perueni, cumq; iam paratus eſſem rate ad alteram ripam permeare, ecce ſubito Marcus adeſt magno impetu, magnoq; furore me affatus ſubita fuga inſtans periculum euadere iubet: Iam vltimam vitæ horam inſtare certo credebam. Conſcendi igitur equum cum interprete meo & muliere Ruſſa, ducem ille itineris addidit Tartarum quendam, truculentiſſima facie, nec aliud præcepit, quam vt celerrime equitaremus, proximum erat monitis eius obedire, & præeuntem Tartarum ſequi, totam noctem & partem mediam diei ſequentis equitãdo exegimus; nec vnquam vt deſcenderemus permittere volebat. Sæpius per meum interpretem ſciſcitari iuſſi quo me duceret. Ille tandem cauſam, ob quam Marcus tã pręcipitanter nos diſcedere iuſſerat, exponit, quod nimirum Imperator mandaſſet naues vndiquaq; perluſtrari & perueſtigari. Vnde ille veritus, ne ſi forte in me incidiſſent, me retentaſſent vel in ſeruitutem rapuiſſent, hoc 13. Auguſti die circa meridiem contigit, ad fluuium iterum delati Tartarus ratem diſquirebat, vt in Inſulã nos deferret, quæ in medio fluuio poſita eſt. Ibiq; Auchioli pecudes paſcebant. Cum verò ratem nuſquam inueniebat, ramos quoſdam abſcidit, eosq; vt potuit optimè & ſtrictiſſime colligauit; primum equorum ephippia impoſuit, tũc eoſdem fune ad caudam equi ligauit, ipſe equo inſidens, in Inſulam ſic tranſiit: quæ duobus arcus ictibus attingi vix potuiſſet. Reuerſus poſtea mulierem Ruſſam deduxit. Interpres meus natando eo euaſit, tum ad me quoq; transportandum reuerſus eſt, etſi ante oculos ingens periculum verſabatur, tamen fluuio me commiſi, veſtibus depoſitis, vt ſi minus dextre nauigatio ſuccederet, nando commodius euaderem & ſic in Inſulam fui delatus: Tandem equos transmiſit, quibus conſcenſis Tugurium ipſius petiimus, quod penula ex coactili materia ægre tectũ erat, vbi parumper quieuimus. Iam tertia exacta dies erat ex quo nullum cibũ ſumpſeram, parum igitur lactis ſeroſi impertiit, quod valde nobis arridebat. Accurrerunt ſubito Tartari plurimi, qui greges cuſtodiebant, cũq; me videbant, hiantes mirabantur, quomodo in ea loca delatus fuiſſem, in quo nunquã Chriſtianus ante me penetrarat. Nihil eis reſpondi, ſed vt potui morbũ & ægritudinem ſimulaui, ſed Tartarus qui me deduxerat, humanũ ſeſe præbebat & omnem fauorẽ & beneuolentiã exhibebat: die ſequenti, in ipſa vigilia B. virginis, quo maiori me honore afficeret, agnum pinguem mactauit, partem eius aſſauit, partẽ elixauit, eo cibo optime veſcebamur, ſordide licet omnia cocta eſſent, nec à carnis eſu religio me abſterruit, ſeroſum quoq; lac apponebat, & quod plurimi illi faciunt, lac equinum de quo tamẽ bibere nolebam, quamuis ægre id ferre videbantur. Subſtiti per biduum hic: cum ecce 26. Auguſti Marcus cum toto mercatorum comitatu è regione Inſulæ apparet, qui continuo rate Tartarũ & Ruſſum ſeruum ſuũ me accerſitum mittit, ad quem continuo me contuli, Stephanus & Iohannes Vngarus mea præſentia mire fuerunt exhilarati, non futurum enim credebant, vt vnquã amplius me viderent. Equum Marcus procurarat quantum opus mihi erat: vnũ diẽ quieuimus, priuſquam deſertũ, quo in Moſcouiam proficiſcitur, ingreſſi ſumus, legatus omnibus imperabat; & comitatus vniuerſus, 300. circiter perſonis Tartaris & Ruſſis conſtabat. Illi ad ducentos fere equos ſecum ducebant, quos vel vendere in Ruſſia, vel in itinere comedere conſtituerant. Pulchro ordine ad littus fluuii inceſſimus; ibidem pernoctauimus & ſub meridiem quieuimus, per 15. dies ea ratione iter continuauimus, cum periculum nos euaſiſſe affirmabant, quod ab Imperatore Tartarorum inſtabat. Eius nomen mihi iam non ſuccurrit, imperat Tartaris, qui vicinis illis locis degũt, iiq; paſſim

hinc inde vagantur, herbosa loca & aqua irrigua quærunt, nec diu vsquam subsistunt, lacte & carne, vt dixi, victitant. Vaccas habent & iuuencas quarum pulchritudinem si spectes, vix toto in mundo similes reperiri credas, nec deteriores habent oues & verucces. Caro ipsa propter pascuorũ præstantiam delicatissima est, pluris tamen lac equinũ æstimant. Regio planissima & amœnissima est, nec vsquã mons vel collis apparet. Nõ attigi ditionem Imperatoris, cuius imperium describo, sed quæ hic posui ex aliorum relatione percepi: omnium fert sententia vltra bis mille non reperiri, qui gladio & arcu sint armati, reliqui plane sunt inermes & nudi, latrocinii laude inprimis celebrantur, continuo enim Circassiã atq; Russiam deprædãtur & infestant. Equi ipsorum ferocissimi sunt & ferã naturam habent, nec ferreas soleas ferũt. Hi Tartari continuo intra Tanais & Volgæ littora excubant. Vltra Volgam aliam Tartarorum gentẽ reperiri dicunt, qui ad cingulum vsq; capillos nutriunt, siluestres seu feri Tartari appellantur. In hyeme cum asperum frigus sæuit Citrachanũ vsq; excurrunt, vbi tamen præter carnium furta nihil damni inferunt, aquam & herbam continuo reliquorum more sectãtur. Cum per quindecim dies iter ad ripam fluuii fecissemus, syluã exiguam offendimus, vbi Tartari & Russi ligna cædebant ad rates conficiendas, quibus fluuium transfretarent, dum illi his parandis student, forte in scapham nos incidimus, quæ certe parum valebat & non bene erat compacta, hac Marcus omnia sua impedimẽta ad alteram ripam transportari curauit. Reuersis qui ea illuc deduxerant, me iubet ad custodienda singula cum nostris impedimentis, & commeatu, qui supererat transfretare. Demetrium interpretem & Hungarum equos custodire volebat. Ingressus igitur Scapham cũ Stephano & duobus Russis, qui lignis quibusdam Scapham gubernabant, spatio vnius milliaris vtraq; littora inuicem distabant: grauius tamen discrimen impendebat. Ex præcipiti cursu fluuii, & quod Scapha iam aquã hauriebat: quam nos sentinabamus, tandẽ fauente Deo, magno cum labore ad alterã ripam euasimus. Impedimentis in continentẽ expositis, Russi denuo trãsfretare cogitabant. Sed impediebantur, ꝙ Scapha penit[us] lacerata esset; Sex igitur nostrũ hic manere cogebamur. Sequẽti mane totus comitatus nos sequi debebat; in quo trãsmittendo biduũ integrũ cõsumptũ est. Socii mei quos penes equos reliqueram, ꝙ comederent, quod induerent, nõ habebant: omnia enim mecũ transportaram. De commeatu non parũ eram sollicitus, quo diligenter examinato, valde diminutũ eum reperi: viritim igitur diebus singulis, quæ necessaria videbatur portio, distribuẽda erat, licet tardior, in fundo quasi, parsimonia erat. Oryza, cæpe, allia, lac serosũ, cibus fere quotidianus erat, poma hic reperimus syluestria, quibus assatis nonnunquã vescebamur. Biduo elapso totus comitatus cum impedimentis omnibus, ratibus ad equorũ caudas alligatis fluuiũ superauit, vnã ratem sex vel septẽ equi à Tartaris sessoribus gubernati, trahebant, non iniucundo, periculoso licet, spectaculo, vbi parũper quieuimus ad iter denuo nos accinximus, fluuio derelicto, qui certe ingens est & latitudine ac profunditate paucos similes habet: duo enim milliaria in latitudinem eum patere existimo, magna profunditate altissimis ripis.

VENETORVM LEGATVS PER SARMATIAM EVropæiam, Moscuam, Russiæ Albæ metropolim peruenit, Moschorum ducis aulam frequentat, & qua ratione ab eo fuerit exceptus.

CAPVT VIII.

VIAM igitur, vt dixi, diuino implorato auxilio, ingressi nunc versus septentrionalem plagam, nunc versus occidentalem, per spatiosissima deserta iter faciebamus. Eundem quem supra exposui, itineris modum obseruabamus, meridici & crepusculi horæ quieti erant destinatæ, pro lectulo humus, cœlum & aer pro tegmento erat, nocte vigilias metu inuasionis & insidiarum tribus in locis agebamus. Sæpius nec pro hominibus nec pro equis aquam reperiebamus, nec feræ sese offerebant bestiæ, offendimus aliquando quadraginta circiter equos in pascuis, quos anno præterito mercatoribus

commeantibus elapſos aiebant. Incidimus etiam in Tartaros quoſdam cum viginti carris, ſed quo tenderent cognoſcere non potui. Noſter commeatus valde erat diminutus, vnde parcius etiam nobis viuendum erat. 22. Septembris die Ruſſiam ſumus ingreſſi. In media ſylua tuguriola ruſtica poſita erant; quorum incolæ vbi Marcum in eo comitatu eſſe cognouerunt, ſtatim eum metu Tartarorum adierunt, mel cum cera offerentes, cuius partem mihi meiſq; tribuit, noſtræque ſuccurrit indigentiæ, adeo enim noſtræ attenuatæ & exhauſtæ erant vires, vt vix equos conſcendere valeremus. Prima nobis occurrit vrbs Reſan, cuius Princeps Moſcouiæ ducis ſororem in matrimonio habet, cuius arx & reliquæ ædes omnes ex ligno erant conſtructæ. Carnis, panis & hydromelis copiam habebamus qua egregie fuimus recreati. Inde digreſſi per ſyluas denſiſſimas iter patuit, raro tuguriola ruſtica reperimus, in quibus diuertimus, iamque liberius quieti indulgebamus, quod in regione amica vbi nullo premebamur diſcrimine, verſaremur. Secunda vrbs Columna fuit, quæ pontem habet longiſſimum, ſupra fluuium Moſtrum ſtructum, qui in Volgam dilabitur. Marcus hic reliquum comitatum, (qui lentius procedebar) anteuertere voluit: vigeſimo ſexto Septembris die Moſcuam attigimus, peractis Deo gratiis, quod è tantis periculis ſaluos nos & incolumes præſeruaſſet. Hæſimus in deſerto hoc à decimo Auguſti die, qua Citrachana diſceſſimus, ad vigeſimum quintum vſque Septembrem, qua Moſcouiam ingreſſi ſumus, fere vbiuis ligno deſtituebamur, cuius vice fimo bubulo ad coquendos cibos vſi ſumus. Hic vbi appulimus hoſpitium nobis Marcus, hypocauſtum ſcilicet exiguum, cubicula & ſtabula pro equis procurauit: videbar mihi in ſplendido quodam verſari palatio, ſi cum prioribus periculis hanc ſecuritatem conferrem, biduo elapſo rurſus me viſitauit, & cibaria quædam obtulit, meque bono animo eſſe iuſſit, ipſius quoque principis nomine conſolatus, ſequenti die eum ſuis in ædibus conueni, cumque magno inde diſcedendi deſiderio tenerer, rogaui eum vt aditum ad principem mihi pararet: quod citra moram fecit, & paulo poſt in aulam fui vocatus, vbi cum comparuiſſem & ad colloquium Ducis admiſſus eſſem, cum prius debito honore eum ſalutaſſem, maximas ei gratias egi pro beneuolentia, quæ in itinere à Marco eius legato exhibita mihi fuerat, quod ipſius ope & conſilio manifeſta vitæ diſcrimina ſæpius euaſiſſem: hæc beneficia mihi quidem præſtita, ſed eo loco me habere ac ſi in Rempublicam Venetam, cuius legatus eram, collata fuiſſent, non paſſus ſermonem ad finem deducere, ſed interrupta mea oratione de Iohanne Baptiſta Treuiſano vultu auſtero & turbato, conqueſtus eſt, qua de re plura in medium adducere non expedit. Poſt longum ſatis colloquium, quo etiam de diſceſſu meo feceram mentionem, Dux alio tempore ad poſtulata mea ſe reſponſurum dixit; & diſcedendi tum à ſe veniam dedit; peregre enim profecturus erat; vt quædam regni ſui loca de more luſtraret: Ea inprimis; quæ Tartaris ſunt finitima, vbi Tartarorum quidam dux ſub ipſo eum 500. equitibus ſtipendia meret, limites ab incurſionibus latronum defenſurus. Vrgebam reſponſum de diſceſſu meo, ideo in aulam vocatus iterum, tres ducis barones eadem, qua Dux ipſe, beneuolentia me exceperunt & querelas eaſdem de Iohanne Baptiſta Treuiſano repetierunt, tandem in meo poſitum dicebant arbitrio, diutius ibi manere vel diſcedere: hoc reſponſo me dimiſerunt, ipſe quoque Dux quamprimum diſceſſit. Magno ære alieno Marco eram obſtrictus, ſiquidem omnes itineris ſumptus & alia quædam neceſſaria ille ſolus mihi meiſque ſuppeditarat. Rogaui hominem vt abeundi veniam concederet, ſanćte ei promittens, quamprimum Venetias attigiſſem, me citra moram omnia ei miſſurum, ſed nihil impetraui, quod & Tartaris & Ruſſis ſatisfaciundum eſſet, quibus ille pro me fideiuſſerat, nihil quicquam quod ad meum abitum faciebat, tum apud Ducem, tum apud Marcum, intentatum reliqui, ſed fruſtra erant, quæ aggrediebar omnia. Coactus igitur fui Stephanum Venetias mittere & Senatum Illuſtriſ. de ſolutione expenſarum & ſumptuum rogare, qui 7. Octobr.

cum Nicolao Leopolitano, qui eius regionis gnarus erat, Moscua discessi. Incidi hic in aurifabrum quendam Triphonem nomine, Ascruuio seu Catharo natum, qui multa pocula argentea Duci conficiebat. Aderat quoque Aristoteles quidam Bononiensis, insignis Architectus, qui in foro templum ædificabat, ad eum, opera Marci, migraui quod prius hospitium nimis iniucundum & angustum esset. Rursus tamen inde Ducis nomine excedere iussus fui, & ægre ædes non procul ab arce sitas conduxi, quas ad discessum vsque meum incolui. Vrbs Moscua metropolis totius regionis & sedes Ducis in colli exiguo sita est, ex ligno ædes, ipsaque arx constructa, amnis Mosca eam intersecat, super quem multi pontes structi sunt. Extra vrbem syluæ sunt plurimæ & densissimę; omnis generis frumenta lætissime proueniunt, eaq; multo viliori, quam apud nos pretio veneunt. Vaccarum & suum ingens est copia, Gallinarum, anatum, anserum & leporum maxima vbiuis reperitur multitudo, præter hos tamen nullam aliam ferinam carnem habent, forsitan quod feras capere nesciant. Volatilium omni genere abundant. Vuæ nusquam proueniunt, nec fructus habent præter cucumeres, poma syluestria, & nuces. Regio frigidissima est, incolæ per nouem menses anni, domi se in hypocaustis, vel ad fornacem continere coguntur, quæ ad vitam tolerandam, in æstate requiruntur, tempore hyberno procuranda sunt. Cum enim glacie, vi frigoris, passim omnia sunt congelata, certo quodam vehiculi genere, quod vnus trahit equus, facilime hinc inde discurrere possunt, cum in æstate propter lutum & paludes, viæ omnes sint difficillimæ, & vix ab vno in alterum locum transitus pateat. Sub finem Octobris fluuius frigore adstringitur & congelascit, cui suas tabernas superstruunt & venalia quæuis ibi exponunt, tanquam in foro, nec quicquam amplius in terra venale habetur: causa eius rei est quod locum illum, qui ab vtroq; latere ædibus & terra circumdatur, minus frigidum esse iudicant, huc indies vaccarum, suum, frumenti, ligni, fœni, aliarumque rerum necessariarum ingens copia confertur, nec vllius rei per totam hyemem penuria laborant. Sub finem Nouembris oues & vaccas mactant & in fluuio congelato venales exponunt, quæ in frigore densissimo per tres & plures menses absque corruptione conseruari queunt. Idem fit de piscibus, gallinis & reliquo commeatu. Supra glaciem equi facilime currunt, interdum etiam ex casu ceruicem frangunt. Homines liberali & honesta facie, vt & mulieres eorum, sed moribus subrusticis & turpibus præditi sunt.

Pontificem habent, cuius electio penes Ducem est, Papam Romanum nihili curant, eius asseclas homines perditos æstimant, potationibus & ebrietati mire dediti sunt, in qua qui excellit, singularem inter ipsos meretur laudem, secus fit qui abhorret. Vinum vt dixi non habent, sed hydromele eius loco vtuntur, cuius potus non ingratus est, si sit vetustius. Nec eius confectio à Duce omnibus permissa est, hac enim libertate si gauderent, semper indulgerent genio, nec vnquam potationibus finem ponerent, seque inuicem belluarum more occiderent. A mane ad meridiem vsque, in foro versantur, tunc in tabernas se recipiunt ad compotationes, nec vlli alio, præterquam his ipsis, negotio vacant. E Germania & Polonia tota hyeme magnus mercatorum numerus huc aduolat, pellium pretiosarum comparandarũ causa, puta Vulpiũ, Martium, Mustelarum Scythicarum & Alpinarum, tum etiam luporum, quæ animalia non in hac quidem vrbe, sed in regionibus, quæ adhuc aliquot dierum itinere versus septentrionem remotæ sunt, capiuntur, huc vero ad mercatum conferuntur, quod mercatores vt plurimum hic conuenire soleant. Adfertur quoque è Nouigrad magna copia, quæ vrbs Germaniæ finitima est, 8. dierum itinere Moscua versus Occidentem distat. Democratico iure regitur, & certum quoddam annuum tributum Moscouiæ Duci pendet. Moscouiæ dux latissimam prouinciam possidet, ingentem quoque populorum multitudinem subditam habet, qui tamen ad bellum fere sunt inutiles. Ipsius imperium eam

Germa-

Germaniæ partem ab occasu & septentrione attingit, quæ Poloniæ Regi subiecta est. Quosdam ipsius subditos gentem esse idololatram & vagam sine certo domino perhibent, quæ pro libitu tantum eius imperium agnoscunt: alios primam rem quam diebus singulis obuiam habent, adorare ferunt, de aliis non minus absurda sparguntur, quæ tacere malui, cum earum rerum nullam ipsemet viderim, & pleraq; fide apud me careant. Dux 35. circiter annos natus est, liberali facie & forma, rege digna, præditus, duo ipsi fratres sunt, & mater adhuc in viuis est, duos à priore vxore habet filios, quibus parum fauent, quod eis cum Despina male conueniat, duæ quoque filiæ sunt & Despina grauida dicitur. Cum Dux territorium suum circumiuisset, sub finem Decembris Moscuam rediit. Iam dudum Stephanus ad adferendam pecuniam Venetias abierat, eius tamen reditum expectare nimis longum mihi videbatur, quod mores eius gentis & victus ratio mihi minime conueniret. Egi igitur cum nobili quodam aulico, vt apud Ducem negotium hoc procuraret, quo & pecuniam & discedendi veniam largiretur. Paucis elapsis diebus ad prandium Dux me vocari & simul annunciari iussit, se discedendi copiam mihi facere tum in gratiam Illustriss. Reipubl. Venetæ, pecuniæ tantundem suppediraturum, qua & Tartaris & Russis satisfacere & domum redire possim. Accessi ad prandium, quod omni genere lautitiarum & cibis plurimis optimisq; instructum erat, quo absoluto domum me recepi subito, vt mos postulabat: post aliquot dies iterum in aulam ad prandium me accersiuit, tum suo mandauit Thesaurario, vt quanta opus mihi esset pecunia ad dissoluenda debita Tartaris ac Russis, numeraret. Regium tunc palatium adire, meq; veste pretiosa, ex mustelarum Scythicarum pellibus confecta, indui iussit, cum ea simul 2000. ducatos sponte muneris loco donauit. Eo accepto munere domum repetii. Despinam quoq; coniugem suam vt visitarem, imperauit: Ea benignissime me excepit; enixe rogans, vt Illustrissimæ nostræ Reipub. eam sedulo commendarem, quod diligenter facturum me spopondi.

VENETORVM LEGATVS MOSCVA discedit, superata Lituania, Polonia, & Germania in Italiam peruenit.

CAPVT IX.

PRIDIE quam discedere constitueram, ad prandium in aulam vocatus, priusquam mensæ accumberemus, in contignationem quandam deductus fui, vbi Dux erat cum Marco & alio quodam Secretario; Dux verbis humanissimis & beneuolis me excepit, iubens Illustr. Reipub. Venetæ eius nomine significari amicitiam ac beneuolentiam, qua erga eam affectus esset, in eius gratiam, si quæ posset alia mihi præstare, benigne offerens. Cum mecum loqueretur semper ab eo parum recedere conabar. Ille vero quã proxime mihi & comminus adhærere nitebatur, ad interrogata plene ei satisfeci, & debitas pro tot beneficiis gratias egi. Eo familiaritatis erga me processit, vt vestes quasdam aureas, Scythicarum martiũ pellibus subductas, monstrarit, quæ sane pulcherrimæ & pretiosissimæ erant. Inde ad prandium accessimus, quod lautissime paratũ erat, & maior solito ciborum apparatus apponebatur, aderantque plurimi eius Barones & proceres; hoc absoluto cum è mensa surrexissemus, Dux me accersit, & voce clara, vt quilibet facile percipere potuerit, abeundi veniam verbis humanissimis dedit, promptum atque beneuolum erga Rempublicam Venetam animum declarans, paulo post oblatum mihi fuit poculum argenteum hydromele plenum, quod iusserat mihi propinari, vt exhaurirem, & poculum muneris loco acciperem. Singularis hæc beneuolẽtiæ atq; fauoris demonstratio est, qua vel legatos vel alios benemeritos cohonestant, mihi tamen permolestũ erat, eiusmodi haustu me onerare: Ingens enim poculum erat, & quartam fere partem jam exhauseram: tunc forte Dux animaduertit amplius me bibere non posse, & iam antea de cõsuetudine Italorum edoctus fuerat, poculum igitur euacuari,

N mihique vacuum tradi iussit, postquam dignas gratias egi, bona Ducis venia discessi, multis Baronibus & nobilibus comitatus, qui ad scalas vsq; me sequebantur, & amice me complexi valedicebant. Iam omnia ad discessum parata erant. Sed Marcus nisi prius cum ipso pransus essem, discedere non permittebat. Cumque 21. Ianuarii lauto conuiuio exceptus fuissem, iter denuo Dei implorato auxilio ingressus sum, vehiculis vtebamur quæ tuguriolorum instar facta sunt, vno trahuntur equo, vnius hominis capacia sunt. Impedimenta quoq; & commeatus imponitur, breui tempore magnum iter hic confici potest. Ludouicus Antiochensis Patriarcha à Duce tenebatur, vt dimitteretur per Marcum obtinui, is mecum redire debeat, cum vero moras necteret, solus cum meis abii. Ne à via declinaremus, Dux quendam nobis adiunxerat, qui iter monstraret. Idem vt in omnibus eius imperii locis fieret, abunde prospexerat. Ea vespera in pago quodam perexiguo diuertimus, ingenti vi frigoris premebamur, multæq; aliæ incōmoditates sese obtulerunt. Igitur quo ad potui iter maturaui, tandem vt liberarer his molestiis, 27. Ian. die Viesemum & post aliquot dies Smolenzecho vrbes attigimus, hæc postrema est Moscouiæ duci subiecta, contermina Lithuaniæ, quæ Casimiro Poloniæ Regi paret. A vigesimo primo Ianuarii, quo Moscouia discessimus, ad 12. Februar. quo Trachi Lithuaniæ vrbem attigimus, per cōtinuas syluas iter fecimus, regio est planissima, exiguis collibus distincta, sæpissime in syluis pernoctauimus, nonnunquam in vilissimis tuguriolis diuertimus. Circa meridiem prandebamus, vbi ignē reperiebamus, quem ii qui nos proxime anteuerterant, accensum reliquerant; interrupta glacie equos adaquabamus, & excitato igne nos calefaciebamus, vehicula lectorum vicem præbebant, ne humi iacere cogeremur. Per triduum supra fluuium glacie congelatum incessimus & duabus noctibus ibidem dormiuimus, quo spatio, 300. milliaria nos confecisse affirmabant. Rex Casimirus tunc forte Trachi, quo perueneram, morabatur, vbi de meo aduentu certior fuit factus, continuo duos nobiles ad me misit, qui me exciperent & de aduentu gratularentur, meq; in diē sequentē ad prandium inuitarent. Postero die qui fuit 15. Febr. tunicam damascenā purpuream, Scythycarum martium pellibus decoratam, offerri iussit; qua induta in aulā curru, quem 6. equi trahebant, comitatus 4. Baronibus aliisq; quam plurimis, fui aduectus. Rex ipse me excepit, & in cubiculum suū deduxit, in loco augusto cum duobus filiis, quorum manus tangere me volebat, assedit, aderant plurimi Barones, equites & nobiles, sella ꝑ me in medio cubiculo posita erat, flexo genu perorare volebam, nunquam tamen Rex id permittere, nec aures præbere voluit, nisi prius assedissem; aliquantulum reluctatus sum, donec seuerius & instantius vt obedirem, imperatum mihi fuit. Exposui amplissime, quæcunq; in itinere hoc meo Persico occurrerant, quæ pericula subieram, quas regiones Vsuncassanus possideret, quæ ipsius sit potentia, quid penes ipsum effecerim. Tum de Tartarorum moribus & imperio quædam disserui, tanta attentione Rex atque reliqui, ad singula auscultarunt, vt nunquam mea oratio, quæ amplius dimidiam horam durarat, à quoquam fuerit interrupta: Tum etiam propter oblatum munus & beneuolentiā, Venetæ Reipub. nomine mihi præstitam, Regi dignas gratias egi. Ille cōtra per interpretē significari iussit, de meo reditu se plurimum exhilaratum fuisse, quod post abitum meum nunquam futurum credidisset, vt incolumis in eas regiones redirem, se quoque perlibenter cognouisse, quæ de Vsuncassano & Tartaris dixeram, in eadem quoque opinione semper se fuisse, nūc vero melius confirmatum esse, quod neminem vnquam audiuerit, qui pari fidelitate quid rei esset, ei exposuerit, post alios sermones in palatium, vbi prandium paratum erat, fui deductus, mox Rex cum filiis secutus est, tubicines regio splendore præcedebant, Rex primus assedit, dextrum latus ambo filii, sinistrum primus regni Episcopus claudebat, penes hunc proximus mihi locus fuit designatus, exiguo a Rege interuallo. Barones qui aderant mensæ quoque, sed remotiori loco assidebant; quadraginta circiter personæ eo prandio interfuerunt, quoties noui missus inferebantur, tubicines præcede-

cedebant, paropſides magnę & multis ferculis refertæ apponebantur, prandium per duas horas protrahebatur, quo finito a Rege diſcedendi veniam petii, rogans num aliud quippiam mihi imperare vellet. Ille humaniſſime reſpondit, omnia ſua ſtudia & amicitiam Reipub. Venetæ deferens, quod vt eius nomine ad meos referrem, mandauit, ſimili oratione filios ſuos ad me vti volebat, illis debita reuerentia ſalutatis, in hoſpitium meum à multis aulicis fui deductus, tum de comite itineris ample mihi proſpectum fuit. Diſceſſi 16. Februar. & 9. dierum ſpacio vrbem, quæ Ionici dicitur, attigi. Inde per Poloniam facto itinere Warſouiam perueni. Regio hæc pulcherrima eſt, carnium & aliarum rerum neceſſariarum abundans, fructuum non adeo ferax: arces & pagos hinc inde vidimus, ſed nullam vrbem celebrem reperimus, vbi uis amice fuimus excepti. Cal. Martii vrbem ipſam metropolim Polonię intrauimus, vbi per 4. dies, quod defeſſi eſſemus ex itinere, quieuimus. Equos quoq; nacti ad reliquum iter perficiundum, 5. Martio diſceſſimus, ea die in oppidum Meſſarigum delati, vbi impoſterum periculoſior imminebat profectio, quod Polonia atq; Germania ibi terminantur, Francofurtum ad Oderam 9. Martii perueni, inde per Germaniam indies hoſpitia commodiora reperimus: 15. die eiuſdem menſis cum prope vrbem Giam iter faceremus, Stephanum, quem Moſcouia ad quærendam pecuniam Venetias miſeram, offendi, cuius aduentu plurimum fui recreatus, & de rebus, quæ domi agerentur, breuiter ab eo edoctus fui, ingreſſi eam vrbem per biduum quieſcendi cauſa ſubſtitimus. 22. Martii Noribergam perueni, & per 4. dies ibi moratus, iter per Auguſtam aliasq; Germaniæ vrbes pulcherrimas habui. 4. Aprilis Tridentum attigi, & Paſchatis feſtum ibidem celebraui, elapſo triduo denuo magno patriæ viſendi deſiderio inſtigatus, iter arripui, primum locum qui paret Venetis, Scalam nomine, cum attigiſſem, voti explendi cauſa, templum D. Mariæ, quod in monte Arthone eſt, 9. Aprilis die frequentaui, & oblationes, quas voueram, obtuli. Iam antea fratrem Auguſtinum de aduentu meo certiorem feceram, meq; vt circa veſperum 10. Aprili expectaret, ſcripſeram; Nimium tamen domum redeundi deſiderium non promiſit ordinem, quem ipſe præſcripſeram, ſeruare, priuſquam enim illuxiſſet, nauigium ingreſſus, Lucam Fuſinam 2. hora diei perueni, & priuſquam domum peterem, alterius voti exſoluendi cauſa ad templum D. Mariæ Gratiæ recta tendebam, vbi forte in vico Iudæorum fratrem Auguſtinum, & duos meos cognatos offendi, à quibus amiciſſime exceptus & complexus, ad templum vna perreximus, habitis precibus in curiam properaui: Iouis enim dies erat, quo Pregadorum conſilium habetur, admiſſus in conſilium, poſt mutuas ſalutationes acta legationis, & quæ effeceram, ordine expoſui. Dux noſter ſereniſſimus, quod non adeo proſpera vteretur valetudine, conſilio non interfuerat, ad eum igitur confeſtim me contuli. Poſtquam eum qua par eſt reuerentia ſalutaſſem, breuiter quid perfeciſſem, quidve eueniſſet toto legationis tempore narraui. Inde domum meam profectus ſum, actis Deo Opt. Max. infinitis gratiis, quod tot periculis ſaluum me præſeruaſſet, & ad meos reduxiſſet, quos denuo in hoc mundo videre ſæpius deſperaram. Finem narrationi huius itineris imponam, quam verborum elegantia excolere atq; ornare quiuiſſem, ſed malui rem ipſam, vt geſta eſt, breuiter & dilucide exponere, quam verborum ornatu & ſplendore mendacia illuſtrare: in deſcribenda Germania breuior fui, quod finitima nobis ſit regio, & quamplurimis cognita. Tædioſum atq; ſuperfluum fuiſſet in ea, iam antea nota, diutius immorari.

REPETITIO QVARVNDAM RERVM ad vberiorem Imperii Perſici cognitionem pertinentium.

CAPVT X.

VSVNCASSANI imperium magnum & vaſtum eſt, Turciam atq; Caramaniam conterminas habet. Prima eius prouincia Turcomannia eſt, quæ Sol-

dani regiones attingit, à parte vrbis Alappiæ. Persiam Cansæ eripuit, quem etiam occidit: Ecbatana siue Tauris regia sedes est: inde Persæpolim, quæ Siras dicitur, 24. dierum iter patet, hæc vltima est eius imperio subiecta, Zagatais finitima, qui Busechi Tartarorum Sultani filii sunt, cum quibus perpetua bella gerit, ab alia parte Media est, cui imperat Siuansa, qui singulis annis Vsuncassano munera mittit. Pancratis quoq; Georgiæ Regis prouincia atq; Gorgorę Persiam attingunt, vltra Euphratem quasdam prouincias Turcis finitimas eum tenere dicunt, vniuersa regio Aspaamam vsque, quæ sex diebus Persæpoli distat, aridissima est; rarę arbores, rariores aquæ dulces reperiuntur; fertilis tamen & abundans commeatu & fructibus. Rex annum ætatis 70. meo quidem iudicio agebat, procerus, macilentus, & liberali vultu præditus. Primogenitus eius Gurlumamech, Gorda natus, bellum asperum patri mouerat, fama eius vbiuis prædicabatur. Ex alia muliere tres filios: primus Sultanchali, 35. circiter annos natus erat, huic Persæpolim donarat. Secundus quindecim annorum puer Lacubei vocatur. Tertii, qui septimum annum agebat, nomen mihi excidit. Tertia quædam vxor Masubecum ei peperit, quem catenatum circumducebat, quod cum Gurlumamecho conspirasse contra patrem compertum esset, quam ob causam occisus tandem fuit. Magna diligentia resciscere studui, quæ vires essent bellicæ Vsuncassani, eaque de re cum diuersis hominibus sæpius collocutus, qui maximam summam 50. equitum millia retulerunt, quorum tamen plurimi ad bellum minime sint idonei. Cum Turcis nuperrime 40000. Persarum acie eum decertasse constans fama est, eorum, qui prœlio ipsi interfuerunt: eum tamen exercitum non ad debellandos Turcas missum ferebant, sed tantum ad restituendum Pyramethum in Caramaniæ regnum, è cuius possessione ab Ottomannis fuerat deturbatus: hanc vnicam belli inter Turcas & Persas mouendi causam fuisse, constanter affirmant. De aliis rebus, quæ minus necessariæ videntur, studio prolixius scribere supersedeo.

FINIS ITINERIS PERSICI.

HISTO-

HISTORIA DE BELLO INTER TVRCAS ET PERSAS, IOHANNIS THOMÆ MINADOI, in libros nouem diuisa.

AD IACOBVM GEVDERVM, P. NOR. HORVM LIBELLORVM PARAPHRASTEN; εἰδύλλιον BERNH. PRÆTORII.

V nitidi soles, & lucida tela diei
Cæstius, nunquam fuerunt infundere sese
In gremium terræ frustra: quin protenus igni
Spiramenta suo laxent, cæcosq; recessus:
Multa modis multis, & tam diuersa figuris
Omniparens post vnde genit, Dea persica, Tellus
Germina, tot fœtus frugum, tot secla animantum:
Sic non incassum radii virtutis auitæ
Percellunt, feriuntq; suo fulgore nepotum
Interiora animi, & generosa lumina mentis:
Qui, nisi degeneres, nec tanto sanguine dignos
Se præbere, nothæq; notam conquirere plantæ
Instituant; & quos præsens & postera taleis
Arguat infami rumore perenniter ætas:
Sæpius inspectant specula ista domestica: seq;
Conformare illis tota nituntur opum vi.
Haut secus ac pecoris generosi pullus apertis
Altior ingreditur campis, & crura reponit
Mollia compositis gradibus; vibratq; coruscis
Ignem oculis, & frena fremens spumantia mandit:
Tum procul armorum sonitum si percipit; aut si
Martius ille æris rauci canor increpat: vltro
Stare loco nescit; micat auribus; & tremit artus:
Tantus ei cursus, tantus certaminis ardor!
Hoc eodem, GEVDERE, *modo tu volta parentum*
Cottidie intuitus: Patris & propiora trilinguis
Et Patrui celebris vestigia pone legendo:
Quorum hic Sempronii, vel Achæi Nestoris instar
Egregie cordatus homo, teretiq; PHILIPPVS
Ore fuit nuper, catus & sapientia in omni
Ciuili, vt summus Germani sideris Atlas,
Cui Leo versicolor, veluti stupefactus & hærens,
Dicere nequaquam veritus sit: Posse sinistri,
Hoc superante viro, tibi nil Pegnese venire.
Ille sed excellens virtute & laudibus hisdem,
Ardua cum primis heic munia sustinet; & quæ,
Vt vulgaria non, sic non vulgaria poscunt
Pectora; quin sensus faciant sudare vel imos:
Iuris & adflicti vir seruantissimus æqui.
Horum, inquam, GEVDERE, *tuens exempla; valentem*

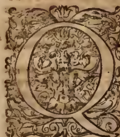
Non turpi torpere domi torpore iuuentam
Esse putas dignum, ceu potor inertis Hiera:
Verùm, illis si non par esse per omnia possis,
Ne tamen inferior longe sis; niteris omni
Conatu, nisuq;, indefessoq; labore.
Hinc variis linguis, & multifidis doctrinis
(Quando alii nugas, inconcessasq; petissunt
Delitias, perduntq; bonas in pectore doteis)
Excolis imbutam mentem: Iam ciuica tractans
Iura: modo historias: nunc Euclidea: modo eius,
Descripsit radio totum qui gentibus orbem:
Iam, quæ sint Ciueis ratione modoq; regendi:
Ex quibus insignem tibi colligis vndiq; gazam,
Dædala sicut apis, quæ in saltibus omnia libat
Floriferis; cellisq; suis, loculisq; reponit.
Non raro vt subeat tacitam admiratio mentem,
Copia visendi quum sit tot scripta, tuapte
Ducta manu, & totidem noctis dieiq; labores.
Iam nunc communem in patria Germanidos vsum
Italico spolias habitu quam-plurima; & illa
Vestibus exornas aliis, atq; vrbe Quirini
Donas; perspicuo, facili, planoq; retexens
Omnia sermonis filo, tramaq; polita.
In quibus est Venetus, culto SORANTIVS *ore;*
Qui Mahumetani res regni, robora, vireis,
Et belli neruos; arcanaq; plurima; & astus;
Et studia, & mores, sæuaq; tyrannidis iras;
Et procerum inuidiam, & consulta, & perfida corda:
Quoq; illi posset ratione viaq; resisti,
Infringiq; eius res, & conatus, & ardor:
Singula Christicolis scitu dignissima terris:
Ingenio tanto, tanta dulcedine pandit;
Vt melius nihil, vt breuius nil posse putemus
Dicier à quoquam, mentem qui aduorteris illuc.
Est in iis itidem MINADOVS, *scriptor Eoi*
In regno Arsacidum belli; quod pluribus annis
Continuo, non est ita pridem, Turca furore
Gessit ibi, variis successibus atq; triumfis;
Sæpe etiam haut parua iactura & clade suorum.
Dignus & hic, propter memorandos, ancipitesq;
Euentus belli; gentisq; immania facta;
Crudeleisq; modos; atq; insatiabile fineis
Tendendi Cacoethes, & irrequieta cerebra:
Et statum, in extremis qualis sic Persidos oris:
Vt non socordi, nec inani fronte legatur:
Scilicet exemplum capiatur vt inde, quid è re
Cuiusq; esse velit; si non, satis ante periclo
Edoctus proprio, quid prosit cernere possit.
Quin etiam versatur adhuc incude sub illa
Præsignis cultu rerum locupletè libellus,
Quomodo Pannoniis sit deturbandus ab aruis,
Non adeo magnaq; manu, magnoq; paratu,
Turca ferox, omnis veri, pietatis & hostis:
Et simileis alij, in solem quos proferet ætas.
His operam studiis dum das, GEVDERE; *profecto*

Non operam ludis: tibi sed, patriaeq; lariq;
Commodus; & decus exornas laudabile gentis,
Suprema tendens praescripta ad candida calcis.
O si nobilium nostri pars plurima secli,
Queis Deus & fortuna potens paria ocia fecit
Ad simileis animum vellent adiungere curas;
Et frugi, mentem quae pascunt nectare dulci,
Et caelo adsimilant, & regna vrbeisq; gubernant;
Sic operarentur studiis, tempusq; redemtum
Nobile, quo dignum, pretio prudenter haberent,
Posthabitis nauci rebus: certe omne per auum
Nobilius nostra nil nobilitate clueret.

HISTORIAE BELLORVM INTER TVRCAS ET PERSAS GESTORVM

Liber primus.

ARGVMENTVM.

VA occasione motus autor ad historiam hanc conscribendam accesserit. Origo & causa belli. Aiderus capite plectitur. Ismael varia crudelitatis genera exercet, nouam sectam instituit. Rumorem spargit de profectione sua versus Babyloniam. Amurathes bellum Persis mouere statuit. Persaconcona capitis supplicio afficitur. Varii motus in Persia excitati, de quibus Bassa Amurathes ab Vstrefo Bassa certior factus in sententia de bello mouendo confirmatur. Consilia de bello gerendo, Constantinopoli habita. Amurathes Mustaffam toti exercitui praeficit. Is Chalcedoniam petit, atque Scutbriam, vbi copias colligit, & delectus habet; Seruaniam discedit, Charsa appellit, & ad Periardos montes castra artificiose metatur. Rex Persarum contra Turcas exercitum mittit, cuius ducem Tocomacsultanum creat, qui Charsam versus proficiscens, exploratores praemittit, à quibus deceptus spe victoriae Turcas aggreditur, quos initio superat. Tandem vero victus, noctis beneficio euadit. Distinctio victoriae. Manucchiar Georgianus ad Mustaffam accedit, ab eoq; amice recipitur.

BELLVM, quod Amurathes Turcarum Imperator, & Mahometes Codabanda Persarum Rex, ambo Principes potentissimi, & barbari bello strenuissimi, inuicem gessere, describendum aggrediar. Bellum, inquam, diuturnum atq; cruentum; sed opportunum valdé & commodum Christianae Reipublicae. Eo namq; durante Christianorum proceres respirandi, suasq; vires, bellis tam peregrinis, quam ciuilibus attenuatas, recolligendi tempus & occasionem nacti sunt. Idq; diuinis potius, quam humanis factum arbitramur consiliis; siquidem Turcis spes noua, nouarum victoriarum iniecta; qua allecti furorem irae suae procul à nobis remo-

uere, quam si in Europam conuertissent, statum rerum nostratum non mediocriter labefactare potuissent. Huius igitur belli successus varios, Tartarorum quoq; insidias, Drusorum oppressiones, & Arabum insolentiam describam, ad id duabus præcipue rationibus permotus: Prima est, quod omnia visa mihi sunt dignissima, quorum notitia & ad eos qui nunc viuunt, perueniat, & ad posteros nostros transmittatur. Tum quod hactenus neminem extitisse sciam, qui earum rerum descriptionem nobis tradidisset veram & integram, qualem me confecturum spero. Siquidem per septem annos fere cõtinuos tum in Syria, tum Constantinopoli, eo bello durante vitam egi; & per occasionem artis medendi cum plurimis Bassis, Legatis, aliisq; magni nominis viris, tam Persis, quam Turcis notitiam & familiaritatem contraxi; à quibus omnibus plurima eius belli negotia gesta & confecta fuere.

Secunda huius mei instituti caussa est officium meum, quod iure à me requirere videtur, vt ad communem Christianæ Reipublicæ salutem omnia mea studia conferam; quod equidem historia præsenti me facturum puto. Ex ea enim apparebit, quantæ, quamve immensæ sint duorum horum Christiani nominis hostium opes atque potentiæ, & quo in statu nunc sint positæ: Sperans fore, vt Christiani Principes tandem excitati, arma sua contra Barbaros illos serio dirigant, à quibus nobilissimæ atq; potentissimæ nationes iam subiugatæ fuere, idq; maximo & inæstimabili cum damno atq; ignominia earum gentium, quæ propter Nobilitatem, illustrissimæ; propter omnis generis scientias celeberrimæ quondam, & tanquam dominatrices orbis terrarum latissime imperium suum propagarunt. Nunc à suis coloniis, ædibus propriis, & patria pulsi, larium egeni, miseri hinc inde eiulantes, aliorum opem & auxilia implorare necesse habent: Vel in seruitutem redacti vilissimam, alii seruiunt, parent alii Christi hostibus infensissimis, ita quidem, vt in ipsa fere Græcia Græcorum nomen extinctum & abolitum esse videatur. Verum ab eiusmodi querelis, quæ aliquibus forte non erunt æque gratæ, licet necessariæ, historiam meam non auspicabor: Quin potius eam à senioris illius Tamasi, celeberrimi Persarum Regis obitu exordiar: remotisq; ambagibus, quis regni status post eius mortem sub Ismahele, & Mahemete, successoribus & filiis Tamasi fuerit, indicabo; vnde verissima huius belli caussa atq; occasio innotescet.

Postquam Tamasus cum XI. Turcarum Imperatore Solymanno, eius nominis primo, diuturno sane bello fortissime decertasset, cumq; Ecbatana (quæ Tauris hodie, non Terua, vt habet Iouius, vocatur; vbi Regum thesauros asseruatos quondam, Herodotus scribit) expulisset, quam prius deuastarant Turcæ: tandem pax inter vtrosq; inita fuit; qua inter alia sancitum erat, vt Cheiseri arx, (quam Turcæ Chars, & Ptolemæus, vt videtur, Corsam vocat) à Turcis eo rerum statu valde munita, terræ rursus æquaretur, funditusq; euerteretur: Ab eo tempore regnum suum diligentissime Tamasus administrauit, & ad pristinum florem & nitorem restituit, latis legibus vtilissimis, prout mores earum gentium requirunt. Segetes lætissimę proueniebant, hinc reditus annui crescebant. Arma, artes atq; scientiæ excolebantur, & maiori quam antea in pretio habebantur. Neq; quisquam erat, qui bellum à Solymanno restauratum iri verebatur, ipso nimirum alibi occupato atq; distento. Aliquot inde elapsis annis Solymannus, & qui ipsi successerat in imperio Selymus, è vita excesserunt. Quos Tamasus tandem secutus, Anno 1576. 11. Maii die obiit, vndecim post se relictis filiis, quorum qui natu erat maximus, Mahemetes vocabatur, qui in vrbe Heri (quondam Aria dicta) partem vitæ egerat, inde permissu patris Persæpolim, quæ Siras hodie, magna stirpe liberûm edita, migrauit. Hunc sequutus est Ismahel, quem pater propter animi ferociam in arcem Cahacam (quæ inter Arsaciam vel Casbin, & Ecbatanam sita est) relegarat. Tertius fuit Aiderus, quem pater Zalchano, Pirii Mahamero, & Actæ Hussaino atq; aliis matris Aideri cognatis, præstantissimisq; ducibus ex familia Istigelum prognatis, commendarat, eiusq; curam illis commiserat. Præter hos octo reliquit filios infantes, tam ex hac, quam ex

aliis

aliis mulieribus natos: quorum nomina fuere Mamut, Solymannus, Mustafa, Emanguli, Alyehan, Amet, Abrahin, & Ismahel secundus. Ante mortem testamento solenni Ismahelem I. Regni successorem declararat. Qui licet verus esse successor non posset, quod Mahemetes ætate & iure prior esset: tamen spem maximam de se præbebat indolis præstantissimæ, & virtutis singularis, videbaturq; iustum præ omnibus atq; seuerum præ se ferre imperium, atque fortitudinem, qua facile hostibus quibusuis; licet ferocissimis & bellicosissimis resistere posset. Cum enim iussu patris in arce Cahaca in custodia teneretur, in omnes occasiones intentus vigilabat, vt virtute atq; militari fortitudine fratre superior euaderet; & quantum potuit, dissimulauit, religioni Turcarum se studere: hoc enim si de ipso compertum fuisset, nulla alia interueniente caussa, in regni successione ipsum impediuisset: palam tamen Turcarum hostem sese declarauit, & pacis tempore in Turcarum fines, inuito parente, Erzirum vsque, quæ Simbra quondam, impetum fecit, oppida deprędatus, arces eius regionis ex improuiso aggressus deuastauit; qua de caussa à patre in custodia detentus fuit, licet æstimationem suæ fortitudinis atq; roboris cuiuis facile probaret; Tamaso inprimis, qui etsi grauissime sibi iuueniles hosce ardores improbari palam demonstrabat, indies tamen in concepta opinione confirmabatur, vt heredem regiæ dignitatis ipsum declararet, qua digniorem Mahemete eum censebat. Et vt verum fatear, Mahemetes ille nunquam imperio administrando, & repellendis hostibus idoneum sese præbuit, tum quod ex oculis laboraret, vnde Codabandæ cognomen ipsi fuit inditum, tum etiam, quod vitam ille tranquillam & quietam, qualem qui literis incumbunt, sibi exoptant, ageret, protestatus insuper, se ab onere illo grauissimo & immenso imperandi, & quos illud secum trahit, laboribus & molestiis abhorrere. Non tamen propterea omni patris fauore & beneuolentia destitutus fuit: Siquidem Abas Mirize, inter filios eius medius, in administratione vrbis Heri, vbi natus fuerat, confirmatus, & titulo Proregis Ariæ, quæ latissima & fertilissima regio est, ornatus fuit: quem honorem Tamasus Emiro Hamzæ, Mahemetis filio primogenito detulisset, nisi ille morte præmatura & subita præuentus fuisset.

Tamaso igitur vita defuncto, Ismahel à regni proceribus Arsaciam ad suscipiendum ipsi ex paterno testamento delatum regnum euocatur. Sed interim dum, qui huius rei nuncium ad ipsum deferebant, equis celeribus eo contendunt, Arsaciæ nouæ turbæ, & in ipsa quidem regia excitantur. Periaconcona Tamasi filia, ex sorore Sahamalis Georgiani nata, quæ etiam Mustafam filium Tamaso pepererat, ibidem remanserat, suos fratres ætate superabat. Ad hanc & reliquos Consiliarios regii testamenti executio iure pertinebat, illa tamen variis modis & artibus tentabatur, vt posthabito Ismahele, Aiderum suo suffragio & auxilio ad eam dignitatem eueheret. Eo sane Aiderus, viuo adhuc, sed grauiter decumbente Tamaso, audaciæ processerat, vt ingressus cubiculum regium, & capiti paterna corona imposita, in conspectu decrepiti & ægroti patris temerariam suam & inhonestam regnandi libidinem proderet, quo nomine acerrime increpitus fuit. Patre iam defuncto, multis precibus sororem sollicitare non destitit, quo ad ipsum regni hæreditas deferretur, tantumque impetrasse iam videbatur apud sororem, & regni proceres, vt ipsi denegari amplius, quod petebat, non posse putaretur, nisi fraude quadam clam ipsi fucus fieret. Interim soror perplexa quid ageret, neque prior Consiliariis nouos motus excitare, nec perniciosa contra fratrem Aiderum captare consilia volebat: Religione quoque tangebatur, ne tam insigni iniuria fratrem Ismahelem afficeret, ad quem iure ex patris testamento regni hæreditas pertinebat: in ea tamen hæsitatione constituta, ambitioso iuueni obsecundare, Ismaheli ius suum inuiolatum conseruare, vltimæ patris voluntati satisfacere, regnique commodis prospicere cogitabat. Consilio igitur cum primatibus habito, tandem statuit Aidero permittendum, vt regio habitu vestitus, in solio regio collocatus, tan-

quam legitime Rex electus, applausum subditorum & populi captaret. Eo impulsus iuuenis ambitione iam obcæcatus, ab omnibus se pro Rege receptum, suisq; manibus regni habenas iam tractari certo sibi persuadebat. Verum tam læta initia successus nō habuere prosperos, quod astutia sororis & Consiliariorum præcipue factum: Eorum enim iussu omnes regiæ portæ occlusæ tenebantur, addito præsidio firmissimo. Vnicum tantum patebat ostiolum, quod defendebant duces & milites strenuissimi, quorum fides Tamaso maxime perspecta fuerat, quiq; Ismaheli fauere inprimis credebantur; his iniunctum erat, vt omnibus aditum in aulam permitterent, exceptis Aideri asseclis. Hac illi ratione iuuenem suspensum tenere cogitabant, donec Ismahel verus regni successor ex arce Cahaca adueniret, maturoq; consilio & proprio honori, & imperii incolumitati, quod ad ipsum ex paterno testamento pertinebat; vniuersæ deniq; Persiæ saluti atq; tranquillitati consuleret. Interim Aiderus lætitia maxima fruebatur, ob nouos honores, qui passim ab omnibus Arsaciæ incolis ipsi deferebantur. Ex suorum autem amicorum atq; fidelium numero conspiciebat neminem: Id qua de causa fieret, tandem, nec frustra, suspicari cœpit. Zalchan amicorum omnium fidissimum præsto esse intelligebat, qui fraudes præsenserat, cumque tumultu accurrerat, Aiderumque Regem proclamarat, qui interim & sorori, & proceribus, atque aliis, quos suspectos habebat, extrema quæq; minitabatur, nisi à proposito desisterent. Tandem cum se publico omnium derisui expositum cerneret, clam derelictis honoribus illis male auspicatis, cum Regem se esse credebat, ægre fugitiuo esse licuit. Plenus igitur timoris, ac trepidans apud mulieres quasdam aulæ sese abscondidit, quarum opera effugere, & vitæ, quod imminebat, periculum euitare sperabat. Interim qui familiæ Istigelum addicti erant, clamores ciebant maximos, minis additis, videbaturque periculum aliquod euidens ab ipsis Persiæ regno imminere: verum vt seditiosis illis & tumultuantibus spes omnis incideretur, Consiliarii, consentiente Periaconcona, decreuere Aiderum è medio tollere: primusque Sahamal Georgianus eius auunculus, cum diu ipsum frustra quæsiuisset, tandem apud mulieres absconditum reperit, crinibusque arrepto caput sine mora amputat, interueniente Zalchano Aideri fidelissimo, aliisq; qui eius partes secuti fuerant, strepitum atq; tumultum maximum excitantes, atrocissima quæuis minitantes, quibus Sahamal caput Aideri cruentum, ac à cæde recenti adhuc tepidum, ob oculos abiecit, addita voce: Ecce vobis Regem vestrum, eo fruimini. Improuiso illo atq; horribili oblato spectaculo nemo fuit, quem rei indignitas ad iram, atq; adeo ad insaniam fere nō concitarit, cunctiq; eo inclinabant, vt atrocem vindictam de autoribus tanti facinoris sumerēt. Sed cognito tandem, se Ismaheli, quo minus in regno succedat, frustra repugnare atq; resistere, neque mortem Aideri vlla ratione irritam reddi posse, quilibet rebus suis prospicere cœpit, & diuisi inuicem, aula egressi, diuersis in locis fuga saluti suæ consulere statuerunt. Interim solitis ritibus & ceremoniis Tamasus sepulturæ fuit traditus. Ismahel vero relicta arce Cahaca, Arsacię comparuit, vbi à sorore exceptus, à proceribus Rex salutatus, & passim ab omnibus pro vero imperii successore agnitus & receptus fuit. Hic vbi primum regni habenas tractare cœpit, libertatem & potentiam nactus absolutam, posthabita Persarum consuetudine, Turcicam arripuit, quam imitatus, octo fratres natu minores immisericorditer necauit, deditq; operam exactissimam, vt non modo qui sanguine aut amicitia Aidero occiso iuncti erant, misere trucidarentur; verum etiam, qui quouis modo ipsi fauissent, communi cæde opprimerentur. Hinc passim omnes Arsaciæ plateæ sanguine redundantes visæ, miserique gemitus & clamores morientium, eorumque propinquorum exaudíti fuere. Hæc crudelitas, quam nemo sibi vnquam antea persuadere de Ismahele passus fuisset, de quo spem tantam, tamque splendidam omnes conceperant, sibique Regem & Dominum toties exoptarant, animos Persarum protinus immutauit, spe in timorem conuersa, dolebant eiusmodi se nactos esse Dominum, & ad regnum promouisse: abhorrebant à noua hac animi

ferocia

ferocia pluſquam belluina, deplorabant tot cædes innocentium. Verum hæ miſeriæ, immenſæ licet, multo grauiores viſæ ſunt, cum primum rumores de nouo Rege ſpargi cœpere, fore nimirum, vt religionis cultus alius ab ipſo inſtituatur. Quam ille famam mox re ipſa comprobauit, publico edicto propoſito, vt quicunque ipſius ſequi imperium, ſuiſque legibus parere velit, ſuperſtitioſam falſi Perſarum prophetæ Alii religionem eiuret, Turcarum vero conſuetudines & cultus ab Abubaco, Oſmanno, & aliis præſcriptos recipiat atque obſeruet.

Hac rerum nouitate (quæ præter ſpem omnium euenit, ſiquidem optima quæque de Iſmahele ex prioribus eius actionibus ſibi polliciti fuerant, maximaque beneficia in Perſicum regnum ab eo collata iri ſperabant) omnium animi ita perculſi atque commoti fuerunt, vt perturbationem tam grauem, tamque acerbam Perſiæ regnum antea nunquam viderit, Rege inprimis edicti obſeruationem vrgente, vel quod in ea ſuperſtitione plurimum verſatus, vel à teneris in ea inſtitutus fuiſſet (vt ſupra diximus) vel ſane quod eo prætextu vicinos ad ſuum Imperium allicere voluerit, Meſopotanios ſcilicet, Babylonios, Aſſyrios, atque alios eiuſdem cultus ſectatores: plurimi ſacerdotes & gubernatores vrbium ſubditarum, & amicarum, qui nimis pertinaciter priori ſuperſtitioni inſiſtebant, exilio mulctati: alii in carcerem detruſi, aliis oculi eruti: Inter quos Arſacenſis erat, presbyter primarius, quem Califfam vocant: alii aliis modis extincti fuere; & quod magis admirandum, ne mulieribus quidem ſanguine Iſmahelí iunctis aliiſque cognatis pepercit, neque ſexus, neque ætas, vel innocentia ipſos à calamitatibus & nouis tormentis texit. In hac rerum immutatione alii rumores non modo in Perſia, verum etiam in vicinis Turcarum regionibus diuulgabantur, qui Conſtantinopolim vſque pertingebant, eam ſcilicet nouarum rerum, quibus Iſmahelem ſtudere apparebat, cauſſam eſſe, vt videlicet collecto immenſo exercitu ex iis, qui nouæ ſuperſtitioni addicti erant, Babyloniam (quæ hodie Bagadat dicitur) contenderet, & Solimannum imitatus, ſolenniter ibidem inauguretur, & coronetur in Regem ab eo, qui tanquam ſucceſſor maximi ipſorum Califfæ ibidem præſidebat.

In hoc rerum ſtatu tam inſperato, dum nouæ indies cauſſæ timoris maiorum malorum comparerent, nec ſpes vlla affulgeret priſtinæ quietis recuperandæ, ſubito Iſmahel opera Periaconconæ, quæ quod ipſi ſemper fauiſſet, ſuperſtes remanſerat, è medio fuit ſublatus: ſed quo mortis genere tandem extinctus fuerit, certo non conſtat: alii Veneri deditum, occiſum putant: alii venenum ipſi clam à ſorore in Electuario porrectum: alii, quod malim credere, Periaconconam clam cum Calilchano, Emirchano, Piry Mahemete, & Curchorum Baſſis, qui tanquam præcipui regni duces maxima authoritate pollebant, conſpiraſſe, eoſque muliebri veſtitu & mundo ornatos, ad Iſmahelem introduxiſſe ea hora, qua cum mulieribus ſecedere conſueuerat, ab illiſque ſuffocatum fuiſſe. Sed vtut hæc ſe habeant, conſtat certo, opera Periaconconæ ipſum occiſum eſſe vigeſimo quarto die Nouembris, Anni 1577. Eo defuncto, varia de ipſo hominum iudicia audire licuiſſet, omnibus ipſum tanquam ſeditioſum & legum contemptorem deteſtantibus, ideoque maxima lætitia omnes inuaſit, ſpem certam priſtinæ libertatis recuperandæ ſibi ea morte redditam credentes.

Interfecto Iſmahele, Periaconcona mox cum reliquis Principibus, qui cum ea conſpirauerant, de ſumma rei deliberare cœpit, admonens eos, vt quemadmodum ipſorum conſilio ob totius Perſiæ commodum, & regno & vita Iſmahel exutus fuiſſet, nec adhuc quis dignus ſucceſſor habendus eſſet, conſtaret, cum is nullam prolem reliquiſſet, ipſorumq; in manibus regni ſceptrum & authoritas conſiſteret: ſic ipſorum eſſe officii dicebat, vt ſedulo de regno, eiuſq; Maieſtate & ſplendore protegendo, libertate populorum, & pace conſeruanda, ciuitatibus ſubditis defendendis, toto imperio in ſecurum & tranquillum ſtatum reducendo cogitarent. Plurimi tunc gubernatores & Duces Perſiæ, tum publicorum,

tum priuatorum negotiorum conficiendorum causa Arsaciam concesserant, qui omnes attente, quonam hæ tam subitæ mutationes euasuræ essent, expectabant. Emirchan ambitione æstuabat, & nuptiarum ratione, quas cum sorore Periaconconæ, à qua diligebatur, celebraturus erat, primum sibi locum dignitatis, atq; honorum in Persiæ regno certo promittebat. Mirize Salmas, qui tunc primas in aula obtinebat, regnū ad Mahometem Codabandam Ismahelis fratrem, vel sane ad eius filium, natu maximum Hamzam deferre, eiq; filiam suam matrimonio iungere cupiebat, vt eius autoritate, sibi suisq; dignitatem, qua pollebat, stabiliret. Non deerant qui Abam ex Ariæ vrbe Heri, cui præerat Proregis nomine euocandum, & regno præficiendum iudicarent, idq; in primis vrgebat quidam custos liberorum Tamasi, sperans huius beneficio reliquis ducibus & optimatibus in honoribus & dignitatibus sese antepositum iri. Alios spes aliæ lactabant, arrepturos, quicquid sors obtulisset. Principes etsi in variis cogitationibus versabantur, vna tantum voce Periaconconæ responderūt, addita promissione amplissima, se videlicet eius & regni quoad vires & arma ipsorum durent, defensionem vltro & audacter suscepturos. Re tamen & verbis concepta iam animo consilia & desideria sua caute occultabant. Et hic fuit exitus mutationum, quarum Rex Ismahel, motus ambitione, author exstiterat. Regnauit annum vnum, menses sex, & dies totidem. Amurathes Turcarum Imperator, qui Selymo non ita pridem in regno successerat, audita morte Tamasi, quem timebat, & intellecto rumore de Ismahelis instituta profectione versus Babyloniam, deque noua religione, ab ipsō publicata, eam occasionem non esse negligendam, ratus, variis ex locis, quantum damni Persiæ regno à nouo hoc Rege inconstante, & turbulento inferretur, quot dissensiones excitaret, & quam iniquo animo omnes Persiæ prouinciæ hasce calamitates paterentur optime cognouerat, & iam animo secum voluebat, vel viuo, vel mortuo Ismaheli in regno succedere, hancque occasionem tam opportunam arripere statuit, bellum in Persiam transferendi. Hinc scilicet materiam nactus, qua varias suas cogitationes & desideria noui imperii acquirendi exequeretur. Quo nomine & ipse, & eius prædecessores non modo suspecti, verum etiam formidabiles amicis pariter, & inimicis extitere. antiquissima enim Regum Ottomannicorum consuetudo est, quæ fere in legem transiit, vt neq; honoribus suis in hac vita recte se consuluisse, neque satis gloriæ suæ post mortem duraturæ prospexisse putent, nisi nouis conquisitionibus Antecessores imitentur, & ambitiosis expeditionibus sua potentia dignum quid efficiant. Amurathes igitur hisce moribus intentus, animi sui cogitationes alio dirigere, bellūmq; promouere noluit, quin prius rei euentum cerneret. Vbi vero Mahometem in Regem electum esse cognouit, maiores sumpsit spiritus, certamque sibi atque indubitatam victoriam persuadere ausus est. Namque vbi Ismahel eo quo dixi modo extinctus fuit, Mirize Salmas, qui reliquis proceribus autoritate erat prior, licet sanguinis nobilitate inferior, non destitit crebris literis Mahometem ad capessendum regnum exhortari, cuius possessionem quietam & tranquillam certo ipsi promittebat. Iam prius ipsi Salmas, structas Ismaheli insidias clam aperuerat, tum quid Periaconcona, opera Sultanorum Principum contra ipsum machinata fuisset, & quod inhonesto amore Emirchanum & Abam Mirizam prosequeretur, eoq; nomine nepotem scilicet suum, & Mahemetis filium proprio fratri in regni successione præferre cogitaret. Hæc cum è Miriza Salma Mahometes cognouisset, fidei ipsius ac diligentiæ innixus, cupiebat tamen filium suum Hamzam Mirizam in eum potentiæ & dignitatis gradum euectum cernere, quē virtutes ipsius, & fortitudo inprimis bellica, & in cōsiliis capiendis prudētia iure promereri videbātur. Ipse quoq; ad patrē sollicitū se mōstrabat, ne quis honorem, quē iure sibi cōpetere existimabat, ei præriperet. Tandē vero Mahometes regnū auitū à priuatis teneri, leuitatiq; mulieris haud pudicæ, & q̄ bis se polluerat sanguine fraterno, expositū esse, amplius pati noluit. Igitur Mirizę Salmę rescripsit, se regni successionē iure sibi debitā acceptare: insuper daturum se operam, vt suo sub imperio Persiæ res floreant, ipse q;

subditis

subditis magis sit gratus Imperator, quam defunctus frater fuisset: Iam se accinctum esse itineri, verum Arsaciæ portas se nunquam ingressurum, quin prius, quam gratus ipsi sit eius aduentus, oblato Perianconconæ capite testatum faciat. Hanc autem iure interficiendam dicebat, tum propter alias caussas quam plurimas, ob quas non vna morte digna erat, tum vero inprimis propter opprobrium Aidero fratri oblatum, tum etiam ob nefarium scelus in persona Ismahelis fratris perpetratum, quod regiam dignitatem alio, posthabita regia familia, transferre voluerit, nimiaq; cum optimatibus nonnullis vsa sit familiaritate & consuetudine.

Hæc Mahometis iussa, vbi Miriza Salmas accepit, sine mora, quæ in mandatis habebat, executus, ipsum totius Persiæ Regem publice proclamauit, collectaq; manu infinita eorum, qui Mahometi erant deuotissimi, obuiam illi processit, sumpto secum Periaconconæ capite, quod sparsis crinibus lanceę infixum, multo cum aspicientium terrore præferri curabat. Ex his nouitatibus varia orta sunt intestinaq; odia, variæ seditiones & tumultus, varii bellorum ciuilium motus, vt mala præterita à nouis excipi vere quis dicere potuisset. Miriza Salmas Regem, apud quem plurimum se valere nouerat, sæpius instigabat, vt vindictam de iis sumeret, qui rebus priuatis consulere cupientes, caussa fuissent interficiendi fratris. Hi contra, quantum poterant, ei resistere studebant: vnde noua indies damna atq; incommoda Persiæ regno creabantur.

Sahamal Georgianus, qui iussu neptis suæ Periaconconæ Aiderum occiderat, vbi infortunium neptis suæ intellexit, subito arrepta fuga ad montem Armeniæ, quem Brus vocant, contendit, vitæ periculum euitare volens, quod sibi à nouo Rege imminere videbat. Leuentolius Princeps Georgianus, edoctus periculo, quod frater eius iam subierat, parum fidebat Persarum protectioni, cui quondam se commiserat. Cognita autem Sahamalis fuga, qui ipsi sanguine iunctus erat, & vicinam regionem possidebat, alienior à Persis factus est, rebusque nouis studere videbatur. Quin & illæ gentes, quæ Turcis sunt conterminæ, & quæ Mediam Atropatiam, vbi hodie est Seruan, incolunt, fama ad ipsas de Mahumete in Regem electo delata, pessime animis affectæ erant. Ex tam crebris mutationibus quilibet facile cognoscere poterat, Persiæ regnum plurimum è pristino nitore atq; dignitate deperdidisse.

Hæc omnia eadem diligentia, qua prius gesta, ad Amurathem variis ex locis fuerunt perscripta: sed in ea re omnium solertissimus fuit Vstrefbassa, qui in maioris Armeniæ vrbe Van ad lacum Actamar (qui quondam palus Mantiana dicebatur) sita residebat. Namq; Ismahelis obitum, optimatum consilia & fraudes, Periaconconæ interitum, Regis noui cum Principibus dissensiones, eiusdem Regis naturam & oculorum valetudinem ad aulam Turcicam diligentissime perscripserat: his addiderat, Regem à subditis parui fieri, & propter tres filios, quos multorum malorum caussas breui extituros, plurimi iam præuidebant, in contemptum venisse, tum etiam, quam facile Georgianorum Principes, & Atropatinorum populi (hodie Seruanenses dicti) domari, & Turcico imperio subiici possint, quod sint alieni prorsus à Persarum Rege. Tandem omnia ea, quæ in Persia gesta fuerant, ad Amurathem retulit, nulla re omissa ex iis, quæ ipsius animum ad sumenda arma concitare poterant. Mahometem insuper exiguo iudicio præditum, & multis grauissimis difficultatibus irretitum dicebat. Nec similem occasionem Persiæ debellandæ vnquam oblatam iri, neq; eius maioribus talem imperii amplificandi, victoriæ deportandæ, & gloriæ maximæ cum fructu immenso consequendæ opportunitatem vnquam affulsisse, qualis se illi vltro nunc offerat: nulla igitur ratione negligendam aut vilipendendam esse.

Amurathi iam notæ erant omnes ab Ismahele inceptæ mutationes, nec alio intentus erat, quam vt earum finem pernosceret, ipseque totus res nouas maximique momenti iam animo secum voluebat. Cum igitur ad ea, quæ prius intellexerat, aliorum quoque relationes accederent, & Vstrefbassæ (cui forsitan eius rei cura data fuerat) literæ in aulam peruenissent, multo con-

stantius secum decreuit vires suas contra Persarum Regem experiri, quod Mahumetanæ legi aduersaretur, vires Turcarum potentiamq; contemneret, solusque inter Asiæ dynastas Imperium Turcicum vilipenderet, & odio haberet, cum eoq; de prærogatiua certare auderet, in memoriam etiam sibi reuocabat, quod Selimo proauo, Solimanno auo hæc eadem expeditio in Persiæ regnum facienda vehementer curæ fuisset. Hos cum immensa vi bellica sæpius Persiæ regnum ingressos, regiones deuastasse, vrbes expugnasse, & vicinos hostes in maximas angustias redegisse sciebat. In primis vero occasio, quæ sese videbatur offerre exoptatissima ad bellum gerendum, ipsum instigabat: aduersarium, quem habiturus erat, in re bellica non esse exercitatum, amore filiorum obcæcatum, & irretitum, eiusq; vires subditorum dissensionibus valde attenuatas esse cogitabat, vires suas cum hostium potentia diligenter conferebat, & examinabat, milites ipsius post Goletæ expugnationem in pace vixerant, mancipiorum numerus erat immensus tam peditum, quam equitum. Reditus habebat amplissimos, nec deerant aliæ rationes pecuniæ colligendæ, tum & tormenta bellica ipsi erant, & maxima copia, & singulari præstantia, quibus rebus omnibus Persam longe superabat, cuius vrbes apertas esse, & parum munitas, nec contra vim tormentorum & oppugnantium defendi posse nouerat. His singulis sedulo consideratis, cum quæ sibi exequenda proposuerat, ad felicem euentum produci posse speraret, occasionem arripere oblatam, belliq; initium facere statuit. Eius consilium Christianorum Principum status maxime promouebat, cum omnibus colebat pacem, nec erat, qui ei facile bellum moturus esset, siquidem pax cum Cæsare inita adhuc durabat: Nec sibi ab Hispano quid metuendum esse censebat, quod in Belgio occupatus esset, vel saltem inducias cum ipso iniri posse, quæ occasione regni Portugalliæ non multo post factæ sunt, Veneti se in fide permansuros solenni iuramento iurarant in pacis tractatione post partam victoriam ad Echinades insulas inita: Nec aliunde à quoquam se impeditum iri in præsenti expeditione, certo sibi persuadebat. Rem igitur in concilio primorum Bassarum, quos Visirios vocant, à quibus res fere omnes, totius imperii, quæ alicuius sunt momenti, tractantur, deliberandam proposuit, Num scilicet expediat occasione hac tam exoptata bellum in Persiam transferre, an ea posthabita, arma in Christianos conuertere. Hac enim semper vsi sunt Turcarum Imperatores & barbarie & impietate, vt nulla habita fidei & pactorum ratione, modis omnibus etiam iniustissimis potentiam suam augere studuerint. Nec enim Persis, nec Christianis Principibus bellum inferre poterat Amurathes, quin iuramenta & fœderum pactiones, quæ sacrosancte & inuiolate seruandæ, dissolueret. Nullus tamen Bassarum in eo concilio fuit, qui de fide seruanda & ignominia, quæ ex violatione pactorum imminebat, præcaueda mentionem fecisset. Vim præponebant iuri, & vnicum hoc spectabant omnes, qua ratione Imperatoris sui desiderio licet inhonesto satisfacerent. Primus erat Mahemetes, qui dignitate, rerum experientia, & ætate reliquos superabat, huius consilium erat, vt Persicum bellum Christiano præponeretur; victoriæ certissimas caussas afferebat, nouas in eo regno exortas dissensiones, Regis nuper creati inscitiam tam rerum ad Rempublicam administrandam, quam bellum gerendũ pertinentium: Hoc etiam bellum facilius multo geri & cõfici posse, quam si Christianis inferatur. Non enim facile quemuis ex ipsorum Principibus solum bello peti posse, etsi potentia inferior, quamuis nullius vires sint aspernandæ, verum vno lacessito mox alios ipsi auxilio venire, sic vt cum omnibus tandem bellum gerendum foret; quanta autem sit ipsorum potentia, ex eo patere, quod ante paucos annos classem 300. triremium vicerint, aliam huic fere æqualem, aut paulo minorem fugarint, & maiorem conficere possent, vbi rectius rebus suis consuluissent. In huius sententiam omnes deniq; Bassæ pedibus iuere, bellum scilicet in Persia facilius & maiori cum fructu, & sine periculo insignis alicuius cladis vel iacturæ geri posse, quam si contra Christianos susciperetur. Difficultates, quæ impedire hoc bellum poterant, duæ fuerunt in medium al-

latæ:

fatæ: prior quidem ad itinera pertinebat: siquidem vias longinquas, saxosas, & asperrimas habituri essent, per quas exercitus, Cameli, equi, tormenta, & impedimenta ducenda forent: constat enim Iberiam & Colchidem, per quas in Persiam aditus patet, asperrimis montibus, & densissimis syluis obseptas, & quasi circumdatas esse, vnde hostes quouis tempore insidias ipsis struere, & incautos aggredi possint. Altera difficultas de re pecuniaria à Sinano Bassa in medium fuit allata: dicebat enim ad nouæ regionis imperium acquirendum hoc in primis requiri, vt semel parta conseruentur, & subditi bello deuicti in officio retineantur, quod fieri nequaquam posset, nisi passim propugnacula & arces construantur, horum ædificationem magno ære constare, nec minorem pecuniæ quantitatem ad stipendiorum solutionem necessariam esse, sine qua milites nunquam in defendendis locis sibi commissis fideliter officio suo fungantur. Ad eas difficultates, quæ non adeo graues visæ sunt, ipse rex, quod sufficere in præsens videbatur respondit. Quilibet igitur facilimam regni Persici (quod Chesselbas vocant) acquisitionem iam opinione sibi fingebat, & indubitatam victoriam animo voluebat. Inter alios vero Mustaffa Bassa acerrime negotium illud promouit, spem faciens indubitatam victoriæ certissimæ & splendidissimæ. (Hic est ille Mustaffa qui Cyprum insulam Venetis eripuit, & Ottomannico Imperio adiecit, æterna infamia dignus ob perpetratum nefarium in Marco Antonio Bragadino scelus, qui generalem ducem belli Famagustæ egerat, strenueque suo officio functus, contra datam fidem, & pacta conuenta misere trucidatus fuit) & quo facilius animi vota obtinere posset, Latinorum vires, & fortitudinem celebrabat, quam se in occupanda Cypro, in primis vero in expugnanda Famagusta expertum esse, maximeq; pericula sibi ab ipsis creata fuisse dicebat, armis quoque ad nocendum commodissimis, egregie esse instructos, quibus rebus nec Georgiani, nec Persæ vlla ratione cum Latinis comparari possint, vnde & bellum his, quam illis, illatum futurum sit facilius. Hæ primæ fuerunt de bello in Orientem transferendo deliberationes & consilia, quæ in senatu Turcico ea de re habita fuerunt, è quibus facile vnusquisq; intelligere poterit, non Zelum religionis, non iniurias à Persis prius Turcis illatas, sed vnicum, & quidem inhonestum Amurathis desiderium de regno occupando, cuius regem effœminatum, & parum strenuum, incolas vero dissensionibus variis, & discordiis ciuilibus laborare, è suorum relatione cognouerat, causam tanti belli extitisse. Alii Persarum incommodo edocti sapere discant, sciantq; Reipublicæ Christianæ nihil esse perniciosius, nihilq; magis capitale, dissensionibus mutuis, ciuilibusq; discordiis. Cum in hunc modum bellum certo iam decretum esset, de modo belli gerendi proxima habita fuit consultatio. Quomodo & quibus ex locis illud inchoandum esset, vt lætiores successus inde sequerentur, ipse Amurathes præmaturo consilio omnia perpendit, protestatusq; fuerat coram Visiriis, non se belli facturum initium, ex quo certam & speratam victoriam deportare nequiret. Varia à Bassis fuere proposita, plurima ipsemet Imperator caute inquisiuit, & quærentibus prompta dedit responsa. Erant nonnulli qui Babyloniam versus totum exercitum ducendum, inde Persepolim (quæ celebris habetur propter prædam eximiam, quam ibidem Alexander Magnus reperit, vt scribit Quintus Curtius) hodie Siras vocatur. Hinc Persiæ regni occupandi initium faciendum. Aliis contra videbatur, recta via Ecbatanam, quæ Tauris hodie est, petendam esse, propugnacula circumcirca exstruenda, locaq; vicina & subiecta occupanda. Deniq; nonnulli fuerunt, quibus bipartito exercitu ex vtrisq; modo dictis locis hostem aggrediendum esse placebat, vt in maiores angustias redactus facilius imperata facere, & ad quasuis pacis conditiones etiam iniquissimas ineundas cogi posset. Verum hæc posterior sententia Amurathi non fuit probata, non enim suis viribus tantum fidebat, vt si exercitum diuideret, & imminueret, hostem debellare posset tam potentem, qui etiam potentissimis suorum maiorum exercitibus fortiter se opponere atq; resistere ausus fuerat. Nec parum ipsum mouebat veterum Persarum fortitudo, & robur bellicum, quorum fama vtpote immortalis iam pridem ad

ipsum quoque fuerat delata, nec parui faciendos ducebat Georgianos, antiquissimos Persarum tributarios & confœderatos, qui soli crebris impressionibus eius exercitui plurimum damni & perturbationis afferre poterant. Nam si hi à tergo & latere, Persæ vero à fronte ipsius exercitum aggrederentur, non mirum ducebat, si eos superarent, licet valeant numero militum, armorum præstantia & tormentis, quorum tamen vsus propter situm regionis non semper esse potest. Igitur vnicum tantum, sed copiosissimum & instructissimum exercitum in Persiam mittere, & viribus in vnum collectis eius acquisitionem tentare decreuit, relictaque Georgia & Persępoli (quæ vt dixi Siras vocatur) Mediam Atropatiam, quam Siruan nominant, inuadere, & maioris Mediæ vrbes expugnare statuit. Plurimum autem fidebat in promissum sibi à Tartaris Cumanis, seu Preçopiensibus auxilium: hancceius sententiam vt eius Bassæ quoq; probarent, tandem persuasit. Vnum tamen ipsis tunc aperuit, quod omnes, sed Sinan bassa in primis, summopere fuerunt mirati, se nimirū in bellum non esse profecturum, sed alium magni nominis ducem exercitui præfecturum, qui suo loco imperaret. Huius rei causæ multæ fuerunt, principalis tamen, quod nonnunquam Epilepsia seu caduco morbo laborabat, verebatur etiam ne se absente, filius in regno ei substitueretur, quem passim à subditis plurimum amari sciebat, tandem quod à Christianis Principibus non parum sibi timeret. Dum hæc ita consultantur, Sinan Bassa, & Mustaffa, aliique Visirii cupide expectabant, cui nā supremi ducis officium in hoc bello Amurathes commissurus esset, alter enim alteri præferri anxie optabat. Nuncii expeditissimi ad Bassas, & ciuitatum Rectores, qui in Van, Babylonia, Erziro, finibus Cappadociæ, & maiori Armenia consistebant, illisque mandabatur, vt hostilibus incursionibus vrbes & arces Persarum deprædarentur, & quacunque ratione possent ipsis infestarent: omnes mandato huic paruerunt fideliter, in primis vero Vstrefille Bassa in Van. Nam præter vrbium excidia multa millia hominum in seruitutem abduxit, & tam in ipsam Persiam quam Prouincias illi tributarias impetus fecit acerrimos, maxima damna passim omnibus inferens. Quare Persarum animi valde fuerunt exacerbati, & haud obscure ad vindictam se parare visi sunt. Indies crescebat odium à parte vtraque, Amurathes vero tandem anno 1577. Mustaffam totius exercitus ducem creauit, omnium rerum necessariarum ipsi copiam curauit, potestate data amplissima, vt de omnibus rebus, quibus opus habiturus esset, sibi quam diligentissime prospiceret. Conuocati sunt omnes Bassæ, Sangiachi, Agæ, Spahini, Ianizari, aliique milites, qui semper stipendia merent, & quouis tempore comparere in bello coguntur, iussique armis instructi ad initium veris in vrbe Simbra, quam Erzirum hodie vocant, ducem præstolari, & quid hic ipsis imperaturus esset, expectare. Hic Calcedonem primum, deinde Amasiam (quæ Scutari hodie) atque Sebastopolin (quam Siuas vocant, & patria est Strabonis) petiit. Tandem Simbram peruenit, vigente iam æstate, ibique substitit, donec frumenta, milites, tormenta, aliaque necessaria collegisset, inde Mediam Atropatiam versus discessit, prius tamen delectu habito omnium copiarum, quo sanos & robustos ab infirmis & ægrotantibus, armatos ab inermibus, bellicosos ab imbellibus diuisit, iustaque proportione inter se distribuit, vt quantum tribuere, quantumque fidere tam numeroso exercitui posset, cognosceret: primi fuerunt lustrati Mesopotamii, quorum 12000. comparuerunt solummodo, dux tamen eorum ob eam paucitatem à Mustaffa acriter fuit increpatus. Hi arcu & machæra vt plurimum pugnant, & parum in bello valent: secundi fuerunt Assyrii & Babylonii, Euphratis & Tigris aceolę ex Balsaræ vrbis confinibus (quæ Teredon quondam dicta fuit) eo deducti iisdem fere armis, quibus Mesopotamii ipsorū vicini instructi, arcu videlicet, sagittis, & machæra, eorum 14000. Equitum lustrata fuerunt. Syriorū 2000. comparuerunt, & hi tertii fuerunt recensiti, vestitu magis, quam armis conspicui, hostiq; spem potius prædæ, quam terrorē iniicere poterant, milites tamē hi agebant, quibus consuctum erat equos varie in gyrū agere, & hinc inde volitando pugnare, hostiq; resistere, & subi-

& subito ad ordines redire: proximi fuerunt Anatoliæ populi, qui in Magnesia, Bithynia, Phrygia, Ponto & Lydia conscripti fuerant, illiq; nostro tēpore sub his fere nominibus Siuas, Amasia, Maras, Bursia, & Angori intelliguntur, horum omniū 10000. fuerunt strenui milites, & armis bene instructi, plerīq; tamen equites sagittarii. Ex Palæstina & Iudæa 1000. tantum venerunt, equis promptissimis vecti, lanceis & arcu vtentes, ad fugam potius & rapinas; quam ad statariam pugnam apti, vestibus & virtute carebant. Cilicia seu Caramania 4000. militū misit, machæra, claua, & arcu instructos, homines asperos & rudes, furtis, latrociniisq; deditos. Tandem videre erat Græcos, spem scilicet vnicam, & decus insigne totius militiæ, hi vt præstabant animo inuicto, sic armis erant instructi optimis, bombardis scilicet & gladiis, nec minus equi suis sessoribus ad bellum erant idonei, quorum numerabantur 10000. Custodia Imperatoris exercitus ex 3000. Ianizarorum peditum constabat, Constantinopoli deductis, qui Bombardis lōgioribus vtebantur, machæra accincti. Qui in Cappadocū regione ad Armeniæ terminos, vbi hodie Erzirum vel Simbra posita est, conscripti fuerant, Beyrano Bassę parebant. horū erant 4000. pugnis & certaminibus assuefacti, primiq; hostē aggredi soliti gladio, bōbardis & lanceis ex Cannis Indicis confectis, & quidem equites pugnare consueti, singulis legionib. & turmis duces certi erāt præpositi, q̃ tamen ꝓ libitu bellici Imperat. mutabantur. Eorū vero nomina vtpote barbara annotare studio supersedi, ne plus tædii, q̃ delectationis lectori afferrent. Hi erāt stipendiarii Turcarū milites, quibus numero parum cedebant gregarii, q̃ tamen armorū præstantia & robore, atq; audacia militari illos lōge superabant. Omnib. igitur copiis lustratis ad centū & decē millia equitū in hoc exercitu reperta fuerunt. Plurimæ tamen prouinciæ nullū auxilium ad hoc bellū contulerunt, Arabia fœlix, Ægyptus, Vngaria, Africa, aliaq; loca maritima, & remotiora suos milites domi continuere. Qui vero miserant, domi nihilo minus iustis defendebātur præsidiis, imo reperiebantur qui ociosi errabant ad bellum nō inidonei. Damascus quondā ob studium rei bellicæ celebris, Ianizaros suos præsidiarios domi retinuit omnes. Mustaffa Constantinopolim discedens, 500. tormenta minora secum asportauit, quibus ad exercitus securitatem, & propugnaculorum, quæ in hostili agro bello parto constructurus erat, defensionem vti volebat. Infinitas asprorum summas ad stipendia militibus soluēda ab Amurathe acceperat, iussus ex ærario Alapieši (vulgo Alepo) atq; aliis plures depromere, vbi necessitas posceret. Ad hominum æque, ac pecudum alimenta frumenti decimas in regionibus supra nominatis imperauit, quod per Camelos Simbram deportatum, vel per Euxinum Pontum classe, cuius præfectus erat Alyucchiali, in portum Trapezuntis (hodie Trabisonda dicitur) deuectum fuit maximo cum exercitus commodo, quod Simbra tantum quatuor dierum itinere distaret. Cæmentariorum atque fossorum seu munitorum copia ingens exercitum sequebatur. Denique quicquid illi ad tanti belli molem necessarium videbatur, diligentissime procurauit, atque hunc in modum omnibus rebus decenti ordine dispositis, Erziro seu Simbra discessit, octauo post die ad Corsæ ruinas peruenit, vbi cum & frumenti copiam, & campos compascuos; omnis generis fructus, & aquam puram reperisset, substitit, sed interceptus tempestatibus horrendis & portentosis pertriduum ibi morari coactus est. Namque pluuiæ & imbres coorti, quos comitabantur turbines atque procellæ, quibus aquæ creuere, fluuii egressi consuetos alueos exundarunt, tentoria subuersa, pecudes & homines incommodis plurimis affecti fuerunt. Inde plurimi ægrotare cœperunt, sanitatisque recuperandæ caussa militiam deserere coacti sunt. Ipse vero institutum iter sequi perrexit, donec sub vesperam, montes, qui Chielder hodie, quondam Periardus vocabantur attigit. Iam præsenserat Persas in armis esse, ipsumque spe pugnæ expectare. Fines enim amicorum, à Solimano in pace cum Tamaso inita, constitutos transierat. Verebatur igitur, ne ipsos in loco minus opportuno obuiam haberet, vnde exercitum in tuto cōtinere voluit, ne ex improuiso hostis ipsum aggrederetur, ipse igitur in planitie castrametatus, Beyranum Bassam

Simbrensem, collem à dextra occupare iussit, Dreuin Bassam in Caraemit, quæ Metropolis est Mesopotamiæ, in alio colle ad sinistrum latus consistere iussit. Præter hos Osmanum Bassam, Mahametem Bassam, Mutaffaden Bassam, qui tunc sponte exercitum sequebantur, cum aliis quam plurimis stipendiariis, in iisdem collibus, qui duorum cornuum instar erant, imposuit; nec tamen eius exercitus, cuiquam poterat esse conspicuus propter dictos colles; ipse vero horum opera facile quemuis etiam de longinquo conspicari poterat. Dum ea, qua dixi, ratione Amurathes sese ad bellum parat, Persarum rex ea de re certior factus, opponere se illi exercitumque contra ipsum ad defensionem imperii sui mittere decreuit. Vix adhuc in regno erat confirmatus, in quosdam etiam Persiæ ac Georgiæ proceres non æquo affectus animo, odia tamen celare, & dissimulare necessitas ipsum docuit. Aperte igitur seipsis reconciliatū esse præ se ferebat, sine quibus neq; exercitum iustum colligere, neq; hosti resistere poterat. Et licet Persiæ regnum propter varias perturbationes & procerum atq; plebis dissidia, immensis damnis affectum fuerat: Obtinuit tamen, vt qui alicuius nominis erāt duces, defensionem regni & regiæ maiestatis in se susciperent. Igitur dux generalis totius exercitus electus est Tocomac Sultan, Dominus & gubernator in Reiuan Armeniæ vrbe, bello celebris, & Turcis optime notus, apud quos sæpius legationis munus ad Selimum & Amurathem obierat, à Persis propter virtutem in magna existimatione habitus. Huic rex mandat, vt quantas velit militum copias, ex Atropatia, Media maiore, & locis Turciæ finitimis colligat, detq; operam, vt hostes Georgiæ, & Mediæ Atropatiæ ingressu prohibere possit. Passim igitur in omnibus regni vrbibus edicta regia promulgantur, & affiguntur, in his scilicet, quas sua lingua vocant, Amadan, Genge, Tauris, Nassiuan, Marant, Ardouil, Soffian, Carachach, Turcoman, Giauat, atq; aliis cis & vltra Casbin positis, vt videlicet omnes belli duces, & præfecti copiarum, quam celerrime & instructissimi sese sisterent, ad noui belli ducis mandata capessenda. Plurimi cognita voluntate regis, obtemperarunt, alii nihili eius mandata fecerunt, obstinate enim adhuc in illis tumultibus perseuerabant. Qua de causa rex sollicitus, ægerrime ferebat hanc suorum subditorum contumaciam, clareq; videbat, multo sibi vtilius fore, pacem cū Amurathe, si posset, inire, quam bellum continuare. Necessario tamen defensio arripienda erat, Georgianis in primis, & inter hos præcipue Dautchano, eam vrgentibus; per legatos enim regem officii commonefecerāt, vt videlicet honorem proprium, & regnum filio suo primogenito Emiro Hamzę conseruare, & tueri velit. Exercitus Persarum viris xx. solummodo millibus constabat, quos Rex cum Tocomaco in hostem misit. Nō enim desperabat de victoria, quod ipsemet Turcarum Imperator non esset in exercitu, & angustiis viarum multum fidebat, in quibus numerosus exercitus plus sępius impedimento est, quam vt opem ferat ad victoriam consequendam. Hæ Persarum copiæ equestres erant omnes, machæra & arcu pugnabant, nonnulli bombardas vsurpabant, omnes tamen armis erant induti optimis & durissimis, animo erant inuicto & certo, magis magisq; tamen eos excitabat virtus & strenuitas ducis, qui ipsis imperabat. Omnibus itaq; rebus, tam ad pugnandum, quam victum pertinentibus, instructi, Ecbatanæ & Gengæ viæ insistentes, Carram seu Charsan petierunt, quo hostilem exercitum iter direxisse certo intellexerant. Cum vnius diei itinere à Periardis montibus abessent, exploratores velocissimos & fidissimos emiserunt; vt de armis & numero copiarum hostilium certi quid cognoscerent. Hi, quæ in mandatis habebant, diligenter executi, eodem tempore in Turcarum venerunt conspectum, cum duos illos colles, quorum supra meminimus, duo illi Bassæ de Beyran scilicet, & Dreuis occuparent, & castra ibi figerent: hos vbi viderunt Persarum exploratores, diligenter eos cōtemplati, nullas alias copias adesse rati, quanta potuerunt celeritate ad Tocomacum regressi sunt, qui cum toto exercitu paulatim ipsos insecutus fuerat. Vbi exploratorum relationes intellexit, easq; cum rumoribus illis, quos Arsaciæ perceperat, de numero hostium, conuenire sensit, tum etiam quod sibi persuaderet,

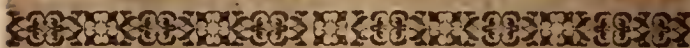
partem

partem aliquam exercitus Turcici Charsæ forsitan relictam, & has tantum copias ad speculandam & cognoscendam regionem, & territorium hostile emissas esse, animum confirmauit, nimioque gloriæ desiderio ductus, imprudens licet, aggredi hostem statuit. Bassæ in Beyran & Dreuis vbi ex colle Persarum aduentum cognouerunt, subito cum suis equos conscensi, hosti obuiam facti sunt, quos licet strenuos, & ad prælium instructissimos esse senserunt, confisi tamen in subsidium Mustaffæ, quod Persas adhuc latebat; pugnæ cruentissimæ initium fecerunt, quæ in planicie illa ad radices montis Periardi circa meridiem commissa est: initio septem Sangiachi ciciderunt, plurimique alii tam gregarii, quàm stipendiarii milites occubuerunt; à Persarum parte nullum adhuc damnum comperiebatur. Sed audaciores redditi, arctiusque vniti, cursum victoriæ sequebantur. Mustaffa de aduentu Persarum iam certior factus, tam diu à pugna abstinuit, donec prælium acerrime vigeret, & Turcæ hostibus passim immixti, confusam magis eorum fugam redderent. Vbi vero suos amplius hostium impetum sustinere non posse intellexit, subito fulguris & terræ motus instar, cum omnibus copiis, & assuetis vociferationibus maximoque cum impetu suis auxilio venit, hostemque aggressus prælium redintegrauit. Persæ contra intrepide tam inopinatam & vehementem hostium vim exceperunt, & cum iam fere noctem imminere conspicerent, maluerunt pugnam continuare, quam ignominiosa fuga dubiam & incertam salutem quærere. Maxima igitur fortitudine vbiuis hosti restiterunt, donec auxilio tenebrarum, qua poterunt commodiori ratione, in tutum se receperunt. Neque Mustaffæ eos insequi fas erat, propter noctem obscuram; igitur castra repetere coactus est. Persæ absque mora equites quosdam Arsaciam ad regem ablegarunt, qui de pugnæ successu, de maximo Turcarum exercitu, & rebus aliis ipsum certiorem redderent. Amurathi quoque omnia, quæ gesta fuerant, Mustaffa perscripserat. Ad hunc 5000. capita, quæ ex barba & facie Persarum fuisse cognoscebantur, & 3000. Persarum viui fuerunt adducti. Quare ille lætitia effusus, vt maiorem terrorem Persis incuteret, captiuos omnes capite plecti, & remotis truncis, capita in formam propugnaculi, horrendo sane, & nunquam prius audito spectaculo disponi iussit.

Dum hunc in modum sæuit, quidam Manuchiaris legati ad ipsum aduentarunt, qui introducti in tentoria, nomine sui domini ipsum salutabant, eumque imperata facturum spondebant. Erat autem Manuchiar ille natu minimus ex filiis viduæ Georgianæ, quæ Dedesmit nominabatur. Ea re cognita Mustaffa, maiori lætitia gestiens, Bassas omnes & duces exercitus ipsi solemni pompa cum tubicinibus & tympanis obuiam ire, eumque tormentorum bellicorum displosione, atque aliis lætitiæ signis excipere iussit. Illi, vt in mandatis habebant, honorificentissime Manuchiarē exceperunt, & in castra duxerunt, qui vbi ad Mustaffæ tentorium peruenit, strepitus illi tormentorū, bombardarū, tubarum atq; tympanorum repetiti fuerunt.

Ex equo cum descendisset, horrendam illam struem capitum Persicorum in propugnaculi formā dispositorum, inuitus licet, contemplatus est, & quid rei esset, diuinare cœpit, quæ tamen omnia Mustaffa illi postea libere exposuit. Ante omnia, debita reuerentia Mustaffam salutauit, eisuq; iussu ad latus ipsius consedit, dona quædam, quorum regio, quam possidebat, ferax erat, ei obtulit. Dixitque, se motum fama de fortissimis rebus gestis Turcarū iam pridem ad se delata, semper deditissimum domus Ottomannicæ fuisse, sæpiusque exoptasse, vt non modo facultates omnes, sed vitam ipsam in eius obsequio impendere sibi liceret. Nunc vero motum se pristino suo desiderio, & fama immensi huius exercitus, incitatum quoque studio militiæ Turcicæ sub ipsius disciplina & magisterio addiscendæ, omne ipsi & obsequium prompte obtulit, & spopondit. Nec vitam ipsam sibi tam charam futuram, quin eam commodi atque vtilitatis eius promouendæ causa profusurus sit, cuius rei testimonium se in pugnis & præliis, quæ committentur, strenue editurum,

& promissorum fidem facturum esse, pollicebatur: Rogans vt hæc omnia ab ipso prompta, &beneuola mente Amurathis nomine acceptare velit, cuius nunquam non obedientissimus cliens existere velit. Vbi Manuchiar dicendi finem fecit!, Mustaffa singula, quæ ab ipso in medium fuerant allata ordine repetiit, & monstrata illi strue illa capitum, nec non copiis Turcicis, armis & belli rationibus ac copiis, tandem illi dixit: Hæc omnia à Deo Domui Ottomannicæ concessa esse, à quo etiam omnia eius desideria & cogitationes felicem successum semper habuerint, vnde cum maxima omnium admiratione toti ferè mundo imperet: ipsum vero rectissimè fecisse, quod secta potiori quàm sequeretur, electa, ad ipsum peruenisset, & Amurathi sese subiicere voluisset, quod quo citius, eo rectius ab ipso factum fuisse: Plurimum se delectari eius aduentu, quod belli socium ipsi se præbere velit, omnemq; promptam voluntatem, & beneuolentiam ipsi offerebat. In vicem donorum & munerum quæ ipsi obtulerat, veste deaurata, & ex aureo filo contexta, scuto etiam & clauo Turcico ex auro, & Encausto pretiose elaborato ipsum donauit. Neque vnquam ex suo tentorio, nisi stipatum suis mancipiis egredi, & alio se conferre passus est. Antequam vero in cœpta historia pergam, operæ precium me facturum duxi, si exponerem occulta quædam, quæ alios forsitan latere possunt, qui videlicet sint Persarum populi, regiones, vrbes, flumina, montes, Comitatus & Ducatus, id quod sequenti libro facturus sum. Declarabo igitur quinam illi Turcarum hostes sint, contra quos bellum hoc susceperunt, quinam homines, & quam fortes sint, quæ regna quondam occuparint, quasque regiones deuicerint, quam Religionem, quem cultum diuinum habeant, quis ipsorum modus belli gerendi, quibus armis vtantur, quæ pugnandi ratio. Tandem etiam de ipsorum reditibus & sumptibus aliquid dicam, plurimaq; scitu dignissima in medium adducam. Quibus cognitis & intellectis inceptam historiam persequar.

LIBRI SECVNDI
ARGVMENTVM.

ÂHVMETIS *natalis dies, & progressus. Eiusdem testamentum & mors. Origo sectæ Sophianæ seu Persicæ & Turcicæ. Iouii & aliorum error, de origine vocabuli Sophi. Incrementum regni Persici. Geographia eius regni vniuersalis & particularis. Geographia Georgiæ, & vtriusq; historica descriptio. Ordo dignitatum in religione Persica. Ordo dignitatum in regni administratione. Persarũ militia, arma, equi, exercitus & eius conditio. Reditus regni & expensa. Causa declinationis istius imperii. Admonitio autoris ad lectorem.*

NCIDIT Mahometis vel Mahametis natalis dies in annum à reparata salute 593. vel vt alii volunt 567. fuitque Abdallæ filius, Abdelis Mutalepis nepos. Hic alium quoq; filium genuit cognomine Abutalep, qui Aly seductoris pater fuit, è familia Arabica pauperima & humilima nati. Mahometes vero maximo suo commodo Cadigen, quam alii Hadigen nominãt, vxorem duxit, mulierem ditissimam, & nobili prosapia ortam, ex ea filiam, cui imposuit nomẽ Fattimæ, suscepit, quam Alyo, cuius supra memini, desponsauit. Adiutus opibus coniugis suæ, cum pretiosissimis mercibus in Ægyptum profectus est, natura ambitiosus multa sibi tribuit, & Sergii cuiusdam monachi Apostatæ, familiaritate vsus. Ex Bibliis sacris plurima ab ipso didicit, quæ impie secũ animo voluens, tandem secum decreuit, autori-

autoritate qua pollebat, & diuitiis ex nuptiis acquisitis celebre suum nomen reddere; vel si qua ratione posset, nomen Prophetæ & viri sancti apud rudem & imperitam plebem acquirere. Ab eo tempore perditorum hominum opera vsus, famam de miraculis à se editis, spargere cœpit, seque pro singulari Dei amico haberi voluit. Sergius monachus, & reliqui eius asseclæ eas fabulas confirmabant, & animis simplicium continuo inculcabant. Ipse simulata quadam abstinentia, tum etiam ficta solitudine, & ambitioso quodam diuitiarum, & opum contemptu eos in errore confirmabat, prophanas quasdam preces dictabat, & angeli cuiusdam colloquium & congressum, tum etiam ementita quædam miracula, falso prædicabat. Hisce nugis cum imperitam plebem fidem adhibere, seque pro sancto homine & propheta ab ea agnosci cerneret, adhibita quoque autoritate temporali, quam diuitiis è matrimonio partis acquisierat, leges sceleratas & impias promulgauit. Inter alias vero sanctiones, quibus referti sunt Alcorani & alii eius impuri & perniciosi libri, primum fere locum obtinet certa quædam precandi formula, qua nequitiis suis & nefariis artibus, quibus studebat, autoritatem & gratiam conciliare volebat. Ea enim ad vnum Deum directa erat, quem tunc barbaræ illæ gentes, vtpote, Idolorum cultui, & superstitiosis fabulis insistentes, in totum fere ignorabant. Eam hisce verbis comprehendit: In nomine Dei pii, & misericordis: Tibi, qui dominus es mundi, qui pius & misericors, laus sit & gloria, tibi qui dominus es diei iudicii, seruimus, a te auxiliũ expectamus, monstra nobis viam rectam, quam prophetis tuis manifestasti, non eam, ob quam peruersis, & inimicis tuis irasceris, Amen. Hanc precatiunculam quinquies diebus singulis quemque facere imperabat, circa auroram, meridiem, horam secundam post meridiem, vesperi, & post secundam horam noctis, certasque addidit ceremonias, vt videlicet is, qui primi sacerdotis munus obiret, quem Fachi vocabant, eminentiorem reliquis locum occuparet; Reliquis in vnum congregatis, voce, & modo precandi præiret, facie in terram prona, rursusque erecta, tum etiam vociferationibus, quas omnes vnanimiter imitarentur. Mahametes ipse tunc sacerdotis officio fungebatur, quocunque in loco esset, eiusque exemplum sequebantur reliqui, verum non modo in templo (quod Moscheam vocant) verum etiam in rebus politicis, atque adeo in foro ipse solus autoritatem supremam obtinebat. Nam & reliqui sacris à Mahamete institutis intererant, sed tanquam subditi, ipsi tanquam Regi, & gubernatori, parebant. Hinc mos apud Turcas inualuit, vt præter Imperatorem, Bassas & Sangiacos, qui rebus ad iusticiam & imperium pertinentibus præsunt Mufti quoque Fachi & alii, qui sacra & leges curant, reperiantur. His suis institutis propheta & sapiens adpellari meruit, licet voluptatibus & libidinibus valde deditus esset, quas tamen artificiose celabat. Coniugi enim suæ, cuius ope ad eam dignitatem euectus fuerat, persuasit, à Deo sibi iniunctum esse, vt octo alias insuper duceret: quod cum a muliere credula facile obtinuisset, octo alias, vel mulieres, vel concubinas sibi adsciuit, inter quas celebriores fuerunt Aissa Abubacheri, Ofesa Omari, & Fara Ottomanni filia, quarum opera imperium in subditas gentes, & recens confictam religionem stabiliuit & confirmauit. Annum ætatis 63. vel 60. vt nonnulli volunt, attigit, 30. vel secundum alios 25. annos imperium tenuit, & ne dum ille infirma valetudine vtebatur, impiæ illi superstitioni, maxime vero consuetis precationibus quid detraheretur, constituit, vt eius nomine Abubacher eius socer in templo Mechæ primum locum obtineret. Quare plurimi fuerunt offensi, Alyus in primis, & eius propinqui, quod ad se tanquam ad nepotem & generum Mahametis iure successionem spectare iudicarent, sed patienter eam nouitatem tolerabant. Neque Abubacheto in obeundo munere sibi commisso quisquam restitit, donec vita Mahametes functus fuisset, à quo cum sibi Alyus & eius propinqui nihil amplius timendum esse cernerent, palam debitam hereditatem petere cœperunt. Initio quidem Abubacher eorum petitioni haud repugnaturus videbatur, vt videlicet gratum Alyo eiusque amicis faceret, illum

imperio se digniorem æstimans, non modo quod Mahameti propior esset sanguine iunctus, verum etiam quod peritia rei militaris & corporis agilitate præstaret. Sed cum paulo post, quæ mens & voluntas esset potentiorum quorundam, qui nullo modo imperio ipsum priuari volebant, cognouisset, aperte Alyo repugnare, & non modo rationibus & iure, sed vi etiam aperta successionem sibi retinere studuit. Quod Alyus demum ita fieri permisit, tum ne noua religio quid detrimenti caperet, tum etiam, quod ab amicis & cognatis tandem f[illegible] t derelictus & desertus. Mercedem tamen suæ patientiæ non tulit aliam, qu[illegible] quod præter imperium omnibus insuper bonis & facultatibus a socero Mahamete sibi & Fattimæ cõiugi derelictis spoliatus & exutus fuerit, quas Abubacher Tyrannus iniuste ad se rapuit, facti sui rationem allegans, quod iure ad eum hereditas deferatur, ad quem onus legis & presbyterii redit, sicq; lege in posterum cautum esse voluit, vt dignitatis & bonorum vel opum vnus idemque semper heres existat, neque illa duo à quoquam propheta diuelli queant. Ea de re libri quidam ab eius temporis viris doctis conscripti fuerunt, quibus quæstio hæc controuertitur & deciditur. Alyus tam diu superstes fuit, donec Abubacher, Omar, & Ottoman qui ordine imperio functi fuerant, mortem obiissent, quibus ille tandem successit, verum Mauius Damasci dominus bellum eo nomine ipsi intulit, magna tamen gloria Alyi victus, & fugatus fuit. Hic postea magna cum laude dignitatem illam Mahametis obtinuit, & post mortem viri magnanimi, iusti, & synceri nomen apud quosuis suos asseclas consecutus est, Cafæ, quę duorum dierum itinere Babylonia distat, sepultus vna cum duobus filiis Hassan & Ossan.

Hæc fuit origo sectæ Mahametanæ à Mahamete introductæ, quæ in oriente passim ab omnibus recepta, & sine vllius controuersia, aut discordiis ciuilibus approbata fuit, licet eæ regiones diuersis plane dominis subiectę essent. Cumque diu perniciosa hæc opinio Asiaticorum populorum animos in maxima sane dominiorum inæqualitate irretitos tenuisset, noua subito inter paucos Mahumetanos exstitit superstitio, quæ tam altas exiguo tempore radices egit, vt pro vtriusq; defensione acerrima bella ciuilia inter eas gentes mutuo gesta fuerint, priori illa concordia & amicitia, qua sub vnica Mahametana religione inuicem deuincti prius fuerant, protinus sublata.

Huius nouitatis author exstitit Sexchiunus, vel vt clarius eius nomen exprimamus Siec Giunetus; hic sapientis (quod Siec vel Sophi vocabulum denotat) & sancti nomen sibi sumpsit, & subditis sibi gentibus, natura inconstantibus & superstitiosis persuadere conatus, primos illos Mahemetis successores contra ius & æquitatem, Principatus dignitatem vsurpasse, eaque Alyum defraudasse, qui iustitiæ & modestiæ laude clarus hæres legitimus exciterat, hunc solum in precibus inuocari volebat, eiq; honorem debitum restituere, & priores tres tanquam damnatos & improbos eo spoliare cupiebat.

Multis sane argumentis hanc suam inuentionem probauit, donec nonnullis eam persuasit, qui eum tanquam autorem & ducem recens excogitatæ veritatis secuti, ex ipsius sententia in hæc verba preces concipere cœperunt: Sit maledictus Abubacher, Omar & Ottoman, & Deus clemẽtiam suam exhibeat Alyo, deque ipso sit contentus.

Ab eo tempore Alyi & filiorum ipsius sepulchrum Cafæ in maxima veneratione esse cœpit, quod annis singulis eius superstitionis asseclæ visitare solent, quemadmodũ Turcæ priorũ [illegible]rum sepulchra inuisunt. Ipsi reges Persarum Cafæ inaugurari, & gladio cingi voluerunt, vbi ipsorum supremus Califa, qui Al[illegible] personam refert, impuro illi [illegible]acerdotio præsidet.

Hinc error quorundam apparet, qui Persarum reges Babyloniæ coronari ex[illegible] [illegible] propi[illegible]ate & celebri[illegible]ate locorum decepti, quod Casa proxi[illegible] Ba[illegible]iæ, & pago quam Castro vel vrbi similior. Hæc vero vrbs esset [illegible]a & potentissima. Hunc in modum Strabo quosdam deceptos

scrib[illegible]

scribit, qui pugnam, qua Darius imperio ab Alexandro fuit exutus, ad Arbellam vrbem celebrem commissam putant, cum ea ad pagum Gaugamelam, id est, Camelorum domum pugnata fuerit. Errant etiam, qui Arbellam hodie Taurim vocari existimăt, cũ illa à Strabone in Babyloniæ regione ponatur: Hæc vero absq; controuersia in Media sita sit. Ex breui hac narratione apparere puto, quantum Iouius deceptus fuerit, dum Persianam sectam eodem tempore inuentam fuisse, scribit, quo Lutherus in Germania docere cœpit: Tum etiam quod illius autorem Arduellem cognomine Aiderum statuit. Nam & tempore, quod illa secta diu ante Lutheri disciplinam reperta, & inuentoris nomine fallitur, quod Giunet Siec vel Sophi, & non Arduel, vt ille vult, vocatus fuerit. Ab eo tempore Turcæ nouum sibi cognomen quæsiuerunt, seque Sunni vocarunt, quod vt ipsis videbatur, veram & meliorem religionem haberent: Persas vero Rafadios seu præuaricatores & peruersæ fidei asseclas adpellarunt. Hanc solum ob causam, quod primos tres successores Mahametis Abubacherum scilicet, Omarum & Ottomanum reprobarent, quos Turcæ pro veris & legitimis hæredibus agnoscunt. Neque contentio hæc ex varia Alcorani interpretatione, aut legis complentione ab Alyo facta, extitit, quod vtraque pars vno eodemque modo Alcoranũ interpretetur, & Alyus nunquam legem vllam sanciit, sed prius latas à Mahamete ipse confirmauit. Turcæ etiam Alyum suo non dedignantur honore, quem post Abubacherum, Omarum, & Ottomannum legitime Mahameti successisse dicunt. Persæ autem licet Alyum venerentur, priores tamen tres non modo non honorant, verum etiam damnant, illis maledicunt & pessime oderunt. Persæ insuper Chefelbas dicti sunt à rubro capitis signo, quod ex institutione Arduellis, quem pro sancto coluerũt, & Sophi nominarunt, gestant. Quod nomen postea in successione Ismaelis renouatum fuit. Hic enim rursum Sophi nomen assumpsit, quo primum Giunet vsus est, ob nouam à se inuentam superstitionem; & ad nostra vsque tempora vsurpatum fuit, ab illis scilicet Asiæ populis, qui cum multis aliis Alexandri Magni imperio quondam cesserunt; celebres tamen propter gemmas preciosas, corporis pulchritudinem & generosos canes, qui apud ipsos magna copia reperiuntur. Sed de hoc vocabulo Sophi, vel Sophito plura in medium adducerem, nisi ab instituta materia alio euagari religio mihi esset, & breuitas ad alia nos reuocaret. Paucis tantum repetam, ea primum voce vsum fuisse Giunetum, qui propter discordiam in religione motam Siec & Sophi, non Saha vel rex fuit dictus. Plus enim studiis & religioni operam dedit, quam imperii administrationi. Eius tres primi successores tantum Siec cognominati fuerunt, videlicet, Siec Sederdin, Siec Giunet secundus, & Siec Aider, quem Iouius Arduelem vocat. Tandem Ismahel eo nomine spreto Saha vel Rex adpellari voluit, qui tam late ditionem, & regnum suum prolatauit, vt quanta eius oppressio, & diminutio ab eo tempore facta fuerit, vix credi possit. Errat igitur Iouius, qui Ismahelem primum Sophi dictum fuisse scribit, quod hæc adpellatio à Giuneto primum vsurpata, postea temporis spacio abolita, tandem ab Ismahele rursus in vsum reuocata fuerit, Eo regnante, Persia Maiestate & gloria cum Cyri & Darii imperiũ æmulari non iniuria videri poterat. Ismaheli successit Tamasus, qui non eo, quo pater ipsius, rerum successu prospero & felicitate in imperio vsus est. Siquidem à Solimanno plurimum damni illatum ipsi fuit, post hunc Aiderus secundus aliquot saltem diebus & horis imperio potitus est, eius successor Ismahel omnes Persiæ ciuitates maximis & grauissimis damnis affecit, vt superius libro primo nostræ historiæ exposuimus. Mahametes, qui nunc regem agit, maioribus suis multo infelicior est. Hi omnes ab Ismahele primo nõ Siec, vel Sophi, sed Saha, id est, rex adpellari voluerunt.

Dixi de initio & incremento regni Persici, de ipsius declinatione postea dicendum erit. Nunc Geographiam eiusdem ordine persequar, in qua hoc in primis cauendum, ne eius terminos, tam spatiosos, quales Ismahelis Primi tempore, nec angustiores tamen, quam sub initium huius, quod nunc geritur,

belli fuerunt, ponamus. Siquidem Ismahel limites sui imperii versus orientem vltra Ariam extendit, versus meridiem vltra mare rubrum in sinu Persico: subiugarat etiam Armenios, Mesopotamios, Babylonios,& Assyrios. Videbaturque ad ipsam vsque Europam pertingere velle. Sed tam læto rerum suarum successu paulo post destitutus fuit. Nam eo adhuc viuente a multis potentissimis hostibus eius imperium fuit infestatum. Tamasus vero, qui ipsi successit, in maiores angustias redactus, Bithyniam, Mesopotamiam, Armeniam & Assyriam amisit, nec absque periculo & difficultate Georgiam & Mediam Atropatiam retinuit atque defendit, tandem etiam Persarum hortatu, Arsaciam regni sedem transtulit, cum prius Ecbatanæ seu Tauris fuisset.

Ad septentrionem postea occurrit primum maris Caspii pars orientalior. Inde per idem mare, continuato cursu, extenditur in Siruan & Georgiam ad Mengrelios seu Colchidem vsque: deinde paulo inferius Chorsam siue Chars & campos, ad Periados, vel Chieldermontes, attingit, vbi ad discernendos imperii fines Chielderum arx sita est. Occidentale latus sic possumus describere: à Chieldero arce linea ducatur versus ortum supra lacum Actamar & Coy vrbem in Armeniæ & Mediæ finibus positam, hinc planicies patet Caldarane dicta,& versus meridiem vrbs Salmas, atque vlterius Sereful vsque ad Euphratis ostium. Pars meridionalis ab hoc ostio, vbi etiam Bassora est, incipit, ac totum eum maris tractum vsque ad Techisnandan Caramaniæ desertæ montes, complectitur, tandem in regno Candahar, quod versus ortum est terminatur.

Restant termini versus ortum positi, qui regnum Corassan, Tartaros Iesselbas, & vrbem Samarcante comprehendunt, tandem ad mare Caspium, quà versus ortum tendit, desinunt, vbi videlicet versus septentrionem rursus Persiæ regnum vergit. Hoc terræ spacio, quod nunc emensi sumus, Prouinciæ non minus quondam, quam nostro tempore celeberrimæ continentur. Versus ortum est Georgia seu Iberia, pars Turcomaniæ,& Cussestan siue Assyriæ, à septentrione vero Atropatia, hodie Seruania, Gheilan, Gely quondam, & Masandran, olim Hircania dicta: ab ortu continet Candahar seu Paroponisum, tum etiam Heri & Corassan, quam veteres Ariam nominarunt. A meridie habet regnum, quod hodie Fars dicunt, cum Caramania deserta. In centro seu meditullio harum regionum vrbes Casbin siue Arsacia Cassan & Hispahan sitæ sunt. Quas prouincias vniuersas belli huius initio Mahameres Cadabanda possedit. Ex quum olim à Macedonibus, Græcis atque aliis barbaris subactæ, crebras imperiorum mutationes perpessæ essent, & quam plurimis hostilibus direptionibus toties expositæ fuissent, nomina etiam antiqua perdiderunt,& noua ipsis pro incolarum diuersorum linguis imposita fuerunt. Qualia vero illa sint, superius recensuimus, quantum quidem coniectura colligere,& aliis quibusdam rationibus probabilibus assequi potuimus. De quibus etsi Ananias, Pii II. tempore,& Niger Venetus, aliique nonnulli recentes Geographi plurima scripserunt, ea tamen fabulis, quam veritati verisimiliora videntur. Cuiusmodi scripta Strabo,& Thucidydes sæpius reprehendere soliti sunt. Sed posthabita narratione de rebus naturalibus, admirabilibus,& poetarum fabulis, in hac nostra Regionum Persicarum descriptione, ea tantum in medium adducemus, quæ ad cognitionem status regni Persici spectare videbuntur.

Tamasus filio suo Ismaheli, qui ei in regno successit, 70. præfecturas reliquit, quarum Præfecti Sultan & Chan (quæ nomina Bassis quoque Turcarum conueniunt) vocantur. Horum quilibet vrbem quandam præpotentem, quarum 70. erant, regebat,& in alias vrbes minores, arces & oppida, iurisdictionem absolutam habebat, vnde exercitus colligi & milites conscribi poterant. Quæ nam vero hæ 70. vrbes fuerint, quibusue nominibus insignitæ, absq; summa difficultate plene scire nemo poterit, attamen præcipuarum quarundam nomina, quæ nobis innotuerunt, ponemus: Sumachi scilicet, Sechi, Eres, Seruã, Derbẽt, Caracach, Ardouil, Tauris, Reiuan, Genge, Hispahan, Masandran, Gheilan, Heri,

Cassam,

[redacted]

[illegible] e d[illegible] prope A[illegible] [illegible] rop[illegible], per r[illegible] as [illegible] p[illegible] Se[illegible] pr[illegible] [illegible], [illegible] Baſſacohi[illegible] [illegible] qu[illegible] omines [illegible] aſſacchiuc per[illegible] lta [illegible] a [illegible] [illegible] ruſſ [illegible], a Turcico exercitu [illegible] T[illegible] in[illegible] ia & grat[illegible] us [illegible] amen pace[illegible] ur non co[illegible] o & [illegible] ani aſſæa promiſſis Am[illegible] fa[illegible] olæ Schender [illegible] os v[illegible] o Al[illegible] Iſſeo fratr[illegible] dition[illegible] Reiuan & S[illegible] po[illegible] det, [illegible] enia: & At[illegible] patiæ po[illegible] quam Iberiæ ad[illegible] alio defen[illegible] enere vſ[illegible], eli[illegible] d preces & [illegible] & ſuos in[illegible] co[illegible] car[illegible] A Pe[illegible] is [illegible] periculum [illegible] huius di[illegible] on[illegible] adi[illegible] us in Siruan pateret, & Reiuan atq; Teſlis e[illegible] er ab eius prouincia d[illegible] arent. Nec min[illegible] iam Turcarum gr[illegible] tiam [illegible] largitionibus & doni[illegible] b conciliare ſtu[illegible]. Neu[illegible] us igit[illegible] troſq; amicos habuit, & [illegible] aximis bel[illegible] incend[illegible] is, cum [illegible] ibus æſtuarent, i[illegible] ſe ſolus immunis ab omni periculo & damno [illegible] t Zaghen, quæ le[illegible] abundat, deinde e[illegible] am Grin, & alia qu[illegible] arces poſſide[illegible] o [illegible] Georgiæ procerum ditiſſimu[illegible] e[illegible] & [illegible] ræ [illegible] quiete & pace f[illegible] Q[illegible] dam Perſiæ r[illegible] o deu[illegible] ti[illegible] us [illegible]: [illegible] T[illegible] naſo inſidias [illegible] bi ſtrui videret, quod ipſum ditione ſua[illegible] iuar[illegible] & [illegible] tre[illegible] I[illegible] eum, qui Per[illegible] arum re[illegible] igi[illegible] nem amplexus fuerat, illam trans[illegible] ve[illegible] diffidere cœ[illegible] Pe[illegible] patro[illegible], ſecumq; ſtatuit neut[illegible] ad[illegible] eu[illegible] cerneret.

M[illegible] a [illegible] atia, quæ Siruan hodie dicit[illegible] occaſu [illegible] co[illegible] a [illegible] A[illegible] [illegible] e[illegible] us habet Albanos, v[illegible] a qu[illegible] s Tartari quidam [illegible] ab[illegible] tanr err[illegible] [illegible] us, [illegible] os P[illegible] ocant, intra Cauca[illegible] u[illegible] & Volg[illegible] [illegible] an[illegible] e[illegible] pars Orienta[illegible] [illegible] Po[illegible] lacum, al[illegible] v[illegible] mare di[illegible] [illegible] us A[illegible] um Armenia eſt, & plus vltra verſus N[illegible] um iace[illegible] M[illegible] Maior. M[illegible] eſt Sumachia, ad quam per Derbente Scy[illegible] pe. E[illegible] Armen[illegible] a & Medias [illegible] Quond[illegible] Atro[illegible] populi Per[illegible] [illegible] ſpa[illegible], ab Aider[illegible], & [illegible] e S[illegible], d[illegible] s[illegible] [illegible] ent[illegible] quibus ſemper Turcarum [illegible] quam Per[illegible] m[illegible] nome[illegible] & [illegible] & acceptū eſſe videbatur, & M[illegible] umeta[illegible] Abl[illegible] co[illegible] ant, firmiter illi ad[illegible] ebat. Hæc[illegible] [illegible] aliisq; fluui[illegible] cel[illegible] [illegible] car[illegible] s mamad[illegible] a [illegible] b[illegible] men va[illegible] o[illegible] ncia [illegible] e[illegible] pia no[illegible] o teu[illegible] ore [illegible] q[illegible] ahel D[illegible] legitimis, ad quo[illegible] es [illegible] P[illegible] [illegible] m v[illegible] [illegible] us iur[illegible] no[illegible] Per[illegible] nt vt e[illegible] ro[illegible] a[illegible] e, [illegible] P[illegible] q[illegible] F[illegible] re, [illegible] a [illegible] in[illegible] [illegible]

quem Strabo partem Tauri nominat, sita. Sed quia de hac vrbe tum in historia nostra, tum in epistola, quam ad calcem huius operis tanquam appendicem adiecimus, plurima scitu necessaria scripsimus, eo lectorem remittimus.

Hoc tamen obiter dicendum, Taurim vrbem puncti in circulo vicem obtinere: vnde qui è Van vrbe, vel lacu Vastano in Mediam proficiscuntur, ad vrbem Taurim versus Orientem iter dirigunt, quo per Coy, Merent, & Soffian vrbes nono plerunque die perueniunt. Hanc viam tenuerunt Osmanus & Feratus Bassæ, cum exercitus ad hanc vrbem duxerunt, tum etiam Angiolellus, cum in Persia essent, vt videre est apud Ramusium. Alia via est versus Reiuan, quæ per Nassiuan & Chiulsal recta quasi linea versus ortum Ecbatanam vel Taurin ducit, quo nouem vel decem dierum spacio iumentis sarcinariis perueniri potest. Feratus Bassa, cum Reiuan munissent, per hanc viam Taurim excurrere tentauit. Vltra Nassiuan & Chiulsal est Seruan & ditio Caracach, quam Turcæ nunc propugnaculis munire dicuntur. Ad plagam meridionalem & occidentalem sita est Salmas & Siras in Persia, versus Septentrionem est Casbin, Ecbatana nouem vel decem dierum itinere distans, vt Barbarus & Angiolellus scribit. Versus Orientem remotior est Cassan, & plus vltra Hispahan, quæ viginti quatuor dierum itinere Ecbatana distat. Sequitur Heri & Corazan, cum populis, qui leselbas dicuntur, qui quondam tam infenso in Persas animo fuerunt affecti, vt ipsorum opera à Selimo ingentem cladem Ismahel acceperit.

In Armenia maiori aliquot lacus sunt, quorum præcipuus à Strabone Martianus, ab incolis Actamar, ab Italis vero Mar di Vastan vocatur; ibi quoq; est Arsaxenus vel Tospites lacus, & Toetis, cuius aquæ vestes lacerant & consumunt, vt Strabo vult, per eum Tigris tanto impetu incitatur, vt amborum aquæ inuicem nullo modo misceantur. Vltra lacum Actamar sunt Caldarani campi, qui ob victoriam Selimi, quam de Ismahele reportauit, nobilitati sunt. Sed hæc forsitan ex aliorum scriptis nota sunt, ego me ad minus nota referam. Arsaciæ moratur præcipuus Persarum sacerdos, quem Mustaed Dini, seu Principem legis vocant, Turcæ Mufti eum nominant; Qui in reliquis vrbibus sunt, huic soli parent. Non tamen hic ius eligendi, vel pro libitu creandi sacerdotes habet, quoniam illud penes solum Regem est, qui Alyum & Mahumetem imitatus, non modo res ad regni statum pertinentes, sed & sacra curat, verum euitandi maioris laboris caussa munus electionis aliis concessit. Huic Mustaed Dini parent quoque Califæ, qui vere ii sunt, qui ipsorum cultum diuinum in Moscheis peragunt: præcipuus horum Regi coronam in inauguratione imponit, quod Cassæ quondam hodie Arsaciæ fieri consueuit, cum Cassam adire Turcæ non permittant. Tres insuper Sultani Arsaciæ morantur, quibus totius Imperii Persici cura commissa est, diuersa tamen officia gerunt. Vnus eorum militiæ præest, reliqui duo fiscum & reditus atque ærarium curanr regium: Hos Turcæ Destardar vocāt. Persæ supremos duos Cancellarios, qui Arsaciæ sunt, Mordar vocant: hi leges, decreta, & literas regias scribunt, alter sigillum tenet, alter subscribit Regis nomine. Ibidem Iudices duo, quos Caddi Turcæ adpellant, in litibus & controuersiis omnibus ciuilibus ius reddunt, in criminalibus quæstio & testium examinatio ipsis commissa est, quæ diligenter in libello conscripta, quem Sigil vocant, Sultano vrbis Præfecto tradunt, qui latam postea sententiam more gentis exequitur. Quæ in regia hac vrbe ratio Magistratuum & munerum est, eadem in aliis vrbibus obseruatur: omnia tamen à nutu & voluntate Regis dependent. Præcipua autem officia in regno Persico hæc fere nomina habent, Saha, Miriza, & Mirize, Chan, & Sultan, Mordar, Destardar, Caddi, Mustaed Dini, Calife. Ad custodiam aulæ præsidiariorum aliquot cohortes aluntur; nobiliores, & qui numero plures sunt, Curchi vocantur, nobiliumque aulicorum statum participant: Eorum numerus ad 6000. accedit, singulis Chiliarchis parēt, & iidem Duci cuidā primario, qui singulari prę reliquis autoritate præditus est, & Curchi Bassi vocatur, subditi sunt. Proximi ab hoc ordine sunt, qui Esahul vocātur, quorū 700. plerunq; nominātur, sub diuersis centurionibus

militant, quibus omnibus præcipuus quidam Dux Esahul Bassi dictus, imperat: sunt & alii minoris conditionis ministri, de quibus scribere studio supersedeo. Hic fere status est regni Persici. Militia vero eiusdem, tum quoad numerum militum & arma, tum quoad acierum dispositionem tam exacte describi nequit: subiiciam tamen, quæ veriora mihi videbuntur.

Persarum sane militia maxima formidabilis existeret, si omnes ex vrbes & regiones, quarum supra meminimus, eandem Regi obedientiam præstarent; verum cum nō modo tributarii, verum etiam subditi naturales officio suo in conferendis auxiliis desint, mirum nemini videri debet, si & vires regni imminuantur, & exercitus exiguo militum numero constent. De discordiis inter Georgianos proceres iamdudum ortis, quantum illæ & ipsis, & Persis damni attulerint, superius iam explicaui: nunc ergo ad alios transibimus. Primus igitur occurrit Ametchan, dominus in Geilan, qui maximum adiumentum Persico regno adferre potuisset, vtpote cunctorum opinione potentissimus habitus, cui 20000. equitum parere dicebantur: si vllo modo se induci passus esset, vt Persas in hoc bello iuuaret: Verum ille infami potius & sordido otio deditus, domi desedit, atque ita omnium contemptui sese exposuit, & amicorum pariter & propinquorum odia incurrit. Ea re indignatus Tamasus, quum à Turcarum bello vacuus esset, omnibus viribus ipsum aggressus est, donec tandem in suam potestatem eum pertraxisset, captumque, quamdiu imperio præfuit, spacio 15. annorum detinuit. Mahometes vero vbi ad imperium venit, imprudenter sane ipsum è custodia liberauit, sperans fore, vt gratum se illi pro tanto beneficio exhiberet: verum ille, qui natura auarissimus erat, neq; Tamasi seueritate, neque Codabandæ lenitate moueri potuit, vt animum mutaret, & Regi tantis necessitatibus oppresso, & ad extremas fere angustias redacto, vel minimum auxilium non dicam dignum suis viribus & potentia mitteret.

Eadem perfidia vsus est Rustan Mirize, Rex in Candahar, & Tamasi ex fratre nepos, quem neq; sanguinis propinquitas, neq; communis vtriusque honos & gloria, neq; religio, cui ambo addicti erant, ad vindicandum è tantis, quæ incumbebant, malis Persiæ regnum pertrahere potuerunt, quamuis regnum Candahar delectos 25000. equites in campum educere posset. Neq; officii neglecti excusationem allegare potest, regionum suarum nimiam distantiam, siquidem ne Turcæ quidem ea absterriti fuerunt, quo minus copias Ecbatanam vsq; ad hostiles regiones occupandas ducerent, neq; ille committere debuisset, vt patria auxilium ipsius in tam aduersa fortuna desideraret. Non minor enim viæ tractus est Constantinopoli Ecbatanam vsque, quam è regno Candahar.

Neq; Emirmiran Dominus in Iest, homo auaritia obcæcatus, laboranti Regi opem tulit, verum quod maius est, etiam tributum, quod pendere iure tenebatur, Regi denegauit; parum commode tamen 4. vel 5000. equites instructissimos præsidio mittere quiuisset. Huius exemplum secutus Dominus in Lax, quem Ebrainchan vocant, ob insignem potentiam, qua pollet celebris, qui vltro quondam vires suas in medium ad regni salutem & defensionem contulerat. Iam vero non modo hac in parte suo deest officio, verum etiam regni prouincias se inuasurum & occupaturum minatur; quas merito augere, & conseruare debebat.

Sed omnes, quos nominaui, impietate & perfidia superat Abas Miriza, Regis Codabandæ filius, qui patrem non modo in hoc iusto bello defendere, & hostibus communis Persarum libertatis se opponere nunquam in animum induxit, verum quod dictu horrendum est, in quasuis intentus fuit occasiones, vt contra omnem honestatis & æquitatis rationem patrē & fratres regno pelleret, ipsumq; discordiis intestinis & domesticis seditionibus ad nihilum fere redactum, ad se raperet. Interim ipsius negligentia octodecim millia equitum domi otio torpēt, qui ad bellum vtilissimi fuissent, nisi disciplina caruissent. Arabes qui regionem Cussestan incolunt, lubenter quondam Persarum castra & signa secuti sunt, hodie vero Turcis sese coniunxerunt, & ipsis Persis subitis suis excursionibus plurimum sæpe damni inferunt. In ipsis regni visceribus gens Turcomana copias

Persarum

Persarum supra modum augere quiuisset, si ipsis operam suam locare voluisset, qua ratione autem ab illis alienior facta sit, libro quarto historiæ nostræ indicabitur. Atropariæ regnum insigniter labefactatum & laceratum est. Nam & Sumachia, Eres, Sechi, Derbent, & in Media & Armenia Reiuan, Teflis, atque aliæ vrbes præpotentes olim, nihil amplius auxilii ad bellum conferre valent, vnde tamen exercitus pars maior ante colligi consueuerat. His igitur præsidiis omnibus Persia nostro tempore destituta, exiguis suis copiis (quæ fere nullæ sunt, si cum priorum temporum exercitu eas compares) belli molem sustinere cogitur. Eius autem vires, quæ hoc nostro tempore sint, sic metiri licet. Hispahan cum suo territorio illi subdito, 8000. equites armare potest, quibus tamen fere omnibus stipendia soluuntur. Bargo 2000. Cassan 4000. Seua 1000. Sultania 1000. Casbin 12000. Ardouil 1000. Siras 8000. Tauris 4000. Cum vero & Cuchiuc Tauris 2000. Genge & reliqua pars Georgiæ 4000. equites ad bellum mittere potest. Reperiuntur & alii maximo numero, qui stipendia merent, & qui sponte militiam sequuntur. Omnibus autem copiis hinc inde collectis numerum 60000. equitum vix efficient, modo ex locis, quos iam nominaui, debita auxilia compareant. Quod si reliqui Principes, qui hactenus contumaces in bello comparere noluerunt, subsidia iusta mitterent, exercitus 100. & 30. vel 40. millium militum colligi posset.

Arma Persarum quibus vtplurimum in bello vtuntur, sunt machæra, lancea, & arcus atque sagittæ: machæræ tamen vsus ipsis est familiarior, quam cæterorum armorum. Nonnulli bombardas tractant, quibus ab Ismahele & primis Tamasi annis assuefacti sunt. Plerique ferreis thoracibus atque galeis, quas globuli tormentarii vix penetrant, sese muniunt. Reperiuntur, qui equos armis solidissimis & optimis contegunt atque instruunt. Equi apud eos reperiuntur generosi, qui Persicorum, quos Strabo pro Regibus in Armenia asseruatos fuisse scribit, naturam imitari videntur. Velocitate cursus, robore, & ferocitate in acie præstant, & facile quæuis addiscunt: Non ephippiati sunt mansuetissimi, armati vero bellicosi, & facile sessoris imperium patiuntur, vnde mirum non videbitur, quosdam eorum 1000. alios 1300. aureis venditos fuisse.

Qui militiæ nomen dant, nobili pleriq; sunt orti prosapia; quibus fere innatum est, fugare potius alios, quam fugari. Quos si cum Turcarum exercitu compares, qui plerumq; è multarum regionum conuenis & miscellaneo, inutili ac vili hominum genere, fugæ & rapinæ dedito, constat, merito his illos præferes. Ipsos Persas quod attinet, vtplurimum ingenio vafro præditi, insidiis & fraudibus alios circumuenire student, fidei minima apud eos ratio ducitur, quo vitio cuncti fere barbari laborant: Imperii sunt patientes, nouitatis studiosi, quod malum Persiæ quouis tempore in sinu fouisse videntur, vnde non modo regibus à subditis, verum quod detestabilius est, parentibus ab ipsis filiis structæ fuerunt insidiæ. Nota est detestanda illa conspiratio, cuius Iustinus meminit, cum videlicet quinquaginta Artaxerxis filii in sceleratissimum parricidium de obtruncando patre vnanimiter consenserunt, neq; eorum quisquam fuit repertus, quem vel Maiestas regia, vel reuerentia senectutis, vel pietas in patrem à tanto, tamque immani scelere deterruisset. Hanc immanitatem ad posteros Reges, quasi hæreditario iure translatam esse, exemplum Vnghermahamuti & aliorum, quorum passim historiæ mentionem faciunt, aperte docet: Filios videlicet patri, patrem filiis, ipsosq; filios inuicem mortem sibi, & ruinam, regni caussa machinatos esse. Hinc ipsorum vires imminutæ, & ipsi omnium ludibrio expositi fuerunt.

Nulla re magis deterrentur Persæ, quam catapultis igniuomis & bombardis: & tamen iis spretis munimenta castrorum hostiliũ sæpius aggredi & tentare subitis excursionibus audent. Sed tormentorum vsum ipsi nondum exacte didicerunt, idq; potius ex cæca quadam ambitione, quam quod piaculum ducat, contra hominem tam crudele armorum genus vsurpare; vel quod arte aut materia, è quibus illa conflantur, destituantur.

Acie lunata plerunque pugnare solent, in qua ordines hunc fere in modum

distribuunt. Cornu dextrum ex antiqua quadam consuetudine occupant Duces, qui è familia Istrigelum orti sunt, quos Turmam proditorum vocant, propter Zalchanum & socios, qui in fauorem Aideri tam pertinaciter conspirarunt, vt supra ostendimus. Cornu sinistrum defendunt copiæ ducum, quos Zambeluzes vocant, qui Damasco originem se trahere gloriantur. Tum etiam qui Tacaluzes nominantur, milites strenuissimi & fortissimi. In ipsa acie Rex cum suis præsidiariis primum locum tenet: sed Mahametes, qui nunc rerum potitur, tum propter ophthalmiam, tum propter varias seditiones, quibus regnum ipsum laborat, in bellum hactenus nondum profectus est. Eius vicem gerit Amza Princeps magnanimus, & rei bellicæ peritissimus. Regem igitur, qui in medio aciei consistit, Ausares comitantur, qui è Persarum nobilibus conscribuntur, milites fortissimi: Eis similes fuisse censemus, quos Xerxes superbo titulo, Immortales vocari voluit. Postremo agmini præsunt posteri Califchani, isq; honor penes ipsos iure hæreditario manet, ob ipsius Califchani merita, quibus Ismahelem sibi deuinxit, cui obtulerat, se cum maximo exercitu, non educto præsidio ordinario, quod Arsaciæ est, Casam vsq; penetraturum, & regiæ coronationi viam paraturum. Exercitus frons è copiis Garibdileri & Chiaperis constat. Hi ad omnes occasiones intenti paratique, promptissima auxilia in omnibus tumultibus Persarum Regibus tulerunt, & strenue officio suo functi sunt. Diximus de ratione instruendarum acierum, superest, vt de reditibus huius regni aliquid in medium afferamus.

Communis est opinio omnium, qui rerum Persicarum notitiam habent, sub Tamasi imperio quinq; auri milliones annuos vel circiter in regni ærarium collatos fuisse: ipse autem singulari vsus stratagemate, longe maiorem eam summam effecit, vt octo milliones accederet. Edixit enim seuerissime, vt omnis generis monetæ duplo quam ante pretio venirent, & passim ab omnibus eo valore expenderentur & acciperentur: suis quoq; militibus ea pecuniæ æstimatione stipendia soluit. Eius exemplum Amurathes, qui nunc imperat, secutus est. Is enim cecchinum, qui 43. Maidinis Cairi constabat, Constantinopoli 85. valere edixitque, vt passim ab omnibus regni incolis in eo pretio haberentur. Sub hoc autem Rege reditus annui, vt communis fama est, duos auri milliones vix excedunt. Non enim ea in Mahemete acquirendarum diuitiarum est industria, quæ in Tamaso fuit: Neque eadem ipsi, quæ Tamaso à subditis præstatur obedientia. Hæc autem ærarii diminutio partim inde procedit, quod tot opulentæ ditissimæq; regiones huic Imperio à Solymanno aliisque Turcarum Imperatoribus ademptæ fuerunt; & in primis Mesopotamia, Assyria & Erzirum: partim etiam, quod tributa à Georgianis, & aliis regni subditis non persoluuntur. Et hi quidem sunt reditus, quos in pecunia numerata in ærarium Arsaciense, vrbes vi subactæ conferre solent. Nam regiones bello quondam subactæ, in sola militum stipendia non fuerunt distributa, vt Turcarum est consuetudo: plurimæ tamen arces 40 atq; oppida & pagi reperiuntur, quorum domini iure feudi Regi Persarum homagium & obedientiam præstare coguntur: quorum tanta est copia, vt partem stipendiorum equitatus, & 4000. præsidiariorum, qui Curchi atq; Esaul Arsaciæ vocantur, suppleant. Maiores autem reditus ex tribus hisce vrbibus, Tauris, Cassan, & Ispahan Rex percipit, quod hæc præcipua totius Persiæ emporia sint, quo omnis generis merces ex Europa atq; Asia deferuntur.

Nec minores his sunt expensæ: primum enim vnicuiq; è septuaginta illis Sultanis seu prouinciarum rectoribus, ex ærario Arsaciensi 3. 4. vel 5. millia ducatorum, vel cecchinorum persoluuntur. Præter 4000. Curchos, qui feuda possident, duo alia millia sunt, quorum singulis 160. ad 200. vsq; ducatos numerantur. Iudices etiam Arsacienses, & qui passim per reliquas regni vrbes sparsi sunt, ex ærario regio mercedem accipiunt. Tum thesaurarii quoque, quorum alii 1000. alii 500. alii deniq; 1500. ducatos annuos habent in stipendio. Præsidiariorum, qui propugnacula defendunt, haud exigua copia est: præcipua [illegible] pe Nassiuan, Guuergi Chalassi, Cahaca Chalassi: atq; in horum quibusdam [illegible]

[illegible] in aliis

in aliis 1000. in quibusdam 500: præsidiarii excubant, quibus 5. ducati vel circiter in menses singulos persoluuntur.

Taceo nunc sumptus, qui in sustentationem seruorum, in vsum vel domesticæ, Reginæ, filiorum, in reparandas moscheas, & alia ædificia atq; hortos erogantur. Hic si quis subducat calculum, facile inueniet, quam exiguum illud sit, quod ex annuis reditibus post tantas expensas variosq; sumptus Regi superesse queat. Verum cum opinione citius Imperium Persicum ad tantam tamq; insignem potentiam excreuerit: Expedit sane, caussas tam subitæ mutationis diligentius perpendere, quarum quinq; præcipuæ esse videntur. Prima quidem, quod communis Persarum hostis Turca subito suas vires vehementissime & vno fere momento auxit, suæq; potentiæ nouas vrbes & regiones, terra marique acquisitas adiecit, vnde facilius Persis bellum mouere, eosq; debellare potuit. Secunda postea causa est, quod in Persia nulla fere loca munita sint, quæ diu oppugnantium furori resistere queant, & si quædam reperiantur, vt est Van; rationes tamen ea defendendi, aut amissa recuperandi Persæ nesciunt. Hinc iudicare licet, non Turcicam modo potentiam, sed aliam hac longe minorem, ad eadem, quæ illi intulerunt, damna inferenda sufficere. Sequitur tertia caussa, quod Turcæ plurimas vrbes, quæ paruerunt Christianis, occuparunt, in quibus homines artifices & industrii capti fuerunt: à quibus non modo quicquid humanum ingenium discendo potest assequi, in rebus militaribus didicerunt: sed etiam res nouas ipsimet inuenerunt, quibus plurimum damni hostibus intulerunt. Verum Persæ nunquam harum rerum cura serio tanguntur, vt scilicet ab aliis discant, qua ratione vires suas augere, & hostibus nocere possint. Spretis igitur cunctis aliis, sibi solis tantum tribuunt, quod alios instituere valeant, & in hac quidem ambitione & errore adhuc hærent, etsi omnibus manifestum sit, cuiusmodi ipsis damna in hisce bellis illata fuerint. Quarta caussa in promptitudine & vnanimi Turcarum consensu & celeritate in rebus agendis consistit: hinc quæ voluerunt, tentarunt, semel tentata occuparunt, & sæpe citius illi vrbes ceperunt, quam Persæ arma ad sui defensionem corripuerunt. Quinta & præcipua caussa ruinæ Persici Imperii, est discordia & dissensiones, quæ semper in hoc regno plus quam alibi viguerunt: tum etiam, quod plures semper Regum fratres & nepotes superstites fuerunt, qui eadem cum Rege authoritate & imperio rebus præesse voluerunt. Hinc consilia & deliberationes impeditæ & diuisæ, copiæ diminutæ, Ducum animi dubii & suspensi, in varias partes & studia tracti fuerunt, vnde perpetua rerum confusio inter ipsos durauit. Nec minus barbarum & inhumanum est, si Reges imperium à morte fratrum auspicentur: Lex enim durissima & iniquissima est, quæ Regem esse non sinit, nisi illos, qui ipsi charissimi iure esse debebant, extinguat. Non parum etiam leuitatis habet, quod fratres & filii regnandi cupiditate moti, inuicem sibi bella inferunt, & sæpius mortem ægroti Regis vix expectant, quin infestis armis se inuicem petant, & in funestissimum statum imperium adducant. Vterq; modus imperandi extremitates suas habet, quæ merito à quouis Principe vitari debent. Atque hæc ita sese habent.

Nam quæ à nonnullis Poetis, atq; etiam, vt videri volunt, Historicis hoc tempore scripta in meas manus peruenerunt, ea fabulis propiora sunt, quam vt in iis recitandis opera à me impendi debeat.

LIBRI TERTII
ARGVMENTVM.

EXERCITVS Turcicus per Teflin Archichele [illegible] hum profici[illegible]. Eius lustratio, & numerus occisorum & mortuorum. Trialam [illegible] uenit: arcem quandam, & Teflin occupat, eamq; munit. In Siru[illegible] tendit: Syri ab exercitu dis[illegible] edunt, & in reditu versus Aleppo [illegible] orgianis infestantur, & pars ipsorum maxima deletur. Must[illegible] amice excipit nuncios Leuentoly, & ipsum postea Leuentolium. Se[illegible]chi Atropatiæ vrbs in Mustaffæ potestatem venit. Fames in [illegible] eo exercitu grassatur: pabulatores Turcas Persæ ex insidiis aggrediuntur, eosq; profl[illegible] [illegible] Mustaffa suis auxilio venit, Persasq; insectatus, maximam stragem hostium edit. T[illegible] maximis incommodis & damnis miraculose fluuium Canac vado superant. Nouis di[illegible]tatibus premuntur, sed recreati, Eres Atropatiæ vrbem perueniunt: hãc Mustaffa m[illegible]nibus vallat, & Caitam Bassam præfectum constituit. Mustaffa inde discedit, Osmano [illegible]sæ imperium in Sumachia committit, cui ciues in Derbent sese dedunt. Reuertitur [illegible]sa, Leuentij ditionem & Teflin præsidio munit. In discessu frigore & aliis d[illegible]culta[illegible] premitur, idq; Georgianorum opera, à quibus Hossain Bey funditur. Mustaffa apud [illegible]chalam recipit viduam Georgianam, & alterum ipsius filium: Clis[illegible]m & Erzirum petit, ambos viduæ filios Constantinopolin mittit. Abdilchirai Tartarorũ Dux Osmano B[illegible] se coniungit, & Areschan ad fluuiũ Canac cædit fugatq;. Genge deuastata & direpta, Tart[illegible] in insidiis excubant: Caitas bassa à Sophiano Principe cæsus, & eius copiæ deletæ. Tarta[illegible] eodẽ victi, eorũ dux Abdilchirai captus, atq; Arsaciã missus. Osman bassa Sumachia r[illegible] versus Demircapi fugit. Sumachia à Sophiano Principe direpta: Sechi quoq; capta. A[illegible]chirai Arsaciæ amori reginæ indulget, quia res cum innotuisset, ambo à primoribus Su[illegible] morte puniuntur. Osman Bassa ducit filiam Sahamalis Georgiani: insidias soceri per[illegible] ipsumq; è medio tollit, regione eius deuastata: Aly Vechali è Mengrelia Constantino[illegible]uersus, quid in sua nauigatione effecerit, refert.

POSTQVAM Mustaffa exercitus Turcici Imperator M[illegible]chia [illegible] Georgianũ, eo quo dixi modo recepisset, cõtinuo omni[illegible] or[illegible] imperauit, vt in diẽ sequentẽ vasa colligerẽt, montesq; vbi [illegible] sita erãt, relinquerẽt. Huic ducis præcepto cũ passim omnes [illegible] gererent, & iam ad iter accincti starent, subito nubes densissimæ & ob[illegible] deq; tonitrua & fulgura horrenda, sæuæ tempestates, imbres & t[illegible]rbi[illegible]tæ, difficultatibus maximis totum exercitum afflixerunt, eumq; quatrid[illegible] in locis desidere coegerunt. Cadauera eorum, qui in pugna ceciderant, [illegible]ta adhuc, tum etiam eluuies, & camelorum atq; equorum, aliorumq; an[illegible]m[illegible]m excrementa, illuuies atq; tabes fœtorem ingentem excitarant, mili[illegible] a[illegible]stes, aliaque impedimenta, quibus ad ornatum & vsum necessarium v[illegible] corrumpebantur, morbi quoq; non lethales quidem, sed molesti tamen, c[illegible] corpora inuadebant. Vbi vero tempestates hæ cessauerunt, cœlumq; ser[illegible] affulsit, castra mouit Mustaffa, & exercitum Teflin versus ducere cœpit. [illegible]ed humidum adhuc solum ex nimiis pluuiis, & lutosum, camelis, qui sar[illegible]in[illegible]a[illegible]ioris ponderis ferebant, & equis, qui machinas trahebant, i[illegible], quo minus eo die inceptum iter exercitus peragere posset. Co[illegible] planicie ad lacum quem Chielder Giol incolæ vocant, vnde E[illegible]phrat[illegible] nonnulli opinantur. Cuncti igitur vestes & arma, & reliqua impedim[illegible]nta [illegible]rare, atq; restaurare ægros, & vulneratos curare summo stud[illegible]o an[illegible]xi[illegible]unt. [illegible]stridie ad arcem Archichelec ci[illegible]ca meridiem peruenerunt, qua[illegible] [illegible] Solymannu[illegible] bello cu[illegible] Tamaso gesto e[illegible]pu[illegible]t, & ab e[illegible] rum potestate[illegible]ansit. Mustaffa in amico solo c[illegible]

& p[illegible]um fe[illegible]tate motus, recensere ex[illegible], quem in pugna nu-[illegible]ommi[illegible] haud exigua clade affectum, sibique deinceps in host eo iter tenendum esse sciebat. Facta & solida lustratione habita, 400[illegible] militum desiderata sunt, quorum bona pars in pugna occubuerat. alii morbo perierant, plurimi militiæ & diuturnæ profectionis pertæsi, propria domicilia repetierant. Postera die ad lacum, quem Turcæ Peruana Giol, seu mancipiorum nominant, & sequenti ad Triala exercitus pernoctauit. Hic rudera maximæ cuiusdam vrbis conspiciuntur, quorum nonnulla iam pridem a piis quibusdam hominibus restaurata, etiam nunc a sacerdotibus Romanæ religionis possidentur.

In ascendendo monte asperrimo, qui Teflis vrbi imminet, diem vnum consumpserunt, alium in descendendo: eo superato arcem Giurgicala, seu Georgianorum castra ceperunt: sequenti die mature ad fluuium, qui Teflin alluit, delati sunt. Sed ab eo tempore, quo noua exercitus lustratio habita fuit, donec ad hunc fluuium peruenerunt, plurimi in pabulationibus, quo necessitas & fames illos compellebat, interempti fuerunt. Georgianorum enim Duces quidam Giusuf, Daut, &, vt ferunt, Alexander viduæ filius natu maximus, atque alii Principes milites quosdam ex suis ditionibus & subditis collegerant, & clam exercitum Turcarum insecuti, vtpote, quibus locorum situs & viæ regionis perspectæ & cognitæ erant, omnes qui victus conquirendi caussa longius ab exercitu sine ducis permissu processerant, adorti ex insidiis, & spoliis & vita ipsos multarunt, quod sæpissime sane contigit. Teflis propugnaculum nullo præsidio defensum, omnibusque habitatoribus vacuum Mustaffa reperit: siquidem Daut, cuius supra memini, vbi Turcarum aduentum cognouit, vrbe cum suis egressus in campis errare, atque ea defensionis ratione, hosti resistere, quam obsessus in Turcarum potestatem venire maluit. Huius vrbis muros restaurare, vt tormentorum vim atque impetum perferre possent, & nouos aggeres ac munimenta construere Turcæ aggressi sunt; eius præfectum Mustaffa constituit Mahametem Bassam, defuncti Ferati Bassæ filium, qui sponte militabat: additis 100. tormentis bellicis, & 6000. militum præsidio imposito, quorum alii stipendia merebant, alii Mahametis erant mancipia: Ille vero vlteriora Atropatiæ loca petiit.

Conuexerant Syriæ quidam populi, Alapienses inprimis, quorum 12309. erant familiæ, & vrbis Omps vel Hus, (quæ ex historia Diui Iobi nota est) incolæ, ad exercitum 1000. plaustra frumenti. At illis a Mustaffa hactenus domum redeundi facta potestas non erat, sed vlterius ipsum insequi, inuiti licet, & nullo officii iure obstricti, cogebantur. Indignati igitur, clam exercitum deserere constituerunt. Eis assensit Nassardin Chielebi, cui deducendi frumenti cura fuerat commissa. Hoc consilium absque mora in effectum deduxerunt. Conuenerunt ad mille circiter Alapienses (vulgo eorum patria Aleppo dicitur, vrbs celebris) homines timido & abiecto animo præditi, scribæ videlicet, iudices quidam & serui. His alii Syri sese coniunxerunt, vt manum 1500. virum efficerent: vbi igitur Mustaffa in Atropatiam discessit, hi quoque pedem mouere cœperunt, & maximo denique terrore viduæ regionem vsque delati, vlterius procedendi potestatem nullam sibi fieri cognouerunt. Ea enim loca tres illi Georgianorum duces, quorum supra memini, cum 3000. militum circumsederant, vt qui reliquo exercitui se coniungere, vel ab eo Erzirum versus discedere vellent, interciperent: in horum manus Syri delati, manum conserere coacti sunt, & satis longo temporis spacio viriliter sese defenderunt. Cum vero Georgianorum militum copiæ longe superiores illis existerent, fuga saluti consulere statuerunt: inde maior cædes facta; pauci e quorum velocissimorum opera in tuta euaserunt: inter quos fuit Nassardin Chielebi, reliquorum Dux, qui strenue pugnauit, donec tres è manu dextra digitos amisit, & gladii vsu destitutus fuit. Vulneribus quoquo modo curatis, Alapiam vel Aleppo venit, vbi honesta annua pensio ob tot perpessa pericula ab Os-

manobassa, cum Visirius electus [illegible] tandem cum ipso [illegible] contrahere mihi quoq; [illegible]

Superato monte asperrimo, qui [illegible] & difficilimis pe[illegible] itineribus, Mustaffa postero die in campis palustribus & lutosis castra metatus est, vbi Leuentolii legati ipsi adfuerunt Principis sui nomine eum salutantes, & promptam eius voluntatem atque obsequium, quod Ottomannicis Imperatoribus semper detulerat, offerentes. Hos Mustaffa benigno vultu excepit, [illegible] sibi Leuentolii aduentum futurum, seq; iam ipsum expectare dicens, statim [illegible] remisit.

Vbi hi legati, qui Christiani erant, Turcarum castra reliquerunt, Mustaffa omnibus suis Ducibus imperauit, vt quanta possent maiori lætitia & manifestis hilaritatis signis Leuentolium exciperent. [illegible], vt iussi fuerant, quam [illegible] potuerunt animi promptitudine peregerunt. Ipse Leuentolius dona, quæ secum attulerat pretiosissima, Mustaffæ obtulit, verbis submissis & humanissimis obedientiam imperio Ottomannico deferens; Amurathem pro Domino & Imperatore agnoscens; videbaturq; indigne ferre quod Mustaffa per eius ditionem exercitum non deduxisset, vbi & frumenti copia, & omnium aliarum rerum necessariarum subsidio ipsum iuuare potuisset. Instabat rogando, vt in re[illegible] ex Atropatia eo iter dirigeret, omnes suas opes in Ottomannici Imperii com[illegible] & emolumentum se impensurum spondebat, se quoque excusabat, quod propter caussas grauissimas exercitum ipsius sequi nequiret, animo tamen & vo[illegible] ipsum persecuturum, & summum omnium rerum creatorem rogaturum, vt prosperum successum huic expeditioni & consiliis ipsius largiatur. Leuentolius qui Christi nomen profitebatur, oratio & dona Mustaffæ gratissima fuerunt, in quorum vicem clauam ferream Turcicam, clypeum & vestes aureo filo contextas, ab eo accepit, eique oratione magnifica & graui respondit, promittens se in reditu per eius ditionem iter facturum, dataque discedendi venia, abitum eius eadem qua aduentum magnificentia à suis ornari curauit. Turcicus exercitus cepto versus Atropatiam itineri assidue insistebat, & per vias lutosas, & canalis atque paludibus impeditas incedebat, donec duodecimo tandem die Co[illegible] fluuii littora attigit, de quo supra in Georgiæ, Armeniæ, & Atropatiæ descriptione copiose meminimus. Ad hunc fluuium consedit Turcicus miles, & diuturna profectione defessus, per diem vnum quieuit. Eodem tempore incolæ vrbis Sechi (quæ in Georgiæ & Atropatiæ finibus quatuor dierum itinere a Sumachia sita est) ad Mustaffam venerunt, eiq; vrbis imperium deferebant, læteq; & [illegible] ce excepti: quidam eorum ducum vestibus sericis & aureis donati, & pro[illegible] atque fides amplissima ipsis promissa fuit. Defessus, vt dixi, continuo duode[illegible] dierum itinere Turcicus exercitus, fame quoque & rerum omnium penuria conficiebatur. Toto enim eo tempore ne vnica quidem fera se obtulerat, vnde fami consulere potuissent. Nec erat quisquam, quem anxia quædam cura non tangeret victus expediendi, maxime cum rumor [illegible] buisset, Mustaffam de fluuio transeundo, & exercitum in regionem plane ignotam & incognitam deducendo, consilium inisse. Dum igitur dubii iis in locis hærebant, Persæ quidam (vel fortuito vel studio co[illegible] lati) capti fuerunt, è quibus habita quæstione, vbi & frumenti & aliarum rerum copia haberi possit, ægre tandem cognoscilicuit, non procul à castris, postquam paludes nonnullæ superatæ essent, ad Conac & Araxis fluuio[illegible] confluentem, agros quosdam esse oryzæ plenos, & prata compascua, non procul inde armenta maximo numero pascere, quæ toti exercitui ad sedandam famem sufficere possint. Nuncius hic tam lætus subito ad Mustaffam fuit delatus, qui tamen semper diffidebat, ne quæ Persarum insidiæ laterent: attamen vt gratum sese exercitui exhiberet, eumque tam insigni beneficio sibi deuinciret, omnibus, quibus pabulatum excurrere animus esset, concedendi ab exercitu copiam fecit, vt eo libentius in Siruan ipsum sequerentur. Ea venia data, multi Bassæ, duces, Spahini, Zaini, & aliquot Sa[illegible]

suos atque alios vilis atq; abiectæ conditionis homines ablegarunt, prædę omnis generis conquirendæ caussa. Nec exiguam iumentorum & camelorum, qui prædam asportarent, copiam secum sumserunt; contrarium vero ipsorum consiliis res euentum sortita est. Namq; Tocomac Alyculichan, Emangulichan, Serapchan, & alii duces, qui ex priori pugna in planicie montis Chielder commissa, euaserant, cum suis copiis è longinquo Turcarum exercitum præcesserant, continuo exploratoribus emissis, vt quid hostis in animo ferret, quove tenderet, exploratum haberet. Certiores igitur facti ex Reiuan & Georgia, Turcas necessario ad littora Canac fluuii delatos iri, decreuerunt, qua possent ratione iniuriam acceptam vlcisci, & hosti difficilem in Atropatiam ingressum reddere: non tamen aperto Marte ipsum aggredi audebant, quo multo inferiores sese sciebāt: ad stratagemata igitur & insidias conuersi, delectos quosdam emiserunt, qui negotiorum expediendorum caussa, vel incaute in Turcarum manus incidisse se fingerent, & quæsiti prædam exoptatam detegerent. Attenti Turcarum pabulatores Persæ expectabant in tertium vsque diem, dum decem illa millia seruorum ad locum constitutum comparuerunt: Et iam vix iumenta sua onerare cœpetant, cum ecce subito Persæ vndiquaque illos circumuallant, & frustratim omnes pene conoidunt, paucissimis exceptis, qui ad primum statim impetum fugæ celerrimæ se commiserant.

Vbi strepitus, qui in eiusmodi clade excitari solet, & bombardarum sonus in Turcico exercitu auditus fuit, Mustaffa quid rei esset, diuinare cœpit. Eius igitur iussu cuncti equis conscensis ad pugnā se parauerunt, & vindictę cupidi, atq; suis laborantibus succurrere statuerunt. Hos quidem superstites amplius non repererunt, sed opportune satis ad hostes aggrediendos, & vindicandam suorum cladem in acie comparuerunt. Nam Persæ in præda, qua hostem frustrarant, auferenda nimis diu ibidem commorati fuerant. Pugnæ locum fere in peninsulæ formam Araxes & Conac fluuii redigebāt: sinistrum Turcicæ aciei cornu, quod à latere Araxi stabat, Dreuisbassa regebat: dextro, quod à parte Conac consistebat, Beyranbassa præerat, ipse Mustaffa medium agmen ducebat. Hunc in modum ordinibus dispositis, vel manus conserere, vel fluuiorum fluctibus & rapido cursui se committere Persæ cogebantur. Qui vbi Mustaffam tantis copiis tamque egregie armatis, stipatum, & in se omnium horum impetum directum conspexerunt, secum cogitare cœperunt, cuiusmodi cladem ad Periardi montis radices accepissent, quantoq; rectius saluti suæ consuluissent, si contenti priori strage Turcarum peninsulam illam celerius deseruissent, priusquam hostis auxilio suis venisset, & tam inæqualis defensio, & certamen impar ipsis subeundum esset. His perplexi periculis, vt qui fortissimum & intrepidum gererent animum, cogitare secum cœperunt, vtrum honori ipsorum magis conduceret, vel fuga salutem quærere, vel manifestis & innumeris difficultatibus & incommodis hostem adoriri, eiusque impetum expectare: vel denique cum vitæ suæ dispendio fugæ ignominiam euitare. Post varias deliberationes consultius rati, Persiæ cōmodis sese, & maioribus regni difficultatibus vitas suas reseruare, prudentiæ potius, quam dedecori sibi imputatum iri credebant, si salutem quilibet suam certissimæ & miserrimæ neci præferret. De fuga igitur, vbi inter omnes conuenitur, qua ratione hostium manus euadere possent, noua fuit mota quæstio: Siquidem iam Turcæ omnes aditus in eam peninsulam circumsederant, & qua videbatur effugiendi locus patere, eum occuparant. Tocomac, Emirchan, & alii fugæ initium fecerunt, quidam vadum fluuii Canac inuenerunt, alii natando eum superarunt, quos cuncti postea insecuti, impari tamen successu: namque plurimi fluuii impetu rapti, quod ipsorum equi viribus ad natandum destituerentur, submersi sunt. Alii quibus mors certissima iam ante oculos versabatur, in desperatione spem salutis posuerunt, & in hostem acerrimo impetu facto, heroica plane ediderunt facinora. Sed quid vnus contra innumeros? Aliorum tamen virtus præ aliis emicuit. Qui supererant, abiectis armis hostibus sese dedere statuerunt, sperantes fore, vt præda, quæ maximo consta-

bat pretio, veniam aliquam apud victores ipſis impetraret. Sed & hi ſpe ſua fruſtrati fuerunt. Hunc in modum Perſarum exercitus deletus & deſtructus periit, & Peninſula, quæ prius ſanguine hoſtili cruentata, mox amicorum cruore conſperſa fuit, gentium fortiſſimarum & ferociſſimarum ſepulchrum extitit. Perſarum duces, qui fuga delapſi erant, hoſtium propoſitum iam facile cognoſcere potuerunt, quod videlicet recto curſu Atropatiam petituri eſſent. Regem itaque omnium, quæ euenerant, ſubito certiorem fecerunt, vt maturo conſilio, rebus iam fere deſperatis, conſuleret, nouos militum delectus haberet, illosque in hoſtem mitteret. Tocomac vero, vt Regis animum, qui ipſi propter rem male geſtam infenſus eſſe poterat, aliquo modo placaret, & cladem ſuorum honeſto quodam prætextu excuſaret, ad Regem perſcripſit, Turcarum inſignem editam eſſe ſtragem, multis millibus in pugna occiſis, cum tamen reuera vltra tria millia in hac poſteriori pugna (præter 10000. ſeruorum, qui in pabulatione extincti fuerant) non ceciderint. Hæc ita ſe habere, ex relatione prædiuitis cuiuſdam mercatoris Aggiani, cui Emir Sultan nomen erat, Alapiæ certiſſime cognoui.

Tocomac reliquis Ducibus ad ſuas præfecturas ordinarias redeundi poteſtatem fecit: ipſe vero Reiuan profectus, Emangulichan, Gengam, & Serapchan vrbem Naſſiuan petiit, reliqui quoque domum reuerſi, noua Regis imperia Arſaciæ expectabant. Vbi in caſtra reuerſi ſunt Turcæ, Muſtaffa propius ad Canac fluuii littora, vbi vadari poterat, acceſſit. Hic enim neceſſario ipſi tranſeundus erat, ſi, vt iuſſerat Amurathes, vrbem Eres, atque contiguam Sumachiam occupare volebat. Decretum igitur per totum exercitum publicari fecit, quo ſeueriſſime omnibus imperabat, vt in diem proximum parati ad eam tranſmigrationem eſſent. Milites vbi mandatum Ducis inaudiuere, cateruatim ad ipſius tentorium concurrere, verbis iniurioſis ipſius imprudentiam & inhumanitatem accuſare, proteſtari denique cœperunt, ne perniciei & internecionis totius exercitus cauſſa exiſteret: tandem etiam ad preces conuerſi, rogare ipſum non deſtiterunt, vt conſilium hoc mutaret, & exercitui vniuerſo, cuius manifeſta ruina imminere videbatur, parceret. Verum neque minæ, neque preces animum ipſius obſtinatum flectere quiuerunt. Neque aliud ipſis reſponſum dedit, quam ex Amurathis voluntate & iuſſu hæc fieri, cui neceſſario ſit obediendum. Quod ſi alii obedire Imperatori nolint, ſe tamen non paſſurum, vt in ſe quicquam deſideretur, primum igitur ſe fluuium ingreſſurum & ſuperaturum eſſe, quocunq; ſane id fiat ſucceſſu: quod ſi in aquis mergatur, exoptare ſe, vt cadauer ſaltem ipſius, ad alteram fluuii ripam deferatur, vt ea ratione mortuus volutati ſui Imperatoris ſatisfaceret, quod viuo minime licuiſſet: indeq; teſtatum omnibus fieret, quam promte vitam in Amurathis obſequio impendere voluerit: Non in otio & pace, verum in laboribus & periculis eminere fortium militum virtutem & robur, qui nunquam non vitam cum honore mutare, vel denique mortem perhorreſcere debeant, modo Imperatori obediendo contra hoſtem cadant. Hanc Muſtaffæ orationem varia militum murmura & fremitus exceperunt. Ipſe Alexandrum Magnum in transfretando Tigri imitatus, ſequeti die ſummo mane vadum fluuii profundi & rapidi ingreſſus, eum tranſmeauit; ipſum ſecuti ſunt reliqui Baſſæ omnes, eorumq; mancipia, horum exemplo inducti reliqui milites, amni quoq; ſe commiſerunt, donec noctis tenebræ impedimento eſſent, quo minus ea vice omnes ad alteram ripam fluuii pertingerent. Exercitus igitur fere pars media, cum ærario & machinis ab altera parte conſiſtere coacta fuit. Verum cum confuſim & ſine ordine plurimi fluuium ingreſſi, nec recto tramite, quo ducebat vadum, ſecuti fuiſſent; ad octo circiter millia hominum, tum camelorum quoque, equorumq; & iumentorum non exigua copia rapido fluuii curſu abrepta, in vndis maximo cum dolore totius exercitus perierunt. Qui in citeriori ripa remanere coacti fuerant, ſummo animi angore totam eam noctem tranſegerunt, paſſim querelæ & lamentationes audiebantur, & deſperantium in modum, quid ipſis faciendum, ignorabant;

timorem

timorem & dolorem augebat interitus tot hominum, qui in aquis perierant, quorum exemplum sibi ante oculos ponebant, verentes ne eadem cōditio ipsis subeunda esset: & hoc malum amplius inter milites serpisset, nisi oportune vadum altius & commodius sese obtulisset, qua in re successu prosperiori hi prioribus illis vsi sunt. Factum enim, vt cum primi illi fluuium transfretarent, fluuii arena impetu equorum & animalium commoueretur, inde fluctibus vlterius delata, & in vnum aceruum congesta fuit, vt aggeris formam efficere videretur, hoc modo & reliqui milites & tormenta in alteram fluuii ripam delata fuerunt, vbi per biduum quieuerunt, donec milites rursus in suos ordines distributi, & noui delectus habiti fuerunt. Postero die in campo quodam sterili incultoque, atque omni re ad victum necessaria vacuo, castra posuerunt, & milites & animalia fame & rerum inopia conficiebantur, neque oppida, vel pagi, quaquam conspiciebantur: ad summam igitur redacti penuriam, equis & reliquis animalibus folia arundinum exsiccata comedenda dederunt: Milites vero corrupto cibo, quem antea abominati fuerant, contenti vixerunt: Nec quisquam erat, quem non arduum desiderium ex hisce malis euadendi inuaserat: cogebantur tamen, quo volebant duces, sequi, ignari num qua sors melior in dies sequentes ipsos mansura sit. Mustaffa sequenti die iter ingressus, non procul profectus, cum diuersæ plantæ sese obtulerunt, inde spaciosissima planicies, lætissima herbis, & arboribus frugiferis consita apparuit, cuius solo conspectu milites exhilarati spem melioris conditionis concipere, arctiusque solito itineri instare cœperunt, & sic voti compotes facti omnis generis frumenta & fructus pro vniuerso exercitu repererūt. Hic calamitatum priorum obliti, cibis sese satiarunt, & postridie prōpto animo Mustaffam secuti sunt, qui per regionem fertilissimam & abundantem copias ducebat, donec vrbem Eres, quæ prima est Atropatiæ, attigit.

Hanc vrbem maior pars incolarum, vt primum rumor de Turcarum ad Canac fluuium aduentum increbuit, deseruerunt, & secuti præfectum Samirchanum, qui motus exemplo Areschani, cui Sumachiæ prouinciæ gubernatio à rege commissa fuerat, relictis mœnibus in montes sese in tutum contulerunt, cum quibus Sechi præfecti, & aliorum locorum magistratus, qui Turcarum manus effugerant, vltro sese coniunxerunt, euentum horum motuum expectantes.

Turcæ hac vrbe absque vllo certamine, verum sine præclara & opima præda, quam sibi pollicebantur, potiti sunt. Quilibet enim in communi patriæ interitu quæ secum auferre potuit, preciosissima abstulit, ne in hostium manus venirent. Mustaffa per 22. dies in Eres commoratus, propugnaculum ibi construxit, & muros 200. maioribus tormētis firmauit, Caitan Bassam, qui propriis sumptibus militiam sequebatur, eius præfectum creauit, addito quinq; millium militum præsidio. Osmanum Bassam, ducem eorum, qui sponte sua militabant, cū 10000. militum, ad occupandam Sumachiam Metropolim Atropatiæ ablegauit, sperās ea vrbe capta, facilē sibi Alexandriæ, quæ hodie Derbent, & Demircapi dicitur, occupationem futuram. Titulo Visirii & Præfecti Atropatiæ ipsum ornauit, iussitq; vt celeriter Tartaros in auxilium euocaret, quibus facile erat è Colchide, reliquo exercitui se coniungere, quēadmodū etiam Amurathi antea polliciti fuerant. Ille vt iussus fuerat, Sumachiam petiit, quo cū peruenisset peramice & submisse ab iis, qui ibidem remanserunt, & victoris fidei se concredere voluerunt, receptus fuit, in quos, capta vrbe, nihil hostile designatum fuit. Vbi huius rei nūcius ad Alexandrinos fuit delatus, qui subditi quidem Persarum, verum naturæ inclinatione, religione & moribus ad Turcas quam Persas propius accedebant, quemadmodū etiam præfectus ipsorum Mustaffa Sultan, Legatos ad Osmanum misere orātes, vt in suā protectionē ipsos reciperet, & ab iniuriis Persarū tueretur. De reb. hisce omnib. Mustaffa pri⁹ quā ex Eres discederet, certior factus fuit. Cū igitur propugnaculū perfecisset, & iustis pſidiis firmasset, Ianizari & Græciæ milites ipsū sollicitarūt, vt exercitū reduceret, siq̄dē anni tēpus militiæ faciēdo itineri incōmodū videbatur. Hisce monitis assēsit, hāc ēt ob causā ꝙ egregie suo officio se fūctū cōfideret. Vlterius igitur tēdere noluit: Sed per Leuētolii seu Leuētii quē

Alexandrum Magnum vocant, ditionem, vt ab ipso prius in Siruan rogatus fuerat, exercitum reducere statuit. In regressu post longum iter ad pedem montis castra posuit, vbi nihil quæ ad victum pertinebant, ipsi deerat. Inde fossores & fabros lignarios ad Canac emisit, qui pontem supra fluuium, quanta possent celeritate, construerent, quo tutior exercitui transitus esset. Constiturus vltra fluuium Mustaffa cum exercitu, Sahamalem, cuius supra meminimus, de aduentu suo certiorem fecit, qui relicto monte Brus, cui imperabat, subito in ipsius castris comparuit, Turcarum imperio se subiiciens, receptusque a Mustaffa, consueta pōpa & magnificentia, munera deaurata, vestes videlicet, gladium, clauam & clypeum ab eo tulit, inde discedendi venia impetrata, domicilium quod in monte habebat, repetiit. Turcæ vero, ne tempus profectioni idoneum frustra laberetur, nocte, partem itineris conficere statuerunt: destituti autem qui rectum ipsis monstrarent iter, à regia via aberrarunt, & in loca procliuia & aspera delati, ignari quibus in locis hærerent, ibi quiescere & diem operiri coacti sunt: quo illucescente, in Leuentolii regione se consistere cognouerunt, quo cognito Mustaffa per totum exercitum seuere sub pœna capitis edixit, ne quis quēquam mortalium in ea regione etiam minima iniuria afficeret, sed humanitatem & amicitiæ officia passim incolis exhiberent, toto sequenti die per Leuentolii ditionem profectus, nulla prorsus re necessaria exercitus caruit. In castra quoq; ipsius Alexandri legati è Zaghen vrbe, magnam copiam pecudum, aliorumque animalium, frumenti, fructuum, & aliarum rerum ad victum & refectionem militum necessariatum offerentes, Principem suum excusantes, quod propter valetudinem aduersam ipsi adesse non liceret. His muneribus Mustaffa optime fuit contentus, relicta vrbe Zaghen ad dextram Alexandri quibusdam subditis vsus, qui viam ipsi rectam commonstrarent, Teflin versus profectus est, quo spatio trium tantum dierum via longe expeditiori peruenit. Neque fame, neque siti, aut aliis minimis incommodis exercitus ibi laborauit. Duces itineris huius Turcæ multis onustos muneribus dimiserunt. Præsidium vero quod in Teflis reliquerat, vbi primum inde discessit Mustaffa, fame & victus inopia fere perierat: ea necessitate pressi, felibus, canibus, pecudum pellibus, atq; aliis eiusmodi animalibus, denique rebus insolitis plane pro cibo vesci coacti sunt, hinc plurimi ægrotare cœperunt, alii morte absumpti sunt. Eius mali causa exstitit Mahamet Bassa præsidiariorum dux, qui vrbe illos exire pabulatum seuere prohibuerat, ne in hostium manus, quos vndiquaque in insidiis excubare nouerat, inciderent. Sed ea Georgianorum in conquirendis & asportandis vndiquaque frugibus, & abigendis animalibus diligentia fuit, vt in vanum sane laborassent Turcæ, si solis pabulationibus victum quærere voluissent, quod ex pluribus Georgianis, quibus propter mercaturam, & medendi artem familiariter vsus sum, cognoui. Verum Mustaffa blandis verbis vnumquemque eorum consolatus, munera ipsis distribuit, & omnium rerum necessariarum copiam reliquit, per biduum ibi moratus, ditionem huic vrbi subiectam lusttauit, flamma ferroque omnia ad vastitatem depopulatus, nec quicquam à ruina tutum, & intactum mansit, præter sepulchra maiorum Simonis istius, qui primi in hac prouincia Turcas hospitio exceperant. Postridie iter difficilimum per montes quospam asperos ingressus, à niue, quæ densissime ceciderat, per triduum exercitus cum cunctis iumentis, plurima incommoda passus, vnde milites, etsi in hostili solo constituti, hinc inde tamen dilabebantur, & quantum licuit in locis illis desertis, sub arbustis, destructis casis, & speluncis contra frigoris, ventorum, & niuis iniuriam sese muniuerunt.

Erant quidam Georgianorum duces (forsitan iidem, qui Syros prius fuderant) qui semper è longinquo per fidissimos speculatores, quo in loco res hostium essent constitutæ, explorarant, intenti in omnes occasiones, vt aliquo ipsos damno afficere, & detrimentum afferre possent. Sub noctis igitur silentium propius ad hostium castra accesserunt, & tandem in Hossain Bey, qui à reliquo exercitu separatus, castra sub montem, quo à vi ventorum & procellarum defenderetur,

m[illegible] fuerat, incid[illegible]. Hic vnus fuit e filiis Giambulati istius fœcũdi, quem id[e]o hoc titulo insig[nire] volui, quod vna nocte septem illi ex diuersis mulieribus sint nati filii, & 86. [li]beros è se prognatos viuos vide[r]it, cum eo notitiam quondam & amicitiam colui.

Hanc occasionem non negligendam rati Georgianorum duces impetum in eius castra fecerunt, & deletis ipsius mancipiis ac militibus, quibus imperabat, prædam opulentam pecuniæ, vestium, equorum, aliarumque rerum plurimarum secum asportarunt. Ipse Hossain Bey vix fuga in Beyrani Bassæ tentoria euasit, præda etiam Geor[g]ianorum factus fuisset, nisi Hala Bey, cum Beyrani Bassæ copiis auxilio ipsi venisset, & quo se reciperet, iter mõstrasset. Qui, vbi copias Turcarum excitatas viderunt, cum parta præda discesserunt, & ipsi Hossaino in tutà se recipiendi potestatem fecerunt.

Hala Bey, cuius modo memini, Zaimos & Spahinos Alapienses ducebat, veteranus miles, ob probitatem, animi sinceritatem, & sermonis libertatem omnibus charus, singulari rei militaris scientia præstabat, qui plurimo fauore me complexus, multa de quibus in historia præsenti mentionem feci, libere mihi com[mu]nicauit: postero die ad arcem quandam Chiurchalam peruentum est, ibiq; per diem integrum exercitus quieuit, vt re frumentaria ex campis proximis sibi prospiceret. Aduenerunt heu ad Mustaffam legati quidam, a certo quodam nepote Simonis se missos dicentes, Turcæ obsequium sui Principis nomine offerentes, quem paratum dicebant, Mustaffam salutare, & debitum homagium præstare: ille gratum sibi fore aduentum, amicis verbis ipsis respondit, & ornatos muneribus dimisit. Etsi vero per integrum illum diem expectauit, nemo tamen comparuit; quicunq; vero pabulatum excurrerant, misere fuerunt concisi: quare Mustaffa indignatus, nimium se ab istis legatis, qui exploratores fuerant, del[us]um vid[it]. Hinc igitur castra mouit, licet eadem fame exercitus laboraret, & post aliquot dies, quibus iter per loca asperrima, & difficillima continuauit, viduæ Georgianæ ditionem ipso die, qui Turcico festo Ramadan sacer erat, at[tigit]. In ipso introitu angustiæ montium occurrunt, vbi per varios circuitus & p[ræ]cipitia Araxes delapsus, iter angustum & periculosum efficit, ita vt alicubi vix vni tantum homini transitus pateat. Inter hasce angustias & montem nemorosum ad Araxis littora exercitus pnoctauit, proximo biduo eadẽ difficultate per ista pcipitia, syluas, glaciẽ & niues iter fecerunt, quo plurimi cameli, equi & iumenta in Araxen de[l]apsa perierunt. Tandẽ ad fines Altunchalæ, q̃ regia est viduæ, peruenit, vbi à prioribus incommodis & necessitatibus, quæ per sex dies continuos perpessi fuerant milites, egregie fuerũt refocillati. Namq; sex dies in itinere a Chiurchala arce ad hanc vsq; vrbem consumpserant, quod alias vno die [co]nfici potest. Ipsa vidua cũ Alexandro filiorũ natu maximo ex arce sua in castra Mustaffæ peruenit, dona & munera ei obtulit, obsequiũ & obedientiam iurauit.

Turca humaniter eam accepit, & quæ in filium Manuchiarem cõtulisset beneficia, recensuit, ipse quoq; Manuchiar, qui præsens erat, beneuolentiam Mustaffæ prædicabat. Alexandrum quoq; amplexus humaniter, iratum, quem erga ipsum ferebat animum dissimulauit, matremq; rogauit, vt & hunc penes ipsum relinqueret, daturum se operam ne mansionis suæ vnquam illũ pœniteat: se ambos fratres ad Amurathem missurum cum literis, in quibus obedientiam, quam præstitissent, & beneficia in totum exercitum collata securo transitu concesso, præ[di]caturum se pollicebatur: quo prout meriti erant, honore, potẽtia, dignitate & [g]ratia eos tractaret. Vidua altum pressit mente dolorem, & quam inuite hæc [c]oncederet, dissimulauit: Mustaffæ igitur petitionibus assensit, cum resistere non posset, quia Manuchiarem iam à Turca detineri, seque suasque facultates & di[t]ionem omnem in ipsius potestate versari cernebat: Ambobus igitur fi[liis] relictis arcem suam repetiit. Post biduum hinc discessit Charsum versus, [vbi] in amico solo constituti milites, non coniunctim sed per turmas & manipulos incesserunt: primo die Cliscam peruenerunt, qui locus ad viduam spectat, vbi nullius rei necessariæ penuria laborarunt inde duobus continuis

diebus per asperos quosdam montes profecti, multis rebus, & ... tandem Mesleardachan & B... dachan, vbi festum Rancadan, quod hactenus nequiuerant, celebrarunt: tandem ad castellum Olti peruenerunt. Hic Sangiachus habitat, qui locis supra dictis nomine Amurathis imperat, eaque præsenti bello Georgianis fuerunt erepta. Hæc dicto omnium rerum copia ... undat, ... commoda, per quam maiores etiam exercitus duci possint. Inde per viam, quæ Neneruanum ducit, biduo ad arcem Hassanchalæ, quæ & Passin dicitur, & ... dem, etiam cum maximo totius exercitus gaudio, Erzirum peruenerũt, vbi milites exautorati, & domum quilibet suam repetere iussi sunt.

Mustaffa in Erzirum substitit, & celerem nuncium, quos Volachos nominat, cum literis ad Amurathem misit, quibus omnium rerum ... statum ipsum certiorem facit, semper tamen, præter rei veritatem, de suo aliquid affingens. In primis vero dum Teflin à se captã magnitudine, pulchritudine & munitionibus cum Damasco comparat: dum pugnas cum Persis commissas, atq; dum obedientiam à Georgianis & Atropatiis præstitam, enumerat: Græcorumq; & Constantinopolitanorum militum rebellionem & inobedientiam accusat. Propugnaculum in Eres constructum & præsidium sub Caita Bassa, & Osmanno Bassa in Sumachia, & quid Alexandrini offerant, describit. Ad extremum, quæ vniuerso belli tempore hostibus ademerit, & quo pacto in annum sequentem bellum fingendum, vt loca occupata tranquilla possessione teneri possint, & expeditionibus nouis iter paretur, suam subiungit sententiam. Charsam in primis muniendam propugnaculis suadebat, vnde in Georgiam & Armeniam facilis pateat aditus, præsertim, cum in fœcundo solo, & ad degendam vitam hominibus æque animalibus grata regione sita sit. Simul ambos viduæ filios, Manuchiarem & Alexandrum ad Amurathem mittit, in quorum ... plurimum beneficus ... factum scribit, illosque paratos esse, omnem regi obedientiam exhibere. Manuchiarem tamen digniorem imperio iudicabat ob virtutem & fortitudinem ... præstabat, tum etiam, quod maturius se Turcarum imperio subiecisset. Alexandrum vero suspectum habebat, ne cum ... Georgianis damnum pabulatoribus Turcis intulisset, & Syrorum internecioni præsens fuisset.

Amurathes industriam & virtutem Mustaffæ summopere laudauit, amplissima spe fruebatur, ex hisce principiis suo imperio commoda plura & maiora allata iri, vnde supra auitum imperium amplificetur & augeatur, seq; laude rerum gestarum maiores suos tandem aliquando superaturum. In hoc igitur ... omni studio incubuit, Europam vero tuta pace & quiete frui permisit.

Redeo ad ea quæ in Atropatia gesta sunt. Mustaffa ante discessum suum præfectum in Eres constituerat Caitam Bassam, & in Sumachia Osmannum Bassam ... hunc Tartaros in auxilium euocare iussit, qui iam superata Mæotide, ... maris Caspii, Colchide, & Caucasi præcipitiis in Atropatiæ finibus ... intenti quò Turcæ ad victorias & prædas faciendas ipsos euocarent. His ... iunxerat Abdilchiraius Tartarorum Precopiensium dux ... iuuenis pulcher, & optime constituto corpore præditus, qui (quemadmodum Mahametes Tartarorum Chan firmiter Amurathi promiserat) ... subditorum secum in bellum ducebat, paratusque erat, omnia ea, quæ ... Turcarum duce nomine Amurathis iussus fuisset, ... & ... tur vt inceptum victoriæ cursum prosequi festinaret, Osman euocauit. De ... tu autem ipsius, per 3. vel 4. diuersos nuncios se certiorem reddi vol... maiori cum fructu copias suas duceret, ipsi significare posset. ... tis acceperat, diligenter executus, vbi ad portas ferreas, quæ D... hodie dicuntur, vbi Derbent ita est, peruenit, at ... Atropa... set, substitit, Osmani Bassæ imperium expect...s.

Interim Areschan Sumachiæ præfectus P... ctores, vbi Mustaffam suas prouincias ... illatas aliqua ratione vlcisci, & damnum hostibus inferre de... vero Areschan plenus irarum, indignissime ferebat, ...

ab hoste occupatam possideri, & regi suo, qui funesto perniciosoque bello premebatur, quacunque posset ratione prodesse statuit: celauit tamen, quem animo ferebat dolorem. Ad Sumachiam igitur propius cum suis sociis & copiis accessit, vbi quosdam Osmanibassæ pabulatores, qui temerarie ex vrbe prædatum exierant, intercepit, & occidit. Forte etiam à suis militibus nuntii Abdilchirai capti sunt, qui primi erant, per quos aduentum suum Osmano Bassæ significabat, rogans, vt quid à se fieri vellet, ostenderet. Tartari illi, post multa & exquisita tormenta, literas Abdilchirai prodiderunt, quas vbi Dux Persarum perlegit, & numerum exercitus hostilis, qui iam in propinquo erat, cognouit, non diutius sibi manendū ratus, subito vltra fluuium Canac sese contulit, & de omnibus Persarum regem diligentissime certiorem reddidit, expectans, quid ille imperaturus erat. Secundis autem & tertiis nunciis Abdilchiraus Osmanobassæ aduentum suum aperuit. Hic vbi Areschanum subito & ex improuiso discessisse comperit, id quod res erat, diuinare cœpit; priores videlicet literas, quarum in secundis mentionem faciebat, cum nullibi illi nuntii comparerent, ab eo interceptas fuisse. Ad colloquium igitur Osman Bassa Abdilchiraum cum suis Sumachiam euocat, quo conuenit, vt Tartari superato Canac fluuio Gengam vsque, quæ Emangulichani ditio est, excurrerent, vrbes suffocarent, agros vastarent, vrerent, igne ferroque vastitatem toti regioni afferrent, & quibuscunque modis, licet inusitatis & crudelissimis, sese ditarent. Non habuit tunc Tartarus alium hostē, contra quem tela sua emitteret, & gladiorum aciem exerceret, celeriter igitur Canac fluuium attigit. Areschanum in castris suis offendit, quē eo furore & rabie, flammæ consumtricis instar aggressus est, vt breuiter totū Persarum exercitum ad internecionem vsque deleuerit; Areschano etiam capto, quem ad Osmanum Bassam Sumachiam misit, à quo ex curia seu Diuano, vbi ius reddere solitus antea fuerat, fuit suspensus. Inde superato fluuio, Gengam vsque excurrit. Præfectum Emangulichanum cum vxore & familia ac precipua regionis nobilitate, aprorum venatione sese delectantem reperit: hosce ex improuiso aggressus, in fugam subito conuertit: Mulieres vero omnes, & multa mancipia ipsi in prædam cesserunt. Gengam vrbem furori, rapinis, & deprædationibus militum suorum exposuit, qui, vt vno verbo dicam, ipsam ferocitatē & crudelitatem suis sceleribus & libidinibus superarunt. Inde præda onusti denuo Canac fluuium transfretarunt, & in Atropatiam delati, in campis quibusdam, qui montibus passim cingebantur, quieuerunt, & absque vllo metu hostili somno & otio indulserunt.

In Persia interim, vbi rumor de pugnis ad Periardos montes, & Araxis ac Cyri confluentem increbuit: Persarum rex, qui militiæ præesse nolebat, filium maximū Emirhamzam Mirizam suo loco exercitui 12000. militū præfecit, vt in Atropatiam eum duceret visum, quid hostes ibidem machinati fuissent, iniurias illatas vlcisceretur, in primis vero vt perfidiam habitantium vrbis Sechi, & aliorum Atropatiæ ciuitatum, quæ nulla necessitate coactæ fidem & imperium Turcarum amplexæ fuerāt, non impunitam relinqueret. Discessit ergo Arsacia, matre Begum, à qua vnice diligebatur, & Miriza Salma, Persarum procerū primo, comitatus. Ardouilis & Caracachi ditionem iam superarat, quando intellexit Abdilchiraium cum Tartaris non procul inde in tentoriis excubare, qua re audita, dubio, quid faceret, animo hæsit, nihil tamen ab ambitioso vindictę studio remisit, quin potius tāta Tartarorū audacia, ira magis accensus, absq; mora in Seruā ire properauit, opera hominū regionis peritissimorū vsus, & citius opinione in Eres peruenit, vbi Caitā Bassā propugnaculo egressum & totā regionē libere absq; impedimēto deuastantē & deprædantem, neq; vllā vim hostilē metuentem, offendit, eumq; tanto furore, tantoq; impetu aggressus est, vt euadendi modu plane nullū ipsi relinqueret. Acriter sese defenderūt Turcæ, etsi pauci numero, omnes tamen cū duce misere fuerunt trucidati. Post eā hostium cladem, munitam eā vrbē Eres in suam potestatem denuo redegit, & 200. illa tormenta, quæ Mustafa ibi reliquerat, continuo ad patrem deferri Arsaciam curauit.

Tam

Tam prospero & læto rerum successu Persarum dux mirifice animo o[illegible] matus, matrem Begum in Eres reliquit: Ipse Sumachiæ iter ingressus non procul inde in Tartaros incidit, quos è colle descendens in planitie proxima castra posuisse vidit. Hic eum animi pendentem diuersa distraxere consilia: Num manus cum tam numeroso exercitu conserere, an retro in Persiam copias ducere expediret. Sed regressum labe ingenti, & ignominia non cariturum ducebat, quam cum periculo etiam vitæ suæ euitare maluit. Igitur vbi propius è colle ad hostium tetoria accessit, comperit milites variis modis hinc inde ocio & somno torpescere, equos ad pugnam imparatos sine ephippiis in stramine quiescere. Non diutius igitur moratus cum vniuersis copiis cursu præcipiti, & vehementissimo impetu primas excubias Tartarorum, qui præda & somno sepulti iacebãt, cõcidit: secundas postea aggressus, non absq; suo damno eas quoq; interemit: factaq; inde confusione & tumultu in vniuerso exercitu stragem horrendam edidit. Tartari passim capti, necati, deserti, dissipatiq; fuerunt. Ipsum ducẽ Abdilchiraũ viuum Arsaciam ad regem fido præsidio stipatum misit. Tam insigni victoria potitus Sumachiam vsque exercitum ducere ausus est, quam suis copiis circumuallauit, deposcitq; ab Osman Bassa, qui ibi imperabat, vt absque mora illam sibi traderet, eo casu vitæ & facultatum incolumitatem ipsi promittens, si minus, se ipsum & vrbe, quam iniuste tenebat, & vita priuaturum seuere m[illegible] batur. Osmanum latebat Tartarorum clades, eos sibi auxilio venturos & ho[illegible] profligaturos sperabat. Igitur humaniter Persis respondit, non denegans v[illegible] deditionem, modo triduum ad res suas componendas ipsi concedatur, q[illegible] berius inde discedere posset, quemadmodum amice & vltro ipsi oblatum fu[illegible]

Persa non inuite hoc tulit responsum, cùm cæsis hostibus nullum sibi p[illegible] culum imminere sciret, nec sibi fucũ à Turca fieri, sed serio ipsum loqui pu[illegible]

Verum Osman fidei hostium se committere noluit, sed in tutum, qua po[illegible] ratione, euadere tentauit, ne in Persarum manus perueniret. Antequam igitur trium dierum terminus exspirauit, nec vsquam Tartarorum auxilium com[illegible] ret, clam aufugere statuit, metuens, ne si diutius ibi moram traheret Sumac[illegible] ses ipsum hostibus dederent, quibus si se sponte tradidisset, verebatur ne [illegible] sis minime starent. Nocte igitur perobscura per viam difficilem & pr[illegible] montium ac densissimas syluas Alexandriam aufugit, abductis rebus om[illegible] caris & pretiosis, quæ tam ex bello, quam pace ipsi restabant. Vbi postridie [illegible] xit, Sumachienses citra moram apertis portis Persarum ducem introm[illegible] Qui animo voluens perfidiam illorum, quod non modo Osmanum [illegible] ep[illegible] verum quoque è manibus suis eundem rursus elabi passi fuissent: Arsaciæ [illegible] conceptam pœnam & indignationem in ipsos magno furore euomuit; var[illegible] que crudelitatum generibus in miseram plebem sæuiit, antiquum & nouum [illegible] bis murum terræ æquauit, & summam vrbi vastitatem intulit.

Inde discessurus diu secum deliberauit, verum Alexandriam, an vero P[illegible] am versus proficisci deberet, sed cum vrbem hanc optime munitam cognou[illegible] set, & hyemis atque diuturni itineris incommoditas ipsi obstaret, domum r[illegible] uerti statuit: prius tamen vrbem Eres & Sechi, tanquam rebelles, pro me[illegible] castigare voluit, in quas crudelissime nulla neque sexus, neque ætatis ha[illegible] tione sæuiit, neque quisquam à supplicio atrocissimo immunis fuit. Q[illegible] peractis cum matre domum versus iter instituit, & cum exercitu, haud [illegible] eri damno affecto, victore tamen, Arsaciam triumphans ingressus est. A[illegible] chiraus Tartarus Arsaciæ fido custodiebatur præsidio, nullum tamen [illegible] modum ea captiuitate patiebatur, regio enim more tractabatur, vt genus ex[illegible] originem ducebat, requirere videbatur. Indies maiorem nactus libertatem, n[illegible] captiuorum, sed aulicorum, & regiorum ministrorum more viuebat: ea[illegible] abusus in familiaritatem minus honestam reginæ Begum peruenit, amore ip[illegible] illicito ardere cœpit: nec illa amorem eius aspernata, clam captiuitatis inc[illegible] moda subleuauit: verum mutuus ille amantium affectus diu c[illegible] non p[illegible] quin palã & in aula, & in tota ciuitate eius rei fama diuulgaretur. Regẽ solum, [illegible]

eius

eius filiũ Emir Hamzam latuit, imo rex amplissimã spem de illo cõceperat, cũ indies ob magnanimitatẽ & virtutẽ ipsi cõmẽdaretur, fore vt per illũ rebus suis cõmodissime consulere posset. Probabat .n. virtutes, corporis qualitates, in primis vero genus, siquidem Tartarorũ Chani fratrem se vocabat, vnde singulari illum beneficio sibi deuincturum putabat, si hominem captiuum desponsata ei filia in generum assumeret, futurum sperans, vt Præcopienses Tartari eo consanguinitatis vinculo allecti, fœdus secum contra Turcas inirent, nec amplius Amurathis iussu in bellum contra Persas proficiscerentur. Grauissimum hoc regis consilium consiliarii & regni proceres minime probabant, vel quod nonnulli ipsorum regis filiæ nuptias ambirent, vel quod odio haberent Tartarorum gentem, vel deniq; quod certo ipsis de nefario Reginæ amore constaret. Regem igitur omnibus rationibus à concepta animo sentẽtia abducere conati sunt, sed frustra. Iamq; nuptiarum dies instabat, cum Sultani Proceres aulam ingressi, Tartarum abscissis genitalibus, & iisdem in os eius intrusis, horrendo sane spectaculo, occiderunt.

Fertur, reginam Begum eodem momento ab ipsis è medio sublatam esse. Quod, vtrum regis iussu, cui adulterium manifestatum fuit, acciderit: an vero, quia præfecti hac ratione regni commodis atque vtilitati consultum vellent, certo affirmare non possum: hoc vnicum mihi constat, Reginam ab eo tempore nunquam à quoquam conspectam fuisse. Tartari huius cædes, varias in Persicum regnum seditiones & motus induxit, quæ vt regi maxime obfuerunt sic Amurathis caussam summe promouerunt. Noui tamen in annum sequentem bellici apparatus fiebãt, & quoad potuit ciuiles discordias cõponere, & proprias, & filii Emir Hamza Mirizæ cupiditates frenare, vnionem deniq; regni stabilire studuit. Et hæc quidem inter Persas & Tartaros primo hoc belli Persici anno, qui fuit a reparata salute 1578. contigerunt. Cum Osman Bassa, qui Alexandriam aufugerat, Emir Hamzam Arsaciam rediisse cognouit, omnibus modis in id incubuit, vt ditionem Turcarum amplificaret: ad eam rem maxime sibi idoneam fore Sahamalis, qui monti Brus imperat, amicitiam & consanguinitatem ducebat. Mutuis igitur beneficiis aliquandiu certatum, vt firmissimum inter vtrosque amicitiæ fœdus coaluisse videretur: quod arctioris consanguinitatis vinculi caussa exstitit. Namque Osman vnum è filiabus Sahamalis matrimonio sibi iunxit, nec quisquam erat, qui syncere ab vtroq; hæc fieri dubitaret. Osman tamen certis quibusdam argumentis inductus, suspicari cœpit, Sahamalem clam cum Persarum rege in suam perniciem conspirasse, vt Alexandriam cum ditione finitima Persarum imperio, ad quod iure spectabat, denuo subiiceret. Præter alias vero coniecturas grauissimas, hæc omnium fuit maxima, quod ipsa Sahamalis filia maritum, cuius potentiam & magnanimitatem admirabatur, clam de patris consiliis certiorem fecisset, hunc videlicet cum rege Persarum in gratiam redisse, & crebras inter vtrosque literas commeare ac permutari, quæ in primis ad Atropatiæ statum pertineant. His auditis, in concepta suspicione confirmatus fuit Osmanus; consilium tamen, quod ea de re inierat, nemini aperuit, & coram coniuge simulauit, nihil se eius rei cura tangi: interim tamen dignum supplicium proditori Sahamali, iam animo, sed clam & caute destinarat; Namque de more sæpius ipsum ad sese humanissime inuitauit, & qua decebat reuerentia socerum excepit: vnde ille diligentius de proditione exequenda cogitabat, cuius rei gratia amicitia & consanguinitate Osmanum sibi iunxerat: Sed præuentus dignas perfidiæ pœnas luit. Ad festum namque solenne cum genero & filia celebrandum inuitatus, cum ex equo descenderet, ab Osmani ministris (quibus eius rei cura nominatim data fuerat) misere fuit obtruncatus & vniuersa ipsius prouincia deuastata. Huius obitus vbi Arsaciam ad regem fuit delatus, casum eius ægerrime tulit, difficillimam Alexandriæ occupationem futuram ratus, adeo vt de recuperanda Atropatia protinus fere desperaret.

Sub huius anni exitum hyems asperrima sæuiit, vnde pars vtraque domi sese continere, excursionibus & populationibus finem imponere coacta fuit. De

rebus vero in Arsacia gestis subito certior factus est Amura[illegible] dem tempore Aly Vichiali, qui Trapez[illegible] com[illegible] bel[illegible] sos tuto transuexerat, comparuit. Negocia à se in Colchide g[illegible]sta ca[illegible] videlicet in ditione Tatiani prope Iurello propugnaculum construxisse [illegible] eam Georgiæ partem imperio Turcico adiecisse, vnde maiorum suce[illegible] spem Amurathes haud exiguam concepit, quorum euentus libris [illegible]quen[illegible] demonstrabimus.

LIBRI QVARTI
ARGVMENTVM.

*A*MVRATHIS *consilium & decreta de prosequendo* [illegible] *Manucchiarem circumcidit, & eius cura atque custodia* [illegible] *Alexandrum committit. Emangulichan in Persia, operam* [illegible] *regi offert. Idem fit à Simone, qui religionem mutat, & cau*[illegible] *mutationis. In Georgiam contra Turcas mittitur. Turcæ no*[illegible] *exercitum instruunt. Seditio inter milites. Charsam Mustaff*[illegible]*u-nit, & Tefli auxilio venire cogitat. Hassanum Bassam in Geo*[illegible]*m mittit, vbi Turcis aliquot clades inferuntur, Georgiani denuo Turcas aggrediuntur. A*[illegible] *culicha capitur. Hassan post partam victoriam succurrit Tefli, indeq; rursus discedit.* [illegible] *tagemata Simonis. Hassan decipit Alyculichanum. Simon vbi se deceptum videt* [illegible] *Turcas reprimit. Hassan Charsam peruenit. Alyculichan in Erzirum detruditur* [illegible] *cerem. Abas Mirize proditionis accusatur à Salma, qui Principem Persarum sibi generum adsciscit. Mustaffa officio ducis generalis deiectus. Sinan & Mustaffa inter se comparant.* *Sinan accusat Mustaffam, eius duo Deftardari capiuntur. Mahamet primus Vi*[illegible]*tus o*[illegible] *in eius locum substituitur Sinan. Mustaffa cum Deftardaris absoluitur. Sinan bel*[illegible] *du*[illegible] *con-tra Persas constituitur. Persarum rex legatos Constantinopolim mittit. Conditione*[illegible] *propositæ. Legati Maxutchan propositio Constantinopoli habita. Rex Mahamet Taur*[illegible] *Ecbatanam peruenit. Copiæ Persarum colliguntur, & earum consilia: his Turcoman*[illegible] *se coniungunt. Tocamac exercitus, qui in Georgiam mittitur, Dux creatur. Pacis tra*[illegible] *cũ Amurathe Constantinopoli habita. Maxutchan regis cubiculo præficitur Ecbatanæ. L*[illegible] *accusat Emirchan, ille fugit ad Turcas & Constantinopolim peruenit.*

VBI successum belli ex Mustaffæ literis Amurathes cognouit [illegible] lexander atq; Manuechiar, fratres, Georgiani Principes a[illegible] fuerunt deducti, quos ille liberaliter exceptos & [illegible] custodiri iusserat: Multas & varias cogitationes animo [illegible] pit, quid videlicet in annũ sequentem cũ commodo rerũ [illegible] moliretur. Diuersa ipsi fuerunt proposita itinera, per quę in hoste[illegible] exercitu[illegible] poterat, verũ quodnam ipsorũ arriperet, suspenso hęsitabat animo. T[illegible] etia[illegible] è re sua futurũ sperabat, si Atropatiã denuo sibi subiiceret, occupatis v[illegible] post Mustaffæ discessum, Persarũ viribus denuo cesserant, vt ea ratione tuta [illegible]sessionẽ Atropatiæ nãcisci posset, nẽ labores, expeditiones, tot deniq; pericu[illegible] damna, in quæ priori anno inciderat, ad irritũ recidisse viderẽ[illegible]r. Sed h[illegible]c [illegible]liũ ipse Amurathes paulo post immutasse fertur, falsus & deceptus [illegible] Tartarchani, qui & Amurathi & Osmano Bassę amplissime poll[illegible]tus [illegible]uera[illegible] 50
omnia eius mandata summo cũ studio semper pstõ futurũ, modo in regione, v[illegible] tũc hærebat, noua expeditio inchoaretur. His pmissis, (quę tamen Tartar[illegible]pa, optatum euentum non habuerunt) & Osmani industriæ co[illegible] a Atro-patia, recta Taurin exercitum mittere statuit, ea intentione vt p[illegible] [illegible] constitueretur, idq; v[illegible] e tor[illegible] & [illegible]

... munitum, Persarum potentiæ opponatur, qua occasione quicquid in... um, & Tau... sium est, absque magna opera, si bellum diutius protraheretur, Turcarum imperio reseruari posse sperabat. Hanc sententiam in primis ...dabat temporis opportunitas, quod exiguo dierum numero propugnaculum erigi posset, nec quisquam dubitabat, de exercitus magnitudine, quin longe maiorem expeditionem suscipiendam, & feliciter perficiendam sufficeret. Plurimi igitur indies reperiebantur, qui Amurathem in hac sententia confirmabant, & felicissimum rei grauissimæ, & maximi momenti euentu pollicebantur. Ipse vero ambitione & auaritia, quæ animum eius occuparant, obcæcatus, quas sibi de Persarum regno victorias promitteret, statim diiudicare non potuit. Re igitur maturo consilio in deliberationem adducta omnibus aliis sententiis, quæ prius in medium allatæ fuerant, arduæ & difficilimæ, sepositis, statuit salutem exercitus, honorem & gloriam propriam, certam deniq; victoriam ancipiti & dubiæ celeritati, & festinationi anteponere: consultius ratus, tarde vincendo de hostibus triumphare, quam festinanter in hostem mouendo cum ...ore eidem cedere. Primum igitur limites firmis præsidiis munire, vias siluis obstructas aperire, bello occupata in securum statum reducere, occulta & obscura omnia perscrutari & inuestigare; Iter deniq; facilimum suis reddere decreuit, quam præcipiti cursu, dubio animo, regiones remotissimas inuadere quas potentissimi populi, & ipsa natura videbantur tueri atq; defendere.

Statum Georgiæ intuebatur, cui tuto fidere non poterat. Namq; insidias illius Daut & Simonis aduentum timebat. Igitur si exercitum versus Taurin mitteret, verendum erat, ne hostium copiis passim cõclusus, ab vna parte Georgianis, ab altera Persis manifesto discrimine pateret. Idque toties euenire posse..., quoties nouum præsidium in propugnaculum illud mittendum esset. Rescripsit igitur Mustaffæ, vt in annum sequentem eos faceret adparatus, qui sufficerent ad construenda propugnacula, in via, quæ per Erzirum in Georgiam ducit, vt liber inde aditus pateat, & incolæ ad officium faciendum cogantur, quo in annum sequentem res tantas tamque asperas adgredi posset. Ille percepto Imperatoris sui mandato, confestim Alapiam, Damascum, Caramidam, & ad reliquas Syriæ atque Mesopotamiæ vrbes perscripsit, vt omnis generis Architecti, & fossores ad 20000. colligerentur. Tum etiam per omnes regiones, de quibus supra libro primo mentionem habuimus, & in Ægypto etiam edixit, vt tota militia Turcica initio veris ad expeditionem, maiori tamen numero, quam factum erat anno præcedenti, conueniret, tributa & decimas grauiores imponere, & colligere iussit; ex ærario Alapiensi eam pecuniæ summam depromsit, quaad ...em tanti momenti sibi opus fore putabat.

Alexander & Manuchiar, viduæ Georgianæ filii, anxie Constantinopoli expectabant, quem finem ipsorum in aulam profectio habitura esset. Atque ille quidem sibi persuadebat, nunquam fore, vt regnum sibi auferretur, quod iure ad ipsum tanquam maiorem natu spectabat; tum etiam quod eiusdem possessio a matre ipsi iam commissa & tradita fuisset. Quin potius sub Turcarum patrocinio multo tutius & quietius se id quam ante conseruaturum sperabat. Insuper Manuchiari ab Amurathe alium Principatum assignatum iri, non minus splendidum & opulentum, quam tanti Imperatoris dignitas & autoritas requirebat: quod si minus quam sperabat, ex voto res succederet, nunquam tamen à Christianæ religionis sinceritate discedere firmiter secum statuebat. Contra Manuchiar, frater natu minor propriæ virtuti, & fortitudini fidebat, cuius specimina anno elapso, quo Mustaffam in bellum secutus fuerat, haud contemnenda ediderat: quiduis igitur tentare prius, quam in auito regno fratri, ad quem id iure primogenituræ pertinere sciebat, cedere, quin & Amurathis iugum subire potius, & Christi fidem eiurare, quam dignitate & opibus fratre inferior esse, & gregarium militem agere malebat.

Nec vana fortassis eorum est opinio, qui clam Manuchiarem cum Mustaffa eiusmodi conditiones in fratris perniciem iam dudum iniisse putant. Ambo

igitur rogati cum essent, num Mahumetanam religionem ample... Manucchiar statim annuit, nihil quærens ... vt ... patrocinio, protectione, & clientela Amurathis regere sibi liceret, cuius iam du... se fecerat mancipium. Alexander vero etsi sibi ademptum vid... bat imp... quod iam regere inceperat, in religionis tamen mutationem nunquam ... tire voluit, vnum precatus, vt tanquam priuato in pa... a ipsi d... ere, ... ced... quo post mortem communi cum maioribus sepulchro frui ... Amurathi nunquam non obsequium, erga fratrem vero amorem pollicebatur. Imperator vtrique gratum facere cupiebat: verebatur enim ne Alexander ... Manucchiarem occideret, & debitum sibi regnum de... ad se ... que excitatis tumultibus, acrius ipsi, quam vnquam antea se opponeret. C... igitur Manucchiar in id quoque consentiret, fratris curam ei permi... que ... diligentia custoditum iri confidebat, ne quid huic inde pericul... mineret. Circumcisus itaque Manucchiar, Mustaffæ nomen ei fuit impositum, & Bassa ... præfectus Altunchalæ constitutus, totius ma... ditionis imperium ... Eius rei causa maxima in aula lætitiæ signa exhibita sunt, & Alexander ei ... stodiæ commissus, ambo domum redire iussi sunt.

Interim Arsaciæ de bello gerendo diuersæ deliberationes habitæ ... mangulichanum pudebat Gengam, cuius administratio eius curæ com... fuerat, à Tartaris deuastatam, & direptam esse, verebatur quoque, ne ea ... uincia quæ ipsi gratissima & charissima erat, plane spoliaretur. Intellexerat ... ercitum à Mahamete in Atropatiam missum iri, qui Osmano Bassæ ... ne in construendis propugnaculis pergeret, & si posset vniuersa Alexandriæ ... tione ipsum pelleret. Petiit igitur à rege, vt totius Atropatiæ administrat... & tutela sibi committeretur, caput suum deuouens, nisi eam prouinciam a... smanni machinationibus & insidiis sartam & tectam conseruaret. Hi... tis regi expositis facile voti compos factus est, & Gengæ præfecturam, & ... Atropatiæ administrationem & defensionem obtinuit. Quod ... vel T... vel Mustaffa cum vniuersa Turcarum manu ingruat, Emirchan g... Tauris, Tocomac in Reiuan, & Serapchan qui Nassuan gubernabat, i... tur subito ipsi auxilio venire, & hostibus sese opponere, donec iustus ... exercitus conscribatur, & in hostem mittatur.

Initio suæ administrationis Emangulichan filium Sahamalis, qui pa... imperio montis Brus successerat, tentauit, vt secum inita societate ... rias acceptas, maxime vero necem paternam, vlcisceretur, & dignas de Osmano pœnas sumeret, ille tamen nunquam consentire, vel Turcarum se hostem aperte declarare voluit. Multi putabant, Turcas relicta Atropa... Georgiam petituros esse, ne quæ prius occuparant loca, denuo ipsis ... rentur: In primis vero nouum præsidium versus Teflin missuros, sine ... vrbs in manifesto versabatur periculo, ne iterum Georgianorum armis ... raretur.

Cum huius rei nuncius ad Codabandam regem fuit delatus Simon Georgianus, cuius supra memini, suam quoque operam regi offerre sta... sperans hac ratione ad dignos, & iam dudum exoptatos honores asce... re: Nec se ingratum regi futurum ob bellicam virtutem, qua ante suam captiuitatem inter omnes Georgiæ Duces præstarat, tum quod in Georgia magna autoritate apud milites polleret, & artem defendendi vrbes oppressas, & hostes oppugnandi longe melius suo fratre Daut seu Dauide nou... Supplici igitur libello oblato, animi sui sententiam & desiderium ... clarabat, fratris timiditatem vituperans, & felicem prosperumque ... si successum, si eius administratio in Georgia ipsi committatur, pro... rens.

Dixi superius, Simonem in arce Cahaca, vbi Ismahel Tamas... us custodi... ... fuisse detentum, in huius familiaritatem a... extreme ... tus est. Nec ingratus ille, dignum honorem & obseruantiam ei ... de...

Indies igitur mutuus ille & sincerus affectus in vtriusque animo in eum creuit, vt ab Ismahele persuasus, in ipsius gratiam Simon religionem [illegible]eret, in qua optime instructus libertatem potius cũ imperio amittere, quam ab ea desc[illegible]re antea maluerat, quo minus vero in ea perseueraret, tres caussæ primariæ fuisse videntur, perpetua videlicet captiuitas, quam sibi ante oculos ponebat: deinde Ismahelis amicitia: Denique honores maximi, quos illi indies [illegible]erebat cumulatissime, si quando ad regnum promoueretur. Quod vbi paulo post, mortuo Tamaso, contigit, Ismahel non oblitus virtutis & amicitiæ Simonis, qui in ipsius gratiam ex lege Mahumetana iam fuerat circumcisus, honori[illegible] & præmiis maiori[illegible]us, quam sperare poterat, ipsum afficere decreuit, quibus tamen omnibus paulo post frustratus, vbi repentina morte ex hac vita Ismahel [illegible]latus fuit, præter libertatem toties exoptatam, nihil est consecutus amplius; Ancipiti vero cura distrahebatur; vtrum Arsaciæ noui regis aduentum operiri, an vero inde discedere, & priorem religionem amplecti, vrbes atque ditionem, iniuria sibi ablatam, recuperare, & fratrem inde pellere deberet. Tandem post varia consilia, maxime è re sua futurum putauit, regem nouum expectare, & eius auxilio amissarum & male custoditarum vrbium restitutionem quærere, à quo ob mutatam [illegible]ionem, & toleratam captiuitatem, recuperatamque libertatem: tum etiam propter celebre nomen, & præsentem necessitatem, quæ instabat, atque obedientiam regi exhibitam, non exiguam gratiam inire confidebat.

Mal[illegible]ete igitur in regem constituto, vbi Teflin à Turcis occupatam rumor [illegible]crebr[illegible], offi[illegible]sua & operam ad illud bellum regi obtulit; quo ereptam ditionem sub P[illegible]nt auspiciis recuperare posset, neque laboribus vllis vel pe[illegible]s se parcere [illegible]stituisse, modo gratum id regi esset. Qui libentissime o[illegible] eius pe[illegible]nibus assensit, eumque præfectum seu Chan totius ditionis, [illegible] s[illegible]lo antea possederat, creauit, inde cum Alygulichano in Georgiam ad defendendas vrbes subditas contra Turcas fuit missus. Bellica tormenta quædam ipsis fuerunt attributa, ex iis, quæ in Eres vrbe cæso Caita Bassa, fuerunt reperta, additis 5000 equitibus, qui ex vrbibus vtriusque Mediæ fuerunt collecti. Grat[illegible]us Simonis aduentus omnibus Georgianis fuit, penes quos religionis ab[illegible]onem honesto quodam prætextu excusare conatus est, non id a se factum in hunc finem, quod Mahumetanam superstitionem Christianæ fidei præferret, sed vt tandem eo modo è perpetuo carcere, cui iam addictus fuerat, euaderet; atque arma sua ad propagationem veræ & salutaris fidei in Iesum Christum, & regni sui defensionem conuertere posset. Hinc tria millia militum ex propriis & vicinis vrbibus conscripsit.

Sub Veris initium miles Turcicus ex omnibus prouinciis Erzirum ad facienda stipendia accurrit, iamq; machinæ bellicæ eo delatæ, pecunia in vsum belli cõgesta, frumenti, oryzę, & hordei maxima copia collecta, deniq; omnia q̃ requirebantur ad sustẽtationem hominũ ac iumentorũ collata fuerant. Ægyptus quoq; copias auxiliares miserat, quarum vix media pars ad reliquum exercitum peruenit. Plurimi enim milites in arenosis illis desertis (per quæ è Memphi seu Cairo versus Syriam iter facientibus transeundum est) perierunt, alii correpti febri maligna, & contagiosa, quæ Alapiæ seu in Aleppo, & eius vicinia grauissime sæuiebat, misere fuerunt extincti. Exercitus autem non minor, quam anno priori, in Erziro conuenit, & à Mustaffa lustratus, inde per iter Hassan Chalassense duodecim dierum spacio Charsam absque tumultu fuit perductus. Eam vrbem nouis muris, propugnaculis & aggeribus munire aggressus est, & quoad potuit, opus illud perficere maturauit: cũ igitur Architecti, fabri lignarii, & fossores, qui expresse in eũ vsum conducti fuerant, nõ sufficerent, Spahoglani quidam, & serui, & Ianizari nonnulli iisdẽ laboribus fuerunt adhibiti. Quod illi indignissime ferẽtes, tumultuari, & rebellare cœperunt, palam protestari stipendia, quibus ab Amurathe honorabantur, nõ in eũ finẽ sibi tribui, vt omne suũ robur, & vires in opus tã vile & abiectũ, alienãq; à militari disciplinã cõ[illegible]

verum vt armis virtutem & fortitudinem ſuam exereere[illegible], ob qua[illegible] honores meriti fuerant. Muſtaffa etſi exigua nummorum quanti[illegible] tum ſedare potuiſſet, ipſorum tamen furori cedere noluit; ſed auda[illegible] opponens, vi ad ſubeundos labores coegit, effecitq; vt 2[illegible] d[illegible] om ſpaci[illegible] muri, foſſæ & balnea perficerentur, tormenta hinc [illegible]de c[illegible] loci[illegible] tur, & aqua perenni foſſæ replerentur, quæ vel ex Euph[illegible]atis bracchi[illegible] vel ex quodam fluuio, qui è Periardo deſcendit, eo deriuatur. Fere ad finem [illegible] illo perducto, nouis calamitatibus afflictus fuit exercitus, frigore vide[illegible] et a[illegible] rimo, & niuibus denſiſſimis, quæ vigeſimo q[illegible]o d[illegible]e Au[illegible]i cec[illegible] tamen mala quoque perpeſſi, cuncti paratiores erant, M[illegible] d[illegible] qui, quod rem facilem ducerent Charſæ munitionem ob immen[illegible]um operariorum numerum. Abſoluto igitur opere de nouo præſidio Teflin mitten[illegible] conſilium Muſtaffa iniit, quod niſi mature iis, qui ibi relicti fuerant, [illegible] tur, Georgianos breui eam vrbem occupaturos ſciebat. Dubi[illegible] tamen an[illegible] hærebat, vtrum ducem quendam fortiſſimum cum parte exercitus illuc [illegible] ret: An vero ipſe cum vniuerſis copiis eo contenderet: quod ſi priorem ſent[illegible] tiam ſequeretur, verendum ipſi erat, ne ab hoſte damnum quoddam ac[illegible]peret, cuicunque ſane eius rei curam demandaret: Sin poſteriorem, Amura[illegible] indignationem timebat, cui iam perſuaſerat, totam Georg[illegible]anam Proui[illegible] Turcico imperio parere, omnibus eius incolis ſub iugum miſſis. Sed famæ [illegible] & exiſtimationi conſulere maluit, perinde ratus ducem quendam ſcientiæ [illegible] licæ peritiſſimum cum 20000. militum electiſſimorum co ablegare quam [illegible] niuerſas copias itinere difficillimo attenuare: in primis vero cum anguſtiæ, q[illegible] ſunt prope Tomanis & aliis in locis, ipſi tranſeundæ eſſent, in q[illegible]us tam n[illegible] roſus exercitus facile clade aliqua affici & multitudo pugnantibus obeſſ[illegible] tius, quam prodeſſe poſſet. Hoc ipſius conſilium plerique comprobarunt [illegible] Amurathe excepro, qui de eo paulo poſt certior factus, Georgianos iam do[illegible] ros, citra tantum belli adparatum ad officium faciend[illegible], cogi po[illegible] p[illegible] Deducendo præſidio Ducem elegit Muſtaffa Ha[illegible]num Damaſci B[illegible], Mahametis primi Viſirii in aula celeberrimi, filium, hominem forma eximia, [illegible] te atque magnanimitate in periculis ſubeundis præſtant[illegible]imum, eique 2[illegible] citer millia electiſſimorum militum Græcorum ſcilicet, Damaſcenorum, & Caramidanorum commiſit, ſocio addito Reſuano Baſſa, gregario[illegible] q[illegible] dam, qui ſponte Haſſanum ſequebantur, duce; Eumque 4[illegible]000. ducat[illegible], farinæ, hordei, & oryzæ plauſtris, omnibus denique rebus aliis ad vitam & [illegible]lum neceſſariis ad præſentem expeditionem inſtructum verſus Teflin miſi[illegible]. Ille res magnas animo voluebat, & facultates potius omnes, vitam denique [illegible] in diſcrimen adducturus erat, quam negligenter in officio ſuo verſari [illegible] lam remoram in deducendo præſidio ſibi iniici permittere. Tomanis an[illegible] & alia eiuſmodi loca ſtruendis inſidiis aptiſſima citra hoſtium moleſtiam [illegible] prætererat.

Locum illum ab vna parte, ſylua denſiſſima, ab altera valles profun[illegible]mæ, & præcipitia horrenda inuſum reddebant, & nulli non præt[illegible] horrorem mouebant. Hic in inſidiis excubabant Alyculichan & Simon G[illegible]gianus cum 8000. tam Perſis, quam Georgianis, quos vndiquaque c[illegible]mp[illegible]rant, & ab eo tempore quo in Georgiam venerant, in regione Tefli & Tomanis finitima morati expectabant, donec præſidiarii Teflienſes pa[illegible]m exirent; quos extrema fame laborare norant; vel ſi quis ipſis nouo præ[illegible]d[illegible]o opem laturus veniret, cum eo manus conſerere, & detrimento a[illegible]quo ho[illegible] afficere poſſent. Verũ etſi fame & morbo indies conſumebantur, ſumma tam[illegible] neceſſitas ad quærendum victum extra propugnaculum allicere eos non potuit. Vnde illi ſpe ſua fruſtrati, tandem è pluribus, quos emiſerãt, exploratoribus, certo cognouerunt, Haſſanum Baſſam cum 20000. Turcis iter, quod Toma[illegible] verſus ducit, ingreſſum, laborantibus in Tefli ſubſidio venire, & nouum add[illegible]re præſidium. Illi igitur totum illum tranſitum anguſtiſſimum inſederunt, v[illegible]

commo-

commodissime hostem fundi, & in profundas illas valles compelli, atq; ad internecionem cædi posse sperabant. Sed Hassano Bassæ nihil magis curæ erat, quam [illegible]ns & grauissimum hoc periculum euitare, per ipsam syluam, declinato ab [illegible] & præcipitis itinere, exercitum duxit, vt commodius hostium insidias, quas sibi structas nouerat, effugeret; primus ille syluam ingressus, hostiles fraudes detegere voluit quem totus exercitus secutus; variis in locis in Persarum insidias incidit, cum insuetum hoc pugnandi genus ipsis esset, plurimi milites fuerunt obtruncati. Præcipuus tamen fuit Mustaffa Bey in Caramaniæ loco Caitar eiusq; vexillifer lancea fuit transfixus, vexillum cum omnibus ipsorum equis Georgianis in prædam cessit. Hunc in modum angustias illas Turcæ superarunt, & proxime eas, quamuis non procul à Teflis abessent, substiterunt, fingebant, se à laboribus quiescere, & falsum quendam timorem simulabant; quo denuo ad pugnam hostem allicerent. Nihil enim magis cupiebat Hassan, quam illustri aliquo facinore apud suos inclarescere; ignominiæque ducebat hostem, quem tanta militum copia superabat, è suis manibus elabi. Intellexit tamen, plus insidias & fraudes, quam fortitudinem & vires in eiusmodi angustiis valere. Fraude igitur hostem circumuenire cupiens, Resuanum Bassam cum gregariis & aliis quibusdam Græcis militibus in densissimis & opacis angustiarum locis, hosti insidiari iussit: quem vbi per biduum expectarunt, nec quisquam comparuisset, institutum versus Teflin iter absoluere constituerunt. Sed Persæ de hac mora certiores facti, timore id fieri rati, copias suas in hostem reduxerunt, & Hassani Bassæ, imprudenter sane aciẽ aggressi sunt: quibus ille cũ toto exercitu obuiam factus, signoq; dato iis, qui in insidiis latebant, Persæ subito vndiquaque circumdati, plurimi capti & occisi, reliqui in fugam pulsi fuerunt. Captus quoq; Alyculichan Persarum Dux, qui nimis audacter in ipsius vsq; Hassani Bassæ conspectum, pugnando & feriendo processerat: cuius vestigia præsidiarii ipsius secuti, omnes in hostium manus peruenerunt. Tam insigni potitus victoria Hassan Bassa postero die, qui vndecimus fuit, quo Charsa discesserat, cum triumpho Teflin, superato fluuio, ingressus est, vbi de incommodis & malis infinitis, quæ milites in hac obsidione perpessi fuerant, certior factus fuit. Plurimi namque mortui, alii adhuc ægroti decumbebant, fame eo adacti, vt non modo equos strigosos, verum ipsas equorum, vetuetum, canum, & aliorum animalium pelles comederint: eos Hassan Bassa consolatus, indicatâ victoria recens parta, inprimis verò cibis, pecunia, donis, quæ in singulos distribuebat, eos recreauit, amicis verbis ad perseuerandum in officio & obsequio Regis, de cuius honore agebatur, eos hortabatur, non minorem ipsis laudem deberi, si occupatas iam vrbes, hostibus vndiquaq; instantibus, tueantur, quam si alias ipsi eripiant. Querebantur omnes præsidiarii de Mahametis Bassæ, quem Mustaffa ibi ducem reliquerat, sæuitia & immanitate, aliumq; sibi ducem dari, petebant. Eo igitur ab officio deposito, Ametum Bassam Aggibeógli ipsi substituit. Defectum mortuorum aliis suppleuit, singulis & vniuersis vrbis illius protectionem & defensionem seuere & diligentissime commendans. Denuo superato fluuio ad reditum sese accinxit Hassan, & citra impedimentum ad angustiarum, quarum toties memini, introitum peruenit, quem aggeribus vallatum, & tormentis bellicis atq; magna militum copia, è præcursoribus cognouit. Simon enim ille Georgianus certo sibi persuaserat, fore vt per easdem angustias Hassan copias reduceret, per quas venerat; cuius potentiæ melius resistere, eius audaciam reprimere, & Alyculichanum captum hostium manibus eripere non nouerat, quam aditu ipso obstructo ingruentes Turcas bellicis tormentis & bombardis reprimere, vel obstinatos insigni aliqua clade afficere. Hassan vbi transitum sibi occlusum, & quantis in periculis versaretur, cerneret, qua ratione per deuia ex insidiis euaderet, & in tutum se reciperet, diligenter secum deliberare cœpit. Anxio & sollicito opportune sese obtulit Alyculichan, qui, vt è captiuitate euaderet, grauius etiam [illegible] committere non dubitasset. Exercitum his periculis implicatum per vias breuissimas extra discrimen in loca tuta & secura ducere, & ab omni incursione ho-

ſtili eum conſeruare promittebat: Præmii loco pro labore, & præſti[illegible]
libertatem priſtinam ſibi depoſcens, quæ ipſi verbis ampliſſimis, [illegible]
addito à Turca promiſſa fuit. Eum ille igitur per incognitas plane, & antea [illegible]
vſitatas vias extra anguſtias & ſyluas citra omnem hoſtium impetum condu[illegible]
Præmium vero ſibi promiſſum ab Haſſan Baſſa poſcens, contrar[illegible] ſpe ſua [illegible]
lit reſponſum. Hic enim fraudulentùm diſſimulans animum, indignar[illegible] ſe fi[illegible]
bat, quod promiſſis ſtare non poſſet, ſibi licitum non eſſe, dicens, in prœli[illegible]
ptum ab Amurathis mancipiis libertate donare: ſe tamen, quantum preci[illegible]
apud Muſtaffam efficere poſſit, elaboraturum, ne vllo damno aut iniuria afficia-
tur, ſed in priſtinam libertatem conſtitutus, ad vrbes ſua[illegible] ipſi redire liceat.

Interim Simon Turcas ad dictum locum expectabat, qui cum nul[illegible]bi co[illegible]
parerent, nec Teflin eos retroceſſiſſe credere poſſet: nouum illud iter forte f[illegible]
tuna ipſi in mentem venit, per quod cum certo illos euaſiſſe cognouiſſet, ira a[illegible]
indignatione magis accenſus, illos inſecutus, extremum eorum agmen offend[illegible]
in quod tanto impetu & furore præceps ruit, vt breui omnes, qui ipſum ex[illegible]
ctare conabantur, vel occiderit, vel fugarit, præda eximia potitus, omnibus vi-
delicet equis & theſauris Mahametis illius, qui Teflin gubernarat, & [illegible]
Baſſæ mancipiis plurimis captis, maxima ſtrage militum edita. Inter occiſos [illegible]
captos de Alyculichano ſedulo inquiri curauit, quem tamen n[illegible]bi re[illegible]
quod in primo ſtatim agmine firmo præſidio ſtipatus duceretur. Pau[illegible]
magna nix cecidit, vnde qui in vtroque prœlio vulnerati fuerant, ex gelu & [illegible]
gore plerique perierunt. Tandem octauo quo Tefli diſceſſerat die H[illegible]
Baſſa ad reliquum exercitum Charſæ rediit, vbi pugnas commiſſas, damna [illegible]
pericula exantlata Muſtaffæ narrauit, & Alyculichanum eidem obtulit, p[illegible]
ius libertate ſæpius ipſum interceſſiſſe ferunt, quod tamen affirmare n[illegible]
Conductus verò Alyculichanus in Erzirum, in cuſtodia diligentiſſime aſſ[illegible]
tus fuit, & hæc quidem Anno 1579. contigerunt. Exercitus vero, vbi [illegible]
rum peruenit, continuo dimiſſus fuit à Muſtaffa, qui Imperatorem de toto [illegible]
li ſucceſſu certiorem fecit, inprimis vero Haſſanum Baſſam ei com[illegible]
quod nouo præſidio obſeſſis in Tefli auxilio veniſſet, & Alyculichanu[illegible]
cem inter Perſas celebrem cepiſſet. Motuum vero in Georgia excitato[illegible]
culpam non in Georgianos proceres, quos iam ante annum Turcico Im[illegible]
tori homagium præſtitiſſe ſcripſerat: ſed in duorum Perſarum Ducum [illegible]
nis & Alyculichani temeritatem reiiciebat, quorum alterum, cum ſit cap[illegible]
gno ſupplicio afficiendum ſtatuebat. Amurathes literis Muſtaffæ le[illegible], [illegible]
ſanum Baſſam ſplendido quodam munere, quod res ab ipſo geſtæ mereri vi[illegible]
bantur, honorare voluit: per duos itaque Capigios clauam Turcicam d[illegible]
tam, gemmisque ornatam, tum etiam ſcutum ex auro & lapillis pretio[illegible] af[illegible]
factum, cum purpura ei miſit, virtutem eius & magnanimitatem [illegible] prim[illegible]
dans: Alyculichanum arcte cuſtodiri iuſſit. Vbi hæc omnia Arſaciam ad [illegible]
gem Codabandam fuerunt perſcripta, quem noua, quæ de filio Abas Miriz[illegible] A-
riæ Prorege inaudiuerat, haud mediocriter perturbabant, in acerbiſſimam [illegible]
citudinem incidit: quibus periculis Georgia expoſita eſſet, ante oc[illegible]os con[illegible]
nuo ſibi collocabat, dolebat Simonis adparatum & conſilium ex voto non [illegible]
ſiſſe, hoſtes regionis ſitus & tranſitus, in quorum difficultate & aſperitate omnis
ſpes defenſionis erat poſita, apprime didiciſſe, viduæ filios Turcico Imperatori
ſe ſubieciſſe, Leuentolium paratum, fœdus cum illo inire. Omnes denique
Georgiæ proceres Turcicam militiam ſequi: vnde aliud præt[illegible] hoſt[illegible] in
Mediam Maiorem incurſiones, & nobiliſſimarum vrbium euerſiones ſpe a-
re nihil poterat. Ab altera parte Salmas Miriza, primus & intimus Re[illegible]is Vi-
rius, Abam Mirizam Proregem Ariæ, in grauiſſimam ſuſpicionem rebell[illegible]onis
apud patrem adduxerat, accuſans eum, quod in Regis Emirhamzæ legitimi r[illegible]
gni hæredis ignominiam & præiudicium, conſilia de occupando regno, cui[illegible]s
ſe ſolum dignum putabat ſucceſſorem, iniiſſet, & Regis Perſiæ titulum ſibi ar-
rogauiſſet. Salmas ille filiam Principi Emirhamzæ cum Regis conſenſu in [illegible]

trino-

[illegible]m collocarat, eo honore, qui ſummus erat, non contentus, ſed [illegible]one tractus, nouas indies rationes excogitauit, quibus vniuerſum Per[illegible] regnum ab omni alia dominatione liberaret, & tranquillum in generum [illegible]m transferret, ne cum reliquis fratribus imperium partiri cogeretur. Pe[illegible]la, quæ a Turcis imminebant, parui faciebat, obcæcatus cupiditate præ[illegible] eminendi: hoc inprimis curabat, vt Regem contra filium concitaret, quo [illegible]um vel in carcerem truderet, vel omni imperio & authoritate ſpoliaret; [illegible]egi perſuadere facilimum erat, qui credulus & parum prudens ipſi fere ſo[illegible] fidebat: continue ei inculcabat exiguam, vel nullam potius obſeruantiam & reuerentiam a [illegible]io ipſi exhiberi, quod eius mandata ſperneret, decre[illegible]a negligeret, æqualem, vel non inferiorem Regi ſemper ſeſe gereret; Nec vnicum quidem militem in bellum Turcicum miſiſſet: aſtute tunc affirmabat, præfectos vrbium Saſuar, Coran, & aliarum iuriſdictioni Ariæ ſubiectarum, à ſe conſcriptos fuiſſe, vt Emirhamzam in bellum Atropatienſe comitarentur; quorum neuter comparere auſus fuiſſet metu Abas-Mirizæ, qui domi manendi neceſſitatem ſeuere ipſis impoſuiſſet. Reſiſtendum igitur audacis & temerarii iſtius iuuenis conatibus, ac regni tranquillitati & quieti conſulendum ſuadebat, ne, ſi forte bellum contra Turcas minus proſpere geratur, ille res nouas in detrimentum re[illegible]i moliri, & ad ſe illud rapere conetur, quod iure ſucceſſionis ad Emirhamzam pertinebat. Hæc ita ſe habere, vt facilius Regis animo imprimeret, alia indicia, minus vera, quam ſpecioſa ipſi in mentem reuocauit. Accedebat beneuolentia paterna, qua plus in Emirhamzam, quam in alterum filium propendebat, & fiducia in Viſirium, qui aſtu & fraude, necnon mulierum ope Regi effœminato quiduis perſuadere, ab eoque obtinere poterat. Filii igitur inobedientis & temerarii audaciam reprimere, & meritas de eo pœnas ſumere ſtatuit. Sed Conſiliarii & Proceres, qui ſinceriori fide Regi ſeruiebant, hoc inprimis curabant, vt ab iſtis co[illegible]tionibus Regis animum abducerent, & ad Turcicum bellum, ſepoſitis rebus omnibus, reuocarent, quo eiuſmodi adparatus in annum ſequentem ab ipſo [illegible]renr, quibus hoſti, ſi forte Taurin oppugnare vellet, reſiſtere, eumque debellare poſſint.

Sed ad Muſtaffam redeo, qui vbi Erzirum peruenit, multa incommoda in bel[illegible] perpeſſus, domi haud leuiores calamitates expertus eſt. Grauiſſimæ namq; ad Imperatorem de eo querelæ fuerunt delatæ, ob quas ſpoliatum officio, in aulam ad dicendam cauſſam, & negotiorum geſtorum rationem reddendam vocare neceſſe habuit. Neq; Muſtaffa culpa omnino vacabat: In Amurathis enim animo ſuſpicionem & indignationem concitarat, quod tanta copiarum multitudine obſeſſis in oppido Teſli auxilium tuliſſet, vnde facile collegit, Georgiæ ſtatum non ita comparatum fore, qualem Muſtaffa ipſi antea depinxerat. Deinde militum animos vehementer a ſe alienarat, qui ſe deceptos querebantur, quod hac poſteriori expeditione exercitum ſuperbiſſimo delectu, & duriſſima conquiſitione collegiſſet, apparatus maximos cum immenſo Imperatoris ſumtu feciſſet: Nec quicquam tamen magnum aut eximium tentaſſet, quod in ſummam & ſempiternam quandam laudem apud hoſtes Amurathi cedere, vel militum vtilitati & commodo, prædæ alicuius ſpe facto, inſeruire quiuiſſet. Omnes igitur contra ipſum fremebant, imprudentiæ & prodigalitatis eum incuſantes, qui neque ſumptibus, neq; mancipiis Imperatoris pepercisset: ſed inprimis milites vehementius accuſando inſtabant, quod toto biennio, quo ſtipendia ſub ipſo fecerant, ne minimum quidem humanitatis ſignum vel præmium, exiguum licet, ab eo accepiſſent, ille ſolus munera ſibi præripuiſſet, quæ de more militiæ Turcicæ militibus debebantur; & grati animi ſignificationis ergo, inter eos diſtribus conſueuerant. Verum omnibus hiſce querelis, magni licet moment[illegible], nunquam Amurathes induci potuiſſet, vt Ducis generalis officio ipſum priuaret, niſi Sinan Baſſa, qui inueterato & acerrimo in ipſum ferebatur odio & inuidia, Imperatorem omnibus modis eo permouiſſet. Infenſiſſime, vt dixi, in

Mustaffam Sinan ille Bassa affectus erat, nec vlla re inferiorem se illo ... enim ille Cyprum plurimorum mensium spacio deuicerat; Hic paucissimis ... bus Goletam, Africæ arcem munitissimam expugnarat. Si Mustaffa ob ... nimitatem celebris, & ætate conspicuus erat: in vtroq; Sinan illi par esse v... bat: Atq; adeo (quæ caussa dissensionis inter ipsos extitit) propterea in ta... se illi præferebat, quod in conquirendo Arabiæ felicis regno, quod Giamen ... cant, ea fortitudine sua perfecisset, quæ Mustaffa ne tentare quidem, nedum ... effectum deducere ausus fuisset; vnde tam illustris victoriæ laudem ipse so... consecutus erat. Mutuæ istæ altercationes & dissensiones indies creuerunt, & quotiescunq; occasio sese offerebat, & verbis & factis inuidiam, qua labora... inuicem detegebant. Hanc itaque Mustaffæ nocendi occasionem Sinan Bassa commode sese offerre ratus, palam ipsum apud Imperatorem traducebat, plurimos instigabat, qui per supplices libellos de Mustaffæ iniquitate conquererentur, quam ipse postea exaggerabat; Accusans eum, quod posteriori hoc bello non officio Ducis magnanimi minime functus esset; nec regni commodum, sed priuatum lucrum spectasset, & cum damno atq; internecione militum quouis modo rem familiarem augere conatus fuisset, nec frumentum & pecuniam in præmium iis, qui meriti fuerant, distribuisset, sed in proprios vsus conuertisset. Quod si diligentius in eius actiones inquireretur, manifestum futurum, ipsum plurimas occasiones rei bene gerendæ neglexisse, multa temere ac frustra t... tasse: Ad extremum neq; Regi, nec militibus, sed sibi soli profuisse; vnde milites offensi, quiduis potius pati, quam in bellum ipsum denuo sequi constituissent. Ob hasce igitur & similes caussas Amurathes primi Ducis officio Mustaffam priuare decreuit. Huc accedebat, quod periculosum iudicabat, vni toties & ... to temporis spacio belli imperium, & supremam auctoritatem concedere, honori sibi ducens, plures eiusdem fortitudinis & experientiæ duces in hostem ... mittere posse. De omnibus itaq; Mustaffæ actionibus certior fieri cupiens, in... lam ipsum euocauit, & duos Deftardaros, qui hoc bello ipsi seruierant, ... præsidio custodiri iussit, vt pecuniæ acceptæ, & expensarum, omnium denique negotiorum gestorum rationem redderent. Nuncio eo accepto Constantinopolin Mustaffa cum suis Deftardaris venit, qui mox ibi in carcerem ... compacti. Nec quicquam magis cordi habuit (omnibus mediis adhibitis & mulierum ope inprimis vsus) quam vt ad Imperatoris colloquium admitteretur, quo donis & muneribus exquisitissimis iram eius & indignationem ... s est inter Barbaros Mahometanos, & Turcas præcipue) leniret atque pla... Etsi vero nihil vlterius contra ipsum actum fuit, attamen ad honore... q... beneficia in domum Ottomannicam collata iure ipsi debebantur, non ... missus. Cum adhuc in Erzirum hæreret, Mahamet Bassa primus Visirius, ab ... probo quodam & fanatico homine, dum pro tribunali sederet, pugione co... sus fuit, & Agmat Bassa, qui illi successerat, morbo paulo post perierat. Ordo i... tur Mustaffam ad hoc officium vocabar, quo tamen nunquam dignus habitus fuit. Sed de Mahametis interitu expedit nonnulla hic inseri, vt illius historia, q... dignissima scitu est, omnibus innotescat. Mahametes igitur, qui solus fere præ... pua regni negotia tractabat, militem quendam veteranum, & multis victo... clarum, stipendio annuo, quo ob virtutem & experientiam donatus fuerat, p... uauit, & in alium amicitia vel muneribus corruptus transtulit, vnde prio... summas angustias & paupertatem redactus, ægre vitam tolerauit: in hac ... constitutus, quæ forsan illi grauior videbatur, quam pro delicti ratione ... meritum putabat, iniuriam illam vindicare, & violentas manus inferre M... meti constituit: quod cum efficere nequaquam posset, nisi prius in fam... tem eius se insinuaret, aditumq; in eius ædes sibi pararet. siquidem non ... ipsum adire licebat, vtpote quem plurimorum seruorum & mancipiorum ... circumstipabat. Aliam igitur personam induit, & Eremitæ (quos Dreuis T... vocant) habitum sumpsit, singulis diebus coram Mahamete comparuit, & ... mosynam ab eo petiit. Insuper quoq; dementiam quandam & stultitiam sim...

[illegible] communis religiosorum illorum mos est, quo omnia terrena & mundana [illegible]cere, & solis cœ[illegible]us cogitatio[illegible] se studere fingant, & impetitæ plebi [illegible] faciant. Quoties igitur coram Mahamete Bassa eo statu comparuit fictus e[illegible] Eremita, semper stipem ab ipso accepit, & sic miseriis eius, quasi priuato q[illegible]dam stipendio Visirius ille subuenit; iussitq; vt singulis diebus horis matuti[illegible]s in Diuano seu curia cum aliis ad id constitutis se coniungeret, atque impias preces consueto more ad Deum & Prophetam Mahometem pro eius salute & longæuitate conciperet. habent enim id in more magnates illi Turcici, vt ad horam, quæ precibus destinata est, certi quidam sacerdotes ad hoc conducti, in ipsorum aulis conueniant, & blasphemas suas orationes impuro ore murmurent. Diu igitur ea familiaritate vsus, quoties volebat, libere in aulam Mahametis veniebat, in ipsius conspectu orabat, ex ipsius deniq; manibus eleemosynam accipiebat. Tandem vindictæ tempus adesse ratus, neque mortem, quæ ipsi parata erat, exhorrescens, neque tormenta ipsa, morte grauiora veritus; Mahametem trucidare constituit. Sicam ergo præacutam, quam Turcæ Gangiaram vocant, in manica vestis suæ occultauit, & ad aulam admissus, vbi de more preces finiit, a Mahamete, qui in loco publico (quod Diuano vocatur) ius litigantibus reddebat, stipem consuetam petiit, quam vbi illi porrexit, nemine attendente ad nefaria [illegible] scelera, subito correptam sicam bis illi in pectus impegit, vt exanguis in terram concideret. Qui astabant, indigno & horrendo spectaculo perterrefacti, videntes miserum & canum illum senem, sanguine vndique conspersum palpitare, & extremum efflare spiritum, Eremitam illum sceleratissimum ceperunt, & vinculis durissime ligatum ad Amurathem perduxerunt, qui ea cæde mire perturbatus, exquisitissimis cruciatibus eum torqueri, & a quo instigatus, tantum facinus perpetrasset, interrogari iussit, suspicatus, ne quidam ex reliquis Magnatibus interitus Bassæ illius caussa extitisset, quo in ipsius locum succederet. Verum ille nihil aliud confiteri voluit, quam tyrannide, qua Constantinopolim à Mahamete oppressam vidisset, se motum hoc fecisse, tum vt iniuriam sibi illatam, in alium stipendio translato, quod ipsi iure debebatur, vindicaret. Iussu Amurathis igitur Mahametis demortui mancipiis puniendus fuit traditus, qui eum mirifice excruciatum necarunt. Hunc in modum periit Mahamete ille primus Visirius, in cuius locum successit Agmat Bassa, qui paulo post morbo quoque sublatus fuit. Ordo igitur Mustaffam ad eum honorem vocabat, quem vt adipisceretur, nihil intentatum reliquit: Imperatoris tamen sigillum nunquam illi fuit ab Amurathe traditum, etsi primum locum occupare, & ad ipsum omnia negotia primum deferri permisit: summo isto honore ad Sinanum Bassam deuoluto, quod vt summopere displicebat Mustaffæ, ita ne quid vlterius in suum detrimentum statueretur, timebat, imposita sibi crimina nihilominus diluebat, & Defterdaros suos, cognita ipsorum vel ficta vel vera innocentia, vel deniq; muneribus largiter donatis, è custodia liberabat. His peractis, quum Amurathes in bello captam Charsam & Teflin, aliaq; Georgiæ, Armeniæ, & Atropatiæ loca conseruare, & Regem Codabandam ad honestissimas pacis conditiones ineundas cogere vellet, de alio summo belli duce in Mustaffæ locum surrogando deliberationes secum instituere necesse habebat: quo officio neminem digniorem in sua aula reperit ipso Sinano Bassa; qui Mustaffæ æmulus, & nō inuitus eam prouinciam recepturus videbatur. Eo igitur belli Imperatore ad nouam expeditionē constituto, amplissima & summa autoritate atque potētia ipsum instruxit, vt adparatus necessarios pro suo libitu ad bellum faceret. Sinan Bassa in tanta Imperatoris sui gratia & beneuolentia constitutus, speque animo nonnihil inflatus, diligenter tamen, quæ sibi expediunda forent, pendit; statuitque Teflin nouo præsidio munire, & propugnaculum ad angustias Tomanis construere, vt iter, quod Charsa eo tendit, semper tutum ab hostilibus incursionibus pateret: Tum etiam omnes tentare vias, quibus Codabandam Regem permouere posset, vt per legatos pacem ab Amurathe petat. Erzirum igitur discessit. De his mutationibus, vbi Persarum Rex

certior fuit factus, rebus suis diligentius, quam hactenus factum erat, pro[...]re, & omnem mouere lapidem cœpit, vt hostium vim atq; impetum elu[...] atq; infringeret, rerumq; gestarum fama clarefceret. Intellexerat Sinanum [...]sam à pace non esse alienum, & inprimis hoc curare, vt bellum componat, a[...] offensos animos reconciliet, licet maximos belli adparatus faceret. Leuenr[...] ipsum in hoc consilio confirmabat, qui etsi offensus à Persis erat; tamen b[...] in locis ditioni suæ propinquis diutius geri moleste ferebat. Et Miriza Sal[...] pace non abhorrebat, cui tamen potius curæ erat, Abam Mirizam Ariæ p[...]gem, quam Turcas opprimere.

His motus rationibus Mahametes Codabanda, per legatos Amurath[...] pace adpellare decreuit, & in eum finem Maxutchanum ad Sinanum B[...] misit, vt literis ad Amurathem instructus, & præsidio militari comitatus, [...] Constantinopolim pertingere possit, socium itineris ei adiunxit sacerdo[...] quendam Leuentolil, ætate grauem, qui pacis & tranquillitatis erat studio[...]mus: eiq; in mandatis dedit, vt pacem cum Turcis ineat & firmet, si Charsa[...] Tefli contenti reliquas Persarum regiones vlterius infestare nolint. Legatus [...] facia profectus, per Sultaniam, Zangam Mianam, & Turcomaniam prouinci[...], Ecbatanam peruenit, relicta ad dextram Chiulfal, Nassiuan, & Reiuan, tandem Cay & Van vrbes attigit, cuius Bassa comites illi itineris dedit, qui Cha[...] eum deducerent. Turcæ passim lætissimis animis nuncium illum excipieb[...] & Cicala Bassa per celeres equos Amurathi eius aduentum significauit. L[...] Charsa per viam Hassan-Chalassensem Erzirum fuit perductus, inde in Amasiam, vbi Sinanum Bassam in Siuas vrbe offendit, qui militum delectus, qui vn[...]diquaq; confluebant, habebat, & ad expeditionem se parabat. Et quid in mandatis haberet, Persarum legatus exposuit, rogans vt æquitatem suæ petitionis a[...]probare velit, indignum asserens, vt Reges, qui ambo Mahumetanæ reli[...] addicti erant, se inuicem bello lacesserent, quam potius coniunctis viribus d[...]fendere pro virili debebant, Christianis extirpatis, qui pulcherrimas Europæ [...]bes incolerent. Et licet in tam vasto & patenti, quod vterq; tenebat, imperio fi[...] non possit, quin dissensiones inter subditos existant, non permittendum tam [...] vt altiores radices agant, aut bellum cruentum & difficile ob eiusmodi offe[...]nes exortum diutius protrahatur, crudele prorsus & inhumanum esse in e[...] qui eandem sequuntur religionem, perniciem atq; interitum vigilare. C[...] i[...]tur ob aliam causam tantum bellum non fuerit motum, spe certa se frui dice[...]t, fore vt ab Amurathe firmam & exoptatam pacem impetret, maxime quia Per[...] nunquam in animum induxerint, Turcas vel minima iniuria afficere: po[...] tur, se firmo præsidio Constantinopolim deduci, vt tuto illuc peruenire p[...] Sinan Bassa pro ea, qua in tanta ingenii rusticitate vti poterat humanitate, L[...]tum Persicum excepit, quem non modo propter necessitatem, quæ Persas [...]bat, sed magis propter nominis sui claritatem, & peritiæ rei bellicæ famam, ad pacem petendam missum esse, firmiter credebat; non recusauit ergo custodia militari stipatum Constantinopolim illum ablegare, literis simul ad A[...]them perscriptis, quibus significauit, quæ pacis conditiones Persis propone[...] quidve ab illis petendum esset. Non volebat tamen legatum celare, vanam i[...] & inutilem fore legationem & profectionem ad Amurathem, nisi in omnia, [...] ipse petiturus esset, consentire, & ditiones atq; vrbes vi ac armata manu [...] variis laboribus & periculis immensis Persiæ Regi ereptis [...]n post[...] cedere velit: hanc Amurathis voluntatem esse, certo sibi constare. Qu[...] deret Maxutchan ad hæc, quæ contra spem ex Sinano Bassa audiebat, [...]rit, deq; prospero legationis suæ successu fere desperans, omissa Const[...] li domum repetere sæpius cogitabat, videbatur tamen muneris m[...]nem ad perficiendum iter inceptum eum vocare, vt de re omni R[...] melius edocere posset, nec fidebat Sinano bassæ, à quo ex sola ambi[...] prolata, & cum Amurathe commodiorem pacis sanciendæ rationem [...] putabat. Siuas igitur seu Sebastopoli discessit, & per viam Caisarensem [...]

Conus,

Coulis,& Angori, Niceam (quæ Isnie hodie dicitur, ad sinum Ascanium sitam) peruenit, inde Chalcedonem,& superato Hellesponto, Constantinopolim tandem fuit delatus.

Persarum Rex intentus in res Turcicas, vt præclarum quippiam susciperet,& tanto imperio, quod obtinebat, dignum, omnes suos præfectos regio edicto commonuit; vt Ecbatanæ cum omnibus copiis adessent; ipse cum filio Emirhamza Arsacia in Sultaniam discessit; & visitatis aliquot maiorum suorum sepulchris, Zangam primum, deinde Mianam profectus, relicta ad sinistrum Guuergi Chalassi,& ad dextram Ardouil, non procul à loco, qui Turcoman dicitur, tandem vero Ecbatanam peruenit, vbi totum exercitum, qui conuenerat ex regionibus, quæ ipsius mandatis obediebant, collegit, dubius tamen quo se verteret, cum de Sinani Bassæ expeditione nondum illi certo constaret; sed in Georgiam versus Teflin partem copiarum mittere constituit, vt præsidium Turcicũ, quod Teflin mittendum erat, profugaret, ipse cum toto exercitu intra Siruan & Taurin in loco commodo, qui Caracach dicitur, considere, ibiq; Sinanum expectare decreuit: interim frumenti & aliarum rerum ad victum & bellum necessariarum apparatum ingentem fecit. Inter reliquos, qui ipsius mandatis obtẽperarunt, Turcomani non fuerunt postremi: siquidem maximo numero comparuerũt, vt exercitus Persarum,& rerum abundantia,& delectu copiarum maximus & instructissimus hoc anno extiterit. Iis vero, qui in Georgiam mittendi erant, eos præfecit Duces, qui & regionis & situs locorum periti erant, quiq; contigua Georgiæ loca incolebant, quo communi periculo incitati, maiori cum fortitudine vicinis opem ferrent,& hostibus resisterent. Primarium belli Ducem constituit Tocomacum, eiq; reliquos Duces, qui prioribus pugnis interfuerant, adiunxit, iussitq; collectis copiis Georgiam petere, & Simoni se coniungere, quantumq; liceat, hostibus damnum inferre, de omnibus euentibus, deq; Turcarum consiliis, atq; aliis rebus scitu dignis, certiorem se facere: inprimis vero emissis exploratoribus, quo Turcarum exercitus sese conuersurus sit, diligenter explorare: quod si Ecbatanam petant, eos insequi, atq; adeo toti Persarum militiæ, quæ ibi conuenire debebat, sese coniungere. Duces, quos nominaui, scientiæ militaris erant peritissimi, Alyculichani exemplo edocti, cautissime in rebus suis versabantur, æstuabant tamen res maximas efficere; ad decem circiter millia militum sub signis habebant, quibus 3000. Georgianorum sese coniunxerunt. Vbi igitur Sinanum in Erzirum peruenisse cognouerunt; Teflin versus profecti sunt; & quo aduentus ipsorum Turcas lateret, iter ingressi sunt versus Gengen, quod nemini alias quam incolis & Tartaris notum erat. Neq; in propinquo erant aliæ vrbes vel oppida hostium, vnde impedimentum ipsis iniici potuisset. Huc delati, Simonem de aduentu suo certiorem fecerunt, parati communem fortunam cum ipso experiri,& Turcis per viam, quæ Grin versus ducit, obuiam ire, quamprimum eos Charsa mouisse ab ipso admoniti fuissent. Interim Constantinopolin peruenit Persarum legatus, vbi debito honore exceptus, & post aliquot dierum interuallum ad Amurathem introductus fuit, & coram eo causam suæ legationis exposuit. Inter alia, quæ ad ipsum locutus, hæc fere in medium protulit, quæ ab incepto bello ipsius animum detrahere poterant: Vbi, inquit, Mahametes fratribus suis in Persarum regno florentissimo successit, iniquo sane animo tulit, tot tantasq; in bello seditiones,& ciuiles discordias grassari, quibus vt remedium adferret, finemq; imponeret tantis motibus, neq; propriæ vitæ aut sanguini pepercit, neq; quicquam aliud intentatum reliquit, quod ad pacem stabiliendam faceret. Ante omnia vero agnouit, institutis atq; adeo misericordiæ Mahometis Prophetæ plane aduersari eam crudelitatem & truculentiam, qua sanguis subditorum profunditur. Tunc etiam clare perspexit, quæ mala ex hoc bello consecutura essent, violata & interrupta pace, quę à Tamaso & Solymanno multis solennitatibus sancita,& iuramento confirmata fuerat. Non posse non grauissime ferre in altera vita Tamasum, quod bellum hoc ab Amurathe Persis contra pacta motum fuerit, potuisse Amurathẽ aperte perspicere, quanta lętitia totum Persiæ

regnum felicem eius in Imperio successionem perceperit, idq; [illegible] gis legatum inprimis ipsi decl[illegible] se. Sparsos quidē sub Ismahele rumores sinistros de ipsius in Babyloniam profectione, & cętero res innouandi studio [illegible] tamen iuuenili illius feruori imputandū, & quod libertate vti nesciuisset, [illegible] qui diu sub arcta custodia in carcere detentus fuisset: temeritatis vero pœ[illegible] gnam paulo post luisse. Sed Mahametē Codabandam, qui nunc imperi[illegible] præ omnibus aliis amicitiam ipsius exposcere, & nō modo a bello abhorre[illegible] potius hoc summo studio quærere, vt Persarum atq; Turcarum vires [illegible] Christianis nationibus opponātur, & iustū atq; legitimum bellū ad propag[illegible] nem fidei Mahometanæ, & extirpādos omnes, qui illi resistūt, suscipiatur. R[illegible] re igitur etiam atq; etiā, vt iram deponat, nec amplius bello prosequatur R[illegible] ipsi amicissimū, vrbesq; propinquas Turcis religione & amicitia iunct[illegible] vlterius ne velit. Hæc vbi legatus corā Amurathe dixit, sine vllo certo r[illegible] missus fuit: sed ei mandatū, vt cum Visiriis de pace, si quid in mandatis ha[illegible] ageret. Impedimenta tamen haud vulgaria passim obiecta fuerūt. Namq; T[illegible] omnes eas vrbes, quas bello hactenus subegerant, sibi tradi atq; relinqui p[illegible] bant. Legatus vero sibi nihil aliud permissum allegabat, quam vt iis locis [illegible] Georgia cis Araxen sita sunt, cederet. Non igitur in exiguo cōstitutu[illegible] rebatur, ne pro exploratore haberetur, eoq́ue nomine indignis modis a T[illegible] tractaretur, quod ex Visirii colloquio facile animaduertere poterat, vt tam [illegible] ceris periculum, aut grauius aliquod malum euaderet, inprimis studeba[illegible] ratione veniā discedendi, & domū redeundi impetrare posset: vbi tandē arct[illegible] se, vt ad postulata consentiat, premi atq; vrgeri, minasq; addi pe[illegible]itionibus v[illegible] ludificare atq; decipere eos statuit, pollicitus se a rege Codabāda omnia, [illegible] T[illegible] cæ poposcerint, impetraturū, & vt conditiones pacis æquissimas ineat, pe[illegible] rū, si ad ipsum redire potestas illi fiat: & tū quo facilius Visirii fidem eius sermoni haberent, quid in Aria cū Aba Miriza contigisset, & quā iniquo erga eum an[illegible]o rex affectus esset, quantumq; periculū ex iis locis illi immineat, recēsuit. quę v[illegible] à Visiriis credita fuerūt, amice & benigne domum fuit remissus. Profectu[illegible] Constantinopoli Charsam, ad Sinanū Bassam peruenit, qui ipsum citra m[illegible] versus Van, & tandē in Persiā fidissimis comitatū ducibus transferri cura[illegible] ad Sinanū Bassam reuertamur: qui vbi Persicū legatum, vt supra diximus Seba-stopoli versus Constātinopolin misit, ipse paulo post Erzirum petiit, ib[illegible]q; omnes copias collegit, frumentū aliasq; belli munitiones maxima copia cōge[illegible] exercitū omnibus rebus necessariis ad futuram expeditionem instruxit. N[illegible] tempus opportunū ad profectionē, Erziro cum copiis discessit, vbi po[illegible] Char-sam attigit, quo per viam Hassan-Chalassensem fuit delatus, Maxutchan [illegible]n conuenit, &, vt modo dixi, ab eo in Persiam fuit ablegatus, ægreq; admod[illegible]t Sinanus, quod aliud nihil actum transactumq; fuisset. Vbi Maxutch[illegible]n A[illegible] peruenit, quicquid toto legationis ipsius tēpore cōtigisset, quidv[illegible] ca profecisset, regi Mahameti ordine recēsuit: Amurathem scilicet, n[illegible] pacē initurum, nisi omnes Atropatiæ regiones cū ipsa Alexandria ipsi [illegible]-tur: eas iure belli acquisitas, propter pugnas commissas & occupationes v[illegible] Turcas sibi vendicare. Tum quoq; ostēdit, in quanto periculo cōstitutus fu[illegible] dum pro exploratore habitus fuisset, quodq; illud euasisset, factū esse, q. sp[illegible] cis iniecerit, fore, vt à Mahamete facilime omnia, quæ poscāt, impetrari [illegible] eius intercessione, in cuius arbitrio positū sit, pacis cōditiones ab hostib[illegible] p[illegible] sitas amplecti, vel reiicere. Contentus Mahametes in pſenti, omnes Maxut[illegible] actiones approbauit, eumq; munere aliquo honorare cupiēs, optionem ei f[illegible] quod vellet, ab ipso præmiū laboris petere: ille tamen se totū regis arbitrio [illegible] sit, qui absq; mora ei præfecturā exigui cuiusdā loci ppe Reiuan [illegible] tamē Maxutchan cōsentiente rege statim renūciauit, dignū se pretiosio[illegible] æstimās, vnde pro sumtibus in itinere factis compensationē quandā hab[illegible] hac quoq; parte Rex illi gratificaturus, Thesaurarium (quem Deftardar [illegible] vocant) Ecbatanæ cum creauit, vbi tunc Emirchan præsidebat, cum

per multos annos grati[illegible]ſſimæ illi atq; atroces inimic[illegible] intercedebant. Non poterat [illegible] cium hoc magnificum ſane, & quod [illegible] ueri ciallarurum erat, niſi offenſo & grauiter id ferente Rege denuo recuſare. Nec ſperatos & dignos fructus percipere inde licebat, ſemper eius proſperitati Emirchano obſtante, à cuius inſidiis plurimum ſibi timebat. Igitur extra vrbem degere, & in ſuum lo[illegible] alium quempiam idoneum ad tale munus, cui fidere poterat, ſubſtituere [illegible]it, donec certius quippiam Regi in ſe conferre placeat. Aliquandiu igitur [illegible] pago ſuo Caſſangich, qui Ecbatana verſus Salmas itinere duorum dierum di[illegible], commoratus fuit. Emirchanus, qui acerrimum aduerſus eum animo odium [illegible]uebat, nullas illi nocendi occaſiones prætermiſit, hanc eius abſentiam inpri[illegible] ſibi fore opportunam ratus, vt in Regis odium eum adduceret. Accuſauit eum igitur, quod ſpretis, quæ in ipſum contuliſſet, muneribus, & relicta præfectura prius ipſi conceſſa, nunc quoq; extra Ecbatanam degat, & munus hoc regium plane, atq; vnde Regis honos & authoritas dependeat, abiecto cuidam, & infimæ conditionis homini commiſiſſet, regiosq; theſauros adminiſtrandos tradidiſſet: interim ille, relicta aula, in ditione Turcis finitima deſideat, idq; eo conſilio, quod male erga Regem ſit affectus, vel in partes Turcarum inclinet, quibus iam antea Atropatiam obtuliſſet, eo nimirum prætextu, vt captiuitatem euaderet, ſed reuera vt eos ſibi deuinciret, & Amurathes in poſterum etiam iniquiores, & maioris momenti conditiones proponeret. Nec dubitandum, quin clam cum ipſis conſpirarit, quod ſemper fidi itineris duces contra morem gentis illi fuiſſent adiuncti. Fore igitur perneceſſarium, vt quid rei ille gerat, attentius conſideretur, & in ipſius actiones diligẽtius animaduertatur, ne maximum aliquod periculum rebus Perſicis inde oriatur. Hæc vbi ex Emirchano Mahametes cognouit, indigne ſane tulit, munera ſua in alio à Maxutchano non haberi loco, magis vero, quod Ecbatanæ nunquam vel raro officio ſuo præeſſet: alienior ergo ab ipſo factus cauſam ſuæ abſentiæ pernoſcere, & repugnantem tormentis ad dicendam veritatem cogere ſtatuit, iuſſitq; Emirchanum clam illum ad ſe vocare, captumq; in aulam perducere: quo mandato accepto, plurimum lætatus fuit, quod hoſtem ſe oppreſſurum ſperaret. Subodorarat iam Maxutchan, quas ipſi inſidias ſtruxiſſet Emirchanus: ideo cum idem quindecim ex ſuis ſeruis ad eum miſiſſet, qui Regis nomine in aulam illum vocarent, magnifice eos excepit, quid animo ferret diſſimulans, & verbis & cibis ſplendidiſſimis exquiſitisq; eos tractauit. Quum vero poſt cœnam ſomno propter cibum ac potum largiter ſumptum, obruti iacerent, ſingulos manibus pedibusq; colligatos in profundum puteum proiecit, clauſoq; oſtio abſcondit. Hinc nulla interpoſita mora, quicquid pretioſi habebat auri, argenti, gemmarum, atq; veſtium, conuaſauit, & cum vxore, liberis, fratribus atq; nepotibus, tota deniq; familia verſus Salmas aufugit, quo mature altero ſtatim die peruenit. Humaniter à Baſſa eius loci exceptus, & in Van conductus ad Cicalam Baſſam, hoſpes illi gratiſſimus extitit, qui eum literis amiciſſimis ad Sinanum Baſſam, qui Erziri adhuc morabatur, commendatum dimiſit. Is ipſius aduentu plurimum lætatus, Amurathem continuo de toto negotio certiorem fecit, ad eumq; Maxutchanum deduci curauit. Quid de illo amplius Conſtantinopoli actum fuerit, poſtea dicetur. Atque hunc ſucceſſum prima pacis tractatio habuit.

Redibimus nunc ad Sinanum Baſſam.

LIBRI QVINTI ARGVMENTVM.

SINAN Bassa, ubi per octiduum Charsæ substitit, Teslin petit ... profligat Talolium & Homarem. Sinan subsidio venit Te... Georgiani & Persæ in acie Turcas expectant, eos aggrediuntur ... cadunt. Sinan cum toto exercitu in Persas mouet, qui pugnam ... sant: ille ad Periardos montes tendit, ordine milites distribuit ... ipsum derident: reuertitur Charsam, ibiq; per mensem moratur ... Erzirum peruenit, & Constantinopolin reuocatur, quem eo com... tur Ebrainchan, nouus Persarum legatus. Festum Constantinopoli in circumcisione fi... murathis celebratum. Ebrainchan Erzirum ducitur captiuus. Amurathes Mahamet... B... am mittit ad præsidium Teslin ducendum, qui cum 25000. militum, mense Au... Erziro discedit. Mustaffa Georgianus coniungit se Mahameti Bassæ in Archelech. Per... & Georgiani ad pugnam prouocant Turcas, sed Mahamet eam recusat. Turca vado fluuium superant, ab hostibus cæsi turpiter in fugam compelluntur: Teslin confugiunt, vbi Mahamet publice ad eos verba facit, paulo post inde discedit. In reditu Curdi tumultuantur. In arce Altunchalæ concilium fraudulentum habetur in perniciem Georgiani: quod ille præsentiens Mahametis vicarium (quem Checaia Turcæ vocant) Bassam Amidæ & ipsum Mahametem letaliter vulnerat. F ... de re Amurathes certior factus, Bassis, qui in aula sunt, imprudentiam obiicit, eoq; nomine Sinanum Bassam inprimis accusat, qui audacter & superbe ipsi respondet, vnde ex aula proscribitur; illiq; substituitur Sciaus Bassa, Imperatoris gener, & primus Visirius creatur.

CVM Sinan per octiduum Charsæ substitisset, exercitumq; at... nitiones bellicas ad futurã expeditionem præparasset: tand... manis versus profectus est, eo consilio, vt propugnaculũ ad ... gustias construeret, copias per Archelech ducit, relicta post se ... uana Giol, & Triala arce, tandem Tomanis peruenit, vbi paulo ... C... pigilarchecaiasi ad eũ Constãtinopoli cũ literis peruenit, lætũ a... ci..., quod primus Visirius electus esset, quo nũcio omnes Bassæ, qui ... e... at, singulari gaudio affecti fuerũt. Concilium omnium Bassarũ ... eorumq; sententias de ædificãdo propugnaculo rogauit, cuius formæ ... uersæ in mediũ fuerũt allatæ: sed creberrimæ pluuiæ ædificiũ ill... ... ut etiam q; Sinan verebatur, ne hostes arrepta occasione ex plu... & ... str... locorũ, milites ædificio cõstruendo impeditos, adorirẽtur, ... hi... de dispersos cæderẽt, maximoq; damno afficerẽt. Pluuiæ per oct... quo ... fit Sinan, nunquã cessarũt: tandem vbi cœlũ aliquanto serenius ap... ... ad præsidium Teslin deducendũ se accinxit. Vbi totus exercitus ... angustias iam notas transiit. Talolius Ianizarorum Damascenorum Aga, ... mar Sangiachus Saffeti Galileæ vrbis, qui toto belli tempore propter ... prætec... urarũ copias suas coniunxerant, fortunam experiri, & pabulatum ... excurrere decreuerunt, laborabant enim & frumenti & carnium inopia. Co... gerunt igitur ad bis mille militũ, qui omnes spe prædæ colle..., pro... sequebãtur. Cognouerant enim, nõ procul illinc & frumẽti & pecudũ ... se, cu... inhiabãt. Verũ aliter res, quã illi ... perabant, euenit. Namq; Simo... Georgianus, statim vbi Charsa Turcas discessisse comperit, Persas qui ... erant cõgregari de ipsorũ discessu ce... tiores fecit, & cũ illis copiis cõiunctis ... ginquo... ... secu... s est, di... ... us in loca, vbi frume... vel aqua, ... pabula ..., quo... ... seducere pot... in... ... spe sua ... tus ... Breu... ... alolius ... in casses ipsius inciderunt, quos ille in præda ag...

[illegible] internecione omnes deleuit, nec [illegible] exitio eripuit, præter Talo[illegible]ium Ianizarorum Agam, qui equo [illegible] & celeri vectus, primus fugere cœperat, & cladis nuncium solus ad Sinanum pert[illegible]. Hic inceptum iter persequens, biduo Teflin attigit, conuocatisq; omnibus Ducibus & Bassis, etiam Ca[illegible]glar hecaiasi in consilium admisso, de magnitudine vrbis Teflis sententias ipsos iurato rogauit. Idq; eo consilio, vt Mustaffæ accusandi caussam haberet, qui falso Amurathi ostenderat, Teflin æquare Damascum, cui tamen magnitudine & incolarum copia, & diuitiis longe impar sit: cum tamen res indigna sit Damascum cum hoc exiguo oppido, vbi exiguæ domus, & pauci habitatores reperiuntur, conferri. Distribuit tunc domicilia, & municiones quas secum attulerat, inter præsidiarios, eosq; verbis grauibus & humanis ad strenue vrbem defendendam hortatus est. Illi vno consensu de Bassa seu duce suo grauiter conquesti, quod stipẽdiorum parte maiore ipsos defraudasset, & pecuniam in suum v[illegible]um conuertisset. Sinan de rei veritate probe informatus, reum ipsum ad restitutionem omnis pecuniæ damnauit, officioq; priuauit. In eius vero locum Giusuf Bey Georgianum substituit, qui propter inimicitias, quæ illi cum Simone intercedebant, Turcarum partes sequebatur, à quibus in magna authoritate habitus est. His ita gestis, ad Sinanum, vbi illinc discessisset, Leuentolii legati peruenerunt, qui propterea illi gratissimi erant, quod certo etiam ab ipsis Teflientibus præsidiariis cognouisset, quanta beneficia in eos toto eo tempore contulisset, frumento, pecunia, aliisq; rebus necessariis liberaliter eis subministratis: Tum vero inprimis, cum vndiquaq; hostes arctissime illos vrgerent. Hinc fama, sed incerta & mendax, etiam in Italia sparsa fuit, Turcas huius vrbis deditionem fecisse, eamq; Georgianis restituisse. Grauiter quidem obsessa fuit, & rebus omnibus destituti præsidiarii, fortiter eam defenderunt; vnde Turcæ causam continuandi belli, maximo cum Christiani orbis commodo, nacti sunt. Excusarunt legati Leuentolium, quod valetudine minus commoda impeditus, coram adesse non posset. Sinan vt beneuolentiam erga legatos declararet, vestibus auratis ipsos donauit: & clauam Turcicam, gladiumq; gemmis & auro exornatum Leuentolio dono misit, verbisq; humanissimis de amore suo & affectu sincero cum confirmauit. Sunt qui putant, eum tunc Leuentolium hortatum esse per literas, Persis autor existeret, vt de pace cum Turcis ineunda consilium caperent, & reges ambos, quibus pariter amicitia iunctus erat, reconciliare studeret. Postero die per angustias Tomanis exercitum duxit Sinan, vbi illi obuiam factus est Mutafsade, Alapiæ (vbi natus erat) Bassa, eiq; nunciauit, non procul illinc prædam ingentem frumenti ac pecudum à paucis quibusdam Georgianis defendi; quæ facilime illis eripi possit: Operæ igitur pretium facturum, si partem exercitus, qui his rebus indigebat, eo mittat, qui tuto illam asportent. Non improbauit Sinan consilium Mutafsadæ, illiq; facile assentit: edoctus tamen, quid sæpius pabulatoribus contigisset, tum cædem Talolii & Homaris ante oculos habens, ne quid sinistri accideret, 10000. equitum cum seruis & mancipiis eorũdem, ad conquirendam eam prædam emisit, quorum omnium Dux erat Mutafsade. Tocomac & Simon cum reliquis Persarum ducibus copias suas, quas poterant colligere, coniunxerant, & in vallibus ignotis operiebantur, si quæ forte Turcarum aliqua manus à reliquo exercitu se disiungeret, & inescati milites præda, quæ studio ad intricandos hostes exposita erat, in insidias structas præcipitarentur, nec frustra. Siquidem decem illa Turcarum millia à Sinano emissa, subito præsto fuerunt, prædaq; iumenta sua onerarunt: sed dum abitum festinant, præter expectationem Persæ ex insidiis prorumpunt, passimq; obuios misere sternunt atq; trucidant. Mutafsade inopino hoc impetu perterritus, primo statim Persarum aspectu fugæ se tradidit, atq; omnium primus sociis, qui fugere poterant, modum euadendi periculi monstrauit: reliquos, qui fugere nequibant, hostium furori expositos deseruit; quorum 7000. misere fuerunt trucidati, pauci capti & abducti cum asinis & iumentis præda onustis. Huius cladis nuncium Mutafsade ipse ad Sinanum attulit, qui iratus, Caramanniæ Bassam cum maxima militum copia in

hostem misit, eumque vt adgrederetur, q[illegible] locorum [illegible] mandauit. Hos præcursores ille cum toto ex[illegible] celeriter in[illegible]cutus [illegible] frustra tanta celeritate vsi. siquidem hostes nullibi offendebantur, v[illegible] vallibus quibusdam intra montes, quorum aditus Turcæ, ignari difficul[illegible] Georgiæ, ignorabant, absconditi latentes. In acie tamen per aliquot m[illegible] exercitus profectus, montem quendam [illegible]cendit, vnde Per[s]arum copias [illegible] poterat: qui iam deposita in tuto præda, Turcarum exercitum denuo [illegible] more solito, & damnum aliquod nouum inferre cogitabant. Sed v[illegible] Sinan Bassam cum omnibus copiis in se properare viderunt, ver[illegible]i, ne q[u]od sæ[p]ius, [illegible] primis vero ad Periardum montem experti fuerant, impares eius viribus, [illegible]gnum aliquod damnum acciperent; consultius rati, hosti cedere, quam [illegible] manifesto periculo eum expectare: in loca itaque montis aspera, vnde a[illegible]stibus tuti essent, sese receperunt: vix tamen euaserunt, quin extremum [illegible] agmen Turcæ, qui de monte descenderant, carperent, & sexaginta [illegible] ciderent, quorum capita amputata à reliquo corpore, hastilibus infix[a], [illegible]gnum triumphi secum abstulerunt. Tandem omnibus hostium insidiis exuperatis, Trialam Armeniæ locum Sinan attigit, vbi variis indiciis, etiam ab ip[si]s Persis & incolis, qui Ecbatanæ transierant, certior factus fuit, Regem Per[s]a[ru]m inde cum instructissimo & numeratissimo exercitu prœliandi animo [illegible] Turcas processisse, destinatos etiam quatuor illos Georgianos Duces, vt [illegible] Simone Turcas eodem momento à tergo aggrederentur, quando ille à fronte pugnæ initium faceret. His cognitis Sinan in castris proclamari iussit, vt o[mni]a impedimenta grauia & inutilia ad prœlium, Ardacham versus depo[nere]tur, & quilibet sese armis & victu ad profectionem versus Ecbatanam instrueret, se enim cum Persarum Rege prœlio certare destinasse. Interim nuncios clam ad Mahametem Regem, qui erat in Caracach, misisse fertur, eique n[un]ciasse, vt de pace legatum ad se mitteret; inde futurum præsumens, vt [pu]gnandi consilium Rex mutaret, & ad pacem animum inclinaret. Dec[ret]o ipsius omnes paruerunt, missis impedimentis versus Ardachan. Ille ass[u]m[pto], quod sufficere poterat, ad institutum iter, frumento, aliisque rebus nece[ssa]riis ad victum, in planiciem montis Periardi (vulgo Chielder vocatur) progressus est, vbi lustrare exercitum, & copias recensere decreuit. edice[ns] vt cuncti ita sese ad pugnam instruant, ac si iam iam in hostem proficiscend[um e]sset; isque instaret fortiter pugnando: quod sequenti die summo man[e] [fa]ctum est. Acies igitur in hunc modum ordinata fuit, primum 500. torm[ent]a minora fuerunt præmissa, quæ lati valli instar disposita erant. Hæc sequeb[an]tur tres turmæ Ianizarorum, proximum locum Sinan cum suis occupa[bat]: post eum vniuersus exercitus in duas alas latissimas diuisus, in acie stabat: [illegible] ic [illegible]dites cum equitibus; alibi sclopetarii cum iis, qui lanceis & armis p[illegible], immixti erant. Sequebantur exercitum reliqua magis necessaria impedimenta in vsum militum conducta, quæ ingens camelorum, equorum, ac iumen[t]orum numerus vehebat. Tandem duo Bassæ cum 8000. militum, exercitus te[rgum] [illegible] tinebant. Hunc in modum copiis dispositis, paucos quosdam Turcas [illegible] è locis sublimioribus prospicerent, & hostium ingruentium speciem efficere[nt]: quibus conspectis, omnia tormenta explosit, iussitq; ad velitationes se acc[i]n[g]ere milites, & tales omnino sese gerere, ac si cum hoste manus conferendæ [illegible]. Subito audire erat tempestatem ingentem bombardarum, emissa iacula & [illegible]dines Indicæ, sagittæq; nubis densissimæ instar hinc inde velitabant [illegible] bant passim gladii, galeæ atq; thoraces; tympanorum & tubarum clangor vn[dique] personabat, eoq; spectaculo omnium animi ad pugnam accendebantur. H[æc] lustratio tertia vice reiterata & toties repetita, risum exercitui mouit, & [illegible]cem contemnendi ac ludibrio habendi, quod rebus ludicris operam dare v[illegible], ansam præbuit. Hisce apparatibus finitis, tantum abfuit, vt Ecbatan[illegible] proficisceretur Sinan, quin potius per octo dies in illa planicie sub[s]titit: quibus durantibus Aid[illegible] Aga, Persarum legatus, ad ipsum peruenit, magnoq; cum gaudio [illegible]

...ptus, varia in medium attulit, quæ ad pacem firmandam facere videbantur, & a Maxutchano prius quoque propolita erant; quorum tandem fuit conclusio, quod Mahometes rex Charsa & Tefli vltro cessurus esset; & pristinam amicitiam inter vtrosque renouari desideret. Rogare se, vt Sinan his de rebus diligenter cum Amurathe tractare, & certi quid tandem constituere velit; sibi iniunctum esse quantocyus in Persiam redire. Sedulo quæ rogarat legatus, se effecturum Sinan pollicebatur, ea tamen conditione, vt mox alium legatum cum plena potestate agendi Constantinopolim Mahametes mittat. Vbi ad Mahametem Aidor Bassa rediit, quæ viderat, quæ audiuerat, quid illi à Sinano Bassa promissum fuerat, ordine recensuit, regemque hortatus est, vt alium legatum breui ad Sinanum atque Amurathem mitteret, futurum vt incepta pacis tractatio procederet. Cum Sinan sparsum de regis aduentu rumorem falsum comperisset, relicta Ecbatana, Charsam & loca amica repetiit, vbi turpi ocio desidens, per mensem moratus est, omnium sane cum admiratione, militum quoque summo tædio, atque indignatione, quod neque ad prælia consueta, neque ac acquirendas hostium ditiones, aut militares expeditiones; sed potius ad tempus ocio consumendum, & ad ludos agendos conducti fuissent, maximo cum Imperatoris damno, & totius regni detrimento & perturbatione. Hyeme instante, cum passim glacie atque niue omnia congelata albescerent, & militibus vis frigoris haud exigua incommoda afferret, Charsa discessit, & prope Hassan-Chalassi festum solenne, & vsitatum celebrauit: Tandem cum omnibus copiis Erzirum rediit, ibique milites suam quemque domum dimisit.

Substitit Erziri Sinan & per Capigilarchecaiasum, atq; Volachos seu veredarios duos, quid tota expeditione gestũ sit, de præsidio Teflin perducto, de damnis ab hostibus exercitui illatis, tum quæ Mustaffa contra rei veritatem commentus fuerat; De Persarum legationibus, de omnibus denique, quæ ab ipsius discessu euenerant, certiorem Amurathem fecit: ad Persiæ regnum acquirendum, & bello superandum tempus diuturnum, maioresque belli apparatus, quam hactenus facti fuissent, requiri, clare ostendit: quod si plane ipsi constitutum sit, Persiam suo Imperio addere, necessarium fore, vt præsens cum ipso accuratius de omnibus conferat, & de plurimis, quæ adhuc lateant, eum edoceat, quæ literis tuto committi, vel scriptis absque maximo tædio explicari nequeant: aliquoties igitur Constantinopolim adeundi veniam sibi dari petiit. Nec quicquam aliud maiori cura atque diligentia quæsiuit, quam vt bellum hoc Persicum componeret & arma in Europam transferret. Igitur hoc in primis suadendo vrgebat, vt Persarum legatus, si quis denuo mitteretur, benigne exciperetur, & cum eo pacis conditiones honestæ & fructuosæ inirentur, vel si conueniri inter partes non possit, ex consilio quod daturus esset, bellum in posterum geratur. Aduenit tandem Ebrainchan, Mahametis regis legatus, propter eloquentiam & autoritatem, qua pollebat, Persis plerisque charus; cuius aduentum Amurathi Sinan Bassa subito significauit: cum quo Constantinopolim proficisci iussus est, prius tamen, quam ad iter se accingeret, nouum præsidium Teflin clam misit, oportunum sane, licet anni tempus contrarium bello gerendo videretur. In aulam vbi peruenit, officium primi Visirii auspicatus est, & grauissima totius Imperii negocia tractare cœpit: ad regis colloquium admissus de conditionibus pacis, quæ Persis proponendæ erant, aliis rebus sepositis, præcipue egit, legatus postea ipse introductus, magnificeque exceptus, oratione grauissima Amurathi persuadere conatus est, regem Codabandam ardenti desiderio pacem ac quietem flagitare, & vires suas cum Turcis coniungere velle, eaq; de causa se in primis missum esse: quod si eadem sit Turcici Imperatoris sententia atque voluntas, se non dubitaturum, quin amicitia firmissima, & mutua inter Persas atque Turcas stabiliri atque sanciri possit. Ad eius verba Amurathes nihil respondit, tantum ad Visirium ipsum remittens, cum quo de pace

agere debeat. Constituit tunc Am[illegible]ches, Mahametem fi[illegible] n[illegible]tu [illegible] Constantinopoli accersere eumque de more [illegible]entis barbaræ circumcidere. [illegible] festum solenne vt magnificentius perageretur, Christiani orbis Principes per nuncios admonuit, vt legatorum suorum præsentia illud honestare velin[illegible] plurimis igitur Europæ imperiis, Principum legati Constantinopol[illegible]n a[illegible]ola-runt. Munera ac dona quilibet opima & magnifica in signum pacis ac fœde[illegible]a-tionis adferebant. Venetorum nomine legatione functus est Iacobus Sorantiu[illegible] qui regi & cunctis aulicis gratissimus fuit, amicitiam & fœdus mutuum reno[illegible]uit. Est Constantinopoli [illegible]orum vel area maxima Turcis At Maidan dicitur. [illegible] eo circumquaque podia in subselliorum formam constructa erant, quibus [illegible]debant spectatores, qui ad spectacula, quæ edebantur videnda, conuenerant. A-murathes cum coniuge in palatio quodam aulæis regio more ornatum, lateb[illegible] quod asseribus perforatis ita constructum erat, vt nulli conspicuus esset, ips[illegible]men omnia videret: legatis subsellia pro ipsorum Principum dignitate para[illegible]rant, & inter hos etiam Persiæ legato, non eodem tamen modo omnes fuer[illegible] habiti. Nam reliqui legati maximo & digno honore afficiebantur, solus Persa ludibrio ac risui omniũ erat expositus. Variæ ipsi iniuriæ illatæ, & in ipsius igno-miniam Idola quædam, Persico habitu vestita, ac personata pedibus suspensa, ac postquam aliquandiu derisa à multitudine fuerant, igne fuerunt combusta. Hæc in contemptum Persicæ nationis iussu Amurathis parata erant, qui indignissimo a-in Ebrainchanum legatum ferebatur animo, quod nollet pacis conditiones a Turcis propositas ratas habere, & minus, quam Maxutchan & Aider Aga con-cedere vellet. Non amplius igitur pro legato, sed pro exploratore habitus, qui expiscari, & percontari res Turcarum, quam pacem inter reges firmare mallet, Erzirum firmo præsidio in carcerem fuit abductus, donec quid amplius de ipso statuere Amurathi placeat. Sinan tamen supremi Visirii officio fungebatur, & quæ ad statum totius imperii spectabant, primus ordinabat, sed quo successu, in-fra à nobis dicetur. Præsidiariis qui Teflin & Charsam defendebant, frumenti atque aliarum rerum ad sustentandam vitam pertinentiũ, necessario subsidium aliquod mittẽdum erat, quod si diutius differretur, manifestum erat periculum, ne hosti se dedere cogerentur. Nam, quod Sinan initio Veris, antequam Con-stantinopolim proficisceretur, eo clam miserat, perexiguum erat, nec milites contenti per totum annum vitam tolerare poterant. Opus igitur erat in sequen-tem annum, quo Sinan domi permãsit, de victu ac munitionibus ipsis prosp[illegible]-re, nec se offerebat amplius commoditas clam eo præsidium mittendi, qua prius Sinan vsus fuerat. Hæc cum ita Sinan se habere nouisset, Amurathi auctor [illegible] vt exercitum ad Mantianam paludem, quæ Van dicitur, mitteret, ne Persæ [illegible] locis damnum inferrent, tum etiam præsidiariis Tefliensibus sub Ducis cu[illegible]-dam experti auspiciis, nouum præsidium summitteret. Quæ de hoc con[illegible] Amurathis sententia esset, Sinano Bassæ declarauit, iussitque vt Ducem [illegible] dam ad deducendum præsidium idoneum nominaret, quorum ille plu[illegible]o[illegible] proposuit, nulli tamen munus illud Amurathes committere voluit: & reliq[illegible] mnibus Mahametem Bassam, Mustaffæ ex fratre nepotem prætulit; quem [illegible] Sinan odisset, minime aptum ad eam prouinciam iudicauit: Imperator tamen, etiam inuito illo, cuius consilium parui ducere videbatur, munus illud M[illegible]a-meti commisit; eumque Bassam Erzirensem (remoto ab officio Resuas [illegible]) ac ducem præsidii, quod Teflin mittendum erat, creauit. mandatumq[illegible]e [illegible] Hassano Eunucho, Amidæ Bassæ, & Mustaffæ (qui prius Georgianus M[illegible]-chiar nominatus fuerat) & reliquis Curdorum Sangiacchis ac Erzirensibus [illegible]-ditis, vt subito conuenirent, & Mahametis Imperium Teflin versus sequẽ[illegible] Ex his locis circiter 25000. militum conuenerunt, & collectæ fruges, atq[illegible]e [illegible] necessaria, quibus Tefliensibus succurrendum erat. Alapiæ ac Maroniæ B[illegible] imperatum, vt collectis copiis ad Martianam paludem se conferrent, ibique, do[illegible] nec hyems ingruat, commorentur. Illi huic mandato obsecuti, nulla omn[illegible]no ab hostibus molestia fuerunt affecti. Contrarium successum habuit Maham[illegible]

tis ex[illegible]ditio: continuis enim periculis,& variis discriminibus inuolutus, copiis ip[illegible]s attenuatis, damna innumera & grauissima accepit. Nec quicquam pro[illegible] ex animi sententia perficere po[illegible]t. Is sub finem Au[illegible]sti Erziro discessit, [illegible]z bassa, & C[illegible]orum S[illegible]giace[illegible], [illegible]ent[illegible] & munitionum copia, ac pecuniæ vim magnam secum deportans, & intra octiduum Charsam attigit, at[illegible]nde Archelech citra molestiam peruenit: ibi Mustaffa, Georgianæ viduæ [illegible], ei se coniunxit, cum copiis, quæ ipsi parebant. Excusabat tarditatem, quod [illegible]eb[illegible] non comparuisset, eumq; deduxisset. Mahametes amice illũ & humane excepit, veste, ense, & clypeo auro insignito honorauit: hortatusque est, vt in obedientia, quam iurasset Amurathi, perseueraret: In primis vero, vt per viam maxime compendiosam, & quæ minimis pateret periculis ac insidiis, exer[illegible] Teslin versus duceret. Quorundam e[illegible] sententiam esse, versus Tomanis exercitũ ducendum esse, aliorũ vero, per ditionẽ ipsius Georgiani proficiscendum. Ad hæc ille prolixe sane respondit, docens, breuissimam & maxime tutam via per suam regionẽ patere. Igitur dux itineris electus, eum versus Teslin secutus est Mahamet Bassa cum vniuersis copiis: quæ vbi Altunchalam & Carachalã Georgiani iurisdictioni subiecta oppida superarunt, ad Gori castrũ peruenerunt, quod non ita pridẽ ad fratrem quendam Giusuf istius, qui ad Turcas transiuerat, pertinuerat, illo tamen morte sublato, ad ipsum Giusuf tanquã proximũ hæredẽ delatũ, atq; adeo Turcarũ imperio subiectum fuit. Hinc in proximis campis maximas copias, & instructissimũ exercitum Geotgianorum atq; Persarum, iisdem vestibus & armis indutũ, cõspexerunt. Miserat enim Persarũ rex, qui Tauris subftiterat, quosdam ex supra nominatis Ducib. vt Georgianis opem ferrent, qui per Gengẽ & Grin itinere directo, clam cum Simone Chan se coniunxerant, vestitũ Gerorgianorũm mentiti, ne, si ex habitu, qui essent, agnoscere[illegible], de rup[illegible]s induciis (quæ durabant interim dum de pace transigeretur) accusari possent. Nec Amurathes vlterius quid tentabat, quam vt loca bello capta nouo præsidio muniret. Hi igitur Duces vbi primum Turcas intuiti sunt, & se quoque ab illis conspectos animaduerterunt, confestim suos feciales ad ipsos miserunt, ver[illegible]is [illegible]uriosis & atrocibus ad pugnam eos prouocantes, parum grati fuerunt Mahameti nuncii illi, vt qui non pugnandi, sed præsidiũ Teslin deducendi animo eo venerat. Igitur fecialibus à se dimissis, quam potuit cõmodissime pugnæ periculum declinare studuit. Eo vespere peropportune ortæ fuerunt largissimæ & co[illegible]inuæ pluuiæ, quæ morã & timorem ipsius aliquo modo, tanquã legitimũ impedimentũ excusare poterãt: verũ posterus dies clarus atq; trãquillus illuxit, & [illegible]rgiani atq; Persiani Duces animo, constantia & fortitudine firmato, Tur[illegible]carũ ex[illegible]citui appropinquabãt, vbi in conspectũ venerũt mutuũ pars vtraq; sub[illegible], [illegible] tentatũ fuit quicquã ad quartã vsq; horã meridianam: tũc forte ad fluui[illegible]ui vtrumq; exercitũ separabat, Turcæ peruenerunt. Hic Mahemetes cum Georgiano Mustaffa cõsultabat, vtrũ ante noctẽ fluuius vado trãseũdus esset, an expectandus dies posterus? Ille in hanc potius, quã in illã sententiam inclinabat, [illegible]edendũ illinc suadebat: verebatur enim, ne in transitu copiæ disiungerẽ[illegible] [illegible]ltra fluuiũ exercitus tã subito in aciẽ collocari non posset. Quod si in tan[illegible] [illegible]nfusione hostes initium pugnæ facerent, euidens periculũ atq; damnũ ma[illegible] [illegible]curri dicebat. Sed Mahameti Bassæ consilium hoc suspectũ erat. Non [illegible] [illegible]eorgiano: quẽ clam cum hostibus conspirasse, eumq; ob finem, [illegible] [illegible]c potius viam, quã per alteram, quæ Tomanis versus tẽdit, in insidias ho[illegible]dio atq; consulto ab ipso perductũ fuisse, certo sibi persuadebat. Insidias [illegible]uas sibi structas rebatur, eludere atq; euadere cogitans, imperauit, vt o[illegible] [illegible]piæ, quam po[illegible] celerr[illegible]e, cum frumento & reliquis munitionib[illegible] flu[illegible] [illegible]transeant, quo antequam aduesperasceret vltra fluuiũ constituti, castra in loc[illegible]odam tuto metari, at[illegible] adeo hostiũ insidias eludere possent. Primus huic man[illegible]ato paruit Mahametis [illegible]arius, quem C[illegible]aia vocant, iuuenis au[illegible] in tre[illegible]unc sequeb[illegible]r, [illegible] & [illegible]ta ducebant, tandem v[illegible] c[illegible]sus exercitus maxima celeritate transiit, perierunt nonnulli in ea confusione.

Camelorum atque equorum poti[illegible] pedibus obtriti, quam [illegible]rofun[illegible] a[illegible] vel rapacitate fluuii submersi. Vbi Turcas fluuium superasse Georgiani c[illegible]gnouerunt, nõ sibi expectandum diutius rati, donec in aciem ordines collocent, [illegible]errimo igitur & vehementissimo impetu atque furore eos adorti sunt, ne[illegible]nus viriliter sub initium eos Turcæ exceper[illegible]t, & tam cruenta pugna f[illegible]commissa, vt exiguo temporis spacio ripę fluuii pluribus in locis sanguine manarin[illegible] plurimi vndique Turcæ, sed pauci ex Georgianis cadebant, aliquot Sangiac[illegible] Curdi, ac Mesopotamii interfecti fuerunt, quorum exemplo moti locu co[illegible] qui manifeste videbant internecione sese deletos iri, nisi maiori fortitudine h[illegible]stibus resisterent, fugere ac terga dare cœperunt: eos secuti sunt Amidenses ([illegible]go Caraemit) & vniuersus tandem exercitus. Iam antea Georgiani euentum pugnæ perspexerant, ideoque lata ala à tergo hostes aggrediebantur, ac n[illegible]uaderent, in fluuium eos propellere, atque omnem effugiendi occasionem [illegible] campos illis eripere, cogitabant. Fugientes illi euidens vitæ periculum pugn[illegible]do incurrebant, plurimi igitur in fluuium sese præcipites dederunt, quorum [illegible] in tutum delati, alii vndarum vi rapti miserè perierunt. Hunc in modum m[illegible]ma cum ignominia, & damno immenso cæsus est Turcarum exercitus, omnisq; thesaurus & frumenta ac cuncta impedimenta in prædam Georgianis ac Persis cessere. Postero die Turcæ, qui è pugna euaserunt, sese recollegerunt, & ira atque ignominia pleni, cœlum, regem suum, ac fortunam aduersam incusabant; Causam vero tantæ calamitatis vno ore in Georgianũ Mustaffam transferebant, quod solus conspiratione sua cum hostibus autor tantorum malorum extitisset. Restabat ipsis tantum pecuniæ, quantum ad præsidiarios refocillãdos, qui Tefli, vndique ferè ab hostibus obsessi, excubabant, sufficere poterat: eo igitur sibi properandum rati, tanta celeritate viam ingressi sunt, vt non absque maxima molestia, sequenti die circa vesperam eo peruenerint, vbi Turcicũ exercitum, quem tanto cum desiderio præsidiarii diutissime expectarant, tam male affectum & lacerum conspexerunt, obstupefacti, coram Mahemete palam protestati [illegible]t, se diutius in defensione eius loci persistere non posse, nisi omnium rerum necessariarum prouisio legitima, & consueta illis subministretur: tumultus ille in tantum excreuit inter præsidiarios, vt eius fama in Italiam quoque aduolarit, & re[illegible]ceptam à Georgianis Teflin, sparsum fuerit: vanum tamen rumorem illum fu[illegible] euentus docuit. Primùm hunc tumultum Mahametes donis ac pollicitatio[illegible]bus sedauit. Die vero sequenti concilium omnium belli ducum conuocauit, ad quod Sangiacchi, Bassæ, Zaini, Spahini, atque Ianizari maximo numero co[illegible]nerunt; ad quos in hæc verba locutus est: Siquidem ita visum fuit superis, v[illegible] casio victoriæ tam splendida & optata, quæ ad illustrandum vnumquemque [illegible]strum facere potuisset, tam tragicum exitum haberet, vt non modo nos ipsi [illegible]umphos consuetos de hoste agere non potuerimus, sed contra de nobi[illegible] victoriam deportarent, armisq; nostris, equis, mancipiis & spoliis potiti, & q[illegible] plurimum me angit, ipse thesaurus regis nostri, cum reliquis belli muniti[illegible] nobis solenniter concreditis, in prædam illis cesserit, honos etiam fortitud[illegible] quo nostrorum quilibet inter præclaros milites eminere quiuisset, [illegible]prus, & ad hostes nostros maximo nostro cum dedecore ac det[illegible] fit; Huc tamen cum peruenerimus ad milites strenuos & fortissimos, qui [illegible]tis sitis laboribus, & virtute inuicta hoc propugnaculum vndiquaque [illegible] insidiis & armis cinctum defenderunt, sartumque & tectum conser[illegible] auxilio debito & præsidio, quod vnusquisque ipsorum iam animo co[illegible]cere conuenit, cuius rei cura nobis ab Amurathe cõmissa fuit. Ante omnia [illegible] necessarium videtur, vt rationem & modum aliquem ineamus, quo mi[illegible] hisce succurramus, præsidio tamdiu ab illis expectato, & fortiter prome[illegible] vlterius indignationem atque iram regis nostri co[illegible]ra nos incitem[illegible] & [illegible] defendendo propugnaculo persistant. Non equidem cladis nostræ exc[illegible]nem adducere possumus, quod hostes vel machinarum vel [illegible]o[illegible]arum [illegible] superiores nobis extiterint, vtroque enim eos longe vicimus; nec dicere po[illegible]

m[illegible] pore nocturno, vel ex improuiso eos nos aggressos fuisse; siquidem clare & numer[illegible]ũ militum, & equorũ, & arma conspeximus; vidimus eos ad nos properant[illegible]s, & pugnæ ineundæ rationem animaduertimus. His omnibus optimè pe[illegible] flumum infausto omine transimus; sed maxima nostra cum clade ac [illegible]ento, idq; potissimum, quod ad fugam, quam ad pugnam paratiores fuimus, & plantis quam manibus vincere maluimus. Iustum igitur est, & ipsa æquitas, & belli, ac mi[illegible]itaris disciplina hoc à nobis flagitat, ne patiamur, vt Imperator no[illegible]r detri[illegible] n[illegible]m ex amissione huius pecuniæ, quam in nostras manus consignauit, capiat, maxime vero cum neque vi maiori, neq; fraude hostium, sed nostra culpa, & nimis importuno timore, & vitæ cõseruandæ studio, illa nobis ablata a[illegible]que erepta fuerit; cum tamen potius fuisset, fortiter in hostem eundo, mo[illegible] adire peri[illegible]lum quam ignominiosa fuga honoris iacturam facere. Quod si vi[illegible]iliter pugnando intrepide hostiles impetus sustinuissemus, & ab illis multò nobis potentioribus, damnum hoc accepissemus, vt sic saltem aliquo honesto prætextu coram rege nostro & toto mundo factũ nostrũ, tanquã cruenta pugna fra[illegible]i, palliare possemus: Non opus foret, de modis restituẽdæ pecuniæ vi nobis ereptę consiliũ inire, & præsidiarii isti facilius cõmune hoc damnum, & calamitatem perpeterentur. Iam vero nos pecuniæ istã vim perdidimus, ac si vltro inter Persas ac Georgianos eã distribuissemus, vt saluti nostræ cõsuleremus, & furorẽ hostium declinaremus. Igitur obligati sumus Imperatori nostro eã restituere cuius nomine omni tẽpore ab ipso cõueniri, & repetundarũ damnari possumus. Igitur vos, ô amici atq; socii, rogatos volo, vt posthabitis longioribus cõsultationib. priuata vestra ærariaǽ marsupia (nisi forsitã & illa incõsiderate hosti rapaci vltro proiecistis) cõcurratis, & ꝓpria pecunia his necessitatib. subueniatis, vt honori regis nostri consulamus, ac fugam hanc honesto quodã prætextu cooperiamus, & quod præcipuum est, iram atq; indignationem Imperatoris iure contra nos conceptam leniamus. Vobis ego exemplo præibo, paratusq; sum 4000. Ducatorum in medium conferre, vos cuncti vestigiis meis insistite, vestraq; liberalitate communem caussam iuuate, vt innumeris periculis atq; perturbationib. liberemur.

Vbi dicendi finem fecit, variæ Ducum, qui in concilio præsto erant, sententiæ ex ipsorum vultibus adparebant: hic tacite secum iniurias atq; conuicia in regem Mahametem ac Deum ipsum congerebat; ille palam negabat, se quicquam contributurum: clam alius fugam meditabatur; & sic diuersa à diuersis parabantur remedia, vt pecuniarum iacturam euitarent. Sed randem tamen omnes exemplo & voluntati Mahemetis obedire, & quantum quilibet posset, in medium conferre coacti sunt, collectaq; fuerunt 3000. ducatorum. Tum etiam ad Leuentolium perscriptum, vt frumenti, veruecũ & aliarum rerũ necessariarum, quantũ posset o[illegible]s prȩsidio mitteret. Per biduũ substitit Mahemetes Tefli, & substitutis aliis præsidiariis in eorũ, qui inde trãsferri volebãt locũ, Homare etiã Bassa, duce eo[illegible] vicem istius Giusuf, qui prius ibidẽ imperarat, creato, discedere cogitauit, in[illegible]rtus tamen quam viam ingrederetur, num eam quæ Tomanis ducit, an vero [illegible] per Georgiani Mustaffæ regionem: priorem tandem arripere statuit, iussi[illegible] ordi[illegible]es fluuium trãsire. Sangiacchi Curdi primi vadare fluuium cæperunt. Iam[illegible] ad alteram ripam delati erant cum Mahemetes sententiam mutauit, eosq; redire iussit, q; per Altunchalam & Carachalam proficisci cõstituisset. Illi iã antea [illegible]ociorũ, ob quam ad exiguum numerũ redacti erant, tum etiam pecuniæ am[illegible]ne offensi, renunciarunt Mahemeti, se iam pridem haud pœnitendos fe[illegible] m[illegible]tiæ progressus, seq; rebus arduis nõ puerilibus præfici velle, mutationes hasce tam crebras, puerorum ludos potius, quam virorum fortium consilia præ[illegible]re, [illegible]bi plane constit[illegible]tum esse in incepto itinere, quocunq; sane id fiat successu pergere. Mahemetes hac inobedientia haud parum motus, vehemẽter rogare institit, vt mutarent consilium, sed frustra, vnde prius ipso Mahomete Charsam attigerunt. Ille vero cum Amidæ seu Caraemit, & Altunchalæ Bassis alteram vi[illegible]m qua prius tanta fu[illegible]t affectus clade, ingressus, tandem Altunchala[illegible] peruenit.

Dixi, Mustaffam Georgianum apud cunctos fere in suspicionem venisse quasi ipsius fraude & dolo clades tanta Turcis a Georgianis illata fuisset: instigabant Mahametem plurimi Bassæ, vt supplicium de eo, quem proditionis ac[illegible]abant, sumeret; ipse quoq; Mahemetes eo inclinabat, sperans inde occasionem se nacturũ, rei male gestæ causam in Mustaffam conferendi, cuius cõsiliis malignis & fraudulentis in tantum discrimẽ exercitus adductus fuisset, quo honesto p[illegible]textu fugam excusare apud Amurathem posset. Dolo igitur illũ e mediũ tollere constituit; & ne tumultus inde oriretur, concilium in tentorium suum conuocauit, ibiq; decretum quoddam Constantinopoli allatum se promulgaturum finxit: ordinauit tamen, vt Mustaffam intentũ lectioni decreti, Checaia seu vicarius ipsius, aliiq; ad id constituti, à tergo adorirentur, eiq; caput amputarent. Co[illegible]nerũt in eo concilio apud Mahemetẽ Amidę Bassa, cũ aliquot Sangiac[illegible] his [illegible]rensi iurisdictioni subditis, tum etiam Capigi Bassa, & vicarius Mahametis; qui omnes iuramento ad inferendam mortem Georgiano, quem vocare iusserant, [illegible] se adstrinxerunt. Ille à quibusdam, qui iam dudum ob humanitatem ipsum c[illegible]lebant, de fraude hac certior factus, & indicia eius rei quędam ab ipso statim pugnæ infaustæ die præsenserat. Non igitur dubitabat concilium hoc in suam perniciem conuocatum esse: vnde & suæ saluti consulere, & vitæ periculum, quod incumbebat, declinare statuit, quin ad concilium iret vocatus, recusare non poterat, ne absentia & contumacia magis suspectum ipsum redderet facinoris, cuius (fortasse non iniuria) accusabatur, vnde pœnæ loco Turcæ ipsi ditionem atque vrbes, quas possidebat, adimere poterant. Igitur comparere in concilio, & insidias structas cum Mahametis pernicie euitare decreuit. Nam 50. fidelissimorum suorum satellitum elegit, eisq; indicauit, se in concilium, quod habebatu[illegible] Mahemetis tentorio, sequerẽtur, atq; ibi prompti & attenti expectarent id, quud facto opus foret, vbi se vociferantem audirent, tum subito omnes cum gladiis in tentorium illud penetrent, seq; contra omnem vim Turcarum, si forte inferretur, tueantur; nec cuiquam mortalium parcerent, aut personę respectum haberẽt. Milites hi natura Turcis erant infensissimi, & lubẽtissime Mustaffæ parebãt, reque cum aliis suis intimis communicata, Ducem suum ad concilium sequebantur. Quo vbi peruenit, stans Mahemetem rogauit, quid sibi imperare vellet, qui subito fictum decretum promulgari iussit, cui attente ille auscultauit, finita lectione, cum Sangiacchi atque Bassæ ordine assedissent (habent enim Tur[illegible] in more positum, vt semper stando, nunquam sedendo Imperatoris decreta a[illegible]scultent) Georgianus discedendi veniam petiit, respondens se & huic, & omnibus aliis, licet arduis ac difficilibus Amurathis decretis obedientissimum fore. Cũ iam iam exiturus esset, Capigi Bassa appropinquãs manica ipsum prehendit, iubens illum sedere: quod ille sentiẽs fortiter clamauit; simulq; gladium distrinxit, & Checaiam Mahemetis, qui primus illi occurrebat, petiit, sinistra manu capitis tegumentum, turbantem vocant, ei deiecit, dextra vero maxima agilitate & vi, vulnus illi eiusmodi inflixit, vt caput, & collũ, & pectus in duas partes [illegible]rit, humeriq; in diuersa latera penderent ad stomachum vsque diuisi, ita vt [illegible] mora animam horrendo spectaculo exhalaret. Secundo ictu Eunuch[illegible] B[illegible]sam ferire cogitabat, sed obstabat consuetum capitis tegmentum, cuius part[illegible] perstricta etiam maxilla, ei abscidit. Tandem furore & vindictæ cupid[illegible]ne citus in ipsum Mahemetem, qui obstupefactus hoc tumultu, iam furr[illegible] petum vehementissimũ fecit, & quinque vulnera lethalia ipsi inflixi[illegible] duo præ reliquis periculosiora fuerunt, & licet tunc à medicis curata [illegible] tandem tamen causa mortis ipsius extiterunt. Ad Georgiani clamorem o[illegible] eius milites accurrerunt; cumque indies confusio in exercitu cresceret, [illegible] Mustaffa fremens adhuc ira, haud leuem timorem omnibus incussisset, ad [illegible] conclamatum fuit, indeque omnes maxima celeritate Charsam pr[illegible]perar[illegible] quo etiam duo illi vulnerati Bassæ, & alii, non melius habiti, dela[illegible] [illegible]e Mustaffa sine vlla mora, quid gestum, quantæ ipsi structæ insidiæ, quam [illegible]e & nullo suo merito in tantam suspicionem adductus fuisset, Amurathi per nun-

cio

nos significauit, causamque suam tam probe fuco & fraude ornauit, vt Imperator optime sibi ab illo satisfactum crederet, ac vestes & clauam deauratam in beneuolentiæ signum dono miserit. Nec minus Mahemetes de Mustaffæ perfidia atque fraude apud ipsum conquestus, in odium eum adducere studuit; tum quam difficile iter hoc esset, & quem expeditio successum habuisset, ei perscripsit. Vbi Amurathes cognouit, quantas calamitates eius milites perpessi, quod ærarium amissum, & extrema ignominia exercitus affectus esset; tum etiam quod Tefliense propugnaculum in maximo discrimine, ac periculo versaretur; totus exanguis & æstuans ira Bassas ad concilium vocauit; Qui vbi conuenerunt, verbis iniuriosis & grauissimis eorum peruersa consilia incusauit, damna & mala quæ inde secuta recensens, quasi ipsorum culpa contigissent. Atrocius tamen in Sinanum, qui primum occupabat locum, quam in reliquos ferebatur, quod ipse solus causa tantorum malorum extitisset, quoniam imprudēter exercitum deseruisset, quo Constantinopoli tanquam alter Imperator regnaret, rebusq; præesset, otiosus interim casus aduersos aliorum intueretur. His auditis Sinan non potuit sibi temperare, quo minus irato regi responderet: neque modestiam orationi suæ (vt par erat) adhibuit, sed arroganter ipsi contradixit: se nimirū anno præcedenti (qui quintus fuit huius belli) antequā Constantinopolim repeteret, tanta industria præsidiū pecuniæ & frumenti Teflin misisse, & vt eo tuto deferretur procurasse: Idque tam caute, vt pauci è subditis, multo vero minus hostes ea de re quicquam pernouerint. Neque ea de caussa nouum à Turcis exercitum conscriptum, neque hostes quicquam contra istam suam prouisionem machinatos esse. Eiusmodi euentum hanc quoque expeditionem habituram fuisse, si sanis ac salutaribus suis consiliis obtemperauissent; se toties illi dissuasisse, ne Mahemetē Bassam Imperatorem belli crearet, qui minime sit idoneus ad tā graue munus, quod alios viros rerum experientia, & fortitudine præditos requirat, & maxime quidē hoc tempore difficilimo & periculosissimo: Cum igitur contra suam voluntatem res ceciderit, causam malorum Imperator sibi suisque consiliis imputaret. De ipsius versus Constantinopolim profectione sic statuendum, semper eam necessariam fuisse iudicatam, tum vt consilium de pacis tractatione instituenda explicaret, tum vt si pax optata ex voto sancire non posset, ipse regi exponeret, qua ratione hostis commodissime, & facilime vincendus, & expugnandus foret; hactenus tamen occasione, ea aperiendi destitutum fuisse; paratum tamen illa referre, quando placitum fuerit. Amurathi molestissima fuit hæc Sinani Bassæ oratio. Indignum enim ratus est, quod mancipium imprudentiæ ac temeritatis ipsum accusaret ac damnaret; dissimulabat tamen conceptum animo odium atque indignationem, ac scire cupiebat arcanum illud de hoste vincendo consilium, quod ex templo sibi explicari volebat. Reliqui Bassæ conticuerant omnes, & tacite cum rege, temeritatem & audaciam Sinani Bassæ damnabant. Ille multa, quæ ad rem facere putabat, in medium attulit, quæ in duo capita ferè redigi possunt. Primū dicebat, se nūquam suadere posse, vt in incepta belligerandi ratione pergatur, & constructis passim in hostico propugnaculis, hostis ditio occupetur, se initio cūm de bello mouendo consultatio habita fuisset, clare demonstrasse, fieri non posse, vt frumenti, pecuniæ, aliarumque rerum necessariarum tanta copia congeratur, quæ præsidiariis vndiquaque alendis sufficere possit: Nunc manifeste apparere quantum mortuus Mustaffa errarit, qui huius tam periculosæ & difficilis belli gerendi rationis auctor extitisset. Secundo loco modum belli gerendi, qui ipsi videbatur commodissimus, proposuit, hunc nimirum in eo consistere, vt Imperator ipse bello præsit, vel ad minimum Constantinopoli migret, & per duas saltem æstates, vel Amidæ vel Alapię, vel denique Amasiæ commorari velit, ac tum omnino de victoria certum eum esse posse. Persas enim quam primum fama de ipsius profectione ad eos peruentura sit, statim ad quasuis pacis conditiones ineundas descensuros, vel si bellum continuarent, victoriam haud fore difficilem. Hæc secreta illa fuerunt Sinani Bassæ consilia, quæ tamen euentum alium non habuerunt, quam quod

magis magisque Amurathes al[illegible]o & i[illegible]fenſo animo contra ipſ[illegible] Accedebant ſuſpiciones haud leues, quas mulieres quædam Am[illegible] nuo inſtillabant, quod de compoſito Imperatori conſuleret Conſtan[illegible] diſcederet; non quod frugi quid inde futurum ſperaret, ſed vt primo [illegible] occaſionem præberet, paternum occupandi regnum, & patrem ind[illegible] di. Creuerunt indies hæ ſuſpiciones, quod Amurathi nunc[illegible]atum erat, [illegible] beneuolentia Mahometes filius primogenitus, Sinanum Baſſ[illegible]m proſeq[illegible] Huncigitur ſubito omni honore exuit, eumque Damoticam iuxta Adrian[illegible] lin relegauit: Inde tamen paulo poſt Marmaram vrbem Thraciæ mari[illegible] non procul à Solymbria ſitam diſcedere ipſi ex ſingulari fauore conc[illegible] vbi adhuc moratur. In primi Viſirii officio ipſi ſubſtitutus eſt Sciaus Baſſa [illegible] peratoris gener natione Vngarus, vir humanitate, & ſingulari iudicio præd[illegible] ambitioſus tamen, ſibique plurimum tribuens, qui pacem cū Chriſtian[illegible]s [illegible] cipibus continuare (ſecus quam Sinan fecerat) ſemper laborauit. I[illegible] Perſarum duces prouincias ſuas repetierunt, & per celeres nuncios de vi[illegible] parta regem Codabandam certiorem fecerunt. Et hæc quidem Anno 158[illegible] 1581. & parte anni 1582. euenerunt.

LIBRI SEXTI
ARGVMENTVM.

REx Codabanda bellum filio Aba Miriza, Ariæ proregi, inf[illegible] cogitat. Emirchan promittit regi, ſe limites regni à Turcarum impe[illegible]tu defenſurum. Præfectus in Saſuar capite plectitur. Rex quomodo filium Abam viuum comprehendat, ſecum deliberat. Aba [illegible] ad patrem, cum quo in gratiam redit. Salmas accnſatur, & [illegible] luis. Rex cum primogenito Arſaciam redit. Feratus Baſſa Imperator exercitus Turcici electus. Reſtaurat Aggiachalam & Reiuan. To[illegible]mac iniurias à Turcis illatas vindicare ſtudet. Feratus Charſan peruenit. Sangiac[illegible] Curdum capite mulctat. Manucchiar Georgianus interficit Chiaus[illegible] Capi[illegible]que nuncios Amurathis, & commeatum cum Simone cognato ſuo diuidit. Ha[illegible] ſul[illegible] Teflienſibus. Feratus Erzirum proficiſcitur, & exercitum exauctorat. Rex Codab[illegible]nda Ecbatanam cum maximo exercitu peruenit. Feratus copias Charſa colligit, Lory pet[illegible] Anguſtias Tomanis ſuperat, Syluam ſuccidi curat. Dautchan ad Turcas tranſit. Simo[illegible] ditur Reſuan Baſſam, ſub eo equus confoditur, & ipſe miraculoſe maximum periculum[illegible] dit. Tomanis ab Haſſano defenſa. Fames graſſatur in exercitu Ferati Baſſæ, cui milite[illegible] minantur: Cliſcam proficiſcitur, eamque munire conſtituit, qua de cauſſa Reſuan male [illegible] litibus tractatur, qui ipſi etiam Ferato denuo minantur, quē tum Amurathes Car[illegible]manta Baſſa, è periculo eripit, vnde tumultus in exercitu ortus, Feratus militum volunt[illegible] eundare cogitur eosque Erzirum reducit. Alyculichan fuga euadit. R[illegible]x Cod[illegible] copias dimittit. Emirchano capto iuſſu regis oculi effodiuntur, vnde miſere [illegible] cere obit, ob eius mortem Turcomanni tumultuantur. Amurathes Oſmano Ba[illegible] pl[illegible] fidit. Sciaus ſcribit Tartaro, de Oſmani Baſſæ aduentu Conſtantinopolim, qui [illegible] militum eo proficiſcitur, 12000. Tartaris ipſum aggrediuntur hoſt[illegible]er, quos [illegible] rumque regem occidit, fratre ipſius in regno ſubſtituto. Caffa diſce[illegible]it, & Conſt[illegible]n[illegible] triremibus defertur, in Sciaus Baſſa locum primus Viſirius creatur, & Ferato [illegible] ducis officio ſubſtituitur. Conſtantinopoli diſcedit: Erzirum venit, maiorem c[illegible] colli[illegible]it, quam hactenus in bellum hoc miſſus fuerat, præter Aegypt[illegible] quæ ipſum non comitantur.

Vbi [illegible] Persæ domum [illegible] spoliis ac præda o[illegible] passi [illegible] ingenti [illegible] odio a cu[illegible] excepti. rumor quoque de Mahemetis [illegible] & Mustafa Georgiani [illegible] contentione diuulgatus lætitiam priorem auxit, [illegible] subibet [illegible] pit, fore vt Turcæ ad pa[illegible] [illegible] tam [illegible] inuiti compellantur; quod [illegible] minus commode iniri [illegible] tamen sperabant, vt impedimentum aliquod mutationes illæ [illegible] quo minus ex voto vlterius progredi, & longinquioribus regni [illegible] possint. De his facile inde coniecturam capere poterant, tum quod Mustafa Georgianus enormi iniuria Mahemetem Bassam affe[illegible] quod in ipsius Mustaffæ & Simonis ditione plurima loca struendis in[illegible] [illegible] nissima, vnde hostibus maximum damnum inferri poterat, passim [illegible]. Hac spe cum pascerentur ex Georgia nunciatur, Sinanum Bassam [illegible] officio spoliatum, & in ipsius locum alium belli Imperatorem ad [illegible] andum bellum promotum iri. Minime gratus Persis hic nuncius fuit, [illegible] Sinanum Bassam plurimum ad pacem inclinare, & à bello diu[illegible] [illegible] teque dispersó prorsus abhorrere. In primis vero grauiter [illegible] fuerunt, cum intellexere, pacis tractationem interruptam, & totam Per[illegible] gentem varus modis Constantinopoli ludibrio habitam, & illusam, ipsum[illegible] captum Erzirum deductum fuisse: à spe tamen prius animo con[illegible] nihil [illegible] bant, fore scilicet, vt Turcæ ab occupatione Ecbatanæ, &c. [illegible] asuonæ eo anno impediantur. Quod si tamen nouus belli dux cum exercitu in Georgiam mittatur, illum vltra Teflin non progressurum, & vindicandæ iniu[illegible] a Manuchiare acceptæ operam daturum, in eumque finem Manuchiarem [illegible] at [illegible] affi[illegible] atem cum Simone, ducta eius sorore in matrimonium, con[illegible] traxi[illegible] vt arma & vires coniungerent, atque alter alterius patrocinium defen[illegible] sionemque in se reciperet, cum amborum caussa communis agatur, & conti[illegible] [illegible] iones possideant, vnde facile impediri posse confidebant, ne præsidiu[illegible] [illegible] efli[illegible] bus in posterum summitteretur. Hanc occasionem rex Codabanda sibi per [illegible] tunam ratus, vt filii Abanmirizæ contumaciam castigaret, totus ad il[illegible] lud [illegible] ellum cogitationes suas, & cōsilia direxit, vrgebat hoc in primis Emirliam[illegible] Miriza, [illegible] natu maximus, instigatus a socero Miriza Salma, primo Visirio, [illegible] erat, quam vt Mitizam perderet, his vt gratum faceret rex Codabanda, & bello, quod a Turcis imminebat, prospiceret, Emirchanum Ecbatanæ præfectum ad se vocauit, animique sui consilium ei aperuit, dicens sibi in A[illegible] proficisci constitutum esse, interim tamen ita rebus suis se prospectu[illegible] [illegible] d damn[illegible] rbibus, quæ proxime furori Turcico expositæ erant, infe[illegible] [illegible] vero firma præsidia sub ducibus ad bellum idoneis se vndiqua[illegible] que [illegible] ere decreuisse, qui gestorum rationem ipsi reddere queant: si quod [illegible] speret, Turcæ eo penetrare ausint, Emangulichanum defendendæ A[illegible] [illegible] am in se suscepisse, qui ad angustias Alexandriæ Osmano Bassæ se [illegible] turus sit, ne denuo eam prouinciam deuastet: se alium quoq; virum præ[illegible] [illegible] tissimum elegisse, qui firmiter ipsi promiserit, nunquam se commissurum, vt Turcæ regionem Tauris, Nassiuan, Reiuan & aliis vrbibus contiguam diripiant, [illegible] manu illis obstiturum. Hoc cum ita sit, se ipsum vltro ab onere regen[illegible] [illegible] tanæ liberare, atque in eius locum alium substituturum, qui sponte se ad [illegible] endendam obtulisset. Quod si ille munus hoc in se recipere velit, se post[illegible] [illegible] o priori ipsum in eo confirmaturum, & ducem vniuersalem contra Turcas [illegible] m. Incertus hærebat Emirchanus, quæ in dubio hoc rerum statu [illegible] ret, sciebat plurimos se æmulos habiturum, qui audacter quæuis regi [illegible] lari essent, vt ipsum opprimerent, & dignitate priuarent: Præterea etiam secum cogitabat, quanta cum difficultate, in ea quæ rex petebat, assentiri pos[illegible] ob inuictam Turcarum potentiam: cui tantum aberat, vt se opponeret, [illegible] re[illegible] stere cum tenuibus suis copiolis, & exiguo belli apparatu posse dif[illegible] [illegible]. Denique etiam ipse spe communi deceptus, quod non crederet, Turcas, dum rex in Ariæ expeditione occupatus esset, vltra Georgiam &

Teslin [illegible] tempore, [illegible] bellum [illegible] prohibi[illegible] quis hostib[illegible] tias suas [illegible] oppos[illegible] : Turcomannos [illegible] & cæteros [illegible] fœderatos in auxilium se vocaturum, vt valido [illegible] rias illatas vindicare valeat. Discessit igitur [illegible] cum 20000. militum, relictisque ad sinistram prou[illegible] Ge[illegible] ad dextram vero Siras, Caffan, & plus vltra versus dict[illegible] Sarutz, Pangiazar, & Culbat, ad viam [illegible] quæ Techan[illegible] Cur, Sembran, Bestan, & Dagman vr[illegible]bus, tandem [illegible] Ariç regno subiecta est. Eius præfectus portas [illegible] dias vndiquaque diligentissime disposuer[illegible], ea intentione [illegible] ibi detineret, donec primus iræ impetus transiret, & ipsum [illegible] garet: sed non habuerunt ipsius consilia, æquum [illegible] Verebatur enim Miriza Salmas, ne grauiores [illegible] vnus eius vrbis occupatio protraheretur. Ideoque oppugna[illegible] nibus, scalis, trabibus aliisque machinis milites ad superand[illegible] tur, tantumque perfecit, vt exiguo tempore vrbs capta, & p[illegible] fuerint, qui cum toto exercitu subito irrupit, neque occa[illegible] præfecto reliquit, qui captus ad regem adductus, capi[illegible] licet & varias innocentiæ suæ causas allegaret, ac diuersorum fl[illegible] mum Visirium reum ageret.

Discessit rex vrbe Sasuar, & assumptis copiis vrbium N[illegible] ris, Turbat, Giem, Malan, & Coran, earum aliquot duci[illegible] pita amputari iussit, qui scilicet à Salm[illegible] Miriza ac[illegible] lio contra patrem conspirassent. Tandem Ariam cum exercitu pe[illegible] quæ natura loci fortissima, & muris validis circumdata est: fossa i[illegible] qua viua repleta, quam per canales instaurator [illegible] Huius expugnatio difficilis & longa apparebat, in primis [illegible] sidio plurimorum virorum fortissimorum, qui omnes [illegible] zam Salmam animo affecti erant, custodiretur. Nec qui[illegible] qui extrema quæque ad sui & Principis sui d[illegible] Vbi rex primum Ariam intuitus est, variæ cog[illegible] re, & variis affectibus raptus, nunc dolore perci[illegible] cordiam mouebatur. Dolebat in primis, & proprium accu[illegible] talis ab ipso prognatus esset filius, qui spreta dign[illegible]tate parentis [illegible] suis viribus defendere, & hostibus eius sese oppon[illegible] bus viam demonstrare videretur, vrbes ac ditiones i[illegible] pandi: & ipse filius patrem, à quo in lucem ed[illegible]tus, & ad [illegible] euectus fuisset, è medio tollere cogitaret. Deplorabat [illegible] cem, quorum durantibus hisce motibus pl[illegible] quibus in futurum parcere in primis constitu[illegible] vt in proposito suo pergeret, & quid filius animi ferret, in[illegible] que si qua ratione posset, in suam potestatem redigeret. [illegible] que arte munitam esse Ariam, nec facil[illegible] e[illegible]us expu[illegible]ationem temporis futuram, quod Abas Miriza con[illegible] animum patris & fratris voluit: suppliciter rogans, vt q[illegible] peterent, significare vellent. Quod si terminos imperi[illegible] cum, qui filius & frater esset, honore ac di[illegible] patre ei procurata, priuare cogitent, me[illegible] debeant. Se enim iam antea facultates omnes, & [illegible] rum obsequio impendere paratum esse, regem Malhemete[illegible] & pro suo rege agnoscere: è re ipsius potius fore, vt in vic[illegible] [illegible]os arma co[illegible], quod cum totius Persiæ commodo [illegible]

[illegible] ore fieri posse. Sin de[illegible]ctum aliquod vel contra Maiestatem regiam, vel honor[illegible] parentis [illegible]e commissum, vindicatum, castigatumq; venissent, non [illegible]usare se quamuis censuram: se regno, atque adeo toto mundo, & propria vita [illegible] ipsorum gratiam decedere promptum esse, quo ipsorum animi acquiescere po[illegible]nt. Hæ literæ adeo humiles ac submissæ cũ sæpius lectione iteratæ fuissent, amborum animos ita permulserunt, & ad misericordiam flexerunt, vt rem omnẽ amice componere, & iuuenem ad frugem reducere potius quam multo sanguine & ruina subditorum bellum continuare statuerent. Rescriptum igitur Abæ Mirizæ fuit, immodico Imperii desiderio regem & principem nequaquã indu[illegible]os, tam lõginquum iter suscepisse, tãtumq; sanguinis humani profudisse: Quin[illegible]o priusquam regno ipsum priuent, sese paratos esse, nouis honoribus & do[illegible] ipsum honorare: solam ipsius inobedientiam tantorum motuum caussam esse, quod nimirum regem totius Persiæ se vocare ausus sit, & ne vnicum quidem hominem in auxilium patri contra Turcas miserit: Hanc caussam esse ipsorum [illegible]luentus. Dignum igitur, vt hosce nefarios ipsius conatus, & contumaciam re[illegible]mant, vt æqual[illegible]ter omnes subditos regni Persici obsequium erga regem, tum e[illegible] in[illegible]er [illegible] pax, ac tranquillitas conseruetur. Vbi ex his literis Abas patri[illegible] ac fratris querelas intellexit, animo fuit confirmatus, sperans se clare ipsis osten[illegible]rum, quam [illegible]etucrse de rebus omnibus apud eos delatus fuisset. Conti[illegible]n [illegible] ipsit: quod si vterque sancte illi promittere velit, legatos, quos ad ip[illegible] mi[illegible] sacrosanctos futuros, nec morte vel vlla alia iniuria affectos [illegible] se ipsis m[illegible]ste declaraturum, quam male edocti, & quam inique talia crimina [illegible]bi affingantur quæ nunquam sibi in mentem venissent; sed contrarium se semper studu[illegible] & fecisse: qui[illegible] & eiusmodi res illis se aperturum, vt ipsorum adu[illegible]s [illegible]agis a[illegible]s, quam sua caussa, in maximum totius Imperii Persici co[illegible]od[illegible] cedere debeat. Promiserunt ambo, quæ Abas petierat, & desiderium illos haud mediocre tenebat, nouitates illas, quarum spem illis fecerat, cognoscendi, solenniterque iurarunt se legatos amice recepturos, & tractaturos.

Misit ergo duos è præcipuis suis consiliariis, ætate ac prudentia graues & con[illegible]icuos, eisque in mandatis dedit, quæ regi & fratri significarent. Qui [illegible]bi ad regem peruenerunt, multis verbis innocentiam sui principis docuerunt: denique etiam de more gentis conceptis verbis iurarunt, per creatorem, qui aerem distendit, terram super abyssos fundauit, cœlum stellis ornauit, aquam diffudit & ignem, & qui tandem ex nihilo omnia produxit, per caput Magistri sui Aly, per legem Prophetæ Mahometis, per liberos, coniuges atque animas suas, nunquam tam peruersa consilia Abæ Mirizæ in mentem venisse. multa testimonia & probationes adducebant, quod omni tempore, in primis vero cum ad regnum euectus, & prælia cum Turcis com[illegible]m[illegible]da e[illegible] fi[illegible]us ad Deum preces pro patris salute ac prosperitate, pu[illegible]b[illegible]e c[illegible]pi iussisset, nec illi quicquam magis gratum fuisset, quam lætos belli euentus, & prosperum successum audire: infinita decreta & literas regias in medium proferebant, quæ Abas ad Præfectos sui regni, tum ob pri[illegible]tas caussas, tum ob negocia publica scripserat, in quibus nunquam Persiæ regem se vocat, sed tantum Vester rex & gubernator Ariæ subscripsit. Ro[illegible]are se regem, vt quam diligentissime in omnes actiones ipsorum Principis inquirat, etsi vel vmbra saltem, vel indicium minimum tantæ malignitatis, cuius accusatus fuerat, appareret, ipsum & regno & libertate exuat; se pro ipso obsidum loco futuros. Quod si ea, quæ Abæ Mirizæ imputentur, falsa esse comperiantur, & ille nullius criminis reus argui possit: Rogare se supplices (inclinati terram osculantes de more suo) ne imperfectum hoc negocium relinquat, quod in præiudicium sanguinis regii inceptum & structum fuerat, sed vt oculis in primum Visirium conuersis, diligentius inquirat, quæ caussa ipsum mouerit, quod autor tam difficilis, & periculosi belli extiterit. Facile enim appari[illegible], ipsum maligno, auaro, & impio animo hæc consuluisse, & dignum esse,

qui sanguine luat, tot hominum ipsius de caussa occisorum c[illegible]
Vnicus supererat scrupulus, quem Salmas d[illegible] & sæp[illegible]
nimirum Abam Mirizam, præfectis suæ re[illegible] n[illegible]
bellum proficiscerentur, vel auxiliares copias [illegible]
si non negant, sed ob alium finem, quam ad regem Sal[illegible] re[illegible]
Miriza facta fuisse: Istis enim temporibus passim rumores de [illegible]
(qui vulgo Iessselbas dicuntur) excursionibus sparsos, quod videlicet [illegible]
ces, & campos Ariæ subiectos deprædarentur, vnde me[illegible] & A[illegible]
consiliariis omnib. eiusmodi incussus fuerit, vt ciuitates præf[illegible] d[illegible]
me sint ausi: ea sola & non alia de caussa Præfectis imperat[illegible] T[illegible]
in bellum proficiscerentur, sed domi accincti starent, donec ad limite ab [illegible]
sionib. Tartarorum defendendos vocentur: Hæc omnia ad Visirium [illegible]
poris perscripta fuisse, ipsum vero malitiose reticuisse, eo con[illegible] vt d[illegible]
hisce motibus hac occasione Abam Mirizam in vitæ di[illegible]en add[illegible]ce[illegible]
sublato, regnum vniuersum ad ipsius generum Emirhamzam defer[illegible]
loco ipse tanquam moderator, & consiliorum rector, totius regni haben[illegible]
ctare, & pro suo libitu illud regere possit. Hæc vere a se d[illegible] manifeste se p[illegible]
turos pollicentur, non equidem, quod Emirhamzam tam nefariorum c[illegible]
rum conscium crederent: quem optime norint, par[illegible] pie[illegible]
ac dissensiones inter cognatos detestari, a sanguine vero ac cæde s[illegible]
tum abhorrere, sed tantum vt scelerati illius proditoris machinationes & [illegible]
silia peruersissima innotescant. Hæc legatorum oratio varias in Regum an[illegible]
cogitationes excitauit, Mahametes pater, qui natura credulus & [illegible]
erat, diligentius rem totam, & quæ illi tam vehementer petierant ac c[illegible]
tant, perpendere cæpit, petitiones illorum haud iniquas ratus; om[illegible]
vrbium Ariæ regno subiectarum gubernatores, iudices, & thesaurarios [illegible]
candos curauit, & ex illis quæsiuit: quo in loco & gradu dignitatis Abam M[illegible]
zam haberent, & quo loco ipse Abas ab illis haberi cuperet[illegible] omnes vn[illegible] &
consensu responderunt, se principem suum non al[illegible]r, [illegible] pro vic[illegible] r[illegible]
Persiæ agnoscere, neq; ipsum vnquam pro alio, quam pro regis vi[illegible] se g[illegible]
quod multis decretis & literis ad se perscriptis testatum fecerunt, [illegible] n[illegible]
quam alio, quam Ariæ regis titulo vsus erat.

Quæsiti etiam de Tartarorum excursionibus responderunt, [illegible] a e[illegible]
tigisse, quæ legati antea dixerant, maximaque damna toti [illegible] e[illegible]
sionibus & deprædationibus hostium illata fuisse. Hæc vbi rex inte[illegible]
quicquam amplius de filii, quem rebellionis & contumaciæ Salmas [illegible]
innocentia dubitauit. Etsi vero caussam iustam rex haberet [illegible] tam gra[illegible]
in Visirium animaduertendi, cuius solius suasu & hortatu tot præcl[illegible]
ces vita perempti fuerant, nihilo minus tamen exactius querelas a [illegible]
propositas cognoscere, & inuestigare voluit, vt iusto metu peni[illegible]
veritus, ne forte primogenitus Emirhamza cum Visirio in mortem ip[illegible]
rarit. Clam igitur filium Emirhamzam ad se vocauit, rogauitque am[illegible]
caussa ipsi toties bellum Abæ Mirizæ suo fi[illegible], & ipsius fratri g[illegible]
dum consuluisset, quem nunc ab omni crimine vacuum & [illegible]x
uisset? Respondit Princeps, nihil aliud de rebus a fr[illegible]
quæ ex socero Salma cognouisset, cui tanquam socero & [illegible]mo [illegible]
conseruatori, & qui in omnibus aliis rebus verax, & fidelis repertus [illegible]
rito de omnibus, quæ indies ad se retulerit, fidem habuisset. O[illegible] m-
pestas in Visirium recidit, de quo cum Rex aulico[illegible], & ex[illegible]
quireret, res nunquam antea speratas, & nouas plane comperit. N[illegible]
mnium fuit, qui ipsum non accusaret seditionis, crudel[illegible]
nidis, & grauissimorum criminum reum ageret; [illegible] Ar[illegible]en[illegible]
relæ ratæ habitæ fuerunt, quod penes ipsum steterit, quo[illegible]us R[illegible]
tæ fuerint caussæ, ob quas Ariæ præfecti in bell[illegible] profi[illegible]
tur rex, quod [illegible]utor tot præclarissimorũ belli d[illegible] [illegible]s

se

se [illegible] illos [illegible] c[illegible], et de filio indignis sane modis è medio [illegible] omnem [illegible] & iram contra filium falso a [illegible] conceptam in Vsirium coniecit, eumq; capitis pœna affici curauit: filio vero, de cuius innocentia iam liquido constabat, in antiquum amoris & [illegible] restituit. Emirhamza quoque, vbi soceri malitiam manifeste cog[illegible] [illegible] Teflin [illegible] pœnas eum exsoluit. Fratres autem vbi in[illegible] in gratiam [illegible], & filius patri reconciliatus, deq; ipsius obedientia plane certus fuit, Mahemetes Rex cum primogenito Emirhamza Arsaciam repet[illegible], [illegible] multæ difficultates per absentiam eius ortæ, ipsum exceperunt. Amurathes [illegible] magis Sinani Bassæ atrocia verba, & infaustas prædictiones animo voluebat: quas vt eluderet, constituit bellum persequi. Sed de belli Duce, cui tam graue onus committeret, deliberans, tandem Osman Bassa a nonnullis fuit propositus. Verum eo tempore ex Atropatia illum reuocare noluit, quod felici[illegible] in locis bellum gereret, maiores in posterum successus sperans. Erat tunc [illegible] aula Ferat Bassa, homo ætate rebus agendis matura, & singulari animi ferocia atq; audacia præditus, & ab opinione semel concepta raro, aut nunquam decedere solebat. Is in omnibus subitaneis & inopinatis casibus imperterrito erat animo, & quod primum ac præcipuum, fidelissime Regi suo seruire solebat. Ob has virtutes Amurathi iam notus, generalis belli Ducis officium ei concredere statuit; vocatumq; ad se de multis consiliis arcanis certiorem fecit; & ad rem strenue gerendam hortatus, totius belli imperium ei commisit. Feratus libenter hoc munus, arduum licet & difficilimum, in se recepit, & non parum se à Rege præ[illegible] honoratum ducebat, pollicitus se omnes animi & ingenii vires neruosque adhibiturum, vt Regis voluntati ac decretis obediat, nullaq; vnquam occasio rei bene gerendæ e manibus elabatur. Initio quidem hoc illi iniunctum erat, vt viam, qua Teflin ducit, tutam redderet, Georgiam subigeret, & ditionem Mustafæ Georgiani, qui maxima temeritate exercitum Turcicum eiusq; Imperatorem innumeris malis affecerat, ferro, flammisq; popularetur. Postea tamen Amurathes a Maxutchan (qui Sophiandrum partes deseruerat) & finitimis suis Bassis certior factus, Persarum Regem vel iam discessisse, vel breui Ariam versus discessurum, & bellum filio Proregi [illegible]aturum esse: sententiam priorem mutauit, iussitq; eum Re[illegible]an versus (in ditione Tocomac sitam) proficisci, vrbem munire, ac in propugnaculi formam redigere; atq; iter, quod inde Charsam deducit, vtilissimum reddere, vt insidiæ hactenus à Tocomac structæ, in posterum curari possint, damna illata vindicarentur, & via, qua Ecbatanam itur, aperiatur. Regis quoq; consilium eo directum erat, vt indignationem atq; iram, in Mustaffam Georgianum iure propter delicta commissa conceptam dissimularet, eique suaderet, vt stipatus mancipiis propriis præsidium Teflin duceret, idq; in eum finem, vt si hæc via semper tuta & aperta Turcis maneret, in sequentem annum expeditio contra Ecbatanam suscipi posset. Valde probauit Regis consilium Feratus, & ad omnia promptum paratumq; se demonstrauit. Iamq; anni tempus ad bellum ipsum prouocabat. Igitur sub initium anni 1583. in omnes Turcici Imperii vrbes regia mandata emanarunt, vt quantum possint copiarum ad hoc bellum Pers[illegible] conscriberent, & vocati [illegible] Duce belli, vbi ipsi videretur quanto[illegible] [illegible] sese sisterent. Subito huius edicti fama per omnes Imperii prouincias volauit: peruenerunt nuncii Tripolim Syriæ vrbem, Damascum, Alapiam, Iudæam, [illegible] Palæstinam, Mesopotamiam, Babyloniam, Balsaram, Sebastopolim, Maro[illegible], Bithyniam, Cappadociam, Ciliciam, Armeniam, ad omnes Sangiacchos Curdos, ad confinia Constantinopolis, Vngariam, Græciam, atq; adeo ad omnes reliquas ditiones, quæ Turcas in bellum sequi consueuerunt: quæ vbi Imperatoris mandatum perceperunt, Duces & milites sine mora conscripserunt. Ipse [illegible] belli Imperator Constantinopoli discessit, & per Chalcedonem, Ama[illegible] ac Sebastopolim, Erzirum peruenit, vbi omnes copias collegit, fossores & [illegible] conduxit: pecunias, frumenta, & reliquas munitiones ad bellum necessarias, congessit, ducto secum consueto machinarum numero, omniaq; ad futu-

ram expeditionem spectantia, summa d[illegible]gen[illegible]a proc[illegible] V[illegible] expeditioni opportunum aduc[illegible]t, E[illegible] d[illegible]t, & oc[illegible]o[illegible] C[illegible]git: Indeque Re[illegible]an vers[illegible]s profectus, duce [illegible] Maxu[illegible] duo antequam Reiuan attigit, collapsam quandam arcem A[illegible]gia-Chal[illegible]mine restaurauit, præsidium centum militum ei imposuit, & mach[illegible] qu[illegible]dam bellicis muniit. Inde susceptum iter versus Reiuan p[illegible] c[illegible] vrbs ad montem sita, c[illegible]ius summitas altissima, p[illegible]rpe[illegible] ni[illegible]be[illegible] huius radices campi sunt frumenti feracissimi, & alendis [illegible]reg[illegible]s max[illegible]portuni, variis riuulis irrigui, qui ex summo monte descendunt, i[illegible] Araxen p[illegible]ea sese exonerantes. Ecbatana octo vel ad summum nouem die[illegible] A[illegible]stat: quo spacio interpositæ sunt Nassiuan, Chiulfal, Marant, & [illegible]ffia[illegible] passim viridariis conspicuæ, & situ amœnissimæ: separantur tame[illegible] i[illegible] montibus asperrimis, quorum aditus & militibus & pere[illegible]rinantibus d[illegible]mi & molestissimi sunt. Versus plagam Septentrionalem Teflis est ad A[illegible]strum Caldarani campi; & vlterius versus Tropicum Capricor[illegible]i, Van[illegible]a [illegible]um Martiana palude. In hac igitur vrbe Feratus Bassa c[illegible]to exe[illegible] substitit, & conuocato concilio reliquorum Bassarum, de loco con[illegible] propugnaculi cum illis deliberauit: omnes in ea opinione fuerunt, vt æ[illegible]que hortos Tocomaci illius occuparet, cumque locum fossa, mœui[illegible]u[illegible]a[illegible]chinis bellicis muniret. In medio vero, tanquam in centro castellum [illegible] construendum iudicabant, vnde tanquam ex specula campi & montes v[illegible] lustrari possint: eoque firmo præsidio & tormentis bellicis munito, c[illegible]minetur, quicunque appropinquare ausit. Hæc construendi propugnacul[illegible]tio, vbi omnibus æque probata fuit, subito incepta, & in fossam fluuio[illegible] ex monte descendens, non procul inde in Araxen editur, deriuatus fuit: [illegible] quinto tandem die finis huic ædificio fuit impositus.

Tocomac nihil vnquam grauius tulit, quam quod vrbe patria, & Pri[illegible]tus sui Metropoli se exutum vidit, & tanto acerbior illi casus hic vid[illegible], quod ex improuiso contigisset. Namque vbi pr[illegible]um Feratum Ba[illegible]am f[illegible]rioni appropinquare audiuit, vrbem cum omnibus, qui ad mil[illegible]iam ap[illegible]bantur, egressus est, imbellem plebem victori in prædam relinq[illegible]en[illegible]. N[illegible] vnquam destitit de vindicta consilia inire. Regem qui in Aria (vul[illegible] Coraz[illegible] dicitur) morabatur, de periculi magnitudine certiorem fecit. Em[illegible]rchan[illegible] quoque, qui Ecbatanam regebat, & Simonem Georgianum de a[illegible]pellauit. Ipse & rusticos & oppidanos, & quicunque sese obtulerunt, [illegible] idoneos collegit, vt iustum exercitum conscriberet, quo cladem aliqu[illegible] T[illegible]cis inferre posset: sed nulla ex parte auxilia comparuerunt. Georgiani in[illegible]bant præsidio, quod Teflin deducendum erat, vt suo loco dice[illegible]us. Ec[illegible] nullus plane ipsi subsidio veniebat, vel quod Emirchan noluc[illegible]t, ve[illegible] p[illegible]rit inde discedere, vel clam cum Ferato conspirarit, ne illum in ædi[illegible] construendo impediret: Destitutus igitur omni auxilio cum suis copi[illegible] hostibus insidias struxit, eorum nunc 10[illegible] modo 150. & plures minus[illegible]e, [illegible] occasio sese obtulit, interfecit, ostendens, quanta vin[illegible]æ cupi[illegible]te [illegible] ipsius æstuaret. Inprimis vero contra Emirchanum summopere erat e[illegible]ac[illegible]tus, quod in ipsius defensionem ne semel quidem gladium strinx[illegible]et, T[illegible] prædatoribus sese opposuisset, oblitus promissionis toties Regi [illegible]teratæ. Ei[illegible]s [illegible]litiam Regi, qui in Aria subsistebat, literis acerbissimis per celeres nunc[illegible]os [illegible]sis aperuit, coitionis cum Ferato initæ ipsum acc[illegible]sans, omn[illegible]mq; iram, o[illegible]tam vrbem charissimam, conceptam, in ipsum deriuauit. Tan[illegible] n[illegible] hoc propugnaculum Feratus belli Imperator Sinano Bassæ commi[illegible] C[illegible]ter 50 Cicala celebris fuit, Tyrrheni maris pirata, m[illegible]ere postea in carcerem [illegible]u[illegible]sus. Sed filius (q[illegible]em postea certo morbi genere Alapiæ, a[illegible]edi[illegible]is opportunis, [illegible]berauimus) corporis pulchritu[illegible]ine præstaba[illegible], & [illegible]mam virtutis & [illegible]ortitudinis omnibus faciebat. Latini nomini[illegible] [illegible]us, eoq; nomine Selimo Imperatori charissimus: vix prim[illegible] iuuentu[illegible]

[illegible] A[illegible] fui[illegible] de ad præfecturas vrbium, & [illegible] s, maxi[illegible] os pr[illegible] , vt tandem huius noui propugnac[illegible] tus fuerit, eique ad[illegible] O[illegible] ain Beius, celebris il[illegible] ius supra quoque meminimus. Penes Cicalam tamen [illegible] 8 [illegible] præsidiarii a[illegible] fuerunt, quorum [illegible] man[illegible] a erant, alii sponte militabant. Hi in cohortes diuisi, constituto tempore stipendia sua Erziri, Alapiæ, & aliis Syriæ vrbibus accipiebant, ne singulis [illegible] ouum p[illegible] dium eo deduci necesse foret. & adhuc iis in locis ea quærūt.

M[illegible] æ, quas [illegible] Feratus reliqui[illegible], artificiose nouo muro impositæ, & omnia [illegible] defensionem apprime fuerunt parata. His ita constitutis, illinc discessit, & per viā A[illegible] iacalasensem decimo die Charsam rediit, vbi noui & inopinati motus excitati fuerunt. & statim ad ipsum Sangiachus Curdus manibus ad tergum [illegible], adductus, & de rebellione accusatus fuit: quem capite plecti iussit quod [illegible] vere [illegible] intentatum, an aliam ob causam interfectus fuerit, affirmare nequeo. Sed interim dum ille morte afficitur, maior tumultus exortus est: [illegible] quaq; enim rumor increbuit, Georgianum Mustaffam Turcarum partes [illegible], duos Cap[illegible] os, & duos nuncios, quos Chiaus vocant, occidisse, [illegible] ducatorum, quæ ab Imperatore ipsi missa fuerant, vt Teslin ad soluenda stipendia præsidiariis deferret capta & ablata fuisse: ipsum propugnaculum in extremo discrimine versari, nisi [illegible] praesidium nouum deferatur. Ingenti fuit [illegible] affectus, [illegible] intellexit Feratus, & de rei negotio certius edoceri cupiens omnes eius nuncios conuocauit, vt, quid gestum esset, ab ipsis pernoscere[illegible] Dixerunt hi, Mustaffam Georgianum 500. militibus stipatum, cum Capigiis & Chiaus seu nunciis Teslin versus cum pecunia & frumento ad confirmandos [illegible] fe[illegible]. Ei, cum vix m[illegible] iter absoluisset, occurrisse Simo[illegible] m, illumq; multis & grauissimis verbis adhortatum fuisse, vt [illegible] impia & scelerata Turcarum superstitione, denuo verā & vnicam Christi fidem amplec[illegible], & iniurias ab Amurathe modo acceptas vlcisci velit, qui pro in[illegible] laboribus in ipsius gratiam susceptis, præmium pretiosius nunquam ei daturus [illegible] famem & durissimum carcerem, & tandem aliquando fraudulentam mortem. His verbis Mustaffam motum, duos Capigios, & duos Chiaus comprehendi & interfici iussisse, & cum Simone præter mutuum consanguinitatis vinculum, [illegible] erant, arctissimum fœdus amicitiæ & societatis [illegible], & diuisa [illegible] se pecunia, vnumquemq; ad solita insidiarum loca se con[illegible], vt si quis Teslin præsidium inferre conetur, ei sese opponant. Feratus his intellectis prope in rabiem actus, grauissimo iuramento se adstrinxit, Erzirum se non r[illegible] d[illegible] urum, nisi prius Mustaffæ ditionem ferro flammaq; peruastasset. Sed de præsidio Tesliensi bus ferendo prima ipsum cura anxit. Elegit tandem ad hoc munus Hassanum Bassam, qui vltimo Mustaffæ Bassæ imperii militatis anno, eodem officio functus fuerat, & Alyculichanū ceperat: huic 40000. ducatorum, & alias munitiones Teslin deferendas tradit: qui stipatus 15000. [illegible] mortuis militum, intra decendium officio suo strenue functus, ad reliquum exercitum redit: quo tempore varios Georgianorum insultus perpessus: nunc decem, nunc plures ex suis amisit: nunc muli, nunc equi ipsi ablati fuerūt, [illegible] tamen, quod narratione magnopere dignū sit, contigit. Postea Resuan Bassa [illegible] 6[illegible] itū Al[illegible] chalam, Carachalam, & ad reliqua Mustaffæ oppida de[illegible] uastanda missus fuit: qui citra morā toti illi regioni vastitatem extremam intulit, quocunq; perrexit, vssit, [illegible] ripuit, abstulit, plurima mancipia secum abduxit, frumenti & pecudum copi[illegible] [illegible] ia potitus est, neq; vllo in loco mitem & minus se[illegible] [illegible] se præbuit, qu[illegible] ibi materia crudelitatis & tyrannidis exercendæ destituta [illegible]. Feratus iam [illegible] um exercitu Ardachan appulerat, cū Resuan Bassa magna onustus præda ad ipsum redit: inde hyeme instante per viam, quæ Olti ducit, Erzirum redut, vbi statim copias dimisit. Amurathem de rebus a se gestis certiorem fecit, eiq; Hassanum Bassam commendauit, qui præmium virtutis ab Imperatore [illegible], vestem, clauam, & clypeum deauratum. Hæ anno a reparata

falute 1581. & ab [illegible]cepto bello VI[illegible] gesta sunt. H[illegible]eme[illegible]
Feratus in Erzirum, vbi copias de[illegible] uo ex omni[illegible]
vt ad sequentem an[illegible]um voca[illegible] præsto [illegible] de[illegible] & [illegible]
xit: fossores, ar[illegible]ec[illegible]s, & machinat[illegible]
conduxit; iactans se Nafuanam (quam Nashuan vocant [illegible]
Persæ varie perturbati fuerunt. Gratissima ipsis fuit coniunc[illegible]
Mustaffa inita (hunc Manucchiarem denuo adpella[illegible]
ipsi indito) horum diligentia viam & angustias prope T[illegible]
ipsorum defectum a Persi[illegible]is Ducibus suppletum i[illegible] speraban[illegible]
ciam rediit, de munita Reiuan, & nouis Turcarum apparatibus [illegible]
vehementer timere cœpit, ne sequenti anno vel Taurin, vel Nafuan[illegible]
rent, qua ex re maximum Imperio Persico imminere peri[illegible]ulum [illegible]
pias, quas sub signis habuit, secum retinuit, & omnibus præfect[illegible]
pitis pœna edixit, vt ipsum sequerentur. Nec multo post c[illegible]m Fer[illegible]
peruenit, ipse Ecbatanam appulit. Insperatus ipsius aduentus omn[illegible]
spe prosperorum successuum confirmauit, & inde in Ita[illegible]iam rumor [illegible]
Persam maximo exercitu, confligendi cum Turcis animo, Tau[illegible]
vnde Christiani erecti plurimum sperabant, Turcic[illegible]m po[illegible]
tri. Feratus admonitus a Maxutchan, antequam progrederetur vlteri[illegible]
omnibus Amurathem certiorem fecit, se nimirum paratum esse Na[illegible]an[illegible]
re, & ibi propugnaculum construere: sed exploratum se habere, Per[illegible]
tanam appulisse, & pugnæ cupidum certo ipsum aggre[illegible]
igitur omittere, quin consilium ipsius rogaret. Rescripsit Amurat[illegible]
rum statu, omissis aliis rebus, viam versus Tomanis & Lory securam [illegible]
ne in sequentem annum denuo ad præsidium eo deducendum nouus e[illegible]
conscribendus sit, sed paucæ cohortes ad [illegible]d suffici[illegible]nt. I[illegible]tellexit e[illegible]
thes, Teflin ex rebellione Manucchiaris, nunc [illegible]
& maioribus viribus defendendam esse. Dissimulauit hoc c[illegible]
& magis quam antea rumorem de profectione sua versus N[illegible]uan [illegible]
Persas deciperet, & sine molestia propugnacula, quæ ad angu[illegible]as Co[illegible]
manis construere in animo habebat, perficere posset. C[illegible]lectis [illegible]
omnibus & rebus ad bellum necessariis, Chariam dis[illegible] quo c[illegible]
mentum per viam Hassan-Chalasensem peruenit, mansit[illegible] ibide[illegible]
dies, vt copias, annonam, atque munitiones ordine disponeret. [illegible]nc Lo[illegible]
ctus, Hassanum Bassam cum 5000. lectissimis equitibus ad de[illegible]
præmisit, iussitque Tomanis vsque perrumpere, & [illegible]
orgianorum consiliis & machinationibus inquirere. I[illegible]
neralis paruit, omnem ditionem Lory, & Tomanis vicinam percurrit, [illegible] &
angustias perlustrauit, nunquam tamen vitium experiundarum occ[illegible]
nactus, tandem in paucos quosdam Cassachos (qui su[illegible] latrones [illegible]
dir, quibus internecione deletis, & capitib[illegible] ipsorum [illegible]
rediit, vbi postridie Feratus cum vniuers[illegible] exercitu ap[illegible]
ctus, successum excursionis suæ narrauit: in neminem se incidi[illegible]e, a[illegible]
gianorum vel Persarum consilia explorare quiuisset, Cassachos, quo[illegible]um
lanceis affixa cerneret, eorum plane inscios & i[illegible]aros fui[illegible] Loc[illegible]
iurisdictioni antea subiectus fuerat, quem arx defend[illegible]
sita, profundissimis fossis, & muro valido, qui milliare Italicum in [illegible]
bat, cincta: Sed temporis iniuria eius pars quædam conciderat. [illegible]
nere distans. Hunc locum Feratus occupauit, murum collap[illegible]um restau[illegible]
nas resarciuit, 8000. Præsidiarios, Sangiac[illegible]hos, Ian[illegible]os [illegible]
alios imposuit, ducem illis constituit Aly Graeciæ Bassa[illegible]
ta 200. imposuit, mandauitque Aly Bassæ, vt oblata occasion[illegible]
decem mil[illegible]aribus distantem muniret, & in formam prop[illegible]
imposito necessario præsidio militum & tormentorum. [illegible]
psit in [illegible]ere ver[illegible] To[illegible]anis, quæ vnius diei [illegible]

[illegible]rens, vt miles ocium haberet, regionem illam frumento, armentis, & f[illegible]s opulentissimam deprædandi, atq; incolas suis prouentibus & reditibus defraudandi. Tomanis quondam præcipuum Simonis propugnaculum fuerat, & plerumq; ibidem habitare consueuerat. Vbi vero bellum exarsit indies grauius, Georgianis visum fuit illud solo æquare, ne, si in hostium potestatem veniret, toti regioni maximum damnum inde inferatur, cum incolę vsu tormentorum destituti, illud contra Turcas diu defendere non possint. Concilium habitum fuit de loco & modo propugnaculi construendi, in quo tandem conuenit, non eundem, vbi prius fuerat, locum occupādum, sed alium ad angustias [illegible]essum, quo facilius hæ defendi possint, cum Tomanis ad illarum defensionem nimis sit remota. Exercitus igitur per aliquot milliaria profectus, fauces illas attigit, & in ruinas castri cuiusdam forte fortuna incidit, ibiq; pedem fixit. Locus ille densissimi[s] syluis cerrorum, pinorum, abietum, atq; aliarum arborum consitus, quæ impedimento erant, quominus è specula remotiora deregi & lustra[ri] possent, & tormentorū vsum impediebant in profligandis hostibus. Edixit ergo Feratus, vt arbores illas & plātas omnes succiderēt, totumq; locū cōlucarē, quo nemora ista in[si]diis non vltra opportuna essent, vel insidiantib. receptaculū præberēt: exiguo tempore arbores concisæ, & cāpus ille, prius obscurissimus & opacus, clarior redditus, videbaturq; cōmodissimus ad struendū propugnaculū, e[iu]s fundamenta ad ruinas veteris illius castelli iacta, circuitus muri 1700. vlnas cōplexus, in medio arcis erecta altissima turris, in varias cōtignationes diuisa, notoq; muro 200. tormēta imposita fuerūt. Dū reliqui ædificādo ꝓpugnaculo occupātur, pl[u]ri[m]i omnis cōditionis milites pabulatū & prædatū excurrerāt, multiq; elapsi erant dies, q̃ nullus eorū redierat. id qua de causa fieret, cum omnes [ad]mi[ra]rentur, Feratus tandem Hassanum Bassam cum 8000. equitum ad lustrandam regionem vicinam, & reducendos in tutum, qui peregrē aberant, ablegauit. Qu[i] non multum progressus, illos obuiam habuit, frumento, armentis, & opulen[tissi]ma præda ditatos, vnde omnes mire fuerunt recreati. Teflin deinde præsidi[u]m erat mittendum, cuius rei prouinciam Generalis, Resuan Natoliæ & Amidæ Bassis delegauit, qui cum 20000. selectissimorum militum directa incedentes via, vno eo delati sunt die: stipendiis atq; munitionibus inter præsidiarios distributis, ducem eorum mutarunt, Ballio in ipsius locum surrogato. Dum ibi moratur Res[u]an, vltro illi cum tota familia sese offert Dautchan, de quo supra memini, Simonis frater, se suosq; cū omnibus facultatibus Amurathis protectioni cōmittens; in cuius obs[e]quiū & vires & facultates omnes impēsurus esset, rogans, Imperatori se cōmendari: hūc enim in finē & ea spe se aduenisse, vt illius opibus protegeretur, tranquillamq; vitā ageret. Resuan amicissime ipsum excepit spe am[pli]ssima ei facta, fore, vt ex voto illius omnia cedant. Interim Simon [cert]ior factus, Generalē Feratū ad angustias Tomanis cū exercitu consedisse, & Resuanū Bassam ad ferendū præsidiū Tefliensib. misisse. Hac de re venerunt ad ipsum fallaces quidā exploratores, qui nulla facta mētione 20000. militum, quos secu habebat Resuan, exiguis copiis versus Teflin illū profectū esse adfirmauerut. Hunc igitur aggrediendū sibi statuit, & stipatus 4000. qui partim ipsum, partim Manucchiarem secuti fuerāt, ipsi occurrit. Metuebat Feratus, ne maiores essent Georgianorū copiæ, quā vt illis Resuan resistere posset, ideoq; Caramaniæ & Maronię Bassam c[ū] [...]o. militū in auxiliū illi misit, vt iūcti simul eo securius ad reliquū exercitū redire possent. Verū Simon Resuanum solū ad radices collis cū Turcarū 6[...] in statiuis offendit: reliquæ copiæ à tergo eiusdē collis castra posuerāt, q̃ tame[n] [st]atim de ipsius aduētu certificatę, vbi primū impetū fecit, recta omnes cōtra ipsum processerūt, ita vt cu in extremū periculū se videret adductū Simon, vehemēter ipsum pœnituerit audacię, quod hostē aggressus fuisset, à quo exitiu manifestū ipsi imminebat. Et cum neq; fuga sibi cōsulere, nec tot hostibus vndiq; iam imminentibus resistere posset, equus ipsius in feruore pugnæ transfixus concidit, a quo ille deturbatus, amissoq; pileo, qui aureo cornu ornatus erat, parum abfuit, quin viuus in hostium potestatem peruenisset. Captus fuit ipsius vicarius, & amanuensis, plurimique alii, ille vero miracu-

lose periculo fuit e[illegible]prus Nam dum Turcæ sedulo pugnæ & cæd[illegible] sunt intenti, longinquo socios suos, qui in auxilium ipsis sub Caram[illegible] roniæ Bassis veniebant, conspiciunt, certoq; Persas esse credunt: vnde [illegible] inuasit, vt certissimam, iamq; pene confectam victoriam, imperfectam [illegible] rint. Sic igitur diremptum fuit prœlium, & dum Turcæ se in tutum [illegible] gitant, Simoni euadendi tempus & occasionem præstant, qui haud ex[illegible] fortitudinis post se specimina reliquit. Cum vero non hostes, sed socios a[illegible] Resuan comperisset; molestissimo tulit animo, prædam hanc tam exoptat[illegible] bi è manibus elapsam, qua dubio procul facillime potitus fuisset, si de duo[illegible] lorum Bassarum aduentu maturius ipsi constitisset. Simon autem in loc[illegible] bus incognita, quæ tutum ipsi receptaculum præberent, effugit, dolens, se [illegible] internunciis deceptum, cumq; suis in tantum periculum adductum fuis[illegible] bitas nihilominus gratias Deo egit pro vita & libertate conseruata. Tu[illegible] rim triumphantes Tomanin redierunt, Simonis vexilla humum verre[illegible] cum traxerunt, multaq; Georgianorum capita lanceis infixa circumgestarunt, & Ferato Bassæ, eo spectaculo plurimum recreato, captiuos obtulerunt. Qui[illegible] iam impium Dautchanum amice recepit. Græcorum enim religionem [illegible] tea professus fuerat, qua eiurata, Persarum superstitiones, & iam nuper T[illegible] rum impietatem amplexus erat, & Amurathis seruituti vltro sese man[illegible] Tempus bello gerendo commodum iam fere præterierat, & de hyeme imm[illegible] nente omnes pessime sibi timebant: Propterea Generalis loca illa rursus de[illegible] re constituit. Hassanum itaq; Bassam propugnaculo Tomanis nuper ædifica[illegible] cum 8000. militum præfecit. Non oblitus erat iniuriarum, quas Ma[illegible]cchi[illegible] Turcico Imperatori, occisis eius nunciis, & pecunia ablata, intulerat, ob quas grauissime exacerbatus, secum statuit, Charsam vel Etzirum non redire, [illegible] quam deuastata ipsius prouincia, dignas pœnas de eo sumpsisset. Triduo [illegible] Trialam peruenit, vbi copias vniuersas collegit, quæ rebus omnibus n[illegible] iis in locis destituebantur. Namq; ea frumenti inopia erat, vt frumen[illegible]quim[illegible] dius (quales Venetiis habentur, & cum Syriaco Macucco conueniunt) 500. d[illegible] catis veniret; hordeum vero adhuc maioris. Hinc in Manucchiaris d[illegible]ion[illegible] mouere Generalis constituerat, iamque ad vasa conclamatum erat, cum Ve[illegible] lapiæ Bassa ei se opposuit, admonuitq; ne exercitum vlterius in loca [illegible] com-moda duceret, siquidē cum summis tribus aduersariis conflictandū ipsis fore, anni scilicet tempestate, niuibus, glacie, & procellis agitata, peregrinan[illegible] commodissima; rerum deinde omnium atque annonæ extrema inopia, [illegible] nunquam milites officio suo functuri, & omnia consilia infaustum ex[illegible] tura sint: hostibus denique ipsis qui cum Persis sese iungendi ocium nacti [illegible] ximò damno totum exercitum afficere impune possint. Feratus hanc ad[illegible] tionem non æquo tulit animo, verbisque durissimis & asperrimis Veis B[illegible] increpauit, Rusticum illum vocans, qui in montibus & ruri educ[illegible], [illegible] honorem Bassæ promotus fuisset: haud licere ei, dicens, de his[illegible] rebu[illegible] nere, quem tacere potius, & aliorum Ducum mandatis obtempe[illegible] Discessit igitur versus Archelech, & totam eam ditionem amicam [illegible] ditam, flamma ferroq; indignis modis vastauit. Incolæ omnia oppida & ar[illegible] vbi transibant hostes, deseruerant, & in montes confugera[illegible], & q[illegible] victori Duci obuiam currere debebant, latibula sibi quær[illegible]bant, vt a m[illegible] rore & rabie tuti manerent: quatriduum ibi dum substit[illegible], homines atq; a[illegible] lia inter rupes istas & montium præcipitia fame conficiebantur: nec [illegible] ipsis suppeditabat, vnde vitam diutius sustentare qu[illegible] necessitates per quatuor istos dies, vt quiuerunt: quibus elapsis mx [illegible] mitates illas duriores reddidit. Eam ob rem Ianizari & Spahoglani C[illegible] nopolitani tumultuantes ad Generalis tentorium accurrerunt, verbis [illegible] niosis in hunc fere modum ipsi sæuitiam exprobrarunt: Quo vsq; [illegible] stum & tam durum imperium perferre cogemur? vbi illa [illegible] pie[illegible], [illegible] mancipia Imperatoris nostri affectum decet? putasne eadem nos, [illegible]

tione frui, qui in tentoriis cum meretricibus omni re abundas, victuq; lauto vesceris, nobis interim fame tabescentibus. Nec enim nobis, vt tibi, sunt aromata, & saccarum, & vinũ pretiosum, quo male affectá corpora refocillare possimus. Non amplius ferendum, vt tot egregii milites fame & frigore pereant, nudi humi procumbant, rebus omnibus necessariis destituti. Quare volumus, vt continuo hinc discedas, nosq; Erzirum reducas, nisi extrema quæque experiri mauis. His præter spem auditis, Feratus conturbatus subito concilium Ducum ad se conuocauit, in quo conclusum fuit, vt impedimenta omnia versus Ardochan mitterentur. Exercitus vero Ducem in viduæ regionem sequeretur, quam in transitu deprædari, & deuastare, militemq; præda & spoliis hostium ditaturum, & a laboribus refecturum pollicitabatur. Huic mandato libentissime omnes paruerunt; breuem enim expeditionem, & Altunchalæ, aliorumq; Manucchiaris locorum deprædationem sibi imaginabantur. Itinere igitur per profundissimas Periardi valles facto, Cliscam peruenerunt, quæ ad Manucchiarem spectabat: locum tamen incolis vacuum repererunt: siquidem illi ad primum rumorem de Ferati Bassæ aduentu, cum rebus pretiosis, liberis ac coniugibus in loca remotiora & tuta aufugerant, donec furor victoris transiret. In campis vicinis magna erat siliginis, hordei, frumenti, pecudum & fructuum copia, vnde milites & iumenta satis habebant, quo se recolligerent. Ea occasione Feratus Bassa motus, gratum vniuerso exercitui futurum putabat, si per aliquot dies iis in locis quiesceret, donec nouum propugnaculum ibidē construxisset. Iussit igitur Resuanum Bassam turrim Cliscæ ascendere, & vexillum in eius cacumine erigere: ipse vero per exercitum promulgauit, se locum illum munire, & militare præsidium nomine Amurathis imponere constituisse. Resuan & Caramaniæ Bassa (cui Amurathi nomen erat) Generalis mandato paruerunt, duoque vexilla supra excelsissimam turrim pepigerunt: quibus conspectis Ianizari & Spahoglani denuo tumultuari cœperunt, conquerentes, quod toties à Generali delusi fuissent. Igitur cum maximo tumultu & furore turrim ascenderunt, apprehensaque ambabus manibus vexilla bis terve Resuano Bassæ capiti impegerunt, & derisum, multisque affectum contumeliis à se propulerunt. Inde ad ipsum Generalem, qui ad lustrandum locum illum, & eius situm aduenerat, conuersi, diris execrationibus & minis ipsum exceperunt, protestati, se non esse in bellum ductos, vt cæmentariorum opificia exercerent, & opera vilia obirent, sed vt arma tractarent, iisque stipendia debita promererentur, & gloriam ac laudem Regi suo acquirerent: quare si ipsi chara sit vita propria, nec in se strictos velit cernere gladios, quibus iniurias hostium hactenus vindicarant; stultum hoc de nouis ædificiis inchoandis mutet consilium, tempori cedat, & omnium saluti atque vtilitati consulat ac prospiciat. Dum isti verbis contendunt, alii vix sibi temperant, quin violentas illi manus inferant, extrema omnia comminantes. Sed Caramaniæ Bassa hæc prospiciens, equum illi proprium subministrauit, & ex turba atque tumultu subtractum, ad proprium vsque tentorium comitatus est: Sed rebelles milites illum cominus secuti ad tentorium, querelas & incusationes atrocissimas iterarunt: aperte dicentes, vita ipsi carendum, nisi sequenti die eos inde deducat.

Pessime habebat Feratum Bassam, tam indignis modis se à militibus excipi, quos ad ipsius nutum paratissimos ad quæuis esse dicebat; tamdiu tamen detinere eos studebat, donec propugnaculum in perniciem Manucchiaris ibi construxisset. Illis igitur respondit, se nihil moueri ipsorum minis & exprobrationibus; siquidem iam dudum se suamque vitam Amurathis obsequio destinasset, vouissetque: quod si in hoc ædificio construendo obsequi nolint, discedant licet: se nihilominus constanter Regis voluntati obtemperaturum, in cuius honorem nemo sit, qui non vitam atque substantias suas impendere debeat. Hoc responsum exceperunt variæ exprobationes & imprecationes in Regem & Ducem à militibus coniectæ: excitatus tumultus magis horrendus, omnesque

arma corripuerunt, iræ atque ferociæ indicia non leuia præ se fer[illegible] plurimi de Generalis vita haud parum erât solliciti. Hoc rerum statu [illegible] ad ea, quæ habebat charissima, omni diligentia asseruanda, se conuertet [illegible] subito & Generalis & aliorum Bassarum tentoria concidunt (conscissis [illegible] funes erant, quibus ligabantur, ab furibundis militibus) & pecudes, quas [illegible] ctum quotidianum secum agere solebant, eodem momento raptæ. Nemo [illegible] fuit, qui eorum temeritati se opponere ausus esset. Tandem adhuc semel ad [illegible] neralem (iam totum ob [illegible] ctum & perturbatum) conuersi, tertia vice p[illegible] testationes suas iterarunt, nisi confestim Erzirum versus sese reduceret, v[illegible] istas & ipsi & cæteris Bassis omnibus sepulchrum futuras, & colles imminen[illegible] testimonium eius rei perpetuum præbituros. Facilime hunc tumultum sed[illegible] Feratus potuisset, si quam minimum pecuniæ inter milites distribuere, eorumq; animos demulcere quodammodo voluisset. Verum ille magis magisq; obst[illegible] [illegible] nulla re ipsis gratum facere, sed potius consueto rigore, quæ cupiebat, [illegible] ogitabat. Tandem tamen militibus cedere, & illorum obtemperare im[illegible] rio coactus fuit, summo suo cum dedecore. Igitur inde mouens, primo die Ar[illegible] cham attigit, non sine maximo omnium labore & fastidio. Bidui enim iter vno die per montem asperrimum & difficilimum confecit, idq; studiose, vt vi[illegible] maiores militibus molestias crearet, cuius tamen rei paulo post eum pœnitu[illegible] siquidem carri atq; vehicula, quibus ipsius mulieres, rerum omnium charissimæ, vehebantur, clam ipsi ablata atq; subrepta fuerunt. Alii putant à Georgianis, qui in præcipitiis illis latuerât: alii a Ianizaris, vt grauioribus iniuriis & dedecore [illegible] neralem afficerent, damnum hoc illi fuisse illatum: vnde nō modo mili[illegible] positus fuit ludibrio, sed Constantinopoli quoq; derisus, vbi eius rei nun[illegible] fuit delatus. In Ardachan exercitum recensuit, & priusquam inde discedere[illegible] cramento absoluit; tandem quoq; Erzirum appulit, exosus omnibus mi[illegible] Veis Bassæ, & aliis ducibus inimicus factus, & ob amissas mulieres infamis. Ipsi quoq; Imperatori ob duas fere causas odiosus factus fuit; quod dignā vindictam de Georgiano Manucchiare non sumsisset, & exercitū obedientem sibi & amicum conseruasset. Tum etiam, quod Alyculichanū è custodia elabi passus fui[illegible] de cuius fuga pauca hic inserêda sunt. Cum Ferato Bassæ ex aula imperatū esset, vt relicta Nasuana in Georgiā se conferret, statuit Alyculichanum (quē Erzur[illegible] vinculis detentum fuisse, supra lib. 4. diximus) secum ducere, vt eius operâ in demonstrandis itineribus, & euitandis periculis, quæ ex locis insidiosis & angu[illegible] illis inferri poterât, vteretur. Sciebat enim viarum atq; locorum omnium in Georgianorū regione ipsum peritissimum esse: cum asseruabât & custodiebât Generalis mancipia, & serui fidissimi; optimeq; tractabatur, nullius rei nec[illegible] inopia ipsi relicta: vbi tandē in Georgiam peruenerunt, ad Tomanis angu[illegible] & construendo propugnaculo sunt occupati, Alyculichan clam aufugit, & in Persiam euadit. Sed de modo, quo effugerit, certo nō constat: alii sciente & consentiente Ferato Bassa illū elapsum esse putant, vt tāti beneficii memor, in hac expeditione de omnibus, quæ in Persia euenirent, ipsum certiorē redderet: alii, d[illegible] ipsum & muneribus Bassam corrupisse, & libertatē sibi redemisse: cum [illegible] omnē substantiam in prœlio amiserit, & vix tantū habuerit, vnde vitā toleraret. Alii deniq;, ex custodū somnolentorū negligentia occasionem elabendi datam illi fuisse. Sed in Georgiam redeo; Ibi Alybassa, qui Lory castellum defendendum à Ferato acceperat, aliam arcem, cui Saitan-Chalasi, vel Diaboli castello nomen erat, ipsius Ferati iussu muniit, 50. tormentis, & toc[illegible] militibus impositis. Hac ratione via, quæ Reiuano Charsam, atque inde Teflin ducit, tuta in posterum exercitui Turcico permansit, occasione struendarum insidiarum Georgianis penitus ablata. Interea Persarum Rex, qui Ecbatanæ cum exercitu substiterat, vbi Turcas nec Nasuanam, neque Taurin petere, sed in Georgiam vires suas conuertere vidit, milites exauctorauit, & ad priuatas vitas exercendas animum applicauit. Primumque Emirchanum ad se vocauit, cui imperium Ecbatanæ, atque aliarum vrbium & prouinciarum,

dum

dum ipse bellum in Aria gereret, commiserat, iussitq; causas dicere: Quare Turcas à muniendo Reiuano non impediuisset, vel saltem exercitum ex Turcomannis & aliis gentibus ipsi subditis collegisset, tamq; insignem iniuriam vindicasset, aut damno saltem aliquo exercitum hostilem affecisset: cum tamen officium cuiuscunq; belli ducis id requirat; & præ omnibus aliis ipse sancte hoc regi promisisset. Varias neglecti officii causas Emircham attulit, quod nimirũ Turcæ subito ex iis locis decesserint: Nec fieri potuerit, vt tam exiguo temporis spacio Turcomannos, vel alios conscriberet, iustumq; colligeret exercitum; in se non fuisse moram, neq; vitæ, neq; facultatibus se vnquam pepercisse. Verum hisce excusationibus parum se de obiectis criminibus purgauit, & forsitan antiquum odium (cõceptum post Ismahelis interitum) accessit, vt Rex infensior ipsi factus; grauiter in ipsum animaduertere decreuerit. Eius igitur iussu in carcerem detrusus miser Emirchanus, eiq; ambo oculi candenti ferro exusti fuerunt, post paucos vero mẽses in carcere obiit: cuius morte Turcomannorum natio plurimum offensa, & ad rebellionem concitata fuit, adeo vt debitá subsidia Persarum Regi ferre in posterum negarit. Namq; inter alios Duces, qui ipsos defendebant, & honore afficiebant, Emirchanus primus tum erat, quem propterea maximi fecerant, & singulari fauore prosecuti fuerant. Sed creuere inimicitiæ, cum in demortui locum, Alyculichanum, è captiuitate Turcica elapsum, substitutũ comperierũt. Ipse quidem maiori dignitate ob plurima beneficia in Persicũ regnum collata, & multa etiam damna eiusdem causa accepta, dignus erat; sed intercedebãt illi graues inimicitię, cum quibusdam Turcomannorum ducibus, qui eius imperium pati nequibant, ideoq; palam à Persis secedebant, vnde haud parum vires Persarum imminutæ fuerunt. Et hæc quidem anno à nato Christo 1584. contigerunt.

Feratus vbi Erzirum rediit, de omnibus rebus à se gestis Imperatorem per literas instruit, quid in posterum à se fieri, quidve anno sequenti tẽtari vellet, scire cupiens. Sed nonnulli alii extiterunt, qui non minus solicite omnem expeditionis successum ad Amurathem perscripserant, Generalem traducentes propter Alyculichani fugam, infamem mulierum amissionem & tumultum ipsius imprudentia excitatum, & contentiones, quas cum omnibus Bassis, qui in exercitu fuerant, & maxime cum Veis Bassa (viro strenuo & prudente, ipsius Regis iudicio) habuerat. Hæ causæ sufficientes erant, ob quas officio eum priuaret Amurathes: sed aliæ quoq; priuatæ accesserunt. Constituerat enim Imperator Ecbatanæ conquisitionem in annum sequentem suscipere, confisus propugnaculis Lory, Tomanis, Reiuan, & Charsæ, propter quæ aditus nũc securus & tutus ad eam vrbem patebat. Hanc expeditionem celeberrimo cuidam Duci committere cogitabat: Inter omnes tamen neminem reperit, qui Osmanno Bassæ Atropatiæ conquisitori, de quo superius lib. 3. diximus, præferri possit, magnamq; spem de eo Amurathes conceperat, non modo propter res pręclare ab ipso gestas; sed potius, quod tantum militum numerum in regione remotissima citra omnem sumptum aleret. Stipendia enim militibus ex prouentibus regionis, quam in prouinciæ & imperii formam redegerat, assignabat. Nec cessabat annuatim de omnibus rebus à se gestis Amurathem plene certiorem facere, & statum eius ditionis illi perscribere; Tartaros accusans, qui post Abdilchirai mortem, nunquam ipsi auxilium tulerant. Etsi vero plurimum eius fortitudini Amurathes fidebat, cuocare tamen ex Atropatia ipsum præmature noluit, quo statum eius ditionis melius firmaret, & Georgiæ res tranquilliores euaderent. Rebus vero tam prospere anno præterito gestis, differre ipsius vocationem diutius noluit. Priusquam igitur Erzirum Feratus ex Georgia rediit, Capigios & Chiaus nuncios misit, qui ipsum Constantinopolin sine longiori mora euocarent: non defuerunt tamen, qui ipsius aduentum impedire conati sunt. Primi Visirii officio fungebatur Sciaus Bassa, Regis gener, qui post obitum Visiriorum & Sinani Bassæ relegationem ad officium illud magis propter corporis pulchritudinem, & Regis consanguinitatem assumptus fuerat, quam vt ipsius merita eam dignitatem posce-

rent. Hic verebatur, ne rursus eum honorem, vnde tantæ promanant diuitiæ, Imperator ipsi adimeret, & in Osmanum transferret, propter beneuolentiam, qua ipsum prosequebatur, & fiduciam de ipsius fortitudine conceptam. Indies igitur nouis stimulis vrgeri cœpit, qua ratione ipsius aduentum impediret, quod, etiamsi periculosissimum videbatur, clam tamen efficere conatus est. Maxima ipsi cum Tartaro Cumano iampridem familiaritas intercesserat, & plurima dona ab ipso receperat, quo ipsum apud Regem de accusationibus Osmani Bassæ purgaret, & neglecti officii caussas adduceret, quibus iratum Amurathis animum placaret, & mitiorem redderet. Huic amicitiæ Sciaus fidens, certo sibi persuasit, non gratum fore Tartaro, Osmanum Constantinopolim peruenire, quem ipsi infensissimum nouerat, & propterea omnes rationes tentaturum, quo ipsius aduentum impediret. Vbi igitur nuncios ad vocandum Osmanum missos esse Sciaus comperit, clam ad Tartarum Cumanum, qui non procul à portu Theodosiæ ad Mœotidem castra posuerat, de Osmani Bassæ reditu scripsit, admonuitque, cogitaret, quam iratum erga ipsum Osman ferat animum, & quoties per literas in Amurathis odium ipsum adducere conatus fuisset, quod nisi ipsius patrocinium interuenisset, certam ipsi perniciem & damnum molitus fuisset. Quod si hæc absens per literas efficere potuerit, consideret quid præsens Constantinopoli tentaturus sit, vbi nemo ipsius conatibus sese opponere audeat. Eiusmodi literas & forsitan atrociores ad Tartarum scripsit, quibus excitatus, non permittendum sibi ratus, vt hostis tam perniciosus Constantinopolin perueniret. Inprimis verò cum Sciaus, cuius protectioni totum se commiserat, tantum de ipsius aduentu sibi timeret. Igitur duodecim millia ex suis militibus elegit, & consuetis vestibus & armis depositis, assumptisque iis, quibus Cossachi vti consueuerunt: Osmanum Bassam expectare iussit ad Colchidis & Iberiæ confinia, vbi Nomades Tartari habitant. Osman, vbi Regis mandata de profectione sua accepit, ad iter se accinxit, Alexandriam & Sumachiam Bassis, viris strenuissimis regendam commisit, rebusque omnibus dispositis, & locis omnibus firmo necessarioque præsidio munitis 4000. milites fidissimos, & in sua disciplina educatos, quorum virtutem plurimis prœliis perspectam habebat, assumpsit: eorumque custodia insidias Albanorum, Tartarorum, & Mengrelliorum euadere, & in tutum se recipere cogitabat. Nec quicquam magis ipsi curæ erat, quam vt iniurias à Tartaro Cumano Amurathi illatas, vindicaret, quarum partem ad se quoque redundare ducebat, quod promissa auxilia ad Mediæ acquisitionem ipsi nunquam præstita fuissent. Alexandria igitur siue Derbent, seu Demircapi digressus, iter tenuit ad latus Caucasi, relicta ad sinistram Media, Iberia, & Colchide: ad dextram vero Tanain & Volga fluuiis celeberrimis: Vbi primum Ponti Euxini littus attigit, 12000. Tartarorum, qui Cosaccorum personas induerant, ipsum ex improuiso aggrediuntur, quorum impetum ille intrepide & constanti animo excepit. Nec quisquam suorum militum fugam meditari visus est, sed immoti, tantæ multitudini Barbarorum restiterunt, qui de more suo primo impetu acerrime pugnabant: mox vbi hostem profligare non poterant, à feruore remiserunt, & paulatim languescere inceperunt: quosque solo aspectu & clamore vincere cogitabant, vehementius resistere viderunt. Turpe tamen ducebant fugam capessere, qui pugnæ initium dederant, sed tanta vi insistebant illis Osmani milites, excitati spe victoriæ, & prospero pugnæ successu elati, vt diutius in acie stare nequiuerint. Fugati igitur partem maximam suorum amiserunt, alii capti viui in Turcarum potestatem peruenerunt, qui non modo periculum euiden[illegible]mum euaserunt, sed hostem quoque ob fraudem & structas insidias castigarunt, & dignas de eo pœnas sumpserunt. Captiui quæstionibus & tormentis exquisitissimis subiecti, confessi sunt, à Rege Tartaro sese eo missos, qui timēs, ne si Constantinopolim veniret Osman, in maximū periculū apud Amurathē ipsum adduceret, & ꝓpterea has fraudes in ipsius necē machinatum

fuisse.

fuisse. [illegible] vbi penitus Osman ex Tartar[illegible]rum [illegible]ssione edoctus fuit, subito [illegible]em omnia pericli fit, ve[illegible] conquer[illegible] de [illegible]atis sibi iniuriis, & in au[illegible]rem illarum grauiter animaduerti[illegible] A[illegible] epistis literis Osm[illegible]ni, & quo in statu res ipsius positæ e[illegible]ent, c[illegible] triremes quasdam Theodosiam (quæ Caffa dicitur) cum fratre qu[illegible] R[illegible]s Tartari ablegauit, datis ad Osmannum literis, quibus ipsi [illegible] C[illegible]m morte afficiat, & in ipsius locum eius fratrem substit[illegible] pœna ta[illegible]rmi ede[illegible]cti, cauere sibi à tanta nequitia & scelere discat. V[illegible]m vt [illegible] omnia inte[illegible]gantur, quis ille sit Tartari frater, qui in eius locu[illegible] [illegible] m[illegible]tatus fuerit, paucis indicare expedit.

Inter alios Principes, qui Ottomannico Imperio sese vil[illegible]sime [illegible] Reges quoq; Tartarorum Cumanorum, qui Præcopienses d[illegible]ntur, [illegible] qui nunc regnum tenet, vno consensu subdi[illegible]orum, interemptis prius o[illegible] consanguineis, ad eam dignitatem sublatus fuit, in qua non exiguas diffi[illegible] expe[illegible]s, perpetuoq; in metu, ne libertate cum regno spolietur, versatus [illegible] Imperio cum ipso certabat frater, qui propter habitum [illegible] nu dotes, quibus pollebat, & Astrologiam atq; Philoso[illegible]am, cu[illegible] [illegible]at subditis m[illegible]lto erat charior. Ille ergo cum propter [illegible] allaq; onera q[illegible] [illegible]us populum premebat, vt dona opulentissima in au[illegible] cos T[illegible]rcicos [illegible]nfert[illegible] odium omnium frater eius hac occasione motus incurrisset, admonitus e[illegible]am ab amicis fidelissimis, Constantinopolim proficis[illegible]statuit, licet annorum numero minor, & neruo rei agendæ, & pecunia destitueretur quibus corrumpere alios quiuisset, vt fratri in regno præponeretur. Fidens tamen rumoribus de se sparsis, & plebis beneuolentiæ, quæ pro ipso dili[illegible]me penes Regem Turcam intercedebat, & propriæ eloquentiæ, qua valebat [illegible] virtutib[illegible] [illegible] fratre ex regno pulso, in Tartarorum Regem auspiciis Amurathis se euahe[illegible] Sic igitur Constantinopolim profectus, vbi in aulam venit, munu[illegible]cula [illegible] gua licet, inter quosdam, qui ipsi fauere videbantur, distribuit, [illegible]umq; [illegible]num ambiuit. Sed frater de eius profectione Constantinopolim [illegible] ad legatos suos, qui ibidem commorabantur, continuo scripsit, ne sumpt[illegible]s v[illegible]lis aut precibus, vel labor[illegible]bus parcerent, sed omni[illegible] sua studia eo conf[illegible]rrent [illegible] ipse in regno confirmaretur, & fratre in captiuitatem abducto, nihil molestiarum ipsi creetur amplius. Ille igitur dû eloquentia & reliquis animi ornamentis fratre superior euadere cog[illegible]at, Regis legati do[illegible] atq; m[illegible]eribus proceres aulę sibi deuinciunt, &, quæ cupiunt, facilime impetrant, vt nim[illegible] ex Tar[illegible]rum in regno confirmetur, & alter frater in captiuitat[illegible] rap[illegible]s, & Iconiam L[illegible]caoniæ vrbem, quæ Gagna hodie dicitur, relegatus fu[illegible] od[illegible] eo deportetur, vbi [illegible]xima cum patientia vitam eg[illegible]t, conf[illegible]rmem info[illegible]nio q[illegible]od incurrerat, & [illegible]umpto Eremitæ habitu, spem regnan[illegible] omnino e[illegible] animo deposuit, ni[illegible]q; [illegible]ud in posterum quærere visus est, q[illegible]iam vt [illegible] cem [illegible]tam cum lauda[illegible] morte commutaret. Dum igi[illegible] v[illegible] eiusmodi alienam [illegible] hu[illegible] transigit, noua ex insperato commoditas ipsi offertur, diguitat[illegible]m [illegible] desideratam, & qua toties frustratus fuerat ad ipiscendi. Quamprim[illegible] thes de fratris rebel[illegible], & [illegible]uria O[illegible]an[illegible]o[illegible] ta, cert[illegible] fuit [illegible] maxima celeritate Iconiam misit qui iuuenem adducerent, cumq; trirem[illegible] impositum, quantocyus Theodosiam cum literis suis transuel[illegible]i cur[illegible]t: eo delatus cum esse[illegible]t, atq; O[illegible]n Bassa literas Imperatoris leg[illegible]et, [illegible]m T[illegible]tarorum, quem caute in suam potestatem redegerat, ob iniurias antea indica[illegible] propria manu occidit, & fratrem Regis titulo & in[illegible]gni[illegible]us ornat[illegible]it, qui [illegible] Amurathis nomine [illegible], & ab iis p[illegible] conscensis per Euxin[illegible] [illegible]ontum, & Bo[illegible] ho[illegible] [illegible] transfretauit, quo anno 1584. [illegible], & ab omnibus [illegible] [illegible] maximaq; pompa [illegible] [illegible] de [illegible] exq[illegible] rarissima; deinde q[illegible] [illegible] in A[illegible] [illegible]sset, quæ

pericula perpessus, quos tulerit labores, ordine recensuit. Inde Amur[illegible] sus de expeditione contra Persas suscipienda, [illegible] nem cum ipso contulit, [illegible] ro[illegible] quomodo [illegible] celeberrima iter [illegible] & [illegible] Persi[illegible] ria depend[illegible] peropportune [illegible] dem G[illegible]tus, propter noui prop[illegible] cula recens [illegible] quam pericula [illegible] omnibu[illegible]. A Manuccluare parum [illegible] der[illegible] ossi, ob pauperatem: & aff[illegible] Erziro versus Reiuan ducit [illegible] tro[illegible] esse. Modū vero [illegible] potiundæ optimū fore [illegible] pr[illegible] vnde [illegible] toti Persiæ incuti[illegible] annis præcedentibus consc[illegible] Os[illegible] Bassæ de suscipi[illegible] expeditione [illegible] tra Persas cons[illegible] electus, & primus simul Vizirius creatus fuit. Sciens vero R[illegible] priu[illegible] quod [illegible] Re[illegible] od strux[illegible] posterū [illegible] Nat[illegible] Os[illegible] qui [illegible] deua[illegible] tione, vt Selimi crude[illegible] tatem [illegible] T[illegible] subiec[illegible] rat [illegible] post [illegible] fectus. [illegible] hunc [illegible] vi[illegible] utis & fo[illegible] t, vt ordinario milite [illegible] Turcici fuerit promotus, tandem etiam totius [illegible] p[illegible] rator [illegible] constitutus fuerit. Quod officiū maximo [illegible] denominatur [illegible] præstaret, atque [illegible] Amur[illegible] maiorem quā antea sibi cons[illegible] atque [illegible] cis [illegible] euocandū sciret, tempore sue eadem [illegible] omnes pro[illegible] nunc[illegible] eos [illegible] ipse exemplo [illegible] Constantinopoli [illegible] Chalcedone [illegible] de per Angori, Amasiam, & Sebastopolin [illegible] gressus, copias ibi vni[illegible] gere & lustrare statuit. Poterat ipsius discessus tam celer & subitaneus [illegible] ipsionē mouere, ne (quod [illegible] Taurin inuadere ipsi animus esset, [illegible] ea ad eam defendendā ex [illegible] colligerēt, & ad [illegible] cos maiores facerēt. Ideoq; [illegible] quoq; Am[illegible] alio prætextu hostes eludere finxit [illegible] petiturū, [illegible] anno p[illegible] timor fuer[illegible] speras fore, v[illegible] d[illegible] q[illegible] omnes suas [illegible] es col[illegible] ho[illegible] Fama [illegible] da Nas[illegible] per Turcicas vrbes diu[illegible] ata, sed in ipsam quoq; Persi[illegible] atq; adeo a[illegible] au[illegible] terram [illegible] b[illegible] rat [illegible] affect[illegible] poterat, quo [illegible] tam vt secreto a host[illegible] t, qui ipsum de intentione [illegible] a, quo a[illegible] ondi [illegible] certi d[illegible] & [illegible] ad [illegible] v[illegible] vel [illegible] ad [illegible] vt [illegible] plurimaq; [illegible] oc[illegible] pias [illegible]

a finem Iulii mensis, & exercitum lustrauit rebusq; necessariis ad ex- ... onem tam ... ustrem ... ru ... ,omniumq; rerum & munitionum maximos ... s f ... In ... prouin ... is m ... es maiori numero, quam antea, mili- ... na ... dederant, ... ducti fama ... oni Ducis, sub ... o no ... premia & hono- res ... quisituros sperabant. Sola Ægyptus & Damascu ... pias mise- ... quod ... o intestino laborarent, de quo libro sequenti pauca præsenti histo- ... s.

LIBRI SEPTIMI
ARGVMENTVM.

... ASSAN Cairi Bassa in aulam vocatur: ... n eius locũ substituitur Ebrain Bassa, Imperatoris gener. Hassan Eun ... hus cum Imbrahur proficiscetur Constantinopolim: ubi in carcerem detrusus, om ... ribus ... tis pri- natur: Regina tamen propitio intercedente ... carcere liberatur. Ebr ... ad celebrandas nuptias Constantinop ... m ... vocatur. Exercitum ... equitum ... Ort ..., Religio, Consuetu ... ne ... re ... arma ... sorum. Tres duces Drusorum Ebraimo ob ... iam pr ... edunt, ut Ser ... dim quoq; fecontigit. qui ... us ... stis inimicus accusatur, ... quamui ... se defender ..., in carce ... em ... detruditur. Mano ... ontumax, ad Ebr ... mum f ... ibit, & matrem a ... ipsum mittit. Eb ... onem Manoli ... mma ferroq; deuast ... at. V ... is Ba ... cum ... angiaccho Ie ... mitano ... o filio a Drusis profli ... tur. Gemeda ad Ma ... e muneribus ... Aly Bassa ad eundem profi ... us, donis ornat ... m ... er quo ... me ... a Andera ... m ... Manolis frustra tum conc ... duntur. ... adem ... Manolis vinus exco- riatur. N ... s Serafadinus occisi. Ditio maritima Manolis a ... emtibus ... ta. Acri ti- tulum Bassæ comparat to ... cecchius. Ebnemansur in compedes ab ... raino con ... us, eiusdem ditio deuastata. Ebraim maximo gaudio Constãtinopoli exceptus, plurima dona & munera in Amurathẽ, atq; reginã ceterasq; regias pellic ... cofert. Arabum discordia cũ San- giaccho Hierosolymitano. Subasi Bethlehemiti ... nus ... ius ex ... oriatur iussu Sangiacchi ... mã Bassa ... ro discedit, sparso rumore de profectione versus Nasuanam, cum ipse Taurin pe- tere constituisset.

NTER alios eunuchos, qui Gynæceo Turcico inseruieran ... Hass ... ... od fi ... eius, & pr ... m ... pe ... R ... a ... præfectus am Cai ... i sub Ba ... b ... pe ... t ... u ... quod vtilitate maximam cũ honore coniunctã habebat. D ... ,& mul ... rũ incol ... u copia ... rta est. Ampli ... na quoq; ... plures vrbes ... Hass ... na ... a- & ... us, fructus vber ... mos ex prou ... cia ... ta per- ... e in posterũ eiusmodi mune ... a am ... re cogeretur, om ... studuit, ... is mo ... ... a, ... o ... repe ... qui non extre ... a ... ... e ... malu ... e. Tande cum ... mnibus notũ e ... q ... q ... tate a ... ius au ... ab ... cepta crudelitate, & rapacitate ... s ... d ex ... a ... Con ... po ... m ... & oblati ... i ... pp ... ous ... is ... mi ... qu ... & cru ... n ... ab ... ei ... denu ... d ... nar ... ine ... iem miserorũ ... su ... o ... sed quotidie ... di ... relæ ... ... & f ... e ... a ... m ... ia, ext ... nib ... & ... ... ppo- ... re Am ... in aulam euocare ... C ...

Constantinopolim redire iussit. Ille vero [illegible] occasionem d[illegible] opportunam deserebat, reditum [illegible]ferebat [illegible], & m[illegible] no[illegible] excogi[illegible]bat. Amurathes ergo [illegible]brio se ab[illegible] h[illegible] [illegible]ri [illegible] nouis rebus studere malo huic prospicere, auaru[illegible] hum ca[illegible] [illegible]ditorum querelis atque lamentationibus satisfacere d[illegible]reuit. E[illegible] Bassas, qui in aula residebant, præcipuus E[illegible]rainus, ex [illegible] qui vnius diei [illegible]nere Ragusa distat, or[illegible], [illegible] annos 32. vel[illegible] [illegible]tus, facie [illegible], & præclaro iudicio p[illegible]us: huic Amurathes in vxorem [illegible]stin[illegible] [illegible]priam filiam, de qua re varij tunc rumor[illegible] [illegible]la [illegible] H[illegible] commodi[illegible]ime & merito in H[illegible] Bassæ locu[illegible] pro[illegible] duxit, vt satis [illegible] sub[illegible]s, & gen[illegible]o ianuam [illegible] [illegible]m op[illegible] [illegible]pe[illegible]. Itaque gen[illegible]ralem Syndicum & Iudicem supremum totius Ægy[illegible] eum [illegible]uit, ornatumque mun[illegible]bus tam splendidis in prouin[illegible]iam ipsius fidei c[illegible] [illegible] eum ablegauit a[illegible]ito mandato expresso, vt diligen[illegible]ssime in [illegible] chi[illegible]o[illegible]s, & [illegible]s [illegible]q[illegible], ob q[illegible] Ægypti Constantino[illegible] que[illegible] an[illegible] Nouus igitur Bassa statim ad iter se ac[illegible]nxi[illegible] i[illegible] [illegible]is [illegible]uit gratissimu[illegible] ita Eunuchum vehemen[illegible] [illegible]c[illegible] bau[illegible] quod [illegible] [illegible]lis c[illegible]am [illegible]ciem atque interitum [illegible] ve[illegible] maxime, q[illegible]o[illegible] [illegible] Æ[illegible]to neminem haberet amicum, [illegible] c[illegible] quod a[illegible] [illegible]aino Bassa ipsi imminebat, eriperet. Caute igitur [illegible] suæ [illegible]columitati consuluit, neque Visirii aduentum [illegible]ctandum [illegible] Sed reli[illegible] a Æ[illegible]to Co[illegible]opol[illegible] pe[illegible]t, eo consi[illegible] [illegible]atum re[illegible] a[illegible]u pla[illegible] d[illegible] & re[illegible]næ intercessione mitiorem sibi redd[illegible]t. I[illegible] vero summo studio cauit, ne in Ebraini manus incideret, a quo [illegible] simam necem, & bonorum om[illegible]ium a[illegible]onem sibi imminere [illegible] nus de Ha[illegible] [illegible] a quibusdam Æ[illegible] edoc[illegible], c[illegible]uo per [illegible] cios Am[illegible] he[illegible] de ea certiorem fecit, [illegible] intelle[illegible]o, & quod Ha[illegible] v[illegible]m quæ Memp[illegible] in Thraciam ducit non fuisset ingressus, cogni[illegible]o [illegible] cœpit, ne ad P[illegible]pes pe[illegible]nos [illegible] m[illegible]me v[illegible] ad P[illegible]sas aufuge[illegible] q[illegible] gr[illegible]um do[illegible] co[illegible]p[illegible], [illegible] dubio p[illegible]cul grati[illegible] [illegible] [illegible]h[illegible]pes, propterea, quod d[illegible]u in aula Turcica versatus, omnia eius ar[illegible]ana [illegible] dicisset. Quibus aperie[illegible]is [illegible]ertas sibi maximo beneficio deuincir[illegible] summa d[illegible]en[illegible]ia Marc[illegible] [illegible]um suum, quem Imb[illegible]hur B[illegible] vo[illegible] capi[illegible] (qui [illegible]nt ministri au[illegible]ci secr[illegible]orum Impe[illegible]atori[illegible] cõs[illegible]io[illegible] a[illegible] auit, iussitque, quocunque Hassanum offenderent, viuum a[illegible] eumque in finem quas sibi necessarias [illegible]putar[illegible] o[illegible] [illegible]li[illegible]eret d[illegible] teris amplissimi[illegible], quæ [illegible] [illegible] [illegible]teris [illegible] & [illegible]te[illegible] [illegible]atus, non n[illegible] u[illegible] a [illegible] c[illegible], Eunuchum in Syria prope vrbem Apameam, quæ Amas[illegible] offendit quie[illegible]entem in c[illegible]mpi[illegible] [illegible]uo Or[illegible] [illegible]uius [illegible] [illegible]c [illegible]iam [illegible], t[illegible] [illegible]pe S[illegible] [illegible]tur, sese inf[illegible]ndit. Vbi [illegible]u[illegible] [illegible]m[illegible] se [illegible] p[illegible]rit, seruos suos, qui semper ipsi[illegible]s ten[illegible]tia maxi[illegible] [illegible]dis armati custo[illegible]ant, ordine [illegible], c[illegible] [illegible] [illegible] f[illegible] [illegible] p[illegible] ve[illegible] [illegible]os [illegible] [illegible]ec[illegible] n[illegible] de[illegible] oc[illegible] [illegible]m ce[illegible] Na[illegible] v[illegible] M[illegible] [illegible] statu[illegible] a [illegible]uo[illegible]t & quod [illegible]at mai[illegible] [illegible] ne[illegible] [illegible] u[illegible] ex[illegible] [illegible] & cu a moram [illegible] L[illegible] [illegible] c[illegible] m[illegible] v[illegible] m[illegible] [illegible] f[illegible] [illegible] A[illegible] v[illegible] [illegible].

nere. Interim plurimos nuncios ad reginam cum literis ablegauit, certiorem illam de suo aduentu faciens, ac rogans, vt apud Imperatorem intercederet, sibique illum reconciliaret. vbi Chalcedonem illum peruenisse, regi significatum fuit, continuo imperauit, vt omnes thesauri atq; opes ipsi adimerentur, & in ærarium regium deponerentur: Eunuchus vero in carcerem, cui septem turrium nomen est, detruderetur, vbi mœstus aliquãdiu capitale timuit supplicium: donec regina per nuncium quendam illi significauit, opes ei vitam conseruasse: se quoq; sperare, breui illum pristinæ libertati restituere, quod paulo post à marito precibus & intercessionibus impetrauit.

Ebrainus vbi in Ægyptum peruenit, nouos & inusitatos modos & rationes pecuniæ exigendę excogitauit, malitia & extorquisionibus Eunuchũ superans, ingentes opes; præter annuum censum 600000. cecchinorum, quos ea prouincia annuos pendet, corradit, ob quas magis magisq; dignior habitus fuit regio matrimonio: ad quod perficiendum Constantinopolim fuit reuocatus: prius tamen ipsi mandatum, vt expeditionem contra Drusos susciperet; atq; illos, qui Turcicum Imperium recognoscerẽt, in obedientia confirmaret, tributo annuo ab illis exacto: Inobediẽtes vero & rebelles extirparet, & in vniuersum omnibus amicis atq; hostibus arma & bombardas adimeret. Ebrainus regio edicto parẽs omnes thesauros & opes in prouincia acquisitas congessit, conscripto quoque exercitu ex ea regione, 13. Sangiacchos, qui Cairi districtum, eius loci Bassę subiecti, regunt, secum in bellum venire iussit, inde per arenosam solitudinem, quæ Arabiæ desertæ pars est profectus, Gazam attigit, inde Hierosolymam, Saffeto, Legium, Naplos, olim Samariam, peruenit, omniumque earum vrbium Sangiacchos socios sibi futuræ expeditionis asciuit, quorum iam octodecim ipsius castra cum mancipiis & subditis militibus sequebantur, antequã Damascũ perueniret. Porro ipsius aula numerosissima multitudine constabat, & 200. Ianizari iussu Imperatoris ipsum comitati fuerant, cũ primũ Constantinopoli discessit, ita vt in vniuersum ipsius exercitus 12000. equitũ constaret. Damasco Hierosolymã vsq; ipsi obuiam profecti fuerãt omnes Ianizari cũ ipsorũ Aga, omnes Zaini atq; Spahini, & reliqui milites Bassæ, eius loci, qui Veis, & supra ẽt nominatus fuit, subiecti, quorũ 2000. erant. Alapia ad ipsum peruenit Alybassa, qui, vt Turcę vocant, Masul, nullo fungebatur officio, stipatus 200. seruis. Ipse Ebrainus, Giaffer Tripolis Bassam, Eunuchum, hominem astutum & truculentum euocauit: verum ille excitatus illustri fama Osmani Bassæ, qui ipsum singulari amore prosequebatur Ebrahini imperio parere noluit. Ex Cypro aduenerant Ianizari cum ipsorũ Aga, triremibus aduecti, quibus Ebrainus Constantinopolim nauigare ab Imperatore iussus fuerat. Tot igitur copiis ad bellũ instructus, Drusos debellare, atq; omnino vincere, nomenq; suum illustrius reddere decreuit. Sed quinam illi Drusi sint, quorũ hic mẽtio, breuiter deinceps indicandum. Sciendũ igitur, hos Gallorum illorũ reliquias esse, qui pio zelo, & studio religionis ducti, in Palæstinã armata manu profecti, sepulchrũ Saluatoris nostri Barbaris ademerũt: postea tamẽ morbis & furore hostiũ denuo oppressi, cũ illis sese cõmiscuerũt, & vna cũ imperio auitã religionẽ quoq; paulatim perdiderunt, ac detestandã Turcarũ superstitionẽ & circũcisionẽ amplexi, peculiarẽ sibi prophetã, nomine Isman, delegerũt. Non igitur circũciduntur Drusi, neq; vini potu, vt Mahometani, abstinẽt; incestas vero cũ propriis filiabus nuptias contrahũt. Nec religionẽ modo & cõsuetudines à Turcis separatas, sed peculiare quoq; imperiũ in hunc vsq; diẽ constabiliuerunt. Nã licet vbiuis plurimæ gentes Turcarũ dominio cesserint, ipsi tamen præter natiuos suos Principes nullum vnquam ex Ottomannicis præfectis admiserunt, cuius imperio se subiecissent. Bello sunt strenui, robusti, pertinaces, audaces & intrepidi, legum suarum obseruantissimi, licet non ita pridẽ nonnulli ipsorum ducũ, propter mutuas dissensiones, potentiorũ voluntati sese accommodare, & cedere coacti fuerint, quo saluti suæ & incolumitati prospicerẽt. In præliis vt plurimũ machæra & bõbardis vtũtur, nonnulli tamẽ lancearũ & sagittarum vsum quoq; addidicerunt. Orientalium populorũ vestitum imitantur,

capur redimiculo illo, quod Turbantem vocant, tegunt. Nunquam caligas gestant; sed in earum vicem vestibus longis vtuntur, quas a parte anteriori claudunt. Cibis inconditis & agrestibus assueti sunt: omnem eam regionem inhabitant, quam Ioppe vrbs, & fontes Orontis, & Iordani fluuii claudunt, quæ Damascum vsque & ad Libanum montem pertingit, firmo quondam amicitiæ vinculo, & concordia iungebantur, eoque maiori apud vicinos pollebant authoritate: Nunc vero vbi auaritia & habendi cupiditas eos inuasit, diuisi inuicem, mutuo sese persequuntur. Duces eorum illustriores quinque nominantur, quos illi Emir seu reges vocant, Ebneman, quem Turcæ Monogli adpellant: Serafadin, Mahemet Ebnemansur, à Turcis Mansurogli dictus: quartus est Ebnefrec, quē Turcæ Feracogli & Arabes Acra vocant. Vltimus denique Aly Ebnecarfus, a Turcis Alycarfusogli vocatus. Præter hos multi reperiuntur, quos Drusi Macademi adpellant, qui regum fere vicarii, vel locum tenentes sunt. Ex quibus duorum præcipue in nostra historia faciunda erit mentio, Gomedæ videlicet & Mendelis; quorum ille Beryti, hic vero Tripoli residebat, per adulationem ipsi quoque Emir seu regis titulo vocabantur. Sed reuera Mansurogli, vel Mahometis Ebnemansur vicarii erant. Ebneman eos colles & campos incolit, qui Cæsareæ, Ptolomaidis, Tyri & Sidonis iurisdictioni patent, quæ loca deuastata incolis Cheisetie, Aca, Sur, & Seida vocantur: plerumque habitat Anderæ, vbi ædes supra collem extructas habet: militibus & armis plurimum valet, Turcici nominis hostis infensissimus, idque ea de causa, quod eius pater à Mustaffa Damasci Bassa vita spoliatus fuit. Ebnemansur totum illud territorium possidet, quod Anaræ & Beryto interiacet: domicilium vero in Gozir supra collem habet. Turcis hic sese adiunxit, propter contentiones, quæ ipsi cum Ebnesuip vicario in Tripoli, & Ebnemano, supra nominato, intercedebant, creatusque fuit Sangiacchus Laodiceæ, & Tripoli vectigalibus præpositus, quod officium ipsius nomine Gomeda administrauit: qui tamen Constantinopoli in carcerem detrusus, Anno 1586. eo officio iterum fuit priuatus, id in primis requirente Ioanne Michaele, qui Venetæ Reip. nomine Consulem in Syria agebat.

Serafadini regio Ebnemani & Ebnemonsuri ditionibus cingitur. Illi amicitia & fœdere iunctus est: Hunc capitali odio prosequitur, viribus & reditibus tamen vtroque multo inferior. Ebnefrec eam partem Libani montis habitat, quæ versus ortum vergit, & ad pedem montis vsq; in planitiem, quæ Bocca dicitur sese extendit. Hanc planitiem cum vrbe Balbech (quam Cæsaream Philippi quondam fuisse nonnulli augurantur) semper tenuit Emir Aly Ebnecarfus, qui durantibus hisce tumultibus titulum Bassæ magno pretio comparauit, seque, suaque omnia Turcicæ seruituti subiecit, contigua est celeberrima illa vallis, Medicis & Poetis notissima, quæ Libano & Antilibano mōti interiacet, ex qua Orontes & Iordanus fluuii, Ior & Dan incolis dicti, profluunt. Fœdere inter sese semper iuncti fuerant Ebnefrec, Ebnecarfus, & Ebnemansur, quod ad uentu Ebraini Bassæ renouarunt, illorum potentiæ æmuli erunt Serafadin & Manolius, & pars vtraque intenta in perniciem alterius, caussa extitit, vt ambæ in Turcarum potestatem redigerentur, vbi primum fama de Ebraini expeditione in Syriam percrebuit. Tres illi confœderati, vt hostibus suis exitium struerent, obuiam Ebraino profecti sunt, Amurathis imperio sese subiicientes: Dona amplissima offerentes: Rebellionis & inobedientiæ Serafadinum & Ebnemanum accusantes, in quos extremo supplicio animaduerti petebant. Dona, quæ obtulerunt, ex auro nondum signato, pecunia numerata, quam contribuerant, vestibus sericis, pannis, ex lana confectis, & serici maxima copia, rebusq; aliis maximi pretii constabant, & quilibet eorum 2000. vel 3000. militū erat stipatus. Ebrainū igitur Hierosolymis offenderūt, cui gratissimus fuit ipsorū aduentus, & munera prompto animo ab ipsis accepit, & de futura expeditione optima quæq; ex ipsorum fidelitate & obsequio sperare cœpit, verbis blādissimis eos accepit, præmia atq; honores amplissimos cum imperii prolatatione vnicuiq; ipsorum pollicitus: quibus illi excitati, vehementius duos illos inimicos accusare cœperunt. maximo cum

ino cum Ebraini gaudio, qui omnem spem victoriæ in discordia ducum primorum po[illegible]erat. Ebrainus igitur prompte non modo excidiū rebellium regis promi[illegible]t, sed vindictam de hostibus sumendam illis se commissurū promisit. Iunctis igitur viribus, facto itinere per Damascum, ad Boccæ planitiem peruenerunt, ibiq; castrametati circa mensem Iulium Anno à reparata salute 1585. copias recensuerunt, quarum numerus 20000. equitum excedebat, vndiquaq; accurrebant incolæ cum donis & muneribus, quibus honorare Visiriū cogitabant, quos ille amice excipiebat, & benigne prosequebatur, quātum ipsius auaritia permittebat. Ioannes Michael, cuius supra quoq; meminimus, Christophorū Bonium Ragusæum, interpretem suum, ad Visirium misit, qui omnia beneuolentię signa ipsi exhibuit, tum vt obseruantem Reipub. Venetæ se præberet, tum quod ipsum propter communem patriam vehementer coleret atq; amaret, eumq; ad finem vsq; huius expeditionis secum retinuit, qui omnia ea, quæ in hoc bello occurrerunt, diligentissime consignauit, & fideliter mecum communicauit. Ex hac planitie scripsit Ebrainus ad Sarafadinum & Ebnemanum, imperans eis, vt ad se venirent, seseq; sisterent, tanquam subditi fideles regis Amurathis: quod si imperata facere detrectarent, minabatur ipsis exitium & interitum. Monolius non comparuit, verum Serafadin & viribus, & ditione inferior se sistere statuit, quo omni periculo se eximeret, precio & donis comparata immunitate priores tres imitans, quibus prospere & ex voto hoc stratagema cesserat. Collecta igitur magna serici, & pecuniæ atq; panni pretiosi copia, ad Ebrainum proficiscebatur, mul[illegible]bus qui cum ipso venerant, in loco a castris nonnihil remoto cōsistere iussis, ad Visirii tentorium cum donis sese contulit, quæ prompte accepta atq; ablata fuerunt, factaq; ipsi dicendi copia, hoc in primis Visirio persuadere conatus est, semper se ad Amurathis obsequium promptissimum fuisse, nihilq; magis in votis habuisse, quam vt oblata occasione propensam animi voluntatem declarare quiuisset, eoq; desiderio ductum, huc venisse, inuitatū ipsius literis, se omnia, quæ in ipsius sint potestate, exigua licet, vltro Ebraino offerre, insuper maiorem in modum rogare, vt grato animo ea accipere velit. Ebrainus ad plurima eorum, quæ dixit, non respondit: sed tantum quæsiuit, ob quam caussam perpetuas cum tribus Emiris (qui in eodem tentorio præsentes erant) contentiones atque discordias aleret. Respondit Serafadin, nunquam a se quicquam commissum esse, quod iustam rixarum atq; dissensionum caussam præberet: quod si quædā motæ sint lites, três illos in caussa fuisse, qui, vt potentiores, ipsum infirmiorem opprimere conati essent, & si quando arma sumpserit, nō id cuiuscunq; lacessendi, sed se suaque defendendi animo factum esse præcipue; semper se à bello abhorruisse, & paci atq; tranquillitati, vt cum hominibus, ita in primis cum vicinis promouendæ studuisse, ad hæc verba tres illi coniurati surrexerunt, & facie torua, quæ animum odio atq; ira inflammatum præ se ferebat, ipsi responderunt, nullam bellorum atq; tumultuum caussam sine ipso extitisse, quod omnia ista confinia, istos colles, campos, & maris portus infestarit, vectigal regium, cuius curam Ebnemansur gerebat, imminuerit, & quod in tantum ipsius insolentia atq; temeritas excreuerit, vt neque ex aliis portubus naues peregrinæ in portum Sidonis, Tyri, atque Beryti appellere, neque per eam regionem mercatores iter facere audeant, quod omnia latronibus infesta sint, non aliter, quam si Arabum excursionibus loca ea inculta & incolis vacua reddita fuissent: adeo quemlibet ab adeunda ea ditione, terra marique, abhorrere. Paratus erat Serafadin, obiecta sibi crimina diluere, quod neque Berytus, neque Sidon, neque Tyrus iurisdictioni suæ subiectæ essent, sed partim Manolio parerent, partem Ebnemansuri tyrannidi exposita essent: sed præuenit ipsum Ebrahinus, & verbis iniuriosis, & atrocibus increpitum, Ianizarorum Constantinopolitanorum duci illum custodiendum tradidit, qui fidissime ipsum obseruauit, ne euadat, pedibus ipsius nocturno tēpore ferro constrictis. Interim a Manolio literæ allatæ sunt, in hæc fere verba scriptę: Domino dominorū, supremo potentissimorū Nobilissimo belli Imperatori, maximi Imperatoris cōsanguineo, dignissimo inter Electos

Mahometis prophetæ, Nobilissimo & Illustrissimo Domino E[illegible], Fortunet Deus ipsius prosperitatem, & honores augeat. Cum abs te [illegible] tatus, & vt me tibi coram sisterem, admonitus sim, nihil mag[illegible] quam vt quantocyus ad te venire, teq; quocunq; ires, sequi p[illegible] neq; [illegible] committerem, vt quicquam in meo studio atq; diligentia desi[illegible]res. S[illegible] tibi iamdudum constare de mea erga Summum Imperatorem [illegible]bseruant[illegible], & desiderio, quo ipsi inseruire, & in eius obsequium facu[illegible]ates, atq; ipsa[illegible] impendere, promptus paratusq; sum. Cui[illegible]s rei docume[illegible]a, c[illegible]gua licet, i[illegible] edidisse spero, cum vectigalium administratio meæ cu[illegible]æ fuit [illegible]orni[illegible]issa, in qua talem semper me gessi, vt nullius obuli nomine reliquatus fuerim, quod E[illegible]ne mansur (qui nunc tecum moratur) minime de se prædicare potest. E[illegible]i enim [illegible] rosolymam vsq; tibi obuiam profectus est, quo suam fidem tibi prob are[illegible] tamen iniustissime plus 10000. ducatorum fruitur, quos ex regiis trib[illegible] rapuit. Sed impedior fortuna mea sinistra, quo minus ad te peruenire po[illegible] Ad latus enim tibi sunt tres mei hostes infensissimi, qui non contenti, quod pe[illegible] petuis tumultibus ditionem meam infestarunt [illegible] nunc hoc in primis quærun[illegible] vt in extremum tuum odium me ponant, quo si in tuas manus incid[illegible] vi[illegible] me innocentem priues. Nec mihi dubium est, quin ea de caussa abs te voc[illegible] sim, quo me captum occidas. Scio enim te res maximi momenti animo volu[illegible] Impedit quoq; aduentum meum iuramentum, quo me puerum adhuc o[illegible]st[illegible] xi, cum patrem meum indignissime a Mustaffa Damasci Bassa, qui ami[illegible] ipsu[illegible] ad se vocarat, occisum & capite plexum vidi. Illud paternum caput pall[illegible]d[illegible] & palpitans adhuc animo meo firmiter impressum, in somnis & tenebris, atq; vig[illegible]liis diurnis sese mihi offert, & de Tyrannorum perfidia me præmonet, vt mih[illegible] [illegible]a[illegible]ueam, ne in illorum manus incidam. Doleo equidem, quod tuo mand[illegible]to o[illegible]re non possim, & forsitan contumax eo nomine tibi videbor: sed hoc vno [illegible]pto in omnibus aliis, quæ mihi imperaueris, promptissimum me semper a[illegible] paratissimum experiere, teq; dignissimum iudico, cui multo potentiores obedi[illegible] vt me taceam, qui minimus sum ex Amurathis mancipiis. Spero te absentiæ [illegible]niam daturum: Interim circumspice, num quid in mea sit potestate, quod [illegible] placere queat: quod, cuiuscunq; sit precii, etsi vile tibi videbitur, tibi tamen [illegible]bentissime non mihi amplius reseruabitur. Vale & mihi impera, meq; excusatum habe, quod ob iustissimas caussas non venio, quo debitum honorem ti[illegible] exhibeam. Subscriptio talis erat: *Miser & minimus ex mancipiis Imperatoris, Fi tua Manu.* Vbi hæ literæ perlectæ fuerunt, statim Ebrahinus coniecit, Manoli[illegible] vltro ad se non accessurum: Ideo eum vniuerso exercitu in ipsum mouere, oppida & pagos exurere, extrema quæq; minari, & vel vi vel fraude ipsum in potestatem suam redigere, quod si hoc non poterat, tormenta ad minimum ipsi complura adimere, maioribus donis ipsum emungere, tributum deniq; immensum exigere statuit. Discessit igitur cum exercitu versus Manolii ditionem, quoque iuit, nihil intentatum reliquit, oppida 24. excidit, rupem quandam Libani, quæ Anderæ imminebat, occupauit, ibiq; consedit, reliquæ Manolii ditioni exitium meditans. Interim Veis Bassa, qui in planicie Boccæ relictus fuerat, vt terga exercitus obseruaret, cum filio suo Sangiaccho Hierosolymitano, qui [illegible]co. milites secum habebant, in maximum periculum fuit adductus: dum enim viæ se parat, & tentoria deponunt, ex improuiso maxima Drusorum multitudo, quæ partes Manolii sequebantur, per inuia & itinera incognita illuc delata, eos tanto impetu aggressa est, vt breui magna pars ipsorum militum occisi, reliqui præ timore in fugam adacti, & tentoria & pecunias, atq; arma Turcica cum equis in prædam Drusis reliquerint: occubuerunt ex Turcis circiter 500. Sangiacchus Hiero[illegible]ol[illegible]mam aufugit, neque ad Ebrahinum rediit. Sed Veis Bassa exercitum secu[illegible]s, omnium commiseratione dignus habitus, cui pro damno accepto Ebrainus d[illegible] & honores ab Imperatore impetraturum se promisit. Sub[illegible]it per 24. dies [illegible] colle prope Anderam Ebrahinus, om[illegible]mque rerum n[illegible]m copia [illegible]undauit exercitu[illegible], d[illegible]que ibi hæreret, hoc in p[illegible] stu[illegible], vt a M[illegible]

splendida munera extorqueret, vel eum in potestatem suam redigeret, Ideo Gomedam Ebnemansuri vicarium ad ipsum misit, eiq; significari iussit, vt si quidem ipsius, qui amicus esset fidei iurato datæ, se concredere nollet, ad minimum bõbardas, quas ipsius subditi haberent, mittat: Imperatorem enim nõ amplius permissurum, vt subditi ipsius, qui non proficiscuntur in militiam, armis tam bene sint instructi, iisq; in pernitiem & damnum subditorum vtantur. Manolius non æquo animo Gomedam excepit, quem hostis sui capitalis vicarium esse nouerat, non tamen vllis iniuriis eum afficere audebat, sed de bombardis respondit, subditos suos passim cum armis per territorium vniuersum esse sparsos, non igitur se scire, quas ille petat, vel quas mittere debeat bombardas. Hoc responso accepto Aly Alaplę Bassa à Visirio veniam sibi ad Manolium proficiscendi dari petiit, non sine fructu se rediturum putans, qua impetrata, vbi ad cautum illũ Drusum peruenit, multis rationibus illi persuadere conatus est, vt quantocyus se Ebrahino sistat, iurato ipsi affirmans, nulla ipsum iniuria affectum iri, obedientiæ præmium maximos illi honores promittens. Sed nũquam potuit induci, vt propositum mutaret, seque homini, quem minus beneuolum sibi nouerat, concrederet: quod Alybassa sentiens, hoc saltẽ ab ipso impetrare adnixus est, vt copiam bombardarum, & munera quædam splendida in signum obseruantiæ & obedientiæ erga Amurathem ad Ebrahinum mitteret: verum ille nihil quicquam dare constituerat, quod oleum & operam se perditurum sciebat. Vix tandem Aly Bassa obtinuit, vt in sui gratiam dona quædam ad Ebrahinum mitteret, scilicet 320. bombardas, 20. saccos serici Andarini, 50000. ducatorum: hæc omnia suo nomine Ebrahino offerri Aly Bassam, seque in ipsius gratiam restitui iussit, quod vt facilius impetraret, & Ebrahinus castra mature inde transferret, sequenti die summo mane propriam matrem in castra ad Visirium misit; quæ pro filio legatione fungens, excusauit ipsum, quod accedere non auderet, siquidem hostes ipsius infensissimi cum Ebrahino essent, & ipse puer adhuc iuramento se obligasset, nunquam Turcarum fidei amplius se committere, cuius iuramenti solenniter præstiti ipsa testis erat, cum perfide maritus ipsius à Mustaffa Damasci Tyrãno occisus fuisset. Rogare se igitur vt grato animo accipere velit dona à filio missa, & vna cum illis animum ipsius promptissimum paratissimumq; ad quęuis seruitia, in gratiã & obsequium Amurathis obeunda; & caussas absentiæ tanquam legitimas admittat. Ad hæc Ebrahinus: Si vos adhuc perterriros reddit inquissimum Mustaffæ factum, scelusq; enorme, qui fidem fallens promissam, maritum tuum nefarie occidit, mihi tamen diffidere, & de tam atroci fractæ fidei crimine suspectum habere minime debetis, qui vir sum honestus, & promissorum obseruantissimus. His dictis, amicitiam illi constantem & fidam iurauit, capiti ipsius velum album sericum iniecit, ille alio se redimiuit, aliud quoque manibus ipsius imposuit, & ad filium reportare, eiq; datam & promissam fidem nunciare iussit, nec aliter quam amicum & fratrem ipsum tractatum iri. Discessit optime contenta vetula, sed quod vel nollet, vel non posset consilium filii immutare, ingratum Ebrahino nuntium retulit. Inde magis quam ante, contumacem Drusum cumprehendere, vel dona atq; arma ab ipso extorquere, omnibus rationib. conatus fuit, nec amplius vllo pudore retinebatur, quicquid in animũ semel inducebat, sibi licere putans. Astutum igitur & malitiosum Gomedam denuo ad ipsum misit, qui verbis fraudulẽtis, omnibusq; modis, vt sese sistat persuadere conatus est, sed frustra. Re tamen infecta ille discedere nolens, hoc solummodo iussu Ebrahini ab ipso tandem petiit, vt cum in castra venire nolit saltem rationes officii gesti secum conferre velit, quibus saluis, se impetraturum spondebat, vt continuo Visirius inde discedat, & ipse pace sua in posterum fruatur. Sensit fucum Manolius; vt tamen Gomedæ gratum faceret, alia ipsi dona ad Ebrahinũ perferenda dedit, eo tamen pacto, vt continuo inde discederet, neq; vnquam cõtra se armatus rediret, quod liberaliter Gomeda promisit. Accepit igitur 50000. Ducatos, 480. bombardas, 1000. capras. 150. Camelos, totidemq; bubalos, & 200. verueces. Quæ vbi Gomeda ad Ebrahinum retulisset, & qua ratione illis Ma-

nolium emunxisset, ei significasset, eo n[illegible] um pacto, vt Visir[illegible]us ind[illegible]
ret, nec reuerteretu[illegible] in poste[illegible]m ac[illegible] prehensus, qu[illegible]
rii maiori cura & fide non fuisset exc[illegible], & si in futurum [illegible] rat[illegible]
ret, se dignis modis in ipsum animaduer[illegible]urum, quo reliqui sibi caueant, [illegible]
sibi, in præiudicium Visirij, sumere, & eiusmodi inire pacta perniciosa & i[illegible]:
& quo vtcumq; ignominia quadam a[illegible] cer[illegible]t, imperau[illegible]t, vt continuo ad [illegible]
sese conferret, ille mœstus & timore perculsus, imminere sibi maximũ quoddã
discrimen a Manolio veritus, cogebatur tamen illius obsequi imperio, q & v[illegible] &
honore ipsũ priuare poterat. Vbi igitur in Manolii conspectũ venit Drusus v[illegible]
mẽter iratus, libentissime vindictã de ipso sumpsisset, eiq; viol[illegible]as intul[illegible] et [illegible]
nus, nec parũ abfuit, quin lanceã, q̃ manu gerebat, in pectus illi vi[illegible]t, sed im-
petũ cohibuit, ne grauiꝰ quoddã piculũ in se cõcitaret, verbis tamẽ [illegible]
& minis grauissimis ipsum affatus atq; ꝓtestatus se occasionẽ expectatu[illegible]
mnia q̃ fraude ac dolis ipsi iã ademerat ab ipso reposcere possit. Nihilomi[illegible]
Gomeda tantũ effecit, vt magnũ adhuc bõbardarũ numerũ, 10. gl[illegible]
pugiones deauratos, aliquot cingula argẽtea, decẽ serici sarcinas, &[illegible] p[illegible]
extorserit: Ea tamen lege, ne vnquã inposterũ redeat, nisi præsen[illegible] vi[illegible] pe[illegible]
certo adire velit. Non ingrata hæc munera fuerũt Ebrahimo, qu[illegible] maxi[illegible]
dio ea excepit, videbaturq; ipsi sat pdę ex eo loco reportasse: Ideoq; [illegible]
dere, & reliquã Manolii ditionẽ deuastare instituit, vbi n[illegible] suum & [illegible]
ab eius furore permãsit: pcursorẽ misit Emir Ebnefrec co[illegible]no[illegible]ne Ac[illegible]
Anderã peruenit, q̃ sedes est ordinaria Manolii, illã plane vastari atq; ex[illegible]
totũ deinde territorium prouastatũ fuit, & 19. alia oppida & pagi præter e[illegible] q[illegible]
rũ supra memini, biduo igne absumpti, præda opima vndiq; collecta, in alti[illegible]
quendã & spaciosissimũ collẽ prope Anderã cũ exercitu rediit; rursumq; per
rimos internuncios Manoliũ ad se sistẽdũ sollicitauit, sed frustra. Nõ n. vel [illegible]
vel clemẽtia efficere potuit, vt in casses lethales vltro sese induceret. Co[illegible]
tur in miserã & innocẽtẽ plebẽ, omni crudelitatis genere desęuiit: certior de[illegible]
factus, Anderæ præfectũ, Manolii Macademum, cum 350. subditis col[illegible] qu[illegible]
inaccesso tutoq; consistere, Ebnefrecum ad eũ misit, illiq; nunciari [illegible]
Manolius se sistere nolit, ipse modo veniat, se in contumeliam Domini s[illegible]
Sangiacchũ loci, cujus optionẽ ipsi relinquat, creaturum. Macademus an[illegible]
sus & incautus, mendaciis istis fucum sibi fieri passus, ab Ebnefreco comita[illegible]
ad Visirium sese contulit, subditos suos 350. solis gladiis, & arcu armat[illegible]s dep[illegible]
bombardis, quatum nullas amplius penes se reperiri antea sparserant, secũ d[illegible]
latere dextro incedens, debito honore Ebnefrecũ afficiebat (est n. con[illegible]uetud[illegible]
oriente vsitatissima, ẽt antiquis forsitã in more posita, vt latus honoratius [illegible]
strũ, ad q gladius pendet, minus vero honoratũ dextrum latus. q ictui gl[illegible]
positũ, & facilius offẽdi possit) vbi propius ad tẽtoriũ Visirii accessit, co[illegible] ite[illegible]
in valle quadã, trib. milliarib. remota, subsistere iussit. Sed Ebrahimus Maca[illegible]
dignũ licet ob corporis habitũ & ferocẽ vultũ, qui conspiceretur, in cõ[illegible]
mittere noluit: sed in loco separato ab Ebnefreco ipsum custodiri iussit. D[illegible]
cõsiliu Drusorũ ducum, & Aly Alapiæ Bassæ cõuocauit, cũ uisq; delibera[illegible]
modo cõmodissime 350. illi Drusi, qui cũ Macademo venerãt è medio t[illegible]
[illegible]nt: ab his cõclusũ, vt Ebnefrec eos in vineã quandã deducat, vbi im[illegible]
[illegible]diquaq; à Turcis circũdati in frusta cõcidãtur, cũ parũ dãni sese defed[illegible]do in[illegible]
[illegible]possint, q bõbardis destituãtur. Paruit huic imperio Ebnefrec, & vt fuerat d[illegible]
[illegible]tum in concilio, miserrime omnes hinc à Ianizaris, illinc a Sangiacchis tru[illegible]
dati fuerũt, extiterunt nonnulli, qui machæra, sagittis, & toto corpore sese d[illegible]
derut, & interfectorib. suis opposuerũt; sed nullo, vel perexiguo effectu
[illegible]m in communi illa clade misere perierunt: è parte Turcarũ tantũ tres Ian[illegible]
[illegible] ipsorũ Vlubassi, & Emiri Ebnefreci aliquot subditi, atq; [illegible]bnecarsus [illegible]
deru[illegible]t, quod eodẽ habitu cũ reliquis Drusis vestitu in ea confu[illegible]ne d[illegible]
hostib. nequerint: pluresq; eadẽ ratione periissent, nisi admoni[illegible] p[illegible]
notassẽt, eaq; ratione ab hostib. discreti, & piculo exẽpti fuissẽt. Sub[illegible]itoru[illegible]

p[illegible]me seque[illegible]tur ipsius Macademi cædes, quem Ebrahinus ad se adduci, inde vestibus exut[illegible]m, viuum excori[illegible]: cui ille [illegible] exueretur, perfidiam & periurium verbis atrocissimis exprobrabat, & nunc risum mouebat, nunc minas vomebat, tandem in hæc verba erupit: Genitalia mihi exscindite, eaq; primũ matrici vxoris perfidi Ebrahini intrud[illegible]te: Illiq; postea in os, vt [illegible]atietur mea carne, immittite. Inde conuersus ad eos, qui supplicio ipsum afficere debebant, Recte, inquit, vobis consuluistis, quod tanta vehementia & tanto numero me aggressi, meumq; sanguinem haurire, & vita me exuere parati estis. Non enim, credite mihi, quisquam vestrũ tam audax, tamq; temerarius existeret, qui me solum aggredi, & vel minimã sanguinis guttã ex corpore meo elicere, vel saltẽm cõspectũ meum ferre auderet, sed satiate & explete sceleratissimam vestrã libidinem, & iniquissimũ vestri Visirii mandatũ exequimini, tandẽ n. vos quoq; tã indigni facinoris digna sequetur pœna. Vbi vestib. fuit exutus, tres incisuræ in dorso ipsi factæ fuerũt, & cutis detracta. Interim ille non cessabat in Regem, in falsum prophetã, & ipsorum religionẽ conuitia atq; blasphemias spargere: vna parte excoriara, alteram aggressi sunt, & incisuris supra pectus & stomachum aliquot factis, detrahendo cutẽ ad inferiora, vix ad vmbilicũ vsq; peruenerũt, cũ ille infelicem exhalauit animam. Quo facto Visirius in tentoriũ suum acciuit Ebneseradadinũ, mandauitq;, vt, dũ ibi secũ esset, omnes eius subditi, qui cũ ipso venerant, trucidarentur. Sic miseri illi, ad 150. numero misere fuerunt occisi. Serafadinus vero denuo in vincula coniectus, ipsiusq; ditio militibus diripienda fuit concessa: qui promptissime munus illud subierunt, & spoliis vndiq; collectis plurimi fuerunt ditati: atq; inde 180. capita lãceis infixa in trophæi signũ circumtulerunt, interim nuncios Sidonẽ misit, vbi triremes Cypriæ in statione erant, ex quib. 4000. militũ in terrã descendere, & ditionẽ omnem finitimã vsq; Cæsaream Palæstinæ deuastare, neq; cuiusquã sexui, vel personæ, vel cõditioni parcere iussit: quod vt ille imperauerat, subito effectũ. 3000. hominũ in seruitutẽ abducta, variæ merces in prædã militib. cesserunt, omnes pagi exusti, turres æquatæ solo, & vt breuiter dicã, desolatio horrẽda vniuersç Monolii & Serafadini regioni fuit illata. Serafadin postea cũ omnib. thesauris & muneri b. custodiæ Veis Bassæ, & Aly Bassæ cõmissus, Damascũ fuit perductus. Tripolim inde perrexerũt, & castra metati in cãpis, nõ procul a mari expectarũt, donec Ebrahinus cũ triremibus ibidem appelleret. Qui iã accinctus ad reditũ, Constantinopolim iter maturabat: Imperator n. attente ipsum tũ propter aurũ acquisitum, tũ propter nuptias filię operiebatur. Sed parũ se, vel nihil effecisse Ebrahinus putabat, nisi certã imperii formam inter populos illos constitueret, & quieti ipsorũ prospiceret, quo cõstantes in Turcici veneratione imperii perseuerarẽt, vnũ ergo e tribus illis Drusorũ Emiris seu regib. q Hierosolymã ipsã comitati fuerãt, Bassam totius Drusorũ Prouincię creare, illiq; curã omniũ subditorum cõmittere statuit: e quibus elegit Emir Aly Ebnecarsum, reliquis ditiorẽ & magis fidelẽ, atq; obedientẽ, eũq; honore hoc atq; dignitate ornauit, sed non sine maximo pretio, siquidẽ munus 100000. cecchinorũ ab ipso tulit. Aurata igitur veste, & claua Turcica, atq; gladio deaurato ipsum donauit, homagiũ nomine Amurathis excepit, regioq; imperio eũ instruxit. In Damasco 12. dies substitit, variisq; modis pecunia passim & donis quosuis emunxit; vbi cũ nihil pdæ amplius superesse cõperit, Gazir ac Berytũ versus (quæ Ebnemãsuri ditioni par[illegible]) cũ toto exercitu mouit, ac in triremiũ vnã tentoriũ suum maius, & quicquid pretiosi Constantinopolim secũ allatum cupiebat, imponẽdũ curauit: Ipse in littore sub humili quodã tuguriolo moratus, Ebnemansurũ ad se vocauit, ipsumq; amice cõpellas, tẽpus instare dixit, quo debitũ 160000. Ducatorũ, ꝓpter vectigal Tripolis & Berydi, Imperatori exoluat, se nõ posse diutius in his locis immorari, nec etiã sibi licere sine illa pecunia Constantinopolim redire. Respondit Ebnemãsur, fieri nõ posse, vt ipsius vicarii & Macademi diutius cõparere cũ pecunia cessent, se citra diuturniorẽ dilationẽ die sequenti eã numeraturũ. Sed ficta hæc omnia esse mẽdacia Ebrahinus animaduertit, ideoq; si nõ pecuniam debitã, debitorẽ saltem Constantinopolim secũ adducere statuit: verebatur tamẽ,

ne quis inde t[illegible], duo tritemib[illegible] ipsius Ebne[illegible]mansuri ditione ve[illegible] ec atq; [illegible] fauore illū prosequerētur. M[illegible]us [illegible],con[illegible] [illegible]nolentia,fraude atq; dolo i[illegible] in vinc[illegible]a co[illegible]icere. I[illegible] respo[illegible]d[illegible] ipsius causa noctem ista remanere nece[illegible] haberet, velle se die sequete [illegible] nolii ditionē adh[illegible]c semel impre[illegible]ione face[illegible]e. Rogare itaq;, vt tanq̄ [illegible] ipsum comitari velit,& sub media noctē vocatus sine tumul[illegible] op[illegible] 500. milites in expeditionē illā non assumpturū, credidit Ebne[illegible] F[illegible] vera loqui, & hac ipsa ratione sperabat, oblatā sibi iri occasione, ex V[illegible] m[illegible]bus euadendi, vocatus igitur sub mediā noctē, in tentorium Visiru pe[illegible] qu[illegible] ipsum verbis asperrimis & conuiciis exceptū, catenaq; collo,& brach[illegible]iecta in triremes abduci iussit. Postea Berytū misit 500. illos milites, [illegible] Mo[illegible]del v[illegible] Ebnemansuri, qui Emiri titulo vsus fuerat, viuum adducerēt, totamq; diti[illegible]m Ebnemansuri deuastarent deprædarēturq;: stupēda præda milites ibi pot[illegible] pannorū sericorū, auri, atq; argenti copia tāta reperta, quāta potentissi[illegible] Principi sufficere posset. Rebus igitur omnib. in naues adductis T[illegible]gauit, vbi duo Bassæ qui Serafadinū custodiebāt, ei sese iunxerūt. Eo [illegible] quoq; imposito, Cōstātinopolin recta cursū direxit, vbi sinū cū 24. tritem[illegible] ingressus est, amici atq; cognati obuiā ipsi ꝓcesserūt, lætissimeq; eū exce[illegible] aula quoq; explosa fuerūt tormēta maiora, quo magnificē[illegible]ior ip[illegible]ius ad[illegible] pareret. Eo tēpore ego quoq; Cōstantinopoli vixi, vnde mihi ēt dona ill[illegible] ficētissima & pretiosissima, q̄ prædator iste Imperatori tūc offerebat, vid[illegible] tigit: auri sc. millionē præter 600000. ducatorū, quos Cairus annuatim [illegible] 60. equos pulcherrimos, Arabes pletosq;, optime cultos, Elephātē & G[illegible]uos, duos ingētes Crocodilos mortuos, soliū quoddā regiū, auro & [illegible]bre factū, panni ex lana & serico subtilissime facti maximā [illegible]opiā, pannos i[illegible]ē auro atq; argēto more barbarorū elaboratos & cōtextos, telā puri[illegible]imā Al[illegible]drinā, & omnes bōbardas, quas Drusis ademerat. Superius Sangiacc[illegible]i Hi[illegible]lymitani mētionē habuimus, quid vero inter ipsū & Arabes, qui in P[illegible]bitāt, gestū sit, priusq̄ cū exercitu Ebrahin[9] adueniret, no[illegible] icōmode forsā[illegible] poni pōt. Habitāt nōnulli Arabū duces in cōfinib. Sodomæ, & ad mare mo[illegible]tū ēt in planitie illa & valle, vbi quōdā fuit Iericho & Samaria, vbi ēt Be[illegible] [illegible]maus, Bethphage, Betania, Capernaū, Nazareth, Leuir, Bethsaida, Naplos & [illegible] vrbes sitę sunt. Ramā vsq; & Ioppē sese extēdunt, totā illam reg[illegible]on[illegible] & deprædationib. infestant, incolis qui in pagis habitāt & pereg[illegible]in[illegible].qu[illegible] noua dāna inferūt, & sæpenumero in tantū excrescit ipsorū audacia, vt muni[illegible]as vrbes aggrediātur. Hastis vtūtur & sagittis ꝑpetuo, neq; vllū gen[9] armorū hab[illegible] quo corpus muniāt; equos habēt cursui maxime assuetos & exiguo pabulo c[illegible]tos, ad latrocinia & furta ꝑpetrāda prōptissimi atq; audac[illegible]ssimi sun[illegible] V[illegible] cognouerūt, in Sangiacchū Hierosol. electū fuisse iuuenē i[illegible] [illegible]bitiosū, c[illegible] quoq; mētionē fecimus, ipsumq; coniūctis virib. cū reliquis Sāgiacchis & [illegible]a Veis Damasci Bassa, conatū fuisse libertati eorū frenū inicere, nō sibi expe[illegible] diuti[9] rati. donec cōiuratio illa in ipsorū perniciē stabiliatur & cōfirme[illegible]r, se[illegible]riis excursionib. ipsā vsq; Hierosol. penetrarūt, & ad ꝑli[illegible] prouoca[illegible]t, qu[illegible] eū inducerēt, clā cū Subassi Bethlehemitano, q ipsis fauebat, cōiurarūt, v[illegible] ad [illegible]liū Sāgiacchū exhortaretur & ꝓsperos successus ex ꝑlio ipsi polliceretur. Iuuenis incitat[9] Subassi, quē maximi faciebat, admōitionib. & illorū t[illegible] e[illegible]re in apertū decreuit, 100. ex suis seruis armauit, & totū e[illegible]tatu[illegible] 600. fere cōscripsit, q b. Ierichūtē versus pugnādi animo exc[illegible]rit. C[illegible] Ara[illegible]es [illegible]axima multitudine obuiā ꝓfecti impetu horribili ipsū aggressi sūt. Subassi [illegible]o d[illegible] acie substitit, sed cōtinuo Bethleemū aufugit, Arabes Indicis suis ar[illegible]dinib. passim 50
Sangiacchi milites vndiquaq; circūdatos cōfixerūt, ita [illegible]t Sag[illegible]acch[9] vix c[illegible] q vbi de fraude Subassi certior fact[9] esset ipsū decipe statuit, i[illegible] a[illegible] se expedire, & viriū suarū piculū facere: odiū vero, quo eū ꝓseq[illegible]ebatur, celaba[illegible] atq; sub illo prętextu ad se vocatū viuū cōprehēdit & maximis cruciat[illegible] excoriari impauit. Et hūc finē habuerūt tumult[9] in Iudęa excitati. *Nūc ad Osmanū reuertemur.*

LIBRI OCTAVI
ARGVMENTVM.

SMAN Bassa Erziro discedit cum vniuersis copiis. 40000. milites, tanquam superfluos, dimittit. Lustrat exercitum, per Caldaxenos cāpos profectus, relicta Nasuans, Taurin deflectit; ea de caussa tumultuantur milites Græci & Constātinopolitani, quos Osman blandis verbis, & munusculis placat. Coy, Marant, & Sofran attingit. Taurin peruenit. Exercitus frons à Principe Persa victa & cæsa. Exercitus Principis. Exercitus regis Persarum. Osman militem in Principem mittit, prælium cruent[illegible]mū nocte dirimitur. Alyculichan Turcas aggreditur & retrocedit. Nocte [illegible]ur [illegible]us impetum in e[illegible] facit, sed in vrbē amplius non redit. Persæ qui Ecbatanæ portas custodi[illegible]nt præliantur cū Turcarum mancipiis, iisq; cedunt in vrbē. Hi insequuntur, & è domib. [illegible] [illegible]raneis & in p[illegible]eis plurimū damni ipsis infertur. Descriptio situs Ecbatanæ. Osman pro[illegible]na [illegible] in [illegible]ortis regiis ædificare constituit, quod 30. diebus perfectū. Turcæ nonnulli [illegible] pe[illegible]untur in balneo quodā, ob eorū cædem Osman diripiendam & deprædandam vrbem [illegible] concedit. Horrenda crudelitatis spectacula sequuntur, infaustum & sanguinolentum præliū commissum. Persarum feciales ad prælium Turcas prouocant. In aciem vterq; exercitus constitutus, cruentissima prælia sequuntur: Bassa Trapezuntis & Amidæ, cū Sangiaccho Bursiæ, atq; aliis, occumbunt. Caramaniæ Bassa captus. Osman lethaliter decumbit. Giaffer Bassa Eunuchus gubernator Ecbatanæ creatus. Taurisini incolæ recupera[illegible] ablatā prædam. Osman Bassa Visirius & Imperator exercitus moritur in Santazan. Persæ cæsi. In Van exercitus lustratur. Teflis præsidium defertur sine molestia. Maxutchan Alapiæ Bassa creatus. Querela è castris ad Aly Bassam Alapiensem scripta.

NNO a redempta salute per Christum 1585. Augusti die vndecimo Erziro discessit Osman Bassa, exercitus Turcici Imperator duce itineris constituto Maxutchano transfuga. Erat tunc exercitus numerosissimus, sed indies tamen noui militū delectus habebantur, & quotidie recentes copiæ collectitiorum licet, & quorū multi parum ad militiā erant idonei ad reliquū exercitū accedebāt, atq; in castris conspiciebantur, caussa tātæ militum frequentiæ fuerunt crebra & seuera Imperatoris mandata in omnes fere impe[illegible] vrbes diuulgata, nec non fauor & beneuolentia, qua plerīq; erga Osmanum affecti, & illustri rerū ab ipso gestarum fama incitati, promptissime sub ipsius auspiciis in bellum proficiscebantur. Spē enim amplissimā de ipsius fortitudine & rerū plurimarum experiētia, qua pollebat, conceperant, tū etiam, quod Imperator i[illegible]se pluri[illegible] fideret: & ipse beneuolum & humanum erga omnes sese exhiberet, speq; multorum præmiorum & promissionū lactaret. Numerata igitur fuerunt 150[illegible]. equitū, quorū alii arcu pugnabant, alii claua, vel machæra, alii bōbardis, [illegible] lanceis. Quibusdam constituta soluebantur stipendia, nonnulli sponte & vltro in militiā profecti fuerant. Castra sequebatur ingens copia ministrorū, & mancipiorū, operariorum, fossorū, iudicum, thesaurariorum, scribarum, publicanorum & alius cōditionis hominū: equorum, mulorū, & Camelorū stupenda erat multitudo, & vt breuiter dicā, tantus erat apparatus, vt nō vnius regis, sed plurimorum Imperatorum vires atq; opes ad hoc bellum cōuenisse viderentur. Osma[illegible] præsentiens nimis vastum à se collectū exercitum, cui impossibile erat cōmeatu, a[illegible]q; rebus necessariis prospicere, partem eius exauctorare, eos scilicet, qui ad bellū minus apti, & minus fortes adparebant, iisq; ære ac pretio libertatem & immunitatē a bellicis laboribus vendere statuit. Fertur 40000. hominū dimissa fuisse, quorū quilibet pro sua conditione dona munifica Generali o[illegible]t, quo molestias & belli pericula declinare, & proprios lares repetere ipsi liceret. In exercitu remanserūt ad 180000. hominum, vel circiter, quib. stipatus Osman Erziro discessit, Ecbatanam petens, semper tamen Nasuanensem expeditionē in ore ferens: sed vix biduum elapsum fuerat, cū plurimi milites Græci &

Constantinopolitani [illegible] eo [illegible] ficientes, q. iam [illegible] tio fere [illegible] mop [illegible] orate [illegible] ipsorum ordinario frumento & pabulo caruerint. Non se videre vel [illegible] vllo modo posse, qua ratione tantã multitudinem militũ iter tam lõginqu[illegible] nanam vsq; secũ ducere & su[illegible] entare valeat. Querelis hisce aud[illegible] atq; m[illegible] ctis, statim remediũ Osman a[illegible] dit, siquidẽ vni[illegible] q; eam frum[illegible] periérat, distribui iussit, vehementer præfectos rei frumentar[illegible] quod nimis auare ex publicis prouisionibus lucrũ priuatum quærere conati fu[illegible] issent. Militibus iterũ cõciliatis præstitutum iter persequi cœpit, & per [illegible] quæ Hassanchalasum & Charsam ducit, in amplissimos illos Cal[illegible] pos, qui propter prælia inter Selimũ & Ismahelẽ Sophi, Tamasi patrẽ, co[illegible] celeberrimi habentur, peruenit, ibiq; nouam exercitus lustrationem instituit q. plur[illegible] propter morbos atq; alias incõmoditates sequi castra non pos[illegible] ent, vel r[illegible] fecti domũ, vel in vicinis vrbibus substiterint. Hinc discedens, via, quæ Na[illegible] ducit relicta; alterã, quæ Taurin, apprehẽdit. Qua cõsilii m[illegible] atione Græ[illegible] & Constantinopolitani milites plurimũ fuerunt irati, & tumultu denuo excitato ad [illegible] neralẽ accurrerũt, verbis atrocissimis ipsum obiurgarũt. Qui tibi, inquiunt, [illegible] mur, rusticane & impetite Turca, q. hunc in modũ nos tractas? Pec[illegible] du loco habes, quas melius ducere forsitan nosti quã milites? Nõ ii sumus, quibus ita [illegible] cũ facceres, quosq; mendaciis & nugis deciperes tuis, si publice famã de Nas[illegible] nensi expeditione sparsisti, & eũ in fĩnẽ ex remotissimis Græciæ locis te secuti [illegible] mus, quid iuuat nũc laborib. pene exhaustos vlterius mendaciis ludere, & v[illegible] præstitutã prolõgare, Nosq; nouis & grauissimis obiicere periculis? Si studio [illegible] fecisti, & cõsulto mutasti sententiã, cur tantam militũ copia dimisisti, [illegible] bilẽ pene exercitũ, & hostibus maxime formidolosum reddere poterat. Fo[illegible] putas, aliis libertate ære vẽdita, quotuas augeres diuitias, vitas nostras in seruit[illegible] Persis vẽdere. Osmanũ hi militum sermones vehementissime perturbarũt, [illegible] consilium suũ de amplificando Imperio & honore Impe[illegible] toris sui t[illegible] cipi cerneret, & militũ animi plurimũ eo fuissent offen[illegible] v[illegible] ias mẽte se [illegible] tationes voluit. Poterat grauissime & modis omnib. durissimis in rebelles an[illegible] aduertere, sed maluit clemẽtia, precibus, admonitioni[illegible] & munerib. q[illegible] am [illegible] nis & leueritate ad officiũ eos reducere. Plurimis igitur sedi[illegible] onis auto[illegible] bus a[illegible] accitis, eis exposuit caussam sparsi rumori[illegible] de Nauanẽli expediti[illegible] no[illegible] aliam, q̃ vt Imperatoris mandato obtẽperaret, cui cõsiliũ vi[illegible] m fue[illegible] t de E[illegible] batana tacere, quo pericula declinẽtur, q̃ à Persis inferri potuissent, si de E[illegible] batan[illegible] expeditione suscipiẽda certiores facti fuissent. Qui maiorib. virib. & meliori o[illegible] dine ad defensionẽ cõpositi, dubio procul ad bellũ processi[illegible] ent si vel minim[illegible] susurrũ hac de re percepissent: q. ne accideret, & vt prospere o[illegible] gẽ voluisse eiusmodi inire consilium, quo hostes delud[illegible] t, ne exerci[illegible] ip[illegible] & mãcipia grauiora incurrant pericula, a quorũ damnis atq; amissione cũ[illegible] ab vlla alia re abhorrere. Ipsos igitur quoq; decere v[illegible] luntati Imperat[illegible] ris pare[illegible] quo existimationẽ suam, q̃ de illorũ fortitudine & fide An[illegible] rathes & [illegible] us [illegible] orbis terrarũ conceperit, retineãt, & augeant. Neq; pu[illegible] ex dimissi[illegible] rũ superfluarũ, exercitus robur imminutũ fuisse, q[illegible] ã valid[illegible] sit & fi[illegible] vt[illegible] modo Taurin vsq; & per hosticũ viã sibi aperire possit: verũ ipsi Per[illegible] vix il[illegible] conspectũ laturi sint, eos ipsos, qui dimissi sint, suo discessu ex[illegible] rcitũ o[illegible] n[illegible] ctis, & meticulosis hominibus purgasse; sic vt nunc tant[illegible] re[illegible] & [illegible] tudine quiq; præstantissimi, atq; adeo flos militiæ Ot[illegible] om[illegible] T[illegible] oratione tumultuari rebelles desierũt, & mitiori in ipsũ a[illegible] esse cœpe[illegible] rũ vbi ille manũ publico ærario admouit, & exiguã quãdã asprorũ summã in[illegible] ipsos diuidi curauit, omniũ animos tã arcte sibi deuinciuit, vt nõ modo Taurin, sed Arsaciã vsq; atq; adeo in remotissimas Persiæ regiones ip[illegible] fuiss[illegible] R[illegible] bus hoc modo iterũ cõpositis, Osman versus Coy vrbẽ, Turcis subditã, pfectu[illegible] intermedia iacet inter Martianã paludẽ & Taurin; ibi victũ & frumẽta p̃ m[illegible] & iumẽtis exercitui diuisit, inde Sophianã, vrbẽ Persis subiectã puenit, q̃ e[illegible] [illegible] lleos,

[illegible]cet, [illegible]bus tam [illegible] nec [illegible]s, & fructuum [illegible]s generis abundantiſſima eſt. Hinc Tauris primum conſpicitur, q[illegible]a viſa, totus exercitus ſumma lætitia fuit elatus, Græci inprimis & Conſtantinopolitani, quod nimirum exercitus hucuſq; citra vllam moleſtiam vel impetum hoſtilem perductus fuiſſet, Regis & Ducis conſiliũ de falſo rumore ſparſ[illegible] ſummopere laudarunt, quod Perſiani de Naſuana ſolliciti, de Ecbatana nihil ſibi timuerint. Audaciores igitur facti milites, iam animo voluebant rapinas, prædas, captiuitates, ſtupra, & omnes inſolentias illas, quæ Barbarorum victorias comitari ſolent: verum illi, qui frontem exercitus faciebant, reliquis erant audaciores, & regionem vicinam probe luſtrare, & recognoſcere geſtiebant: in hortos quoſdam delati, qui omnis generis fructuum & plantarum copia abundabant, & riuulis nonnullis erant irrigui; quieſcere à laboribus, & aqua atq; cibis ſeſe recreare ſtatuerunt: ad fluuioli igitur pontem, qui aquæ ſalſæ vocabatur, ſubſtiterunt; vbi dum reliquum exercitum expectant ocioſi, & in vmbra & viridi ceſpite deliteſcunt, ſubito vndiquaque à Perſis circumdati fuerunt, qui, Duce EmirHamza Miriza, Regis primogenito, in inſidiis ibi latuerant, donec hoſtium quædam manus huc contenderet, in quorum perniciem illi excubabant. Horum numerus ad 10000. lectiſſimorum virorum accedebat, qui ſub Emirhamza militabant. Mahometes Rex 12. militaribus ab vrbe cum 50000. militum aberat: Ecbatanam defendebat Alyculichan, eius præfectus, cum 4000. militum, & hic vniuerſus fuit Perſarum exercitus, numero 64000. militum. Plures hoc tempore in arma cogi non potuerunt: tota enim Turcomannorum factio ob mortem Emirchani offenſa, & Alyculichanum in eius locum ſubſtitutum, contumax domi remanſit. Ex Gheilan & Atria ne vnicus quidem miles in auxilium Perſis miſſus fuit: & quia incerti erant, quo ſeſe hoſtes conuertere decreuiſſent, an Naſuanam vel Ecbatanam petituri eſſent, varie hinc inde fuerũt pertracti, vt vix ad primũ hoſtium aduentũ Ecbatanæ ſubſidio venire potuerint. Neq; Regis erat cõſilium, cũ hoſte ſtatariã committere pugnam, & tormentorum fulminibus exercitum exponere; ſed in hoc ſolum intentus erat, qua ratione cum minimo ſuo detrimento hoſtis copias decerpere & imminuere poſſet. Igitur EmirHamza ex inſidiis tanto impetu illas Turcarum turmas, quæ in hortis conſederant, aggreſſus eſt, vt ad primum ipſius conſpectum in præcipitem fugam ſe conuerterint, quorum 7000. ex illis occiſi fuerunt. ille vero paterna caſtra repetiit, abducens ſecum equos, mancipia, & prædam opimam: multis etiam hoſtium vexillis in terram explicatis, & tympanis ſecum pertractis, per celeres nuncios patrem de euentu pugnæ certiorem fecit. Oſman de clade ſuorum certior factus, ſtatim ad arma conclamari iuſſit, & Sinanum Baſſam, Cicalæ filium, & Mahemetem Amidæ Baſſam, cum 14000. militum, inter quos plurimi erant, qui ſponte militabant, ad inſectandum Principem miſit; qui tanta celeritate eum inſecuti fuerunt, vt nõ multo poſt in ipſius conſpectum peruenerint. Quos vbi adeſſe Princeps, qui victor cum gaudio patris caſtra repetebat, nec fuga ſe, citra maximum damnum & dedecus, prœlium euitare poſſe vidit, audacter in eos mouit, maximoq; impetu cruentiſſimæ pugnæ initium fecit, duabus fere horis ante Solis occaſum; quæ tam diu continuata fuit, donec nox obſcura eam diremerit: Vtraq; ergo pars in tutum ſe recepit. Sed longe maior Turcarum ſtrages fuit, quorum vltra 6000. hoc ſecundo prœlio (quod potius appendix prioris dicendum) interempti occubuerunt. Perſæ, & inter hos ipſe Princeps, multo cruore, ſed hoſtili potius, quam cognato, maculati & conſperſi fuerunt. Nec deſtitiſſent, donec internecione hoſtes deleuiſſent, niſi noctis tenebræ vſum armorum ipſis ademiſſent. Sic igitur Turcæ vix dum inſpecta & luſtrata regione, & vrbe tam deſiderata, vltra 10000. militum amiſerunt. Sequenti die ad vrbem propius acceſſerunt, & duobus ab ea milliaribus caſtra metati ſunt: Alyculichan aſſumptis omnibus ſuis præſidiariis, & Ecbatanæ incolis, quicunq; ad prœlium erant idonei, vrbe egreſſus, frontem exercitus tanta dexteritate aggreſſus eſt, vt multo effuſo ſanguine omnes eas copias ad[illegible]torium vſq; Viſirii fugarit: vbi, conſpectis machinis, retroceſſit, ne maius

periculum incurrere [illegible] ut tem[illegible] [illegible] confusio in toto exercitu maxima fuit [illegible] a. [illegible] A[illegible] contentus, secunda vice [illegible] noctu [illegible] partem, quæ vrbem spect[illegible] t, [illegible] percu[illegible] [illegible] tumultu, oc[illegible] ga repleuit. Qua in clade Maroniæ Bassa inter alios periit.

Alyculichan, vbi non amplius sibi [illegible] in locis manendum statuit, in [illegible] Regis se recepit, Ecbatana, quæ ipsi commissa fuerat, sine defensione & [illegible] derelicta. Qui in vrbe remanserunt Ecbatanenses ad militiam apti, [illegible] præpararant & instruxerant ad defensionem, si hostes vrbem intrare c[illegible]narentur. Per reliquum noctis ab vtraque parte excubiæ diligentissime dispositæ, [illegible] vigiliæ agitatæ fuerunt: Nihil tamen hostile fuit tentatum. Vbi v[illegible] primum illuxit, immensa quædam multitudo seruorum, mancipiorum, & v[illegible] quorundam hominum, thoracibus, lanceis, & machæris armati, in[illegible] li, ad opulentam illam vrbem, spe deuastationis, vel prædæ agendæ, vel [illegible] ciendi, accessit: & portas iam attigerant, cum Persæ maximo impetu e[illegible] munt, & ad grauissimum conflictum compellunt, quo & mur[illegible], & [illegible] tum vicinum territorium sanguine cruentatum fuit: & plurima [illegible] cisorum cadauera & arma sparsa iacuerunt. Magna vi & robo[illegible] Persæ hostibus imminentibus: sed victi multitudine, quæ semper [illegible] copiosior, in vrbem cedere coacti fuerunt, vbi ex locis subterranei[illegible] atque angustiis platearum sagittis, & bombardis Turcas, qui vrbem [illegible] culsam ingressi fuerant, infestare, & damno, quam possent maximo, affi[illegible] nati sunt; sed tot non potuerunt occidere, quin tandem laboribus defessi, [illegible] rint hostibus patriam diripiendam, qui maximas calamitates, quocunque [illegible] netrarunt, vbiuis induxerunt. Vbi diu satis grassati fuerant, [illegible] a T[illegible] redierunt, multis spoliis oppressæ vrbis onusti, man[illegible]ipia, virgines, & infa[illegible] secum trahentes: in vrbe mulieres & imbelles apprehensis portis, & na[illegible] sculati solum, miserias suas deplorabant, grauiores insuper timebant, quam q[illegible] modo perpessi fuerant. Vrbe sic potitus, seuerissime O[illegible]man edix[illegible] ne q[illegible] posterum vlla iniuria natiuos Ecbatanenses afficere[illegible] ipse t[illegible]tam v[illegible] equitauit, vt situm eius cognosceret, quo commodiorem locu[illegible] castrorum & propugnaculi, quod ædificare constituerat in defen[illegible] vrbis. Ecbatana, hodie Tauris dicta, ad radices montis Oront[illegible] ptentrionem ei imminet, in maiori Arme[illegible], octo [illegible] Caspio, quod Mar de Baccu hodie vocant, di[illegible] ve[illegible] Persia: versus occidentem sunt Caspii montes: ipsa vrbs ve[illegible] tibus exposita est, aere salubri fruitur, omnibus rebus ad sustentand[illegible] humanam necessariis abundat, celeber[illegible]mum est totius O[illegible]en[illegible]is em[illegible] quod merces, quæ ex Asia in Syriam & Europam, tum q[illegible] Oc[illegible] rientem transmittuntur, huc vt plurimum deferri sole[illegible] P[illegible]p[illegible] incolarumque numerus fere 200000. animarum conf[illegible]it: [illegible]ed aper[illegible] nis hostium inuasionibus, neque validis muris neque a[illegible] s m[illegible] ædes subterraneas plurimas habet, ædi[illegible]a de more [illegible] ex luto [illegible] cocto constructa, depressiora quam alta sunt: fontib[illegible], [illegible]s, & aqu[illegible] bus, aliisque rebus plurimis, regia insuper sede illustratur. Sed T[illegible] regiam Arsaciam transtulit: Illa tamen nih[illegible] om[illegible] us Met[illegible]opolis præci[illegible] tius regni Persici habita fuit: & quamuis ce[illegible] Turcar[illegible] po[illegible] a esset, illustre tamen semper nomen, & præem[illegible] nen[illegible] [illegible] bus vrbis situm vbi Osman diligent[illegible]me considerasset & perpen[illegible] exigere, & castra metari ad latus meridionale iussit, Ibidem erant horti arbo[illegible] bus, plantis, floribus amœnissimi, innumeris riuulis & fontibus irrigui. Inter [illegible]lios fluuiolus erat, reliquis maior & profundior, qui hortum ab v[illegible] be vno [illegible] pon[illegible] diuidebat, commendabat hortos istos amœnissimos an[illegible] [illegible] quidem antiqui Sechisgenet, id est, octo paradisi, vocati fuerunt. T[illegible] Regum sedes, & palatium, in quo habitare solebant, antequam Arsac[illegible]

gratæ postea perdiu illud incoluerunt; inter quos Emirchan inprimis eius amœnitate & iucunditate fuit delectatus. Horum hortos & palatia Osman elegit ad nouum extruendum propugnaculum, cuius formam ipsemet designauit: & omnes illas viriditates muro & fossis circundari, easque aqua fontium repleri mandauit. Maxima igitur cura & diligentia ædificium illud inchoatum fuit, & muri extructi, & fossæ excauatæ altitudine staturæ humanæ, latitudine vero quatuordecim vlnarum, fuitque absolutum spacio triginta sex dierum. Primo statim ædificii die, (quod a medico, qui tum eius curam gessit, Constantinopoli postea audiui) Osman febri & dysenteria laborare cœpit: cuius morbus caussa exstitit, tam diu extracti ædificii, & malorum, quæ postea sunt insecuta, plurima tormenta muris fuerunt imposita: Balnea, habitationes, porticus, & alia ad vsum Turcici exercitus necessaria ædificata. Interim dum construendo propugnaculo Turcæ operam dant, varia euenerunt scitu dignissima. Quinto ædificii die noua in castra Turcica fuerunt allata, octo Ianizaros, & aliquot Spahioglanos in balneo Ecbatanæ suffocatos fuisse, eius rei oculatos extare testes: quo intellecto Zalmi, Spahini, & Ianizari, Visirium accesserunt, eique renunciarunt, se edicto ipsius de conseruandis Ecbatanensibus paruisse, omnique modestia circa eos egisse: Ipsos vero Taurisinos, quos humiles & modestos esse conueniebat, oblitos humanitatis & beneficii ipsis exhibiti, octo Ianizaros, & aliquot Spahoglanos occidisse: Non igitur ipsis videri impunitam hanc insolentiam, & iniurias relinquendas esse. Audito hoc tam crudeli & nefario facinore Osman Generalis, ira fuit commotus, & sine mora mandauit, vt vrbem deprædarentur, & nullo cuiuscunque respectu habito, extrema quæque in ea perpetrarent, summamque vastitatem inducerent. Magna mihi facundia opus foret, si actus omnes tam enormes & horribiles, quos Turcæ ad vindicandam illatam iniuriam perpetrarunt, recensere saltem vellem. Quis enim describat libidinem, auaritiam, iram, crudelitatem, impietatem, atque immanitatem plus quam barbaram, imo beluinam, victorum Turcarum? quis repræsentet infantium ploratus & ciulatus, mulierum planctus, vulneratorum gemitus, patrum lacrumas, seruorum preces, & summam tandem atque extremam Taurisinorum miseriam atque calamitatem? Nihil nisi strages, rapinæ, stupra, prædæ, & cædes, flammæ, incendia, & mille mortis facies in vrbe erant: virgines stupratæ, pueri infando scelere viciati, liberi e parentum amplexu auulsi, ædes destructæ & incensæ, opes raptæ, omnia denique in extremam vastitatem redacta. Nec vna solummodo vice tanta mala miseris illis fuerunt illata, sed primam deuastationem, secunda maior & grauior, secundam tertia omnium grauissima excepit. In hunc statum regia illa vrbs, ornamentum totius regni Persici, furore, immanitate, & crudelitate Turcarum fuit adducta, quam citra commiserationem mortalium nemo intueri quiuisset. Permulta mille camelorum rapta præda fuerunt onusta. Neque quisquam fuit, qui præter res pretiosas & magni valoris, quas clam tenebat, vel puerum, vel puellam aliquam non abduceret captiuam. Tantæ calamitatis nuncius repente in castra Regis fuit delatus, qui vices suas & suorum summopere dolebat: sed qui omnium indignissime casum tantæ vrbis ferebat, EmirHamza Miriza fuit, Regis primogenitus: nihilque intentatum se reliqui facturum ad vltionem, iurato adfirmabat: suoque exemplo reliquum exercitum confirmans: illico quingentos equites lectissimos ex omnibus copiis segregauit, eosque in conspectum vsque hostium excurrere, & ad pugnam prouocare iussit. Illi sine mora Principis mandato obtemperantes, qua præstabant fortitudine, hostibus ostendebant, quibus conspectis, Turcæ opinabantur totum Persarum exercitum aduentare. Igitur Osman Cicalam & Amidæ Bassam cum Græcis, & quas illi ducebant legionibus in hostem mouere iussit. Tubarum itaque clangore & vexillis explicitis milites ad pugnam excitati, quorum 34000. militum & mancipiorum, qui laboribus & periculis assueti erant, haud exiguo numero confluxere, vt in vniuersum 40000. hominum præterpropter tunc in hostem fuerint educta. Quingenti illi Persæ mira dexteritate & fortitudine hostem per octo fere milliaria velitando secum traxerunt, quo cum peruentum fuit, &

Turcæ iam defessi pugnando retrocedere cogitarent, subito Emir Hamza ... za cum 20000. militum prorupit prœliuque occasionem dedit crude... Turcis inprimis damnosi. Nam cum Persas con...entos fore fausto pugnæ ... & retrocessuros cogitarent, audacter insecuti sunt: sed Persæ vbi paulisper ...spirarunt, denuo ad pugnam redierunt, & hostes acerrime sunt aggressi. Eo... petu cum infaustum pugnæ exitum iam instare cerneret, Amidæ Bassa in f... fuit coniectus. Cicala Bassa aliquandiu in acie substitit, milites ad fortite... p...liandum hortatus, & ab vtraque parte fortitudinis haud leuia passim edebantur specimina. Sed cum in vtraq; ala pugnantium numerum imminui cerneret, statuit è pugna, qua posset, sese commodissime extricare, ne copiæ maioribus da...mnis afficerentur: verum hoc minime fieri potuit, & tandem palam Turcæ fuga salutem quærere, & in castra redire coacti sunt. Solus igitur Bassa hostium furori resistere non valens, fugæ quoq; se commisit, vexillis omnibus cum tribus pueris, quibus vnice delectabatur, & aliquot equis, quos in suum vsum sibi ... ciem duci iusserat, amissis: lacerum igitur & male tractatum exercitum reduxit, è quo octo fere millia hoc conflictu desiderata fuerunt: maxima erat Turcarum ignominia & contemptus, maxima Persarum in hoste propellendo auda... & fortitudo: manifestoq; adparebat, Turcas virtute milita... Persis longe ... tiores. Persarum Princeps tam prospero pugnæ successu elatus, fæciales suos ad ægrotantem Visirium, quem ille recte valere credebat, misit, eiq; renunciau... paratum & accinctum esse ad prœlium, si manus conferre ipsi animus esset: q...cunq; ratione ipsum aggressurus sit, se fortitudine sua restiturum, & qu... ste Amurathes bellum hoc mouerit, demonstraturum. Non recusa...ir O... pugnæ aleam, cumq; ipsi non liceret, morbo ingrauescente indies in hostem ...pias ducere, omnes belli Duces in eum misit. Per decem fere milliaria vtra... castra inuicem distabant. Non procul inde progressus Persa substitit, quo b...bardarum atq; machinarum violentiam atq; detrimentum (quod incurren... ipsi fuisset, si propius ad castra Turcica accessisset) declinaret; ita hostem ... obuiam procedere coegit. Huius acies hunc fere in modum instituta erat ... medio pugnæ consistebant Amidæ Bassa, & Sinan Cicala, cum milite Baby...nio & Assyrio. Sinistrum cornu ducebat Natoliæ Bassa, cum Græcis ...ex... vero Amurathes, Caramaniæ Bassa, cum Syris. Pugnantium nume... ad ... prope millia accedebat: Nam prætereos, qui in prioribus pugnis ex...ncti ...fant multi, qui sponte militabant, & serui, atq; alii milites, vrbis deprædatio...bus, rapinis, & quærendis thesauris absconditis, etiam in locis subterrane... cumbentes, in vrbe remanserant: Ianizari vero cum tormentis ægrotantem ...smannum & castra defendebant. Persarum Princeps etiam in medio ve... tur, & suos ordines optime distribuerat. Hinc Persæ & Hyrcani, illinc Part... Atropatienses milites consistebant, totusq; eius exercitus fuit 40000.

Turcæ verebantur, ne per ambages Persæ ad ipsorum tentoria magna cel...tate prorumperent: ideo paulatim ipsis cedebant, quo castris (quæ ...efensa intacta cupiebant) viciniores essent, parumq; abfuit, qu...n Persas tormentis (... illi magna diligentia euitabant) obiecissent. Horum consilio perspecto, Persæ non amplius sibi expectãdum rati, impetum in ipsum aciei hostilis corpus, ...uo Amidæ Bassa tanquam Vicarius Osmanni ducebat, impetum fecerunt, & o...uios quosuis prostrauerunt. Ipse quoq; Persarum Princeps fortissime p...do, quoscunq; sibi occurrentes dissipauit, Amidæ Bassæ cap... amputauit, & fixum lanceæ, amico cuidam suo circumferendum dedit: quo conspecto T...cæ perterriti, Persæ vero ad virtutem excitati fuerunt: vndiq; madebant ho... sanguine; sed succurrebat ipsis Taurisinorum clades, & horrenda crudelitas ... miseros perpetrata; ideoq; impietatem ducebant, pietatem in tam immanes & truculentos hostes exercere, aut vulgarem de iis vindictam sumere. Fortius ...tur & acerius hosti insistere cœperunt, cum quo ita immixti confligebant, vt ... solum Bassa ante dictus, verum etiam Trapezuntis Bassa, Bursiæ Sangia... atq; alii plurimi Sangiacchi, & Chiaus Martis furore perierint. Nec multorum

gnus numerus i[illegible] tere[illegible] nptus, plurimi cap[illegible]i, viui in pot[illegible]state[illegible] Persarum peruenerunt, inter quos Amurathes Catamaniæ Bassa fere præcipuus erat. Communis fama fert, hoc prœlio 20000. Turcarum occubuisse. Persæ iam proxime ad [illegible] enra accesserant, ideoq; nocte prœlium dirimente, receptui cecinerunt, & ca[illegible]a sua, vbi Rex morabatur, repetierunt. Iam multi dies præterierât, quo propugnaculum nouum absolutum fuerat; Ideoq; Græci milites, qui indignissime ferebant casum occisorum tot cladibus amicorum, & de conseruanda prẹda ac[illegible]qu[illegible]ta solliciti, tum quod hyems aspera instabat, reditum meditari cœperunt. Igitur Visirium, qui propter cōtinuum sanguinis fluxum ad extremum vitæ redactus erat, nec spem vllam Medici de ipsius salute habebant, de reditu per fidissimos suos interpellarunt, eiq; verbis humanissimis & precibus ostenderunt, quā necessario sibi hinc discedēdum foret: quod si obstinate hic morari diutius vellet, s[illegible] coactos iri discedere, ipsumq; derelinquere. Osman, qui nihil sibi ampl[illegible] in [illegible] sce locis perficiendum reliquū sciebat, quam vt recēs extructū propugnacul[illegible] firmo militū præsidio muniret, Græcis benigne respondit, & proximo die [illegible] cedere Ecbatana constituit, Giaffer Eunuchū Tripolis Bassam prẹfectum [illegible]ppug[illegible]a [illegible] [illegible]t, quā prouinciā vt pmptiori animo Eunuchus reciperet, gratis illi con[illegible] [illegible] & officiū Amidæ Bassæ demortui; vt eo per trienniū proximū frueretur. Deinde Bassam aulæ ipsum creauit, & elapso triennio inter alios Visirios sedēdi cupiā ipsi fecit. Eunuchus, qui portā sibi ad amplissimos honores aptam videbat, promte Visirio obtēperauit: vicarium suū siue Checaiam in Amidę prouinciam (quæ Caraemit hodie dicitur) ad suscipiendum munus sibi oblatum m[illegible]t, ipse cum 100. mancipiis nouum propugnaculum ingressus est, eiq; fuerūt consignata 12000. militū, tam ex iis qui sponte militabant, quā qui stipendia merebant, rebusq; omnibus ad bellū necessariis fuerūt instructi, quibus se per annū [illegible]entarēt, donec nouum præsidium adduceretur. Discessit igitur Osman, vt promiserat, 87. die, ex quo Erzirā reliquerat. Ea die Sancazan peruenit, 7. milliaribus Ecbatana distantem: constituerat enim per aliam viam domū redire, quam qua huc delatus fuerat. Iam omnes castris ponendis erant occupati, & maxima, vt fit, confusio erat cum iis, qui in vltima parte exercitus stabāt, crebri equorū hinnitus, tympanorum & tubarum strepitus ac sonitus exaudiūtur, de qua re totus exercitus [illegible] o certior factus, quoad potuerunt, commodissime ad defensionem se parat, eaq; ex parte hostium impetū expectabāt. Ab altero latere Persarū Princ[illegible] p[illegible] cum 280[illegible] aderat, nec vllum signum pugnæ ediderat, sed tacite in eos incid[illegible], qu[illegible] prædam Ecbatana ablatā, & reliquas belli munitiones, iumētis & camelis impositas ducebāt, in hos acerrimum impetū fecit, & 18000. camelorum & mulorum rapuit, quos 6000. suorum in tutum transferendos committit; cum reliquis [illegible]is exercitū Turcicum maximo furore atq; ferocia aggreditur. Horrend[illegible] [illegible] [illegible] com[illegible] um prœlium, & strages maxima vndiq; edita: ipsi Turcæ re[illegible] [illegible]te obstupefacti, quasi spectatores horrendæ huius tragœdiæ se præbebant, & in hunc vsq; diem virtutē Persarum cū admiratione prædicare cogūtur. Illi paucissimi numero, cū numerosissimo & copiosissimo exercitu prœliantes, videbantur fato quodā in communē Turcarū perniciem excitati fuisse. Ianizari verebātur, ne in ipsius Osmāni tentoria (qui animā vix trahebat) Persæ impetum facerēt. Ideoq; qui Visirii loco exercitui imperabat, repēte tormēta in eos explodere, & iaculari iussit, quib. fere maior Turcis, quā Persis clades fuit illata. Confusi e.n. pugnabāt, nec distincti erāt ordines, vnde amici pariter ac hostes lædebātur. Ad primū machinarū sonitū Princeps statim sese ex prœlio extricauit, & pcipiti fuga elapsus, cumq; cæteri secuti sunt; & Turcæ soli relicti tormentorū ictibus fuerūt oppositi. Illi.n. qui fugiebant, parū inde damni sentiebāt: Græci quidē Constātinopolitani, & Anatoliæ milites fugientib. instabāt, ablatamq; prædā recuperare desiderabāt, sed iam extra periculū abducta fuerat; & nocte etiā imminēte verebātur, ne si lōgius à castris aberrarēt, redit' ipsis pcluderetur, atq; ita cū pda vitā etiā amitterēt. Sic Persæ tēpus nacti in tutū sese receperūt: & Turcæ, licet pessime tractati, ad exercitū iā valde attenuatū redierūt. Solo.n. hoc prẹlio ad

Sancazan commisso 20000. omnium iudicio, & in tota expeditione Taurisina ad minimum 70000. Turcarum perierunt. Interim non ex vulnere, vt falso nonnulli sparserunt, sed dysenteria & febri occubuit Osman Bassa, cuius obitus, quoad potuit, celatus fuit. Clausa enim vehicula erant, quibus vehebatur, & Cicala Bassa (quem ille testamento Ducem constituerat) ipsius loco in exercitu imperabat. Sed licet illi serius, Persæ tamen satis opportune de ea morte certiores redditi fuerunt. Tres enim iuuenes, qui viuente Osmanno, omnes eius gemmas, aurum, & quicquid pretiosi habuerat, tractarant, rebus pretiosissimis collectis, equis velocissimis ad Regem Persarum confugerunt, eiq; mortem Osmanni nunciarunt. Regi gratissimus fuit horum aduentus, tum propter aurum & gemmas, quas ei obtulerant, tum propter denunciatam mortem. Ipsi namque Persæ firmiter credebant, tam inordinatum imperium & pugnandi rationem aliunde, quam ab Osmanni virtute proficisci. Ideoq; denuo Martis aleam tentare, & memorando quodam modo hostibus valedicere decreuerunt. Princeps igitur 14000. Persarum collectis, Turcas insecutus, qui ad fluuiolum aquæ salsæ, non procul à Sancazan consederant, ab eorum castris ad quintum fere lapidem Persæ substiterunt, fluuio dirempti. Horum consilium erat, hostes sequenti die summo mane aggredi, dum camelos & iumenta onerarent, & ad vasa conclamaretur, & in ea confusione insigni quodam damno illos afficere. Sed interceptus fuit à Turcis explorator Persa, qui omne consilium hostibus aperuit. Illi igitur sequenti die contra morem tardius ad abitum se pararunt, donec milites omnes in aciem constituti fuerunt: & sic Persarum impetus excipere parati expectabant. Hi, vbi Turcas diligentius solito ad abitum instructos, & ad sustinendum impetum paratos viderunt, inique sane tulerunt; nec aliter cogitare potuerunt, quam ipsorum consilium hostibus detectum fuisse. Cognoscebant insuper, nisi hostem præsentem debellarent, similem occasionem ei nocendi non nisi in annum sequentem oblatam iri; ideoq; eos aggredi statuunt. Sed animaduerterant, tormenta à latere dextro disposita esse, ideoq; à sinistro cornu pugnæ initium fecerunt, quibus conspectis, Turcæ alas aciei explicantes, primos illos inuitos licet, machinarum tempestati obiecerunt, vnde haud exiguo damno fuerunt affecti; quod vt deinceps euitarent, celeriter Turcis sese immiscuerunt, & ad prœlium ineundum coegerunt. Persarum consilium erat, paulatim cedendo, hostes secum pertrahere, donec ad vicinam quandam paludem profundam peruenirent, quæ forte tunc aliquo modo exsiccata, & iis solum nota erat, qui regionum istarum sunt periti. Huc igitur atq; illuc Persæ inclinabant, quo hostes ad locum illum perlicerent. Sed proditores Maxutchan & Dautchan, quibus tota ea regio cognita erat, structas insidias agnouerunt, ideoq; Cicalam de iis admonuerunt. Hic statim alas extendere ab ea parte, & in Persas impetum fieri iussit. Princeps hostium ordine conspecto, insidias detectas esse intellexit: non igitur diutius in pugna consistere voluit; sed receptui signo dato, cum omnibus quibus potuit, aufugit: 3000. tamen è suis in palude illa misere, & cum exiguo Turcarum damno perierunt. Inter tot pugnas ad Taurin commissas, hæc sola & vnica fuit, in qua Turcæ superiores Persis extiterunt. Princeps ad patrem in castra rediit, eiq; euentum pugnæ, & hostium discessum narrauit. Turcæ vero Salmas peruenerunt, vbi primum Visirũ mors detecta fuit. Inde ad Martianam paludem progressi: ibi exercitus fuit lustratus, in quo reperta fuerunt minus 85000. hominum, alii minorem adhuc numerum affirmant. Hic milites fuerunt exautorati, & Cicala de omnibus, quæ in hac expeditione occurrerant, Amurathem certiorem fecit. Forte illo quoq; tempore Constantinopoli fui, cum illius nuncii eo peruenirent. Diuulgata primum morte Osmani Bassæ, publicæ mœstitiæ & luctus signa fuerũt edita. Sparsum postea fuit, tot clades exercitui illatas, totq; cruentissima prœlia commissa, vt tota vrbs varie inde perturbata & commota, nec Regi à vulgo parsum fuerit; qui omni genere conuitiorum, propter bellum hoc tam diuturnum & graue ipsum incessebant. Demum etiam de propugnaculo Ecbatanæ constructo, & ea vrbe expilata, rumor increbuit.

buit: Ideoque regio edicto per omnes regni vrbes imperatum fuit, vt ſigna lætitiæ publica, quæ Zine Turcæ vocant, vbiuis ederentur, qua de re etiam legati Regis Vngariæ, Galliæ, Reipublicæ Venetæ, & aliarum regionum admoniti fuerunt, ſed illi vnanimiter reſponderunt, in more hactenus non fuiſſe poſitum, lætitiæ ſolemnia celebrare, niſi quando ipſe Imperator cum victoria domum rediiſſet. Interim Duces, qui adhuc Martiana palude morabantur, de præſidio Teflin deducendo conſultabant, de qua rumor, ſed falſus, ſparſus fuerat, eam denuo Georgianorum viribus ceſſiſſe. Dautchan Amurathis gratiam aucupari cupiebat: igitur ſeſe ad deducendum præſidium obtulit, & tantum perſuadendo effecit, vt Cicala 30000. cecchiniorum, præſidiariis Teflienſibus numeranda ipſi conſignaret. Peruenit igitur Teflin, & inde ad exercitum rediit citra vllam moleſtiam. Eius operam Amurathes tantum probauit, vt Maroniæ ſiue Maras Baſſam eum crearet, quam vrbem in confinibus Cappadociæ & Armeniæ ſitam, adhuc gubernat: quanquam, falſo tamen, fama fuerit ſparſa, ipſum iuſſu Amurathis ſuffocatum fuiſſe. Maxutchan opimo quoque beneficio fuit affectus, quod exercitum Reiuan & Taurin deduxiſſet, fuitque Alapiæ Baſſa electus; à quo, ſicut & eius filio, atque mancipiis, plurima ſcitu digna de belli huius euentibus, & pacis tractatione, cui ille inprimis fuerat adhibitus, comperi. Nec quicquam in hac mea hiſtoria ſcripſi, cuius oculatum aliquem teſtem, authoritate præſtantem, & fide dignum, qui rebus ipſe interfuiſſet, non habuerim. Et hunc in finem apponere lubet epiſtolam quandam Amaniæ Sangiacchi, ad Aly Alapiæ Baſſam, (qui cum Ebrahino contra Druſos bellum geſſit) Arabica lingua perſcriptam, cuius hic fere ſenſus de verbo ad verbum eſt expreſſus: Diuiti & potenti inter diuites & potentes; Domino Dominorum, honorato & eximio inter honoratos & eximios, Domino Aly Baſſæ; humilem ſalutem, & longam proſperitatem opto: Cum tua Magnificentia ex me ſcire cupiat, quid hoc anno inter noſtrum exercitum, & Perſas Cheſelbas geſtum ſit, non debui committere, quin de omnibus certiorem eam redderem. Sciat igitur, nos Erziro Ecbatanam quadraginta diebus perueniſſe. Pridie vero quam eo adpulimus, frontem exercitus noſtri, filius Regis ad pontem aquæ ſalſæ aggreſſus eſt, easque copias fere omnes deleuit, occiſis prope quinque millibus, & inter hos Aly Græciæ Begum. Biduo ante noſtrum feſtum vrbem ingreſſa eſt noſtri exercitus pars maxima: ſed ante per duos integros dies portæ ab incolis nobis fuerunt occluſæ, quibus intra & extra vrbem atrociter pugnatum fuit; vt noſtrorum ad octo millia occubuerint. Alyeulichan cum primoribus vrbis aufugit, derelicta eius defenſione, in ipſa fuga in Maroniæ Baſſam incidit, quem cum multis ſuorum occidit: inde ad ſonitum bombardarum obſtupefactus, in Regis caſtra aufugit. Triduo poſtquam Ecbatanam cepimus, de propugnaculo ædificando conſultatio habita fuit, ipſa vrbs miſerandum in modum fuit direpta & deuaſtata, inſcio & inuito Viſirio, cuius tamen iuſſu omnia ea fieri dicebantur: Ianizari & Spahi omnes aulæ facultates ad ſe rapuerunt, tertia vice deprædationem iterarunt, plurimis ciuibus Tauriſinis occiſis, ingentes opes ſub terra abſconditas repererunt, atque raptos infantes decem & duodecim ducatis vendiderunt. Trigeſimo ſexto die propugnaculum fuit abſolutum: ſed duodecim diebus antequam perficeretur, noua Viſirio allata fuerunt, hoſtes aduentare, quibus ille Cicalam & Mahametem Amidæ Baſſam obuiam miſit, qui hoſtium copiis è colle luſtratis, impetum in eos fecerunt: qui primum cedere videbantur, mox in noſtros conuerſi, ſtragem maximam ediderunt, occiſis fere quatuor millibus noſtrûm: Inter quos Sinan Cicalæ vicarius, & Chenan Regis Chiaus cum Spahinorum ſcriba periit. Poſt aliquot dies denuo Viſirius certior fuit factus, hoſtes cum vniuerſo exercitu imminere, quibus ille pleraſque noſtras copias obuiam miſit, fuitque commiſſum prœlium acerrimum, quod neque lingua, neque calamo ſat explicare poſſum: ſed, vt communis eſt fama, 40000. noſtrorum fuerunt deſiderata, non ſine exigua tamen hoſtium clade. Amidæ Baſſæ caput fuit amputatum. Amurathes Caramaniæ Baſſa captus fuit,

cum in fossam quandam cecidisset; Mustaffa Burliæ Sangiachus & S... Græciæ Begus, cum aliis quinque San...cchis perierunt: ipseque quoque T... zuntis Bassa mortuus est. V... Vi...us Ech...ana discessit, & Sancazan p... nit, hostes nostros circa primam horam diei (nocte enim iter feceramus) dum castra ponunt, aggressi sunt, prœliumque ad noctem vsque durauit tanto ... guine effuso, vt credi vix possit: communis fama est, è nostris tunc viginti ... lia occubuisse, inter quos etiam occidit Vstrefchecaia, quem optime nouistis. Hic quoque Visirius animam efflauit. In prima pugna attulerunt Spahini auli-ci, & regis Chiaus mille capita Persica: in reliquis quoque prœliis hostes non exiguis damnis fuerunt affecti. Vbi Sancazan discessimus, hostes nos insecuti sunt, & elapso biduo magnam copiam camelorum & equorum præda onustorum, tum etiam munitionum & mancipiorum nobis abstulerunt, ad quæ recuperanda nostri hostem, sed frustra, sunt insecuti, nisi quod Mahametes Sebastopolis Bassa mille capita Persica, quinque tympana, atq; vnicum vexillum in ca-stra retulerit. Inde Erzirum citra vllam molestiam peruenimus. In propugna-culo relicti fuerunt aliquot Spahini aulici, cum aliquot Sardaris, & duobus S... giacchis Biri & Marræ, qui postea aufugerunt. Præfectus propugnaculi cr...tus fuit Giaffer Tripolis Bassa, eique gratis à Visirio officium Amidæ Bassæ f... concessum per tres annos proximos, quibus elapsis in Visiriorum numerum ... le reciperetur. Hoc vnum tacere non possum, tanta annonæ inopia in ... tu nos laborasse, vt coacti fuerimus camelis bis coctum, & orizam com...dam dare, quibus cum destitueremur, cortices arborum, & ligna pinsata at... contusa, tandem terram ipsam pro pabulo eis proiecimus manducandam. ... inopia durauit vsque dum Martianam paludem attigimus. Sed dum in co-struendo propugnaculo occupati fuimus, lutum equi nostri exsiccatum, & ... puluerem redactum comederunt: vnde plurimi tam ex equis, camelis, & m... quam ipsis hominibus mortui sunt, & tantus erat fœtor, vt semper nasum cep... admouere coacti fuerimus, tandem Erzirum, vt dixi, attigimus. Deus sit v... biscum. Erziro primo die Lunæ di Mucaren. Ex hac epistola adparet, occi...rum numerum forsitan maiorem fuisse, & aliis occasionibus pugnas fuisse ... missas, quam nos descripsimus, quod nemini mirum videri debet, siquidem in tam numeroso exercitu facilime fieri potest, vt caussæ & occasiones rerum gestarum non omnibus æque innotescant, vbi vix euentus bene percipiuntur.

LIBRI NONI ET VLTIMI ARGVMENTVM.

ONSILIA Persarum Principum: propugnaculum Ecbatanense expugnare decernunt: cum Turcomannis in gratiam redire student; qui communi utilitati inseruire simulant. Rex Tamasum filium ad ipsos mittit, illi ab expugnatione fugiunt, & Tamasum Regem pronunciant. Princeps insequitur Turcomannos: Mahametchanum interimit cum Califa Sultano, & Tamasum fratrem captum ad patrem mittit. Arsaciam ad nouas copias conscribendas proficiscitur. Milites deserunt arcem Saitan Chalasi. Chiulfalini tributum pendunt. Bassa in Reiuan, & Alyculichano, quo pace fruantur, Cicala subsidio venire Giaffer Bassa conatur, Regis Persarum impetus timet, & Martianam paludem repetit. Amurathes Feratum Bassam belli Imperatorem creat, ille Sebastopolim & Erzirum petit, & exercitum colligit: ad Martianam paludem offendit Syriæ, Palestinæ, Iudææ, & Mesopotamiæ copias: lustratio exercitus: conspiratio Turcici Ducis cum Persianis rebellibus. Princeps Persa Ecbatanam peruenit, cur non tentarit expugnationem propugnaculi: Zeinellum fudit: Salmas deuastat: Reiuanensem Bassam cadit: Exercitum instruit contra Feratum Bassam: Rebellium proditionem cognoscit: Retrocedit: Interim præsidium in propugnaculum infertur sine certamine. Simbonis Georgiani stratagemata vana. Teflin ducitur præsidium. Princeps Gengam peruenit, & à quodam suo satellite eunucho confoditur.

ERSÆ iniquissimo ferebant animo, propugnaculum in maximum detrimentum rerum suarum Ecbatanæ constructum fuisse. Namque machinis destituebantur, quibus muros eius rumpere & subuertere possent. Neque ea militum copia præstabant, quæ bombardarum crebris ictibus in oppugnatione opponi quiuisset: Tum etiam non exiguo dolore afficiebantur, quod tanti momenti vrbs in hostium potestatem redacta fuisset, vnde grauia pericula, & difficultates maiores in futurum metuere cogebantur. Victi igitur necessitatis, gloriæ, & virtutis stimulis, in ipsa hyeme eas conducere copias, quæ ad oppugnationem huius loci sufficerent, atque è terra excitatis aggeribus; expugnationem huius propugnaculi tentare statuerunt. Verum in militum delectibus nouæ difficultates oboriebantur. neque enim in Gheilan, neque in Aria eos conscribi Abas & Chan Amet permittebat: Et Turcomanni adhuc rebelles erant, & contumaces propter Emirchani interitum. Incertus igitur Rex, Princeps, & regni proceres, quæ consilia caperent: tandem Turcomannos sibi reconciliare, consultissimum putarunt: nec fore difficile hos ad officium reducere iudicabant: siquidem pro iniuria, qua se affectos, interitu Emirchani ducebant, illis satisfiat. Literis igitur ad eorum Duces scriptis, inprimis vero ad Mahametchanum, & Califæ Sultanum, eos Rex commonefecit de periculo, in quo honos & libertas totius regni Persici consistebat, omnium spem in ipsis repositam esse, fore vt ipsorum auxilio iugum hoc à Persia remoueretur, quorum viribus non modo in pristino flore conseruari, verum etiam augeri hoc regnum possit, cum fama de rebus fortiter ab ipsis gestis, in remotissimas Asiæ prouincias diuulgata, horrorem passim omnibus incusserit: quod si prompte auxilium ferre desistent, in maximum discrimen res Persicas adductas iri. Obliuiscantur igitur præteritorum, quæ non in ipsorum iniuriam suscepta, sed ex solo Regis iusto timore profecta fuerunt. Proponant ipsi tales conditiones, quibus sibi satis fieri putent, non eis denegatum iri, quicquid honesti petituri sint. Huiusmodi literis Turcomanni à Rege inuitati fuerunt ad vindictam capessendam de iniuriis à Turcis illatis. Ad quas prompte responderunt, paratos se esse Regi succurrere, & ipsius imperia in omnibus rebus executuros. Iam inter sese fraudulenter conspi-

rauerant, de nullo alio præfecto in Emirchani locum re[illegible], [illegible] tertium filium, cui Tamaso nomen erat: eumq; in re[g]em Arsaciæ c[illegible] temtum Codabandæ & Principis Hamzæ constituerunt, quemcunq; sané [illegible] ea exitum habitura esset, vt saltem mors Emirchani non inulta maneret: tam [illegible] rare regiam dignitatem, & communem religionem violare, eiq; priuatā vi[illegible] ctam anteponere non verebantur. Comprobato igitur tam fraudulēto co[illegible] duo illi Turcomannorum Duces, Maham[illegible] & Cal[illegible]a ad Regē cum [illegible] tum profecti sunt, eiq; debita reuerentia sese ad omne obsequium pa[illegible]mos o[ff]erunt; eorū aduentu rex credulus, & nihil mali suspicans, plurimū fuit recreatus. Et quanquā nonnulli proceres, qui indicia haud leuia de occulta co[n]ratione habuerāt, ipsi suggesserint, vt caute & circumspecte ageret, nec q[illegible] maioris momēti illis concrederet: Ipse tamen hoc vnū studiosissime q[u]ær[illegible], qua ratione eos sibi d[illegible]inciret, & ipsorū petitionib. satisfaceret, vt hac beneuolen[t]ia inducti, sinistras cogitationes, si quas mente concepissent, deponerēt, & v[illegible] posterū obedientia, & intemerata fide ipsi seruirēt. Verbis itaq; humani[illegible]m[illegible], & donis liberaliter eos excepit, & quē sibi in Emirchani interfe[cti] locū p[illegible] & gubernatorē exoptent, libere iudicare iussit; non fore vt qui[c]quā ipsis d[illegible]tur. Respondit Mahometchan, se hoc vnico desiderio teneri, vt ipsi ob[illegible] inseruiāt. de regia beneuolentia se minime dubitare, quin talē ipsis præfe[ctum] R[ex] daturus sit, qui & fortitudine & dignitate præstet, & ipsis inprimis chari[illegible]tus sit. Hanc eandē suam esse voluntatē, libere Rex eis exposuit, sibi ad[illegible] [fi]lium Tamasum, qui nulla hactenus præfectura fungatur, eum si vel[int] acc[illegible] in gubernatorē, paratum se esse illis eundē concedere, quo magis securi de [illegible] beneuolentia maneāt, & eius quasi obsidē filium propriū habeant. Aggredi[illegible] igitur fortissime propugnaculum à Turcis recens in Persarū ignominiam [illegible]ctum, illud demoliantur & expugnent. Vbi Mahametchan Regis consiliū [illegible]lexit, quo sibi vltro occasionē offerri videbat, proditionē iuratam c[illegible] [illegible]stram suspicionē exequendi plurimū exhilaratus, ad omnia paratissim[illegible] offerebat, omniumq; nomine fidem & obedientiam ipsi iurabat, modo e[illegible] ipsius promissis respōdeat. Rex noui propugnaculi expugnationē sollicite v[illegible]bat, sed proceres omnibus modis ipsi dissuadere conabāt[u]r, ne fili[u]m Tam[asum] Turcomannorū fidei committeret: Sed quo magis [illegible] instabant, [illegible]ram e[illegible] c[illegible]torē committeret, & de indicata coniuratione fidē ipsis habere[t], [illegible] ille anxius cōtra quærebat promissis stare: & filium quasi clam & furt[illegible] in [illegible]rum manus deposuit, credēs se eius securitati hac ratione optime pro[sp]exi[sse], [n]e vitę ipsius a quoquā fratru maiorū insidię struātur. Turcomannorū Du[ces], quo regē in cōcepta de ipsorū fide opinione cōfirmarēt, & [illegible]bus scrupulū d[e] iuratione eximerēt; expugnationē arcis Ecbatanēsis summo conatu ado[illegible] aggeres ex terra extruxerūt, iisq; paulatim ad fossā ꝓpugna[illegible] ꝓpi[illegible] exiguo tēpore muros altitudine æquarēt, & fossā ab vna parte terra fere tota [illegible]pleuerint, patūq; abfuit, q[uin] miles ad oppugnationē venire posset. Vnde fama [illegible]pugnatæ arcis in Asia vbiq; percrebuit, & in [It]aliā quoq; del[a]ta fuit: verū subito scelestus ille Mahometcham cū omnibus Turcomānis clā nocte abducto secū Tamaso discessit, itinere Arsaciā versus directo, vt Tamasum regē ꝓclamaret; Mahometis Regis & Principis nomē atq; dignitatē varie eludēs. Vrbes, ad quas improuisa hæc & immatura regis inauguratio ꝓuenit, summopere fuerūt pturbatę. Senex quoq; Mahametes ingenti dolore afficiebatur, ꝙ tā turpiter se deceptū videre. Nemo tamē magis fuit irat⁹ atq; pturbat⁹ ipso regis primogenito, cui⁹ plurimū intererat, nō solū ꝙ recte auspicata oppugnatio imꝑfecta derelinquēda erat, sed dignitas quoq; ipsius, & regni trāquillitas & debita successio in euidēs periculū ac discrimē vocabatur. Dolore igitur & ira percitus, incert⁹ hęrebat, q[uo]d cōsilii caperet. Hinc dolebat, sibi expugnationē arcis deserendā esse: Illinc rebellionē vlterius serpe[re], eiusq; autores impunitos relinquere, nimiū ipsi periculosum videbatur: neq; ab vtraq; parte rebus periclitantibus subsidio venire, & mederi valebat. Tandē elapsis aliquot dieb. glorię stimulis excitat⁹ & admonit⁹, à primis regni [illegible]

trapis

stapis in Turcomannos vires ſuas conuertere ſtatuit, vt ſublatis periculis, quæ ab ipſorum perfidia imminere poterant, expeditio contra Turcas facilior & minus dubia redderetur, nouusq; in futuram æſtatem exercitus conſcriberetur. Collectis igitur 12000. militum, aſſumptis etiam nonnullis ex ipſius Regis cuſtodia ſatellitibus, animo audacia confirmato, fugitiuos & rebelles Turcomannos, relicta via, quæ Arſaciam ducit, inſecutus eſt, quos tandem ad locum quendam Caliſteza vocatum, vnius diei itinere Arſacia diſtantem, offendit, eosq; ſtatim acie aggreſſus eſt. Plurimos eorum iam antea pœnituerat tam ſcelerati conſilii, ideoq; gladium contra Principem non ſtrinxerunt; alii timore perculſi aufugerunt, vnde luculenta Princeps victoria potitus eſt. Mahametchan & Caliſa Sultan, & alii quidam Duces coniurationis authores & complices capti, iuſſu Emir Hamzæ capite fuerunt plexi: & Tamaſus, ſic iubente Principe, captiuus in Cahacam arcem fuit deportatus. 5000. Turcomannorum ex prœlio aufugerāt, & Babyloniam verſus iter per Siras inſtituerant; de quibus conſtans fama fuit, eos Solymanno Babyloniæ Baſſæ ſeſe iuncturos; quod etiam non ita multo poſt contigit. Qui tamen pœnitentia poſtea ducti, ob commiſſum crimen in gratiam cum Rege Perſarum redire omnibus modis, ſed fruſtra tentarunt. Regi igitur ob rebellionem inuiſi, Baſſæ de perfidia ſuſpecti: eodem tempore patria, honore, & libertate priuati, gratia quoq; & beneuolētia amicorum pariter & hoſtium exciderunt. Princeps Arſaciam perrexit, & diſperſos Turcomannos, qui victi honeſtate & conſcientia a tanto ſcelere abhorruerant, colligere, iuſtumq; conſcribere exercitum, & ad deſertam arcis Taurinæ oppugnationem redire conſtituit. Hunc finem habuit Turcomannica ſeditio. Interim Turcæ variis rebus intenti erant, Amurathes de nouo belli Imperatore eligendo ſollicitus erat: præſidiarii arcis Saitanchalaſi eam iuſſu Regis deſeruerunt, vt ſumtibus parceretur, & quod Lory propugnaculum proximum ſufficere ad defenſionem eius ditionis putaret. Baſſa qui Reiuan defendebat, auaritia magis, quam gloriæ deſiderio motus, Chiulfalenſibus bellum intulit, indignatus, quod nulla ipſi dona & munera mitterentur, cum ſciret, Leuentolium Baſſæ Martianæ paludis & Teflienſi abunde omnia ſubminiſtrare. Chiulfal vrbs 10000. fere hominum habet, in confinibus Armeniæ & Atropatiæ ſita: in Armenia tamen collocatur, Ecbatana triū dierum itinere diſtat. Chriſtiani eam habitant, partim Armenii, partim Georgiani, qui magis mercaturæ ſerici, quam armorū tractationi ſtudent, vnde plurimum lucri capiunt, & maximas opes acquirunt. Perſis tributa fideliter depēdūt, Turcis vero inimiciſſima ſemper extitit: huc cum Baſſa Reiuanenſis cum 1500. ſclopetariis perueniſſet, vrbē multis armatis defenſam, & portas occluſas & obſtructas reperit. Verum per legatos qui ipſi obuiam cum donis ampliſſimis miſſi fuerāt, honorifice ciuium nomine fuit exceptus, & rogatus ſimul, vt ſtudium & beneuolentiam ciuium adprobare velit, qui antea ſponte ipſi tributum mittere auſi non fuerant, ne Regis ſui indignationem incurrerent, à quo vrbs dubio procul euerſa, & ipſi libertate & vita priuati fuiſſent, ſi quid ſimile non coacti tentaſſent. Baſſa, quem auaritia huc traxerat, acceptis donis, & probata Chiulfalinenſium excuſatione, Reiuan rediit. Iam Perſarum Rex eius rei certior factus, verebatur ne vrbs penitus in Turcarū poteſtatem perueniſſet: Igitur Alyculichanum cum 3000. militum ad eam recuperandam miſit: quæ ſi vltro deditionem feciſſet, iubebat eam nō modo expugnare, verum etiam exurere, & Primates captos abducere. Cum vero quid geſtum eſſet, Alyculichan ab ipſis ciuibus comperiſſet, nulla vi adhibita perſuadere illis conatus eſt, vt in ſignum obedientiæ & obſeruantiæ Regi plura & maiora dona, quam Baſſæ dediſſent, mitterent. Huic conſilio haud inuiti illi obtemperantes, fidem & obedientiam ſuam Regi comprobarunt, & toto belli tempore vndiq; gliſcentibus diſſidiis, ipſi fere ſoli immunes ab hoſtilibus excurſionibus in pace vixerunt, tanto beneficio muneribus ſibi comparato. Giaffer Baſſa, qui propugnaculum Taurinum defendebat, inprimis verebatur, ne Princeps Perſa maiori numero cum Turcomanis ad expugnationem rediret, quum indies è ſuis præſidiariis aliqui aufugerent, conſtituit

ea de re Cicalam, qui in Van morabatur, certiorem facere: ostendens illi periculum, in quo ca[illegible]rum versabatur, si denuo illud Princeps Persa obsideat. Multos enim è præsidiariis clam aufugisse, nonnullos morbo periisse, aliquos qui longius pabulatum excurrerant, ab hoste interceptos & occisos esse: prospiciat igitur, quid è re ac dignitate Regis sit, ne destitutũ iusto præsidio & auxilio propugnaculum hoc in Persarũ manus recidat: facilime hanc expeditionem suscipi posse, quod nulli ibi sint Persarũ copiæ, præter [illegible]illas, qui Regẽ comitantur, qui 12. inde distet milliarib. Cicala de propria ditione Martianæ paludis, quã defendendã acceperat sollicitus, cũ maxima & nobilissima vrbs limitanea sit totius regionis: nihilominus tamen magnitudine rei, de qua sollicitabatur motus, & vt in gratiam Regis se conseruaret; Giaffer Bassæ petitioni satisfacere decreuit. Collectis igitur 300[illegible] sclopetariis, & munitionum haud exigua copia, Ecbaranam versus profectus est, de cuius aduentu Rex Codabanda certior factus, exploratores quosdam emisit, vt qua via incederent, pernoscerent: cum iis namque manus conserere volebat. Hi vbi prope Salmas venerunt, a præcursoribus Cicalæ capti, & quæstionibus subiecti, confessi sunt, Regem iam versus Sancazan mouisse cum exercitu, vt eos aggrederetur. His intellectis, Cicala valde fuit perturbatus, quod copias suas & munitiones manifesto discrimini exponeret, tum quod verebatur, ne si vel minimum damnum suo exercitui inferretur, propugnaculum Martiæ nimium periclitaretur, quod paucissimi milites ad defendendum illud relicti fuerant, nec quisquam ibi esset Dux bellicosus, praeter ipsius Checaiam. Maluit igitur ancipitem expeditionem deserere, & vrbem sibi commissam tueri, sartamque & tectam conseruare, quam hanc, & copias suas, & seipsum in periculum adducere. Etsi vero hoc subsidio Giaffer destitutus fuit, nihilominus tamen grauiora incommoda non sensit. Quia Princeps colligendis militibus, delectibus habendis, & belli apparatu faciendis, tamen iu immor[illegible]tus fuit, vt nouus belli Imperator tempus & occasionem commodissimam habuerit, subsidium eo opportunum deducendi. Amurathes haud parum anxius erat, cui belli imperium contra Persas committeret. Cicalam testamento sibi Osman Bassa successorem substituerat: & nota erant præclara ipsius facinora prope Taurin edita, & singulari fauore propter [illegible] & merita in aula pollebat: vnde non parum in ipsum Amurathes inclinabat: obstabat communis quidam rumor inter milites sparsus, quod nulla ratione Duci tam iuueni obedire vellent: vnde verendum omnino erat, ne tumultus in exercitu ideo excitaretur. Erat tunc in aula Feratus Bassa, qui iam antea co[illegible] cio functus fuerat, videbaturq; anxie illud rursus ambire, vt Regis fauorem reconciliaret. Cum igitur alius ad tam graue onus idoneus non occurreret, hunc tandem Imperatorem exercitus elegit, de cuius fide atque fortitudine iam constabat, & iam satis illum edoctum censebat, quo modo tantum exercitum in officio contineret. Ornatum igitur tanto officio, authoritate & potestate, quæ necessaria erat, ipsum instruxit, & regiis mandatis in omnes Imperii [illegible] ad Bassas, Sangiachos, & reliquos præfectos ac ministros misit, imperans [illegible] vt cum exercitu contributiones, decimæ, munitiones, frumenta, arma, & [illegible] ces colligantur, quo sequenti æstate ad primum statim edictum Ducem [illegible] quantur. Archithalassi officium Aly Vccl[illegible] fuit commissum, eique iniunctum, vt manum Ianizarorum quatuordecim triremibus impositam Trapezuntem deduceret, vt inde Erzirum profecti, Generali sese coniungerent. Pecunia præter annuos reditus vrbium Reiuan, Erziri, Aggiachalasi, Lory, Tomanis, [illegible]lis, & Charsæ, ac Tripolis, qui 6[illegible]000. ducatorum efficiunt, in Syria inprimis fuit collecta, & à solis Alapiæ mercatoribus 60000. cecchinorum mutuata fuerunt. Varia inaudita sunt ea de re hominum iudicia: omnes enim tantas rei pecuniariæ angustias valde sunt admirati, non modo quod mutuæ sumptæ pecuniæ solutionem incertam & perdifficilem fore sciebant, sed potius, quod ea ratione Christianis Principibus ærarii sui inopiam Turca denudaret. Generalis quadringenta tormenta bellica secum ad hanc expeditionem sumpsit, & licet

& licet Maxutchan Alapiæ Bassa designatus esset, ab Imperatore tamē obtinuit, vt tanquam Dux itineris illi adiungeretur, & Cicala Vannensis Bassa, cui infensus erat, Babyloniam transferretur. Constantinopoli igitur discessit Aprili mense, solito tardius, peste nēpe impeditus, quo minus citius omnes belli adparatus fecisset, & Chalcedonem & Sebastopolim versus iter instituit. Nunquam neq; ex Græcia, neq; ex Vngaria tantus & tam immensus exercitus fuit eductus, quantum ipse hoc anno inde collegit: quem cū reliquis totum paratū habuit, priusquā Sebastopoli circa finē mensis Iulii discederet. Ad pestē, quæ impediebat maturiorem eius discessum, accedebat maxima omniū rerum penuria, & caritas, quæ Erziri (quemadmodū etiā Alapiæ & aliis locis) vigebat: sed cū iam accinctus staret ad iter, nuntii a Giaffer Bassa aduenerunt, per quos ipsi significabat, Persarum Principem in singulas horas maximo cū exercitu Ecbatanæ expectari, q̧ si d[illegible]utius auxilio sibi venire cesset, & ille prius Ecbatanā adpellar, & ꝓpugnaculū obsideat; verendū, ne in ipsorū manus deueniat. His intellectis, festinanter Erzirū petiit, quo Cal. August. peruenit: inde versus Martianā profectus, vbi Alapię, Tripolis, Damasci, Iudęæ & Palęstinæ copię conuenerāt: itinere per Amidā directo, ne Erzirū attingere cogerētur, ipse quoq; Hassan Bassa relicto Erziro, Charsā sese cōtulerat, vt minori cū incommodo ibi statiua haberet. In Van collegit Generalis omnes copias, iisq; lustratis discessit, ac vt primū planitiē quandā attigit, ordines disposuit. Eodē prorsus modo, ac si cū hoste acie ipsi cōfligendū esset Sinanū Bassā imitatus, qui milites hac ratione sub disciplina continere, & ad omnes belli vsus assuefacere voluit. Frontē exercitus ducebat Mesopotamię Bassa, cū 12000. qui ipsi parebant, & Tygris Euphratisq; accolæ erāt, & celeritate cursus Arabes, constantia vero Armenios videntur imitari. Tergū exercitus tuebatur Damasci Bassa, qui 8000. mil[illegible]es ducebat: Syros [illegible] et Palęstinos, & Iudæos, qui ad Iordanē & Orontem habitant. In ipsa acie consistebat Generalis cū Græciæ, Peloponnesi, & Bithyniæ copiis numero 18000. militū. In dextro cornu erant Cilicię, Ponti, Cappadocię, Caramaniæ & Natolię Bassę, quibus suberant etiam Euxini Pontis Sangarii & Mæandri accolę quorū 12000. erant. In cornu sinistro constiterant Bassę Maroniæ, Erziri, & Martianæ, cum vtriusq; Armeniæ populis & Sāgiacchis Curdis, qui ad lacum Tospitē & Martianum medii inter Iberos & Mesopotamios habitant; horum omnium 12000. erant. In hoc cornu semper vigilabat campi ductor siue magister, alterū tormentis vndiq; vallatum erat: vtrumq; præcedebant voluntarii milites, qui prædæ in[illegible]bant, & gloriæ erant cupidissimi, in pares ordines diuisi, quorum 20000. erant. Frons exerci[illegible]us milliari aciem præcessit, cum bis mille equis & quatuor agminibus leuiū equitum, quorū fere 4000. erāt, quos 6000. præcursores tanquā exploratores ꝑcedebant. Has turmas sequebatur Mareschallus Imperatoris, Imbrahur Bassi dictus, cū 4[illegible] Ianizaris, hos sequebātur 400. Solachi, & post illos 4000. Ianizari. Eos excipiebāt Sclopetarii, qui longiorib. bōbardis, quę Algieri cōficiūtur, vtūtur, hi odinarie Generale custodiunt, ille solus incedebat 12. sat[illegible]ibus stipatus. Post eū sequebātur vexilliferi, tympanistę, tubicines, & totū corpus aciei. Intra q̧ & tergū cōstituti erāt, qui impedimēta, munitiones & frumenta conducebāt, ab vtraq; parte ambo illa cornua eos defendebāt, vigiliis & excubiis pręerāt, siue proficisceretur siue quiesceret exercit⁹, Ciliciæ & Natolię Bassæ. Hūc in modū Feratus disposuit ordines, secū tamē certo statuerat, ad ꝑliū nunq̄ cō descēdere, nisi spes certissima victorię affulgeret, ne tantā militū stragē pateretur, quantam Osman præterito anno expertus fuerat; semper sibi ab improuisis & subitaneis Persarū excursionibus metuēs, cuius timorē augebāt rumores, de Principis Hāzę aduentu, & exercitu eius numerosiss. sparsi. Plurimū tamē cōfidebat clādestinis cōspirationib. quas cū Alyculichāo inierat, hic n. Abaso Mirizę, Arię ꝓregi, certo pollicit⁹ fuerat, fratrē ipsi⁹ Hāzā, Regni successorē ꝑtextu auxilii ferēdi è medio tollere, vel saltē aciē ita instituere, vt viu⁹ in Turcarū man⁹ deuēiret, quo Abas⁹ in regno ipsi sine impedimēto succederet cui⁹ rei Feratū Bassā cōsciū esse volebat. Parui igitur fecit belli Impōēs eos apparat⁹, q̄b. se à Persis peti, rumor ferebat q̧ si sane ea fide atq; industria

executioni mandata fuissent salutaria Emirhamzæ consilia & appa[illegible] periculi magnitudo & rei grauitas requirebat; nec perfide & proditorie omnes eius conatus elusi fuissent: Persæ dignam de Turcis ob tot illatas iniur[illegible]as sumere vindictam potuissent, & historici non minus amplam, virtutes & laudes Persarum prædicandi, resque maximi momenti memoriæ mandandi, materiam habituri essent, quam anno præcedenti, millesimo scilicet quingentesimo octo[illegible]simo quinto à nato Christo, habuerunt, sed rebellio & discordiæ Persarum [illegible]des obscurarunt, & præclaræ ipsorum virtu[illegible] ac fortitudini obstitere, de qua tamen Christiani plurimum sibi pollicentur.

Emir Hamza Miriza 28. die Lunæ Regeb, quod fuit circa finem mensis Iu[illegible] Ecbatanam cum maiori parte exercitus peruenit: omnes opinabantur, ipsum [illegible] occasione arcem obsessurum esse, quod multo facilius eam tunc, quam pr[illegible] obsidione expugnare quiuisset, siquidem exiguæ copiæ eam defendebant [illegible] præsidiarii eius aduentu, & paucitate sociorum perterriti, non ea qua debeb[illegible] fortitudine hosti sese oppositùri videbantur. Sed Princeps non modo int[illegible] reliquit propugnaculum, verum etiam in ipsa vrbe parũ cõmoratus fuit: Ca[illegible] huius consilii variæ adducuntur, Persæ, & qui ipsis fauent, eam Princip[illegible] voluntatem asserunt, non quod propugnaculum obsidere, & honestam ex [illegible] expugnatione victoriam deportare nequiuerit, sed quod obsidione arcis hu[illegible] traductus a consi[illegible]iis, & impeditus fuisset, quò minus prælia committere, & ea damna Turcis inferre qiuu[illegible]sset, quæ animo secum voluebat, reseruans sibi ex[illegible]gnationem arcis, donec dignam de hostibus vindictam sumpsisset, & del[illegible] de[illegible] suo satisfecisset. Alii hanc intermissæ obsidionis caussam fuisse minime credu[illegible] cum Princeps magis necessariam, & honestiorẽ expeditionem suscipere nequ[illegible]uisset, vel grauiorem vindictam de hostibus sumere potuisset, quam propug[illegible]culi Taurisini expugnationem, quod in contemptum, & maximum præiud[illegible] totius Persiæ, nec non multo suo cum detrimento, & immenso damno ædific[illegible]rant, cuius respectu omnes præteritorum annorum expeditiones a Turcis susceptæ fuerãt. Aliam igitur hu[illegible]us rei caussam adducunt, quod nimirum a[illegible] se Princeps imparem se tantæ expugnationi iudicarit, qui minime his belli exerci[illegible] vrbium scilicet oppugnationibus & defensionibus assuetus erat, tum quod tormenta bellica in primis expauesceret, & potius quoduis aliud certamen initurus esset, quam illud, quod pro defensione, & subuersione murorũ suscipitur, verum quænam harum opinionum veritati magis sit consentanea, ce[illegible]o affirmare [illegible]n possum: hoc constat, Principem vix Ecbatanam venisse, cu[illegible] renun[illegible]iatu[illegible], Zeinellum Begum, natione Curdum, Salmæ Bassam, extra vrbem castra po[illegible]se. Illum ex improuiso obruere, & tum propter rebellionem, quod a Persarũ [illegible]tibus ad Turcas transiisset, tum propter insolentiam & crude[illegible]tates eum ca[illegible]re statuit, stipatus igitur 12000. hominibus, Salmam versus profectus, Z[illegible] cum omnibus copiis offendit, quem vbi aggressus est, subito in fugam [illegible]n militum ipsius parte maxima occisa, ip[illegible]e vix fuga periculum euasit. Er sic [illegible] Salmas Persis victoribus in prædam cessit, vbi horrenda crudelitatis, & im[illegible]nitatis facinora edita fuerunt. Cuius rei exemplum Turcæ in deuasta[illegible]e [illegible]batanæ ipsis præbuerãt. Quo facto Princeps Ecbatanam rediturus erat, [illegible]d certo ipsi significatum fuit, Bassam Reiuanensem cum 1500. sclopetariis egre[illegible]um, eadem crudelitate in vicina Persarum oppida sæuire, qua ille Salmen[illegible] [illegible]tas[illegible]set. Eo nuncio percepto, statim versus Reiuan Princeps cum copiis mouit Nec procul ab vrbe in Bassam incidit, qui vbi è longinquo Persarum copias [illegible]pexit, confestim sine ordine in fugam se coniecit vrbemq; repetiit, maximam militum partem hostium furori expositam relinquẽs, qui omnes quotquot adprehendere potuerunt, misere mactarunt. Interea celebres illi captiui Ebrainchan, & Amurathes Bassa, quorum supra memi[illegible]i, nihil intentatum relinquebant, quo ambo libertatem recuperare possent, vt vterq; suo Domino restituer[illegible]r. Per aliquot dies ea tractatio continuata fuit: tandem Turcæ assenserunt in Ebra[illegible]chani dimissionem, dummodo Amurathes ipsis quoq; restituatur, verum Persis

iniustissima hæc conditio videbatur, quod ille contra omniũ gentium iũs & fas, contraq; belli leges, quę legatorum incolumitati & securitati inprimis cauẽt, captiuus fuisset detentus: Hic vero legitime in bello, atq; adeo in ipso prælio in seruitutẽ fuisset redactus, cum igitur cõueniri inter vtrasq; partes nequiret, duo illi duces in carcere diutius detenti fuerũt. Hoc rerũ statu Drusi, qui Manolio suberant, nouas turbas excitarũt: ob quas reliqui Drusorũ duces, quas Ebrainus Bassa Constantinopolim captos abduxerat, in arctiorẽ custodiam missi sunt, cũ indies pristinæ libertati restitui, & ablatas possessiones & facultates recipere debebant. Manolius vbi omnes copias ex vicinis ditionibus in Persiam profectas, & à nemine fere eam prouinciam defendi vidit, suorum cædes vindicare & opes atque facultates dolo ab Ebraino extorsas recipere statuit. Primũ igitur Ebnemansuri, & aliorum suorũ inimicorum ditionẽ omnem deuastauit, tum versus Balbech, & Tripolin excurrit: in illa nomine Imperatoris morabatur Acra, qui nihil ad defensionem territorii sibi cõmissi tentauit. Sed Tripoli armati quidã conuenerũt, eorum Dux fuit Mamur Begus, olim Sangiacchus, qui vt gratiã Imperatoris venaretur, & præfecturam vectigalium eius loci impetraret, primus ad arma milites conuocauit; assumpto etiam Caddi seu iudice, & Destardar seu thesaurario eius loci in militũ numerum: cũ hac manu non procul ab vrbe profectus fuerat, cu subito Drusi ipsum adoriuntur, & omnium primum Caddum seu Iudicẽ ictu bõbardæ occisum, equo deturbant, quo spectaculo Destardar motus, primus fugam versus vrbẽ arripuit, cuius exemplũ reliqui omnes imitati, victoriã Drusis reliquerunt: Sangiacchi quoq; vexillifer occisus, vexillumq; raptũ, & plurimi alii interẽpti fuerunt. Cuius rei nuncius vbi Cõstantinopolin fuit allatus Drusorum duces, quorum supra memini, pessime fuerũt tractati, in primis vero Mendel, q. Manolio fœdere & amicitia iunctus esset & Manolius, atq; alii, quod Acra ipsorum summus amicus in illis tumultibus ad defensionẽ sese non parasset, vel hosti restitisset: Eam ob caussam Amurathes Alybassam, Alapię oriundum titulo Bassæ Damasci ornatũ in Syriã misit, iussitq; nouũ exercitũ colligere, & Manoliũ penitus euertere, verũ eius aduentus pacẽ potius, quam bellũ promouit. Et certe nihil magis necessariũ hoc ipso tempore erat, quam omnes bellorum occasiones præcidere & declinare. Neq; enim pecunia instructum erat ærarium, & frumẽti aliarumq; rerum ad sustentationem hominũ necessariarum maxima erat inopia. Tũ Milites quoq; non nisi inuiti, & quasi extrusi, in bellum proficiscebantur, insuper etiã maximo timore illarum prouinciarum incolę perculsi fuerant, ob stupendã locustarum multitudinem, singularis scilicet infortunii præsagium, quæ ea æstate in Syria extiterat, & hominũ memoriã in ea regione nunquã antea visa fuerat. Persarum Princeps Ecbatanam ab excursionibus reuersus, omnes copias ad parentis castra recensuit, quas hic enumerare visum est. Ferunt ex Aria, Turcomannorum regione, & Gheilan, atq; aliis regni vrbibus Principem ad 40000. hominum collegisse; alii tamen non pauci sunt, qui multo minorẽ numerum ponunt. Ex Aria Alyculichan adduxisse 8000. ex Gheilan vero sub Ametchani filio 7000. Equitum aduenisse; Turcomanni 6000. misisse dicuntur, reliquas copias in vrbibus regiis conscriptas fuisse ferunt. Rex suam custodiã ex Curchis & Esahul conflatã, separatam habebat. Alyculichan, qui Ariæ, & Turcomannorum copias ducebat, & Emangulichan Medorum atq; Armeniorũ Dux, qui in toto 20000. militum habebant, Turcarũ exercitui obuiam missi fuerunt, iisq; à Principe iniunctum, vt in angustis viis, & quæ insidiis struendis aptæ erant, hostem operirẽtur, & quo possint maiori damno afficerent. Cogitabat enim Princeps hac ratione hostium vires infringere, & debilitare, quo facilius postea illos iusta acie superare posset. Discesserunt duces illi, & Regio imperio promptissime sese obtemperaturos promiserunt, nunquam tamen quicquam præclare ab ipsis gestum fuit: siquidem Alyculichan semper caussas finxit, ob quas Turcas aggredi non expediret: quem secutus quoq; Emangulichan, cui coniuratio Alyculi adhuc ignota erat. His igitur in ocio dilitescentibus, Feratus sine impedimento diu expectatum subsidium Ecbatanam præsidiariis attulit. Eodem tempore

Princeps de nefaria Alyculi cõiuratione certior factus, & quod plurimi proceres in eam conspirassent edoctus, vt nimirum ipse viuus Turcis traderetur, ti e rē sibi vehementissime, & securitati suæ prospicere cœpit. Non igitur ausus est a dudum animo concepta prælia cum hoste inire, quin potius omne studium eo solum impendit, vt manus coniuratorum, & inimicorum effugeret. Vana igitur extiterunt omnia Persarum consilia, & noui insuper tumultus excitati fuerun Princeps Alyculichanũ insecutus est, & Abas Miriza palã pro scelerato prod re habitus fuit. Indies igitur calamitates Persarum auctæ: Turcæ vero noua spe eius regionis potiundæ erecti fuerunt. Vana quoq; extiterunt Simonis Georgiani consilia, qui iussu Regis Codabandæ vicinos Georgianos ad nobilem quandam impressionẽ conuocarat. Stratagema autem, quo hostes eludere cogitaba eiusmodi erat: Constituerat ipse circa tẽpus, quo nouum præsidiũ Teflim consueuerat, cum 8000. Georgianis, ductis secum iumentis, qui onera atq; stipendia non vera sed ficta afferebant, ad propugnaculũ illud accedere: Tum etiã Bassæ eius loci fictum quoddã mandatum Regiũ tradere, in quo Imperator Bassæ significabat, quod Simon Georgianus ad Turcãs desciuisset, per quem ipsi e- ret 50000. cecchinorum de quibus militibus propter debita stipendia sati ret. Deinde vt fidem haberet Simoni, & in omnibus ipsi pareret, imperabat. oc consilium vbi exequi Simon statuit, assumptis sociis ad propugnaculum accessi literæ quas Bassæ tradebat congruentes erant iis, quæ à Porta mitti solebant, & a facillime Bassa credebat ipsum ad Turcas accessisse, quemadmodum in lite lis prædicabat, ideo nihil amplius obstabat, quin fidem ipsi Bassa habuisset, & in propugnaculum eum intromisisset: vnicum tamen deerat, quod fere præcipuum fuit, quo eum destitueretur Simõ, sinistrum eius consilia exitum habuerunt, & magno suo cum damno, atque dedecore tormentorum impetum ac vim effugere coactus fuit. Conuenit enim in hoc bello inter Turcarum Duces, vt is qui in propugnaculo quodam relictus est, alteri, qui inde discedit certum quoddam signum & tesseram relinquat; qua ipsum ab hostibus dignoscere possit, si vel ipse, vel alius Anno sequenti subsidium ferat. Cum igitur de tessera hac Simon rogatus fuisset, nec vllam edere sciret; fraus ipsius detecta, & ille subito se inde n tutũ recipere coactus fuit. Vbi vero Generalis Turcarũ Ecbatanã peruenit, & Giaffer Bassę subsidiũ, quod attulerat, tradidit, eiq; de nouo imperium atq; defensionem eius loci cõmisit, Erzitum rediit, nouis tamen ante propugnaculis in Cucchiuc Tauris prope Ecbatanã, in Coy, & Cum, vbi Ebrainchã habitare solebat, cõstructis, & necessariis præsidiis iisdẽ impositis. Tum in Teflin quoq; sine impe to præsidium fuit illatum, & agnita fuit tessera, quę Simonẽ latuerat. Emir Hamza iam liberior à suspicione rebellionis & insidiarum, quod Alyculichanum ex agro Ecbatanensi expulisset, Gengam profectus est eo cõsilio, vt nouos militum delectus haberet, quibus eos, qui præsidium Teflin ducebant, debellare. I gulichanum eius loci Satrapam, semper fidelissimũ fuerat expertus, ideoq, rime de omnibus consiliis, quæ animo voluebat, cũ ipso cõtulit, & eundẽ ingressus, familiarissime citra vllum metum insidiarum ibi versabatur, atq; exped oni instituendæ incumbebat: sed dũ maxime ad eam rem attentus est, ab E c o quodam, suo custode, nocte misere obtruncatus, & lumen illud clariss d totam Persiam irradiabat, extinctũ fuit. Quis cædem hanc machinatus s t, ignoratur, quidam Abaso Mirizæ eam imputant, qui Turcis illum prodere antea cõstituerat. Alii in ipsum regem Codabandam culpam referunt, quod maluisset Abasum in regno sibi succedere; quod mihi tamẽ minime fit verosimile. Al i alias caussas huius parricidii adducunt: Nõ licet igitur occasionẽ huius rei affirmare; vix certo possumus credere, in hunc modum ipsum è medio fuisse sublatum. Nõ enim mei est propositi, eá, quæ in hoc bello contigerunt, dum in Italia vixi, pro exploratis affirmare, ne, si falsa comperirentur reliquæ nostræ historiæ fidem imminuerent. Diffisus etiam relationibus, quæ ex oriente ad nos deferuntur, nõ ausus sum ea quæ Anno 1587. gesta sunt scribere. Ideoq; hic cum bona lectorum gratia, finem imponere Historiæ libuit.

DECLA-

DECLARATIO VOCVM BARBARARVM ET NOVARVM, QVARVM HISTORIA PRÆSENS MEMINIT, ET EARVNDEM cum antiquis appellationibus collatio.

A.

ACCA & Acri, urbs maritima Syriæ, olim Ptolemais, secundum Ortelium & Anantam.

Adena & Adana, urbs finitima Ciliciæ, olim quoq; Adana, & forsitan etiam Nicopolis dicta.

Aga, vox Barbara, nobis ducem & Eunuchum significat.

Aggiachala, vox Barbara, idem quod castrum peregrinum seu peregrinorum.

Aegiami, vide Cheselbas & Persæ.

Aleppo & Halep: vide Halip.

Alger, Africæ urbs, quam Iouius putat esse Iuliam Cæsaream, Castaldus & alii Cirtam putant.

Alumchala, vox Turcica, nobis idem valet quod Auricastrum situm ad Armeniæ Maioris, & Georgiæ confinia.

Amadan, urbs Persarum in Parthia.

Aman, urbs Syriæ, olim Apamea, ad Orontem fluuium.

Amasiam Castaldus Cappadociam vocat, alii vrbem eiusdem nominis statuunt.

Andrinopoli, urbs Thraciæ, olim Adrianopolis.

Angori, urbs Cappadociæ in Asia minori, quam Belonius Ancyram esse indicat, alii Ancyram, cuius fit mentio in peregrinatione D. Pauli.

Antachie, vox barbara & corrupta, pro Antiochia Syriæ vrbe, quæ vt plurimum hodie deserta, visu tamē dignissima propter situm, muros & fluuium, qui eam alluit.

Arasse, olim Araxes fluuius, qui latus septentrionale Armeniæ maioris alluit, eāq; à Georgia discernit.

Arbella, Assyriæ urbs, secundum Strabonem & Q. Curtium, alii falso eam Taurin esse credunt.

Arcipelago seu Archipelagum Itali vocant, quod olim fuit mare Aegæum.

Ardachan, Turcarum urbs in Armenia maiori.

Ardouil, Mediæ urbs in qua sectæ Persianæ primi auctores, Giunet, Sederdin, & reliqui regiam suam habuerunt.

Arz, vox Turcica, nobis Libellum supplicem, Querelam, aut, vt Romæ, Memoriale significat.

B.

Bagdat, vox barbara, olim Babylonia.

Balbech, vox barbara, Palestinæ urbs, quam Belonius Cæsaream Philippi vocat.

Balsara, vel Bassora, vrbs ad ostium Eufratis sita, à Castaldo & aliis Teredon nominata.

Bassa & Belerbey, nomina Turcica, ducum, Præfectorum & gubernatorum.

Bestan, vox Persica, Hyrcaniæ urbem denotans.

Bey vel Bech, vox Turcica significans ducem & Dominum.

Bir vel secundum alios Birta, urbs ad Eufratem in Syriæ confinibus sita.

Brus Armeniæ mons, pars Periardi.

Brusia vel Bursa, vox barbara, & corrupta; olim Regia Bithyniæ, Prusa ab antiquis dicta. Ortelius non rectè Bursiam inter regiones refert, cum quo etiā Castaldus errat.

C.

Caddi, vox Turcica, Iudicem significans.

Cafe locus, vbi Aly, & eius filii sepulti sunt, duorum dierum itinere Babylonia distans.

Caffa, olim Theodosia.

Cahaca, Persicum nomē arcis, inter Casbin & Taurin posita.

Cairo, vox barbara, immensa Aegypti vrbs vbi pyramides illæ celebres visuntur: ex quibus tanquam verissimis indiciis, rectè iudicamus Memphim hic sitam fuisse.

Caissar, Ciliciæ locus, parum celebris.

Calaus, vox Turcica, ducem itineris propriè significat.

Caldaran vocantur celebres illi campi, qui Straboni forsitan Araxeni dicuntur.

Califa, Persis sacerdotem, & presbyterum significat.

Canac fluuius partem Atropatiæ ab Armenia discernit.

Candahar regnum, Parapanisus olim, Asiæ regio.

Capigi, vox Turcica Ianitoris.

Capigi Bassa, dux Ianitorum.

Capigilarchecaiasi, vox Turcica, vicarium & Dominum ianitorum denotans.

Caracach, locus Mediæ, ad Persas spectans.

Carachala, Turcis castrū nigrum significat, ad Georgianos pertinet, videlicet in Armenia situm.

Caraemit, vox Turcica, quasi dicas vrbs nigra Mesopotamiæ Metropolis, Ionius & alii Amidam eam vocant.

Caramania, Regio nigra, vulgo credunt Ciliciam esse.

Casbin & Casuin vox Persica, pœnam seu castigationem significans, huc Regia imperii Persici à Tamaso fuit translata: sic dicta quod eo tanquam ad publica opera relegati fuerint, qui eiusmodi pœnam commeriti erant: in Media Maiore versus meridiem respectum Tauris sita. Arsacia forsitan Straboni olim dicta.

Casenda, vide Hasna.

Cassachi, vox Turcica, latronem itinerum denotans.

Cassan, Parthiæ vrbs celebris & diues, Ortelio & aliis ignota.

Cassangic, Armeniæ locus, ad Maxutchanum spectans.

Chala & Chalasi, vox barbara, arcem & castrum significans.

Chan, Tartaris & Persis, idem quod Bassa Turcis, nimirum ducem denotat.

Chars, vox barbara, Ptolemæo Corsa dicitur.

Checaia, vox Turcica, locum tenentem, seu vicarium significat.

Cheiserie, vox barbara vrbis, quam Cæsaream Palæstinæ credimus, parum à Ioppa distat. Ptol. Cæsarea Stratoris: multa ibi vetustatis sunt indicia.

Cheselbas, seu caput rubrum, vox barbara, qua appellantur Persæ, qui etiam Sofiani, Persæ, & Aggiami vulgo dicuntur.

Chianichie, patria Ebrahimi Bassæ, non procul Ragusa distans.

Chiaus, Turcis nuntius est & legatus.

Chielder Giol, duæ voces barbaræ, locum Chielder significantes, quem forsitan non male lacum Euphratis esse credimus.

Chielder, mons Periardus.

Chielebi, Barbarorum lingua Nobiles sic vocantur.

Chiulfal, pagus Armeniæ, à Georgianis habitatus.

Chiurichala, Armeniæ locus, quem Georgiani antehac possederunt.

Chisca, Armeniæ locus, olim Georgianæ, hodie Turcis paret.

Codabanda, Persis dicitur, qui ex oculis laborat, vel cæcus est, idem valet Hodabanda.

Coran, Parthiæ vrbs.

Corfu, insula celebris, olim Corcyra.

Coy, vrbs in finibus Armeniæ & Mediæ sita, inter Van & Tauris

Culbat, } Parthiæ vrbes.
Cur,

Curchi Bassi, vox Persica, qua intelliguntur duces Curchorum, qui sunt custodes & præsidiarii aulæ Persicæ.

Curdi populi, quos falso quidam Parthos esse statuunt.

CurZolari, vox noua & corrupta, Echinades scopulos significans, prope quos Christianorum Classis feliciter Turcicam profligauit.

Cussestan, pars Assyriæ.

D.

Dagman, vrbs in confinibus Parthiæ, & Mediæ maioris sita.

Damascus, vrbs Syriæ, vide Sciam.

Destardar, Turcis dicitur thesaurarius, & præfectus cubiculi.

Demircapi, seu Derbent, Turcica vox, significās portas ferreas, primus ad Scythas aditus, vrbs quondam Alexandria dicta, ad mare Hircanum sita.

Demotica, Thraciæ vrbs, celebris propter relegationem Sinani Bassæ.

Derbent, vox barbara, angustias denotans.

Diarbech, olim Mesopotamia regio.

Diuano, Turcis dicitur prætorium, vbi de iure respondere & consiliū habere solent, vel ipsum concilium interdum significat.

Don, barbare dicitur fluuius Sarmatiæ, qui Tanais olim nominatus fuit.

Dreuis vel Deruis, Eremitam significat.

E.

Edel, fluuius celebris Sarmatiæ Europææ, olim Volga dictus.

Emir, vox barbara, Regem & ducem, Arabum & Drusorum lingua significans

Eres, Atropatiæ vrbs.

ErZirum, vox barbara vrbis, quā à Ptolemæo Simbram fuisse dictam, iudicamus.

Essaul, vox Persica, qua denotatur certus militum numerus, qui custodiebant aulam Persicam.

Fachi,

F.

Fachi, vox barbara, magistrum ceremoniarum & Religionis significans.

Famagusta, olim Salamis & Salamina, Cypri vrbs, quam Graeci vulgo Famaustam vocant.

Farsi, vox Persica, Persida regionem significans.

G.

Gangiara, barbaris significat pugionem curuum & acutum.

Gaza, Iudaea vrbs sita ad viam, quae Pelusium ducit.

Genge Persarum vrbs, in Armenia Maiori sita.

Cheilan vrbs in Gilan regione sita, quam Castaldus Geli vocat.

Giamen prouincia Asiae, dicta Arabia felix.

Gianizari, ordo militum sic dictus, apud Turcas.

Gianat, vrbs Atropatiae, in confinibus Mediae Maioris.

Giem, Parthorum vrbs.

Giurgichala, seu castrũ Georgianorum, ad terminos Georgiae & Armeniae, hodie à Turcis possidetur.

Godz, Barbaris dicitur Hierosolyma.

Gogna & Conia, olim Iconium, Metropolis Lycaoniae.

Goletta, Insula celebris Africae.

Gori & Gorides, Georgiae locus.

Grin locus vltra Araxen, quem Georgiani incolunt.

Gurgistan & Georgia, barbaris significat eam regionem, quae olim Iberia dicta fuit, & pars quaedam Armeniae Maioris; incolae Gurgistan vocant, totam eam ditionem quam Georgiani habitant.

Guuergi Chalasi; castrum, in exiguo quodam lacu non procul à Tauris positum.

H.

Halip, Arabica vox; lac significans, qua intelligitur celebris illa vrbs, quã etiam Ionius Alapiam vocat, Belonius Hierapolim: Villanouanus tamen manifesto errore, eandem Antiochiam nominat, quae biduii itinere inde distat.

Hasna, Turcis (vt & Cassenda) thesaurum, & pecuniã reconditam siue publicam, siue priuatam significat: proprie tamen pro publico & regio aerario accipitur.

Hassanchalasi, vox Turcica nobis significat Hassani castrum, quod Turcae Passin quoq; vocant, inter Erzirum & Charsam, ad littus Euphratis non ità pridem extructum.

Heri, vrbs Ariae.

Hispahan, Parthiae vrbs.

I.

Iesselbas, vox barbara, quasi dicas caput viride, populi inter Bactrianos & Sogdianos habitantes.

Imammadulasis, Parthiae vrbs.

Imbrahur Bassi, Turcis Mareschallum seu stabuli magistrum significat.

Isnic, quondam Nicea, Bithyniae vrbs, prope paludem Ascantam sita.

Istigelu, & Sagialu, Nobilis familia Arsaciensis, quae in toto Persiae regno celebris habetur.

Ianizari, vide Gianizari.

L.

Lacus Actamar, olim palus Martiana, Margiana, vel Mantiana, in Armenia Maiori sita, vt Strabo vult.

Lacus Essechiae, olim Lichnitis palus, in Georgia exundans.

Lacus Isnic, olim palus Ascania in Bithynia.

Lacus Tospites, & Toetis in Maiori Armenia.

Lizza, olim Laodicea, Syriae maritima vrbs.

Lori, Armeniae propugnaculum, quondam Georgianis subditum, nunc à Turcis tenetur.

M.

Macademo, vox barbara, vicarium Emirorum seu regum Drusorum, & praefectum publicanorum significans.

Macuco, vox barbara, mensurae frumentariae in Syria genus; modio Patauino parum minor, quatuor sextarios Venetos continens.

Malan, vrbs in Parthia.

Marezabacha, olim palus Maotis.

Mare Bachu, olim Caspium & Hyrcanum mare, etiam mare di Corazum hodie dicitur.

Mare maius, & mare nigrum, olim Pontus Euxinus.

Mare mortuum, seu Asphaltites lacus.

Marant; vrbs Armeniae in finibus Mediae.

Maras urbs Ciliciæ a Belonio & Ortelio Maronsa vocatur.

Marmara, urbs maritima Thraciæ.

Masandran, urbs Hyrcaniæ.

Masiat, urbs Parthiæ.

Masul, Turcis ille dicitur, qui ab officio, quod gessit, depositus est.

Mecca, urbs Arabiæ felicis, ubi natus & sepultus est Mahemetes Pseudopropheta, vt quidam volunt.

Mengrellia, olim Colchis, celebris propter aureum vellus.

Meschita, templum est barbarorum, vbi preces concipiunt.

Miana urbs in confinibus Mediæ Maioris, Persidis & Parthiæ sita, forsitan à fluuio vicino, qui Miana vocatur, sic adpellata.

Miriza, Persica vox, denotans eum, qui proximus est à rege, vel primus regni hæres.

Moldauia, Daciæ regio.

Mordar, vocant Persæ Cancellarium Regni, quem Turcæ Tescheregi vocant.

Mufti, apud Turcas sacerdotum primarius est, & quasi Pontifex.

Mustacd Dini, Persis idem qui Mufti apud Turcas.

N.

Naplos, olim Napolis Samaria urbs, forsitan Nephtalim antiquitus dicta.

Nassuan, Mediæ Maioris urbs, in Armeniæ confinibus sita, alii Nasuanam, alii Artassatam vocant.

Natolia, secundum Belonium, continet has regiones, Phrygiam, Galatiam, Bithyniam, Pontum, Lydiam, Cariam, Paphlagoniam, Liciam, Magnesiam, Cappadociam, & Comagenam.

Neneruan, Armeniæ locus, contiguus Georgiæ.

Nisabul, Ariæ urbs.

Nisaur, urbs in confinibus Parthiæ & Hyrcaniæ sita.

Nosul, Turcis Messem significat.

O.

Olti, locus Turcarum, inter Erzirum & Ardachan positus.

P.

Pangiazar, urbs ad Hyrcania, & Mediæ Maioris limites sita.

Passin, vide Hassanchalasi.

Persæ, idem sunt, qui Aggiami, Cheselbas, & Sofiani dicuntur: Persæ à regione Perside, Aggiami ab Azemia & Aomia regione: Cheselbas, propter rubrum in pileo signum, quo vtuntur: Sophiani vero à Sophi adpellantur.

Peruana Giol, Turcica vox, significans lacum mancipiorum, qui est in Armenia.

Phasis urbs in Colchide, quā Fas & Phasis adhuc hodie vocant.

Porta, per excellentiam, aula Turcica dicitur, vbi ius reddi, & concilia de regni negociis haberi solent.

Portugallia, olim Lusitania Regnum.

R.

Rafadi, vox Barbara, erroneam & peruersam fidem & falsam opinionem significat.

Rama castrum Palæstinæ, à Castaldo Lyda dicitur, forsitan è Ramata, quæ propter innocentes infantes ab Herode trucidatos celebratur.

Ramadan, celebre & solenne quoddam Turcarum festum: etiam proprium hominis nomen est, & luna eadem adpellatione venit: quemadmodum enim nos duodecim menses habemus peculiaribus nominibus distinctos, sic illi duodecim lunas habent, quas propriis nominibus adpellant.

Reiuan Armeniæ urbs, quam Teruam, cuius Ptolomæus meminit, nonnulli esse credunt, cum quibus tamen non consentio.

S.

Saffetto, Galileæ urbs, quam Iudæi inhabitant.

Saha, vox Persica, Regem nobis significat.

Saitanchalasi, seu castrum Diaboli, in Georgiæ & Armeniæ limitibus situm.

Salmias, urbs ad Meridiem, Tauris & Van sita.

Sancazan, locus vicinus Ecbatanæ, vbi pugna aliquot commissa, & Osman Bassa mortuus est.

Sangiacchus, Dominum & ducem significat.

Sardar, apud Turcas Ianizarorum dux est, sæpius Imperatorem belli significat.

Saru, Mediæ Maioris urbs.

Sasuar, Parthiæ urbs.

Sciam urbs, quæ Damascus nobis dicitur.

Scutar

Scutar vel Scutari, olim Chalcedon Asiæ urbs, falsò à quibusdam Chrysopolis dicta.

Sechs, Atropatiæ urbs in Georgiæ confinibus sita.

Seida & Seit, Sidonia est, maritima urbs.

Sembran urbs Parthiæ.

Semitarra, vox Barbara, harpen significat, seu ensem falcatum.

Ser, olim Cyrus fluuius, septentrionale Georgiæ latus alluit.

Siec, barbare significat virum ætate grauem, sapientem, religiosum, doctum & honestæ vitæ.

Siliurea, Thraciæ urbs, olim Selymbria dicta, Nicolaus Nicolai eandē Seliuree vocat.

Siras, Persidis Metropolis, nonnullis Persepolis, aliis Ciropolis dicitur.

Siruan & Seruania, olim Media Atropatia; Hebræis dicitur Madian.

Sinas, urbs Natoliæ, olim Sebastopolis nominata.

Sophi & Sophitus, antiquissima adpellatio virorum sapientum, prudentum, Magorum & Doctorum.

Sofian, locus Ecbatanæ vicinus, fortassis antiqua Sophia.

Sofi: vide Persa, & Cheselbas.

Soldin, urbs maritima Syriæ, olim destructa, à qua ad quintum fere lapidem Orontis scaturigo est, quondam Seleucia Pieria dicta.

Sortam, quondam Syria.

Spahini, dicuntur milites quidam apud Turcas.

Spahoglani, dicuntur pedites apud Turcas, Ianizaris inferiores.

Stambul, vox Turcica & Arabica, Constantinopolim significat.

Subassi, dicitur apud Turcas apparitorum & lictorum dux; Italis Barigello.

Sultania, urbs Mediæ Maioris.

Sultan, ducem, & Dominum significat.

Sumachi, & Sumachia, Atropatiæ est Metropolis.

Sunni vocantur Barbaris, qui veram fidem & religionem habent.

Sur, dicitur Tyrus, maritima Syriæ urbs.

T.

TArtari, Scythæ & Sarmatæ.

Tartarchan, dicitur Tartaris & Persis Tartarorum Princeps seu Imperator.

Tauris & Tarois, rectissime Ecbatana dicitur, quod plurimis argumentis probari potest.

Techisuandan, montes sunt in Caramania deserta.

Teflis & Tiflis, Georgianorum urbs, in Armenia sita.

Teftis, accusationem & actionē iudicialem Turcis significat.

Theracan, Parthiæ urbs.

Tocca, Sessa, & Turbante, sunt alba illa capitis redimicula, quibus barbari utuntur.

Tomanis, urbs celebris, propter angustias insidiis aptas, sita in Armenia, à Georgianis sum habitata.

Trabisonda, urbs maritima, ad Pontum Euxinum, quondam Trapezus vocata.

Triala, locus Armeniæ, ubi plurima sunt templa Christianorum.

Tripoli, urbs maritima Asiæ & Africæ.

Turbat, urbs Parthiæ.

Turcoman, urbs intra Taurin & Casbin sita.

Turcomanni, populi inter Turcos & Persas.

Turcomannia maior, olim Armenia Magna.

Tursis, Parthiæ urbs.

V.

VAn, urbs ad Martianam paludem.

Visier, Barbaris præfectum uniuersi Regni significat.

Vlac & Volachi, nobis dicuntur celeres nuntii, & veredarii.

Vlubassi, dux certæ cuiusdam militum turmæ, Aga inferior.

Z.

ZAffo & Giaffa, Ioppe antiqua est, urbs maritima.

Zagatai Tartari, comprehenduntur sub Sogdianis.

Zaghen, urbs Armeniæ, à Georgianis habitata.

Zain, ordo militum nobilium apud Turcas.

Zanga, urbs Maioris Armeniæ.

Zante, olim Zacynthus, insula maris Ionii.

Zine, festum publicum, & lætitiæ demonstrationem Barbaris significat.

Zuiria, Regio ad montem Caucasum, versus mare Hyrcanum sita, quondam Albania dicta.

NOMINVM ANTIQVORVM CVM RECENTIORIBVS ET NOVIS CONCILIATIO.

A.

Drianopolis, hodie Andrinopoli.

Aegaũ mare, Archipelagus.

Albania, dicitur Zuiria.

Amida, nunc Caramita.

Ancyram, vel Encyram, Angori nominari, omnes probati autores consentiunt.

Antiochia, hodie Antachie vel Tachie.

Apamea, nunc Aman.

Arabia felix, nostro tempore dicitur Giamen.

Arbella, quæ sit, nõ agnoscunt recentiores autores.

Armenia maior, hodie Turcomania.

Atropatia, dicitur Siruan.

B.

Babylonia Aegypti, nũc vocatur Cairus.

Babylonia Assyriæ, est Bagdat.

Bactriani, hodie Zagatai.

Birtha, nunc Bir.

C.

Chalcedon vel Chalcedonia, urbs Asiæ, è regione Constantinopolis sitã, Scutar hodie dicitur.

Cappadociam, Amasiam dici, Castaldus scribit.

Cæsarea Philippi, est Balbech, ut vult Ortelius.

Cæsarea Palestinæ, nominatur Caisarie.

Cilicia regio, vocatur Caramania, quæ tamen alias aliarum prouinciarũm partes sub se complectitur.

Cyrus fluuius, hodie Chiur, & Ser ab incolis dicitur.

Colchis hodie Mengrelia.

Constantinopolim, Byzantium olim, nũc Stambul vocant.

Corcyra & Corfinium, hodie Corfu dicitur.

Corsa, cuius meminit Ptolemæus, rectè dicitur Chersa, vt ex multis coniecturis diiudicari potest.

D.

Damascus urbs celebris Syriæ, quæ Sciam dicitur.

E.

Ecbatanã, Taurin esse, rectissime omnes probati autores statuunt.

Echinades, hodie Curzolari.

Encyra, vide Antyra.

G.

Gelæ hodie Ghelan, vt quamplurimi volunt.

Georgia, vide Iberia.

H.

Heliopolis, à quibusdam Alapia dicitur, alii Hierapolim eandem esse credunt cum Alapia.

Hierosolyma vrbs Iudææ, quæ Godz hodie dicitur.

I.

Iberia sub Georgia, quæ & Gurgestan barbaris, continetur.

Iconium, vrbs Ciliciæ, Conia, vel Cogni hodie dicitur.

Ioppe antiquissima Palestinæ vrbs, & prima fere post Enoch ædificata, hodie deuastata, & deserta est, Barbari eam Giaffa, & corrupte Zaffo vocant.

Iulia Cæsarea, vel Cirtha, hodie Alger dicitur.

L.

Lacus Asphaltites in Iudæa, hodie mare mortuum dicitur: Barbari aliis verbis, quæ idem significant lacum hunc nominare solent.

Laodicea, vrbs maritima Syriæ, hodie Lichia & Lizza vocatur.

Lusitania, hodie Portugalia.

M.

Mare Caspiũ & Hyrcanum, nũc Mare di Baccu & Canalascomorie apellatur.

Maronia, vrbs vetustissima hodie Maras.

Mesopotamia regio, hodie Diarbech Barbaris dicitur.

N.

Napolis Samariæ, Naplos Barbaris dicitur, vt vult Ananias & alii, celebris propter conuersionem Samaritanæ.

Nicea, vrbs celebris olim, Isnic dicitur, hodie deserta.

Nicopolis, Adana & Adena nũc vocatur.

P.

Palus Ascania, hodie lacus d' Isnic dicitur.

Palus Martiania, Mantiana & Margiana, lago Actamar, lago di Van & lago di Vastan Italis dicitur.

Palus Mæotis, hodie mare delle Zabacche.

Persepolis, olim totius Persiæ Regia, & sedes Regum, deuastata ab Alexandro Magno. Siras nunc vocatur.

Persis regio, hodie Farsi dicitur.

Pontus Euxinus, & mare Maggior etiam mare nigrum vocatur.

Prusa vrbs Regia Bithynia, nunc Bursa & Bursia.

Phasis vrbs & fluuius hodie Fas.

Ptolemais, Syriæ maritima vrbs, Acca, vel Acri dicta, è regione montis Carmeli, portum habet amplissimum, & xylini seu gossipii feracissima est.

R.

RAmata, vrbs intermedia inter Ioppen & Hierosolymam, Ramle & Rama vocatur.

S.

SAlamina, Cypri vrbs, Famagusta dicitur.

Sciam, vrbs Damascus, & pro ipsa Syria accipitur. Sic Traplos Sciã, seu Tripolis Syriæ dicitur ad differentiam Tripolis, quæ est in Africa.

Sebastopolis, hodie Sinas.

Seleucia Pieria, vrbs antiqua, & maritima Syriæ, euersa & vastata, Soldin Barbaris vocatur.

Selymbria, vt multi volunt, Siliurea dicitur.

Sidon, vrbs celebris maritima, hodie Seida, non ita pridem Drusis paruit.

Sinibra & Simbra Ptolemæi, rectè hodie Erzirum vocatur, quatuor dierum itinere Trapezunte distat.

Syria, Soria.

T.

TAnais fluuius, hodie Don.

Theodosia, hodie Caffa, portus celebris ad Mæotidem.

Teredon, nunc Balsara, & Bassora, vrbs ad ostium Euphratis.

Tyrus, vrbs Syriæ maritima quondam, hodie Sur: deuastata plane, receptaculum latronibus & Drusorum rebellibus præbet.

Trapezus, vrbs maritima, ad littus Euxini Ponti sita, Regia quondam sedes Imperatorum, quatuor dierum itinere Erziro distat.

V.

VOlga, fluuius ingens, Barbaris Edel vocatur.

Z.

ZAcynthus Insula, nunc Zante vocatur.

Zogocora, videtur eadem esse, quæ Teflis hodie dicitur, in Armenia quidem sita, sed tamen sub Georgia continetur.

DE BELLI PERSICI NVPER GESTI, INITIO ET SVCCESSV, AD ANNVM VSQVE M. D. LXXXVIII.

AD IACOBVM GEVDERVM, P. NOR. HORVM LIBELLORVM PARAPHRASTEN; εἰδύλλιον BERNH. PRÆTORII.

T nitidi soles, & lucida tela diei
Aestiui, nunquam fuerunt infundere sese
In gremium terræ frustra: quin protenus igni
Spiramenta suo laxent, cæcosq; recessus:
Multa modis multis, & tam diuersa figuris
Omniparens post vnde genit, Dea persica, Tellus
Germina, tot fœtus frugum, tot secla animantum:
Sic non incassum radii virtutis auitæ
Percellunt, feriuntq; suo fulgore nepotum
Interiora animi, & generosa lumina mentis:
Qui, nisi degeneres, nec tanto sanguine dignos
Se præbere, nothæq; notam conquirere plantæ
Instituant; & quos præsens & postera taleis
Arguat infami rumore perenniter ætas:
Sæpius inspectant specula ista domestica: seq;
Conformare illis tota nituntur opum vi.
Haut secus ac pecoris generosi pullus apertis
Altior ingreditur campis, & crura reponit
Mollia compositis gradibus; vibratq; coruscis
Ignem oculis, & frena fremens spumantia mandit:
Tum procul armorum sonitum si percipit, aut si
Martius ille æris rauci canor increpat: vltro
Stare loco nescit; micat auribus; & tremit artus:
Tantus ei cursus, tantus certaminis ardor!
Hoc eodem, GEVDERE, modo tu vulta parentum
Cottidie intuitus: Patris & propiora trilinguis
Et Patrui celebris vestigia pone legendo:
Quorum hic Sempronii, vel Achæi Nestoris instar
Egregie cordatus homo, teretiq; PHILIPPVS
Ore fuit nuper, catus & sapientia in omni
Ciuili, vt summus Germani sideris Atlas,
Cui Leo versicolor, veluti stupefactus & hærens,
Dicere nequaquam veritus sit: Posse sinistri,
Hoc superante viro, tibi nil Pegnese venire.
Ille sed excellens virtute & laudibus hisdem,
Ardua cum-primis heic munia sustinet; & quæ,
Vt vulgaria non, sic non vulgaria poscunt
Pectora; quin sensus faciant sudare vetustos:
Iuris & adflicti vir seruantissimus æqui.
Horum, inquam, GEVDERE, tuens exempla; valentem

Non

Non turpi torpere domi torpore iuuentam
Esse putas dignum, ceu potor inertis Hiera:
Verum, illis si non par esse per omnia possis,
Ne tamen inferior longe sis; niteris omni
Conatu, nisuq., indefessoq. labore.
Hinc variis linguis, & multifidis doctrinis
(Quando alii nugas, inconcessasq. petissunt
Delitias, perduntq. bonas in pectore doteis)
Excolis imbutam mentem: Iam ciuica tractans
Iura: modo historias: nunc Euclidea: modo eius,
Descripsit radio totum qui gentibus orbem:
Iam, quæ sint Ciueis ratione modoq. regendi:
Ex quibus insignem tibi colligis vndiq. gazam,
Dædala sicut apis, quæ in saltibus omnia libat
Floriferis; cellisq. suis, loculisq. reponit:
Non raro vt subeat tacitam admiratio mentem,
Copia visendi quum sit tot scripta, tuapte
Ducta manu & totidem noctis diciq. labores.
Iam nunc communem in patria Germanidos vsum
Italico spolias habitu quam-plurima; & illa
Vestibus exornas aliis, atq. vrbe Quirini
Donas; perspicuo, facili, planoq. retexens
Omnia sermonis filo, tramaq. polita.
In quibus est Venetus, culto SORANTIVS *ore*,
Qui Mahumetani res regni, robora, vireis,
Et belli neruos; arcanaq. plurima; & astus;
Et studia, & mores, sæuaq. tyrannidis iras;
Et procerum inuidiam, & consulta, & persida corda:
Quoq. illi posset ratione viaq. resisti;
Infringiq. eius res, & conatus, & ardor:
Singula Christicolis scitu dignissima terris:
Ingenio tanto, tanta dulcedine pandit;
Vt melius nihil, vt breuius nil posse putemus
Dicier à quoquam, mentem qui aduorterit illuc.
Est in iis itidem MINADOVS, *scriptor Eoi*
In regno Arsacidum belli; quod pluribus annis
Continuo, non est ita pridem, Turca furore
Gessit ibi, variis successibus atq. triumfis;
Sæpe etiam haut parua iactura & clade suorum.
Dignus & hic, propter memorandos, ancipitesq.
Euentus belli; gentisq. immania facta;
Crudeleisq. modos; atq. insatiabile fineis
Tendendi Cacoethes, & irrequieta cerebra:
Et statum, in extremis qualis sic Persidos oris:
Vt non socordi, nec inani fronte legatur:
Scilicet exemplum capiatur vt inde, quid è re
Cuiusq. esse velit; si non, satis ante periclo
Edoctus proprio, quid prosit cernere possit.
Quin etiam versatur adhuc incude sub illa
Præsignis cultu rerum locuplete libellus,
Quomodo Pannoniis sit deturbandus ab aruis,
Non adeo magnaq. manu, magnoq. paratu,
Turca ferox, omnis veri, pietatis & hostis:
Et simileis alij, in solem quos proferet ætas.
His operam studiis dum das, GEVDERE, *profecto*

Non operam ludis: tibi sed, patriæq; lariq;
Commodus, & decus exornas laudabile gentis,
Suprema tendens præscripta ad candida calcis.
O si nobilium nostri pars plurima secli,
Queis Deus & fortuna potens paria ocia fecit
Ad simileis animum vellent adiungere curas;
Et frugi, mentem quæ pascunt nectare dulci,
Et cœlo adsimilant, & regna vrbesq; gubernant;
Sic operarentur studiis, tempusq; redemtum
Nobile, quo dignum, pretio prudenter haberent,
Posthabitis nauci rebus: certe omne per æuum
Nobilius nostra nil nobilitate clueret.

BELLI Persici initia atque successus exacte cognoscere duabus fere ex caussis difficilius fuit, tum quod gentes, à quibus plena cognitio gestorum & euentuum petenda erat, fallaces sint, & ad mentiendum valde promptæ, tum quod Interpretes fere nusquam reperiantur, qui qua decet integritate & fide singulorum responsa referant atque exponant. Operam vero dedi, vt cunctorum, quæ inter Turcas & Persas in hoc bello, durante meo consulatu, gesta sunt, perfectam cognitionem haberem: idq; aliquo modo assecutus videor opera militum quorundam Alappiensium, cum quibus arctã semper amicitiam colui, quorũ præcipuus fer- Hapeius Zainorum & Spahinorum dux fuit. Non exigua quoq; familiaritas cum Maxutchano Alappiæ Bassa mihi intercessit, qui primus fuit à Persarum R[illegible]e Constantinopolim pacis sanciendæ causa missus, postea ad Turcas desciuit, [illegible] seq; officio honoratus fuit. Vt primum id auspicatus est, more solito eum salutaui, singularem expertus sum in eo humanitatem, & quod mirum videbatur, rerum, quæ apud nos occurrũt, non erat nescius, cõsuetudines & mores atq; magistratus Reip. Venetæ exacte tenebat, & magnifica vrbis ædificia, ejusq; situm, territorium subiectum, limitesq; apprime, multaq; alia præter expectationem sciebat. Ea quæ de hoc bello ab ipso exposita fuerant, multi alii confirmarunt. Inprimis vero Homor Affendi, quem Tripoli noui, aliiq; amici Turcæ, qui Persis familiares exstiterant.

Vera igitur huius belli causa prædicatur, non quidem odium illud inueteratũ, quod religionis causa inter Turcas Persasq; iamdudum viget: sed ambitio poti[illegible] Amurathis Turcarum Imperatoris, qui summo studio limites sui regni quaquauersum prolatare nitebatur. Nec modo Persiæ ea de causa inhiabat, sed contra quamuis Europæ regionem idem machinabatur. Illam potius aggrediundã h[illegible] tempore censuit, quod facilior victoria, & certa explendi desiderii spes esset. Eum quoq; incitabant Consiliarii & mancipia, optimam rei bene gerendæ occasionem oblatam, dicẽtes, quod Tamaso rege defuncto, discordiis inuicem laborarent Sultani, regniq; proceres, quorũ pars Aiderum regem crearat, eoq; occiso, regnũ ad Ismaelem delatum, qui vt securius imperaret, vniuersam Persiam variis cædibus & tumultibus impleuerat, idq; malũ indies grauius exundasse, ob nouam religionẽ ac legem, quam Arsaciæ publicari, & sub pœna mortis à cunctis obseruari nouus rex voluisset. Sed Ismaelis cædes, quã soror Perca, cõspiratione cum proceribus inita, è medio sustulerat, regnũ vniuersum mire afflixisse, vt ruina eius certissima imminere videretur, excreuisse id malum indies, cum Mahometes (seu Mahamethes) regni gubernacula accepit, qui nec belli, nec pacis tempore imperium regere sciret, oculorũ infirmitudine laboraret, filiorũ amore & indulgẽtia excæcatus, in rebus agendis imprudẽs, & quod plurimum refert, i[illegible] consiliarii parui eum æstimarent, eumq; contemnerent: his de causis Persicũ regnum nunc ab omnibus exteris atq; vicinis contemni, quod alias merito [illegible]ciebat & timebatur. Facile his narratis aures præbuit Amurathes, animum [illegible] hoc vnicum bellum, aliis sepositis, intendit, cum in proposito Zestuf, B[illegible]

Zean, confirmauit, qui rerum Persicarum diligentissimus indagator, statum eius regni & perturbationes exactissime ad eum perscripsit, facilimã victoriam certoq; triumphos illi pollicitus, quod sic futurum sperabat ipse Amurathes, quod neq; tormentis ac machinis expositus foret miles, neq; arces, propugnacula, vrbesq; munitissimæ Europæ expugnandæ, saltem contra gladios atq; enses sagittasq; pugnandum, & apertæ vrbes inuadendæ essent. Inter Zeisiros seu Visieros solus Sinan Bassa maritimũ contra Christianos bellum gerendum suasit, sed Regis ambitio atq; desiderium præualuit, belloq; paulatim initium datũ, excursionibus à Zestuf Bassa in limitibus Zean factis. Tandem anno 1577. belli Imperator Mustaffa Bassa proclamatus, eiq; omnis potestas atq; autoritas, quæ requiritur ad hoc officium, concessa fuit. Tunc in regiones, quæ visæ sunt commodissimæ, subito nuncii missi, mandatumq; fuit Bassis, vrbiumq; Rectoribus, vt cum copiis, instante vere, Erzyro compareant. Erzyrum vrbs est à portu Trapezuntis sex vel septem dierum itinere distans: inde in Armeniam, Georgiam, Atropatiam, & ipsam vsque Taurin iter patet. Conuenerunt ex Syria quidem 4000. hominum; ex Caramania seu Cilicia totidem: ex Mesopotamia 12000. è Babylonia & numero Curdorum 100[illegible]. ex Natolia 12000. ex Græcia 10000. ex Iudæa & Palæstina 1000. Ianizari Constantinopoli adducti fuerunt 3000. Spachioglani, aliiq; eius ordinis circiter 4000. Numerus militum, qui stipendia merebant 60000. excedebat, fere totidem voluntarii absq; stipendiis castra sequebantur. Mustaffa minora quædam tormenta Constantinopoli secum abduxit, multasq; as[illegible]orum summas, dataq; ei licentia ex ærario Alappiensi, pecuniam, si opus foret, depromere. Oryzæ, frumenti, aliarumq; rerum ad victum necessariarum immensam copiam Alappia & per Pontum Euxinum comparauit, nec minor ex vrbibus subditis & Trapezunte conuecta fuit. In fine Maii Imperator belli Erzyri comparuit, habita militum lustratione, Charsam versus profectus est: hæc in limite imperii Turcici posita, nuper pace facta inter Solymanũ & Tamasum, studio deuastata fuerat. Inde per Georgiã bidui itinere facto in planicie, quæ est ad montes Periardos consedit, castraq; posuit. Quibus ab vtraq; colles imminebant, vnde in reliquã prouinciam longus erat prospectus, hos à Beiran Bassa occupari iussit, vt qua parte hostes appropetarẽt, discerni possent. Nec Persæ alium Turcarum exercitum perspiciebant, præter eum qui colles tenebat, quorum vix 16000. vel 18000. erant: inter quos Osman Bassa & Caitar atq; Mustaffa Bassæ aliiq; strenui viri militabant. Persiæ Rex vt primum Mustaffam Constantinopoli cum exercitu discessisse cognouit, copias ipse quoq; conscripsit, iis Tocomæcum præfectum vrbis Reiuan & Manubilamium, gubernatorem Gengæ, & Serapchanium Nasuanç vrbis prefectum, aliosq; duces, & vrbium rectores præposuit, eosq; Turcico exercitui obuiam ire, & si commodo ipsorum fieri posset, acie decertare iussit. Haud segniter Regis imperium executi, copias suas collegerunt duces, 18. circiter militũ millia, iisq; Charsam versus profecti, vbi ad Chielder seu Periardi montis planiciẽ venerũt, Bassas suptadictos in collibus conspexerunt, eos solos adesse rati, magno impetu aggressi sunt, in quos nihilo segnius aciẽ promouerũt Turcæ, è collibus descendẽtes: magna virtute pugnatũ vtrinq;, sed Persarũ fortitudo inprimis cõspicua, qui de iis copiis iam clarã victoriã reportarant, 7. Sangiachis, plurimisq; stipendiariis & volũtariis militibus occisis. At Mustaffa intellecta strage suorũ cũ vniuerso exercitu laborantibus subsidio venit, præceps in pugnãtes, & quorum ordines in persequenda victoria rupti erãt, irruit magno clamore, turbauitq; aciẽ, cæsis vel fugatis ducibus, 3000. Persarũ cepit, 5000. occidit: multo tamẽ sanguine hæc victoria Turcis cõstitit, noctis beneficio plurimi euaserunt. Persiani duces Arsaciam continuo ad Regem de euentu pugnæ, de damno dato & accepto perscripserunt. Idem quoque Mustaffa fecit, qui postridie quo pugna fuit commissa, è capitibus Persarũ, à corporibus auulsis aggerem [illegible]ro & cruento spectaculo erigi curauit. Venit tunc in castra Turcica Manfachiar (alias Manuchiar dicitur) viduæ Georgianæ filius, natu minimus, fidem & homagium Amurathi offerens. Inde Mustaffa Mediam Atropatiam amplius

ingressus, in reditu Teflin Georgiæ vrbem peruenit, hæc Simonis B... est, quam frater eius Dauid possidebat. siquidem Simon, vt postea dic... prius tunc in Persia tenebatur. Muros arcis, quæ huic vrbi imminet, M... reædificatam, 100. tormentis bellicis communiuit, eiq; 6000. militū præ... imposuit; duce constituto Mahumete Bassa Ferathi filio, qui sponte ab... stipendio militabat. Aufugerat Dautchan, vt primum de Mustaffæ aduent... audiuit, in itinere versus Atropatiam, Leuentolū (qui Alexander & Scander ... citur, & Zaghen vrbē Georgiæ præcipuam possidet) legati cum donis & mu... ribus pretiosissimis ad Mustaffam peruenerunt, obedientiam & homagi... Principis nomine offerentes. Idem quoq; reliquæ huius regionis incolæ f... runt, & qui Sechi vrbem inhabitabant. quæ ad fines Seruaniæ vel Atropatiæ ... est. Turcæ sine impedimento Conac fluuii littora attigerunt, hic Georgiam ... Atropatia discernit, & non procul inde in Araxen fluuium sese exo... t, q... o loco peninsulam efficit, Oryzæ & aliarum rerū ad victum necessari... a... dantissimam. Persarum duces, qui cladem priorem euaserant, eminus Tur... rum exercitum sequebantur, futurum cogitantes, vt continua profectione in loca infœcunda & inculta deferantur, vnde victum & commeatum vndecunq; possent, quærere cogantur. Decreuerunt igitur in peninsula, cuius modo m... ni, conuenire, post colles quosdam latere in insidiis, donec pabulatores ... Turcæ ad auferendam prædam eo concedant, cessit ex voto hoc strat... namque Mustaffa ad fluuium Canach delatus, 1000. circiter ex infimæ ... hominibus ad conquirendum commeatum emisit: hi in structas in pen... insidias delati, misere omnes fere perierunt, rarissimi periculum euaserun... res Mustaffam non latuit, qui in propinquo castra habebat, & strepitum a... clamores pugnantium intelligebat, equum sibi expedire, totumq; exerc... armis esse, eoq; vbi maior erat tumultus, copias accelerare iussit, viam mo... runt, qui fuga euaserant. Persas colligendæ prædæ occisorum intentos offe... tanto impetu eos aggreditur, vt vix ducibus euadendi spacium concessum ... rit, reliqui pleriq; occisi, pars in Canacho fluuio submersa: ipsi duces cladi... mi nuncii apud Regem Arsaciæ fuerunt, inde quilibet in suam præfectu... concessit: noua Regis decreta & mandata operientes. Vbi Turcæ parum a... gna quieuerunt, Mustaffa ad inuadendam Atropatiam Canach fluuium vad... superare instituit, qua in re vt sibi obedirent milites, sedulo hortatus est. Sed ... posuerunt se inprimis Constantinopolitani, & Græcia or... undi, minis & in... eum insectantes, quibus ille nihil permotus, sed vehementius propositum ... qui institit, primus fluuium rapidum & profundum vado superare ingress... eum reliqui Bassæ & mancipia fereq; omnes voluntarii serui sunt; magno ... men damno id constitit. siquidem 8000. hominum in vndis perierunt, eq... rum, camelorum, & mulorum magna copia submersa, commeatus & im... mentorum haud leuis iactura facta. Postridie reliquus exercitus absq; vllo p... culo transiit. Contigit enim, vt cum primi illi transfretarent fluuii arena ... equorum & animalium commota, fluctibus in vnum locum collata, in a... formam congesta fuerit, quo reliqui omnes tuto in alteram fluuii ripam ... mearunt. Vrbem Eres occupauit Mustaffa, vacuam omni milite & defensi... destitutam, miseri plebei nouo Turcarum duci occurrerunt passim, eumq; d... ta reuerentia exceperunt: constructa ibi fuit arx in media vrbe, eaq; defen... Caitar Bassæ tradita, & validum præsidium cum 400. tormentis impositu... hyems instabat aspera, longumq; erat in reditu conficiendum iter, quare E... rum redire Imperator constituit. Atropatiam Osman Bassæ (quem Vez... rum creauit) regendam dedit, eiq; Sumachiam & portas ferreas (quæ Derben... cantur) vt occuparet, & Tartaros, qui ibi consistere dicebantur, euocar... mandatis reliquit. Rediit vt constituerat Erzyrum Mustapha: Osman ve... machiam cepit; namq; Arechan Persarum Regis præfectus sponte vrbe... gerat. Misit postea legatos Alexandriam (quæ Demircapi, Derbent, & ... ferreæ dicitur) qui incolas de deditione sollicitarent: ii reuersi, claues v...

primores ciuitatis secum attulerunt; hi Osmanum obsecrarunt, vt penes se habitare vellet. Euocauit quoq; vt iussus fuerat, Tartaros, quorum 30. circiter millia prope eam vrbem consederant; eorum dux Abdilcherai nomine, frater erat regis Tartarorum Cumanorum, qui ad Mœotidem & locis vicinis habitant. Abdilcheraus igitur Osmanni iussu vniuersa Atropatia deuastata, versus Gengam vrbem, quam regebat Emangulichaus, profectus, vbi ad littus fluuii Canac peruenit, Areschauum præsidium Arsaciæ expectantem offendit, eiusque comitibus occisis, viuum eum in suam redegit potestatem, & Sumachiam captum remisit ad Osmannum, qui è prætorio, vbi ius dicere paulo ante solitus fuerat, cum pendere & occidi iussit. Gengam vt peruenit Tartarus, vrbem cepit, Emangulichani præfecti (qui forte venatum peregre abierat) vxorem cum aliis captiuis vtriusq; sexus in seruitutem abegit, maxima præda onustus Atropatiam repetit, vbi in planiciem quandam, iucundis collibus cinctam, delatus quiescere cum copiis, somnoq; se tradere instituit, quo otio dum frueretur, à Persis nemine id cogitante, fusus victusq; fuit. Vt enim Cadabunda rex successum vtriusq; prœlii & Turcarum irruptionem in Atropatiam intellexit, filium primogenitum Emirum Emzam Mirizam cum consiliario præcipuo Miriza Salmas & 12000. militum ad resistendum Turcis ablegauit: hi relicta Ecbatana & Caracach, Eres vrbem peruenerunt, forte Caitas Bassa fame adactus pabulatum & deprædatum exiuerat, quem primo impetu fugat ac cædit, vrbemq; cum 200. machinis recuperat, has versus Sumachiam, vbi Osman Bassa erat, ducit: in itinere Tartaros quiescentes conspicit; quos, licet multitudine hominum vincerent, vbi somno deditos comperit, adortus, ingenti strage superat ducem Abdilcheraum captum cum machinis supradictis, Arsaciam ad patrem mittit; Sumachiam delatus Osmannum de vrbe tradenda hortatur, liberum illi abitum pollicetur, sin eam conditionem repuat, extrema omnia illi minatur. Latebat Osmannum Tartarorum internecio, eosq; singulis momentis sibi auxilio adfuturos sperabat. Caute igitur respondit, se vrbem traditurum, modo triduum illi concedatur ad impedimēta colligenda: Eo temporis spacio certo Tartaros aduenturos credebat, quos cùm elapso termino nusquam comparere vidit, quod res erat, suspicatus, loco immunito, & qui absq; machinis defendi minime posset, amplius fidere noluit, obscura nocte, via tutissima per montes Alexādriam aufugit, quæ natura & manu munitissima erat, collibus & mare cincta, incolis gratus fuit hospes, ab eisq; promptissime fuit exceptus. Sumachienses rebelles grauissime Persarum Princeps castigauit, quod citra omne resistēdi desiderium hostes recepissent, & cum ipsum armata manu præsentem vidissent, neq; portas aperuissent, neq; vrbis intrandæ facultatem dedissent. Eadem pœna in inopem plebem ciuitatis Eres animaduertit, vnde vtraq; amicorum atq; hostium deuastatione destructa fuit.

His gestis Persarum Princeps Arsaciam rediit, iucundus atq; gratus Regi & Reginæ matri, passimque omnibus eius reditus fuit. Abdilchiraus Tartarus non vt captiuus, sed amicus habebatur: in aulam namque adscitus, Rex ei filiam despondere cogitabat, vt hoc matrimonio nationem Tartarorum sibi deuinciret, & Atropatiæ atq; Georgiæ consuleret, iam mutuæ beneuolentiæ officiis certabatur inuicem à mulieribus & Tartaro. Nec is indignus videbatur amore, ob formæ pulchritudinem & mores decētes: Eius rei fama regni proceribus quoq; innotuit, quorum nonnulli ad illud matrimonium adspirabant, Tartaroq; inuidebant; sed publicum regni bonum prauum eorum desiderium repressit, donec rumor de adulterio Tartari cum Regina matre Principis perpetrato in vulgus emanauit, vnde proceres illi iam ante irritati, & Regis honore, filiæque amore perciti, coniuratione mutua in necem eius conspirarunt, eumque aggressi in aula, infinitis vulneribus obtruncarunt. Eodem furore Regina periit, conscione & sic iubente Rege, an secus: hactenus latuit. Hæc primo anno belli Persici gesta sunt. Mustaffa Erzyri milites dimiserat, maximosque omnis generis instrumentorum ad muniendam Charsiam apparatus faciebat. Omnes Bassæ cum copiis imminente vere redire in solitum locum iussi fuerant.

Ex Ægypto maior numerus militum, quam priori anno euoca[illegible] tamen paucissimi ad exercitum peruenerunt propter solitudine[illegible] & [illegible] inter Cairum & Gazam reperiuntur, tum etiam propter pestem, quæ [illegible] vrbibusq; vicinis grassabatur. Arsaciæ quoq; consultabatur, qua ratio[illegible] [illegible] resisti posset: latebat tamen Amurathis consilium de [illegible]enda Chars[illegible] [illegible] certum erat, Teslin nouum præsidium deductum iri. Decretu[illegible] igitur [illegible] lio regio, Simonem Georgianum, qui etiam tunc captiuus tenebatur cu[illegible] [illegible] culichano primario Persarum duce, in Georgiam mittere, iisq; 6. vel [illegible] matorum & partem tormentorum, vrbe Eres ablatorum, adiungere, q[illegible] transitus angustiarum Tomanis impedirent, & eos saltem, qui il[illegible] pe[illegible] conarentur, infestarent. Hi apparatus initio anni secundi ab vt[illegible]aq; parte [illegible] Mustaffa Erzyro relicto, octo dierum spacio Charsam attigit, 24. al[illegible]s ru[illegible]as [illegible] locis reparauit, muro & turribus cinxit, balnea ædificauit, torrētem ex E[illegible] in vrbē deduxit: Assan Bassam Mahemetis Visieri filiū cum 2[illegible]00. m[illegible] ad deducendum nouum præsidium, & 40[illegible]0. ducatorum, a[illegible]sq; reb[illegible] [illegible]ctum & bellum necessariis deferendas ablegauit. Hunc vbi angustias T[illegible] attigit, Alyculichan & Simon magna vi magnoq; impetu adorti sunt [illegible] densissima latuerant, & hinc inde variis c[illegible]rcuitionibus Turcis maxim[illegible] [illegible]stias crearunt, infinitaq; pericula attulerunt: conspecta tamen hosti[illegible] dine, vt parum hoc genere certaminis ei se nocere viderunt, ped[illegible]m ref[illegible] gitarunt, Simon saluus euasit, Alyculichan cum audacius in hostem m[illegible] captus fuit. Absoluit igitur Assan institutum iter, militesq; Teslienses ver[illegible] neribus, commeatu, & spe alterius reditus consolatus est. Vbi ad priore[illegible] stias Tomanis rediit, aditum machinarum aggere obstructum, e[illegible]q; [illegible] Simone in Turcarum necem obsessum reper[illegible]t. Assan verò al[illegible]ud rebu[illegible] a[illegible] consilium excogitans Alyculichanum accersit, eiq; libertatem pol[illegible] præsenti periculo in tutum se deducat. Ille libertati inhians, per ignoto[illegible] dam transitus & obscuras syluas tum viam monstrat, qua immunes a[illegible] impetu Turcæ periculum euaserunt. Simon vbi se deceptum vid[illegible], re[illegible] chinis & impedimentis, hostes insequitur, ex[illegible]remumq; eorum agm[illegible] multos occidit, mancipia Assani & alterius cuiuspiam Bassæ cepit, & [illegible] recepit. Assan vbi Charsam rediit, læte a Mustaffa exceptus fuit, redier[illegible] cum exercitu Erzyrum, vbi in posterum Alyculichan in carcere deten[illegible] licet ei libertas solenniter stipulata fuerat. Hæc anno sec[illegible]ndo [illegible]ius b[illegible] gerunt. Mustaffa tunc ab officio depos[illegible]us (quod illi M[illegible] fie[illegible]i dic[illegible] multitudinem querelarum, quæ indies de eo in aulam deferebant[illegible] [illegible] rem in belli imperio habuit Sinan Bassam, antiquum hostem cui bellu[illegible] P[illegible] cum commissum fuit. Hic Sebastopolim (quæ Sinas nominatur[illegible] cont[illegible] fectus est. Quod vbi Persarum Rex intellexit, huius noui Duc[illegible]s ope pa[illegible] lime conciliari posse existimauit: Inprimis verò quod pal[illegible]m fe[illegible]re[illegible]r S[illegible] 4 bellis Europeis potius, quam Asiaticis inhiare. Misit igitur le[illegible]atu[illegible] M[illegible] num, qui primum Sinanum, tunc Amurathem ipsum pacis incundæ c[illegible] ret. Vbi ad priorem peruenit, pacis conditiones nomine Codabandæ Re[illegible]s posuit, vt nimirum Persæ Tefli & Charsa contenti, in posterum ab arm[illegible] dant. Sinan respondit: frustra illum Constantinopolim iturum nisi cu[illegible] quæ primo belli anno Mustaffa occupasset, totam nimirum Atropat[illegible]a [illegible] dere velit, sed sperabat legatus futurum, vt faciliores conditiones ab ipso A[illegible] rathe, quam à Sinano impetraret, Constantinopolim deduci petiit. [illegible]d non impetraret; iamq; Turcæ perpetuam captiuitatem illi minare[illegible] tanquam explorator in castra venisset, vt tuto ipsorum man[illegible]s e[illegible]er[illegible] fica quæuis pollicetur impetraturum se à Rege, vt Atropatia sponte c[illegible] missus igitur in Persiam rediit, vbi Regi quoque suspectus fuit, ac[illegible] tum, quod vltro Atropatiam nullo Regis iussu Turcis obtuli[illegible]et. A[illegible]æ[illegible] suspiciones illæ in Regis animo, E[illegible]irchan Ecbatanæ præfecti i[illegible]gat[illegible] iam olim odio capit[illegible] Maxutchanum persequebatur: non cessauit igitur [illegible]

[illegible] apud Regem ageret. Eum igitur ad se deducere viuum [illegible] de[illegible], qui 15. seruos ad eum vocandum misit: horum [illegible] turbatus, amicissime eos in prædio quodam suo Cassangut excepit [illegible] de rebus omnibus certior factus fuerat [illegible] saccarum, fructus, bellaria [illegible] eis apposuit, cumq; cubitum iuissent, nihil sinistri metuentes, manus ac pedes [illegible] re, & in profundum puteum proiici, sicq; è medio tolli iussit. [illegible] erim pretiosissima quæuis collegit, & vniuersa cum familia, vxore, liberis, fratribus, & cognatis, relicto auito prædio, quoad potuit velocissime primum Salmas, inde Van aufugit, tandemq; in aulam Turcicam delatus, digno honore ab Imperatore [illegible] fuit: de qua re fusius suo loco. Interim Rex Persarum in loco Carachuch, qui in medio Arsaciæ & Ecbatanæ situs est, exercitum 30[illegible] circiter collegit, veritus ne Sinanus gloria rerum gestarum Mustaffam superare [illegible], vel Ecbatanam, vel Arsaciam inuadere conaretur; Carachuch vero opportuna videbatur ad resistendum hosti, quocunq; is cursum dirigeret. E[illegible] certum erat, Teflin quoq; præsidium [illegible] fore, quod ne fieret, Foco[illegible] Mangulichanum cum milite ad Simonem Georgianum misit, vt coniunctis viribus hosti insidiarentur, maioraq; inferrent damna. Sinanus vbi Erzyrum peruenit, exercitum, munitiones, reliquosq; belli apparatus collegit, Charlum præfectus, ipse Teflin petere, & ad angustias illas Tomanis, quæ semper insidiis [illegible] fuerant propugnaculum construere decreuit. Huc vbi peruenit, per octo dies continuos, totidemq; noctes imbribus & pluuiis pessime exercitus fuit afflictus, vnde coactus discedere, Teflin properauit, præsidiarios pecunia, commeatu, aliisq; rebus necessariis confirmauit. In reditu 10000. pabulatorum, magnamque animalium & munitionum copiam amisit. Trialam vbi attigit, nunciatur Persarum regem cum numerosissimo exercitu illi obuiam proficisci; quo intellecto, grauiora impedimenta, Ardachanum versus dimisit. Ipse cum toto exercitu in planicies montis Periardi concessit, ibiq; ter lustrationem copiarum instituit, [illegible] posuit, machinas & tormenta explosit, sagittis & lanceis certari iussit, præsentem ac si haberet hostem, palamq; præ se tulit cum rege prœlio decertare, si eius occasio offeratur, quod falso ab ipso dictũ fuisse, paulo post apparuit. Namq; nuncios clam ad Persam miserat, qui pacem, si eam peteret, conclusam iri, spondere: hoc eo consilio fecisse creditur, vt regem abstraheret, ne amplius exercitum promoueret, vel vt ipsi Constantinopolim redire liceret, vbi extincto Mahomete Agmat & Mustaffa Bassis, primus Vizierus ab Imperatore creatus fuerat cuius officii adeundi, magno desiderio tenebatur. Rex Codabunda legatum mittit Abrainchanum ad Sinanum, eadem potestate sanciendæ pacis, qua Maxu chan prius fuer[illegible] aduentus Sinano fuit gratissimus, vnaq; Erzyrum regressi sunt, copiæq; exauctoratæ. Persarum Rex in Carachach substitit, vt quem finem habitura esset pacis tractatio, pernosceret: inprimis enim cupiebat hos imperii limites quietos a bello conseruare, quo tutius Ariam petere, & filio secundo genito Abæ Mirzæ bellum inferre possit. Hic enim à primo Viziero Salmas rebellionis, & quod ad regnũ adspirasset, apud regem accusatus & traductus fuerat, suo vt dicetur loco. Sinanus interim certiorem reddit Amurathẽ de aduentu legati Persici, simulq; rogat, vt vna cum illo in aulam venire ipsi liceat, futurũ, vel pro libitu eius & voluntate componatur, vel si vniri nequeat, se arcana quædam monstraturum promittit, vnde cognoscere possit, hac ratione hostem debellari non posse, sed alias belli gerendi rationes excogitãdas esse, quæ literis nec tuto credi, nec recte exponi queant. Eadem cum sępius ad Imperatorẽ scripsisset Sinanus, cui nihil magis curæ erat, quam primum inter Visieros locũ possidere tandem voti compos factus, & in aulã accersitus fuit, planeq; Amurathi persuasum erat, vel pacem iis, quibus volebat conditionibus, inire; vel rationem breui [illegible] mittendi hostis cognoscere. In aula prima deliberatio habita fuit de præsidio Teflin mittendo, sine quo diutius conseruari propugnaculũ nequibat; tum etiam, vt exercitus ad limites Imperii versus Van expediatur, ne hostes cum dedecore & damno Turcarum Erzyri confinia excursionibus molestent. Ad

præsidium deducendum ele[illegible]us fu[illegible]
nepos, Sinan æm[illegible]lus & a[illegible] hostis [illegible]
vrbibus Erz[illegible]n, Car[illegible]h, [illegible]
subiectis, e[illegible] cub[illegible]ant: [illegible]c[illegible]m v[illegible]
patu defraudaret, ad Turcas [illegible] Amura[illegible]
nem Christianam eiurauerat. Co[illegible]
[illegible]o. ducatorum, mag[illegible]q; [illegible] & [illegible]
[illegible]it. Versus M[illegible]n paludem, v[illegible] V[illegible]st, cu[illegible]
& Maroniæ Bassæ missi fuerunt: hi a n[illegible]lo hoste tu[illegible] a[illegible]
vere, domum [illegible]lui & incolumes redierunt. Sed minus p[illegible]
Mahemet Bassa. vt enim Simonis Georgiani d[illegible]onem a[illegible]
u[illegible]um transire cogitat Georgiani atq; P[illegible] c[illegible]
c[illegible]t. Namque Tocomach M[illegible]gul [illegible]han, [illegible], & [illegible]
S[illegible]um Constantinopolim rediisse, & Mahometem cum 12 [illegible]
[illegible]m petere intellexerunt, collectis copiis, hæc confinia insed[illegible]
[illegible]urcarum præsidium operientes, quo pro[illegible]gato [illegible]eslin a præ[illegible]
ctam, & in Simonis prioris domini potesta[illegible]erum r[illegible]da[illegible]
Vbi igitur Turcas fluuium tentare consp[illegible]erunt, max[illegible]mo [illegible]
breui tempore eos in fugam coniecerunt, pars maxima pe[illegible]
rum, omnesque munitiones & impedimenta reliqua, victo[illegible] in[illegible]
serunt, qui domum ad suos incolumes redierunt. Maheme[illegible] q[illegible]
profligati, quoad potuit, recollegit, & Tefli[illegible] se con[illegible], p[illegible]d[illegible] p[illegible]
eum p[illegible]testari, propugnaculum sibi deserẽd[illegible]m fore, [illegible]
meatu & stipendio aliisque rebus necessariis prospici[illegible] M[illegible]
milites suos conuersus, eos vehementer exhortatus est, vt [illegible]acturam, q[illegible]
rant, suis sumptibus resarcirent, & pecunia propria præsidiariorum [illegible]
subuenirent. Ipse primus 4000. ducatorum [illegible]ont[illegible]bu[illegible] quæ a[illegible] d[illegible]
Alexandro Leuentolio, duo in Taglien petita [illegible]nt. I[illegible]
ctu, a[illegible]sque rebus necessariis, vt Mahemetes [illegible]perauerat, [illegible]
[illegible]us ope propugnaculum, quod iam perditum [illegible]redebatur, in Tur[illegible]
[illegible]e permansit. Mahemetes per Manuchiari ditionem C[illegible]arsim red[illegible]
spectum habuit, quasi ipsius fraude dam[illegible]um perpe[illegible]s fuisset, i[illegible]
gionem s[illegible]bditam deuastare, & è vita eum t[illegible]llere d[illegible]t. A[illegible]
peruenit, Georgiano nunciat decretum e[illegible], c[illegible]
cationi ipsum interesse necessario debere: Iam antea cun[illegible]
conspirauerat, vt lectioni intentum à tergo a[illegible]rederent[illegible] & ca[illegible]
Hæ insidiæ Georgiano non fuerunt occultæ[illegible]n[illegible]rer[illegible]
hemetis constituit, ne significatione timo[illegible] & contu[illegible]
minis, cuius accusabatur ageret: sed è s[illegible]s [illegible]ibus 50. fi[illegible]
mos elegit, vt armis probe iustructi eum sequerent[illegible]r, prim[illegible]
omnem euentum parati essent. Hi alios suos amicos, quibus [illegible]
negotio certiores fecerunt, ducemq; in tentori[illegible]m secu[illegible]
tum percepit, seq; illi morem gesturum dixisset, p[illegible]tusq; ad [illegible]
dæ Bassa & Mahemetis vicarius (quem Checaia voca[illegible]
[illegible]unt, iusseruntque assidere. Georgianus alta voce clama[illegible]
[illegible]ento sinistra pileum vicario è capite turbauit, dextra vero [illegible]
[illegible]nflixit, vt caput cum collo & reliquo corpore ad stomachum v[illegible]d[illegible]
deinde ad Amidæ Bassam conuersus, maxillam ei cum aure ab[illegible]
& vindictæ cupidine percitus, in ipsum Mahemetem irr[illegible]
ribus eum sauciauit, succurrerunt pugnanti milites, tentorium [illegible]
multu & timore impleuerunt, Georgianus à nullo affectus [illegible]
recepit. Inde cum exercitu discessum est Erzyrum, vbi Mah[illegible]
vulneratus, de successu totius expeditionis Amurat[illegible]
Imperator hac ignominia & iactur[illegible] mi[illegible] non parum [illegible]
[illegible]ssime Vizieris [illegible]t, [illegible] sed i[illegible]

hoc mal[illegible] Sinano infensior erat, sinistros successus soli ipsi imputans, quod [illegible] ductus, Constantinopolim rediisset, authorque fuisset, vt tam exiguus [illegible] numerus in loca tam periculosa mitteretur, vnde & reprehensione & castigatione dignus esset. Sinanus ægre ferebat Imperatoris orationem, eique non, qua decebat, modestia, respondit, se Constantinopolim venisse, non modo occasione legati Persici, sed potius vt Imperatori persuaderet, quo aliam in posterum belligerandi rationem excogitaret vt hostis vincatur. Damnum in Georgia perpessum non sua culpa illatum fuisse, se antea præmonuisse Amurathem, ne officium illud Mahemeti tanquam minus idoneo, demandaret. Ipsum aliter tunc sensisse, nunc consilii fructum tulisse: cumque factum infectum reddi nequeat, dandam esse operam, vt in posterum aliter rebus prospiciatur. Suum esse consilium, ne in posterum consueto more bellum geratur, multitudine propugnaculorum acquirendo & subiungendo hostilem regionem, quæ [illegible] magna pecuniæ vi & inexhaustis thesauris constent: ea ratione subditos ad summam necessitatem & paupertatem redigi. Hoc inprimis fore consultum, vt Imperator ipse vel Amida (quæ Caraemit dicitur) vel Alappiam, aut Amasiam proficiscatur, hoc vbi solum Persis innotuisset, futurum vt quibuslibet conditionibus pacem redimant. Hac Sinani loquendi libertate Amurathes valde [illegible]atus fuit, quod Mahemetis electionem illi exprobrasset, & Constantinopoli de fœdere suasisset, quod inprimis suspectum illi & damnosum consilium videbatur. sed leuiter tunc ea transiit, minis saltem indignationem, quam animo foueebat, declarans: accesserunt postea mulierum instigationes, quod Sinanus ea in medium consuluisset, vt absente Imperatore eius filium Mahemetem in regnum introducere, eoque patrem spoliare posset. Ob has suspiciones Imperator eum officio vix dum auspicato denuo priuauit, & procul ab aula remouit. Simul etiam Ebramchan Persæ legatus, Erzirum captus fuit deductus. Erga Georgianum conceptum animo odium hactenus simulandum duxit, vt eius opera securius præsidium Teflin mittere posset, neve eius rebellione Georgiæ occupatio grauior & periculosior esset, plus illi fidere, quam antea, finxit. Ad Regem Codabandam duces victores redierant, totumque regnum ob partam victoriam communi gaudio profuderant: inde captauit occasionem Salmas Miriza Regem contra filium Abam instigandi, vt tanquam rebellem bello eum prosequeretur, quod continuis intercessionibus tandem obtinuit, Regisque animum contra filium armauit, qui nihil etiam contra patrem deliquerat, semperque obedientissimus fuerat. At Visierus vniuersum Persiæ regnum (cuius pars ad Abam redibat) hoc è medio sublato, genero suo Emirffamzæ primogenito Regis vindicare & acquirere nitebatur, eaque vera huius belli causa fuit. Putabat insuper, Turcas vindictæ cupidine molem belli in Georgianum conuersuros, & viam, quæ Teflin ducit, munituros, copias collegit, viginti circiter [illegible] millia, quibus in Corazan tendit, ea intentione, vt cunctos regni proceres, qui filio fauerent, è medio tolleret, ipsumque filium captiuum detineret, & qui Regi placuisset, in administratione regni substitueret. Priusquam vero Ecbatana discederet, limites firmis præsidiis munire constituit, Emangulichanum Georgiæ & Atropatiæ præfecit, Serapchamo Nachriuam commisit, Tocomacus Neiuan accepit: Emirehanus Ecbatanæ præfectus, qui in omnes imperium haberet, electus. Nam se obstrinxerat omnibus modis cauere, ne Turcæ eo locorum penetrarent, & si secus fieret, Turcomannis se persuasurum, vt auxilio in tempore veniant. Rex cum exercitu, filio Emirffamza, & Visiero Salmas, Arsaciam primum peruenit, ibique constituto præfecto, Serauanam petiit, Rectorem eius vrbis, & duos alios Ariæ iurisdictioni subiectos, capitis supplicio puniuit, quod filio potius quam patri fauere dicerentur. Aria natura loci & muro valido, fossisque aqua plenis, munita est, Abas Miriza diligenter eum custodiebat. Namque vt patris irati aduentum, & cædes præfectorum intellexit, saluti prospicere cogitans, arma corripuit, patrique aditum in vrbem negauit: apud quem, vt falso sibi à Viziero obiecta crimina dilueret,

suamque innocentiam testatam faceret, de suis Consiliariis ad [illegible] causas sumpto [illegible] , & [illegible] quissimæ & [illegible] Vrbe [illegible] . Quin [illegible] ut pr[illegible] Rex contra [illegible] fo[illegible] ret & [illegible] vel m[illegible] sa in rei veritate imputari posset: quinimo, nisi semper erga patrem [illegible] tissimum & [illegible] mum Abam extitisse appareret, in ipsos ext[illegible] supplicium exerce[illegible] quæ vrbem & [illegible] si falsas eas accusat[illegible] fuisse demonstretur, rogant, vt mors [illegible] dicetur, & honori Abæ Mirizæ consulatur, pœnaque digna Salmas [illegible] tur. Conuocauit Rex omnes Ariæ præfectos, Abæ Mirizæ [illegible] lectos, omnesque iudices, & magistratus reliquos, ab [illegible] loco Abas Mirizæ ab ipsis haberi, quoque nomine vocari v[illegible] fiæ ? an vice Rex Ariæ ? Nunquid ab ipso impediti & retar[illegible] [illegible] in bellum contra Turcas profecti fuerint. Responder[illegible] [illegible] omnes, se Abam pro vice Rege Ariæ agnoscere, eoque [illegible] de [illegible] & mandatis ipsum vti. Nunquam vll[illegible] [illegible] propositum, ne in bellum Turcicum irent, nisi cum vic[illegible] Ta[illegible] [illegible] las vocant, irruptionem minarentur, contra quos in [illegible] qui coacti fuerant. His cognitis, Rex de fide & integritate fil[illegible] firmatus, institutiones Vizieri diligentius inuestigare [illegible] aulici omnes ciues vrbium, cunctique subditi odio p[illegible] obscuro loco natus, indignus habebatur tanto honore & dignitate [illegible] nullo suo merito, sed fraude & adulationibus peruenerat: nouis con[illegible] butis & exactionibus excogitandis studuerat, vt Regem sibi conc[illegible] stituta igitur quæstione, cuncti harum turbarum cau[illegible] ipsum fo[illegible] ferebant, vt omnibus modis licitis & illicitis regnum genero amplifi[illegible] posset, defraudato patre, in filium transferret. De quibus rebus [illegible] plane Rex edoctus esset, capitis supplicium de Viziero sumere con[illegible] statum quoque executum fuit. Tunc Abas Aria egressus, patrem & [illegible] debita reuerentia salutauit, & mutuus amor restit[illegible] om[illegible] nes (quas etiam cum lachrymis detestati sunt) sublatæ: & ab [illegible] bas in sua præfectura permansit. Rex vero cum filio Emirssam[illegible] prim[illegible], postea Ecbatanam concessit. Durantibus his bellis [illegible] sia, Turcæ noua consilia hosti nocendi excogitarunt, & in [illegible] runt. Eiecto ex aula Sinano, Amurathes Ferath Bassam [illegible] designauit, munusque ædificandi propugnaculi in Reiuan & [illegible] sa eo ducit, muniendæ committit. Duos Capigios [illegible] quos Chiaus vocant, cum 30000. ducat[illegible] ad Ma[illegible] [illegible] m, vt Teflin eos tuto deduceret, daretque oper[illegible], vt [illegible] [illegible] præsidiariis prospiceretur: pro hoc o[illegible] mia pollicetur, quæq; anno proximo contra Mahemetem pe[illegible] memoriam iam abolitam esse ferebat. Ferathus assumpto [illegible] masiam & Ereuum, tandem quoq; Charsam pe[illegible], ibi [illegible] in loco qui Agiacalasi dicitur, propugnaculum [illegible] & 500. præsidiarios ibi reliquit. Tandem Reiuam penet[illegible] tio Toconiaco commissa erat, hortos & ædes gubernatoris ad pr[illegible] ædificandum elegit, cuius ambitus 1000. vlnas contineret [illegible] f[illegible] is, in qua aquam deriuauit, è torrente, qui è monte v[illegible] dit, & proxime in Araxen currit, machinas passim in mœnibus & [illegible] suit, 7000. militum præsidio, cui Bassa imperaret, ibi relicto [illegible] to Charsam castellum Agiacalasi secundo visitauit. Nunciatur ei [illegible] tum Georgianum Chiausos & Capigios, quos Teflin [illegible] diuisisse, occidisse & hortatu Simonis desciuisse à Turc[illegible] eo partitum esse. In magno igitur periculo Teflin posit[illegible] dium & pecunia [illegible]

[illegible] rum quos inter præ[illegible] du[illegible] mox ad exercitum [illegible] ideq; [illegible] to am [illegible] e Feratus con[illegible] m 10 [illegible] alia parte ad impressionem facien[illegible] & [illegible] passim exuri pecora abacta, mancipia plurima & [illegible] Turcis cæs[illegible] Erzirum [illegible] de omnibus, quæ gesta fuerant, [illegible] rem [illegible] P[illegible] de propugnaculo Rei[illegible] er[illegible] to, & qualem sese [illegible] us gessisset a Tocomacho edo[illegible] quod ne vnum quidem equitem contra Turcas emisisset vel vllo mo[illegible] ere conatus fuisset: Veritus secretam quandam conspirationem, E[illegible] a coniici, & ferro candenti oculos illi exuri iussit, omnibusq; [illegible] eis elapsis mensibus in carcere misere periit. C[illegible] us obitum [illegible] inter Turcomannos secuta est. Namq; cum maximi semper [illegible] ritatem & existimationem qua apud regem pollebat, vbi [illegible] ognouerunt, odium & [illegible] nationem non simulatam [illegible] obedientiam eis denegarũt. [illegible] Nasuanam, cui præerat Schrapecham, ex[illegible] narium [illegible] um deferre iussit, collecto exercitu & ap[illegible] pecuniæ aliarumq; rerum facto, cum in procinctu staret, vt E[illegible] n regem exercitum numerosissimum conscri[illegible] vsq; penetrasse, paratumq; Nasuanæ eum aggredi, & manus [illegible] ratio intellecto profectionẽ distulit, remq; omnem [illegible] Nec vanus ille rumor fuit, siquidem Persa cum [illegible] quos Ecbatanæ, Persepoli, Cassanæ, Arsacie, in Spaan, Genge, [illegible] q; locis [illegible] Ecbatanam peruenerat, e Turcomannis nemo [illegible] regẽ odiũ. Omnino illatas a Turcis iniurias vindicare [illegible] Simonem & Manuchiarũ satis potentes credebat vt resisterent iis, q[illegible] dium Tefliensibus ferre conarentur. Constantinopoli Feratho mandatur, [illegible] de expeditione versus Nasuanam continuet: interim alio cursum diri[illegible] stratagemate Persæ, prope Nasuanam excubantes neminem [illegible] resisteret, miserunt, quo Ferathus cum exercitu delatus [illegible] & Tomanis, Simonis quondam oppida occupauit, antiquos & collapsos [illegible] reparauit, areẽ Lory egregie muniuit, 30. machinas & 8000. præ[illegible] A[illegible] Græco ibi reliquit, angustias Tomanis expla[illegible] propugnaculũ in ipso introitu ædificauit, cuius [illegible] ommissa, additiq; 8000. militum & 100. tormenta bel[illegible] militum Teflin ad deducendum præsidium, de[illegible] Simonis frater Turcis se coniungit homagiumq; præstat. Si[illegible] nt, vt ipsorum copiæ 4000. Georgianis c[illegible] aggressi sunt. Asperum & difficile prælium [illegible] Georgianorum virtus emicuit. Namq; lõge impares [illegible] diu [illegible] restiterunt, plurimumq; sanguinis ab vtraq; par[illegible] tandem recedere coacti sunt, occiso Simonis equo, qui pedes mira[illegible] hostium manus effugit. Inde Ferathus viduæ & Manuchiari ditionem pe[illegible] Alco[illegible], quem Ferath captum circumducebat, vt itinera & transi[illegible] o pernosceret, defraudatis custodibus vel ære corruptis, euasit. In reditu exercitus Turcicus innumeras difficultates perpessus est, ob asperos montes, qui superandi erant & vim frigoris, quo multi peribant. Plurimi a Georgianis [illegible] occisis omnibus qui paululũ ab exercitũ recedebant, quod & Tal[illegible] lo Sa[illegible] Saffetto & Homato, Ianizarorũ Damascenũ Agæ, & 3000. [illegible] qui vt necessitates, quibus vrgebantur euitarent, exercitum deserue[illegible] contigit. Ferathus Cliscam fortificare moliebatur, sed Græci & Constan[illegible] milites sese vehementissime opposuerũt, cũq; in proposito persiste[illegible] iniuria fuit ab iisdem affectus & funestentoriorum cõcisi, abacta eius [illegible] quas secum habebat, tandem cum ignominia discedere &

Erzirum militem reducere coactus fuit, ob dedecus, quod ... Imperatoris officio Amurathes cum priuauit. Hic iamdudum Ecbatanæ ... gnationem mente agitauerat, ad quam perficiẽdam neminem mag... inter suos proceres æstimauit Osmano Bassa, de cuius for... mam cõceperat, mittit igitur n..., qui eum Atropatia ... accersere..., ... Alexandriæ & Sumachiæ præfecturam aliis cõmitteret. Paruit Imperat... datis, & per Mengreliam, Theodosiam, quæ Caffa dicitur, peruenit, mox ... mibus per Euxinum Pontum Cõstantinopolin nauigauit. In Mengrelia ... Tartarorum impetum in eum fecerunt, quos fortiter pugnando pr... in fugam egit. Vbi in aulam venit primi Vizieri officio decoratus & I... belli in futura expeditione Ecbatanensi creatus fuit. Discessit ... Constantinopoli & in ditione Amasiæ, Anguri & Sebastiopolis ... proximo Erzirum properauit, collectoq; milite & apparatu bel... Augusti, iter ingressus de petenda Narzimana rumorem sparsit. ... mum, posteaPeriardos montes petiit, in illa planitie exercitum lustrauit ... militum, quos superfluos existimabat, exautorauit, 150000. secum in ... nem hanc sumpsit præter mãcipia & reliquos infimę sortis homines. Vr... Marant & Soffian prætergressus Ecbatanam in conspectum habuit ... cursorum 10000. qui hortos proximos occuparunt, regionem lustrarunt ... tum in eam parauerunt, famem, qua laborauerant, recentibus cibis ... darunt. Vbi vero securi ad puteum aquæ salsæ peruen..., subito ... Persa adortus partem maximam occidit & in fugam reliquos egit ... princeps, intellecto Osmahi aduentu, in id summo studio incubuit, ... suæ non obscurum specimen relinquat. Sed impedimento fuerunt Tur... ni rebelles, quo minus iustum exercitum colli...et, quem aperto Marte T... co opponeret. Constituit igitur velitationibus ... bitis i... sultibus T... ... litiam debilitare & infringere, donec debili... reddita eam apert... periculum aggredi posset. In regio exercitu q... em è propriis regionibus ... & Aria excepta) conscripserat, 45. vel 50. mil... militum pugnabant, ... Persa imperabat. Is cum solis 12000. in hortis ... primas Turcarum ... riri constituerat, cum quibus cum prospere manus conseruisset, & ... titus esset ad paterna castra, quæ 10. milliaribus distabant, se conuert... O... nus stragem suorum vindicaturus Cigalam & Amidæ Bassam cum 2... litum contra principem misit, cumq; celeriter eum insecuti ... nt, pu... cessitatem imposuerunt, priusquam in tutum se recipere q..., ... ante noctem ad manus ventum, id prelium non minus calamitosum ... fuit, Amidæ Bassa primum profligatus, ad castra Osmani trepidus aufu... scura nox eandem euadẽdi commoditatem Cigalæ tribuit, qui plerosq; ... amisit, & mancipiis & equis, qui in ipsius vsum asseruabantur, spolia... hi secundi & prosperi successus eo iucundiorem principi redit... na castra dedere. At duplex hæc strages nihil retardauit Osmanum, ... nus Ecbatanam proxime 2. milliaria castra metaretur. Eo ipso momen... A... lichan vrbis præfectus cum 4000. militum vrbe eg...ssus, T... ca... operi intentos, à latere cõfecit, multisq; exercitum hostile... d... ca mediam noctem irruptionem cum maiori militum copia iterauit ... Bassa cum suis copiis tunc cæsus & profligatus fuit, castraq; h...stium ... & metu repleta. Sed vrbem vix defendi posse existimans in ... A... chan se recepit. Postero die immensa quædam manus h... rum, spe prędæ illectorum, absq; venia Imperatoris in vrbem pen... cui incolæ, libertatis amantes & seruitutem abominantes intra ... & fortitudine restiterunt, reiectaq; fuisset ingens ea multitudo, ... re... nui milites accurrissent & reliquis vi... issimus pe... etrandi ... Persæ recedere coacti, è fenestris, tectis, ang...portubus & pl... nue pugnarunt arcubus, bombardis pl... rimos hostium int... S... calamitas inco... præter bona etiam vxores, ...

[illegible] & [illegible] T[illegible]icca castra abducta fuerunt. Circumdedit Osmanus to[illegible] misere deprædata & deua[illegible]. Intentus postea [illegible] op[illegible] ulo, hor[illegible]os & ædes Al[illegible]uli & E[illegible]i elegit, perfe[illegible] bel[illegible]s & 12 [illegible] militum præ[illegible] Giaffer, Tripolis B[illegible] quæque necessaria ad defensionem & victum erant [illegible] procurauit. Dum nouo ædificio parando tempus teritur, Persæ mor[illegible] peruulgato ad prælium audacius sese parant. Princeps Persa cum [illegible] & ali[illegible]bus 2[illegible]. militum stipati propius ad exercitum hosti[illegible] le[illegible] 30[illegible] præm[illegible] qui velitationes [illegible] & hostem al[illegible] [illegible]. Quorum aduentu cognito cum alios maiori numero sequi Osmanus [illegible] crederet, Cigalam & Amidæ Bassam cum 300[illegible]. militum contra eos mi[illegible]. H[illegible] non sustinuerunt pauci illi, sed nunc fugiendo, nunc resi[illegible] paulatim a castris abd[illegible] quo tuti essent à machina[illegible] [illegible]rum [illegible]ibus, quibus expositi fuissent, si propius castra consti[illegible] [illegible] impetu & vehementia Persæ (qui post colles proximos latue[illegible]) magno terrore hostem aggrediuntur, cædunt, prosternunt, pau[illegible] pugna, plerique Persarum numero perterriti, ad fugam parati prom[illegible] strages edita, & nisi nox præliū diremisset, internecione [illegible] Tur[illegible]arum copiæ deletæ fuissent. E Persis pauci fuerunt desiderati. Paucis [illegible] diebus, cum iā vltra 30000. Turcarū periisse constaret, & Osmani [illegible] quotidie, Persæ iterū tentare fortunam cōstituerūt. Prin[illegible] [illegible] militum propius ad hostem accessit, reliquos à tergo studio [illegible] tempus foret subsidio venirent. Misit feciales, qui Osmanum ad [illegible] carent eique ni compareret, timiditatem & vilitatē exprobrarēt. Non [illegible] Osmanus oblatū certamen, sed morbo impediebatur, quo minus ipse in[illegible]teresse p[illegible], sed Amidæ Bassæ omne militare imperiū in ea pugna tradidit, m[illegible] [illegible] & Caramaniæ ac Trapezuntis aliosque Bassas & Sangiacchos cum ex[illegible] 16000. militū. Simulauit timorē primum Persa ob tantā hominum m[illegible]tudin[illegible], finxitque ei cedere, donec ad locum eos protraxit vbi suis in insidiis excu[illegible]bus erumpendi signum dare potuit. Tum pugnæ initiū factum, Prin[illegible] primos statim ordines versabatur, Amidæ Bassā aggressus caput ei am[illegible] spolia tulit, caput lanceæ infixum, nunc hic nūc illic hosti con[illegible] dedit, quare perterriti Turcæ vim & impetū Persarum sustinere non potuerunt. At Persæ audaciores facti, victoriæ cursum fortiter prosequebantur, Caramani[illegible] Bassa captus, Trapezuntius vero multique alii in prælio ceciderecir[illegible] [illegible]sorum [illegible] in exercitu Turcico numerata fuerūt. Tādē Osmanus [illegible] Sanchassanā vbi paulo post morte obiit. Persæ abeuntes inse[illegible] 18[illegible] camelorum & mulorum præda, impedimentis & spoliis Taurisino[illegible] atque mancipiis onustorum rapuerunt, infinita Turcis damna intulerunt, Osmanni locum, ipso sic disponente ante obitum, Cigala tenebat, qui Sanchas[illegible] versus Salmas exercitum duxit, ad torrentem Salamistram ea nocte [illegible] sicuti continuo Persæ, & mane cum tentoria tollerentur, impetum in [illegible] fecerunt, sed insolito & minus prospero successu. Edixerat enim Cigala ne qui[illegible]quam tentoria dimitteret, priusquā cuncti milites in armis & machinæ in [illegible] disposita paratæque essent. his Persarū acies insigne detrimentū accepit, li[illegible] & consueta fortitudine Persæ nunquam præliari cessauerint, cedere [illegible] fuerūt. Postea vbi in vrbem Van Cigala peruenit exercitum dimisit lacerū & pessime afflictū. Turcomannos sibi cōciliare summopere Persis curæ erat. Rex ad Mahemet Can eorū ducē literas dederat, officii, fauoris & beneuolētię plenas, quib. inductus, cum exercitu in castra peruenit, maligno tamē & fraudulento animo, petiturus enim erat in Emircami locum Thamasum principis fratrem, qui Turcomannis pręesset, quem si obtinuissent, regem de[illegible] & confirmare in contemptum principis & ipsius regis cogitabat. Vbi igitur [illegible]ra venit, facile quæ petiit, impetrauit. Occupabantur Persæ in com[illegible]plenda [illegible] noui propugnaculi; Idque oppugnare [illegible]nt, iam pene

confecto opere, scelestus Mahemet cum o[illegible] ab exercitu discedit, sumpto secum Thamaso quem Arsaciæ [illegible] & coronaturus erat. Haud parum perturbatus fuit rex & princeps tota [illegible] tam horrendo facinore, inte[illegible]que propugn[illegible] uli o[illegible] dione reg[illegible] secum nouis turbis & tumultibus fuit agitatum. Ad q[illegible]os so[illegible]nd[illegible] p[illegible] stipatus fidissimis proceribus & 1400[illegible] mil[illegible] tum Turco[illegible]annos insequitur, [illegible] prope Arsaciam offendit, & facile profligat Mahemetichan & Calife S[illegible]ano [illegible] put amputatur, Thamasum cap[illegible]um in Charam mit[illegible], Arsacię [illegible]ouo [illegible] habet Ecbatanam reuertendi animo. Ibi moratus ad fin[illegible] vsq; Iuli[illegible] Turcomannis pristinum fœdus renouauit. Ex Aria & Zeilan [illegible] totamq; Persiam pacatam reddit, quod durante hoc bello nunquam [illegible] nerat. Ecbatanam reuersus Salmas vsq; proficiscitur, præsid[illegible]ar[illegible]s c[illegible] dit, vrbem deuastat, eodem modo Reiuanenses tractat, vnde [illegible]a[illegible] te successiuum rumor sparsus fuit de propugnaculo Ecbatanensi cap[illegible] tamen nihil nobis constitit amplius, quam quod Veli Sultanus & Emangul[illegible] cum 24000. Persarum Feratho Bassæ versus Van obuiam proce[illegible]ler[illegible] q[illegible] nouo exercitu in ea loca peruenerat itinere per Amasiam fa[illegible]o. Fa[illegible] quam diutissime hi motus bellici in Asia & oriente conti[illegible]uent, vt n[illegible] firma pace & quiete frui possimus. Futurum id speramus, si Ecbatanen[illegible] gnaculum diu in potestate Turcarum permaneat, Victor[illegible]a en[illegible] parta [illegible] insolentiores fiunt, & Amurathes forsitan non conten[illegible]am a[illegible] ciam quoq;, vel ad minimum Lirao penetrare conabitur. Persæ vero [illegible] iniuriis damnisq; nunquam adducentur, vt tanto suo cum dedecore & [illegible] [illegible] pacem ineant. Quod si hoc propugnaculum recuperare[illegible]t, vtraq; p[illegible] cliuior ad pacem futura esset. Turcæ contenti Atropatia & Georgia, d[illegible] de reliqua Persia occupanda & retinenda. Amurathes quoq; bel[illegible]m con[illegible] re, & noua indies exstruere propugnacula cogitans, aliunde sumptus b[illegible] curare cogetur, siquidem Alappiense ærarium, tot alend[illegible] mili[illegible]us & [illegible]æ riis minime sufficiet, modo preteritis annis 60000. ducat[illegible] ru[illegible] dam mercatoribus Alappiensibus mutuo sumpsit. Adde multi[illegible]ud[illegible] hum infinitam quæ peste, quæq; in bellis periit, & frumentorum inge[illegible] quæ singulis annis pro exercitibus coaceruanda & colligend[illegible] e[illegible], vnde ruina subditorum & desertio atq; destructio prouinciarum necessario ori-ri solet.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM, QVAE IN hac Persica historia continentur; Duplici numero conscriptus: quorum alter paginam, alter operis facta designat, denuo reuisus, auctus, atque amplificatus.

A.

ale

B.

D.

gene-

L.

M.

N.

R.

sarch-

thamyris

F I N I S.

FINIS.

